This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

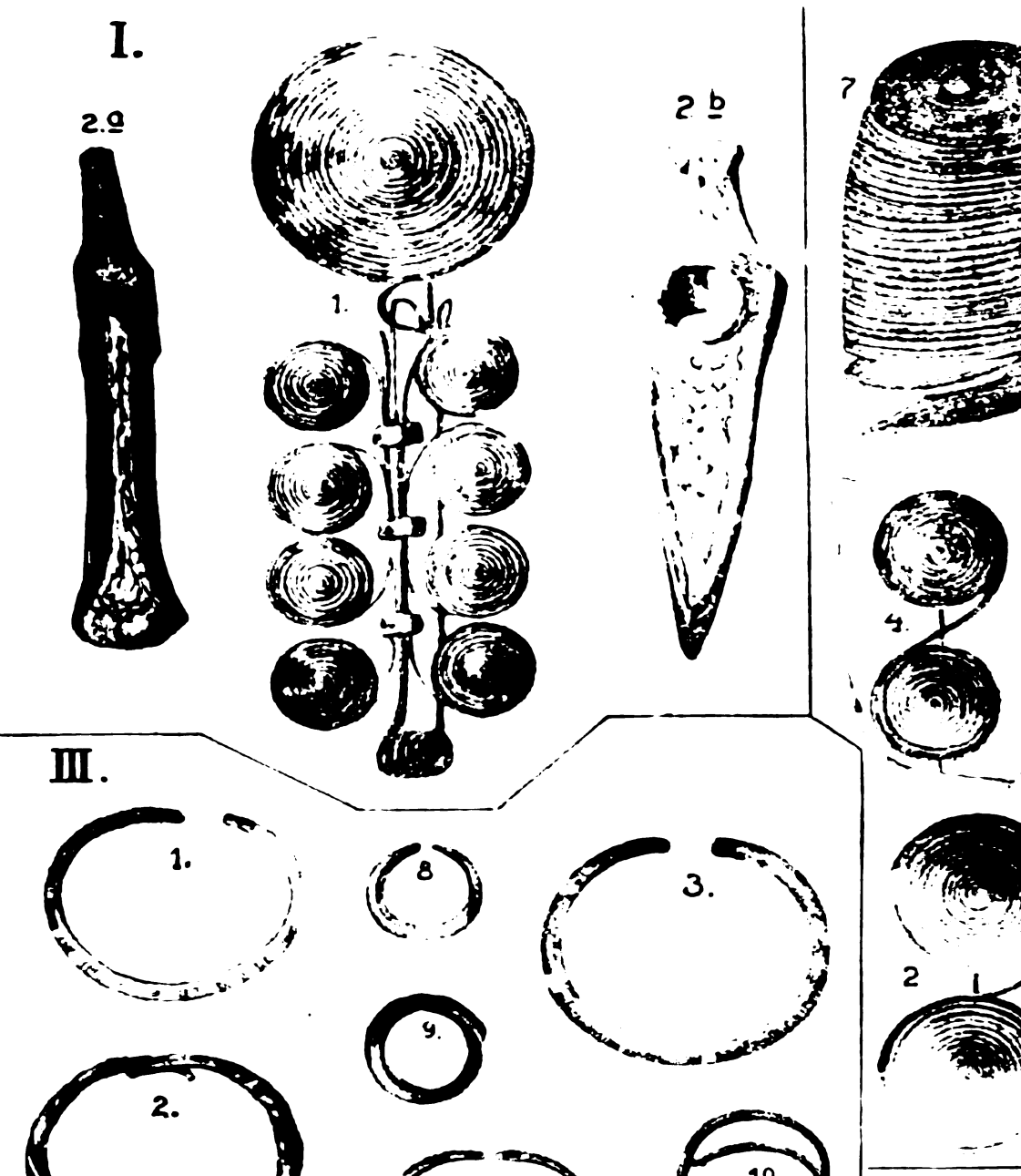

Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti

Muzeálna slovenská spoločnosť, Muzeálna slovenská spol□cnos t

Digitized by Google

Slav 8013.4[7-10]

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

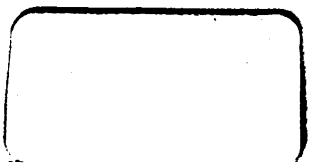

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

(3)
Bund 7-10 / 1902-05
Slav 8013.4

SBORNÍK

MUSEÁLNEJ SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI.

Rediguje:

A. SOKOLÍK,
tajomník.

Ročník VII.

6029
125-3

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.
1902.

Digitized by Google

Δ
Slav 8013.4 (7-10)

Digitized by Google

Príloha ku 3. číslu Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1902.

Roč. VII. Sv. I.

ZBORNÍK
Múzejnej slovenskej spoločnosti.

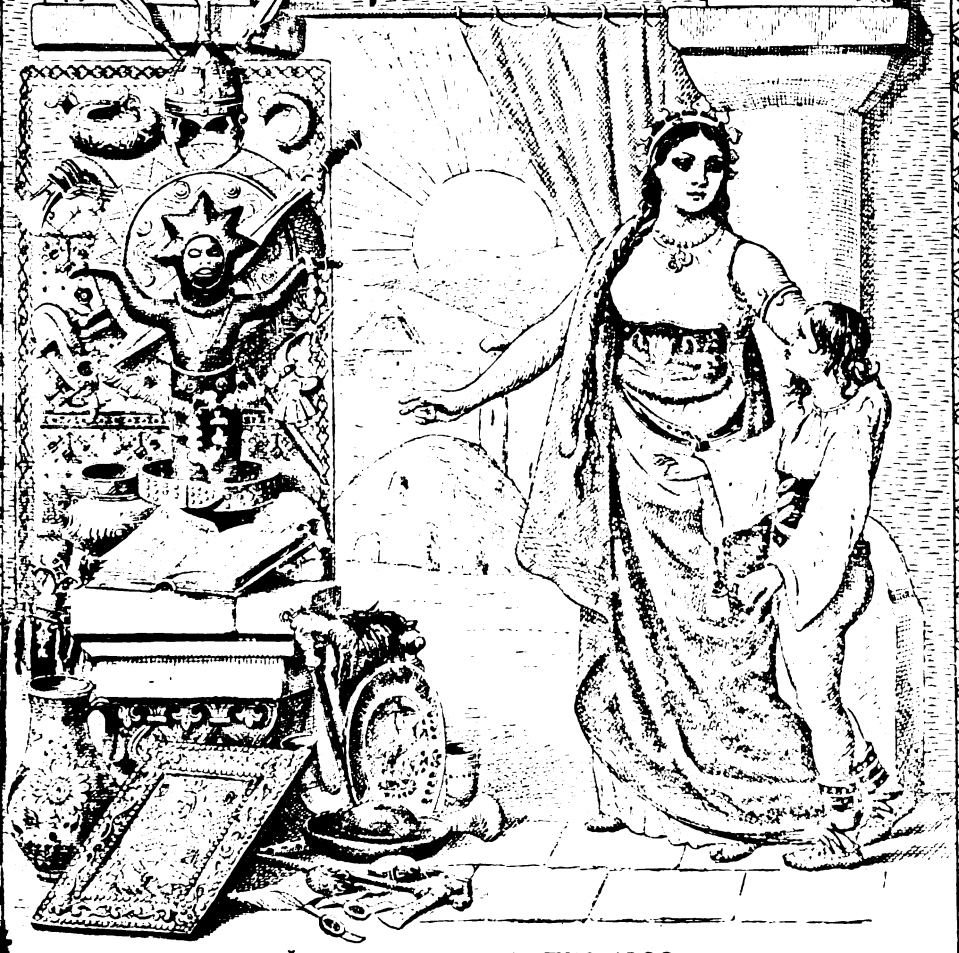

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1902.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Rozvedenie etyma HVA. Podáva *Lud. Ad. Reuss* 3
Miestne báje a skazky. Podáva *Lud. A. Reuss.* (Pokračovanie) 18
Z gemerského Hrona. Náčrtok miestopisný. Podáva *Julius Botto* 34
Príspevky k miestopisu Slovenska. (Administratívne podelenie stolice zvolenskej.) Podáva *Alexander Kardoss* 43
Naše deti. Príspevok *Drahotiny Kardossovej* doplňuje *Ludmila Markovičová* 59
Sto rokov z dejov uherského umelectva 1800—1900. Podáva dr. *J. Petrikovich* 72
Zvyky a obyčaje v Košťanoch. (Turiec.) Opisuje *Ján Párička* 82
Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.* Sostavil dr. *Ján Petrikovich.* (Pokračovanie) 90

Digitized by Google

Rozvedenie etyma HVA.

Jazyka dar sveril nám Boh.
Hymna.

Etymologia, čiže slovozpyt, zanáša sa skúmaním jednotlivých slov, hľadaním ich pôvodu a zvlášte vykazovaním prvkov čili koreňov. Toto posledné je veľmi starodávne, lebo už umní Indovia reči mŕtvej sanskritskej, takéto etyma pilne sbierali, spisovali a do slovníkov, podľa systematického alfabetu vkusne ukladali. Sami Angličania, spisovatelia etymov, tento spôsob si osvojili a ďalej v ňom pokračovali, naši poprední vedomci ale, ako Dobrovský, Hanka a Miklošič v reči slovanskej ho nasledovali.

Keď sa ale považi, že reč tvorí živý organismus a rozkladá sa na jednotlivé skupeniny vospolok spojené a predstavuje celok, že ako strom má peň, konáre, ratolesti, vetve a listy, t. j. že má *etyma* (zárodky), *themata* (rodiny), *korene* (radices, rody) atď. a tvorí samostatné, dokonalé teleso, — tak sa ukazuje, že púhe kopenie koreňov, ktoré medzi sebou v spojitosti nestoja, je nedostatočné a povrchné, a ten duch a život reči, ktorý sa geniusom linguae nazýva, sa udušuje a súvislosť veľkolepého organismu trhá a ruší.

Nesprávnosť pri sostavovaní koreňov ukazuje sa v tom, že od jednoho koreňa nesmyselné slová sa odvodzujú, ktoré naskrze ta nepatria, ale i takémuto koreňu mnohonásobné významy sa dávajú, ktoré nemožno do logickej súvislosti uviesť. Na príklad koreň KRA bude zahrnovať tieto slová: *krá*-jať, *krá*-l, *kra*-va, *kra*-dnúť, *krá*-sa, *kra*-j, *krá*-tiť, *krá*-m atď. Tu vidno, že, ačpráve je tu istý fonetický koreň, ale ani jedno slovo do nejakej príbuznosti s druhým slovom nemožno uviesť, a to vedie nás k tej poučke, že slová nie podľa zvuku fonetického, ale podľa smyslu logického majú byť do spojitosti uvádzané. Ba práve zkúsenosť nás učí, že reč, aby rozličné pochopy znala vysloviť, silným nátlakom účinkuje, a to rozličnými spôsobami, na prekrucovanie a prehlasovanie samého koreňa. Na príklad: koreň VIAZ (binden) takto sa mení, ale smysel netratí: *viaz*-ať, *viaz*-núť, *vez*-eň [1]), s-*väz*-ok, s-*viz*-el (Band), *uzy* rus. (fesseln), po-*ves*-mo

[1]) Väzeň. *R.*

Digitized by Google

(vlastne: po-*väz*-mo), '*uz*-da, '*už*-ina (Meerenge), '*úz*-ky (eng); a abstrakta: t-*úh*-a, t*úž*-iť (sehnen), t-*ís*-eň (vlastne: t-*íz*-eň č.), s-*úž*-iť (plagen) atď. Všetky tieto slová a korene i takto písané: viaz, vez, uz, už, túh, túz, tís, súž, podľa hlavného pochopu: „binden" spolu patria a tvoria rodinu.

Reč naša vyniká výbornými vlastnosťami, a k týmto prináleží i táto spojitosť, alebo radšej *príbuznosť* slov, ktorá v celom objeme reči sa dokazuje. Aby sa to ale i názorne dokázalo, tým cieľom etymon HVA má byť podľa istých zásad rozvedené. Ale márna by to bola práca, keby reč naša neobyčajnou ohebnosťou a pružnosťou nebola obdarená, a rýdzosťou nad všetkými inými rečiami nevynikala. Pri iných rečiach, zvlášte cudzími elementami preplnených, alebo príliš ošuchaných, tupých a neohebných, takáto úloha previesť sa nedá; len výlučne povedá poet: — jazyka dar sveril nám Boh."

Ale, aby sme sa nevzdialili príliš od predmetu, poznamenať nutno, že reč pozostáva z artikulovaných skrze rečový orgán vyslovovaných sylláb; syllaby sa skladajú do slova, a tieto vyslovujú istý určitý pochop, ktorý i iné individuum pochopuje a rozumie. Slová sa skloňujú a spojujú v sadu. Iné tvory nemajú reč, ale len signále.

Každé slovo považuje sa ako čiastka veľkého rečového organismu a v spojitosti stojí, ako smyslom, tak i foneticky (zvukom), s inými *príbuznými* slovami, a tvorí samostatnú skupeninu. Isté slovo i so svojimi príbuznými, tak ďaleko rečovým geniusom a tvorivým nátlakom dá sa do premenovania a pretvarovania hnať, že konečne i vnútorný smysel i zovnútornú formu utráca a vyzlieka, a nové pochopy i novú formu slova postavuje, a toto *živým tvorivým organismom* reči sa nazýva. Jednotlivé slová teda ako reťaz spolu sa spájať musia, spojené na skupeniny sa delia, a takto sostavený slovník *synthetickým* slovníkom sa menuje a tú výhodu má, že už hotové etymologisované slová obsahuje.

Reč slovenskú avšak nemožno natoľko dostatočnou považovať, žeby sa len z nej samej synthetický slovník sostaviť dal, lebo je ona len úlomok, jedna vetev obšírneho organismu slovanských nárečí. Všetky tieto nárečia vzájomne sa doplňujú, jeden a tenže genius v nich účinkuje, a tvoria všetky spolu jeden celok. — Ale i pri tomto opäť pozorovať, že je nie celkom oddelený a isolovaný; pri sostavovaní slovníka povstávajú medzery, ktoré hneď sanskritou a latinčinou, hneď gréčtinou a nemčinou vyplňované byť musia, a z toho nasleduje, že *všeobecný* organismus len indo-europejské reči predstavujú.

Nová táto práca, t. j. do podrobnosti rozobrať tento objem reči, požaduje i nové prípravy a predpráce, podľa ktorých takáto neprebraná zásoba správne podelená a roztriedená by mohla byť, a k takýmto isté pevné body ako východište sa ustanovujú, a síce:

1. *Etyma.* Pod nimi sa rozumejú prvky čili zárodky reči. Ony sa jednoducho jednou syllabou píšu. Predstavujú všeobecný pochop, a tento

Digitized by Google

v inej reči a mnohými synonymami sa vysvetluje a udáva. Etymon je akoby stredobod, z ktorého rozličné ale rovnorodé (príbuzné) pochopy vychádzajú a na široko sa rozvetvujú; ale i naopak, všetky takéto pochopy sa v ňom sústreďujú. Povahe ľudskej je to primerané, že ona všade a vo všetkom jednoduché prvky hľadá a na tieto ako stejné body redukuje[1]). I v reči našej asi 27 etymov možno načítať, ale ich i sotva viac bude, lebo ináče smysel i pamäť by obťažená bola a jasný pochop slov by sa zatemnil.

Predpokladať nutno, že reč sa tvorila na základe predmetov, ktoré na smysly padajú, na príklad na *sluch:* hrmeť, hučať, znieť, reč; na *zrak*: svetlo, blesk, tma, barva; na *pocit* tela: mäkký, teplý, bolesť, hlad; na pocit jazyka: sladký, horký; na pocit nosa: smrad, pácha. Druhým súčiniteľom pri tvorení reči bolo pozorovanie *pohybu*, ako je: beh, lietanie, krútenie, padanie, plazenie; a tretí súčiniteľ vzťahuje sa na *čin*, na viazanie, stavanie, sekanie, rúbanie, lapanie, bitie, krájanie atď. Z týchto teda primitívnych pochopov odvodzujú sa etyma.

2. *Themata.* Isté etymon rozkladá sa na viac themat čili na rodiny. Všetky sú podriadené etymu. Ich odvodenie musí byť odôvodnené i podľa smyslu i podľa formy, čo sa deje: prezvukovaním, smyslovou príbuznosťou, aphaeresou, prosthesami, neutrami, vysúvaním a vsúvaním hlások a mnohými inými prostriedkami. Hlavná tedy úloha slovozpytu je, dôvodmi dokázať príbuznosť themat ku etymu. — Themata sa opäť rozkladajú na rody čili:

3. *Korene.* Ony záležia z jednej syllaby, málo alebo nič neprezvukovanej. Ich úlohou je podávať materiál ku tvoreniu mluvnických foriem a slov, totiž slovies, prídavných i samostatných mien atď.

Príbuznosť slov, na ktorú sa veľká váha kladie, dokázať sa dá nepočetnými prostriedkami a spôsobami; k najdôležitejším a najhlavnejším prináležajú však nasledujúce:

1. *Smyslová* alebo logická príbuznosť. Táto záleží v tom, že keď dve slová totožný smysel majú a ináče i foneticky sa shodujú, považujú sa ako príbuzné. Na príklad: *vadiť* a *háďať* sú totožného významu, lebo obe slová znamenajú „sprechen“ a síce: zankend-sprechen, a streitend-sprechen. Alebo keď v inej reči slová totožného sú smyslu, možno analogične zavierať, že i v našej reči totožného smyslu budú a spolu patria; na príklad: gelb, Galle, Gold = žltý, žlč, zlato. Alebo: lambo, lingo, lingua, zodpovedá lízať, lizák = jazyk (l—j ako: *l*osniť, *j*asniť).

2. *Prezvukovanie.* Ono môže byť *eufonické*, na príklad: roh, rožok; písať, píšem; včela, fčela; kmin, tmin; kuvik, čuvik. Ale i *smyslomenné* čili genetické, na pr. krútiť, vrtiť; lúbiť, láska; kúsať, kyslý; dúchať,

[1]) Tak na príklad spoluhlásky na 30, čísla na 10, tóny na 12, barvy na 7 sa redukujú, ačpráve by sa mohly do nekonečnosti rozšíriť.

Digitized by Google

puchnúť. Isté pravidlá prezvukovania nedajú sa ustanoviť; prirodzená ale vec, že samohlásky hrdelné do hrdelných, perné do perných, jazykové do jazykových a siplavé do siplavých prechádzajú.

3. *Aphaeresis* čili úsek, nadmier obľúbený v našej reči. Na príklad: topor, toporisko: to]porisko; homoľa, ho]míľa; chodiť, ch]ísť. Sem prináleží i *vysúvanie*, na pr. žnem, ž'ať; vriskať, v'yskať; obvet, ob'et; staryga, striga atď.; ale i *vsúvanie* samo- i spoluhlások (epenthesis), na príklad: huba, ga-*m*-ba; krilo, krí-*d*-lo; žltý, žl-*u*-tý, hromadiť, hroma-*ž*-diť atď.

4. *Dve aktívne* formy slovesa, aktivum totiž a neutrum. Na príklad: svietiť, kvitnúť... viazať..., viaznúť, budiť... bdeť, o ktorých obšírne pojednávané bolo už prv vo Sborníku. (Vidz SMSS. roč. II. str. 52.)

5. *Tvorivé prívesky*, zvlášte v slovesách otvoreného koreňa. Na pr.: sta-ť, sta-v, stá-dlo, stá-n, st-ôl, ste-na, sta-jna, sto-h, stĺ-p, ste-blo.

6. *Prosthesis* čili predložky. Ony sú mrtvé, ku slovu neprináležajúce hlásky, často aby sa prvej syllabe dodalo dôrazu, alebo aby slovo stalo sa blahozvučným. Na príklad: kôra, s-kora, s-mrť, r-mútiť sa, mo-drina, mi-lovať (ľúbiť), d-laba, k-lepec, š-krečať atď.

7. Mnohé slová nedajú sa do súvislosti s inými doviesť, ale musejú byť v iných rečiach, zvlášte v sanskrite, hľadané a jej pomocou vysvetlené. Na takéto slová, ako aj na slová záhadného pôvodu, osobitný slovník sa požaduje. K takýmto vysvetlenia potrebujúcim slovám prináleží:

Pták = ssk. pata-ga. Koreň *pat* znamená lietať a *ga* (srovn. nem.: ge-hen) = isť, doslovne: letkom chodiaci. Analogične: ssk. uran-ga, doslovne: na prsiach chodiaci = had.

Obrva, složeno zo ssk. abhi + ru, doslovne: ob, okolo a *ru* = rásť, teda: ob-rostlina.

Noc ssk. niša, *ni* = nieder, a *śa* = kloním, padám = zá + pad, totiž slnka. Tomu podobné je i:

Hniezdo (h. prosthesis), lat. nidus, složeno z *ní*, dolu a *do* dare, dať, doslovne: dolu položené = hniezdo.

Sak, sskr. sak = pliesť, srovn. σάκος = pletený štít, nem. Sack = pletený mech.

Krava v ssk. *ku*, to čo ký? ká? lat. quis? Složeno ale s druhým slovom, znamená *ku* niečo opovržujúceho, srov. κάκος; na príklad: karádža = hoc a*ký* kráľ; sskr. *rava* = hlas, zvuk; srovn. sl. rev, ručanie. V sskr. karava (vrana) toľko, čo ledajaký hlas majúci, to samé znamená i lat. corvus, a naše: k-rava.

Boh. V sskr. bhaž = dividere, a z tohoto povstalo: bhažja = fortuna secunda, ale i *bága* masc. = portio, pars Antheil, ale i: fortuna, felicitas, doslovne: dobré šťastie.

Digitized by Google

Parom, Perún je part. Act. lit. Per-cun; od *ku* lat. = cudere a predložky *per,* po, to čo per-cutens, bijúci.

Sitivrat (Sitivrat božstvo), od sskr. *satja* = verus a *vra* = loqui, slov. vravet; doslovne: veri-dicus, pravdomluvný.

Živa (bohyňa Živa); sskr. śivá, aj śivas od *śi* = lebendig, slov. živý. V sanskr. śivas = faustus, prosper.

Nebo; sskr. nabhas = nubes; die Wolke.

Med; sskr. medu = sladký; sskr. medu-liz = medoliz = včela.

Zima; sskr. hima = sňah; hima-laja; laja = lože, doslovne: sňaho-lože.

Kôň = equus; a equus = skr. aśvas, znamená rychlý.

Syn; sskr. su = generare; syn teda part. pass. = generatus.

Myš; sskr. muś = furari, to čo nem. mäusen = kradnúť.

Sestra: sskr. su + stri; sanskr. su = spolu: zu-*samm*-en a *stri* = nasci, teda se-stra, doslovne: sú-rodná.

Vdova zo sskr. *vi,* to čo naše vy, ale smyslom bez, a dhavas = muž, doslovne: bez-muža. Naproti tomu vdovec, je nesprávnosť reči.

Raj, sskr. *raja* = regnum; teda raj doslovne: kráľovstvo.

Slová takéto v reči našej nie sú cudzie, ale len pomocou iných možno ich vysvetliť a do súvislosti s etymami uviesť, lebo na pr. sskr. *rava* je to samé, čo slov. revať, alebo *da* to samé, čo dať atď.

Etymon HVA.

Ono je zo sanskrity prejaté a označuje všeobecný pochop: *sagen, sprechen, reden,* t. j. skrze rečový orgán artikulované hlasy vydávať. V tomto „sprechen" rozoznávajú sa:

1. *Rozličné spôsoby* reči; a síce: einen Wunsch äussern = wünschen, etwas verlangen = bitten, ale i antworten, erzählen, verehren, rathen, empfehlen, Wahrheit sprechen, beschwören, fluchen, plaudern, lästern, befehlen, frohlocken, phantasieren, schelten, danken.

2. *Hlas, akým sa vyslovuje;* a síce: schreien, murren, knarren, schwatzen, schnarchen, röchern, rasseln, klappern, hüsteln, plarren, tönen.

3. *Napodobnenie zvukov* tvorov živých, na pr.: hú-kať, rú-kať, si-peť, kví-kať; ale i vecných, na pr.: trú-biť, štr-kať, cen-gať, hr-meť.

4. *Interjekcie* čiže *výkrikníky,* na príklad: hop, hi; jaj, ach, pfuj atď. — Ako z tohoto vidno, pochop HVA všetko to zahrnuje, čo *na sluch* účinkuje, a všetko, čo na zrak, pocit účinkuje, alebo na pohyb a čin sa vzťahuje, vytvára. A poneváč napodobňovania zvukov a výkrikníkov do pochopu „sprechen" nesiahajú, tu do povahy brať sa nebudú.

Etymon HVA má ale i stránku zovnútornú (formu), z hlások záležajúcu, ktorá podobným spôsobom rozličným prezvukovaním, vsúvaním a vysúvaním hlások sa mení, a síce: pôvodné HVA zodpovedá slov-spišskému: hva-riť, a slov-gemerskému: hvä-kať (schreien).

Digitized by Google

Keď sa vsuje do HVA *o:* HOV, z toho sa utvorí: hov-oriť.

H—Z premeneno = ZVA, zodpovedá: zva-ť, ale i zvo-lať s aphaeresou 'volať (vocare); zvo-niť (toben); zvučať (erhaben tönen).

V—L premeneno = hla, a od toho: hlas (Stimme), poľs. halasovac (lärmen).

H—G premeneno = GOV, a od toho: gov-oriť, a glas, čo len v nárečiach prichádza.

Etymon HVA rozkladá sa na tri čiastky:

1. HOV-oriť, 2. ZVA-ť, 3. HLA-sovať, a že sú správne prezvukované, to dokazuje totožný smysel: sprechen-rufen-stimmen.

1. HOV-oriť.

Slovo: „hovoriť" má tú povahu, ako mnohé iné slová; že viacnásobnú aphaeresu dopúšťa, bez toho, žeby pochop (smysel) sa narušil, a síce: *hov,* ho]*vor*, hov]*or*, hovo]*ri* a povstanú z neho nasledujúce themata: *hov, 'vor, 'or, 'ri.* Že skutočne tieto themata i smyslom i formou spolu patria, vysvetľuje sa nasledovne:

a) Th. *hov* povstalo od etyma hva vsutím *o* a znamená to isté čo hvariť. Pomocou aphaeresy: ho]vor povstáva:

b) Th. *vor* a vysutím o, *vra*; z čoho *vra*-veť. Keď ale prejde v—p (srovn. vraj: česky: prý) povstane parallelné (coordinované) sloveso: *pra*-viť, sagen; ale i *pria*-ť, gönnend sprechen, a *pro*-siť (*pre*cari, *pre*ces) bittend sprechen.

V slove pra]viť ale i vra]veť, nová aphaeresa povstáva a tvorí nové sloveso parallelné: *vet*-iť, antworten, ktoré je ku praviť neutrum, praviť... vetiť: ale i *vít*-ať, jemanden willkommen sagen; a keď: v—p prejde [1]) *pýt*-ať, bitten a s vysutím *y*: *p'ta*-ť, fragen, — sú parallelné slová s vetiť.

Z *vet*-iť prirodzene povstalo — keď sa mu predložka *po* položila: po-*ved*-ať (t-d ako *t*esať-*d*eska), sskr. = vad, vač, sprechen. Jeho parallelné slová sú: *vad*-iť, zanken, poľské *gad*-ać; *hád*-ať sa, rathen, streiten, ale i rus. *gaž*-dať, tadeln, a slov. provincialismus: *gaz*-iť, s ktorým súvisí *káz*-ať, züchtigen, befehlen, predigen.

Zo slova pove]dať aphaeresou povstalo parallelné sloveso: *dít* (= *dic*-ere, *dic*-o) a *dek*-ovať (Dank sagen).

c) Th. *or* povstalo aphaeresou z hov]*or*-iť, z čoho pochodí latinské *or*-ator, *or*-are a slov. *or*-odovať (t-d ako ve*t*-iť, po-ve*d*ať), flehend sprechen.

d) Th. *ri* povstalo aphaeresou z hovo]*ri*-ť, z čoho sa tvorí: *rí*-kať, *re*-knúť, ale i ná-*re*-k. Ale možno ho odvodiť i od v-*ra*-veť, v-*rí*-skať (keď v-k prejde ako vo *v*-rtiť, *k*-rútiť), kri-čať, kri-k a s aphaeresou k]*rí*-kať, *'reč* atď.

---

[1]) Ako: variť-*p*ariť; vraj-*pr*ý.

Digitized by Google

Všetky tieto themata: *hov, vor, or* a *ri* odvodzujú sa od etyma: HOV-oriť, ale majú i parallelné čili coordinované slová, ktoré sa alebo kolmo podpisujú, alebo vodorovne sa píšu a znakom (:) spojujú, ako to nasledujúci prehľad predstavuje:

Prehľad themat z etyma HVA.

a) hov-oriť.

b) 'vor: vra-veť.

pra-viť: 'vet-iť: po-ved-ať: 'diť.
pro-siť. vít-ať. vad-iť. 'dekovať.
pria-ť. pýt-ať. hád-ať.
gaždať: kázať.

c) 'or: or-odovať.

d) 'rí: ríkať.

a) Thema: hov.

hov-oriť, sprechen, predstavuje spolu i koreň. Neprezvukuje sa. Málo slov vykazuje, obecne známe je: roz-*hov*-or = Gespräch. Ináče má dialektové formy: gutorič, gvariť, hvariť, hväkať atď.

b) Thema: vor.

Prezvukuje sa na: vra, vrá, vri, vre, v'y, akožto nové themata.

Vra-veť, sprechen; *vra*-va, Gerede; *vra*-vorať, betäubt sprechen; *vrá*-kať, schwatzen; *vrá*-gať, schreien; rus. *vra*-ť = dummes Zeug sprechen, lügen; *vrí*-skať a *vre*-šťať, *vre*-sk, schreien wie Hase, Frosch; *v'y*-skať (*r* vypadlo), jauchzen; *v'y*-sk, Jauchzen; *vra*-žiť, *vra*-žba, rus. *vor*-ožiť, wahrsagen, hexen. — Keď prejde vo *vre* v—b [1]) tvorí

Themata: bre, bri, bra.

Bre-šťať, to čo vre-šťať; *bre*-chať, *bri*-skať, unschicklich sprechen, bellen; *bri*-diť r., abgeschmacktes Zeug reden; *bri*-dkyj, abscheulich [2]); *bri*-diť, schelten a *bra*-niť r. — Keď prejde v *br* r—l [3]) tvorí

Themata: blu, bla, bal.

Blú-zniť, phantasieren; *blá*-zon, *bla*-hút = Narr; *bl*-b, blöde, wahnsinnig sprechend; *bal*-akať r., spassen, plaudern, schwatzen; *bal*-amutiť, verwirrt sprechen; *bal*-ij r., Possenreiser; *bal*-y, leeres Geschwätz; *bal*-janičať r., scherzen spassen. — Keď sa v *bl, l* vysuje, themata tvorivé prívesky *j, s, ch* prijímajú.

Th. ba-j, be-s, ba-ch.

---

[1]) Bridiť, schmutzig machen, ale i bri-zgať r., sich eckeln, už neprináležia ku pochopu: »sagen, sprechen«, ale nové etyma tvoria a bezohľadne sa ďalej vyviňujú.

[2]) Ako: *v*ojna — *b*oj: *v*rátiť — *o*brátiť.

[3]) Ako: *b*rodiť — *b*ľúdiť; *kr*íkať — *kl*ícať; *r*odiť — *pl*odiť; repík, lat. rapere — *l*apať; *r*ojtla — *l*ojtra.

Digitized by Google

Baj-ať r., sprechen; *báj*-iť, fabeln; *báj*, Fabel; *báj*-ka, Mährchen; *bach*-orka, idem; *bás*-niť, dichten; *bes*-edovať, sprechen, konversieren.

Th. pra, ver.

Pra-viť, Recht, Wahrheit, gerade sprechen; *pra*-vý = probus, brav; *pra*-vica, die rechte Hand; *pra*-votiť, processiren. Jeho neutrum je: *ver*-iť, lat. verus, wahr; *vier*-a, Glaube; *ver*-iť, etwas (das Gesagte) für wahr halten; *ver*-ný, treu (die Wahrheit haltend). [1])

Th. pros, hroz.

Pros-iť, *pros*-ba, Bitte, lat. preces, sskr. prač; do-*pros*-iť sia r., erfragen, sich etwas ausbitten; do-*pros*, gerichtliche Befragung, Verhör; vos-*pros* r., Frage; s-*pros* r., Frage, Bitte. Jeho aktívum je: *hroz*-iť, *hroz*-ba, Drohung.

Th. pria.

Pria-ť, wünschen, gönnen, sskr. prithi, pri-ja; *pria*-teľ, Freund (Gönner), sskr. *pri*-ti, amor, *pri*-ja slav. Göttin = Freya.

Th. vet, bet, vec, vit, vin.

Vet-iť, r. vietiť, sprechen; vieta, Redesatz; od-*viet*-iť, antworten; *vec* (das Gesagte, srov. nem. = *Sach*-e); o-*bec*-ať, versprechen (toľko, čo o-*vet*-iť); o-*beť* (o-vieť), versprochenes Opfer; o-*bet*-ovať, opfern, dedicare; *vit*-ija r., Redner; *vit*-instvo r., Beredsamkeit; s-*viet*-ovanie, Rath geben, Rath; s-*viet*-ovať r., rathen, anrathen; s-*viet*-nik, Rathgeber, Hofrath; ob-*vin*-ovať, beschuldigen; *vin*-iť, beschuldigen, tadeln; *vin*-a, Schuld-Verbrechen.

Th. vit.

Vít-ať, bewillkommen, grüssen.

Th. pyt, p'ta, pyl, pot, 'taz, 'taž, "žeb.

Pýt-ať, fragen, forschen, untersuchen, bitten (lat. = petere); *p'tať*

---

[1]) *Pra*-viť, recht, eben, grad machen od pôvodného pochopu »sagen sprechen« sa uchyľuje a samostatné etymon tvorí: *prá*-vo, Recht; s-*pra*-vedlivý, gerecht; *pra*-vý, echt, recht, grad, a s aphaeresou p]*rav*-ý, '*rov*-ný, gerade, nicht schief. Ale od *prav*-ý i *prím*-y (v—m ako pokryvať — chram), pochodí: *pria*-mo, gerade; *pro*-stý, gerade, frei, leer, dumm; z-*pra*-viť, (gerade machen), zurichten; na-*pra*-viť, verbessern; *pra*-covať, (mit Zurichtung sich beschäftigen) arbeiten; *prá*-ca, Arbeit; z-*pra*-vovať, regieren, lenken, richten; z-*pra*-vca, Verwalter; z-*pra*-vný, ordentlich.

Pod prácou sa rozumeje i *pra*-ťať, räumen, weglegen, entfernen; r. *pros*-tiť, *prošť*-ať, wegräumen, entfernen; z-*pros*-tiť, befreien, erledigen; *pros*-tý, (befreit) frei, leer; *práz*-ny, (ausgeleert) leer, ledig; *práz*-nota, (frei von Arbeit) Müsse, Trägheit (Arbeitslosigkeit); *praz*-nik, Festtag; *praz*-dničať r., ein Fest feiern (nicht arbeiten, faulenzen); *praz*-dno, müssig. — Toto thema skrze predložky mnohonásobný význam obsahuje, na príklad: na-*pra*-viť (chybu); ná-*prav*-a, Ausgleichung der Parteien; z-*prá*-va, Bericht, Nachricht; s-*pra*-va, Regierung, Verwaltung; o-*pra*-va, Einfassung; o-*pra*-vka, Flickerei, Verfeinerung; o-*pra*-viť sa, gesund werden; od-*pra*-viť, wegräumen, öffnen (das Fass); od-*pra*-va, Hinrichtung; ú-*pra*-va, Zubereitug, Pracht, Luxus; za-*pra*-viť, Schuld zahlen, vermachen; zá-*pra*-va, Brantweinmeisch; pre-*pravit*, über einen Fluss schaffen; vý-*pra*-va, Absendung, Ausstellung, Aussteuer atd.

Digitized by Google

č., fragen; vyz-*pyt*-ovať, forschen, ausfragen; *pyt*-ať r., probieren, versuchen; *pyt*-va, Forschung; *pyt*-ať, bitten, betteln; *pyt*-ka r., peinliche Frage; *pyt*-livosť r., (der viel fragt) Neugier; *pyl*-inyj r., neugierig; o-*pyt*-ať, befragen; *pot*-az, Anfrage, Antrag — tuná *po* povstalo z *py* a predstavuje sa ako predložka, ktorú aphaeresa odstraňuje a zostane po]táz-ať; *táz*-ať ale nové thema tvorí: do-*taz*, Anfrage; o *táz*-ka, Frage; o-*taz*-ovať, anfragen; o-*táz*-ny, fraglich; *taž*-ebník, der Bittende oder Anfragende (Bettler), a skrze aphaeresu povstalo: ta]*žeb*-ník, "*žeb*-rák (corrogans).

Th. (po)ved, ves, vies, vieš.

(Po)*ved*-ať, sagen; po-*vied*-ka, Sage; po-*ves*-ť, Nachricht (d—s ako kla-*d*-em, kla-*s*-ť), z-*ves*-ť, *vies*-tník, Bote; *vieš*-atel r., Erzähler; *vieš*-čať, reden, sagen sprechen; *vieš*-čun, Wahrsager; veš-tiť, wahrsagen; so-*vieš*-čanie, Verabredung; so-*vieš*-čatel r., Rathgeber, so-*vieš*-čať, bestimmen. (Ináče splýva so s-*viet*-ovatel.)

Th. vad, važ, vas.

Vad-iť sa, zanken; *važ*-da, Verläumdung; *va*-su, Zwist.

Th. had, gad, gaž, kaž, kar, kaj.

Hád-ať sa, streiten, muthmassen, wahrsagen; *gad*-ať p., to isté znamená; *gad*-atel, Wahrsager; *gaž*-dať, tadeln; *káz*-ať, züchtigen, predigen, befehlen; *kaz*-ár, Zuchtmeister; *káz*-eň, Disciplin; u-*kaz*, Befehl; *kar*-hať, (z—r) strafen, schelten, züchtigen; a jeho neutrum *káj*-ať, *ká*-ť, Busse thun; *kaj*-icnosť, Bussfertigkeit.

Th. dí, dík, dek, deč.

Dí-ť č. (= dico), sagen; *dík*-a, Danksagung; *dek*-ovať, danken; v-*deč*-ný, dankbar.

c) Thema: or.

Th. or.

Or-odovať (lat. = orare, or-ator), Fürbitte einlegen.

d) Thema: ri.

Povstalo skrze aphaeresu zo slova hovo]*ri*-ť, tak analogične, ako *dí*, zo slova pove]*dať*, *díť*. Správne do príbuznosti dá sa i s *vrí*-skať, *vre*-sk a *kri*-kať uviesť, keď v—k prejde (ako *vrtiť*-*krútiť*), z čoho skrze aphaeresu povstane k]*rí*-kať, *'reč* atď. Ponevráč toto thema je otvorené (samohláskou sa končiace), teda ako i pri iných thematoch prikladajú sa mu jednoducho *tvorivé prívesky*: k, č, š, d, t, p, h. V tomto páde pomáha si reč i s prosthesami, čili predložkami ku thematu neprislúchajúcimi, a také sú: k, šk, štek. Nasledujúci prehľad predstavuje tieto dva spôsoby tvorenia slov.

Prehľad themat: ri.

1) tvorených príveskami:

ri-*k*-ať: ro-*k*-ovať: re-*č*: ra-*d*-iť

Digitized by Google

rú-*h*-ať	rie-*š*-iť	ra-*d*-ovať
re-*p*-tať		rí-*d*-iť
ro-*t*		ria-*d*-iť

2) tvorených prosthesou:

k-ri-čať *šte*-kli-ť *šk*-re-čať *ch*-rá-pať.

Poznam. Že v tomto prehľade thema *re-č* v príbuznosti stojí s *ra*-di-ť, dokazuje analogia v nemčine: red-en: rath-en. Ra-d-iť vykladá sa slovom latinským suadere (od suavis, príjemný), teda wohl-rathen, a jeho neutrum bude: radovať, sich freuen. S týmto súvisí i ig-*rať* a síce ig, ih = iz, teda iz-rad(ovať), ih-*rad*(ovať), frohlocken.

1. S tvorivými príveskami.

Th. ri-*k*, ro-*k*, re-*k*, le-*k*.

Rik-ať, *rek*-núť, sagen; *rok*-ovať, berathschlagen; *rák*-oš, Reichstag; pro-*rok*, Wahrsager; vý-*rok*, Ausspruch, Stimme; *rok*, Jahr, vlastne Ausspruch des Schicksals, doslovne lat. fatum; ú-*rok*, Zins-Abgabe von einem Jahre; po-*rek*-núť, verwünschen; ná-*rek*, weinen, klagen. Medzitým i tu r—l prechodi v *lek*-ovať (ako k*ri*-čať, k*li*-cať) a znamená Segen sprechen, das Heilen durch besprechen, incantatio. A s týmto v istej príbuznosti stojí i *lieč*-iť, heilen.

Th. re-č, rá-*č*, ru-*č*, r'*č*.

Reč, sskr. re, Sprache; *reč*-niť, Rede halten a je neutrum od ŕik-ať; *ráč*-iť (höflich) befehlen, geruhen; *ráč*-iť sa, einander gut sein, sich vertragen; po-*ruč*-iť sa, Bürgschaft leisten für etwas, gut sagen, mit Wort gut stehen; po-*ráč*-ať sa, sich empfehlen, Abschied nehmen; po-*ruč*-iť, toľko čo prikázať; po-*ruč*-enie, Befehl, Auftrag; po-*ruč*-ník, Befehlhaber; u-*r'č*-iť (u-*reč*-iť), bestimmen. [1])

Th. ra-*d*, ra-*t*, ra-*l*, ra-*v*, r'-*t*.

Slová: rad-iť, rad-ovať, rid-iť a riad-iť spolu patria.

Rad-iť, (freundlich) rathen, suadere a súvisí s poručiť, jeho neutrum je: *rad*-ovať, sich freuen; r. *rad*, slov. rád, froh erfreut, gerne haben, lieben; *rad*-osť, Freude; *rad*-ostný, freudig, erfreulich; *rad*-ovanky, Freudemal; ih-*rať* (toľko čo iz-radovať, *d* sa vysulo), sich vergnügen, spielen; ig-*ra*-lišče r., Schauplatz, Bühne; ig-*ri*-šče r., grosses Spiel, mit Tanz und Gesang verbunden; ig-*rať* srb., tanzen; 'h-*rať*, spielen, za-'h-*rá*-vať, scherzen, schäckern a z toho ža-'*r*-*t*, ža-*r*-*t*ovať, spassen. Od rad-iť odvodzuje sa: *rad*-ca, Rath; *rad*-nica, Rathhaus; *rad*-ný, suadens.

Th. rí-*d*, rí-*dz*, rí-*š*, ra-*j*, ra-*č*, ria-*d*.

Ríd-iť, richten, regere, verwalten, administrare; vy-*ríd*-iť, ausrichten; *rídz*-enie, Richten, Verwalten, Fügung z B. Gottes; *ríš*-e, Reich (das regiert, verwaltet wird); *ríš*-an, incola imperii; *raj*, Paradies, lat. regnum sskr. ragia, raja; ssl. *rač*-i i sskr. *rak*-ša = rex (regens).

[1]) Slová *napodobnené*, ako: ruč-ať, rýk-ať, rev-ať, rvať, heulen, brüllen do tretieho podriadeného oddielu prináležia. Vidz vyššie str. 8.

Digitized by Google

Riad-iť, č. *řád*-it, lärmen, oder Getöse machen, zechen, tumultuari ešte sem patrí, ale *riad*-iť, ordnen, lenken, aufräumen zanecháva pochop: sprechen, sagen, a prechodí do činnosti [1]). Od rídiť.. riadiť je neutrum (*i* totiž na *ia* sa stupňuje ako kri-viť, kri-vieť).

Th. rie-*š*, ro-*t*, re-*š*, rie-*ch*, ru-*š*.

Rieš-iť, Urtheil fällen, beantworten; *rieš*-enie, Entscheidung; *rieš*-iteľ, Schiedrichter; *rot*-a r., Eid, Schwur, po-*rot*-a, die Geschworenen beim Gerichte; *rot*-iť sia r., schwören, fluchen; h-*reš*-iť (*h* je prosthesis), fluchen ale i sündigen; h-*riech*, Sünde; g-*riech* r., Sünde, Schuld, schwere (moralische) Last, Kummer, Gram; g-*ruš*-nyj r., traurig, (beschwert) betrübt; k-*ruš*-ný (h—k), schwierig, bitter, streng; g-*rus*-kosť, Schwere; g-*rus*-no (auch physisch) schwer. I v nemčine slová: schwören a schwer v tom istom pomere stoja, a od hlavného pochopu „sagen" sa uchyľujú.

Th. rú-*h*, ry-*h*, r'-*ž*, r'*n*, 'r-*m*.

Rúh-ať, lästern [2]); *rúh*-anie, Lästerung; *rúh*-avý, lästerlich, Schimpf sagend; *ryh*-otať, *reh*-otať, wiehern; r'ž-ať r. (*o* sa vysulo a h—ž prešlo); h-*rim*-ať sa (h, prosthesis alebo metathesis) a ho-*r'n*-iť sa, (wiehern) vor der Brunst der Stutte; ž-*rže*-bec (ž, prosthesis), Füllen od hinnire = *r'ž*-ať; ož-*rže*-biť sa, füllen (ein wieherndes Füllen werfen).

Th. re-*p*, ra-*p*, ro-*t*, r'*t*.

Rep-tať, *rop*-tať, murren; *rap*-otať, plaudern (wie Elster); *rot* r., genitív rta, Mund, Organ der Sprache; *rot*-ik r., Mündchen; *rty*, č. *rto*-vé (o, vysuto), Lippe (als Sprachorgan).

2. Slová s prosthesou: k, šte, šk, ch, h, go.

Th. *k*-rič, *k*-lic, *k*-lik, 'lik, 'lek.

Krič-ať, schreien (sskr. kri = loqui a lat. *cla*-mare); *klic*-ať r. (r—l), *klik*-núť, frohlocken; *'lik*-ovať (k, aphaeresis), froh-*lock*-en, jauchzen, jubeln; *'lik*-ostvovať r., idem; *'lik* r., Freudengeschrei, Jubel; *'lek*-tať r., kitzeln (zum Schreien bringen).

Th. *šte*-kli [3]).

Šte-kli-*t*, *šče*kotať r. (l sa vysulo), kitzeln (zum Lachen und Schreien bringen); *šte*-kula, Aufschreiende, Zänkerin; *šte*-kať, bellen; *št*-kavec, der Zungendreher; *št*-kať, schluchzen; *št'*-vať (*k* sa vysulo), *št'*-váč, Hetzer; *št'*-vanica, Hetze; *šte'*ček, Holzsperling (srov. nem. Spatz: Schwätz-er); *šte'*-kavka, Dohle, s aphaeresou šte]*kav*ka; *šte*-betať (schwatzen wie Vogel).

---

[1]) *Rad*, ordo, Reihe; v-*riad*-iť, einreihen; *rad*-om, der Ordnung nach; *riad*-ny, ordentlich; *riad*-ok, Zeile, kleine Reihe; h-*riad*-ka, (h, Prosthesis) Gartenbeet atd.

[2]) vlastne: brüllen, bellen, röhren.

[3]) Základný prvok *ri* je úplne vytisnutý, a zastupuje ho i podľa smyslu prosthesis: *šte*, Toto šte predstavuje súčasne i koreň, ačpráve na pr. *šte*-kula malo by sa písať správne šte-*k'u*-la, aby vysuté *r* aspoň značkou (') udané bolo. Podobne i v slove *škre*, *š* korenný prvok simuluje.

Digitized by Google

Th. š-kre, š-krie, š-kri.

Škre-čať, schreien; *škre*-k, *škre*'-ček, Hamster, lat. '*cri*-cetus; *škrie*-piť, heftig streiten, zanken; *škri*-pať, knarren, knirschen.

V nasledujúcich slovách základný prvok *ri*, už len samým *r* sa zastupuje, a prosthesy: ch, k, g, k to spôsobujú, že pochop „sagen" na: schnarchen, röcheln, rasseln, klappern, knarren, husteln premeňujú, ktoré hlasy nie rečovým organom, ale nosom, zubami, hrdlom atď. sa vydávajú.

Th. ch-rá, ch-ri, k-ro, ch-ro, ch-r, h-r, go-r, k-r, šk-r.

Chrá-pať (vo sne) i *chra*-potať, schnarchen; *chra*-py [1]), Nasenlöcher, chří-pě č., Nasenlöcher, Nase. Jeho neutrum je: *chri*-peť, heiser sein; *chro*-chot, Heiserkeit; *chro*-chtať, grunzen (wie Schwein); *kroch*-tať, iděm; *chr*-čeť, röcheln (des Sterbenden) i *chrop*-tiť, rasseln; *chr*-liť, werfen aus der Gurgel, speien. A od týchto odvodí sa orgán, ktorým sa to deje: *chr*-tan, *hr*-tan, Gurgel; *hrd*-lo (d sa vsulo), Hals; *hrd*-ý, stolz (den Hals aufrecht haltend); *hrd*-osť, Stolz; *hrd*-ina, Held (stolz); *hrd*-liť, quälen, plagen; *hrd*-lovať, ringen, balgen, beim Halse drücken; *hrd*-úsiť, '*rd*-úsiť, würgen; *gor*-lo r., Kehle, Gurgel, Hals am Gefässe, Schlund; *gr*-k, *kr*-k, Hals; š-*kr*-tiť (s prosth.), die Kehle zu drücken, würgen (ale naráža i na krú-tiť, zkrú-tiť); *gor*-lovina r., Schlund, Öffnung, Krater; *gor*-nec, *hr*-nec, Topf (mit Hals); *gr*-lo r., Kropf; *gr*-lak, Kropfgans; *hr*-vol sl., s aphaeresou '*vo*le, Kropf; *gor*-lastyj r., der eine starke Stimme hat; *gor*-lanenie r., schreiendes Singen, Plarren; *gor*-laniť, schreiend singen; *gor*-lan r., Schreihals; *gor*-lica, Turteltaube, *hrd*-lička (d sa vsulo) od *gor*-laniť; *hor*-liť, wehklagen eifern; *hor*-livý, eifrig (môže sa ale i od: horeť, žariť odvodiť).

Th. ch-ru, ch-r, ch-ri, ch-re, ch-ra, ch-ro, chria.

Chru-stať, chru-pkať, knarrend mit Zähnen zermalmen; *chru*-pka, *chru*-stačka, Knorpel, cartilago; *chru*-mkať, knorpeln; *chr*-chlať, hüsteln; *chr*-kať, *chrá*-kať (krv); *chri*-sť, das erste dünne Eis auf dem Wasser, wenn es zu frieren anfängt; od *chre*-sť, Geräusch; *chra*-st, Gesträusch; *chre*-stiť, klappern; *chrú*-st, Maikäfer; *chro*-bák [2]), *škra*-bák, Käfer (ch—šk) (der Räuschende); *chra*-mostiť, Geräusch, Getöse machen; *šra*-motiť (ch—š, ako mu*ch*a, muška; *ch*vastať, švastať), Geräusch machen; *chria*-šteľ, Wachtelkönig, Wiesen-*knarrer*, lat. crex (kričiaci).

2. ZVA-ť.

Ono sa odvodzuje od etyma HVA a síce: H—Z prechodí ako: sskr. hima: zima; lat. veho: vozím; horeť: zariť. Ale je i smyslom príbuzné, lebo zva-ť znamená: einladen, nennen, rufen, locken, ale i spôsob, akým hlasom: klingen, schallen, tönen.

---

[1]) Od chrápať pochodí chrapy, tak i od gorlaniť pochodí gorlo, hrdlo; od chrustať: chrupka.

[2]) *b*, *p* prechodí do *st*, ako: chrú*p*ať, chru*st*ačka; le*p*est: list; ľú*b*iť, láska.

Digitized by Google

Th. zva, zov, zýv, zvo.

Zva-ť, einladen (z. B. Gäste); *zov*-em (Indic); na-*zýv-ať*, nennen; ná-*zov*, Benennung; v-*zýv-ať* r. rufen a slov. toľko, čo anbeten, anrufen; *zvo*-lať, aufrufen ex-clamare (z je nie prosthesis, ako by sa zdalo).

Zo slova *zvolávať* (verb. iterativum) oft aufrufen, povstávajú skrze aphaeresu z]*vol* a zvo]*la* themata.

Th. 'vol, 'vel, 'vá-b.

Vol-ať, lat. *voc*-are, rufen; *vol*-avka, ardeac inerea (vták); *vel-eť*, befehlen, jubere; *vol*-avec, Lockvogel; *va*-b-iť (b je tvorivý prívesok), rufen, locken, anlocken; *vá*-b-ič, Locker; *vá*-b-nik, Lockvogel; *vá*-b-ik, Lockspeise.

Th. 'lák.

Lák-ať, locken [1]). — Ku thematu zva prináleží ďalej:

Th. zvo, zve, zn, zvu, 'vu, 'vč, šv.

Zvo-niť, Nachrichten ausbreiten, ale i läuten; *zvo*-nec, Schalle, Glöckchen; *zvo*-n, Klang, Schall, Läute, Geläute; *zvo*-nko, hellklingend; *zve*-nieť r., *z'nie-ť* slov., klingen, schellen, tönen a je neutrum od zvoniť; *zvu*-k, Laut, Schall, Klang, ale i Klirren, Geräusch; *zvu*-čať, schallen, tönen; *zvu*-čnosť, hell klingen, hell tönnen a abstr.: Loben; s aphaeresou ale z]*vuč*, *'vče*-la (vuč-ela) Biene; *šve*-hla, Biene je metathesis.

3. HLA-sať.

Odvodzuje sa od etyma HVA, a síce V—L (ako hr-*vol* — gr-*lo*, bor — bo*l*). Ale je i smyslom príbuzné, lebo hlásať znamená: ausrufen, bekannt machen, verkünden, ale spolu udáva i spôsob hlasu: laut, hell, sausen, brausen, tönen, heulen.

Th. hla, hlu, h'u, sly, slu, uch, 'uš, "sov.

Hla-s, Stimme; *hal*-asovať p., lärmen; *gla*-zit r., laut reden; *gla*-šať r., einen Ton geben, lauten, rufen, nennen; *hla*-hol, Schall, Ton; *hla*-holiť, tönen, schallen; *hla*-sný, laut; *hla*-sitý, laut, hell, schallend; *hlu*-čný, schallend, lärmend; *hlu*-k, Brausen, Getöse; *h'u*-čeť, h'uk (*l* sa vysulo), brausen, sausen, tönen; *h'u*-sle (tönendes Instrument), Violin; *hú*-sť (od hu-dem); *gu*-dok = Gudok (musik. Instr.).

Slovesu *hlá*-sať je neutrum *slyš*-ať, anhören, Gehör geben, alebo i *sly*-šať, hören, *slý*-chať, hören, vernehmen; *slu*-ch, Gehör; *slú*-žiť, gehorchen, dienen; *slu*-ha, Diener; *slu*-šný, anständig, gehörig. A s aphaeresou sl]*ícha-ť*, *'uch*-o Ohr.; *'uš*-ko, Öhrchen; ch-*ucho*-lák (ch je prosthesis), Ohrwurm; š-*uš*-kať (in's Ohr) lispeln; *'še*-ptať, flüstern, a lat. a-*us*-cultare.

Od *hlučný*, schallend, lärmend, *hluk*, Brausen, Getöse, Getümmel,] ochodí: *hlu*-šiť (durch den Lärm, das Brausen) betäuben, taub machen, i tvorí sa neutrum: *hlu*-chý, *hlu*-chnúť, taub werden.

[1]) Jeho neutrum: *lač*-neť, hungern; *alč*-ba r. Hunger, ale i *lak*-omiť, begierig in, od pochopu: »sagen« sa uchyľujú.

Digitized by Google

Od *hala*-sovať, lärmen, *hala*-sownik, Lärmmacher, skrze aphaeresu: hala]*sova*-ć povstáva: *'sov*-a (heulende, lärmende) Eule. Analogične i v latinčine *ulu*-la od *ulu*-lare, heulen, ein klägliches Geschrei erheben, sa odvodzuje, ale i v nemčine Eule od *heulen* pochodí, ktoré je príbuzné *hala* — ale aphaeresou sa odstránilo a v reči sa prijalo: *'sov*-a.

Záverečná úvaha.

V tejto skupenine slov, z etyma HVA odvodzených, ozýva sa základný ton: sagen, sprechen, reden a predstavuje zvláštnym spôsobom spolu spojený organický celok. Niektoré slová, ba i celé skupeniny od pôvodného pochopu sa uchyľujú a z oboru vystupujú, na príklad: bridiť (schelten) a *bridiť* (schmutzig machen), už nový pochop a tak i nové etymon tvorí, alebo: praviť (sprechen) a (na)*praviť* (recht-, eben machen) sú slová rôzneho pochopu. Z tohoto vidno, že slová v našej reči nepretržene sa spájajú a na etyma rozkladajú.

Z tejto spojitosti predpokladá sa, že reč je organisovaná, t. j. podľa istých zásad sostavená, že má hlavné i podriadené údy, oddiely a články, že sa snaží všetky slová do spojitosti a súladu, smyslom i formou uviesť, nové slová tvoriť a cudzie odstrániť, slovom: je živý, tvoriaci organismus.

Tento nesmierne veľký obsah slov, aby svoju spojitosť neutratil a zmätok nepovstal, udržujú isté pevné body, z ktorých reč sa vyvinuje a vychodí, a opäť na ne prichodí, a také sú v prvom rade etyma, potom jednotlivé slová (ako hovoriť), themata a naposledy i korene. Táto zásadná myšlienka i v latine a gréčtine sa objavuje, ktoré reči síce na korene sa rozkladajú, o thematoch a etymoch však ani reč byť nemôže.

Pri rozbore etyma HVA objektívne sa pokračovalo. Individuálnym náhľadom, neodôvodneniu, nanútenému a svevoľnému utriedeniu slov sa vyhýbalo všemožne, a preto i nasledujúce slová ako neistého pôvodu tu sa uvádzajú, a také sú: *súdiť*. Toto slovo má stáť v spojitosti so sedeť, a *prísahať*, alebo snáď prísam, čo by podľa nemeckého znamenalo: bei Gott, pri-sam(om) Bohu. Ináče *mluviť*, *kliať*, *slovíť* a *modliť* rozhodne od iných etymov sa odvodzujú.

Ako reč pri tvorení slov si počina, toho spôsoby sú najrozmanitejšie, lebo každé slovo z iných hlások je složené a v iných pomeroch a okolnostiach stojí, a preto isté positívne pravidlá ustanoviť sa nedajú. Najobecnejšie spôsoby tvorenia sú, ako sme videli, prezvukovanie, aktív-neutrové formy, aphaeresis atď. Ale najväčší zástoj v tomto ohľade majú *predložky*, skrze ktoré slovo neobyčajne v smysle sa pohybuje a premeňuje a často i nové themata sa tvoria. Na príklad: *ríkať*: *po*-reknúť, *od*-reknúť, *za*-reknúť, *pri*-reknúť, *vy*-reknúť, *vý*-rok, *ú*-rok, *pro*-rok, *ná*-rek, *ob*-rech, *s*-rok, *ob*-rok atď. Pri rozvedení výšudaného etyma však i týmto spôsobom tvorené slová sú vynechané, aby sa spis príliš nerozšíril a jedine na slová *spojovacie* sa ohľad bral.

Digitized by Google

Podľa príbuznosti sostavený slovník, každému slovu etymologiu, pôvod, význam a príbuznosť podáva, ale súčasne i složitosť fonetickú i smyslovú určuje, lebo každé slovo z viac faktorov fonetických i smyslových je složené, teda do najukrytejších záhybov reči vniká. Na príklad slovo *hrdlička,* jednoducho odvodzuje sa od gor-lanit, n. schreiend singen; ale gorlanit pochodí od *gor*-lo, v slove však hr-d-lo *d* je len vsuté. Hrdlička tedy znamená doslovne hrdlom spievajúci (totiž pták). Iný príklad: *povďačnosť,* Daukbarkeit, nasledovne dá sa rozviesť: *po* je predložka, tu útlosť, miernosť označujúca, *v* je vsuté ako prosthesis euphonická, a *dač*-nost odvodzuje sa od *ďak*-ovať (lebo *č* prirodzene prechodí do *k*), č. děk-ovati, a toto opäť od *dík*-a č. Dank, a dík-a od *dí*-t, čo zodpovedá lat. dico, dic-tus. A dít povstalo aphaeresou zo slova pove-*dať,* dít. Koncovka *nosť* to samé znamená, čo v nemčine: *bar, bringen,* v slovenčine ale *niesť, nosiť,* tedy: díky + nosiť. Význam teda slova povďačnosť je: mit innigen Worten dargebrachter Dank.

Celé toto pojednávanie je len chatrný nástin prísneho skúmania, v ktorom sa pokračovať má. Jednotlivá sila nepostačuje, ale spojené sily v jednom smere účinkujúce v stave sú i najťažšie úlohy rozlúštiť. A čím čo tvrdšie sa nadobýva a rodí, tým vzácnejším býva. Nenie tak zavinutej, istým zákonom podriadenej myšlienky, že by ona tými duchovnými zákony nedala sa postihnúť a vysvetliť. A takýmto zákonom je poddaná i reč naša. Naše stoletie a dospelosť v náhľadoch nám kynie, že len prísnym trudom a prácou všetko docieliť možno. I táto teda veda žiadnym neobyčajným kuzlom sa nezveľadí, len dômyslom, umom a prácou.

Podáva *Lud. Ad. Reuss.*

Digitized by Google

Miestne báje a skazky.

Podáva *Lud. A. Reuss.*

(Pokračovanie.)

Všeobecná úvaha o bájoch a skazkách.

Dosaváď miestnym bájom a skazkám lahodná pozornosť sa venovala. Ony ako divé kvety rástly na bralách a pod zápoľami, na pustých hradoch a v jaskyňach, na Vepru, Sitne, Tatrách, pri riekach, jazerách a studničkách. Nepestoval a neopatroval ich tu nikto, slobodne sa tu vyviňovaly a prekvitaly, alebo nehodami zastihnuté, hynuly a mizly. Neboly ešte sberané ani kritický a meritorne preskúmané, ale ani krásoumne ocenené. Možno o nich rieknúť, že je to vzácny a výtečný material, ale hrubý, surový a nezpracovaný. I perla od hlienu a blata najprv musí byť očistená, a nepravidelný diamant pravidelne obsekaný, obrúsený a vyleštený, aby bol briliantom a cena sa mu mnohonásobne zväčšila.

Pri spisovaní bájok zvláštny ohľad sa bral, aby boly *autentičné,* čisto slovenské, a nie skrze jednotlivcov vymyslené, alebo iným národom prislúchajúce. A práve preto pri každom báji prameň verne sa udáva. Lebo jestliby niektoré do pochybnosti boly uvedené, celá sbierka utratila by tú hodnotu, ktorá sa jej právom pripisuje a svevoľné vymysleniny, alebo báje iných národov nemohly by sa menovať *podaním ľudu.* Také veci ani nepotrebujeme, ani nehľadáme. Keď niektoré báje narážajú na české, ruské, poľské, z toho nenasleduje, žeby boly prevzaté; ony len v duchu našom a podľa názoru a okolností našich sa vyvynuly. Ani nenasleduje, žeby báje podobné gréckym, románskym, nemeckým, litevským, ba práve i indickým nemohly byť čisto slovenské, keď všetky tieto národy tvoria jeden kmeň a v reči, obyčajoch, v názoroch sa shodujú; prečo by sa neshodovali i v bájoch? Mnohé báje medzitým sú tak temne podané, zkomolené, modernými menami opatrené, a modernizované, že len prísnou kritikou dá sa vypátrať ich pôvodnosť. Na príklad: Lútky čiže Pidimužíci nazývajú sa Gnomami; Hôrna Vila menuje sa Božskou pannou; Čert menuje sa Zlým duchom atď. Obyčajná chyba bájov je zamotaný štýl, že pravý smysel vynájsť temer nemožno, a v takomto páde len varianty vypomôcť môžu. No nemožno utajiť, že mnohé tradície ľudu nutne požadujú, aby incisami, opisami rozšírené a štylistickými ornamentami a figurami ozdobené boly,

Digitized by Google

čím by sa čitateľovi príjemnejšími staly, ale to len na úkor autentičnosti mohlo by sa stať a preto len v jednoduchom rúchu sa podávajú.

Mnohé a vzácne báje, od výmyslu sveta, ako sa hovorí, po svete sa túlajú a do predhistorických časov padajú, ako na príklad báj o Obroch (č. 56.), báj o turčianskom jazere a sladkom mori na Dolnej zemi (č. 28). Iných vek môže sa na 700—1000 rokov položiť (č. 65. 66. 18.). Ich hodnota ale zvlášte v tom záleží, že ich tvorenie *nepochodí* od jednotlivcov, ale v nich náhľad, túžba a vtip celého národa sú složené. Tvorby jednotlivých ľudí sú individuálnym názorom poddané a ako také, krátkeho veku, snadno sa prežijú, zvetchejú a zostarnú. Nie tak miestne báje a skazky. Tieto prežily rozličné sociálne, náboženské a krajinské prevraty, prežily mnohé pokolenia a predsa pútavými, zanímavými a sviežimi zostaly a budú zostávať, ako Mickiewicz predpovedá: „Pokiaľ ich vlastný národ nezneváži.“ Ony sú to, čo medzi kvetami Immortalky (slamené kvety); iné krásne, bujné kvety vädnú a hynú, — tieto zlatou a striebornou barvou opatrené žijú a neumierajú. A tejto povahy sú i skazky a báje.

Mnohí spisovatelia pochopili zanímavosť týchto ľudových tradícií a vo forme ballád, rozprávok, románov a dramat i spracovali, na pr. Paulíny-Tóth, Matúška, K. Štúr, Lauček, S. Chalupka, J. Botto; — a z Maďarov: M. Tompa, M. Jókai atď. Ale to všetko zdá sa byť predčasným. Mnohé totiž báje sú len úryvky z väčších dejov, neúplné a kusé. Doplňujúce varianty sa postrádajú. Často smysel báju sa nepravo poníma a vykladá, a miesto toho, žeby sa báj zvelebil a vzdelal, nevýznamným a nevkusným sa stáva. Škoda pary. No, toto zase len tam poukazuje, aby tento vzácny material do toho času sa neupotreboval a nehýbal, pokiaľ nebude posberaný, preobzretý a pripravený. Práve tak sa i s bájeslovím nakladalo, reflexie, vývody, porovnávania sa písaly, kdežto bájeslovie slovanské ešte sa ani nebolo narodilo. Samo sebou sa rozumie, že takého literárne plody, ako meteory na okamženie sa zjavily a hneď bez stopy i zanikly.

Keď tradície ľudu svojim časom značnú sbierku tvoriť budú a istú úhľadnosť a pôvabnosť obdržia, preniknú veľmi ľahko do vzdelaného obecenstva a stanú sa obľúbenými. Ale vítané budú zvlášte *výtvarnému* umeniu. Už teraz v mnohých bájoch tak zanímavé scény sa opisujú, postavy predstavujú, a výjavy odhaľujú, že povolaný umelec zaznať ich nemôže a nesmie. Umelectvo predpokladá síce správne technické vyvedenie, ale požaduje i ideálnu myšlienku. Ale ani nedá sa mysleť, aby umelec niečo zvláštneho s oduševnením umeleckým previedol, keď ho nejaká myšlienka nepodporuje. Takéto jasné, jednoduché a zanímavé predmety, obsažené sú v tradíciach ľudu. A umelec nemusí sa ostýchať, žeby niečo takého obecenstvu podal, čo by bolo preň indifferentné, ľahostajné, ba naopak, pri takomto umeleckom výtvare — vzatom zo života ľudí — obecenstvo pribáji si ešte i to, čo umelec ani netušil.

Digitized by Google

Do toho času výtvarné umenie nemôže prospievať, pokiaľ predmety sem čeliace nebudú spracované a náležite pristrojené. Nenie to úloha umelcova, aby sa sám pričinil umelecký material hľadať a sháňať, starožitnosti, bájeslovie, ethnografiu študovať, do geniusa národa atď. sa vmysleť, To všetko do osobitných odborov patrí. Umelcovi pôdu pripraviť nutno. Jemu vedecké vývody na ruku majú ísť, okolnosti, situáciu nutno objaviť, povahu osobnosti opísať, slovom všetko už hotové a prepracované podať. A v tom páde, jestliby čo temné a neisté našiel, aby bolo mu od patričného odborníka vysvetlené a rozvedené. Úloha umelcova ale nemôže v inšom záležať, ako všetky predpráce reasumovať, v jednu myšlienku (ideu) spojiť a podľa pravidiel svojho umelectva to vylíčiť a predstaviť. — K takýmto jednoduchým prvkom pripočitujú sa i prítomné báje. Ony tvoria hlavného faktora a sú akoby korene vrazené do pevnej pôdy, udržujúce umelectva peň, na ktorom nádobný kvet umeleckého výtvaru spočíva.

Báje a báchorky slovenské sú najrozmanitejšej *nálady:* veselé, žartovné, vážne, mravo-kárne, strašné, tendenciósne i komické, práve tak, ako naše spievanky. I tieto pre svoju nesmierne rozdielnu povahu ani do antických škál nemožno umiestiť. Takejto povahy sú i báje a skazky. Ani ten spôsob štýlu pomenovať neznáme, akým by sa ony písať mały. Čo pri ktorom báji má sa vlastne vyzdvihnúť, čo mlčaním pominúť? akým tenórom to predniesť? Často jedno slovo celému predmetu dá iný náter. A spisovateľ obratne musí pero viesť, aby ten pravý tón ulahodil, v ktorom tóne ten báj ľud podáva.

Predhistorické tradície mali i starí Gréci, Rimania, Židia a majú i naši Česi, už skrze ich kronikárov dávno napísané. Ony sú spojivo medzi dávnym a terajším vekom. Naše dejepisné pamiatky sú dosť chatrné, a preto tým viac nám na tom záleží, tieto vzácne pozostatky dávnovekosti zachrániť. Ony síce nepredstavujú pravú skutočnosť a istotu dejepisnú, ale v mnohom ohľade pravdepodobnosť. Báje na príklad podávajú, že nižiny potisské kedysi pod vodou boly a toto veľké jazero *Sladkým morom* sa nazývalo. Tak i turčianska stolica bola zaplavená, až Váh si odtok čez bralá predral a voda stiekla. Z bájov a povestí často dá sa zavierať na kultúru národa, na nepriateľské nájezdy, pohanský kultus, na veľké udalosti; na príklad: zasypanie osady Chyžišťa, prepadnutie sa starých Seliec. O všetkom tomto dejepis mlčí, len tradície, ako bludičky nočné, aké-také svetielko podávajú; ináče ani to by sme nevedeli.

Starí Gréci boli eminetne kultúrnym národom. Oni zvlášte na prvky a východište vied a umení váhu kládli, skrze to najvyšší stupeň vzdelanosti dosiahli a v mnohých vedách a umeniach po 2000 rokoch nedostižnými sa stali. Oni si počínali prostorozumne, názorne a jasne, svojej vedomosti prvky a prvé pochopy položiac za základ a basis, pokračovali postupne ďalej. Nie tak ich nástupníci. Prejali síce tú kultúru a objemne ju i rozšírili, ale ďalej nepriviedli, ponevač to východište a prvé pochopy

Digitized by Google

vied, ako basis do ohľadu nebrali. Naproti tomu nové vedy (na pr. chemia) pod krátkym časom a rýchle sa vyvinuly. Čo sa ale bájov týka, tu opäť grécke báje svojou krásou a pôvabnosťou vynikajú, ako žiadne iné. I tieto na počiatku boly jednoduché, primitívne, ako ich ľud podával, a len potom boly skrze umelcov na eposy, tragédie atď. spracované. No i naša snaha je tá istá, že takéto prvky kultúry v národe našom hľadáme a sbierame. Jednoduché nápevy, majú poskytovať základ budúceho umelectva hudby; porekadlá obsahujú zárod filosofie; štúdia krojov a výšiviek, sú návodom krásoumeleckej ornamentiky; miestne ale báje a skazky majú slúžiť za postament vyšším literárnym tvorbam a plodom.

Tak by sa zdalo, že táto sbierka a študium sú zbytočné a nepotrebné, keď grécka mythologia to dostatočne môže vynahradiť. Ovšem, že boly časy (a sú i teraz), v ktorých grécky mythus u národa románskeho a nemeckého sa zveleboval a za vzor slúžil, obdivovali, ospievovali ho, reflektovali všade v literatúre i umení naň, ale len preto, že nemali svojho vlastného, a nemali toľko pružnosti duchovnej, aby si niečo podobného mohli utvoriť. Potrebovali mythus grécky nezbytne, aby zaostalý cit krásy a nežnosti vybrúsili; a preto celú mythologiu tak ako je prejali. U nás grécke báje — možno rieknuť — sa vyžily a svoju pôvabnosť so dňa na deň tratia. Ale čo by to za nesmysel bol z gréckej mythologie predmety brať pre lyriku, dramaturgiu, eposy atď. a v básňach Zeusa, Juno, Venus, Herkulesa... ospevovať? To malo smysel u výš menovaných národov, pre nás je to ale už nedostatočné a zbytočné. — Naše báje sú tej hodnoty čo grécke (keď i nie sú tak ešte spracované). Ony potrebám našim vyhovejú. Nášho národa svet je sám pre seba zavrený a dostatočný, nepotrebuje v tomto obore cudzích praeceptorov, instruktorov a magistrov. Jeho tvorivosť, pružnosť a obrazotvornosť je známa; ináč by sa to u iných hľadalo, alebo napodobňovalo, čo si sám národ zná utvoriť?! Tu ešte len pokusy bájov podávame a už veľkoleposť a elegantnosť vypuklo sa predstavuje, a čo vtedy, keď na povel: „Už!“ zo zakliateho Sitna báje sa pohnú a priaznivým svetlom osvetlené budú?

Ač prítomný spis len čisto slovenské báje má obsahovať, predsa nemožno pominúť na tomto mieste jeden báj pobaltických Slovanov, ktorého jednotlivé úlomky i na Slovensku sa spomínajú. Báj tento vtipu plný je skrze komedianta s Lútkami importovaný a rozšírený pod menom

42. **Jutrobogov kováč.**

Prvý napísal ho Henrik Jäde pod názvom: Schmied von Jüterbogk; pozdejšie názov premenili na: Schmied von Apolda, Jutroboga ale premenili na kresťanského Sankt-Petera a kováča na Peterle.

Jutrobog, ináče i Jutrovít zvaný, bol ctený ako Jitrenka, ale v podobe mužskej od pobaltických Slovanov, a predstavoval sa, ako mládenec

Digitized by Google

na bielom koni s lúčami na hlave. Predzvestoval východ slnka a rozháňal nočné mrákoty. Tento istý boh *Úsvitu* vyzýva sa v spievanke: „Svitaj, Bože, svitaj“, ale i v Slov. povesťach (P. Dobš. pov. 1880 sv. II.) v tomto príbehu: Plavčík pri narodzení mal pririeknuté od Zlatej Baby [1]), že za ženu dostane kňahnu; čo keď kráľ dopočul, namrzel sa a dieťa Plavčíka dal klamom od rodičov vyžiadať a do vody hodiť, ale mlynár ho našiel, z vody vytiahol a vo svojom dome i vychoval. Keď odrástol, skutočne uchádzal sa o ruku kňahninu. Naložené mu bolo, za jednu noc ďalekú krajinu obchodiť. Plavčík sa vybral a prišiel v noci do hory, z ktorej sa vymotať neznal. Náhodou stretnul sa s mládencom, ktorý niesol pochodeň (kahanec) v ruke, a keď sa mu predstavil, že je on Úsvit (Dennica, Zora), v tom razom pochodňou zapálil zore a Plavčíkovi cestu osvietil ružovým svetlom. [2])

V báchorkách ruských *Noc, Jitrenka* (= Jutrobog) a *Slnce* (= Slnečník) predstavujú sa ako jazdci na čiernom, bielom a červeňom koni. [3]) Posvätného koňa pohania držali i Triglavovi a Svätovítovi. Z čoho nasleduje, že i otázny Jutrobog, ako predchodca Slnka, mal bieleho koňa. Báj tedy takto vysvetlený bude i srozumiteľný, a vypráva sa podľa Hofmanna [4]) nasledovne [5]).

Keď raz Jutrobog po svete chodil, [6]) zastavil sa i u svojho kováča,

[1]) Slovanské kmeny ju nazývajú i Rodjenicou, Rožanicou, a Sudnicou, čo zodpovedá rim. Parcæ (od parere). Predstavovaly sa, ako bielo oblečené bohyňky a novorodzeniadku osud ustanovovaly. U Slovákov Rodienica doprosta nazývala sa Babou, na čo nesčíselné mená miest a vrchov, kde ako bohyňa vzývaná bola, poukazujú. V slov. povesťach obyčajne Rodjenica zjavuje sa, ako šedivý starec, pútnik, svätý muž, alebo i žobrák a predpovedá novorodzenému dieťaťu, budúci osud, ženbu, smrť atď.

[2]) Jutrobog, Jitrobok, jednoducho i biely boh, alebo Belem menovaný, je v slovanskom bájesloví zaznaný a vylúčený, ale týmto slovenským príspevkom jeho osobnosť a povaha natoľko objasnená a znázornená, že bez rozpaku medzi veľbohov slovanských vriadený byť môže. -- Výjav ale ten, kde sa Jitroboh s Plavčíkom v tmavej hore stretne a Jitroboh pochodňou zore zapaľuje, je veľkolepý.

[3]) Srovn. dr. H. Máchal: Slov. báj. 67.

[4]) Der Kinder Wundergarten 1878.

[5]) Pri reprodukcii tohoto báju mená Sankt Peter a Peterle sú pôvodnými Jutrobog a kováč zamenené, ale i miesto kresťanského *neba* píše sa pohanské: Nava; miesto *smrť* užíva sa ako personifikácia: Smrťka, a pekelný pes i vlastným menom Mita sa menuje.

[6]) Putovanie veľbohov po svete tým cieľom, aby poznali, ako ľudia žijú, či si bohov ctia, aby dobrých ľudí odmeňovali, zlých ale trestali, často pripomína sa v bájesloví. Takúto návštevu i Ovid (metam) Jupitera a Morcura opisuje. V slov. povesťach títo veľbohovia (Perún, Radhosť, Vodokráľ, Mája, Sv. Nedieľka, Jutrobog...) v podobe pustovníkov, pútnikov, šedivých starcov, starých otcov, ba i žobrákov k ľudom prichádzajú, a pomoc, radu, šťastie prinášajú, alebo na zlých i hroznú pokutu uvaľujú. V rúchu kresťanskom tieto bytnosti, svätými osobami a síce; Hospodinom, Nebeským otcom, Kristom Pánom, sv. Máriou, sv. Petrom, sv. Jánom, sv. Eliašom a zvlášte anjelmi zastúpené bývajú. (V Sborn. MSS. V. 137).

Digitized by Google

ktorý mu od dávnych časov a ochotne kone podkúval. Z uznalosti dal mu slobodu, aby si tri veci žiadal, že mu ich vyplní. Kováč dlho nepremýšľal a hneď vyslovil, že si po prvé žiada: aby jeho milý kulač vždy plný bol; potom, aby kto na jeho hrušku pred domom vyleze, bez jeho dovolenia nemohol sliezť; a naposledy, aby do jeho vihne nikto ináč len kľúčovou dierkou vniť mohol. Jutrobog sa nad tým divil, že prečo si za odmenu Navu (nebe) miesto takých maličkostí nepýta[1]). Ale kováč bol cele šťastný a ubezpečený, a kulač nikdy nebol prázdny. No, po dlhých rokoch prišla raz i pre kováča smrť. „Nuž veď dobre! idem, rekne kováč, ale mi dones naposledy ešte z tam tých hrušiek pred domom.“ Smrťka ochotná vyštverala sa síce na strom, ale dolu nemohla.. Dosť prosila kováča, aby ju pustil, že starí ľudia nemôžu mrieť, ale kováč nedal sa prehovoriť, kým prísahu nesložila, že nikdy preň nepríde. Keď sa ale osvobodila doložila: „No, ale preto pošlem pre teba Čerta.“ Kováč slovo Smrťkino nebral na žart, zatvoril sa do chyže. A skutočne Čert prišiel. Ponevač ale dvere otvoriť nemohol, kľúčovou dierkou sa pchal. Tu kováč nastrčil mech, Čerta doň tuho zaviazal a na nákove najťažším kladivom mlátil, kým nesľúbil, že nikdy viac preň neprijde. No, rekne na slobode Čert: „Ale ťa ani do pekla nepustím“, a ani viac neprišiel. Konečne kováč i život i kulač zunoval, rád by bol zomrel. A ponevač ani Smrťka, ani Čert nešiel, tedy sa sám vybral prosto do Navy (neba), ale tam ho Belboh (Slnečník) nepustil, lebo vraj si to za živa nežiadal. Išiel teda do pekla. Ale ako to Čerti zvedeli, že to Jutrobogov kováč, brány rýchlo zavreli a pekelného *Mita* z reťaze pustili[2]). Kováč sa vrátil, ale nevedel, čo už teraz počať? So dňa na deň slabnul. A keď takto usužovaný raz v samote sedel, prišiel posol, že od Navy (neba) zodral sa kľúč a duše nemôžu do Navy, aby rýchlo druhý ukoval. Kováč sa hneď podvolil, posla poslal na hrušky a pod tým časom ukoval dva. Posla s jedným kľúčom odpravil, s druhým ale sám šiel a z Navy sa viac nenavrátil[3]).

Veselý tento báj prináleží k najpodarenejším. Vtip a humor sa vzá-

---

[1]) Nava, alebo Nav, menoval sa príbytok pre dobré duše. Ešte Hájek o Přemyslovi a Libuši hovorí, že »odešli do Navy a pohřbení jsou.« V Navi sa nachodili jasné, veselé, zelené lúky, ktorých krásy duše sa nasýtiť neznaly. V slov. povesťach opisuje sa Sklenený zámok, ligotavý, hladký a neprístupný. Do neho sa môže len po schodoch z vtáčacích kostí vniť (Rim. pov. 87.), preto zomrelým dávali i drapy a pazúry do hrobu (Han: Wiss d. slav. Myth. 415). Zomrelí dobrí ľudia obdržali ľahké, biele a priezračné telo a sto smyslov, aby radosť požívať mohli. Tento teda radostný stav a Navu odporúčal Jutrobog kováčovi.

[2]) Mita, podmienečne v tom smysle, čo Cerberus (srovn. A Jungmann: Krok. Díl II. č. III). Ináče Mita u Vendov zlý duch, predstavoval sa, ako ležiaci pes, totožný s nemeckým *Garm*, psom pekla.

[3]) Táto bájka končí sa i tak, že kováč išiel do toho zámku spať, okolo ktorého havrany obletovaly, keď raz tieto zmizly, trúba zavznela a kováč bol prijatý do neba.

Digitized by Google

jomne zamieňajú. Všetko v ňom prirodzene a dôkladne sa predstavuje. Jeho dávnovekosť je istotne tisícročná. Pochodí od pobaltických Slovanov i Ratarov (= bojovníkov) menovaných, ktorí bojovali proti hrabivým Nemcom, ako lvi za slobodu, národ a náboženstvo, a padli s mečom v ruke do posledného muža. Pusté zostaly ich kraje a posvätné háje, ženy a deti padly do zajatia a starci vymreli. Báju ale tomto, ako sirote putujúcej širym svetom, aby ďalej po cudzine sa nepotuloval, tu sme miesto vykázali, a ako vzácnu pamiatku medzi naše báje vriadili.

Čo sa ďalej našich bájov týka, i tu nutná potreba vyhľadáva, aby v záujme ich dôležitosti, niektoré predmety, slová, výpovede, osobnosti atď. vysvetlené boly. Nie všetko ale pre dávnovekosť a nespoľahlivosť tradície dá sa vysvetliť; mnoho temného a záhadného ešte zostáva. Pod *bájom* medzitým rozumeje sa dej neobyčajný, ktorý osoby obrazotvornosťou utvorené predstavujú a vypravuje sa spôsobom dejepisným. Naproti tomu *skazka* záleží z krátkeho predmetu, neobyčajných vlastností.

a) Báje a skazky o Sitne a okolí.

43. Husári a kone v Sitne.

O Sitne už v roč. V. MSS. na strane 143. bola zmienka; tu teda len ako doplnok onoho článku podáva sa ešte toto: Raz nejaký človek na Sitne hľadal voly. Tu prijde k akýmsi dieram, otvorí dvere a vidí množstvo husárov v radoch. Každý stál pri svojom koni a vo strmeni držal nohu. Najbližší zvolal na neho: „No, či už?“ Ale človek boží nepovedal ani slova, len prasknul dvermi a utekal prestrašený preč. Keby bol rieknul: „Už!“ boli by sa husári na kone vyšvihli, vyrútili, i boli by i sami oslobodení od kliatby a dobre by sa viedlo i Slovákom. (Pokorný z Potůlek II. 245.) [1])

Na Sitne nachodí sa hojný prameň. Tento prameň vraj v istú hodinu v noci vodu ztratí, lebo že v ten čas husári kone napájajú. (Pok. Pot. II. 248.) Ale sa nachodí i smradľavý *podchod*, zkadiaľ od týchže koní kal a moč vyteká.

Keď sitnianske kone vodou sa zásobujú, bájka ľudu postarala i o obrok týchže koní, o čom nasledujúca bájka sa vypráva: [2]) Keď raz Sebe-

[1]) Podobnú skazku vypravujú i Češi o Blaníku. V ňom vraj driema množstvo rytierstva, ktoré sa má raz vyrútiť a k pomoci Čechom prispeť.

[2]) Temný a nepatrný, ale natoľko zaujímavý báj, že poukazuje na spoločenské pomery panujúce na Sitne. Sitno totiž stálo v nejakom svázku s Krnišom. Dedina Krniš i dnes prináleží k sitnianskemu panstvu. Kňaz krnišovský mohol byť pravým pohanským kňazom = žrecom, a kone na Sitne udržované, ako Svantovitovi na Rune, a Triglavovi boli určené k modloslužbe, veštbám alebo i obrane. Že nejaká modla

Digitized by Google

chlebánia viezli ovos do Štiavnice, na ceste vyše prenčovského chotára, na vrchu „Žobráku“ rečenom, pristavili ich v noci ozbrojeni hajdúsi (sitniansky husári) a zachytili ich i s vozmi do Sitna. Cesta bola ako dlaň rovná. A keď ovos tam složili, dostali písmo, aby išli ku krnišovskému kňazovi, že im ten za ovos vyplatí. Keď sa ale vozári nazpät vracali, už hradská cesta im zmizla. Driapali sa teda po takých výmolách a závozoch, že kolesá na pleciach museli vynášať. Krnišovský kňaz im skutočne vyplatil. — Ďalej sa báji, že tento ovos pozdejšie sa našiel v pivnici do brala vykresanej, ale v takom spráchnivelom stave, že keď sa ho dotkli i vrecia i ovos na prach sa rozpadly. (V tejto pivnici vraj našla sa i stará r. 1848. ukrytá šabľa.) (Pok. z Pot. II. 248. Kmeť Vel. Sit. 10).

44. Podivné jaskyne. Šarkan. Mlyn. Biezov potok.

Na Sitne ukazujú sa podzemné chodby a jaskyne v ktorých človek nevyhladne, ani nevysmädne, akokoľvek dlho by tam býval. — Vypráva sa, že na Sitne žil niekdy mocný Šarkan [1]), ktorý vraj tam pasúceho va-

tu ctená bola, to dokazuje takzvaný: *Bohojo-vrch* (= bohov vrch) (Vel. Sit. 5). Aký bôžik sa pod tým rozumie, to len pomocou mythologie možno sblížene určiť, lebo kresťanstvo netrpelo, aby z pohanstva i len pamiatka sa zachovala.

Meno osady *Krniš* (na Gen. Karte: Krísnya) veľmi upomína na krsa či karasa, ktorý sa opisuje ako bôžik omladeného slnka. (Čas. MSS. III. 92). A Sitno príhodné bolo pre modloslužbu slnka.

Meno *Petrov vršok* (leží za chrbtom pavillonu. Vel. Sitn. 33). Tu poznamenať slušno, že ako u Juhoslovanov sv. Eliáš alebo Ilija zastupuje Perúna, tak u nás tohoto Perúna zastupuje sv. *Peter*, čo z bájeslovia sa dokazuje. (Dr. Mách. báj. 26.) Petrov vršok mohol sa nazývať: Perúnov vršok a to preto, že sa mu tam obetná pocta vydržiavala.

Meno osady: *Sv. Ilija* patrí doprosta pravoslávnej cirkvi. Portál starodávny na Iliji pod Sitnom ale je pozostatok chrámu kresťanského, na tom mieste založeného, kde niekdy stál chrám pohanského Perúna. Kultus Perúna bol skrze kresťanstvo odstránený, a na jeho miesto kultus sv. Ilija uvedený. „Muselo to dávno byť (píše spis Veleby Sitna 132), veľmi dávno, snáď ešte za časov Cyrilla a Methoda, apoštolov slovanských, odkedy táto dedinka takto (Ilija) pomenovaná bola.“ — Kultus Perúna dokazuje i názov vrchu *Holík*, ktorý leží južne od Sitna (str. 7). Holík ale znamená to, čo Lysá hora. Že na Lysých horách sa Perúnovi obete konaly, o tom píše Cyprian Robert o menách: Babenberg a Kachlenberg: „že všetky mestá pohanských Slovanov maly na blízku lysý (holý) drevín pozbavený vrch, na ktorom sa obete za hriechy vykonávaly, aby hnev nebies bol ukrotený, a že také vrchy považované boly za (Perúnove) hromosvody, aby mesto pred týmto strašným úkazom prírody zachránено bolo, a preto bývaly vždy lysé, akoby ich nebeský oheň bol opálil; a tieto *lysé* hory boly Svatovítovi (?) posvätené. »Vrchy takéto u nás len hromovládcovi Perúnovi mohly byť posvätné.

Pohanské slávnosti záležajúce z obetí, žertví, pálenie mrtvých (žiare), síce zanikly, ale ľud kresťanský tradicionálne tieto púte a schôdzky na Sitne zachováva, a okolo sv. Štefana sa tam podľa starej obyčaje hostí a častuje.

[1]) Tu má stáť Drak s 3, 6, 12 hlavami. Pod Drakom sa ale rozumie lúpežnícka 3, 6, 12 hláv silná banda.

Digitized by Google

lacha i s kŕdlom oviec sožral, a preto bol ohromným až hen z Bystrice dovezeným delom zastrelený. — Z Beluje popod Sitno vedie chodník do Štiavnice. Pri chodníku tomto je močiar; tam vraj stál niekdy mlyn, ale sa prepadnul. No ešte i teraz vraj počuť, ako pod zemou mele, a vídať dve plačúce deti ztadiaľ chodiť. (Pok. z Pot. II. 248.) — Pri Biezovom [1]) potoku chodí vraj kňaz bez hlavy, s akousi kožou na chrbte, a nie raz koniarom rozháňa tu pasúce sa kone. (Pok. z Pot. II. 248.)

45. Podvodom odstránení Tatári.

Na lúke Tatárskej ležal vraj Tatár so svojim vojskom obliehajúc ztadiaľ Sitniansky zámok. Sedem rokov boli Sitnania obliehaní. Potrava im vyšla, hlad sa dostavil a už sa chceli Tatárom podať. Pomohli si ale tým podvodom (ako na Hradovej v Tisovci), že posmetali všetky zbytky múky zo sudov a upiekli, ako koleso veľký koláč, a hodili ho dolu medzi Tatárov s tými slovami: „A čo nás ešte za druhých sedem rokov budete obliehať, samé takéto budeme jesť.“ Keď to Tatár videl, že ani silou, ani vyhladovaním zámok nedobyje, namrzený odtiahol preč. (Pok. z Pot. II. 247.)

46. Zasypaná dedina. Prepadnuté Staré Sielce.

Na Veľkú sobotu na Gloria, keď rozväzujú sa zvony, počuť aj vo vrchu Žiare rečenom zvoniť, lebo je tam zasypaná dedina, kde sa volá na „Chyžištia“. Tam vraj najprv stála dedina, terajšie mestečko Nemce. (A. Kmeť Vel. Sitna 137.) — O prepadnutí Starých Seliec [2]), ľud báji, že to bolo *za stara sveta* [3]), keď na svete ešte bývala pravda, a kto čo riekol, to tak bolo a tak sa i stalo. V tomto čase prečo, prečo nie, niekto zaklial Staré Selce: [4]) „Bodaj ste sa do Sitna prepadly aj so Selciami“.

---

[1]) Pod Biesom rozumeje sa vôbec zlý duch. Slováci si ho predstavujú ako čierneho capa. Zjavuje sa v krútiacom sa vetre, do ktorého treba otvorený nôž hodiť Jemu pripisuje sa besnota, vzteklosť a pošetilosť. Napáda ľudí i statok. V slov. bájesloví nenie ešte určite opísaný. Spisovatelia kresťanskí pod Biesom rozumejú pohanského bôžka vôbec. Ináče *Besník* je vrch pri Telgarte ustavičnému vetru vystavený. *Besovo zelie*, i Bugačka (Datura stramonium), je jedovatá zelina, a *Besovo mlieko* (Euphorbia ciparissias), je tiež ostrá, čo na vlastnosti Besove má sa vzťahovať.

[2]) Staré Selcia, zove sa i dnes hon v chotáre seleckom v stol. zvolenskej, vyše B. Bystrice. I v Honte je povestný vrch *Sitno* s takým priepadliskom, z ktorého vraj čerti na svet vychodia a to čo porvali, dnu hádžu. (Vel. Sit. 126.)

[3]) To jest: *v zlatom veku*, o ktorom Slovania bája, že vtedy boli ľudia dobrí a Pán Boh v podobe starca chodil po zemi a učil ľudí orať a siať. Ľudia mohli *rozkazovať* nielen živým, ale i bezživotným tvorom a ich *slovo* bolo platné. (Erben báje 29—31.)

[4]) Pri kliatbe k dosaženiu cieľa dostatočné je *slovo*. Slovom prevedie sa to, čo sa zdalo nemožným. Ľud verí, že moc slova je tak veľká, že môže človeka umoriť i oživiť, bolesť spôsobiť i uliečiť, zlé duchy privolať i odstrániť, človeka na zvera premeniť, bralá otvoriť i zatvoriť, poklady odhaliť... Slovo má moc i nad samou

Digitized by Google

A tak sa i stalo, zem sa otvorila a Selce s celým národom pod zemou zmizly, len kňaz a rechtor na blízkom vrchu sa zachránili. Ale i tí, keď videli tú hroznú záhubu od laku a strachu skameneli a tam i dnes vidíte ich skamenelé postavy (vápencové). (A. Kmeť Vel. Sit. 126.)

47. Čertovská svatba na Sitne.

Raz na Sitne strhla sa čertovská svatba. I prišiel do Sebechlieb posol hľadať na svatbu hudcov, a skutočne i našiel a sjednal sa s predniakom Ozankom [1]). Ozanko pojal svoju družinu a šiel na Sitno hrať. Ale divno mu to bolo, že mladucha bola obesená dievka, a keď s ňou jeden čert vytancoval, zavesil ju, druhý ale ju odkväčil a zas s ňou tančil. Ozanko sa divil a myslel si, toto je nie s kostolným riadom a vyšiel von. Na dvore sa poobzerajúc, vošiel nazrieť i do stajne, kde mnoho koní stálo, a počuje, že na neho niekto volá: „Vitaj, Ozanko! Kde si sa tu vzal?“ I obzeral sa okolo, ale nikoho nevidel. „Či ma nepoznáš?“ ozval sa jeden kôň, „ja som ladzanský išpán.“ — „Ej, poznám ťa dobre, ty kujon! sto striel do teba, lebo si ma veľa ráz za panštinu dal vypalicovať.“ — „No, vidíš Ozanko, to som ja tu zakliaty do koňa; ale ti teraz aspoň dobrou radou poslúžim. Hľaďže, keď vám pri svatbe hodia do barbory svatobníci peniaze, tie sa vám na uhlie premenia, ale urobte na barbore kríž. A keď vám peniaze za hudbu budú dávať, neberte, ale pýtajte si z toho uhlia, čo je v kúte.“ Hudci tak urobily, po svatbe kapsičky uhlím nabité pobrali a belujským chodníkom poberali sa domov. Ale ako náhle prišli na belujský chotár, kapsičky im ťažely a spadly s pliec. Divili sa, čo to, obzrú kapsičky a tu boly plné zlata, ledva ich domov dotežtili. (A. Kmeť Vel. Sit. 12) [2]).

---

prírodou: búrku, víchricu a ľadovec privolať, alebo zažehnať atď. A tejto moci slova tu sa pipisuje, že i Staré Selce sa prepadly.

Dané slovo v povestiach, zvlášte kráľa, je svätý, nemožno ho odvolať; musí byť vyplnené. Slovo v obecnom živote je toľko, čo pravda. Pravda odvodzuje sa od *pravím*. Luhať na mnohých miestach Slovenska je výraz neznámy a zameňuje sa slovom: cigánit.

Slovom vyreknutú túžbu, žiadosť, predstavuje si ľud, ako niečo vo vzduchu a v prostore sa vznášajúceho, a preto ku takejto vyslovenej túžbe, alebo žiadosti, obyčajne druhá osoba dokladá: »Daj to Boh, aby sa ti to slovo osvietilo,« t. j. svetlom oživotvorilo — skutočnosťou sa stalo.

Tej istej povahy je i *kliatba*. I táto vyslovená, keď i nie hneď, ale sa vyplní. Za roky akoby vo vzduchu sa vznášala a každého okamženia môže na prekliaty predmet padnúť. — O krivoprísažníkoch sa pevne verí, že keď nie za živa, teda po smrti očernejú. Čierne totiž duše sú — podľa bájeslovia — duše hriešnikov a tieto, ako obťažené hriechom nemôžu ísť hore do Navy (neba), len biele sú toho schopné.

[1]) Priezvisko toto v okolí je dosavád známe.

[2]) Tento báj dôkladne illustruje to porekadlo: Čertu slúžil, čert ho vzal. — Deva totiž, mravne zavrhlá, oddala sa prostopašnosti, znevážená od ľudí, spustila sa Boha, oddala sa čertu a zaškrtila sa. Čerti, aby svojej radosti výrazu dali, pri-

Digitized by Google

48. Čert ako mladý zať a skamenelé peniaze.

Vyše Seliec, ba ešte vyše Hiadla (vo zvol. stol.) na vrchu Hradisko stál kedysi za starodávna zámok a okolitý ľud musel pánovi jeho ťažko robotovať. Keď dcéra zámockého pána odrástla, bola by sa rada vydať, ale sa nikto o ňu neuchádzal. „No," riekla raz netrpelivo, „trebárs by i čert prišiel pre mňa, len by som sa mohla vydať." Nepominulo mnoho času, tu naraz do zámku mnoho pánov sa nahrnulo — a to boli všetko čerti, a medzi nimi i mladý zať kulhavý, a bola hneď i svatba. Počas svatby musel ľud krom iných robôt i vodu z potoka Vážnice hore do zámku nosiť. Čerti medzitým na zámku neslýchaní škrek a pisk dorábali. Ľud krem toho trýznený a nad týmto hurhajom domrzený, čertov i so zámkom preklial: „Aby vás Parom pobil!" Hneď na to v noci ztrhla sa nevídaná povíchrica a rachotenie hromu [1]). Čerti rýchlo schytili zámok i s mladuchou a s peniazmi a niesli ho preč až na vrch, ktorý leží medzi Podkoniciami a Ľupčou a tam sa ukrývali, ale im tu i peniaze vypadly, ktoré so sebou niesli a na okrúhle kamenčeky sa obrátily. Tento vrch sa až posiaľ „Na Peniažťokách" zovie, lebo sa tu podnes skamenelé peniaze (pod menom Nummulity známe) nachodia. Čerti ale, pozbavení peňazí, celý zámok Hradisko „so sečinom" (so všetkým činom) hodili pri Štiavnici na Sitno. Od tých čias i vrch neďaleko od Hradiska „Čertovou svatbou" sa menuje, na pamiatku tejto svatby. (A. Kmeť Vel. Sit. 10).

49. Poklad na Holíku a Deďovej lúke [2]).

Pod Sitnom na juhu leží pekný kopec, Holík menovaný. Na tomto kopci sa nachodí: Čierna studnička. Keď sa od tejto niekoľko metrov odmerá ku jednému dubu a tam sa kope, príde sa ku dverám zamurova-

strojili jej svatbu a pri ohavnom plese ju vyvádzali do tanca, pričom Ozanko svatobné piesne veselo húdol... Ale i panský išpán, ukrutný na poddaných, zhovädile zachádzal s Ozankom a po smrti stal sa koňom. Aby Ozankov hnev zmiernil, dáva mu dobrú radu a radí opatrnosť. Ozanko dobrú radu prijíma, ale si pri tom myslí: Čertu si slúžil, čert ťa vzal.

[1]) Srbi a Malorusi bája, že počas búrky Perún (sv. Ilija) hromami naháňa a bije čertov, pričom sa títo kryjú do kostolov, domov, stromov, do ľudí i zvierat. Preto i tu čerti, zastihnutí búrkou, utekajú, ale nešťastne — ako ďalej báj vypravuje — hromami bití, potratili peniaze a zámok hodili na Sitno, kde sa vraj majú nachádzať jeho rumy.

[2]) Na Sitne, zvláše pri Starom hrade, na Tatarskej, Žiare, no všade majú byť uložené poklady. Každý poklad je zázračný, zakliaty a pod ochranu duchov, bôžkov, čertov, šarkanov, hadov, jašteríc atď. postavený. Poklady tieto časom vyhárajú a otvárajú sa najmä o polnoci pred dňom sv. Jána Krstiteľa. Z tohoto dá sa zatvárať, že drievni obyvatelia, baníci a roľníci oplývali zlatom i zbožím a podľa tradície hľadajú sa po nich takéto poklady. — Uloženie pokladov pripisuje sa výlučne zbojníkom (dobrým chlapcom). Toho dôkazom sú i mená: *Zbojnícky stôl* a *Zbojnícka skala* na temäni Sitna. *Zbojnicka studnička, Zbojnícko bralce. Zbojište* vrch s pivnicami a pokladmi, leží za počuvalskou hradskou, nad močarou. (Vel. Sit. 14).

Digitized by Google

ného sklepu. Do vnútra však treba hodiť z toho duba peň, lebo v hrtane pivnice sem-tam ustavične švihá meč a každého pretne, kto by sa opovážil dnu ísť. O ten peň zlomí sa meč. Tu vraj počuť časom silné hučanie. V tejto diere leží veľký poklad, ktorý videl jeden človek, ale ho preto nemohol vziať, lebo boli traja, čo sa zaprisahali, že ho jeden bez druhého nevezme. (Pok. z Pot. II. 249). — Na Krnišove na „Deďovej lúke" má byť veľký štvorhranný kameň a pod ním poklad, o ktorý práve tak sa zaprisahali dobrí chlapci, že ho jeden bez druhého nebude hýbať. Chlapci sa ale po svete roztratili a poklad nepohnutý zostal ležať. (A. Kmeť Vel. Sit. 157).

50. **Poklad za mrežami a na nemčianskom Žiare.**

Pri rumoch Sitnianskeho zámku sú poklady v kamennej pivnici uložené. Pivnica je mrežami opatrená a zlatou zámkou zavretá. Cez mreže vidno schody dolu do pivnice, tam zas mrežové dvere a za nimi kade, rýdzym zlatom naplnené. Takéto mreže spomínajú sa i na hornej „Ilijskej iúke" a neďaleko „Šoštalovej studničke". Mnohým sa pošťastilo náhodou takéto mreže nájsť a uložené zlato v kaďach vidieť, ale čože, ostýchal sa hneď zámku otvoriť, a keď pozdejšie zase prišli — už viac mreže nemohli nájsť. (Pok. z Pot. II. 247—249).

V nemčianskom vrchu, Žiare rečenom, tiež sú vraj poklady. I videla ich jedna žena s dieťaťom, že sú otvorené, vnišla dnu, ale čo sa poňahľala von s pokladmi, dieťa si tam zabudla, a bralá medzitým sa zavrely. (A. Kmeť. Vel. Sit. 137).

51. **Poklad v kamennom psovi.**

Keď ešte Belujania chodili s hrncami na Dolnú zem až na Sarvaš, tedy im tam nejaký gazda povedal, že na Sitne, na takrečenom „Salašovisku", leží jeden psovi podobný kameň, ten aby mu doviezli, že im dobre zaplatí. Belujania veľký, psovi podobný kameň doviezli a na dvore shodili. Gazda rozbil kameň a z neho sa krásne dukáty vysypaly, čo si dakedy zbojníci tam boli skryli. (Pok. z Pot. 248).

52. **Kamene so zlatým nápisom.**

Na Sitne na niektorých pokladoch stojí kameň so zlatým nápisom: „Tu leží veľký poklad zlata" [1]). Takéto kamene sa pilne hľadajú, a stalo sa, že dvaja bratia Beňovicovci, obidvaja chýrni siláci, pracujúc na Sitne ako rubári, prišli na kameň so zlastým nápisom: „Kto ma na druhý bok obráti, ten uvidí, na čom ležím". Na čom že by ležal, na poklade, mysleli

[1]) K vybájeniu takýchto lákavých nápisov istotne podalo podnet v krupinskom chotáre na žibritovskej hranici, v hôrke nachádzajúce sa bralce, na ktorom patrný je celý riadok znakov, akoby písmenám podobných, ale len od prírody.

Digitized by Google

si bratia. Kameň bol ozrutne veliký, ale bratia siláci mysleli si: ale sa nám predsa musíš podať, nech vidíme na čom ležíš. I zapreli sa obidvaja pleciami a nohami, až im v obličaji žily nabehly, ale kameň sa s miesta nepohol. „Vari ho všetci čerti držia," riekli bratia, „podme s druhej strany." S druhej strany sa zas zapreli, až ich pot zalial. „No ešte trochu!" a kameň sa prevalil. Tu zvedaví siláci na boku kameňa čítajú nový, zlatými písmenami písaný nápis: „Už si teraz i na druhom boku poležím". „Hej, ba keby ťa porantalo," riekli bratia, „či nám to bolo treba, ako sme sa pri tebe darmo vyparili." (Podľa Kmeť. Vel. Sit. 139.)

53. Kamenná jaskyňa na Mníšej hore.

Na Mníšej hore býval vraj kedysi v jaskyni pustovník (mních). Raz, keď tam poľovali dvaja horári, prepadol sa im do jednej jamy pes, keď jazveca honil. Jeden z horárov spustil sa dolu a jazveca zabil. Keď sa ale vôkol poobzeral, videl, že je priestor veľký ako izba, na prostriedku je kamenný stôl, na stole veľký krčah a poháre akoby z kameňa vykresané a okolo stola kamenné sedadlá. To bol dakedy byt pustovníkov. Túto jaskyňu pozdejšie hľadali, a keď ju viac najsť nemohli, tento báj o nej rozniesli. (A. Kmeť. Vel. Sit. 171).

54. Štiavnický Nový Zámok.

O založení a budovaní tohoto zámku vypravuje sa nasledujúca povesť. Za dávnych časov, keď sa Štiavnica ešte Zemnicou menovala, baníci nosili strieborné podkovky a mladé ženy zlatom vyšívané čepce, žil v jednom veľkom dome, tam v Ružovej ulici, široko-ďaleko známy boháč so svojou jedinou dcérou Ruženou. Boháč tento sám bol majiteľom niekoľko bohatých baní na zlato a jeho najmilšia práca bola, keď sa mohol prehŕňať v zlate a striebre. O ňom sa rozprávalo, že ku bohatstvu neprišiel dobrým spôsobom, lež bol s čertom v porozumení, a raz i tak náhle zmizol, že nikto nevedel, kam sa podel, lebo ho čerti vzali.

Dcéra Ružena stala sa dedičkou nesmierneho otcovho bohatstva. Začala vystrájať hody a zábavy, sháňala rozpustilú mládež okolo seba a sama stala sa najväčšou samopašnicou. V tejto bezbožnej spoločnosti natoľko spustlí život viedli, že sa zločincami stali, a vrchnosťou stíhaní, prenasledovaní, súdení a na vysokom kopci i odpravení boli. Ruženu to mrzelo a prosila vrchnosť, aby jej dovolili šibenice odstrániť, že na miesto nich pekný zámok postaví. Vrchnosť povolila. Začala tedy s veľkými radovankami a hlukom zámok stavať. A aby i sama na stavbu dohliadať mohla, dala vyhotoviť most od svojho domu k onomu kopcu. Ale zase len veľký shon vo svojom dome robila, ako predtým. Raz vybrala sa i so svojimi hodovníci ku Hronu na poľovačku, a po skončenom love v krásnom lesíku postavili stány, aby si pohulákali pri hudbe. Medzitým prišiel

Digitized by Google

na koni jazdec s listom od kremnického strýca, v ktorom ju vystríhal, aby prestala od prostopašnosti, vstúpila do seba, lebo blízka je hodina, kde bude hľadať milosť u Boha a u ľudí. To hrdopyšnú Ruženu tak rozmrzelo, že strhla zlatý prsteň s ruky, hodila ho do Hrona a odkázala svojmu strýcovi do Kremnice: „Len potom uverím, až tento do vody hodený prsteň zase nazpät dostanem ...“ a v bujnej veselosti pokračovalo sa ďalej.

Po iejto udalosti ubehlo mnoho dní a Ružena na výstrahu strýcovu viac ani nemyslela. Zámok čo deň krásnejšie vyzeral, a že sa mal skoro už dohotoviť, od radosti dala skvostnu hostinu pristrojiť a všetkých svojich hostí k nej povolať. Keď medzitým hostia v najlepšej nálade boli, kuchári pripravovali i rybu, v ktorej útrobách, keď ju pytvali, našli i Ruženin zlatý prsteň, ktorý do Hrona hodila. Aby jej radosť a prekvapenie spôsobili, vložili prsteň rybe do pysku a položili ju pred Ruženu na stôl. Ale ako Ružena videla rybu i prsteň, náramne sa zľakla, od stola skočila a hostí tam nechala, lebo tušila, že strýcovo proroctvo sa iste vyplní. I tak sa stalo. Bohatstva zásoba čo deň sa míňala. Bane sa nevyplácaly, hostiny prestaly, zámok dostaväť nevládala, jedným slovom na mizinu prišla. Ľudia jej začali vyhýbať, kamaráti a kamarátky ju viac nepoznaly, opustená od všetkých, konečne zomrela v najbiednejšom stave. I pochovali ju pri nedostavenom novom zámku, ale i ten v noci blesk hromu zapálil a zničil a hrob Ruženin sa prepadol. Porúchané múry zámku dalo mesto roznosiť a vyrovnať a nechalo len onú vežu, ktorá menuje sa podnes Novým Zámkom. Ukazuje sa tam ešte to miesto, kde bol vraj Ruženin hrob a kde stál most, po ktorom sa chodilo na zámok. I ulica Ružová vraj podľa jej mena sa zove. (Pok. z Pot. II. 227, podľa Sokola VI. 359.)

b) Povesti a skazky o tisovskej Hradovej.

55. Husita Uderský a jeho dcéra Vanda.

Na Hradovej v Tisovsci býval vraj husita Uderský, ktorý mal spanilú a múdru dcéru Vandu. Keď nepriatelia raz hrad obliehali, nemohúc ho dobyť, chceli obyvateľov hladom vymoriť. A bolo by sa im i podarilo, keby Vanda nebola vymyslela zvláštny podvod. Kázala totiž sobrať všetky pozostatky múky v hrade a dala z nich napiecť veliké chleby, ktoré potom do nepriateľskeho tábora dala metať. Podvod sa podaril, lebo nepriatelia, vidiac krásne chleby, predpokladali, že potravnej zásoby majú hojnosť, od obliehania upustili a odišli.

Podľa inej povesti bol hrad dobytý od nepriateľov. Nepriateľský vodca zahorel láskou k Vande a prenasledoval ju, Vanda mu ale z hradu ušla. Ale zamilovaný Nemec, lakomý tvor, pustil sa za ňou a Vandu do-

Digitized by Google

háňal, ale táto zavše hrsť dukátov hodila na cestu, a pokiaľ Nemec zlato sbieral po ceste, Vanda pod tým časom ďalej ušla, až sa dostala na blízky husitský hrad Muráň. — Iný variant opäť podáva, že táto múdra panna Vanda ticho z hradu unikla, kone ale dala obrátenými podkovami podkovať. Keď nepriatelia spozorovali, že koňské stopy vedú hore do hradu, mysleli, že obleženým na hrade pribudlo posily i potravy, odtiahli vojsko svoje od Hradovej. (Pok. z Pot. II. 135.)

56. **Obri na Hradovej.**

Na Hradovej (v Tisovci) najdené boly celé kostry z ľudí neobyčajnej velikosti, z čoho povstal báj, že tam kedysi žili obri, pre Tisovec veľmi osožní; ale ako títo vymreli, i Tisovec klesnul a schudobnel [1]). Na hrade rástla i slečna obriňa, a keď ešte bola nerozumným dieťaťom, sbehla s hradu do poľa a našla tam orajúceho roľníka s pluhom i volkami. Slečne obrine sa to nadmier páčilo i rozostrela zásterku a do nej sobrala i roľníka i pluh s volkami, aby sa nálezom tak milým doma rodičom mohla pochváliť. Rodičia sa ale nad tým zarazili, že prečo to tam nenechala, a poručili jej, aby tú hračku zaniesla ta, kde ju našla, lebo vraj roľník, užitočné stvorenie, ore a seje na chlebík, a keby pole neobrábal, nemali by sme ani my chleba. (Pok. z Pot. II. 131.)

57. **Horimila a jej syn Bojan na Hradovej** [1]).

Na tisovskej Hradovej za pohanských časov žila Horimila s manželom i so synom Bojanom. Bojan zamiloval sa do krásnej vedomcovej (Svätoňovej) dcéry. Hradník (správca hradu, Ľubor menovaný) ale usiloval sa Horimilu za ženu dostať, aby sám pánom hradu a panstva zostať mohol. Z tej príčiny hľadel manžela pred Horimilou zošklivit, žaloval naňho ako na neverného, až tam doviedol, že Horimila dala manžela do „Čiernej veže“ zavrieť. Čierna veža bola ale len tak, akoby prilepená, že sa mohla každé okamženie do hroznej prepasti zrútiť. Keď potom zradný hradník zvedel, že syn Horimilin Bojan mieni si vedomcovu dcéru za ženu pejať, zanevrel i proti tomu a naviedol Horimilu, aby vedomcovi a jeho dcére napiekla a poslala jedom napravené koláče s tým pozdravom, aby obidvaja prišli na hrad a dcéra s Bojanom sa sosobášila. Bojan s radosťou išiel, ale vedomca a dcéru doma nenašiel, lebo odišli kamsi do sveta. Bojan vybral sa ich hľadať.

[1]) Je to jedna z najstarších tradícii, ktorá do tmavých predhistorických časov siaha a všetky národy ju udržujú, že na svete dakedy žili ľudia velikáni; kosti vraj nalezené v horách a v riekach svedčia o ich neobyčajnom vzraste. Slovania bája, že mali ohromnú silu, lesy im boly po kolená, miesto kyjov užívali celé stromy. Potom ale ich pokolenie pomaly vyhynulo. (Ináče to slovo obor, odvodzuje sa od národného mena Avarov a ním sa ožnačuje často i cudzinec). Nasledujúca bájka týmto spôsobom znázorňuje toto obrovstvo.

Digitized by Google

Hradník v tej domnienke, že sú všetci traja potrávení, a manžel v Čiernej veži uväznený, poznovu Horimilu namietol, aby ho prijala za manžela. Ona však rozhodne odpierala a radila mu, aby si inú vyhľadal, lebo veď po jej smrti krem toho hrad i panstvo jemu pripadne.

Bojan medzitým šťastne s cesty domov sa vrátil, a keď sa od čelade všetko dozvedel, že i matku zlostný hradník k manželstvu núti, hnevom zapálený vrazil i so zbrojnošmi do svetlice, aby sa pomstil, a to práve v ten čas, keď sa mal s matkou sobášiť. Hradník vidiac, že je ztratený, vrhnul sa dvermi do Čiernej veže, ale veže už tam nebolo, sosula sa. Hradník to netušiac, padnul do strašnej prepasti a polámal si kosti [1]).

(Dokončenie.)

---

[1]) Z celého deju dá sa zavierať, že ho už ruka umelecká prepracovala a ozdobila. To prezrádzujú novo vložené mená, ako Lubor, Svetoň, Horimila a Bojan, ale i dosť podarený závin celého deju. Charaktery osôb sú markantné: pán hradu predstavuje sa ako nečetný, spustlý darebák, jeho žena Horimila ako slabá nerozhodná žena, hradník ako lakomý, vypočítavý zlosyn, Bojan ako zamilovaný mladík a vedomec ako opatrný a rozvážitý otec. Dej natoľko pútavý a na výstupy bohatý, že dráma všetkým požiadavkám môže zodpovedať.

Pozn. Na predošlej (32.) strane k nadpisu »Horimila a jej syn Bojan na Hradovej« vystala nasledujúca nóta:

Povesť túto v päťaktové dráma spracoval D. Lauček pod názvom: *Úklad a matka.* R. Pokorný (z Pot. 133) reprodukuje ju, ale dosť temne. Osnova celého deju vo svojej prostote je, ako nasleduje.

Digitized by Google

Z gemerského Hrona.

Náčrtok miestopisný. Podáva *Julius Botto.*

V severnej čiastke stolice gemersko-malohontskej pod Kráľovou hoľou a pod jej výbežkami, svojou výškou jej tamer rovnými, na pravom brehu rieky Hrona, tu pod Kráľovou hoľou svoje žriedla majúcej, býva v osadách: Vernári, Telgárte, Šumjacom, Pohorelej, Helpe, Závadke a Polomke asi 14.000 Slovákov rozličného nárečia a náboženstva. Predkov všetkých týchto Slovákov sotva možno za autochtonných praobyvateľov tejto, ináče veľmi macošskej, riedkej, neúrodnej zeme považovať, lebo keby boli všetci autochtonnými, nebolo by k pochopeniu, ako sa môžu, súc obyvateľmi jednej a tej istej, neveľkej doliny, mluvou, náboženstvom, krojom, zvykami, názormi, ba i stupňom vzdelanosti tak nápadne líšiť. Kým obyvatelia osád Vernára, Telgártu a Šumjaceho grécko-katolícku uniatskú vieru vyznávajú, sú obyvatelia Pohorelej, Helpy, Závadky a Polomky rimsko-katolíci, medzi ktorými niet sedliaka evanjelika, lebo evanjelici, počtom asi 150., sú alebo novší prišelci, alebo úradníci a horári na panstve kniežaťa Filipa Koburga zamestnaní, ktorému, vlastne fideikomissu koburgovskému celý tento kraj Hrona právom vlastníckym náleží. Pravde najpodobnejšie je, že pôvodnými alebo aspoň najstaršími obyvateľmi tohto kraja sú obyvatelia Helpy a Závadky, ponevač i rečou i krojom k liptovským Slovákom najbližšie stoja a s nimi takmer jednu čeľaď tvoria. Grécko-katolícki uniati obcí Vernára, Telgártu a Šumjaceho prisťahovali sa sem akiste zo Spiša; pohorelskí katolíci zo spišskej Magury, Polomčania z Poľska.

Isté je však, že na gemerskom Hrone od nepamäti bývali Slováci: miestopisné názvy hôľ, dolín, potokov, obcí, poukazujú na rýdzi slovenský pôvod. Nad osadami: Vernár, Telgárt a Šumjac vyčnieva veľkolepá Kráľova hoľa, majúca toto meno alebo od kráľa Belu IV., z bitky od Šajavy do Turca tadiaľto utekavšieho, alebo od kráľa Mateja Korvína, ktorý na nej viac ráz poľoval, tak pomenovaná. O Matejovi píšu, že počas jednej poľovačky dal vysekať na „Veľkú skalu", tak menuje sa skalné bralo nad Šumjacím, tieto významné slová: „latens odium, juvenile consilium,

Digitized by Google

privatum commodum, per haec tria pereunt omnia regna". Ale takéhoto nápisu tam niet.

Čiastky Kráľovej holi, totižto najvyššie končiare tejto až po liptovské Boce siahajúcej reťaze hôľ menujú sa: nad osadami Vernár, Telgárt a Šumjac: Zuber, Martalúška, Kráľova skala, Stoličné, Sedlo, Veľká skala, Stredná hoľa, Roveň; nad Pohorelou: Pecliarka, Orlová, Bartková, Na úplaz, Nad jamou, Prieslop, Brestová, Na bane; nad Helpou: Orgony, Pri kobuljarkách, Priehyba, Temná, Na Kolčiarovo; Nad Závadkou: Na skale; Nad Polomkou: Dlhý grúň, Temná, Durbáková dolina, Rokytanka dolina, Ždiarskô, Havranná skalka a Javorinka.

Okrem týchto, ako to v opisoch jednotlivých osád pripomenuté bude, názvy hôr, dolín, potokov a honov poskytujú bohatú nomenklatúru rýdzych pôvodných slovenských slov. Všetky názvy sú pomníkami „aere perennius" prvobytnosti slovenskej, ktoré ani moľ nežerie, ani rez nekazí a ktorých sa i maďarisácia sotva dotkne, keďže sám majiteľ týchto hôľ, knieža Filip Koburg, brat bulharského kniežaťa Ferdinanda, na svojich hôrnych mappách, pre miestopisnú istotu, iných názvov užívať nedovolí.

Pravda, toto pod Kráľovou hoľou ležiace údolie náleží ľudu slovenskému vo veľmi malej miere. Pri komasáciach dostali bývalí urbarialisti zemičky okolo dedín, niečo málo lúk na brehoch Hrona, pastvín žiadnych a niečo málo urbariálnej hory; hôľne výrobiská podržalo si panstvo Koburgovské, zčiastky pre súvislosť komplexov hôr, zčiastky aby bývalých urbarialistov skrze pasienky hôrne vo večnej odvislosti držalo.

Kto bol, ten bol, ale bol to istotne Slovan, ktorý tieto hole, stráne, úplazy, sedlá, priehybiny, zápole, bralá, pálenice, čerťaže slovenskými menami označil a slúži mu to k nemalej cti, že ačpráve nebol grammatične vzdelaným slovanským filologom, urobil to zručne, duchu slovenskej reči zodpovedave, tvaru hôľ a hôr primerane. Ale ostane to večným tajomstvom, ktorý Slovan kročil prvý na túto macošskú, siatiu, kopaninám a ovocinárstvu cele nepriaznivú, len na hory a hôľnu pastvu bohatú pôdu.

Samuel Reuss, bývalý ev. farár veľko-revúcky, rodák zvolensko-ľupčiansky, opisuje vo svojom dielci: „Dejiny evanjelických cirkví na Hrone" prvotný stav hronských Slovákov nasledovne: Ľud tento žije v kraji hornatom, zimnom, neúrodnom; svoje bydlo vyvolil si v prostriedku čiernych lesov, rozdelených bystrým Hronom a potokami a vysokými hoľami ohradených. Od súsedov vzdialený, väčším dielom na seba ponechaný, nemal ani potreby, ani príležitosti zo svojich tmavých lesov a dolín vychádzať a priateľstvo vzdialených Liptákov a ešte vzdialenejších spišských Nemcov hľadať. Poloha jeho kraja spojovala ho so stolicou gemerskou a zvolenskou, a po potrebe šiel do Jelšavy, Brezna alebo Bystrice. Synovia tohto kraja, vystúpiac na Kráľovu hoľu a vidiac na všetky strany len more lesov, i hľadali i našli pôžitok a rozkoš len v hlbokých dolinách.

Ľud tento spieva si pri každej poľnej práci, pri každom osobnom,

Digitized by Google

alebo spoločnom zamestnaní; piesne skladá si sám; týchto predmetom je: láska a hrdinské skutky ovčiarov; ich nápevy sú dojímavé, väčším dielom veselé a vrtké, v zármutku bôľne. Spievané verše sú najviac jambické. Každá domácnosť opatrí si všetko sama bez pomoci remeselníkov; pokrm a odev aj bez kupcov; svoj príbytok stavia si hospodár sám; mládenci schádzajú sa v zime na priadky; v lete vylihujú celé noce bez urazenia stydlivosti pri svojich milenkách. Živia sa chlebom, mäsom, mliekom, v lete lesným ovocím. Staré ženy opatrujú dietky a včely.

Reč hronského Slováka nie je rečou bojovného muža, ani maznavého mešťana, ale rečou svobodného ovčiara a valacha, v ktorej tu i tu útlejšie city vycítiť možno. Jeho spôsob hovorenia nenie ani ozdobný, ani vzdelaný a delí sa takmer od všetkých súsedných obyvateľov.

Mravy hronských Slovákov nie sú tak hybké a maznavé, ako obyvateľov Liptova; nepodobajú sa ani mravom nevľúdnych nemeckých Spišiakov, ani chvastavých občanov Muráňskej doliny. Hronský Slovák je muž priamy, k cudzím prívetivý, k príchodzím úctivý; o sebe a o iných smýšľa triezvo a spravedlive. Pravdepodobné je, že je toho istého pôvodu, čo Slováci od Brezna na dol bývajúci a že na gemerský Hron prišiel od Lučatína a Valaskej. Aspoň výzor, kroj, mravy a reč na to poukazujú.

Ovčiarstvo bolo od nepamäti najmilším zamestnaním týchto hronských Slovákov: v ňom nachodili všetko svoje bohatstvo. Na mrázniciach vyzimované ovce opatroval si sám hospodár; proti vlkom bránil ich vatrálom a so svojím pomocníkom, veľkým bielym psom. Na jar zavčasu vyviedol ich na lúky, radostne pozerajúc na stádo svoje. Oddajúc dozor nad ním synom, odišiel k svojej manželke, ktorá v zime veľkým sňahom brodiac, nosila na mráznice jedlo a soľ. O valašky opretí synovia medzitým veselo prehrávali si na surmitách, fujarách, gajdách, že sa zápole len tak ozývaly. Ženúc stádo svoje domov, sbierali jahniatka, vkladali ich do teplého cedidla a keď blížili sa k domu, vítaly ich staršie, doma nechané jahňatá s veselým bľačaním. Na Ďura urobili na príhodnom mieste kolibu a opatrili ju potrebným salašným riadom. Keď čas pôdoju prišiel, na geletách sediaci otec a synovia palcami vytláčali biele mlieko; kornuty, bakeši odháňal na strungu honelník. Bača medzitým precedil mlieko, nalial kľagu, syr stlačil do hrudy, kotál zavesil na kľuku, varil žinčicu-urdu, alebo psiarku, hojnú to živnosť i na leto i na zimu. Synovia hotovili svojim milenkám zo syra pletence, parenice a oštiepky.

Z oviec nastrihaly ženy vlny, spriadly ju a hotovily z nej bielučké súkno, vysoké klobúky a rozličné šatstvo pre pohlavie mužské. Vybielily si i plátno, vyšívaly umele tkanice. Mužovia skľudili v jaseni ovos a vymlátili ho; staré ovce vyrezali, vyúdili, brindzu poodkladali; keď kapus u mali, už boli hrdí: slovom, majúc všetko, dbali o svet málo.

Digitized by Google

Patriarchálna a idyllická nevinnosť takéhoto spôsobu žitia zamedzila u nich značnú premenu mravov a vzdelania, ktorá by k nim zo súsedných krajov prísť bola mohla. Všetko ostávalo u nich pôvodným a jestli sa niečo časom i premenilo, stalo sa to pozdejšie ako v iných krajoch. Z tohoto všetkého vidno, že vzdelanie ľudu slovenského na Hrone, jeho známosti náboženské a civilisácia vzmáhaly sa pomaly.

Ako dlho slúžil ľud hronský modlám pohanským, nemožno povedať. Pravdepodobne trvalo to dlho. Mnohé obyčaje pohanského pôvodu trvajú u neho podnes. Sem náleží starodávna kliatba: „bištuk dade", dnes „bištu dade". Bištuk bol zlým bohom, ktorého v hneve do dedov, starých otcov a starých matiek odosielali. I „Perún", „paromová strela", „tisíc bohov" a „jasná strela" sú ešte i dnes ako pozostatky veku pohanského v úžitku. K príznakom pohanstva patrí i čarodejníctvo, ktorému staré ženy rozumely najlepšie. Tieto, strigami zvané, ženy poznaly zeliny výborne, obzvláš·e nebezpečné, jedovaté, ktorými divné a pospolitému ľudu nepochopiteľné skutky vyvádzaly. Ich kunštami bolo zaklínanie, začitovanie, podstrelenie, liečenie rán a nemocí; ovšemže k tomu bola väčšia, s poverami spojená známosť potrebná. Dobroćinné ženy, boly ženy múdre; zlostné a pomstychtivé volaly sa Ježibaby.

Starodávne rozprávky o mravoch, náboženstve daly by sa najsnadnejšie na priadkach žien a dievčat posbierať, lebo tieto vyprávajú o nich s akousi nástojčivou hodnovernosťou. K starobylostiam hronským náleží aj valaský alebo zbojnícky tanec. V dobe pohanskej pestovali ho i pohanskí Moravania, a v stolici trenčianskej a nitrianskej je miestami i dnes zvyčajným.

Z doby pohanskej pochodí i zvyk mrtvé telá pod stromami pochovávať. Hmotné znaky veku pohanského neostaly v tomto kraji. V súsednej stolici zvolenskej, v okolí jaseňovskom a predajňanskom sú pozostatky práce Rimanov, mavších za účel vymývanie zlata. Náhodou vykopali tam i peniaze z doby cisára Maximiana. I dolina rimavská — Rimava od rimare aurum — bola takýmito prístrojami preplnená. Kraje sjačské, šajavské, zatisské prepustil kňaz bulharský Salán roku 888 Arpádovi. (Reuss hovorí takto na základe Anonyma. Ale už aj maďarský učenec Vámbéry verí, že Arpáda nebolo a tak nemohol mu Salán kraje šajavské, sjačské a zatisské prepustiť.) Okolie Spiša stalo sa len pozdejšie obydleným a pod Polanom a Rikolfom r. 1230 bolo ešte hustým lesom. Naproti tomu na Hrone, okrem starých ciest a niektorých starých názvov historicky p nátneho nič nieto. Filologa zaujímať môžu tieto názvy: Hron, predtým C on, Ipolt alebo Opoltica (tejem pole, ich scheide das Feld), odtiaľ t m; Svarín, Bruna, Úplaz, Stošky, Klaky, Gindura, Bacúch, Volchový p ok, Vernár, Helpa (Golepa) a Telgárt.

I v dobe kresťanskej bolo učenie kresťanské poverami pohanskými p iešané. Takýmito poverami a obyčajmi bolo: nosenie Moreny, obrazu

Digitized by Google

smrti a jej utopenie do Hrona počiatkom jara; kladenie ohňa, behanie s metlami na Jána v noci, spevy a tance dievčat v máji, pieseň „Hoja Ďunda hoja“.

Prvým náboženstvom tohto kraja bolo náboženstvo pravoslávne, staroverské; katolícke dostalo sa sem akiste zo zámku zvolenského, na ktorom kráľ Ludvik Veľký roku 1382 v prítomnosti mnohých Uhrov a Poliakov snem krajinský držal, a vytislo vieru pravoslávnu. Stolicu gemerskú obrátili staroverci na vieru kresťanskú. Poznať to i z toho, že chrámy na Polome, na Vlachove a na Bystrom posvätené boly svätému Mikulášovi aj vtedy, keď pravoslávnej viery na tom vidieku už nebolo. Ešte zadlho pripomínali si pravoslávie týmito slovami: stalo sa to za starej viery, keď ešte stará viera bola. Mienku túto podporuje i tá okolnosť, že počas rozširovania viery evanjelickej bolo na Šumjacom veľa starovercov, ktorí tomuto náboženstvu podnes vernými zostali.

Tak myslí a píše S. Reuss.

V Slovenských Pohľadoch z roku 1895 na stranách 382, 500, 561 a 623 uverejnená je veľmi zajímavá rozprava slovenských spisovateľov Štefana Mišíka a Jozefa Škultétyho o tom, akej viery sú Slováci? Jozef Škultéty tvrdí, že Slováci sú nielen rímsko-katolíckej a evanjelickej, ale aj kalvínskej a pravoslávnej (uniatskej) viery. Cieľom dokázania odvoláva sa i na Slovákov gemerského Hrona, bývajúcich na Vernáre, Telgárte a Šumjacom. On tvrdí a presvedčený je, že vernárski, telgártski a šumjackí grécko-katolíci sú takí istí Slováci, ako ich rímsko-katolícki súsedia v Pohorelej, na Závadke, na Helpe a na Polomke.

Naproti tomu Š. Mišík, opierajúc sa i na mienky slavistov Sreznievskeho a Šafárika tvrdí, že dotyčne spišských Rusov Šafárik celkom správne ponímal vec, keď ich nedržal za Slovákov. V Šariši a Zemplíne sú vraj Rusi menej poslovenčení, než vo Spiši, no za Slovákov ich nik nepovažuje. Je tedy presvedčený o ruskej povahe i o ruskom pôvode spišských a gemerských uniatov. I Šembera pokladal za Rusov obyvateľov gemerského Šumjaca, Telgártu a Vernára. Mienka J. Škultétyho ohľadom toho, že šumjackí, telgártski a vernárski grécko-katolíci sú takí istí Slováci, ako ich katolícki súsedia v Pohorelej, na Závadke, v Helpe a Polomke, potrebuje opravy, lebo obyvatelia obce Pohorelej sú rozhodne poľského pôvodu. Dokazuje to nepodvratne ich reč; na príklad: „mö króve god sä“ = moju kravu had cicia; „což tebe do tego, ja dala ze swego“; „po coš ta vľuz“ = na čo si tam vliezol. Ešte silnejšie podopre náhľad ten, že sú Pohorelci poľského pôvodu, súvislý výpis rozprávky, ktorú v nárečí pohorelskom v Slovenských Povestiach uverejnil P. Dobšinský. Rozprávka je táto: „Raz se ti pan gazda opyta kocurika: „A což žadaš, kocurik, za te tvoje zajončky?“ — „Ja, gvari kocurik, pozdravuje te pan vilkomožny, pan Kocurikovsky a prosi poníženе a pyta tvoje dievke Krstine za žene!“ — „Ha, bisťu bogu, de nach si je bere!“ — Razem

Digitized by Google

biežel veselo kocurik zaingravajonci, vyskakujonci do domu. „Ja, gvari, gazdičku! uhadni, čo ti ja zamte planečky vypytal. Či bys neuhadol, že žene? Ja ti vypytal kralove Krstine za žene. No bodej ma čert vzul, len se gotovit. Maš tri dukaty, kup si ty za ne kepene, klobuky a plachte a sebe kup panske šaty. A tote stare klobuky natrepme na vóz, tak go pójdem do tego zumku pre neveste.“ A hned gazdičko nakupil plachte, klobuky, kepene; sam se pripravil, zaprahnul kone a hybaj do zumku pre mlade neveste. Prišli nedaleko tego zumku a išli cez dajaky most. „Ha, bystu hrmenskym bogu, gazdičku! prevrhnime toten vóz!“ A oni prevrhli voz i s plachtami. A tu huk a tu tresk a oni plakat, nariekat: „Ja, bystu bogu, tam su naše šaty, tam su naše dary!“ atď.

I z tohoto krátkeho úryvku tedy nemožno nevidet poľštinu.

Naproti tomu mluva šumjacká a telgártska je nasledujúca: „I bulo jedno mesto, i tam buv jeden gazda i na tot čas pritriafiu sa taky a taky chlapčisko a stau do služby do toho gazdu a služiu do roka za groš. I išla mu gazdina do jarmarku a on jej dau tot groš, aby mu kupila, čo prvšuo zazre okom, a to čo by sa nejednala. I potom jak išla do toho jarmarku, prebehnuv ju jeden kocur a vtiek do chyž; i ona bežala nim do chýž a spytala sa, začuo jej ho daju? „Za groš!“ hvari. A ona ho kupila za tot groš a to tak, čuo sa ani nejednala. I prišla domov a hvarela mu: „Na, tu ho maš!“ Len ti tu raz kocur k nemu prehvareu: „Hej, gazdo! tak ty dobre urob: uši remenuo cediuko a nasbieraj planok.“ Gazda nasbierau planok a kocur jich ziau do remennoho cediuka a hybaj ihrajuci, vyskakujuci do sveta. I nadišou na neho zajac: „Kdeže ideš, kocuru?“ — „Ja, hvari, idem tam a tam do toho velikeho zamku na hostinu.“ — „A či by si ma neziau?“ — „A ved hybaj, kod mi soženeš piat a dvacat zajacov.“ Potom ti vedno šli do kralovskoho zamku vo velkej radosti. „Pozdravuje ta pan Kocurousky, posiela ti podarunok.“ — „Jaky podarunok?“ — „Zajačky.“ — Tu zajačky vyrezali, vydusili a kocura za stuou posadili. „Mriau, mriau, lepši doma, jako tu!“ (A tu doma nič, chybaj kolotka [fučka]). Kocur sa pritiahne ku dverom a kral mu dau dukat. A tu kocur von z dveri z radosti ihrajuci, vyskakujuci ku svojmu gazdovi: „No, gazdo, tu ho maš dukat za tie planky.“

I Dobšinský je toho náhľadu, že žriedlo Hrona obýva ľud slovenský, avšak štíhlou postavou tela, krojom, hovorom a vierou od ostatných gemerských Slovákov značne sa deliaci. Jeho príbuzní, čo do reči a kroja sú vraj ešte Rejdovci v gemerskej a Handelci v hornej zvolenskej stolici. Dlhých samohlások títo Hronci nemajú; ale zato tým mocnejšie kladie sa prízvuk v slovách dvoj- a trojslabičných na predostatnú syllabu, v slovách štyrislabičných okrem toho i na prvú; pri jednoslabičných slovách prízvuk sa mení; kde jednoslabičné podstatné meno predložka predchodí, tam je prízvuk na predložke; ináč i na mene i na predložke. Na príklad: A slúžiu dó róka zá groš. Kod mi soženeš piat a dvácat zajácov.

Digitized by Google

Ako vidno, mluva pohorelská a šumjacká, ačpráve tieto dediny sú chotárne, jedna od druhej vo vzdialenosti pol druhej hodiny ležiace, ani ani horou neoddelené, delia sa nápadne. Pohorelci sú bez pochyby kolonisovaní Poliaci, pravdepodobne toho istého pôvodu, čo spišskí Lipničania, lebo dominujúcou hláskou je i v Lipníku i v Pohorelej *ô*: krovô, miesto kravy.

Nápadný je i slovenský dialekt v obci Polomka. Tam spoluhlásku *č* nepoznajú, vyslovujúc ju všade ako *c*, miesto *s* ale užívajú *š*. Na príklad: Boli šme na polovacke, zaštrelili šme sutku, nebola to sutka, bol to rohacik, zavešili šme ju na bucka.

Najnadanejším ľudom gemerského Hrona je bezsporne ľud pohorelský. Výšivky pohorelské, na výstave Živeny v Turč. Sv. Martine vystavené, práce sedliačky Kristíny Petro, vzbudily svojím vkusom, umeleckosťou zaslúžené ocenenie. V obciach uniatských nepoznajú ženy toto umenie.

Politických dejov nemá kraj tento; náboženské prevraty a názory v tomto kraji osvetľujú i zápisnice ev. a. v. seniorátu gemerského vo veľmi malej miere. V zápisniciach prichodia krstné a rodinné mená, ktoré poukazujú na ruský pôvod Šumjačanov a Telgártcov. Poneváč v týchto zápisniciach častejšie je reč i o pravoslávnych sviatkoch, ktorých Šumjačania i počas evanjelisácie kŕčovite pridŕžali sa, nutné je i o počiatkoch reformácie na Hrone prehovoriť.

Všeobecná je mienka, že všetci gemerskí Hronci boli kedysi viery pravoslávnej; niektoré terajšie katolícke obce prijaly vraj vieru katolícku zo zvolenského zámku. Vzdialenejšie obce: Šumjac, Telgárt a Vernár zostaly pravoslávnymi i zatým. Avšak je nevysvetliteľnou záhadou, prečo, keď celý tento kraj pravoslávie vyznával, len dolné obce katolícku vieru prijaly, súsedné horné ale nie? Dediny Pohorelá a Šumjac sú chotárne a predsa nie sú jednej viery. Veľa pravdepodobnosti bude v tom, že Pohorelci, Šumjačania a Polomčania sem pozdejšie kolonisovaní, doniesli so sebou i vieru. Samuel Reuss myslí, že na premenu viery a náboženských názorov vplýval zámok Muráňsky, poťažne jeho velitelia.

Je pravda, že keď lúpežnícky zeman gemerský, Matej Bašo z Čoltova, roku 1548 zo zámku Muráňskeho na Rimave, na Spiši, v Liptove, ba i v Sliezsku a Poľsku raboval, pomáhali mu v tomto hriešnom diele, pravda, silou donútení, i niektorí hronskí Rusnáci a Valasi. Oškodovaní a ozbíjaní okolití zemania a katolícki farári ponosovali sa na krajinskom sneme, ktorý Bašu a jeho spoločníkov prísne potrestať uzavrel. S prevedením exekúcie poveril kráľ Ferdinanda I. Nemca Mikuláša Salma a Slováka Fraňa Bebeka plešivského, ktorí zradou Rusnákov a Valachov zámok Muráňsky zaujali, bratov Bašovcov a ich spoluvinníkov, gemerských zemanov Serényiho a Tarnókyho, chytili a pod zámkom na hrdle potrestali. Rusnáci a Valasi boli omilostení; a peneváč Šalm vieru evanjelickú vy-

Digitized by Google

znával, ustanovil i na zámok evanjelických prefektov, ktorí vieru evanjelickú i na Hrone rozširovali.

V zápisniciach ev. seniorátu gemerského stojí, že dňa 28. apríla r. 1595 shromaždili sa evanjelici na Muráňskom zámku. Neboli však prítomní: judex z kaštieľa, zo Šumjaceho a z Telgártu; títo majú pod cirkevnou pokutou do najbližšej konvokácie prísť. Tertia actio, sive quaerela fuit, dvojctihodného pána seniora: item na Telgártcov preto žaloval, že mrtvé telá, obzvlášte dietok, bez ceremonie a bez poriadneho vyprevadenia k hrobu, vedľa obyčaje zatvrdilých pohanov pochovávajú, že nemajú ohľad na cmiter im dávno vykázaný, ani opraviť ho nechcú, ale každý dľa svojej vôle nakladá so svojím mrtvým. Dietky nechávajú bez krstu i za dva týždne. Niektorí zanedbávajú Večeru Pána pred sobášom, znevažujú ohlášky, ako to dva páry urobily, jeden Ferenc a druhý menom *Artým*, týchto má pán senior potrestať. Ponevač meno Artým je čisto ruského pôvodu, musel byť i tento Artým ruského pôvodu.

Roku 1610 kúpil muráňske panstvo a s ním i Hron Jur Széchy, veľmož gemerský, privrženec Gabriela Bethlena, ktorý i so svojou manželkou Máriou Drugeth z Humenova vieru evanjelickú nielen vyznával, ale aj rozširoval. V tom čase bol na Polomke evanjelickým kňazom istý Michal Nikolai, ktorému sa ale tam zle vodilo, lebo pri senioráte žaloval Polomčanov, že mu zo všetkého, ako povinní sú, dežmu nedávajú, ani mu faru ešte nevystavili. Vyslanci polomskí Adam Stančík a Juro Tokár prosili dva týždne poshovenie. Roku 1625 bol na Polomke ev. kňazom istý Gašpar Gažúr.

Na seniorálny konvent do Jelšavy prišli roku 1626 i Šumjačania a oznámili, že ponevač ich kňaz, Helmosius Vratislavský, ktorého im nebohý pán veľkomožný Jur Széchy dal, odišiel a nemajú spôsob svojho kňaza vydržať, aby sa seniorát za nich u veľkomožnej panej primlúval, aby privolila a nenútila ich svojho vlastného kňaza chovať, ale aby ich pri starom poriadku nechala tak, aby im kňaz z Muráňskeho zámku prisluhoval. Avšak i mravná cena niektorých vtedajších ev. kňazov musela byť nízka, keď Gašpar Gažúr istého Michala Pavlínyiho, ev. kňaza, pri senioráte žaloval, že je odpadlíkom a že do Ríma pre odpustky chodil, zaslúži tedy, aby nielen z fary, ale i z celého bratrstva prepustený bol, aby tento chorý ďateľ — morbida picus — nenakazil celé stádo.

Takýmto chorým ďatlom bol však i sám Gažúr; lebo 6. septembra roku 1634 žalovala ho vdova Juraja Széchyho pri senioráte, že sa so [illegible]ou slúžkou cudzoložstva dopustil a potom túto slúžku z domu vyhnal; [illegible]a často opíja a v tejto ohavnosti neslušné skutky pácha. Na očistenie [illegible]lal mu seniorát tridsaťdňový termín. A ponevač dopustil sa i svätoectva, lebo aby sa polomským kňazom stať mohol, dal prefektovi pan[illegible]., Fraňovi Jákóffymu, 5 toliarov a 5 dukátov, cieľom vyšetrenia jeho [illegible]ov vyslal seniorát dvoch kňazov. Za simoniu seniorát pokutoval Ga-

Digitized by Google

žúra na 2 toliare, a keď sa pozdejšie i smilstvo a opilstvo proti nemu dosvedčilo, odsúdil ho na ztratu úradu.

V oktobri r. 1636 visitoval ev. hronské cirkve senior Jakub Holý, farár betliarsky. Na Šumjacom nemali evanjelici kostol. Kňaz Ján Priehradný ponosoval sa, že jeho cirkevníci sú ľudia hlavatí, že nezná, akej sú viery, lebo Večeru Pána potupujú, výročité a apoštolské sviatky rušia, nový a starý kalendár konfundujú (schismatice ruthenisant) a pridŕžajú sa viery staroverskej. Na cirkevníkov pohorelských ponosoval sa, že vyznanie viery ledabolo mechanicky odriekajú, staroverci k spovedi chodiť nechcú, a že pri týchto ani svetská pomoc nič neosoží.

Nad týmito „šismatickými šelmami“ (nebulones schismatici) vyniesol senior taký súd, aby tupitelia slova Božieho pokutou nepoctivého osličieho pochovania (sepultura asinina) trestaní boli; ut sint lux sine crux, to jest, aby bez pohrabných obradov nie na cmiteri, ale kdekoľvek pochovaní boli.

Šumjačania držali sa tedy i pod omietkou ev. cirkve svojich starých pravoslávnych zvykov.

Na Šumjacom bol kostol evanjelický roku 1640 postavený a roku 1641 vysvätený. Pri tejto príležitosti vyskytla sa zase tá žaloba, že v cirkvi šumjackej nachodia sa i teraz mnohí šismatici, ktorí výročité sviatky i teraz dľa starého kalendára zachovávajú a slávia, a poneváč to proti poriadku celej krajiny robia, preto už teraz uzaviera sa nepremeniteľne, aby priestupníci na 40 zlatých trestaní boli. Ohľadom pochovávania zomrelých bolo ustanovené, že jestli by svojich zomrelých bez obradov cirkevných na neprísľušnom mieste, doma, alebo inde, bez kňaza pochovávali, pokutu 12 zlatých zaplatia. Šumjačania soznali, že svätia sviatky pravoslávne, vyhovárajúc sa takto: „Ačpráve sviatky dľa starého kalendára doma v samotnosti zachovávame, nenútime pána farára k prácam a službám svätým.

Tak sa zdá, že ev. cirkve na Hrone, na Polomke a na Šumjacom ani za 60 rokov netrvaly, lebo po smrti Márie Drugeth vydala sa jej dcéra Mária Széchy za Fraňa Veselényiho, prijala vieru katolícku a vypovedala ev. kňazov z Muráňskeho zámku. Cirkev ev. šumjackú visitoval roku 1653 Ondrej Majer, senior a farár jelšavský. Pri tejto príležitosti presvedčil sa, že Šumjačania svätili pravoslávne sviatky dľa starého rusnáckeho kalendára, čo im pod pokutou 40 zlatých zabránené bolo. Farár ponosoval sa, že Šumjačania služby Božie nenavštevujú, spovedou natoľko opovrhujú, že dajedni za 10 rokov ani raz neboli pri nej.

Roku 1685 už nebolo ev. cirkví na Hrone.

Dnes sú Slováci gemerského Hrona viery katolíckej a uniatskej. Uniati sú iste ruského pôvodu: i v pospolitej mluve na Šumjacom a Telgárte užívané slová „slavianský“, „miaso“ poukazujú na pôvod ruský.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

Príspevky k miestopisu Slovenska.

Administratívne podelenie stolice Zvolenskej [1]).

Podáva *Alexander Kardoss.*

A.

1. Alacsony Tátra, Nízka Tatra, pohorie medzi Zvolenom, Liptovom, Gemerom a Spišom: Prašivá, Ďumbier a Králova hoľa. (Dľa Kmeťa.)
2. Alsó-Hermánd, Dolný Harmanec, dedina, vidz Hermánd.
3. Alsó-Lehota, Dolná Lehota, dedina v brezniansko m okrese.
4. Alsó-Lehotai körjegyzőség = Dolno-lehotský okresný notariát v brezňanskom okrese.
5. Alsó major (Ocsovai), Dolný majer, osada pri Očovej.
6. Alsó-Micsinye, Dolná Mičiná, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
7. Alsó-Peresény, Dolné Pršany, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
8. Alsó-Rakolcz, Dolný Rakytovec, vidz Rakytovce.
9. Alsó-Szarvas, Dolný Jelenec, osada, patrí k Starým Horám.
10. Alsó-Török, Dolná Turecká, osada, patrí k Starým Horám.
11. András-Szent, vidz Szent-András.

B.

1. Bábaszék, Babiná, dedina vo zvolenskom okrese.
2. Babos, Pôbiš, osada, patrí k Beňuši.
3. Baczúr, Bacúrovo, dedina vo zvolenskom okrese.
4. Badin, Badín, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
5. Badini körjegyzőség = Badínsky okresný notariát v baňsko-bystrickom okrese.
6. Badin patak, Badínsky potok, s kremnických vrchov niže Badína do Hrona tečúci.

[1]) Na prvom mieste nachodí sa maďarský, na druhom slovenský názov obce, na tretom mieste udané je, čo je patričná obec, konečne v ktorom slúžnovskom okrese leží.

Digitized by Google

7. Balázs, Baláže, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

8. Bállint, Valentová, osada, patrí k Starým Horám.

9. Balogh-Fekete, vidz Fekete-Balogh.

10. Baraczka, Bravaco (idem do Bravaciho), osada, patrí k Beňuši.

11. Becsó, Bečov, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

12. Benesháza so 6. osadami: 1) Pôbiš, 2) Bravaco, 3) Gašpero, 4) Filipo, 5) Podholia, 6) Srnko; Beňuša (Beňuš), dedinka v breznianskom okrese.

13. Benesházai körjegyzőség = Beňušovský okresný notariát, v breznianskom okrese.

14. Berezna, Breziny, dedinka vo zvolenskom okrese.

15. Berzencze-Garam, vidz Garam-Berzencze.

16. Berzencze-Vas, vidz Vas-Berzencze.

17. Besztercze patak, Bystrica, potok, prameniaci zpod Veľ. Kríšnej, maď.: Nagy Krizsna a vtekajúci v Baňskej Bystrici do Hrona.

18. Beszterczebánya, Baňská-Bystrica, sídlo stolice, svobodné kráľovské mesto so sriadeným magistrátom.

19. Beszterczebányai járás = Baňsko-bystrický slúžnovský okres.

20. Beszterczebányai körjegyzőség = Baňsko-bystrický okresný notariát v baňsko-bystrickom okrese.

21. Beszterczebányai rézhámor, vidz Rézhámor.

22. Bikás, Bujakovo, dedina v breznianskom okrese.

23. Bikási-Vasgyár, vidz Vasgyár (bikási).

24. Birótelep, Rychtárová, osada, patrí k Starým Horám.

25. Blato, Blato, detvanské lazy.

26. Bobó, recte Dobó (vidz toto).

27. Borosznó, Brusno, dedina v breznianskom okrese.

28. Borosznó gyógyfürdő = Brusnianske kúpele, osada, patriaca k Brusnu.

29. Borová Hora, Borová Hora, liečivé kúpele pri Sliači, ešte lepšie, silnejšie, než sliačske, patria mestu Zvolenu.

30. Borovina major, Borovina majer, osada. Majer = statok pri Veľ. Slatine.

31. Bozók-Lehota, Bzovská Lehota = Bzovík, dedina vo zvolenskom okrese.

32. Brad, Bratkovica i Bradkovica, lazy pri Hriňovej.

33. Brádihid, Bratkovský most. Osada; lazy patria k Hriňovej.

34. Breznobánya, Brezno. Svobodné kráľovské mesto so sriadeným magistrátom.

35. Breznobányai járás = Breznianský slúžnovský okres.

36. Brezó-Zólyom, vidz Zólyom-Brezó.

37. Brusnianska, Brusnanka (voda). Potok, tečúci s Vepra, vteká pri Brusne do Hrona.

38. Búcs, Buča, dedina vo zvolenskom okrese.

Digitized by Google

39. Búcsi körjegyzőség = Bučiansky okresný notariát vo zvolenskom okrese.

40. Budáš, Budička, dedina vo zvolenskom okrese.

41. Budiszlava, Budislava. Potok, tečúci s Vepra, vteká pri Brusne do Hrona.

42. Bukócz, Bukovec, osada a pramene kyslej vody, patria k Svätému Ondreju.

43. Bukócz patak, Buková i Bukovec potok, vidz Bukovec.

44. Bukovec patak, Buková. Potok, s Prašivej tekúci popri obci Bukovci, vteká do Hrona povyše Sv. Ondreja.

45. Bulló, tiež Palánka és Bulló, Buly, osada. Laz, patrí k Donovalom.

46. Butykova, Butkova, osada. Laz patrí k Hriňovej.

47. Bükkös, Bukovec, osada. Laz patrí k Motyčkám.

C.

1. Chmatimech, vidz Kvatimech.

2. Csécsény, Čačín, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

3. Cseljenec major, Čeljenec, majer pod Veprom niže Lubietovej.

4. Cserény, Čerín-Závada, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

5. Cserpatak, Osrblia, dedinka v brezniansko okrese.

6. Cserpatak, Osrblianka. Potok, tečie zpod Poľany čez obec Osrblia, pri Hronci vteká do Hrona.

7. Cserpataki-Vasbánya, vidz Vasbánya.

D.

1. Divény-Gyetvai hágó = Kriváň, Priesmyk a vrch (432 m. vysoký) na hranici zvolensko-novohradskej medzi Detvou a Divinom v Novohrade.

2. Dobó, Dubovô, dedina v zvolenskom okrese.

3. Dobrocs, Dobroč, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.

4. Dobró Királyi, Dúbravy, dedina neďaleko Dobronivej v zvolenskom okrese.

5. Dobronya, recte Dobrónya, Dobronivá i Dobrá Niva (starší užívajú), dedina (veľká obec) v zvolenskom okrese.

6. Dobró-Ocsova, Dúbrava, dedina v slatinskom okrese.

7. Dobró-Váralja, Podzámčok, dedina v zvolenskom okrese.

8. Dombszög, Stožok i Stožky, dedina v slatinskom okrese.

9. Dóval, Donovaly, dedina (veľká obec) s nasledujúcimi osadami: 1. Buly, 2. Hanesy, 3. Mišúty, 4. Mistriky, 5. Močiar, 6. Poľanka, 7. Sliačany, v baňsko-bystrickom okrese.

10. Drienka, Drienkina (voda), potok s Vepra cez obec Povrazník tečúci, vteká za Slovenskou Lupčou do Hrona.

11. Dubrava niet v sozname, Dúbrava. Majer pri Mihalkovej.

Digitized by Google

12. Dubravicza, Dubravica, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
13. Duvó, Dúvodnô, osada, patrí k Motyčkám.

E.

1. Élesd, Kostiviarska, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
2. Erdőköz, Polhora, dedina v breznianskom okrese.
3. Erdőközi körjegyzőség = Polhoranský okresný notariát v brezňanskom okrese.

F.

1. Fajtő, Fajto (Do Fajtov), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
2. Farkasfalu, Vlkanová. Vide Farkas-Petőfalva.
3. Farkasfalva, vidz Farkasfalu.
4. Farkas-Petőfalva, Vlkanová-Petová, obec záležajúca z dvoch dedín, Vlkanovej a Petovej, v baňsko-bystrickom slúžnovskom okrese.
5. Fehérkő, vidz Lopér, Vaiskova, osada so železným hámrom, patrí k Lopeju.
6. Fejérkő, vidz Fehérkő.
7. Fejérkő p. Vaiskova, potok z popod Ďumbiera, popri osade Vaiskovej tečúci, vteká pri Lopeji do Hrona.
8. Fejérkövi Vashámor, vidz Fejérkő.
9. Fejérpatak, Biele Vody, osada, patrí k Hriňovej.
10. Fekete Balogh, Čierny Hronec (i Balogh), dedina s 12. osadami: 1. Dobroč, 2. Fajto, 3. Jergo, 4. Komô, 5. Krám, 6. Medveď, 7. Latky, 8. Pustvo, 9. Vidrovo, 10. Dolina, 11. Závodia, 12. Jánošovka, v brezňanskom okrese.
11. Fekete-Baloghi körjegyzőség = Čierny Hronecký okresný notariát v brezňanskom okrese.
12. Fekete víz p., Hronec, potok s Vepra, pri Hronci do Hrona vtekajúci.
13. Felső-Fűrész, Horná píla, osada, patrí k Hriňovej.
14. Felső-Hermánd, Horný Harmanec, dedina, vidz Hermánd.
15. Felső-Lehota, Hornia Lehota, mestečko (veľká obec) v Brezňanskom okrese.
16. Felső major, Horný majer, majer pri Očovej.
17. Felső-Micsinye, Horná Mičina, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
18. Felső-Micsinyei körjegyzőség = Hornomičinský okresný notariát v baňsko-bystrickom slúžnovskom okrese.
19. Felső-Peresény, Horné Pršany, dedina v b.-bystrickom okrese.
20. Felső-Rakolcz, Horný Rakytovec, vidz Rakolcz.
21. Felső-Récska, vidz Rjécske.
22. Feső-Szarvas, Horný Jelenec, osada, patrí k Starým Horám.
23. Felső-Török, Hornia Turecká, osada, patrí k Starým Horám.
24. Forgácsfalva, Lômy = Lôm, osada, patrí k Hriňovej.

Digitized by Google

25. Fülöp, Filipo (Idem do Filipov), osada, patrí k Beňuši.

26. Fürdő (Vaczoki), Bacúchovský kyslý kúpeľ na hranici Gemera, v brezňanskom okrese.

25. Fürész Harajec (Ocsovai), Harajec, očovská píla.

26. Fürész (Perhati), Priechodnanska píla a mlyn, patrí k Priechodu.

G.

1. Garam, Hron, rieka pramení sa zpod Kráľovej holi, v Gemeri, a tečie cez brezňanský, bystrický a zvolenský okres.

2. Garam-Berzencze, Hronská Breznica, dedina v zvolenskom okrese.

3. Garam-Hidvég, Zámstia, dedina, v brezňanskom okrese.

4. Garamszeg, Garamsek, dedina v baňsko-bystrickom okrese, (dľa Sasinka Hronsek; na vojenskej mappe z roku 1881. Hronjec).

5. Garam-Szent-Miklós, Dubová, dedina v brezňanskom okrese.

6. Göncölfalu, vidz Gönczolfalva.

7. Gönczölfalva, Kyncelová, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

8. Gyetva, Detva, dedina (veľká obec) s 5. osadami: 1. Kriváň, 2. Piest, 3. Skliarovo, 4. Korytárky, 5. Za priechody lazy, v Slatinskom okrese.

9. Gyömbér, Ďumbier, vrch nad samým Breznom 2045 m. vys. i vrchy na hranici Zvolena a Liptova v Nízkej Tatre.

10. Györgyő, Jergaly (Do Jergalov), osada, patrí k Motyčkám.

H.

1. Hajnik, Hajniky, dedina v zvolenskom okrese.

2. Hajniky körjegyzőség = Hajnický notariát v Zvolenskom okrese.

3. Halászi, Rybáre, vidz Halászi-Sliács.

4. Halászi-Sliács, Rybáre-Sliács, dedina s kúpeľmi v zvolenskom okrese, vidz i Rybáre a Sliač, tvoria spolu jednu obec.

5. Harajec fürész, vidz Fürész Harajec.

6. Haromvíz, vidz Trivody.

7. Havasalj, Podholia, osada, patrí k Beňuši.

8. Hédel, Hiadeľ, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

9. Hédel p., Hiadlová (voda), Potok s Prašivej vedúci cez Hiadeľ, vteká pred Lučatínom do Hrona.

10. Hegyhát, Klokoč, dedinka v Slatinskom okrese.

11. Herencsvölgy, Hriňová, veľká obec s nasledujúcimi 21. lazmi, osadami a rúbaniskami: 1. Bratkovský most, 2. Buťková, 3. Biele Vody, 4. Horná Píla, 5. Lômy = Lôm, 6, Hukava, 7. Jasenka, 8. Jasenovo, 9. Prvý a 10. Druhý Krivec, 11. Komárno, 12. Skalisko, 13. Magura, 14. Mangútovo, 15. Riečka, 16. Slanec, 17. Snohy, 18. Stoliansko, 19. Vsučim, 20. Uhlisko a 21. Vrch Slatina.

Digitized by Google

12. Herencsvölgy, Hriňová, dedina (veľká obec) v slatinskom okrese.

13. Hermand (Alsó = Dolný, Felső = Horný), Harmanec, dediny v baňsko-bystrickom okrese.

14. Hermándi papirgyár, vidz Papirgyár.

15. Homokhegy, Sandberg. Ľud menujn Zampärg, osada, patriaca k Španej doline.

16. Horhát, Hrochoť i Chrochoť, dedina v slatinskom okrese.

17. Hroncók, Hrončok, samota pri Kamenistom potoku niže Hronca v brezňańskom okrese.

18. Hucsavapatak, Hučava (i Očovský), potok s Vepra čez Očovu vteká do potoka Zolny.

19. Hukova, Hukva. Laz, patrí k Hriňovej.

20. Husova, Hušova, Lazy na západ, neďaleko Detvy.

21. Huta (Vaskohó), Ľubietovská železná Huta, pri Ľubietovej.

22. Hutna, potok s Vepra popri Ľubietovej vedúci vteká povyše Lučatína do Hrona.

23. Hzikov, Hzikov, osada pri obci Stožku, na vojenskej mappe Olzikovci.

J.

1. Jabrikó, Jabríková, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

2. Jakabfalu alebo Jakabfalva, (Svätý) Jakub, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

3. (Jakabfalvi) Kartongyár, Vidz Kartongyár.

4. Jánosi-Zólyom, vidz Zólyom-Jánosi.

5. Jánoska, Hanesy (U Hanesov), osada, patrí k Donovalom.

6. Jarabó, Jarabá, dedina v breznianskom okrese.

7. Jaszenka tiež Jaszenki, Jasenka, osada, patrí k Hriňovej.

8. Jaszenova, Jasenovo = Jasenová, osada, patrí k Hriňovej.

9. Javorja hegy, Javoria 1024 m. vys. vrch v Ostrovských Horách na hranici Zvolena a Novohradu, východne od Pliešoviec.

10. Jeczenye, Jasenia, dedina s osadou Kramlištia, v brezňanskom okr.

11. (Jeczenyei) Savanyúkút, vidz Savanyúkút.

12. Jeczenye patak, Jasena, potok s Prašivej tekúci popri Jasenici, vteká pri Predajnej do Hrona.

13. Jergó recte Jerke, Jergo (u Jergov), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.

I.

1. Illésfalu alebo Illésfalva, Eliaš i Iliaš, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

2. Ipoly hegy, Ipeľ 1058 m. vysoký vrch na samej hranici zvolenskej a novohradsko-gemerskej stolice.

Digitized by Google

K.

1. Kalinovec, Kalinovec, majer = statok pri Hájnikách.
2. Kallós, Kališťia, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.
3. Kálnok, Kalinka, dedinka v slatinskom okrese.
4. Kálnok, Kalinka, majer pri obci Kalinke.
5. Kamarócz, Komárno, osada, patrí k Hriňovej.
6. Kamó, Komô (b. n. U Komov, rodinné meno), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
7. Kánalja, Podkanová, osada, patrí k St. Horám.
8. Karám, Krám, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
9. Kartongyár (Jakabfalvi), Nový Svet, papiereň pri Jakube, patrí harmaneckej dielni na papier.
10. Karvacz I., Krivec I., osada, patrí k Hriňovej.
11. Karvacz II., Krivec II., osada, patrí k Hriňovej.
12. Kassa Lehota, Lehota, Lehotka, pri Tŕni (mad. Ternye), dedinka v zvolenskom okrese.
13. Kecskés, Kozelník, dedina v zvolenskom okrese.
14. Keremcse, Kremnička, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
15. Királyfalu alebo Királyfalva, Kráľová, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
16. Királyhegy, Kráľova hoľa, vrch 1843 m., i vrchy v Nízkej Tatre v Gemeri.
17. Királyka, Králiky (b. n. Do Králikov), dedina v baňsko-bystrickom okrese.
18. Királyka patak, vidz Králičská.
19. Kis Garam, Hronec, dedina v brezňanskom okrese.
20. Kis-Garami körjegyzőség = Hronecký okresný notariat v brezňanskom okrese.
21. Kis-Garami Lemezgyár, vidz Lemezedénygyár.
22. Kis-Garami Vashámor, vidz Vashámor.
23. Kis-Garami Vasöntőde, vidz Vasöntőde.
24. Kis-Garami Zománczoló, vidz Zomanczoló.
25. Kis-Kapócz, Kramlištia, osada, patrí k Jaseniu.
26. Kis-Pónik, vidz Pónik, Lehotka, dedinka, patrí k Ponikám.
27. Kis-Szalancz, Slanec, lazy, vidz Szalánczi.
28. Kis-Szalatna, Malá Slatina i Slatinka, dedina v slatinskom okrese.
29. Klementka, Klementka, rybník na Kamenistom potoku, poniže Silej v brezňanskom okrese.
30. Komarócz, vidz Kamarócz.
31. Kordéháza, Kordíky (b. n. Do Kordíkov), dedinka v baňsko-bystrickom okrese.
32. Kordéháza patak, vidz Kordíčská.

Digitized by Google

33. Kordícska, Kordíčska voda, potok s kremnických vrchov vteká pri Tajove do Štiavničky.

34. Kovácsfalva, Kováčová, dedina v zvolenskom okrese.

35. Körmöczbányai hegycsoport, Kremnické vrchy na hranici Zvolena a Tekova vo Veľkej Fatre (dľa Kmeťa).

36. Körömcse vidz Keremcse.

36. Kövecses patak, Kamenistá voda, potok tečúci z pod Vepra popri obci Sihlej, vteká pred obcou Hroncom do Hronca.

38. Kövesdomb, Skalisko, Lazy (so sklenou hutou), patria k Hriňovej.

39. Králičská, Králičská voda, potok z Kremnických vrchov cez Králiky tečúci.

40. Kratkovo, osada, pri obci Stožku.

41. Krivány, Kriváň, osada, patrí k Detve.

42. Krnvo, Krnvo, lazy severne od Stožku, neďaleko železnice.

43. Krizsna N., vidz Nagy-Krizsna.

44. Kvatimech, Chvatimech, železiarska dielňa pri Hronci pod vrchom Chvatimechom.

L.

1. Lakócza, Lukovo, dedinka v zvolenskom okrese.

2. Laszkomer, Laskomer, stupy a sklad na pušný prach pri Baňskej Bystrici.

3. Latos, Latky (tie), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.

4. Laurin, Laurin 1026 m. vysoký vrch v zalesnatelých kremnických vrchoch.

5. Lehota, Alsó = Dolnia, Felső = Hornia, Lehota, mestečko (veľká obec), v brezňanskom okrese.

6. Lehota-Bozók, vidz Bozók-Lehota, Bzovská Lehota, i Bzovík, dedina v zvolenskom okrese.

7. Lemezedénygyár (Kis-Garami), dielňa na nádoby zo železného bľachu v Hronci.

8. Libetbánya, Ľubietová, dedina (veľká obec), k nej patria Povrazník a Šajba, v baňsko-bystrickom okrese.

9. Libetbányai Huta, vidz Huta.

10. Libetbányai patak, vidz Ľubietovská.

11. Libetbányai Vaskohó, vidz Huta.

12. Lipcsei (Vár-kástély) Ľupčiansky zámok nad Slovenskou Ľupčou.

13. Lipcse patak, Ľupčica, potok, vytekajúci zpod Panského Diela, vrchu 1104 m. vys. nad Baňou a vtekajúceho pri Slovenskej Ľupči do Hrona.

14. Lipcse-Utcza, Ľupčianska ulica, dedina pri Slovenskej Ľupči v baňsko-bystrickom okrese, na vojenskej mappe z roku 1885 zaznačená Panská ulica.

Digitized by Google

15. Lipcse-Utczai körjegyzőség = Okresný notáriat Lupčianskej ulice v baňsko-bystrickom okrese.

16. Lipcse-Zólyom, vidz Zólyom-Lipcse.

17. Lomnicz p. Lomnistá, potok z pod Prašivej, vtekajúci povyše Jasenia do Hrona.

18. Lopejská p., Lopejská, potok s Vepra pri Lopeji do Hrona tečúci.

19. Lopér, Lopej, dedina s osadami Vajskovou a Pod Brezovou v brezňanskom okrese.

20. Lopér p., vidz Lopejská.

21. Lubietovská, Lubietovská voda, potok, vidz Hutna.

22. Luczató, Lučatín, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

23. Lukavicza p., Lukavica, potok z Mičinej cez Veľkú Lúku, vteká pri Troch Duboch do Hrona.

24. Lukócza, Lukavica, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

25. Lukócza p., vidz Lukavica.

M.

1. Magura, Magura, patrí k Hriňovej.

2. Majorfalu, vidz Majorfalva.

3. Majorfalva, Majer, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

4. Malachova, Malachová voda, potok z Kremnických lesnatých vrchov vteká pri Radvani do Hrona.

5. Malakó, Malachovo, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

6. Malakó patak, vidz Malachová.

7. Mangód, Mangutovo, osada, patrí k Hriňovej.

8. Matyásfalva, Môťová, dedina v zvolenskom okrese.

9. Medvés, Medveď (b. n. Do Medveďov), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.

10. Mesterhely, Mistriky, osada, patrí k Donovalom.

11. Mezőköz, Medzibrodia, dedina v brezňanskom okrese.

12. Mičinsky p., Mičinský potok, tečie cez Hornú a Dolnú Mičinú.

13. Micsinye Alsó, vidz Alsó-Micsinye.

14. Micsinye Felső, vidz Felső-Micsinye.

15. Micsinye patak, vidz Mičinský.

16. Mihályi, Mihalková, dedina v zvolenskom okrese.

17. Mihálytelek, Mihalovo, dedina v brezňanskom okrese.

18. Miklósfalu alebo Miklósfalva, Detva Huta, dedina (veľká obec) v slatinskom okrese.

19. Misód, Mišúty, osada, patrí k Donovalom.

20. Mócsa, Môlča, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

21. Mócsa patak, vidz Muolčanka.

22. Mocsár, Močiar, osada, patrí k Donovalom.

Digitized by Google

23. Mócz, Môci (b. n. U Môcov) osada, patrí k Motyčkám.

24. Mogyoród, Lieskovec, dedina v zvolenskom okrese.

25. Mosód, Moštenica, dedina, v baňsko-bystrickom okrese.

26. Mosódi körjegyzőség = Moštenický okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

27. (Mosódi) Savanyúkút, vidz Savanyúkút.

28. (Mosódi) Vashámor, vidz Vashámor.

29. Mosód patak, Moštenica, potok vedúci zpod Prašivej cez obec Moštenicu, vteká medzi Ľupčou a Lučatínom do Hrona.

30. Motyók, Motyčky, dedina s 5. osadami: 1. Bukovec, 2. Duvodnô, 3. Jergaly, 4. Môci, 5. Štubňovo, v b.-bystrickom okrese.

31. Môlčanka p., Môlčanka, potok s Vepra cez Môlču vedúci, vteká za Šalkovou do Hrona.

N.

1. Nagy-Fátra, Veľká Fatra, vrchy tiahnúce sa z Turca, Liptova a Tekova na severo-západnej hranici Zvolenskej s Veľkou Krížnou a na západnej s kremnickými vrchami. (Dľa Kmeťa.)

2. Nagy Krizsna hegy, Veľká Krížna 1575 m. vysoký vrch severne nad Tureckou, patrí k Veľkej Fatre (dľa Kmeťa), na hranici Turca, Zvolena a Liptova.

3. Nagy Rét, Veľká Lúka, dedina v zvolenskom okrese.

4. Nagy Szaláncz, Veľký Slanec, vidz Szaláncz.

5. Nagy Szalatna, Veľká Slatina (i len Slatiná), dedina, patrí do slatinského slúž. okresu.

6. Nagy Szalatnai járas = Veľkoslatinský slúžnovský okres.

7. Nagy Szalatnai körjegyzőség = Veľkoslatinský okresný notáriat v slatinskom okrese.

8. Németfalva, Nemecká, dedina v brezňanskom okrese.

9. Németfalvai körjegyzőség = Nemecký okresný notáriat v Brezňanskom okrese.

10. Németi-Zólyom, vidz Zólyom-Németi.

11. Nyeresznicza p. Nieresnica, potok, tečúci cez Dobronivú.

O.

1. Ocsova, Očová, dedina v slatinskom okrese.

2. Ocsovai fürész, vidz Harajec.

3. Ocsovai körjegyzőség = Očovský okresný notáriat v slatinskom okrese.

4. Ocsova patak, vidz Hučava.

5. Óhegy, Staré Hory, dedina s 11. osadami: 1. Valentová, 2. Richtárová, 3. Podkanová, 4. Prašnica, 5. Rybo, 6. Dolný Jelenec, 7. Horný Jelenec, 8. Jelenská, 9. Jazarec, 10. Dolná a 11. Horná Turecká, v baňs' obystrickom okrese.

Digitized by Google

6. Óhegyi körjegyzőség = Starohorský okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

7. Ó-Huta, Stará Huta, osada, pri Železnej Breznici.

8. Olaszka, Valaská, dedina (veľká obec) s osadou Štiavnička, v brezňanskom okrese.

9. Olmányfalva alebo Olmányfalu, Ulmanka, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

10. Orócz, Oravce, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.

11. Osztroluka, Ostrolúka, dedina v zvolenskom okrese.

12. Osztrolukai körjegyzőség = Ostrolúcky okresný notáriat v zvolenskom okrese.

13. Osztroski hegycsoport, Ostroška, 878 m. vysoký vrch na hranici Zvolena a Novohradu.

14. Ostrovské hory = vrchy, sem patria Vepor, Poľana, Javorja vo Zvolene, ťahajú sa po Novohrade, Zvolene a Gemeri.

15. Ördög lakodalma, Čertova Svadba, vlastne správne Čertovica, lebo Čertova Svadba leží od priesmyku v bok, vrch i priesmyk 1238 m. v Nízkej Tatre, cez ktorý vedie cesta zo Zvolena do Liptova.

P.

1. Padkócz, Podkonice, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

2. Padkóczi körjegyzőség = Podkonický okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

3. Palánka, Polanka, osada, patrí k Donovalom.

4. Pallós, Podlavicze, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

5. Pallósi körjegyzőség = Podlavický okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

6. Papírgyár (Hermandi), Harmanecká papiereň poniže Dolného Harmanca.

7. Parasznyó, Prašnica, osada, patrí ku Starým Horám.

8. Pelsőcz-Szász, vidz Szász-Pelsőcz.

9. Pelsőcz-Tót, vidz Tót-Pelsőcz.

10. Peresény-Alsó, vidz Alsó-Peresény.

11. Peresény-Felső, vidz Felső-Peresény.

12. Perhát, Priechod, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

13. Péteri, Predajná, dedina v brezňanskom okrese.

14. Péteri körjegyzőség = Predajnanský okresný notáriat v brezňanskom okrese.

15. Péteri patak, vidz Predajnanská.

16. Petőfalu alebo Petőfalva, Petová, dedina, vidz Farkas-Petőfalva.

17. Plavno, potok s Vepra, tečie pri krčme Príboji do Hrona.

18. Polána hegy, Poľana, 1459 m. vrch nad Detvou.

Digitized by Google

19. Polána hegycsoport, Poľana, vrchy = pohorie nad detvanskými lazy, patria k Ostrovským horám.

20. Pónik, Poniky (i Pojniky), dedina (veľká obec). K Ponikám patria: Lehotka, dedinka a Ponická Huta dedina a huta, v baňsko-bystrickom okrese.

21. Pónik-Kohó, Ponická Huta, patrí k Ponikám.

22. Póráz, Povrazník, dedina, patrí Lubietovej.

23. Prassiva, Prašivá, 1955 m. vysoký vrch i vrchy v Nižných Tatrách (dľa Kmeťa).

24. Predajnanska voda, potok idúci s Vepra, vteká pred samým Lopejom do Lopejskej.

25. Príboj, krčma povyše Šalkovej a povyše hradskej.

26. Pusztás, Pustvô, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.

R.

1. Radvány, vidz Zólyom-Radvány.

2. Radványi körjegyzőség = Radvanský okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

3. Rakitócz ináč Rakolcz (Alsó-Felső), Rakytovce, obec s dvoma dedinami s Horným a Dolným Rakytovcom.

4. Rásztó, Rástoka, dedina v brezňanskom okrese.

5. Récska recte Rjécske (vidz túto).

6. Récske, Riečka, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

7. Récske patak, vidz Riečanka.

8. Rjécske, Riečka, laz, patrí k Hríňovej.

9. Rézhámor (Beszterczebányai), Hámor, medený hámor pri samej Baňskej Bystrici.

10. Rezsőpart, Štiavnička, osada, patrí k Valaskej.

11. Ribó, Rybo (b. n. U Rybov), osada, patrí k Starým Horám.

12. Riečanka, potok z kremnických vrchov cez obec Riečku sa tiahnuci, vteká niže Tajova do Štiavnice.

13. Rohozna patak, Rohozna, potok tečúci s Vepra, vteká pred Breznom do Hrona.

14. Roncsok, vidz Hroncók.

15. Rudló, Rúdlová, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

S.

1. Sálfalu alebo Sálfalva, Šalková, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

2. Savanyúkút (Jeczenyei), Jasenia kyslá voda.

3. Savanyúkút (Mosódi), Moštenická kyslá voda.

4. Sebesér, Bystrá, dedina v brezňanskom okrese.

5. Sebesér patak, Bystrá, potok zpod Ďumbiera tečúci popri obci Bystrej, vteká pri Štiavničke do Hrona.

Digitized by Google

6. Sebő, Šajba, dedina, patrí k Ľubietovej.

7. Siriny, Siriny, majer pri Buči.

8. Sopotnica, Sobotnica, potok z Prašivej, vteká pri Svätom Ondreji do Hrona.

9. Štiavnica, potok z kremnických vrchov, vteká niže Baňskej Bystrice do Hrona.

10. Štiavnička, kúpeľ pri Baňskej Bystrici na Dolných lúkach.

11. Stubnyó, Štubňovo (b. n. U Štubňov), osada, patrí k Motyčkám.

12. Stureci hágó, Šturec 1010 m. vysoký vrch a priesmyk vo Veľkej Fatre (dľa Kmeťa), na severnej hranici Zvolena a Liptova, cez ktorý vedie hradská do Hornej Revúci v Liptove.

13. Sulyok, Piest, osada, patrí k Detve.

14. Szakbény, Skubín, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

15. Szalacs, Sliačany, osada, patrí k Donovalom.

16. Szaláncz, Slanec, osada, patrí k Hriňovej.

17. Szalatna Kis, Malá Slatina, vidz Kis-Szalatna.

18. Szalatna Nagy, vidz Nagy-Szalatna.

19. Szalatna patak, Slatina, potok zpod vrchu Poľany vedúci, vteká pri meste Zvolene do Hrona.

20. Számpor, Sampor, dedina v zvolenskom okrese.

21. Szánk, Snohy, laz, patrí k Hriňovej.

22. Szarvas, vidz Alső = Dolný, Felső = Horný Jelenec.

23. Szarvasvölgy, Jelenská (dolina), osada, patrí k Starým Horám.

24. Szászfalu, Sásová, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

25. Szász-Pelsőcz, Sása, dedina v zvolenskom okrese.

26. Szász-Pelsőczi körjegyzőség = Sásanský okresný notáriat v zvolenskom okrese.

27. Szebedény, Sebedín, dedina v slatinskom okrese.

28. Szelcse, Selce, dedina v baňsbo-bystrickom okrese.

29. Szelcsei körjegyzőség = Selčiansky okresný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

30. Szélnye, Sielnica, dedina v zvolenskom okrese.

31. Szénás, Senica, dedina v baňsko-bystrickom okrese.

32. Szent András, Svätý Ondrej, dedina s osadou Bukovec, majúcou kyslú vodu, v brezňanskom okrese.

33. Szent Andrási körjegyzőség = Sväto-Ondrejský okresný notáriat v brezňanskom slúžnovskom okrese.

34. Szent Jakab, vidz Jakabfalu.

35. Szerkő, Srnko, osada, patrí k Beňuši.

36. Szikla, Sihla (Idem na Sihlu), dedina v brezňanskom okrese.

37. (Sziklai) Üveghuta, vidz Üveghuta.

38. Szilánk, Skliarovo, osada, patrí k Detve.

Digitized by Google

39. Szliács, Sliač, vidz Halászi-Szliács
40. Sztoljarszko, Stoliansko, osada, patrí k Hriňovej.
41. Szucsó, Vsučim, osada, patrí k Hriňovej.

T.

1. Tábla, Tabla, majer pi obci Badíne.
2. Tajó, Tajovo, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
3. Tajó patak, Tajovská voda, potok tečúci cez dedinu Tajovo.
4. Tátra Alacsony, vidz Alacsony Tátra.
5. Tekňős, Korytárky, osada, patrí k Detve.
6. Ternye, (Tŕňa) Trnie, dedina v zvolenskom okrese.
7. Ternyei körjegyzőség = Tŕňavský okresný notáriat v zvolenskom okrese.
8. Tócsa, Jazarec, osada, patrí k Starým Horám.
9. Tót-Pelsőcz, Pliešovce, dedina (veľká obec), v zvolenskom okrese.
10. Török, Alsó = Dolná, Felső = Horná Turecká, osada (vlastne osady), patrí k Starým Horám.
11. Tri duby, majer pred Hajnikmi.
12. Trivody, Tri vody, samota medzi Hroncom a Ľubietovou na hranici brezňanského okresu.
13. Tufna barlang, Túfova jaskyňa, asi 3 km. za Horným Harmancom, od cesty v pravo na samej hranici zvolensko-turčianskej.
14. Túr, Túrová, dedina v zvolenskom okrese.

U.

1. Uhliszko-Szalancz, Uhlisko, osada, patrí k Hriňovej.
2. Úrvölgy, Baňa i Špania a Španá Dolina, s osadou Sandberg, dedina v baňsko-bystrickom okrese.
3. Úrvölgyi segédjegyzőség = Baňský pomocný notáriat v baňsko-bystrickom okrese.

V.

1. Vaczok, Bacúch, dedina v brezňanskom okrese.
2. (Vaczoki) Fürdő, vidz Fürdő.
3. Vámos, Mýto, dedina v brezňanskom okrese.
4. Vámosi körjegyzőség = Mýtanský okresný notáriat v brezňanskom okrese.
5. Váralja, vidz Zólyom-Váralja.
6. Vasbánya (Cserpataki) Osrblianska baňa na železo v brezňansko n okrese.
7. Vasberzencze, Železná Brezuica, dedina v zvolenskom okrese.
8. Vasgyár (Bikási) Bujakovská železodielňa.
9. Vasgyár (Zólyom-Brezói), vidz Zólyom Brezó.

Digitized by Google

10. Vashámor (Fejérkövi), vidz Fehérkő.
11. Váshámor (Kis-Garami), Železný hámor v Hronci.
12. Vashámor (Mósódi) Moštenický železný hámor.
13. Vaskohó (Libetbányai), vidz Huta.
14. Vaslemezgyár (Kvatimechi), Dielňa na železný blech v Chvatimechu.
15. Vaslemezgyár (Zólyomi), Dielňa na železný blech v meste Zvolene.
16. Vasöntőde (Kis Garami), Hronská dielňa na liatie železa.
17. Végles, Víglaš, dedina v slatinskom okrese.
18. Végleshutta, Viglašhuta, dedina v slatinskom okrese.
19. Végleshuttai körjegyzőség = Viglašhutiansky okresný notáriat v slatinskom okrese.
20. Vepor hegy, Vepor 1344 m. vysoký vrch vo Vepre.
21. Vepor hegycsoport, Vepor, vrchy — hory v Ostrovských Horách.
22. Vidrás, Vidrovo (Z Vidrova), osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
23. Völgyes, Dolina, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
24. Vrch Szlatina, Vrch Slatina, laz, patrí k Hriňovej.

Z.

1. Zalobudza, Zalobudza, majer medzi Očovou a Dúbravou.
2. Zalobudza patak, Zalobudza, potok cez Zalobudzu tečúci.
3. Za priechodi, Za Priechody, rúbaniská, osada, patrí k Detve.
4. Zavaros alebo Zavoros, Závodia, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
5. Zlatna, detvanské lazy pri Detve.
6. Zolna, Zolná, dedina v slatinskom okrese.
7. Zolna patak, Zolna, potok, tečúci s Vepra cez Zolnú, vteká pred mestom Zvolenom do Hrona.
8. Zólyom, Zvolen, sv. kr. mesto so sriadeným magistrátom, sídlo slúžn. okresu v zvolenskom okrese.
9. Zólyom Brezó, Brezová (b. n. Pod Brezovou), osada a spolu dielňa na železo, patrí k Lopeju.
10. (Zólyom Brezói) Vasgyár, vidz Zólyom Brezó.
11. Zólyom Jánosi, Jánošovka, osada, patrí k Čiernemu Hroncu.
12. Zólyomi járás = Zvolenský slúžnovký okres.
13. Zólyomi körjegyzőség = Zvolenský okresný notáriat v zvolenskom okrese.
14. Zólyomi vár (kastély), Zvolenský zámok, nad mestom Zvolenom.
15. Zólyomi vaslemezgyár, vidz Vaslemezgyár.
16. Zólyom Lipcse, (Zvolenská Ľupča) i Slovenská Ľupča (dľa Štúra) n tečko (veľká obec), v baňsko-bystrickom okrese.
17. Zólyom Németi, Nemce, dedinka v baňsko-bystrickom okrese.
18. Zólyom Radvány, Radvaň, mestečko v baňsko-bystrickom okrese.

Digitized by Google

19. Zólyom Szt András, Svätý Ondrej, vidz Szent András.

20. Zólyom Váralja, Podzámok, osada, pod Zvolenským zámkom, patrí ku Zvolenu.

21. Zólyom vármegye. Zvolen = Zvolenská stolica.

22. Zománcoló (Kis Garami), Hronská dielňa na gliedenie železných nádob (v Hronci).

Toto administratívne podelenie je spracované, čo sa týka:

I. *maďarských názvov*

a) na základe soznamu stolice zvolenskej, vydaného za časov hlavného župana baróna Jána Radvanského.

b) na základe administratívnej a cestopisnej mappy stolice Zvolenskej z tých časov, keď ešte nebolo uvedené do života štátne matrikárstvo, čo z toho súdim, lebo je na nej označený ešte židovský matrikársky úrad.

Toto časové určenie preto nemôžem precísne označiť, lebo jak na sozname, tak na mappe nie je udaný rok.

Čo sa týka:

II. *slovenských názvov:*

a) na základe láskavých výpovedí pp. Ľudovíta Turzu, Dr. Ivana Turzu, Andreja Hanzlíka, Dr. Jána Vesela, A. B...y, Pavla Križku a Jána Kozelnického.

b) na základe vlastnej zkúsenosti.

c) na základe geologickej zprávy o horňom Považí a Pohroní od D. Štúra, odo dňa 31. marca 1868: Aus dem Jahrbuche der k. k. geologischen Reichsanstalt, 18. Band, Jahrgang 1868, III. Heft. Bericht über die geologische Aufnahme im oberen Waag- und Gran-Thale, von D. Štúr. Vorgelegt in der Sitzung am 31. März.

d) na základe vojenských špeciálnych máp (1:75.000) z rokov 1879, 1880, 1881 a 1885.

e) čo sa týče rozdelenia — roztriedenia hôr na základe článku p. Andreja Kmeťa, uverejneného v „Slovensku“, premii Umeleckej besedy v Prahe, pod názvom: „Přírodní poměry na Uherském Slovensku.“

Toto administratívne podelenie stolice zvolenskej obsahuje všetky obce a osady, všetky slúžnovstvá a okresné notáriaty, ktoré sú len v menovanom sozname obsažené, ďalej obsahuje všetky topografické názvy hôr menovanej administratívnej a cestopisnej mappy, nakoľko sa týkajú samej stolice, konečne i daktoré osady a potoky na vojenskej špeciálnej mappe.

Kde boly odchýlky medzi úradným stoličným soznamom a administratívnou mappou, tam som bral za základ soznam a nie mappu.

Digitized by Google

Naše deti.

Príspevok *Drahotíny Kardossovej* [1]) doplňuje *Ľudmila Markovičová.*

Keď krstná matka odoberá sa s nemluvniatkom do kostola, prerečie ku kmotre: „Odnášame vám pohana, donesieme kresťana."

Keď navráti sa od krstu: „Odniesli sme vám pohana, donášame kresťana."

Keď matka ide od úvodu, všetky úvodnice berú dieťa na ruky, aby bolo vzácne, aby sa oň trhali, keď dorastie. Pritom dávajú mu peniaze do podušky, do vienka, do križmy.

Keď sa malé dieťa zo sna usmieva, to sníva sa mu, vraj, o anjelíčkoch.

Malé bába uspávajú: Či-či-či-či, há-há-há-há!

Väčšiemu spievajú:

Hajulenky béli,
môj anjelik biely,
hajulenky hája,
pôjdeme do hája.

Haju, haju, usniže,
Pánbožko ťa kolíše,
anjelíčky hrajú,
že ti sníčky dajú.

Tiež:

Spi, dieťatko, spi, zavri očičky,
Pán Boh bude s tebú spati,
anjelíčky kolembati —
spi, dieťatko, spi, zavri očičky.

Pestúnka, keď kolíše, spieva:

Haju, haju, spiže,
mama varí slíže,
jakové, takové,
syrové, makové.

Hoju, hoju, hojky,
mama pečie dolky,
a tatíček chlebíček,
odkrojí nám krajíček.

Haju, haju, hajušky,
mama varí halušky;
haju, haju, haju,
aj nám dačo dajú.

Búvajže mi, búvaj,
len sa nenadúvaj;
keď sa mi naduješ,
buvať mi nebudeš.

[1]) Sborník MSS., roč. VI., 2., str. 129.

Digitized by Google

Tiež:

Hajú beli,
manka varí
pery-pery,
a keď ich navarí,
pôjdeme my hani.

Alebo:

Búvaj, dieťatko, búvaj,
príde k nám švárny šuhaj
na peknom bielom koni —
už mu šablička zvoní.

Malému dieťatku prihovárajá sa: „Éjst! Apsht! Kukuc!“

Keď skrývajú sa dieťaťu s boka na bok za pestúnkinu hlavu: „Kde je — kde je? Zakukaj! Tu si ty?“

Keď dieťa rúčkou kyne: „Pá! Pá!“

Keď rúčku zvŕta: „Jako sa máš? Tak len, tak len.“

Keď dieťa učia stáť: „Pán, pán, stojí sám!“

Keď ho krmia: „Otvor ústa — ham kapusta!“

Keď rúčkami čapká:

Čapulenky čapušky,
išly babky na hrušky,
postávaly na vráta,
popadaly do blata.

Keď prstami prepletá, pri poslednom slove rúčky rozhodí: „Šijem botky do robotky, šic!“

Dieťa najskôr tancuje, potom drotuje:

Ja som dobrý remeselník
z tej trenčianskej stolice,
po mestečkách, po dedinách
chodím drotovať hrnce.

Hrnce, misky, také poháry!

Pri tanci i túto spievajú:

Tanči, tanči, tanči;
pôjdeme my k Anči,
a od Anči ke Kače
na ty čerstvé koláče.

Tanči, tanči, tanči,
pôjdeme my k Anči,
A od Anči k Elene
na varené pálené.

Alebo: Hopsasa, rasasa! nôžky moje
išly by do roboty, neskoro je!

Keď dieťa laskotia, dvoma prstami preberajú:

Leze, leze po železe,
kde najde dierku, všade vleze.

Keď dieťaťu vodu dávajú piť:

Brmbalo moje, brmbalo,
brmbi, moje, brmbi.

Keď dieťaťu rúčku ohýbajú:

Po vôli, ručička, po vôli,
na koho tá ručička povolí?

Digitized by Google

Keď pāsťou o stôl tlčie:

Tuto kujem, tuto kujem,
tuto iskry skáču.

Keď si dieťa sediacemu na nohu stane a sa čáča:

Čáča na koni,
púček makový,
otvor, babo, vráta,
nesem koňom mláta;
a keď neotvoríš,
šuchnem ťa do blata.

Keď sa s dieťaťom na rukách v polkruhu rozháňa:

Kosím, kosím trávu
na zelenej lúce,
není horár doma,
išiel do Senice.

Nebojím sa horára,
ani jeho kocára,
len sa bojím velice
rychtárovej palice.

Keď sa dieťa na lone hotká:

Hio, hio na koníčku
do Liptova pre soličku.

Tiež:

I tu tak sejú mak
i cibuľku i cesnak.

Alebo:

Hopsasa, rasasa,
čert babu natriasa.

Keď dá dieťa kvetinu ovoňať, kýchne sa: „Apci!“

Keď sa deťom kašička na dlani varí:

Varíme, varíme kašičku
na zelenom randlíčku;
tento pýta papať,
tomuto nemáme čo dať;
tento hovorí: poďme krásť;
tento hovorí: chytia nás;
a tento maličký: nažalujem na vás!

Tiež:

Tuto bola studienečka,
Pila na nej Ľudenečka,
utekala, utekala,
túto sa schovala.

Alebo:

Varila myšička kašičku
na zelenom randlíčku.

Zakončia:

A tomuto ništ nedala,
odrezala mu hlavičku,
utekala, utekala
na vodičku, na vodičku.

Tiež:

A tomuto malunkému
utekala pod pažičku
pre užičku.

Keď dieťa dáva packu, ukazuje rúčkou na dlani:

Krížom, krážom,
prstom, loktom,
pác!

Digitized by Google

Keď dieťaťu dotýkajú sa prstom tváre:

Oltáreček,
sviečečka, sviečečka,
poduštička, poduštička,
dvierečka,
schodeček,
cingylingy zvoneček!

Keď dieťaťu hlavu dlaňami s boka na bok sáču:

Meli, meli múčky,
červené klobúčky,
čo zomelem, to predám,
mlynárovi nič nedám,
a mlynárke bakku,
vyšívanú šatku.

Deti si štipcom ruky pochytajú a na koniec sa po nich poplieskajú:

Kvá, kvá, kvačica,
čierna, biela kačica
po mlynečku chodila,
kačičky si vodila.

Daj nám, mlynár, čapice,
rozženieme kačice:
heš, heš, heš,
heš, heš, heš!

Keď sa zpak ruky po 3 prsty zakvačia a ukazovákom sa palec dotýka:

Pýtam, pýtam na havrane (arhane,
všetky prsty dolámané,
kto mi dá, kto mi dá,
toho Pán Boh požehná.
Kto mi nedá, kto mi nedá,
toho psi zeďá!
Alebo: Toho psi masarskí roztrhajú.

Keď dieťa smrká, prekárajú ho:

Bol jeden smrkonos,
tak ho smrká,
tak ho smrká:
nebolo mu za groš dosť!

Keď sa dievča uderí, tešia ho: „Však sa ti to zahojí, kým sa vydáš!"

Keď uderené miesto fúkajú a trošku poplujú:

Jaká bolesť, taká masť — tf, tf, tf!
netreba tam sadla klásť — tf, tf, tf!

Keď sa chlapček poreže, ľutujú ho:

A ja som malý chlapeček,
porezal som si paleček;
ach, jaj, šak to bolí,
už sa mi ten paleček nezahojí!

Alebo mu spievajú:

A ja som malinký pacholíček,
stúpil mi koníček na malíček;
ach, Bože, prebože!
jak to vel'ce bolí,
už sa mi malíček nezahojí!

Dievčaťu spievajú:

Ej, hora, hora, hájiček,
porezalach sa malíček;
porezalach sa, bolí ma,
príde Janíček, zhojí ma.

Digitized by Google

Keď si dieťa kladie niečo do úst, žehná sa po tvári:

Izák, Jakub, Abrhám,
daj mi chleba, bude ham!

Tiež: Otče náš, jenž si,
daj chleba, zjem si!

Keď deti pýtajú chleba:

Odkrojte mi krajíček,
aby sa mi ušiel Janíček;
a mne smidku
dlho žitku.

Kto darované nazpät vzal, vyvolávajú na neho:

Najprv dal, potom vzal,
na kameni žaby dral!
a žaby sa sbehly
a Janíčka zjedly.

Keď zasadne cudzie miesto, odháňajú ho:

Na prostred mora
dole z cudzieho koňa.

Keď treba pre dačo utekať:

Nohy na plecá,
hlavu do vreca!

Keď treba na dačo hore vyliezť:

Hore sa, dole sa,
lámte, chlapci, kolesá!

Keď deti tlčú mak, prekárajú ich:

Tlky, tlky, rytopen,
čo je kdesi,
vyskoč ven!

Tiež: Tučem, tučem mak,
na slepičí pak,
aby stará nekvákala,
lebo nemá zač!

Keď dievča píska, hvízda, zahriaknu ho: „Nehvízdaj, lebo Panna Mária plače.“

Deti sa tešia:

Na Vianočky plné gačky,
na Veliku noc
najeme sa moc!
na svätého Ducha

len do pol brucha,
na svätého Víta
len čo si napýta!

Keď dieťa spadne, volajú naň: „Poď sem, zdvihnem ťa!“

Dievčatá vysmievajú:

Jedna Beta, dve Bety,
to sú samé klebety.

Jedna Zuzka, dve Zuzky,
to sú samé motúzky.

Mariša, Mariša,
nepozeraj na Miša.

Judka, Judka
mala muža mutka.

Digitized by Google

Kač—Kač—Kačena,
nasypem ti jačmena.

Alebo:

Eva spadla s chlieva.
zabila kohúta;
utiekla do kúta,
zlomila si nohu,
chvála Pánu Bohu!

Za komiárom vykrikujú:

Kominár, kominár,
kedy si sa umýval?
„Včera večer v sobotu,
keď som nemal robotu.“

Za žobrákom:

Odkiaľ si? „Z Pustej vsi.“
Čo robíš? „Pýtam si.“
Kde máš kapsu? „Na nosi.“

Maznavej spievajú:

Ništ inšie nerobila,
len vždycky blečala:
škaredá, zašubraná,
čo sis' to začala?

Vzdorovitej spievajú:

Moja milá, netrucuj,
len sa pekne napucuj:
budeš pekná, červená,
jako cvikeľ pečená.

Maznavého vysmievajú: „Smejú sa, jako na Morave plačú.“

Maškrtnému chlapcovi spievajú:

Za kachľami hrnec,
a buchty sú v nem;
Janko kol nich poskakuje,
buchty z hrnca vyťahuje:
poďte, buchty, sem,
sem, sem!

Taktiež všetečnému:

Tak mi mamka riekla,
keď posušky piekla:
„Chceš, Kubo, uderím ťa.“
A ja som riekou,
za pec utiekou:
hopsa, mamka, nebojím sa!

Hubatému spievajú:

Nebudem dobrý, nebudem,
kým ma oderú na bubon;
keď na mne budú bubnovať,
ešte im budem hubovať.

Porovnania: Otrhaný, jako lipa na Filipa. — Čo sa vrtíš jako švec na vahani? Alebo: Tancuje, od zeme nikam. — Drápe sa, jako žaba na orech. Tiež: Nadúva sa, jako prázdny mech. Tiež: Si tlstý, jako komár pod kolenom.

Keď sa deti učia chytro vyslovovať bez oddýchnutia:

Pred potokom za potokom
piet kýt konopí.

V teplej peci prasa kvičí
na pekáči.

Alebo: Skákalo psisko
prez kriepopisko,
prez pcháč, prez rasocháč,
prez Nevyrovnávalovo humno.

Tiež: Pán kaplán, pán kaplán, pán kaplán.

Otázky a odpovede: Čo budeme jesť? Obzerance s čakanei. — Kto

Digitized by Google

umrel? Živý. — Čo nového? Videl krivý šmatľavého. Koľko je hodín? Však si ja hodím. Alebo: Koľko je hodín? Koľko bolo včera o tomto čase. — Kedy to bude? Na svätého Dindy, čo nebude nikdy. — Čo si dostal? Z koláča dieru, z trdelníka prostriedok a z opice chvost. — Kde (kam) ideš? Rovno za nosom. — Prečo? Pre staré vreco.

Ospalému:

Komu sa zjécha,
rád by išiel, kde je viecha.

Zábudlivému:

Zapíš si to
do komína uhlíkom.

Malého pisára prekárajú:

Háčky, báčky,
prišli k nám vojáčky.

Alebo: Jedno leží, druhé beží,
tretie sa mu díva,
štvrté hlavou kýva.

Malá žiačka učí sa čítať:

A, B, C, mamička mna chce,
D, E, M, ja mamičku chcem.

Keď sa dva kroky s boka na bok kročí a na konci sa zavrtí:

Keď som chodil do školy,
učil som sa litery;
jeden, dva, tri, štyri,
to sú pekné litery.

Pri tvrdení dačoho nepravdepodobného povie sa:

Amen!
zabil babu kameň
a deda postruheň.

Keď deti mliečny zub prehadzujú prez strechu, volajú:

Myšička, myš, poď ke mne blíž,
ja ti dám kostený,
ty mi dáš železný —
kostený z(j)íš.

Myšička, myš, poď ke mne blíž.
Kocúrko moj milý,
nepôjdem von z díry,
lebo ma z(j)íš.

Keď sa hladká z ručníka urobená kočička, hovorí sa:

Cicuška, micuška, kde si bola?
V komúrce na púlce.
A čo si tam robila?
Mléčko pila.
A mne si ništ nenehála?
Sama málo mala. —
Šic, kočka, na myši!

Keď sa hrajú na nemých, povedia si:

Ve mlyne na klyne
červivý pes,
kto slovko prerečie,
mosí ho zesť.

Ja som pán kapitáň,
prerečiem čo chcem,
červivého psa
nechcem.

Keď si hľadia do očí, aby sa nezasmiali:

Hledmejme se,
nesmejme se,

Digitized by Google

a kto zruší,
chyť za uši.

Keď sa dieťa hnevá, prekárajú ho:

Zasmej sa mi, nechce sa mi.
Ukáž zuby, nemám huby.

Keď je pod mračnom, vyvolavajú deti:

Výndi, výndi, slnečko,
za makové zrnečko.
Šak my ti ho dáme,
čím sa poihráme.

Alebo:

Áronka, ronka,
daj, Bože, slnka.
A jak nám ho nedáš,
tedy nám ho predáš.
A jak nám ho nepredáš,
tedy nám ho darmo dáš.

Keď prší:

Neprš, neprš, dešč,
povezeme réž
na koláčky, na pagáčky,
Pánbožkovi do čepičky,
tebe dáme též.

Syn, sediac na fúre zbožia, volá na otca:

Tatíčko, teče ráž!
Neboj sa, synku,
šak si kúpim kabáč. (Pagáč.)

Keď vietor na prostred cesty prach krúti do výšky, volajú:

Kykyndora, vetor krúti!

Komu je zima, na toho volajú:

Keď ti je zima, strč sa do komína,
keď ti bude teplo, hybaj pod okienko.

Keď počujú deti kukučku zakukať, spytujú sa:

Kukulienka, má panenka,
koľko mi rokov dáš,
kým pôjdem na sobáš?

Za strnádkou volajú deti:

Čičitŕň, čičitŕň,
vypáraj mi z paty tŕň.

Na pipíšku volajú:

Podpolem, podpolem!

Tiež:

Poďte žať, poďte žať!

Lastovička zobúdza sedmispáčov:

Stávaj, darebáče,
Budeš h.... jísti.

Keď chytia deti kočku za ocas, spytujú sa:

Máš tatka? Mán!
A manku? Mán!

Malé deti učia sa vysloviť:

Digitized by Google

Žaba krká a kukučka kuká.

Za včelou nôtia:

Polná včela, polná včela,
žihadlo má jako ruka.

Alebo: Polný šršeň, polný šršeň,
žihadlo má jako rušen.

Keď sliepka kodkodáka:

Kod-kod-kod-kod kod-kodák,
nesem vajco jako klát,
kohútkovi nepoviem,
jedno predám, druhé zjem.

O sliepke hádajú:

Ide húdek, nese súdek
a v tom súdku dvojí trúnek.
Čo je to?

Keď idú kravy s poľa, spievajú si deti:

Mú kravičky mú,
jedna za druhú,
jedna nese mliečko,
druhá teľatečko,
tretá smetanu.

O kravách si rozprávajú:

Bol jeden pán,
a mal moc kráv,
jedna bola strakatá,
druhá bola makatá,
tretá bola biela,
štvrtá bola čierna.
A tá prvá aká bola?

Keď mŕtvemu zvonia, volajú deti:

Kmotor Ján
umreu nám,
prosme zaň!

Keď chudobný zomrel:

Trhan, šklban,
trhan, šklban.

Dakde žaby krkajú:

Umreu!
Ktože?
Čože?
Trhan, šklban!
Umreu pán!
Umreu pán!

Keď je svadba, vyvolávajú za muzikantmi:

Ešte ona može byť, —
čo sis chytil, to si drž.

Keď mladá žena ochorie, posmievajú sa jej:

Ta to tela, preskočím ho!
Ta tú slamu, podknem sa na ňu.

Keď kvitne materina dúška, spievajú deti:

Materina dúška,
Nechoď za Matúška.

Digitized by Google

Keď sa dievča hrá na hostinku, spytujú sa:

Kucharenka, čo varíš?
Príde k tebe tovariš!

Keď niekto ochká, zanôtia mu:

Ach! Ach! Ach!
rozsypala hrach;
skákala pomály
rozsypala hobály;
skakala hubky,
rozsypala šupky,
ach, ach, ach!

Kto povie miesto áno mhm:

Aha, mhm, čo to máš?
Aha, mhm, truku.
Aha, mhm, kdes ju vzal?
Aha, mhm, v hruku.

Hluchému sa posmievajú:

Vitaj, mitrla, na trhu,
Nesem húsera v batohu.
Jako sa ty vaši mávajú,
Tri groše mi zaňho dávajú.
Ach, Bože môj, šak si hlúpy,
Myslím, že ho niekto kúpi.

Keď sa dvaja neporozumeli:

Ja o koze,
Ty o voze.

Keď sa deti do hry čítajú:

Ekety, pekety, zukrty mé,
abri, švábri, domine.

Itum, kvitum, habine,
nus puf geheraus.

Alebo:

Ededen, mededen, tintrintán,
hajdu, šógo, mit kiván;
hetky, betky, kineretky,
ty si taký veľký pán.

Tiež:

Anevanci, tranevanci,
piteranci, koledanci,
éhan, špréhan,
pitirui, prágan.
Pragity, góto,
letelion vóto,
on puk vek.

Aj:

Katolíci v jednom dvore,
honili sa s turci,
jeden turek
za pazúrek,
už sú oba v konci,
buk, suk, ven!

Tiež:

Cigorie, móre, ajne miši nóre,
bum, dum, dederum,
ajne rosa ab.

Digitized by Google

Hry na chytanku:

Sedí zajíc pod dubem
hraje karty s holubem.
A ty milá holubičko,
daj mi toto vajičečko.
Ja pújdem do Brna,
kúpim si tam šňúru.
Šňúra sa mi zatočí,
holbu vína vytočí.
Popelatá, štropelatá ven,
uhodím ťa zlatým kamenem.

Tiež:

Umrel nám žid pod poličku,
pojedol nám šošovičku.
Až nás bude hóniť,
budeme mu zvónit.
Hoň, žide, hoň,
trebars krky zlom.

Alebo:

V širem poli hruška stojí,
kto je šelma, ten sa bojí.
Ja som šelma, nebojím sa,
chytím šablu, postavím sa.
Hrajte mi, trúbte mi,
zahrajte mi marš!

Tiež:

Od trnky do trnky,
hladali žgongolky,
žgongolky tot,
preskočil plot
šuchy miechy na orechy.

Aj:

An, tan, tes,
ty si starý pes!
A ja mladá veverička
a ty za mnu bež.

Alebo:

Jeden, dva, to som ja.
Jeden, tri, to si ty!
Jeden, štyri, ty si z díry.
Jeden, päť, nič nepleť.
Jeden, šesť, ty si pes.
Jeden, sedem, ty si jeden.
Jeden, osem, vetkaj nos sem!
Jeden, deväť, budeme ťa hnevať.
Jeden, desať, budeme ťa vešať.
Jeden, jeden, jedenásť
A ty, Jano, chytaj nás!

Tiež:

Strýčko! smíme sa
jít okúpat?
Môžete, môžete,
ale rybyčky
mi nepoplašte.
Ah—áh!
Ši—ši—ši.
(Kvokne si opodál a napodobní, ako by sa kúpala. Keď ryby poplaší, chytajú ju.)

Hra na plátno.

Pozri do neba!
Čo Pánbo robí?
Peče koláčiky.
Dal ti? Áno.
Kde si ho položila?
Na kraj stola.
Kto ti ho uchytil?
Mladá sova.
Kde s ním lecela?
Do komúrky.
Čo tam uchyciva?
Kus homúlky.

Hra na repku.

Môžeme si repky natrhať?
Môžete, môžete,
len jamku zahrňte,
aby pán nepoznal.
Pozri do neba!
Čo Pánbo robí?
Peníze číta.
Čo ti dal z nich?
Babku.
Sadni na lopatku!

Hra na mená.

Cinci, binci! Kto si?
Andel. — Čo chceš?
Garafiju. — Není tu!
vyletela komínom.

Hurdy, burdy! Kto si?
Čert. — Čo chceš?
Pivoňku.
Ber si ju.

Digitized by Google

Hra na zlaté prasa.

Hádaj, hádaj, hádula,
Kde je moja zlatá gula?
Ja bych rada hádala,
U koho som videla.
U marasa, u karasa,
Daj mi moje zlaté prasa!

Alebo:

Hádaj, hádaj, hádaču,
koľko pečú koláču?
Ja by rada hádala,
u koho som zbadala:
u marasa, u karasa,
daj mi moje zlaté prasa!

Hry na kolo.

Lésane, lésane,
pleteme my lésane;
ale ich my nepleteme,
lež sa pletú samy,
jako horní páni.
Pod stolom sú drobce,
kurča vodu chlopce,
málo nás, málo nás,
poď, Anička, medzi nás.

Alebo:

Slížence, slížence,
osypané žgance —
málo nás,
málo nás,
poď, Anička, medzi nás!
— — — — — —
Moc nás, moc nás,
choď, Anička, preč od nás!

Tiež:

Jede, jede páňa, jede, jede žáma,
jede, jede všetko naše riteľstvo
pre tú dcéru krásnu, jako hviezdu jasnú,
kerá má tri dvory o deváti havrankoch.

Verš sa opakuje, len prvé slová sa zamenia:

Vítame vás — vezmite si — ďakujeme.

Hra na lokeš.

Lokeš! čo chceš?
Toho pozadného.
Chyť si ho, jak môžeš.

Alebo:

Chyť palicu, zabi ho!

Hra na kolo. Pri poslednom slove si deti kvoknú.

Kolo, kolo mlynské,
za štyri rimské,
keby sa nám polámalo,
škody by nám nadelalo,
čapulenky čap!

Hra na kapucína. Deti, pochytajúc sa za ruky, v rade idu v pred a v zad.

Ja som starý kapucín,
nemám nič nového,
len ty jedny klapice
z dreva lipového.
Klap, klap, klapice
z dreva lipového.

Digitized by Google

Hra na Adama. Deti utvoria kolo; kto je v kole, ukazuje všelijaké figúry, ktore všetky deti za ním robia. Tak raz začapká, raz zadupe, repku strúha, dlhý nos ukáže atď. do nekonečna, až naposledy si ustatý sadne.

Mal náš Adam veľa detí,
ach, já, jaj!
Bolo ich tam ako smetí,
ach, já, jaj!
Tí robili takto...
ach, já, jaj!

Detské pesničky.

1.

Straky, vrany
za humny oraly;
blcha skáče,
na voz snopky hádže;
veš leze,
do stodôlky veže.

2.

Komár k muške prisedá,
rád by sa ženiti;
vlk galoty natriasa,
rad by družbom býti.

Veš bude družicú,
blcha tanečnicú,
a ploštica kuchárkú,
hnida zasednicú.

3.

Ženilo sa staré bydlo
a bralo si motovidlo;
všetkých vtákov povolalo,
len tú sovu vynechalo.
Keď sa sova dozvedela,
sama si tam priletela;
sadla si tam na kraj piecky,
kázala hrať po nemecky.
A ten vrabec, prvý tanec,
stúpil jej na pravý palec.
Však si, vrabče, však si hlúpy,
nestúpaj mi na pazúrky;
keby tu neboli hosti,
prašťali by tvoje kosti.
Hej, ale keď sú tu hosti,
nechcem robiť mrzutosti.

4.

Keď komára ženili,
kúska chleba nemali;
priletel k nim sláviček,
daroval im krajíček.

Keď komára ženili,
kvapky vína nemali;
priletel k nim sláviček,
doniesol im žajdlíček.

Tak sa oni popili,
až komára zabili;
komár leží na dvore,
muška plače v komore.

Neplač, muška; čo ti je?
veď ti komár ožije.
Horké jeho ožití,
keď je na smrť zabitý.

Digitized by Google

Sto rokov z dejov uhorského umelectva

1800—1900.

Maliarstvo, sochárstvo s 235. obrazmi v texte a 30. samostatnými prílohami. Vydané podporou k. uh. ministeriuma vyučby a osvety.

V Budapešti, Atheneum, literárno-knitlačiarsko-úč. spoločnosť 1901. Tomáš Szana. (Szana Tamás. Száz év a magyar müvészet történetéből 1800—1900. Festészet, szobrászat. 235 szövetképpel és 30 önálló melléklettel. A vallás- és közoktatásügyi m. k. ministerium támogatásával. Budapest, az Atheneum irodalmi és nyomdai r. társulat kiadása.

Nielen zovňajšie skvostne vystrojenie knihy: veľký kvart formát, hrubý papier, na vrchu zlatorez, krásna tlač a nadovšetko reprodukcie obrazov a skulptúr, daly podnet k úvahe prítomného pojednania, ale obzvlášte sám obsah knihy. Nachodíme v nej mená majstrov, našich najbližších krajanov, ako Juliusa Bencúra, pochodiaceho z Oravy; sochárov: Adolfa Huszára zo Sv. Jakuba pri B. Bystrici, Štrobla z Liptova a Laurinca Dunajského zo Slov. Ľupče.

Čo za sto rokov na kultúrno-umeleckom poli v kresbe, maľbe, skulpture a sochárstve sa vytvorilo v Uhorsku, to všetko umelecké a kritické pero najvýznamnejšieho maďarského kultúrhistoriographa *Tomáša Szanu,* v tomto diele krátkym, ráznym a majstrovským spôsobom vo forme historicko-kritickej ocenilo. V krátkom výťahu sdeľujem tu obsažnú prácu k vôli oboznámeniu čitateľa s maďarsko-kultúrnymi snahami.

V prvom odseku spisovateľ vychodí od prvých počiatkov temnoty a nevšímavosti maďarského národa naproti krásnemu umeniu. Stredná vrstva obyvateľstva, a uhorské zemianstvo zvlášť, necítily potreby sa vzdelávať. Mestá boly nemecké, kommunikácia nezodpovedajúca, politické pomery zlé! Vysoká aristokracia bola tiež nemecká a lahostajná pre maďarstvo. Vo všeobecnosti sa malo zato, že maďarský národ vzdelania ani nepotrebuje. Tak v časopisoch si postavili otázku: „Vajjon szükséges-e, hogy egy nemzet (mint már p. o. a dicső magyar nemzet) a képirás 's rajzolatok előmozdítása által pallérozodjon.“

Po zemianskych kaštieľoch a salónoch nenachodíme počiatkom to-

Digitized by Google

hoto stoletia žiadnych obrazov, mimo málo od cudzích majstrov. Krom krásnej a bohatej obrazárne grófa Mikuláša Eszterházyho, ktorá tiež vo Viedni bola opatrovaná, v celom Uhorsku najdeme len dve, ktoré by boly mohly slúžiť za vzdelávacie prostriedky pre umelcov. Jedna bola obrazáreň Jána Fáya v jágerskom lyceume, a druhá grófova Brunzvikova v Budíne.

Na umeleckú stránku prišla reč po prvý raz v Uhorsku vtedy, keď Franc Kazinczy r. 1806 pozdvihoval otázku o postavení pomníka pre M. Csokonai-a, a domorodému umelectvu prvé počiatky založili horno-uhorskí umelci v prvých dvoch desaťročiach minul. stoletia. A títo boli všetci z meštianskej triedy a nemeckého mena, ako sú Andrej Adler z Prešporku, Lachbichler, Deutscher a Perger z Holiča; len že oni nepožívali od maďarskej publiky žiadnej úcty, ako o tom hovorí „Tudományos Gyüjtemény" z r. 1819.

V tomto období znamenitejší boli Ján Michal *Hesz* rodom z Jágru nar. r. 1768 a súčasne Ján *Donát* portraitista. Zo sochárov ako významnejšieho spomína *Ladislava Dunajského,* rodom z Ľubietovej vo zvolenskej stolici.

Ale vzdor tomuto, a že už aj maďarstvo malo svojich učencov vo Viedni, aristokracia ešte vždy privolávala cudzích, nemeckých umelcov do svojich bytov a do Pešte. Tak ku pr. sasko-meiningenský maliar Fridrich *Krech* potraitoval mnoho aristokratov; ba ešte aj Štefan Széchenyi dal svojho otca *Jánom Enderom* nemcom portraitovať, vzdor tomu, že Donat už dobré meno požíval. Ani Francova Kazinczyho vrelá zaujatosť za maďarské umelectvo nepohla umením napredok. On požiadal grófa Jozefa Dessewffyho, aby *Pavla Balkai-a* na poli maliarstva mnoho sľubujúceho, rodom z Jágru, podporoval. Študoval vo Viedni. Stal sa ináče výborným maliarom kvetín, ale, krom vari dvoch prác, nezostalo viac po ňom.

Všeobecnosť si krásne umenie až potom začala všímať, keď zainteressovalo sa zaň aj peštianske museum, ktoré gróf Franc Széchenyi roku 1802 založil a roku 1807. sám snem za také vyhlásil. Széchenyi daroval svoju celú knižnicu a sbierku. Na to sa hneď po krajine zaviedly sbierky nielen peňažné, ale i vecné. Mnoho sa nasbieralo (Martin Kovachich) r. 1810, obžvlášte reliquistických vecí; len obrazov, sôch a skulptúr málo.

Časopisy v rokoch 1815—1821 spomínajú v maliarstve znatných domácich: Starka rodom zo Šoprona, Rombauera, Steina, Gabriela Stettnera a Aloisiu Szapáry. Po nich nezostalo avšak len meno. Mená si zachovali ešte Hofbauer, Marczinkey, Jozef Schärffer, Franc Šimo a Michael Vandza, historický maliar.

Tlač robila svoju povinnosť, povzbudzovala obecenstvo za umenie, ale aristokracia nepodujala nič za vlastenecké sily. Z príležitosti pre-

Digitized by Google

triasania otázky na stoličnej kongregácii v Zemplíne r. 1826, či latinská a či maďarská reč má byť úradnov, začalo sa i v Pešti maďarisovať. Toto hnutie sa šírilo a prešlo i na zovňajšok. Začaly samú Pešť okrašlovať, sochami ozdobovať, no pravda v prvých počiatkoch nepatrne (Michal Bauer rod. z Budína a Franc Uhrl sochári.) V rokoch 1794—1834 objavil sa sochár *Štefan Ferenczy*, narod. v Rim. Sobote r. 1792. Pôvodca ho menuje viac naturalistom, ako erudovaným sochárom a s ním aj tretiu desatinu tohto stoletia zatvára.

Pomery umelecké polepšily sa len so založením učenej akademie. *Druhý odsek* počína so štvrtým desaťročím, v ktorom (1840) v mesiaci júni otvorili prvú umeleckú výstavku v Pešti. Bola slabými silami zastúpená. Najpodarenejší obraz vystavil *Jozef Schmiedt:* Matiaša Hunyadyho. Záchvat výstavkový ale chytro zhasol, lebo obecenstvo sa neinteressovalo. Z veľkého obecenstva umelectvu nedostávalo sa žiadnej podpory. Umelci pracovali na spôsob remeselníkov. Budili zaujatosť na všeliaký spôsob; dovolávali sa dám, aby domácich umelcov, sochárov podporovaly. Tak roku 1846 započaly sa podpisy na „Szoborcsarnok", ale prv zaspal, akoby bol mohol doniesť úžitku.

Musel prísť cudzinec *Marastoni*, maliar z Benátok, ktorý skvostne zariadenú prívátnu školu umeleckú založil, ktorá avšak tiež pre nevšímavosť a pre smrť Marastoniho r. 1852 bez zvláštnych úspechov po niekoľkých výstavkách sa rozišla.

Franc Széchenyi darovaním svojej knižnice a svojich pár obrazov r. 1802 Národnému museumu, ako známo položil základ obrazárne, ktorá sa veľmo tvrdo vzmáhala, a až len r. 1846, 19. marca sa otvorila. Vďaka neprajným pomerom a zlej správe ústavu, domorodí a na slovo vzatí umelci, ako ku pr. *Karol Markó*, ani svoje obrazy neposielali do Pešte na výstavku. Ich obrazy nikto nekupoval, lebo správa radšej cudzích umelcov podporovala a aj na výstavách cudzích umelcov diela zakúpené vystavovala.

Vzdor týmto neblahým pomerom umelci sa rozmnožovali a založením „Nemzeti képcsarnoku" v Národ. museume, umožnilo sa, aby domorodých umelcov diela boly zakúpené. 52 kusov zaopatrili. Medzi nimi i diela *Karola Markó* starš. z Levoče (maliarska rodina, ešte aj dcéry maľovaly). Portraitisti toho času boli: už raz spomenutý *Donát, Barabáš, Alois Hóra, Jozef Borsos, Ludvik Latkóczy, Katarína Ivanovics* atď. Aj maliara genre-ov mali, ako na príklad *Jozefa Molnára*, ktorý slovenského drotára namaľoval. V cirkevnom maliarstve vynikol *Jozef Wagner*. Viacej pozornosti sa obrátilo dejepisnému maliarstvu; taký bol v Ríme zdokonalený *Ferdinand Vidra*, a Pešťan Heinrich Weber. Mnohostrannosťou sa vyznačil *Valentin Kiss* (1826—1868). Zpomedzi mnohých jeho obrazov meno mu zabezpečil obraz: „Jablonczai Petes János", ako sa lúči so svojou dcérou pri zamrežovanom obloku, v leopoldovskej temnici v oko-

Digitized by Google

vách okutý r. 1674. Originál sa nachodí v Nár. museume v Budapešti; my v našom museume opatrujeme podarenú kopiu od neznámeho kopistu. Toho času časopisectvo sa obzvlášte *Karola Markó* zaujalo; a nemali dosť chvály pre jeho obrazy, navzdor tomu, že motívy nebral z Uhorska, ale ztadiaľ, kde žil, najviac z Talianska. Často vidíme uňho i themata z Biblie a z Homera. Narodil sa v Levoči r. 1790 a žil v Ríme. Bol krajinár a náš spisovateľ ho drží za prvého krajinára Uhorska minulého stoletia. Veľký počet jeho obrazov opatrujú v obrazárni Národ. museuma v Budapešti, medzi nimi čo veľmi podarený: „Púť Krista Pána do Emaus. — I jeho traja synovia a dve dcéry tiež sú maliari.

Druhého z lepších maliarov toho času spomína sedmohradčana *Mikuláša Barabáša* (1810—1898). Namaľoval celú galleriu podobizní čelnejších ľudí. Pozdejšie stal sa maliarom genre-ov. Maľoval i cirkevné obrazy a bol jeden z najlepších aquarellistov.

Na poli sochárstva v tomto občasí (v 40. rokoch) nestalo sa nič zvláštneho. Jediní Rudolf Züllich a Ladislav Dunajský sa spomínajú.

Tretí odsek. Už roku 1847 a tým viac v nasledujúcich revolučných rokoch bolo málo chuti a zaujímavosti za krásne umenie. Mysle mladých maliarov umelcov boli viac s politickými veciami zaujaté, než aby mohly myslieť na tvorby umelecké. Umelci zavreli svoje ateliere, alebo odcestovali do cudzozemska. Len sám Barabáš portretoval generálov povstania a v cudzozemsku pracovali *Karol Broczky* (1807—1855) a *Alexander Kozina*. K. Broczky v Londýne sa stal chýrnym a zostal aj dvornym maliarom. Od neho je známy obraz „Psyche a Amor."

Po skončení revolúcie ťažko sa chápalo k práci na umeleckom poli. Konečne „Umelecký spolok" začal účinkovať a obstarávať výstavky obrazov, lebo protegoval cudzích, dosť slabých maliarov, čo zapríčinilo veľkú rozmrzenosť jak v obecenstve tak aj medzi umelci. Títo sa schopili starší s mladšími a počali pracovať na pozdvihnutí umelectva. Pilne vystavovali svoje plody *Valentin Kiss, Mikuláš Barabáš, Michal Kováč.* Ďalej súčastnili sa na výstavkách medzi inými *Jozef Molnár* a *Alexander Brodczky* ako krajinár, ale najčastejšie sa zúčastnil monotónny, ale veľmi plodný historický maliar *Samuel Orlai Petrics* (1822—1889). (Podarene namaľoval: Szt. István ébredés 1851) a zo starej školy *Móric Than* (1818—1899.)

Na konci 50 rokov zjavil sa *Bartolomej Székely*, dobre vzdelaný v talianskej a francúzskej škole. Maľoval oltárny obraz Spasiteľa v modránskom ev. kostole r. 1865.

Za tohoto času politického potlačenia naplnila sa obrazáreň Národného museuma mnohými historickými obrazmi, pravda obrazy nie všetko prvej triedy, lež zväčša povrchne spracované. Za prvého historického maliara drží pôvodca *Viktora Madarásza,* ktorý sa v Paríži vzdelal a bol v technike majstrom. Namaľoval Feliciana Zácha, Elisabethu Báthoriu, Zrínyho, Frangepana atď. Nešťastne pochodil s nemeckou kritikou.

Digitized by Google

Za ten celý čas nebolo nikoho, kto by sa bol s genre-maliarstvom zaoberal, až odrazu *Ján Janko* a *Karol Lotz*, Nemec z Hessen-Homburgu, s obrazami zo života vzatými, a s prirodzenou vernosťou podatými, sa zjavili. Prvší skoro sa stal významným illustrátorom (1833—1896). Poslednejší zostal za čas pri genrech. Maľoval životné prípadnosti na puste. Pozdejšie sa obrátil na fresko-maliarstvo. Roku 1884 allegorický ozdobil vo freskách klenutie opery v Pešti s výtečným prospechom. Lotz bol mnohostranný.

V krajinárstve si vydobili meno: *Karol Markó, Géza Szilassy* a *Anton Ligeti*. Tento svoje obrazy v krásnom, vidnom svetle, v úslní maľoval. On podáva prírodu v nedeľňom rúchu. Mnoho cestoval po východe a zato majú i jeho obrazy toľkú pestrosť bariev. Uňho je tak nebo, ako i rastlinstvo živými barvami maľované.

V sochárstve po Ferenczymu v 50. a 60. rokoch len *Ladislav Dunajský* pracoval. So strednou umeleckosťou postavil sochu Martina Lendvaya; *Marsalko*, ktorý levov na reťazovom moste v Budapešti osnoval, a *Jozef Engel* vynikol s Evou a Amorom. Štefan Széchenyi sa mu nepodaril.

Vo IV. odseku líči sa, ako vplývalo uvedenie ústavy do života na duševný život. A dokazuje, že ani ponad umenie neprebehlo bez stopy. Pod vplyvom konštitúcie koncom 50 rokov a počiatkom 60 rokov aj umelecký spolok „Műegylet“ vraj lepší smer vzal, totiž lepšie sa maďarisovalo, ale pritom všetkom ešte vždy nemeckí umelci boli protegovaní. Na súbehu týmto spolkom vypísanom sa súčastnili: Karol Lotz, Franc Klimkovics, Samuel Orlai-Petrics, Jozef Molnár a Ladislav Madarász. Spolok zakúpil len po jednom obraze Klimkovicsa a Madarásza.

V sochárstve pracovalo sa v plánoch na pomníky pre M. Csokonaya, Jozefa Katonu a Vörösmartyho.

Roku 1861 založili „Képzőművészeti társulat“, ktorá mala „Műegylet“ parallysovať a len v národnom maďarskom smere pracovať a len maďarských umelcov podporovať. „Műegylet“ až roku 1869 zanikol. Medzitým v tejto kritickej dobe mnoho mladých ľudí študuje a maľuje v cudzozemsku, z ktorých najviac pozornosti na seba obrátil *Alexander Liezen-Mayer*, rod. z Rábu (1839—1898). Učil sa vo Viedni a v Mníchove. Zpomedzi jeho mnohých a podarených obrazov, vyzdvihujem Mariu Thereziu, obraz teplotou dýchajúci, v kresbe a podaní, ako i v sile koloritu prekvapujúci. Koncom 70 rokov illustroval Götheho. Skončil ako professor na maliarskej akademii v Mníchove. Maďarskému umeniu slúžil len v prvých rokoch, potom bol kosmopolitom.

Liezen-Mayerovi blízky bol *Alexander Wagner*, tiež v Mníchove akademický professor. Maľoval Titusa Dugovicsa. Mnoho cestoval po Itálii, Turecku a bol i v Paríži a v Španielsku, čo neostalo bez stopy na jeho tvorby. Maľoval debrecínskych čikóšov. Pilný a tvorivý nielen v maliarstve,

Digitized by Google

ale i vo freskách a illustráciach. Maľoval „Mazeppu“. V jeho obrazoch javia sa pohyblivé momenty života. U neho všetko žije v pohybe. Pod nim sa učil v Mníchove Michal Munkácsy a Pavel Vágó.

Zo života maďarského ľudu maľoval, tiež v Nemecku vychovaný *Pavel Böhm*. Veľkú pozornosť obrátil na charakteristiku maďarského sedliaka. Jemu podobný bol *Ján Valentíny*, ktorý mal v cigáňoch zaľúbenie.

Michal Munkácsy (1844—1900) prišiel do Budapešte v 60. rokoch. „Képzömüvészeti Társulat“ poznala v ňom veľké maliarske vlohy. Pôvodca ho drží za najväčšieho majstra tohoto storočia. Skromný prišiel z Čaby, ako stolársky tovaryš. Bol vo Viedni, zkade r. 1866 odcestoval do Mníchova. Jeho zaujímal Rembrandt a Franc Adam (maliar bitiek). Tu namaľoval „Búru na puste“ (Zivatar a pusztán). Roku 1868 šiel do Düsseldorfu za Knausom, kde na samých malých komposíciach pracoval, až na jeden väčší obraz v tmavých farbách držaný: „Siralomház“, ktorý na parížskej výstave r. 1870 zlatou medalliou odmenili. Po takom úspechu sa s času na čas v Paríži zdržoval. Roku 1873 vyobrazil „Zálogház“, ale vzdor tomu, že svetlejšie s farbami začal narábať, nedosiahol toho úspechu, ako pri predošlom. Až zase r. 1877 s najväčšou umeleckosťou vypracovaný historický obraz „Milton“ vyvíšil ho na najvyššie miesto v umelectve. Bol vystavený r. 1878 na parížskej výstave.

Na ňom postavy oprovdove žijú, stelesnené sú do neuverenia. — V tomto čase dokázal nevyčerpateľnú pilnosť. Na naliehanie obrazokupca Sedelmeyera maľoval r. 1881: Krista pred Pilátom a na Kalvárii. V oboch v dobrej harmonii stojí vznešený predmet s vernosťou a jednoduchosťou komposície. Originále kúpil jeden philadelphický boháč. S menšou podarenosťou namaľoval ešte roku 1866: Ecce homo, a Honfoglalás; tento, (1894) podľa maďarských bájok maľovaný, slabo sa vydaril.

Roku 1884 s veľkou virtuositou maľoval podnebie na cis. umelecko-historickom museume vo Viedni.

Kým M. Munkácsyho v Paríži obdivovali, za ten čas si gr. *Michal Zichy* vydobil slávy v Rusku na cárskom dvore. Už v 40. rokoch vystavil v Pešti v „Képzömüvészeti egyesület-e“: „Az anya fájdalma“. Jeho olejové maľby sú čisto fantastické tvorby: Hodina strašidiel (Kisértetek órája) dielo v najvyššom stupni fantastické. Luther na Wartburgu a kráľovná Elisabeta nad rakvou Franca Deáka vzbudily obdiv. Pri cárskych dvorných ceremoniach, zábavách a poľovačkách prinášal veľmi podarené illustrácie.

Illustroval aj autorov: Byrona, Lermontova a Aranya. Kreslil perom a kriedou veľmi majstrovsky a bol mnohostranný. (Monstre de genie, hovorí o ňom Theophile Gautier.) Po uvedení konštitúcie úfal, že ho uhorská vláda pri Eszterházovskej gallerii upotrebí a mu miesto zaopatrí. No sklamal sa a žije ďalej v Rusku, kde mu gažulirujú.

K posledným dvom umelcom druží sa i *Julius Benczúr*, správca maj-

Digitized by Google

strovskej školy v Budapešti. Maľoval: Lapačku Franca Rákóczyho, ktorý obraz ho vyzdvihol na historického maliara. Krst Vajka bravourne a podarene previedol. Kritika mu vytýkala, že pri niektorých obrazoch používal primnoho pestrosti farieb, aby obraz vynikol čím blyskavejšie. Na millenium maľoval „Budavár viszavétele a törököktől“ (1896), v ktorom sa mnoho pravidelnosti nachodí. Technika dosť smelá. Populárnosť nadobudly mu nie tieto veľké obrazy, ale menšie a portraity. Obzvlášte portraity podarene maľoval, trafil charakter osoby. Príklad: portrait jeho vlastných dietok.

Potom nasledovali: *Leopold Horovicz* s biblickými obrazmi (Zkaza jeruzalemská). Počas francúzsko-nemeckej vojny (1870—71) žil vo Varšave, kde bol obľúbeným portraitistom. Maľoval kňažnu Sapiehovu. Tiež *Ďuro Vastagh*, takže dobrý portraitista, a iní menej významní maliari, čo za krátky čas maľovali. Medzi nimi *Géza Mészöly*, krajinár v realistickom smere.

V dobe konštitúcionalismu, ako sme videli, bolo požehnanie na maliarov, no nie tak na sochárov. Čo vynikavejší sa vyskytol *Mikuláš Izsó* (1831—1875), rodák z boršodskej stolice. Vzdelával sa z počiatku u Štefana Ferenczyho a potom u Gassera vo Viedni. Významným stal sa, skrze „Juhásza“ (v gäťach oblečený ovčiak). V antickom sochárstve sa vzdelať nemal príležitosti. So sochami M. Csokonai a A. Petőfiho nemal šťastia. On bol maďarsko-národný realista a nie sochár monumentálnosti; ako rečené antické vzdelanie mu chýbalo. Zostalo po ňom viac nedokončených diel.

Adolf Huszár (1843—1885) rod. zo Sv. Jakuba pri B. Bystrici. Osnoval a vyhotovil, jeho najlepšie dielo, sochu generála Béma. V monumentálnom sochárstve sa sklamal (socha Fr. Deáka). Socha Eötvöša je dosť dobré dielo.

Kým títo v Uhorsku pracovali, za ten čas uhorského pôvodu *Jozef Boehm, Max Klein* a *Viktor Tilgner* v cudzozemsku sbierali vavríny. Jozef Boehm bol v Anglicku chýrnym sochárom a miláčkom kráľovnej Viktorie, ktorej aj sochu postavil. Z jeho premnohých diel neprišlo k nám ani len jedno.

Maxovi Kleinovi v Nemecku dostalo sa uznania. Z pomedzi jeho diel významnejšie je Germánsky otrok (a german rabszolgája), ktorému i v Paríži dostalo sa uznania. Potom „Leo“, grandiosne vyjadrená mužská sila nad silou divej zvery. Hagar s Izmaelom. Vyznačil sa obzvlášte v relifnom umení v Berlíne, kde aj od dlhších čias žije.

Bližšie ako títo stojí Uhorsku *Viktor Tilgner*, rodom z Prešporka, ktorý častejšie navštívil umeleckú výstavku v Budapešti. V tvárnej plastike (arczkép plastika) vydobyl si veľké meno vo Viedni. On zaviedol rozdiel robiť pri zhotovovaní mužských a ženských bustách — a v tých o posledných doniesol to k dokonalosti. Autor hovorí: „több vold ez, mint

Digitized by Google

chic, ügyesség és izlés: a női lélek intuiciója.“ Sochy poprsí jeho ženských žijú a dýchajú. Z monumentálnych jeho tvorieb spomenieme len vo Viedni v ľudovej záhrade nachodiacu sa: „Ženské rabujúci Triton“, pomník Hummelov v Prešporku; Mozartou pomník s podstavcom amurettami okrášleným a Vrendlov pomník v Steyeri. Budapešť sa nemôže honosiť ani jedným dielom Boehma, Kleina alebo Tilgnera.

V. odsek. Za posledných 30 rokov mnoho sa spravilo na kultúrno-umeleckom poli za maďarstvo. Vláda dáva každoročne značné summy na kultúrno-umelecké ciele a stavia odborné školy. Z cudziny privoláva domácich umelcov, tak aj Bencúra, ktorému postavila osobitnú školu. Eszterházovskú galleriu premenila na krajinskú obrazáreň a r. 1881 sa doniesol XXXIX. zák. čl. na ochranu starých pomníkov umeleckých. Zaujatosť za pekné umenie tak vzrástla, že nevyhnutnosťou bolo založiť „Nemzeti szalon“, nový to umelecký spolok. Následkom takýchto okolností vzrástol báječne počet umelcov. Len sa nový umelci nechceli dať zachvátiť tou ideou, aby sa historického, cirkevného a allegorického malebného umenia chopili. Nadarmo sa pokúsil v tom smere agitovať aj Arnold Ipolyi. Lepšie sa páčili obrazy ku pr. *Franca Inocenta:* Beatrice di Cenci, alebo *Ignáca Roskovicsov* zdravorealistický obraz: „Kremeň, práchno a ocielka.“ Maloval síce aj cirkevné obrazy dosť podarene a obzvlášte vo freskách sa vyznačil.

Árpád Feszty sa pokúsil v cirkevnej maľbe so svojou Golgatou a pri hrobe Kristovom, ale nepožíval žiadnej podpory. I druhí, na cirkevnom poli pracovať chcevší, tiež tak pochodili. Koncom storočia zavládol v umení materialismus, združený so skepticismom, ktorý skoro vykorenil nádejou blažiaci idealismus zo sŕdc domácich umelcov. Oni s ich modernými pochopami vnášali do cirkevných obrazov charakter každodenných vecí. V nich vyhynula viera, ktorá by ich viedla k pozdvihujúcej maľbe cirkevnej. Najviacej pozornosti na seba obrátil ešte *Ladislav Hegedüs* a *Alexander Bihari,* ktorý so svojim „Do hrobu položením Krista“ celkom do realismu upadol. Ináče maľoval s veľkou schopnosťou.

Ale ani historickému maliarstvu sa nedarilo. Krom *Pavla Vágó* s jeho „Maďarmi pred Kievom“, druhí málo sa vyznačili. Mnoho starosti robila blížiaca sa výstava.

Pred samou výstavou bolo treba kultusministrovi bar. Lorandovi Eötvösovi vypísať súbeh a objednávky porobiť u maliarov, aby sa v nich ambícia prebudila. No všetko nepomáhalo, bol krátky čas. Na výstave n bolo od mladšej generacie historického obrazu, ktorý by bolo možno p tavit na niveou tvorby terajšieho umenia. Ani len jednej tvorby neb o, nevynímajúc ani Alex. Bihariho, ktorá by bola zodpovedala očaká- v niu. Na výstave ešte najviac vývodil, ako historický obraz „Snem tord ský r. 1567“ od *Aladára Kreischa* a „Martyri aradskí“ od *Jána T rmu,* ktorý samostatne, nie na vyzvanie, maľoval. Podal verne.

Digitized by Google

Šťastnejší boli v genre-maliarstve.

Tu sa mnohí maliari dosvedčili. Medzi nimi vynikali: *Árpád Feszty, Otto Baditz, Alexander Bihari* (s pekným úspechom) a *Emerich Révész*, ktorý do života ľudu vnikli a silno charakterisovali. *Pavol Vágó* maľoval dolnozemský ľud pri poľnej práci; *Tihamér Margitay* máľoval s veľkým šťastím „Hnutie strednej triedy." — Medzitým časom *Julius Kardos* a *Eugen Kemény* maľovali v Mníchove menšie obrazy, najviac pre bohatých Amerikáncov. Autor spomína ešte mnoho lepších maliarov v rokoch 90., tak na príklad *Štefana Csók*-a, genre-maliara a v symbolistickej kompozícii významného *Ľudvika Márka*. Ďalej genreistu *Döme Skuteczky*, ktorý cudzozemské, italské predmety berie si za vzory. Známy obraz z tunajších predmetov je baňsko-bystrický trh. (Portraety ich veličenství krála kráľovnej v turč. stol. dvorane sú jeho diela.) Potom *Theodor Zemplényi*, maliar slovenského života, pracoval s veľkým citom. *Pavol Joanovics* maľuje silný juhoslovanský ľud na Balkáne. *Franc Eisenhut* a *Julius Tornai* maľujú východné (orientálne) predmety.

Themata z vojenského života málo maliarov si bralo, len Pavol Vágó, potom *Ladislav Pataky* a *Heinrich Papp*.

Z lepších portraitistov spomína *Franca Paczku*, *Eduarda Komlóssyho*, *Eduarda Ballo* a druhích. Najväčšej slávy sa ale dožil *Filip László*. Maľoval členov aristokratických rodín. Mnoho ráz bol medaillami odmenený. Porovnávajú ho s Nemcom Lenbachom. Pozornosť na seba vyvolal ešte *Bertalan Karlovszky* so ženskými portraitami.

Na dráhe maliarstva prírody a krajinárstva stúpal za Gézom Mészölyom i *Béla Spányi*. On si themata bral z uhorského života a z uhorských vidiekov; tak aj barón *Ladislav Medniansky* so svojimi pošmúrnej (hmlistej) povahy obrazmi.

Z akvarellistou spomína *Eliaša Edvi*-ho a druhých.

Z najmladšej generácie vyzdvihol: *Oskára Mendlíka* a zveromaliara *Bélu Pallika*. Kritika ho uznala za maliara prvého rangu. V najnovšom čase vo zveromaliarstve nasledoval ho *Géza Vastagh* ml. s veľkým prospechom.

„Stilleben" veľmo skleslo, len *Franc Ujházy* s ovocím voľačo ratoval.

Sochárstvo. Náhla smrť A. Huszára starosti doniesla, kto nastúpi jeho miesto v sochárstve. *Ďuro Kiss*, ktorý práve z Mníchova prišiel, nedokázal sa, vzdor svojej ženiálnosti, byť na ceste umenia monumentálneho sochárstva „Milosrdný Samaritán" je jedno z jeho lepších diel. Donát zase nemal ambície stať sa monumentálnym sochárom. Musel prísť rad na *Aloisa Štrobla*, myslím rodom z Liptova, a *Ďura Zalu*. A. Štrobl pri všetkej svojej učenosti a pečlivosti vypracovaní svojho „Perseusa" a sarkophaga Fr. Deáka" a druhých svojich diel, nezobudil zaujatosť za svoje diela. On je správcom sochárskej majstrovskej školy.

Ďuro Zala je z modernej francúzskej školy, a vplyv v tej škole na

Digitized by Google

jeho dielach (Maria a Magdalena) badať. Popri týchto dvoch najviacej je v Uhorsku spomínaný ešte *Ján Fadrus* svojim „Kristom na kríži.“ Pomník kráľovny „Marie Therezie“ je jeho dielo pre rodné mu mesto Prešporok. Kráľovná sedí na španielskom koni. Aj sochu „Matiaša Korvína“ pre Kluž on osnoval, tiež na koni. Pôvodca mlčí v kritike. V plastickom umení pracuje aj *Jozef Rona.* V monumentálnom sochárstve pokúsil sa so sochou „Eugena Savoyského“. Ďalej spomína *Karola Senyei*-a, všestranného a dekoratívneho sochára, *Eduarda Telcsa, Juliusa Jankoviča* (Zlodej husí) ml. *Ďura Vastagha,* ktorý samé zvery bral si za predmety svojich prác; a *Štefana Toth:* Pomsta.

Spomína sa ďalej Ö. Beck, významný skulptor mincí.

Koncom tohoto stoletia sa i počet sochárov rozmnožil a želá si pôvodca od ních, aby v dekoratívnom sochárstve i pre salóny pracovali.

V VI. odseku opisuje naturalismus, verismus, impressionismus, idealismus a symbolismus, a žaluje sa, že vplývajú cudzie vlivy na našich umelcov. Hľadajú nový smer, ktorých neo-impressionistmi menuje, medzi ktorými *Jozef Rippe-Rónai, Adolf Fényes* a mnohí iní mladí vynikli.

V poslednom, VII. odseku uznáva, že Uhorsko koncom minulého stoletia toľko urobilo pomerne za pekné umenia, ako vari žiadna veľmoc v Europe. V millenárnom roku uzavreté postaviť musem pre krásno-umenie v Budapešti, kam sa má aj Esterházovská obrazáreň preložiť. Želá si, aby aj maďarský národ usiloval sa mať svoje maďarsko-národné umenie, a vidí, že terajší genre-maliari sú na dobrej ceste, na takej, akú bol počal sochár Mikuláš Izsó so svojim „Juhászom“.

Podáva dr. *J. Petrikovich.*

Digitized by Google

Zvyky a obyčaje v Košťanoch.[1])

(Turiec.)

Opisuje *Ján Párička.*

Pytač:

„Mnohovážny a opatrný muži. Vám jest veľmi dobre známa reč, která napsaná stojí v prvních knihách Mojžišových v kapitole druhé: Blahoslavená Svatá Trojice prvšího otce našého k obrazu svému sformovati a stvoriti ráčila. Vidúce ale jeho samotnosť núznu a bídnu, že neni dobre byti človeku samotnému, uvédl Pán Buh na Adama tvrdý sen a když usnul, vyňal jemu jedno rebro z boku jeho levého a to místo vyplnil telem. Z toho rebra učinil jemu pomocnici Evu, a privedl ji k Adamovi, kterýžto rekl: toto je kosť jedna z kostí mých a telo z tela mého, a bude nazvaná manželkú, nebo z muže vzatá jest. Kdežto sluší nám vedeti, že Eva z tej kosti byla jest učinená, která byla nejbližší pri srdci Adamovem, a týmto Pán Buh tak jakoby chcel ukázati a napomenuti, aby medzi manželstvem byla úprimná láska a srdečné milování. Tak jako nás i svatý Pavel apoštol napomína k Efezským v kapitoli piatej: Muži milujte manželky vaše, jako své vlastní telo. A netoliko Pán Buh stav svatý manželský ráčil jest nariditi a ustanoviti, ale i svú všemohúcnosti, moci bozskú ráčil jest i potvrditi, a to když pojal Evu za ruku a privedl jí k Adamovi a rekl: Rostež, a množte se, naplnte zemi a podmante ji sobe. A protož jisteže za kterú vec máme se tak Pánu Bohu modliti, jako za šťastlivé manželství? Jako tak činili i v Starem zákone svatí patriarchové. Abrahám modlil se za syna svého Izáka, aby jemu Pán Buh ukázati ráčil, pobožnú manželku z poctivých rodiču. A ušlyšaná jest jeho modlitba pred Pánem Bohem a ukázaná mu jest skrze Elízera, který byl vyslan do Mezopotanie, onáno pobožná panna, Rebeka, dcéra Batuelova za manželku; o čem poznamenano nalezáme v knihách Mojžišových 24. kapitoli. Anebo, rovným spúsobem tak se zachoval i starý Tobiaš, že se modlil za šťaslivé manželství syna svého Tobiaše mladého. A tez byla uslyšaná jeho modlitba pred Pánem Bohem, nebo hnedky,

[1]) Vidz r. V. sv. 1.

Digitized by Google

když byl vyslan s anjelem Rafaelem do Rages mesta, obdržel onúno pobožnú pannu, Sáru, dcéru Ragueľovu za manželku, o čem poznamenáno nalezáme v knize Tobiaše kap. 6.

Tak činil i tento opatrný muž N. N., že se modlil za šťastlivé manželství syna svého; a též jest uslyšaná jeho modlitba pred Pánem Bohem, a ukázaná mu jest skrze bozské tajné rady a slušné prostredky, v tomto poctivem a mnohovážnem dome u mnohovážneho muže N. N. a jeho milej manželky, jejichto milá dcéra, panna N. N. jmenovanému mládenci N. N. za budúci jeho milú a úprimnú manželku, s kterú by on mohl v tomto svete medzi lidmi porádny život vésti a potom aj své hospodarství dobre ríditi a spravovati.

Prosíme tehdy, žeby ste se na rozkaz Pána Boha rozpamatovali a túto predjmenovanému mládenci odovzdati ráčili, pamatujíce na tú reč, kterú vypisuje múdry Sirách v kap. 7.: Vydej dcéru svú muži múdremu a veliký skutek vykonáš."

Což veríme, že to učiníte k naši žádosti.

Iný privet:

„Slovutní, múdri a opatrní páni susedové a prátelé nám velice dobrotiví. Medzi jinými duvody Písma svatého nacházime v první knize Mojžišové v 2. kapitoli totižto; žeby nebylo dobre byti človeku samotnému. Kterúž reč Písma svatého i svatý Pavel potvrdzuje v Novém zákone, k Rimanum v 7. kapitoli, kdež povída: jeden každý, pro vyvarováni ze smilstva, ať má porádnu manželku.

Tento príklad a rozkaz Pána Boha všemohúciho rozvažuje tento poctivý a dobre zachovalý mládenec, jmenem N. N. Vrúcne se Pánu Bohu modlil za dar Ducha Svatého, aby mohl vúli Bozskú poznati a prikázaní Boží plniti. Usiloval se dnem i noci slova Božího poslúchati, aby skrze to nejaké mravy, náležite také obzvláštní pobožnosti mohl se naučiti.

Což i obdržel a dosáhl, nebo poznal ze slova Božího, že človek a to obzvláštne samotný, jest rozličným bídam a težkostem podan, jakož to i Duch Svatý dosvedčuje skrze slová své. Též na tento spúsob, jestli že jeden človek samotný upadne, neni kdo by ho pozdvihl. Áno i pozdeji, jako dobrý úžitek a skutek z manželství pobožného pochází, dozvedčuje i král Dávid v žalme svem, že manželka dobrá jest jako vínny kmen, a dítky splozené jako mládictví olivové.

Stemito a takovými príklady spravuje se i náš pán principál a mladoženích, ve srdci svem. Neprestával se vrúcnymi modlitbámi všemohúcímu Pánu Bohu modliti, aby mu skrze skutky své, nejináče, než jako mu Tobiašovi mladému, skrz anjela Rafaele, byl ukázal dcéru Ragulenem Sáru, také i jemu ukázati ráčil skrze anjela svého.

Což i obdržel. Neb poneváč beze všeho nadaní a jeho očekávaní zal mu poctivého muže a suseda našeho dcéru jmenem N. N., kterúž porádne od Pána Boha, srdcem i vrúcnymi modlitbámi obdržel a vy-

Digitized by Google

žádal. Potom také chvalitebnými od Boha narízenými prostredky a pritely, totižto skrze nás, legáty s ním vyslané, prosí a žádá ji k vernému manželství, tak aby ona jemu byla verná pomocnici, jeho obchod a hospodárství dostatečno ríditi mohla, a jako v príslovích nacházime, aby byla bedlivá k pracování, v kríži a nerestech jemu k potešení daná.

V čem veríme, že jak poselství tak i žádosť naší vyplníte, a nám jí na prosbu naší k rukám oddáte. Amen."

Oddavač:

„Vyslyšavše od vašich slovutných opatrností dosti obšírne a gruntovné poselství, že totižto tento poctivý mládenec častokráte rozvažoval reči samého Pána Boha, že neni dobre byti človeku samotnému. Ponevác tedy tento stav manželský porádne vyrídzen jest od samého Pána Boha, my to dnes také k žádosti vaších mnohovážnych opatrností konáme, nejináče než jako služebníku Abrahámovmu Elizerovi, když pannu Rebeku Izákovi za manželku žádal, tak že i hneď slušnu odpoveď vzal Elizer od Lábana, bratra Rebeky, mlúvíciho: Od Hospodina vyšla jest vec táto a nemúžeme ji odepríti v ničem. Aj — praví — Rebeka jest pred tebú, vezmiž ji a nech jest za manželku pánu tvému Izákovi.

I ja tedy též na místo tohoto opatrného muže a jeho milej manželky N: N. oznamujem: Ponevác od Hospodina táto vec jest súdzená, aby táto panna N. za manželku byla daná predjmenovanému mládenci, nemúžeme odepríti v ničem, než na žádosť vaší jí odevzdávame, nech že jú i on tak opatruje a obhajuje ako Izák svú milú Rebeku a Tobiaš svoju milú Sáru."

Teraz nasleduje privedenie mladuchy, ktorá v svojej izbietke alebo komore horké slzy vylieva nad svojou svobodou (pravda, niektorá len zo zvyku plače!) Hneď neprivedú tú opravdovú, ale nejakú inú. Pytač odpovedá, že je to nie tá:

„Milí páni prítelé. Jákob patriarcha slúžil Lábanovi za dcéru jeho Ráchel sedem let; a když jeho oklamal a druhú dcéru svú Liu k nemu privédl, tedy slúžil jemu ješte jiných sedem let. A zdalo se mu techto sedem let velmi kratki dňové, pro velikosť lúbosti. Než ale vám milí pritelé známo jest, že tento náš pán novožení slúžil Lábanovi, totižto Otci nebeskému, více než štrnáste lét. Tedy prosíme, žeby ste budúcu jeho manželku k rukám naším odevzdati ráčil. A tak sa k tejto nepriznávame."

Prvý družba privedie opravdovú mladuchu, oddavač jú oddáva pytačovi.

„Milá má dcéro, choď s Pánem Bohem. Hospodin, který byl prítomen slúžebníku Abrahámovému Elizerovi, nech On bude aj tobe prítomen, a kterýžto Buh bohate a hojne požehnával Abraháma, Izáka a Jákoba, nech On aj tobe svého požehnáni udeliti ráči, po všecky dni živobytí tvého."

Digitized by Google

Pytač ďakuje:

„Milí páni prátelé. Velikú vdečnosť ste netoliko naproti nám, ale také i naproti všetkému prítelství učinili. Zato my predne Pánu Bohu, potom také i vám veliké podekování činíme.“

Pytač pýta ratolesť (znaky pre starejších):

„Milí páni prítelé! Čítame v prvních knihách Mojžišových v siedmej a ôsmej kapitoli, jako Pán Buh ráčil zvestovati Noe patriarchovi, muži spravedlivému prvšího sveta, potopu, a rozkázal mu delati koráb, nebo videl ohavnosť a mrzkosť lidskú na svete. Po malem pak času rozkázano mu jest, aby všel do korábu s manželkú svú a dítkami svými a aby vzal se sebú ze všelijakých zvírat a ptáku po páre. Když pak po šesti mesícich Noe byl otevrel okno na korábu, a vypustil krkavce, aby tým mohl poznati, či se vody umenšily a hnev Pána Boha se ukrotil, kterýžto krkavec vyletíce, nemohl naleznúti místa, kdež by sobe byl odpočínul, opäť se navrátil k pánu svému do korábu. Po druhé vypustil holuba; a ten týmže spúsobem když nemohl naleznúti místa, opäť se navrátil k pánu svému, Noe patriarchovi, ale též daremne, a bez všetkého úžitku a znamení. Po tretí, po sedmi dnech vypustil holubici, kterážto se navrátila ne prázdna, ale priniesla jemu ratolesť olivovú s listem zeleným v pyšteku svem. Vidúce to Noe patriarcha, velice se z toho potešil a zaradoval, a Pánu Bohu česť a chválu vzdával, nebo videl, že se vody umenšily, a hnev Pána Boha se ukrotil. Tak i my, chtejíce ktejže holubici pripodobnení byti, žádame od vás znamení peknej ratolesti, aby nám zvereno bylo, od pána novoženícha, že sme opravdoví legáti a poslové jeho; a nadto nadovšetko, aby náš pán novožení ch mohol se z toho tešiti a radovati. Což veríme, že to učiníte, a nás poslov a legátov, daremných neprepustíte.“

Nato donesú na tanieri šatky s kytkami kvetov a pripnú to všetkým starejším.

Mladucha sa odoberá od rodičov:

„Moji milí a úprimní rodičia! Ponevač mne ten čas a termín prišiov, že sa ja k svätému sobášu odobrať a s vami sa rozlúčiť musím, ďakujem vám tedy predovšetkým úprimne a srdečne, za vaše vernô rodičovskô starania a opatruvania; že ste sa vy od mojej maličkosti o mňa starali a verne opatruvali. Za ktorú lásku vašu rodičovskú vám tiež činím moje detinskô, srdečnô, dobrô poďakuvania, a vinšujem vám, aby vás Hospodin drahý ráčiv v dobrom zdraví zdržovať a opatruvať. A tak moji milí a úprimní rodičia, s Bohom sa majte!

Iná odobierka:

„Moji milí a úprimní rodičia! Prišiov mi ten čas, že sa podľa uloženia Božieho, od vás odtrhnuť a odlúčiť musím. Čím viac ste mi od môjho detinstva dobrého činili, a čím milšie mi prebývania s vami bolo, tým väčšmi sa moje srdce rmúti, že vás teraz zanechávam. Znám ja to,

Digitized by Google

že som od vás mimo zaslúženia svojho mnoho dobrého prijala, a že som sa vám až posaváď za vaše mnohé ustavania odslúžiť nemohla. Preto budete mi i zatým v pamäti, lebo ja, ačkolvek odídem, predsa vašou dcérou byť neprestanem, a vždy sa rozpomínať budem na tento čas. Milí a úprimní páni rodičia, za všetku vašu lásku, za všetko ustávania a dobročinnosť slušne vám činím poďakuvania. Láskavý Hospodin nech vás máva vo svojej všemohúcej ochrane a obrane, a nech vám hojnú odplatu dať ráči za všetko to, čo ste mi dobrého učinili.

Teraz vás Bohu porúčam, a všetko dobrô vám vinšujem. Zostaňte zdravi a majte sa dobre!"

Keď sa toto skončilo, svadobníci sa „nafruštikujú" (legáti mladoženíchovi teda už po druhý raz). Pán starejší voľaktorý, sa tak pred, ako aj po fruštiku, pomodlí.

Ako som už podotkol, mladý zať vyšle len svojich „legátov" pre mladuchu, on sám ale neide k nej pred sobášom, a tak ani jeho družina, a potom sa oba prievody spoja. Dakedy ale len pred kostolom počkajú jeden druhého.

Na sobáš idú so spevom. Sebou vezmú „hriateho" (pálené so škoricou a cukrom osladené) a „výslužiek" (pokrájané koláče). Výslužky vyhadzujú ľuďom, hriatym častujú toho, koho stretnú.

K oltáru vedú mladuchu dvaja prední družbovia, mladého zaťa ale dve predné družice.

So sobášu idú všetci (mladý zať sa teraz už s mladuchou vezie) do domu mladuchinho. Keď prídu domov, muzikanti, ktorí, kým trval sobáš, prešli od mladého zaťa k mladuche, prijmu ich hudbou. Začne sa teraz „muzika", už či doma, lebo dakde v krčme. Mládež si zatančí, starší si besedujú pri pohárikoch, a dakedy si aj oni zaskočia.

Asi v prostred zábavy je snímanie venca s hlavy mladuchinej. Táto sa popredku vzdiali od družiny tancujúcej, do svojej izbietky, alebo komôrky, a tam očakáva predného družbu. Družba príduc k nej, zavinšuje jej nasledovne:

„Mladá pani nevesta. Ja opovažujem sa k vám pristúpiť a vašu zelenú radolesť s hlavy vašej sňať, a skrze túto moju povinnosť vás do stavu manželského uvádzam. Sám Hospodin ráč vám byť prítomný, po všetky dni života vašeho. To vám srdečne vinšujem."

Venec jej s níme s hlavy, napichne na vidličku a ide s nim pred starejších, kde vraví:

„Páni starejšovia! Príkladom Dávidovým svoju povinnosť som vykonav. Znak tento pred vás donášam, aby mi uverenô bolo, že som premohov našu mladú pani nevestu a jej okrasu panenskú s hlavy sôsňav. Prosím, ráčte srdečným úmyslom prijať."

Veniec zapichnú s vidličkou do brady na povalu. Široká za ten čas začepčí mladuchu. Po začepčení rozdávajú mladuchské hriato a koláče.

Digitized by Google

Potom ide, už začepčená mladucha zase na muziku, a tak sa zabávajú, až kým ich zváčka so štetkou nepríde volať na večeru.

Pri večeri muzikanti zas vyhrávajú. Tak ako pri obede u mladého zaťa, prídu ku každému, a ten im rozkazuje alebo spieva a oni za ním hrajú, pravda — nie zadarmo. Pár šestáčkov im musí dať každý „do basy". Spev sa oznieva čez celú večeru. Pred a po večeri modlitba ani teraz nevystane. Pri konci večere pán starejší zaďakuje za večeru:

„Veliké podekování činíme za dary Pána Boha; a tak též máme pekné príslovi, že nevdečný človek jest ten, který nejaké dobrodení prijme a za ne neumí podekování učiniti; nebo nevdečnosť samému Pánu Bohu se nelíbi a jako tma od svetla, tak človek nevdečný, delí se od vdečného.

I my také dobrodení prijali sme od vaších slovutných opatrností, za které jest slušná veci podekovati. Protož, poneváč již z vúle Boží od vás se ubírame, nechceme abychom v nevdečnosti nalezení byli.

Tedy dekujeme nejprvé Pánu Bohu všemohúcimu, že nás chránil a obránil od všého neštestí jak lidského také telesného, a potom též i vám, za dary vaše, které ste pred nás predložili."

Na konci večere sa hostia, ešte po pár krajciaroch poskladajú zváčke a kuchárke, a niekedy i na kostol alebo nejaké iné dobročinné ciele. Toto skladanie pre kuchárku a zváčku, deje sa aj „pri fruštiku", tak u mladuchy, ako aj u mladého zaťa.

Nad ránom sa hostia rozchádzajú, každý ide s obnôžkou nejakou, t. j. s koláčami, ktoré každému nadelili, ba niektorý si aj kúsok mäsa alebo inšieho od večere uschová a vezme domov.

Nato sa aj mladý zať poberie domov s mladuchou; mladuchu odprevadia niektoré družice a ženy (zvlášte, keď ide na druhú dedinu).

Mladucha, keď príde k novotným rodičom vinšuje nasledovne:

„Dobrý večer vinšujem, novotní rodičia! Buď Bohu chvála, za jeho dobrodenia, že som si ja poctive môj vienok zachovala, lebo to je koruna panenská, ktorou mňa Pán Boh korunovav s Duchom Svatým. S manželom mojím, synom vaším, ktorému som ja dnes pri svätom sobáši prísahu složila, jemu za manželku vzdaná bola, vás ja prosím ponižene, aby ste vy mňa, neuznávali ako za nevestu, ale ako za vaše vlastnô dieťa. Bude-li nás Pán Boh zdržuvať, budem vám lásku preukäzovať, ctiť a miluvať."

Druhý deň svadby.

Zváčky, tak ako dňom predtým a v ten samý čas, svolávajú svojich s dobníkov na fruštik. V oboch domoch sa teda hostia sídu, a fruštikujú; c kom tak, ako dňom predtým. Muzikanti u mladého zaťa vyhrávajú. l fruštiku ide družina od mladuchy (vlastne od mladuchiných rodičov, l) mladucha je už u mladého zaťa) k mladému zaťovi, a začne sa tanec (: doma vo dvore alebo v krčme).

Podvečer donesie mladucha pred starejších takzvaný radostník (vel koláč). Pri donesení radostníka vinšuje nasledovne:

Digitized by Google

„Dobro ráno (!?) vinšujem páni starejšovia! Prichádzam pred vás, ako niekedy dcéra Ragueľova, keď ona veľké zármutky znášať musela. Pri jej boku sedem mužov zamorduvaných mala: prišiov mladý Tobiaš, ten bov zachovaný. Tak, aby som aj ja zachovaná bola, aj s mojím milým manželom, s týmto radostníkom sa vám vďačím. Prijmite vďačne aj mňa s ním.“

Starejšovia pokrájajú radostník na drevenom tanieri, a síce na toľko kúskov, koľko je hostí na svatbe, a potom z neho pri večeri každý dostane kúsok.

Tancujúcich príde zase zavolať zváčka so štetkou na večeru. Večera je aj u mladého zaťa taká, ako dňom predtým u mladuchy. Pri konci večere u mladého zaťa, donesie prvá družica, starejším taký radostník, ako pred večerou mladucha. Vinšuje pritom nasledovne:

„Dobrý večer vinšujem, páni starejšovia! Odkázala vám naša pani mladá nevesta, že ona nemá ani zlata, ani striebra, ani toho drahého kámeňa, len tento vezdejší chlebíček, čo jej Pán Boh ráčiv požehnať, z úrody zemskej, z rosy nebeskej; a že ona poctive a poriadne do stavu manželského vstúpila, a stav panenský premenila, svoju svadobnú ríšu obveselila, a bielu korunu na hlavu stavila. Vďačne toto prímte páni starejšovia od pani mladej nevesty.“

Z tohto radostníka tiež každý dostane po kúsku.

Prv bolo vo zvyku, že prvá družica doniesla miesto radostníka dreveného koňa starejším, začo sa jej potom svadobníci skladali.

Po večeri ide každý svojou stranou, nesúc domov v šatke uzviazané koláče a podobné veci.

Ale ešte ani s týmto je nie celkom skončená svadba; ešte aj na tretí deň večer býva takzvaná „hostina“ u rodičov mladej mladuchy, kde idú tí samí hostia, čo boli aj na svadbe. Toto býva už bez hudby.

Poznámky. Rozdiel treba robiť, medzi svadbou, kde mladucha odíde od rodičov a príde k mladému zaťovi, a kde mladý zať ide k mladuche „na prístupky“. Keď ide mladý zať na prístupky k mladuche, vtedy sa aj zvyky svadobné zmenia a síce: odobierku od rodičov odrieka mladý zať, pred odchodom na sobáš; po sobáši zas novotným rodičom vinšuje; mladucha a prvá družica u mladuchiných rodičov donesú radostník starejším a vinšujú.

Zvyky tak pri r.-katolíckej, ako aj pri evanjelickej svadbe sú tie samé.

Vinše starejších, ktoré mi na žiadosť jeden bývalý starejší, ktorý ich dobre vie, odpísal, podal som verne dľa rukopisu, mimo niektorých pravopisných zmien. Vinše družbov, družice, mladuchy, podal som v nárečí tunajšom, ponevráč rukopis, ktorý sa mi náhodou dostal do ruky, bol v ohľade mluvy veľmi skomolený.

Digitized by Google

Svadobné piesne.

1.

Toto sa té cesty
aj té vinohrady
kade som chodievav
k milej na vohľady.

Tadeto, tadeto
chodievav Janíček,
ale mu zarástov
tŕninou chodníček.

Tŕninu vyrúbam,
ďatelinku skosím;
ešte si to diovča
od mamky vyprosím.

2.

Dobre mi je dobre;
ešte si podobrím:
rôček, lebo zo dva
diovčaťom pochodím.

Dobre mi je, dobre;
čo by mi nebolo?
veď nemám takého
čo by mi plakalo.

Ani mi neplače,
ani mi nefiká,
ani mi nepýta:
daj mamka chlebíka.

3.

Pribovský pán farár
peknú kázeň káže;
nejednej panenke
slobodu zaviaže.

Keby ja vedela,
žeby mne zaviazav:
dala by porobiť,
žeby viac nekázav.

4.

Vydať sa len, vydať,
ale vedieť ako,
veď je s mrcha mužom
do roka ďaleko.

5.

Družba milý, družba,
začo tvoja služba?
ani koňa nemáš,
len na svini beháš.

6.

Pán družbovský pyšný,
že má za groš čižmy;
koňa za päť groší,
čo sa na ňom nosí.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

Soznam živočíchov,

darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom*.

Sostavil dr. *Ján Petrikovich*.

(Pokračovanie.)

Echimodermata (Stachelhäuter. — Ostnokožci).

I. *Crinoidea* (Haarsterne. — Vlasatí).

1. Antedon rosaceus = Comatula mediterranea. Lam.

II. *Asteroidea* (Seesterne. — Hviezdíši).

2. Asteracanthion tenuispina.
3. Palmipes membranaceus.
4. Asterina gibbosa.
5. Astropecten pentacanthus. D. Chiaje.
6. „ platyacanthus.
7. Ophioderma longicauda. Linck.
8. Ophioglypha lacertosa. Linck.
9. Amphiura squamata. D. Chiaje.
10. Ophiopsila aranea. Forb.
11. Ophiothrix fragilis. O. F. Müll.
12. Ophiomyxa pentagona. Lam.

III. *Echinoidea*. (Seeigel. — Ježovití.)

13. Psammechinus microtuberculatus. Blaim.
14. Strongylocentrotus lividus. Lam.
15. Toxopneustes brevispinosus.
16. Schizaster canaliferus· Ag.

IV. *Holothurioidea* (Seewalzen. — Valcovití).

17. Cucumaria Plancyi. Maren.
18. „ doliolum.

Digitized by Google

19. Thyone fusus. O. F. Müll.
20. Synapta digitata. Matz.

Všetky pochodia s ostrova Kephalonie v Grécku.

Crustacea (Krebsthiere. — Kôryši).

A) *Decapoda* (Zehnfüssige Krebse. — Raky).

a) Brachyura (Krabben. — Krátkochvosté raky, alebo krabi).

1. Stenorhynchus phalangium. M. Edw.
2. „ longirostris. M. Edw.
3. Inachus scorpio. Fab.
4. „ thoracicus. Roux.
5. Pisa Gibsii. Leach.
6. „ tetraodon. Leach.
7. Lissa chiragra. Leach.
8. Maia verrucosa. M. Edw.
9. Acanthonyx lunulatus. Latr.
10. Eurynome aspera. Leach.
11. Lambrus massena. Roux.
12. „ angulifrons. M. Edw.
13. Xantho rivulosus. Risso.
14. Pilumnus hirtellus. Leach.
15. Lupa hastata. M. Edw.
16. Portunus depurator. Leach.
17. „ corrugatus. Leach.
18. „ pusillus. Leach.
19. „ arcuatus. Leach.
20. Telphusa fluviatilis. Latr. Brussa v Malej Asii.
21. Gelasimus vocans. L. Pulo Nias pri Sumatre.
22. Brachynotus sexdentatus. Deh.
23. Pachygrapsus marmoratus. Stimps.
24. Nautilograpsus minutus. M. Edw.
25. Pinnotheres veterum. Bosc.
26. Ilia nucleus. Leach.
27. Ebalia pennanti. Leach.
28. Thia polita. Leach.
29. Dorippe lanata. Bosc.
30. Ethusa Mascarone. Roux.
31. Hyas coarctatus. Fab.
32. Dromia vulgaris. M. Edw.
33. Homola spinifrons. Leach.

Digitized by Google

b) Anomura (Einsiedlerkrebse. — Mäkkochvosté raky).

34. Eupagurus reticulatus.
35. Paguristes maculatus. Hell.
36. Porcellana platycheles. Lamk.

c) Macrura (Langschwänzige Krebse. — Dlhochvosté raky).

37. Galathea squamifera. Leach.
38. Scyllarus arctus. Fabr.
39. Callianassa subterranea. Leach.
40. Gebia littoralis. Desm.
41. Nephrops norvegicus. Leach.
42. Crangon vulgaris. Fabr.
43. Anchistia migratoria. Heller.
44. Palaemonetes varians. Philippevilla v Algerii.
45. Palaemon squilla. Fabr.
46. Alpheus ruber. M. Edw.
47. „ platyrhynchus. Heller.
48. „ dentipes. Guér.
49. Athanas nitescens. Leach.
50. Penaeus Caramote. Desm. Smyrna.

B) *Stomatopoda* (Maulfüsser. — Pyskonohé raky).

51. Squilla mantis. Rond.

C) *Cirripedia* (Rankenfüsser. — Chapadlovité).

52. Lepas anatifera. L.
53. Conchoderma virgatum.

Kde sa neudáva nálezisko, tie živočíchy pochodia z pobrežia ostrova Kephallonie v Jonickom mori v Grécku.

Hmyzy.

Motýle. (Lepidoptera. Schmetterlinge.)

1. Ornithoptera Brovkeana ♂, Borneo.
2. Papilio Ajax, Sev. Amerika.
3. Papilio Laodamas, Kolumbia.
4. Papilio Vertumnus, Južná Amerika.
5. Papilio Pandion, Kolumbia.
5. a. Papilio Cleotas, Kolumbia.
6. Papilio Impunctata, Brasilia.
7. Papilio Hippodamus, Kolumbia.
8. Papilio Dioxippus, Kolumbia.

Digitized by Google

9. Papilio Macrosilans, Kolumbia.
10. Papilio Erithonius, Východná India.
11. Papilio Polytes, Východná India.
12. Papilio Sarpedon, India.
13. Papilio Corinneus, Afrika.
14. Papilio Antheus, Afrika.
15. Eurema Proterpia, Afrika.
16. Peureute Lencodrosyne, Kolumbia.
17. Archonias Eurytele.
18. Archonias Critias, Južná Amerika.
19. Eurema Brigitta, India.
20. Pieris Elodia, Južná Amerika.
21. Pieris Phryne, Kolumbia.
22. Pieris Naomi, Java.
23. Pieris Phaloë, India.
24. Delias Eucharis, Afrika.
25. Delias Pasithoë, India.
26. Preioneris Thestylis, Afrika.
27. Hebomoia Glaucippe, Vých. India.
28. Ixias Pyrene, Vých. India.
29. Daptonoura Polyhymnia.
30. Catopsilia Agaritha, Kolumbia.
31. Catopsilia Scylla, Vých. India.
32. Lycorea Atergatis, Kolumbia.
33. Hymenitis Gomussa.
34. Heliconius Cydno, Kolumbia.
35. Heliconius Columbana, Brasilia.
36. Heliconius Erato verus, Južná Amerika.
37. Heliconius Rhea, Kolumbia.
38. Heliconius Doris coerulea, Juž. Amerika.
39. Phyciodes Naron, Kolumbia.
40. Hypanartia Godmani.
41. Anartia Jatrophae, Sev. Amerika.
42. Junonia Clelia, Afrika.
43. Panacea Prola, Kolumbia.
44. Peridromia Amphinome, Sev. Amerika.
45. Peridromia Arethusa, Kolumbia.
46. Danais Agleoides, Vých. India.
47. Danais Trionis, India.
48. Danais Genutia, India.
49. Danais Luciplena, Java.
50. Catonephela Numilia, Kolumbia.
51. Eunica Pomona, Kolumbia.

Digitized by Google

52. Eunica Alcmena, Južná Amerika.
53. Perisama albipennis, Brasilia.
54. Callicore Candrena, Južná Amerika.
55. Catagramma Pulchra, Južná Amerika.
56. Catagramma Phileas, Južná Amerika.
57. Catagramma Atacama, Južná Amerika.
58. Gynaecia Dirce, Kolumbia.
59. Smyrna Blomfieldi, Južná Amerika.
60. Adelpha Linnaei, Kolumbia.
61. Adelpha Aeolia, Brasilia.
62. Megalura Merops, Vých. India.
63. Megalura Berania, Brasilia.
64. Megalura Jole, Brasilia.
65. Chlorippe Cyane, Južná Amerika.
66. Chlorippe Cherubina ♂, Južná Amerika.
67. Anaea Philoa, Južná Amerika.
68. Protogonius Druryi, Brasilia.
69. Aganisthos Odius, Južná Amerika.
70. Megistanis Boeotus, Južná Amerika.
71. Prepona Calciope, Južná Amerika.
72. Morpho Cypris ♂, Venezuela.
73. Morpho Menelaus ♂, Kolumbia.
74. Morpho Peleides, Južná Amerika.
75. Morpho Coelestis, Južná Amerika.
76. Caligo Prometheus, Brasilia.
77. Callitaera Aurora, Južná Amerika.
78. Diorhina Perianda, Južná Amerika.
79. Monetha Albertus, Brasilia.
80. Cirrochroa Aoris, India.
81. Pyrrhopyge Charybdis, Južná Amerika.
82. Curetis Bulis ♂, Sikkim.
83. Erycides Vulcanus, Kolumbia.
84. Charaxes Arja, Vých. India.
85. Actias Luna, Sev. Amerika.
86. Attacus Cynthia, Vých. India.
87. Attacus Atlas, ♂, India.
88. Callosomia Prometheus ♂, Sev. Amerika.
89. Callosomia Prometheus ♀, Sev. Amerika.
90. Antherea Pernyi, Vých. India.
91. Antherea Jamamai, Japan.
92. Telea Polyphemus, Sev. Amerika.
93. Platysamia Cecropia, Sev. Amerika.
94. Hyperchiria Jo ♂, Sev. Amerika.
95. Urania fulgens, Južná Amerika.

Digitized by Google

Rovnokrýdle. (Orthoptera, die Gradflügler.)

1. Ectobia livida, Fab. Dolňo-Rakúsko. (Pernitz.)
2. Aphlebia punctata, Meg. D.-Rak. Pernitz.
3. Periplaneta americana, L. Egypt.
4. Loboptera decipiens, Germ. Hercegovina.
5. Mantis religiosa, L. ♂, Baden pri Viedni.
6. Bacillus Rossii, Fab. ♀, Dalmácia.
7. Bacillus Rossii, Fab. ♀, Rovigno.
8. Tryxalis nasuta, L. ♀ ♂, Hercegovina.
9. Mecostethus grossus, L. Pernitz, D.-Rakúsko.
10. Gomphocerus rufus, L. Mödling, D.-Rakúsko.
11. Gomphocerus maculatus, ♀, Malá Asia.
12. Stenobothrus miniatus, Charp. ♂, Pernitz.
13. Chrysochraon brachypterum, Ocsk. ♀, Pernitz.
14. Chrysochraon dispar, Heyer. ♀, Pernitz.
15. Stethophyma fuscum, Pall. ♂ ♀, Pernitz.
16. Stauronotus brevicollis.
17. Acrotylus patruelis, Sturm. Dalmácia,
18. Epacromia strepens, Latr.
19. Oedipoda Schochii, Br. Malá Asia.
20. Oedipoda coerulescens ♀, Mödling pri Viedni.
21. Oedipoda miniata, Pall., Hercegovina.
22. Oedipoda gratiosa, Serv. Malá Asia.
23. Oedalens nigrofasciatus ♀, de Geer.
24. Schistocerea peregrina, Oliv. Sev. Afrikánska kobylka.
25. Acridium aegypticum. L. Algeria.
26. Caloptenus italicus, L.
27. Pamphagus Saharae, Br. Algerská Sahara.
28. Nocarodes Straubei, Fieb. ♀, Malá Asia.
29. Glyphanes obtusus, Fieb. Atheny.
30. Pygromorpha grylloides, Latr. Sahara.
31. Pezotettix pedestris, L. ♂ ♀, Pernitz.
32. Platyphyma Giornæ, Rossi. ♀ ♂, Dalmácia.
33. Orphania denticauda, Charp. ♀, Pernitz.
34. Poecilimon Sancti Pauli, Br. ♀ Ephesus, Malá Asia.
35. Isophya camptoxipha, Fieb. ♀ ♂, Pernitz.
36. Barbitistes serricauda, ♀, Fab. D.-Rakúsko.
37. Phaneroptera falcata ♂, Scop. Baden pri Viedni.
38. Tylopsis liliifolia, Fab. ♂, Malá Asia.
39. Conocephalus mandibularis, Charp. ♀, Dalmácia.
40. Xiphidium fuscum ♀ ♂, Maria Enzenrsdorf pri Viedni.
41. Xiphidium dorsale ♀ ♂, Pernitz.

Digitized by Google

42. Platycleis bicolor, Phil. ♀, Mödling pri Viedni.
43. Platycleis grisea, Fab. ♀, Mödling pri Viedni.
44. Platycleis brachyptera L. ♂ ♀, Pernitz.
45. Platycleis Roeselii Hagenb. ♂, Pernitz.
46. Decticus verrucivorus L. ♂, Pernitz.
47. Rhacocleis discrepans Fieb. ♀, Dalmácia.
48. Thamnotrizon dalmaticus, Kraus. ♀, Hercegovina.
49. Thamnotrizon apterus, Fab. Tyrolské Alpy.
50. Thamnotrizon cinereus, L. ♀, Mödling.
51. Ephippigera vitium, Serv. ♀♂, Vöslau.
52. Gryllus desertus, Pall. ♀, Dalmácia.
53. Nemobius sylvestris, Fab. ♀, Vöslau.
54. Brachytrupes achatinus. Java.
55. Gryllotalpa africana, Pal. Java.

Opravy.

V Sborníku roč. VI. sv. 2. zostaly nasledujúce tlačové chyby:

Na str. 155. od vrchu riadok 21. má stáť: nie bäckami, ale häckami. Na str. 156. od vrchu riadok 6. a 9. má byť »spústkom« a nie »spústkou«. Na str. 156. od vrchu riadok 13. namiesto »zemän« má stáť: »Zemän«. Na tej istej strane od spodku 10. riadok má stáť: »vrchom« a nie „orechom«. Na str. 162. od vrchu 26. riadok má byť »jednoduhý« a nie »jednoduchý«. Na str. 164. od vrchu riadok 27. má stáť: »Živice« namiesto »Živec«. Na str. 166. od vrchu riadok 12. miesto «priehybom« má byť: »priehybou«

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšie-menšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, poťažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a poťažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

Príloha ku 6. číslu Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1902.

Roč. VII. Sv. II.

ZBORNÍK
Múzejnej slovenskej spoločnosti.

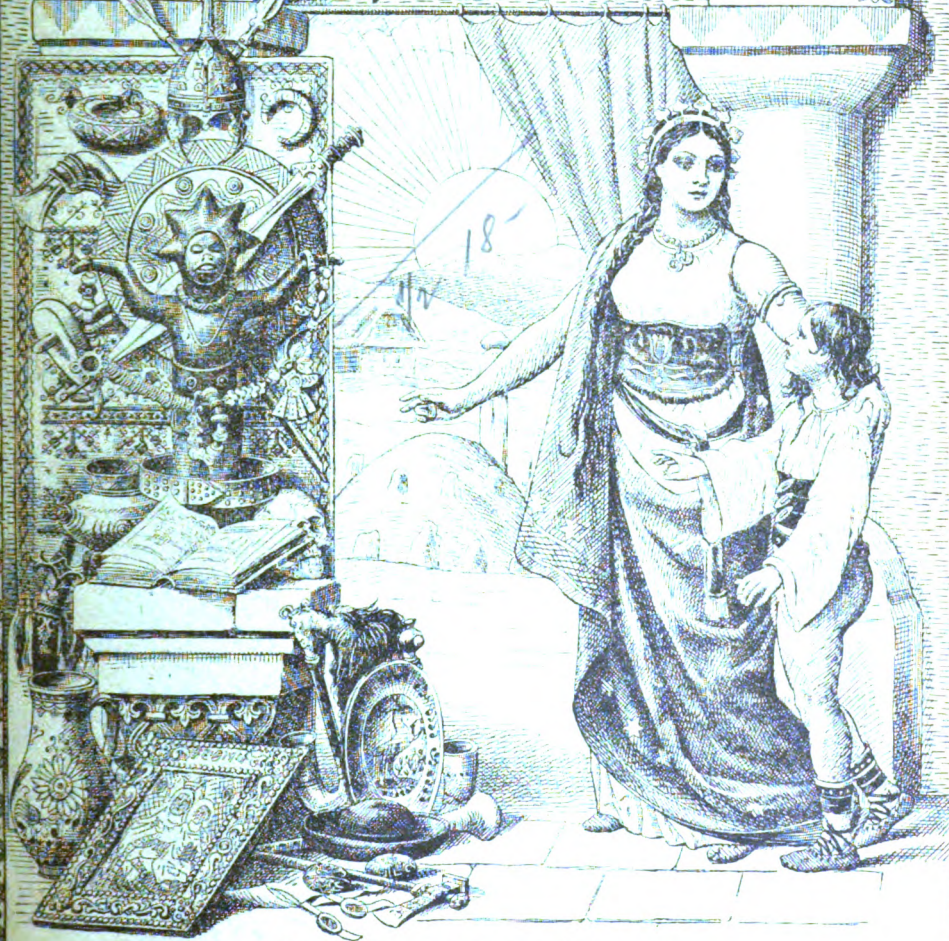

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1902.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Miestne báje a skazky. Podáva *Lud. A. Reuss* (Dokončenie) 97
O štyroch záhadných Pythagorových číslach. *L. A. R.* 104
Velšíce, Mankovce a Zlatnó. Miestopisné črty. *K. A. Medvecký* 109
Ľudová liečba a rozličné rady i čary. (Dľa starých zápiskov.) Podáva *A. Halaša* 116
Zvyky a obyčaje v Košťanoch. (Turiec.) Opisuje *Ján Párička.* (Dokončenie) 126
Príslovia, porekadlá a úslovia. Sdeľuje *A. Halaša* 129
Kronika baňsko-štiavnická 134
Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Podáva *Andrej Kmeť* 150
Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti. (III. doplnok.) Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 178

Digitized by Google

Miestne báje a skazky.

Podáva *Lud. A. Reuss.*

(Dokončenie.)

58. Studienka Lužbetka v Ujlačke.

Za dedinou Ujlačka zvanou, smerom k Piešťanom, nachodí sa studienka Lužbetka menovaná. Pri nej vidno množstvo všelijakých flonov (košieľky a iné rozličné handry) navešaných. Pripisujú jej na blízko i na ďaleko liečivú moc. Tak na pr. keď dakto z očí skape (keď z očí príde), tedy ho — zvlášte malé deti — okúpu, a aby sa nemoc nevrátila, dačo s nemocného, obyčajne košieľku, alebo dáku handričku tam nechajú. V zime, alebo keď je dieťa veľmi nemocné, naberú si vody domov a tam z očí skapaného kúpu. I štyri hodiny cesty putujú k tej studničke, počnúc od Nitry až po Hlohovec, celé okolie. Poznamenať nutno, že sú tu dve studne, jedna má liečivú moc, a voda druhej slúži v poli pracujúcim ku občerstveniu. (Čas. MSS. II. 47.)

59. Nález žriedla Trenčianskych Teplíc.

Prvé žriedlo Trenčianskych Teplíc bolo objevené asi pred 500 rokmi. Jeden totiž pastier z Teplej, idúc za svojim stádom s ranavou nohou, dostal sa vraj ku kúriacimu bahnisku a vykúpal si v ňom chorú nohu. Po kúpeli pocítil značné uľavenie bolesti i navštevoval častejšie toto bahnisko, až sa mu noha úplne vyliečila. Div tento skoro sa rozhlásil po okolí; chorí ľudia začali chodiť k divotvornému žriedlu a týmto spôsobom staly sa Teplice chýrečným kúpeľom. (Pok. z Pot. I. 129.)

60. Drak vo Váhu. Rozpačitosť Váhu.

Vo Váhu žije nesmierne dlhý drak, ktorý často vypluje na povrch, zakrúti chvostom a vlnami z koryta bije do pevných mostov, skál, polí, domkov, a zaberá i rúca všetko čo zachytí. — Iný variant vypravuje, že tento drak má hlavu na hrade Bytči, v studni, a chvost vo Váhu. Keď mal sedem rokov, chcel ho nejaký čarodejník von vyčariť, ale páni nedovolili, že je vraj pekné stvorenie. Drak ale narástol od tých čias tak,

Digitized by Google

že chvost do studne viac vtiahnuť nemôže a rastie vždy ďalej dolu Váhom až k samému Dunaju.[1]) (Pok. z Pot. I. 117.)

Od Královian spúšťa sa Váh do skalnatých užín, v ktorých sa pri Šútove, ako by v rozpakoch sem a tam začína krútiť. V Turci ale, blízko Sučian, nevie si už rady, kam sa trhnúť má. O ňom sa rozpráva, že keď Stvoriteľ ukazoval smer riekam, Váh prišiel pozde a preto točí sa podnes a nazýva sa: Vagus t. j. blúdiací. (Pok. Pot. I. 116.)

61. Studňa na Trenčianskom zámku.

Studňa táto, do skaly kresaná, je asi 40—70 siah hlboká a zove sa i *studňou milencov.* O jej vykopaní nasledovne sa vypravuje. Štefan Zápoľa, nekdajší pán Trenčína, vrátiac sa z tureckej vojny, priniesol sebou i spanilú otrokyňu Fatmu a zavďačil sa ňou svojej panej Hedvike. Po uzavretom pokoji s Turci, prišiel na zámok i mladý turecký kupec Omar, milenec Fatmin, a žiadal bohatého Zápoľu o vydanie Fatmy. Ponúkal mu báječné dary. Ale Zápoľa nechcel o tom ani počuť, lebo ten dar jeho panej bol veľmi milý a čo raz daroval, nechcel nazpäť pýtať. Darmo prosil Omar na kolenách Zápoľu. Tento ho nakrátko odbavil: „z trenčianskej skaly a z môjho oka slzu neobdržíš!“ To slovo si povážil Omar. „A či pri tom slove zostaneš?“ opýtal sa Omar Zápoľu. Keď Zápoľa prisvedčil, že keď zo zámockej skaly vodu dostane, že mu Fatmu prepustí, Omar odišiel, svojich ľudí sobral a začal na zámku studňu do skaly kresať. Tri roky pracovali na studni a voda sa ešte neukazovala. Konečne, keď Omar nádeju tratil, že Fatmu vykúpi, podarilo sa dokopať bohatého prameňa, ktorý potom celý hrad vodou zásobil. Zápoľa sľub svoj vyplnil a šťastný Omar si odniesol milovanú Fatmu. (Povesť túto básnický spracoval: Mik. Dohnány. Lipa II. 319. — Pok. z Pot. I. 136.)

62. Poklad Bátoryčkin na Čachtickom zámku.

Na Čachtickom zámku Bátoryčka, čo do 600 nevinných diev mučením zmárnila, trest svoj znáša za svoje zločiny a zjavuje sa časom

---

[1]) Ako lesy, nivy, tak i more, jazerá, potoky a rieky držaly sa za oživené nadprirodzenými bytnosťami Vypravuje sa, že Dnieper, Volha a Dvina boly driev ľuďmi a potom rozlialy sa na veľrieky. Plavci na týchto riekach obete im donášali. I Dunaj, Váh a Hron sa predstavujú ako dlhé, bystro bežiace, živé telesá, ktoré každoročne po Jána Krstiteľovi na šiesty deň (na Petra Pavla) bez podmienky obeť požadujú. I v tomto báji táto zosobnenosť Drakom sa zove. Jeho hlava je vraj na hrade Bytči a telo sa ťahá Váhom až k samému Dunaju. Zná sa hrozne búriť, keď sa telom hádže a vodu z koryta vytisne. Vtedy sa hovorí, že Drak Váhu zúri a mosty, úrody a domy zaberá.

Takto zúrivý a strašný rozvodnený Váh sa opisuje. Prítomný ale báj s druhého stanoviska ako by s úsmechom pozoruje a opisuje zúrivca: Strašný pravda je Váh vo svojej prudkosti, pere sa o bralá, beží voslep, krúti sa sem a tam, ako bez smyslu, ale naposledy sám nezná, ako ďalej a zkadiaľ von

Digitized by Google

čierno oblečená (podľa Medňanského) i na zámku Zay-Uhrovskom. Raz usnul pri Čachticiach pastier oviec. Prišla k nemu biela pani a žiadala ho, aby šiel do hradu, tam že najde hada so zlatými kľúčami. Kľúče aby vzal ústy od hada a had že ho povedie k pokladu. Pastier neveril jej, ba ani keď sa mu vraj druhý raz zjavila, neposlúchol. Na treťom raze, keď usnul, zjavila sa mu vraj v čiernom obleku a povedala, že prečo ju neposlúchol? Teraz vraj poklad bude už len toho, kto odkolísaný bude v kolíske z tej čerešne, čo dakedy vyrastie na tom pustom hrade. (Pok. z Pot. I. 96.)

63. **Poklad Hrajnohov pri Nádaši.**

Pri Nádaši pod Bielou Horou, pri hradskej ukazovaný býva dutnatý dub, do ktorého je vyrezaná diera v podobe obdĺalníka. Do tejto diery možno vstrčiť hlavu a podívať sa na horný otvor v dube, ktorým bol sem nasypaný podľa povesti a pravdepodobnosti poklad, ktorý Vlachovia kedysi na hradskej pracujúai vynašli. Vypravuje sa, že to bol poklad „dobrého chlapca" Hrajnohu, kamaráta Jánošíkovho. Poklad tento bol vraj tak značný, že sedliak Čačovan, idúc za vozom, toľko si ešte nasbieral dukátov, čo s voza padaly, koľko ich len vládal uniesť. Na tomto dube teraz visí kríž. (Pok. z Pot. I. 33.)

64. **Skamenelý mních.** (Variant k číslu 3.)

Základ hradu Hričova položil Kilián, kastellán hradu Bytčanského. Na Hričove sídlil Lahar, lúpežný rytier, a jeho rod dlho obýval hrad. Po poslednom Laharovi zostala na Hričove vdova bez detí. O jej ruku počal sa uchádzať pán súsedneho hradu Lietavy Franko Thurzo, pravda len zo ziskuchtivosti, lebo túžil panstvo Bytčanské so svojim spojiť. Staršia vekom vdova neprijala ponúknutie Thurzovo, zato vraj prijala ho ako syna a učinila ho dedičom Hričova. No vdova prijala nevďačnú kukučku do hniezda! Thurzu mrzelo čakať na smrť svojej dobroditeľky. Raz v noci vnišiel do spalne vdovinej so sluhami a rozkázal ju odniesť do hlbokej murovanej veže, zkadial jej plač a krik nikto počuť nemohol. Ráno ale vyhlásil Thurzo, že vdova sa zblaznela. Ale jej uväznením stal sa sám nespokojným, lebo musel ustavične ostražitým byť, aby jeho zločin nevyšiel na javo.

Mnoho rokov úbohá pani ztrávila v tomto väzení. Raz v noci pri hroznej hrmavici prišiel vraj k zámockej bráne akýsi mních [1]) a prosil

[1]) Patrno, že miesto mnícha má stáť nejaká osoba báječná a divotvorná. Po svete totiž putovali pohanskí bohovia, aby poznali, ako žijú ľudia. Dobrých odmenovali, zlých ale trestali. Taký bol Jutroboh, Perún, Svatovít a iní. Z tohoto nasleduje, že tento báj z predkresťanskej doby pochádza a mená: Kilian, Lahar, Thurzo sú pozdejšieho pôvodu.

Digitized by Google

o nocľah. Ale darmo prosil, Thurzo ho surovo odbyl. Tu mních pohrozil trestom za ukrývaný zločin, ktorý mu vykričal. Rozzlobený Thurzo zato dal mnícha skrze sluhov hanebne odohnať. Ráno predivil sa neznali, keď pri bráne videli stáť mnícha, ale skamenelého. Thurzo ho rozkázal mlatký roztĺcť, no na druhé ráno tu stál vraj kamenný mních zase. A to sa opakovalo dakoľko ráz. Strach a hrúza opanovaly Thurzu i jeho ľudí. Zločin nedal sa viacej tajiť. Nepozostávalo inšie než prepustiť Laharovu vdovu z väzenia, ale vdova bola už mrtvá. Thurzo i jeho ľud zo strachu opustili hrad, ktorý spustnul a zostaly len rumy. A kamenný mních dosiaľ stojí pri bráne. (Pok. z Pot. I. 180.)

65. Zvorád pustovník na Skalke pri Trenčíne.

Keď na Skalke ešte nebolo ani chrámu ani kláštora, za dávnych časov mal tu v skale jaskyňu kresťanský pustovník Zvorád, a tu v samotnosti trávil život za tri roky. Pohanom to nebolo po vôli a preto ho so sveta sniesli. Jeho jaskyňu zaujal potom sv. Benedikt (Blahoslav), pustovník, ale i tohoto podľa povesti raz traja pohania prepadli a chceli zavraždiť, práve keď sa modlil. Sv. Benedikt náhle poručil skale, aby sa otvorila a vzala ho do ochrany. Čo sa i stalo, a on zmiznul pred očami pohanov. Na pamiatku tejto udalosti povstalo päť okrúhlych dier a dve šľapaje v kamennej tejto jaskyni a podnes sa ukazujú.

Za istý čas potom pobožný Benedikt žil v tejto jaskyni pokojne, lebo sa ho neopovážil nikto viac napadnúť. Ale raz, keď išiel na Pannenský vrch, prepadli ho vrahovia a hodili do Váhu, kde sa utopil. Na tomto mieste potom celý rok sedával orol a krikom svojim hľadel vzbudiť pozornosť okolo idúcich ľudí, čo sa mu i podarilo. Telo Benediktovo potom bolo z vody vytiahnuté a pochované. Teraz na Skalke vidno už len rumy kostola i kláštora.[1]) (Pok. z Pot. I. 150.)

[1]) Toľko podáva tradícia ľudu. Báj ale tento má i stránku historickú. Sasinek totiž píše (Slov. Let. IV. soš. I. 2), že Zvorád prišiel do Uhorska z Krakovska okolo r. 1018 a prijal pustovnícke rúcho od Filipa, opáta nitrianskeho, a utiahol sa na Skalku vyše Trenčína. Zvorád zomrel r. 1025. Jeho jaskyňu zaujal jeho učedlník Benedikt, odkiaľ chodil na Pannenský vrch, kde biskupovi Maurovi rozprával o živote a smrti svojho duchovného otca Zvoráda. Benedikt bol r. 1028 zavraždený a jeho telo v Nitre pochované. Roku 1222 dal nitriansky biskup vystaviť nad jaskyňou kláštor benediktínsky a tam, kde podľa povesti bol Benedikt do Váhu hodený a nalezený, vybudoval Jur Thurzo, hrábä, r. 1520 kostol, ktorý za Jozefa II. spustnul a teraz leží v rumoch. Toľko vypravuje dejepis.

Tradícia táto, 900 rokov stará, splýva úplne s dejepisom. Možno si predstaviť, že tenkráť kresťanstvo začalo sa rozširovať. Zvorád a Benedikt od pohanov len preto mohli byť zavraždení, že pohanské modly znivočili, posvätné háje poškvrňovali a pohanské obrady zatracovali, čo ľud rozzlobený na oboch pomstil smrťou.

Ináče príčina Zvorádovej vraždy udáva sa i nasledovne: Zvorád v jaskyni tri peniaze dlho a hlasne takto čítal: jeden, dva, tri... Čo keď lúpežníci počuli, domnievajúc sa, že má mnoho peňazí, prepadli a zabili ho. Viac ale krem týchto troch peňazí nenašli u neho.

Digitized by Google

66. Verný Budiač Vršatského hradu pána.

Hrad Vršatec stojí na červenavom brale 3000 stôp vysokom. O ňom sa tvrdí, že je najstarší na Považí. V historii ale preto nebol dôležitý, že nemá pitnej vody leda z dažďa nalapanej. O ňom sa báji, že keď roku 1241 blížily sa tatárske hordy, vyzval kráľ Belo IV. tamejšieho hradu pána Imricha, aby sa snažil s čatami svojimi prirazit ku kráľovskému vojsku. Imrich s ľútosťou lúčil sa s mladou žienkou. A keď hrad už opúšťal, padnul mu k nohám starý kastellán Ondrej Budiač a prosil, aby ho vzal so sebou proti Tatárom. Na mnohé prosby privolil pán k tomu, a Budiač potom údatne bojoval pri boku Imrichovom. V bitke ale pri Šajave oba upadli do zajatia tatárskeho a náhodou oba boli na jednej reťazi za nohy prikovaní. Budiač v tomto položení len o tom premýšľal, ako by seba, ale i svojho pána mohol oslobodiť. Na útek nebolo možno ani pomyslieť. Keď ale boli raz do nejakej diery zavretí, našla sa tam i sekera. Budiač hneď sa pokúsil reťaz sekerou rozdrviť, to ale nešlo, lebo reťaz bola príliš hrubá. Tu nebolo inej pomoci, ako že Budiač zodvihol sekeru a utal si vlastnú nohu, ktorá bola k nohe Imrichovej reťazou priputnaná. Imrich šťastne ušiel a dostal sa na svoj hrad Vršatec. Keď vojvoda tatársky Kádan počul čo sa stalo, užasnul nad vernosťou Budiača, dal ho vyliečiť a vyliečeného obdarujúc, prepustil na slobodu. Budiač šťastne prikulhal na Vršatec. Kráľ Belo daroval vernému kastellánovi dedinu Mikušovce, povýšil ho do stavu zemanského, a dal mu do erbu položiť vršatského lva s utatou nohou reťazou sopätou. Znak tento vraj v menovanej dedine Budiačovci podnes podržali. (Podľa Zieglera Vaterl. Immortellen a Pauliny-Tótha. Pok. z Pot. I. 176.)

67. Vršatecký lev.

Na skale vršateckej (pri Pruskom) sídlil kedysi šarkan (drak), podľa iných povestí krídlatý lev. Preto Nemci Vršatec nazývajú Löwensteinom. Báječného lva zabil vraj jeden rytier a na tom mieste vystavil si hrad. Kožu ale s toho lva vyvesil pod bránou, kde vraj mnoho rokov visela. Ostatne erb vršateckých pánov má v červenom poli okrídleného lva. Červené pole znázorňuje *krvavý kameň.*[1]) (Pok. z Pot. I. 175.)

68. Počet tatranských končiarov.

Raz šuhajci žiaci pustili sa do Tatier počítať všetky končiare a sochorce v Tatrách. Čím viac chodili, tým viac sa mýlili v počítaní. Konečne upustili od márneho počítania a umienili si nazpäť sa vrátiť, ale lahli si ešte na peknú pažiť, pri otvore jednej jaskyne, aby si odpočinuli. Po-

[1]) Pravdepodobné je, že ku pomenovaniu podnet dala podoba lva vršateckých skál.

Digitized by Google

líhali si hlavami spolu do kruhu, von nohami a zaspali, len najmladší nespal. Tu vystúpi z jaskyne *obor-žena* a plaskne rukama až sa Tatry ozvaly a riekne: „No už som všetkých 999 končiarov Tatier pochodila, ale takéto divotvorné zviera som ešte predsa nevidela! Idem si pre muža, aby sa prišiel podívať!“ S tým obor-žena zmizla v jaskyni. Najmladší ihneď zobudil kamarátov a vyrozprával im, čo videl a počul. Žiaci nedočkali muža-ozrutu, lebo nič dobrého nečakali, ale sa posberali rýchle a utekali kadeľahšie domov. Od toho času sa vie, že Tatry majú 999 končiarov. (Pok. z Pot. II. 49.)

69. Smrť Ctibora na Beckove.

Nad Váhom na vysokej skale stojí v rozvalinách starý zámok Beckov. Keď sa polnoc blíži, doba zlých duchov, tu nad skalou počuť zúfalé volanie. Keď sa ale noc ku ránu blíži, počuť žialne nariekanie. Preto i bystré Váhu toky zanechaly staré brody a inam sa obrátily, aby krik a nárek nočný nepočuly. Tento ustavičný krik a nárek povesť vysvetľuje takto:

Na tomto hrade žil kedysi Ctibor, pán toho okolia náruživý a zlostný. Keď raz po poľovačke unavený zaspal, zobudilo ho zavýjanie poľovného psa. V hneve skočil, čo to môže byť, že ten pes od bitky skučí? „Pane, — riekli pokorne sluhovia — jeden starý žobrák prišiel prosiť o kus chleba, Sivko ale, chrt váš jedovitý, vyskočil naň, vytrhnul mu kus haleny i z nohavíc i kus mäsa zo stehna. Žobrák palicou sa bránil a pes začal skučať. Nato rozzlobený Ctibor, besom posednutý, starca úbohého chytil za vlasy, dlho ho vliekol, naposledy do prepasti mrštil, kde i náhle skonal. Ztadiaľ počuť po polnoci žalostné stonanie. Potom Ctibor namáhaním unavený, ľahnul na skaliny machom zarastené a spánkom premožený na úslní zaspal. Tu, čo nevideť, priplazil sa k nemu malý ale jedovatý hadík, a otvorenou hubou vliezol mu do útrob a začal ho štípať. Ctibor prebudený začal sa od bolesti svíjať, sebou trhať a kričať: Kde som? pomoc! kde sluhovia? A v bolesti i zúfalstve voslep bežal práve ku priepasti, kam sa zvážil, padnul a kosti polámal. — A ztadiaľ počuť do polnoci zúfalé volanie. Preto i bystré toky Váhu Beckov obchádzajú a tichším krajom tečú. (Čern. čít. II. 42. Báj tento ako balladu spracoval A. Sládkovič.)

70. Kozia skala v Orave.

V Kozej skale bývala kedysi *kráľovná božská*, bohatá panna a rada pomáhala úbohým ľuďom radou i peniazmi. Raz driečny šuhaj Janko bol vyslaný od obce v súrnej záležitosti ku nej o poradu a pomoc. Janko sadol na koníka a v blesku i hrmavici bežal okolo Oravy až sa stavil, kde sa vypína strašná Kozia skala. Tu koníka priviazal, ohník si nakládol a čakal polnoc, až sa Kozia skala otvori a kráľovna, božská panna, z jas-

Digitized by Google

kyne sa zjaví. O polnoci skala sa rozdvojila, ako nejaké dvere, panna vyšla a Janka vľúdne privítala: aby reknul. v akej veci ku nej prišiel a čo by si žiadal. „Obec ma sem poslala, riekne Janko. A aj! beda, prebeda! ani vysloviť sa nedá! Nad našou obcou je diera veliká a v nej dvaja strašní draci sa osadili; keď sa zotmí, vybehúvajú na náš rožný statok, zabíjajú ho, žerú a tým do biedy nás uvaľujú. Preto idem k tebe, pomôž nám, panno drahá, sami si neznáme; pomôž úbohým, lebo ináč zahynieme.“ Panna ticho Janka vypočula, potom riekla: „Znám tých drakov; i sem jeden chodí a hody si robí, tam na protejšej jame. Ale nič to, tomu spomôžeme. Tu máš tento prútik, vráť sa domov veselo, a keď prijdeš, čakaj pri tej diere na drakov. Keď sa vytiahnu von, maj sa smelo. Sadni na jednoho a druhého pošib týmto prútom, ktorý potom daj sožrať žrútom, a hneď sa rozlejú na čiernu kolomaž [1]). Keď to vykonáš, prijdi zase a dám ti odmenu!“ Keď to panna riekla, zmizla v Kozej skale a vchod s hrmotom sa zavrel.

Janko tak vykonal, ako mu panna kázala. Drakov znivočil a osadu od nich oslobodil. Po mesiaci, po dvoch, vystrojil sa Janko zase, na koníku veselo jachal pod Koziu skalu. Tu koníka napojil, ohníka si založil a o polnoci takto začal pannu vyvolávať: „Ty, kráľovno božská, čo v tej skale bývaš, už som drakov vykazil a Oravu oslobodil, prines dary i odmenu Jankovi, daj z tvojich pokladov, čo si mi sľúbila, i pre milú mne nevestu!“ Ako to riekne, zem sa strasie, skala sa odrúti a z Kozej skaly krásna panna von vystúpi. „Pristúp bližšie, Janko, volá milým hláskom, tu máš, čo som ti sľúbila, zlato, striebro; vyberaj si čo ti vôľa, koľko uniesť vládzeš. Ale radím ti, neber len to, čo ti treba, bys' nezhynul pre neslušnosť, ako mnohí iní; škoda by ťa bolo, veď si ešte mladý. Tu hľa! ber si tieto perly, zlato, drahokamy, čo ti bude i neveste na všetky časy, ale druhého sa netýkaj, čo nepatrí tebe, lebo bys' zahynul, tu hľa v tomto temnom svete!“ Čo keď počul Janko plné kapsy, vrecia napchal zlatom a striebrom. Potom sa ešte raz vôkol poobzerá, a zazrúc krásny zlatý pannin veniec, i ten sebou schytí. Ale beda! Už po tebe, Janko!“ — Zem sa striasla a skalná brána treskom sa zavrela; splašený koník bežal domov osedlaný, zvestujúc, že už Janka viacej niet. [1]) (Čern. čít. II. 56. vo forme ballady spracoval J. Matúška.)

[1]) Zlé bytnosti, ako čerti, draci, čarodejníci sú čierneho tela a premožení rozlejú sa na čiernu smolu alebo kalomaž. (Šk. Dobš. pov. 53, 81. Rpa. XIV. 13.) Ako takí, ktorí sú z temnej hmoty stvorení, a do Navy (Slnkového zámku, teda do nebies) nemôžu prísť. Hmota táto, jedovatá a pálčivá, do zeme sa vpije. Dušu nemajú, len paru vypustia. Pod drakmi vôbec rozumejú sa obecní lúpežníci, ktorí rožný statok zajímali a hostiny vystrájali.

[2]) Pod *kráľovnou hožskou* v tomto báji spomínanou rozumeje sa: panna zvláštnou nadzemnou mocou opatrená, teda *Hôrna Víla*. Bájeslovie opisuje takúto horskú Vilu čiže Horalku, že býva na vysokých horách v jaskyňach a slujoch. Jej byt ako raj

Digitized by Google

O štyroch záhadných Pythagorových číslach.

Pythagoras, grécky filosof, žil — ako známo — okolo r. 580 pred Kristom. Jeho škola (spoločnosť učených), ktorá pestovala matematiku a geometriu, bola povestná. Podľa jeho mena až podnes nazýva sa problema Pythagorovo v geometrii, komma Pythagorovo v akustike (t. j. differencia, ktorá vyplýva pri ladení 12 tónov podľa kvint) a abakus Pythagorov v aritmetike (krát). Krem týchto spomínajú sa ešte i štyri (1, 2, 3, 4) takzvané *posvätné* Pythagorove *čísla* (das heilige Geviertel) istej neznámej aritmetike príbuznej vedy, ktorých tradícia je pochybná a preto ich *záhadnými* nazývame a o nich tu pojednávať mienime.

Čo sa zo školy Pythagorovej dozvedáme, je veľmi málo. Jednotlivé výpovede sa zachovaly, ako na pr.: „Všetko povstalo skrze číslový pomer.“

---

osvetlený je jasným svetlom zlata; všetko náradie z drahého kameňa a zlata. (Dr. Mách. báj. 110.) Tak i táto Vila mala byt v jaskyni v Kozej skale ukrytý a len o polnoci prístupný. Zlato a striebro na hromadách sa jasalo. Ďalej, Vily sa charakterizujú, že ačkoli sú celkom dobré, dobročinné a priaznivé, predsa podráždené ukrutne sa pomstia (ibid. 114). Práve taká je i táto panna známa v okolí ako dobroditeľka; vďačne radou a pomocou slúži, preto k nej i Janko bol poslaný, ba i odmenu sľúbenú mu ponúkla. Keď ale i to chcel vziať, čo mu nepatrilo, a siahol i na jej veniec (korunku), ako okrasu a odznak pannestva, tu Vila, obrazená, ukrutne sa pomstila: jaskyňa sa treskom zavrela a Janka na večnosť uväznila.

Ku mnohým krásnym výjavom prináležajú i nasledujúce dva výjavy v tomto báji zavinuté. Krásna Horalka iste predpokladala, že Janko veľkými darmi prekvapený, zapomenie sa a bude siahať i na jej odznak božstva, na zlatý veniec, bez ktorého by ona svoju vysokú povahu utratila a pohanená bola, a preto dôrazne ho napomína a vystríha: »Netýkaj sa toho, čo je božie, ty si človek smrteľný. Pokoj daj tomu, lebo čo je moja sláva, to je tvoja smrť. Kebys' ty mňa chcel ponížiť, ja ťa musím znivočiť. Ty sa uspokoj s tým, čo ti svet dáva, ale vyššie ti neradím!« No, Janko šťastím a bleskom zlata okúzlený, málo na výstrahu dbal, lebo keď skvostný, drahokamy vykladaný pannenský veniec zazrel, jeho mladucha mu prišla na pamäť, siahol po ňom, ale i hneď vyslovená pomsta ho zastihla, zahynul.

Druhý výjav prirodzene z tohoto vyplýva, aby tento príbeh len tak na prázdno neodznel, ale ďalej smútkom sa rozniesol. Bujný koník o jedľu uviazaný, čo nevidel rachotom brala sa splašil, odtrhol sa, a ako bol osedlaný, tak smerom, s roztrhnutou údzdou, k domovu bežal. Doma iste rodičia drahého syna a snúbenica svojho snúbenca s radosťou čakali; ale keď videli koňa penou pokrytého, rukami zalomiac, zkríkli: »Iste drahý Janko nám zahynul!«

Digitized by Google

A Theano, Pythagorova učedlníčka, vyslovila: „Nie z čísla, ale podľa čísla povstalo všetko.“ [1]) Z toho nič istého nedá sa vyrozumeť, čo by sa na oné posvätné čísla dalo zavierať. Rimania ale, dedičovia kultúry gréckej. boli národom bojovným; lahodne sa oni s vysokými štúdiami zaoberali; a čo písali, sú len úryvky povrchne pochopené a vo všeobecnosti vyslovené a preto len s reservou v známosť sa brať môžu.

Z mnohých pozdnejších spisovateľov, písavších o tejto otáznej vede, dá sa vyrozumeť, že ona mala za predmet hudobnú harmoniu a táto sa zakladala na monochorde. Strunu totiž na harmoniu vydávajúce intervalla delili a z toho harmonické pravidlá abstrahovali, o čom Aristoxenus (lib. 2) a Plutarch (de musica p. 1144) toto píšu: „Pythagoroví privrženci intervalla tónov počtovaním určovali, hudbári ale podľa sluchu.“ Ale i Euklid (p. 37) a Aristid Quinctil (de musica lib. 3, p. 116) tvrdia, že „dĺžku struny na 8192 rovnakých čiastok delili.“ [2]) Z tohoto sa dá zavierať, že tá temná a s obzoru zaniklá veda, bola teória harmónie, na základe číslového pomeru vyvinutá. Svedectvo o tom vydávajú i Plinius (lib. 2. cap. 22) a Plutarch (de mus. 2. pag. 1147) nasledujúce: [3]) „Slovu *muzika* mnohonásobný význam Gréci dávali; oni tým slovom označovali: nápev, takt, básnictvo, tanec, posunkovanie a držali ho za *spojidlo* všetkých vied a temer všetkého umenia. Ale nie dosť na tom, hľadanie súvislosti ponúkalo ich všade *analogiu* hľadať a zákonom harmonie i pohybovanie nebeských telies a pocit duše podriadiť.“

Táto veda harmónie súčasne pestovaná bola s matematikou a geometriou, ale sa jej privlastňovaly *len štyri základné* čísla, ktoré keď vynalezené boly, veda obdržala nesmierne rozmery. Tak píše Pluto (de virt. mor tom. 2 p. 441) a Aristid. Quinctil (de mus. lib. 3 t. 2): „Po vynalezení štyroch prvotných čísel: *1, 2, 3, 4,* ako *základu sústavy hudobnej,* ľahko bolo zavierať, že pravidlá harmónie nepremeniteľné sú a že príroda sama spôsobom nepremeniteľným čísla a medzery tónov (intervalla) ustanovila i vo všeobecnej sústave vesmíra.“ A Sext. Empir (Arist. metaph. lib. 1, c. 5) podobne Diog. Laërt. (in Pythagor. lib. 8) to samé potvrdzuje: „Po vynalezení prvotných čísel 1, 2, 3, 4, videli Gréci nie len *zákon sústavy* hudobnej, ale i základné zákony prírodovedy a mravovedy.“ atď.

Výš uvedené štyri základné čísla nazývaly sa doprosta *svätými* (das heilige Geviertel) a to preto, že boly predôležité, ako žiadne iné. A aby im Pythagoras dôraznosti dodal, požadoval, aby učedlníci na ne i prísahu ladali. Hlbokomyseľný Pythagoras totiž predvidel, že ak sa učedlníci

[1]) Tomuto locus parallelus v knihe Múdrosti kap. XI. takto zneje: »Hospodin všecky věci na míru, na počet i na váhu spořádal.«

[2]) Toto číslo 8192 tak povstane, keď sa 2 postupne po 2 násobí.

[3]) Podľa Barthelmi Anacharsis Reise str. 140.

Digitized by Google

týchto čísel : pustia, celá sústava harmonie sa otrasie a do rumov padne a zanikne.

Veda táto súčasne s matematikou a geometriou pestovaná, v škole Pythagorovej v neobyčajne veľkých rozmeroch sa vyvinula, na všetky vedy a umenia blahodarne vplývala, kvitla a veľkého dosahu resultaty poskytovala, o ktorých spisovatelia lichotive sa vyslovujú. Vôbec čo krásneho a výtečného hellenský svet zná preukázať, čím sa po 2000 rokoch môže pochlúbiť, to všetko jedine tejto vede má ďakovať.

Medzitým nauka táto na jemných aritmetických pochopoch založená, nesčíselnými rozoznavkami obťažená, bez pochyby i písmom a nepravými pochopami natoľko sa zmútila, že povstaly medzi učedlníci hádky a nedorozumenia a veda začala sa tratiť, čo Aristoteles takto vysvetľuje: „Pythagorova nauka o číslach je *temná* a hlboká a pre mysliteľov toľko pôvabnosti poskytuje, že z toho celý roj rozličných domnienok povstal.“ Slovom, mnohí učedlníci nevedeli sa v nej vyznať, tí ale, ktorí ju rozumeli, i ďalej ju pestovali a nazvali ju *vedou tajnou*. Takto na niekoľko ľudí odkázaná veda, bez príspevku nových síl, začala klesať i zanikla bez toho, žeby sme jej meno znali a sústavu, princípy boli postihli; zosnula a od 2000 rokov ani znak života neukazuje. Veľkolepé antické kolossálne chrámy, stavané podľa návodu tejto vedy od Iktinosa, Mnesiklesa, Libona, Skopasa Hermogenesa, Paeoniosa Pytheusa atď., ač v rozvalinách, stoja ešte ako pomníky drievnej slávy. Ona mohutne niekdy vplývala zvlášte na výtvarné umenie, všade stopy a pozostatky jej sa obdivujú a báji sa o jej veľkoleposti.

Pravda, že mnoho sa popísalo takrečeno o jej divoch, ale to všetko písané nabuboreno vo všeobecnosti; meritórne o tejte vede nikto nepísal, a čo sa písalo, je samá mystifikácia. Len jedna iskra svetla ako by ležala v tej výpovedi výš uvedenej, že „Gréci po vynalezení prvotných čísel: 1, 2, 3, 4, videli nielen *zákon* sústavy hudobnej, ale i základné pravidlá prírodovedy a mravovedy. Všetko bol *pomer* a harmónia: čas, spravedlivosť, priateľstvo, rozum, neboly iné ako pomery čísel.“

Teda škola Pythagorova sa zvelebila len tenkrát, keď vynašla *štyri* základné čísla; tu sa predstavila *sústava,* odhalil *pomer* a *analogia* v rozličných predmetoch; do toho času veda táto bola bez ducha a smyslu. Práve tá snaha je i naša, aby tie *štyri čísla,* ktoré sú kľúčom tejto mrtvej vedy, postihnuté boly a ten závoj odhalený, pod ktorým ona pohrobená leží. Dá sa predpokladať, že túto úlohu rozlúštiť mnohí sa pokúsili, všetko ale dosavádne namáhanie zostalo bez výsledku. Problema stojí.

Medzitým, keď tento bežný číslorad takto sa napíše:

1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8 — 9 — 10 — 11 — 12...

treba poznamenať predovšetkým, že matematici rozdiel robia medzi *prvými a prvotnými* číslami, (medzi: die ersten Zahlen a die ersten Primzahlen). *Prvé* štyri čísla ovšem sú 1, 2, 3, 4; ale *prvotné* štyri čísla

Digitized by Google

(die vier Primzahlen) sú: 1, 3, 5, 7; a toto sú tie *pravé* Pythagorove čísla. Ale ani toto je ešte nie korrektne vyslovené, lebo jednorka (1) nie je číslo, a len udáva, že na tom mieste môže niečo stáť (v algebre ale ani sa nepíše *1a*, ale zrovna *a*). Poneváč jednorka ani nedelí, ani nenásobí, pochop čísla nemá, preto teda miesto jednorky, číslo *2* ako príbuzné sa položí, a tak štyri Pythagorove autentičné čísla ani iné nemôžu byť ako: *2, 3, 5, 7.*

Týmto spôsobom úloha bola by rozlúštená, ale zďaleka nie dokončená. Laskavý čitateľ mohol by to i veriť i neveriť, a tú námietku učiniť, že je to len zdanlivé, hypotétične vyslovené, z čoho na sústavu harmónie, na pomery, na analogiu v iných vedách málo čo sa zavierať dá. Treba preukazovať a potvrdiť, že sú to (2, 3, 5, 7) pravé Pythagorove čísla. Na túto oprávnenú námietku v skromnosti len to sa odpovie, že o sústave tejto veľkolepej vedy obšírne štúdia po ruke ležia, náležite preskúmané a praktične skvelými výsledkami potvrdené.[1]) Všetko obšírne reprodukovať a vysvetľovať tu vec nemožná, ale dostatočné bude, keď len *obsah* a pole tejto vedy sa vykáže, z čoho sa dá zavierať, že Pythagorove čísla, ako sú vykázané, sú pravé a nepodvratné.

Hlavné body tejto samostatnej a obnovenej veľvedy sú nasledujúce:

a) Jej positívny základ a *východište* predstavuje *monochord* (samostrun) a všetky tie *vývody,* ktoré moderná akustika zná preukázať o dĺžke struny, otrasoch tónu, o dĺžke vĺn atď.

b) založená je na týchto štyroch prvotných číslach: *2, 3, 5, 7.* Iné čísla naskrze netrpí.

c) Počet čísel môže byť *rozmnožený,* ale tak, že cudzí element (iné neposvätné číslo) prístupu nemá. Rozmnoženie ale dosiahne sa, keď čísla 2, 3, 5, 7 budú *kombinované* a hneď i *násobené,* na pr. $2 \times 3 = 6$, $2 \times 5 = 10$, $3 \times 5 = 15$... alebo i takto sa zdvoja, ztroja, na pr. $5 \times 5 = 25$, $3 \times 3 \times 3 = 27$... (O čom v Zákl. pravidlách súzvuku, § 25. obšírne pojednáva.) Týmto spôsobom vyvinú sa čísla: *harmonickými* zvané.

d) Keď pod harmonickými číslami *tóny* sa myslia, tenkrát ich otrasy sa rozumejú a tak *tón* bude číslo a *číslo* tón.

e) Harmonické tóny (čiže čísla) delia sa na *diatonické, chromatické* a *enharmonické.* Na *rovnorodé a rôznorodé* (homogenné a heterogenné); *tvrdé* a *mäkké* (dur a moll); *viazané* a *neviazané* (relativné a absolútne); *rozložené* a *nerozložené* (na faktorov).

f) Pomer môže byť *dvojčlenový* na pr. 3 : 5; pomer postupný (čiže melodický), na pr. 2 : 3 : 9 : 27 : 5 : 45; pomer *viac čísel* k jednomu číslu (k tónike), na pr. *3* : 5, *3* : 7, 3 : 21... pomer *súčasný* (čiže akkordový); pomer *akkorda* ku akkordu; pomer (pri akkordoch *konsonantný, dissonan-*

[1]) Rukopis obšírne vypracovaný.

Digitized by Google

tný a *disharmonický:* pomer *radu* rovnorodých čísel k inému radu rovnorodých čísel; pomer *aritmetický, časový* (čiže aequivalentový pri akkordoch) a *geometrický* (zriedka) (Vidz Zákl. prav. str. 61).

g) Harmonické čísla sostavujú sa do *kvintového* a *tercového* postupu (Quinten- a Terzen-Gang), do *akkordov, škál,* do *radov* (Ordnung) a *podradov* a do *skupenin.*

h) Celá sústava vedy (applikovaná na muziku), aby zmätku a nedorozumeniu vyhla, čo sa veľmi snadno stať môže, má *utkvelé body* (Fixpunkte) a *ľubovoľné sady* (willkührliche Sätze) a síce: *Dĺžka struny* kladie sa = 1 m.; *čas otrasu* = 1 sek.; *počet otrasov* = 1.; *dĺžka vlny* C tónu = 1 modul; základná oktáva = 1 okt. (nečiarkovaná od C—$\bar{C}$ s 128—256 otrasí.) *Ľubovoľné sady* ale slúžia k tomu, aby čísla do nekonečnosti bežiace obmedzené boly, preto obmedzujú sa *diatonické* tóny na 7, *chromatické* na 5, *enharmonické* na 9 a *hyperenharmonické* na 5. *Tóniky* obmedzujú sa na 9, *tóniny* na 19, *stupnice* na 9, *primy* pre kmenové akkordy na 4 a *dvojčlenové pomery* v jednej oktáve na 28.

i) Táto veda ako samostatná má mnohé *zvláštnosti* a rozoznavky i matematike neznáme ba protivné, na pr. tieto zlomky: $^2/_2$, $^3/_1$, $^5/_5$ $^7/_7$... matematika označuje jednoducho = 1; v tejto vede sú ale veličiny rozličnej povahy a hodnoty; no, také jemné dištinkcie prichádzajú i pri násobení, delení, pri rovniciach, pomeroch atď.

k) Analogia tejto vedy, snadno prenesená bude na iné predmety na, pr. na plastiku, na čas... keď miesto jednotky lineálna dĺžka = 1 alebo pri čase za jednotku = 1 sekundový kyv sa položí a potom na predmetoch tieto harmonické zásady sa applikujú a rozvedú.

l) Veda táto samostatná, príbuzná je matematike, ale s tým rozdielom, že matematika zanáša sa *kvantitou* (koľkosťou, veľkosťou), táto veda ale *kvalitou* (jakosťou) čísel, t. j. ich povahou, príbuznosťou a složitosťou, a preto i *arithmologiou* čiže *číslovlovím* menovať sa má.

Takto nastínili sme, podľa slabých síl, význam tejto vedy, o ktorej veľký Pythagoras, ako o moci nebeskej, reknul, že *všetko* povstalo skrze číslový pomer. A vskutku, jeho nadaný národ, drievni Gréci, podľa tejto arithmologie čiže číslovedy ladili hudobné nástroje, harmonizovali nápevy, stavali bohom mramorové chrámy, kresali sochy, stavali pomníky, sostavovali ornamenty, ukladali v maľbách barvy, písali ódy, dramata, hymny; tvorili si métra, na javišti herci posunkovali, rečníci rečnili, filosofi vysvetľovali mravovedu, stvorenie sveta atď. Ale ako by nie? Keď analogia v prírode je všade tá istá, nepremeniteľná, a všade vo vesmíre tieže zíkony sú platné. *L. A. R.*

Digitized by Google

Velšice, Mankovce a Zlatnô.

Miestopisné črty.

Do severo-západného kúta Tekovskej stolice ťa zavediem, milý čitateľu. Dve míle od stoličného sídla, Zlatých Moraviec, čnie sa velčická veža. Pod nábožensko-kultúrny kráľ obce Velšíc patria čo filiálky ešte dve obce: Mankovce a Zlatnô, kam sú obe prifarené. Obyvateľstvo obcí týchto je kremä Židov — cudzincov — čisto katolícke, slovenské, a javí tie isté národopisné zvláštnosti, tak čo do telesnej sústavy, ako aj čo do nárečia, ktorým hovorí, obyčajov a kroja, ktorý užíva. Od obyvateľov súsedných obcí líši sa zvlášte v kroji značne, a preto zasluhuje, aby sme ho dľa možnosti dôkladne opísali.

Obec *Velšice* (ľud hovorieva: do Velšíc, v Velšicach, Velšičania) počíta dľa najnovšieho spočítania [1]) 774 obyvateľov, ktorí bývajú v 72 domoch. Má rim.-katolícky chrám Boží a katolícku počiatočnú školu. Chotár obce počíta 5869 katastrálnych jutár.

Mankovce (Mankovčania, z Mankoviec) majú dľa tohože počítania v 38 domoch 298 duší, katolícku elementárku a 740 katastr. jutár poľa.

Zlatnô (stoliční páni pomaďarčili ho r. 1888 na Kiš-Araňoš, ľud ale si vždy hovorí len na Zlatnom, Zlatňania) počíta 283 obyvateľov, 37 domov. Chotár obce tejto rozsiahly je na 2717 kat. jutár.

Obyvatelia obcí týchto hovoria tým istým nárečím. K poznaniu ich krajomluvy poslúža nám nasledujúce ukážky: Pred šiestimi rokámi; do Viňňa (miesto do Viedne); býlych; prit; vyzdravev; slúbev; čil, včilék, včilja; povidat; mlíko; radši móže sto párov uolov ít kúpit, ako jennu kravu; tá kŕma; kostvol; ľudí (miesto ľudia); móžeš; pri mojom krsti; prajem; uól = vôl; us smi to spravev; poví sa; víra = viera; počím; vňúter; lad = kamenec; popannut = zachytiť; svojimi očima; zložev ši ík dole; povidat; von = on; neukripiš ho = nepresvedčíš ho; strom ří-(ie); zhyní-(ie); ít = isť; právotit (pravotiť); krvavev; tolko; vnišlo aj ynišlo; ráz = raz; trafev; pomatám, doňísol, cisto = čisto; zaklieňa = pi klína; čepená = čepčená (nevesta); pruv = prv; nesťev; ovocí(ie);

[1]) Úradné vydanie: Dr. Jozef Jekelfalussy: »Helységnévtár 1900.«

Digitized by Google

prinde (príjde); žihlava; pov = polovica; žochtár; žobrák; kemenvo srdco; Škeredá streda; zelezo (železo); šlak trafev; hrom zabev; tuno = tu; choc = choď; priat = vinšovať; bou = bol; prišov; musí it; klbása; díra a dírky; štuchnúť; povedat i povídat; koleda; bačkore (miesto bačkory); stavania = stavenie; verestuje; praj = vraj; dlhej (kabát) = dlhý (kabát). [1])

Pozoruhodnejšie slová a výrazy poznamenáme tieto:

Bovlan = vytrasená a pohúžvaná viazanica slamy.

Otep = vymlátená viazanica ražnej slamy. (Nevymlátenú menujú „snop".)

Začaporev sa = zafŕkal (blatom).

Krsný apo.

Zanesím mu dar; bude mekší na mňa.

Rosť (tá) = rasca, kmín.

Svoju roveň, abo: svojej rovni si ber.

Rozumom chybuje = blaznie.

Nijakú mirnosť (pokoj) s ním nemám.

Na mízer mi vynšla (na pr. lichva).

Uš sneh vetor začav lízať. (Z jari.)

Znehat sa s niečoho = zanechať nejakú chybu.

Zhrívanka = hriata, sladká pálenka.

Mrcha časy nás nastaly.

Stunna na bič = studňa na svod.

Ada pójdem! = pravda že, rozumie sa, že pôjdem!

Šnóra = stuha, stužka, partica.

Krštodelný krsný otiec.

Na prikor mi urobev.

Skarhav ho Pán Boh.

Klejú sa zemáky = klujú, klíčia.

Priateľ neznamená toľko ako kamarát. (amicus), lež ako: rodina, príbuzný. Tak aj vo Zvolene, Novohrade a Honte.

Varaca = habarka, fafurka.

Na noci = cez noc.

Stok = prameň.

Hlavná krava = dobrá, drahá.

Je na vysokých jaslách = na chudobnej strave.

Naši predkovia zachovávali a zachovávajú po jednotlivých krajoch prerozmanité obyčaje. Pochádzajú ony zväčša z časov pohanských, lež sú vzácne pre ich starobylosť, a preto, jestli sa ony neprotivia dobrým mravom, nemaly by sa ľahkomyselne odhadzovať a zanechávať. Každý

---

[1]) Tento nominatív neudržal sa dľa môjho vedomia nikde na Slovensku, jedine na tomto kraji, tak aj v našej cirkevnej piesni: »Ježiš *plnej* milosti.«

Digitized by Google

národ má také starobylé národné zvyky a pyšný je na ne, ako na vzácnu pamiatku po otcoch. Na okolí Velšíc nepozostaly — bohužiaľ — jedine skromné zbytky našich staroslovenských obyčajov. O pálení ohňov na Jána na pr. ani nechyrujú; zato na *Štedrý večer* (iného pomenovania tohoto večera tu neznajú) vystelú aj izbu slamou.

Na Štefana (mučedelníka) chodia mládenci po domoch, kde majú dievky na vydaj, a vinšujú nasledovne:

„Vinšujeme vám týto slávnie svátky:
Adama a Évy,
Krista Pána narodeňí,
svadho Štefana, prvého mučedelnika,
svadho Jána, prvého evanjelistu,
jak zme ích v dobrom zdraví móhli dočekat,
tak aby zme ích móhli v zdraví prečekat,
a s Kristom Pánom v nebi sa radovat.“

Na Nový rok chodí mužská mládež z dom do domu vinšujúc šťastlivý Nový rok.

Na Luciu deti v ženskom úbore a so zvončekmi (ľud ich menuje „zlivanček“) aj s krýdlami husacími (krilla) chodia po domoch, nemé, ometajú steny a tancujú „na hlucho“.

Na Blažeja chodia školskí chlapci pre rechtora sberať slaninu na ražne, čomu hovoria: „Ideme s Blažejom.“ Vojdúc do izby, po náležitom „Pochválen.. “ prerečú:

„Neská je deň svatej Blažije, (tak!)
zachovajme ho podľa obyčaje;
milá pani, pre tvú česť,
daj nám masa hojnú časť;
aš nám vy masa nedáte,
na svojich hrncach poznáte,
keď budú padať s polici
ko trambolickej stolici.
Rerere — máte mačku na slanine,
hybajte si ju zohnat
a nám s nej kus odrezat;
aš by ste sa mali porezať,
pójdeme si samy odrezat.“

Na Fašiangy chodili mládenci so spevom po domoch, kde boly dievky, „s klátikom“, ktorý uviazali dievke na nohu, aby sa vymenila.

Aj *na deň sv. Rehora* vyberávali žiaci vajcia po domoch pre rechtora.

Zpomedzi *svadobných obyčajov* tunajších len tieto zaznačíme. Napred príde mládenec so svojim krstným otcom, alebo druhým „priateľom“ pre prsteň“, t. j. požiada si dievku od jej rodičov za ženu. Jestli všetci privolia, riadne hneď sa aj „sprstenkujú.“

Keď idú na sobáš do Božieho chrámu — ku matrikárovi by za celý svet neišla „v paráde“ — mladucha nosí na čele asi štyri palce širokú

Digitized by Google

„partu“, povyšívanú „hodbábom“, perlami i kamenčeky. Od chrbta visia jej s party svetlej, alebo červenej (zväčša sedmorakej barvy), „šnóry“. Na vrchhlave nosí „rozmajrínový“ venček.

Keď ide k sv. sobášu, a vôbec dokiaľ ju „nezačepčia“, nosí v ruke „štiapek“ (paličku), na vrchu nastoknuté červené jabĺčko, a v ňom parúčka rozmarínu. (Celý tento odznak mladej nevesty menujú „jabĺčkom“.) Radi ho prekrývajú neveste, lež len aby ju prekárali, potom jej ho zas prinavrátia.

Mladoženích má „zo trúch pazuch pero“ za širákom (tri rozmarínové parúčky), z nehož visí červená „šnóra“.

Jednu z početných svadobných piesní, v tomto okolí spievaných, podávam tu na ukážku (poznamenajúc, že iej nápev silno upamätujúci na inostranné slovenské ľudové piesne, postráda zvláštnych vnád).

„Čože je to za zelinu, trávu,
hore naším humnom rozsypanú?
rozsypanú pod zelenú mrežu,
už to dievča susedovo vezú.

Vezú, vezú na sklenom kočíku
a šuhajko na vranom koníku.
Ten koníček prevesele skáče,
a dievčina — prežalostne plače.

Neplač dievča, neplač, duša moja,
lepši som ti, jak mamička tvoja.
Keby tvoja mamička zomrela,
de by si sa, dievčina, podela?

Letela by do poľa šíreho,
hľadala by šuhaja iného;
pásla by šuhaja iného;
de neráslo sedem rokov trávy.“

Konečne prehovorme ešte niečo o zvyčajných *karoch*, ktoré na mnohých miestach toľkým výtržnosťam, márnotratníctvom a nemiernosti poskytujú príležitosť. Po pohraboch schádzajú sa do príbytku zomrelého „pohrabníci“, t. j. tí, čo na pohrabe činnú účasť brali: užšia rodina, nosičia, súsedia. Prv ale, nežby títo do izby vstúpili, poumývajú si ruky na jednej miske. Vítajúc jeden druhého, hovoria: „Pán Boh poteš zarmútených!“ Odveta: „Pán Boh uslyš, spoločne.“ Potom sa pomodlia a požijú skromný obed, pri ktorom často pripomínajú cnosti a útrapy nebožkého.

Ako vyzerá *kroj* obyvateľov týchto obcí?

Mužskí nosia cez leto gate, belasý lebo kávový „kabátik“ úzko k telu priliehajúci, červenými šnúrami obrúbený, napredku nezapnuteľný (len pri hrdle 2—3 háčiky sa dajú zapnúť), vojenskej blúzni veľmi podobný krátky kabát. „Lajblíky zhotovujú tiež z čierneho alebo svetlého súkna. U mládencov sú tieto na prsiach vyšívané. Na nohách nosia čižmy, pri práci ale „báčkory“ i „pantofle“, nad ktoré — jestli je blato — na-

Digitized by Google

tiahnu si staré sáry „aby sa — vraj — nezačaporev“. „Širáky“ nosia zo širšou karimou (strechou), horná čiastka je guľatá. — Fúzy sú tu dosť zriedkavé, ako vôbec naši predkovia holili si celú tvár, a obyčaj nosiť fúzy donášajú zvlášť naši rekrúti z cudziny, nazdávajúc sa, že čo je cudzie, je spolu aj múdre a pekné.

Ženské nosia „rukávce“ t. j. s golierom spojenie oplecká, siahajúce až skoro po päste. Rukávce vyšívajú červeným i belasým „harasom“, asi na jednu piaď u pliec. Za týmto nasleduje nevyšívané, biele pole. Niže lakťa sú zas na dlaň široké výšivky. Bezprostredne u pästi neni výšiviek. Rukávce sú skôr k telu priliehajúce, než vyduté. Živôtok menuje sa tu „ovršník“, je červený, tkaný a s ozdobami povtkávanými. Na prsiach je sošitý a prevlieka sa cez hlavu. Rukávce ovršník pravda nemá. Okolo hrdla nosia tiež vyšívanie. Na spodnom tele nosia „spodník“, na tomto 2—3 sukne z belasého, alebo čierneho súkna, siahajúce až po členky. Sukňa je bohato rancovaná, dolu na dlaň širokým „plechom“ obšitá. — Vydaté ženy nosia „čepec“, ktorý je od chrbta stiahnutý dvoma „šnórami“ (u mladších „štvórej farby“, u starších čiernymi šnórami); tieto jej visia dolu chrbtom až niže kolien. Sukne majú ženy na predku vykasané a od zadku háčikami poupínané. Na hlave nosia po driek siahajúcu, bielu, červenými „particami“ popretkávanú plachtu. Na čižmách nosia ženské zvláštneho druhu široké podkovky, opatrené konáriky tiahnucimi sa po opätku temer do výšky členkov.

Výšivky tohoto kraja — nakoľko som bežným pozorovaním zbadal — sú dosť primitívne, nimiž usilujú sa, tak sa zdá, skorej zabarviť, než rozoznateľnými podobami zaplniť vyšívané pole. Panujúce barvy veškerých úborových okrás sú červené, lež aj svetlá je nadmier obľúbená.

Velšice patrily pod panstvo Forgáčovcov, sídliacich asi na dve hodiny vzdialky v Gimeši. Panské role odkúpili si už Velšičania; veľká časť hôr však ešte dosiaľ prináleží panstvu. Velšičania sú ľudia dosť majetní a dochovávajú mnoho rožného statku. Velšicské víno je síce — dľa chýru — trochu prikyslé, lež osudná filoksera šarapatila aj tu. Niektorí usilovnejší a osvietenejší gazdovia obnovujú už svoje vinice ripariou.

V svojom chotári *pestujú* žito, raž, málo ovsa, jačmeň a polovník na krm. Taktiež: „jatelinu“, fazuľu, „cícer“, šošovicu, i zemiaky. Tieto, „čírne“ i „ružovky“. — Ovce dochovávajú s drobnou vlnou.

Na roboty chodievajú chudobnejší húfne do Serede, do Beladíc, do Lefantovíc. Na jarmoky chodia do (Zlatých) Moravíc a do Topoľčian. Ľ e len poriedku.

Polia od kommasácie rozdelené majú *na tri čiastky*, a dľa toho spôs u ich aj obrábajú. Obilie kladú do „krížov“, rátajúc na jeden kríž d dsaťdva snopkov.

Na pole nosí gazdiná pracujúcim obed vo „dvojičkách.“ K pečeniu h í užívajú tunajšie gazdinky zvláštny trojuhlastý pekáč. Vodu na pitie

Digitized by Google

držia v takzvanom „hrkáči“. Je to krčah s úzunkým a uzavretým krkom; namiesto otvoru sú dierky, aby nevošly doň smeti. Dnu sú kamienky, ktoré svojim hŕkaním dávajú na známosť „suchoty“ a slúža aj cieľom lepšieho vyčistenia tejto nádoby. Pije sa z tohto zvláštneho krčaha cez „cípik“, ktorý je na uchu pripravený. — Školské deti nosily si ešte do nedávna „piestik“ s „rukoviatkou“. Na oboch stranách prilepená azbuka (abeceda). Na tomto starobylom nástroji, ukazujúc si písmeny s vyrezávanou „rafikou“, učievaly sa umeniu čítania.

Najvýznamnejšie *krstné mená* sú u mužských: Jožo, Jano, Mišo, Štefan, Izidor, Matej, Urban. U ženských: Kata, Mara, Tereza, Beta, Jelena.

Rodinné mená terajších stálych obyvateľov Velšíc sú nasledovné:

Bahír.	Hudec.	Pintír.
Belo.	Igeniš.	Rosina.
Beňo.	Jánoš.	Smatana.
Dekan.	Karáč.	Sórát.
Dodek.	Kakál.	Šumel.
Drško.	Katula.	Šimko.
Dzian.	Kepeňa.	Ťešík.
Ďemo.	Krajčí.	Ťaský.
Eliaš.	Kučera.	Veselovský.
Gahír.	Lipovský.	Vyskoč.
Grznár.	Magát.	Vrábel.
Gutman.	Minár.	Zachariáš.
Holý.	Nádhera.	Zeman.
Homola.	Pecho.	Žídik.

Role:

Záhumnie.	Pri hlinenom jarku.
Prostrenje tále.	Za huorkou.
Do rybníkov.	Nad kňazovu lúku.
Pod Moravecký cestu.	Nad luh.
Pod luhom.	Na Betleheňe.
Nad Chrašťanskú cestu.	Do Sobotišťa.
Veľká dolina.	Pod Sobotišnou hórkou.
Malá dolinka.	Pri cintoríne.
Pod plíšky.	Farská tabla.
Za revúmi humny.	

Lúky:

Trnava.	Gejdošova.
Drevena.	Sislova.
V luhu.	Šuchalove.
Huta. [1])	Revova.
Babcova.	Bobákova.
Kľačany.	Preňipotok.
Polatný potok.	Zazviny.
Kožova.	Stará sekanina.

[1]) Kedysi bola tu sklená huta.

Digitized by Google

Kompanove.
Čerešňove.
Pisova.
Čerešňov potok.
Paučuhova.
Pod Čírnym hradom.[1])
Guďová.
Polátky.
Králikova.
Čírťas.
Pavlisova.
Vápenice.

Vrchy sú samou dubinou a bučinou zarastené:

Huorka.
Lisec.
Ploska.
Sviňec.
Pri oranej skálke.
Tríbeč.
Pri Zalšovej stuni.
Pri žobrákovej stuni.
Nad malinovým brodom.
Veľký Tríbeč.
Kochmáčov brod.
Kožov brod.
Gajírov brod.
Zajacov brod.
Kaňá stuňa.

Potok (stály) tečie len jeden, a to bezmenný.

Pramene známejšie sú:

Kaňá stuňa. Jalšová stuňa. Na starej sekanine. V Zazvinách stuňa.

K. A. Medvecký.

[1]) Z tohoto udajného hradu vidno ešte ssutiny hradieb — múrov. Tu hľadali mnohí ľahko zbohatnúť túžiaci ľudia poklady, lež márne. Viac by snáď získal ten, kto by zámčisko toto z ohľadu starožitníckeho dôkladne preskúmal, pôťažne poprekopával.

Digitized by Google

Ľudová liečba a rozličné rady i čary.

(Dľa starých zápiskov.)

A) Nemoce.

Zrak ostrý sobe činiti: Listy ruttové solí posipané a gedené, zrak ostrý činí.

Item. Wezmi ambrožku, wlož do vina, ať se močí a pi ráno i večer.

Item. Kdy se drewenjm olegem wička pomazuji, zrak ostrý bývá.

Proti bolení očí: Vezmi bilek vagečný a tými penami maž oči a budeš zdrawý.

Item. Vodu poliwkowú, mléko ženské, aneb vodu ružowú, a tým potíreg oči.

Koho oči bolja: Wezmi sadlo zagačí a potri sobe oči a budú zdrawé.

Proti helmu: Na noc prikladeg flajstry na oči, z korene čakankového, surovým bjelkem pripravené.

Proti hluchote: Wezmi netresk a potom mravči wajcja, polož do šatky, vykrúceg cez lenowú šatku a púšteg do uší.

Item. Rascu a orechuw laských gadrá a semene konopného, ztluč to wgedno a pagáčik z toho udelaj a na uši prikladag.

Item. Vezmi lipnové maslo a praž je s mädem a potom púštej do uší pomalý.

Proti bolení uší: Slezová mezka(?) do uši pustená, kroti jeji bolesti.

Proti bolení zubuw: Wezmi žito čisté, uvar ho we wode, potom wezmi od kováče otrosky rozpál a vlož do žita, kdy se uwari.

Item. Med a deveť zrn korenja, česnek, poklaď do trých uzlikuw, wlož do páleného, zapál a na zuby prikladeg.

Koho zuby bolja: Wezmi žita a var ho v octe a nad tú parú drž zuby, i prestanú.

Item. Wezmi retkowý koreň pod zuby a prestanú.

Komu z úst smrdí: Vezmi materinu dúšku a šalviu, usuš, rozetri s medem a jec ráno i večer.

Proti bolení hlavy: Stračí nôžku, zvonček a černobyl uvar v octe a umývej se.

Item. Bukvicu, polinku a černobyl ve víne, neb ve vode uvar a my sobe hlavu.

Digitized by Google

Item. Horký lopúch var ve víne a maž židoviny na čele.

Item. Jalovec, bobek, vlaské orechy, stluč dobre, až pujde masť, potom udelaj dva flajstre a namaž je tú masti, prilož na židoviny, obváž hlavu a lehni.

Kto má pehovitú tvár: Vezmi lajná holubacge a sestri s medem a udeleg flajster, pomuže tobe.

Kto chce miti krásny obličej: Zwar rascu s medem a umývej sobe tvár.

Pro pulchritudine: Vezmi brezovú vodku a umývej se s tým.

Aby tvár bjela bola: Vezmi z podbielu listu a nažmikej polevky a umývej se tým.

Proti bradovicím: Utluč cibulu a zmišej s medem a spál spolu a sip na ne.

Proti vlasum kaderavým: Vezmi chmel mladý a ovsenú slamu mladú a var spolu s lúhem a mi sobe hlavu v sobotu, neb v stredu.

Proti pekným (?) vlasum: My sobe hlavu lipovým kvetem a lieskovú kvoru.

Proti krastum na hlave: Listy a kvora vrbová ve vode zvarená zháni lupiny s hlavy.

Proti krasnim (?) vlasum: Vezmi želud nový, zrelý a var ho dobre ve vode, až se bude pukati a s tú vodú mi se ráno.

Proti chriplavosti: Vezmi na noc kuštek myry pod jazyk, aby se sama rozpustila, aneb vypi je s novým vejcom, budeš miti zvučný hlas.

Proti kašli: vezmi kvoprový koreň, zetri s vinem a dávej ráno i večer piti.

Item. Vezmi cesnek a ztluč, potom zmišej s octem a to pi ráno i večer.

Item. Vezmi jablko, vykroj z neho vršek, polož málo šefranu, peč v peci a požívej teplé na noc.

Komu Mikuláš vleze do ucha: Vodnatosť zeleného kvopru vytlačená a do ucha vljata, červy aneb ucholaza morí.

Item. Vodnatosť chabzdy červy v uších ničí.

Item. Napál vody z jasenových kvor, anebo z tisových a puštej do ucha a var to dobre.

Proti záduchu: Vezmi ciprus, rutu, šalviu, tarkan, muškátového kvetu, požívej ráno, k tomu udelaj prach a posipej hranečku.

Proti težkosti prsú: Vezmi mrkev pečenú, rozetri ji na šatu a teplú prilož na prse.

Proti žalúdku, když nemuže pokrm zadržeti: Vezmi centariu, maj anek, rozmajrin, kramske hrebičky a anýz, a uvar to spolu pod chleb u kvoru vo vine.

Proti mdlobe: Vezmi fialkový koreň a harmančekový kvet a černobový, zmišej s medem a požívej.

Proti zhrivaní žaludka: Vezmi deveť hrebíčku krámskyeh, deveť

Digitized by Google

zrn holého koreni, anyz, dumber, bobky, muškátový orech, uvar pod chlebovú kurku vo víne na jednom míste, na druhom vychlad, na tretom vypi.

Item. Vezmi povesno matorné [1]) a zapál na pálenom a posip s dumbjerom, polož medzi dve šatky a prilož na žaludek.

Proti tresení srdce: Požívej muškátový koreň, to je velmi užitečný a prospešný.

Proti klaní: Zvar lenové semeno s vodu a v tom omáčej šatku lanovú, teplú a prikladej na bok.

Item. Vezmi šalviu a pepru, krámskeho korenja, stluč a daj vypiti s vínem, koho kole.

Proti žrení: Vezmi česnek, smaž ho na masle a nalej páleného, pi i tri život.

Proti štipáni v živote: Vezmi borovky, usmaž je v drevenom oleji a udelaj toho na šatu jako pagáč a prilož na to misto, kde te štípe.

Proti bolení bricha: Popr stlučený a česnek pečený, spolu zmíšený a prijatý, žrení umenšuje.

Item. Slezové listy, korene, aneb semeno v lizce aneb v lechkem vine vareno, aby z toho pil, odjima suchý kašel, uzdravuje plíce; dobré lekárství.

Proti oteklému brichu: Fiky, jačmená múka a pelinek, ve vine varené a prikladané odjima vodnatelnosť.

Item. Retkev stlučená, na bricho prikladaná, jest dobré lekárství.

Proti vrzení (škrkaní): Vezmi masla mesice Bartolomeje, pomaž se s nim dvakrát, neb trikrát a budeš zdravý.

Proti slezine: Jelený jazyk var v octe a prikladaj na slezinu.

Item. Jelený jazyk prez noc vo vine močený a ráno pitý, jest velmi užitečný, kdo jest neduživý na slezinu a i vlhkosti suší.

Item. Izop, fiky, ruta a mad s vodu zvarené a tak pité, rozdeluje v plúcech nečistotu, činí volné vymítaní, prsy vypraznují, kašel pokoji i zdichavičnosť stavuje.

Item. Šalviove listy ve vine, neb ve vode varené, jest vyborné lekárstvi zdychavičným, na plúca neduživým a bolesť klaní v bocích ukladá.

Proti zlatenici: Vezmi jahodové korenja (korene) a to var ve vine pod chlebovú kvoru, dobré jest.

Proti zimnici: Vezmi lajno konské, dokud teplé jest, ktorý oves jedí, potom je zmoč do vina, zaváž do čistej šatky, vyžmíkej a daj nemocnému piti.

Item. Vezmi cesneku, korenja a ruty, stluč je a daj mu v dobrem pálenem vypiti, kdy ho popadne.

Proti každodennej zimnici: horec na prach stlučený, štvrtku aneb orechovú škrupinku, vypiti s páleným.

---

[1]) Matorné = konope prvé. Poskolné = konope druhé, na semä.

Digitized by Google

Item. Vezmi koren kolocierový, do octu ho vyžmikej a daj piti. — Listy chabzdové nech se vezmú a do neho človek ovine, upotí se.

Proti zimnici tricjacte: Repicu usuš, potluč ji na prach, nasip do studenj vody mezi prsty a dávej vypiti a prehoď nádobu cez hlavu.

Item. Vezmi tri vršky polinky, tri vršky žihlavy, marianky, utluč mezi dvema tanjerni, vykrucaj do páleného nemeraného, a dej vypiť, kdy napadne.

Proti prutuži luna: Rozchodnik stlučený a priložený, zvlažuje všeliké rany.

Proti lámaní: Predek páleného, žitné otruby, vaječný bílek roztrep, a to prilož.

Proti podkalaní (klanie?): Vezmi kamen bludštajn, utluč a rozetri, dej tolik terjaku, rozpusť s vínnym octom a pi vlažne.

Item. Vezmi strači nôžku a zimozeleň, usuš a udelej prach, potri medem a posip prachem, na papiri prilož, kde te kole.

Proti červenej nemoci: Mach stromový ve vo le, aneb v červenem vine vareny, jest dobre piti.

Item. Vezmi ocel a rozpál, že by byla jako oheň a vlož do mleka dvakrať, neb vice a tak uživej.

Item. Černy mak silnejší jest, než bily, když se stluče a ve víne pije, jest dobre.

Item. Lenové semeno usušené a s octem zmišané, s toho flajster na brucho priložený stavuje behavku.

Item. Kvora z dreva jaseného, v červenem vine varená, v tom na žaludek teplý priložená, prospešná jest proti červenej nemoci.

Item. Plané hrušky, aneb štepky, zvlášte sušené, zatvrdzuji život, stavuji červenku.

Proti kameni: Vezmi popela do nového hrnca, var v octe, potom naklad mezi dve šaty a prilož na čreslá.

Item. Vezmi šípek, tý jadrá, a utluč a daj piť nemocnému.

Item. Oves pražený dobrý jest proti kameni, mezi dve šatky vložený.

Item. Konacince dobré gsau, kdy se do nich obšije okolo ledvi i čriesluv.

Proti kameni neb piesku: Vezmi srsti kozlovej brady a oper ji čistotne a var to ve vode a tú vodu pi a tú srsť prikladej, kde ta bolí.

Item. Vezmi listu krv (?) a potirej čriesla.

V kom by se stavilo: Vezmi cibuly a smaž ji v starem sadle dobre, kdy se bude dosmažovati osol ji a potom udelaj z toho flajster, jestli e jest zastava v žaludku, polož nemocnému flajster na želudek, jestli črevách, polož na pupek.

Proti zastaveni v živote: Vezmi dreveného oleje, prihrej vajce, aby máličko teplé bylo, nalej do neho oleje a vypi bez soly.

Digitized by Google

Proti bolení matky: Truduvatnikový koreň uvar ve vine pod chlebovú kvoru s madem, požívej a lež na pravý bok, upokoji se.

Proti opuchlej matky: Vezmi koreni chabzdové, roztluč je dobre a var ve vode a nad tú parú nech se parí.

Item. Vezmi koreň černobylový, drmany, var to ve vode a dávej piti.

Proti zbúrení matky: Vezmi žitný cipol a var ho vo vine na pavne, vezmi odtuď, rozetri v pernici, prilož mladého masla a tri žlutky vaječné, rozetri na šatku, posip krámskym orješkom a teplé polož na pupek — spomáha; k tomu jeleným rohem dobre nakadiť pod nosem.

Proti bolení: Neveštikový koreň utluč s vinem, šatku máčej a prikladej.

Proti úrazu: Madovnicu, sadlo, semenec, drevený olej, vajcia, udelej flajster a zaši nezdravého.

Proti všelijakému úrazu: Vezmi dreveného oleje, madu, cibule, to spolu upraž na pavnici, až bude dobre husté, potom požívaj a budeš zdravý, aneb misto oleje starým sadlem upraž medu s cibulu.

Proti opálenine: Vezmi višňový list, var ve vode a umívej opáleninu s tú vodu a ten list prikladaj na ranu, nebo to velmi drží a velmi sa hodí.

Proti opuchline: gafor, temjan, polož to do srvatky, pričin k tomu penu, čo voda donese, máčej šatku a prikladej na opuchlinu.

Kto má okolo srdce krev: Vezmi mjerku dreveného oleje a mjerku vina, uvar v tom černobyl dobre a to pi a tak tá krev nebo ústy, nebo nosem, nebo-že zadkem pujde ven.

Proti ženskej nemoci: Vezmi veľký pupenec, fialkový koreň, lieskové škrupiny, utluč ji na prach a var v brečte a máčej šatu, prikladej si, upokoji se.

Proti lámaní v nohách: Líštym sadlom pomazati nohy.

Proti podagre od studenosti: Pšeničná muka, s vaječnými žlutky a a šefranem zmíšená a priložená, zaháni bolesť zevnítrných údu.

Item. List z chabzdy priložený umenšuje bolesť.

Proti podagre z horkosti: ostružliny jsú užitečné.

Kto nemuže močiti: Vezmi raka živého, utluč ho dobre a vina nato nalej, nech pres noc stojí, potom daj nemocnému piti.

Kto nemuže vodu pustiti: var oman s vinem dobrým, a pi teplé.

Proti otrávení: Vezmi vlaské orechy a upeč je, potom té jadrá ztluč s medem a upraživše požívej za rána.

Kto by byl otrávený i 10 rokuv: Vezmi rutu, var s vinem pod chlebovú kurku, na jednom miste tak, aby bolo do polovice vyvretô, potom pi nekolikrát ráno i večer a najvice na noc.

Proti závratu: Dumbjerik do pokrmu pridaný, jest proti závratu.

Kto krvi krhá: Škrob var ve vine s cukrem a kaše s toho udelaná jest znamenité lekárstvi, kteri krvi chrákají.

Item. Dubové listy aneb kura ve vine varená a pitá, zastavuje krchán.

Digitized by Google

Item. Žalud dobre prospíva tem, kterí krvi chrákaji.

Aby si mohol krev zastaviti: Vezmi šišky šipové, utluč a zmišej s bielkem a prikládaj na ranu.

Proti vredu: Vezmi pivonkový koreň, hlavu z kurata a ve vajci udusi, jednoročný kvet zvončekový a mačí, udelej prach a poživej.

Proti horkosti v nohách: Vezmi nácestu, k tomu silného octu a šefranu neváženého, udelej flajster a prilož na podošvy.

Item. Olejem borovkovým podošvy potri, odíma horúčosť.

Item. Folia senné často uživati, osožné jest; k tomu terjan na noc uživati, dobré jest.

Proti rozpáleným jatrám: Štrbák a čekanka jsú výborné lekárstvi proti rozpáleným jatrám.

Item. Listy čerstvé, aneb varené jisti, aneb prášek suchého stlučeného lísti prijímati. A tak muže se štrbák a čekanka s petružlenem v bilem vine a podobnými bylinami, teplymi, variti a piti a nemocným dávati.

Item. Kaše z jačmené múky strojená, zdrobiť s cukrem, aneb réckym vinem zmišená, jest dobré jedlo proti zimnici a horkým jatrám.

Item. Malinové listy zelené, stlučene, na horké jatrá i žaludek prikladané, odháni horkosť.

Proti studeným jatrám: Liskové orechy stlučené a s réckym vinem zmíšené a tak jedené, prospívaji neduživým jatrám.

Item. Liskový orech s octem dobrý jest.

Proti zacpáni jater: Paštrnákový koreň na prach stlučený, v medu prijatý, jest prospešné proti nedostatkum jater, ledví i bokuv.

Item. Horec varený a pitý, aneb na prášek v trungu vina udelaný, prijatý, odjima zacpáni jater, ukrocuje žreni bricha, mori červy, čistí ledví.

Item. Jatrnik jest spanilá bylina, ve víne varená a pitá, otvira zacpaná jatrá, moč ven pudí a všetko dobre v človeku činí.

Item. Jatrnik varený, za nekolik dní pitý, aneb prášek z neho prijatý, prospíva proti zlatenici.

Item. Koreň chmelový odjima všeliké zacpáni jater, i slziny.

Item. Brezová voda často pitá, zaháni zlatenici.

Item. Ambrožka ve víne varená a teplá pitá, uzdravuje zlatenici.

Item. Kopytník cez noc močený, ráno s vínem teplý pitý, jest dobré lekárství proti vodnatelnosti.

Proti ukusnuti hada: Vezmi kohutove maso a prilož na to místo s tomu hadí koreň a to roztluč v jedno na prach a zasipaj ranu.

Proti divému masu: Vezmi žeravého uhlí a zetri se solú a s vínem prilož na ranu.

Proti prímetu: Vezmi pretružlen, s korením dobre stluč a prilož ranu.

Digitized by Google

Proti ukusení psa besného: Vezmi vlaské orechy stlučené, s cibulí, soli s medem zmišené a s tým pomazané, hoji ranu.

Item. Pšenice v ústech žvikaná, na ranu priložená, hoji.

Koho by besný pes ukusil: Polej žluč dreveným olejem a vinem a prilož na ranu.

Proti svrabu: Vezmi veprové sadlo, oman a rutu, to utluč v jedno a maž se s tým.

Proti šlaku: Vezmi lastavice mladé, posekaj, k tomu človečinec, a pál z toho vodku, potiraj stranu zarazenú.

Proti horkostem zevnitrným: Ručničný prach, aneb saniter, udelaj cesto z múky jačmenej s vaječným bielkem, vlož do vody a pi.

Item. Uhorkové semeno utluč na prach, preceď a pi.

Item. Vezmi jahodový list, var a vsip prach uhorkový a poživej.

Proti studenostem zevnitrným: Vezmi lukankový koreň, černobylový, nechtíkový a k tomu škoricu, var to spolu v studničnej vode a pridej medu a užívej ráno, i na noc, predtým živý zázvor poživej a tak zapijej.

Proti ustání od chvodzi: Umi sobe nohy černobylem s vodu teplú, odnímá ustáni.

Proti hlistam starým lidem: Vezmi breznikový list a centariu medzi to, uvař to ve vode, nech to pije, skuseno jest.

Kdy má díte hlísty: Vezmi husacie pero a spál ho na prach a daj mu v pive piti.

Item. Repica v pive varená jest dobrá deťom.

Proti živým vlasum: Vezmi vasonovu kvoru, spál ji na prach a nadelaj z toho lúhu a drž v tom ranu.

Item. Vezmi polínek a var ho a s tým istým luhom moč sobe nohy často, pokaváďkolvek ten veľký vlas nevýnde.

Item. Vezmi ovsenú slamu a spál ji na popel a s tým jistým popelem posipej na vosk a ten vosk prikladej na nohy, tak potom výndu té vlasy na ten vosk.

Proti opilství: Kdo šefran trený pije ve vine — bár by jak mnoho pil — neopije se.

Proti siklavine: Vezmi kozí bobek, rozetri a dej piti ve vine.

B) Hospodárstvo.

Proti dobytku nemocnému: Vezmi oman, polianku, cesnek a chren, pokrajaj na drobno a dobytku to dávej.

Proti chudému dobytku: Vezmi repicu, var ji ve vode a dávej piti.

Aby kravám mleko neodňali: Vezmi rutu a veliký lipštik a dávej s chlebem jisti ráno, i večer.

Proti kašli dobytka: Vezmi brezovú hubu, rozrež ji na kusky, zvar ji v octe a dávej dobytku piti.

Digitized by Google

Chceš-li aby dobytek zdravý byl: Vezmi chudú žabu, zabitú na ceste nevdojak, vezmi z nej kus a obkaď ji kravy aneb dobytek v stajni a ništ im nebude zlého škoditi, budú zdravé.

Aby mleko kravy nestratily: Vezmi zelinku ihliza(?) a materinu dúšku, to var spolu a tým pokropaj trávu kravám, to aby činil, kdy sú nové dni v pátek a sobotu.

Aby krava husté mleko mela: Vezmi kvopor, vratič, levišik(?), jasené selí, které i v zime jest, to se má uvariti spolu a tak s tú vodú pokrápeti kravu i seno.

Jestli se krava oduje: Vezmi kamenného mleka, s octem zmišej a vlož do úst krave.

Kterú kravu hyd zaujme: Vezmi v nedelu ráno zrebe pred východem slunca a ušulaj z nich motúz a uviaž jej na hrdlo a spadne do tretího dne.

Aby neuškodili dobytku: Vratiš a petružlen zelený dávej jisti kravám.

Proti hovadu, které krvú močí: Vezmi lohové drevo, urob klyn a zahlob, kde se omoči.

Item. Vezmi ten moč, alebo tú krev, a prevrtaj dierku na povale nad letesníkom(?) a tú krev trikrát cez dierku prelej pomalý.

Item. Vezmi zelinu odpad(?) a kuštek sadla a utluč a daj do hrdla a pupek potri.

Aby kravy mleko nestratily: Kdy se otelí krava, udelaj lohový kôl a zabi tam do zeme, kde se otelí krava.

Item. Vezmi vody z prúda a daj jej piti a co nevypije, vylej na ňu od predu až nazad.

Proti morovému povetrí: Vezmi zo zhnilej vrby prach, vsypaj do pomij, ať pije, dobré jest.

Aneb: Plesnivec v luhu varený, hlavu a od molov, vší, hníd obranuje.

Komu svine chorejú: Vezmi živého ohne a prachu ručničného, rozetri spolu a dávej v pomyjach piti.

Pipeť slepiciam zahnati: Dávej jim cesnak jisti.

Kdy se dobytek navracuje: Vezmi krajček chleba a prehoď cez dom a potom ho zase vezmi, posip solou a daj tomu hovadu.

Aby vrabci zbožia nejedly: Vezmi zajačiho sadla a potri sobe s tým ruky, kdy máš síti.

Aby čely dosť madu znášely: Kdy se krava oteli, patri pilne, kdy to tela počne z kravy sať, potom najprvší raz vezmi doštičku, aby na ;em nepadlo a potri s tým leták.

Chceš-li čely zachovati: Kvet vlaského kvopra jest nejlepší včelám, ;dy se tá bylina stluče a úle se s tým potrú; potom čely rady zustá-;ajú, kdy se úle potírajú bylinu melišovú.

Aby se tobe čely darily: Vezmi vrbinu a vlož ji do úle, když roj sadíš.

Digitized by Google

Aby mel mnoho holubuv: Tresku, kterú hrom odštepi, prehoď cez ten dom, na kterem sú holuby, potom na svem dome nasip pšenice, ale s medem varenej.

Aby myši zbožia nejedly: Vezmi polinku pred narodzením panny Marie zrelú, a polož ji pod vrchní vrstvu, kdy budeš klásti zbožia.

Aby mušky presadu nejedly: Kolomaž rozpusť ve vode, zmišej v korytku a polej presadu.

Item. Které semeno máš síti, polej dreveným olejem, aneb rascovým.

Aby husenice kapustu nejedly: Vezmi netresk a stluč, ve vode, namoč to semeno presadnie za tri dni.

Aby ploštice neboly v dome: Vezmi z konopí úhrabok, dobre jej zvar a potom s tú vodu pokrapaj v dome, anebože v posteli.

Proti napravení piva: Vezmi chleb jačmený teplý a rozlom ho na poly a polož na dieru, nechať dobre vystydne a potom budeš míti dobré pivo.

C) Rozličné rady a čary.

Aby náhle šlo pivo a víno: Udelaj z takového dreva čap, které z hromadky mravcovej vyroste a budeš míti mnoho hostí.

Kdo chce mnoho rýb míti: Vezmi to drevo, které se v noci svíti, hnilé, vlož ho do sklenice, ale hu zamaž voskem tak, aby žádnym spusobem voda nedošla vnutr, potom vlož do vrše a chytíš mnoho rýb.

Aby te kun nezhodil: Vezmi drevo, čvo hrom odštiepi a nos za klobukem.

Aby te žádny z kona nezronil: Vezmi slamy, kde mrtvý ležal a polož do pravej čižmy.

Aby tobe kupec drahšie nedal, než začvo sám kúpi a má: Hlavu dudkovú aneb sovú nos pri sobe.

Aky si utrefil, čvo chceš: Vezmi dudkový jazyk a srdce, uváž sobe na levú ruku a utrefíš.

Aby si spati nemohol: Vezmi z hnilého dreva prach, který zelený jest, a ten prach, čvo kone češú, zmišej spolu a posip, kde budeš ležeti.

Aby na te lidé laskavi byli: Vezmi hlavu dudkovú a nos pri sobe.

Aby te lidé milovali: Vezmi štranek ze zvonice a nos ho kus pri sobe za tri dni a polož ho, kade lidé chodia mnoho.

Aby hrnce tancovaly: Vrabca, kde se vrabci bijú, chyť a ošklub ho živého, usuš ho dobre, zetri na prach a vysip na hrnce.

Aby jedlo z hrnca vyskakovalo: Vezmi ortuť a kus mydla, vrhni to spolu do hrnca a vyskočí.

Ad arma: Kterého človeka na štranek obesia, z toho štranku ab dal nit zapriasť a nosiť na sobe.

Item. Devatornik na prach utrený a cez rúru presipaný a sebú nesený, osožný jest ku zbroji.

Digitized by Google

Komu by dum očarovali: Vezmi listu, strelové korení, zvonček, zvar ve vode a tým všetky pokoje čisté pokrop ráno ve štvrtek.

Kdyby nekoho očarovali: Zmýti se máš čiscem a devaterníkem ráno ve štvrtek do východu.

Proti težkosti, kdyby tobe nekterá udelala: Vezmi nový šaflik a jdi ku mlynu a uchyt s kolesa vody na dno šaflikovo a s tým se umývej.

Item. Idi pres tri potoky spátkem a obrát tri kamene, pres které pujdeš.

Item. Vezmi pošvy, jaké chceš, napoj se z nich, chceš-li milosť míti od paní.

Aby si vedel, která tvá bude: Vezmi trebulu pred polednim v deň nedelný a polož pod hlavu a snije se ti.

Aby rada videla: Vezmi tri vlasy, usuš, zetri na prach, a sip do studničnej vody a poví svého mudráka.

Aby te milovala: Vezmi lastovičku, usuš a dej ji vypiti, a tak te bude milovati.

Item. Vezmi jej vlas a pilno hleď, kde pravú nohú stupi, vykroj tej zeme, zamaž to do čelustí.

Ut te sequatur virgo (aby panna za tebú išla): Vezmi vlas jej i také svuj vlas, sviaž spolu a rikej táto slová: jako této vlasy sú svázané, ať se my tak milujeme.

Item. Vezmi toho vosku, čvo na velkú noc v kostole sviti, a kterú miluješ, vezmi jej vlas a z obrusa niť a svuj vlas, i udelaj sviečku, a a kdy chceš zažni i príde k tobe.

Aby panna mnoho frajerov mela: Vezmi tri kusky z košeli, jeden kus polož do kostola, druhý do šenku, tretí na rýnek a tak budeš mít mnoho frajerov.

Aby panna tešnela(?): Vezmi zelené drevo, ptaj se ji, či ťa rada vidí, a kdy se nic nerečie, narež na nem, kolko chceš a polož, ked slunce nechodí.

Aby si netošnela za svým milým: Kde kone stoja, umi sobe s tú vodu tvár, co jim z úst pada a mluv takto: jako tomuto koňovi padá z úst voda, tak aby ode mne odpadlo všecko trápení toto.

Aby si netošnel za dievkú: Nalej na šechtár vody na dno a to pred slunce schodením a umi se s tú vodu.

Podáva *A. Halaša.*

Digitized by Google

Zvyky a obyčaje v Košťanoch.[1]

(Turiec.)

Opisuje *Ján Párička.*

(Dokončenie.)

7.

(Pri večeri a obede.)

Páni starejšovia,
krivé ruky máte,
všetko vy pojete
a nám nič nedáte.

8.

Dobre nám je, dobre
na tomto veselí,
keď sa nám mladý zať
z poctivosti žení.

Poctivosť, poctivosť,
veď je to pekná cnosť,
kdo si hu zachová,
trvá mu na večnosť.

9.

Už si ty, Anička,
už si ty raz naša,
už sme zaplatili
od tvojho sobáša.

Už sme zaplatili
štyriadvadsať groší,
už teba, Anička,
žiaden nevyprosí.

10.

Dobre sa vy majte,
vy N-é kľučky,
už vás neotvora
Aničkine rúčky.

Dobre sa vy majte,
vy N-é prahy,
už vás neprekročia
Aničkine nohy.

11.

Never mládencovi,
čo sa ti zabožĺ,
ako tomu psovi,
čo po ceste beží.

Never mládencovi,
ani že mu never,
kým ti on neklakne
pred oltár na kameň.

A keď ti on kľakne
a dva prsty zdvihne,
potom môžeš vedieť,
že už tvojím bude.

12.

Nič sa mi nepáči,
len tieto tri mená:
Janíček, Jožíček,
Pavko (Paľko) duša moja.

13.

(Pri večeri a obede.)

Ach, beda, prebeda,
s povali sa trúsi:
pánu družbovskému
poplesnely fúzy.

Digitized by Google

14.

V tom N-é dvore
studnička vyviera;
ponáhľaj sa Pavko,
už Marka umiera.

Neverím, neverím
že by umierala,
veď sa včera večer
se mnou shovárala.

15.

Strieborná zámočka,
pozlátistý kľúčik;
nedav sa ten Janko
od Hanky odlúčiť.

16.

Nebudem, nebudem,
v tých Košťanie bývať,
kalná voda tečie,
nemôžem hu píjať.

17.

Tečie voda riekom
tam hore vidiekom,
banujem, aj budem
za jedným človekom.

18.

(Pri večeri a obede.)

Ach, beda, prebeda,
s povali prach padá,
tomu starejšiemu
poplesnela brada.

19.

(Pri večeri.)

Dajte že nám, dajte,
čo nám máte dati,
veru nebudeme
tuná nocuvati.

Nenocuj, nenocuj,
ani ma netrucuj,
ak ma máš trucuvať,
nedám ti nocuvať.

20.

(Pri večeri a obede.)

Široká, široká,
požičaj nožíka,
budeme si krájať
z tvojho radostníka.

21.

Nespievaj, nespievaj,
mrzko ti to ide,
ale mňa počúvaj
ako to mne pôjde!

22.

(Pri večeri a obede.)

Veď ste nám aj Bože,
tej poliovky dali,
keď sme si len každá
po lyžičke zaly.

23.

(Pri večeri a obede.)

Nebudem kašu jesť,
kaša je horúca;
mladých chlapcov ľúbiť,
na to som ja súca.

24.

Nebudem tak robiť,
ako som robievav,
že by som k milenke
frajerov vodievav.

25.

Hore háj, dolu háj,
hore hájom cesta,
ak bude dobrá mať,
bude aj nevesta.

26.

(Keď idú na sobáš.)

Svätý Mikulášu,
žehnaj cestu našu,
veru my ideme
k svätému sobášu.

Digitized by Google

27.

(Keď prídu so sobáša.)

Hybaj dolu s voza,
nestoj ako koza,
dosť si sa nastála,
kým si ho dostala.

28.

(Keď prídu so sobaša.)

Otvárajte bránu
novotná rodina,
ideme zďaleka,
veru nám je zima.

Otvorte, otvorte,
vari nás neznáte?
vari nám to diovča
ukiazať nedáte?

Však ste ho videli
v záhrade, pri ruži,
keď si utieralo
bielou šatkou slzy.

29.

(Keď prídu so sobáša.)

Vymetaj svokruša,
vymetaj pivnicu,
veru ti vedieme
dobrú robotnicu.

30.

Teraz si Anička,
teraz že si rozváž,
v kúte je palica,
nad ňou visí korbáč.

31.

Pozri si Mariška,
hore do povali,
že by tvoje deti
čierne oči maly.

32.

(Keď idú na sobáš.)

Ideme, ideme,
cestičku nevieme,
dobrí ľudia vedia,
azda nám povedia.

33.

(Pri obede alebo večeri.)

Družbovia:

Družice, družice
čo si nespievate?
lebo by ste jedly,
lebo sa hneváte.

Družice:

My by sme nejedly,
my sa nehneváme;
keď nám príde vôľa,
my si zaspievame.

34.

Štrngaly, brnkaly
na stole sklenički:
odberaj sa Zuzka,
od svojej mamičky.

Keď sa odberala,
rúčku podávala:
ostávajte zdravá,
moja mamka drahá.

35.

Stala si Hanička,
stala do šechtára,
veru si dostala
dobrého kazáza.

Mohla si si Hanka,
do šechtára nestať:
mohla si ty Jožka
kazára nedostať.

36.

Už som sa vydala,
Bože, Hospodine:
už sa mám nachodiť
s hrncom po dedine.

S hrncom po dedine
a s košom po poli,
už sa mám narobiť
mužovi po vôli.

37.

(Keď prídu so sobáša.)

Hybaj dolu, skydlo,
tu je tvoje bydlo,
tu ty budeš bývať,
tu ťa budú bíjať.

Digitized by Google

Prislovia, porekadlá a úslovia.

Aká sviňa, taký kvik.
Až tak človek mrie od strachu. (Sr. Z. IV. 242.)
Ale mu naprišívam!
Aký išieu, takú stretou. (Sr. Z. VII. 275.)
Ak chceš dobrého sluhu, slúž si sám.
Aká jabloň, také jablko.
Ani mach tak nemachnatie, keď sa často prevaluje. (O častom menení služby. Sr. Z. XI. 558.)
Bodaj si na kone vyšieu! (V Brezne predtým len slabí gazdovia držiavali kone.)
Bou by vypiu aj z hada žlč. (Sr. Z. VI. 262.)
Blato — až osy líhajú.
Bosých Pán Boh nosí. (Sr. Z. XIX. 40.)
Bola mu každá vŕba totkou. (Sr. Z. VI. 379.)
Bože, poteš, keď budeme smutní, a požehnaj, keď budeme mrtvi.
Boli na teplých vodách. (V kúpeľoch.)
Boha za svedka volať. (Sr, Z, XVI 67.)
Čert ho obejšou.
Čo čerta poženieš do sedemdesiatich kostolov, zostane len čertom. (Sr. Z. II. 188.)
Čo ma mamka na svet daly.
Čo rozmýšľaš? Ako ľahšie na psotu výnsť?
Čo by ich šípom hnau, nejdú.
Dákosi sa neuberá.
Darmo dúchať do deravého mecha.
Deň je ako rok.
Dorota — fúka do plota.
Detí ani pazderia.
Deň aby sa neporiekol.
Dobrý gazda je už dávno v krčme. (Posmeška na pijaka.)
Dva národy prežili. (Dve pokolenia.)

Digitized by Google

Dobrý kočiš vie, čo koňom treba.
Dávno sú tie poza uhly. (Strovené.)
Dám vás do okresu. (Žaloba.)
Do navrácenia!
Dlhá noc — božská moc. (Sr. Z. VII. 648.)
Fajka pred jedením chuť robí a po jedeni sýti.
Hore vrchom pomaly,
dolu vrchom nedur,
a dolinou pohýňaj. (Sr. Z. XIII. 197.)
Horší stane, ako ľahne.
Hladnému sa o chlebe sníva a mäsiarovi o krave.
Hniloba ťažký kríž.
Chce ma o to dohnať.
Chovanici na palici — chovancovi na kyju. (O delbe.)
Ja viem, akým duchom chodím.
Jeho to nič neobchodí.
Koho sa pýcha chytí, netreba mu viacej trestu.
Kto neslúcha otca, matku, ten upadá do úpadku.
Kde je boj — tam je joj!
Keď Pán Boh dal zajaca, dá mu aj trávy.
Keď niet chleba, dobré sú aj koláče. (Sr. Z. X. 225. a 228.)
Keď nemáš nič v hrsti, vytri si r.. prsty.
Keď si h...., seď v r...
Kus ako ovčí pysk.
Kvapka dažďa, za šafeľ blata. (Sr. Z. XIV. 74.)
Len tak pole vrelo.
Ľahko je cudziemu rukami hada chytať.
Lepšie ide v jedinke, ako v páre.
Ľuby Ďorďka zomrela. (Starý chýr.)
Len tak porozume. (Podpis bez okuliarov.)
Len raz býva v pekle hostina. (Sr. Z. VIII. 303.)
Mám svoje letá. (Biblické. Sr. Ev. Jána IX. 23.)
Mohol sa držať, ako voš kožucha.
Musela som zaželieť.
Mladá je, ako treforočná jahoda. (Sr. Z. VII. 129.)
Marec — poberaj sa starec,
apríl — motyka a rýľ,
máj — toho starca daj!
Alebo: Pošiel marec — žije starec, príde apríl — donesie motyku, ryľ. (Sr. Z. XIV. 5.)
Má ten rozum, ako dva páry volov. (O hlúpom.)
Milý mi je, ako hromadiny. (Hŕba skália.)
Nehuč! (Netáraj).
Nekúpite raky? (Nejdete so mnou?)
Nahál (jasienka) káže kúdeľ priasť. (Sr. Z. XIV. 70.)
Najde lata latu a vrece záplatu. (Sr. Z. VIII 369.)

Digitized by Google

Na veľkô právo chodíme do Moraviec a na malô do Oslian. (Súdna stolica a okresný súd.)

Niektorá krava horšia od hoväda. (Sr. Z. III. 93.)

Neboj sa mrcha kúpy, ale mrcha ruky. (Od dakoho dobre kúpi, ale zle predá. Sr. Z. XI. 206.)

Načo sa zahľadí, to spraví. (Sr. Z. III. 270.)

Nie som blcha, ani mucha. (V prípade výhražky.)

Nebou by Pongrác, keby nebou blázon. (V Hornom Trenčansku.)

Nedoviera mi.

Nedau, čo by do oka hodiť.

Nesklonila som ucha s mojim mužom.

Nie ste hodni Boha pochváliť.

Niet lepšieho, ako živý tovar voziť. (Sr. Z. XIII. 221.)

Nespravedlivé nábytky, zriedka užívajú dietky. (Sr. Z. 898.)

Nespravedlivý groš tisíce z vrecka vyženie. (Sr. Z. X. 881.)

Na pazderia obrátili horu.

Neseďme tu, ako suché dojky. (Keď chcú piť.)

Nemám z mačky oči. (V noci vidieť.)

Nikdy nebol z vlka úradník a z capa záhradník. (Sr. Z. VIII. 972.

Narobil som si plichty.

Nedostatok hotový zmätok.

Niet toho zvera, čo by nebolo klietky naň.

Opatrujem ho, ako holuba.

Odor, odkop, odkos, nedolej, nedomeraj — vyplatíš paholka.

Od nej sa odkázau. (Nechal ju).

Opatril ho ani vietor múku.

Pôjdem po nohách.

Po krčmách sa chová.

Pravda smestí sa na otca, na mater. (Sr. Z. V. 149.)

Pou na pou zdraželo.

Prvô zlato — druhô blato. (O deťoch.)

Peter a Pavel huby sejú. (Sr. Z. XIV. 55.)

Pristávam na vašu dobrotu.

Potuchlina smrdí. (Potvárajú mládenca, abo dievča, že sa žení, abo vydáva. Sr. Z. VII. 399.)

Pán farár dá mu to meno, ktoré si vyspievalo.

Pāstou ho môže vyniesť. (Veľký pohár.)

Poťkalo ma. (Vábilo.)

Prišla s ťažkým životom. (Tehotná.)

Pajedlivá žena aj z anjela čerta spraví.

Prednejšie sú moje ústa, ako moja vlastná sestra. (O výžive. Sr. Z. II. 5.)

Poďme ďalej, kde volajú: Nalej!

Digitized by Google

Rezivom ženie do mňa.

Ryba z ryby žije.

Raz bou v Budíne jarmok na psov, takého viac nebude. (Za Mateja kráľa.)

Ráňau som prielohy.

Straky považajú a strnádky bráňa. (O mrcha hospodárstve. Sr. Z. XI. 430.)

Sviečky do loja máčala. (Hupkom tancovala.)

Strýca ti za Váhom naháňalo! (Kliatba.)

Šťastie, že ho nedolámalo na pazder.

Svet je škola, psota majster. (Sr. Z. IX. 618.)

Šak si robotnica, ani za groš husle.

Šetky macochy povešať na sochy, a tú moju mrchu do samého vrchu. (Sr. Z. VII. 313.)

Šikovná si, ani na päť ríľov plátna.

So sviňami po svinsky.

Slnce sa obzrelo. (Pri západe zpoza chmár. Sr. Z. XIV. 165.)

Suché kopy — mokré snopy.

Sedíš, ako Božej matky batoh. (O tuťmákovi.)

Slepý ti núka závdavok. (O driemajúcom. Sr. Z. VI. 466.)

Stará dievka vadí sa aj s chodníkom, po ktorom chodí.

To vám výndze z hlavy. (O opití.)

Takie žeravie vody. (Prudké.)

Tratili sa ani raky z hrnca. (Potajomky.)

Takú má tvár, ako oheň. (Červenú.)

To je s kostolným riadom, ale so svinským obyčajom. (Sr. Z. XVI. 54.

Trochu zletiť. (Zohriať.)

Tu je koniec chleba a vrch psote. (Najväčšia bieda Sr. Z. XI. 583.)

To len taký padá, čo sa nedrží. (O daždi v hmle.)

Tic—tic—tic a roboty nic.

Taká žobračina!

Tisíc vozov maku!

Toho aby sa človek nikdy nebál, čo jesto.

Tri noci boly oči na rásoškách. (Nespaly.)

Trpí biedu, ako mlynárova sliepka.

Trecie bolo za pásom. (Dieťa v živote.)

Ten môj gazda. (O mužovi.)

Úfnosť najväčší cigáň. (Sr. Z. IX. 417.)

Udri dobrô — bude lepšie, udri mrcha — bude horšie. (O nenapraviteľnom.)

V tej pálenke hada močili. (Tuhá.)

Veď ma vygazduje. (Na nivoč.)

Vidlička čistota, ale prsty istota.

Digitized by Google

V tie hladnie roky.
Víno skáč, pivo spáč. (Sr. Z. XIII. 80.)
Veď je nič; keď dievča chlapca má, žena musí mať. (O prespanke.)
Vlastná sestra, z jedného života.
Veru som chorá napchať do bachora. (Sr. Z. X. 458.)
V krpcoch narodený, páleným krstený.
Vyháňajú psotu. (Prvé mlátenie.)
Vytras žobráka zo vší, dovedie ťa do nich.
Vyrácháť metlou.
Veľký zlodej malého hľadá.
Vlka nohy kŕmia. (Kto mnoho chodí a neškodí mu).
Zajednáva robotu.
Žena nie haliena. (Treba ju opatriť.)
Z koláča diera a z hrnca krava. (Sr. Z. XII. 428.)
Živ sa, hrivko, ako vieš.
Zuby hryzie na mňa.
Začalo zaprchať.
Zo všetkých pokladov sveta najväčším je mladosť.
Zle je s ledačím a horšie bez neho. (Sr. Z. VII. 615.)
Živô na mrtvô by sme kládli (Nadarmo.)
Z takého voľákeho náchoru to urobili. (Z hnevu.)
Ztratí sa pod rukami. (Málo ho je.)
Zdýma ani hláč na suchu.

Sdeľuje: *A. Halaša.*

Digitized by Google

Kronika baňsko-štiavnická.

Spisowani wsseligakich znamenitich starich wecy ze starich knich wipisane a pre nasledugicich potomkow zanechano, aby wedeli, gako se za starodawna co činilo a dgalo. Spisowatel toho bil Ignatz Opluschtil, kteri pametal od roku 1786 až do roku 1861. To spisował, co se stalo v krajine.

(Patri:) Ignatz Latekovy, hutmanovy na Ondregsy.

Spisowani ktere sa hodne, aby sme se rozpomenuli na predessle časi a o počatku Banskeg Stijawnice.

Roku 745 začali mesto stawat na wrchu wisse Stijawnici, ktere ma posawad meno: Stare mesto. Po par rokoch gissel pastier ze statkom na passu dolu do dolini, kde ge teraz ring. Widel tam gastericu behat a on gu obhanal; len mu skapala pred očima; on gu hledal, a natrafil na gednu zlatu schnúrku w kameni. On hnedki nožom probuwal rezat. Widel že sa mu da kragat, odrazil negaký kusok steho kamena, a wzal domow, ukazowal ludom, to ale poznali nektori že ge to čisto zlato. Issli s nim. Ukazal to misto kde on to wzal, tak hnedky začali robit (roku 750) daleg, a ta schachta ge podnessni den na rinku, ale ge zasipana, a tak sa začinali robotnicy tam budowat, negwic z Morawi a Saksi, ag Česi. Gak to wideli ti messtani, že se tam wždi wgac obidlugu, tak se dolu steho wrchu wstahowali a swe domi tu dolu stawali, gako posul stogi. To meno pochaza na rozdilni spusob. Gedni mluwa že od teho pastgera, kteri se menuwal Schebnitz, druhi powidagu že od toho českeho mena Zemnice, ktere znamena banija; treti powidagu, ked mali narobeniho garcu, a kral gim wssetko wzal, a hnedky se začali ponosuwat, že za gich pracu gim nist nedal, tak powedali: Sebenitc, a od teho misla, že ge Schemnica. Ale to prwe mame za prawdu negskoreg uznat, a negpodobnegsso ge to slowo ku Schemnici, aneb Štiawnica.

Digitized by Google

Roku 770. počali se bane w Kremnici. Wedle gegich rozprawani to gest od tich prvnich ludi, issel geden se swu strielku po horach; len on widel gednu kuroptu, která se tam v piesku hrabala a ten pisok žrala do seba; on gu zastrelil a wzal domov, otworil gu, a nassel geg w žaludku čiste zlato, ag w čerewach. On gissel na to mesto prehrabuge, a nassel tam zlatu schnurku w gami aneb w tom kameni. Ten to daleg ohlasil, a tak dali Slowakow tam nagprw robit. Obidlenga tam nebolo, len si take kramcoke robili pre trich neb štir chlappow. Potom prissli Sachsi, a ti potom obdržali wetssu stranku. Ag ti si take kramce stawali, a ponewadž boli Nemci, tak menowali krämlu, a ponewadč po čase se toho wela nastawalo, tak od tich kramcow dostala meno Kremnica, nemecky Kremnitz.

Roku 1100 král Coloman Kremnicu na mesto powissil, kteri obiwateli po dalssom čase r. 1323 a 1342 od krala Karola prwniho z Wissegradu slobodi nektore milostiwe gim udeliw.

1118 boli tu červení mnísi urideni, a 1128 od pápeža pri soncilium we Francuskeg boli potwrdeni, a w Stawnici w Starom Zámku biwali, ktori si sami dali wistawit roku 750. Roku 1251 sa bane na Španeg doline začali, gedna mila za bistricou, ktere bane Saksi obdržali a wnich začali robit, za kralowani Ondrega a w roku 1222 začali bistricu buduwat, a tam potom Saksi biwali.

1255. král Bela IV. dal Saksom to mesto, ktere se menowalo Villa Nowa, na nemecky Neusohl a dal gim nektere slobodi a to mesto za slobodno bansko mesto podwihol. A za toho kralowani musela Stawnica mnoho trpeti, nebo sa Tatari do neho wrutili, kteri wssetke bane a huti zapalili a zkazili.

1275. dal magistrat stawnicki na meski unkest kaplnku wistawit k sw. Mikulassu; nini se nachaza železni sklep w komorhofe steg kaplnky, gako pismo nad de dwerma toho skladu wiswečuge až posawad.

(A potom jezowite ze sw. Mikulassa kaplnku sprawili ku sw. Ignatimu, nebo tento bol katolicky kostwol.)

Na zgadost ale krala Ladislawa a na ostrihomske arcibiskup že od mesta wižadani P. P. dominikanow do mesta prigali, pritom si wibudowali geden mali klaster, kteri ale w teg rebelii zanehali nebo male dwochotke mali, a tak odessli.

Pozatim ale 1671. bol P. jezuwitom dani, kteri ho potom na welko ten klastor wibudowali, ag ten kostwol wedle rezidentii, kteri sa nemecký menuge oni wistawili, a w ten čas ag komorhof wistawili, a to boli gich skoli.

1204. se strhla w Uhrach taka powetrica z bliskanim a hrmenim (e)hromi stale udgerali, pritom burka z welkim priwalom prissla, tak že wssetke potoki a welke wodi ze sweho behu se wiwissili tak ze pola, uki, dedini, ludi y mnoho statku, ag ludi sebu pobralo.

1213. Se strhla zase taka burliwost w powetri, že burka domi, stromi

Digitized by Google

a pola w setke zniwočila, a woda zase zebrala a zatim letel w powetri geden drach, kteri bol 17. schuchi dluhi a skade letel a dichal, nebo fučal, tak škodliwow parow že ludga kteri pod nebom boli gako čeli padali a mreli.

1100. Kral Koloman udeliw mestu kremnickemu tu slobodu že se može banske mesto naziwati, a kral Karel roku 1323 a 1342, ze Zamku Wissegradu gim wgaceg slobodi poslal a obdariw.

1567. dne 24ho augusta, bolo od stawnickiebo mágistratu skrz 24 negstarssich mestanow urideno, že žaden kteri bane nepaguge (to gest nenaklada) a aspon negmeneg 2. zlate do tižna na bane newida že nesmi wino predawati a tak burgermeister každi tižden musel richtarowi popisanich dati.

1470. Kral Mathias Corwinus wssetke banske mesta od contributiow a taksow oslobodil.

1484. Kral Mathias Corwinus okolo banskich mgest ležiacich osadach zakazal kozi držati, a wtom roku rozkazal, kteri chce w Stawnici wino predawati, že musi bane pagowat, ginač že se mu wsetko bude confiškuwat.

1486. bola Lubgetowa od wudce českeho Zisska nazwani, wipalena, a ludi wimarnili koho dostali, te bola to nestesna Husicka wogna wten čas.

1496. Kral Wladislaw rozkazal, že wsetkým stawnickim hawgárom, to gest robotnikom královským, gako ag kwerkom na každu potrebu že sa gim ma slobodne drewo wicachowat. A wten rok dostal magistrat stiawnicky dowolenga s červenim woskom pečaditi.

1510 ge belganska Garbstolna započata ktera bola hlbsse gak Sigismundi Schachta.

1519 bolo dowoleno na handlach piwo ag gini trunk predáwat slobodne, gako ag gatke porobit a meso predawat. Wtom roku boli vssecy pani ag ssefari, ag bangari, prwikrat prisahani, žeby werne služili, a wtom roku tak kremnické bane schudobneli že wsseci robotnicj zutekalj.

1524. Kral Ludwik pital od stawnickeho mesta, kteg tureckeg wogne na pomoc stribra, tak mu dali 10 centou že wgac nemohli nebo nechteli, a wteg wogne bol pri Mohaci prewladani, ag sam tam zostal mrtwi. A wten čas se Lubgetowa wistawjla, a wssecy katolici luteranmi zustali.

1552. bola luteranska wgera ag w Styawnici rozssirena.

1553. We Zwolene prwe dela w Uhroch lgali, tak si dalo ag Stawnicke mesto dewat dgel ulgat. Na gednom dele bolo napisano, ale ulgato, nemeckima slowi „Stadt Schemnitz liess mich machen, den ich Trif wird nicht lachen," to gest na slowensky: Mesto Styawnica mna dala ulgat, koho ga trafim nebude sa smgat.

1554. Začala gedna panna w Styawnici Nowi Zamok stawati Barbara Reselin nazwana, ktera skrze erbowani tak welice bohata bola a zemrela welkeg chudobe 1575. Pri geg pochowawani se taká burliwost w powetri

Digitized by Google

stala, že gu pod Zamkom nechali ležat, a utekli se skowat, a gu wgac nenasli.

1559. Po wssetkich banskich mestach se katolici odwratili od swogeg wgeri a zustali luterani, a mnohi uss skoreg zustali luterani.

1563. začal stawnicky magistrat Prassownu stawat.

1569. 6. marca dal styawnicky magistrat, prwi zwon na nowi Zamok, na kteri len wachtar hodini bige, a na sturmowanga ked hori, a 1806 se rozpukol od sturmowanga ked Stawnica horela 28-ho maga.

1572. bol mor w Stiawnici, len w meste umrelo ludi 1100, w Hodrussy 600 a okoličnich dedinkach 2000.

1573. bol Maximilianský Bergordnung wyhlaseni a potwrdeny.

1574. Polsky král Heinrich IV-ti ze Styawnicy cez oblok ussel, w sedliackich ssatach. Wtom roku se strelnica w Styawnici počala s welkow pompow.

1587. Kral Rudolf banské prawa, nebo Bergricht, od magistratu odeliw a uridil Bergricht skralowskich panow.

1593. Kremnicky gwerci tolko kralowi dlužni zustali, že kralowi bane museli odstupit, pri kterich este mnoho kral skoduwal.

1602. Stawnicka Oberbieberstolna dala každi tižden tisic hriwan to ge 5....

1606 boli od rebelantou Redei a Botskay banske mesta Kremnica, Bistrica a Stijawnica welmy po nepritelsky zachazane, zatim prissel Betlen ze Sedmohradskeg do Uhrou, a gako do Styawnici prissel, tak se wssecy bangari do komorhofu skowali, ktereho nepritelstwo az do roku 1619 trwalo.

1611. začali Trogicku Garbstolnu prebigati, a robili až do roku 1617. která kostowala 3 milioni, ale nasledugicich trich rokach bol unkest zaplateni, a este čisti osoch bol 3 milioni čo preukazali.

1613. Prisli gak banske mesta tak y komora, pod uhorsku komoru, pred tim ale boli pod Rakusky Dom, a geho panowani bolo az do 1718, zase pripadlo pod Rakusy, to gest pod Widen.

1620. Pri Stawnickich handlowskych kunstach pusstali kone do gami we wolowich kožach zassite abi se nikde neodrali.

1624. Začali Ferdinandi Schachtu otwarat.

1655. Dostal styawnicky magistrat ten rozkaz od krala, aby hawgarom gich Schlegl, a Eisen, kteri gim bol 1538 roku odnali, naspak museli nawratit.

1669. Esste boli wssetke kostoli luteranom prisluchagice, ag se spitalom to gest, kde su skoli latinske nini, to bol spital styawnicky, ale 5-ho unora wedle rozkazu královskeho bil katolikom darowani, a hned ho poswetilj a Swatu Omssu ag kazen w nem drzali, a pobožnosti konaly.

1672. dne 28 july bol zwiteženi swateg Katariny kostel, to ge slo-

Digitized by Google

wensky na rinku kteri bol wistaweni 1443 ag s farou to gest čilegssy Marschalkow dom, to bola fara ag malge skoly, ag zwoni boli od katolikow wyboguwane.

1673 Leopoldschachtu na Windschacht(e) začali robit.

1678. dne 2. octobra. Ten rebelant Teköly mesto ag zamok wo Zwolene z welkow sylow wyboguwal a w mesici nowembri ale od welkeho strachu w Kremnici wssetke dachi zebrali, gesli by ag ta prissel, že by nemohol domi skazit a wipalit.

1679 w aprili museli Ckleno Teplicani Turka chovat, čo len mali doma wssetko gim zedli w octobri prisel Tokoly do Styavnicy a musely jezuwite prec odgiti, a potom ten rebelant do Stawnicy padol, a komorhof, ag wssetkich panow orabowal, a wssetke katolicke domi na wniweč obratil, a spomocu tureckow ag Hodrussu wipalil.

1680. Dalo styawnicko mesto geden mur ag brani okolo mesta sprawit ktory styricattisic kostowal ag zbranami to gest pri komorhofe bola gedna pri schmelzhauze druha, pri luteranskeg skoly 3^{at} a stwrta bola za zwonarnow, tge ale dal cisar Jozeph porucat 1786.

1683. Wseckich katolickich panow ze službow zložili.

1687. bol na Windschachte prwni trch oznameni ag drzani, pre hawgarstwo slobodne predawati. (1852. ale prenesli na pgarsku stranu a platit musia).

1728. bolo uriadene od cirkwi swateg katolickeg po celom krestanstwi, aby mesto Pan Boch dag dobri den rikali, aneb se klanali Pochwalen Ježiss Kristus.

1737 Dohotowali pani Patri Hieronimitani swug klasster na Windschachte.

1745. Začali styawnicku kalwariu stawati a 1757.-ho roku dohotowali kalwariu.

1751. bolo milostiwe leto od 23. aprila až do 4-ho octobra.

1758. 28. juny. issli hawgari prwikrat na ssgance do Gablonkowa na Prandeb(urka).

1759. wistawili prwe hodini na na Windschachte.

1760. Prissli missionari do Stiawnici.

1763. bolo w nassej okoličnosti welke zemetreseni okolo Stiawnici.

1765 dne 3 octobra prebili hodrussku Erbstolnu na Pgark.

1767. dne 12 maja napadol welky snach w Stiawnici.

1772. Swiatke kasierowali.

1773. Panow Patrow jezuwitow kasierow.

1782. začali Kayser Jozeph II^{di} Erstolnu we woznici robit, a welm tuho začali, tak že mnoho hawgarow pomrelo, a ostatni pochoreli, pr mrcha a mnostwi wodi w kereg robili

1783 bol Jos. cisar w Stawnici.

1784. Issli bawgari do Čgech na Pleso 300 chlapow Mini a schgance

Digitized by Google

kopat a boli tam za dwa roki ta robota bola ale od woganskich panow odelena na tri roki, ale že se hawgari usilowali a skoreg o geden rok hotowi, tak im tu prowezigu welku na 8 zlati poručil, kteri 40 roki wirobi od petnasteho začinagice, ale 1835 gim odnali sneg, a tak len na 4 fl. 40 k. nehali.

1786. Panow Patrow hyeronimitanow skasirowali. Mladich dali za fararow, a starim penzigu.

1786 začala se turecka wogna a čo wibogowali za tri roky, to vssetko Leopold II Turkom navratil, ked pokog robil hned gako bol za krala korunowani za Jozefom II. cisarom.

1802. začali banka cedulama obecne lwonati, a boli w takeg važnosti gako stribro nebo zlato, a trwali az do roku 1811, dne ale 15-ho marza boli skrze kralowsky patent po wssech cisarskich kraginach... Ten Patent prissel osem dni skoreg na secke panstwa, do wseckich mgest y po wetssich dedinach, ale museli sestorga prisahani bit, u negwetsseho ležal až do toho ustanoweniho dna a hodini, 5 ráno, a žaden nesmel skoreg otworit pokud wsseci pečet nepacili či ge neni poranena, a kdo bi takowu skoreg otworil, mal bit obeseni. Ked sa už otworil tak sme wideli a čitali ze geden zlati neplatil wgac len 12 kr. Boli na pomoc tim bankocedulam narobenge y medenge pengaze, to gest pol zlatnike, stwrt zlatnike dwa grossnike grosse a 1 kr., tak ale tge pol zlatnike neplatili wgac len dwa grosse, pet gressnik za geden gross, dwa grossnike tge boli naskrz kasirowani, a ludga gich na funti predawali kotlarom za 12 kr. geden funt, a za 8 zlatich bolo potreba to gest 80 kusi na geden funt, za to dostal stiri grosse a to este len plane pengaze, pet. kr. platil za geden. Pet zlatowa banka platila za geden zlati. Namesto tich dali pod menom Einlesung Scheine, potom prissli Anticipation Scheine, za tima prissli druhe z červenow hwiezdickou, ag tge neboli dluho platne, potom prissli welmi pekne a kunstowne, ale se nagssli taki čo ag tge falessne robili, potom prissli zase ginaksse, na nich bola gedna hlawa malowana čzerna zenska twar, a pod nu bolo napisano Austria a naspodku poli dwa chlapci pekne a kunstowne wirobeni, a na kazdeg boli dwe malge ale ginsse pri každom kasirowani tich Banknotow pred trima mesgaci skoreg rozkaz prisel, abi každi oddal swoge banknoti, budto do kasi, nebo do solarni, nebo na portie do stolici tam gich prigimali ale len po ten čas gako bolo ohlaseno, a komu zustali po uloženem termine ten musel skoduwat.

Dluzobi a capitale ktere boli mezi ludmi trebas boli 20, 30 nebo ag od 50 rokow w stribre nebo w zlate wipožičange, tge sa wssetke na ba ke obratili, a len stiri grosse bol platni taki zlati, a tak ze sto zlatic i neplatilo len 20 zlatich w schagnach, ked ale taki capital trwal až do roku 1816, tak neplatili tich dwacat zlatich len osem zlati w bankno ich. Takim spusobom mnohe syroti a familie na psotu prisli. Lwoni ba ske tak boli wiwissene ze kteri mal rategice 20. kr. na den, tak mal

Digitized by Google

w tech bankach tri zlate, penezi bolo wssade dosti, ale gich malo schatcowaly ponewadž se wzdicky premgenka robila, a urodi tgess za tri roky nebolo to gest 1812 = 13 = 14^ho pre welku mokrotu a studenost.

1808. Isslo hawgarow ze Stawnici, Kremnicy a ze Spaneg dolini, spolu gich bolo 800, len čo kamen lamali, ked (v) Komarne ten festung obsilnowali, boli tam za poldruha roka, ale gich Francuch wihnal ked začal skusow donich strilat, tak zutekali ag spanmi.

1811 pres celi mesgac august wichazala gedna kometa welmi zdluhim a gasnim chwostom proti Luptowu a Orawi, swogu metlu držala nebo ukazowala dolu wisicu, sktereho wideni ludga predpowidali, že to na powoden, a welky trest znamena ktere se ag wiplnilo, toho roku na den Sw. Bartolema popoludni se zachmurilo, gako zhmli pršalo, nebo bolo tmawo belaso, čo hrozne strasne to bolo k podiwani, wssak bi zagiste stoho dassdu bi sa bola ani len zem nenawlažila, ale žili zemske ktere magu z morom comunicatiu se otewreli, a tak že w Orawe a w luptowe mezi kterimi stolicami geden wrch ze sameg skali stogi, welkim zwukom a hrmenim se roztrhla, a woda sneg se taka wetssa gako Wach se walila rowno do Wahu, ale pokud prissla ta čo nagssla, ci boli hori dedini zahradi z pola zem zebrala a len garke a kamenga zanehala kde boli oračini a ten wach sa tak rozssiril že stwrt hodini zgedneg y zdruheg strani se wilgal, a kde woda prissla domi kostoli fari ludi statok ale wsetko zebrala až do Komarna tak spustatila, tak ze cez wgac stolic teku skodu robila, od Orawi, a take wrchi boli dwa čo tu wodu za cele tri dni a noci wen tekla, wisse stiri tisic ludu se utopilo ostatni isli po swete po robotach a po zebrani

W ten gisti den ag w Smolniku taka powoden bola, ze zemi wen tekla a se walila, kde ani studne neboli len s celeg twrdeg zemi, a tak welka že bane kamenim a pgargami zanesla, tges welke domi murowange zrucala a čo w domoch bolo wssetko zebrala, a pola, luki, zahradi wssetko kamenim zaneslo, gak bohatim tak chudobnim welku skodu narobilo.

W ten gisti den y we zwolenskeg stolicy wisse Sw. Ondrega na gednem wrchu; w pritomnosti dwuch walachow, kteri na gednem miste kde poludnuwali a sedeli na pažiti len počuli pod sebow welki buch a hrmot w zemi, a naraz gim premoklo cez nohawice, ti skočili hore a odissli na druhe mesto si sadli a gedli, a to pilno hledeli čo to nasledowati bude, len naraz se pukne pazit, a wibehne taka wlna gako desat okowi sud, za nim druha ag treta, len sa prepadli naraz gako gedna izba welka a potom se uss walila woda wenku, len sa wgac a wgac rucalo ta dnu za tri dni a noci potom prestala se rucat ag woda tgect poto(m) isli nekteri ta pačit, taka hlbokost to bola, že nemohli spodku uzret, a schirokost gako negwetssy kotol, a gako dolu tekla, take garky wimila zebi mohel nagwetssi dom w nich wistawiti, a nedočahel bi wenku, do Hrona hnedky padala, a wedle Hrona čo boly zelezne hamre, ginsse

Digitized by Google

budowiska to zebralo, sedlakom domi chlewi humna statok a čo nagsla. W banskeg Bistrici zebralo horne hrable a wisse osemtisic lachtrow dluhiho uhliarskiho drewa. Uhlisko horno ag dolno wssetko zebralo y dolne hrable wssetke zebralo, ag pilu na dolnich hrabloch wcelki gu neslo na Hrone, a hute uss mali tez strachu, lebo woda bola skoro zarownak s cestow pri hute, a uss sa ag cesta začala pukat a rucat, aby nebola woda tu halnu troskowu zebrala bola bi gistatne hutu wzalo, ale skrze to sa Hron rossiriw, tak mala woda mestissko sa rozsirit. Donesla ta woda sebow geden belčow, w kterem gedno dgeta leželo, ale este sucho malo w belčowe, a gedna mačka bola na tom belčowe. Malo sa wgac raz prewratit do wodi ked ten belčow nečo buchlo, ale ta mačka hned preskočila na druhu stranu, a tak belcow naprawila, ale geden člowek se nassol preci, kteri ze swim životom wazil, a to dgeta oretowal s teg wodi, dgeta wzal na ruke a mačka mu wiskočila na chrbat, potom to dgeta nekdo wzal, a kurentowali, komu bi dgeta chibalo, ale se nikdo nehlasil, tak bezpochibi ag geho rodičga sa utopili. Potom dolu Radwanow, čo mali wedle Hrona masstale, remeselnicke werkstati, nektere ag z ludma dolu Hronom ngeslo.

1806. dne 28 maja gak Styawnica horela od pekara pri fare wissel ohen na poledne $^3/_4$ na dwanast. a tak hned se ohen na troge rozdelil, negprw fara kostwol potom Klauser a wssetke tge domi až na Stangrubnu; druhi ohen se tež na Staugrubnu obratil, treti na residentiu komorhof a dolu az na pilu z obidwuch stran zhorelo.

1816 se dokonala francuzka vogna a ti traga krali issli do Parizu to gest cisar rakusky Franciscus I^{vi}, ruský cisar Alexanden I^{vi}, pragsky kral Fridrich Wilhelm III. ale ag kazdi se sweho wogska čo neglepsse powiberali, a ze wssetkow munitiow čo gim potreba bolo gako do wogni, nebo neboli gisti, či ti nespokogni francuzi neco proti nim nezačnu, a tam pokog robili, ale na taki spusob, že francuzka kragna ma tim kralom gegich nakladky wiplatili, ale čo si wibogowal, to mu nechaly, ale do Widni poslali sto ag ssest a dwacat wozow stribenich penazi, a tak ag Rusowi čzo žadal ag Praizowi, kolko mu prisluchalo.

1816. bola ta nagwetssa drahota ked kila žita bola za pet ag osemdesgat zlatich w ssagnach geden chlib 3 funti tezky za 1 f 30 k, žagdel muki 30 k, 1 zagdel gris za 42 k, fisolne za 33 k, 1 funt brinzi 1 fl., 1 funt slanini 2 f., 1 funt howezini 24 k, brawčowina 45 k, gedna owca za 75 fl., gedna krawa z 250 az do 300 fl., geden braw tezki za 250 az do 300 fl., gedno prasa na pečenku 8 až do 10 fl. gedna hus 5 neb 6 fl., gedno wagce za 8 neb 10 k, cent sena za 6 neb 7. zlati, kila owsa za 30 fl., geden par czismi howeze za 45 fl., kordowanowge za 55 až 60 fl., plano sukno 1 rif za 10 fl., fagnegsso 50 az 60 fl., žagdel piwa za 15 k, wino za 1 fl. y drahso, zagdel medu 2 fl. 15 k, a wedle tegto ceni tak bolo wssetko draho, este killa krumple za 10 fl.

Digitized by Google

1816. bolo od hwezdarow geden mesic skoreg oznameno, že dne 18ho juli toho roku bude ten obecní a strassliwi den sudni, wssak mnozi se baly, Boha prosili za milost, mnozi gedli a pili keri mal čwo. ostatni držali za blazniwost, ale gako prwnim tak ostatnim, wsem nam teplo bolo. W Uhrich w Komarne začalo popoledni o stirach hodinach predmenowaneho dne z welkim blizkanim a hrmenim, kde ag zagiste w starem festungu 8 hromi uderili, za tim nasleduwala burka tak welika že mnoho ludi pobila kde na poli nagssla, owce, husi a gine zwirata, a tak se ta hrmawica dolu Dunagom až na Pest, od Pesti na Tokag a w Lučenci swuj konec wzala, ale takim strichom schirokim na sest mil a čo kde nagslo na poli winicach, zboži owoce wssetko sklklo, čo bolo nazato to zebrala woda, a pritom wsadé bola ta welka hrmavica, to trvalo celich osem hodin a presla na 36 mil a ta hrmavica burka a ten welký a prutky dast nam zase drahotu narobilo.

W nassem kragi to jest pri Stawnicy bola ta hrmavica a blizkanga strasslive. ag nekeda uderilo, dast presol len za malu chwilku welke kropage, ag nečo bola burka zmissana ale mnoho neuskodila.

W nassem kraji bola tgess ta pokuta. Prwu sobotu počalo od Stampochu cez Uhliska na wisoku cez Pargh ag wssetkymi wrchami cez Rowen až na Červenu Studnu burka tak welka padla, že se nachazela až na 35 lotow, to gest wisse funta, nebola ona (Zaiste kamenec. R.) okruhla, ale gako hwiezda, prostredku bola kulka gak welki orech, a akolo teg welkeg bolo osem menssich poporad namrznuto. W ten rok w nassem kragi ani nežali ani nekosili nebo kwet s trawi bol do zemi zabiti, tak ag klasi na zboži, zo stromow haluzi obdrapalo, owotse s wodu teklo, a dachi, kteri bol trocha stari poprebijalo, nowe schindle postiepalo, obloke zregdka kde cele obstali, ak si zawčasu dolu nezobrali. To bola prvá sobota w juliusi. Druhu sobotu začalo od Červeneg studni na Teplu Žakil(?), Cklene Teplice, Repisste, cez Banky a tak timi dolinami až na Močgar, tak tgess wssetko zbilo gako nagprv w nassom kragi, tam gegich pola kapusti, len a konope wssetko na wniweč obratilo. Tretu sobotu též wečer o 6. hodine prisslo a začalo tak gak u nas kazdowati, ale tam len horami, až k Hronu a tam swuj konec wzalo.

1818. Začali pre robotnich ludi za stribernima penezmi lonati ale takim spusobem, že geden zlati, nebo 3 dwacatniky za poltreta zlatiho ratali, pod tim titulem dwasto padesat procento w sagnach wedle toho dawali nam aj schagne, misto gedneho zlateho dali 2 fl. 30 kr. a tak platili až do roku 1827-ho, potom začali zase papirove pengaze, ktere zase misto dwacatnikou a tolarow dawali. 1829 tge prvge banknote konec wzali, a ginaksse wihutali a čerweno boli malowange, ale ag take tgess falesne robili. 835 i tge konec wzali, a este kunstownegsse robili. 843 prissli zase nowe, na kterich gedna ženska twar bola wimalowana, Austria bolo natlačeno pod now.

Digitized by Google

1824. dne 10ho juny o 6. hodine wečer se welika hrmawica spusobila a do klasstora na Windsch(ach)te hrom uderil do križa na kostole, prissel po sslisnach na chwor, prisow a zase po slissnach na ten drot čo se cenkava na porte, a cez seno až do piwnici, a tak celi klastor zhorel, ale ginim nič neskodilo. W ten rok w okoličnich mestach 6 kostelow skrze hroma udereni wihorelo.

1825 pan kunstmagster Lang geden nowi kunst w Leopoldschachte wimislel a vibudoval, z welikima nakladki.

1826. geden nowi dampf maschin wimisleli a wistawili, chceli wodu zgastowati a drewo wypaliti, kteri každu hodinu lachtor dluheho drewa spalili, za dwa roky len robil, potom zanechaly drewo paliti.

1826. Bolo milostive leto od 10. juny až do 16. novembra.

1830. Papež Pius 8. ked bol wiwoleni też udelil plnomocne odpustky gako w milostiwem lete za 8 dni, a to bolo od prwniho decembra az do 8ho 10bra.

1831. bol wiwoleni Gregor 16. toho mena, ale mal mnoho protiwnikow, tak že mu odnali geho kraginke, ag ho zase složiti chteli, že nema bit wgac papež rimský, ale cisar rimsky, že se menovat bude, ale svetský že si dwochotky ma užiwati, a tak ag musel zutekat z Rimu do Widni, nebo bi ho boli do arestu zatvorili gako aj gedneho stech negwissich kardinalow zatworili.

W tem roku t(o)gest ked se cela Francuska kragna od Boha odwratila, tak že se wssetkich kardinalow, biskupow, fararow, reholnikow, a gakikolvek bol knez, bez platu, y bez ze wssech dwochodkou gich rozpustili, čzo bol mladi zebrali za wogakow, a starssi mohli git de chceli, kostoli kasirowali, kríže skostelow zebrali, oltari zrucali, a magacine, kasarne, a na takowe wecj prewratilj. Wiru nemali žadnu uloženu, a weril každi čo chtel. Kdiz se wgac zgednej wiri zesli, a chceli mati kneza, tak si museli sami chowati a wydrzgawati, čo potreboval, nebo ani od kragni, ani od krala nič nemal platu.

Svého krala složili, že tak nechtel bezbožne robit gako oni chcely; daly gemu penzigu ročitu, a musel wen s kragny wigiti. Francuzi se powibirali stech negmudregssich a do každeg kragini gisli s teho gich bezbožneho semena roznassati a tagne wyučowatj, aby sveho krala zabili a welike rebelie pozostali, tak kralove mali starosti, aby taky rozbroj mohli utissiti.

1831. w mesici juniusa se počala sa strassna nemoc cholera, kteru T rci donesli z Indie, Russi z Tureckeg, a Russi też nakazili w Polskej k agne (gako ta rebelia polska proti svemu cysarovi ruskimu, Nicolaus n zwani, powstali a za sveho pana ho uznati nechteli, ani žadnu posl snost gemu nečinili, ale chceli druheho krala wiwolitj) a s Polskeg d nesli do Uhrow, kteri wsseligake towar dowažali, tez aj kupovat chodili, tak prisla ta choroba ag do Pesti, skrze kteru se welika rebeliga

Digitized by Google

zburila, mezi sebu geden druheho mordovalj, kdo čo mal prisel druhi hladowitj nasilu mu z pred ust wzal, gestli se branil, tak ho ag zabili, nebo remeselnicy swoju čelad a towarissow odprawili, pani swich sluhow mnohich popustaly, a wen z mesta nikoho nepustili; tadnu tež nikdo nesmel nic na potrawu donesti, tehdi wgac od hladu gako od koleri mrelj. Wisse tristo mrtwich nalezli po tej rewolucii čo mezi sebu mely. W meste w Pesti každodene we wgac mestach podpalovaly, až pokud wogsko neprislo tech rebelantow uspokogiti, a to boli zgaci, juriste a remeselnicy odprawenj.

1831 roku prosilj tj polsky rebelantj uherskich zemanow a majnatow aby gim na pomoc prisli, anebo insurgentow poslali, k tomu tez potrawi čo na wižiwenga, gim potreba bude, kteri ale ze sweg wuoli to učinit nemohli, tak sa pitali sweho neggasnegssiho krala a cisara, či gim to dovoli. Ale gim naskrze bolo odopreno a zakazano, ponewadž kral bil z Russom, a Poliacy boli gako rebelanti proti nemu, tak bi bolo že on s nim boguge a geho nepritelem bi bol zostal. Mnohi z Uhrow se chteli protivit temu zakazu, a chteli preci poslati, ale kral ginssy spusob winalezol, že gich lechko uspokogil, poslal nemecke, česke, morawske a talganske wojsko do Uher a každemu kteri bol stich protiwnich dostal wogakow do sweho domu wedle možnosti wichowati nekteri 50, 100, 300 nebo 500 wogakow, každi den 1 funt mesa, chleba kolko chtel, 1 žagdel vina a 12 k. C. M. každi platil musel wogakowy swogemu, bars gich mal kolko.

1831 roku gako ta kolera se bližila ku Stawnici od Orawi a Bistrici, w mesici july bolo v Stgawnici po 6 y po sedem zlatich, to bolo we stredu pokoni taky trch na zbožia, a dost este mohel dostat kupit.

We stvrtok prissel taky patent že žaden bez pasu nesmel ani ze swogeg dediny wigiti, ani wiwjestj, ani dongesti, tak bolo na štwrti den w sobotu w tom tižni po 17 zlatich, a to len maličko bolo, čo mali len zloženo na mageri. Múka na rinku po 3 zlate pol štvrtka bola, a nikomu nedali kilu kupiti, ale len stwrtku nebo pol stwrtkj. Pri každeg múkarky bol geden mesky pan z hayduchom abi domou nezala anebo wgac nedala, ale aby se každemu dostalo. Tenkrat mnoho ludi od hladu pomrelo na nahle, okoličnich dedinach, a tež ag pocesnich mnoho dala wrchnost otwarat, aby zwedeli čzo ge za nemoc snad mor, nebo ta colera, ale nenalezli u mnohich len zelinu surowu. Nekterí ktery horucý newipečeni chlgeb pogedli, to se gim sprawilo na gednu hrtssu w žaludku, tak že ani žaludek nemohel trowit, a swoju circulatiu mati, tak na nahle taki ludga zemreli. Wtom se počali tge cordoni nazwange. Kordon to bila buda z dosák zbitá, aby w deždi nemokel, a dwa preprawky aneb komori spravilili pre tich prichazagicich, kteri bil zdaleka, bars ag mal pas, a nebil od docktora, nebo balbgera podpisani, že ge ze zdraweho kraga, nebo mesta, tak ho zatworili do takoweg komori, aspon za tri dni.

Digitized by Google

Pri mestach ale boli takowe domi a držali za 14 dni, a ten dom sa menoval contumatia. A ked takiho pustili wen, tehdi ho gednow mastow namastili celiho, a geho ssati wssetke wikadili, a tak sa smel oblgect a dostal dokonali pas na dalssu cestu. W tem roku bolo welmi mokre leto, welike priwali, dluho trwagici dast, mnoho zbozia woda sebe zebrala, čo bolo pri Hrone nebo pri potokach, tež sena, kapusti, konope, a čzo nagslo zebralo. Zbozga w krizach tak poraslo, že snopi se zrastli geden zdruhim, a zelenali se zdelaka gako stromi, take zboži tež nebolo užitečne pre ludi a mnoho pochoreli. Tenkrat boli Levice, Batovce, Zwolen, Bistrica, Krupina zawgas tiznow zatworenge, kde ani wen, ani dnu žadneho nepustili, abj sa cudzi ludga nenakazili.

19ho augusta začala kolera ag na Pgarku, potom Stiawnici a čzo pod Stiawnicu prislúcha a za celich ssest tižnou pokad kolera trwala nebolo žadneho wetra, len take belase dimi stali v povetri, a slnce take smutno swgetilo, bez geho gasnosti.

Doctori ale wedeli powidat, kedi pride kolera pgatima tižni skoreg, a bolo tak mezi ludma hovoreno, stej studni nepite, nebo tam ge otrawa nasipana. Ale ag tak bolo že z nektereg wodi ked sa napili že hned na meste zrenga a hnatja dostali, pri tom ag dawili a komu hned nedali komilne, to gest harmančok wareni pit, uss taki hned začal w celem tele černget, a museli ho vizlect a cele telo chitro ragbat flangelom, a to the wčasto pit musel, tedi taki bol este oslobodeni od smrti, ale kteri nemal hnedky opaternost, za ssest hodin bol mrtvi, očernel a hned začal aj hnid, a weliki smrad bol w celom dome, že se hned y gini nakazili. Negprw začali len stare žobračke mrety, a to gich pet prwi den zemrelo, a čo každeg na umiragucem zwončeku cengaly, to taky strach mezi ludma powstal, že snad wssecy za kratky čas pomrget musegu. A to zwonenga pri pochowawany tež welky strach spusobilo tak ale hned zakazali cenkat pri umirani ag pri pochowawani. Potom dali v cintorine gednu budu z dosak spravit a hned gako umrel gedon, položili ho do truhli, a ta ho zawjezli, nebo na kralowsky unkost truhle robili aby wzdi na hotowe bolo ked geden umre. Wozili gich preto, nebo sprwu nosili ludga do cintorina, ale ponewadz welmi dussali, tak nekteri pochoreli, ag zemreli, tak potom wozit dali. A w teg bude boli až do druhiho dna, a potom do hrobu ho položili, a to do posledku ag osobite gich pochowali, abi sa tge hrobi wgac newikopawali. A to len bez knaza, bez spiewanga, bez zwonenja.

Na Ondrejschachte, čo bola pekarna kralowska, tedi ten dom prazni stal, a potom spravili sneho spital pre tich korelistow, tam bolo osem ag dwadcat postgel s paplonami prikrite. Bol tam jeden balbger a geden apatekar a dwe ženi čo opatrowali tich chorich, a kde w dome geden ochorel len isli powgedat panu ferwaltgarowi, tak dal cedulku do mastal a hned kone z wozom pre takého nemocneho gissli, a ta ho odwgesli,

Digitized by Google

ta hore ho odngesli, a začali ho opatrowati. Gesli ho oslobodili, tehda ho po osmich dnoch domow pustili, a kteri tam zemrel, tehdi ho na dolnú rowen pochowali, nebo tam ag cintorin poswatili ag križ postawili, nebo taki hrob sa nikdi wgac nesmge otworit, nebo bi ta kolera se zase začala, tak gako od moroweg rani ked otworga hrob. W ten čas kteri mal začo, žaden nepil wodu, len wino, nebo palenwo, a taki aj boli zdrawi, ale od wodi pigačow mnohi pochoreli a pomreli.

Na Pgarku gich zemrelo 36 za šest tižnow, ale sme mali welmi opaterneho felčara, ten si netežil, hnedky gissel kde geden ochorel, bar ag w noci bolo ku takemu choremu, a pritom bol mudri, ten welmi mnoho od smrty ochranil, a bolo by ag wisse 200 wgac umrelo.

1834. bol rok welmi požehnani a wseho sa mnoho urodilo a obzwlaste wina, bolo dobro silno a mnoho tak že ag po 2 zlate okow brali, ale to leto bolo welmi horúce a ohne na wsse strani se zapalowali. W nekterich mestach aj zemetreseni citili, po mori bola welka búrlivost, tak gako w nowinach prisslo, že 260 schifow se zatopilo, ktere welkú skodu spúsobilo.

1834. prisel pan oberkamergraf Gabriel Schweizer, a 1835 prisel pan Anton Wizner, a tj dwaga začali lvoni kaziti tge dwa tižnowe, gako až do toho času vždi biwali, negprw začali na ssest tižnov, dinge boli ale w troch tiznach, dali anticipatiu to gest pol lwonu gako wirobili, a čo gim zostalo, ale to dobrotu nerobilo, tak že (nekterim) welmi malo anebo nist nezustalo, potom zase žadali hawgari abi len tak zustalo na dva tižne, ale pan Vizner bol welmi proti tomu, že hawgari každe dwa tižne schichti meskaju čzo dó lonu chodga a pritom mnohi na druhi ag na trety den este nefaragu a za swug lon len pigu a hragu mnohi, potom sprawil na stiri tizne lwoni, aie len dvanast lwonow, tak boli lwoni dwa za stiri tižne a trety na pet tižnou, ale to bolo este mnoho horsse, za stiri tizne wssetko si wigedli a pgati tižden nemal žaden čo gest, len požicawali, a nemali potom s čeho wratit, nebo welmi malge lwoni dawali, to trwalo až 1844. Potom prissel pan oberkamergraf Ritterstein, tak gisli k nemu a prosili, aby lwoni aspon na stiri tižne, ked nge na dwa tižne obratil, tak ag urobil pan oberskamergraf wzdi na stiri tižne, to bolo w peknom porgatku.

Pan bergrath Wizner odissol do Wgedni na wettsu službu, ale wrok zatim prissel na wisitatiu po wsseckich uhorskich baňach a handlach, a zase ten stiri tiznowy porgadok z loni zkazil a uložil na mesačne lwoni, ale nge pokoni den, ale wzdi 22 dna w mesgaci, a to bol lwon za tri dni, 21-ho bol w Hodrussy, na Glanzenberku, na Franz a Stefanischachte ag dolinsky schlamgari, potom 22-ho bol hornim handlom gamskim, to gest Maxmiliani, Klinistolna, Ferkowa, Vindschachta, Christinischachta a Pgark a na Pgarku sprawili z zaigkomori gednu isbu, w ktereg lwonali ze wssech tichto handlow, a to bol uss lwon wiratani každemu chlapu

Digitized by Google

osobite dali čo mal zaslúženo, tak sa potom nesmeli spolu lwonat, a ten lwon trwal od rana až do wečera, ale hawgari si sprawili mezi sebu gako chceli. A w tem roku 1846 začali trhe tak biwat pred Magerom gako na Windschachte wssetko tam predawali. Na treti den bol zase lwon pre wssetkich denskich ludi, to sú kowači, mastale, od kunstu, murári, zimermani, prowisiani, a to bol lwon na Windschachte, a zase bol trch ag tam a wo stwrtok bol zase ordinalský trch gako biwa na Windschachte.

1846 bil ten pametliwi rok, že se z gari ukazovalo wssetko w hognosti zbožga husto welike klasi ag na pgad dluhe, na winicach welika hognost, y w zemi wssetko sa ukazowalo dobre, potom ale w magi mesici prisla welka suchota, a welke wetri tak že kwet ze zbožga wssetko dolu zbil a zrna žadne nezostali, tak ked prisla zatwa ani to sema se mnohim newratilo čzo wisgali. W zemi tge krumple ktere zgari začali rasti zdrewenely, a potom zhnili. Potom w auguste prissel dast za tri tižne každodene, tak nanovo wikapali krumple a malge bez chuty nargastli, ale len welmi malo bolo. Na winicach hrozno bolo zahorenwo od horučosti, potom prisli dažde, se wssetko popukalo a witeklo, tak nebolo ani wina, owotsga gablka hrushky dostalo take puhe pod kosku gako hrach welký, a to potom tak horko zostalo že ho nikdo nemohel užit, a mnohe od gadra začali hnit. Strowa se tez zadna neurodila a preto bola draha. Žagdel hrachu za 16 kr., fizolne 14 kr., bgela kassa 18 kr., gris 18 kr., a tak wssetke wecy boly drahe.

1846. začali kralowsky pani žito skupowat gako na Mageri w Stawnici bolo este po 4 ag po 5 zlati kila, tak oni tagsli nakupili mnoho tisic kil žita po 5 a po 6 zlati, wisse sesdesgat tisic kil, a to predawali pre hawgarow po 6 kilu, nekterim muku na centi dawali, nekterim žito. Potom ale naMageri cena sa wissila na 10, 12 ag 14 zlatich, a žito hawgarske uss se minalo, tak že nemaly len na dwa razi widawat. Radu pani sprawili, že budu musget hawgarom lwoni powissit že to draho zbozga budu musget kupowat. Ale zali skaždeho handla dwoch hawgarow, a pitali sa gich čzi chcu matj lwoni powisene anebo žito lacno po 7 zlati až do noweho, ale ti len žito lacno pitali, a tak potom este kupili tricat tisíc kil po 10 a 11 zlatich, a hawgarom po 7. zlatich merali.

1847 dne 15 juny bolo rano na Mageri po 14 zlati kyla, o 8 hodine bolo po 20 zlati. Tam se zbehli mestani a na radni dom gisli, ohlasit poslali hajduchow že nema bit wettsa cena len gako rano bola po 14 zlatich. Ti kupci ale powgazali wreca že preč pogdu, ale hagdusi a neheri mestani gissli zase na radni dom, že nechcegu po teg cene dati. Gsli richtar z nekterima pani k tim kupcom abi tak dawali gako gim tžili. Ale ti smele powgedali že nedagu a ze wgac nedowezu, tak gim powedeli, že predagte gako mozte. Tak bolo do poludnga po 25 zlatich a to este nestačilo, a tak bolo az do augusta, gednu sobotu ag trogaka cena bola, nebo gednu sobotu padlo az na 13 zlati, druhu sobotu bolo

Digitized by Google

po 16 neb 18 zlati, ale na s. Stefana bolo prwi krat po 10 zlatich, a owos po 2 zlate, kteri už bol po 8 zlatich. To se ale wirozumy že to w ssagnowich pengazoch bolo, ne w stríb. Tato neuroda a drahota nebola len w Uhrach ale po celeg Europe nikde nebola zadna úroda, gako w Uhrach tak w nemeckich zemach, w Englickeg w Francuzkeg.

1847 bola ale hogna uroda na wssetko zbožga ag na strowu a owotcga wssetkeho bolo wssade welmi hogna úroda tak že stwrtku gablk dostal ag za 12 kr., w ssainach, kila sliwak za 24 grossi, 1 funt léquar bol za 3 grosse.

Ale brawčowina w zime po 20 k. chuda a len frischlingov, čo boli wetsse bolo po 8 nebo ag po 10 grossi geden funt, a tge tazke brawi predawali po 12 ag po 13 grossi na funti ziwiho. Wino se urodilo dosti, ale nebilo na pitga od welkeg kiselosti.

1848 se začala dgeta w Pressporku, pri ktereg se wsseligake weci wiprawowali a w ten čas prissla stafeta w noci dne 17 marca, w ktereg se oznamilo že sedlaci nebudu wgac podanimi ani na panstinu chodit nebudu, ani žadnu dezmu ani panstwu ani knazom ani nikomu dawat nebudu, tge panske pola a grunti to wssetko sedlakom darmo zostalo gako gegich wlasno, a za tge grunti tim zemskim panom s kraganskeg kassi se bude platit wedle welkosti a widawagiciho užitku.

Knazom (NB. To Koshut chtel mat, ag zemani) se bude wssetkim s penezmi wiplacat skraganskej cassi, knezke nebo farske a kostolne zeme se magu popredat, čo knazi užiwali a sedlaci musely darmo fararom zrobit a zwonit. Tož aj biskupom, kapitulskim panom zobrali wssetke podanstwa, mesta dedini role aj luky. Penize dostanu s kralowskeg kassi na gegich wižiweni a dostanu tez ag ewangelicky, tak ag kalwinsky knezi od krala plat, nebudu powini farnici swim knezom nist dat.

Wtedy też ohlasili, a tak powissili sedlakow, že se ne wgac nikomu podani, ale že sú wssecy w takeg važnosti gako zemani anebo mestani, že nebude zadneho rozdilu, kteri se bude statečne držat každu chwilu.

W ten čas bol oberskamergraf Ritter v. Herberstein, ktori bol welmi dobri proti chudobnim hawgarom, ked se prissli ponosuwat. Prišla dne 17-ho marca 1848 gedna stafeta w noci knemu, hned gu precital a dal na kralowske handle na wedomost, abi se hawgarstwo zislo, a tgess aj pani frboldgari ag schichtmagstra. Tak na ten rozkaz prisli z Hodrussy s královskich handlow ag z kwerskich, z Pacherstolni z trogici a Frantisci schachti, ostatni ale nge, nebo bol tam pan ferwaltgar z Windschachti, ten powgedaw, nassi windschachtowni hawgari sa welmi spokojni ze wssetkim ti nic nepotrebugu ani žadati nic nebudu. Pan oberstkamergraf to gemu uweril, ale tí hawgari z druhich handlow pribehli na windschachtownge handle, a strogili sa skoro ag bitkow gesli nepogdu, ale ti z dačnosti hned si wibrali na každom handli takich rečnikow po 4 chlappow čo se spolu zhowerili w gich žadosfach a ne len po stirga abi isli ale wsseci

Digitized by Google

se zobrali do Stavnici. Negprw issli do slaw. Bergrichtu a potom wsseci do komorhofu, pred pana oberstkamer grafa, a prosili o ten dwa tižnowi lwon, aby zase naspak obdržati mohli, nebo wten čas boli lwoni na mesgac, a to wzdi 22ho a 23ho lwon biwal, to ze kazdi trety mesgac nagslo až do pet tižnow.

Tak gim to hned prislubiw ale ag zgistiw. Hned gako se quartal druhi dokonal tak hned dinge na dwa tižne se robili, a pri počatku maga us bol na dwa tižne lwon, ale si ag to wiprosili aby gich pani schichtmagstrowga na lwonach neubigali, ale aspon na 6 nebo na 8 zlatich abi gim dali zarobit, to gest ked po hofnungu robja. Ti ale hawgari kteri na garcach robili mali wseligake pragze o lwotow v halte a to bolo nasledugicim spusobem wirobeno.

Kteri mal malo garcu a chudobní halt bol, mal bit po 15 kr., lepssy ale garc po 12 kr., a ten nagbohatssy po 9 kr., ale to netrwalo len za par lwonow a potom wssetke halti len po 7 kr. gim platili za geden lwot.

Dne 24 marca 1848 prissli od slaw. stolicy dwaga pani na Pgark do Lochu, a bol tam ag pan bergrath Gabory a pan fiscal pritomni u pana Milwiusa wten čas gako uradnik nad kralowskima dedinami to gest Pgark, Dyckésh, Visoka, Potschuwadlo a Kolpache, tak gim bolo oznameno, abi se wten den wssecy w Lochu zissli, a tak se ag stalo.

Potom gim ti pani steho kanku ohlasowali gaku milost od krala ag od kragni dostali. To gest, nebudete wgac žadnu panstinu odbawowat, to gest ani orat, ani kosit, ani wozit, ani pessi na pansko chodit.

2ho. Žadne dežmi, ani desgatke nebudete dawat wassemu gruntownemu panstwu, ked si kteri zožnge mwože sebe smele domu zwozit.

Po 3te. Wssetke zosipki fararowi, rechtorowi to prestane, ag zrabanga fararowi, ti budu plateni od kragni, steg obecneg cassi, wedle gegich zasluhi.

4te. Wssetke ireke oračini wssętke ag luki ktere ste posawad užiwali, a za ne ste podani boli, a odrabat nebo platit ste musely, od tohoto času nebudu wgac panske, ale wlastne wasse, mužete snimi robit čo se wam lubi snimi. Ale 28ho nowembra este len zwgete čo bude nasledowat za odplatu tichto wecy, a to budete platit do kraginskeg cassi čo na kteriho pride wedle geho užitkow. A powedali sedlakom, teras ste slobodassy tak gako zemani nemate pana nad sebow. Ked sa budete pekne statečne zachowawat, ale plani a bezbožni kteri prikaz ani swetsky, ani boži nedrži, tak bude pod palicami gako predtim.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

Ďalšie výskumy z obvodu Sitna.

Podáva *Andrej Kmeť.*

I.

Viac ráz zariekol som sa, že už viac nedám kopať na *Sitne,* ako na pr. keď 13. augusta 1900 márne hľadal som *pivnicu pod pavillonom* (Tovaryšstvo III. str. 105.), alebo keď nahovorený súc baníkmi slávodolskými (Windšachta), po druhý raz dal som otvárať *„pivnicu" u zrúcanín hradu,* ktorá tiež nebola nikdy pivnicou, ale šachtou. Keď baníci prichodili na kresané kamene, verili sme pevne, že ideme do pivnice, alebo že prichodíme k nejakej podzemnej chodbe, lebo keby ten priestor nebol býval niekdy prázdny, kresané kamene neboly by mohly dnu prísť. Vytiahli sme z nich štyri. Dva vzal som domov. Najväčší kresaný kameň má podobu asi rakve pre dieťa; 1 m. dlhý, 50 cm. vysoký, 35 cm. široký. Iný kameň je podlhovastej kocke podobný. Viac kresaných kameňov nachodí sa roztrúsených i v hore pod hradom. Baníci pracovali 22., 24. a 28. augusta 1901. Keď títo upustili, ja, chcejúc predsa k nejakému koncu prísť, vyšiel som 9. septembra tohože roku so siedmymi Prenčovanmi, ktorí v hĺbke 7·35 m. prišli na dno jamy bez dákeho znaku ďalšej chodby alebo pivnice. Na dne našly sa banícke nástroje: pucka, dve kladivá (handfajsel), väčší klin („ordinárno železo"), dva menšie kliny („železka" [1]), dlhé železo (štavchár), polookrúhlemu dlátu podobné, vedľa ktorého cindru kládol baník, vyťahovač (krikár), tenké dlhé železo, motyčke podobné, ktorým pri dlabaní diery prach z nej vyťahoval; širokú motyku a krampel. Spolu desať kusov, ako uložené sú v museume. Drevené poriská až na malé kýptiky boly zhnité. Jeden kameň z jamy bol vytiahnutý s odstrelenou dierou. Štavchár a krikár najdené boly v hotových dierach, z čoho patrné je, že dobývač náhle prácu pretrhnúť bol nútený, alebo zasypaním, alebo smrťou, alebo zákazom. Ani o jednom niet povesti. Či pracoval len jeden a či pracoval potajomne? Ale ako potajomne, keď

[1]) »Železka« sú z dobrej ocele. Vedľa iného železa, toto hlavne kupujú cigáni, keď po uličkách štiavnických, kde baníci bývajú, vyvolávajú: »Predajte železko!«

Digitized by Google

pracoval prachom, a nebúchajúceho vtedy ešte nebolo? K akému cieľu, akým úmyslom tú jamu do celého brala, najviac pred sto rokmi robili, nedá sa pochopiť. Studňa nebola potrebná, rúdy tam niet a k nejakej pivnici dostať sa? To radšej mohli štolňu viesť pod zámok. Slovom pivnice a chodby len niet a niet!

Mimochodom podotýkam, že pri tej príležitosti hľadali sme i *kamennú tabuľku*, ktorá dľa tvrdenia jednoho robotníka nachodila sa ešte asi pred 4. rokmi na juho-východnom uhle vežičky, ale márne, ako tú na brale pod pavillonom. Ja som jej nikdy nespozoroval, ani o nej nepočul. I kopali sme vo vrchnom zámku, i na lúke, kde na ceste, vedúcej od „brány" ku horárni, našli sme z popolnice polovicu a i tá je slepená z viac než 60 kusov, lebo ležala na koľaji, kade vozy chodia; 30 cm. vysoká, 20—25 cm. široká.

II.

Po toľkom márnom hľadaní na Sitne nie div, že som sa nielen zariekol, ale ničomu už ani neufal. Tým väčšie bolo moje prekvapenie, keď som počul, že na **Sitienci** okolo 21. apríla 1902, pri robení hrady na smrekové semiačko, na lúke „Vlčia jama" nazvanej, nachodili celé popolnice, ale všetky (10—15) potĺkli a zničili. Na nešťastie medzi desiatimi robotníkmi boli z Prenčova len dvaja, a to jeden chasník a jeden starec, ktorý za viac rokov von z Prenčova slúžil. Ale tento predsa jednu popolnicu už dával do košiara svojej dcére, aby ju vzala ku mne, lež i tú Belujan so slovami: „Bude nás tu mátať", tresol o kladu jedlovú, že sa na márne kúsky rozlámala. Predsa keď o pravdivosti vecí presvedčil som sa, domov idúc 28. apríla s „Hradu" sv. Antolského vypýtal som si dovolenie kopať, a bezodkladne kopali sme 30. apríla 1902. My mohli sme hľadať, pravda, len okolo školky, a bohužiaľ, nenašli sme ničoho celého. Dala sa predsa zo zlomkov sostaviť jedna veľká, prekrásne ornamentovaná a zvonku grafitovaná popolnica, s dvoma uchami, že jej podobu možno nakresliť; 20 cm. vysoká, 25 cm. široká, hrdlo vyhnuté, 15 cm. v priemere. Z inej, podobne grafitovanej a ornamentovanej dalo sa sostaviť iba hrdlo. Pri tejto pozoruhodné je to, že jej dno je *predierkané*. To je prvý úkaz u nálezov okolo Sitna. Že som posbieral i tú roztrepanú a rekonstruoval, rozumie sa samo sebou. Táto je valcovitá, v hrdle veľmi málo zúžená, z červenej hliny, neornamentovaná, negrafitovaná, bez ucha a bez pupákov, 17 cm. vysoká, brucho 16 cm. široké, obsah 53 cm., dno 9 cm. Ako pri oných neúplných popolniciach nachodily sa kosti, tak táto bola plná kostí natoľko, že i na tých rozmrvených črepoch lipely. — Čiastočne dala sa sostaviť jedna veľká, 16 cm. široká, 12 cm. vysoká ornamentovaná a tuhovaná čaša s dnom vdutým a iná menšia z červenej hliny, neornamentovaná (alebo popod vrch dve slabé ryhy), 10 cm. široká, 6 cm. vysoká, úplná; obe s vyčnievajúcimi uchami.

Digitized by Google

Ostatné črepy sostavil som na kartone, kde v prostriedku nachodia sa dva kusy asi z *dlátca kamenného;* vrchná čiastka s dierkou. Prvý znak z nástrojov kamenných, najdených na Sitne. Partice z hrncov a mís sú ornamentované pierkavo i vyštípano (2), pupáky 2, drobné dva pupáčky medzi ornamentom čiarkatým; uchá obyčajné tri (asi tri odbité, okolo jednoho pekný ornament), jedno ucho kolmo hrubo čiarkaté; na bruchu čiary i kolmé i vodorovné, ako by vlnovité. Z dien kusov 10. Z misky výšok prútovaný. Jedno dno z čaše čiernej, vduté, ako hore vyššie poznamenané na tej ornamentovanej.

III.

Ale čo, so Sitnom zase len nie sme hotoví. Kosci panskí upozornili ma, že na *Lahotskej lúke* u päty Sitna (vidz v Tovaryšstve III. v článku „Sitno a čo s neho videť" na obraze 2. číslo 8.) na krtinách tadaľ čriepky. Keď som sa o tom 25. septembra 1902 sám presvedčil, vyšiel som 10. oktobra s piatimi kopáčmi tak včasne, že sme už na mieste osvitli. Pracovali sme celý deň. Celého nenašli sme ničoho, iba črepov mnoho, z ktorých nedajú sa dovedna slepiť ani dva. Kultúrna vrstva zeme je čierna, ako všade po Sitne, ako vo „Velebe Sitna" je povedané, 30—40 cm. hrubá, pod ňou celina grib. Črepy nachodily sa v kultúrnej vrstve, veľmi málo v mrtvine. Pri jednom kameni, zo zeme vyčnievajúcom, zdalo sa, ako čo by sme boli prišli na kultúrnu jamu, na 80 cm. hlbokú, popolom naplnenú, ale kuchyňských odpadkov, kostí a uhlia sme nenašli, ako ani nástrojov. No, buď Bohu chvála, našli sme predsa niečo, čo nám naše namáhanie odmenilo; totiž mimo *hlineného preslena,* 57 mm. v priemere, na dierke 5 mmetrovej, na obe strany vydutej, 27 mm., na kraji však iba 8 mm. hrubého, a mimo polovice *druhého preslena hlineného,* o veľa väčšieho, totiž 74 mm. v priemere, na dierke asi 8 mmetrovej, tiež na obe strany vydutej, 40 mm., na kraji ale tiež iba 8 mm. hrubého, našli sme, čo je prvé a konštatované z obvodu Sitna:

celt bronzový.

Vo „Velebe Sitna" hádam síce, že dľa počutia mohla byť na Tatárskej najdená bronzová sekerka (Tovaryšstvo I. 1893. str. 171. — Osobitný odtisk str. 114.) vyrytá na krtine; no náš nález nenie viac hádankou, ale stvrdenou vecou, ktorá viac pravdepodobnosti dodáva i tomu domnelému nálezu na Tatárskej a dosvedčuje možnosť, že pri ďalšom kopaní najde sa i bronzu viac, ba snáď i celých popolníc, keď celé boly najdené na „Vlčej jame". Vidíme z toho spolu i to, ako veľmi nezavŕšené je ešte skúmanie nielen v širom okolí, ale ani na samom Sitne, napriek veru už dosť hojným pokusom.

Celt bol najdený pod kultúrnou vrstvou v hĺbke 55 cm. v popole; vysoký je 6·5 cm., vrch 3 cm., ostrie 4 cm., pod pevnejším výškom

Digitized by Google

ozdobený tromi vodorovnými, dolu zase kosmými pásmi. Zpredku pásik trochu nad vrch vystupuje, značne zhrúbený. Je porúchaný, lebo kúsok chýba, na ktorom kúsku i uško bolo. Uška teda nemáme. A že pri, alebo prítuhom nasádzaní na porisko, alebo pri tuhom zatatí, teda násilne bolo odlomené, dosvedčuje i to, že i celá strana je z vnútra nalomená, či rozštiepená. Celá je krásne zelenou patinou hrubo pokrytá natoľko, že v ostrí už bronzu ani niet, ale záleží zo samej čistej patiny. I sám lom je patinou tak hrubo pokrytý, ako ostatné čiastky; znak, že sekerka až do porúchania bola v úžitku a až po porúchaní bola odhodená. A že dlho, dlho ležala, svedkom neklamným je hrubá patina.

Aby nechýbalo ani *zubadlo,* vo „Velebe Sitna" dľa počutia tiež tamže pripomenuté, dokladám, že znechutení trochu nezdarom, vyšli sme i na blízku *„Vlčiu jamu"* na Sitienci, ešte raz probovať šťastie. No zas len márne. Ale predsa u juho-východného uhla ohrady okolo spomínanej smrekovej školky našli sme železné zubadlo divnej starosvetskej práce, totiž zo železa na tenko rozkovaného pozhybované, čo sotva bolo koňovi v pysku komótne.

Na Lahotskej, trochu nižšie od domnelej kultúrnej jamy, vykopal sa moderný nôž, 22·5 cm. dlhý, ktorého črienky, snáď drevené, dávno stlely.

Iných nástrojov predhistorických, na pr. záťaží tkáčskych, ako na Sitne (Tovaryšstvo II. „Starožitnosti v Honte" str. 196.), alebo sekier a dlát kamenných, nenašli sme ani znáčka na Lahotskej lúke. — Bronzová, krásne ornamentovaná čaša s prinitovaným uchom, najdená podobne na Sitne, nad „bránou" (Tovaryšstvo II. tamže), patrí novšej dobe. Zahrnúc teda dovedna zistené nálezy *nástrojov* na Sitne, záležaly tieže z nasledujúceho: 1) Dve nádobky v „Cintoríne" na Tatárskej (západná strana Sitna); 2) na východnej strane nad bránou tá bronzová čaša, závažie tkáčske a železá z novšej doby; 3) neďaleko zrúcanín ale tri polčaše, ktorých podoba dá sa určiť; dve závažia tkáčske (Tovar. III. str. 104.; osob. odt. str. 6.), drobný preslen hlinený (13. aug. 1900 tamže); a zas železá z novej doby (nepripomínajúc banícke nástroje v šachte); 4) oná popolnica na cestičke, tu pripomenutá. — Na Sitienci: dlátce kamenné, popolnice a čaše hlinené a zubadlo; konečne na Lahotskej *celt* a presleny; nôž.

Ako všade po Sitne hlavné množstvo najdených vecí tvoria črepy, tak i na Lahotskej; dvaja chlapi mali ich čo niesť domov. Povyberal som:

A) z *hrncov:* 1) Partíc pravých, nevyhnutých, vyše 50; viac alebo až veľmi vyhnutých partíc vyše 20; každučičký z inakšieho hrnca; 2) úch obyčajných 10; pupákov do 30, 1—7 cm. veľkých; ten najmenší je okrúhly; tri sú zarovno s vŕškom, päť hneď pod vŕškom; jeden, vykrojený, nachodí sa v ornamente vyštípanom, jeden, čierny, poniže ornamentu čiarkového; 3) dien vyše dvadsať, medzi ktorými nepozorovať predierkaného; 4) ornamenty sú rozmanité, pierkaté, prstami vyštípané,

Digitized by Google

jamkaté, čiarkaté (hrebeňom robené), žliebkaté, a síce hustejšie i riedke, vodorovné, kolmé i kosmé; a jeden ornament záleží z vypuklého pása ostrého, z ktorého bol by mal byť ešte venčok vyštípaný. Na jednom črepe, medzi žliebkastou ozdobou stojí plytký pupák okrúhly. — Hrnce, z ktorých črepy nachodia sa tu, musely byť tvarov a podôb prerozmanitých. Hlina červená, čierna, hnedá, viac-menej vyrobená, alebo samý piesok a štrk. Črepy sú tenké, i hrubé 1·5 cm.; na dne až na 3 cm. Niekoľko kusov je grafitovaných.

B) *Z mís a mištičiek* navyberal som vŕškov vyše 40, viac-menej dnu zahnutých; podobne každý kúsok inakšieho tvaru; daktoré z vonku a z vnútra grafitované, z hliny jemnej, ale i z hrubej a zrnistej, čiernej, červenej a hnedej. Na jedinom kuse pol obyčajného ucha. Jediný ornament, povrazový, na piatich particiach. Hrúbka črepov 0.5—1 cm.

C) Čaše. Jediná čašička našla sa, ktorej podobu určiť možno, plytká, 3 cm. vysoká, v priemere mohla mať 7 cm., krajík pravý, nevyhnutý, dno nenie robené, a okolo neho ornament, z piatich (alebo i viac) koncentrických kruhov záležajúci. — Z obyčajných čaší, aké sú totiž v našich predhistorických náleziskách bežné, z jemnej, plavenej, hnedej hliny, tvaru najúhľadnejšieho, z vonku a z vnútra ornamentovaných: našly sa partice jedine z dvoch, jedna vyhnutá, iba z vonku krásne ornamentovaná, popod vrch štyrmi vodorovnými čiarami, pod tými ale hustými kolmými, snáď hrebeňom spravenými a predelenými plytkým pupáčkom; druhá partica menej vyhnutá, z vonku popod vrch podobne štyrmi vodorovnými čiarami zdobená, nad nimi ale kde-tu kolmými (šesť čiarok husto spolu), pod nimi ale kosmými, k sebe vzájomne naklonenými (po desať čiarok hrebeňom robených) a zas drobnejšími predelených; jej vnútro zdobené piatimi vodorovnými čiarami. Tieto oba kúsky sú len z vonku grafitované. — Iné tri kúsky z brucha len z vonku zdobené, jeden vodorovnými i kolmými čiarkami, dva iba kolmými; na jednom z nich vidieť, že čiary sú okrúhlymi, asi bruškom malíčka robenými jamkami predelené. Tento črep a ten prvý je iba z vonku tuhovaný, ten tretí i z vonku i z vnútra. — Dva čriepky z brucha sú iba z vnútra ornamentované, a síce jeden vodorovnými čiarami, druhý tým známym pekným bahrikovitým ornamentom, ktorého každý bahrík záleží zo 6 čiar, a k vŕšku spojené sú bahríky čiarami vodorovnými. — Jeden kus z hrucha, z červenkavej hliny, zdobený je kosmými žliebkami, päť spolu predelených plytkým pupákom. Na troch kusoch značia sa dná, nerobené, ale len v mäkkom stave stlačené. — Jeden vrštíčok čaše ukazuje dve dierky, patrne na priviazanie pokrievočky, ako sme to spozorovali na drobných popolničkách domanických.

Všetky tieto čiastky pre museum pripravené sú na kartonoch; na I: misy a čaše, v prostriedku celt, dva celé presleny (menší najdený v riečišti Štiavničky poniže *Setiehu,* doniesol Ján Zábojník); pol veľkého

Digitized by Google

preslena, zubadlo, nôž a štvrtina z akéhosi kružku, z akejsi kotúlky, asi 7 cm. v priemere, s dierou asi na 2 cm. a bahrík polookrúhly, hlinený, asi na $2^1/_2$ cm. hrubý. Väčší kus z podobného krúžku našiel sa na Ptáčniku v Pečeniciach. — Na druhom kartone pravé partice a ornamenty; na treťom vyhnuté partice a dná, na štvrtom uchá a pupáky.

IV.

Naši občania, tak pri kopaní na Sitne a okolo Sitna, tak, keď som im ukazoval nálezy z okolitých obcí, ako by s ľútosťou, z istej žiarlivosti, či závisti pochádzajúcej, riekli: „Ale, že tak v našom prenčovskom chotáre nenachodíme ničoho!“ A tu ti dňa 14. apríla 1902 obdržím päť veľkých črepov z veľkej kotlíkovitej nádoby, majúcej hrdlo v priemere 34 cm., ktorých všetkých päť črepov šiklo sa dovedna a i slepené sú. Najdené boly hneď poniže lavice, vedúcej ponad Štiavničku, *zdola Prenčova*, kde potok podmýva lúku, i odvalil sa breh. Okamžite vybral som sa na miesto, ale nenašiel som už, bohužiaľ, ničoho, lebo odvalený breh povodeň už odniesla, keď prineskoro, totiž až o dva týždne, bol som upovedomený. Tak myslím, že za horúca bola by sa nádoba našla celá. Predsa však trošku dolu nižšie, na obecnej pažiti, nasbierali sme na brehu pod šúplatou drahne črepov z nádob úplne podobných sitnianskym, domanickým, nemčianskym, medovarským atď. Natoľko podobných, že v tom čase dostal som popolnicu (neporúchanú) s polovicou čaše z Medovariec a jeden kus čaše prenčovskej tak bol podobný čaši medovarskej, že som ich držal za jedno a chcel som ich slepiť; no náš črep pochádzal z čaše trochu menšej.

Týchto črepov je za karton v našom museume. Možno, že celé pohrobište prenčovské už odplavila voda.

Toto bol prvý impuls nálezov na Prenčove, ďalej nad všetko očakávanie skvelým výsledkom korunovaných!

V.

Bardínová je nielen krásneho a záhadného mena dolina, tiahnúca sa od Prenčova hore až pod samé Sitno popod Kamenný a Bohojo-vrch, ale pamätná nálezom čeluste so zámkami, a v najnovšom čase i *slovenským pohrobišťom predhistorickým*. Toto leží na panskej, Koburgovskej roli „u krásneho dreva“, hľadiacej s druhej strany potôčka na Bohojovrch. Roľa patrí ku „Belujskému majeru“, prenajatému teraz u Jána Holcera, nášho krajinského vyslanca, statkára na Rakovci.

Náhodou dozvedel som sa, že tam jeho bíreši vyorali hrnce, aj ykami rýpali, ale v suchej zemi porúchali nádoby a tam nechali. Bezdkladne vyslal som ta svojho zprávodajcu zistiť miestisko, lebo patričný íreš mal službu opustiť; medzi tým pýtal som o dovolenie kopať; roľa ola zoraná, nezasiata. Povolenie bolo dané s najväčšou ochotnosťou a ibeznosťou, za čo i tu verejne ďakujem. A i kopali sme po dva razy, a 14. nov. tohoto 1902. roku, za každým so šiestimi vyzkúsenými

Digitized by Google

kopáčmi. Za to šiel som i po druhý raz, že k najväčším popolniciam chýbalo mi veľa črepov, a ufal som sa ich najsť; a poneváč roľa k jarnej siatbe mala byť v krátkom čase ešte oraná, porobil som poriadky, aby rataji pri oraní dávali pozor za pluhom, kde by sa ešte črepy zjavovaly. I sám som vtedy dozeral. Pohrobište dalo sa zistiť iba na dvoch ostredkoch, na priestore asi 12 m. širokom, 50 m. dlhom. Popolnice nenachodily sa v prísnych radoch, ale predsa štvoro-pätoro ležalo ich nedaleko od seba. Rozumie sa, že porúchané boly všetky a treba bolo sliepať ich. Korisť bola za každým taká, že šesť chlapov silných malo čo domov niesť. So zemou a s kosťami neboli by to ani uniesli, preto domov braly sa len holé črepy. Obsah popolníc premrvili sme na mieste a musím po predku vyznať, že žiadnych milodarov, ani nástrojov nenašli sme, ani kamenných, ani bronzových, ani železných; ani len preslena, ani pokrievky. Popolnice ležaly, ako obyčajne, plytko, málo pod ornicou, až dná z väčších nádob boly až v hĺbke 50—60 cm. Pod daktorými nachodily sa ploché kamene, zakryté však a obložené kameňami viac-menej šľapkatými boly všetky. Misky namiesto pokrievok tiež nechýbaly ani pri jednom; niekde boly tieto vmiesené a vtlačené až na samé dno. Kosti, popol a uhlie naplňovaly všetky a kde našlo sa čo len niekoľko črepov, ani tam nechýbaly kosti. Tieto boly alebo svojho času veľmi spálené, alebo od toho času vzaly už porušenie a vo všeobecnosti možno povedať, že boly slabšie, než na domanickom, medovarskom a nemčianskom hrobitove, dľa čoho mohlo by sa súdiť snáď na vyšší vek pohrobišťa. Túto domnienku zdala by sa dotvrdzovať i tá okolnosť, že hlina i na lome začínala skamenievať. Odokryli sme i *pálenisko* na severo-východnom konci role u samej hory, pri čom trúfali sme kultúrnu jamu, vyše pol metra hlbokú a na 1 m. širokú, naplnenú samým uhlím, premiešaným len poskrovnu črepami, hrubšou i drobnejšou tehlovinou, a každý kúštiček vylúpil sa ako by zo škrupiny červenej. Ufali sme tam nástroje, ale našli sme len jednu

koralu sklenú

z belasého skla, bielymi prúhami zdobenú, v priemere majúcu 1·5 cm., s dierou obyčajnej ceruzy 7 mm. Toto je, ako na „Lahotskej lúke" celt, prvým nálezom, tak korala vôbec prvým a jediným nálezom v širom dosiaľ preskúmanom okolí, a preto tým vzácnejšia.

Druhé čo ma prekvapilo na tomto pálenisku, kde snáď jedno alebo viac tiel spálili: že našli sme medzi uhlím nielen kúsky neforemné *tuhy (grafitu)*, ale i *črepy* z formovaných nádob, z tuhy zhotovených, čo dosiaľ prichodilo iba na Cerove, odkiaľ zlomky z nádob z tuhy ukazujú krásne ozdoby, tuto však ozdob dosiaľ nepozorovať. Celý inventár pre krátkosť a tesnosť času dosiaľ nenie spracovaný, t. j. všetky nádoby, poťažne črepy, čo daly by sa slepiť, nie sú posliepané (ačpráve ako-tak celých nádob už sotva bude viac, než ich je dosiaľ). Predsa, buď Bohu

Digitized by Google

chvála, máme ich z čiastky celých, z čiastky ktorým podoba a rozmery dajú sa určiť:

A) *Hrncov* šestnásť! Medzi nimi stretáme sa z ich zástupcami takrečeno od najmenších do najväčších; najmenší má zvýšosti 4·5 cm., šírosti 5 cm., objem brucha 16 cm.; najväčší (nie úplný) má priemer hrdla 30 cm., zvýšosť okolo pol metra, objem brucha čo len 130 cm.! Je neornamentovaný, len dvoma čupatými pupákmi opatrený, z hliny červenej, z vonku tuhovaný, črep veľmi tvrdý, okolo 1 cm. hrubý a na ňom poznať veľmi dobre hrubú ruku; je totiž málo hladký. Dno chýba. Druhý, od tohoto len málo menší (nie úplný), je ponad plece ornamentovaný jamkami, bruškom prsta robenými a potom jarčekami plytkými, tiež prstom robenými, čez plece až dolu na brucho sbiehavými. Plece je veľké, 7 cm. široké a od neho brucho veľmi podlomené, tiež z červenej, ale jemnejšej hliny, z vonku dobre tuhovaný; črep pomerne tenký, miestami iba 4—7 mm. majúci. Uška obyčajné, malé, má štyri spodkom hrdla, 15 cm. vysokého. Dno nepredierkané, 12—14 cm. v priemere. Objem veľmi baňatého brucha ukazuje taký, ako predošlý, okolo 130 cm.! — Tretí, tiež neúplný, od tohoto málo menší, okolo 40 cm. vysoký, neornamentovaný, iba štyrmi veľmi veľkými, až na 8 cm. dlhými, ale plytkými a dolu ovisnutými pupákmi opatrený; z hliny červenej a jemnej sťa u predošlého, z vonku tuhovaný, bez patrného pleca, s bruchom veľmi podlomeným. Priemer brucha je 36 cm., a tak objem okolo 120 cm.! Črep je 1 cm. hrubý. I tento je takej nejemnej hrubej práce. — Štvrtý a piaty sú rozmerov stejných: 27 cm. vysoké; priemer brucha asi 31 cm., a tak objem asi 105 cm., priemer hrdla 20 cm., priemer dna 13 cm. Oba sú bez pliec, len hrdlo sbieha šikmo ku baňatému a veľmi podlomenému bruchu; neornamentované, len majúce po štyri pupáky, dolu visiace, na spodku brucha, kde delí sa toto od hrdla, 10 cm. nado dnom. Oba z červenej jemnejšej hliny, črepa hrubého, lenže prvnejší je z vonku tuhovaný, druhý nie. Prvý je úplný, s dnom celým; z druhého je hrdlo neúplné a dno predierkané. Mimo neho ešte štyri dná našly sa v tomto pohrobišti dierami opatrené.

Teraz nasleduje menší, úplný, ale najkrajší a najozdobnejší, akého s našich strán ešte nemal som v rukách. Vysoký 19 cm., priemer brucha 26 cm. a tak objem 80 cm., priemer hrdla 16 cm., priemer dna nepredierkaného 9 cm. Partica trochu vyhnutá, okolo hrdla ponad plecia ozdobená štyrmi obyčajnej podoby uškami tak drobnými, že ledva ceruza prejde cez ne. Mimo toho pod každým uškom má dutý pupák prsníkovej podoby, plytkým jarčekom, prstom spraveným, zdobený a dolu pleciami až na brucho sbiehajú podobné kolmé jarčeky, 13—15 medzi jedným a druhým pupákom. Hrdlo je 6 cm. vysoké, plecia mierne, a celý hrnec je tak milej podoby a čistej práce, ako čo by bol na kruhu robený. Črep z hnedej hliny, dosť hrubý a veľmi mocný, z vonku tuhovaný.

Digitized by Google

Nasleduje hrnec 22 cm. vysoký, priemer brucha 20 cm., objem jeho 68 cm. Priemer hrdla obvyšného 14 cm., dna nepredierkaného 7 cm. Pekný hrnec, baňatý, zdobený tiež štyrmi ešte plytkejšími pupákmi prsnikovitými, obtočenými jedným plytkým jarčekom, prstom robeným. Na hrdle dve obyčajné uchá. Črep tenký, červený, z vonku tuhovaný. — (Jesto ešte hrnček tomuto podobný, o veľa menší a veľmi neúplný, v ktorom na dne našla sa malá čaša, 6·5 cm. široká, 4 cm. vysoká, pekne ornamentovaná, s jemnými kostičkami dolu vrchom obrátená; snáď matička bola pochovaná s novorodzeniatkom.)

Dve popolnice máme podoby dosiaľ odchýlnej, viac valcovitej; jedna bez ucha (prvý taký nález!) 21 cm. vysoká, objem na vrchu 58 cm., brucha 52 cm., dna 38 cm., červená, neornamentovaná, najdená zabitá síce, ale nerozsypaná, plná kostí; len z partice niečo chýba. — Druhá s obyčajným jedným uškom, tiež aspoň vyše poly pospolu; objem vrchu 48 cm., brucha 42 cm., dna 27 cm.; červená, nezdobená, plná kostí. Dná nepredierkané. — Tretí hrnec s obyčajným uchom, s malým plecom (teda trochu baňatý), 15 cm. vysoký, objem hrdla 34 cm., brucha 42 cm., dna 24 cm.

Jeden dosť objemný hrnec s dvoma obyčajnými uchami, z červenej hliny, neornamentovaný, vyznačuje sa nad iné tým, že nie z vonku, ale *z vnútra* je *tuhovaný*. 19 cm. v.; brucho 17 cm. priemer; priemer 58 cm.; dno nepredierkané 9 cm.; dve obyčajné uchá zarovnak s particou. — Aj druhý je podobný tomuto, ale z vnútra netuhovaný.

Preskočíme k drobným hrnčekom, akých dá sa snáď ešte rekonstruovať jeden-dva, a zpomedzi ktorých známe už najmenší, neornamentovaný, negrafitovaný, s particou trochu vyhnutou, tej fasóny, ako opísaný tretí, štvrtý a piaty, z plavenej hnedej hliny v prstoch nejapne umiesený. Nachádzal sa v nasledujúcej popolničke sťa zátka hore dnom. Táto druhá popolnička je podobne z hnedej, ale trochu jasnejšej hliny plavenej, s particou vyhnutou, prekrásnej jablkovitej alebo cibulovitej podoby, baňatá, zdobená troma vodorovnými čiarami ponad brucho, dolu bruchom ale na šiestich miestach kolmými čiarami hustými, piatimi, až siedmymi. Zvláštnu zriedkavú ozdobu ukazuje, totiž kúželovitý *cicík* asi 1 cm. vysoký, hore hľadiaci, *dierkou opatrený*, práve ako našla sa na „cintoríne“ na Tatárskej (Tovaryšstvo I. Dodatok k „Velebe Sitna“ str. 107. Vyobrazená v II. Tovar. str. 197.), aj zdobená skoro tak. Ako čo by si túto videl. Ba aj rozmery shodujú sa. Táto totiž je 7·5 cm. vysoká, 9·5 cm. široká. Ešte i v tom shodujú sa, že jedna v druhej boly najdené, s tým pravda rozdielom, že tamtá na Tatárskej spočívala vo väčšej popolnici, tuto ona držala v hrdle tú drobnú popolničku. Analogon.

Iná popolnička, 7 cm. vysoká, 9 cm. široká, s dvoma drobnými uškami, so širším (než na predošlej) hrdlom, z podobnej hliny, baňatá, ozdobená dolu bruchom kolmými jarčekami, predelenými na štyroc

Digitized by Google

miestach jamkami prstom urobenými. Tu nech dostačí zovrubnejší opis predbežne týchto troch malých popolníc. Jesto ešte polovičky z väčších-menších hrnčekov, z hliny jemnej, ako na čašach, hnedej, červenej a čiernej, i tuhované a ozdobené pupáčikami, uškami i povrázkami. V rozmeroch a podobe blíža sa najviac k onomu hrnčeku s cicíkom. Poznamenať slúši vo všeobecnosti, že v ornamentike hrncov panuje malá rozmanitosť a až podivením ma naplňuje, že venček prstami robený, na celom Sitne až po „Ľahotskú lúku" tak hojný, tu dosiaľ cele chybuje. Prejdime

B) k *misám*. Mise a mištičky namiesto pokrievok nachodily sa, ako už podotknuté, všade, ale rekonstruovať dalo sa málo. Ponevádž sú robené z hliny plavenej, jemnejšej, črepy z nich pri porúchaní, najmä v stave mokrom veľmi slabé, boly akiste rozmrvené a ztratily sa. Najväčšia, ktorou prikrytý bol hrnec ornamentovaný, dľa velikosti druhý, má priemeru 34 cm., hlboká 10 cm., hladká, z vonku tuhovaná, neornamentovaná; jediný takmer ornament, panujúci tu, je povrazovitý, t. j. pásy na partici idú tak, ako hubky v povraze; i táto je ním ozbdobená. Má ucho obyčajné poniže partice. — Druhá, v priemere 24 cm., hlboká 8 cm., ostatne ako predošlá. — Tretia a štvrtá z hliny drsnej, piesočnatej, črep tenký, ucho zarovno s particou vyhnutou; priemer ich 20 cm., hĺbka jednej 10 cm., druhej 8 cm. — Nasleduje mištička jemná s iným ornamentom. Partica totiž je dnu zahnutá a radradom napupákovito povtláčaná, z vnútra tuhovaná; uško niže partice obyčajné, ale tak drobné, že ceruza neprejde. Priemer 19 cm., hĺbka 8 cm. — Jedinú máme cele neornamentovanú, negrafitovanú, z hliny jemnej, sivej, s uškom vodorovným, vlastne je to pupák prepichnutý. Priemer 20 cm., hĺbka 7·5 cm. Ňou bola prikrytá popolnica tá najozdobnejšia. — Ešte pripomeniem jednu mištičku, líšiacu sa od predošlých ornamentom z vonku na partici, záležajúcim z jarčekov šikmých a líšiacu sa dnom vdutým na spôsob drobnej čaše, kdežto ostatné všetky majú dná hladké. Priemer 15 cm., hĺbka 5 cm. — Na hrubých črepoch, najdených v pálenisku, z dvoch mís väčších rozmerov a z hliny veľmi drsnej, štrkovitej videť jamky nechtom vyškrabnuté. Jeden črep má vo vzdialenosti 5·5 cm. od partice dierku prevŕtanú, z vonkajšej strany širšiu. A na jednom čriepku čistého grafitu, snáď z mištičky pochádzajúcom, badať šikmé husté čiarky. Pozoruhodných úlomkov najde sa snáď ešte i viac, ktoré budú umiestené na kartone.

C) *Časí* máme málo. Jedna s vyčnievajúcim uchom, plná kostí, 6 cm. vysoká, 9 cm. široká, z jemnej plavenej červenkavej hliny, neornamentovaná, z vonku tuhovaná, s vyhnutou particou a trochu baňatá. Dno 3 cm. v priemere. — Druhá z červenej drsnej hliny 4·5 cm. vysoká, 10 cm. široká, neornamentovaná, netuhovaná, so znáčkom ucha, vyzerá dnes sťa spodok z hrnčeka. Dno 3 cm. v priemere. — Iná s vyčnievajúcim uchom, baňatá, partica vyhnutá, plece šikmými jarčekami zdobené,

Digitized by Google

z dosť jemnej šedej hliny, z vonku, z vnútra grafitovaná, 6 cm. vysoká, 8 cm. široká, dno 2·5 cm. v priemere. — Pripomínam po druhý raz tú krásnu čašičku, o ktorej medzi hrncami povedané bolo, že na dne vo väčšej popolnici ležala hore dnom. Plná kostičiek. Znak uška vyčnievajúceho, partica vyhnutá, črep dosť hrubý, z jemnej červenkavej hliny, netuhovaná, trochu baňatá, pliecko ornamentované šikmými čiarkami, k sebe naklonenými na spôsob písmeny V, predelenými na troch stranách jamkami, bruškom malíčka spravenými; štvrtú jamku zastupuje pupáčik, ktorý pokladám za pahýl (ostatok) uška. Vysoká je 4·5 cm., široká 6 cm. Dno 2 cm. v priemere. — Čašička z jemnej červenkavej hliny, s particou pravou, teda nebaňatá, neornamentovaná, z vnútra grafitovaná, so znáčkom vyčnievajúceho ucha, 3 cm. vysoká, 7·5 cm. široká. Dno 2·5 cm. v priemere. — Na jednej čaši, z vnútra veľmi dobre grafitovanej, ale neúplnej, bez znáčka ozdoby, je dno vduté, ako to prichodí hojne na čašach z iných nálezísk. — Zaujímavejšiu pripomínam čašu, veľmi pekne ornamentovanú hustými čiarkami, hrebeňom robenými, z vonku po pleciach; trochu baňatú, s particou vyhnutou, s uchom vyčnievajúcim, z vonku, z vnútra dobre grafitovanú. Dno 4 cm. v priemere. Šírka 12 cm., výška 6·5 cm. — Naposledok opíšem najzaujímavejšiu, nevídanej a neslýchanej dosiaľ u nás ornamentiky! Pozostáva z hliny jemnej, hnedej, z vnútra grafitovaná; ale tak plytká, že vedľa dosť značnej šírky (v priemere) 12 cm., jej výška obnáša iba 2 cm. A ornamentovaná je táto jediná, dosiaľ tu najdená, *z vnútra* ale ako, — ako dosiaľ žiadna! Okolo vdutého dna idú dva kruhy z bodiek vydutých, dva millimetre širokých a 1 mm. vysokých, v prvom kolese ich je 27, v druhom 32. Od týchto kruhov vychádzajú vo štyroch ku partici smeroch po tri pravé čiary bodiek; vo dvoch riadkoch ich je po 8, v treťom iba 7 a tieto tri riadky sú zas zavrené a spojené priečnym, s particou skoro rovnobežným, riadkom z 8 bodiek. A čo je najzvláštnejšie: *tieto bodky robené sú z opaku, ale tak, že bodnutie ledva znať.* Unikum! — V hojnom materiále, ešte nespracovanom, môžu sa najsť ešte podoby daktoré, ale už teraz poznamenať môžem vo všeobecnosti, že nenašiel som čaše *z vnútra* tak ornamentovanej, ako vyskytujú sa v iných pohrobišťach na pr. prúhami bahríkovitými. A dná všetkých čaší dosiaľ opísaných sú *schválne* robené.

Už z tohoto kusého opisu láskavý čitateľ môže súdiť, že slovenské pohrobište predhistorické v Prenčovskej Bardínovej „U krásneho dreva“ je všetkej pozornosti a úcty hodné. Škoda, že neoznačuje ho názov, ktorý povedal by nám viac, než že tam kedysi bola krásna hora alebo jeden krásny strom. Možno síce, že to „krásne drevo“ primalo predkov našich, aby tam pálili a pochovávali svojich drahých zosnulých. Vo veľkých popolniciach mohli spočívať ostatky ich vladykov a kmeťov. A na toto posvätné miesto mohli patriť od zápalných obiet, na „Bohojo-vrchu“

Digitized by Google

snáď obetovaných. Ohľadom tých veľkých popolníc, že totiž tak veľká čiastka črepov z nich chýba, túto veľmi nepríjemnú okolnosť vysvetľujem si ja spôsobom cele prirodzeným. Pohrobište stalo sa behom vekov rolou; popolnice, alebo aspoň kamene na nich, začahoval pluh; dajme tomu, že na takú šľapku stupilo hoviadko, tá zivla sa mu pod nohou a ono huplo po bachor do zeme. Rataj zadivil sa a šiel kutať. Siahol rukou do jamy a vyťahoval ku svojmu prekvapeniu črepy a trúfal najsť — peniaze; huj, za kotlík peňazí, to ideál pospolitého ľudu! Vyťahoval črep za črepom a nenajdúc pokladu, zanevrený išiel ďalej po svojej práci, zanechajúc črepy svojmu osudu, ktoré veru zhynuly.

Toto hľa z Prenčova. A objavujú sa črepy neďaleko poniže Prenčova u „Kráľovej studne"; nálezisko dosiaľ ešte bližšie nepreskúmané.

VI.

Mimo toho na farskej a školskej lúke pod Sitnom, na krtinách, uhliskách a pri kopaní vyskytujú sa črepy a pupáky, podobné sitnianskym, ale nič značnejšieho nenašlo sa dosiaľ. (Za malý kartonik črepov v našom muzeume.) Na týchto lúkach započína sa potôčik bardínovský, deliaci od chotára prenčovského chotár belujský, tak že farská lúka padá už do chotára poslednejšieho. Takým činom koľko-toľko vstúpil by i chotár belujský medzi náleziská predhistorické. Alebo len zo sitnianskych pohrobíšť boly črepy sem dovlečené? Potôčok bardínovský tvorí súmedzie prenčovsko-belujské, počnúc od oných dvoch lúk až po pohrobište u „Krásneho dreva".

Veru dávno počalo sa hrnčiarstvo, ktoré do nedávna kvitlo vo dvoch súsedných obciach, na Prenčove a na Beluji! Škoda ho. Pôda je tu len pre hrnčiarstvo stvorená!

VII.

Dvoma dňami driev, než na Lahotskej lúke, totiž 8. okt. 1902 kopali sme v *Nemcach* na tom mieste, kde najdená bola krásna popolnička s vlnovitým ornamentom, vyobrazená v II. Tovaryšstve str. 208., no nenašli sme mimo troch-štýr črepov ničoho.

VIII.

Dňom na to, 9. okt. kopali sme na *Devíči* z tej príčiny, že na jar 13. apr. 1902 bol som nadmier milo prekvapený, akožto z nového náleziska donesením celým neporušeným *hrnčekom,* nevídanej dosiaľ podoby a techniky; techniky zaiste, čo týče sa jednoduchosti. Hrnček malý, 12 cm. vysoký, hrdlo 9 cm., brucho 11 cm. široké; objem brucha 36 cm. Ucho pomerne veľmi veľké, vyčnievajúce, hrubé a celý hrnček neokrô-

Digitized by Google

chane v rukách robený, bez dna, robeného tak, že ledva možno ho postaviť a hneď prevali sa; neornamentovaný, z hnedej hliny, črep hrubý. Vykopal ho pri sadení stromka čerešňového Ján Sladovník na roli svojej „nad močarou". Zakrytý bol *misou* pomerne veľkou, 28 cm. širokou, 10 cm. hlbokou, dno 9 cm., a čo veľmi zvláštne, na kruhu robenou! Neornamentovaná, negrafitovaná, z hliny hnedej, črep hrubý a veľmi pevný. Pri kopaní bola rozbitá, ale slepená celá nachodí sa v museume, až na štyri štrbiny.

Tieto chybujúce štyri čriepky hľadajúc, a rozumie sa, i za viac nálezmi túžiac, vyšiel som so značnou pomocou šiestich kopáčov, medzi nimi dvoch majiteľov súsediacich rolí a dvoch mojich už vyzkúsených robotníkov. Na nešťastie obe role sú zasiate, jedna ďatelinou, druhá bôľhojom, tak že mohli sme kopať len málo, i to po vynahradení škody. Ale i po vyoraní siatin sotva najde sa niečo celého, lebo zdá sa mi, že popolnice plytko ukladané, sú pluhom pokazené a črepy rozvlečené, ako ich vidieť po roli. Hľadaných čriepkov k misi sme nenašli, ačkoľvek čerešničku sme odstránili, poneváč i tak bola suchá. Pri tom presvedčili sme sa, že malý hrnček bol hlboko umiestený, preň pekná kotlíkovitá jamka $^1/_2$ m. hlboká, pekne do mŕtviny vyrobená, prečo aj pluh nedočiahol ho a i miska na ňom až do najdenia bola celá.

Predsa našli sme jednu veľkú *popolnicu* v spoločnej medzi, ktorá ju koľko-toľko chránila, poneváč sa neorávala, ale len oborávala. Vysoká 27 cm., vrch nevyhnutý, 22 cm. široká, brucho 26 cm. široké a v objeme 80 cm., dno nepredierkané, 13 cm. v priemere. Črep veľmi tvrdý, z hliny hrubozrnistej, červenej, negrafitovaný. Nádoba nebola na kruhu robená. Uší, ani pupákov nemá a aj ornament ukazuje zvláštny, a síce prstami robené venčoky hrubej práce, snáď so štýr strán v nerovnej zdĺžosti, totiž na jednej strane 11 cm. dlhý, na druhej len 8 cm. dlhý, teda ani sebe odpovedajúce nie sú medzi sebou rovné; na tretej a štvrtej strane ich nemožno merať, poneváč sú porúchané. Pupákov nemá, a zdá sa, ako čo by tieto kusé venčoky (pravidelne takýto ornament vyštípaný tiahne sa bez pretrhnutia okolo celého hrnca) boly maly byť pupákmi, ale preinačené sú na venčoky. Od menšieho venčoka na ľavo, akožto iný ornament, tiahnu sa štyri jamky asi po 3 cm. jedna od druhej, bruškom malíčka vtláčané. Na ostatných stranách jamôčky nepozorovať. V hrnci už nebolo kostí, ale iba zem, v ktorej rástla ďatelina, lebo bol úplne na povrchu. Na porúchanom vŕšku poznať ako rezal ho pluh. Možno, že ho voľakedy človek našiel a na mieste vyprázdnil, a keď v ňom ničoho cenného nenašiel, zase zahrabal a tam nechal.

Ale že i tento hrnec bol popolnicou, zdá sa dosvedčovať *misa*, ktorou tiež bol prikrytý a z ktorej polovica, zo 17. kusov záležajúca, bola nazená s ním. Priemer jej 33·5 cm., zvýšosť 14 cm. Dna priemer 11·5 cm.

Digitized by Google

Či mala dve uchá nevedno, ponevráč iba jedno je, vlastne pupák pekne formovaný, 5 cm. dlhý, 2 cm. vysoký, prepichnutý, dierka 0·5 cm. Črep na 1 cm. hrubý, podobá sa viac (ako i pri hrnci) kameňu, viac zdravému trachytu,[1]) než hline, tak je tvrdý a zrnistý. Krajík vyhnutý, pod ním malé pliecko. Miska pravdepodobne tiež bola robená na kruhu; ináč neornamentovaná, ale z vonku, z vnútra grafitovaná. Keby ju bol človek driev našiel neporušenú: pre svoju peknú podobu, veľkosť a pevnotu, čo len na miesto vahana mohla byť roky a roky potrebovaná a bola by iste prežila so desať terajších svojich mizerných sestričiek. Tieto sú len suchotinárky v porovnaní s tými pravekými silákmi! Veru, keď človek porovná starý črep s moderným, pomyslí si, že snáď škoda hľadať a vyberať a miešať tak úzkostlive hlinu hrnčiarsku, a škoda ju tak úzkostlive miesiť a od kamenčokov čistiť, ako teraz robia hrnčiari. Snáď neškodilo by urobiť próbu, či zo štrkovatej hliny pálený hrnec vydržal by pri ohni, keď by sa v ňom varilo. Alebo tí starí vedeli inak páliť? Alebo len tá „starosvetská" *svedomitosť* chýba novému pokoleniu?! Pravda, že i s hlinou neskrblili, robiac všetko veľmi pevné. Tá polovica misi váži 1 kg. a 10 dg.! Keby sa len budúce našlo niekoľko črepov ešte k nej a menovite druhé ucho!

Medzi niekoľkými zdvihnutými črepami ostatnými vyniká pupák kúžeľovitý.

IX.

Aby som ostal pri popolniciach a tieto výskumy aby som nemiešal s výskumami alebo výsledkami inými: tu v súvise pripomínam, že 23. apr. 1902 Ján Jambrich doniesol mi z Medovariec peknú, celú, dvojušnú *popolnicu,* plnučičkú kostí (ktoré i nachádzajú sa v nej v museume), neornamentovanú, z červenej hliny, negrafitovanú, v rukách robenú. Výška 21·5 cm., šírosť nevyhnutého hrdla 17 cm., brucha 19 cm., objem brucha 61 cm. Priemer dna nepredierkaného 9 cm. Mimo dvoch obyčajných úch má na límci dva pupáčky.

Na druhý raz doniesol ten istý pol *čaše* z plavenej hliny, do poly od vrchu čiernu, dolu bielu, 20 cm. širokú, 12 cm. vysokú, 10 cm. hlbokú, uchatú. Pripomenul som ju už na predku, že totiž jeden črep z čaše, najdený v Prenčove, tak je podobný jej, že som ich držal za jedno. — Z ostatných črepov (na jednom kartone v museume) pripomínam tri vŕšky z čaší, dno z hrnca, nedierkané a dva kusy z hrnca veľmi zvláštnej podoby, na bruchu skoro v pravý uhol podlomenej, ornamentované čiarkami a pupáčkami, grafitované. Vidieť z toho, že na medovarskej Popálici, ktorá nielen nálezmi dosvedčuje, že tam boli ľudia pochovávaní,

[1]) Prvé závažie tkáčske, nalezené na Sitne nad bránou, považoval som tiež za vyrezané z kameňa (Tovar. II. str. 196.), kdežto pri druhom závaží, tamže nalezenom, usúdzalo sa na dierach, že veru boly robené z hliny. (Tovar. III, str. 101.)

Digitized by Google

ale i to dosvedčuje *názvom svojim*, že tam ich telá boly aj *pálené:* hovorím, vidieť, že toto prepamätné pohrobište nenie ešte vyčerpané, keď sama Krupinica vládze vymývať a odkrývať popolnice, ako i túto. Prosím opätovne tamejších intelligentov, aby predsa aspoň toľko pozornosti venovali predhistorickým pamätnostiam, ako sám pospolitý ľud. U tohoto pôsobím tak, že vyhlásim: kto donesie mi veľkú popolnicu celú, dostane 1 zlatý, kto malú celú, dostane 50 kr., a to aj plním, a osoží. Intelligentov prosím, aby na *moje trovy* dali kopať, — ale neosožíš; ľutujú tej trochu starosti, toho trošku dozoru a ja predsa všade nemôžem byť! Neodpustiteľná netečnosť! Neraz na úpenlivé moje listovné prosby ani neuchnú. Česť vzácnym výnimkám! A predsa len ostane pravidlom, že veľa očí veľa vidí. Moje však *„pravé ruky"* medzi pospolitým ľudom nemôžem dosť prenachváliť za zvláštnu zaujatosť, za veľkú ochotu, ba bezžistnosť a za ľahké pochopenie vážnosti práce spoločnej pre národ! Moje šťastné výsledky takmer všetky môžem ďakovať ľudu a obcovaniu s ním. Česť a vďaka im! Keby náš ľud neoblbovali v školách, v administrácii a v spoločenskom živote, bolo by len radosť pracovať na povznesení nášho slovenského národa!

X.

Tak nedostačil som ešte obzrieť ísť *h. mladanské* nálezisko, odkiaľ dostal som pol preslena a i niekoľko črepov toho istého nášho sliezsko-lužického typu. (Malý karton v museume.)

XI.

Tri veľké kartony črepov, tiež len pospolitými ľudmi zachránených a donesených z *Pečeníc* a zo Žemberoviec, oddal som nedávno museumu. Na I. nachodí sa v prostriedku *kamenná sekerka* bez diery, 8×5 cm. dlhá, 4×3 cm. široká, kus z kamenného *kladiva* s pol dierou, pol *preslena* z hliny a šúľčok, asi rúčka z hlinenej lyžičky, ostatok vypĺňajú vŕšky a črepy z čaší a hrncov, obzvlášte ornament. Obsah II. kartonu (vŕšky, uchá a pupáky a ornamenty z hrncov) nejdem bližšie opisovať, len pripomínam, že nesie päť dien predierkaných. Na III. je 36 vŕškov z čaší a mís, tri pekne prútované, jeden s rožkatým ornamentom, dva vŕšky z mís grafitovaných, štyri kusy zo samého grafitu zo Žemberoviec. Uchá z čaší ornamtované i hladké atď. — Výborný môj sberateľ v Pečeniciach a okolí, Miško Kočiš, sdeľuje mi, že v spečenom vale medzi kameňím čo brali na stavbu, našla sa polovica akoby z mlynského kameňa, 44 cm. šíre, 10 cm. z hrúbe. Ešte som ho nevidel. — Aj v D. Almáši našiel sa mlynček predhistorický a črepy z popolníc na „Vladárovom". (Ján Kyša ml.)

Digitized by Google

XII.

Odchýlme sa teraz od Sitna na sever a od pohrobíšť ku hradom a studniam! Viac ráz oslovily ma naši ľudia, rúbajúci drevo v panských horách *sväto-antolských,* aby som išiel obzreť tú studňu v „hrade", ktorú ľtak už z počutia pripomenul som v článku „Starožitnosti v Honte". (Tovar. II. str. 209. 13.) 28. apríla tohoto 1902. roku vybral som sa, sprevádzaný dvoma rubármi, mojimi farníkmi z Prenčova peší pri dosť silnom mraze. Studňa nachodí sa v starej hore na temeni vrchu, kam volajú „do hradu". Meno neklame, hrad tu stál drevený, zruby mal podmurované; zbytky múrika značia sa sťa nízka hrobeľ v rovnej čiare od juho-západu na sever-ovýchod v dĺžke 273 m. Kamenie múrika na jednom mieste neďaleko studne zdá sa s jednej strany lícované. Oproti 111-temu metru, od múrika 33 m. západne leží studňa, kamením a drevím zametaná, ale na tri metre zhĺbe ešte otvorená, dobre murovaná. Ďalej pri 195-tom metre nalezá sa veľká hrobeľ. — Druhý múr 80 cm. hrubý a miestami na jeden m. vysoký, suchý, od predošlého východne na 126 m. vzdialený, tiahne sa od severo-východu k juhu, oproti východu sohnutý, 93 m. dlhý. Pri 9. m. od severo-východného konca nachodí sa hrobeľ v podobe kruhu, akoby z nejakej bašty. Krivina je pri 69. m., teda dlhšie rameno 69 m., kratšie 24 m. I tento múr leží v starej hore, ač nie ďaleko od kraja. S horou súsedia lúky a pašienky „Male Talvíse". Západne pod hradom leží výmočistá dolinka a lúka Adamovská. V južnom kúte pod samou horou, teda pod samým „hradom", nachodí sa studnička s vodou chuti medenej. Tú chuť odvodzuje si ľud od zvonov v studni! (Vidz povesť v Tovar. II. str. 209.) Chuť je ozaj divná, ale keď vodu prežrieš, necítiš žiadnej zlej chuti.

Studňu v „hrade" neškodilo by vyčistiť, aby sme sa presvedčili, ako je hlboká; či jej dno totiž leží tak hlboko, ako dolina Adamovská, alebo dostala vodu v menšej hĺbke? Bolo by to zaujímavé zvedieť aj z geologického stanoviska, menovite ak je v hlbokosti do brala vykresaná. Lebo theoria zásobovania vodou studní do prahornín (žula, rula, pieskovec, čedič) vŕtaných je iná, než do zeme kopaných, alebo takých plytkých, ako je na temeni Sitna. (Vidz theoriu jej v článku „Sitno a čo s neho vidieť". Tovar. III. str. 107.) Studňa v „hrade" sväto-antolskom leží skutočne na temeni vrchu, istotne vo dvore bývalého hradu, tak ako vo všetkých (novších, murovaných) zámkoch vnútri nachádzajú sa studne hlboké, aby obyvateľstvo a posádka i v čas obliehania nepriateľského nebola vystavená nebezpečenstvu nedostatku vody. Teda i táto mohla byť hlboká, ako na pr. v Muráňskom zámku. Ináč aj o studni „v hrade" sv.-antolskom vypráva ľud, že bola veľmi hlboká, ako v každom zámku vybáji si takú. Intelligentom ale patrí, nakoľko možno, presvedčiť sa o všetkom. Pri o váraní studne, alebo pri kopaní v obvode jej, Boh vie či nenašly by sa i nejaké starobylé pamiatky.

Digitized by Google

XIII.

Obzreť nezaškodí i seba nepatrnejšie veci, ktoré ľud spomína a za zvláštnosti považuje. Tak 12. nov. 1902 obzrel som na Klastave zapustené tri pivnice, „na háji“ do trachytového tufu vykresané. V jednej nachodí sa malá bočná pivnička, do ktorej vedú tri schody do brala vytesané. Sú ony len obyčajné pivnice, podobné pivniciam v trachyte na dolnoalmášskych „Plieškach“, ktoré obzrel som 21. oktobra 1902. Týchto je viac (jedna so žitnou jamou) a sú zapustené len odkedy vinice na „Plieškach“ vyhynuly. (I tam v súsedstve „pod hrbáňom“ že bol vyoraný hrnec.) A na Klastave dozvedel som sa pri tejto príležitosti meno vrchu „Gržová“, v ktorom mene dľa domnienky samých Klastavanov mohol by väzeť koreň spotvoreniny vrchu „Grendus“. (Tovar. III. str. 115.) A tak čím viac ufám sa, že náš kraj je už úplne preskúmaný, tým viac vyskytuje sa nálezísk, čakajúcich na preskúmanie, to bližšie, to obďaleč, to zas tiaha ma po druhý, po tretí raz na staré náleziská. Ako keď zo slnca vojde človek do tmavého miesta, z prvu ničoho nevidí, ale čím dlhšie tam dlie, tým viac vidí. Skutočne zvláštny, prezvláštny tento náš kraj z predhistorického stanoviska!

Ale hoďme okom i na iné pamätnosti okolia nášho, patriace novšej dobe.

1. *Človečia čelusť s dvoma zámkami* najdená v prenčovskom chotári na súmedzí Belujskom, na Ptáčniku nad Bardínovou, dľa dosavádneho výsledku bádania *unicum* vo všetkých museach: bližšie opísaná je v „Českom Lide“ XI. 1902. č. 8. str. 353—356 s vyobrazením i s upozornením vo francúzskom jazyku, ktorý opis v ČMSS roč. V. č. 5. je odtlačený. Sama čelusť [1]) v sklenej skryňke, s príslušnými vyobrazeniami (v rámoch, imitujúcich ľudské hnáty), opatruje sa v našom museume, a štúdium o nej a o jej záhadnosti trvá ďalej.

2. Tri razy bol som pri záhadných *dierach v Rázsochovom jarku v nemčianskom chotári,* ktoré pripomenul a vysvetlil som v krátkosti v otvárajúcej reči na tohoročnom valnom shromaždení Museálnej spoločnosti. (Časopis MSS. V. 1902. č. 4. str. 51.) Prvý raz 14. mája hľadal som domnelé pivnice pozdĺž krupinskej železnice v devičianskom chotári, ktorých nebolo, a po jazyku došiel som k dákym priepadliskám, ktoré len podzemná voda podomieľa, až stávajú sa jamy, bá jarky otvorené,

---

[1]) Z príležitosti tejto čeluste oddal som do nášho musea šesť sánok ľudských so zubami viac-menej nepravidelnými, na pr. na jednej strane iba jeden črenový zub, na druhej strane dva atď. Na sánkach zo starcov nepoznať už jamky zubové, lebo stará kosť hynie, alebe ako lekári hovoria, vyvinuje sa nazpäť. No sánka bezzubá môže pochádzať aj z človeka, ktorý od narodzenia *nikdy-nikdy nemal zubov.* Ako takúto dosť neslýchanú a mnohému neuveriteľnú zriedkavosť, pripomínam dvoch Žibritovanov, Martina a Matúša Mlynár, bratov, ktorí nikdy nemali zubov a žijú a sú už vo veku. Ich deti majú zuby.

Digitized by Google

teda tiež nič zvláštneho; ale až tieto doviedly ma k oným trom dieram v Rázsochách, o ktorých bájil si ľud, že z nich vychodí para, smrad, až im vyhýbal a bál sa ich, a hádal ich pôvod. Ja postavil som 4. júna piatich robotníkov ku trom dieram a keď donesené nástroje nedostačovaly, poslal som do mestečka a dal spraviť oceľové čakany, aké ukázaly sa potrebnými a vytrvalou prácou uviedol som hodnotu dier na ich pravú mieru. Ponevráč nalámané a namrvené kamenie z diery najväčšej iným spôsobom odstrániť sa nedalo, aby sa ďalej v diere pracovať mohlo: so päť ráz spustili ta dnu najmladšieho pracovníka-šuhaja a ten dosť namáhave popodával štrk a kusy kamenia hore z tesného miesta, kde ani skrčiť, ani zohnúť sa nemohol. Žartu a vtipov pri tom nechýbalo. Náhle mi prvý kus lipáka podali do ruky, vedel som koľko udrelo, že totiž diery sú pôvodu neptunického a ostaly po drevách dostavších sa medzi rozdrvené skála, ktoré okolo pňov usádzalo sa a drevo hnilo, kým povetrie trvalo, ale keď štrk slial a slepil sa dovedna a povetrie prístupu nemalo, ostatok dreva skamenel, premeniac sa na lipák čili drevový opál. Škoda, že z dvoch užších dier nemohli sme ničoho dostať von, lebo čo čakany namrvily, to znovu tak zacvikovaly, že len dákym nebožiecom bol by sa mohol kúsok dostať von. Najväčšia diera keď bola vyčistená, ukázala zhĺbosť 2 m., šírosť na vrchu 50, na dne 52 cm. Druhá od tamtej vzdialená na 1·75 m., 2 m. hlboká, 33 cm. široká; tretia od prvej 2·27 m. (od druhej na 1 m.) vzdialená, 20 cm. široká. A takýchto úzkych dier až 19, v priemere 3—13 cm., v konglomeráte pripomenul som z Čabradskej doliny a ich pôvod vysvetľoval som podobným spôsobom (Tovar. III. str. 131.), že som sa nemýlil, teraz som istý. — Ten zápach ale pochádzal od nánesu a od uhnívajúceho lístia, s dažďovou vodou dostavšieho sa do dier. Keď som tretí raz bol pri nich 27. aug. s fotografickým strojom, boly už zas zanesené a zápach vystupoval z nich.

3. V otvárajúcej reči pripomenul som aj *zamyté drevá v koryte Štiavničky pozdola Ďudiniec,* ktoré po bežnom obzretí 10. júna 1902 držím za hodné ďalšieho pozorovania. Na oko maličkosti môžu súvisieť s veľkými problemami, ako zamyté drevá tieto s problemom, že Sitno bolo niekdy obklopené konglomerátmi o mnoho vyššími, než ono je teraz a ono vystúpilo až vtedy, keď tamtie preč boly odplavené. A veru hodných zásob bolo treba naniesť len takú hrubú (6—7 m.) a širokú (čo len na kvadrátnu míľu) vrstvu, ako je poniže Terian. A že tej vrstvy voľakedy tam nebolo, na to poukazujú tie zamyté drevá. — Keď by sme ich pohrobenie inak vysvetľovali, že na pr. Štiavnička vymlela zátoku a o tej zvalily sa z brehu, alebo od hora donesené boly stromy, i tak musela by bola dejstvovať desná katastrofa kdesi tu hore, aby takú hlbokú zátoku zas tak rovno s ostatním brehom bola vyplnila a zarovnala. Drevá ležia rovnobežne s potokom, ale kolmo proti nemu, t. j. pravý uhol tvoriac s potokom a zdá sa mi, že hrubšími koncami von a tenšie

Digitized by Google

sú ešte pod zemou. Že by to znamenalo pozostatky z dákeho šrôtu (tak menujú okolo Hrona hate z driev, z plotov a zo skál'a, ktorými bránia brehy, či polia podmývané), to značilo by zaiste nevýslovne dávny pokrok ľudu, o akom ešte i teraz sotva začína sa mu snívať. — Potrebno by bolo spoľahlive určiť drevo (nachádza sa z neho v našom museume), z akého stromu pochádza a kde také stromy rástly alebo ešte rastú. Koľko znalcov (geognostov, geologov, botanikov, rastlinových geografov, tesárov alebo stolárov, ktorí zaoberajú sa s drevom a môžu rozoznať jedno od druhého) mohlo by si hlavu lámať pri takomto probleme, ku ktorému konečne dá podnet kus zamytého dreva! Alebo také rozriešovanie malo by byť učeného človeka nedôstojné?!

Práve dozvedám sa, že drevá vymýva Štiavnička i pri Tesároch pod Šafranicou. Tesáre ležia hore vodou na malú pol hodinku od Ďudiniec. Musel by som i to driev vidieť, aby som sa bližšie mohol vysloviť.

4. Dotkol som sa v otvárajúcej reči jedným slovom aj *Dúpeniec tesárskych*, že by som si totiž prial, keby som ich pôvod tak snadno mohol poňať, ako tých dier v Rázsochách. Čože sú to zase za Dúpence? — Mnoho ráz počul som o dierach v stráni pozhora Tesár na ľavom brehu Štiavničky, ba aj ukazovali mi ich s hradskej, ale bližšie nevšimnul som si ich. Až tohoto roku (1902) 10. júna, idúc na kňazskú poradu do Horných Šipíc, pohnúc sa z domu hodne včaššie, odbočil som k dieram v sprievode môjho bývalého lansko- a predlanskoročného paholčeka, šuhaja veľmi nadaného, rozumného a dobrého. Sám v nich ešte nebol, ale o nich vedel. Keď najvrchnejšiu našiel a za ním som sa i ja vyškriabal, bol som nevýslovne prekvapený, ale aj potešený, že sa niečo takéhoto v našom okolí nachodí a že som si toho konečne všimnul. Už sám názov „Dúpence" značí veľmi dávny pôvod, lebo náš ľud dávno už neužíva slova dúpa [1]) o diere alebo o jaskyni. Dávno to bolo, keď to slovo užíval a keď týmto dieram to meno dal.

A) V doline medzi Domanikámi a Tesármi, jedných 15—20 m. nad hladinou Štiavničky, v kolmom brale, z rozličných vrstiev slepenca a pieskovca, niekde ku podivu z malých okrúhlych tvrdých kamenčokov pevne slepených záležajúceho, leží najhornejšia jaskyňa, a síce tá, od ktorej všetky (sú štyri) dostaly meno dúpeniec; v spoločnom, do polkruhu robenom pitvore, pravidelne rozložených a vykresaných je osem dúpeniec, t. j. komôrok, z ktorých dve najkrajnejšie a od vchodu licujúceho s bralom len na 1—2 m. vzdialené, sú najmenšie, piata ale (od ľava na pravo čítajúc) je najväčšia a bočnou dierou spojená so šiestou. Kresané sú tak pravidelne a čisto, že na vchodoch vykresané sú i dveraje, i prah. Podlaha spoločného pitvora je vodorovná a s ňou v jednej ploche ležia i podlahy komôrok; iba 8. je hlbšia. Spoločná poval je trochu

[1]) Dúpa, jaskyňa u Nedelišťa v Novohrade. Časopis MSS. V. 1902. č. 4. str. 68.

Digitized by Google

oblukovitá, t. j. v prostriedku najvyššia a vyzerá ako čo by na komôrkach bola položená, lebo práve tam delí sa jedna vrstva brala od druhej. Rozmery sú v metroch nasledujúce: komôrka I. nemá dverají, vchod 1·20 vysoký, 0·80 široký, ľavá stena 0·90, pravá 1·00, zadnia 1·00, zvýšosť komôrky vnútri 1·00; II. vchod 1·40 v., 1·00 š., dveraje ľavé 0·80—0·40, pravé 0·80—0·60, ľavá stena 2·20, pravá 2·40, zadnia 2·25, zvýšosť 1·60; III vchod 1·30 v., 0·95 š., dveraje ľavé 0·70—0·11, pravé 0·40—0·15, ľavá st. 1·55, pravá 1·30, zadnia 1·80, zvýš. 1·60, IV. vchod 1·45 v., 0·80 š., dveraje ľavé 0·40—0·40, pravé 0·90—0·30, ľavá st. 2·30, pravá 2·50, zadnia 2·30, zvýš. 1·10; V. vchod 1·30 v., 0·90 š., dveraje ľavé 0·60—0·30, pravé 0·80—0·20, ľavá st. 3·00, pravá 3·49, zadnia 2·50, zvýš. 1·70; VI. vchod 1·10 v., 0·75 š., dveraje ľavé 0·50—0·20, pravé 1·00—0·10, ľavá st. 0·50, pravá 0·70, zadnia 1·30, zvýš. 1·10; VII. vchod 1·00 v., 0·65 š., dveraje ľavé 0·70—0·30, pravé 0·90—0·20, ľavá st. 0·80, pravá 0·70, zadnia 1·30, zvýš. 1·20; VIII. vchod 0·90 v., 0·70 š., dveraje ľavé 0·70—0·10, pravé 1·00—0·20, ľavá st. 0·20, pravá 0·20, zadnia 1·00 zvýš. 0·80. — Celiny medzi vchodom hlavným a I. komôrkou 1·90, medzi I. a II. 0·95, medzi II. a III. 0·90, medzi III. a IV. 0·85, medzi IV. a V. 1·10, medzi V. a VI. 0·90, medzi VI. a VII. 0·75, medzi VII. a VIII. 0·70, medzi VIII. a hlav. vch. 1·10. — Hlavný vchod je 3·30 š., 2·10 v. Pitvor na zadku 2·10 v., na predku 1·60 v. Šírosť jeho je 4·30, zdĺžosť 5·50. Hlavný vchod čili spoločnú dieru k Dúpencam s hradskej nevidieť, lebo je primalá a krovím zakrytá.

Načo Dúpence tieto boly a pre koho, kto ich robil a k akému cieľu, to je záhada veliká. Na tú otázku ani Lambert Karner, prvý znateľ obydiel ľudských pod zemou a v bralách odpovedať nevie, ani medzi nepočetnými jaskyňami, ním preskúmanými, podobných nevidel. Hneď za horúca sdelil som mu náčrtok, ale ako vtedy, tak i dnes odpovedá, že na také ešte nenaďapil. Práve (20. okt. 1902) súri kresby, aby ich vo svojom veľkom diele upotrebiť mohol. Dúpence nie sú staré, lebo sú železom robené, ako všade šrámy od čakanov poznať. Ale s druhej strany zas ani mladé nie sú na toľko, že by ich pokolenie pamätalo. Dosiaľ ani povesti o nich nemohol som sa dopátrať, čo však nevytvára, že by jej nebolo, lebo ľudu na priamu otázku obyčajne to na rozum nepríde, ale iba v diškurse per associationem idearum, alebo ako hovorí sa, keď to slina na jazyk donesie. Bolo to spoločné bývanie „pod jedným krovom“ pre viac rodín? Ale pre tie bolo by dostačilo spoločné prístrešie i bez komôrok a tieto sú i primalé zas pre rodiny? Alebo sdržovala sa tam rodina mravná, malá rehola a komôrky mohly by predstavovať celly? Tie krajné a najmenšie snáď pre obsluhu, pre nejakých chlapcov? Takéto vysvetlenie do ktorých vekov viedlo by nás? Ale v tom páde bolo by sa v ústach ľudu zachovalo iné meno, nejaký soborec, alebo podobné. Akokoľvek, ale pre rozdiel od tých druhých jaskýň ani nebolo by príhodnejšie, než presne

Digitized by Google

pridížať sa mena „Dúpence“ len pre tieto, kdežto tie druhé, veľké, menovať Dúpami. Tak potom precísne mohlo by sa hovoriť, že s hradskej viedť len Dúpy, Dúpence [1]) ale nie. Na každý prípad pamätnosť veľmi zvláštna a zriedkavá, prevzácna a cenná. Pre museum dal som vyhotoviť v zmenšených rozmeroch (5 cm. = 1 m.) napodobnenie Dúpeniec z cimentu. Práca pospolitých našich kamenárov domanických vypadlaa k úplnej spokojnosti mojej.

B) Dolu nižšie od Dúpeniec, neďaleko od toho miesta, kde stráň a Štiavnička zatočia „k sebe“, čili smer ich juho-západný zvrtne sa na juh, neďaleko od tesárskej stanice železničnej, v tom istom brde spatríme tie veľké Dúpy, ktoré viedť i s hradskej. Jedna je na *území*, tak že by ju sťa pivnicu bolo možno potrebovať i teraz. Vchod je nízky, že sa človek musí zohnúť, ale to istotne len zato, že je trochu zasypaný, 0·90 m. vysoký, 2·00 m. široký, na dolnom či pravom boku s oblokom 0·60× 0·68 m. širokým. V dolnom zádňom kúte je komôrka 2·00 m. široká, 1·70 m. vysoká, 1·25 m. hlboká, tak že dolná celá stena je 6·40 m. dlhá, kdežto horná v pravej čiare len asi 4·00 m. Zadná stena 2·50 m. dlhá, šírosť celej jaskyne 4·50—6·00 m., zvýšosť 1·70 m. Na hornej, či ľavej strane 1·50 m. od vchodu nachodí sa kutica 0·86 m. š., okolo 2·00 m. hlboká. Kozub v komôrke v ľavej stene 0·50 m. vysoký i široký, 0·23 m. hlboký. Druhý kozub vedľa kutice 0·50 m. v., 0·40—0·34 m. šir., 0·25 hlboký.

C) Nad touto dúpou zas hore vyššie 8—10 m. nad hladinou potoka nachodí sa *dvojitá*, s hradskej dobre viditeľná jaskyňa. Prístup do nej bez rebríka je obťažný. Sám bol som sa pri prvej návšteve už vzdal nádeje, že vystúpim do nej, až pomocou prikrbáľaných z dola kameňov a s pomocou môjho mladého sprievodčíka vyšvihol som sa dáko. Schody tri síce jesto vykresané do mäkkého pieskovca, ale skrze navštevovateľov a vplyvom povetrnosti sú zodraté. Obyčajne zvykli si teda navštevovatelia vypožičať rebríčka od blízkeho železničného strážcu. Keby som toto ja bol vtedy vedel, mohol som neprísť do škody s mojím fotografickým strojom; pri tom namáhaní totiž otriasly a poslabily sa mi zátyky a keď som vytiahol stroj z pošvy, chcejúc i tieto odobrať, vyhŕkly mi všetky sklá von, i tie, na ktoré bol som si Dúpence odobral, ľ čisté a boly všetky pokazené. Chudobnému človeku vraj i na stole vykypí!

Ako Dúpence prekvapia človeka svojou temnotou a čipernosťou, tak

[1]) Oproti Dúpencam na druhej strane (na pravej strane) Štiavničky, bližšie k hradskej a bližšie k Domanikám nachodí sa známa studnička »na Čapinskom«. Kedysi v obecných počtách tesárskych za pár rokov stále opakovalo sa: 20 zlatých na zrúbky okolo studničky na Čapinskom. Poneváč studnička len zrúbkov nedostávala, konečne zunoval to jeden občan a ohlásil sa pri počtách, že ako je to, že každoročite vynaloží sa 20 zl., studnička však zrúbkov nemá? »Čuš«, okríkol ho rychtár, »tá studnička zaslúži mať zrúbky zo striebra, lebo vodu z nej predávajú v Štiavnici po 20 krajciarov.« Tam totiž dolievali furmani víno, čo zo sudov odpí.

Digitized by Google

prekvapí táto dvojitá jaskyňa svojím svetlom a priestorom. Ako čo by človek vošiel do polozrúcaného kostola. Záleží z dvoch komnat, dvermi spojených. Na prvej je vchod, na druhej velikánsky oblok. Nebudem do podrobna miery udávať, len hlavné rozmery. Vchod je 4·40 m. široký, 5·20 m. vysoký. Zdĺžosť svetlice 7 m., šírosť 6 m., zvýšosť na zadku 2·50 m. — Druhá svetlica, trochu vyššie ležiaca od prvej, dverami s touto spojená 4·20 m. vysoká, 4·00 m. široká, 4·70 m. dlhá. Dvere 1·00 m. šir., 1·20 m. vys., 1·00 m. hrubé, dveraje 1·00×1·75 m. Výklenok v pravej stene 1·20 m v., 1·50 m. šir. Kozub v ľavej stene 1·00 m. v., 0·50 m. šir.; v pravej stene 1·00 m. v., 0·60×0·65 m. šir. Veľký oblok 1·50 m. nad dlážkou, 3·00 m. v., 1·80×3·70 m. šir. Pri týchto rozmeroch nikto nebude sa diviť, že tieto dúpy až pridobre vidieť s hradskej.

D) Od týchto veľkých dúp niekoľko metrov na pravo a hodne vyššie od nich, nachodí sa najmenšia jaskyňa, u vchodu a na zadku 2·00 m. vysoká, v prostriedku 2·30 m. vysoká, u vchodu 3·80 m., na zadku 3·20 m. široká, 4·70 m. dlhá. V pravo u vchodu trochu nadvýšený nachodí sa malý krivolaký výklenok 0·90×1·70 m. (V tomto výklenku a v tom obloku bydlia tie zemné či skalné osy, ktorých chodby a hniezda vidieť v našom museume.)

Teraz povedz, milý čitateľu, načo všetko toto bolo a kto to *kresal?* Či od týchto dúp majú Tesáre meno? Či toto boly počiatočné Tesáre? Terajší človek to nerobil, ani pre terajšie potreby to nebolo. A na skrýšu i pred vekmi bolo to snáď privzdušné a priotvorené.

Že by všetky tieto dúpy pochádzaly len od tureckých (alebo trebárs tatárskych) časov, že by za skrýše boly slúžily, ako si ľud pôvod všetkých dier vysvetľuje, to aspoň tu platiť nemôže, lebo za jedno, tam boli by bývali zle skrytí, poneváč je to priblízko k otvorenej doline, a prinízko; po druhé, tamtie komôrky (dúpence) sotva boly robené krátkemu úkrytu k vôli; tieto veľké a dvojité ale majú priveľké otvory a privysoké povale. Ostatne že aj za skrýše mohly slúžiť, to je pravda, ale *púhemu* úkrytu k vôli sotva povstaly. Kto uhádne ten pravý účel? Kresby poslal som Lambertovi Karnerovi, aby ich vo svojom epochálnom diele o bralných a podzemných bytoch a jaskyňach použiť mohol.

5. *Spečený val pečenický.* Už v článku „Starožitnosti v Honte“ (Tovaryšstvo II. str. 213.) povedal som, že nejaký násyp, počnúc od Pečeníc siaha až do Šemberyho parku v Súdovcach. O tomto násype, čili spečenom vale, bolo obšírne pojednané v III. Tovaryšstve, ale o jeho rozsahlosti nebol som sa vtedy presvedčil. Na to prišiel čas alebo zavdala sa príležitosť až 3. júna 1902 a dovábil ma na miesto skúmania do *Šúdoviec* nielen sám val, ale, a to zvláštne, človečia čeľusť so zámkou, o ktorej pred rokom sám majiteľ u mňa mi bol vyprával, že ju má. (Vidz poznámku ku článku o našej čeľusti.) Prenocujúc v Hokovcach, o siedmej ráno už som bol v Súdovcach. Po veľmi vľúdnom a priateľskom

Digitized by Google

prijatí skrze v. p. Štefana Šemberyho, a po raňajkách a predbežnom ešte pokochaní sa nad velikánskym a nádherným (teraz pravda pre nešťastnú rodinnú neshodu zanedbaným) parkom tohoto millionového panstva, nasledovala prechádzka po domnelom vale, ktorý už tuto značí sa iba červenou, vypálenou (ale nie na trosku spálenou, ako v Pečenicach) hlinou a na červeno vypáleným pieskovcom. Od parku smerom k Pečenicam značí sa tiež taká hlina, ale už tu, ak bol val, je veľmi zodratá a zhladená stopa jeho. Až v *„Ďapúši“* (panská hora), neďaleko *Žarnového vrchu* leží niekoľko omochnatených kameňov trachytových, na trosku spálených tak, ako v Pečenicach. Niekoľko kusov týchto trosiek a vypáleného pieskovca a vypálenej hliny oddal som i do nášho musea, ako i niekoľko *črieplkov z predhistorických nádob* v Ďapúši najdených, kde trebalo by kopať. Od týchto troskovitých kameňov keď by človek stopoval tak, ako to urobil p. Šembery, zašiel by po stope až k nepochybným a pomerne ešte dosť veľkým ostatkom valu na Ptáčniku pečenickom.

Mimochodom podotýkam, že v Ďapúši sbieral som také isté kamenčoky (hlinená *konkrécia*), ako v bátovskom Selci. A oproti Ďapúšu v *„Kamennej stráni“* takrečená *„Zbojnícka diera“*, a poniže nej dva *dobré gaštany*, akožto poslední svedkovia, že Miklošic pravdu vravrel, keď v Súdovcach udáva „Kastanienwald“. Horu gaštanovú máme už len na Hrade (Modrý kameň) v Novohrade.

Nemôžem pominúť bez zaznačenia, že p. Šembery nielen nahor, ale i nadol, ta až k Budínu stopuje svoju domnelú „rimanskú cestu“; ako zas dozvedel som sa teraz (21. okt. 1902), že zemský val v Almášskej doline značí sa i hodne bližšie ku Dolnej vsi (Ján Kyša ml.), než ako sme ho my s dv. p. Končekom, počnúc len od Slajkovho mlyna, stopovali. Vo výšudaný deň, ako už bolo pripomenuté, obzeral som na d. almášskych „Plieškach“ zapustené pivnice s kozúbkami, ba v jednej, či vo dvoch i žitné jamy [1]), pekne do brala vykresané, ale tie povstaly len k vôli niekdajším úrodným viniciam na Plieškach. No pozhora *Almáša* v horách ponachodil p. Konček krátke otvorené *jaskyne*, z ktorých jedna bola formálne zamurovaná, krovím a machom zarastená, ale v nej mimo trochu uhlia ničoho nenašli. (L. Konček in litt. 10. júna 1901.)

6. Dotyčne *Žarnového vrchu*, ako o našom Žarnoseku (súsední Devičania povedia Žarný osek; a majú v chotáre aj Osek) verím, že tam žarnovy kresali, a ako pripomenul som, že vo mlyne pod Žarnosekom (áno pred nedávnom ešte aj pri plese na nemčianskom chodníku od devíčianskej strany, snáď už ohrdený) nachodil sa žarnov z nášho zdejšieho trachytu: tak podobný *žarnov z najtypickejšieho trachytu* vymyla voda

[1]) Na Senohradzi a snáď aj inde v drevených domoch, v izbe pod stolom bývaly vykopané 2—3 m. hlboké žitné jamy, slúžiace nielen na žito, ale i na to, aby v čas požiaru alebo k vôli bezpečnosti pred lúpežníkmi, ta dnu mohli ukryť periny, rúcha a p. Na miestiskách takýchto domov malo by sa za tými jamami snoriť.

Digitized by Google

z dvametrovej hĺbky v *„Hopkove“*, *v nadošianskom* chotáre, súsediacom so Súdovcí, ba s parkom a kaštieľom. Nedávno vyprosili si Nadošania od nebohého Šemberyho dovolenie odraziť potok, lebo v čas rozvodnenia robil im škodu; ináč v čas suchoty vyschne takmer do kvapky. Preorali mu len brázdu, teraz však je už hlboký jarok, kde našiel sa zmienený žarnov. Poznať, že tam bol mlyn, ačpráve nepamätá ho nikto. Prítomne je tam rola, prináležajúca opatrnému a národne prebudenému roľníkovi, Jozefovi Klimentovi, ktorý sám ponúknul kameň museumu nášmu a nabídnul sa, že ho za darmo zavezie na železničnú stanicu levickú, čo aj urobil, za čo mu vďaka a úcta. Výšudaného dňa navštívil som ho v sprievode p. Štefana Šemberyho. U neho napísal som i povozný list. Pozatýmne sťažoval sa mi, že mu medzítka železničné hrubianily zato, že kameň daroval do sväto-martinského musea. Radil som mu, aby na druhý raz pri podobnom výstupe žiadal si žalobnú knižku a aby zapísal stažnosť za neslušné chovanie sa osobníctva; direkcia istotne ich potresce.

Kameň je na obe strany pukatý, čočke podobný, so žliebkom na boku, kade sypala sa múka; bol to teda spodní kameň. Keby našiel sa k nemu i vrchní! Ten musel by byť dutý (konkav). Priemer 1 m., na diere hrubý 20 cm.; kraj okolo 10 cm. Či reku pred vekmi, kým mlynársky svet nebol oboznámený s kameňami hlinickými, nekresali pre tento kraj žarnovy v Žarnovom vrchu? Mená neklamú. A mená z úst ľudu nie sú prázdne významu.

Pozdola Hopkova v tomže jarku u päty hory, obtáčajúcej park, sbieral som odtisky *morských lastúriek*, uložených v museume. Spomenul som ich už na inom mieste. (Slov. Pohľady XXII. 1902. str. 133.) — Pri tomto výlete obkolesil som peknú zahradku, ta idúc súdovskou hradskou, nazpät nadošianskou, ktoré obe delia (poťažne spájajú) sa v Kostolných Moravcach. Mal som milú príležitosť vidieť tie rozsiahle nižiny a úvaliny, oplývajúce dosiaľ močarinami, ktoré mohly tvoriť to malé more. (Tovaryšstvo III. str. 125 a 134.) Dľa polohy vŕškov, vrstiev kamenia v nich a dľa skamenelín môže človek hádať, ktoré boly brehy a kade konečne stiekly môravy. Verte mi, že takýto výlet, široko otvorený najsmelšej, najpestrejšej obrazotvornosti, baviaci oko telesné tu kameňami, tam nevídanými alebo známymi rastlinami, oko duchovné ale obrazmi a krajinkami nielen prítomnými, ale i dávno, dávno zašlými, to prevyšuje všetky akéhokoľvek mena rozkoše a zábavy!

Aby som však užil i toho prosaického výhľadu, ktorý moderným turistom je jediným ideálom, aj o to postaral sa môj hostiteľ, vyvedúc ma na vrch viničný „Háj“, kde od ďaleka belie sa panská „chyžka“, malej pevnosti podobná. Za ňou kopec, hôrka, roztratenými kameňami a nevysokými dubami posiata a na kraji v nej krásny *obluk* z ťažkých kvadier a *rumy z dákeho hradu*, o ktorom nikto ničoho nevie povedať. Patril by on snáď medzi naše „Pusté hrady“, ktoré boly tiež čiastočne

Digitized by Google

murované, ako Pustý hrad zvolenský, tepliansky, skleno-teplický a dejepisu predsa žiadneho alebo skoro žiadneho nemajú? Pod ním je pivnica s hlbokou vodou, so štyrmi vchodmi od štýr strán sveta. Majiteľ hodlá rekonštruovať dať aspoň obluk, po zahradnícky ozdobiť a dať odfotografovať.

7. Keď som už také veľké koleso otočil od nášho Sitna, sťa ten sokol alebo krahulec s jeho brál (ačpráve nie nespojený s krajom naším, totiž skrz pečenický val), tak zo susedstva Súdoviec a Ďudiniec musím pripomenúť v *Horných Semerovcach,* filiálke k Dolným Semerovcam nachodiaci sa *cyrillský nápis* nado dvermi kostolnými. Čítal som o ňom v Radlinského „Slovesnosti" III. 1865. str. 307. v článku „P. Knauz opäť sa potknul". Pamätnosť slovanská a prevzácna, z dávnych a lepších časov a nie príliš vzdialená od nás, i zaumienil som si obzrieť ju. Vykonal som to 25. novembra pominulého 1901. roku. Dĺžka nápisu je 77 cm. Jednotlivé písmeny do kameňa vyryté sú 4·5—8 cm. vysoké. Verný odtisk na papieri rozposlal som znalcom, a jeden prímerok uložil som i do nášho musea. Pri snímke bol mi s nevýslovnou nežnosťou a láskavosťou na pomoci zemský pán Ladislav Ivanka, začo mu i touto cestou vďaku vzdávam. Nielen svojich ľudí dal mi k dispozícii, ale i sám i so vznešenou barónkou, paňou svojou, bol prítomný. Jeho statná osoba ozdobuje i fotografiu kostola, ktorý som si odobral. Ako je výborný a vzorný hospodár, tak je i milovníkom umenia a menovite krásneho starobylého náradia. Každý kus náradia v jeho komnatach má svoj dejepis, a vedľa umeleckej ceny i cenu appreciatívnu. Mimo toho opatruje i niektoré predhistorické predmety, nalezené na svojich panstvách. Po skončenej mojej práci dal ma odviezť, vlastne sám odprevadil ma až po samé Dolné Semerovce, kde navštívil som p. farára, svojho vrstovníka a dávneho priateľa.

Nápis v uvedenom článku v Slovesnosti je trochu úhľadnejší a symetrickejší, než v skutočnosti. Riešený je tam: „1487. ZΔωBиBaн alebo ZΔωBoBaн, t. j. že za dlhší čas bol ozdobovaný, renovovaný roku 1487." Dľa tohoto výkladu bol by kostolík o veľa driev býval vystavený, istotne za cyrillo-methodejských časov. Teraz je on snáď už dva razy tak veľký, než pôvodne, ako to možno súdiť podľa kresby v dolno-semerovskej fare nachádzajúcej sa a prvotný stav a podobu kostolíka predstavujúcej.

Ale kde sa kostolík s cyrillským nápisom tu vzal? Že tak nápis ako aj kostol pripisuje Knauz svojím obligátnym husitom, bez ktorých ničoho slovenského v Uhorsku (!), to rozumie sa už samo sebou. Absurdum. P. Sasinek ho (tamže) dôkladne podvrátil a vysatyrisoval. Na výšpoloženú otázku moju ale nerozprestiera sa p. S., čo bez miestnych známostí ani nemožno. Potvrdzuje jednoducho pravý náhľad niekdajšieho farára nadošianskeho, Andreja Balogha, vyslovený v jeho liste (Nádaš, 8. júna

Digitized by Google

1800, tamže odtlačenom), že nápis je „pamiatka staroslovanskej bohoslužby, v Uhorsku skrze sv. apoštolov slavianskych Cyrilla a Methoda založenej“. — Mňa však bližšie k drievnym zakladateľom kostolíka vedie názov blízunkej k H. Semerovcam dediny, Horvati (ľud vyslovuje Chorváty), v ktorej ešte len teraz vymierajú Slováci ako aj v H. Semerovcach a okolitých obciach. Miestne mená neklamú; to sú najstaršie, a kde iných niet, jediné dokumenty. To meno ukazuje, že niekdy pred r. 1487. dosťahovali sa sem Horvati (písaného svedectva o tom sotva bude); a keď by doma už aj boli vtedy užívali glagoličinu, tu medzi Slovákmi prispôsobili sa k cyrillčine. Mená okolitých obcí rad-radom sú slovenské, ale medzi nimi je drahne mien obcí so slovenským ešte teraz, alebo s bývalým slovenským obyvateľstvom, ktorých koreň je záhadný (Semerovce dvoje — семеро rusky = sedem, Hokovce, Ďudince, Terany, Hrkovce, Merovce atď.): nemohly by sa v týchto hľadať korene horvatské?

Jestli som ja nič nevysvetlil, chcel som aspoň impuls dať.

8. Po návrate zo Semeroviec, na druhý deň 27. nov. 1901 už som bol na *„Kosterci“*, vrchu nad Hronom, pozhora Kozelníckeho mosta. Názov tento zdal sa veľavýznamným p. Karolovi Hermanovi, bývalému hostínskemu v Suchého hostínci pri Kozelníckom moste, i upozornil ma naň a potom i láskave sprevádzal, za čo i za pohostenie som veľmi povďačný. Kosterec samo v sebe je obyčajný vrch a stará hora; ale na úpätí jeho mohly byť pred vekmi ukladané kosti, od ktorých dali mu súvekí Slováci meno [1]).

Pozhora neho je majer *Gunda,* kedysi nádherné a veľmi utešené bývanie, ako aj dosiaľ stojí izba, v ktorej vraj bývala Kunigunda Ostrolucká a od nej že majer dostal meno Gunda. Stavania, sýpky a krásne sady sú zanedbané.

Vyše Gundy na strmom brale nad samým Hronom stál *„Hrádok“*, kde aj že vyryla sviňa bronzový čakan dvojitý, ktorý, bohužiaľ, zahynul. Vyprával nám to staručký, 80-ročný nálezca, ktorý nás vodil. Bralo od Hrona je takmer kolmé, že človeka závrat chytá a na brucho lahnúc, ledva osmelí sa človek dolu pozrieť.

Ďalej hore vodou na podobnom brale tiež nad samým Hronom leží kopec *„Kotôl“*, kde murované je do zeme, ako na neďalekom Červenom hrade skleno-teplickom, a preto i menujú ho „Kotlom“.

Odporúčam tieto miesta zvláštnej pozornosti tamejších intelligentov, pre zovrubnú monografiu archeologickú Zvolena, ako som to povedal pri P[illegible]stom hrade zvolenskom. (Tovaryšstvo III. str. 152.)

---

[1]) V almášskom chotári jestro Kostrov vrch, meno od kostry alebo od Kostora? P[illegible]ezvysko Kostor panuje na týchto stranách.

Na D. Badíne mali boli prísť pod domami na hroby s kostrami a pri nich k[illegible]ti, akoby z vtákov. Nestihol som presvedčiť sa.

Digitized by Google

9. A ešte musím pridať kvietok do venca našich kláštorov! Že po nich ku podivu mnoho stôp je v našom kraji, každý uverí kto prečíta moju stať „Patkôš. Mnohosť kláštorov. Význam rybníkov". (Tovar. III. str. 160.) Mnoho stôp už vypočítaných a ešte predsa nie všetky. P. Karol Medvecký, ako kaplán krupinský, upovedomil ma, že keď bol na *Šváb*e nemocného zaopatriť, že tam vyprávali mu o kláštore a ukázali drevený dom s vežičkou a zvončekom, ktorý že bol jezovitským kláštorom. 16. okt. 1901 s pochvalne známym mojím paholčekom, ktorý nosil potravu a inštrumenty, po nemilom blúdení po celom labyrinte chodníkov robených po panských horách, konečne dostal som sa do Žibritova, odkiaľ v milom sprievode pp. Michala Laciaka, farára a Samuela Batela, učiteľa, išli sme ďalej zase poliami a horami na Šváb. Pod týmto menom zahrnuté je so šesť domov v prekrásnej dolinke medzi horami, severozápadne od Krupiny, asi na pol ceste medzi sv. Antolom a Krupinou. Útulná dolinka kloní sa ku Krupine, teda k juho-východu; aj dva potôčky, jeden s rybyčkami, ďaleko vyše Švába v horách započínajúce sa a tu dovedna splývajúce, tečú do krupinského chotára dolinou Vajsovom a povyše Krupiny ústia do Krupinice.

Poťažný dom, t. j. veľká svetlica a dve komory sú z kresaného dreva, teda steny len 18 cm. hrubé; len kuchyňa veľká je murovaná a sklepená. Izba, chrbtom obrátená na severo-západ, je 6·70 m. dlhá, 5·50 m. široká, 2·30 m. vysoká. Stena od kuchyne je kamenná, v nej dvere a kozub z kresaného kameňa, 60 cm. dlhý, 40 cm. vysoký; kameň vrchný 25 cm. hrubý, spodný 25 cm. hrubý, bočné po 27 cm. hrubé, spodný podkresaný, vrchný vypustený. Z vonku na obloku odo dvora pekná bachratá mreža z kovaného železa, ozdobná. Hlavný vchod do domu kryje drevená veranda; s dvoch strán schody. Na verande vežička so zvončekom. Jedni hovoria, že boly dva a že predošlý majiteľ predal jeden zvonček na ktorúsi dedinu pri Kremnici, ale keď sa o tom mesto dozvedelo, museli ho vrátiť a dali ho na katol. vežu, kde slúži sťa umieračok. Starý umieračok rozbitý ale dali na Šváb. Iní hovoria, že bol iba jeden zvonček a ten bol predaný, potom vrátený a teraz potrebuje sa sťa umieračok. Má jezovitský monogramm I H S a Máriu v kole lúčov. Nápis: In honorem S. Margarithae Virg. Letopočet žiaden. Zvonček na Švábe nemá žiadneho nápisu. (K. Medvecký in litt.) Svetlicu našli sme už starobou nachýlenú na severo-západnú stranu, a dom toho roku (1902) mal byť sborený a z kameňa novovybudovaný. Tak hynú staré pamiatky.

Kláštor tento tak nenie zapísaný v starých prameňoch, ako i Patkoš a iné. Nemusel to byť presne kláštor, mohol byť bývaním pre jednohodvoch mníchov, ktorí spravovali pole. Podaniu ľudovému síce verím, ale potvrdzuje ho i tá okolnosť, že pri ňom boly *rybníky* a to až tri, ako ich dosiaľ poznať a ich násypy vidieť. Násyp najväčšieho bol 100 krokov (p. Laciakových), stredného 50, najmenšieho 30 krokov. Bariny stoja

Digitized by Google

tam dosiaľ a v jednej studničke plávajú aj rybky, donesené z onoho potôčka (ako spomenuté), ktorý vtekal do najväčšieho rybníka, ten druhý menší do tých dvoch menších rybníčkov a pozdola nich spájaly sa. Tieto tri rybníky musely nevýslovne ozdobovať dolinku a spríjemňovať a osladzovať pobyt tu. Niže rolí „v koryte“ je zahádzaná pivnica.

Vrchy okolo dolinky: Veľký a malý Ptáčnik, ďalej Habanka, Kukučka, Starý háj. — Asi nad domom Ďuricovým bralo a v ňom v deviatich kádach peniaze, čo dvanásť zbojníkov nazbíjalo; jeden z nich, Štefan, ešte žije, ale nevedieť kde. Z troch bukov vystupovalo sa do pivnice po daske a potom nadol. Toľko ľudová povesť. — Vrch východne od brala má nemecké meno: „Kierštan“ (Kernstein).

Fotografoval som i ja, ale väčšiu fotografiu našiel som v Štiavnici z ruky p. Hyroša, bývalého správcu polgárky krupinskej.

10. A ešte o jednom kláštore rozpráva ľud v *Hokovcach* a i ten že bol podzemnou chodbou spojený s kostolom. Na stopu jeho prišlo sa náhodou. V jednom dome na uhelnicu stavanom, medzi farou a Štiavničkou, v treťom od fary, v komore (v tej uhelnici) bola nehlboká jama na mliečniky. V jedno ráno pred piatimi rokmi ide gazdiná pre mlieko, ale mlieka nič, i s jamou bolo prepadnuté do hlbokej pivnice. Podivenie veľké povstalo v celej dedine a všetko bežalo pozerať, ale do pivnice asi 4—5 m. hlbokej pre zlé povetrie, v ktorom svieca nehorela, nebolo možno vojsť. Sklepenie záležalo z veľmi veľkých kresaných kameňov.

11. Ešte poťažne *pečenického kostolíka* podotýkam, že nad zadnými dvermi nejaký vydutý hrb chcejúc odstrániť, prišli na začadnutý komín čez celý múr až nahor. Muselo to byť bývanie, kláštorček? Lebo bočný oltár vo výklenku menuje dosiaľ ľud „kostolčekom“, ako čo by len toto bolo bývalo kostolom, to ostatné bývaním.

Záhada na záhadu! Toto ako doplnok k mojím výskumom v okolí Sitna a na Sitne.

Digitized by Google

Katalog numismatickej sbierky

Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine.

(IÍI. doplnok.)

Sostavil dr. *Ján Petrikovich.*

A) Kráľovia z Arpádovského domu (1000—1301).

Kráľ sv. Štefan 997—1038.

1. *Denár* Pr = 1·7 mm. V = 0·65 gr. Av. Vo dvoch perlovcach kolopis: STEPHANVS · REX. Cez prostriedok dvojitý kríž, v uhloch spodných ramien po jednom kline. Rev. RE'IIA CIVITAS a kríž, ako na Av. Daroval Fr. Kretz.

2. Tiež taký, dar. E. Fiala.

3. Tiež *denár*, len na Rev. RE'IIA CIVITVS. Kúpený.

4. Tiež denár, ako predešlý; daroval Pav. Križko, udajne najdený v Holešove pod Hoštýnom. Veľmi dobre zachovaný.

5. Tiež taký *denár*, dobre zachovaný. Dar. A. Kmeť. Cena 6 korún.

Kráľ Béla I. 1060—1063.

6. Strieborný *peniaz*. Pr = 1·7 mm. V = 0·70. Av. V dobre vypuklých perlovcach: BELA DVX, v prostriedku kríž s kolmým nahor predĺženým ramenom, kde sa so zovňajším krížikom spojí. V pravom uhle kríža krúžok, v ľavom klin. Rev. nezreteľný.

Kráľ Šalamún. 1063—74.

6. a. *Denár*. Pr. = 1·5 mm. V. = 0·45 gr. Av. V perlovcach: SALAMONI + REX + V prostriedku doprosta obrátené kráľovo, v ľavej ruke kríž držiace poprsie. Rev. V kruhu jedno pod druhým: PA—NON—IA. Rupp. 28. Zriedkavý a dobre zachovaný, kúpený za 8 korún.

Kráľ Ladislav. 1077—1095.

7. *Denár*. Pr = 2·0 mm. V = 0·85 gr. Av. V perlovcach: LAD ⌣ ISL ⌣ AVS ⌣ REX ⌣ V prostriedku tri kríže, ktorých spodné ramená

Digitized by Google

v prostriedku a na spodku sú guľato napuchlé. Rev. Slabo vyrazený kríž v krúžku. Réthy 33.

Kráľ **Koloman.** 1095—1114.

8. *Obolus.* Pr. = 1·10 cm. V = 0·35 gr. Av. V perlovci zo samých bodiek utvorený kríž, jehož ramená vypuklými trojhranami sa ukončujú a po bokoch tiež také trojhrany majú; v uhlách po jednom bode a nad nimi po jednom drobnom krížiku. Rev. Dva čiarovité, concentrické kruhy s krížikom v prostriedku; do okola v medzipriestorí: | — — | — — — —. Dar. E. Fiala.

9. Tiež *obolus.* Av. Vrúbkovaná obruba, v prostriedku kríž, jehož konce sú rozšírené. Nad každým ramenom po jednom polmesiačku. V uhloch ramien po jednom bode a nad nimi po krížiku. Rev. Nezreteľné dva kružky s krížikom na prostriedku.

10. Tiež *obolus.* Pr. = 1·0 cm. Av. CALMAN REX. Zo štýr polmesiačkov, štýr bodov a dvoch vodorovne rovnobežných čiar utvorený obrazec. Rev. Vo dvoch čiarach veľmi zle čitateľný nápis: LADI∞ LAVS REX. V prostriedku kríž s klinami. Rupp. 60.

11. *Obolus.* Av. Vo vrúbkovanom kruhu v prostriedku medzi štyrmi polmesiacmi a štyrmi malými krížikmi väčší kríž a štyri body. Rev. Dva koncentrické kruhy, v prostriedku krížik so štyrmi bodami; v medzipriestorí čiarky. Kúpený.

12. Tiež *obolus* podobný tomuto, len menší. Kúpený.

Kráľ **Štefan II.** 1114—1131.

13. *Denár.* Av. V perlovci tri popri sebe stojace kríže, prostredného spodné rameno perlovité a na spodku všetky tri guľato zakončené. Po bokoch po jednom prevrátenom T. Rev. V dvoch páskach nezreteľné písmo. V prostriedku krížik a štyri kliny. Rupp. 74. Kúpený za 2 kor. Čez poly prelomený.

14. *Obolus.* Av. Vo vrúbkovanom krúžku z bodiek utvorený krížu sa podobajúci nákres, jehož ramená polmesiačkami sa zakončujú, ktorých rožteky sú napuchlé. V uhloch kríža po jednom hranatom bode. Rev. Jednoduché koncentrické dva krúžky v prostriedku s malým krížikom a v uhloch po jednom drobnom kline. V medzipriestorí oboch kružkov: | — — | —. Dar cerovskej cirkve.

Kráľ **Béla II.** 1131—1141.

15. *Obolus.* Pr = 1·0 cm. V = 0·32 gr. Av. Vo vrúbkovanom krúžku z odiek utvorený, priečnou čiarou a trojhranom sa ukončievajúci kríž. V ždom uhle kríža po jednom bode s nad ním postaveným trojhranom a voma polmesiačkami. Rev. Dva koncentrické krúžky, v medzipriestorí pä čiarok. V prostriedku krížik so štyrmi trojhranami (klinami). Réthy 79.

Digitized by Google

16. Tiež *obolus*. Av. V hrubých črtách znázornená doprosta hľadiaca tvár, do okola: REX BELA. Rev. Tri čiarkovité krúžky.

Kráľ Géza II. 1141—1161.

17. *Obolus*. Av. Kríž s napuchlými konci, medzi ramenami na vonok otvorený polmesiac s bodkou. Rev. Dva koncentrické kružky, v prostriedku malý krížik. Na krajoch oblámaný. Dar. Mat. Gallo z Mor. Bánoviec. Réthy 87.

18. *Obolus*. Pr = 1·20 mm. V = 0·30 gr. Av. V perlovci bodkovaný veľký kríž, jehož konce sa tiež malými krížikami ukončujú a sú spojené s bodkovými čiarami do štvorhranu. Zvonku štyri kliny. Rev. Štyri krížiky a štyri body v jednoduchom krúžku. Dobre zachovaný.

Kráľ Béla III. 1173—1196.

19. *Obolus*. Av. BELA REX. V prostriedku, ku spodku priostrený štít s dvojitým krížom. Rev. Cez prostriedok jeden rad bodov, s jednej strany šípy, kolečká a body; s druhej strany veci, ktoré ťažko určiť. (Mohamedánske pismo?) Györik: č. 74. Dar. E. Fiala.

20. *Bracteát* s na pravo obrátenou vypuklou tvárou. Pr = 1·5. Kúpený. Dľa Réthyho patrí IV. Bélovi. Réthy 272.

21. *Bracteát*. V krúžku na ľavo obrátená, vypuklá tvár a kolopis: BE—LA—REX. Réthy 280.

Kráľ Ondrej II. 1205—1235.

22. *Obolus*. Av. Vo dvoch krúžkoch kráľovo korunované, v jednej ruke meč, v druhej ríšske jablko držiace poprsie. Rev. V dvoch kruhoch bodky a vnútri srdcovitý štít, v ktorom vodorovné čiary s bodami sa zamieňajú. Okolo štítu tiež hrubé body. Dar. Pelachy. Réthy 206.

23. *Obolus*. Av. Dvojitý kríž a za ním na zadné nohy vztýčený leopard. Rev. Napred stúpajúci okrídlený, nad hlavou hviezdu majúci griff. Réthy 212. Kúpený za 2 koruny.

Kráľ Béla IV. 1235—1270.

24. *Obolus*. Pr. = 1·0 cm. V. = 0·25 gr. Av. V jednoduchom krúžku: BELA REX. V prostriedku kríž. Rev. Anjelska postava vraždí šarkana. Dar. cerovská cirkev. Réthy 245.

25. *Denár*. Pr. = 1·4 cm. V = 0·50 gr. V prostriedku na obluku sediaci kráľ, v pravej ruke žezlo majúci. Kolopis: BELA + REX * V prostriedku jednoduchý kríž s rozšírenými konci a perlovcom objatý; pomedzi ramená po hviezde. Kolopis: MONETA REGIS HVNGERIÆ +. Kúpený za 3 koruny.

26. *Denár*. Av. REX BELA QVARTVS + V prostriedku baránok

Digitized by Google

s krížom. Rev. REX—VNGA. Na tróne sediaci, v pravej ruke ríšske jablko, v ľavej žezlo držiaci kráľ. Kúpený.

27. *Obolus.* Av. Pod korunou a medzi dvoma rozpiatyma krýdlama jednoduchý kríž s rozštiepenými koncí. Rev. V dvoch krúžkoch štyri do vnútra obrátené a oblukami dovedna spojené lalie, v prostriednu krížik. Györik 100. Kúpený.

28. Medená *tatárska minca.* Dľa náhľadu prof. Dr. Karabačeka napodobnenie turkestanských mincí.

Kráľ Béla IV. a Štefan V.

Spoločné peniaze.

29. Medený *peniaz* s dierkou na boku; ináče dobre zachovaný. Dar E. Fiala.

30. Tiež taký, dobre zachovaný; vykopaný na Albrechtsfelde v Mošoni. Dar. J. L. Holuby.

31. Tiež taký, ale vahanovitý.

32. Tiež taký s dierkou na prostriedku. Dar. Gallo z M. Banoviec, i tam najdený.

33. Tiež taký, vahanovitý. Dar. A. Kmeť.

34. Tiež taký, dobre zachovaný. Dar. A. Kmeť.

35. Tiež medený, dobre zachovaný. Dar. K. Babylon.

Štefan V. 1270—1272.

36. *Obolus.* Av. M. VNGARIE. Ináč zlé razenie aj na Rev. Rupp. 224. Réthy 292.

Kráľ Ladislav IV., alebo Kumánsky. 1272—1290.

37. *Denár.* Pr. = 1·2 cm. V = 0·50. Av. Kolopis: LAZLA; v prostriedku vták. Rev. Nerozlúštiteľná figúra. Kúpený za 3 koruny.

38. *Denár.* Av. Medzi dvoma vežami na vrchu korunovaná kráľova hlava a pod ňou dvojitý kríž. Rev. Hlavu korunovanú majúci, okrýdlený lev. Györik 132. Réthy 344.

Ondrej III. 1290—1301.

39. *Obolus.* Pr. = 1·10 cm. V = 0·50 gr. Av. V bodkovanom krúžku sediaci kráľ, v pravici ríšske jablko, v ľavej ruke žezlo držiaci. S jedného i s druhého boku kráľa po jednom malom krúžku. Rev. Na spodku do ostrého uhla sa zakončievajúceho štítka apoštolský kríž. Réthy 376. Kúpený.

40. *Obolus*, dosť zle zachovaný. Av. Po bokoch dlhého kríža po jednej proti sebe postavenej hlavičke. Rev. neurčiteľný. Rupp. 273. Réthy 360.

Digitized by Google

B) **Kráľovia z miešaných domov.** (1301—1526.)

Václav. 1301—1305.

41. *Obolus.* Pr. = 1·1 cm. V. = 0·30 gr. Av. V kráľovskom plášti odetý, na stolci sediaci, hlavu korunovanú majúci kráľ; v pravej ruke žezlo, v ľavej ríšske jablko držiac. Rev. Otvorené ústa majúca mužská tvár. Kúpený.

Kráľ **Karol Robert.** 1308—42.

42. *Denár.* [REX KA] ROLVS. V prostriedku korunované kráľovo poprsie. Rev. V dvojitej páske veľká lalia. Rupp. 359. Győrik 148.

Kráľ **Ludvík veľký.** 1342—1382.

43. *Dukát.* Pr. 2·10 cm. V = 3·55 gr. Av. V perlovci: + LODOV —ICI REX. V prostriedku florenská lalia. Rev. Tiež v perlovci do plášťa odetá postava sv. Jána s nimbusom okolo hlavy. Pravá ruka vystretá; v ľavej ruke drží palicu na vrchu krížom sa zakončievajúcu. Kolopis: S. IOHA—NNES B. Malá koruna. Dar. A. Kmeť.

44. *Denár* s bodami popri ramenách dvojitého kríža.

45. *Denár,* ako Mus. kat. I. čís. 4. Dobre zachovaný.

46. *Denár* tiež taký, dobre zachovaný. Dar. A. Kmeť.

Kráľovna **Maria.** 1382—86.

47. *Denár.* Av. V perlových páskach: MONETA MARIAE + V prostriedku dvojitý kríž. Rev. V podobných páskach: REGINE VNGARIE + V prostriedku korunované M.

Kráľ **Žigmond.** 1387—1437.

48. *Dukát,* ako Mus. kat. I. čís. 4 a., len na Rev. prvé K nepoznať a druhé má podobu: K s krížom na vrchu. Dar. A. Kmeť.

49. Tiež *dukát* s dierkou na vrchu a na Rev. po bokoch svätca: K—R. Vykopaný v Šenkviciach.

50. Tiež *dukát,* ale na Rev. po bokoch svätca: M—O. Kúpený za 20 kor.

51. *Obolus* s písmenou S nad štítom.

52. Str. *denár* na Av. s písmenou D. pri boku kríža. Dar. R. Uram.

53. *Obolus,* dar. E. Fiala.

54. Jednostranný *denár.* Rev. chybí.

55. *Denár.* Av. Dvojitý kríž s rozštiepenými ramenami na koncoch. Kolopis: SIG—IS—MVN— Rev. Štvordielny štít: Kolopis: REGIS VNGARIE.

56. *Denár,* ktorý nosí v jednom priestore medzi ramenami kríža B.

57. *Denár* nad štítom krížik majúci.

Digitized by Google

58. Tiež *denár* nad štítkom krížik majúci a na Av. pod spodným ramenom I. Dar. R. Uram.

59. Tiež *denár* s jednej strany obstrihnutý. Dar. Uram mladší.

Kráľ **Vladislav.** 1440—1444.

60. *Denár.* Pr. = 1·3 cm. V = 0·40 gr. Av. Čez prostriedok dvojitý kríž, jehož ramená sú na koncoch rozštiepené a kolmo až na pokraj peniaza zabehujú. Kolopis: [M. WLADIS]LAI—REGIS. Medzi ramenami: B—N a nad ním hviezda. Rev. Na spôsob trojlístku složené štítky; v prvom 4 uhorské stuhy, v druhom poľská orlica a v treťom litavský jazdec. V prostriedku malý krížik.

61. *Denár.* Pr. = 1·5 cm. V = 0·55gr. Av. M. WLADISLAI · R · VNGARIE. Štvordielny štít. V prvom 4 uhorské stuhy, v druhom dvojitý kríž, v treťom dve hlavičky, vo štvrtom litevský jazdec a v prostriedku poľská orlica. Rev. PATRON · VNGARI. Sediaca Matka Božia s Ježiškom na pravom ramene. Od bokov K—H.

62. *Denár.* Av. Kolopis zle zachovaný, len korunovaný dvojitý štít vidno a po bokoch B—P. Rev. Poľská orlica, kolopis zošúchaný. Dar. J. Pelachy.

63. str. široký *groš.* Av. MONE * WLADISLAI ⊢ Koruna a na spodku F ⊣ · Rev. REGIS * VNGARIE · Poľská orlica. Dar. A. Kmeť. Cena 1.60 kor.

Kráľ **Ladislav Pohrobok** (Posthumus) 1452—57.

64. *Dukát.* Pr. = 2·10 cm. V = 3·5 gr. Av. V perlovcach: LADISLAVS · D · G · HVNGARIE + Štvordielny štít (štyri stuhy, český lev, poľská orlica a rakúska stuha.) Rev. Tiež v perlovcach: S · LADISL—AVS · REX · V prostriedku svätec s halapartňou a ríšskym jablkom v rukách. Po bokoch: K—P.

65. Tiež taký, ale na Rev. K—R. Kúpený za 20 kor.

66. Tiež *dukát,* na Rev. K—N. Najdený pod hradom Brančom. Dar. Cyrill Kresák zo Senice.

67. strieb. *denár,* dobre zachovaný. Dar. J. Kučera.

Kráľ **Matiaš Korvín** (Hunyady) 1458—1490.

68. Dukát bez letopočtu. Pr. = 2·0 cm. V. = 3·50 gr. Av. Titulný kolopis a štvorhranný štít. Rev. Korunovaný sv. Ladislav v celej postave s gloriolou okolo hlavy, s halapartňou v pravej a s ríšskym jablkom v ľavej ruke. Po bokoch h— (zvonec), toto poslednejšie v štítku. Kúpený za 20 kor.

68. a) *Dukát,* ako predošlý, len na Rev. na plášti svätca krížik a po bokoch n—E. Kúpený za 20 kor.

Digitized by Google

*69. Strieb. *denár.* Av. MONETA MATHI. Korunovaný štít s krkavcom v zobáku prsteň majúcim. Rev. REGIS VNGARI. Dvojitý kríž na koncoch rozštiepený. Po bokoch: E—E.

70. Tiež *denár* so štítom na 5 polí podeleným. V prostrednom krkavec. Po bokoch po jednom bode.

71. Tiež *denár,* ako predošlé. Av... HVNGARIE; Rev. PATRO—VNGA. Po bokoch Matky Božej K—V.

72. 73. Tiež *denáre* ako predošlé. Kúpené, dva kusy.

Kráľ **Vladislav II.** 1490—1516.

74. Strieb. *denár* z r. 1512. Av. Kolopis: WLADISLAI R · VNGARIE · 1512. Štvordielny štít s menším štítkom na prostriedku. Rev. PATRONA—VNGARIE · Matka Božia. Po bokoch K—G. Dar. E. Fiala.

75. Tiež *denár* z r. 1507.

76. *Denár* z r. 1507. Av. V prostrednom štítku orlica. Rev. K—H. Kúpený za 40 hal.

77. *Denár* z r. 1510. Po bokoch Matky Božej: K—G.

78. Tiež *denár* z r. 1511. Na Rev. K—N. Dar. Fr. Medzihradsky.

79. *Denár* bez letopočtu. Av. WLADISLAI · R · VNGARIE. V štíte štyri stuhy, dvojitý kríž, dalmatské leopardy, český a bystrický lev. Rev. Po bokoch Matky Božej: K—MAB, ale jedno nad druhým.

80. *Denár.* Av. Na miesto letopočtu: M a v prostred štíte orlica. Rev. K—n. Dar. Fr. Medzihradsky.

81. Tiež *denár* bez letopočtu. Na Rev. K—n. Zle zachovaný. Kúpený za 40 hal.

Kráľ **Ján Zápoľa.** 1526—1540.

82. *Denár* z r. 1527. Av. IOHANNES * R * VNGARI * 1527. V prostriedku uhorský štít so zápoľovským erbom v prostriedku. Rev. PATRONA * — * VNGARIE. Matka Božia a po bokoch K—T. Kúpený za 1 kor.

83. *Denár* z r. 1530. IOANNES · D · G · R · etc. Rev. Po bokoch Matky Božej N—B. Kúpený za 1·40 kor. Nalomený.

Ján Žigmund. 1540—1571.

84. Jednostranný *toliar* z r. 1562. Pr. = 4 cm.; V = 28·70 gr. V prostriedku vyrazený biľag so zápoľovskými znakmi: Predná čiastka vlka na kopci vztýčená; z predku polmesiac a od chrbta hviezda: po bokoch 15—62. Na vrchu I · E · R · V. Kúpený za 24 kor.

Pozn. Hviezdičkou označené mince sú uložené medzi mincami v sbierke And. Kmeťom MSS. darovanej.

Digitized by Google

Kráľ **Ludvik II.** 1516—1526.

85. *Denár* z r. 1525. Na Rev. L—V. Dar. E. Fiala.

86. Strieb. široký *groš* z r. 1522. Pr. = 2·5 mm. V = 2·5 gr. Av. LVDOVICVS D · G · R · VNGARIAE. V prostriedku do plášťa odetý sediaci kráľ. Po bokoch L—K. Rev. MONETA NOVA · ANNO DOMI * 1522. V prostriedku štít so štyrmi stuhami a apoštolským krížom. Dar. Joz. Kohút z D. Kubína.

C) **Kráľovia z Habsburgského domu.**

Kráľ **Ferdinand I.** 1527—64.

87. *Denár* z r. 1528. K—B.

88. *Denár* z r. 1529. Dar. Fr. Markovič.

89. 90. *Denár* z r. 1532. 1533. Jeden z nich dar. S. Velebný z Pukanca.

**91. 92. *Denár* z r. 1536. 1537.[1])

93. *Denár* z r. 1540.

**94. 95. *Denáre* z r. 1542. 1543.

**96—98. *Denáre* z r. 1546. 1547. 1548. Posledný dar. J. Medzihradsky.

**99. 100. *Denáre* z r. 1552. 1553.

101. *Denár* z r. 1558.

102. *Denár* z nečitateľným letopočtom.

103. Tiež taký denár, dar. A. Kmeť.

Kráľ **Maximilian (II).** 1564—76.

**104. 105. Denár z r. 1566. 1569.

106. Denár z r. 1577. Dar. A. Kmeť.

Kráľ **Rudolf II.** 1576—1608.

107. *Dukát* z r. 1579. Pr. = 2·2; V = 3·5 gr. Av. RVDOL · II · D · G · RO · — I · S · A · GE · HV · B · R · V perlovci: Korunovaný na tróne sediaci kráľ. Na spodku v štítku rakúska stuha. Rev. S * LADISLAVS * — * REX * 1579 * Korunovaný stojaci kráľ Ladislav s halapartňou v pravici; po bokoch K—B.

107. a) *Dukát* z r. 1605 zlatou obrúčkou obrúbený s uškom na vrchu. Pr. = 2·4 cm. V. = 4·35 gr. Kolopis a sediaca Matka Božia s Ježiškom na pravej ruke. Na spodku rakúska stuha v štítku. Rev. Kolopis a sv. Ladislaus s halapartňou. Na bokoch: K—B. Kúpený za 20 kor.

108. Tvrdý *toliar* z r. 1592. Pr. = 4·0 cm. V = 28·50 gr. Av. Vo

---

[1]) *Pozn.* ** označené mince dal do opatery MSS. Ig. Radlinský.

Digitized by Google

vrúbkovaných páskach: RVDOL · II · — D · G · RO · IM · S · AV · GER · HVN. — BO · REX + V prostriedku na ľavo obrátené, okolo hrdla španielsky golier majúce poprsie. Na bokoch medzi kolopisom na pravo uhorský štítik, na ľavo Matka Božia. — Rev. V podobných páskach: ARCHI · DVX · AVS. DVX · BVRG · MAR · MORA · 1592. + V prostriedku korunovaný dvojhlavý orol s ríšskymi odznakmi. Po bokoch: K—B. Kúpený za 7 kor.

110. 111. *Denár* z r. 1583. 1584.

112. 113. *Denár* z r. 1589. 1590.

114. *Denár* z r. 1592.

Kráľ **Matiaš II.** 1608—1619.

115. Tvrdý *toliar* z r. 1610. Pr. = 4 cm. V = 28·20 gr. Av. V perlovcach kolopis: MATHI · II · D · G · REX 2 C DESIG · IN · REGEM · BO. Korunované a rádom zlatého rúna ozdobené kráľovo poprsie. Nad hlavou Matka Božia s Ježiškom. Rev. ARCHID · AVS · DVX · BVR · — MAR · MO · CO · TYR · 1610. Korunovaný štvordielny štít s malým štítkom v prostriedku, do okola rád zlatého rúna, po bokoch: K—B. Kúpený.

116. *Denár* z r. 1610. Dar. Mat. Gallo.

117. *Denár* z r. 1612. Dar. L. Semian.

118. *Dénár* z r. 1613. Dar. A. Kmeť.

Ferdinand II. 1619—1637.

119. Tvrdý *toliar* z r. 1622. P. = 4·5 cm. V = 28·20 gr. Av. V perlovci: FERDINAND II — D · G * RO · S · AVG · GER · HVNG — BOH · REX · Vavrínovým vencom hlavu ozdobenú majúce na ľavo obrátené poprsie so španielskym golierom a rádom zlatého rúna okolo hrdla. Medzi kolopisom na pravo malý uhorský štít, na ľavo Matka Božia s Ježiškom. Rev. Tiež v perlovci: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1622. Otvorenou korunou korunovaný dvojhlavý orol, na prsiach korunovaný 4 dielny štít majúci s malým rakúskym štítkom v prostriedku a ozdobený rádom zlatého rúna. V driapach meč a žezlo. Na bokoch: K—B.

120. *Denár* z r. 1622 bez kolopisu. Av. Uhorský erb; na vrchu K—B. Po bokoch štítu 16—22. Rev. Na polmesiaci sediaca Matka Božia. v pravej ruke kríž a na ľavej Ježiška držiac.

121. *Denár* z r. 1623.

122. 123. *Denáre* z r. 1634. Dva kusy. Dar. T. Latal.

124. 125. *Denáre* z r. 1636. Dva kusy. Dar. T. Latal.

126. 127. *Denáre* s porúchanými krajami, všetkých 6 najdených na roli pri Hričove. Dar. T. Latal.

Digitized by Google

Gabriel Bethlen. 1620—1622.

128. 129. Tvrdý *toliar* z r. 1621; Pr. = 4·5 cm. V = 28·0 gr. Av. V perlovcach: GABRIEL — D · G · EL · HVNGARIÆ · DAL · CR · — SCL · REX · Na ľavo obrátené, hlavu obnaženú majúce a žezlo v pravici držiace, obrnené poprsie. Rev. V perlovcach: TRANS · PRINCEPS · ET · SICULOR · COM · 1621. Korunovaný štvordielny štít s malým štítkom v prostriedku. Po bokoch K—B. Zriedkavý. Dva kusy. Jeden daroval A. Kmeť a druhý Fr. Kretz, najdený v Dörfli na Morave.

130. Strieborný *peniaz* z r. 1625. Av. GABR · D · G · R · IMP · — TRANS · PRINC · Korunovaný dvojdielny štít s okrúhlym štítkom v prostriedku. Rev. *PAR* · R · HVNG · DN · S . SI · COM · AT · DVX · 1625. V aureole Matka Božia.

131. Tiež strieb. *peniaz* z r. 1626. Pr. = 25 mm. Dar. K. A. Medvecký.

132. *Denár* s nečitateľným letopočtom. N—B.

Ferdinand III. 1637—1657.

133. Tvrdý *toliar* z r. 1644. Pr. = 4·5 cm. V = 28·25 gr. V dvojitom perlovci: FERDINAND — III · D · G · RO · I · S · A · GER · — HV · BOH · REX. Vavrínom ozdobenú hlavu majúce na ľavo hľadiace poprsie. Rev. V podobnom perlovci: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY. 1644. Korunovaný dvojhlavý orol v štítku českého lva a uhorské stuhy majúci. Po bokoch K—B. Dar. Ján Slivka z B. Bystrice.

134. Tiež *toliar* z r. 16..

135. *Denár* z r. 1 · 6 · 3 · 7.

136. *Denár* z r. 1638. Najdený na roli v Hričove. Dar. T. Latal.

137. *Denár* z r. 1641. Dar. Mich. Bodický.

138. *Denár* z r. 1642. Dar. Sam. Velebný z Pukanca.

139. *Denár* z r. 1650. Dar. Joz. Kohút z D. Kubína.

Leopold I. 1657—1705.

140. Kremnický *dukát* z r. 1703. Av. Po celom priestore peniaza stojaca, do kráľovského plášťa odetá, v rukách žezlo a ríšske jablko držiaca, korunovaná kráľova postava. Po bokoch K—B. V perlovcach titulný kolopis. Rev. AR · AV · DV · BV · M · — MO · CO · TY · 1703. V prostriedku na ľavom ramene Ježiška držiaca Matka Božia. Pod ňou korunovaný uhorský štít. Dar. J. Kohút z D. Kubína.

141. *Poltoliar* z r. 1697. Pr. = 3·30 mm. V = 14·50 gr. Av. Titulný kolopis. Na bokoch medzi kolopisom uhorský štít a Matka Božia. V prostriedku hlavu ovenčenú majúce poprsie. Rev. Kolopis a letopočet. Korunovaný dvojhlavý orol, po bokoch K—B. Dar. A. Kmeť.

Digitized by Google

142. *Štvrftoliar* z r. 1701. Pr. = 3·0 cm. V = 7·25 gr. Av. V prostriedku vo štvorhrane na ľavo obrátené, hlavu vavrínom ozdobenú majúce poprsie. S jednej strany v uhle uhorský štít, s druhej Bohorodička, na spodku $^1/_4$. Titulný kolopis. Rev. Tiež vo štvorhrane ríšsky orol na prsiach so štvordielnym štítom. V bočných uhloch K—B. Kolopis. Po krajoch dvojitý perlovec.

143. Strieb. *15-krajciarnik* z r. 1663. K—B.

144. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1664. Dva kusy, jeden dar. A. Kmeť a druhý Kl. Čermák s Čáslavy.

145. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1665. K—B. Dobre zachovaný. Dar. Jankola.

146. Tiež taký z r. 1666. Dar. Friedemann.

147. Tiež taký z r. 1671. Dar. A. Hanzlík.

148. Tiež taký z r. 1674. Dar. Francisci z Mošoviec.

149. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1674, ale iného druhu. Pod Matkou Božou jednoduchý uhorský štítik. Dar. Jucker.

150. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1679 s + nad letopočtom.

151. Kremnický *15-krajciarnik* z r. 1680. Dar. A. Kmeť.

152. Novo-baňský *15-krajciarnik* z r. 1682. Rev. S · IMMACVLATA · V · MA · — MAT · DEI · PAT · HV · 1682. Pod obrazom Bohorodičky uhorský štít. Dar. E. Fiala.

153. *15-krajciarnik* z r. 1685. K—B. (Kúpený od S. Tesáka.)

154. Tiež taký z r. 1686. Dar. A. Kmeť.

155. 156. Tiež taký z r. 1688 a 1689. Dar. J. Vansa.

157. Tiež taký z r. 1690. Na Rev. pod obrazom Matky Božej uhorský štít, po bokoch K—B. Dar. J. Jurenka.

158. Kremnický *15-krajciarnik* z r. 1693. Na vrchu preseknutý. Dar. A. Kmeť.

159. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1696.

160. Tiež taký z r. 1696, ale na Rev. po bokoch Matky Božej: C—H.

161. 162. Strieborný *VI-krajciarnik* z r. 1676. Av.... REX * Rev. Kolopis a Bohorodička. Na spodku tri štítky. Dar. farár Jankola dva kusy.

163. Strieborný *trikrajciarnik* (groš) z r. 1661. K—B. Dobre zachovaný. Dar. A. Kmeť.

164. Tiež taký z r. 1663. Prevŕtaný. Dar. J. Škodáček.

165. 166. Tiež taký z r. 1665. Dva kusy.

167. Tiež taký z r. 1667. Dar. K. Nečesálek.

168. Tiež taký z r. 1674. Dar. T. Latal.

169. Tiež taký z r. 1675. Kúpený.

170. Taký ako predošlý z r. 1685. Dar. Maro.

171. Tiež groš z r. 1695 (novo-baňský). Av. Titulný kolopis. Oven-

Digitized by Google

čené poprsie. Rev. S · IMAC · VIR · M · — MAT · D · P · HV · 16—95. Na polmesiačku celá postava Matky Božej s Ježiškom na pravej ruke. Na spodku štít. Po bokoch N—B a P—O. Dar. Jankola.

172. Tiež *groš* z r. 1697. Na Rev. po bokoch Matky Božej C—M.

173. Tiež *groš* z r. 1698. N—B.

174. Tiež taký z r. 1699. Na Av. pod poprsím CB. Na Rev. po bokoch Matky Božej N—B. Dar. Joz. Kohút z D. Kubína.

175. Tiež *groš* z r. 1699. C—H. Dar. L. Semian.

176. Strieborný *krajciar* z r. 1699. Av. Titulný kolopis a na ľavo obrátené poprsie. Rev. PATRONA HVNGARIÆ. Obraz Bohorodičky, po bokoch C—H. Na spodku uhorský štít. Dar. A. Kmeť.

177. Kremnický *duarius* z r. 1695.

178. 179. *Duarius* z r. 1700. Dva kusy.

180. *Denár* z r. 1676, s rozdeleným letopočtom. Dar. J. Kohút z D. Kubína.

181. *Denár* z r. 1686.

182. *Denár* z r. 1697. Dar. A. Kmeť.

Knieža **Franc Rákóczy.** 1704—1707.

*183. Medený *desaťkrajciarnik* z r. 1706. Na Av. na pravej strane štítu biľag (contre-marque), na ľavej M.

184. Tiež *desaťkrajciarnik* z r. 1706, pod 17 biľag.

*185. Medený *dvadsaťkrajciarnik*, bez razenia biľagu na Av. strane a bez hviezdičiek na Rev.

Kráľ **Jozef I.** 1705—1711.

186. Strieb. *tri krajciare* s obšúchaným letopočtom.

187. Tiež *tri krajciare* z r. 1706.

188. Tiež z r. 1711, na spodku prevŕtaný.

189. Poltúra z r. 1711, dar. Fr. Osvald.

Kráľ **Karol VI.** 1711—1740.

190. Tvrdý *toliar* z r. 1728. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. Kolopis a korunovaný, dvojhlavý orol, na prsiach štvordielny štít majúci v prostriedku s malým uhorským štítkom. Po bokoch K—B. Na okrajku: CONSTANTER — CONTINET — ORBEM.

191. Strieb. *30-krajciarnik* z r. 1740. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. PATRONA · REGNI (30) HVNGARIÆ · 1740. Po celom priestore na polmesiaci stojaci obraz Panny Marie s Ježiškom a ríšskym jablkom v pravej a žezlom v ľavej ruke.

192. *Poltura* z r. 1720. Dar. L. Semian.

*193. *Poltura* z r. 1730.

Digitized by Google

194. *Denár* z r. 1733. Dar. V. Žuffka.
195. *Denár* z r. 1734.
196. *Denár* z nečitateľným letopočtom.
197. *Denár* z r. 1740.

Kráľovna **Maria Theresia.** 1740—1780.

*198. Strieborný *pamätník* z r. 1751 na návštevu Ich Veličenství v uhorských doloch: Av. Vo vrúbkovanej obrube: FRANC · IMP · AVG · M · THERES · HVNG · REX. Tvárami proti sebe postavené korunované poprsia. (Panovník rimskou, cisárskou, kráľovna uhorskou korunou.) Rev. Tiež v takej obrube nápis: ADVENTVS—AVGVSTI—IN—FODINAS—HVNGARIAE—INFERIORIS—MDCCLI. Nakríž preložené dve kladivá.

199. Tiež taký, veľmi dobre zachovaný.

200. Strieb. *pamätník* z r. 1767. Pr. = 2 cm. V = 2 gr. Av. M. THERES · D · G · R · — IMP · HU · BO · REG. Hlavu závojom pokrytú majúce na ľavo obrátené poprsie. Rev. V polkruhu: DEO CONSERVATORI AUGUSTAE. Pri oltáre kľačiaca osoba s kladivom v ruke; na spodku: OBREDDIT · PATR · — MATR · 22 IVL.—1767.

201. Medený *pamätník* (slabo postriebrený) na odvodnenie b. štiavnických zlatých dolov z r. 1765. Pr. = 4·8 cm. Av. Dobre vypuklé, hlavu pod závojom majúce, na ľavo obrátené poprsie. Kolopis: M · THERESIA · AVG · P · P · REM · METALL · CONSERVAT · ET AUGET. Pod poprsím nečitateľný rytcov podpis. Rev. Vyobrazenie okolia dolov. Na vrchu v polkruhu; AQVAE SUBTERRANEAE DOMITAE. Na spodku vo štyroch riadkoch: CUNICULO · AD · PED · TRICIES—MIL · CCCL · SUB · MONT · SCHEM · — A · MDCCLXV · EFFOSSO—I · A · B · AN · XVIII. Kúpený.

202. Novo-baňský štvrť *dukát* z r. 1752. Pr. = 1·4 mm. V = 1·0 gr. Av. M · THER · D · G · — R · I · GE · H · B · R. Hlavu diademom ozdobenú majúce poprsie. Rev. PAT · REGNI—HUNG. 1752. V prostriedku Matka Božia s Ježiškom na pravej ruke. Od bokov N—B. Na spodku korunovaný uhorský štít. Dar. Ž. Pauliny-Tóth.

202 a) Tvrdý *toliar* z r. 1742. Pr. = 4·0. Váha = 28·60 gr. Av. MA : THERESIA · — D : G : REG : HUN : BO : Diademové na ľavo obrátené poprsie. Rev. S : MARIA MATER DEI—PATRONA HUNG : 1743. Celý obraz Matky Božej na pol mesiaci s Ježiškom na ľavej a so žezlom v pravej ruke. Pod nohami uhor. štít. Na bokoch K—B. Kúpený od J. Tesáka za 3 Kor.

202 b) Tiež taký z r. 1743 s uškom na vrchu, len na Av. M: THERES: — D: G: REG: HU: BO. Tiež kúpený od Joz. Tesáka za 3 Kor.

203. Malý *krížiak* z r. 1763. Pr. = 3·3 mm. V = 14·50 gr. Av. Titulný kolopis. Dve nakríž preložené žezlá, v uhloch pomedzi ramená po jednej korune. Rev. Kolopis a ríšsky orol.

Digitized by Google

204. *Poltoliar* z r. 1742. Pr. = 3·5 mm. V = 14·50 gr. Av. Vo vrúbkovanej obrube titulný kolopis. Diademové poprsie. Rev. V podobnej obrube: S : MARIA MATER DEI—PATRONA HUNG: 1742. Stojacia Matka Božia s Ježiškom na ľavej ruke. Na spodku štít s uhors. znakmi. Po bokoch K—B. Na okrajku: IUSTITIA etc.

204 a) Kremnický *toliar* z r. 1742. Pr. = 4·10 mm. V = 28·60 gr. Av. MA · THERESIA.—D : G : REG : HUN : BO : V prostriedku diademové, na ľavo obrátené poprsie. Rev. S : MARIA MATER DEI — PATRONA HUNG: 1742. Na polmesiaci stojaci obraz Matky Božej s Ježiškom na ľavej ruke a žezlo v pravej ruke. Celý obraz v gloriole a hlavy v aureole. Na bokoch K—B a na spodku korunovaný malý štít s uhorskými stuhami a dvojitým krížom. Na okrajku: IUSTITIA ET CLEMENTIA. Kúpený za 3 Kor.

204 b) Tiež taký z r. 1743 s uškom na vrchu, ale druhého razenia. Av. M: THERES: — D : G : REG : HU : BO. Diademové poprsie. Ostatné všetko tak, ako na predošlom. Kúpený za 3 Kor.

205. *Toliar* z r. 1780, na rev. m. zn. I · C—F · A majúci.

206. 206 a) Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1765. Dva kusy. Jeden z nich dar. A. Kmeť.

207. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1779. B. M. zn. S · K—P · D. V = 6·70 gr.

208. Strieb. *17-krajciarnik* z r. 1765. Av. Titulný kolopis. Diademové poprsie. Rev. Bohorodička, po bokoch K—B; na spodku XVII.

209. 210. Strieb. *15-krajciarnik* z r. 1743, prevŕtaný na vrchu. Av. Kolopis a poprsie. Rev. PATRONA · REG · — HUNGA : 1743. Matka Božia s Ježiškom na pravom ramene. Na spodku XV. Na vrchu po bokoch obrazu K—B. Dva kusy; jeden dar. A. Kmeť.

211. *15-krajciarnik* z r. 1744, prevŕtaný na vrchu. Dar. A. Kmeť.

212. Tiež taký z r. 1748. Rev. PATRONA REGNI—HUNGARIÆ. 1748. A. Kmeť.

213. Strieb. *päták* z r. 1765, trochu ošúchaný.

214. Tiež *päták* z r. 1775. Na Av. pod poprsím S · F.

215. Strieb. *3-krajciarnik* (groš) z r. 1758. Av. Kolopis a poprsie. Rev. PATRONA REGNI—HVNGARIÆ. 1758. Pod obrazom Panny Marie K—B, na spodku v rámci 3. Dar. farár Jankola.

216. Tiež taký z r. 1766. Rev. M. zn. EVM—D.

217. Strieb. *poltúra* z r. 1758.

218. *Denár* z r. 1752. Av. v kolopise HV.

219. *Denár* z r. 1752. Av. v kolopise HVNG. Ježiško na ľavom ramene. Dar. Fr. Medzihradský.

220. *Denár* z r. 1757. Dar. Sam. Velebný.

221. *Denár* z r. 1758, K—B. Rev. HVNG. Dar. A. Kmeť.

222. Pozlátená *polpoltúra* z r. 1767.

223. Medený *krajciar* z r. 1760. M. zn. P.

Digitized by Google

Kráľ **Franc I.** 1740—65.

224. Strieb. *pamätník* z príležitosti návštevy panujúceho páru uhorských baní z r. 1751 s uškom na vrchu. Pr. = 2·1 mm. V = 2·50 gr. Av. FRANC · IMP · AVG · M · THERES · HUNG · REX. V prostriedku proti sebe obrátené korunované panovníkov poprsia. Rev. ADVENTVS—AVGVSTI—IN FODINAS—HUNGARIAE—INFERIORIS—MDCCLI. ⚒ Dar. A. Kmeť.

225. Cínový *pamätník* na zabezpečenia Dacie z r. 1762. Av. FRANCISCUS AVG · M · THERESIA AVG. Dve popri sebe postavené poprsia, na spodku P · KEISERSWERTH F. Rev. Na sedmohradský herb opretá, polosediaca ženská postava. Za ňou strom, na ktorom z driapou blesky sálajúci orol sedí; na boku stroma visí štít, meč a helm. V úzadí vrchy s piatimi baštami. Na spodku: I · D · F—SECVRITAS DACIAE—MDCCLXII.

226. Strieborný *sedmák* z r. 1762. Av. Titulný kolopis. Na ľavo obrátené poprsie. Rev. IN TE DOMINE—SPERAVI. 1762. Korunovaný dvojhlavý orol so štítom na prsiach. Na spodku VII. Po bokoch K—B. Dar. Kl. Čermák.

227. Tiež taký z r. 1764. Dar. Fr. Markovič.

228. Medený *krajciar* z r. 1761. M. zn. G.

Kráľ **Jozef II.** 1780—90.

229 Tvrdý *toliar* z r. 1783. Pr. = 4·0 cm. V = 28·0 gr. V perlovci titulný kolopis (. . . DUX Brabantiæ et Lotharingiæ.) V prostriedku so sv. štefanským rádom ozdobený a korunovaný dvojdielny štít. Korunu držia dvaja anjeli. Na spodku vavrínová a palmová ratolesť. Rev. S · MARIA MATER DEI—PATRONA HUNG. 1783. ✕. V prostriedku v oblakoch sediaca Matka Božia s Ježiškom na ľavom ramene. Pod ňou v rámci B. Na okrajku: VIRTUTE ET EXEMPLO. Krásne zachovaný.

230. Malý *toliar* z r. 1782. Taký, ako predošlý, len menší. M. zn. B. Dar. Jos. Capko.

231. Toliar *križiak* z r. 1789. M. Kúpený za 2 kor.

232. Malý *križiak* z r. 1789. B. Kúpený.

233. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1770. B.

234. *Dvadsiatnik* z r. 1785. Av. Prílepky k upotrebeniu na brošňu.

235. *Dvadsiatnik* z r. 1788. C. Dar. J. Jariabka, horár.

236. Strieb. *groš* z r. 1788, m. zn. B.

Kráľ **Leopold II.** 1790—1792.

237. 238. Strieb. korunovačný *pamätník* (jeton) z r. 1790. Av. Pod korunou sedemriadkový nápis: LEOPOLDVS · II · — D · G · ROM · IMP · S · A · — GER · HVN · BOH · REX · — ARCHID · AVSTRIAE · — CORO-

Digitized by Google

NATUS · — POSONII. XV. NOV. — MDCCXC. Rev. V polkruhu: PIETATE ET CONCORDIA. V prostriedku korunovaný, na zadné nohy vztýčený, v pravej dlabe dvojitý kríž, ľavou rakúsky štít držiaci dvojchvostý lev. Dva kusy. Jeden z nich daroval J. Kohút z D. Kubína.

Kráľ Franc (II). 1792—1835.

239. Strieb. korunovačný *pamätník* z r. 1830. Av. FRANC · I · ET PER EVM · FERD · V. V prostriedku z polovice kryjúce sa poprsie Franc Ferdinanda. Rev. Pod korunou: CORON · POSON · — DIE XXVIII SEPT —MDCCCXXX.

240. Veľký *križliak* z r. 1797. M. zn. F.

241. Malý *križliak* z r. 1779. B. Na okrajku vavrínový veniec. Kúpený.

242. Tvrdý *toliar* z r. 1824. M. zn. B pod poprsím.

243. *Poltoliar* z r. 1825. M. zn. B. Dar. Ján Ursíny.

244. 245. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1796. B. Dva kusy, jeden s dierkou na spodku.

246. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1828. B pod poprsím. Kúpený.

247. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1835. B. Dar. Ad. Kállay.

248. *Desiatnik* s nečitateľným letopočtom.

249. Strieb. *päták* z r. 1821. B.

250. Tiež *päták* s obšúchaným letopočtom a deravý na spodku.

251. Strieb. *sedmák* z r. 1802. G s pošmiknutým razením. Dar. A. Kmeť.

252. Postriebrený *6-krajciarnik* z r. 1800. Dar. A. Kmeť.

253. Strieb. *grošík* z r. 1796. B.

254. Medený *3-krajciarnik* (šajnový) z r. 1800. M. zn. S. Z hromadného nálezu na roli v Podhradí v Turci.

Ferdinand V. 1835—1848.

255. Strieb. *korunovačný pamätník*, dobre zachovaný.

256. Strieb. *zlatník* z r. 1837. Av. Titulný kolopis a poprsie, pod ním B. Rev. S · MARIA · MATER · DEI · — PATRONA · HVNG. 1837. Matka Božia s Ježiškom na ľavom ramene. Kúpený za 2 kor.

257. Strieb. dvadsiatnik z r. 1843. B.

257. a) Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1845.

258. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1848. Av. V · FERD · MAGY · H · T · C · SZ · KIRÁLYA ERD · N · FEJED. Na ľavo obrátené poprsie, pod ním K. B. Rev. SZ . MARIA IST · ANNYA—MAGY · OR · VÉDŐJE. 1848. V prostriedku Matka Božia s Ježiškom. Na spodku 20. Dar. Mar. Kňazovič.

259. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1848. A. Dar. J. Jariabka, horár.

260. 261. Strieb. *desiatnik* z r. 1844. B. Dva kusy.

Digitized by Google

262. Strieb. desiatnik z r. 1847. B. Dar. J. Ursíny z B. Štiavnice.

263. Strieb. *päták* z r. 1839. A.

264. Strieb. *šesták* z r. 1849. B. Dva kusy.

265. *Poukázka* na 10 zl. v striebre (Utalvány Magyar ország közjövedelmeire) v Budíne 1. marca 1849.

266. *Poukázka* na 2 zl. v striebre (Utalvány magyar ország közjövedelmeire), v Budíne dňa 1. marca 1849. Na jednej strane maďarský, na druhej nemecký text.

267. *Poukázka* na 6 strieborných krajciarov v Jelšave, 6. aug. 1849. (Jolsva városa pénztári utalványa 6 pengő krajczárra.)

268. *Poukázka* na 1 kr. v striebre mesta Rim. Soboty od 25. aug. 1849. (Utalvány egy pengő krajczárra.)

269. *Poukázka* na 5 strieb. krajciarov v Komárne 13. júla 1849. (5 pengő kr. álladalmi pénzjegyekért beváltható...)

Kráľ Franc Jozef I. 1848—

270. Veľký cínový *pamätník* padlým hrdinom v Budíne r. 1849. Av. Na pravo obrátené poprsie mladistvého kráľa. Kolopis: FRANZ JOZEPH I · KAISER VON OESTERREICH. Rev. V gotickom štýle postavený pomník so svojim hrdinom (Hentzi?). Kolopis: S · MAJ · DER KAISER — UEBERGEBEN — DEM ANDENKEN — DIE NAMEN—DES HEERES. Po bokoch: DEN GEFALLENEN—HELDEN—IN OFEN AM 21 MAI 1849. Na spodku drobnými písmenami: SEIDAN—FECIT. Dar. Andr. Kmeť.

271. Strieb. malý *pamätník* k sňatku Ich Veličenství z r. 1854, taký ako I. kat. MSS. č. 850, len na okrajku: EIN GULDEN—XXIV EINE F · W · M. Dar. Banka „TATRA."

272—274. Postriebrený *pamätník* na otvorenie snemu r. 1865. Av. Budova parlamentu so zástavou a kolopis. Rev. ÉLJEN A HAZA * ES LEBE DAS VATERLAND. V prostriedku korunovaný uhorský štít. Na okrajku: EMLÉKPÉNZ UJ EZÜSTBŐL—DENKMÜNZE AUS NEUSILBER. Dar. P. Križko a A. Kmeť. Tri kusy.

*275. Korunovačný *pamätník* z britanie na rok 1867 s uškom na vrchu. Av. VIRIBVS—UNITIS. Kráľ na koni. Rev. Pod korunou 5-riadkový nápis: KORONÁZÁSI EMLÉK—BUDÁN—JUNIUS—1867. Vavrínový veniec.

276. Medený *korunovačný pamätník* z r. 1867. Av. A BUDAPESTI KORONÁZÁS 1867 JUNIUS 8AN * V prostriedku koruna: Rev. ÉLJEN A HAZA ÉS AZ ALKOTMÁNY. V prostriedku korunovaný uhorský štít.

277. Cínový korunovačný *pamätník* z r. 1867. Av. A BUDAPESTI KORONÁZÁS EMLÉKEÜL 1867. Kráľ na koni. Rev. Pod korunovaným baldachínom uhorský štít s nápisom: ÉLJEN A KIRÁLY—ÉLJEN A HAZA. Na spodku medzi vavrínovými ratolestiami ríšske insignie.

Digitized by Google

278. Olovený korunovačný *pamätník*. Av. Kráľ na koni a kolopis. Rev. Korunovaný uhorský štít. ÉLJEN A HAZA.

278. a) Mosadzný *pamätník* z r. 1887 k návšteve Jeho Veličenstva v Uhorsku a Sedmohradsku. Av. FRANZ—JOSEF I. Kráľovo na ľavo obrátené poprsie. Rev. ZVR ERINNERVNG AN DIE ANWESENHEIT—SR MAJESTÄT—DES KÖNIGS—FRANZ JOSEF I. — IN—UNGARN UND SIEBENBÜRGEN—SEPTEMBER 1887.

279. Spiežový *pamätník* s uškom na vrchu k 25-ročnému jubileumu korunácie r. 1892. Av. Pod korunou kráľovo a kráľovnej na ľavo obrátené poprsie. Kolopis: I FERENCZ JÓZSEF—ÉS ERZSÉBET. 1892. Na spodku: MAGY. EGYES. MŰV. Rev. Vo vavrínovom venci 8-riadkový nápis: FERENCZ JÓZSEF—MAGYARORSZÁG—APOSTOLI KIRÁLYA—ÉS ERZSÉBET KIRÁLYNŐJE—25 ÉVI KORONÁZÁSI—EMLÉKÉRE—1867. 1892.

280. Spiežový *pamätník* s uškom na vrchu z príležitosti vojensk. manevrov v Bal. Ďarmotách r. 1894. Av. Panovníkovo poprsie. FRANZ—JOSEF I. Rev. Na jedenástich riadkoch: EMLÉK—Ő FELSÉGE JELENLÉTÉBEN—B. GYARMATON—1894 ÉVI SZEPT HAVÁBAN MEGTARTOTT—NAGY ŐSZI HADGYAKORLATOKRA. —. — ZVR ERINNERVNG AN DIE GROSSEN—HERBST—MANÖVER—UNTER DER ANWESENHEIT—SR MAJESTÄT DES KÖNIGS—IM SEPTEMBER 1894. — B. GYARMAT.

281. 282. Strieborný *millenárny pamätník* z r. 1896. Av. V perlovci: AZ EZER ÉVES MAGYARORSZÁG EMLÉKÉRE 1896. — 1 KORONA. — Korunované na ľavo obrátené kráľovo poprsie. Na spodku K. B. Rev. V perlovci obraz: Árpád na koni, ktorého za úzdu vedie bohyňa víťazstva s palmovou ratolesťou v ruke; za ním traja vojinovia. Dva kusy, ktoré darovali A. Sokolík a Gust. Tomala.

*283. Tiež taký.

284. Spiežový *millenárny pamätník* s uškom na vrchu z r. 1896. Av. Kráľovo poprsie. Kolopis: I FERENCZ—JOZSEF. Na spodku 1896. Rev. Árpád na koni. Kolopis: ÁRPAD—896.

285. Mosadzný *pamätník* z r. 1896 s uškom. Av. FERENCZ—JOZSEF. V kráľovskom plášti hlavu korunovanú majúce, na ľavo obrátené poprsie. Rev. Sediaca ženská drží ovenčenú dosku s rokom 896—1896 v rukách; pri nej s prava mládenecká postava s rohom šťastia v ruke; za jeho chrbtom vo dvoch riadkoch: MILLENIUMI—EMLÉK. Na ľavo kráľovské insignie.

286. Spiežový *pamätník* z r. 1896 s uškom. Av. Vo dvoch riadkoch kolopis: I FERENCZ JÓZSEF A—LEGALKOTMÁNYOSABB—1896—KIRÁLY. Korunované, plášťom odeté kráľovo poprsie. Rev. ÁRPÁD A—HONALAPÍTÓ. 896. Arpáda s vytaseným mečom v ruke, vezéri dvíhajú na štíte. Na spodku: MARKOVITS · BPEST.

Digitized by Google

287. *Pamätník* z aluminia k manevrom pri Tate r. 1897. Av. FRANZ JOSEPH I · — WILHELM II. Poprsia oboch panovníkov. Rev. Trojriadkový kolopis: ERINNER · A · D · KAISERMANÖV · I · TOTIS · —EMLÉK A TÁTA KIRÁLYI—HADGYAKORLATOKRA · — 1897. Šík vojska.

288. Tiež taký, na vrchu prevŕtaný.

289. Tiež taký, dobre zachovaný. Dar. Uram ml.

290. 291. Spiežový jubilárny *pamätník* z r. 1898 k 50-ročnej pamiatke uhorskej revolúcie s uškom. Av. SZABADSÁGHARCZUNK DICSŐ EMLÉKÉRE—1848—1898. V prostriedku nad dubovými ratolestiami ozdobenej zástave: SZABADSÁG—TESTVÉRISÉG—EGYENLŐSÉG. Rev. ISTENÉRT, KIRÁLYÉRT, HAZAÉRT. V oblakoch na bige uháňajúca Victoria. Dva kusy. Jeden z nich dar. J. Vansa.

292. Bronzový *pamätník* z r. 1898 k 50-ročnému panovaniu Jeho Veličenstva. Latinský titulný kolopis a vypuklé poprsie. Rev. Vo venci tabuľa s písmom: SIGNVM—MEMORIAE. Na vrchu: MDCCCXLVIII—MDCCCVIII. Dar. G. Tomala.

293. Mosadzný oválny *pamätník* s uškom k 50-ročnému panovaniu. Av. Poprsie a FRANCISCVS JOSPHVS I · IMP. REX. Rev. V dubových ratolestiach: 1848—VIRIBVS—VNITIS—1898. Dar. Uram ml.

294. Strieb. oválny *pamätník* na zavraždenie kráľovny Alžbety z r. 1898. Av. Vypuklé, korunované, na pravo obrátené poprsie kráľovny, collier okolo hrdla. Kolopis: EGY NEMZET| BORÚLT—ÉRTED GYÁSZBA—ERZSÉBET. Rev. V dubovom a vavrínovom venci: GENF—SZEPT. 10—1898. Na spodku F. Kúpený za 6 kor.

295. Malý mosadzný *medallion* len Av. majúci: FRANZ JOS · I · KAIS · V · ÖSTERR · KÖN · V · BÖHM . ETC · APOST · KÖN · V · VNGARN. Na ľavo obrátené kráľovo poprsie. Na vrchu dierka.

296. Kremnický *dukát* s anjelikami z r. 1869. Pr. = 2 cm.; V. = 3·50 gr. Av. Korunovaná, kráľovským plášťom odetá, stojacia panovníkova postava, v rukách žezlo a ríšske jablko. V perlovci: FERENCZ J · — A · CSÁSZÁR. Na spodku K. B. Rev. Nad uhorským štítom dvaja anjeli držia korunu. Na spodku dve vavrínové ratolesti. V perlovci: MAGYAR ORSZÁG—AP · KIRÁLYA. 1869. Kúpený za 11 kor.

297. Strieb. *dvojzlatník* z r. 1873. Pr. = 3·5 mm. V = 27·70 gr. Taký, ako štvrťzlatník, len väčší a na Rev. namiesto $^1/_4$ FL stojí 2 FL. Dar. filiálka „Tatry" vo V. Bytči.

298. Tiež *dvojzlatník* z r. 1889.

299. Strieb. *zlatník*, z britanie padelaný z r. 1892.

300. 301. Strieb. $^1/_4$ *zlatník* z r. 1860. B. Dva kusy. Jeden z nich daroval A. Behúnek.

302. 303. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1852. B. Dva kusy.

304. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1856. B. Dar. Št. Mišík.

305. *Dvadsiatnik* z r. 1869. GY · F.

Digitized by Google

306. *Desiatnik* z r. 1853. B.
307. *Desiatnik* z r. 1868. K. B.
308. *Desiatnik* z r. 1874. K. B.
309. *Päták* z r. 1858. B.
*310. Medený *dvakrajciarnik* z r. 1851. B.
311. Medený *krajciar* z r. 1868. K. B. S anjelikami.
312. Tiež *krajciar* z r. 1872. K. B. S anjelikami.
313. Tiež *krajciar* z r. 1892. K. B.
314. Medený *polkrajciar* z r. 1882. K. B.
315. Olovený *20-haliernik* z r. 1893 (falsum), s obsahom, ako čís. 911. I. katal.
316. Medené *2 haliere* z r. 1894.

II. Sedmohradsko.

Krištof Báthory. 1576—1581.

317. Jednostranný *polný toliar* (Feld-Thaler) z r. 1580. Pr. = 4·3 mm. V. = 28·60 gr. V prostriedku vyrazený biľag s báthorovským címerom: v štítku tri vlčie zuby, nad ním na tabuľke 1580 a na vrchu medzi dvoma hlavičkami: G : B : D : S : Kúpený za 36 kor.

Žigmond Báthory. 1581—1598.

318. *Toliar* z r. 1594. Pr. = 4 cm. V. = 28·90. Av. SIGISMVNDVS—BATHORI. Na ľavo obrátené poprsie až po pás v brnení, v pravej ruke na spôsob budzogáňa žezlo. Pred poprsím krížik s trimi body. Rev. PRINCEPS * TRANSSYLVNIÆ (Tak!) * 1594 * Dvoma ľudskýma postavami držaný, oválny, kniežacou korunou pokrytý štít. V štíte tri zuby (vlčie). Dar. A. Kmeť.

Štefan Bocskay. 1604—1607.

*319—322. Strieb. *groš* z r. 1605, 1606 dva kusy a 1607. Kúpený.
323. Tiež taký s nečitateľným letopočtom.

Gabriel Báthory. 1608—1613.

324. *Dukát.* Pr. = 2·2 mm. V. = 3·50 gr. Av. Kolopis a na ľavo obrátené hlavu nepokrytú majúce poprsie po pás. Po bokoch C—V. Rev. Kolopis a v perlovci jaštericou objatý báthorovský címer. Kúpený za 2 kor.

324 a) Strieb. *groš* z r. 1610. Av. GABRIEL · D · G · PRIN · TRAN · E . V prostriedku na ľavo obrátené poprsie. Rev. Na vrchu medzi ružami III, ďalej rodinný štít, po bokoch 16—10; nasleduje štvorriadkový nápis: GROS · ARG · — TRIP · REGNI—TRANSYL—VANI. Dar. A. Behlek; najdený v múranej ohrade v Lančári.

Digitized by Google

325. Tiež taký z r. 1611. Rev. posledný riadok: VANIÆ.

326. Strieb *groš* z r. 1612. Pr. = 2·2 cm. V. = 1·3 gr. Av. Kniežacia koruna, po jej bokoch 16—12. Pod korunou trojriadkový nápis: GAB·BATHO·—D·G·PRIN·—TRAN. Rev. Kolopis: GROSSVS REGNI TRANSYL. Nekorunovaná orlica s rozpiatyma krýdlami, na prsiach Báthorovský címer majúca. Po bokoch N—B. Dar. K. Babylon.

327. Tiež taký z r. 1611.

Gabriel Bethlen. 1613—29.

328. Novobaňský *toliar* z r. 1627. Pr. = 4·5 cm. V. = 27·5 gr. Av. Vo dvoch perlovcach kolopis: GAB·D·G·SA·RO·IM:—ET·TRAN·PRIN:* V prostriedku na ľavo obrátené, s dlhou bradou a hlavu krátko strihanú majúce poprsie. Rev. V podobných perlovcach: PAR·REG·HVN·DOM·SIC·CO·CO·OP·RAT·DVX. 1627. Korunovaný štvordielny štít s rodinným štítkom v prostriedku. Po bokoch N—B.

329. Tiež novobaňský *toliar* z r. 1629. Kolopis, ako na predešlom. Na ľavo obrátené poprsie po pás. Na hlave s perom kalpak, v pravej ruke žezlo. Rev. Kolopis a korunovaný veľmi ozdobný štvordielny štít s oválnym štítkom v prostriedku. Po bokoch N—B. Veľmi dobre zachovaný. Dar. A. Kmeť.

330. Strieb. *groš* z r. 1619. Pr. = 2·0 mm. V. = 0·85 gr. Po stranách kniežacej koruny 16—19. Pod korunou: GABRIEL—D·G·PRIN·—TRAN. Rev. Kolopis: GROSSVS REGNI TRANSYLVANIÆ. V ozdobnom rámci a vodorovnom smere na dvoje rozdelený štít so sedmohradskými a bethlenovskými znakmi. Prebitý.

331. Tiež *groš* z r. 1623. Av. GAB·D·G·S·R·I·ET·TR·P·R·HV·D·SI·CO·OP·RAD. V ozdobnom štíte rodinný a sedmohradský erb. Rev. Pod korunou: GROSSVS·RE—GNITRAN—SYL. Po bokoch koruny letopočet.

Georg Rákóczy I. 1631—1648.

332. Novobaňský *toliar* z r. 1650. Av. V perlovcach: GEORG: RAKO—D:G:P·TRAN. Obrnené poprsie po pás, na hlave kalpak, v pravej ruke žezlo. Rev. PAR·REG·HVN:DOM:ET·SIC·COM:1650. Korunovaný štít s rodinným a zemským címerom. Po bokoch N—B. Dar. A. Kmeť.

Michael Apafi. 1661—1690.

333. *Toliar* z r. 1663. Av. MICHA·APAFI—D·G·PR·TR· Obrnené na hlave kalpak a v pravej ruke žezlo majúce poprsie po pás. Rev. PAR·REG·HVN·—D·E·SIC·CO·1663. Korunovaný ozdobný štít s apafovskými a zemskými znakmi. Na spodku v rámci dva na kríž preložené meče.

Digitized by Google

334. Tiež taký *toliar* z r. 1684. Kolopis úplnejšie vypísaný a nepretržený. Rev. Kolopis plnší a na spodku v rámci A · I · (Alba Julia.)

Jozef I. 1705—1711.

335. Strieb. *poltura* z r. 1705. Av. IOSEPHUS · D · G · R · I · S · A · G · H · B · REX · Na ľavo obrátené poprsie. Rev. Korunovaný, kolmo na dvoje rozdelený štít. V prvšom rozkrýdlená orlica a nad ňou slnce; v druhom, pod polmesiacom, sedem hradov. Nápis POLTVRA, naspodku z krížikov sostavený štít. S pravého boku F; ľavý je ošúchaný. Daroval A. Kmeť.

III. Slavonia.

Imrich. 1192—1204.

335. a. *Denár*. Vo vrúbkovanom kruhu na podstavci dvojitý kríž; z vrchných uhlov spodných ramien vyčnievajú lalie. Na spodku tvárami proti sebe postavené dve korunované hlavičky, nad nimi H—R (Henricus—rex); na vrchu s jednej strany hviezda, s druhej hore obrátený polmesiac s bodom. Rev. MONETA DVCIS P SCLAVONIA. V perlovci medzi dvoma hviezdami kuna. Kúpený za 2 koruny.

Bela IV. 1235—1270.

335. b. *Denár* s dierkou na kraji. Dar. A. Kmeť.

IV. Mince uhorských miest.

Arad.

336. Aluminiový *pamätník* k III. valnému shromaždeniu uhorských hasičov v Arade r. 1876, s maďarským kolopisom.

Baňské mestá pod Leopoldom I.

337. Medená *náhradná minca* z r. 1696. Av. Pod korunou veľké latinské L s I pri boku, s oboch strán po jednej ružici. Rev. Pod palmovými ratolesťami dve nakríž preložené kladivá. Po bokoch po jednej ružici. Na spodku 1696.

Budapešť.

338. Mosadzný *pamätník* krajinskej výstavy z r. 1896: Carihrad v Budapešti s uškom. Av. V úzadí budovy Carihradu, tancujúca odaliska. Rev. KONSTANTINÁPOLY + BUDAPESTEN + V prostriedku polmesiac a hviezda.

339. Jednostranná medená *známka* (ciaška) na priechod cez reťazový most, s dierkou v prostriedku. BUDABESTI LANCHID.

340. Jednostranná mosadzná známka (ciaška) na priechod cez tunel, s dierkou v prostriedku. BUDAPESTI + ALAGÚT +

Digitized by Google

Baňská Bystrica.

341. Bronzový *pamätník* na shromaždenie uhorských lekárov a prírodospytcov z r. 1842. Pr. = 4·5 mm. Av. A—MAGYAR ORVOSOK—ÉS—TERMÉSZET VIZSGÁLÓKNAK—BESZTERCZE—BANYA.—AUG. IV. MDCCCXLII. Veniec z vavrínových a dubových ratolestí. Rev. V polkruhu nápis: EGYESÜLVE HAJADJUNK. Dva štíty: stoličný zvolenský a b.-bystrický, mestký; na vrchu sova. Pod nimi dve, na kríž preložené kladivá. Malými písmenami: H · KARLE. Dar. A. Kmeť.

Diósgyőr.

342. Mosadzná *známka* potravného spolku v Diósgyőri. Av. FOGYASZTÁSI SZÖVETKEZET + — DIOSGYŐR — VASGYÁR. — Rev. 1—VENDÉGLŐ.

Félegyháza.

343. Olovený *pamätník* z príležitosti posvätenia chrámu. Av. FÉLEGYHÁZI — TEPLOM — FELSZENTELÉSI — EMLÉK. Rev. SZENT ISTVÁN — TISZTELETÉRE — 1880 SZEPTEMBER 19. S uškom na vrchu.

Kremnica.

344. *Pamätník* z aluminiuma z r. 1893 na posviacku zástavy osobníctva uh. kr. mincovne. Av. V dubových ratolestiach zástava, preš a dve nakríž preložené kladivá. Kolopis: A M · KIR · PÉNZVERŐI SZEMÉLYZET ZÁSZLÓFELAVATÁSI ÜNNEPÉLYÉNEK EMLÉKÉRE. Rev. V perlovci a kartuschi vypuklý štít, na vrchu v polkruhu: KÖRMÖCZBÁNYÁN — 1893 — AUGUSZTUS HÓ 20. Darovaľ Jozef Kohút z D. Kubína.

345. Tiež aluminiový *pamätník* z r. 1896 s dierkou na vrchu. Av. V kartuschi pod korunou šesť riadkový nápis: EMLÉK — KÖRKÖCZBÁNYAI — M · KIR · — PÉNZVERDE — KIÁLLITÁSÁRA — 1896. Rev. Letiaci anjelik s rohom šťastia. Na spodku KB. Dar. Uram ml.

Mehádia.

346. Bronzový *pamätník* na schôdzku uhors. lekárov a prírodozpytcov r. 1872. A MAGYAR ORVOSOK ÉS TERMÉSZEVIZSGÁLÓK XVIIIk NAGYGYŰLÉSE EMLÉKÜL + Kúpeľný palác. Rev. Fontaina so sochou. Na spodku: MEHÁDIA — 1872. Na kraji: SEIDAN.

Nová Ves. (Igló.)

347. Olovený *pamätník* na IV. valn. shromaždenie uhorských lasičov z r. 1878. Av. A · M · TŰZOLTÓK IV. ORSZÁGOS NAGY GYŰ-

Digitized by Google

LÉSÉNEK EMLÉKÜL. * Štít s tromi E; do okola hasičské emblemy. Rev. Pod mestským címerom IGLÓ; na spodku v polkruhu: 1878 JULIUS HÓ 20. 21. 22.

Ostrihom.

348. Mosadzný *pamätník* s uškom. Av. ESZTERGOMI — FŐTEMPLOM. V prostriedku ožiarená basilika. Rev. FŐLSZENTELÉSI EMLÉNY. 31 AUGUST 1856. V prostriedku Matka Božia s Ježiškom. Dar. Alex. Styk.

349. Cínový *pamatník* k tej samej príležitosti, prevŕtaný. Av. AZ ESZTERGOMI — BASILIKA. Budova basiliky. Na spodku pätriadkový drobný nápis: KEZDETETT... FELSZENTELTET — 1856 AVGUST 31^en NAGY—KÉRI—SCITOVSZKY CARD · ÉRSEK ÉS—MAGYARORSZÁG PRIMÁS—ÁLTAL. Rev. NAGY KÉRI SCITOVSZKY KER. JÁNOS CARD—ÉRSEK ÉS MAGYARORSZÁG HERZEG (tak) PRIMÁSA * v druhom riadku SZÜLET. 1785(?) NOV... — ÉRSEKNEK KINEVEZTETETT... V prostriedku na ľavo obrátené prímasovo poprsie.

Pešť.

350. Papierová *poukázka* na 30 krajciarov z r. 1811 (Nr. 87—JGT.). 30 x—Cassa—Schein—statt klein Geld, in Gasthoff zum 7 Kurfürsten in Pesth gültig in Banco Zettel pr. 30 x. auf ein Monath zeith von 20sten August Anno 1811 an mich Georg Tretter.

Prešporok.

351. Mosadzný *pamätník* na XI. shromaždenia uhorských lekárov a prírodospytcov v Prešporku z r. 1865. Taký ako čís. 925. I. Katal. Dar. A. Behúnek.

Ružomberok. (V Liptove.)

352. Aluminiový *pamätník* na posviacku zástavy ružomberského dobrovoľného hasičského spolku z r. 1880. Av. Korunovaný štít so šípom prebodnutou ružou. ROZSAHEGY—1880 SEPTEMBER HÓ 5. Rev. Hasičské emblemy, na spovku: EMLÉKÜL. Kolopis: A ROZSAHEHYI ÜNK · TŰZOLTÓ EGYLET ZÁSZLÓSZENTELÉSI ÜNNEPÉLYÉNEK *

Segedín.

353. Olovený *pamätník* z r. 1883 na novovybudovanie mesta Segedína. Pr. = 2·30 cm. Av. EMLÉKÉREM—SZEGED—UJRAÉPÍTÉSÉNEK— ÜNNERÉLJÉRE—1883—OCTOBER 14—16. Rev. Divadelná b dova, pod ňou: SZINHÁZ.

Somogy-Csurgó.

354. Bronzový *pamätník* z r. 1899 na pamiatku obnovenia gymnasi lnej budovy. Pr. = 3·5 cm.; V. = 21·25 gr. Av. A: SOM-CSURGÓI

Digitized by Google

ÁLL · SEGÉLYZ · EV · REF · FŐGIMNAZIUM ÚJ ÉPÜLETE ÜNNEPÉLYES FELAVATÁSÁNAK EMLÉKÉRE : 1899 * V perlovci nová gymnásiálna budova; na spodku pätriadkový nápis: ÉPÉTETTE A MAGY. ÁLL. SÉGÉLYÉVEL—A B · SOM · EV · REF · EGYHÁZMEGYE : 1896—MEGNYITTATOTT : 1997. OCT. 11-ÉN. — ÜNNEPÉLYESEN FFLAVATTATOTT : — 1899 SZERT. 14-ÉN. Rev. A SOM—CSURGÓI EV · REF · GYMGASIVM FENÁLLÁSA ÉMLÉKÉRE. 1899 * V prostriedku stará gymnasiálna budova; pod ňou šesťriadkový nápis: KIRÁLYI MEGEGYEZÉSSEL—ALLAPITA : 1792—1798-BAN—A B—SOM · EV · REF · —EYHÁZMEGYE RÉSZÉRE—FESTETICH GYÖRGY—GRÓF. Darov. správa čurgovského gymnásia.

Baňská Štiavnica.

355. Medený *náhradný peniaz* z r. 1697.

356. Malý *náhradný peniaz* z r. 1898.

357. Medený *pamätník* na otvorenie novej banícko-lesníckej akademie v B. Štiavnici r. 1892. Av. A · M · KIR · BÁNYÁSZATI ÉS ERDÉSZETI AKADEMIA, v prostriedku budova akademie. Rev. Új ÉPÜLETÉNEK FELAVATÁSA * 1892 * Dva povedľa seba stojace štíty s baníčko-lesníckym emblemami. Na spodku K. B.

Záhreb (v Horvatsku).

358. Bronzový *pamätník* z r. 1874 na otvorenie záhrebskej university. DOCTRINAE—LVMEN—GENTIVM—VIGOR. V prostriedku ženská postava, v jednej ruke faklu, v druhej horvatský štít držiaca. Na spodku M. & W. — K. B. Na hlave a pod nohama hviezda. Rev. V lipovom venci trinásťriadkový nápis: REGNATE—FRANCISCO JOSEPHO I. — BANATVM TENENTE—JOANNE MAŽVRANIĆ—VNIVERSITAS LITTERARVM CROATICA—AVCTORE—EPPO J. G. STROSSMAYER—POPVLI OPIBVS CONDITA— A REGIS NOMINE APELLATA SOLENNITER INAVGVRATA—ZAGRABIAE—A. D. XIV. KAL. NOV. — MDCCCLXXIV. Dar. Pavel Križko.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Rozvedenie etyma HVA. Podáva *Lud. Ad. Reuss* 3
Miestne báje a skazky. Podáva *Lud. A. Reuss* 18, 97
Z gemerského Hrona. Náčrtok miestopisný. Podáva *Julius Botto* 34
Príspevky k miestopisu Slovenska. (Administratívne podelenie stolice zvolenskej.) Podáva *Alexander Kardoss* 43
Naše deti. Príspevok *Drahotíny Kardossovej* doplňuje *Ľudmila Markovičová* 59
Sto rokov z dejov uhorského umelectva 1800—1900. Podáva dr. *J. Petrikovich* 72
Zvyky a obyčaje v Košťanoch. (Turiec.) Opisuje *Ján Párička* 82, 126
Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.* Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 90
O štyroch záhadných Pythagorových číslach. *Ľ. A. R.* 104
Velšice, Mankovce a Zlatnô. Miestopisné črty. *K. A. Medvecký* 109
Ľudová liečba a rozličné rady i čary. (Dľa starých zápiskov.) Podáva *A. Halaša* 116
Príslovia, porekadlá a úslovia. Sdeľuje *A. Halaša* 129
Kronika baňsko-štiavnická 134
Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Podáva *Andrej Kmeť* 150
Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti. (III. doplnok.) Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 178

Digitized by Google

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšiemenšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, poťažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a poťažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

SBORNÍK

MUSEÁLNEJ SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI.

Rediguje:

A. SOKOLÍK,
tajomník.

Ročník VIII.

Inž. Ivan Kouřek

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou knihtlačiarsko-účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.
1903.

Digitized by Google

Digitized by Google

Príloha ku 3. číslu Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1903.

Roč. VIII. Sv. I.

SBORNÍK
Múzejnej slovenskej spoločnosti

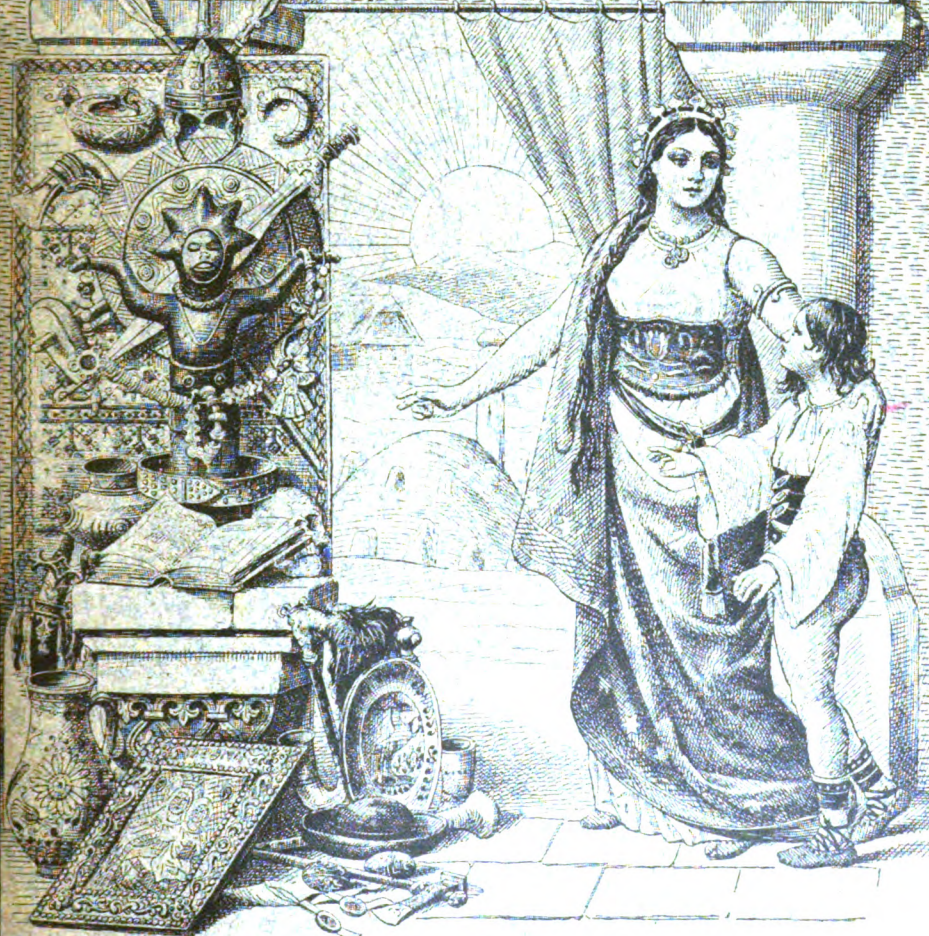

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1903.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a. Podáva *A. Halaša* 3

Náleziská starožitností v Uhrách. Podáva *L. V. Rizner.* S predmluvou od *A. Kmeťa* 24

Kronika bansko-štiavnická. (Pokračovanie.) 55

O pôvode niektorých zemepisných mien v Uhorsku. Píše *Veterán* . . 66

Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.* Sostavil dr. *Ján Petrikovich.* (Pokračovanie) 81

Slovenské príslovia, ktoré zo 17 ročníkov Lichardových kalendárov, a síce (1865.) 1866, 1869 po 1883 vybral *A. P. Z.* 88

Digitized by Google

Púchovské starožitnosti.

Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a.[1])

Podáva *A. Halaša.*

Úvod.

Ako menujeme cesty, ktorými pohybujú sa krížom-krážom parné rušne, železničnou sieťou, práve tak mohli by sme nazvať cesty, ktorými hýbaly a premávaly sa ľudské plemená a národy behom tisícich rokov, sieťou premávky národov. Rozuzliť niti tejto siete pravekov, je obrovskou úlohou štúdia národopisného, siahajúceho až do tých dávnych časov, kde stretáme sa s pozostatkami prvých ľudí, ich účinkovania a konania a poznávame z predmetov, že ich len človek mohol zhotoviť alebo upotrebovať, a tak že jestvovaly spolučasne s nim.

Výskumy dotyčne praveku ľudstva v posledných desaťročiach viedly síce k značným a zaujímavým výsledkom; avšak pri povážení nesmiernych vekov, s ktorými nutno nám počítať a vzhľadom na premeny, ktorým planéta naša behom tých ďalekých vekov vystavená bola, to, čo dosiaľ známe, prichodí nám považovať len za nepatrné ostrovky v časomori a za oásy v dialnej pustatine neznámosti. Všetko, čo nám známeho je z časov, kým nebolo ešte písanej historie, môžeme založiť jedine na nálezy a vykopaniny, z ktorých poslednejšie môžu byť cennými len vtedy, jestli prevádzané sú systematicky a znalecky s tou intensívnou pozornosťou, skúmateľskou zručnosťou a pravdymilovnosťou, ktorá jedine dopomáha vede k pravým kľúčom, tak, že aj prakticky možno ich upotrebiť.

Nálezy všeobecné sú omnoho menšej hodnoty, lebo obyčajne bývajú nájdené pri prácach pozemných, ľudmi málo vzdelanými, ktorí usilujú sa položenie, v akom našly sa jednotlivé predmety, čím najnejasnejším urobiť, miesto nálezu zatajiť, alebo často vec samú obrátiť na legendu, tak, že skúmateľ nemá z toho vôbec žiadneho osohu.

Bohužiaľ, naplňujú sa aj archaeologické musea naše zväčša nálezami ľahko docielenými. — Vidíme tu veliký počet zaujímavých predmetov;

[1]) Žil od r. 1888 v Púchove na odpočinku, zaoberajúc sa s archaeologiou. Pochádzal z Hanoveránska a bol cis. a kráľ. nadporučíkom pri prvom ulánskom pluku. Skúmal vršky a údolia od Skalky počnúc až po Lednicu a Kovné a svoje archaeologické zkúsenosti uverejňoval v rozličných nemeckých časopisoch. Väčšinu svojich sbierok predal do Viedne, hlavne v Schönbrunne sa nachodia, a do Budapešte; pozostatky odkúpené — od dedičov dôst. p. Andrejom Kmeťom — nachodia sa v našom museume. — Zomrel r. 1894.

Digitized by Google

avšak z nich nečerpáme žiadneho poučenia, iba to, že v šerom praveku také veci jestvovaly. Mnohé z predmetov týchže zahodené boly počas potopy, mnohé ztratily sa, alebo boly skryté. Keď tu, lebo tam najde sa jednotlivá fibula, sekera alebo kamenné kladivo, to ešte nedokazuje miesto ľudského obydlenia, toto musíme ešte len hľadať a len takéto miesta sú pre skúmateľa cennými; — ačpráve aj jednotlivé nálezy bývajú často vzácnymi ukazovateľmi pre znalecké kopania a mohly by byť ešte cennejšími, keby sme sa o nich vôbec dozvedeli, alebo aspoň v pravom čase.

Vinou systému je, že nálezy drahokamov bývajú obyčajne zatajené; — pritom niet ani primeraného poučenia o význame kameňov, bronzov a podobných nálezov a konečne chybí slušné odmeňovanie za nálezy.

„Neznámosť zákona nikoho neospravedlňuje.“ Tento pravý juridický princip je v civilisovaných štátoch úplne na mieste; avšak v krajinách, kde je tak veľký počet obyvateľstva písať a čítať neznajúceho: kto, okrem vlastnej, často trpkej zkúsenosti, poučuje nižšie vrstvy o zákone? — V desiatich božích prikázaniach, ktoré patričný podľa litery asnáď zná, je síce napísané: nepokradneš! Ale nestojí tam: nesmieš podržať, čo v zemi, na vlastnej roli najdeš, alebo v kameni, alebo na mieste, ktoré je nepodvratným dôkazom, že najdená vec patrí dávno prešlému veku a tak neprislúcha nikomu, ako nálezcovi; lebo, veď je úplne otázočným, či by jú vôbec dakto iný dakedy bol našiel!

Kto z nevzdelaných ľudí vie, že z nájdených drahokamov $^1/_2$ patrí štátu, druhá majiteľovi pozemku a tretia nálezcovi, ako bolo predtým, alebo ako je teraz: $^1/_2$ majiteľovi pozemku a polovica nálezcovi? — Sedliak nezná čo je museum, nezná, že podobné predmety sa sbierajú; on teší sa, keď milý Pán Boh dopraje niečoho, čo môže zpeňažiť, opatruje nájdenú vec starostlive a chráni, ako zrenicu oka. Osudný okamih blíži sa — on potrebuje peniaze, vytiahne svoj poklad a nesie ho do mesta.

A. Zkade to máš?

B. Našiel som to na mojej roli.

A. Aha! tedy si nález zatajil; poď ku slúžnemu.

B. Ale veď som ho neukradol, ale našiel!

A. Všetko jedno; nález bolo treba oznámiť.

V slúžnovskej kancellárii odoberú mu jednoducho nález, postavia patričného pod vyšetrovanie, prípadne zavrú na dlhší, lebo kratší čas o vode a chlebe, odmena za nález je preč a lacný nádobytok skveje sa v niektorom museume. Neopovážil by som sa dačo podobného spomenúť, keby som nemal o tom dôkazy.

Uvediem len jedon prípad. V blízkej dedinke V. našiel hospodár dva bronzové meče, aké som predtým krajšie a zachovalejšie nevidel nikdy. Patrily spolu, ako to aj ich vystrojenie dokazovalo. Gazda ponúkal meče ľudom, neznajúcim ani ich účeľ, ani hodnotu. Nik ich nechcel kúpiť. I šiel milý gazda ku slúžnemu a ponúkal ich jemu. Slúžny dôvodí, že

Digitized by Google

meče sú ukradené a zavedie s milým gazdom vyšetrovanie a zadrží ho prípadne aj vo väzení, napriek jeho prizvukovaniu o nevinnosti. Až keď občania z V. potvrdili, že meče sú nájdené, vypustil gazdu, dal mu 5 zl. a meče si podržal, prepustiac ich pozdejšie priatelovi. U tohoto videl som ich a chcel odkúpiť, a ačpráve patričný majiteľ nemal žiadneho záujmu za otázne predmety, neprepustil mi ich, lež daroval jedon z nich krajinskému museumu v Budapešti a druhý predal viedeňskému agentovi za 110 zl. — Nuž, nebola to neprávosť, spáchaná proti gazdovi a nedbalosť, meče jeden od druhého oddeliť? — Po dvoch rokoch prijdúc do Púchova pátral som po otáznom mieste, kde našly sa spomenuté meče a šťastie poprialo mi, že na tomže mieste našiel som jedon náramok a dve veľké fibule, jednu $37^1/_2$, druhú $35^1/_2$ cm. dlhú; obe sú v tomto pojednaní bližšie opísané. Želel som za otáznymi mečami, tým viacej, ponevádž predmety tieto zaiste tvorily celok a takýmto spôsobom rozlúčené sú navždy.

Koľko pre vedu cenných vecí ztratí sa podobným pokračovaním?!

V záujme vedy bolo by žiaducno, čo najskorej zmeniť tento spôsob pokračovania, ako sa to stalo už dávno vo všetkých civilisovaných krajinách. Nájdené starožitnícke predmety treba *dobre* zaplatiť; kto môže ich darovať, daruje ich beztak, ale nie každý je v tom položení a pre povzbudenie k ďalším hľadaniam musia byť ľudia slušne odmenení. To platí ešte vo väčšej miere o prácach kopania, ktoré môže prevádzať len ten, čo má k tomu neobmedzených hmotných prostriedkov a taký máva obyčajne aj iné „chúťky“, ako celé týždne stáť pri robotníkoch a s nepretrženou pozornosťou skúmať každú vrstvu zeme. — A s kopaním vec nenie ešte zakončená: predmety treba dľa ustáleného návodu očistiť, zlomené pospájať a všetko vedecky usporiadať, čo zaiste vyžaduje značného času, veľkej námahy a umu.

Takýmto činom bola by konečne sbierka, obsahujúca zajímavé predmety toho istého náleziska, hotová; znalci uznávajú ju za cennú a šťastný sberateľ všetkých týchto predhistorických pokladov — nielen z ohľadu toho, aby vzácne veci prišly na miesto bezpečné a staly sa prístupnými, ale aj aby získal prostriedky k ďalším výskumom — pomýšľa, odpredať sbierku daktorému krajinskému museumu rakúsko-uhorskému, iste len z patriotismu, lebo je všeobecne známo, že v Rakúsko-Uhorsku za podobné predmety platí sa najhoršie. — Pri slove „odpredať“, učených pánov lebo schytí isté zarazenie, alebo pokrčia plecami; snaha po vede v retrela, žiaden z nich netúži prezrieť bližšie sbierku a miesto nálezísk. M sea u nás chcú mať všetko darom, potažne odkázané sú v nedostatku p rebnej podpory, svoje nadobývania obmedzovať na predmety darované. J podivno, že stavájú sa paláce museálne za milliony a na zakúpenie p dmetov niet ani dakoľko tisíc zlatých. Z tej príčiny sbierky pravidelne v drujú do cudzozemska, kde ich s ochotou kupujú a zaplatia výhodne.

Digitized by Google

Vôbec je nepochopiteľné, že skúmatelia nesdružujú sa okolo každého významnejšieho predhistorického nálezišťa, kadenáhle zpráva o ňom príde do verejnosti. Skúmateľ má vidieť všetko, ináčej jeho práca stáva sa jednostrannou a žeby sa na patričnom mieste ničoho viacej nedalo najsť, je vôbec vytvorené. Počítať nám nutno s tisícami rokov a keď sme aj určili periody ľudskej civilisácie a jej technických pokrokov, považiť treba, že každá z týchto period bola dosť dlhá, aby sa v nej mohla vyvinúť aj rozmanitosť najväčšia. — Tak tvrdilo sa, že predpotopný človek neupotreboval ani hlinených, ani kamenných nádob a predsa našli sme *v hlinastom nánese*[1]) (Lös; prápor), kde je mýlka vytvorená, dva hlinené črepy a veľmi podozrive vydlabané pieskovce, ohľadom ktorých poslednejších boli sme až do tedy v neistote, či sú totižto nie zlomky z nádob, kým nenašli sme kúsok čisto z pieskovca vyhotoveného okrajku nádoby. Ešte väčšej vierohodnosti nadobýva náhľad tento tou okolnosťou, že nájdené boly v takejto zemnastej hline aj dve ploské sekery, spracované z pieskovca a síce jedna z veľmi mäkkého. Pieskovec dal sa ľahko spracovať pomocou kremeňa, z ktorého posledného našli sme väčšiu zásobu. Asnáď upotrebovaly nádoby tieto len k pitiu, ačpráve aj z týchto kameňov bolo dakoľko na červeno opálených.

Ako už vyššie spomenuto, musea rakúsko-uhorské, bohužiaľ robia dojem viacej len veľkých skrýň zriedkavostí, pri ktorých ťažko previesť, menovite ohľadne doby predhistorickej, skúmania srovnávacie. Tak v museume v Budapešti sú bohaté sbierky z kamennej, hlinenej, bronzovej a železnej doby; predmety sú dľa materiálu usporiadané, označením miesta a darcu opatrené; pri zvláštnejších predmetoch nachodí sa aj stručný opis s udaním okolností, v akých sa ponachodily. Avšak či to postačí? Predovšetkým bolo by žiadúcno, aby tieto opisy boly označené ešte aj v inej reči, ku pr. v latinskej. Museum patrí vede, celému svetu, je internacionálnym ústavom, i nemožno žiadať, aby skúmateľ k vôli orientovaniu v museume peštianskom mal si osvojiť predovšetkým reč maďarskú. Toto orientovanie avšak obťažené je aj chybným systemom uloženia materiálu. Aby z musea bol aký taký úžitok pre národopis, treba bez všetkej pochyby previesť sriadenie lebo dľa stolíc, alebo — čo bolo by ešte znaleckejším i instruktivnejším — podľa väčších, vedecky už preskúmaných nálezísk. Len z toho, čo ľud zanechal na mieste svojho osídlenia sa a len zo všeobecného dojmu jeho domácnosti a spôsobu pochovávania, možno zatvárať na jeho individuálnosť, na jeho zvyky a obyčaje, vzdelanie, duševné dary a kultúrny pokrok, ako aj na dobu jeho osídlenia sa a len z toho môže povstať srovnávacia analýza pofahom

[1]) Lös = hlinastý nánes, bohatý na vápno a jemný piesok. V takýchto vrstvách zeme nachádzajú sa najčastejšie zbytky zvierat predpotopných a vedľa nich aj zbytky výrobkov ľudských. — Viď Dr. Niederle: »Lidstvo v době předhistorické.«

Digitized by Google

na iné národy a plemená, i možno určiť cestu, ktorou národy tiahly, ktorými národami boly zatisnuté a s ktorými sa assimilovali.

Omnoho lepšie vidíme sriadené viedeňské dvorné museum. Ono sleduje aspoň kultúrne stupne človeka, poučuje o mnohom — a blíži sa systému oddielovému. — Lenže unavujú nás tu tie nepočetné číslice, neposkytujúce o jednom-druhom žiadneho vysvetlenia. Sú to zaiste čísla predmetov, tak ako sú tieže uvedené v inventári. Avšak ktorý navštevovateľ ponesie sebou ohromný katalog inventáru? Či nebolo by jednoduchejšie a užitočnejšie, utvoriť oddiely, ku pr. oddiel doby hallstatskej, oddiel pohrobísk a v nich všetko ponechať tak, ako bolo nájdené? A o každom tomto oddiele — v ktorom predmety číslovaly by sa od 1. počnúc, — mohly by byť sostavené osobitné sošity katalogové, z ktorých by si navštevovateľ kúpil sošit toho oddielu, ktorý oddiel ho najviacej zajíma. A aj jednoduchý delník a sedliak chce a má byť stručne poučený o veci, lebo nemá žiadneho pochopu o tom, čo vidí v museume. Len tým nadobývajú musea ceny pre širšie kruhy, keď opisom a udaním veku osvetľujú predmety bližšie. Museum 19. storočia má inšie účele, než predtým požadoval um ľudský; kráčame inými cestami a práve aj z tejto príčiny je neodpustiteľné, keď bohaté poklady cenných dôkazov predhistorických i historických časov, každoročne z hlbín zeme vynášané, väčším dielom vandrujú do cudzozemska.

Vláda, snemy maly by sa všemožno postarať, aby tieto relíkvie, na ktorých často lpí krv ešte i dnes jestvujúcich národností, rodín, zachované boly národom Rakúsko-Uhorska. — Ubezpečujeme patričné kruhy, ktorých sa vec týka, že v zahraničí stupeň kultúrneho stavu Rakúsko-Uhorska posudzuje sa dľa toho, ako zaobchodí sa u nás s bohatými pokladmi archaeologických pamiatok. — Či nevidíme, čo koná sa v tomto ohľade v zahraničí? V Itálii, kde už od dávna žiaden z umeleckých pokladov nesmie byť exportovaný bez vrchnostenského povolenia; — v Nemecku, kde, menovite v Berlíne, museum za museumom zakladá sa a kde pre každý oddiel odbornej vedy, aj pre archaeologiu a národopis — pre ktoré u nás postačí aj jedna jediná dvorana — celé veľké, priestranné musea stavajú sa? K Parížu a Londýnu nechceme sa ani prirovnávať dotyčne ich bohatstva v ohľade tomto, lebo tam pre *jednotlivé* predmety povolované bývajú obsahy, rovnajúce sa *ročným* dotáciam centrálneho výboru pre zachovanie a skúmanie archaeologických pamiatok.

Pripomenutie toto o nálezoch, výskumoch, o sriadení museí, menovite národopisných, volili sme ako predmluvu, nie bez výrazu istého egoismu, ktorý avšak treba nám odpustiť, lebo sprevádza ho jedine cit ctižiadosti vzhľadom na položenie našej vlasti vo svete vedeckom, za vedou túžiacom. V nasledujúcich riadkoch predkladáme čitateľovi celé skupeniny starožitností, predstavujúcich v istom ohľade obraz ľudského kultúrneho postupu, počnúc z časov diluviálnych až do doby historickej.

Digitized by Google

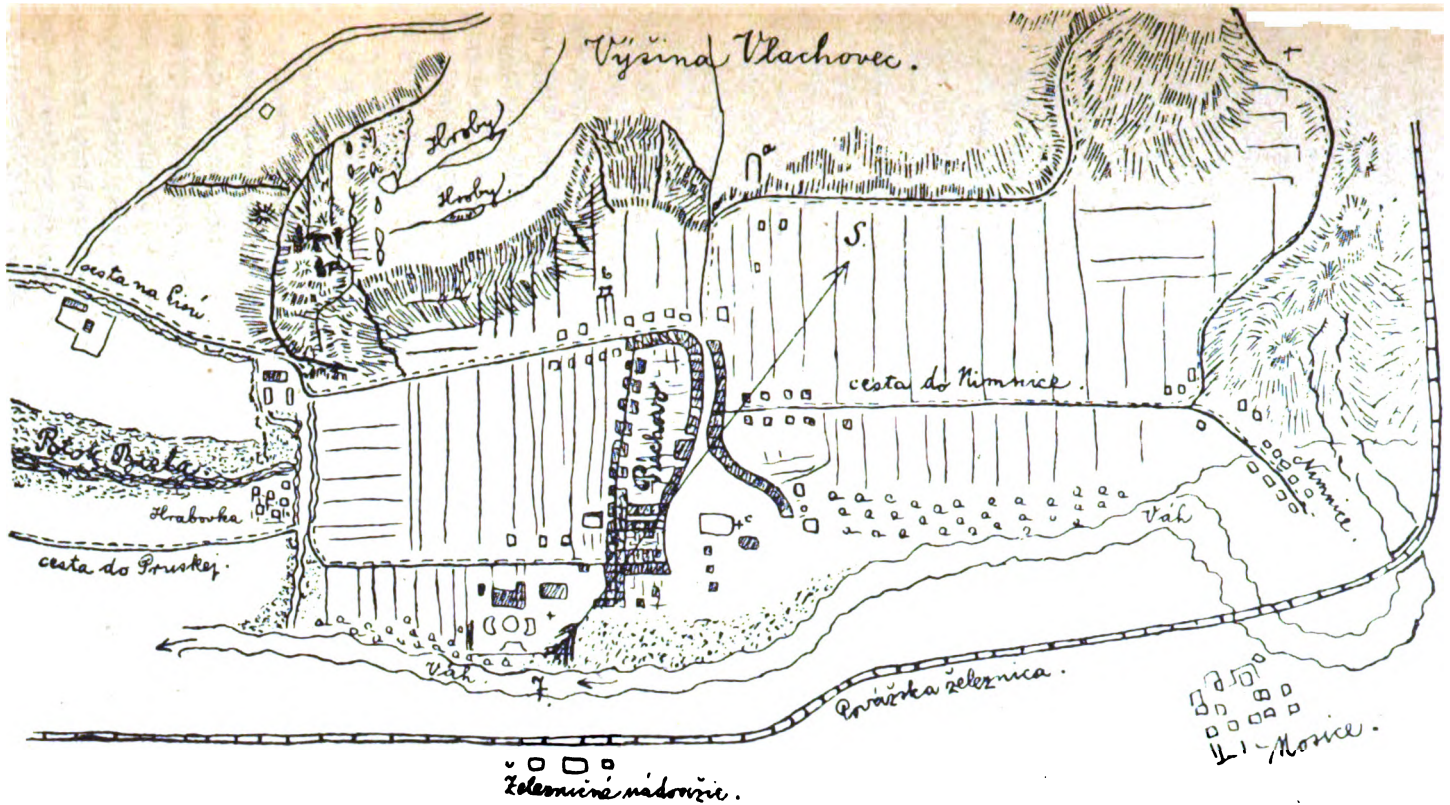

Obr. 1.: b = kat. a evanj. cmiter; a = židovský cmiter; c = kat. kostol; d = priestor kopania. (| T |)

Vytrhnite niektoré cenné kusy zo sbierky tejto, ktorú podáva nám jedno jedine nálezište, zkazený je celý obraz; nenie to už celok, ale len zlomok, ktorý u skúmateľa necháva cele iné dojmy, ako keď má pred sebou nález úplný. Dojmy podobajú sa v istej miere chemickým produktom; jestli chybuje aj len jedna podstatná čiastka, mení sa produkt, úsudok i ponímanie, a nitky, spojujúce nás so starovekom v hlbokom šere zahaleným, sú také tenké, že jestli jedna, lebo druhá pretrhne sa, určitosť, presvedčenosť, veda utrpia štrbinu nenahraditeľnú.

Prosím o laskavú shovievavosť pri čítaní môjho pojednania.

Púchov, v apríli 1890.

I.

Miestom mojich výskumov počas letných mesiacov v r. 1888—1890. bolo najbližšie okolie mestečka *Púchova* v trenčianskej stolici. Považie tvorí tuná kotlinu, obklopenú súmerným pohorím, *Vlachovec a Stochovec* rečeným, na ktorom zčiastky nachodia sa aj vysoké planiny. (Hochplateau). Pohorie toto záleží z charakteristického takzvaného *púchovského slienu* (Mergel, opuka); v jeho ložiskách nachodí sa konglomerát vápna, posliepaného z kamenných úlomkov (breccia). — Oproti severo-východu zjavuje sa *kriedový slien* (neokom), na ktorom ležia vrstvy *pieskového šifru* a *pieskovca*, pokryté značnou vrstvou rozličného konglomerátu, severne od blízkej obce *Nimnice*, východne od *Púchova*. (Obr. 1.)

Od východnej strany pretína pohoria tieto *Váh*, od severozápadnej potok *Biela*, vtekajúci pri Púchove do Váhu. Potok *Biela*, prameniaci sa *v Strelnom* na Morave, tvorí takrečený *priesmyk Lisej* a popri ňom — tak sa zdá — viedla od pradávnych časov cesta spájajúca Moravu, čo dokazujú početné predhistorické nálezy a menovite na jednotlivých miestach pravého i ľavého brehu Bielej hromadne nachodiace sa črepy predhistorických nádob. — Vedecky a racionálne započaté výskumy a kopania mojim vedomím neprevádzaly sa na miestach týchto nikdy.

Severozápadne od Púchova, v uhle, kde *Biela* vteká do púchovskej kotliny, vypína sa z obtáčajúcej kriedovej massy zdánlive osihotená biela, vápenná *skalina* [1]). Ačpráve tvrdí sa, že táto vápenná skala neobsahuje žiadne skameneliny [2]), ja som pritom všetkom protivného náhľadu, lebo našiel som na tom mieste tri mušle, ktoré c. kr. geologický ústav — požiadavší ma o ne — nemohol určiť, ktoré tedy sú celkom nového druhu. Jedna z nich podobala sa *trochus-anglicus-u*, druhé dve patrily bez všetkej pochybnosti k rodu *turitellí*. — Skalinu túto obtáčajú od juhu, juhozápadu a západu, v diaľke asi 10—20 metrov, veľké balvany toho istého

[1]) Skala táto zdá sa byť v podzemnom spojení so skalou podobného útvaru, ktorá vychodiacou sa v bukovej hore *Vlachovec*, vzdialenej asi na kilometer.

[2]) Prešporská obchodná komora: »Statistische Nachweisungen über das Trenčiner Comitat.«

Digitized by Google

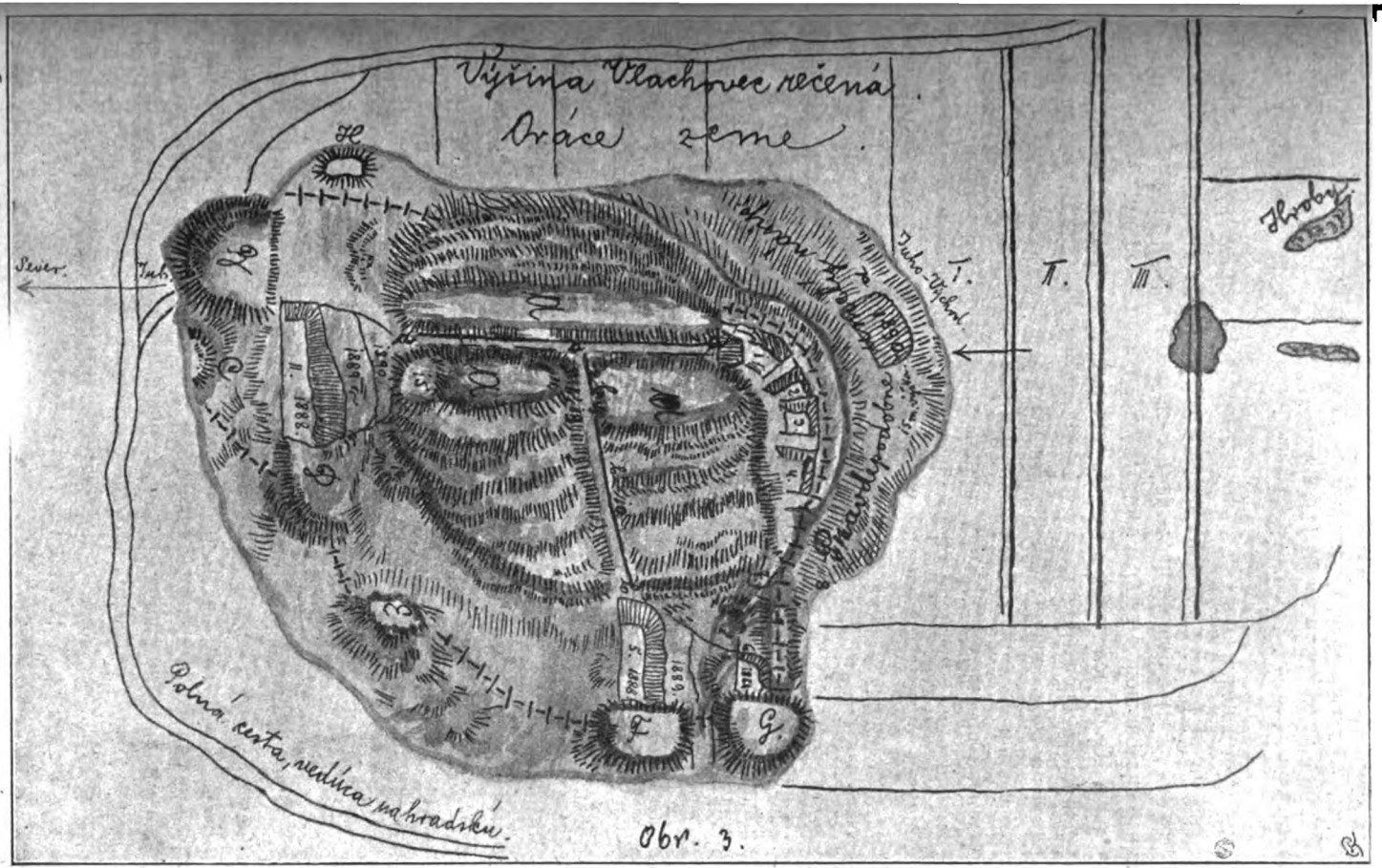

Obr. 3.

AAA = hlavná skala; B. C. D. E. F. G. H. = menšie skaly; aaa = hlavná úžľabina; bbb = bočná úžľabina; 13 = balvany nad úžľabinou; 1. 2. 3. 4. = predhistorický múr, preskúmaný v hĺbke 7. m.; 5. 6. 7. 8. 9. 10. = priestor kopania; 11. = kopanie v nánese (lös); 14 = veľký balvan, ktorý úžľabinu aaa kedysi pravdepodobne pri *a* zatváral a sňahom dolu bol svezený; 15 = výmoľ v skale; I. II. III. = role, z ktorých vzatý bol materiál k umelým násypom; — | — | = pravdepodobne obtáčajúci múr až do 14. stol. po Kr.; *d* (1890) = miesto kopania, ktorým dokázalo sa, že násyp je umelý.

Digitized by Google

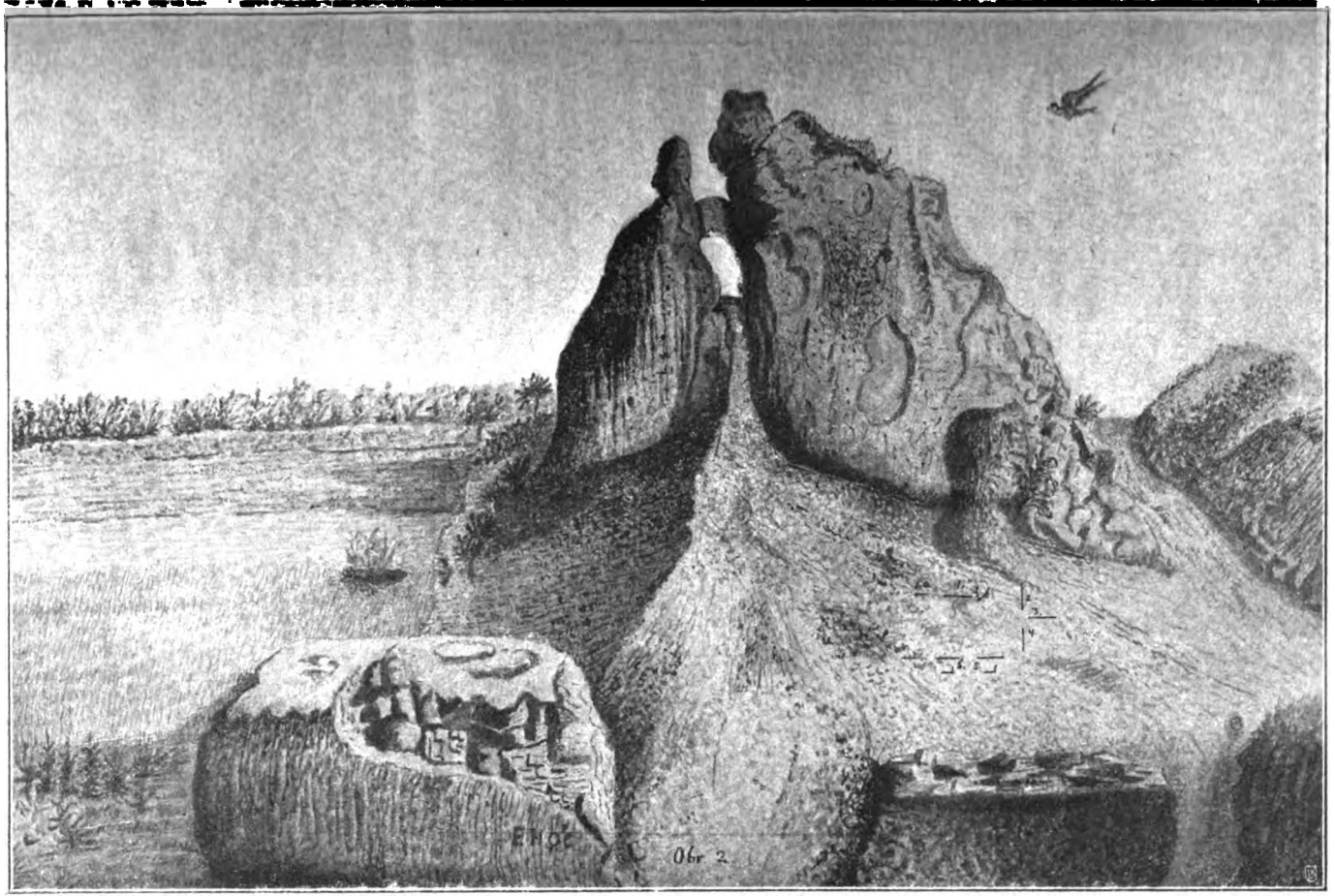

Pozn. — — V_ = miesta započatej práce kopania.

Digitized by Google

kamenia, o ktorých nenie ešte stvrdené, či sú v hĺbke spojené s hlavnou skalou, alebo či sa s nej len odvalily. Dľa mojich dosavádnych výskumov zatváram na to prvšie. — Svojou zvláštnou formou a osamelosťou skala táto dáva podnet k mystickým predstaveniam a žijú z tej príčiny medzi ľudom rozličné povesti o nej. Od končiara až do úpätia oddelená je na tri kusy dvoma hlbokými rozpuklinami, jedna nad druhou kolmo stojacími. — Rozpuklina deliaca skalu od severu na juh, je na úpätí severnom 1·5 metr. široká, avšak šíri sa oproti južnej výške až do 5 metrov; — kratšia, ležiaca od západu ku severu na prvšej, je v celej sdĺžine len 0·80 cm. široká. V oboch rozpuklinách hore nachodia sa zacviknuté balvany, o ktorých ťažko určiť, či sú umele shotovené alebo prírodou tak utvorené.[1]) (Obraz 2.)

I na priestore medzi hlavnou skalou a medzi obtáčajúcimi ju balvanmi, i na oráčine v blízkosti sa nachodiacej, našiel som značné množstvo črepov hlinených nádob, shotovených nie na hrnčiarskom kruhu a aj takých, ktoré boly shotovené na kruhu hrnčianskom. Miesto toto zdalo sa mi neobyčajným a pobádalo ma, chytiť sa do kopania, tým viacej, lebo presvedčil som sa, že skala od južnej strany asi vo výške 15 metrov a v ďalšom polokruhu asi 200-metrovom umele obsypaná bola — na spôsob tumulusa — zemou, obsahujúcou početné hlinené črepy a vo forme vrství čiernu zem, žltú hlinu, ukladané veľké potočné kamene (zvariaky) a červeno opalené ohniská, posledné smiešané s početnými polámanými kosťami, z čoho všetkého dalo sa zatvárať, že tu kedysi pracovala ruka ľudská.

V severnom, hlboko ležiacom východišti tejto juho-severnej rozpukliny bolo pozorovať vo výške 12 metrov nahromadenie — nie násyp, alebo nánes — ktoré držal som zprvu za zem, smytú vodou stekajúcou dolu čez rozpuklinu, čo avšak dokázalo sa len čiastočne pravdivým, nakoľko kultúrna vrstva, sotva na meter silná, pokrývala pevnú žltú hlinu a pod ňou nachodiaci sa hlinastý nánes.

Ačpráve kopanie započal som na južnom horňom východišti úžľabiny (Schlucht), chcem predsa — keď mám už teraz úplný prehľad nad geologickým útvarom celého priestoru, otáčajúceho túto zvláštnu skalu — započať opis svoj s najstaršou periodou, totižto s predpotopným nánesom a tak preísť na pozdejšie, nám bližšie časy. (Obr. 3.)

II.

Na úpätí severne ležiaceho kopca v dĺžke 10 metrov a paralleln so spomenutou skalou započal som prácu vykopaním hrádze dva metr

[1]) »The Graphic Val. 38. 10. nov. 1888. Pag. 493. The recent Zulu-Campaig Hauding down the armsafter the surrender of one of the Dinizulus strongholds« ukazuje nákresy cele podobných zjavov. Tu visia na stiesnených balvanoch objemn koše a v nich veľké možstvo potočných kameňov na hádzanie, ktoré domorodí upc trebujú obyčajne k obrane proti nepriateľovi.

Digitized by Google

širokej a meter hlbokej, ktorá tvorila základ ďalších výskumov. Týmto činom získal som hneď prehľad jednotlivých vrství zeme, ktoré ukazovaly:

kultúrnej čiernej pôdy . . . . . 0·25 m.
žltej pôdy . . . . . 0·50 „
hlinastého nánesu (lösu) . . . . . 0·25 „

Pod hlinastým nánesom našlo sa *drobné kamenie* z bieleho vápenca (Kalksteingeröll) a v ňom kryštalle červeného a bieleho *vápenného hladenca* (Kalkspat.) Pri ďalšom kopaní dnu v kopci zväčšovala sa v rovnom

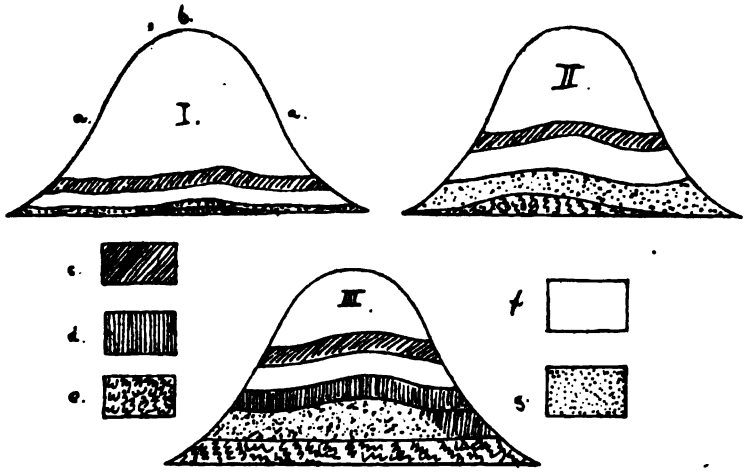

Obr. 4.

aa = skala; b = severojužná úžľabina; I. = počiatok kopania; II. = kopanie na 10 m. v kopci; III. = kopanie na 15 m. v kopci; c = čierna kultúrna pôda; d = piesok; e = drobné kamenie z bieleho vápenca; f = žltá hlina; g = nánes s 1·05 fosforom.

stupni vrstva *kultúrnej čiernej pôdy* v nepatrnej miere tak, že z nahromadenia hliny omnoho väčšieho a pod ňou nachodiaceho sa *hlinastého nánesu* bolo patrné, že nánesy tieto staly sa počas potopy. (Obr. 4.)

Hneď na počiatku kopania našli sme *v čiernej kultúrnej pôde* takmer na površí pod vrstvou trávy:

1. stlapkanú železnú *kanonovú guľu*; hlbšie:
2. železný *končiar piky* zvláštnej formy;
3. štyri *železné konce striel*;
4. nepatrný počet *hlinených črepov*;
5. málo *kostí a zubov*;
6. štyri *kamene z ručného mlyna.*

V žltej hline nenašli sme ničoho; naproti tomu *v hlinastom nánese:*

1. kusy menších *jelenných a sobích parohov*;
2. mnoho kusov polámaných *kostí z väčších ssavcov* a kus kosti *mamuta*;

Digitized by Google

3. *čelustia a kosti menších hlodavcov* až po zajaca;
4. *kosti vtákov,* takmer v najväčšom počte.

V diaľke desiatich metrov dnu v kopci ukazovaly vrstvy:

čiernej *kultúrnej pôdy*	0·50 m.
žltej hliny	1·— „
hlinastého nánesu	1·— „
	2·50 m.

Čím mohutnejšia bola vrstva hlinastého nánesu, tým väčší zjavoval sa počet parohov *sobých* a menších druhov *jelenných,* na ktorých bolo zretedlne vidomé, že boly odrezané kremeňom alebo iným nástrojom. Kostí z jeleňov a sobov našlo sa pomerne málo a čelustia i zuby väčších zverov chybovaly úplne.

Prvý významnejší nález kostí záležal *z rebra* 0·74 m. dlhého, ktoré na hornom konci, spojenom s kosťou chrbtovou, malo 0·07 m. šírky. Myslím, že je to rebro veľkej ryby, alebo jaštera (saurius, plaz) lebo vo veľkom má úplne podobu rebrového hrebeňa menších rýb. Jestli by avšak konec rebra mal byť špicatý — čo je pravdepodobné, lebo na spodnom konci kus chybí — v tom prípade dľa počítania môjho chybí z neho asi 0·22 m., tak že dĺžka v celku mohla obnášať 0·96 m.

Pri ďalšom kopaní našli sme vyše 700 kusov parohových venčekov (Geweihrosen) a viacej sto kusov parohových týčok a zlomkov, ktoré umožnily sostavenie značného počtu celkových parohov, nakoľko jednotlivé zlomky hodily sa jeden k druhému úplne. Len veľmi zriedka podarilo sa neporušene úplný kus dostať von z tvrdého hlinastého nánesu, ktorý len najlepším čakanom bolo možno rozkopať a to tým ťažšie, ponevádž nánes smiešaný bol s väčším-menším množstvom drobného vápencového kamenia.

Ako už spomenuto, početné parohové týčky (Stangen) boly prerezané nástrojom a na mnohých bolo vidieť tak jemné zárezy, že je pochybné, či taký rez bol vôbec možný nástrojom z kremeňa shotoveným. Zárezy najčastejšie prichodiace sú formy vrúbkovatej (Obr. č. 6.), čo neviem si nijako vysvetliť, ponevádž zárezy nemohly sa stať — menovite nie pri kusoch silnejších, — kým parohy boly ešte celé, a žeby v takejto pravidelnosti boly povstaly zlomením, je pri väčšine kusov vytvorené.

Značný počet parohov — dľa ich charakteristických, opätujúcich sa foriem — dovoľuje rozoznať jednotlivé druhy jeleňov, lebo možno predpokladať, že druh parohov, preukazujúci tých istých foriem na tucty, nenie vyhynutím alebo abnormitou istého druhu, ale že zastupuje samostatne zvláštny druh (species). — Parohy, dokazujúce nepochybne abnormitu alebo vyhynutie, oddelil som čo také zvlášte. Dolu nižšie uvádzam niektoré z foriem, ktoré považujem za samostatný druh i beriem pri tom do ohľadu prirodzene aj vek, lebo z parohov súdim na jednoročiaka (Spieszer — ražniak), dvojročiaka (Gabler — vidliak) a staršieho jeleňa.

Digitized by Google

Nechcem tvrdiť, že ako sú aj dnes rozličné druhy antiloppí, gazellí a jeleňov, neboly aj rozličné druhy sobov, ku ktorému predpokladaniu mohla by zaiste oprávniť opätujúca sa charakteristická krivina parohov; avšak ostatná ústrojnosť parohov, týčiek a koncov je tak rozdielna jedna od druhej i čo do massy i čo do formy, že naskrze nepatrily tomu istému druhu zvierat.

Nákresy pod č. 7 (a—d) vyobrazujú najčastejšie vyskytujúce sa parohy sobov:

a) starý jeleň; — s viacej parohami, ako je tu vyobrazené, nenašlo sa ani jednoho; výška 40—50 cm.

b) roháč;

c) jednoročiak;

d) pravdepodobne parohy soba ženského pohlavia.

Materiál týchto parohov je veľmi porovitý, berie do seba mnoho vody a sypí pri tom silne, ako vápno pri hasení. Týčky a konce sú oválne stlapkané, ale nie plosko, lež okrúhlovate.

Obr. 8: *a)* starý jeleň; výška 30—40 cm.; parohy s viacej konárami nenašly sa ani raz;

b) dvojročiak;

c) jednoročiak.

Medzi týmito parohami nenašlo sa ani jedných, ktoré by poukazovaly na pohlavie ženské. Na prvý pohľad vidieť istú podobnosť s parohami našich srniakov; avšak tieto sú značne vyššie a vzdialenejšie jeden od druhého. — Barva parohov je čiastočne sňaho-biela, alebo bielo-žltá. Prvšie sú veľmi tvrdé a neprijímajú do seba vodu, vyschnú tedy chytro; posledné naproti tomu sú trochu porovité, berú vodu do seba a pri tom trochu sypia. Týčky a konce sú okrúhle a len pri obratoch (krútka — Windung) a vadličkách tlapkavé. Na parohoch ročiakov vidieť po celej zdĺžine silné žliebky.

Obr. 9.: *a)* starý jeleň, alebo sob; výška najväčších 27 cm,; parohy s viacej konárami sa nenašly;

b) roháč;

c) jednoročiak.

Jestli sú ženské parohy z tohoto druhu, tak rovnajú sa obr. č. 7. *d)*, len sú slabšie a iného materiálu. — Parohy tiete sú tenké, pritom tvrdé, biele s brnavými škvrnami, neprijímajú vodu, sú hladké, akoby polirované a forma v priereze, ako pod č. 10), prechodiaca len zriedka do okrúhla. Výbežky (Augensprossen — očné vetvy, očné pastorky) sú ploské, dva vrchole v podobe listov na konci hlavnej týčky von skrútené, kdežto tie nakonci očnej vetvy skrútené sú proti hlave. — Parohy ročiaka sú barvy šedej, glazirované a so silnými žliebkami v obratoch (krútkach).

Obr. 11.: *a)* starý jeleň; nenašly sa ani raz parohy s viacej vetvami; výbežok pod *α*) obyčajne chybí; výška 40—50 cm., hrúbka 30 mm.

Digitized by Google

Obr. 6.

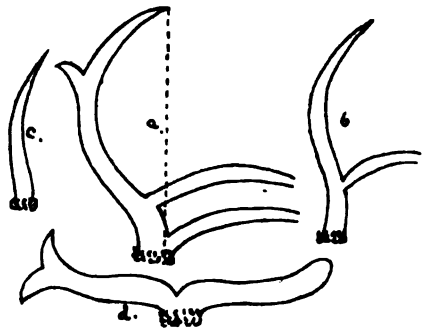

Obr. 7.

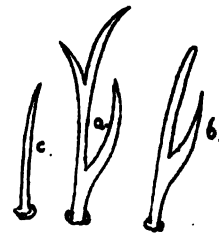

Obr. 8.

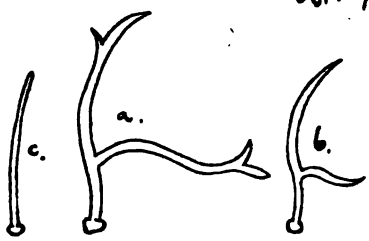

Obr. 9

Obr. 10.

Obr. 11.

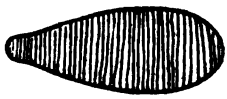

Obr. 12.

Obr. 13.

Obr. 14.

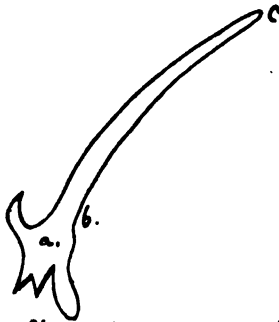

Obr. 15

Obr. 16.

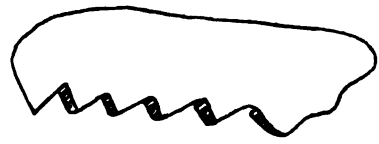

Obr. 17.

Digitized by Google

b) roháč;

c) jednoročiak.

Ženské rohy sú neznáme. Parohy od venčeka až po výbežok β) stoja kolmo, potom zohýba sa hlavná týčka v tupom uhle nazad, je avšak pritom cele rovná a rozvetvuje sa len na hornom konci do vidličky, z ktorej predný konec ukazuje silný skrut (Überschwung) asi na 10 cm. dlhý, zadnejší avšak je silno končitý. Charakteristické pri týchto parohoch je, že *očná ratolesť* (Augensprosse) γ.) vychodí vždy z *ratolesti ľadovej* (Eissprosse) β) a nikdy z hlavnej týčky; — končiar α) asi 6 cm. dlhý, nachodí sa len pri veľmi silných parohoch. — Súčasne ako by ku zosilneniu celej sústavy parohov počnúc od venčeka až ku končiaru ľadovej ratolesti β), ponad očnú ratolesť γ.) ťahá sa z massy roha pozostávajúca brada, ktorá aj v prípade jestvovania ratolesti α) — ponad ňu z istého bodu do β) vychodiac — túže s hlavnou týčkou spojuje. Túto bradu pozorovať v slabších nárastkoch na oboch stranách parohov ročiakov a dvojročiakov, ktoré posledné rozoznávajú sa jedine vetvovou odchýlkou na hornom konci hlavnej týčky. — Parohy tie sú hlineno-žlté, lupinaté, srstnaté, berú málo vody do seba a schnú chytro. Prierez hlavnej týčky ukazuje formu, ako na obrazci č. 12.

Obr. č. 13.: *a)* starý jeleň; rohov s viacej vetvami nenašlo sa; výrostok β) obyčajne chybí; výška 30 cm.;

b) roháč;

c) jednoročiak.

Tieto parohy stoja kolmo od venčeka až ku výrostku β), ktorý nenie veľmi dlhý. Zvláštna je pri nich neobyčajná dĺžka od venčeka až po výrostok β), lebo pri 30 cm. dĺžke celých parohov táto čiastka sama v sebe obnáša 10 cm. dĺžky. — Parohy až po výrostok β) sú veľmi rovné; výrostok tento avšak okolo obratu γ.) má v priereze formu, ako na obrázci č. 14. Barva ich je šedá, šupinatá a berú málo vody do seba.

S týmito piatimi druhami menších jeleňov, tak značne oddeľujúcich sa jeden od druhého, končím ich ďalšie opisovanie a pripomínam ešte, že našiel som odrezaný kus paroha (obraz. 15), ktorý je pri a) značne plochý a obnáša tam 42 mm. šírky, pri *b)* avšak až po konec je okrúhly a obnáša dĺžky 44 cm.

Tiež našiel som ostrúhaný výrostok, na oboch koncoch odlomený, neobyčajnej dĺžky 40 cm.

III.

V mohutnom hlinastom nánese stávalo sa aj ďalšie kopanie zaujímavejším, nálezami väčších kostí, ačpráve medzi nimi nebadať kosti veľkých tvrdokožcov. — Najväčšia kosť patrí druhu *veľkých jeleňov* (Cervus megaceros) a síce je to kosť hornej lopatky, ako vôbec väčšina značne väčších kostí a čelustí patrí rozličným druhom jeleňov. Okrem toho za-

Digitized by Google

stúpená je aj ošípaná a síce čeľusťou a rebrami. — Veľké, silné rebrá ssavcov prichodia zväčša rozrezané; avšak jednotlivé čiastky týchto rozrezaných kostí a rohov nenachodia sa nikdy pospolu.

Našiel som početné zuby, ktoré netrúfam si určiť; medzi inými zub škopca značnej veľkosti so štyrmi rozchádzajúcimi sa koreňami. Len jeden jediný zub ľudský sa našiel, určený čo taký dr. Zinsmeister-om z Viedne.

Z hlodavcov zastúpené sú čeľustia vo veľkosti asi myšacích až po jeleňa, s črenovými a hlodavými zubami (Backen u. Nagenzähne); naproti tomu dravci prichodia len s bielymi zubami veľkosti asi ako zuby mačky.

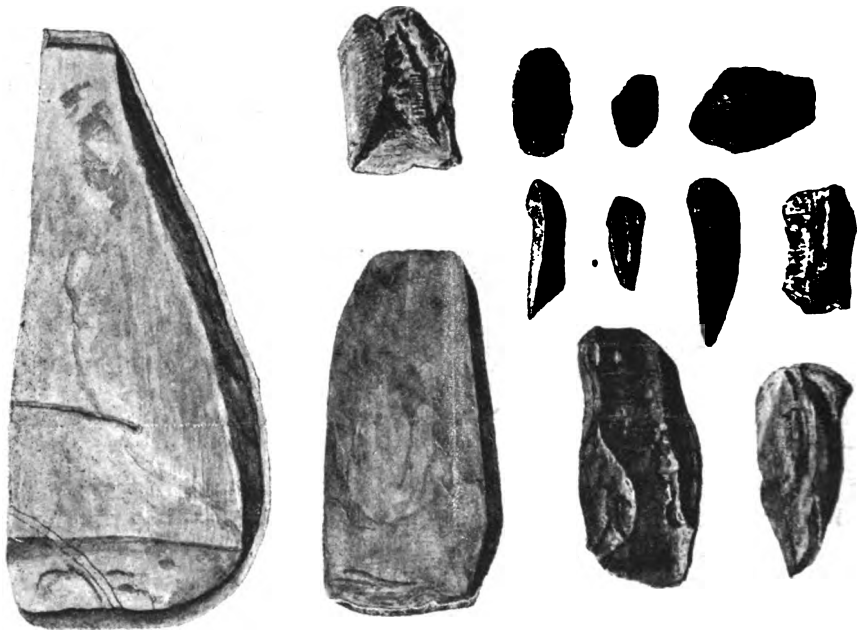

Obr. 5.

Pazúrov jelenných našli sme len päť párov rozdielnej veľkosti; najväčšie rovnajú sa pazúrom soba; naproti tomu kosti kopytných článkov (Hufgelenksknochen) objavili sme väčšie množstvo rozličnej veľkosti a formy. — Pripomenúť nutno, že medzi kosťami zbadali sme dva kusy, ktoré ešte za živa patričného zvieraťa boly zlomené a vyliečené. Jeden kus z nich je jelenie rebro, ukazujúce zretedlne zlomenie kosti v prostriedku a z toho povstalé napuchnutie; avšak zvláštnejšia je cele prelomená a zase srastená členková (Hufgelenkskapsel) kapsla tiež jelenia.

O umelých výrobkoch z kostí niet čo zdeľovať, sú zriedkavé a veľmi primitívne. Medzi jelennými parohami — ako už spomenuto — našly sa kusy rozlomené, ale ani jeden, ktorý by prezradzoval, že bol k istému účeľu pristrojený. Naproti tomu našly sa z kostí zhotovené *šidlá*, špicaté kosti (snáď ku šípom), iné akiste k hladeniu určené atď. Aj k okrase

Digitized by Google

slúžiace vtačie kosti prichodia v rozličnej veľkosti, taktiež odrezané a zaokrúhlené horné čiastky rebár a prevŕtané kostené guľky v podobe perál. Na jednej dlhšej hornej stehnovej kosti (Oberschenkelknochen) bolo badať množstvo znakov, o ktorých avšak nemožno tvrdiť, či boly umele zhotovené, alebo či ich odtlačilo kamenie, v ktorom kosti ležaly skryté.

Za nástroje k práci upotrebované slúžily tľapkavé *sekery* (Flachbeile) z kremeňa a z pruhovitej drahule (Band-jaspis). Našiel som len dve, jednu z mäkkého, veľmi porovitého a hrubozrnitého pieskovca zhotovenú, druhú z tvrdého, žltého potočného kameňa, avšak jemno-zrnitého. Oba kamene sú formy, akú im dala príroda, poťažne voda, a nevyrobené; sú avšak bez všetkej pochybnosti ostrené. (Obraz. 5.)

Dve menšie kremenné sekery, jedna tmavošedá, druhá červená, sú tiež ostrené bez toho, žeby prirodzenú formu boly ztratily. Okrem toho našly sa početné kremeňové a jaspisové odlomky (Spähre), z ktorých mnohé podľa ich ostrosti mohly asi slúžiť za struháče. Kremeňa, temer výnimečne červeného, nevidieť v okolí púchovskej skaly nikde, jedine na kopci *Keblie*[1]) zvanom, asi hodinu cesty odtiaľto, kde vyviera aj sódový prameň; pruhovitá drahuľa avšak nachodí sa najbližšie odtiaľto na vyšine oproti rumom hradu Lednického, tri hodiny od púchovskej skaly. — Geologické pomery počas potopy boly avšak pravdepodobne iné; pri tom všetkom — z príčiny otázky, či pozdejšie časy nepridružily sa ku času potopy — je veľmi závažné a povšimnutia hodné, že kremeň a jaspis — s polirovanými kamennými nástrojami najdený v novšej kamennej dobe — nelíči sa čo do barvy, tvrdosti atď. v ničom od kremeňa v hlinenom nánese najdeného.

Ďalšiu pozornosť venoval som v hlinastom nánese najdeným *hlineným črepom* a na spôsob *nádob* vyhĺbeným pieskovcom; medzi poslednými našiel sa aj jeden kus červeno-šedej, lisklavej barvy a okrajok z nádoby. A ani nemožno si ináčej vysvetliť, ako by bol prišiel okrem tľapkavých sekier aj tento vyhĺbený pieskovec medzi vápencové valúne (Geröll) hlinastého nánesu spolu s kosťami a parohami, jedine tým, že bol upotrebovaný, keďže v bezprostrednej blízkosti samej skaly pieskovec neprichodí vôbec.

Malé červeno-šedivé kúsky jantáru, veľkosti lieskovcov, ktoré kdetu sporadicky prichodia v nánese, sú tam na mieste skamenelé kúsky stromovej smoly a naskrze nie prinesené a do nánesu odpadnuté jantárové perly. Kým je tento jantár — ináčej veľmi lomivý — ešte v nánese mokrý, je barvy najkrajšieho rubína. V súvise s týmto jantárom sú zaiste aj sporadicky prichodiace pozostatky dreveného uhlia na smolu bohatých ihličnatých stromov. Ohniská avšak dotedy nenašli sme ešte žiadneho.

---

[1]) Vrch v chotároch: Medného, Streznice, Hrabovky, Vesky a Dohnane.

Digitized by Google

V spomenutom hlinastom nánese prišiel som na vápenný balvan 9·75 m. vysoký, 1·56 m. dlhý a 0·80 m. široký, nad ktorým hrúbka nánesu obnášala ešte asi 30 cm., keď razom objavilo sa temä lebky ľudského skeletu, ktorý odkryl som s najväčšou opatrnosťou. Poloha skeletu cele dľa magnetickej ihly (bussoly) bola obrátená od východu proti západu, hlava na východnej strane trochu k juhu, nohy proti západnej. Telo s ramenami na ňom spočívajúcimi, ležalo vystreté na spomenutom balvane a bolo práve tej istej dĺžky. (1·56 m.) — Na prsiach našli sme veľké ťažké kamene, ktoré udržaly všetky rebrá v rade na spôsob vejára. Lebka prezradzovala veľmi ušlechtilú dolichokefalskú (dlhú) formu a málo zodraté, úplne zachovalé zuby poukazovaly na mladý vek tohoto, znalcami za ženské individum označeného skeletu, ktorú mienku okrem anatomických známok potvrdzovaly aj pozostatky dieťaťa, záležajúce z kostí lebky a čelustí so zubami nezrelými. Pozostatky tieto našli sme v skriňke, sostavenej z potočných kameňov, asi 70 cm. za hlavou ženského skeletu. I u ženy, i u dieťaťa ako prídavok našlo sa po jednej hrubo kovanej bronzovej platničke okrúhlej formy; obe s dvojnásobnými dierkami, avšak prelomené. Na okrajkoch detskej platničky boly vidomé čiarkované okrasy.

Bezprostredne u nôh ženy spočívala veľká hlava ušľachtilého jeleňa, avšak len s jednou týčkou ináčej silných korunových parohov; koruna (ruža, Kronengeweih) pozostáva zo štyroch 25 cm. dlhých koncov. Aj pri dieťati našli sa jemné kosti a malé zúbky dvojkopytníka, asi veľkosti a formy malého srnčaťa. (Obr. č. 18.)

Poneváč telo ženy na balvane pokryté bolo vrstvou nánesu 30 cm. hrubou, bol som v prvom okamžení tej mienky, že je to skelet predpotopný; avšak ostatné známky presvedčily ma hneď o opačnom. Bol to hrob, vykopaný čez vrchné kultúrne a hlinené vrstvy až na skalu, tedy asi 1·50 m. hlboko; no, zostane úplnou hádankou — ktorú rozlúšti len náhoda — prečo telo ženy spočívalo tak presne na kamennom balvane a malo tú istú dĺžku a smer? Lebo netrpí otázky, že kameň nebol svrchu pustený nadol čez nánes, poneváč je s ním v úplnom spojení. Nie je naskrze neoprávnené to moje predpokladanie, že i tieto i ostatné tam najdené kostry prináležia pozdejšej *bronzovej dobe*. Výzor kostí je jasno-žltý, strúchnatelý a prepálený (ausgelaugt u. calciniert); kosti sú krehké, pre ktorú príčinu ani nebolo možno úplnú kostru zachovať.

Od spomenutej kostry v diaľke 6 m. ležala kostra 1·65 cm. dlhá, v tej samej hĺbke a cele v tom istom smere, avšak hlavou proti západu a nohami proti východu obrátená. Obe kostry tvorily týmto činom rovnú čiaru. Bohužiaľ, aj tento skelet bol natoľko krehký, že nebolo možno zachovať ho úplný, až na lebku, ktorá zostala celá. Barva i týp ako u predošlého skeletu s tým rozdielom, že tento bol trochu väčších rozmerov, zaiste preto, že bol konštatovaný ako skelet mužský. Na prsiach,

Digitized by Google

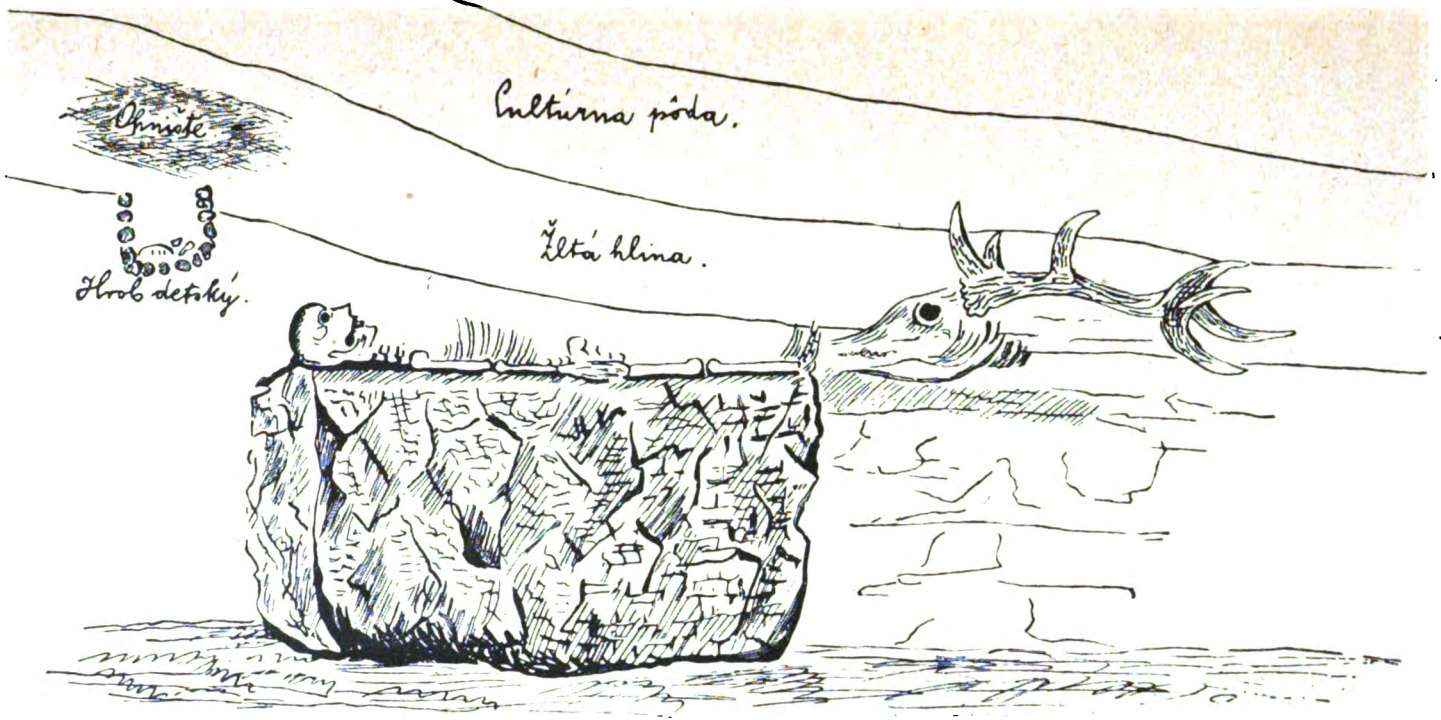

Obr. 18.

Digitized by Google

tiež ťažkými kameňmi obložených, našli sme peknú, dobre zachovalú bronzovú fibulu, podoby harfy; pri hlave kosti hoväda strednej veľkosti, s odrezanými rohami, avšak ešte natoľko dlhými, že bolo možno určiť ich za rohy hoväda. Kosti tieto som zachoval.

V kolmej čiare s predošlými skeletami nachodil sa tretí, s hlavou proti juhu a s nohami proti severu; poslednejšie boly tak blízko pri nohách druhého skeletu, že sa takmer dotýkaly. Pri tomto skelete nenašly sa žiadne prídavky; bol silný a 1·70 m. dlhý, hlava massívna a toho istého typu, ako predošlé. Avšak ani lebky, ani kostry nebolo možno zachrániť; ačpráve v zemi objavily sa úplné, všetko rozpadlo sa na drobné omrviny, k čomu nie v malej miere prispela aj prílišná horlivosť prítomných pánov, pomáhajúcich mojim robotníkom pri kopaní.

Pri hlave tretieho skeletu ležala kostra štvrtá, nohami proti západu; hlava chybela úplne. Kostra ležala obrátene, chrbtom nahor, jedno rameno v pred zahnuté, ako by spočívala na ňom tvár, druhé — na dolnej čiastke zlomené — vyčnievalo ako by s povrchu zeme. — Na mieste, kde mala byť hlava, boly položené dva väčšie kamene, umele spojené, na nich kus kosti vrchnej čiastky lebky, vyrezanej na spôsob pílky. (Obr. č. 17.)

Parallelne s prvým skeletom, avšak o 50 cm. hlbšie a 5 m. ďalej, spočívala *kostra kväčiaca* (skrčok, Hockerskelett), hlavou proti západu, nohami proti východu; poslednejšie silno vytiahnuté; dolné ramená hore proti brade zahnuté. Lebka kostry tejto bola cele nízka, ploská (brachyprosoper), takmer bez čela; naproti tomu zadná čiastka ukazovala úhľadnú formu. Predné zuby hornej a dolnej čeľuste vyčnievaly nápadne, boly pritom úplne zachovalé, taktiež črenové zuby, avšak všetky — vynímajúc jednoho, ktorý nikdy potrebovaný nebol — silno zhryzené. Posledný črenový zub totižto vyrástol vodorovne z dolnej sánky, kde sa táto zohýňa už ku sluchom a je úplne zachovalý. Čeľustie, tiež silne vyčnievajúce, ide do vyhĺbeného (concav) obluka tak, že tvorí dva neobyčajné, významné konce. Očné jamky sú cele normálnej veľkosti.

Medzi týmto a ešte druhým, na dva metre vzdialeným, kväčiacim skeletom, spočívalo tiež mladé hoviadko, hlavou nahor vo výške kostí ľudských, ostatná kostra viacej v hĺbke, s rohami podobne odrezanými. Hoviadko toto bolo zaiste prídavkom skeletu piateho, lebo pri nohách skeletu šiesteho nachodily sa kosti a pozostatky parohov srnca. Ináčej nebolo žiadnych iných predmetov v bezprostrednej blískosti.

Fraňo Pulský, správca Národného musea v Budapešti, ktorému som oznámil tieto prídavky rozličných zvierat dané, zomretým, sdelil mi, že mu podobný prípad ešte nepredišiel, lebo že dosiaľ mal známosť jedine o koňoch, čo prídavkoch mrtvol. — Nápadným je pritom ešte, že kostry ľudské našly sa v takých rozličných polohách a predsa musely prináležať tomu istému kmenu, lebo veď všetky — až na dve — tedy spolu štyri

Digitized by Google

skelety maly pri sebe pozostatky zvierat. — Ačpráve v blízkosti kväčiacej kostry bolo vídať veľké ohnište, pritom všetkom nenašly sa ani ludské, ani zvieracie kosti spálené.

Ako som už hore vyššie spomenul, ani jeden z týchto skeletov nepovažujem za predpotopný; prináležaly ony všetky, dľa bronzových prídavkov, dobe bronzovej.

(Viď na obr. č. 2.: 1. a. = skelet ženský; 1. b. = dieťa; V = hlava jeleňa; 1. 2. 3. 4. = vykopané skelety; 5. 6. = kväčiace skelety.)

(Pokračovanie.)

Digitized by Google

Náleziská starožitností v Uhrách.

Podáva *L. V. Rizner.* S predmluvou od *A. Kmeta.*

Predmluva.

Pre človeka vedychtivého, pre človeka, poučenie a radu hľadajúceho, veľkým dobrodením je, keď má pri ruke odborníka všestranne vzdelaného, ktorý mu ochotne a prajne vysvetlí, čokoľvek potrebuje. Ale kto je tak šťastný, odborníka takého naporúdzi mať? Preto tiež veľkým dobrodením je Encyklopedia čili Naučný Slovník, lebo nahrádza nielen odborníka, ale nahrádza v istom smysle školy; nahrádza v istom smysle bohatú bibliotéku. Čo by zaiste bola platná akákoľvek bohatá knižnica, keďby majiteľ nevedel, čo nachodí sa v tých knihách? A mnoho kníh nakúpiť, to zas stojí veľký peniaz, a o tomto peniazi hovorí sa, že je to mŕtvy kapitál. Žeby knihy boly mŕtvym kapitálom, to síce nenie celkom pravda, ale zaiste najmŕtvejším kapitálom sú, keď ležia neprečítané. Hja, ale mnoho kníh prečítať, vlastne preštudovať, to nenie ľahká práca, ani nestačí k nej ľudský vek. Preto hovorím, že Naučný Slovník je veľkým dobrodením, poneváč v ňom najdeme stručne všetko, čoho z potažných kníh nedočítali by sme sa nikdy. Ale ani ten Naučný Slovník nebol by takým veľkým dobrodením, keďby nechal človeka pri stručnom poučení; on teda nadto pripomína pramene (spisy a spisovateľov), z ktorých obšírnejšie o potažnej veci poučiť sa môžeš. Kto žížni za vyčerpavým a dôkladným poučením v istom špeciálnom odbore: nepotrebuje habkať v literatúrach a kupovať knihy na zdarboh, ale kúpi si to najpotrebnejšie, číta to najlepšie a vzdelá sa v krátkom čase. Veru, dobrodenie je to neoceniteľné!

Takéhoto odborníka a špecialistu v literatúre máme v osobe p. Ľ. V. Riznera, ktorý pracuje na opravdovej encyklopedii literatúry slovenskej. Viac! On, jediný majiteľ najúplnejšej literatúry slovenskej, on jediný temer všetky knihy, noviny, spisy a aj najdrobnejšie články poprezeral a väčšinou poprečitoval, s mravenčou pilnosťou, nemajúc páru, v alphabetičnom poriadku (ako píšu sa všetky slovníky a Encyklopedie), sostavil

Digitized by Google

I. spisovateľov, a k ním predmety a pramene, o čom a kde písali a kde je o týchže spisovateľoch, nielen v slovenskej ale i v cudzích literatúrach písané; II. predmety, a k ním pramene (spisovateľa a spis). Kniha vyjde s Božou pomocou v neďalekom čase. Bude to zlatá baňa. Aby sme vedeli, ako bude vyzerať, na ukážku podal Ľ. V. Rizner v minuloročných „Slovenských Pohľadoch“ dôkladný „Prehľad slovenskej literatúry z r. 1901“; a v tohoročných „Pohľadoch“ podáva zase „Prehľad z r. 1902.“ Druhou ukážkou z rukopisu tejto velikej knihy, je tento príspevok. A poneváč pri starožitnosťach na prvom mieste (po ich vnútornej cene) najväčšiu hodnotu majú náleziská: sostavené sú náleziská starožitností v H. Uhrách alphabetičným poriadkom, tak že nielen každé nálezisko ľahko je najsť, ale snadno poznáme aj tie obce, v ktorých dosiaľ neboly zaznačené starožitnosti. Pri obciach, v ktorých boly nalezené starožitnosti, udaní sú zväčša i nálezcovia, i majitelia, i spisovatelia, i spisy, nielen slovenské, ale i maďarské a nemecké, v ktorých a skrz koho boly opísané. Preto i článok tento môžeme pomenovať bohatou baňou. Za dôkladnosť a úplnosť (nakoľko prístupné mu boly literatúry), ručí nám meno spisovateľovo, ktorý nešetril ani práce, ani peňazí a ustávania, preskúmajúc nielen našu skromnú literatúru slovenskú vo svojej a v museálnej bibliotéke, ale navštívil tým cieľom (všeobecným totiž cieľom svojho velikého diela,) i bibliotéky hlavných miest dŕžavy našej. U neho knihy nie sú mŕtvym kapitálom! Jeho bezpríkladná mravenčia pilnosť, ktorá mala by nám všetkým slúžiť za vzor, vnukne život do mŕtvej knihy!

Ale toto je nie hlavný cieľ pána spisovateľa, ktorého skromnosť nenie nič menšia, než pilnosť; nehľadá on vlastnú slávu. On napomôcť chce ten vznešený, i v stanovách našej Mus. slov. spoločnosti vytknutý cieľ: „pátrať po rozličných znamenitosťach Horno-Uhorska;“ týmto soznamom menovite napomôcť chce pátranie po starožitnosťach. Láskavý čitateľ, „čítajúc, že v jeho blízkosti našlo sa to alebo to, bude snáď ďalej pátrať, a tak naše museum môže sa rozmnožovať.“ (Vlastné slová spisovateľove!) Na konci prehľadu najdeme v alphabetičnom poriadku ešte i stolice s menámi obcí, v ktorých už boly starožitnosti objavené; odtiaľ vidíme, nakoľko je stolica preskúmaná alebo nie, lebo starožitnosti nachodia sa všade, len pozorných a bedlivých sberateľov a skúmateľov treba. Teda hor sa, intelligenti slovenskí, k práci učenej, to privoláva vám článkom svojim spisovateľ, a skromnou touto predmluvou *Andrej Kmeť.*

Abauj-Turňanská st. — (*Henszlmann* J., Archaeologiai kirándulás Abauj-és Sárosvármegyékbe. Arch. Közlem. V. 1865. str. 88—108. *Myskovszky* V., Az 1875-dik év nyarán tett régészeti utazásom eredménye. I. Sárosmegyében. II. Abaujvármegyében. Arch. Közlem. X. 1876. str. 56—83.)

Antol Svätý, v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Množstvo rozmanitých i ornamentovaných črepov z hrncov, misiek a čaší, preslen

Digitized by Google

a žarnov. Najdené v „Dolinkách". (A. *Kmeť*, Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895. str. 209, 210.)

Baďan, v st. hontianskej, okr. bátovskom. — Ztadeto máme v našom museume dve kladivá s dierkami. (A. Kmeť, Sitno a čo s neho videť. Tovaryšstvo III. 1901. str. 111.)

Badín Dolný v st. hont., okr. krupinskom. Celt. (Tovaryšstvo II. 1895. str. 224.) Kostry ľudské. (Sborník VII. 1902. str. 175.)

Balog Vyšný, v st. gem.-malohontskej, okr. siačskom. — Tu najdený poklad je majetkom Nár. musea v Budapešti. (Arch. Értesitő 1881. str. 277. *Hampel* J., A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. 1892. str. 35.)

Banka, v stol. nitrianskej, okr. piešťanskom. — Serpentínové kladivo. (Arch. Ért. I. 1868 str. 40. A nyitravármegyei orvosgyógyszerészi és természettudományi egyesület 1889—1890-iki évkönyve str. 74.)

Bankesi, v stol. nitrianskej, okr. novozámsky. — Fr. R. Osvald daroval museumu martinskému štyri popolnice ztadeto pochodiace. (Čas. MSS. I. 1898. č. 5.) Ich vyobrazenie vidz v Tovaryšstve III. 1901. na str. 151.

Baračka, v stol. tekovskej, okr. vrábelskom. — Nález niekoľkých kamenných nástrojov, ktoré J. Kelecsényi daroval Nár. museumu v Budapešti. (Arch. Ért. I. 1868—9 str. 40.) Tam majú prichodiť i emaillované veci.

Bátovce, v st. hontianskej. — V bátovských „Łochoch" najdený bronzový kyjak daroval V. Fabian Nár. museumu v Budapešti. *(A. Kmeť,* Sitno a čo s neho videť. Tovaryšstvo III. 1901 str. 124. Vyobrazenie.)

Beckov, v stol. trenčianskej, okr. trenč. — Kosti vyhynulých zvierat. (A nyitravármegyei orvos-gyógyszerészi és természettudományi egyesület 1889—1890-iki évkönyve str. 79.) — Z mojej sbierky dostal sa krásny kus črenového zuba mamutovho do musea martinského, ktorý bol asi pred 30. rokami najdený kdesi v Beckove.

Belá, v stol. spišskej. — Roku 1891. našli tu veľa bronzových predmetov, z nichž väčšina prešla v majetok Karpatského musea. (Jaskyňa v Spišskej Belej. Salvov Dom. Kal. na r. 1884. Roč. I. str. 72. *Münnich* S., A Szepesség őskora. A „Szepesmegyei Történelmi Társulat" milléniumi kiadványai I. K. Lőcse, 1895. str. 237.)

Beladice, v stol. tekovskej, okr. zlatomoraveckom. — Tu našly sa kamenné dlábca a jedna sekera. (Arch. Ért. I. 1868 str. 40.)

Beňadik Svätý, v stol. tekovskej, okr. zlatomoraveckom. — Bronzový čakan.

Beňadikova, v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Julius Neudeck, obydlený v Poturni, našiel tu kamenné mlaty a niekoľko bronzových predmetov. (Let. MS. V. 1868 str. 99.)

Beša, v stol. tekovskej, okr. vrábelskom. — Rozličné bronzové predmety. *(Hampel* J., A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892

Digitized by Google

str. 10—12.) — Nález celej kostry predpotopného mamuta, ktorú daroval martinskému museumu tohto obetivý predseda A. Kmeť. Taktiež veľký celt bronzový, dlábce bronz. ozdobené, pol srpa bronz. a deväť kamenných sekier.

Bešeňova, v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Črepy popolníc a viac bronzových ihál. (Arch. Ért. IV. 1870. str. 112—113. *Mihalik* J., A besenyőfalvai bronzkori telep. Kárpátegyesületi Évkönyv XVI. 1889 str. 44. *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 12.)

Blatnica, v stol. turčianskej, okr. sv.-martinskom. — Kosti z predpotopného medveďa, a hrubé črepy z nepálených nádob. (P. *Križko,* Mažiarna. Slov. Pohľ. IV. 1884 str. 510. Turčianske jaskyne. Orol I. 1870 str. 56.) — V Nár. museume budapeštianskom nachodí sa z Blatnice bronzový nôž a krásny diadém. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886. Tab. XVI. a XXXIX; II. Budapest, 1892 str. 15.) V jaskyni „Lôm" v Gaderskej doline našlo sa r. 1897 veľmi mnoho rozličných kostí z jaskynného medveďa, ktoré dr. J. Petrikovich opisuje v Sborníku MSS. II. 1897 na str. 231—235. — V tejto jaskyni najdený mamutí zub daroval A. Chorvát museumu martinskému. (Čas. MSS. I. 1898 č. 5.)

Bobrovček, v stol. lipt., okr. sv.-mikulášskom. — Dva bronzové meče, kopiu a fibulu mal ztadeto vo svojej sbierke B. Majláth. *(Hampel J.*, A bronzkor eml. Magyarhonban. II. Bpest, 1892 str. 65.)

Bodice, v stol. lipt., okr. sv.-mikulášskom. — Ztadeto mal B. Majláth vo svojej sbierke bronzový srp. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. Bpest, 1892 str. 15.)

Bodoň Horný, v stol. novohradskej, okr. novohradský. — R. 1870 boly tu najdené kosti predpotopného slona. (Skameneliny predpotopného slona. Obzor VIII. 1870. č. 13.)

Bohunice, v stol. hont., okr. bátovskom. — Kamenné nástroje vyorané „Na panskom", „Na dielcach", „Kožičov" a „Chlieviská". (*A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895. str. 195.) — Niekoľko z tu najdených starožitností mal vo svojej sbierke gr. Nyáry, ktorý ich opísal v Arch. Ért. III. 1870. V našom museume máme z Bohuníc 9 kamenných nástrojov. (*A. Kmeť,* Sitno a čo s neho vidieť. Tovaryšstvo III. 1901. str. 111.)

Bolog, v stol. abauj-turňanskej, okr. fizérskom. — V košickom museume nachodí sa tridsať kusov čítajúci nález bronzových šperkov. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei M. II. Budapest, 1892 str. 16)

× **Bošáca,** v stol. trenčianskej, okr. trenčianskom. — V dahu „Pohančeniščá" zvanom vyoráva sa mnoho črepov z popolníc a na „Kopcoch" viackrát prišly pluhy na popolnice, ale dosiaľ ani jednej celej nepodarilo sa dostať, poneváč nachodia sa pod samou ornicou rozmoknuté. Z týchto

Digitized by Google

popolníc zachovalo sa niekoľko bronzových ihál. Krásne serpentínové kladivo našlo sa pri vykopávaní starej hrušky v ďahu „Kujanovice“ menovanom. Dva preslene a kamenná sekera z „Chúnov“ a druhá zpod srňanského „Hája“, na ktorom sú „Hradiská“. Všetky starožitnosti z bošáckeho chotára zo svojej sbierky daroval som museumu martinskému. Niekoľko pekných kusov má vo svojej sbierke i J. Ľ. Holuby. *(J. L. Holuby,* Náleziská starožitností v Bošáckej doline. Slov. Pohľ. VII. 1887 č. 10. — *Tenže,* Ešte niečo o náleziskách starožitností v Bošáckej doline. — Tamže VIII. 1888 č. 1, 2. — *Tenže,* O starožitnostech nalezených v Bošácké dolině. S kresbami. Čas. vl. muz. Olom. V. 1888 str. 36—39.)

Brezno, v stol. zvolenskej. — Krásne bronzové ozdoby. (Spiežové starožitnosti. Slov. Let. V. 1881 str. 344. Breznianske starožitnosti. Obzor XIX. 1881 str. 236. — Arch. Ért. Uj folyam II. 1882 str. 306. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Rész. Budapest. 1886. Tab. LI.; II. Rész. Budapest, 1892 st. 19.)

Brhlovce, v stol. hontianskej, okr. bátovskom. — Nálezisko kamenných nástrojov, z ktorých niekoľko mal vo svojej sbierke gr. Nyáry a opísal ich v Arch. Ért. III. 1870.

Brodany, v stol. tekovskej, okr. oslanskom. — Kosti predpotopných zvierat. *(K. Peters,* Knochenreste aus dem Diluviallehm von Brogyán im Neutr. Com. Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt VI. Jhrg. Wien, 1855. — Pozůstatky předpotopných zvířat v Nitránsku. Slov. Noviny. Víden, 1856 č. 8.)

Butkovany, majer pri Uníne v stol. nitr., okr. skalickom. — Bronzová pika v museume martinskom.

Buzice (Búzafalva), v stol. abauj-turň., okr. košickom. — Tu najdené boly dva bronzové srpy. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 19.)

Buzita, v stol. abauj-turňanskej, okr. čerehátskom. — Roku 1858 našli tu na kraji jednej hory tri bronzové meče v zemi kolmo stojace, z ktorých jeden prišiel do sbierky Graffenriedovej, druhý do košického musea a tretieho zlomky ztratily sa. (Arch. f. österr. Geschichte 1860 XXIV. 361. *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 19.)

Bysterec Veľký, v stol. oravskej, okr. dolno-kubínskom. — Na hradisku „Trniny“ zvanom našlo sa dosiaľ hodne všelijakých zlatých a strieborných mincí, zlatý „venčok“, kamenné nástroje, železné fibule, strelky atď., ktoré zväčša nachádzajú sa v sbierke Mik. Kubinyiho v Podzámku. *(Kubinyi M.,* Fibula vagy szíjtartó lemez. Arch. Ért. Uj f. X. 1891 str. 164—166. — *Tenže,* A nagybiszterecz kelta érmek. Arch. Ért. Uj. f. XX. 1900 str. 224—241.) Niekoľko obolusov („Svätojánske peniažky“) z „Trnína“ daroval nášmu museumu Jozef Kohút, farár dolnokubínsky.

Digitized by Google

Bystrica Baňská, v stol. zvolenskej. — Tu ešte roku 1823 nájdený bronzový meč dostal sa do Nár. musea v Budapešti. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei M. II. Budapest, 1892. str. 13.)

Bzince H., v stol. nitrianskej, okr. novomestskom. — Pod Plešivcom, v takzvanej Mračkovke našly sa štyri žulové kladivá, tri menšie a jedno veľké, ktoré nachodí sa v museume martinskom. Nálezisko nenie preskúmané.

Cabaj, v stol. nitrianskej, okr. nitrianskom. — Tu našlo sa pekné kamenné dlábco. *(Gond* Ignác, Nyitra megye régészeti fontossága. Nyitrai Közlöny 1876 č. 7—9.)

Cerovo, v stol. hont., okr. krupinskom. — Nálezisko predhistorických predmetov kamenných, kostených, hlinených, bronzových a železných. *(St. Zoch,* Cerovské starožitnosti. Čas. MSS. I. 1898 č. 2, 3; II. 1899. č. 1.)

Čabrad, v stol. hont., okr. krupinskom. — Pod zámkom Čabradským vykopanú bronzovú kopiu daroval museumu martinskému Ján Pribiš. (Čas. MSS. II. 1899. č. 2.)

Čachtice, v stol. nitrianskej, okr. novomestskom. — Črepy nádob z predhistorickej doby. (A nyitravármegyei orvos-gyógyszerészi és természettudományi egyesület 1889—1890-iki évkönyve str. 78. — *Sándorfi N.*, A csejthei őstelepről. Arch. Ért. Uj f. XII. 1892. str. 245. R. 1892. daroval čachtický dekan B. Reviczky Nár. museumu v Budapešti železnú fibulu najdenú v blízkosti Čachtického hradu. (Arch. Ért. Uj f. XII. 1892 str. 186.) Z popolníc, pod hradom najdených, súdiť možno, že sa tam nachádza pohrobisko. (Arch. Ért. VII. 1887 str. 354. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 21.) Podzemné obydlia s vyobrazením. (Čas. MSS. IV. 1901. č. 1.)

Čaj Horný, v stol. abauj-turňanskej, okr. fizérskom. — Tu najdené mnohé predmety bronzové nachodia sa v museume košickom. *(Hampel J.*, A bronzkor eml. Makyarhonban II. 1892. str. 35—37.)

Čemice, v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Nálezisko prehistorické. *(Mihálik J.*, Csemicz őskori emlékei. Kárpátegyesületi Évkönyv XVI. 1889 str. 48.) Náklo. (Tovaryšstvo III. 1901 str. 127.)

Čepčín Veľký, v stol. turčianskej, okr. mošovskom. — Ztadeto pochádzajú tri bronzové dlábca, ktoré má vo svojej sbierke Lud. Vladár. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei M. II. Budapest, 1892 str. 94.)

Čerenčany, v stol. gem.-maloh., okr. rim.-sobotskom. — Tu vo farskej zahrade najdené boly popolnice a starobylé strely. (Let. MS. IX. 1872. str. 37.)

Ďarmoty B., v stol. novohradskej. — Nálezisko bronzových predmetov, z ktorých niekoľko dostalo sa Nár. museumu v Budapešti. *(Hampel J*, A bronzkor emlékei M. II. Budapest, 1892. str. 7.)

Dechtary, v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — B. Majláth

Digitized by Google

mal vo svojej sbierke ztadeto niekoľko bronzových predmetov. *(Hampel J.,* A bronzkor eml. Magy. II. 1892. str. 170.)

Demändice, v stol. hont., okr. šahskom. Nálezisko kamenných nástrojov. V sbierke gr. Nyáriho, ktorý ich opisuje v Arch. Ért. III. 1870. nachodilo sa viac kusov.

Detva, v stol. zvolenskej, okr. slatinskom. — V chotáre detvanskom nachodí sa predhistorické hradisko „Hrabovkou" zvané, kde pomimo črepov našly sa medzi železnými predmetami i niektoré bronzové. *(Tomka Gy.,* Zólyomvármegye őstelepei. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891. str. 299.) A. Kmeť v „Recensii" (Tovaryšstvo II. 1895. str. 219.) spomína i kamenné, potom na str. 224 bronzové nástroje a predmety. — Emil Prokop daroval Nár. museumu v Budapešti terracottovú perlu v Detve najdenú. (Arch. Ért. Uj f. XVI. 1896. str. 176.)

Devičie, v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Ztadeto dostalo martinské museumu z laskavosti jeho predsedu popolnice, ktoré tam r. 1902 vykopané boly. *(A. Kmeť,* Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Sborník MSS. VII. 1902. str. 161—163.)

Divinka, v stol. trenčianskej, okr. kys.-novomestkom. — Tu pod vrchom Veľkým, v hore Bukovina menovanej, z hĺbky dvoch stôp vykopal Ján Kišoň železnú kopiu a Eva Strážcová našla tu jakýsi zlatý háčik. Kopec „Hradisko" ešte nenie preskúmaný. *(A. Lombardini,* Budatín. Slov. Pohl. V. 1885. str. 526.)

Dolany, v stol. novohradskej, okr. sečianskom. — Na kopcoch dolanských viackrát natrafili na hroby, urny a bronze. Najviac ich majú vo svojich sbierkach Alex. Pintér a Ludvik Nyikos; ale aj Nár. museum v Budapešti má ztadeto pekné bronzové veci. (Arch. Ért. XI. 1891, str. 253—259. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892, str. 24.)

Domaníky (Dömeháza, predtým Dományik), v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Množstvo popolníc a niekoľko bronzových predmetov, popolníc, ktoré nachádzajú sa v museume martinskom. (Dományiki lelet. Arch. Ért. II. 1870, str. 98. — Starožitnosti u Domaník. Slov. Letopis I. 1876. — *P. Socháň,* Slovenské predhistorické pohrabište. Nár. Nov. 1888. č. 40, 41. — *Tenže,* Něco o pohřebišti u Domaník. S nákr. dvúch popolníc. Čas. vl. muz. spol. Olom. V. 1888, str. 80—82. *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 25. — *A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. Ruž., 1895, str. 195—201. — *Tenže,* Sitno a čo s neho viedť. Tovaryšstvo III. 1901, str. 126.)

Drašice (Perjes), v stol. gem.-maloh., okr. siačskom. — Tu nachodí sa pamätný háj, kde odkrytý bol veľký murovaný hroh, v ktorom rozmanité rytierske ozdoby, jako pracky, retiazky, náramky, perličky bronzové, najdené boly. (Let. MS. IX. 1872, str. 35.) Niektoré z týchto predmetov daroval Sam. Tomášik bývalému museumu Matice Slovenskej. (Let. MS. I. 1864, str. 94.)

Digitized by Google

Dvorany Malé (Kis-Dovorán), v stol. nitrianskej, okr. topoľčianskom. — V jednom háji, tejto obci patriacom, najdené bronzové dlábco prišlo kúpou do Nár. museuma v Budapešti. (Arch. Ért. Uj f. XVI. 1896, str. 176.)

Dvorec, obec s Liborčou spojená, v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Tu r. 1860 na jednom mieste našli 32 bronzových ihiel, z ktorých niekoľko dostalo sa do Nár. musea v Budapešti. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 26.)

Dvorniky (Udvarnok), v stol. hont., okr. šahskom. — Kláštor. (Tovaryšstvo III. 1901, str. 160.) Historický, pekný náhrobník Clary Scherr. (Tamže str. 168.)

Ganovce, v stol. spišskej, okr. sobotskom. — Tu našly sa predmety kamenné, kostené, bronzové a predhistorické hlinené nádoby. *(Münnich S.,* A Szepesség őskora. A Szepesm. Tört. Társulat milléniumi kiadványai. I. kötet. Lőcse 1895, str. 229—231. — *Tenže,* Őskori cserepek Szepesben. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 18.)

Gemerská stolica. *(S. Tomášik,* Pamätnosti Gemersko-Malohontské. Let. MS. IX. 1872. I. str. 31—53. II. str. 16—33. *Hampel J.,* Sajó- és rimavidéki bronzleletek. Öt képes táblával. Arch. Ért. VI. 1886, str. 11—21.)

Hamovejsa alebo **Hajmova Ves** (Szeptencz-Ujfalu), v stol. nitrianskej, okr. topoľčianskom. — Pohanské pohrobisko. (Szeptencz-Ujfalusi lelet. Arch. Ért. Uj f. IX, 1889, str. 91.)

Halič (Gács), v stolici novohradskej. — Tu najdené bronzové dlábco nachodí sa v Nár. museume v Budapešti. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 43.)

Haligovce (Helivágás, predtým Haligócz), v stol. spišskej, okr. staroveskom. — V tunajšej jaskyni ponachodily sa nielen kosti predpotopných zvierat, ale i rozličné kamenné nástroje. *(Pulszky F.,* Az őstörténelmi leletekről Magyarországban. Budapest, 1876. — *Münnich A.,* Die Haligoczer Kalkhöhle in Zipsen. Zipser Bote 1877, č. 9. — Dr. *Roth S.,* A Magas-Tátra és környéke barlangjainak leirása. Kárpátegyesületi Évkönyv IX. 1882, str. 326. *Weber S.,* Kirándulás a Dunajecz völgyébe és Szcsavniczára. Turisták Lapja III. 1891, str. 125.)

Haluzice, v stol. trenčianskej, malá, však veľmi stará obec oproti Beckovu. — Kly predpotopného slona a črepy z popolníc a iných nádob. *(J. L. Holuby,* Rozmanitosti z cesty. Slov. Pohľ. X. 1890, str. 527.)

Hliník (Geletnek), v stol. tekovskej, okr. sväto-krížskom. — Strieborné peniaze od uhorských kráľov.

Hontianska stolica. *(Höke L.,* Ős embernyomok és egyéb régiségek Hontmegyében. Pesti Napló, 1867, č. 176. — Hontvármegyei régiségek. Arch. Ért. I. 1869, str. 298. — Honti kőeszközök. Arch. Ért. II. 1870, str. 15, 51, 84. — *Récsey V.,* Bronzkori leletekről Hont- és

Digitized by Google

Nógrádmegyében. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 353. — *A. Kmeť*, Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895, str. 195—214.)

Horváty i **Chorváty**, v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Tu najdený bol po jednej veľkej búrke bronzový budzogáň, ktorý nachodí sa v Nár. museume v Budapešti. *(Récsey V.*, Bronzkori leletekről Hont- és Nógrádmegyében. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891. str. 353.)

Hrádok (Liptó-Ujvár) v stol. liptovskej. — V zahrade hrádockej hospodárskej školy prišló sa r. 1871. na predhistorické pohrobisko, kde našli 47 popolníc. *(Majláth B.*, A liptó-ujvári ó-szláv urnatemető. Arch. Közlem. IX. — *Mihalik J.*, Nehány vonás Liptómegye legrégibb történetéből. Tátravidéki Hiradó 1885. č. 1—5.) Pod rumami tunajšieho hradu nachodí sa kopec „Turnisko" menovaný, kde J. Mihalik našiel niekoľko starožitností. *(Mihalik J.*, Liptómegye őskori telepei. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889. str. 38.)

Hyby, v stol. liptovskej. *(Majláth B.*, Hybbei éremlelet. Arch. Ért. II. 1871—1872. str. 272, 324.)

Chalmova (Nyitraszeg), v stol. tekovskej, okr. oslanskom. — B. Majláth preskúmal zdejšie pohrobisko. (Nyitraszegi urnatemető. Arch. Ért. Uj, f. X. 1890 str. 237—240.) Roku 1891. Peter Dettrich, statkár v Chalmovej, daroval Nár. museumu v Budapešti niekoľko tu najdených popolníc i s drobnými predmetami bronzovými. (Arch. Ért. Uj f. XI. 1891. str. 82.)

Istebné, v stol. oravskej, okr. dolno-kubinskom. — R. 1898 pri kopaní priesmyku na oravskej železnici čez „Hrádok" vedúceho, vykopali robotníci krásne bronzové predmety (valcovité krutky, náramnice, sponky, ihlice, diadémy atď.), z ktorých 26 kusov prešlo v majetok Jána Hroboňa, farára istebňanského, a dané boly do opatery museumu martinskému. *(Dr. J. Petrikovich*, Bronzový hromadný nález na Hrádku pri Istebnom. Sborník MSS. IV. 1899. str. 154—158.) — St. Oravín (Gustáv Tomala) hovorí v Sborníku MSS. VI. 1901. str. 160, že keď stavala sa na istebňanskom Hrádku stoličná hradská, našli bronzový meč, ktorý má vraj byť uložený v budapešťanskom Nár. museume. — Na Hrádku tomto najdené predmety bronzové daroval museumu martinskému dr. Ignác Radlinský. (Čas. MSS. II. 1899. č. 3.)

Ireg (Üreg.), v stol. nitrianskej, okr. nitrianskom. — R. 1873. na pozemku dr. M. Šteffánimu náležajúcom, našli kopáči na jednom mieste veľkú popolnicu a na druhom bronzové dlábce. *(Sasinek Fr. V.*, Pozor na starožitnosti! N. Nov. V. 1874. č. 9.

Ivanka (Nyitra-Ivánka) v stol. nitrianskej, okr. nitrianskom. — *(Érdy J.*, Nyitra-Ivánka területén 1860 és 1861 évben kiszántott Byzanti zományok a XI. századból. Arch. Közl. II. 1861. str. 65—78. — Gr f *Eszterházy J.*, Korona Nyitra-Ivánkán. Arch. Közl. VII. 1867. str. 149. — -

Digitized by Google

Korona Nyitra-Ivánkán. Arch. Ért. II. 1870. str. 199. — Slov. Letopis. III. 1879. str. 17.)

Jalovec (Jalócz) v stol. liptovskej, okr. sv-mikulášskom. — Viac cenných predmetov bronzových ztadeto nachádza sa v Nár. museume v Budapešti. *(Mihalik J.*, A jalóczi bronzkori telep. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889. str. 43. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. 1892. str. 77—78.)

Ján (Liptovský Svätý-) v okr. sv.-mikulášskom. — Na zdejšom „Hrádku" a na roľach, ktoré rozprestierajú sa pod „Hrádkom", našlo sa veľa bronzových predmetov. *(Mihalik J.*, A szentiváni Hrádok bronzkori erőd. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889. str. 40.) Roku 1862. najdený bol tu krásny bronzový meč, ktorý je vyobrazený v Arch. Ért. I. 1869. na str. 148. Ľudskú podobu majúca soška bronzová ztadeto nachádza sa v Nár. museume v Budapešti. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh I. 1886. Tab. LXIX. II. 1892. str. 78.)

Jasenova, v stol. turč., okr. mošovskom. — Nad touto dedinou vypína sa asi 7—800 m. „Vyšehradom" menovaný vrch, na ktorom zreteľne rozoznať valy, nasledovne bola tu osada pohanských Slovákov. Našly sa tu črepy z rozličných nádob. *(Lehoczky* T., Turóczmegyei emlékekről. Arch. Ért, Uj f. XIII. 1893 str. 345.)

Kaľamenová (Kelemenfalu), v stol. turč., okr. mošovskom. — V hájoch medzi Štubn. Tepliciami a Kaľamenovou rozložených pri vykopávaní jedľových pňov, našla sa bronzová strelka a veľká podkova. *(P. Kriško,* Historické pamätnosti v Turci. Let. MS. III. a IV. 1867. str. 41.)

Kalameny, v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Nálezisko bronzových karík, ihiel a zlomkov náramníc. *(Mihalik J.*, A kelemenfalvi bronzkori telep. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889 str. 48.)

Kálnica, dedina v južnom Trenčiansku, súsediaca s Beckovom. Tunajší občania vravia, že sa tam nachádzajú kusy popolníc i predmety bronzové. Bližších zpráv nemám.

Kálnica Veľká (Nagy-Kálna), v stol. tekovskej, okr. levickom. — Roku 1876 pri kopaní jamy pre cukrovku, prišli tu robotníci na rozličné popolnice, ktoré dostaly sa do rúk známeho skúmateľa prírody, apothekára Bolemana v Leviciach. (Obzor XIV. 1876. č. 34. — Starožitné nálezy. Slov. Let. I. 1876.)

Kežmarok v stol. spišskej. — Včas preorávania jednoho vyrúbaného lesa prišli na zlaté, strieborné a bronzové predmety, z ktorých niektoré dostaly sa i do Nár. museuma v Budapešti. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 63.)

Kiar (Kér) v stol. hontianskej, okr. bátovskom. — Gróf Nyáry má vo svojej sbierke niekoľko kamenných nástrojov v chotári tejto obce najdených. Opisuje ich v Arch. Ért. II. 1870.

Digitized by Google

Kláštor pod Zniovom v stol. turčianskej. — Ešte r. 1808. prišiel jeden Kláštorčan včas orania na nález bronzových predmetov, z ktorých čiastka dostala sa neskôr do Nár. museuma v Budapešti, väčšia čiastka z nálezu sa však potratila. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 172.) M. Konček a J. Pastorček darovali museumu býv. Mat. Slovenskej črepy najdené na Zniovskom hrade (Let. MS. VIII. 1871. str. 71) a Dr. G. Zechenter železnú ostrohu a akýsi bronzový predmet, najdený pod hradom. (Let. MS. I. 1864. str. 94.)

Klatnovejsa (Tőkés-Ujfalu), v stol. nitrianskej, okr. žabokreckom. — Dr. J. Pantoček daroval Nár. museumu v Budapešti prevŕtanú a hladenú kamennú sekeru, ktorá sa našla v chotári tejto obce. (Arch. Ért. Uj f. XVI. 1896. str. 176.)

Komjatná v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Tu našly sa bronzové paloše, dlábca, veľké bronzové nádoby, fibule, panciere atď., ktoré nachádzajú sa v Nár. museume v Budapešti a v sbierke Mik. Kubinyiho v Podzámku. (Vykopané starožitnosti. Peštb. Vedom. IV. 1864. č. 50. — Arch. Ért. VII. 1887. str. 380—392; VIII. 1888. str. 257—259. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. 1886. Tab. XII, XXII, XLIV, LXVI, CXX, CXXI; II. 1892. str. 69 a Tab. CLXVIII, CLXIX, CLXX. — *A. Klimčík,* Bronzové meče v Komjatnej. Kat. Nov. 1887. XVIII. č. 10. — *Mihalik J.,* Komjatna, bronzkori telep. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889. str. 37.)

Konská v stol. liptovskej, okr. sv-mikulášskom. — Nálezisko predmetov predhistorických. *(Mihalik J.,* Liptómegye őskori telepei. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889. str. 31.)

Koš, v stol. nitrianskej, okr. prievidzskom. — Nálezisko predhistorických nádob. *(Rakovszky F.,* Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889. str. 385—390.)

Košariská pri Brezovej v stol. nitrianskej. — Tu vykopanú bronzovú ihlu daroval museumu martinskému Lud. Kubányi (Čas. MSS. III. 1900 č. 4.)

Košuty v stol. turčianskej, okr. sv. martinskom. — Na zdejšom „Hrádku" najdený bol bronzový náramok, ktorý Bohdan Klemens daroval museumu martinskému. (N. Nov. XXII. 1891. č. 77. — *A. Kmeť,* Recensia. Tovaryšstvo II. 1895. str 224.)

Kozelník (Kecskés) v stol. zvolenskej, okr. zvolenskom. — Nález starobylého železného meča. (Kozelniki vas kard. Arch. Ért. V. 1872. str. 212.)

Krásna Hôrka v stol. oravskej, okr. zámockom. — R. 1891. prišiel Ján Gresch na tunajšej „Hôrke" v hlbke 10—15 cm. kopu predmetov bronzových a železných, z ktorých čiastku zachránil M. Kubinyi a l. *(Kubinyi M.,* Árvamegyei régészeti emlékek. Orsz. Régészeti Társulat

Digitized by Google

1885-iki évkönyve. Pest, 1885. str. 97. — *Tenže,* Krasznahorkai bronzlelet. Arch. Ért. Uj f. XII. 1892. str. 151—161. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 73; III. 1896. Tab. CLXXXIII a CLXXXIV.)

Krásno (Staré) v stol. nitrianskej, okr. žabokreckom. — Tu našiel b. Hrehor Friesenhof popolnice a rozličné nástroje kostené a kamenné, ktoré zaslal c. kr. ríšskemu geolog. ústavu do Viedne *(B. Hr. Friesenhof,* Zemezpytné drobničky. Sokol IV. 1865. str. 448. — Obrovské hrnce v Nitriansku. Obzor XVI. 1878 str. 123.)

Kremnica v st. tekovskej. — *(Trihranský,* Starobylý nápis. Sokol I. 1862. str. 382. — *P. Križko,* Starobylý v X. a XI. čísle Sokola uverejnený nápis. Sokol II. 1863. str. 498—500. — M. *Chovanec,* Rozlúštenie starobylého nápisu. Sokol III. 1864. č. 1. — *P. Križko,* starobylé nápisy na Kremnickom pohorí. Sokol IV. 1865. č. 1. — *Botka Tiv.,* Sziklafelirat a körmöczbányai erdőségben. Századok II. 1868 str. 348. — *P. Križko,* Starobylé nápisy na kremnickom pohorí. Let. MS. V. 1868 str. 75—96. — *J. B. Klemens,* Dodatok ku nápisom runoslovanským v horách kremnických. Let. MS. V. 1868 str. 96—99. — *Radovický,* Kremnické nápisy. Sokol VIII. 1869. č. 9. — *Lehoczky Tiv.,* A körmöczbányai sziklafeliratokról. Századok VIII. 1874. str. 585.)

Kriviany (Krivány) v stol. šarišskej, okr. vyšno-toryskom — (*Mihalik J.,* A „Hrádek" nevű őskori földvárról Sárosmegyében. Arch. Ért. Uj f. XIII. 1893 str 73.)

Krškany Veľké (N.-Kereškény), v stol. hont., okr. bátovskom. — Nálezisko kamenných nástrojov, z ktorých niekoľko dostalo sa do sbierky gr. Nyáryho. (Arch. Ért. III. 1870). Našly sa i jednotlivé bronzové predmety. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 97.)

Kubín Vyšný, v stol. oravskej. — Na zdejšom „Hradisku," teraz „Ostrou" a „Tupou Skalou" nazvanom, našlo sa viac kusov starých zlatých peňazí. Tu odkryli i staropohanské pohrobisko, v ktorom našli veľa popolníc, bronzových a iných starožitností. (Slov. Let. VI. 1892. str. 347.) K. Bruck štyri bronzové predmety, vykopané vo V. Kubíne daroval museumu martinskému. (N. Nov. XXVI. 1895. č. 16.) Najviac predmetov ztadeto majú vo svojich sbierkach Mik. Kubinyi ml., B. Majláth a Anton Radvanszky. Niekoľko dostalo sa z nich i Nár. museumu v Budapešti. (Arch. Közl. 1861. II. k. str. 293. — *Kubinyi Miklós,* Felső-Kubini ujratemető. Arch. Ért. Uj f. II. 1882. str. 274—285. — *Tenže,* Rég. Társ. Évk. I. 1886. str. 101—102. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892. str. 40.)

Kucany (Nézpest) v stol. zempl., okr. michalovskom. — Tu našli tr ťažké zlaté kruhy, z ktorých jeden dostal sa do Nár. museuma v Budapešti. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892. str. 102.)

Digitized by Google

Kvášov v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Andrej Bereg daroval museumu martinskému kamennú sekeru tu vykopanú pri potôčku role „Hlboká“ zvanej. (Čas MSS. II. 1899. č. 2.)

Ladzany (Ledény) v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Ztadeto mal Gróf Nyáry niekoľko kamenných nástrojov, ktoré opisuje v Arch. Ért. III. 1870.

Lapujtov (Lapujtő) v stol. novohr., okr. fiľakovskom. — (Arch. Ért. II. 1869 str. 293; III. 1870 str. 6. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest 1892. str. 74.)

Lednica v stol. trenč., okr. púchovskom. — Na Lednickom zámku najdená bola starobylá rim. spinka čili hrdelná okrasa, ktorú trenčiansky zlatník A. Hubert prostredníctvom J. Ondrisíkovým daroval museumu bývalej Mat. Slov. (Let. MS. III. a IV. 1867. str. 90.) Pavel Ondrčka, učiteľ v Púchove, sdelil mi, že nebohý barón Hoening ponachádzal tam staré peniaze a úlomky bronzových predmetov.

Lehota Hornia v stol. zvolenskej, okr. brezňanskom. — Na tunajšom „Hrádku“ vykopal slávny básnik náš Samo Chalupka niekoľko popolníc, ktoré však pri požiari i farský príbytok zachvátivšom, zkazu vzaly. (Rozpomienku na Sama Chalupku. Slov. Pohľ. VII. 1887. str. 237.)

Lehota Kráľovská v stol. liptovskej, okr. hrádockom. — Niekoľko peknych bronzových predmetov mal ztadeto vo svojej sbierke archeolog B. Majláth. *(Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 64.)

Lehota Pavčina v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — *(Mihalik J.*, A „Zámcsek Lehotski“ nevü telep. Arch. Ért. XI. 1891. str. 149. — *Tenže,* Őskori telep a Zsjarecz nevű hegyen. Tamže str. 151.)

Lehota Veľká v stol. nitrianskej, okr. prievidzskom. — Pohanské pohrobisko prekopané a prekutané Fr. Rakovszkym. Našli sa tu popolnice z rozličnými bronzovými predmetami. (Urnasirok. Arch. Ért. Uj f. VIII. 1888 str. 327—330. — *Rakovszky F.*, Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889. str. 385—390. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892. str. 97.)

Lehotka alebo **Sitno-Lahotka** v stol. hont., okr. krupinskom. — Na viac miestach v chotáre našli popolnice, ale nie sú zachránené. *(A. Kmeť*, Veleba Sitna. Tovaryšstvo I. 1893 str. 181. — *Tenže,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895. str. 214.) I podzemné skrýše majú tam byť.

Lelovce v stol. nitrianskej, okr. prievidzskom. — Množstvo črepov z popolníc. *(Rakovszky F.*, Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX 1889. str. 385—390.)

Levice v stol. tekovskej. — Barón Graffenried prišiel tu k cennejšiemu nálezu bronzových predmetov, z ktorých r. 1883 dostalo sa Nár. museumu v Budapešti 38 kusov. *(Hampel J.*, A bronzkor eml. Magyarh. II. Budapest, 1892. str. 76.)

Digitized by Google

Likávka v stol. liptovskej, okr. ružomberský. — Črepy predhistorické a iné drobnejšie predmety bronzové a železné vo sbierke Spöttlovej vo Viedni a v Karpatskom museume vo Velkej. *(Dr. Spöttl Ign.,* Őskori fazék-töredékek. Kárpátegyesületi Évk. XII. 1885. str. 64. — *Mihalik J.,* A likavai vár melletti telep. Kárpátegy. Évkönyv XVI, 1889 str. 37.) Jeden bronzový predmet ztadeto mal vo svojej sbierke i B. Majláth. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest 1892. str. 76.)

Linč (Szilincs) v stol. prešporskej, okr. trnavskom. — Nálezisko predhistorických nádob, pekných popolníc, rozličných kamenných nástrojov, preslenov, kostených ihlíc atď. (O starožitnostech na Slovensku. Světozor. Příl. Slov. Novín. Viden 1855 str. 83. — *J. Klempa,* Starožitnosti v Linči najdené. Pútnik svätovojt. Kal. na r. 1888. str. 60—63. — *Tenže,* Ešte niečo o starožitnostiach v Linči najdených. Pútnik Svätovojt. Kal. na r. 1889. str. 62—65. — *A. Kmeť* v dodatku k životopisu Jána Klempu. Tovaryšstvo. II. 1895 str. 239.)

Liptovská stolica. — *(Majláth B.,* Liptómegyei őstelepek. Arch. Közlem. IX. 1873. str. 37—57. — *Mihalik J.,* Liptómegye őskori telepei. Kárpátegyesületi Évkönyv XVI. 1889. str. 23—50. — *Tenže,* Őskori telepek liptómegyében. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891. str. 145—152. — *Hampel J.,* A bronzkor eml. Magyarh. II. Budapest, 1892. str. 76—78.)

Liskova v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Z tunajšej jaskyne, „Mních" zvanej, rozličné starožitnosti nachádzajú sa nielen v Nár. museume v Budapešti ale i v rozličných súkromných sbierkach. (Liszkófalvi lelet. Arch, Ért. VI. 1873. Str. 159. — *Kadavý J.,* Eine Höhle im Berge Mních b. Rosenberg. Vhdlgen d. k. k. geol. Reichsanst. 1873. str. 200. — Mníchova jaskyňa. Obzor XI. 1873, č. 30; XIV. 1876. č. 35. — Mních a jeho jaskyňa. N. Nov. V. 1874. č. 42. — Starožitnosti z jaskyni u Liskovej. Slov. Let. I. 1876. str. 335. — *Lóczy L.,* A baráthegyi barlang megvizsgálásáról. Természett. Közlöny IX. 1877. str. 1—16, 321—344. S kresbami. — *Tenže,* Die Liszkovaer Höhle in Baráthegy. Eine vorgeschichtliche Höhlenwohnung und deren Ueberreste. Budapest, 1878. 8° str. 35. S 19 drevorezmi. — Baráthegyi barlang. Kárpátegyesületi Évk. XIII. 1886 str. 13. — A baráthegyi barlang, paleolith- és neolithkori telep. Kárpátegy. Évk. XVI. 1889. str. 35. — *Majláth B.,* Tanulmányok az ember őstörténetéből. Arch. Közlem. IX. Kötet II. Füzet. — *W. Baer,* Der Vorgeschichtliche Mensch. Leipzig, 1880. str. 421—423. S vyobrazeniami. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892. str. 78.)

Lišov v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Popolnice a sponky najdené na takzvanej „Striebornici." *(A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895. str. 206, 207.)

Digitized by Google

Lopašov v stol. nitrianskej, okr. piešťanskom. — Črepy z popolníc a kamenné nástroje vo sbierke F. Sándorfiho.

Ľubeľa Kráľovská v st. lipt., okr. sv.-mikulášskom. Jul. Neudeck, obyvateľ poturňanský, našiel tu kamenné a bronzové predmety. (Let. MS. V. 1868 str. 99.)

Ľubietova v stol. zvolenskej. — Nálezisko bronzov. (*Thomka Gy.*, A libetbányai bronzlelet. Arch. Ért. Uj f. XVIII. 1898 str. 379.)

Lubochna v stol. liptovskej, okr. ružomberský. — (*Mihalik J.*, A lubochnai erőd. Kárpátegy. Évkönyv. XVI. 1889 str. 42.)

Lučenec v stol. novohradskej. — V hore medzi Lučencom a Haličom (Gáčom) najdené boly dve bronzové ozdoby velikosti dlane, ktoré slúžily za ozdobu koňského náčinia. (*Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. Budapest 1892, str. 79.)

Lučivna v stol. spišskej, okr. sobotskom. — Nad touto obcou v strmej skale sú dve jaskyne; v jednej najdené boly kosti dnešného medveďa, v druhej i kosti niekdajšieho jaskyňového medveďa a zemou i štrkovou vrstvou zasypané uhlie dávnych ohnísť. (*Dr. Roth* S., A Magas-Tátra és környéke barlangjainak leirása. Kárpátegy. Évkönyv IX. 1882, str. 309. — *P. Dobšinský*, Vysoké Tatry. Slov. Pohľ. IV. 1884. str. 259.)

Lúčky v stol. ungvárskej, okr. sobraneckom. — Hlinená nádoba ztadeto je majetkom grófa Antona Sztárayho. (*Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 79.)

Lúčky v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — (*Mihalik J.*, A lucskai erőd. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889. str. 45.)

Lúka v stol. nitrianskej, okr. novomestskom — Kosti vyhynulých zvierat. (A nyitravármegyei orvos-gyógyszerészi és természettudományi egyesület 1889—1880-iki évkönyve, str. 79.)

Ľupča Nemecká v stol. liptovskej, okr. svätо-mikulášskom. — Na „Hradisku" nemecko-ľupčianskom najdenú kopiu daroval G. D. Makovický museumu býv. Mat. Slovenskej. (Let. MS. I. 1864. str. 94.) Z tunajšieho hromadného bronzového nálezu daroval Nár. museumu v Budapešti Em. Pongrácz dva meče, čakan, kopiu, 6 veľmi dlhých ihiel, dlábca, 3 srpy a iné drobnosti. (*Mihalik J.*, A német-lipcsei erőd. Kárpátegy. Evkönyv XVI. 1889, str. 43. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 102.)

Lužanka v stol. šarišskej, okr. širockom. — Niekoľko bronzových predmetov z tohoto náleziska (dlábca, hrot, viac krčných kruhov) nachodí sa v košickom museume. (*Hampel J*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 79.)

Madačka v stol. novohradskej, okr. haličskom. — Ztadeto má Nár. museum v Budapešti viac krásnych bronzových predmetov. (*Hampel J*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 79.)

Digitized by Google

Maďarovce v stol. hontianskej, okr. šahskom. — (A magyarádi ásatásokról. Arch. Ért. III. 1869. str. 107, 136.)

Machalovce (Mahalfalu) v stol. spišskej, okr. levočskom. — Kamenné nástroje, popolnice a črepy nádob predhistorických. (*Münnich S.*, A mahalfalvai Hradiszkóról. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889. str. 57. — *Tenže*, Őskori cserepek Szepesben. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891. str. 18. — *Tenže*, A Szepesség őskora. A „Szepesmegyei Tört. Társ." milleniumi kiadványai. I. K. Lőcse 1895, str. 210—215.)

Martin, Turč. Svätý. — Dr. J. Petrikovich daroval nášmu museumu zub predpotopného slona, ktorý bol vykopaný pri tunajšom cintoríne. (Nár. Nov. XXI. 1890, č. 137.) V „Matici Slovenskej" nachádzajúce sa bronzové predmety: meče, srpy, šípy, hroty, dlábca, ihly atď. opisuje Hampel vo svojom diele: A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. Budapest 1892, na str. 34, 35, 42.

Martinčok v stol. lipt. pri Ružomberku. — R. 1890 vyoral na svojej roli hospodár M. Mračko krásny bronzový meč, ktorý prešiel do sbierky M. Kubinyiho v Podzámku. (*Kubinyi M.*, A Liptó-Szent-Mártoni kardleletről. Arch. Ért. Uj f. X. 1890, str. 357.)

Matejovce v stol. spišskej, okr. novoveskom. — Nálezisko mnohých bronzových predmetov, z nichž niektoré nachádzajú sa v Karpatskom museume vo Veľkej. (*Hampel J.*, A bronzkor eml. Magyarh. II. Budapest 1892, str. 89. — *Münnich S.*, A Szepesség őskora. A „Szepesm. Tört. Társ." milléniumi kiadványai. I. K. Lőcse 1895, str. 233.)

Medovarce (Méznevelő) v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Nálezisko popolníc, z ktorých prvá odkrytá bola ešte r. 1833. (Pohansko-slovanský hrobitov. Sokol VI. 1867. str. 59.) Novšie nálezy popolníc medovarských opisuje A. Kmeť v Tovaryšstve II. 1895 na str. 202—205 a najnovšie v pojednaní „Ďalšie výskumy v obvodu Sitna" v Sborníku MSS. VII. 1902, str. 163.

Medvedze v stol. oravskej, okr. zámockom. — Nález bronzových šperkov. (*Kubinyi M.*, Az Orsz. Rég. Társ. Évk. 1886, str. 99. — Arch. Ért. XII. Uj f. 1892. str. 151. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 89.)

Michal Svätý v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — V zdejšej zahrade farskej našli popolnice s bronzovými ihlami a karikami. (*Mihalik J.*, A szentmihályi bronzkori telep. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889, str. 42.)

Michalovce (Nagy-Mihály) v stol. zemplínskej. — Veľa rozličných bronzových predmetov, z nichž menšia čiastka nachodí sa v Nár. museume v Budapešti, väčšia v sbierke grófa A. Sztárayho. (*Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 99.)

Mikuláš, Lipt. Svätý. — Popolnice, nádoby a preslene vo sbierke Mihalikovej. (*Mihalik J.*, Liptószentmiklósi telep. Arch. Ért. Uj f. VIII. 1888, str. 259—61; XI. 1891. str. 152. *Tenže*, Liptómegye őskori telepei.

Digitized by Google

Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889. str. 37.) Jeden bronzový meč má ztadeto Mik. Kubinyi ml., ktorý ho opísal v Arch. Ért. X. 1890 na str. 357—359.

Mikuláš, Plavecký Svätý v stol. prešp., okr. malackom. — V jaskyni „Tmavá Skala" zvanej našlo sa mnoho kostí z predpotopných zvierat. (Let. MS. VIII. 1871. str. 39. — Verhandlungen des Vereins für Natur- und Heilkunde zu Pressburg. Jhrg. 1881—1883, str. 180.)

Mikušovce v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Tu najdených bolo veľmi mnoho krásnych, výborne zachovalých bronzov (náramnice, srpy, kruhové peniaze, veľké fibule atď.), ktoré mal vo svojej sbierke barón Hoening. (*J. L. Holuby,* Náleziská starožitností pri Púchove. Slov. Pohľ. IX. 1889, str. 265. — Puchó vidéki ősleletek. Arch. Értes. Uj f. IX. 1889, str. 287.)

Mišľa v stol. abauj-turňanskej, okr. fizérskom. — Bronzové dlábco a päť bronzových karík. (*Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest 1892, str. 91. — *Mihalik J.,* A mislyei praehistorikus telepről. Arch. Ért. Uj f. XVIII. 1898, str. 38—44.)

Mladunice Hornie v stol. hont., okr. krupinskom. — Kosa starobylá. (Tovaryšstvo II. 1895. Recensia, str. 227.) A. Kmeť oddal museumu matičnému preslen a črepy z nádob predh. (Sborník MSS. VII. 1902, str. 164.)

Mnešice (Révfalu) v stol. trenč., okr. trenčianskom. — Kosti vyhynulých zvierat. (A nyitravármegyei orvos-gyógyszerészi és természettud. egyesület 1889—1890-iki évkönyve, str. 80.)

Moravany v stol. nitrianskej, okr. piešťanskom. — Kosti predpotopných zvierat a popolnice. (Pamätné starožitnosti na nitrianskom Považí. Obzor II. 1864, str. 171.)

Nádaš v stol. prešporskej, okr. trnavskom. — Tu dľa P. Jedlicsku (Kiskárpáti Emlékek II. 1891) je násyp pod menom „Čertova brázda," o ktorom A. Száraz (Arch. Ért. Uj f. XII. 1892, str. 175) domnieva sa, že to bude dajaké starobylé opevnenie. Bolo by ho treba preskúmať.

Nadošany v stol. hont., okr. bátovský. Žarnov z trachytu a odtisky lastur. (Sborník MSS. VII. 1902, str. 173.) v museume.

Necpaly v stol. turčianskej, okr. martinskom. — (Necpálska starožitnosť. Slov. Letopis I. 1876.)

Nedanovce v stol. nitrianskej, okr. žabokreckom. — (Obrovské hrnce v Nitriansku. Obzor XVI. 1878, str. 123.)

Nemce (Németi) v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Nálezisko popolníc a čaší. (*A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895, str. 207, 208. *Tenže,* Sitno a čo s neho vidieť. Tovaryšstvo III. 1901, str. 152—154.) Všetky tu najdené predmety (18 kusov) daroval Mus. slov. spoločnosti jej neunavný a obetivý predseda A. Kmeť. (Čas. MSS. IV. 1901, č. 1.)

Digitized by Google

Nevidzany (Neved) v stol. tekovskej, okr. vrábelskom. — Nález kamenných nástrojov. (Arch. Ért. I. 1868—9, str. 40.)

Nimnica v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Tu našiel istý Pecho na svojej roli bronzovú fibulu, ktorú odkúpil od neho b. Hoenning. (Sdelenie Ondrčkovo.)

Nižná v stol. oravskej, okr. zámockom. — Obec táto má hradisko „Ostražica" menované, kde dľa Kubinyiho nachádza sa mnoho črepov z nádob neforemne zhotovených.

Nováky v stol. nitrianskej, okr. prievidzskom. — Pohanské pohrobisko, kde našly sa rozličnej podoby popolnice s predmetami bronzovými a niekoľko kamenných nehladených nástrojov. *(Rakovszky F.,* Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889, str. 385—390.)

Nováves Devínska v stol. prešporskej, okr. prešporskom. — Črepy z popolníc a kostí. (Verhandlungen des Vereins für Natur- und Heilkunde zu Pressburg. I. Jhrg. 1856, str. 61—62. — Öst. Blätter für Literatur und Kunst 1856, č. 48.)

Nováves Diviacka v stol. nitrianskej, okr. prievidzskom. — Predhistorické hradisko. Dosiaľ jedine črepy z popolníc. *(Rakovszky F.,* Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889, str. 385—390.)

Nové Mesto Považské v stol. nitrianskej. — Kosti vyhynulých zvierat. Menovite na „Skalke" našlo sa veľa rozl. kostí v jednej skalnej dutine. (A nyitravármegyei orvos-gyógyszerészi és természettudományi egyesület 1889—1890-iki évkönyve, str. 79, 81.)

Novohradská stolica. — *(Nagy Iván,* Nógrádi régészeti kirándulás. Arch. Ért. IV. 1871, str. 252. — *Pintér S.,* Nógrádmegyei régiségekről. Arch. Ért. VI. 1873, str. 44—47. — *Récsey V.,* Bronzkori leletekről Hont- és Nógrádmegyében. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 353.)

Obyšovce (Abos) v stol. šarišskej. — Nálezisko bronzových predmetov, z nichž krásne vozové koleso dostalo sa do musea v Liverpooli. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886, str. LIX. II. 1892, str. 3. — *Mihalik J.,* Az abosi földvárról. Arch. Ért. Uj f. XV. 1895, str. 67—69.)

Očkov v stol. nitrianskej, okr. novomestskom. — *(Sándorfi N.,* Középkori sírleletről Ocskón. Arch. Ért. Uj f. XV. 1895, str. 256—259.)

Ondrašova v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Bohaté nálezisko popolníc a bronzov, z ktorých veľká čiastka dostala sa do Nár. museuma v Budapešti. — Jozef Kern daroval tri starobylé ihlice, vykopané r. 1870 z murovaných hrobov a popolníc v Ondrašovej, bývalej Matici Slovenskej. (Let. MS. VIII. 1871, str. 71. — Slovenské starožitnosti v Liptove. Obzor VIII. 1870, str. 172. — *Mihalik J.,* Az andrásfalvi bronzkori urna-temető. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889, str. 38. — *Majláth B.,* A liptó andrásfalvi bronzkori temető. Arch. Közlem. VIII.

Digitized by Google

1870, str. 123—129. — *Tenže,* Archaeologiai levelek. Arch. Ért. III. 1870, str. 184; IV. 1871, str. 17, 232, 301; V. 1872, str. 101, 163; VI. 1873, str. 160, 208, 285. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886, str. XL a LIII.; II. 1895, str. 5.)

Ondrejovce (Endrefalva) v st. novohradskej, okr. sečianskom. — Pohanské pohrobisko s nálezami popolníc a bronzov. (Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 354. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892 str. 26.)

Oreské (Oreszka) v stol. zemplínskej, okr. michalovskom. — Gróf A. Sztáray má ztadeto vo svojej sbierke pekný bronzový meč. *(Hampel J.,* A bronzkori emlékei Magyarh. I. Budapest, 1886. Tab. XX.; II. 1892, str. 108.)

Oršavce v stol. šariskej, okr. topľanskom. — Nálezisko bronzových predmetov, z nichž niektoré nachodia sa v Košickom museume. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 111.)

Ovčiarsko v stol. trenčianskej, okr. žilinskom. — Kanonik Drahotuszky daroval z nálezu ovčiarskeho Nár. museumu v Budapešti viac bronzových predmetov, ktoré Pulszky a Hampel opisujú. *(Pulszky F.,* A rézkor Magyarországban. Bpest, 1883. — *Hampel J.,* A bronzkori emlékek Magyarh. I. Budapest, 1886. Tab. XXVI.; II. 1892, str. 111.)

Paludza Veľká v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — M. Čaják daroval r. 1871 museumu bývalej Mat. Slovenskej jednu starobylú sošku najdenú na paludzkom poli „Údolie" v homolici. (Let. MS. VIII. 1871 str. 114.)

Pečenice v stol. hontianskej, okr. bátovskom. — Črepy z popolníc a kamenné sekerky. *(A. Kmeť.* Ďalšie výskumy v obvodu Sitna. Sborník MSS. VII. 1902 str. 164. — *Tenže.* Sitno a čo s neho videť. Tovaryšstvo III. 1901, str. 114—122.)

Pekelník v stol. oravskej, okr. trstenskom. — V „Boroch" t. j. zapadlých lesoch pekelnických najdené boly roku 1848. ťažké skamenelé parohy jeleňa Alces megaceros a menšie z Cervus Dama, ktoré Ctiboh Zoch daroval museumu bývalej Mat. Slovenskej.

Peresľany (Pereszlény) v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Nálezisko kamenných nástrojov. Niekoľko z nich dostalo sa do sbierky gr. Nyáryho, ktorý ich opisuje v Arch. Ért. III. 1870.

Pilíň, v stol. novohradskej, okr. sečianskom. — Z okolia Piliňa dostalo sa veľmi mnoho rozličných bronzových predmetov nielen do Nár. museuma v Budapešti, ale i do súkromných sbierok. (Hampel J., A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 113—117.)

Plachtince Horné (Felső-Palojta) v stol. hontianskej, okr. veľkočalomickom. — Ztadeto, z takzvaného Pohanského vrchu, máme v našom martinskom museume bronzový hrot a grafitový ornamentovaný preslen, ktoré veci daroval Stan. Zoch. (Čas. MSS. II. 1891 č. 1.) Pohanský vrch opísal Ján Slávik v Čas. MSS. IV. 1901, č. 5.

Digitized by Google

Plešivec (Pelsőcz) v stol. gemerskej, okr. rožňavskom. — Na plešivskom „Hradišti“ nachádzajú sa rozličné zbroje z doby bronzovej, zvlášte celty a hroty. Sam. Tomášik daroval jedon celt z tohoto náleziska Slov. Matici a druhý prešovskému kollegiumu. (Let. MS. IX. 1872, str. 33.)

Ploštín v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — M. Marko daroval museumu Mat. Slovenskej šesť bronzových starožitností najdených na „Rohačke“ nad Ploštínom. (Let. MS. VI. 1869, str. 91.) Dva bronzové úlomky z dajakej ozdoby, „na „Rohačke“ najdené, daroval museumu Mat. Slov. J. D. Makovický. (Let. MS. I. 1864, str. 94.) Uram Podtatranský odovzdal terajšiemu martinskému museumu jednu celú urnu a viac črepov na Rohačke najdených. (N. Hlásnik XXVIII. 1895, č. 8.) — Niekoľko bronzových predmetov a popolníc tu najdených majú i B. Majláth a J. Mihalik vo svojich sbierkach. *(Mihalik J.,* A rohacskai kő-és bronzkori telep. Kárpátegyesületi Évkönyv XVI. 1889 str. 37. — *Tenže,* A rohacskai telep. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 145. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892, ttr. 117.)

Podbranč v stol nitrianskej, okr. senickom. — Tu našlo sa niekoľko celých hlinených nádob a veľa črepov ornamentovaných. (Arch. Ért. I. 1868—9, str. 210.)

Podhradie Spišské (Szepes-Váralja). — Južne hradu Spišského rozprestiera sa planina „Dreveníkom“ menovaná, kde našlo sa dosiaľ mnoho predhistorických vecí. (Der Erste Fund aus der Steinzeit in Drevenyik. Zipser Bote 1880 č. 40.)

Podhradie Vršatské (Oroszlánykő-Podhragy) v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Náramnice, ihly bronzové, kamenné nástroje a popolnice ztadeto mal vo svojej sbierke barón Hoenning. *(Kubinyi M.,* Oroszlánkői lelet, Vágvölgyi Lap 1887, č. 3, 4. — *Tenže.* Oroszlánkővári lelet. Arch. Ért. Uj folyam V. 1885 str. 188—192. — *J. L. Holuby,* Náleziská starožitností pri Púchove. Slov. Pohľ. IX. 1889, str. 265. — Dr. *K. Brancsik,* Durch das Trencséner Comitat. A trencsénvárm. Természettud. Egylet 1892—3. Évkönyve XV—XVI. évfolyam, str. 138.)

Podhradie Zemanské v stol. trenčianskej, okr. trenčianskom. — Nálezisko predmetov kamenných, bronzových, hlinených a železných, z ktorých väčšia čiastka nachodí sa v sbierke J. L. Holubyho, menšia, mnou darovaná, prešla v majetok musea martinského. *(J. L. Holuby,* Archäologische Funde bei N. Podhragy. Vágvölgyi Lap VIII. 1881, č. 44. — *Tenže,* Spiežové starožitnosti v Zem. Podhradí. Obzor XX. 1882. str. 178. — *Tenže,* Ďalšie starožitné nálezy z okolia zem.-podhradského. N. Nov. XIII. 1882, č. 9. — *Tenže,* Náleziská starožitností v Bošáckej doline. Sl. Pohľ. VII. 1887. č. 10. — *Tenže,* Ešte niečo o náleziskách starožitností v Bošáckej doline. Sl. Pohľ. VIII. 1888, č. 1, 2. — *Tenže,* O starožitnostech nalezených v Bošáckej dolině. Čas. vl. mus. sp. Olom. V. 1888 str. 36—39. — *Tenže,* Zpráva o „Hradiskách“, predhistorickej

Digitized by Google

velikej osade pri Zemanskom Podhradí v Trenčiansku. Sborník MSS. III. 1898, str. 145—155. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892, str. 102.)

Podzámok v stol. oravskej. — Predhistorické pohrobisko. *(Kubinyi M.,* Az árvaváraljai urnatemetőről. Arch. Ért. Uj f. XVIII. 1898, 401—407.)

Pokoradz v stol. gem.-maloh., okr. rim.-sobotskom. — V tunajšom „Háji" nachádzajú sa mnohé popolnice, zbroje, rytierske šperky z doby bronzovej. (Let. MS. IX. 1872, str. 34. — Prírodopisné starožitnosti u Hor. Pokoradzi. Obzor XX. 1882, str. 171. — *L. A. Reuss,* Úryvky z bájeslovia drievnych Slovákov. Slov. Pohľ. I. 1881, str. 489.) Z pohrobišťa pokoradského darovala museumu martinskému T. Vansová jednu väčšiu a jednu menšiu popolnicu. (N. Nov. XXII. 1891, č. 122.)

Poľanka (Lengyelfalva) v stol. abauj-turňanskej, okr. košickom. Nález dvoch väčších a dvoch menších zlatých krúžkov *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 76.)

Poľanka v stol. ungvárskej, okr. sobraneckom. — V Nár. museume v Budapešti nachodia sa ztadeto dva hroty, náramnica, dva srpy a sedem. dlábc. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 133.

Polhora v stol. oravskej, okr. námestovskom. — Zlomky starobylých nádob tu vykopaných odovzdal Fr. Skitšák museumu bývalej Mat. Slov. (Let. MS. X. 1873, str. 87.)

Poráč v stol. spišskej. — V tunajšej veľkej jaskyni našly sa popolnice, tenšie ornamentované i hrubšie črepy foremnejších i neforemnejších nádob, kamenné nástroje a kosti predpotopných zvierat. (Dr. *Roth S.,* A porácsi barlang Szepesmegyében. Természett. Közlöny X. 1878. str. 409—423, 449—456. — Pamätná jaskyňa pri Poráči. Obzor XVI. 1878, str. 244. — *Münnich A.,* Die Porácser Knochenhöhle. Zipser Bote 1878, č. 2. — *Tenze,* Einiges über die Porácser Knochenhöhle. Zipser Bote 1878, č. 42. — Dr. *Roth S.*. Felső-Magyarország nehány barlangjának leirása. Kárpátegy. Évk. VIII. 1881, str. 367.

Porúbka v stol. liptovskej, okr. hrádockom. — *(Mihalik J.,* A porubkai erőditmény. Kárpátegy. Évk. XVI. 1888, str. 44.)

Poturňa v stol. liptovskej, okr. hrádockom. — Na vrchu „Varta" zvanom našli Majláth, Neudeck a Mihalik mnoho črepov a niekoľko bronzových predmetov. *(Mihalik J.*. Nehány vonás Liptómegye legrégibb történetéből. Tátravidéki Hiradó 1885, č. 1—5. — *Tenže.* A Varta-Veling erőd. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889, str. 46.)

Pravno Slovenské v stol. turčianskej, okr. mošovskom. — V dahu „Požehy" zvanom našiel P. Križko r. 1865 mnoho hrubých črepov z popolníc. *(P. Križko,* Historické pamätnosti v Turci. Let. MS. III. a IV. 1867, str. 40.)

Digitized by Google

Predajná (Péteri) v stol. zvolenskej. — Na zdejšom „Hrádku“ našlo sa veľa črepov, popolníc a kostí z jaskynného medveďa. (Peštb. Vedom. IV. 1864, č. 94.) J. Lepieš daroval r. 1871 museumu bývalej Mat. Slov. železný hrot a dve popolnice vykopané v Predajnej. (Let. MS. VIII. 1871, str. 114. — Starožitné pamätnosti predajnanské. Slovesnosť III. 1865, č. 2, 3.)

Prenčov v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Slovenské pohrobisko predhistorické v Bardínovej „U krásneho dreva“, kde 4. a 14. nov. 1902 našiel A. Kmeť veľa väčších-menších popolníc, misiek a mištičiek, niekoľko čiaš a sklenú koralu. *(A. Kmeť,* Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Sborník MSS. VII. 1902, str. 155—161.)

Prosiek v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Nálezisko bronzových predmetov. *(Mihalik J.,* A Prószéki Hrádok nevű őskori telep. Arch. Érst. Uj f. XI. 1891, str. 152.)

Pružina v stol. trenčianskej, okr. ilavskom. — V zdejších jaskyňach nachodia sa kosti predpotopného či jaskynného medveďa. (Dr. *Brancsik,* Durch das Trencséner Comitat. A Trencsénvárm. Természettud. Egylet 1892—3. Évkönyve. XV—XVI. évf. str. 145.)

Pucov v stol. oravskej, okr. dolno-kubínskom. — Niekoľko bronzových predmetov z tohoto náleziska má vo svojej sbierke M. Kubinyi v Podzámku. (Az Orsz. Rég. Társ. Évk. 1886 str. 100. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886. Tab. XXXV.; II. 1892, str. 120.)

Púchov v stol. trenčianskej. — Na zdejšej „Skalke“ našlo sa veľa kamenných, kostených, bronzových, zlatých, hlinených a železných nástrojov a ozdôb, z ktorých čiastka dostala sa kúpou i do nášho martinského musea. *(J. L. Holuby,* Náleziská starožitností pri Púchove. Slov. Pohľ. IX. 1889, str. 265. — *x—y.,* Puchó vidéki ősleletek. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889, str. 287. — *Emil barón Hoenning,* Archaeologisches. A trencsén várm. természettud. egylet 1892—3 Évkönyve str. 76—89. — *Tenže,* Ausgrabungen b. Puchov. Rpis vo 4° s výkresami spolu s mnohými starožitnosťami, dostal sa kúpou za 800 korún do nášho museuma.) Pavel Ondrčka daroval z tohoto náleziska martinskému museumu sobie rohy, zuby, bronzové ozdoby a rozličné železné nástroje. (Čas. MSS. I. 1898, č. 4.)

Pustáves, osada medzi Vrbovým a Brezovou v stol. nitrianskej. — Nálezisko črepov z popolníc. *(Sándorfi N.,* Pusztaveszi őstelep. Arch. Ért. Uj f. XV. 1895, str. 282.)

Rakša v stol. turčianskej, okr. mošovskom. — Tu vykopané boly meče, podkovy, strelky a iné veci. *(P. Križko,* Historické pamätnosti v Turci. Let. MS. III. a IV. 1867, str. 42.)

Rošindol (Rózsavölgy) v stol. prešporskej, okr. trnavskom. — Ostrohy všelijakej podoby a velikosti, podkovu nápadne veľkú, nôž dlhý

Digitized by Google

a úzky, ďalej viac predmetov z bronzu, prilbu zo železa — všetko najdené v rošiadolskom háji, daroval J. Hergotič museumu bývalej Mat. Slovenskej. (Let. MS. I. 1864, str. 94. — O starožitnostech na Slovensku. Světozor. Příl. Slov. Novín. Víden, 1855, str. 83.)

Rudno v stol. nitrianskej, okr. prievidskom. — Predhistorické hradisko, ktoré by zasluhovalo náležitého preskúmania. *(Rakovszky F.,* Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889, str. 385—390.)

Ružín Starý v stol. šariskej, okr. nižno-toryskom. — V tunajších jaskyňach našlo sa veľa kostí predpotopných zvierat. (Dr. *Roth S.,* Az ó-ruzsini barlangok. Természettud. Közlöny XIII. 1881 str. 49—65. — *Tenže,* Felső-Magyaroság nehány barlangjának leirása. Kárpátegyesületi Évk. VIII. 1881, str. 367.)

Sásov, hrad v stol. tekovskej, okr. sväto-krížskom. — Dr. Zechenter našiel pri tomto hrade mnoho črepov z popolníc; jeho laskavosťou dostalo sa z nich niekoľko kusov i do musea bývalej Matice Slov. (Let. MS. IX. 1872 str. 91; X. 1873, str. 38.)

Sazdice v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Nález serpentínovej prevŕtanej gule, ktorá opatruje sa v Nár. museume v Budapešti. *(Récsey V.* Bronzkori leletekről Hont-és Nógrádmegyében. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891 str. 353.)

Sebechleby v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Ztadeto r. 1877 daroval Rud. Keller Nár. museumu v Budapešti niekoľko bronzových predmetov, jeden kamenný amulet a hladenú sekerku. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 139.) Pivnice, podobné podzemným bývaniam. (Čas. MSS. IV. 1901, č. 1.)

Sebeslavce (Szebeszló) pri Blatnici v stol. turčianskej. — Barón F. Révay r. 1876 daroval Nár. museumu v Budapešti veľa cenných bronzových predmetov z tohoto náleziska. *(Pulszky F.,* Szebeszlói ruhakapocs bronzból. Arch. Ért. XIII. 1880 str. 160. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, sr. 139.)

Sečany (Szécsény) v stol. novohradskej. — Bronzový meč v Nár. museume v Budapešti. Jul. Vancso vykopal tu mnoho črepov a bronzov. (Arch. Ért. VI. 1886, str. 46. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 139.) Advokát Pintér, pilný archaeolog, má vo svojej bohatej sbierke veľké množstvo kamenných, kostených, hlinených, bronzových, zlatých a železných starožitností v Sečanoch a najbližšom okolí najdených. *(Pintér S.,* Szécsény és közvetlen vidéke a honfoglalás előtti korban. Losoncz, 1897.)

Semerovce Hornie v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Nálezisko popolníc, sekier serpentínových, bronzových ihiel a iných drobností. *(Récsei V.,* Bronzkori leletekről Hont-és Nógrádmegyében. Arch. Ért. Uj f. XI, 1891, str. 353.) Cyrillský nápis na kostole. (Magyar Sion

Digitized by Google

II. 511. 1; III. 150. 1. Slovesnosť Radlinského III. 1865, str. 307. Sborník MSS. VII. 1902. Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. A. Kmeť. str. 174.)

Sielnica v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Na zdejšom Hrádku našli črepy, ohništia a kusy žarnovov. *(Mihalik J.,* A szielniczi Hrádok, őskori telep. Kárpátegy. Évk. XVI. 1889 str. 48.)

Sielnica (Szélnye) v stol. zvolenskej, okr. zvolenskom. — *(Tomka Gy.,* Zólyomvármegye őstelepei. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 298.) „Sklený zámok" a črepy predhistorické. *(A. Kmeť.* Sitno a čo s neho videť. Tovaryšstvo III. 1901. str. 119.)

Sirák v stol. novohradskej. — Dlábce, náramnice, kariky a prsteň v Nár. museume v Budapešti. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest, 1892, str. 158.)

Sitno a Sitience, vrchy v stol. hontianskej. — Nález popolníc, bronzových a hlinených čiaš, kamenného dlábca, závažia a rozličných železných predmetov, ktoré laskavosťou predsedu Mus. slov. spoločnosti dostaly sa do nášho museuma v Martine. *(A. Kmeť.* Starožitnosti v Honte. Nár. Nov. XXIV. 1893, č. 84. — *Tenže.* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895, str. 196, 197. — *Tenže.* Sitno a čo s neho videť. Tovaryšstvo III. 1901 str. 101—111. — *Tenže.* Ďalšie výskumy z obvodu Sitna. Sborník MSS. VII. 1902, str. 152—155.)

Skalník v stol. gem.-maloh., okr. rim.-sobotskom. — Črepy z rozbitých popolníc a pri nich takrečené barbarské mince, bronzové a železné zbroje a nástroje. (Let. MS. IX. 1872, str. 37.)

Slavkov Veľký v stol. spišskej, okr. sobotskom. — Nálezisko rozličných kamenných, kostených a bronzových predmetov, z ktorých niektoré nachodia sa v Karpatskom museume vo Veľkej. *(Münnich S.,* A Szepesség őskora. A „Szepes m. Tört. Tárt." milléniumi Kiadványai. I. K. Lőcse 1895.)

Smolenice (Szomolány) v stol. prešporskej, okr. trnavskom. — Bronzové, železné a hlinené predmety (ozrutné popolnice), na zdejšom rozsiahlom pohrobisku najdené, prešly do Nár. museuma v Budapešti; avšak laskavosťou archaeologa F. Sándorfiho, farára lopašovského, ktorý viackrát dal kopať v Smoleniciach, má sa dostať z nich — dľa daného sľubu — niečo i nášmu museumu v Martine. *(Sándorfi N.,* A szomolányi őstelepről. Arch. Ért. Uj f. IV. 1884, str. 420; IX. 1889, str. 420; X. 1890, str. 66. — *Tenže,* Szomolányi ásatások. Arch. Ért. Uj f. XVI. 1896 str. 109—118. — *Hampel József,* Szomolányi temető. A bronzkor emlékei Magyarhonban III. Bpest, 1896. Tab. CCXLII—CCXLV.)

Smolinské v stol. nitrianskej, okr. senickom. — (Smolinská starožitnosť. Slov. Let. VI. 1882.)

Smrečany v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — V tunajších horách najdenú kopiu daroval J. D. Makovický museumu bývalej Mat. Sl v. (Let. MS. I. 1864, str. 94.) Bronzový palošs a niekoľko bronzových

Digitized by Google

náramníc ztadeto nachodí sa v Nár. museume v Budapešti. *(Mihalik J.,* A szmrecsányi bronzkori erőd. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889, str. 40. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban. II. Budapest, 1892, str. 76—77.)

Sobota Rimavská v stol. gem.-malohontskej. — Hromadný nález veľmi cenných bronzových predmetov, ktoré nachádzajú sa v Nár. museume v Budapešti. (Igen becses bronztárgyak. Arch. Ért. I. 1868—9, str. 20.) Aj rímske peniaze našly sa tu, a síce strieborné Antonína Aemidiana a pri nich trúbkovitá strelka. (Let. MS. IX. 1872, str. 37. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest, 1886. Tab. CXII, CXIII.; II. 1892, str. 126.)

Spišská stolica. — *(Münnich S.,* A történelem előtti cserepek a Szepességen. Szepesi Lapok 1890 č. 43. — *Tenže.* Őskori cserepek Szepesben. Arch. Ért. XI. Uj f. 1891, str. 18—22. — *Tenže.* Die ersten Spuren von Menschen in Zipsen. Zipser Bote 1893, č. 17.)

Srnie Dolnie v stol. trenčianskej, okr. trenčianskom. — Severozápadný výbežok vrchu „Turecka" zvaného nad touto obcou nosí názov „Hradisko", kde je i dnes videť ešte rozsiahle násypy. Srnania rozprávali mi, že našly sa tam i aké si kamenné a medené nástroje. A skutočne potom dostal som ztade kamennú sekerku a v „Železnej dolinke" (severovýchodný svah „Hája" na ktorom je „Hradisko") najdený krásny bronzový hrot a ešte krajšiu bronzovú ihlu. Nálezy dal som nášmu museumu.

Strečno v stol. trenč., okr. žilinskom. — Rozličné predmety z doby železnej. — *(Majláth B.,* A sztrecsnói öblöny. Arch. Ért. 1872, str. 269—272.)

Streháre i **Strháre** (Felső-Esztergály) v stol. novohradskej, okr. darmatskom. — J. K. Luňáček našiel tu v r. 1883—1886 viac bronzových predmetov, mnoho črepov z popolníc a silu skamenelých zubov obrovského žraloka. *(J. V. Luňáček.* Moje výlety do prírody a výskumy v chotáre Horno-Strehárskom a v okolí. Tovaryšstvo I. 1893, str. 254—266.) Roku 1889 dostal sa ztadeto jeden bronzový meč, jeden nôž a prevŕtaný jelení roh do Nár. museuma v Budapešti. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 39.)

Stupava (Stomfa) v stol. prešporskej, okr. prešporskom. — Hromadný nález cenných bronzových predmetov, z ktorého väčšia čiastka prišla do Nár. museuma v Budapešti, menšia do cis. viedeňského musea. *(Sándorfi N.,* Stomfavidéki régiségek. Arch Ért. Uj f. X. 1890 str. 93. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest, 1886. Tab. CLXIII.; II. 1892, str. 135.)

Súča Dolnia v stol. trenčianskej, okr. trenčianskom. — Na roľach okolo bývalého hradu dosť často prichádza sa na všelijaké kamenné zbroje a nástroje. (Dr. *K. Brancsik,* Durch das Trecséner Comitat. A trencsén-

Digitized by Google

vármegyei Természett. Egylet 1892—3. Évkönyve. XV—XVI. évf. str. 138.)

Sučany v stol. turčianskej, okr. sv.-martinskom. — *(P. B. Socháň.* Predhistorický hrádok Skalka v Sučanoch. Slov. Pohľ. XIII. 1893.

Šariš Veľký v stol. šarišskej. — V košickom museume nachodí sa ztadeto pekný meč bronzový. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892, str. 133.)

Šarišská stolica. — *(Henszlmann I.,* Archaeologiai kirándulás Abauj-és Sárosvármegyékbe. Arch. Közlem. V. 1865, str. 88—108. — *Myskovszky V.,* Az 1875-ik év nyarán tett régészeti utazásom eredménye. I. Sárosmegyében. II, Abaujvármegyében. Arch. Közl. X. 1876, str. 56—83.)

Šámšonháza v stol. novohradskej, okr. fiľakovskom. — Ešte v prvej štvrti XIX. stor. našli tu celú hlavu z mamuta, ktorá nachodí sa v Nár. museume v Budapešti. *(Fényes E.,* Magyarországnak mostani állapotjai II. Pest, 1837, str. 236.)

Šenkvice v stol. prešporskej, okr. senckom. — Dňa 5. júla 1900 vykopal tu Pavel Zoch so spoločníkmi: ľudskú kostru, dve lebky, šesť skamenelých parohov, skamenelé rebro, kamennú sekeru, 14 bronzových a 17 kamenných rozličných predmetov a daroval to všetko nášmu museumu v Martine.

Šintava (Sempte) v stol. nitrianskej, okr. šaľskom. — Roku 1894 našiel jeden Šintavan vo svojom vinohrade celý poklad (1300 kusov) rozličných mincí vo dvoch hrncoch. Peniaze pochádzajú z časov panovania Leopolda I. z r. 1705. (Talált kincs. Nyitram. Szemle II. 1894, č. 47.)

Šipice Hornie (F.-Sipék) v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Črepy rozličných popolníc v museume martinskom. *(A. Kmeť,* Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II. 1895, str. 214.)

Šivetice (Süvete) v stol. gem.-malohontskej, okr. veľko-revúckom. — V tunajšom „Háji" vykopali v rokoch päťdesiatich mnohé popolnice, ozdoby a zbroje z doby bronzovej. (Let. MS. IX. 1872, str. 35.) Jedon bronzový hrot z tohoto náleziska daroval S. Tomášik museumu bývalej Matice Slovenskej. (Let. MS. I. 1864, str. 94.) I prešovské kollegium má ztadeto jedon bronzový hrot. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. 1892, str. 136.) — E. A. Reuss spomína v Sborníku MSS. V. 1900 na str. 149. že neďaleko r.-kat. chrámu, pochodiaceho z prvej polnice XIII. storočia, leží roľa, ktorú keď zorali, zlomkami popolníc takrečeno pokrytá bola.

Španie Pole (Ispánmező) v stol. gem.-malohontskej, okr. revúckom. — Hroby z doby pohanskej. Vyorano tu mnoho popolníc veľmi neforemných, ornamentovaných. V popolniciach našly sa aj ozdoby z bronzu a zo železa. (Let. MS. IX. 1872, str. 34.) Jul. Botto, spomínajúc v Sborníku

Digitized by Google

MSS. V. 1900 str. 155 dedine tejto patrici „Víny vrch", hovorí: „Na východnej strane vrchu vyskytujú sa kde-tu jaminy 2—3 stopy hlboké, na stopu široké, v spodku vyhĺbené, niektoré i na hladko vymazané. V spodku týchto jamín našli popolnice, v ktorých na machu ležiaci popol sa nachodil, niekde so stopami nie cele spálených kostí. Roku 1855 hovorilo sa tu o najdených strieborných peniazoch a o rozličnom železnom i bronzovom náradí.

Štiavnica Veľká v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Nálezisko bronzových predmetov. *(Mihalik J.,* Hrádok a nagy-selmeczi völgyben. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 151.)

Štubňa v stol. turčianskej, okr. mošovskom. — Pri Štubni vykopanú ostrohu a podkovu daroval r. 1872 S. Sonnenschein museumu býv. Matice Slovenskej. Let. MS. IX. 1872. str. 91.)

Štvrtok (Csütörtökhely) v stol. spišskej, okr. levočskom. — Nástroje kamenné a črepy predhistorických nádob. *(Münnich S.,* A szepesség őskora. A „Szepesm. Tört. Társulat" milléniumi kiadványai I. K. Lőcse, 1895, str. 231.)

Štvrtok v stol. trenčianskej, okr. trenčianskom. — V íle štvrtanskom našly sa jelenie rohy, ktoré ztadeto dostal J. L. Holuby. (Let. MS. VIII. 1871, str. 18.) Odo mňa nachodí sa v martinskom museume pekný veľký zub z koňa predpotopného (?), tiež z tunajšieho jílu vyoraný.

Tekov Starý v stol. tekovksej. — Bronzový čakan má ztadeto vo svojej sbierke Alex. Dillesz v Tilde. *(Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarh. II. Budapest. 1892, str. 104.)

Teplica v stol. spišskej, okr. sobotskom. — Nálezisko bronzových, zlatých a železných predmetov, ako i črepov z nádob predhistorických. Pozoruhodný je tu kopec „Ždjar". *(Augustini ab Hortis,* Von der bei Teplitz in Zipser Com. gefundenen goldenen Krone. Anzeigen k. k. priv. II. Jahr. Wien, 1772. — *Münnich S.,* A Szepesség őskora. A „Szepesmegyei Tört. Tárt." Milleniumi kiadványai. I. K. Lőcse, 1895, str. 208.)

Tiriakovce (Bakos-Törék) v stol. gemerskej, okr. rim.-sobotskom. — Za chrámom, pri chodníku do Ožďaň vedúcom, našli popolnice vo väčšom počte. (Let. MS. IX. 1872, str. 37.)

Tisovec v stol. gem.-malohontskej. — Na „Hradovej" našlo sa už viac popolníc. (Let. MS. IX. 1872, str. 19.) Za Tisovcom, na vrchu Káčer či Kašter nachodia sa jaskyne s kosťami predpotopných zvierat. *(Ed. Süss,* Fussile Knochen von Theisholz. Jhrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt. IX. Jhrg. Wien, 1858. — *Chr. Zipser,* Reste von Ursus speleus in Theisholz. Tamže. — Pozustatky předpotopných zvířat v Tisovci. Slo[illegible]. Noviny. Víden, 1858 č. 152. — *G. K. Laskomerský,* Tisovská jaskyň t. N. Nov. III. 1872, č. 140. — *Št. M. Daxner,* Jaskyňa „Michňova" n[illegible] daleko Tisovca. Obzor XVI. 1878, str. 179.) — Dľa Jul. Bottu (Sborn k MSS. 1898 str. 128.) keď r. 1800 niektorí občania Tisovskí v podze[illegible]

Digitized by Google

ných chodbách bývalébo Tisovského hradu poklady Jánošíkove hľadali, našli urnu rimského pôvodu popolom naplnenú.

Trenčín. — Starožitnosti, najdené pri kopaní pivnice. (Slov. Let. V. 1881.)

Trlinok v stol. prešporskej, okr. senckom. — Roku 1889 pri oraní obecných pasienkov, ktoré boly komassované, najdená bola 7 cm. dlhá a 22 gr. ťažká strieborná fibula. *(Meissel,* Terlingi ezüst fibula. Arch. Ért. Uj f. XIII. 1893, str. 381.)

Trnava (Nagyszombat) v stol. prešporskej. Severne od Trnavy najdený bol celý hrob pohanský s popolnicami. (Arch. Ért. I. 1868—9 str. 210.) I kosti predpotopného slona najdené boly kdesi blízko Trnavy. (Ausgegrabene Elephanten-Knochen und Zähne in der Gegend von Tyrnau. Hormayr, Archiv für Geschichte etc. XVI. Jhrg. Wien, 1825.)

Trpín (Terpény) v stol. hontianskej, okr. krupinskom. — Tu najdených niekoľko predhistorických predmetov daroval museumu martinskému Ján Pribiš z Cerova. (Čas. MSS. II. 1899 č. 2.)

Trstenô (Nádasd) v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Tu našly sa bronzové hroty, šošky a býka sobrazujúci bronzový predmet, ktoré veci mal vo svojej sbierke B. Majláth. *(Mihalik J.,* A nádasdi bronzkori telep. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889 str. 43. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892, str. 94.)

Turá Stará v stol. nitrianskej, okr. novomestskom. — Viac kamenných, bronzových a železných predmetov nachodilo sa v sbierke nebohého J. Ježovej. Kde sa podela? Z tejto sbierky dostala sa i mne laskavosťou Ježovou jedna kamenná sekerka, ktorá je teraz v museume martinskom. (A nyitra várm. orvos-gyógyszerészi és természettud. egyesület 1889—1891-iki évkönyve str. 74.) I baron D. Mednyánszky mal niekoľko bronzových predmetov zo St. Turej vo svojej sbierke. (Arch. Ért. VI. 1886 str. 154.)

Turčianska stolica. — *(Križko,* Historické pamätnosti v Turci. Let. MS. III. a IV. 1867. II. str. 39—43. — Turčianske jaskyne. Orol I. 1873, č. 2. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1892 str. 165.)

Turík (Turapatak) v stol. liptovskej, okr. ružomberskom. — Severne, asi pol hodiny cesty od Turíka je vrch, na ktorom viditeľ zrejmé stopy predhistorickej osady. Našlo sa tu veľa črepov z popolníc, misiek, žarnov, bronzový meč a iné menšie bronzové predmety. *(Mihalik J.,* A turiki őskori telep. Kárpátegyesületi Évk. XVI. 1889 str. 47.)

Túrovce v stol. hontianskej, okr. šahskom. — Niekoľko cenných bronzových predmetov ma ztadeto Fr. Kubinyi vo svojej sbierke. *(Hampel J.* A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886. Tab. XIV. a XXVI.; II. 1892 str. 41.)

Uherce Veľké v stol. tekovskej, okr. oslanskom. — R. 1888 vy-

Digitized by Google

kopali na farskej roli v súsedstve terajšieho cintorína niekoľko popolníc. (Pútník Svätovojt. I. 1888, č. 10.)

Uhorská Ves (Magyarfalu) v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — Pri stavbe železnice košicko-bohuminskej r. 1870 prišli tu robotníci na pohrobisko, kde našlo sa veľa popolníc, bronzových ihiel, jeden bronzový prsteň, tri bronzové naušnice a sklené perly. Všetko dostalo sa do sbierky Neudeckovej v Poturni. *(Mihalik J.,* A magyarfalvi bronzkori urnatemető. Kárpátegy. Évkönyv XVI. 1889 str. 45.)

Vaska (so Slavnicou spojená obec) v stol. trenčianskej, okr. púchovskom. — Na vrchu „Búčie" zvanom, pri lámaní kameňa našli tri bronzové meče, ktoré dostaly sa do Nár. museuma v Budapešti. Fibule a iné bronzové, tam najdené predmety, prišly do sbierky Hoenningovej. *(x. y.,* Puchó vidéki ősleletek. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889, str. 287.)

Veľká (Felka) v stol. spišskej, okr. sobotskom. — Nálezisko bronzových predmetov, menovite mečov, z ktorých päť opatruje sa v Karpatskom museume vo Veľkej, jeden má Spöttl vo svojej sbierke a jeden dostal sa do Nár. museuma v Budapešti. *(J. Spöttl,* Der Felkaer Bronzefund. Zipser Bote 1883 č. 46. — *A. Münnich,* Wichtigkeit des Felkaer Bronzefundes. Zipser Bote 1883 č. 47. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest, 1992, str. 33.)

Veľká Ves l. **Veličná** v stol. oravskej, okr. dolno-kubínskom. — Ztadeto má M. Kubinyi ml. vo svojej sbierke jednu bronzovú ozdobu. (Az Orsz. Rég. Társ. Évk. 1886, str. 102. — *Hampel J.,* A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest. 1892, str. 95.)

Vlachy (Nagy-Olaszi) v stol. liptovskej, okr. sv.-mikulášskom. — *(Mihalik J.,* A nagyolaszi erőd. Kárpátegy. Évk. XVI. 1889 str. 43.)

Vráble (Verebély) v stol. tekovskej. — Tu našlo sa na dvoch miestach, pri prácach železničných, viac pekných kusov starožitností predhistorických, ako kamenná sekera, šípy, nádoby atď. (Verebélyi leletek. Barsi Ellenőr XI. 1893 č. 51.. XII. 1894 č. 2. — Verebélyi leletek. Arch. Ért. Uj f. XIV. 1894, str. 93.)

Vrbové (Verbó) v stol. nitrianskej, okr. piešťanskom. — Tu na „Prašníku" našlo sa 15 cm. dlhé a 9 cm. široké žulové kladivo, také asi, aké má zo Bziniec martinské museum. (A nyitra várm. orvos-gyógyszerészi és természettud. egyesület 1889—1890-iki évkönyve str. 74.)

Zahorce pri B. Ďarmotách. — O popelniciach tu najdených písal Luborečsky v Sokoli II. 1963, str. 290.

Zvolen. — Na tunajšom „Pustom hrade" najdené boly zlomky hlinených nádob, strelky a rozličné železné predmety. Na „Borovej hore" nález zlatá v rokoch štyridsiatych a druhý koncom rokov osemdesiatych. Okrem toho našlo sa tu veľa bronzových periel, niekoľko krúžkov a črepy z nádob. A. Lanze daroval museumu bývalej Mat. Slov. starobylý hrot a 13 karík bronzových, ktoré veci boly najdené na „Borovej hore".

Digitized by Google

(Let. MS. VI. 1869 str. 91. — „Borová hora“ u Zvolena. Slov. Nov. Víden, 1857 č. 69. — O „Borové hore“ u Zvolena. Slov. Nov. Víden, 1858 č. 59. — *Lipcsey J.*, A zólyomi régiség kiállítás. Arch. Ért. Uj f. IX. 1889 str. 339—342. — *Tomka Gy.*, Zólyom vármegye őstelepei. Arch. Ért. Uj f. XI. 1891, str. 296—301.)

Žabokreky v stol. turčianskej, okr. martinskom. — Ondrej Rišan daroval r. 1872 museumu bývalej Mat. Slov. jeden meč a mlat v Žabokrekoch vykopané. (Let. MS. IX. 1872, str. 296—301.)

Žažkov v stol. oravskej, okr. dolno-kubínskom. — Včas prekopávania cesty r. 1876 prišlo sa tu na hromadný nález cenných predmetov, ktoré dostaly sa do Nár. museuma v Budapešti. (Az Orsz. Rég. Társ. Évk. 1886, str. 100. — *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban II. Budapest. 1892, str. 173—175.)

Železovce v stol. tekovskej, okr. levickom. — Kosti predpotopného slona, kostené nástroje, bronzové predmety a predhistorické nádoby. Nález opatruje sa v kaštieli tamejšieho panstva. *(Récsey V.*, Ujabb régészeti leletek Esztergom-és Hontmegyében. Arch. Ért. Uj f. XIV. 1894, str. 65. — Cserepedények Hont megyéből. *Hampel J.*, A bronzkor emlékei Magyarhonban III. Budapest, 1896. Tab. CCIII.)

Abecedný prehľad nálezísk dľa stolíc.

Abauj-turňanská st. — Bolog. Buzice. Buzíta. Čaj Vyšný. Mišľa. Poľanka.

Gemersko-malohontská st. — Balog Vyšný. Čerenčany. Drašice. Plešivec. Pokoradz H. Skalník. Sobota Rimavská. Šivetice. Španie Pole. Tiriakovce. Tisovec.

Hontianska st. — Antol Svätý. Badan. Badín D. Bátovce. Bohunice. Brhlovce. Cerovo. Čabrad. Devičie. Demändice. Domaniky. Dvorníky. Horváty (Chorváty). Kiar. Krškany Veľké. Ladzany. Lehotka (Sitno-Lahotka). Lišov. Maďarovce. Medovarce. Mladunice Hornie. Nadošany. Nemce. Pečenice, Peresľany. Plachtince Horné. Prenčov. Sazdice. Sebechleby. Semerovce Horné. Sitno a Sitience. Streháre. Šipice. Trpín. Túrovce.

Liptovská st. — Beňadikova. Bešenova. Bobrovček. Bodice. Čemice. Dechtary. Hrádok. Hyby. Jalovec. Ján Svätý. Kalameny. Komjatná. Konská. Lehota Kráľovská. Lehota Pavčina. Likávka. Liskóva. Ľubela Kráľovská. Ľubochna. Lúčky. Lupča Nemecká. Martinček. Michal Svätý. Mikuláš Svätý. Ondrašova. Paludza Veľká. Ploštín. Porúbka. Poturňa. Prosiek. Sielnica. Smrečany. Štiavnica Veľká. Trstenô. Turík. Uhorská Ves. Vlachy.

Nitrianska st. — Banka. Bankesi. Butkovany. Bzince Horné. Čabaj. Čachtice. Dvorany Malé. Hajmovejsa. Jreg. Ivanka. Klatnovejsa.

Digitized by Google

Koš. Košariská. Krásno Staré. Lehota Veľká. Lelovce. Lopašov. Lúka. Moravany. Nedanovce. Nováky. Nováves Diviacka. Nové Mesto Považské. Očkov. Podbranč. Pustáves. Rudno. Smolinské. Šintava. Turá Stará. Vrbové.

Novohradská st. — Bodoň Veľký. Ďarmoty B. Dolany. Halič. Lapujtov. Lučenec. Madačka. Ondrejovce. Pilíň. Sečany. Sivák. Šámšonháza. Záhorce.

Oravská st. — Bysterec Veľký. Istebné. Krásna Hôrka. Kubín Vyšný. Medvedze. Nižná. Pekelník. Podzámok. Polhora. Pucov. Veľká Ves. Žažkov.

Prešporská st. — Linč. Mikuláš Plavecký Svätý. Nádaš. Nová Ves Devínska. Rošindol. Smolenice. Stupava. Šenkvice. Trlínok. Trnava.

Spišská st. — Belá Spišská. Ganovce. Halígovce. Kežmarok. Lučivna. Machalovce. Matejovce. Podhradie Spišské. Poráč. Slavkov Veľký. Štvrtok. Teplica. Veľká (Felka).

Šarišská st. — Kriviany. Lužanka. Obyšovce. Oršavce. Ružín Starý. Šariš.

Tekovská st. — Baračka. Beladice. Beňadik Svätý. Beša. Broďany. Hliník. Chalmova. Kálnica Veľká. Kremnica. Levice. Nevidzany. Sásov. Tekov Starý. Uherce Veľké. Vráble.

Trenčianska st. — Beckov. Bošáca. Divinka. Dvorec. Haluzice. Kálnica. Kvášov. Lednica. Mikušovce. Mnešice. Nimnica. Ovčiarsko. Podhradie Vršatské. Podhradie Zemanské. Pružina. Púchov. Srnie Dolnie. Strečno. Streženice. Súča Dolnia. Štvrtok. Trenčín. Vaska.

Turčianska st. — Blatnica. Čepčín. Jasenova. Kaľamenová. Kláštor pod Zniovom. Košuty. Martin Svätý. Necpaly. Pravno Slovenské. Rakša. Sebeslavce. Sučany. Štubňa. Žabokreky.

Ungvárska st. — Lúčky. Poľanka.

Zemplínska st. — Kucany. Michalovce. Oreské.

Zvolenská st. — Brezno. Bystrica Baňská. Detva. Kozelník. Lehota Hornia. Ľubietova. Predajná. Sielnica. Zvolen.

Digitized by Google

Kronika baňsko-štiavnická.[1]

(Pokračovanie.)

Nawratme sa k hawgarom.

Ked ti hawgari z Stawnici to počuly, že sú windschatowge handle spokogne, že nebudů nič žadat, tak se gich zebralo osom, w noci prisli na Windschachtu, a panu frboldgarovi Belowi na dwere tůho bůchali abi otworil, ani hagdusy sa neopowazili wen winsti, a potom gissly k druhemu panu frwaldgarowi na Probownu, tam tgess bůchali, ale neboli pusteni ani odpoved nedostaly, tak issly cez cely Pgark w tmaweg nocy a kricaly, hawgari s tichto handlow gestli nepridete wssecy zagtra, čo na zdegssich handlach robite popoludni do sl. Bergrichtu a potom pogdeme do komorhofu, tak windeme mi wssecy kralowsky ag kwerski, a spolovice was pobigeme a Pgark wipalime. Tak na druhi den bol lwon, Hawgari sa zrekli a issli wssecy do mesta. Pani to wideli, sa zobrali ag ti a zamgessali sa mezi hawgarow, a počůwali čo pitagu a konagu. Ale hawgari boli napiti gako na lwon biwa, weru tam schichtmagstrom a ferwaldgarom ag zle hawraweli a panu oberstkamergrafovi žalowali gako z hawgarmi zle zachazajů.

Potom ti pani sa mezi sebů zhoworili a sprawili gedno falesno pismo na hawgarow, a poslali pred palatina sameho, že ge tu welka rebelia od hawgarow. Tak palatin poslal dwoch ministrow do Stawnici abi hladely pokog učinit. W Stawnici se ale wibraly stirga hawgari čo negrečnegssy a pritom ale ag mudri, a maly jednu instantiu sebou skterou na panow issli žalowat, prečo gim na lwoni nedagu prid, nebo wzdi howorili že sa bane neplatga, že je welki ferbau, že musga kazdowat. Teda ti popisali wssetke darebne budowiska čo mnoho tisíc kostowalo a užitku stoho žadneho se nepreukazalo. Poslal palatin ale hned dvoch ministrov do Stawnici, aby hdedely pokog učiniti, ty pani ale poznaly že sa to hawgari sa d ze Stawniczy, hned zastali na ceste, a pitagu sa skade su, kde gi i, po gakeg pričine, či magu passi, aby ukazaly passi ag tge pisma že oni gidů tů bůrlivost a rebeliů uspokojit do Stawnicy. Ty powgedali ac mily pani ved ge tam ticho, aby len pani neprenasledowali. Wzali

[1]) Vidz Sborník MSS. z r. 1902, str. 134.

Digitized by Google

gednoho stich stir do koča, aby s nimi naspak ssel, a tû instantiû precitali, a podpisali sa na ceste do neg, že gû ag oni wedga. To bolo Welkonočnû Sobotû 22-ho aprila, a ten jeden chlap dal na wssetke handle na znamost že dwaga pani sa z Budína tu kterí hawgarow milugu a za nich zastanu. Tak se ag Welkonočnû Nedelu wečer zegsli pred Prassownu, nebo tam biwali pokud sa w Stawnicy bawili, nebo ag na Radnom Dome též mali nečo dokonat. A tak wečer uss bolo po 8. hodine zesli ty pani dolu pod bránu na Prassowne, a čitali gim čo mali z Budína pisma tim hawgarom, a na posled kazali wolat krikom, čo powedga. A to bolo. Kralowski pani sa cigani, a to tri krat wikričali, nebo palatina, ag celû kraganskû wrchnost ociganili že tu hawgari rebeliu robga, a widime že hawgari su ubiti a pritom spokogni.

NB. pri konci octobra...

Potom prisslo zase gedno pismo na rathhaus a prwneho maga čitali na rathause steho . ... uhersky, nemecky a slowensky, nebo traga pani, a to čitanga trwalo od 9-tej hodini až do pol trach popoludni, čo se riditi ma a se bude ridiť po celeg kragine, gako aj po mestach.

Na druhi den to gest 2-ho maga prišlo na Pgark gedno pismo od sl. stolicy hontanskeg po wssetkich dedinach, aby se u richtara zissly wssecy obiwately kteri na Pgarku biwagu, tak bol ag pan bergrath Landerer, ag schichtmagstra, doctor, apatekar z lochu mladssy pan Belansky a to zhromaždenga se stalo wedle richtarowho domu na ceste, nebo to bol welky zastup, čo se ludi zbehlo. Tam dal wingest richtar stolik na cestu, pero papger a tintu, potom se pital z lochu ten mladssy pan, Obivateli stegto osady či ste spokogni z wassym richtarom, ale nasledowalo welkim krikom wssecy nge sme spokogni s nim, a to po tri krat. Zas powedel nechcete mat Kuna za richtara, nechceme ho nechceme.

Tak potom cital geden pan uhorsky to pismo a powedal slowensky, že wedle welkosti a waznosti, ge nassa dedina ze sessteg class(y) a že každa clasa dwuch wislancow ma wgaceg mati, tak potom wolili ti wssecy na ktereho mislely že wge nečo pred pani potrebne a mudre powedat, trebas len ag želgar bol tak bol prigati. Tak bolo sest hawgarow, traga remeselnici a traga pani a stir nehali osobite aby obecnú ladu wartowali u richtara.

Na druhi den mali uss ta do Schgach gisti, tak potom uridili w prítomnosti wsseho zhromaždenga že každi bude mat 2. zlate w sribre na den, a pet wozow postelowali gich na odwezenga. Mali dwe nationalske zastawi, cerwena bgela a zelena a z tureckow muzikow gich odprewazali cez Styawnicu až do Antola a dne 4-ho maga boli w Schahach, a pgateho zase gisla muzika proti nim, a z muziku se domu wečerom nawratili a z mazgarow na Pgarku mnoho strilali.

Dne 18-ho marca gako ta sloboda prisla do Stavnici, hneď na dom wistawili welku zastawu, na bergrichte, na komorhofe, po sklepoch, a kde

Digitized by Google

gaky meský pan bíwal, nebo zeman, tak bola sama zastawa. Na Windschachte, też na Novom dome, na Probowne, na Schefarne, na Starich hodinách, na Marschadgarni, u Schilerow, na Winschachte u richtara, na Pgarku, ale nagwetssa bola na apateky. Ta bola 3. lachtre sklže, ale gu ag wetor roztrhal a stangu zlomil.

Potom prisli dwaga pani od hontanskeg stolici na Pgark do Lochu a dali wssetkich obiwatelow zakazat, aby se zesli. Potom se pitali kazdow každeho gak wisoko swoge gazdowstwi schatcuge, togest dom zahradi lúky a oračini, a každi wisse tristo zlatich magici, se menowal gardista. Ostatno počugete budúcim caszom.

Potom po kratkom casze zase prissel od slav. stolicy geden pan, a rozkazowal aby se zissli k panu richtarowi, a to nge len gazdowga ale ag želgari, ag mladi kteri na wgac gako 16 rokow. Potom gim predngesol že ge kragna nassa sama pre seba, a že potrebugu wogsko gesli bi sa negaki nepritel proti nim postawil, tak musime git proti nemu a to stim spusobem, že budete mat od kragni plat 12. x. v stríbre, a wassa obec wam da 10. x. zulag na den, ktere penize se bude skladat u richtara wedle geho dwochodkow a gazdowstwa. A tak se gich nagslo na Pgarku 30. kteri se daly zapisat, to bolo 20 july 1848. a 23 july uss boli wozi prichistane len posadat. Ale si hned wiwolili za capralow a wissich panow. Pana schichtmagstrow pan brat w bergschribgarne ?) mal službu, teho si wiwolilj za capitana a schichtmagstra Herzog za oberleudinanta, kterich ag w Pesti potwrdili. We Wacowe se gich zislo desattisic tich gardistow, a tak isli až do Pesti, a tam pod zastawu prisahali, ag gich lőhnung prigali. Tim panom to ale do oci padlo že nekteri boli uss tak kragsse obleceni gak ti sedlaci, sa gich pitali tich oficirow čo sa to za ludga že ginak wihledagu. Ti gowedeli, ti ludga sa wsseci hawgari a kralowsky robotnicy a mi sme tess gegich predstaweni a kr. pani.

Ti pani pri ministeriume se zhoworili že ked bansky lud pogde na wognu kdo že bude stribro a zlato pre kragnu wirabat. Tak gich wssetkich naspat poslali a rozkazali aby buducne žadneho hawgara z wogaka newzaly.

W tom ale prissla radosna stafeta od Serwu že gich Uhrga prewisili a naspak zahnali a gich wudcow obesili.

Dne 10-ho 7bra 848. prissel od ministerium rozkaz k panu oberstkamergrafowi, aby čim nagskoreg 500 hawgarow, ale aj z riadom poslal do Budina a Pešti, že budu sgance kopat i že budu mat 40 x. strieberne na den. Tak se gich prgam dalo 500 zapisat a odessli 19 septembra na wozach až do Wacowa, tam gich ale na železnich cestach až do Pessti zawgezli, a tak že skoreg gako hodina bola, uss boli w Pesti. Geden den gim dali na odichnutga, na druhi dem gim ukazali čo budu a magu robit, tak za dwa tižne boli hotowi stu robotu a domow sa nawratili.

Digitized by Google

Potom ale nass palatin Stefan zložil swogu službu palatinsku a odessel na swoge podanstwo a tam zustal. Nass kral ale a rakuský cisar Ferdiuand I-wi odessol z Widni do Tirolskeg a tam zustal za par mesgacow. Potom ho ale žadali Rakússani aby domu se nawratil. Prissol on ale dluho se nebawil, lebo pre welku bûrliwost se bal, že ho zabigu, tak zas odissow do Morawi do Brna, a tam zostal biwat.

Potom se Uhrga pri dgete sprawili mezi sebû a wiwolili si dewgatich panow, aby ridili a sprawowali kraginu, a nazwali gich ministerium. A w ten čas odnali w-setko stribro a zlato, čo se w Uhrach nagsslo to gest w banach královskich ag gemerskich a tak se wgac newozilo do Wgedni ale do Pessti, a dali uherske penga e robit, to gest ten napis ag wapnu uhersku na gedneg strane, a na druheg strane Panu Mariu patronku uherskû. A ti dewgati boli nasledugicy. Negwissy sprawce po palatinowi bol Ludwik Batyani potom Ludwik Koshut, tento bil penežni minister, kteri na duchotky kraganske pozorowal. Treti bol Stefan Sečeni kteri na cesti kamenite a železne ma opatrowat. Stvrti Gabriel Klauzula, nad rolami a nad remeselniky a ginim obchodom. 5-ti Franz Deak, kteri ma sprawowat každemu spravedlnosť. 6-ti Lazar Mesaroch, tento bude wogsko sprawowat. 7-mi Paul Esterhazi, kteri bude sprawowat, abi nam susedne kragini neuskodili. 8-mi Joseph Ötweš, tento bude nad skolami. 9-ti Berthold Semery, kteri bude sprawowat, abi se w kragine zbureni nestalo.

Tento poradek ale dluho netrwal, ale se Chorwati zbûrili proti Uhrom a witahli naproti nim dewatdesgat tisíc z petsto kanoni, a uss bol ag par mesta zwitazil, ale se hned zburila kragna ta strana od Chorwatskeg a issli proti Chorwatom, ag gich zbili, nekelko kanoni gim odnali, prach a ginssu munitiu gim wzali, padesgat wozow chleba a múky gim wzali a Chorwatow naspak zahnali, a petnast tisic zagali wogska, ag 27 oficirow. Gich wudce bol Gelassic nazwani, kteri bol Ban w Crwatij to gest negwetssy wladar, a pritom mudri negwetssy General nad wssim wogskom.

Potom sa zodwihli Serwiani naproti Uhrom. Gako Chorwatow odbawili a zbili, gisli na tich Serwianow, ti gich čekali na geduom wrsku welmi spôsobnom, ale mali mrcha kanongerow, tak nemohli Ubrom usskodit, a nepadlo len osem chlapow a dewat koni. Uhrga ale gisli za nimi a zabili gich dwesto tri a dwacat, a mnoho munitii gim zobrali a zahnali gich domow. Potom sa zase Chorwati zozbirali a gisli proti Uhrom, ale Uhrga gich tak obkličili ze trich stran, a z stwrteg bola welka woda, ale w ten čas pital Gelaschic pokog na tri dni, to wogsko zatworene tam nehal, a won si druho wogsko wzal a Raab oblahol. To wideli druhge mesta a dedini to sa wssetko ludstwo zobralo gako Komarno, Trnawa Presporok a ginsse okolične mesta a rozehnali gich, ale Gelassic usgow toho bi boli tam hned obesili. O par tižnow zase prisgou pred Wgeden s tridcat tisicami, a že bude wgedenčanom na pomoci, abi čo potrebo wali, nebo mu znikade uš pengaze neposlali na pomoc.

Digitized by Google

Dne 5-ho 8-br 1848. prisel geden nemecký grof Lampert nazwani, do zamku Budínskeho a zawolal ministrow a ukazowal gim wulu kralowu a geho rozkaz.

Prwo bolo že nema bit Batjani prwi minister, ale Waj. Na to nepriwolili; druho, že se ma dgeta dokonat a rozgit, ag to nepriwolili, a w tom se zbehlo celo mesto. W tom widel že tam dobre nebude, len se wiklzol a skoči do koca a utekal, a tam na moste kone chitili a jeho witrhli s koča, hned ho wizetgerowali a nagsli pismo pri nom od Gelassica, w kterom bolo pisano na generala nagwetsseho, kteri nad woganskou cassow wlace, abi mu negskorssich dnach poslal sestokrat tisic, nebo že tolko potrebuge mesačne na geho wogsko. Ten list wzali a poslali ho do Widni mestanom. Ti ked prewideli gakeho kazdu magu, a to bol nagwetssy wladar nad wssetkim cisarskim wogskom. Geho meno bilo Latur. Tak hned prenho poslali, ten list mu ukazali a jeho hned odsudili obesit, a to abi se dluho neotáhlo, na tom dome, kde wisela lampa, lampu dolu a geho obesili, a potom ho este len pichali, haki s neho meso trhali, pokad dolu neodpadol roztrhani.

A toho Lamberta na moste budinskom negprw cez brucho a wen chrbtom pagnet prebodli, wen s koča wihodili, a na kusi rozsekali, a a hlawu mu ottali a do Vidne ag s telom w truhle poslali.

Za nim issli wozi stiri. Na prwom woze boli prazne sudi pod tim menom ze idu pre wino, ale tge wozi se welmi prehinali a prasstali od welkej tarchi. Tu ta warta sudi zhazali a woz prehladuwali, tak nagssli 4. canoni w slame zakrutenge, tge hned odnali, na druhom woze dwa welke sudi, že wino wezu, ale ag to bola priwelká tercha. Otworili ale wideli dukati a dwacatniki čo Gelashitcowi wgezow, ag to sa zide. Treti woz prehledowali, sudi otworili, plni boli gulow do tich kanonow. Stwrti boli sudi prachom naplnene wsetko se to Uhrom zislo.

Potom poslal Gelasic trich generalow ze swogich k Morawi, a tam gich uss Cechowe ag Nemci esste s negakima zebrani bolo gich tritisic. Techo wogska generalom boli mena: Hurban, Stur a Hadca, ale se oni ag w Turci tulali a sebe werbowali okolo Trenčina a po tich slowenskich stolicach, ale to zwedelo slawne ministerium, tak se potom menowala ta hlawna služba w Uhrach, ked gich kral nehal ag palatin, a we Widni se tez taki nagsli čo ridili, gako gich cisar opustil, a ty tu sluzbu menowali camarilla. Tak ministerium daly tlacit takowe stafeti a posilali po dedinach ag po mestach tech troch generalow fisonomiu, ocy (oči), wlasy, nos, wlasi welkost ag starost gako wihlidagu a 100 zl. C. M. kdo ho chity, anebo hlawu s neho. A tak ti začali bogowat w trenčanskeg stolicy w Nowom Meste pri Wahu, a hned gim prisla pomoc z okolicnich mgest ag dedin. Tam gich skoro polowicu zbili, ostatni ugssli a len tak rabowat chodili od hladu.

Potom 8-ho octobra isslo ze Stawnici 80 mestanow, 40. practikantow

Digitized by Google

ag dwe dela wzali sebow, potom 26 8-br. islo 60. hawgarow kralowskich, ag gardistow 140. a zas z cannoni sebu do Turca do Sv. Martina.

Potom 29-ho octobra prisslo 900. gardistow sami Uhria do Stawnici, tu prenocuwali ag roztog drzali, ag ti gisli do Turca a nagwgac len boli w gatach a kratkich halenkach, a mali kosi a po konci na dluhich palicach priprawene, len nekteri mal kratki stutz.

Potom zase pri Trenčine se zozbiral Stúr, gednu pataliu spravil, kde wella nassho, ale ag geho spadlo, a tich poranenich geho ag nassich do Prespurku do spitalow priwgezli a kuruwali.

NB. Od 22. aprila 1848. Tu kralowski handlowski pani dali pred palatina falosne pismo, že se w Stiawnicy a na Vindschachte pani žadnu hodinu gisti, že hawgari robit nechcu len po hromadach chodga a zmluwagu, len že panow pobigu. Palatin poslal hned tri companie do Stiawnici dwe; na Vindschachtu gednu a po remeselnickich domach do quartielow, pokad gim casarnu sprawili, potom tam biwali, gegich officiri ale boli po panech na kwartielach, a to trwalo az do Michala pokad Stúr pri Trenčine nepokog robiw, ag ze Stawnici ag z Windschachti odissli a wgac neprissli. W Stiawnici tgess na Starom Zamku casarnu sprawili.

Gako ti dwaga pani od ministerium boli poslani do Stawnicy pokog robit, tehdi rowno issli panu oberstkamergrafowi a spitowali se čzo je za pricina teg burliwosti. On odpowedal ga o ničem neviem, tu ge ticho, hawgari robga gak se swetci, len bi gich pani lepssge chowali, ale gim kratost robga, mnoho krat sebe newgem poradit. Hned ženi z detmi pridu se ponosowat že sotwi pol kili sebe muže wirobit a ma pet nebo sest deti čo ge pol druheg kili malo na mesgac; ked ag wirobi tak mu z hotowiho odrazi nebo neodobere. A preto že mna ti pani neposluchnu ga sem se rezolwirowal tuto službu nehat, nech tu bude oberskamerkgrafem kdo chce, mne ge od litosti už zunuwano. Czo ga rozkažem esste to ginak prewratga a kratost ludom robga, a žadnim wihražanim nebo grobganstwim.

NB. a to bola ta pricina čzo 22-ho aprila w noci na Prassowne wikričali ti ministerky pani, gakoste na predku uss čitaly.

Dne 1-ho nowembra se Wgedenčani podali Cysarowi a prosili ho aby len do Wgedni prischou.

Dne 2-ho nowembra bola patalia pri Trnawe. Ten polský general Schimonič začal Uhrou bit a strgelat, tak ze wisse dwe tisic ag gedensto plezirowanich do Presporku do spitalou dowgezli, a Koshut bol pri teg patalii, zwedeli, chteli ho chitit, ale utekal, tak že tri statie za nim bežali ale ho nedostali.

Potom 14. decembra wssecy stawnicky mestani museli git do Turca ozbrogeni a practicanti, kteri se tu este nachazali wssecy odesli, a gardiste co se daly zase nawerbuwat, ag ti gissly, a w ten den zase prislo sedemsto Uhrow do Stawnicy na rostog s kosama a stotricat husarow

Digitized by Google

dobrowolnich z hontanskej stolici tez issly, ale ti w Antole a na Sitnanskeg rostokowaly. W tento roku bola gasen pekna sucha a tepla až do wganoc, a to tu burliwost robilo. Koshut sam gissel ze tricat tisicima husari dobrowolnich na swich konach, a oblahol od Presborku tim kragom, od nemeckej zemi až po Trenčin a pri Morave skade wpaduwali ti rebelanti nebo zbognici do Uher abi nam nepokog nespusobuwali.

Ale se zase geden taky rebelant nassol, geho meno ge Slik, a ten ma par tisic zbognikow z Olaskeg zemi, prischow cez Sedmohradsku, kde mnoho mesta wipalil, kde mu brandsteier nedali a ludy wymordowal, potom issel do Kosic ag tam mesto wipalil, ale se s tich stolic ludy shromazdilo a geho welmi zbily, tak že ledwi ussel, a Uhre se do dedin na noclah nawratili. Ti se ale wnoci wratili, warti pomordowali a oni na spani Uhrow mnoho pomarnili, tak skapalo Uhrow sedem tisíc a potom se Kossice cisarowi to gest Ferdinandovi podali ag celo Sedmohradsko.

Ti stawnicky gardiste to gest mestani kter. 14-ho 10-bra ta isli, 17-ho prisli naspak, nebo tam v Turci znegakeho zamku anebo kastgela zacali strilat Sturowi wogaci wen obloki skanonow, ale len na munitiu. Ale geden kanonir uhersky Strobl nazwani gako to widel skočil ze sweho kanona dolu a obratil stiri kanoni proti tomu budowisku a do oblokow. Hned prestali strilat a utekaly do hori proti Morawi. Tak pan Benicky comisar kragansky a general wogansky hned kazal se nawratiti domow, ale ten kanonir Strobl este za nima strelil a tomu generalowi Stúrowi skanonom nohu od stehna odstrelil. A geho wogsko druhi taky nepritel k sebe wzal, geho meno bolo Hurban, skterim wogskom uderil na Kremnicu. Ale w dobrom meste cekal Benicky z geho wogskom a nepustili ho do Kremnice, ale ho welmi zbili ti Uhria, to bolo 12 januara 1849 a wten den prissel Windisch Gräz od Stampochu na Pgark len take forposti par sto gich len bolo, ale uherské forposti boli tri, zdola Warti, na Warte y na Pecinach nebozto na Richnawe. Gako gisly Windishgrecowi hore od Stampochu, tak strilali skanonow do nich a mnohich pobili a poranili, tich hned tam pochowali nebo mali ag hrobaro sebou, ag trogarow čo mrtwich nebo chorich odnassali na wozi a do dedin nebo kde bolo bliže mesto do spitalov odnassali, ale gako gich prwi ras skanoni priwitali tak se hnedky do hwor pustili, a do Pgarku cez Cźumaninu prisli a do tich hagow na stawkach se skowali a do uhorskich strilali; ale geden kanonir skgaru od hodinara pustil wgac kanoni do nich, ale ti wibehli hnedky wen na luki, druhi Windissgrecowi gisli po zamočnu horu až na pleso, a len pri kragi boli za stromama a tak do nassich strilali, ale Uhrga gich preci zahnali naspak do Stampochu, nebo boli kanoni ag na Kőnigschachtowneg Halne, ag w Richnawe a tak gich odprewadili. Tí Windishgrecowi mali ag welke raketle, čo chteli snimi zapalit ag domi ag na ludy, nebo ked to spadlo, to žaden nemohel uhasit. Na Haglerowej Rowni bol geden stal ten zapalili, ale ag do gruntu zhorel.

Digitized by Google

To bolo 19-ho januara 1849. Potom ale se zase 21-ho januara hore zebrali, ale uss odehnati ale nasich to gest Uhrow wisse 200 chitili, zbrog odebrali a gich sebou wzali, a za tri dni este po horach chodili a poskowawanich Uhrow lapali a Pgarcani sme museli tich Uhrow chowat, w margschadgarni boli wssetke izbi naplnene z wogaki, ag skoli wipratali a kasarnu sprawili. W nedelu se počala ta bitka o stirach popoludni, a trwala az do 8-meg hodiny pri Maschine se dokonalo w teg dubinky a potom len este isli po domach hledat na zedenga čo dostali, ale ag ssati braly, ginsse wecy, maso hledali po kochach y w zemi zakopanwo to sebu wzali, múku, chleb, maslo, krumple, strowu a wssetko čo na zedenga bolo, nekteri si kupili brawčowinu na zimu y na leto slaninu a zakopali sy, bud v komorach, nebo do kochu sy zawesili, ale ani w zemi ani v kochu nenechali. Hrnce wssetke pobrali, a gissly po wrchach a tam sy warili čo nakradli. To len ti prwsy kradli. Za nimi prisslo potom mnostwi a na Pgarku nocowali, a síce tak ze po 10. 20. 30. y 35 do gedneho domu na noclech prislo donesli sebu mesa ag chleba, len gazdina musela warit a do polowky neco gim dat. Zanimi prisli potom na konach a kde bola mastal wssade zawgedli kone a krawu sy musel lebo do komori nebo do pitwora kazda uwgazat. Ostatni issli na Stefulto na Sitnansku, a kone a krawi sy musely wen z mastalov wiwgest, a wogacy si powgazali a seno zezrali. Oni slubowali že za nima seno dowezu a že gim wratga, ale rano sa zebrali, a pru odešli. Ti wogacy boli nagwgac w otrhanich czismach, a na silu zali dobre czismi a daly si ostrohe ze starich na tge dobre pribit, žaden se nesmel branit, nebo hned chteli rubat.

A to bolo na den mena Gezissa. Tich polapanich Uhrow dowgedli w pondelok y w utorok na Windschachtu, nebo loker mali okolo statii pani Mariy pri panu protokolistowi, tam ohne kladli a warili sy ag spawali, nič to gim neplatilo či ge snach, nebo wetor, ag dast na nich prssal. Drewo chodili po domach brati, ploti, planke, rigle ag sklpi stinali a tak palili a to trwalo 2. tižne. Forposti stali od Windschachtowni teich, wssetke ploti od pgarskeho gapla az po belowicku spalili, nikde nebolo cez Pgark wedle cesti ani sklpa, ani rigla widget. Potom ale w lete dali pani dubi cachuwat na sklpi, a gedlice na vigle, a tak wisse pettisíc gedlic witali na ploti a to Windischgrecowi wogacy popalili gako uhersky nepritely.

Kde ale neboli Nemcy na kuartieli, tak musely tich zagatich Uhrow gazdowga chowath, a to sice len s Kostoliska kazdi kazda musel dat 5 ft. messa a uwarit budto z muky, nebo strowu nebo krumple a to do markpsadgarni to gest do stareg fari, nebo w ten čas zaden pan tam nebiwal. A w ten čas bolo messo po 5 grossy., nezadluho bolo po 20 kr. a w auguste bolo po 24 kr. funt howezini a baranina w gatky po 20 kr.; po ginssich mestach bolo po 30 nebo 36 kr. funt hovezini.

Na jakubsky garmok w Lewicach bolo par wolow za 1200 zlati, gedr

Digitized by Google

krawa za pet ag 600 zlatieh, nebo w ten gisti den wibubnowali a witrubili Kosshutowe nebozto uhorskge banknoti, nichto nebol powinen gich brati, tak ale ti lakomi čo mali čzo predawati, brali gich, ale len za malu cenu. Tak bolo wssetko ag desat krat drachsge gako nagprw a to len pred dwoma hodinami este mohol dostat nečo kupit.

W *Stawnici* bubnowali popoledni o 3-tej hodine dne 24 july že žadne koshutky to gest banknoti se nebudu wgac brati, po 5. po 10. 25. 50. nebo sto zlatich a wisse len tge na 15. 30. kr. 1 zlati a 2 zlate ale len na kratky čas že se budu prigimat, ale tge tak naras skapali, že ani chiru o nich nebolo. Potom dali hawgarom pri lwone nowe cedule Banko-Einlesungschein, na 1. zlati, na gedneg strane bola nemecka na druheg uherski witlaceno bolo že su platne, ale zane nikdo nechtel dat nist. Rano bolo na Mageri po 6. nebo 7. zlati za striberne pengaze, o 10-gateg bolo po 17. neb 18. zlatich gedna killa pssenicy.

Gako w geseni 1848 Uhri z Nemcy se tak bogowali, a welika sila nemeckeho wogska prisslo, tehdi budinsky zámok a coly Budin odnali, a tadnu se zatworili. Uhrga gim ale wodu odnali, ale nge wssetku, nebo tam sa na tri pumpi woda do festungu tgaha skrze kone, nebo woly, tak gim 2 pumpi odnali ale tretu nemohli nagst. A'e Koshut uss predtim korunu a čo treba ku corunowanu sebu wzal do Debrecina a wogsko uhersko tristokrattisic snim islo a 500 kanonow mal sebow a dobrich kanonirow mal. Tam bol celu zimu w logri pri Debrecine, cekal gich tam že sy pre korunu prídu Nemci, ale oni sa len o banske mesta starali gako bi mohli obdržat. Gako Windischgrätz prisel do Stawnici, to bolo ponde'ok 22 januara 1849, tak pred nim utekal genera' Gergey ze wssetkim wogskom ag z munitiow na Bistricu nebo on wedel že necha na obsadenga wogska neco tu, a že gich potom daleg bude meneg, že gich lechsse premožu. Gergey ale w kozelnicky most na Hrone dal rozhazat a spalit abi Nemcy za nim netjskali. A tam ge za Hronom trocha wissa cesta gako pred Hronom, tak genera' Gergey dal do tich Nemcow canoni pustati a pechota musela na ten wrch za Hronom se rozprestrieti a s flintow do Nemcow strielati, a tam welke mnostwi Nemcow padlo. Potom gich silil ten oficir že magu pessi cez Hron pregsti za Uhri. Probuwali, gich mnoho woda pobrala.

Boli w Stawnici za tri tižne Windishgrecowi, ag Hurbanowi wogacy, us bo i orli wistawene, ag nama'owane. Gako ale prisli Uhria od Lewíc tak predwečerom, nemecky officiri boli na Novom Zamku, a diwali sa ci gich ge mnoho, ale gak wideli že hussari mesto obkličugu od wrchu a od spodku, len se officiri dolu pobrali a celim behom uteka i proti B 'eg. Prisli Uhria do Stawnicy o gednu stwrt hodinu, uss nebolo Nemca a gednoho nagsti. A to'ko gich bo'o, že ked gim hospodu w suchom a teplom abi boli, ze skwol normalskich, ag latinskich wssetke stolice w bazali a tadnu gich pustili, mimo tech trech cassarnow, ktere boly

Digitized by Google

wten krat w Stiawnicy, to gest wisse Klopačky prwi dom, do Magerskich se menowalo, kde sa 160 wogakow zmestilo. Druha bola na hornom ringu u Lanzerow, ag tem sa wisse sto spratalo. Potom na Starom Zámku w kasarni, a čo sa nepratali, tehdi ag do arestow gim slami daly. Wten čas Kosshut po trikrat sriebornu furu dal do Pesti zawgest a tam peugaze togest tge uherskim napisom dwacatnike dal robit, ag kragcare uherskou wapnou dal narobit. Ag banknoti robili w Pešti, ale to boli kunstownegsge a kragsse gako nemecke.

Čžo se pri Komarne robilo.

Koshútow swagor bol za festungscommendanta w Komarne, a dobre bol ze wssetkim zaopatreni, a wogska mal mnoho y kanonow. Len sa Nemcy usilowali do Komarna wegst. Strielali den a noc do Komarna. Tam ale dache zebrali dolu abi nemohly zapalit. A ked uss tich gulow nahazali mnoho do tich murow, ktera se nerozpukala, isli pozbierat Uhria, žebi gim na druhi krat este neslužila. Okolo Komarna sa w sedmero schgance porobenge. Uss geden raz maly predne 3 schgance, ale gich snich chitro wihnali. Potom dowgezli s Tallianskeg negake welike dela, že gezli stima neporucagu, že uss potom ge darebne. Ale chteli mudregsse spravit, nechali gich na schife a gisli na prosred Dunaga že gim blisse bude strilat. Ale Uhre s Komarna do schiffa par gulli pustilli, pohubili schif a potom do wodi sadol ag kanoni ag z ludmi a tam odpóčiwa.

Potom w Auguste prislo ku Komarnu od Morawi mnoho Russow ag Kozakow ag Nemcow zezbiranich, kteri mali uss tu hlawnu pataliu dokonat, kteri zwítazi. Nemcy prisly popred a spravili si loger a swoge flinti si do piramitnow postawali do poradku, wtom ale general Bem negakim fortgelom prissel z kanoni a z wogskom, len dal strelit s kanona na tge flinti, wssetko polamalo, rozhazalo ag ludi poranili. Ti wideli že ge to nedobre, nekteri se hned podaly Uhrom, nekterich zabnali do wodi, a ostatnich čo lepssich sebe zagali; pritom też pettisíc ag šeststo wolow, sesttisíc brawow, stiritisíc okowi wina, tisic okowi sliwowicy, dwa wozi s kassow spenazmi generala graf Caroliho s panow 84 officirow 36 doctorow 1-ho adjutanta a 66 schifow ze zbožim zagali a odnali Uhrga.

O Lučenci.

Potom w auguste issli nemecky officiri to gest stob ag z celow muzikow woganskow. Ti muzikanti mali same bgele kone, a ti oficiri ale wsselikeg farbi, a gako prissli prigali gich z uctiwostow, prichistali gedenga ag pitga, ked ale sebe na pokog polihali, zawolali Uhrow kterich mali w kostelach skowanich, začali gak panow tak muzikantow mordowat. Chteli sa branit, na kone sa chteli wihodit, ale wssetke popruhe porozrezowange, tak že zaden nemohel swogeho kona potrebowat. Do gegich

Digitized by Google

flintow nebo karabinow wodi ponalgewa'i a gegich ruri na flintach budto pokriwali nebo spolu zdlawili abi gulla tadnu sa nesmestila.

Potom ti žiwi čzo zostali, gisli da'ej a wedeli že Russi magu pristi, gisli naproti nim a rozpowgedali tim ruskim generalom čo sa gim za potupa stala a škoda o ludi ag o zbrog. Tehdi spolu tak osudili mesto Lučenec wirabowat a mesto potom zapalit a zrucat ale ludi abi čžo možne chranili od smrti. Gedine dwe paničke boli zachranene od rabuwanga a cucanga, tge boli uss starge a'ucztili tich panow czo u neg boli a tam se žadna skoda nestala wogakom. Tge boli ochranene od rabuwanga.

Potom odissli ti Russi do Zvolena, a k nim prissla este taka pomoc sest a dwacat tisic, bolo gich tricat tisic, negwic Hulani a kazdi mal este wedle sebe prazneho kona. Tak isli od 7 hodin az do 12 hod. geden regiment a 200 wozow bol forspan w Stiawnici stelowani mimo swogich wozow a koni čzo mali w kanonach a munitii zaprahnuto. Wssetke tge felce nebo batohe to se gim na wozoch wgezlo, ag tess mnoho flinti wgezli za nimi, czo už newladali gist, nebo uss celiho polroka čo masirugu z ruskeg zemi, a to ag s teg pozadweg Ruskeg. A sestdesgattisic gich gisslo tak za osem dni po stiri tisíc či na konach nebo pesssi; a trebas de si sprawili lager. Gedni mali pri stiawnickeg kalwarii, druhi na Dolneg Rowni pri prachowni, az k siparni skoro k ceste za Pgarkom. Na Gumanine tim bolo dobre, tam bolo pana Gaplowo zbozga este nezezato; pustili kone do neho, hned ho zozali ag wimlatili. Tam bolo krumplow, repi a mrkwi, to bolo pre ludi. Ked zadli odisli preč gako kobilke. Cez Pgark po zahradach ploti zlamali a flintama si owotce ranali a zbirali, ag tim dawali kteri nemohli gich brat.

(Pokračovanie.)

Digitized by Google

O pôvode niektorých zemepisných mien v Uhorsku.

Píše *Veterán.*

Čo je slovanské kdekoľvek, je naše.
J. Kollár.

1. Vôbec o menách a názvoch.

Sotva sa nalezá krajina, ktorá by sa tak nesčislnými a rôznymi menami honosiť mohla, ako vlasť naša. Túto bohatosť zemepisných mien pripísať nutno, nielen rozličným národom tento kraj obývajúcim, ale i veľkej prírodnej rozmanitosti. Horné Uhorsko sa nám predstavuje ako víchrom zbúrené more, ktorého vlny sú alpy, hole, brdá, vrchy, hory, kopce, hrby, výšiny, brehy atď. rozličným smerom sa ťahajúce a rozličné skupeniny tvoriace, na ktorých sa nachádzajú: zápole, bralá, končiare, urvy, balvany, hrebene, sedlá, priesmyky, prievalce, vrchoviny, s jaskyňami, pelechami, pivnicami, dierami, podkopami, baňami, zemnicami, úkorami a prepasťmi. Medzi týmito vrchami rozprestierajú sa široké i úzke doliny s úbočami, úložinami, rovinami, stráňami, lúkami, luhami, pasienkami, lazy, poľanami, cúdenicami, kopanicami, mýtnicami, záhonami, grúňmi, sveziskami, úšustami, prťami, svázami atď. Naproti tomu Dolná zem predstavuje sa ako morská hladina, so širokými piesočnatými rovinami, planinámi a pustatinámi, tu i tam patrnými jazerami a močiarami. Bahnisté tieto jazerá pred regulovaním riek nesmierny priestor zaujímaly, ako o tom pozostalé mená osád a celých stolíc svedčia a pravde podobné je, že niekdy, ako sa báji, dolnozemské nižiny zaliate boly vodami „sladkým morom“ zvanými. Medzitým vo vrchovatých krajoch, v hlbokých dolinách, pôvod majú: studničky, pramene, žriedla, parajky, zimnice, teplice, prúdy, bystrice, vodopády, ručaje, riavy, slievy, potôčky a potoky, ale sa pritom tvoria: jazerá, oká, plesá, stavy, slatiny, sliače, močariny, bahná, bariny, mláky, trasoviská a priepadliská. Všetky tieto tekutiny schádzajú a slievajú sa do potokov, potoky do riek a rieky do veľriek: Dunaja, Tisy, Sávy a Drávy.

Všetky tieto spomenuté predmety, ako sú vrchy, rieky, doliny ale i ich podrobné čiastky, opatrené sú vlastnými menami a názvy; a keď k tomu ešte i mená osad, dedín, miest, hradov, zámkov, týpov, devínov,

Digitized by Google

ozdov, vorov, palôt sa pridajú, z ktorých jednotlivé i 3—5 mien majú, teda zemepisných mien v Uhorsku nesmierne veľký počet vykázať sa dá, ako sa to skrze sbierky v našom Sborníku uložených dokazuje.

2. Roztriedenie zemepisných mien.

Všetky zemepisné mená a názvy možno ohľadom etymologie na nasledujúce triedy rozdeliť: 1. Na mená pohanskej bohoslužby a starožitnosti sa týkajúce, ako: Baba. Žiare, Perún, Tur. 2. Na mená z kresťanstva prejaté, na pr. Kríž, Sobor, mená svätých a svätíc. 3. Na mená od osôb prejaté, ako: Bolerád, Dragomír, Myslava. 4. Na úrad, remeslo a národ sa vzťahujúce, také sú: župan, kováč; Nemec, Maďar. 5. Od podstatného, prídavného mena alebo slovesa odvodené, na pr. zub, med; biely, teplý; topiť, tŕžiť. 6. Skrze predpony tvorené, na pr. Podhrad, Zahorany. 7. Mená ohrád a pevností, ako: týn, zámok, palota. 8. Mená výšinu označujúce, také sú: Magura, brdo. 9. Nižinu označujúce, na pr. dolina, lahota, Ploská. 10. Mená podľa živočíchov: rak, jelen, vrana. 11. Mená podľa rastlín a stromov: šíp, trsť; jedla, dub. 12. Podľa nerastov a kovov: vápno, soľ; zlato, železo. 13. Mená od vody, riek, vlhkosti, blata odvodené. A 14. Mená inojazyčné a záhadné.

Z tohoto všeobecného roztriedenia mien, na základe J. M. Korabinského geografického lexikona, len mená pod číslom 13., odvodené od vody, riek, vlhkosti..., a to menovite osád t. j. obydlených miest, jazykozpytne vysvetliť a ich pôvod hľadať mienime. Že práve táto trieda do povahy sa bere, to pochodí zo zvlášnej pohnútky. Keď totiž prví osadníci z pozakarpatskej vlasti vnikli do tejto krajiny, tu octli sa medzi nesmierne veľkými a neprístupnými pralesami, a nútení boli podľa riek a potokov sídla zakladať, rybolovom a chovaním dobytka svoju výživnosť hľadať. Prirodzená vec, že títo praobyvatelia najprv okolitým vrchom, zvlášte ale potokom a riekam mená udeľovali a podľa nich i svoje nákolie, stány, krámy, chalupy, lahoty a osady menovali. Tieto mená teda potokov a riek sú najstaršie a najpôvodnejšie a preto i mluvozpytne majú byť rozberané, aby sa dokázalo, od koho pochádzajú, z kadiaľ boly importované, kedy sa začaly užívať, a od koho sa prvý raz v literatúre spomínajú? Ako bohatá na formy a vzdelaná mohla byť tá reč, ktorá tieto umne tvorené mená podáva? atď.

Mená tieto vôbec sú zastarané, ich význam zahalený, a preto ich i rozliční vedomci i rozlične vysvetľujú, pri čom obyčajne pobočné zájmy majú. Prísna a bezohľadná ale jazykozpytná veda nedá sa tým mýliť, keď podľa istých positívnych zásad a pravidiel pokračujúc, otázne a záhadné mená a slová jasne a určite vysvetľuje.

Digitized by Google

3. Niektoré etymologické zásady a pravidlá.

Tak ako každá veda na istých positívnych zásadách sa zakladá a vyviňuje, tak i etymologia čiže slovozpyt takéto zásady a pravidlá postaviť si musí, aby ľubovolným náhľadom prístup zamedzila, ktoré práve pri slovozpyte vo veľkej miere vystupujú. O etymologických pravidlách sa široko rozpísať tu niet miesta, ale aspoň niektoré pravidlá, na ktoré ako dôkazy odvolávať sa budeme, musia podotknuté byť, a k takým prináleží:

a) Že spoluhlásky jednej a tejže triedy vzájomne sa prezvukujú a síce:

Perné: b f m p v, na pr. včela — fčela, dúfať — dôverovať, boj — vojna, pán — bán.

Hrdelné: g h ch k, na pr. chrtan — hrtan, hrvol — grlo.

Zubné: d t, na pr. od tesať; teska — deska.

Siplavé: c č s š z ž dz dž, na pr. džban — žban, cítiť —čuť, šuba — čuba, štyri — čtyri.

Nosové. m n ň, na pr. od sliny: slimák, Perún — Parom.

Ale často *d t,* prezvukujú sa do *s c,* na pr. tehla — cihla, vodiť — viesť. Tak i *k* do *č* a *t,* na pr. kuvik — čuvik, kôra — črep, kmin — tmin, krocha — trocha. Podobne *ch* do *š,* na pr. mucha — muška, chataš — salaš. Ale i *h* do *z ž,* na pr, hríbe — žrebä, noha — nôžka.

b) Druhé pravidlo podávajú jasné a temné spoluhlásky a síce:

jasné: b d ď dz dž g h v z ž, zodpovedajú

temným: p t ť c č k ch f s š.

Z tohoto nasleduje, že temná spoluhláska pred jasnou vyslovuje sa (a v sanskrite sa i píše) ako jej zodpovedajúca jasná, na pr. pros-ba — proz-ba. Ale i jasná pred temnou vyslovuje sa ako jej zodpovedajúca temná, na pr. zahrad-ka — zahrat-ka, voda — vôtka. Ináče jasná spoluhláska na konci slova znie ako jej zodpovedajúca temná, na pr. dub — dub, voz — vos. Nosovky pred pernými znejú ako m, pred zubnými ako n a pred hrdelnými ako ą ę.

c) Krem tohoto prezvukovania hlások etymologia do ohľadu bere i vysúvanie, vsúvanie a prekladanie samo- a spoluhlások a taká je: *Epenthesis,* keď hláska sa do slova vsúva, na pr. hu-ba — gam-ba, žl-tý — žlu-tý. *Aphäresis,* veľmi obyčajná, na pr. homola — 'mila v uhlisku, toporisko — 'porisko; na predku slova totiž jedna alebo i viac hlások sa usekne. *Prosthesis* značí prídavok ku slovu syllabu zmocnujúci, ale smysel nemení, na pr. s-mrť, b-lesk. *Metathesis* značí prehadzovanie hlások, na pr. letorosť — ratolesť, hmla — mhla.

d) Príbuznosť a spolupatričnosť dvoch slovies správne určuje aktivum a neutrum. Na pr. bieliť: belieť, kriviť: krivieť. Podobne svietiť aktivum, má neutrum kvitnúť a tak i svet pochodí z aktivu a kvet z neutra.

e) Každé slovo záleží z dvoch podstatných čiastok totiž z *tvaru*

Digitized by Google

(formy, rúcha), ktorý reč dáva, a *smyslu* (významu), ktorý sa na predmet vzťahuje. Forma musí vždycky skutočnosti zodpovedať. Na pr. meno Slaná (v gem. stolici) formálne odvodzuje sa od soli; poneváč ale skutočnosti nezodpovedá, lebo o soli ani stopy, teda nemožno tvrdiť, žeby sa odvodzoval lucus a non lucendo, a preto sa zvala Slaná, Štiavnica, poneváč tam niet soli, šťavice.

f) Každé slovo predpokladá koreň, od ktorého sa odvodzuje. Čo do útvaru, korene môžu byť trojaké a síce:

Koreň spoluhláskou *zavrený*, na pr. tok, tur, vod. K týmto prípony av, va; za, ka, ar, ra; al, la; on, na; as, sa kladené, samý koreň nadmier prezvukujú, prekrúcajú z pôvodnej formy vyrušujú, ba i aphäresu zapríčiňujú. Na pr. *vod* s príponou ra, = vod-ra, už mení koreň *vod* na *vid*, alebo *bod*.

Koreň *otvorený* t. j. so samohláskou na konci. Na pr. *bi, rie, vi, lie*. K takémuto sa smysel tvorivé prípony kladú. Na pr. koreň *du* (ktorý znamená blasen, wehen, blähen) prijíma nasledujúce tvorivé prípony: j, ch, č, š, s, t, d, l, p, m, a síce: du + j : duj + em. Du + ch : duch-ať, duch, duch-ota, dých-ať, doch-núť (v týchto posledných *u* sa stupňovalo na *y* a *o*). Du + č : dúč-ela (fujara). Du + š : duš-a, duš-ník (Luftloch). Du + s : dus-iť. Du + t : duť, dutina. Du + d : dud-y. Du + l : dul-o (piskor na dúchacom nástroji). Du + p : dup-a (prázdnina). Du + m : dým-ať sa, dm-úť sa atď.

Koreň *jadrový*. Tvorí jadro, ku ktorému sa smysel tvorivé predpony predkladajú. Na pr. jadro koreňa predstavuje: *as*, jeho ale predpony budú: j, v, č, l teda: j-as, j-asný, j-aseň; v-as, v-esna; č-as, č-asný, vč-asný; l-as, l-esk, l-osnič, ale i s aphäresou 'iskra. Alebo druhý príklad predstavuje koreňa jadro *uch* (ktoré sa prehlasuje na: uš, oš, yš, -ys, uč) s predponami: d, ch, t, p, m; a síce: d-uchať (v. act), d-ých-ať, d-uch, vzd-uch (voz-d-uch), zd-ochnúť, ch-úchať, t-uchnúť a t-ušiť (v. neutr.), od toho t-chor, t-uchať, t-ušiť (ahnen), d-uša, d-ušno, d-ušnistý, d-ušiť (stinken) a z toho bzd-och, bzd-eť. P-uchnúť (v. neutr.), p-uchýr, p-uchorina (mechúr); m-ech (kováčsky), m-ošna (kapsa); p-ýcha, p-yšný (aufgeblasen), p-uzýr, p-uzo (rus. Bauch), p-yščiť (r. aufblasen), p-išťala, p-iskať, p-uška, p-ysk. D-učela atď.

g) Slovozpyt *postupný* záleží v tom, že na prehláskovanie málo sa dbá, ale dané slová jednoho smyslu, postupne sa kladú na spôsob reťaze. Všetky takéto slová musia mať jeden *obecný pochop*, v ktorom sa sústreďujú. Na pr. slovo: *pole* s pochopom: campus, rus. Od tohoto sa nasledujúce osady v Korabinského lexikone zaznačené odvodzujú, menovite: Po'ana (väčší, širší kus poľa) dim. Poľanka; ale i keď *n* prejde do *m* (n -m) Polomka. A keď sa *l* vysuje, zostane Po'jana, Po'jan, Po'jník. S Polomka súvisí Polamnica, ktorá ináče (v Spiši) sa zove i Holomnica, z oho sa najnovšie utvorilo: Holló-Lomnica(!).

Digitized by Google

S aphäresou od Poloma, Polom odvodzuje sa Po]lom: 'Lom, z čoho sa utvorilo: 'Lom-nica (v spiš. a nitr. stolici) a 'Lom-na (v orav. a zempl. st.). Skrze tú istú aphäresu povstalo z Po]lan: 'Lan (lán znamená Hufe, Löhne a môže byť lán panský, zemanský, slobodný [Slovn. Palk.] — teda toľko čo pozemok). Od *lan* pochodí meno osady 'Lon-ka (v marm. st.), 'Loň-a (v ber. 2.) a keď n—m povstane meno 'Lám (v hont. 2 a novohr.).

Takýmto synthetickým spôsobom vysvetľuje sa pôvod i takým menám, ktoré iným spôsobom vysvetliť by bolo nesnadné, lebo ako vidno, slovo „pole" rozličné tvary prijíma a skrze aphäresu sa okypťuje.

h) Keď úlohou tohoto spisu je mená na vodu, rieky, mokrotu, vlhkosť atď. sa vzťahujúce vysvetliť, podľa ktorých mnohé osady mená obdržaly, predbežne na tú zvláštnosť reči poukázať dlužno, že slovenčina tvorí isté skupeniny slov príbuzných, ktoré pod *obecný pochop* vriadené byť môžu. Takýto obecný pochop, pochop vody i tu vystavený bude, a formálne i etymom (prvkom) *vod* sa označí, pod ktorým sa budú všetky možné povahy a vlastnosti vody ako riek, mokroty, vlhkosti atď. rozumeť, čo síce jedným slovom nedá sa vysloviť, ale viac i to v cudzej reči slovami vyjadriť. Pochop tento v nemčine vyslovuje sa takto: Wasser, wässerig, Nässe, Feuchtigkeit, fliessen, Fluss, giessen, Guss, rinnen, strömen, Strom, Bach, Moor, Morast, Sumpf, Meer, See, Lache...

Takýto obecný pochop tvorí do seba zavretý celok, tak že žiadne iné slovo iného významu a smyslu prístupu nemá. Reč ale v tomto páde, aby pochopu obecnému zodpovedala, pomáha si tak, že obecnému pochopu, podriadené pochopy postaví a tak rečenými *koreňami* vysloví. Korene takéto čo do formy (tvaru) sú rozdielne a síce: *vod, ap, mor, rla, rie, lie, tok* a *prúd,* — čo ale do významu, sú spojené obecným pochopom.

4. Koreň vod.

Jestliže sa tieto indoeuropejské slová vodu označujúce takto poriadkom napíšu:

slovanské: voda,	nemecké: wasser
sanskritské: vanda,	gothické: watta
litevské: ada,	grécke: ὕδωρ (mad. víz)

patrno, že od jednoho etyma pochádzajú, ale rozličného tvaru. Slovanské je najpôvodnejšie a zachovalejšie a zdá sa súviseť so slovom pad-ám, cad-o. Do sanskritského sa vsula nosovka *n,* ináče v sskr. 'nda, skrze aphäresu *v* sa vysulo.[1]) Litevské 'ada podobne *v* vysulo. V nemčine dostalo priponou *er* a následkom toho: d—s. V gothickom dostalo príponu

[1]) Od vand-a (so vsutým nasalom *n*) odvodzuje sa meno Vendi, Venedi, ktorým sa niektoré kmeny slovanské v I-om a II-om století po Kr. menovaly. Z tohoto pochodí i meno Vind-obona, Viden ale i mená rodinné: Vans-a, Vand-a a Vatta sem sa pripočítujú.

Digitized by Google

ta, nasledovne d—t. V gréckom prijalo príponu *or*, a tomu pripísať, že *v* vypadlo a *ú* sa aspirovalo. V lat. *ud*-or toľko čo vlhkosť, ud-us = mokrý.

Tvary týchto slov sú nášmu *voda* príbuzné a často naše slovo naráža a vysvetľuje sa takýmto príbuzným. Na pr. poľské wata, naráža na gothické watta, ale v poľštine prichodí i *uta* a diminutiv *utka* a znamená to samé, čo kačka t. j. vodného vtáka. Tak potok Gidra naráža na grécke hydor, hydra. Alebo potoky: Visa, Vis-la, Ves-ser narážajú na nemecké Wasser atď.

Ináče koreň *vod* zavretý, vystavený je nadmier mnohým pretvarom, lebo keď reč má týmto pochopom mnohé predmety pomenovať, musí si príponami pomáhať a tvorí sa kakofonia, čo genius reči netrpí a preto sa koreň prehláskuje, samohlásky stupňuje, vyhadzuje a vsúva. Na pr., keď ku koreňu pripne sa *va* teda bude: vodva, ale vodva špatne zneje a preto 'v—b a povstane zvučné: Bodva. Ale reč má i tú vlastnosť, že nerada jedným slovo-tvarom mnohé predmety označuje a preto hlásky jednej triedy (vidz č. 3. a) zameňuje, alebo i aphäresou si pomáha. [1])

Od koreňa *vod* bezprostredne sa tieto slová odvodzujú: dim. *vôdka, vod-natý, vod-ový, povod-eň, povod-ný, Vodan* a *Vodník* (vodní báj. mužovia), *vodnár*, ale i *vidra* (vodné zviera), *vedro, váňa* a *vadnja* (vodné nádoby). Od tohože koreňa odvodzujú sa potoky: Vidra (stol. čongr.), Weidric (prešp.) a Gidra (prešp.), čo na tvar veľmi starobylý pokazuje. Osady ale pri potokoch a okolo vody ležiace podľa nich sa i menujú a sú: Dobravoda (stol. nitr.), Vod-erád (Vödröd stol. prešp.), Vod-ník (ban.), Vad-na (borš.) a s vysutím *d* Va'ňa (hev.), Va'neša (žel.) a Vatta (preš.) čo na gothické *watta* upômína.

Pod číslom 3. a. rečeno, že perné v, b, m, sa zamieňajú, na základe tomto i tuná od *vod* odvozuje sa i *Bod* a *Mod*. Od koreňa *bod* menujú sa potoky: Bod-va (torn.) Bod-rok (zempl.) a podmienečne i Bat-ar (ugoč.) A osady pri a podľa vody (body) ležiace, do prosta sa menujú: Boď (bih.), Boďa (kom.), Bod (abauj., hev.), Boda (bar., šim., bhr.). S príponou *ov:* Bod-ovice (turč.) S príponou *on, ina:* Bod-onice (žel. Bodone), Bodáň (báč.), Bod-oň (bar., hev., novohr.), Bod-ina (trenč.). S príponou *ice, ák:* Bod-ice (lipt.), Bod-ák (prešp.), Bod-ok (alebo s metathesou) Obdokovce (nitr.). S príponou *ol,* Bod-olo (abauj.), Bod-oľa (bar.) a s príponou *or.* Bod-orovce (turč.).

[1]) Pôvodne mená od vody odvodené, mohly by byť jednoducho tvorené a rieky, potoky, podľa nich i osady pomenované; lebo reč naša z tohoto ohľadu je nadmier pružná a ohybná, a z koreňa *vod* na pr. znala by rozličnými príveskami tieto mená utvoriť: Vod-ník, Vod-na, Vod-ina; Vod-avka, Vod-ovo, Vod-ice, Vod-ra, Vod-or, Vod-oš, Vod-ušice. Vod-ula, Vodva, Vod-ava. Ale i s predložkami: Zá-voda, Zá-vodník, Po-vodna Návodník. Prí voda atď. Pozdejšie ale mnohonásobným užívaním (ako sa to v reči stáva) ošúchaly sa, a vsúvaním nosovky *n*, preblaskovaním *n* do pernych: *n*, *p*, *b*, a aphäresou zpotvorily sa. Nemálo k tomu prispely i cudzie reči a národy.

Digitized by Google

Od koreňa *mod* menuje sa potok Mod-ra (prešp. a zempl.) a osady: Mod-ník (ban), Mod-oš (ban) a Mod-ra (prešp.) Ináče jadrový koreň (číslo 3. f.): *od*, tieto rieky majú: V-*id*-ra, M-*od*-ra, G-*id*-ra. Sú to prastaré a súčasne tvorené mená.

Koreň *bod* pretvaruje sa (o-u) i na *bud*, ale to môže značiť i budovať, stavať, alebo i bájeslovné indické *Budh* [1]), ktoré ako sem nepatriace pochopy, keď sa vytvoria a pod bud sa len miesta vodné, vlhké a potočné rozumieť budú, teda sem patrí: Buda-týn (trenč., toľko čo Wasserburg), Buda-vár (salad. toľko čo vodo-var a vor = zámok, závor), Bud-in (pešť.), Buda-mér (bar.), Budzi-mir (šar. od osoby prejaté mená), Buda (sal) atď.

S gothickým watta súvisí Watta (prešp. 2) ale i potok Bat-ar (ugoč.) a Báč (báč) osada pri močarine Mostong ležiaca (srov. koreň moč). Nie bez príčiny Báč-falu (hont.) a Bat-izovce do nemčiny Bachs-dorf sa prekladajú a na pochop vody, potoka poukazujú. Iné osady tohoto mena sú: Bač-ka (zempl.), Bač-ko (zempl.), Bač-ova (ungv.), Báčka (ráb.), Báč-a (sab.). Bad-ince (ban.), Bad-e (ban) a podmienečne i Bad-in (zvol. a hont. 2.). (Srov. nem. Baden).

5. Koreň vod s aphäresou (okyptený).

Koreň *vod* už v litev. 'ada, a v sankr. 'uda ako okyptený sa predstavuje. Mená tohoto tvaru majú potoky: 'Ud-va (v zempl.), 'Ud-urna (zvol.) a vysutím d: 'U'na (Inn).

Avšak do koreňa *vod* často sa vsúva *n* (ako v sanskr. vanda) a také s náterom sanskritským mená potokov sú: 'Ond-avka (zempl. a šariš), 'Ont-ava, alebo i bez nosovky: 'Ot-tava (šopr.), a odtiaľ i mená osád sa odvodzujú: 'Ond-od (belhr. a žel.), 'Ond (zemp.), 'Onod (borš.).

Bezprostredne na vodu sa vzťahuje i koreňové jadro 'is, 'as, 'us, ktoré z koreňa *vas*, odstránením *v* skrze aphäresu povstalo. Podľa tohoto sa menuje 'Is-a alebe 'Iz-a potok (marm.), Is-ter (Rimania nazývali dolný Dunaj), Is-a potok (v Rusku, Visla ináče i 'Is-la sa menuje). Prezvukovaním 'Is na 'Us, menujú sa osady: 'Us-ovce (šar.), 'Us-ka (satm.), 'Us-od (pešť.), 'Us-ov (prešp.), 'Us-ťa (orav.), 'Us-opa (bih.), 'Uza-panit (gem.), 'Us-ok (ungv. s prosthesou Hus-ok), Hus-t potok (v marm.). Sem prináleží i 'Oz-ero, Jaz-ero od čoho sa menujú osady: Jez-ero (žel.), Jezernica (turč.), Jez-ersko (spiš.). No, keď ale v slove Oz-ero, Jez-ero i

[1]) Meno Buda prichodí v Poľsku 178 ráz, v Haliči 50, v Česku 6 ráz a znamená v sanskrite Budha ako Hanuš (Wiss. des slaw. Mythus str 264) píše: »den Zustand des Erwachseins, d. i. innere Erweckung« teda buditeľa prírody pomocou slnka, boha ohňa a svetla. A poneváč Slovania boli pôvodne tiež ctitelia svetla a ohňa, teda možná vec, že prejali i mená na Budhu, t. j. buditeľa prírody sa vzťahujúce, ako mnohé indické. Tak Budi-mír je meno osobné, složené z budiť a mír. Mír je ale svet (Weltall). Budimír by teda znamenalo: buditeľa sveta, všemíra, t. j. prírody.

Digitized by Google

O a J sa aphäresou odstráni, zostane *ze, se,* z čoho povstalo jednoduché nem. See, a rieka tohože mena: Sa-va [1]) (sr. Sajna).

Keď výš spomenuté koreňové jadro: *i's,* (analogične ako id, od) tvorivými predponami: t, v, b sa opatrí, obdržíme korene: *t-is, v-is* a *b-is.*

Od koreňa *tis* odvodzuje sa rieka Tis-a, Tys-ja, (i v Rusku prichodí pri Rjazany), Tős potok (arad.), Tibiscus; Tibisis pripomína Herodot, ale pod tým sa Temeš rozumie (Šaf. star. I. 550) a Temeš nie je slovanské slovo. Ale Pathissus (= Po-tisie) prichodí u Plinia († 79 po Kr.), Partiscus u Ptolemaea (žil asi 175 po Kr.), Tysianus, Tisia u Jornanda (ok. 552 r.), Titza u Konstantina Porphyrogennety (r. 945). Toto sú prvé dejepisné stopy tohoto mena. Muselo ale už značne rozšírené byť, keď Plinius ho zaznačil.

Od koreňa *vis* odvodzuje sa Vis-tula, Visla, Vez-er čiže Ves-ser (v Rusku), ale nalezá sa toho mena: Vis, Visa potok (v marm.) a prejaly ho osady: Vis-lava (šar.). Vis-lov (bar., borš,, šun.), Vis-nek (hev.), Vis-kelet (prešp.), Vis-ka (nitr.), Viz-en (žel.), Vis (šim.), Vis-ak (žel.), Vis-tuk (prešp.), Vis-onta (šim.), Visk alebo 'Js-k (marm.), Vis-kovec (hont.), Vis-ešda (ban.). Ale i v Polsku: Vis-loje, Vis-łova, Vis-łovice, Vis-łoboki prichodí.

Od koreňa *bis* nazývajú sa mnohé potoky Bistricami a Bistrami [2]). Od tohoto bis (odvodeného od is) meno prejaly osady: Bys-tra (šar., zempl.), Bystré (gem. 2), Bystrička dim. (novohr., turč., zvol.), Bys-trica (zvol., trenč.), Bis-tar alebo Bes-ter (abauj.), Bys-ternica (prešp.), Bystričany (tekov.), Bys-tričky (trenč.).

V nasledujúcom prehľade podáva sa postup a rozvinovanie sa koreňa vod.

Vod-a, Vad-na, Va'ňa.	Bod-a, Bod-va.	Vat-a.
Vid-ra, Gid-ra, Mod-ra.	Bud-a, Bod-rok.	Bat-ar.
		Báč-a.

S aphäresou.

'Ud-va.	'Us-ka, Hus-t.
'Ot-ava, 'Ond-ava	'Is-a, 'Oz-ero, Jaz-ero.
	Tis-a, Vis-a, Bis-tra.

6. Koreň ap.

Starobulharský: ape, sskr. ap, lat. aqua (pri tomto p—q na pr. πέντε: quinque, ἵππος: equus), znamená vodu. Stopy tohoto koreňa v našej

[1]) Korene natoľko okypťujú sa aphäresou v slovenskej reči, že naposledy len je a spoluhláska zostane. Na pr. koreň: Chod-iť, chod-ba, imp. choď a neutr. id, in is-t, perf. šiel, po sie-lať a od tohoto po *s*-el. V tomto poslednom *po* je predložka, s reň a *el* prípona.

[2]) Tu nemožno predpokladať, žeby od bystrý, á, é, pomenované boly potoky, al naopak, od bys-triny pochodí abstraktný pochop bystrý. »Z téhož kořene (píše

Digitized by Google

reči sú dosť chatrné. Ináče od *ap* odvodzuje sa: pot, pot-iť, lebo analogične i v gréčitne ὔδος od ὕδωρ, a v latinčine sudor od udor (voda) sa odvodzuje. Ale i slovo ná-*poj*, 'piť súvisí formou i smyslom s týmto koreňom. Medzi zemepisnými menami je dosť značne zastúpené, lebo od *ap* pochodí meno potoka: Ap-šica (marm.), a osady Apša (pri potoku Apšica marm. 3), Ap-ova (hont.), Ap-padia (ban.), Op-ponice (Ap-oň nitr.), Opa-va (hont.), Opa-j (Aba-j, prešp.), Opa-tovce (Apat-falva borš., čan., novohr., trenč. od opátstva sa odvodzuje, ako i Apathi počtom 28.)

I v tomto koreni *p—b* perného a také mená sú: Ab-a (belehr.), Ab-ad (hev.), Aba-falva (gem.), Aba-liget (bar.), Abáň (hev,, prešp.), Ab-da (Brückl, pri Rabce potoku rab.), Abe-lová (novohr.), Abo-ň (pešť.), Obu-šovce (Aboš šar.).

Slova tvar *ape* prichodí i s aphäresou (na p. rieka 'Po) u Slovanov ale s príponou pi-en, pi-n. Pôvodne „pie-na" vyznamenávalo vôbec plyn, tekutinu, vodu.[1]) Potok: Pie-na do Pripeti a táto do Dniepra padá (Šaf. Star. I. 547). Potok Pinka dim. dal mená obciam Pin-kafeldu a Pin-kafeju (žel.). *Pin* ináče do nemčiny sa prekladá ako bach t. j. potok, menovite: Pin-kóc (Ginten-bach, žel., ung.), Piň-e (pri Spitlbach šopr.), Pin-éd (Fischerdörfl) (ráb. pri Rebce potoku). Podmienečne by sem patrily i Pin-tekfalu (žel.), a Pis-ana (šar.), Pis-ke (pri Dunaji, kom.), Piš-ky a Piš-ko (bar.), Pis-korovce (zemp.), Pis-trina (šar.), Pis-tva (marm.).

7. Koreň mor (označuje skupeninu).

Obecný pochop tohoto koreňa je: Meer, Nässe, Flüssigkeit, Sumpf, Morast. V indoeuropejských rečiach sluje: slov. more, lat. mare, nem. Meer a sskr. varuna, v ktorom perné: m—v.

Jestliže pri tomto koreni r, š, k, č, h, ako prípony sa považujú, teda sa obsiahne skupenina koreňov: *mo-r, mo-š, mo-k, mo-ča mo-h*, ktoré i pochopom budú príbuzné.

Od koreňa *mor* menujú sa potoky: Mor-ava, Már-a (marm.), Mur (žel.) a Mar-oš (arad.)[2]). Po týchto a podľa týchto potokov a riek, obdržaly mená nasledujúce osady: Moor (bih.) a s príponou *av:* Mor-avce (Mar-ot, tek., hont., ostr.), Mor-oviany (Mor-va, zempl.), Mor-avica (ban.) Mor-ován (nitr.), Mor-ovno (nitr.), Mar-ov (salad.). S príponou: *oc, ác:* Mor-ác (žel.), Mar-oca (bar.), Mar-oča (marm., bar.). S príponou *ok:* Mar-okháza (nov.), Mar-ok földe (salad.), Mar-ok (bereg, bar. 3). S príponou

Šaf. St. I. 551), z něhož praevropejské Is-teri a His-ter, vyrostlo i slovanské bystrina (torrens) Bystra, Bystrice.«

[1]) Dolu nižšie (č. 11) dokazuje sa, že z tohoto koreňa: *'pa* utvorilo sa gréck. ποτ-αμὸς alebo ποτ-ὸν, ktorému zodpovedá i formou i smyslom slov. po tok a z neho skrze aphäresu povstal koreň tok (po]tok).

[2]) U Herodota (456 pr. Kr.) menuje sa: Maris, u Plinia (79 po Kr.): Marosus, u Jornanda (500): Marisia. (Star. slov. Šaf.)

Digitized by Google

oš: Mar-oš (hont.), Mar-ošfalva (tek.), Mar-ošó (vespr.), a na *ad:* Mor-ad (toln.) a Mor-oda (arad.).

Koreň *mor* zodpovedá sanskritskému *var,* od ktorého koreňa (keď neznačí *vor* = zamok, závor), menujú sa osady: Vár-ad (nitr., šim., arad.) tvorené ako Mor-ad.

Koreň *moš* je toho smyslu čo Sumpf, Morast. Podľa tohoto mená svoje obdržaly osady: Moš-endorf, čo sa do maďarčiny prekladá: Sároslak (žel.), Moš-ovce (turč., nitr.), Moš-kovec (turč.), Moš-nica (ban.), Moš-doš (šim.) Moš-tene (trenč.), Moš-tište (trenč. od mostu?).

Koreň *mok* súvisí so slovami: mok-rý, mok-raď, mok-va, mok-núť, a mená svoje obdržaly tieto osady: Mok-ra (arad., marm., ungv.), Mok-raď (orav.), Mok-rý háj (nitr.), Mok-rín (bar.), Mok-rá lúka (gem.).

Koreň *moč* značí močarinu, moč, a príbuzný je koreňu predošlému. Mená osád sú: Moč-ar (tek., bih., ungv.), Moč-a (kan.), Moč (ostr.), Moč-idlany (nitr.), Moč-olád (barš., šim.), Moč-armaň (šar.), Moč-onak (nitr.), Moč-ola (šar., zove sa i Moš-oro).

Koreň *moh* označuje mokré, vlhké, bahnaté miesta a od takých mená osady dostaly: Moh-áč (bor.), Moh-ovce (tek.), Moh-ora (nov.), Moh-a (bih.), Moh-ol (báč.) a vrch Moh-a (gem.), na ktorom trasovisko sa nachodí.

8. Koreň vla (označuje skupeninu koreňov).

Jeho obecný pochop je: Feuchtigkeit, Nässe Kothlache, Flüssigkeit = aqua stagnans. Prináleží ku koreňom tak rečeným jadrovým (o ktorých výš č. 3. f pojednávano), prikladávajú sa mu totiž tvorivé *pred*pony na predku. V tomto koreni je jadro: *la,* a keď tvorivé predpony: v, m, b, k, p, s, sa mu postupne budú klásť, obdržíme skupeninu koordinovaných koreňov a síce: *v-la, m-la, b-la, k-la, p-la* a *s-la.* V týchto koreňoch spona *a,* často sa medzi spoluhlásky vsúva.

Od koreňa *vla* (srov. vlhký, vlaha, nasledujúce potoky sa odvodzujú: Vla-ra (trenč.), Vul-ka (šopr.), ale i Vol-ga (v Rusku). Od takýchto vlhkých miest a potokov prejaly osady mená: Vla-hy (Wallendorf, spiš.), Vla-chy (zempl.), Vlachy (lipt., ináče keď v-o zovú sa: Ola-sy), Ola-sy (zempl., bih. 2), Ola-sfalu (žel.), Ola-s (bar.), Vla-chovo (gem. Oláhpatak), Valaska (zempl., zvol.).

Od koreňa *mla* (srov. mlá-ka, mlkvý = feucht, verdorben) odvodzujú sa mená osád: Mlač-ovo (nov.), Mol-dava (abauj.).

Od koreňa *bla* (srov. blato, blatný) mená dostaly potoky: Bla-va (prešp.), Bal-kan (satm.), Bal-og (ináče i Bl-ch, Plch sa menuje, gem.), a jazero Bla-ton (= Bal-aton, od okolitého blata tak zvané). Toto meno obdržaly tieto osady: Bal-pataka (šar.), Bal-og (bih.), Bal-kaň (sabolč.), Bal-a (hev., krasn.), Bal-aháza (kras.), Bal-on (ráb.), Bal-ša (sabolč.), Ba-tnica (šar. turč.), Bal-tavár (žel.), Bal-aša (Gyarmat, nov.). Ale i krajiny: Bul-harsko, Bal-t atď.

Digitized by Google

Od koreňa *kla* (srov. kal-uža, kal-iť, kal), odvodzujú sa mená osád: Kal-ava (spiš.) Kal-eno (zempl.), Kal-na (tek. 2), Kal-nic (trenč.), Kal-no (nov., keď nie od Kaliny), Kal-nok (bereg.), Kal-noš (Kal-ništ, šar.), Kal-onda (nov.), Kal-infalva (alebo Kal-nešti, marm. 2), Kal-ina (zvol.), Kal-oča (pešt.), Kal-oča (Kal-očova marm.), Kal-ša (abauj.), Kal-óc (bhr.), Kel-ce, Kal-ota (bih.), Kal-oša (gem.), Kal-usa (ung.), Kal-ló (sab., borš., nov.), Kal-a (sal.), Kal-oš (sal.).

Od koreňa *pla* (srov. ple-so, pli-núť, pla-kať, pl-vať, plu-vať, bl-uvať kde p—b. Ale i lat. flu-o, plu-o) odvodznjú sa mená osád: Pla-vec (ináče Pal-oča, šar.), Pla-via (bereg.), Pla-višovica (ban.), Pla-vna (báč.), Od plesa: Ple-š (arad.), Ple-šovce (zvol., Ple-šivec, zvol. možno od plešivý), Ple-vnik (trenč.), Pla-čova (ban.). Blatonské „Pleso" spomína Plinius (79 po Kr.) menom Pelso, Aurelius Victor: Pelso, Jornandes (552): Pelsodis lacus a Gvido Ravenský (886): Pelsois (Šaf. St. r. 552).

Od koreňa *sla* (srov. sli-aknúť, sia-ct = tiecť, sia-šť = moc, sli-na, sl-ziť, sl-za), odvodzuje sa: Sli-ač (zvol., lipt.) a Sla-tiny, Sla-tviny, keď nepochádzajú od soli.

9. Koreň rie (označuje skupeninu koreňov).

Pochop obecný tohoto koreňa je: fliessen, rinnen, rauschen = aqua fluens. A poneváč je otvorený (vidz č. 3. f.) prikladajú sa mu smysel tvorivé prípony a síce hrdelné: k, j; siplavé: č, š, s; nosové: n, m; perné: v, b. Následkom toho povstane nasledujúca skupenina koreňov: *rie-k, rie-č, ro-j, ro-s, re-š, ri-n, ri-m, re-v, ra-b.*

S príponou *k* tvorí sa: rieka, *k* ale prechodí *č* (srov. ru-čaj) a od toho sa odvodzujú mená osád: Rie-čnica (trenč.), Rečke (gem.), Ré-če (sal. 2, satm.), Re-čen (nitr.), Rie-čka (zvol.), Re-čk (hev.), Ri-čka (marm.), Ri-če (zempl.)

S príponou *j* povstane koreň ro-j, z čoho sa vysvetľuje Ka-raj-ka (studnička v gem.), ale i zd-roj toho samého významu a meno osady: Ra-jčak (nov.)

S príponou *š*: Reš-ica, t. j. rie-čica.

S príponou *s*: (srov. ro-sa, ru-slo, Ru-salka, Ru-sko, Reuss potok v Švajcu) utvorí sa meno potoka: Rus (marm.), Rus-ková (marm.), Ru-st (šopron.).

S príponou *n* (srov. ri-na, ro-niť slzy, ri-núť) tvorí sa meno potoka: Hro-n, pričom *h* je prosthesis a súvisí s gréckym; ῥέω fut. ῥεύσω, jemu zodpovedá nem. Rhein rieka. V Rusku Gra-niška potok spomína sa v s... soch cisára Marca Antonia filosofa (r. 180) Gra-nua = Hron. (Šaf. St. I. 281. Hron odvodzuje od hra-nica, lebo toho mena vesnica Hranovni pri prameni leží). Neomýlne rieka Rha u Ptolomaea, u Agathmera P... u Ammiana Marcellina Rha, terajšia Volha, od tohoto koreňa sa odvodz...

S príponou *m* utvorilo sa meno potoka: Rimava (mhont) a obce si privlastnily: Rím-oca (nov.. hont.), Ramoca (šopr. 2.).

Digitized by Google

S príponou *v* (srov. ria-va, lat. ri-vus, revať = strmo tiecť) utvoreno: Revúca potok (gem., zvol.) a osád mená: Re-v (hev., prešp.), Re-vúca (gem., zvol.), Ré-vfalu (ráb., šim., trenč.), Re-vište (tek.), Revišeše (ungv.), Re-višne (orav.)

S príponou *b*, ktoré povstalo prezvukovaním *v*, odvodzuje sa potok: Ra-ba a Ra-bnica alebo Ra-pca (ráb), čo upomína na ria-va, lat. ri-vus. Podla tohoto sa osady menujú: Rab-ca (na hranici Rakúska), Rab-čica (orav.), Rab-é (bih.), Rab-nic alebo Ram-oc (b—m, šopr.). A s prothesou *d*: D-rava veľrieka.

10. Koreň lie (označuje skupeninu koreňov).

Obecný pochop tohoto koreňa je: Giessen, Giessbach: aqua fundens. Jeho príbuzné slová sú: liať, lej-a, o-lej, o-lovo, láv-a, loj, laj-no; lúh, čo súvisí s v-laha, ka-luža. Poneváč lie je koreň otvorený (vidz vyše číslo 3. f.), prikladajú sa mu prípony hrdelné: j, k; siplavé: c, č; nosové n (m); perné: b, v a zubné t, z čoho poskladá sa nasledujúca homogenná skupenina koreňov:

lik, laj, loc, luč, len, lem, lab, lev a *lat.*

S príponou *k* odvodzuje sa potok O-lik-a (zempl. asi čo o-lej-ka, o-liev-ka), a s *j* potok Lajta.

S príponou *c, č* dostala meno osada: Lóc, čo je zkrátené Lov-č, (nov., prešp.), a Luč-ivna ináče Laj-čburg upomína na Lovča (spiš.).

S príponou *n, m* utvorily sa mená osád: Len-arfalu ináče Reče (satm. asi čo riečä), Lén-arfalva (gem.), Len-artó (šar.) a možno i Len-dva i Limbach (sal. 2), lebo i potok Lendva (*d* vsuté) nazýva sa (sal.), Lendva alias Limpach (žel.). A keď n—m: Lem-ešany (šar.), Len-thi (sal. 2), Len-tova (nov.), Len-ke (gem., torň.).

S príponou *b, v*, utvorilo sa meno potoka: Lab-orca (zempl.) v ktorom v—b prešlo a také je meno potoka: Lat-orca (zempl.). Potôčok Lovnica alebo Lev-nica (pri Jelšave) a potok Lev-oča (spiš. Leutsch-bach Levča) má ten smysel čo bystrina, ručaj, nem. Giessbach (Sbor. III. 20). Od tohoto lie-vať pochodia mená osád: Lev-oča (spiš.), Lev-ice i Leva (tek.), Lev-ard (prešp. 2), Lev-art (gem. kúpeľ), Lov-šica (prešp. 2), Lov-ce (tek. 2), Lov-asovce i Lov-asi (nitr.), a možno i Lev-er alias Löv-i (šopr. borš., sal.), Lav-ota (nov., propr.).

11. Koreň tok.

Jeho obecný pochop je: fliessen, Fluss. Príbuzné ale slová: tek-utina, r[illegible]-tok, tečem, tiecť. V indoeuropejských rečiach sotva sa nalezá a preto je [illegible]ýdzy slovanský koreň. Málo slov sa dá od neho odvodiť, lebo je za-. v[illegible]ý (vidz číslo 3. f.). Od po-toka menujú sa osady: Potok, Patak (v orav b[illegible] 2, bih. 5, lipt. 2, marm. 5, nov., šar. 5, zempl., ugoč.), Po-točka

Digitized by Google

(zempl.), Roz-toka (ber. 3, lipt. 3, šar., zempl. 2, marm.), Raz toč-na (nitr.), Tokaj (zempl.), Tek-oljany (nitr.).

Jestliže stbulh: *ape* (vidz číslo 6) ako otvorený koreň *'pa* postaví sa s významom: voda, teda sa mu nasledujúce prípony kláść môžu:

j, pi-ják, pi-jem, nápoj.

n, Pi-nka, Pie-na, Pi-na potoky a gréck. πί-νω (pijem),

v, pi-vo, pi-vnica,

t, po-t, po-tiť sa (nem. sch-witz-en, v ktorom witz naráža na watta); pi-*t* = bi-bere, lat. po-tus, po-tare, gréc. ποτής, πο-τόν (nápoj), πο-τήριον = poc-ulum, 'calix. Ale i πο-ταμός alebo ποτ-όν to samé, čo v slov. pot-ok. Z tohoto vidno, že v slove potok, *po* nie je predložka ale koreň *pot*, a *ok* je prípona (tak ako pri: toporisko, *to* nie je artikul ale koreň: *top*, top-or, top-or-isko). Reč ale zavrhla tento pôvodný význam: pot (voda) a pretvorila ho na predložku: po, po-tok a utvorila z neho aphäresou: po]t-ok samostatný koreň: 'tok.

Tečiem, tok je verb. act, naproti tomu: ton-úť, ton. verb. neutr. flüssig werden, liquescere. Od koreňa ton (srov. č. tuně = hĺbka vodná zátoň, tuna nádoba vodná) odvodzuje sa Tan-a potok (ugoč.), (Tan-ias rieka u Herodota na Don sa vzťahuje). Keď sa ale *t* na *d* foneticky stupňuje (ako na pr. od te-sať: teska, deska) povstane: Don (meno rieky v Rusku) a tomuto príbuzné: Dun-avec potok (spiš.); Dunaj veľrieka, srbsky: Dun-avo sluje.

Meno rieky Dunaj prichodí i vo Vitebsku a Litve, meno osád: Dun-ce, Dun-ajovice, Dun-ovice (v Čechách, na Morave a inde), Dun-ajov (trenč.). Od Dun-avo aphäresou iste povstalo: du]Neva rieka v Rusku.

Ako rozdielne meno Dunaj sa vysvetľuje a odvodzuje a často jednostranne, o tom zmienku činí Dr. Niederle vo svojom vzácnom diele (Slov. starož. str. 17), čo tu by bolo zbytočne opakovať. Ináče *don.* = fluvius, irs. tonn, tain, čo s naším toniem súhlasí. Čo sa starobylosti mena Dunaj týka, teda Herodot ho ešte nespomína (žil 456—444 pr. Kr.), len pod menom Istros. Tak i Virgil; a Cicero: Hister. Ale Danubius = Dunaj už sa menuje u Aristotela, Didova Sikula, Caesara, Ovidia, Strabona, Mely Plinia, z čoho sa zaviera, že Slovania značne sa v Europe rozšírili a veľrieku Istros, Dunajom pomenovali.

12. Koreň prud.

Jeho obecný pochop je: strömen, Strom, lat. aqua torrens. Príbuzné ale slová sú, prúdiť sa = vyvierať, prud-ký. Odvodzuje sa od neho rieka Prut (v Rusku) a potok Poprad (spiš.). Slovo toto je tvorené ako: po-tok. Mená osád sú: Po-prad (spiš.) a Po-pradno (trenč.).

Digitized by Google

Mnohé medzitým potoky a rieky nedajú sa zo všeobecného pochopu *vod* odvodiť, a k takýmto prináleží:

Váh sskr. vag = fluere, currere, srov. nem. Wagen, lat. currus (voz) od currere, teda Váh toľko čo currens. Od neho sa osady menujú: Vágovce (Vága, prešp.), Vág (žel.), Važ-ec (g-ž)-(lipt.) a Dud-Váh (prešp.).

Turec potok (v turč.), Tur potok (ugočs.) a Tur-čok, potôčok (gem.). Od tohoto asi 30 osád sa menujú. Slovo *tur* znamená divého už vyhynutého býka (Bos urus), a etymologicky odvodzuje sa od džvir (spišsky = zver), lat. ferox, fera (v-f) a nem. Thier. Turý ale znamená toľko čo jarý, prudký a podľa toho sa i potoky nazývajú.

Hernát potok (abauj.) na pôvod hôr, hornatých krajov poukazuje.

Myjava potok (nitr.) vysvetľuje sa z mytia, podmývania. Mava potok (marm.) toho samého významu.

Šio (i Šajó, Šijo potok, marm.) meno obdržal od soli mad. só, sós, sav. Tak i Sala potok (salad.) a osady: Sal-a (abauj.), Sal-abér (sal.), Sal-ač (bih.), Sal-atnak (bar.), Sal-afej (žel.) Sal-as alebo Sal-okút (nitr.) Sal-anc, Sol-ník, Sol-nohrad atď. Mýlne odvodzuje sa Šajó potok (gem.) vychodiaci od osady *Slaná*, kde znaky soli schádzajú. Slaná slovo totiž povstalo od Súľova (vrch) vlastne: Sln-ová. Sln-ný vrch nachodí sa i v krnišovom chotáre a Súľovce tohože pôvodu (v nitr.).

Ipoľ potok (hont., nov.), je slovo složené z predložky *iz* (v ruštine znamená *roz*) a pol-tiť, na dve čiastky deliť; I'pol teda je to, čo deliaci, zeme, chotáre, v tom smysle ako pri vrchoch Diel, Dielik.

Mnohé potoky — čo sa len pozdejšie mohlo stať — dostaly mená od osád na pr. Zdychava od Zdychavy, Muráňka od Muráňa (gem.) Alebo práve meno potoka prenieslo sa na osadu, a potok obdržal meno iné, na pr. Rešica. Revúca atď.

Prví prisťahovalci do Uhorska prišli z pozakarpatských krajín, odkiaľ i mená sebou doniesli a tuná podľa nich i potoky a rieky pomenovali. Nápadná táto totožnosť mien porovnávaním dokazuje, že podľa *Donu* pomenovali: Dunaj, podľa *Visly* a *Vistuly* potok: Vis, Visa, od ktorého sa odvodzujú mená osád: Vislava, Vislov, Visonta (v. číslo 5) atď. *Chronus* potok u Ptolomaea, ale i *Rhos Rha* pod ktorým sa dnešná Volha rozumeje, na Hron sa ponáša; *Piena* u Ptolomaea ponáša sa na náš potok Pinka (žel. st.) od ktorého sa mnohé mená odvodzujú; *Tyres* u Herodota, Ptolemæa, Ovida (dnešný Dniestr) na Turec upomína; *Prud* na Poprad; *Odra* na Vidra, Gidra, Modra a na riečku Odra (v Illirsku).

Soznam a sbierka týchto starobylých mien, už v pravlasti Slovanov užívaných, je z mnohého ohľadu vzácna, lebo vidno v ních, že reč bola už na vysokom stupni dokonalosti, z čoho sa dá na kultúru vysokú národa zavierať. Reč totiž už toho času na podiv bohatá a ohybná bola, keď tak umne a krásne nešľachetné predmety znala menami označiť. Naj-

Digitized by Google

väčšia umelosť ale dokazuje sa v tom, že meno vždycky predmetu zodpovedajúce vlastnosti vyslovuje a povahu označuje. Od mien potokov a riek pomenované boly potom osady skrze vhodné prípony, čo celej nomenklatúre k ozdobe slúži.

Mnohé síce tvary (formy) mien a koreňov ako neznáme, zastarené a zaobalené sa nám predstavujú. Keď sa ale pomocou vedy rozvedú a vysvetlia, jasný smysel a hlboký význam sa ukáže. Veda je ten prostriedok, ktorým možno vniknúť i do predhistorickej doby. Vývody teda i tohoto spisu smerujú tam, že jasné a dôkladné svedectvo vydávajú o starobylosti Slovákov pod Tatrami.

Digitized by Google

Soznam živočíchov,

darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.*

Sostavil dr. *Ján Petrikovich.*

(Pokračovanie.)

Pavúci. — Arachnoidea.

Škorpioni. — Pedipalpi.

1. Heterometrus cyaneus. C. L. Koch. — Java.
2. „ indus. De Geer. — Ceylon.
3. Damon medius. Hbst-Togo. — Záp. Afrika.
4. Euscorpius germanus. C. L. Koch. — Južné Štýrsko.
5. Pandinus imperator. C. L. Koch-Togo. — Záp. Afrika.
6. Centrurus margaritalus. Gerv. — Stredná Amerika.
7. Phoniocercus pictus. Pocok. — Chila.
8. Euscorpius carpathicus. L. — Triest.
9. Teuthraustes atramentarius. E. Simon. — Ecuador.
10. Buthus hottentotta. F.-Togo. — Záp. Afrika.
11. „ occitanus. Am. — Alexandria.
12. „ quinquestriatus. H. E. — Luxor.
13. „ gibbosus Brullé. — Efezus.
14. „ judaicus. E. Simon. — Palestína.
15. Jurus dufourius. Brullé. — Taygetos v Grécku.

Ryby. — Pisces.

Selachii.

Ryby priečnoúste. (Plagiostomata. Quermäuler.)

Selachoidei.

Carchariidae: 1. Zygaena malleus, Risso, Hammerhai, Nizza.
2. Mustelus laevis, Riso, Glatthai, Triest.

Scylliidae: 3. Scyllium canicula L., Katzenhai, Triest.
4. „ marmoratum, Bennett, Katzenhai, Borneo

Digitized by Google

5. Chiloscyllium indicum, Gm. var. plagiosum, Java.
6. Ginglymostoma cirratum, Gmel., Antilly.
7. Pristiurus melanostomus, Bonap., Stredozemné more.

Spinacidae: 8. Acanthias vulgaris, Risso, Dornhai, Triest.

Batoidei.

Torpedinidae: 9. Torpedo marmorata, Risso, Zitterrochen, Triest.
10. „ narce, Risso (ocellata Rud.), Dalmácia.
11. Narcine timlei, Henl., Východná India.

Rajidae: 12. Raja clavata ♀, Adria.
13. Raja mirelatus ♀, Adria.
14. Raja undulata ♀, Adria.

Trygonidae: 15. Trygon pastinaca L. (Dasyatis say Les.) Sev. Amerika.
16. „ narnak, Forsk. Východná India.
17. „ polylepis, Blkr. Stechrochen. Vých. India.
18. Urolophus torpedinus, Desm. Antilly.

Rhinobatidae: 13. Rhinobatus horkelii, M. H. Brasilia

Ganoidei. (Schmelzschupper.)

20. Lepidosteus osseus L. Knochenhecht. Sev. Amerika
21. Acipenser naccarii, Bp. Adria (Triest).

Digitized by Google

1. Slovenské príslovia,

ktoré zo 17 ročníkov Lichardových kalendárov, a síce (1865.) [1]), 1866, 1969 po 1883 [2])

vybral *A. P. Z.*

Pozn. Hviezdička pred príslovím značí pochybnosť o jeho ľudovosti.

1. Vzdialený s očí, z mysle vyskočí (Sr. Z. VII. 845—851.)
Lepšie odporuje dobrému.
Z dobrého chleba dobré aj omrvinky.
Svedčí gazdovi vetrom páchnuť a gazdinej dymom.
5. Krivdu každý haní, a jej sa nechráni.
Čo nás tlačí v tomto čase, to Pán Boh napraví zase.
Proti Bohu nezdvíhaj ruku, nepohýňaj nohu. (Sr. Rizner 315.)
Škoda veľkej práce, kde malá vystačí.
Dobrá porada — domu ohrada.
10. Leňoch i pod strechou zmokne.
Nespúšťaj sa hradskej pre neistý chodník. (Sr. Z. IX. 352.)
Na svätého Rehora idú snehy do mora. (Sr. Z. XIV. 23.)
Na deň Samuele mlynár nové mele.
Na deň svätého Mikuláša už je celá zima naša.
15. Bláznov netreba polievať, sami od seba rastú. (Sr. Z. III. 58.)
* Smäd has vodou, oheň blatom a spáchanú krivdu zlatom. (Bez druhej polovice vidz Z. VI. 253.)
Buď ktokoľvek, nedbaj na to: ak má pravdu, prijmi ža to.
Na tvrdý klin ťažká pucka.

---

[1]) Tento ročník dávam preto do zátvorky, ponevádž som sám do neho bol dal príslovia z mojej zbierky, v čom ma potom Lichard nasledoval.

[2]) Lutujem, že som ku kalendárom týmto iba po vydaní mojej knihy prišiel. Dopytovanie sa po rukopise zvečnelého síce bolo i predtým učinené, ale bez výsledku. Či vyšly aj ročníky 1867 a —68. neznám. Jestli vyšly, prosím, keby mi ich niekto nahradení porta požičať ráčil. Aby sa ale viaceré zbytočné portá nenarobily, tedy osím najskôr na kartôtke mi to oznámiť, aby som potom najbližšieho poprosiť mohol. — Pri tejto príležitosti vystriehám pred vyberaním z trebas ktorých kalendárov, lebo niektoré majú svoje zbierky príslovní prameňov mimoslovenských. Ostatne nemám ani za tieto tu, žeby neboly niektoré len z českých prejaté.

A. P. Zátureckÿ.

Digitized by Google

* Kde nieto bedy, tam nieto vedy.
Čo mučí, to učí. (Sr. Z. IX. 615.)
S Bohom za dobre, s čertom za zle. (Sr. Z. VIII. 197. 202. v inom smysle.)
Lacné mäso, nechutná polievka. (Sr. Z. XI. 242.)
Zvinila Katka, chybila i matka. (Sr. Z. VII. 664.)
Aby zvonec cengal, musíš mu dať srdce. (Dobrosrdečný človek.)
Dobrý tesár — málo triesok. (Sr. Rizner 283.)
Spadla pečeňa do popola a sekera do medu (prvému sa povodilo zle, druhému dobre). (Sr. Z. XII. 427.)
Troška utiahni si, mnoho zachováš si.
Desať ráz meraj a raz rúbaj. (Sr. Z; XI. 130.)
Lepšia slamená svornosť od zlatej pravoty.
Lepší vrabec v hrsti, ako hus na streche. (Sr. Z. IX, 389.)
Kto nedrží slova, tomu bieda hotová.
Kto nemáš v rožku, hýbaj si nôžku.
Na mona Ježíš — ku peci najbližšie.
O Gábore (24. marca) i ostatný sedliak ore.
Svätá Margita (13. júl.) volá srpy do žita.
Na Cyriaka (8 aug.) lapaj raka.
Na Václava (28. sept.) mráz nastáva.
Divé husy na odletu — koniec i babskému letu. (Sr. Z. XIV. 96.)
Komu Boh pomáha, ten všetko premáha.
Nádeja u človeka, pomoc u Boha.
Za hlas Boží majú, v čom sa všetci srovnávajú.
O svätom Vincente (22. jan.) mládenci sa žente.
Keď niet mačky doma, majú myši jarmok. (Sr. Z. VIII. 951—955.)
Na každý chlebík nájdu sa zuby.
Nie kto utíži, ale kto udrží.
Kde sú Betky, tam sú i klebietky. (Sr. Z. V. 414. 415.)
Keď môžeš mať kolára, nestaraj sa o kolárika.
Bláznovi kolesá idú pred vozom. (Sr. Z. X. 807.)
Po hostinách bývajú hostinky.
Hovoria: lude, čo z toho bude?
Krátke svedomie, krátky osoh.
Na Hromnice vezmi dve kabanice.
Veľký piatok dáždivý znamená rok žížnivý. (Takéto príslovia s *pohyblivými* sviatkami nemajú žiadneho základu.)
Keď začuješ v máji hrom, zelený je každý strom.
Keď hrmí na Michala, bude zima stála. (56. vynechano.)
O Mláďatkách (28. dec.) i deň sa omladzuje.
* Puky sú budúci kvet, a deti budúci svet.
Kto mrcha psa hladí, zle si poradí.

Digitized by Google

Dobré vychovanie žiada i dobré obcovanie.
Svodný svet kazí mladý kvet.
Kde jeden „čihí“, druhý „hota“, skoro bude psota. (Sr Z. VIII. 930.)
Každý vtedy, keď má kedy.
Čert má veľa medu, ktorým hriechy sladí. (Sr. Z. II. 115.)
Pán Boh z neba platí, keď najlepšie treba.
Od Panbíčka vyprosme si chlebíčka (detinské).
Pána Boha nikto neprechytruje. (Sr. Z. I. 21.)
Súd Boží každého zločinca složí (dostihne).
Dievča nemá dukáty, môže sedeť u taty.
Páni mávajú deravú pamäť.
Breše pes, vietor nes. (Sr. Z. V. 453.)
Na svätého Huberta (3. nov.) ide teplo do čerta.
Biela hus dobre sedí (sneh v zime na roľách; vidz však iný výklad Z. VII. 624.)
Pre Havlovo (Gálovo) žito, Urbanov ovos nech gazda popredku ovesí nos.
Oči ďaleko vidia, rozum ešte ďalej.
Čo trvá, to platí, nie čo bývalo.
Dobrá vôľa jedáva koláč, zlá ani otrúb nemá. (Sr. Z. X. 55.)
Kto s Bohom počína, šťastne i dokonáva. (Sr. Z. II. 71. 72.)
Pravda prace sa na otca i na mater. (Sr. Z. V. 149.)
Na synka volajú, na pastorka hvízdajú.
Ženský plač ako čas, veľmi často šiali nás.
Ráno sa mu nechce, večer sa mu ťaží.
Mierne jedlo, mierne pitie, to je dlhé živobytie.
Žena hluchá, kosa tupá, tráva suchá — všetko mrcha.
Kázal pán, musel sám. (Sr. Z. VIII. 980.)
Človek je najúprimnejší v biede.
Musel je väčší pán ako *Nechcel*. (Sr. Z. XII. 638.)
Veľke gajdy, málo dechu (lačná pýcha).
Kvočka veliká, a pod kvočkou nič (to isté).
Čo sa oku páči, to i srdce tlačí.
Po čom bažíme, to si vážime.
* Mnohý človek pre úžitok snižuje sa pod dobytok.
Prorokovali proroci, že bude dážď v noci, a po daždi blato. (Sr. Z. V. 38.)
Svetlé Vianoce, tmavé stodoly. (Sr. Z. XIV. 116. 117.)
Zuby skoro rastú, ale chlebíček pomaly.
Čomu sa najviac ufáme, mizne skôr než sa nazdáme.
Dakedy i z dubového suda dno vypadne.
Po smrti, môj pane, všetko tu zostane!
S Bohom a poctivosťou najďalej zajdeš.

Digitized by Google

100. * Zvyk je druhý život. (Srovn. Consuetudo altera natura).
Veľké domy, veľké starosti.
Festina lente [1]): pomaly sa žente!
Chudobnému človeku pozde v hrnci zovre. (Sr. Z. X. 157.)
Tkáč robí z potreby a pekár z príčiny (každý pre úžitok).
105. Zo slubov nikto neztučnie.
Poďme len čisto na isto. (Clara pacta).
Tráva a nešťastie vo dne v noci rastie.
Z tenkých nití pletie sa korbáč.
Neprišívaj o starý gombík nový kabát.
110, Nešťastie nevyhne sa nikomu.
Kto smeje sa k ostatku, smeje sa najlepšie.
Skorej rozvaha, potom odvaha.
Zlé podáva ruku horšiemu.
Zavesili na vŕbu zvonec, a už je sláve konec.
115. Každá hrča predsa raz prehorí.
S vysokej jablone hlboko spadneš.
Cigáňa (lhára) dohoníš na krivom koni.
Čím viac dúškov, tým menej doškov (snopkov na strechu).
Z Božej ruky ber vďačne dary i muky.
120. Od Boha slota i nevinná psota.
Ženy vládnu plačom nad žobrákom i boháčom.
V pekle je čert pánom (každý vo svojom).
Leňoch v poli, v meste, sám si stojí v ceste.
Zdravé oko vidí ďaleko, rozum ešte ďalej.
125. Tchor najhoršie smradí, hnev najhoršie radí.
Pes beží za kosťou, za lenivým bieda.
Ovčičky majú zlaté nožičky.
Slabá rosa proti mrazu.
Pán Boh z neba sýti havrana i teba.
130. Pán Boh tresce i hneď, keď chce.
Diera v rukáve — diera do duše (spustlosť).
Prišiel marec, poberaj sa starec. (Sr. Z. XIV. 5.)
Čože je kňazom, keď prijde rok nový!
Z lacnej prívetivosti tučnejú všetci hosti.
135. Každému priateľ — každého blázon.
V každom jarmoku (hádke, otázke) sú dvaja.
Majster na ryby, a bojí sa vody. (Sr. Z. X. 500.)
Záhalka hladom smrdí.
Čas a voda sa nevráti. (Sr. Z. IX. 431.)
140. Nezapaľuj sviečku na obojom konci.

---

[1]) Tieto latinské slová znamenajú: ponáhľaj sa voľno.

Digitized by Google

Kto porád len hrabe, nemá kedy viazať.
Za rána, za rosy najlepšie sa kosi.
O svätom Jakube daj pokoj hube[1]) (hríbu).
Krátke povrieslo — ľahký snop.
Blázni rastú i bez vody. (Vidz tu 15.)
Človek bez Boha — špatnejší od vola bez roha.
Na tom, čo Boh dáva, nech človek prestáva.
Boha nehnevaj, čerta nedráždi. (Sr. Z. VIII. 158.)
Mnoho dier, veľa syslov; mnoho hláv, veľa smyslov.
Z veľa smiechu blázon padá do hriechu.
Sanica v Advente — s fašangmi sa žeňte.
Pre sprosté reči prijdeš do seči.
Kto chceš úctu v svete mať, slubuj to, čo môžeš dať.
Usiluj sa a sťahuj sa (v chúťkah).
Kto ako robí, tak sa mu drobí. (Sr. Z. IX. 328.)
Vianoce na blate, Veľká noc na ľade.
Aká tráva, taká seč — aký človek, taká reč. (Sr. Z. V. 6—8.)
Na Bartolomeje nech sedliak žitko seje.
Starý vrabec ani pri snope nejde na lep.
Dobré dietky sú rodičovského srdca kvietky.
Na kàždé vrece najde sa motúz (pozdný ledajaký vydaj).
Plný mešec, prázdna hlava — väčšia hanba ako sláva.
Nekupuj uhlie od kováča, ale od uhliara (z prvej ruky). (Sr. Z. X. 735.)
Ľahšia otázka ako odpoveď.
Hladné vtáča smutne kráča.
Kto uchváti, nerád vráti. (Sr. X. 907.)
Hrubé býva, a predsa prehoríva. (Skalické, o márnení.)
Po mnohých radovankách idú — bedovanky.
Staroverský rok nový (13. jan.) všetko teplo nám stroví.
Medzi šarinou je šíp stromom.
Tvrdé kopačky — ľahké oberačky (na vinici).
Plachtu v bok, rovný krok (obratný rozsievač).
Muž je hlavou, žena dušou domu.
Reč úctivá bez úžitku nebýva.
Mladý lhár, starý zlodej. (Sr. Z. X. 1209.)
Rodina, ako v plote chmelina. (Sr. Z. VII, 891.)
Lieči zádere, ale hlavu zanedbáva.
Na vtákov lepom a nie cepom. (Sr. Z. IX. 523.)
Z chuti do toho, máš polovicu hotovo.
Láska k poli (vlastne k poľu) kŕmi stôl i voly.

[1]) A prečo? Že menej rastú? *Z.*

Digitized by Google

Malé hniezdo — malý vtáčik.
Dobrá žena — polovica vena. (Sr. Z. VII. 415. 515.)
Lepší človek bez peňazí, ako peniaze bez človeka. (Tvrdého **srdca** boháč.)
Hlúposť je najdrahšie mýto.
180. Najlepším rečníkom je príklad.
Hnev za hnevom chodí.
Tlstú obruč ťažko zohneš. (Výchova detí.) (Sr. Ž. VII, 764.)
Beta povie Bete, tak idú klebety po svete. (Vidz tu 46.)

---

2. Porekadlá.

Popravil sa ako remeň v uhlí. (Sr. Z. II. 320.)
190. Stará sa o svojich, ako koza o nôž.
Jeden klások, ako vlások. (Sabé zrno.)
Ide mu to, ako z vretena (spôsobne).
Nevie ani ukázať, ani uviarať.
Ani masti, ani pasti.
195. Do mechúra hrachom — a z kože vyskočí strachom. (Sr. Z. IV. **229.**)

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Ponevráč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšiemenšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

Príloha ku 6. číslu Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1903.

Roč. VIII. Sv. II.

SBORNÍK
Múzeálnej slovenskej spoločnosti

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1903.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Keltické mince v Uhorsku. (Predniesol vo valnom zhromaždení Museálnej slovenskej spoločnosti dňa 5. aug. 1903 dr. *Ján Petrikovich* 89

Miestne báje a skazky. Píše *Veterán* 99

Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu barónа Emila Hoeminga O Caroli-a. Podáva *A. Halaša.* (Pokračovanie) 111

Kronika baňsko-štiavnická. (Pokračovanie) 128

Názvoslovie v Orave pestovaných druhov zbožia a strukovín, dochovávaných krmných tráv, rastúcich ovocných, divých stromov a krovín, ako i domáceho statku, hydiny, divej zveriny i rýb. Z pozostalých rukopisov † *St. Orawina* 134

Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine. Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 144

Slovenské príslovia a porekadlá z Koštian. Sosbieral *Ján Párička* . . 168

Povery a čary z Koštian. Sosbieral *Ján Párička* 170

Digitized by Google

Keltické mince v Uhorsku.

(Prednieseol vo valnom shromaždení Museálnej slovenskej spoločnosti dňa 5. aug. 1908 dr. *Ján Petrikovich.*)

Naša Mus. slov. spoločnosť tak, ako aj iné museálne ústavy, vytkla si za cieľ: sbierať pamiatky po zašlých predkoch, sbierať všetko, čo národ má a zachrániť to v miestnostiach svojich z dávnej minulosti pre ďalekú budúcnosť. Za účelom uskutočňovania toho cieľa vydala aj svoj „Návod, ako sbierať a chrániť starožitnosti," ktoré pôda otcovská či vo vnútri a či na povrchu svojom zachovala. V úkole svojej činnosti vydáva „Časopis Mus. slov. spoločnosti" s prílohou „Sborník", aby sa v nich uverejňovaly zprávy o Mus. slov. spoločnosti. Ale jej úlohou má byť nielen vykazovať v sieňach museálnych uložené sbierky, ale aj pojednávať o nich. A čo vidíme? Časopis i Sborník ovšem konajú a plnia povinnosť svoju svedomite, aj publikum slovenské koná svoju povinnosť, keď bohato sype a posiela cenný materiál do miestností spolkových. Tože publikum podporuje naše časopisy aj písomnými príspevkami; ale pre spracovanie toho *bohatého a cenného* v museálnych miestnostiach nashromaždeného starožitníckeho *materiálu* niet síl, niet pracovníkov. *A ustavične dochádzajú nové a nové veci, z ktorých by možno bolo vedomcom vyčítať pre nás prekvapujúce faktá.* Týchto mužov úlohou by bolo ten v ohromných rozmeroch nashromaždený materiál vedecky až do podrobnosti spracovať, ocenit *a interpretovať nálezy a resultáty* svojich bádaní uložiť do čísel hore spomenutých časopisov. Toto je, čo popri nedostatku miestnosti pri našej spoločnosti postrádame. Všetko leží, ako by na sklade tovar, nedostižný ani oku, ani umu.

Pravek Horného Uhorska, obzvlášte tie krásne tatranské kraje, ktoré my obývame, sú ešte starožitnícky veľmi slabo preskúmané. Našou úlohou je, ako hore zmieneno, pátrať po zbytkoch kultúry našich predkov, a vyhrabúvať zo zeme veci dávno minulých vekov a skúmať po ich pôvode. Historia o praobyvateľstve tohoto kraja je veľmi temná a nepodáva viac, ako o sťahovaní rozličných národov čez tieto kraje; ale o autochtonstve tunajšieho obyvateľstva a jeho kultúrnom postavení pramálo známe.

Digitized by Google

Môžeme tvrdiť, že Horné Uhorsko ešte s prvou polovicou prvšieho storočia pred Kr. do predhistorickej doby padá; historia o ňom len po zaujatí zadunajských krajov skrze Rimanov spomína udalosti. Že Horné Uhorsko už za praveku, v starej kamennej dobe bolo ľudstvom obývané, toho dôkazy nachádzame v nálezoch kamenných nástrojov; že kultúrne postupovalo toto ľudstvo v dobe bronzovej, toho dôkazy máme zachované v nálezoch krásnych bronzových vecí a šperkov z La-Tènského obdobia (asi v IV—V. století pred Kr.), ktorá na Hor. Uhorsku dlho trvala a kvitla a do železnej doby veľmi pozde prešla, ako to Mik. Kubinyi, ktorý sa usiluje horno-uhorské kraje so starožitníckeho stanoviska objasniť, v svojom pojednaní v diele „Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben“ z r. 1898 pekne opisuje, a ukoristené poklady, z jeho šlachetného lokálneho patriotismu v svojom museume na Oravskom zámku v príkladnom poriadku ukladá a opatruje. Pripomenutia zasluhujú tu uložené skvostné bronzové poklady z Komjatnej, Krásnej Hôrky, z Horn. Kubína a z Veľk. Bysterca.

Vysvetlenia z historie starej doby môžeme už len veľmo máli čakať a tak nezbýva iné, ako opierať sa popri dokladoch ethngr. a linguist. na doklady, vyplývajúce zo starožitných vecí, ktoré majú preraziť tmu, ktorá sa v praveku nad týmto svetom vznášala, aby sme nazreť mohli do hlbín ďalekej minulosti našich predkov. — I najmenšia vec, ktorá z tých časov na nás sa zachovala, musí pre nás byť veľmi vzácnou a cennou. Tak i táto malá, nepatrná, strieborná minca, (vidz. obr. 1.) ktorú tu mám česť ukázať, ktorej vek asi na 2000 rokov sa cení, je okienko, ktorým hľadíme do pravekosti. A ako dôležitým, dosvedčí to žialne vzdychnutie dr. Edbaróna v. Sacken pri popise: „Das Grabfeld von Hallstatt in Oberösterreich“, keď hovorí: „Žiaľbohu, nenašlo sa v tých hroboch ani nápisu, ani žiadnej mince, ktorými dosiahli by sme vývod o čase ich vzniknutia.“ A pravdu má, lebo zem často lepšie zachráni pre potomstvo malé mince, ako mnohé druhé starožitnosti, podľa ktorých možno istejšie určiť vek nalezených vecí. Nálezom tejto mince je lúč svetla hodená na tú stranu, kde sa našla. Pochodí z Veľkého Bysterca, v oravskej stolici; vyhrabali ju zo zeme spolu s druhými mincami na Trninách. Archäologovia a numismati menujú ju *keltickou*; lež ako prišla na Trniny i s jej družkami, ešte žiadnemu sa nepodarilo rozlúštiť. Ponevráč ju národu keltickému pripisujú, musíme sa o tomto národe v krátkosti zmieniť a potom pristúpime ku popisu našich mincí, ktoré porovnáme s mincami tohoto druhu v iných krajoch našej vlasti sa ponachodivších, a dotkneme sa aj literárnych na tieto mince sa vzťahujúcich pojednávaní.

Keltovia, po grécky Kéltai, rimánsky: Galli, Celti, Galatae, Celtiberi atď., zaujímali v najdrievnejšej historickej dobe Galliu, terajšie Francúzsko, Belgicko, hodnú čiastku Hollandie a Pyrenejského poloostrova. Podľa Caesara, Tacita a Liviusa 600 r. pred Kr. vo dvoch oddieloch tiahli čez Rýn zo starej Galie do Nemecka a druhý oddiel čez Alpy do severnej Itálie.

Digitized by Google

Podľa gréckych a rímskych spisovateľov do Illyrikuma a Pannonie vtrhli okolo roku 336—350 pred Kr. a po mnohých krutých bojoch osadené národy zčiastky v porobu uviedli a zčiastky vypúdili a vytisli do Tatier a za Tatry.

Severní Keltovia čez Nemecko ku prameňom Visly a Odry, ako Ombrovia a Kotini, Anarti, Taurisci, Bastarni alebo Peucini (o ktorých neni ešte zistené, či boli Keltovia a či Germáni) sa prisťahovali. Bojovia obývali kraje od prameňa Dunaja a jazera Bodamského čez Bavorsko, Tyrolsko k rieke Enži až po Kahlenberg pri Viedni. Druhá čiastka Bojov už v IV. století pred Kr. zaujaté držala dnešné Česko, Moravu a Sliezsko a ostatní prenikli až do Štýrska a Korutánska a sa vedľa Tauriskov (od Rimanov Norici menovaných) v Pannonii, až pri samom Blatonskom jazere osadili. Tauriskovia obývali Štýrsko, Korutánsko a poludné čiastky Solnohradska. Skordiskovia sa pravdepodobne okolo r. 382—388 medzi Drávou, Sávou a Dunajom až k horám Skardus osadili.

Araviskovia bývali podľa Müllenhofa (Deutsche Altertumskunde II. 242. 327) v Pannonii, v peštianskej, stolnobelehradskej a ostrihomskej stolici a od severu pri vtoku Ipľa s Ozami hraničili. A zase podľa Müllenhofa, títo Ozi na sever mali za súsedov Kotinov, ktorí väčším dielom lesy a hory v stoliciach Novohradu, Hontu, Tekova a Zvolena obývali. (Tacitus, Germania 43). Od západu hraničili s Kvadami a Markomanmi. Podľa Mommsena vidíme Kotínov v krajoch Beskydov a na Kysuciach.

Známo je, že Keltovia (Bojovia, Tauriskovia, Skordiskovia, Bastarni lebo Peucíni) so slovanskými národami často sa potýkali, od nich premožení aj vytisnutí boli. Že ale občasne aj spoločensky žili a obcovali, toho stopy sa nám v reči zachovaly, v slovách: obor, balvan, terč, skala, baňa, paveza, hôl, chotár, brzda (froenum), týn (podľa P. Šafárika). Z týchto slov pravdaže, dľa novších vedeckých skúmaní mnohé odpadnú; tak na pr. A. Brückner v „Cywilizacja i język“ spomína len týn. Ba že vraj aj obyčaje a obrady prešly do slovanstva. Ako sa vec mala s peniazmi, táto otázka čaká na rozlúštenie.

Prítomne predstavím vysokoctenému shromaždeniu 7 strieb. keltických peňazí z našej museálnej numismatickej sbierky, ktoré jeden po druhom opíšeme a so všetkých strán uvážime.

Prvá z týchto mincí bola r. 1901 v Časopise Mus. slov. spoločnosti v 2. čísle IV. ročníku opísaná; pochodí z veľko-bystereckého nálezu na „Trninách“ pri D. Kubíne v Orave. Má priemer 2·0 cm. a váži 9·0 gr, Av. V miskovitej ploche koník bez hlavy, nad chrbtom štyri a pred hruďou tri vypuklé body a pod bruchom jeden bod s čiarou. Rev. Excentrická vypuklina.

Druhá, tejto podobná, strieborná minca je niečo odchýlna od prvšej. Váži 10·17 gr. Av. Na miskovitej ploche koník bez hlavy, pred hruďou dva vypuklé, hrubé body, nad chrbtom tri body a nad hrdlom ležiace ∾

Digitized by Google

a pod bruchom s čiarkou bod. Rev. Excentrická vypuklina. Nálezisko a zasielateľ neznámi.

Tretia minca je druhej podobná, len je viac obšúchaná a preto len 8·55 gr. váži; od neznámeho zasielateľa a z neznámeho náleziska.

Štvrtá minca je veľmi zle zachovaná, s koníkom na miskovitej ploche, nad chrbtom a pred hruďou po jednom bode majúcim. Zadná čiastka koňa chybí. Rev. nečitateľný. Váži 2·32 gr., priemer 1·5 cm. Nálezisko a dodavateľ neznámi.

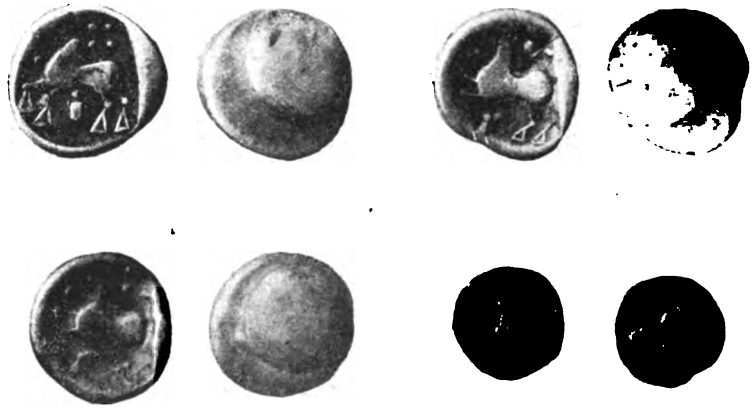

Obr. 1. Jednostranne nepopísané keltické mince.[1])

Takéto mince opísal Edmund Gohl v „Archeologiai értesitő-ve na strane 228 v 3. čísle, 22. sväzku z r. 1900, referujúc o náleze veľko-bystereckom, ktorý bol r. 1897 M. Kubinyi odokryl a o ňom hore menovaný numismata v predrečenom časopise pojednával.

Piata minca, ktorú Mus. slov. spoločnosť darom od Karla Babylona z Bolioviec s druhými rimskými, byzantinskými a illyrskými peniazmi dostala, váži 12·30 gr. a je 2·20 cm. široká. Av. Na plytko-miskovitej strane koník s hlavou a chvostom. Nad koníkom šesť bodov, pod bruchom a chvostom po jednom bode. Rev. Vypuklá strana, na nejž bradou a fúzami zarastená a vavrínom ovenčená hlava. Po kraji badať hrubý perlovec. Striebro najlepšej jakosti, 16-lótové.

Šiesta minca váži 11·77 gr. a je 2·0 cm. široká. Najdená v bystrickom chotári v Turci. Av. Na plytko-miskovitej ploche koník, nad chrbtom a pod bruchom nákres, podobný tulipánu. Rev. Napravo obrátená hlava. Účes vlasov vlnistý. Navrchu perlovec.

Siedma minca je v priemere 23 mm. a 13·20 gr. majúci didrachmoi. Av. Na málo miskovitej ploche vykračujúci koník s jazdcom, pod chvo-

[1]) Fotografické snímky tu znázornených mincí zhotovené v atelieru Pavla Schâňa v Turč. Sv. Martine. *Pôv.*

Digitized by Google

stom YL, pred hrudou V a pod bruchom Y a nad týmto II rimská a pod lavou prednou nohou P. V polovici ovenčená naľavo hľadiaca fúzom a bradou zarastená hlava.

Z opisu snadno pochopíme, že tu máme mince dvojakého druhu, a síce prvé štyri patria k minciam jednostranným, nepopísaným, a posledné k dvojstranným, popísaným minciam.

Podobné peniaze prvšieho druhu objavili v hromadnom náleze na Trninách vo *Velkom Bysterci*, v Orave, z ktorého nálezu pochodí i naša prvšia opísaná minca. Tento poklad pozostával z 12 kusov zlatých a 17 kusov strieborných mincí (jeden z nich je z elektra). Niektoré zo zlatákov nosia na sebe charakter miskovitý a sú liate z bľadého zlata. —

Obr. 2. Dvojstranné keltické mince.

Strieborné vážia od 8·69—9·84 gr., priemerne **9·129** gr. Ich opravdová váha mohla byť od 11·27—11·33 gr., váha to, ktorá zodpovedá perskému striebornému *stateru* a bola toho času, v V. stol. pred Kr. v Macedonii, Thracii a Epiruse smerodajná a prijatá. (Zlatý macedonský stater váži asi 8·60.)

Veľko-bystereckým strieborným minciam váhou blízke sú 4 kusy strieb. peňazí z nálezu Ó-Hutta v boršodskej stolici s priemernou váhou **11·40** gr. — Potom 10 kusov nachádzajúcich sa v Uhorskom nár. museume z neznámych nálezísk, ktorých priemerná váha obnáša **10·585** gr. a 4 kusy v Cis. kr. museume vo Viedni, **9·694** gr. priemernej váhy. Naše 4 mince prvšej triedy vážia: prvá 9·0 gr., druhá 10·17 gr., tretia 8·55 gr. a štvrtá 2·32 gr., teda ich priemerná váha činí **9·24** gr., nepočitujúc sem štvrtú mincu nízkej váhy (2·32 gr.), ktorá sa považovať musí za variant tých prvších a len štvrtú čiastku plnej váhy majúci, alebo okyptený peniaz. Tedy i naše 4 mince sa družia dľa váhy k tým minciam, ktoré boly na základe perského stateru razené.

Potom zaznačíme ešte nálezy týmto podobných mincí z novohradskej (Lapujtov a Pilíň) a špišskej stolice (Kežmarok) a jednu mincu s koňom z nálezu púchovského, objavenú barónom Emilom Hoeningom. Edm.

Digitized by Google

Gohl kladie ich razenie do druhého stoletia pred Kr. pre niektorý keltický národ, ktorý od Rýna k nám sa stahoval. — Najnovšie sdeľuje Gohl v III. čísle „Numiszmatikai Közlöny"-u z roku 1993 o najnovšom náleze strieborných barbarských peňazí z Aranyos-Medgyesu v satmárskej stolici, ktorý v mesiaci máji tohoto roku jeden roľník objavil. Pozostáva zo 107 kusov dvojstranných mincí s koníkom na Av. a s ľudskou hlavou na Rev. Razenie týchto mincí Gohl pripisuje Koistobocom a z príbuznosti k pannonským a z totožnosti váhy (9·5 gr.) k veľko-bystereckým mincam súdi, že sú keltického pôvodu.

Nasledujú nám mince druhého typu, z ktorých na prvšie miesto položíme *nález budínsky* (lágymányos), ktorý v septembri r. 1901 na Gellértovom námestí v hĺbke asi 6 metrov pod zemou pri kopaní základov odokryli. Pozostával z 500 antických strieborných peňazí v hrnci umiestnených. Z týchto bolo 123 denárov z rímsk. republiky a niekoľko augustianov (denárov) r. 10—200 pred Kr. Ostatné boly barbarské napodobniny tamtých rímskych denárov na Aversi vypuklá hlava: Roma, Juno Sospita, Diana, Venus, Jupiter etc. Na Rev. Victoria na bige, griff atď. a nápis: IRA/SCI, IRAVISCI, RAVIS, IRAVI, DVTEVTI, VAIIIIV, DOMISA, NLENQ, ANSALI.

Tiež za Dunajom v bývalej Pannonii je známy nález z obce *Bia* v stolno-belehradskej stolici, 2 míle od Budína k Stol. Belehradu, odkrytý r. 1796, a pozostával asi zo 600 kusov denárov rímskej republiky, medzi nimi 80 kusov barbarských peňazí s nápisom RASCI, RAVIS. Ďalej nálezy *bezdanské, batinské* (baraňanská stolica), *battanské* (stolno-belehradská stolica) a nález v *Süttöve* v ostrihomskej stolici, tiež s denármi dvojstrannými popísanými: RAVIZ IRAVISCI a DVTEVTI. — Edmund Gohl pripisuje ich keltickému národu Araviskom, ktorí za časov založenia rimanskej vlády v Pannonii na vidiekoch okolo Budína bývali.

V Pannonii, v šopronskej stolici pri *Nádašde* (Rohrbach), našli r. 1899 zlaté peniaze, spolu 43 kusov, ktoré vážily 319.08 gr. Priemerná váha jednoho kusa sa udáva na 7·424 gr. O nich pojednáva Edm. Gohl v „Archeolog. értesitő-ve" v 4. čísle 22. sväzku z r. 1902 a pripisuje ich keltickému národu, totižto Bojom. Porovnáva ich s podmokelskými a stradonickými mušlovitými zlatákmi a z viac okolností zatvára, že keltické mušlovité mince len Bojovia razili a do Pannonie ich bez pochyby sebou doniesli. — Mimochodom buď rečeno, že roku 1771 pri vsi Podmoklí neďaleko rieky Berounky na Krivokladsku v Čechách našli 40 kg. zlatých mincí, 12·000 dukatov váhy a boly skoro z rýdzeho zlata. Zlatáky uložené boly v bronzovom kotle. Vo viedeňskom c. a k. kabinete mincí nachodí sa z toho nálezu 30 kusov. (Květy roč. XXIV. 1902 str. 434.)

Mušlovité zlatáky našly sa, ako sme hore už spomenuli, i vo veľkobystereckom náleze.

Tiež mušlovité zlaté a strieborné mince najdené boly ešte *vo Viedni*

Digitized by Google

v Simmeringu, s nápisom BIATEC pod obrazom kanca na ľavo obráteného. Ďalej *pri Prešporku* dňa 5. júla 1775 odokryli mince typu pannonského tiež s nápisom BIATEC a NONNOS. Na Av. hlava, alebo iný obraz. Tak *v Mošone* (Deutsch-Jahrendorfe) bol najdený r. 1855 tiež BIATEC s kancom.

I na českých a moravských nálezoch nachodíme tie samé typy: BIATEC a tiež mince s koníkami.

Podobné vzory nachádzame na barbarských mincach z nálezu *trstianskeho* v žilinskom okrese s nápisom VANNIVS. Udáva sa, že pri Trstenej asi 100 kusov denárov rimanskej republiky miešano s barbarskými mincami sluha Karoliny a Žofie Medvických v bukovej hore vykopal. Jul. Neudek, podajúc opis týchto mincí v „Numismat. Zeitschrift"-e, ich ako kvádske mince oznámil, Edm. Gohl upiera nálezu trstianskemu pôvod kvádsky, ale tvrdí, že tieto mince sú celkom toho typu a druhu, ako mince z Lágymányosu pri Budíne, Bie, Batte atď., teda mince Araviskov, ktoré vraj tieto razili, ale nie v Považskej doline, lež v Podunají, ktorý vidiek, dľa Müllenhofa Araviskovia obývali. Kvádovia bývali podľa P. Šafárika a Mommsena v I. stol. po Kr. v dnešnej Morave a v Uhorsku, najďalej až po Váh zasahovali.

Ohľadom veľko-bystereckého nálezu je Edm. Gohl tej mienky, že poneváč Kotínovia územiálne najbližšie ležali k nálezisku bystereckému, i razenie týchto peňazí Kotínom pripisuje. Opiera sa na Müllenhofa, ktorý na strane 343, II. sväzku Kotínov potisol na základe Ptolemaeusa a Tacita (Germania 43) do blízkeho susedstva s Ozami v novohradskej stolici, odkiaľ tamtí čez Hont, Tekov a Zvolen až na Pohronia mali byť rozšírení. Mommsen, ako sme videli, Kotínov medzi Beskydy kladie. — Dľa toho samého Tacita (Germania 43), Kotinovia a Ozi boli podnožené národy a daňovali čiastočne Kvádom a čiastočne Sarmatom. Ťažko teda predpokladať, žeby národy, ktoré opovržené boli, boli mali svoje razenie peňazí. Toto sú všetko náhľady, ktoré dopúšťajú a žiadajú pýtať sa alebo po prvotnom obyvateľstve týchto krajov (nemyslím praobyvateľov z neolitickej doby kmenu eurafrického, ale eurasijského = Arijovcov. Kranioskopia Sergi. Pravěk čís. 3. 1903.) *alebo po žriedle, zkadiaľ tieto kraje peniazmi boly zaopatrované.*

„Uhorsko bolo od najstarších dôb priechodným krajom, celému radu rôznorodých národov" už od VII. stoletia pred Kr. až po VI. stol. po Kr. (L. Niederle.) Vzdor tomu ale musel tu i pôvodný národ bývať, obzvlášte v horných krajoch, ktorý prežil túto sťahovaciu periodu. A dopustiť sa musí, že národ so stálym obydlím je viac schopný kultúry a aj razenia peňazí, ako kočovný národ, ktorý prijíma peniaze toho kraja, ktorým sa sťahuje. Možno že Keltovia, ako medzi takzvanými barbarmi najkultúrnejší národ, na národ tu obydlený v kultúrnom ohľade dobre vplývali.

Digitized by Google

Keltovia si vypožičali vzory ku svojim minciam v najstarších časoch, IV—V. stol. pred Kr. z Makedonie, a tak si vypožičali asi v III. stol. aj váhu, ktorá je tiež dôležitou známkou pri posudzovaní keltických mincí. Za podklad jednotky váhy prijali macedonskú tetradrachmu, ktorá je určená na 17·9 gr. v zlatákoch (alebo znížená váha zodpovedajúca len 12·18—13·86 gr.). Poltiny či statery (macedonský zlatý stater vážil 8·6 gr.) zo

Obr. 3. (Makedonia) attická tetradrachma. (146—158 a. Chr.)

Simmerinku vážily od 6·338—7·833 gr., priemerne teda 7·54 gr., čo je bez mála polovica, keď prijmeme, že menšie mince vždy o niečo ľahšie bývajú od celku (jednotky). Malé simmerinkské zlatáky vážily od 1·7—2·072 gr. Veľké pannonské BIATEC-e zo Simmerinku vážily: 16·82—17·93, priemerne 17·1 gr., teda práve toľko, ako macedonská tetradrachma.

Obr. 4. (Thracia) athénska tetradrachma. (100—200.)

Z nálezu prešporského BIATEC-e vážili 7·5 gr. a z D. Jahrendorfu pri Mošone vážilo 27 zlatákov priemerne 6·09—6·49 gr. Ony boly tretiny jednotky. (Květy roč. XXIV. str. 438. 1902.)

Keltické strieborné mince Uhorska zodpovedajú váhe perského strieborného statera (11·27—11·33 gr.), alebo macedonskej tetradrachme. Na základe prvšej váhy sú razené i naše prvšie štyri mince s koníkami, na ktorých body okolo koňa znamenajú symbol vzývania božstva slnka.

Druhá skupina našich striebornych dvojstranných mincí je tiež na základe maced. tetradrachmy razená, a privteľujeme ju k pannonským barbarským minciam. Takéto mince nachádzame v bývalej Dacii, veľmi často v nálezoch norických a pannonských a boly v obehu aj v Horvatsku, na posledných miestach v rozlično-priemenlivých typoch: raz akú nemá minca a zas ako popísaná. Nálezisko 5. a 7. mince neznáme. Jednu poslal Mus. slov. spoločnosti Karol Babylon, učiteľ z Bolioviec v Slavonii

Digitized by Google

spolu s viac 100 exemplármi rímskych, bizantínskych a illyrských peňazí, nasbieraných v takom kraji, kde sú nálezy takýchto peňazí nie zriedkavé zjavy; tedy na takých miestach, kde také peniaze boly za starých časov v hustom obehu. Medzi nimi i táto minca bez pochyby tam na tých stranách bola najdená. Táto a 7. minca, ktorej nálezisko neznáme, patria podľa typu k pannonským barbarským keltickým minciam.

Šiesta minca je z nich najlepšie zachovaná, najdená na bystrických roliach v Turci, a je celkom podobná jednej z tých barbarských mincí, ktoré barón Em. Hoenning v púchovskom náleze objavil. Kde sa teraz nalezá, neni mi známo. Tieto mince stoja osamote a nedajú sa ku stálemu nálezisku viazať. Jej podobných pár exemplárov opatrujú v Uhorskom nár. museume v Bpešti, a v cis. kr. numis. kabinete vo Viedni sa tiež jeden exemplár nachodí, ktorý váži 12·70 a je 25 mm. široký. Naša minca váži 11·77 gr. (Pojednanie: H. De la tour: Atlas des monnaies Gauloises pod č. 10.032.) Podľa typu patrí k minciam keltickým uhorského pôvodu.

Technika zhotovovania keltických mincí podľa náhľadu Edm. Gohla (Archeol. értes. 4 a 5 čís. 21. sväzku z r. 1901) v prvších počiatkoch bola veľmi jednoduchá. Keltovia liali svoje peniaze do hrnčených foriem, matríc, po jednom, alebo po viac kusoch na spôsob, ako u nás lovci voľakedy brok liali, ktoré potom na ťapky razili. Za materiál brali k tomu zlato, alebo striebro, alebo oba kovy spolu = elektrum. Aj z vytiahnutých tyčiniek kovových robili ťapky na zlaťáky bez zvláštneho typu. Také sa našly i u nás pri Nitre v Zbehoch zo zlata (Arch. értes. 1901. XXI. köt. 4 sz.) a v peštianskej stolici zo striebra. Tieto ťapky vypadly dosť často chybne, nepravidelne, na jednom kraji stlapčené, druhý kraj vyhnutý. Ich hrúbka bola obyčajne výdatná, podoba zpočiatku miskovitá. Priemer od 6 mm. (Jahrendorfské) do 19—20 mm. (bysterecké) až do 27—36 mm. sedmohradské. Okrajok keltických mincí je obyčajne hladký, zriedka najde sa vrúbkovaný; dosť často ale dopukaný následkom nedokonalej techniky. Veľmi časté sú stopy posekania.

Technika razenia diala sa úderami kladivom na razítko na nákovke. V prvých počiatkoch bolo razenie jednostranné; vypuklá strana bola bez znamenia, len miskovitá strana ho dostala. Keď sa technika razenia zdokonálila, spravil sa priechod z jednostranných k dvojstranným, ako to vidíme na jahrendorfských, prešporských, simmerinkských a podmoklických zlatákoch. Zo zovňajšieho výzoru keltických mincí dá sa súdiť, že Keltovia svoje peniaze zo žeravého kovu razili. Chladné razenie peňazí až v V. stol. po Kr. Gréci a Rimania počali.

Dľa toho, akú silu pri razení vyvinuli, i vyrazenie bolo buď ostré al bo tupé, mäkké, pričom sa tiež ešte i mnohé druhé nesprávnosti pridr.y. Od zovrubnejšieho popisu techniky odhliadneme, upravujúc ct. obec stvo na „Arch. értes." z r. 1902 na str. 403, čís. 5, sv. 21.)

Digitized by Google

Podľa váhy, štýlu a technického vypracovania naše hore opísané mince vtriedime medzi mince, ktoré za našich čias keltickými sa menujú. Jedna čiastka z nich sú jednostranné miskovité, a druhá dvojstranne popísané mince. Prvšie sú typu bojského, druhé noricko-pannonského. Ako sa na naše strany dostaly, či obchodom, ako grécke a rimanské mince, či boly v Podunají razené, ako sa Edm. Gohl domnieva, a či ich na tieto strany zinokiaľ pre tu bývajúce národy priniesli? — nedá sa dľa dnešného stavu historického bádania ešte zistiť. — Historia kultúry pre autochtonné obyvateľstvo týchto krajov od VI. stol. pred Kr. až do konca VII. stol. po Kr. je veľmi temná. A môžeme riecť s dr. L. Niederlom: „že horní Uhry byly obydleny už v době kamenné (neolithické), tedy už v druhém tisícletí před Kr. — ale jaký to byl lid, pověděti nemůžeme.“ (Slovensko.) A zato nám neprichodí o týchto mincach ináč súdiť, len ako sa o nich tohoto času všeobecne súdi, a zotrvať ešte aj naďalej pri starej nauke ohľadom Keltov a ich peňazí. Dúfame ale, že pomocou novších skúmateľov dejepisu a archäologie, ako sú vedľa Mommsena a Müllenhofa, Jozef Hampel, dr. L. Niederle, dr. J. L. Píč a druhí, naleje sa svetla do tej tmy a obľahčí sa bádanie. Svoju vlasť poznať je povinnosťou jednoho každého občana — vlastenca, poznať so všetkých strán v akomkoľvek svetle sa nám ukáže. Musíme si všímať tak domácich, ako i cudzích skúmateľov historie a archäologie, a nie čakať so zavretýma očima a založenýma rukama, pokým títo svoje výskumi o nás, o našich starožitných predmetoch neukončia. V istých oboroch zameškali sme mnoho. Slovenskej keramiky sme len zbytky zachránili, a z cechovskej doby máme až na posmech málo! Všetko cudzinci kupci odniesli, vyrabovali naše domy a vynosili von z krajiny. Úlohou našou nech je teda aspoň tieto v peknom počte v naších museálnych miestnostiach zachránené predmety spracovať, aby „nám cudzina kultúru a všetko umenie z dôb minulých neupierala.“

Digitized by Google

Miestne báje a skazky.

Píše *Veterán.*

(Pokračovanie so strany 104. roč. VII.)

Keď pri spisovaní týchto bájov sa považi, ak mnohé sú už sobraté a písmom utkveté, a ak veľká zásoba ešte nepohnutá leží a na sberateľov očakáva, mimovoľne na ten výsledok sa príde, že tieto tradície ľudu tvoria celý báječný, fantásiou tvorený krásny svet. Povaha ale a dôležitosť ich tým vypuklejšie sa predstavuje.

Báje nielen žeby jedným smerom sa pohýňaly, jednoho tvaru a typusu boly, neobyčajnosť, podivnosť, fantastické obrazy predstavovaly, ale v nich sa vyráža i smelosť, boj, vytrvalosť, túžba, humor, slovom celý život národa, myslenie, cítenie a ponímanie. Národ v nich seba samého opisuje a predstavuje.

Z bájov vysvitá veľká činnosť duchovná. Tento svet a čas, v ktorom národ žije, vlastne živorí, jemu je úzky a tesný, považuje ho len ako nanútený a k udržaniu života potrebný. Nezodpovedá jeho nárokom duchovným, a preto sháňa sa v obrazotvornosti po velikom vesmíre svobody a a samostatnej činnosti, v ktorom iné pomery, iné bytnosti panujú a dejstvujú. A takýto otvorený vesmír obrazotvornosti sú mu báje, ktoré si sám utvoril a ktoré s pokolenia na pokolenie prechádzajú.

Tradície tieto svojou energiou v národe sa udržujú. Dosaváď málo sa o ne staralo; svrchovaný čas, aby pokiaľ nezaniknú, posbierané boly. Na mnohých už pozorovať, že so svojej pôvodnosti mnoho utratily, mnohé zase v inom smysle a smere sa predstavujú a na iné okolnosti applikujú — ich starobylosť sa tratí. To teda, čo sa dosaváď zachovalo a prišlo na nás ako vzácne starootcovské dedictvo, chceme prejať, zachovať a potomkom našim oddať.

Každý veľnárod (ako: Indovia, Židia, Rimania, Gréci atď.) takéto predhistorické podania verne si posberal a hľadí si ich i zachovať. Nám ale tým viac na tom záleží, lebo na sveta dejosti málo sme sa zúčastnili. Toho príčina je, že sme národ mladý. Naši otcovia v týchto vrchami, riekami, pralesami prikrytých krajoch dlho isolovaní od sveta žili, a s najpotrebnejšími života potrebami zápasili a mnohokrát i nájezdom a poplenom divých hord vystavení boli. Iné národy omnoho priaznivejšie po-

Digitized by Google

loženie mali a preto sa i v kultúre vyšinuli. Národ náš, ako malá čiastka svetového národa slovanského i do počtu je nepatrný, nezorganizovaný, na seba odkázaný. Pritom všetkom povedomosť národnú neutratil, čo zreteľne dokazujú i prítomné tradície, ktorých vtip, skladbu, umelectvo i v našom umeleckom XX. století obdivujeme, uvažujeme a verejnosti s istou ambíciou podávame; lebo keď už tieto samorostlé tradície vkus a pokrok vo vzdelanosti prejavujú, aký prospech a hodnotu budú mať, keď od povolaných umelcov a vedomcov odborne vzdelané budú?

A preto táto sbierka ľudových miestnych bájok a skaziek nemá ten malicherný účel, aby sa ako kuriósa obdivovaly, čítaním čas sa márnil, alebo deťom pre zábavu aby do ruky sa dávaly, ale sa podávajú pre prísne vedecké a umelecké štúdium. Bola by to veľká nerozumnosť, keby kto drahocennú numismatickú sbierku, len ako meď, striebro alebo zlato považoval a vnútornú cenu do ohľadu nebral, alebo ju deťom ako zábavku dal, aby sa s ňou zabávaly a ju prípadne i rozmetaly. — Možno predpokladať, že mnohí čitatelia v týchto bájoch a tradíciach nevidia žiadnu cenu a považujú ich ako chatrné, nevýznamné povedačky, k ničomu nesúce. No, pravda, i mramor je len jednoduchý kameň, keď ale umelcovi-sochárovi príde pod dláto, zná mu nad zlato väčšiu hodnotu dať. I hlina je len ako by blato, ale keramia zná z tohoto materiálu vázňu zhotoviť, ktorá v salóne na okrasu postavená býva. I naše báje a skazky sú len kameň, hlina, t. j. materiál, z ktorého utvoriť sa majú výborné diela.

71. Dúbravská baňa.

Vrch Dúbrava leží medzi štitnickým a ochtinským chotárom. V tomto vrchu nachodí sa i baňa na meď a zlato; na tento čas sa ale v nej nerobí. O tejto zanechanej bani ľud rozpráva, že za dávnych čias vládli touto baňou dvaja páni a jedna pani. Títo páni ale chceli paňu práva pozbaviť a z úžitku vytvoriť, na čo sa pani nesmierne rozzlobila a aby sa vypomstila, išla do bane k robotníkom a rozkázala im, aby sa hneď z nej vypratali, lebo ináče že tu zhynú. „Ja, povie ona, už skoro umrem a baňu túto mojim telom zapečatím tak, že nikto viac v nej robiť nebude, iba keď by ju opäť mojím telom odpečatili.“ Baníci poslúchli a vyšli von. Ale hrozba panej sa i vyplnila, lebo veľké žriedla sa zrazu v bani otvorily a baňu zalialy. Veľký prameň vody sa podnes štolňou valí na túto (Štitnickú) dolinu, ale i na Gecelovskú. A keď raz pustili kačku štolňou do bane, vyšla žriedlom na Gecelovskú dolinu. Do tejto bane doteraz pre vodu pristúpiť sa nedá, ač mnoho ráz sa o to pokúsili.

72. Ochtinský Hrádok. Stará štolňa.

Ochtinský Hrádok leží na vrchu medzi Ochtinou a Jelšavou. Za dávnych čias bolo to zlopovestné miesto. Tu totiž, potom pod Červenou skalou (na Hrone) a na Pustom poli máva'i zbojníci svoje schôdzky, a

Digitized by Google

z týchto troch miest robili výpady a zbíjali. — Hrádok mohol byť dakedy v malých rozmeroch opevnený. Tu boly vraj za dávnych časov bohaté bane na železo, ale sú už celkom povyrábané (zroby), že vrch už len tak stojí, ako škrupina na vajci. O Hrádku si ľud báji, že raz jeden Ochtinčan stretnul sa v Pešti s jedným žobrákom, ktorý mu rozprával, že on Hrádok dobre pozná a zná tam i veľký poklad uložený, ale on sám tam nemôže ísť, lebo že sú traja kamaráti sprisahaní, že jeden bez druhého pre poklad nepôjdu. Žobrák Ochtinčana ďalej ujisťoval, že ten veľký poklad môže dostať a síce takto: Na deň sv. Jána, včas ráno, pred východom slnka, vyberte sa, čo len štyria chlapi i s motykami na Hrádok a tam pozorujte, keď slnko bude vychádzať a bude svietiť na jeden lieskový krík, tam začnite kopať poklad založený od zbojníkov. Ochtinčan sa z Pešte vrátil domov a cestou si rozmyslel, že ten poklad bolo by treba hľadať. Ale i všetci domáci v tom sa usrozumeli; ba z porady vyšlo, aby sa to na príduci deň sv. Jána i previedlo. Tak sa i stalo. Štyria silní šuhajci včas ráno sa na Hrádok i s náradím vybrali... Slnko od východu sa začalo dvíhať a lieskový krík i skutočne osvetľovať, ktorý pod jedným balvanom stál, a sotva dakoľko ráz zakopli, tu sa taká skala odvalila, ako jeden dom, a zhrmela dolu vrchom, horu celkom polámala, až sa na jednej rovnej ceste zastavila. Čo keď videli šuhajci, tú hrúzu, nebezpečenstvo a škodu urobenú v hore, náramne sa preľakli a rozpŕchli sa každý v svoju stranu, a od strachu sotva poprichodili domov, i motyky tam zabudli.

Stará štôlňa. V Ochtinej na humne obyvateľa Potockého najdená bola diera pod zemou, da (asi) na desať siah dlhá, ale aj pod pravým uhlom v bok do potoka kopaná. Ponevádž jaskyňa táto nie v strosu ale v hline je úhľadne kopaná, nemohla to byť baňa. Ľud pevne verí, že za času plenu tatárskeho, keď Psohlavci po krajine chodili a ľudí mordovali, táto jaskyňa ako skrýša, ku ochrane životov a majetku bola kopaná. (Vidz Časop. MSS. roč. III. str. 72, 95: „Karnerovské jasky", a roč. IV. str. 5: „Čachtické jasky." Red.)

73. Príspevky z okolia sitnianskeho.

Svetlice v Sitne. O podzemnej chyži na Sitne bola už spomienka (vidz Sborník MSS. roč. V. str. 144), tu nutno pripomenúť, že sa báji o viac svetliciach (kancelláriach), v ktorých páni sedia a píšu, ba že otvorili sa viacerým ľuďom tieto chyže, chodili sem a tam po nich, ale z písmov sa žiaden ani neobzrel, ba že jeden tam ukradol i modlitebnú knižku, ktorá dosiaľ má byť pri rukách. Patričný zlodej ale zato do smrti svojej každý rok na výročitý deň krádeže z rozumu postupoval. (Tovaryš. III. 106.)

Podivní mužovia. Kdesi na pokraji hory zo strany ilijskej má byť jaskyňa, o ktorej rozpráva sa nasledujúca tradícia. Istá statkárska pani

Digitized by Google

zo Štiavnice vyjazdila na vrchovom koni pod Sitno. Koňa uviazala a sama prechodila sa pešky krajom hory. Tu prijde náhodou ku diere, ktorej závorný kameň bol z otvoru odtisnutý. Hľadí zvedavo dô jaskyne na kamenné lavice, stôl a náradie, keď nenadále zpoza chrbta osloví ju prívetive neznámy pán a ponúka ju, aby išla dnu, že v tejto jaskyni velikej on býva a tu má i peniaze i zlato v prútoch. Prelaknutá pani ale tomu vzdorovala. No, keď ju ten pán prehovoriť nemohol, vyjavil jej, že sa nazýva Hatarkáu a pochodí zo Sedmohradska, ale ihneď ju prísahou zaviazal, že ho nevyzradí. Videli potom vraj dakoľko ráz tohoto podivného muža prechádzať sa v Štefultovskej doline, ba raz i v Štiavnici. Potom zmizol. Taký podivín zjavil sa na Sitne i r. 1830, istý Fr. Klingerle zo Štiavnice. Býval vraj medzi bralami v Sitne, živiac sa korienkami. Na počiatku zimy ledva ho rodina mohla domov dostať. Nateraz v pliešovských horách (stol. zvolen.) zdržuje sa podobný človek z intelligentného stavu a trvá tam i v zime, a kam večer dôjde, tam spraví si z rážďa búdku, nakladie ohňa a prenocuje tam. Ľuďom pomáha, do domu vojde zriedka; meno mu však nikto nezná.[1]) (Tovar. III. 105.)

Pečenice. Na Slovensku nachodí sa viac valov, ktoré z nejakej spečenej hliny pozostávajú[2]) a nemožno vyskúmať, aký účel maly? Ľud medzitým tradíciu podáva temnú, asi tohoto obsahu: „Bola raz jedna *kňahyňa*, ktorá tak prenasledovala ľud, že keď išla popod zem, ako prešla i popod Dunaj, udrel hrom do nej a kade išla, všade za *ňou horelo.*“ (Tov. III. 120.) Daktorí vypravači ju menujú i *krtičou kňahnou.*

V istom súvise i z ohľadu formy i bájov stojí i val vyše Almášov v doline pozhora Slajkovho. Val tento je 983 m. dlhý, hrúbka mení sa od 6—10 m., výška ale 1·28—2·37 m. O pôvode valu vypravuje sa, že povstal následkom žiadosti istej štiavnickej (či bystrickej) kňahyne, ktorá zapáčiac sa bohatému peštianskemu (viedeňskému) pánovi, len pod tou podmienkou sa mu sľúbila za ženu, jestli jej od Štiavnice po Pešť (poťažne Viedeň) dá vykopať podzemnú chodbu, ktorou by k nemu šla, žeby slnko na ňu nesvietilo. Na pol ceste ju hrom zabil a ona i s chodbou sa prepadla. Jarky vedľa valu sú vraj tou prepadnutou chodbou. (Tovaryš. III. 121.)

Poklady, studňa, kostol, zvony pod zemou. Od Kolpach severo-vý-

---

[1]) Takíto podivíni ťažkomyseľní, spoločnosti ľudskej vyhýbajúci, po horách a lesoch osamote sa túlajúci, tu i tu sa zjavujú a nie je div, že potom ľud si ich ako báječné osoby pod menom divých mužov predstavuje, a opisuje ich (dľa Bájesl. 126), že sú po celom tele srsťou alebo machom pokrytí, na hlave majú pierko z paračiny (kaprade) že v lesoch naháňajú zver a pritom húkajú; napodobňujú rúbanie a kácanie stromov, a tým horárov dráždia; chytajú mladé dievčatá; zjavujú sa počas víchrice cestovateľom a na bludnú cestu ich svádzajú. Diví mužovia sú ale i povahy dobrej, blúdiacim pravú cestu ukazujú, radu dávajú a pomocou prispievajú atď.

[2]) Na pr. »Sklený zámok« na Sielnici; na »Zámčiske«; na »Majmurjene« u Smrečian v Liptove; na Hrádku nad Bystričkou (Turč. st.) atď. (Tov. III. 120.)

Digitized by Google

chodne vyčnieva vrch *Hrádok* alebo *Tri kamene,* 833 m. vysoký kopec. Tu vraj nachodí sa pivnica plná pokladov, ktorá ale len raz v roku sa otvorí, keď sa peniaze presúšajú a kto vtedy natrafí na pivnicu, môže si peňazí nabrať. Jeden chlapec videl ju otvorenú, ale keď otca privolal, viac ju najsť nemohol, už sa bola zavrela. — A žena berúca peniaze, zabudla si tam dieťa, keď sa pivnica zavrela. V rok nato, keď sa pivnica zas otvorila, našla dieťa ihrajúce sa s peniazmi. (Lebo veď ľudia v tých jaskyňach a pivniciach neumierajú, ako sa to i o samom Sitne báji.) Jedni znajú studňu, ktorej dno nemožno dosiahnuť, druhí *dubovú* studničku, kde prepadnutý je kostol, ktorého kamennú dlažbu vydrali vozári. Zvony i teraz dakedy počuť. (Tov. III. 142.)

Pustý hrad pri Teplej, ľud ho menuje len hradom, ako voľakedy, kým stál, a báji o troch sestrách, z ktorých jedna bývala na ňom, druhá v Sklenoteplickom hrade a tretia na inom hrade, kdesi v blízkosti. Hrady tieto vraj spojené boly remennými mosty, po ktorých sa chodilo.[1]) (Tov. III. 146.)

Morské oko (pri Teplej). Leží pod Pustým hradom žakýlskym v hustom lese. O ňom tento báj koluje: Raz dáky pán viezol sa dolu belianskou hradskou a zazre valacha pri ovciach opretého bradou na kyjak. Pán zastane a zavolajúc valacha, pýta sa ho, kde ten kyjak vzal? „V morskom oku pod Pustým hradom som ho z vody vytiahol". Kyjak bol pekne vybíjaný. „To je kyjak môj — hovorí pán — poznám ho dobre po tomto vybíjaní." Potom odkrútil vrch a vytriasol z kyjaka mnoho dukátov, osem z nich dal valachovi, vyprávajúc, že keď cestoval čez more a prišla morská búrka, kyjak vzala mu voda a nejakou žilou od mora dostal sa do morského oka.[2]) Z vody plesa počuť vraj, časom detský plač a vidia *bielu paňu* obchádzať bahno, zalamujúc rukama. — Odtiaľ vychádza vraj *koňská smrť*, podobná okruhlej guli. (Inde predstavujú si koňskú smrť v inej podobe,[3]) (Tovar. III. 146.)

Vrchoví duchovia.

Od krupinského bralca na východ ležia tri vrchy: Havran na pravej strane, Slnný vrch a Siksová stráňa na ľavej strane Bebravy. Každý z týchto vrchov mal svojho ducha. Duch v Havrane volal sa *Faklonoc*

[1]) V Pustom hrade jest mnoho pokladov, o ktorých sa možno vraj dočítať v nejakej starej kronike. Ľud si vypráva ale i to, že tu nedaleko morského oka stál kedysi kostolík, ktorého základy ešte do nedávno boly patrné. O výš spomenutej kronike nič sa nezná, ani písané pamiatky o Pustom hrade sa nenachodia.

[2]) Martin Szentiványi v kniher. 1689 tlačenej »Curiosiora et selectiora...« vážne to tvrdí o morskom oku v Tatrách.

[3]) Báj tento o koňskej smrti bez pochyby z tohoto sa vysvetľuje, že hovädo tak sa ponorí v bahne, že ho ani von nemožno dostať. Čím viacej sa namáha von dostať, tým hlbšie v bahne viazne, až sa zadusí.

Digitized by Google

duch v Slnnom vrchu *Rakytnoc* a duch v Siksovej stráni *Malinoc*. Povesť zneje, že keď hodina duchov prijde, duchovia istou cestou okolo tohoto bralca behajú. Keď raz vraj jeden Krupinčan v tú nešťastnú hodinu na túto cestu prišiel, počul zahvízdnuť, a keď sa obzrel, videl ducha letieť na jednom kolese, v jednej ruke držal ohnivý šíp a v druhej roh čiže trúbu. Duch človeka zachytil sebou, doviedol k zámku, potom zatrúbil na rohu a zmizol.[1]) — Pod týmto bralcom vraj nachodí sa medzi balvanami i vchod do priestrannej izby, kde sa občas „dobrí chlapci" a pri lapačkách šuhajci ukrývali. Vchod v pohyblivom skáli tak sa dal zatarasiť, že ho nebolo možno najsť. (Tov. III. 156.)

74. Čerti v Priechode na vere.

Bolo to dávno, keď žila raz v Priechode (zvol. st.) jedna stará dievka, ktorá by sa bola rada silou-mocou vydať; ale pytači veru nechodili, už či preto, že bola stará, alebo zato, že bola špatná, dosť na tom, nikto ju nechcel. I závidela ostatným dievkam v dedine, ako sa jedna po druhej vydávaly, len ona zostávala s vrkočom a bez čepca. „No! čo by už raz i čert prišiel — riekla v rozhorčenosti — aj za toho by som už išla!" Dobre. Netrvalo to dlho, že v jeden večer prišiel celý rad neznámych mládencov ku starej dievke na vohľady. Všetci boli poriadni a jeden zvlášte okolo nej sa obšmietal a jej nápadne dvoril. Táto celá uveličená, ani sama nevedela čo robiť od radosti. Domáci sa hneď dali do varenia, aby vzácnych hostí počastovali, lebo úfali, že tu ide o veru. — Keď bolo všetko prihotovené, usadili mládencov okolo stola a stará dievka zasadla si medzi nich. Počas hostiny ale spadla mladému zaťovi lyžička pod stôl, stará dievka nato chytro sa zohla pre ňu, no hrúza a strach ju prejal, keď videla, že mládenci nemajú ľudské nohy, ale kopytá! Veľký krik urobila a milí hostia tak sa jeden po druhom potratili, ako gáfor. Po tejto nemilej návšteve domáci dom si vykadili. No, čertov táto príhoda hrozne mrzela a preto si umienili, že vytopia celý Priechod. Začali hneď snášať ohromné skaliská do jednej úzkej doliny, aby potok za-

[1]) Čo v tomto báju zaobaleno, len pomocou iných variantov dalo by sa vysvetliť. Mená: Faklonoc, Rakytnoc a Malinoc sú alebo zpotvorené alebo novotvorené. Možno predpokladať, že báj tento na solárny kultus sa vzťahuje. Spomína sa totiž vrch *Slnný* a takýto sa nachodí i v krnišovskom chotári nad samou dedinou. Tak: Slaná (gem.) leží pod vrchom Sulová, t. j. *slnnová* (ktorá so solou v žiadnej spojitosti nestojí). Sulovce prichodia i v nitr. st. Sulok (v šim.), Sulo (v trenč. — Vlastne Súľov. R.), Sulaň (v nitr. 2) atď. Toho istého koreňa je Sinec (v Hnúšti vrch), Sini (v satm.), Siňa (Sviňa vulgo v šar.), Svinica (abauj.) Sinna (v zempl.). A od siniť s aphär. 'nit, 'Nitra, 'Nitrička (v novohr.). Sem patrí i Sitno, Slia-č, Sječ, Sečovce (Galséč zempl.) atď. — Vrch Havran podľa povahy čiernej pomenovaný ako protiva vrchu Slnnému. Čo ale Siksova znamená, je záhadné. V báji pripomína sa *koleso*, čo je symbol slnka, *ohnivý šíp*, toľko, čo svetlové papršleky, a *trúba* je symbol prírodného ruchu, kriesenie prírody, *cesta* ale okolo bralca, kruhový beh slnka okolo zeme.

Digitized by Google

hatili a Priechod vytopili. Ale čo do polnoci s červenou hlinou namurovali, to všetko, keď kohút v dedine o polnoci zakikiríkal, všetko sa na hromadu srútilo a zastavená voda ušla. A od tej doby zostalo u ľudí príslovie: „Zkade si? Z Priechoda, kam čerti na vohľady chodia.“ (Tov. III. 346.)

75. Skamenelá cigáňka.

V tých prastarých časoch, keď sa ešte divy a zázraky na svete dialy a to na jedno vypovedané slovo, stalo sa v hornej zvolenskej stolici, že cigáňka ukradla čerstvo pečený peceň chleba. Keď gazdiná zpozorovala, že jej chlieb chybí, hneď šípila, že ho musela len cigáňka odniesť, ktorá sa tu len pred chvíľou motala. Ihneď sa sobrali za ňou a dohonili ju za dedinou v poli. Domáci dobíjali na cigáňku, že ona chlieb ukradla. Ale cigáňka tajila a tajila, až sa počala i preklínať: „Nech tu skameniem, ak som vám ho ukradla!“ Sotva že slová tie z ust vypustila, ihneď zmeravela a na kameň sa premenila. A od tej doby až po dnešný deň tam stojí jej skamenelá postava a ľudia si jedon druhému rozprávajú: „To je tá cigáňka, čo ukradla peceň chleba a drží ho i teraz pod pazuchou.“ (Tov. III. 345.)

76. Báje z okolia Novej Bane.

Otvárajúca sa jaskyňa. Ako by za vrchom Gupňa vypína sa veľká skala, zvaná Havrania, ktorú viesť s hradskej cesty od rudzianskeho mosta. Povesť zneje, že jedon raz deti pásly ovce okolo skaly a jedon pastierik zaspal pri nej. Keď sa prebudil, videl skalu otvorenú, a v nej veľké kade so zlatými peniazmi. Bárs nebolo mu treba len tri kroky spraviť, aby si nabral z ních, predsa bál sa, ale išiel zavolať domácich, ktorí keď prišli, skalu našli už zavretú.

Nápis na kameni. Na vrchu Háj pri Struhárovom válove, kam sa chodí zďaleka na vodu — vyprával jedon starec, že keď bol ešte mladý, našli pri stoku jedon kameň, na ktorom boly vyryté tieto mená štyroch chýrnych zbojníkov: „Ilčik, Pilčik, Horaplocká a Jánošík.

O vrchu Johan rečenom. Za vrchami Lipinami a Vypáleným na sever vypína sa vrch Johan, čezeň vedie priesmyk do Horných Hámrov a do Žarnovice. O vrchu tomto medzi ľudom nasledujúca povesť koluje: Voľakedy pásol v tej hore mestský pastier stádo, menom Johan. Pri chodení sem tam, prišiel k jednej diere; nazrúc do nej, videl množstvo blyštiacich sa palíc dolu viseť; nerozmýšľal veľa, vošiel do diery a jednu hodnú palicu si odlomil a vonku ju ešte obkliesnil, aby bola úhľadnejšia. Podopierajúc sa o ňu, prišiel za kravami do mesta. Rozumie sa, že mešťania novobaňskí hneď sa vypytovali, kde tú palicu vzal, lebo bola z čistého zlata. On povedal, že tam na tom vrchu, kde kravy pásol. Tu mešťania s radosťou posadiac ho na koňa, poberali sa na označené miesto, ale diery kde palice dolu visely, najsť nemohli. Mešťania v tej domnienke,

Digitized by Google

že ich len klame a miesto ukázať nechce, začali ho biť a všeliako mučiť. Úbohý pastier nemohúc viac tieto krivdy sniesť, v trápení si vzdychol: „No, Johan, bodaj si si bol krky vylomil prv, než si na tento vrch prišiel.“ A v tom od bitky oslabnutý sa zapotácal, s koňa spadnul a väzy vylomil. A od toho tento vrch obdržal meno Johan.

Kde stála niekdy Nová Baňa. Medzi ľudom povesť koluje, že Nová Baňa stála niekdy tam pri kaplnke sv. Jána Nep. na kraji mesta a volali ju „Železné mesto“. Ale keď táborili Turci na zemiach brežnických za Hronom oproti Šibeničnému vrchu, že jedon pastier s vrchu Šibeničného zabil kameňom vodcu tureckého, čo Turkov tak rozpajedilo, že Železné mesto rozrúcali. Obyvatelia potom nové mesto založili tam, kde teraz Nová Baňa stojí.

Diovčia skala. Na poludnajšej strane nad hradskou vypína sa Diovčia skala 30 m. vysoká. O tejto skale koluje nasledujúca poviedka. Istej deve chytili brata za vojaka (dľa iných snúbenca) a hneď ho i viedli preč. Deva v žiali išla za ním, prosiac náčelníka vojanského, aby jej ho prepustil. Nemohúc sa jej inak sprostiť, pri Diovčej skale jej povedal, ak z tej skaly skočí, že jej ho prepustí, mysliac, že s tým ju odplaší. Avšak ona vyjdúc na vrcholec skaly, skočila dolu. A hľa div divúci, nestalo sa jej nič, len malý prst si zlámala na ruke, a tak dľa sľubu náčelníkovho brat jej hneď zo služby vojenskej prepustený bol.[1]) (Tovar. III. 228—230.)

77. Vetrový duch.

Od Nádaša (v stol. prešp.) ku Bielej hore stojí hrozná skala, v ktorej Vetrový duch vetry v skalných jaskyňach ukrýva. V tomto okolí bývala jedna vdova i s krásnou dcérou Dorkou. Mladý Toma zaľúbil sa do nej, ale otec odporoval tomu, lebo dievča bolo chudobné. Otec nevediac si so synom rady, tašiel ku veštici, aby mu poradila, ako by mohol prekaziť synovi lásku ku Dorke. Veštica odhádla, že sa tomu len tak prekazí, keď dajednoho z nich zo sveta znesie. Otec, dobre jej zaplatiac, odišiel. — Medzitým prišla i Dorka k tej istej veštici, aby jej poradila, čím by mohla už zomierajúcu matku svoju ešte vyliečiť. Veštica dlho hútala, až konečne riekla, že matku len tak vylieči, keď jej zelinu donesie, ktorá len na Vetrohrade rastie, ale keď sa k lieku berie, musí byť o polnoci odtrhnutá. Dorka sa nad tým zhrozila, lebo vedela, že tam ukrutné vetriská bývajú. Ale keď videla, že matka vždy horšie stoná a druhej pomoci niet, vybrala sa o polnoci pre liečivú zelinu na strašný Vetrový hrad. I počula zďaleka, ako sa vetry búria a hučia. Vníde dnu, vidí pred nohami liečivý kvet, odtrhla ho, ale zlý vietor ju zavial a zamdlela. Čo

[1]) Diovčia skala mohla slúžiť k pohanskej bohoslužbe (srov. Slov. Pohľ. 1899. 104). Povesť o deve je pristrojená k lapačkám vojakov, ktoré sa držaly do 1848. roku.

Digitized by Google

sa viac s ňou robilo neznala. Medzitým sa vetry z dier hroznou silou a piskotom vyrútily, dievča sebou zachytily, až sa ráno pred matkiným domom prebudila, liečivý kvietok v ruke držiac. Matka, keď liečivú zelinu užila, ihneď ozdravela. Ale i Tomov otec prejatý svedomím, dovolil aby Toma Dorku za ženu pojal. (Rps.)

78. Pôvod Tisy.

Keď už celý svet bol stvorený, a všetky rieky a potoky vo svojom behu, len Tisa zaostala a nemala vyznačené riečište. „No, čože si s tebou počnem?“ riekol Hospodin (Zeme-matka). — A tu sa ohlásil anjel (Vodaň). „Nehajte a sverte to mne, ja sa o jej miesto a beh postarám.“ A tu ihneď anjel (Vodan) pripravil zlatý pluh, zapriahol doň osla, a kázal Tise, aby ho po brázde nasledovala, ako budúcom riečišti. A tak Tisa začala po vyznačenej brázde tiecť. Poneváč ale v tom okolí mnoho lopušiny a kolocieru rástlo a osol to rád požíva, teda, lačný súc, nešiel pravou cestou, ale sem i tam zašiel na pravo i na ľavo i s pluhom za lakotou, a preto Tisa až podnes má tak krivolaký tok a tečie pomaly. (Rps.)

79. Tri Vily na Suchej vo mlyne.

Na Suchej dakedy boly na vode tri mlyny. V prostrednom býval červený mlynár, zlosyn, Drkanom ho nazývali, ktorý vraj, aby viac mletia mal, vyšného súseda zapálil a nižnému vodu odrazil. Mlel na vode teda sám.

Raz jednej temnej noci prišly z blízkej Matry k červenému mlynárovi tri krásne Vily, zaklopaly na oblok a zavolaly:

— Mlynár Drkan! otvor nám, doniesly sme ti zbožie na mletie!

— Tu som! — povie mlynár, — kde je to zbožie?

A mesiac medzitým zpoza oblaku posvietil, ako by lampášom. Osem jarých sŕn viezlo dva vozíky, po šesť mechov na každom vozíku, čistej ocelovej pšenice, a štyri jelene so zlatými parohami viezly jedon voz kukurice. Drkan takúto návštevu ešte nikdy nemal. Neznal čo má skorej obdivovať, či srny, či jelene, čiže krásne Vily s korunkami.

— Ale počuješ mlynár — povie jedna Vila, — toto zbožie musí do rána byť zomleté do stebla!

— Z toho veru nebude nič, povie Drkan, na to viac času treba, jedna noc je málo!

— Ale to musí byť — povie Vila, a síce takto spravíme: keď ztadiaľto na čiernom koni pôjde Noc, zastavíme ju, napečieme jej koláčov, a budeme sa s ňou zabávať dotedy, kým sa zbožie zomele...

— No tak už bude! — odvetil Drkan, keď Noc bude s nami.

A hneď zbožie poskladaly. Mlynár dva kamene prihotovil, pšenicu do hrotu nasypal, pustil kolesá a biela múka sa z mlynice sypala...

Digitized by Google

Medzitým ako sa tak veselo mlelo, tiško zaklopal vyšný mlynár na dvere:

— Dobrý večer, sused Drkan! Veselo ti ide mlyn, budú i koláče i dobrá pečeňa, ale ja bedák, zhorel mi mlyn i s ko'esámi, nemám čo do úst položiť, či by si mi nepožičal jeden vahan múky?

— Vahan múky nemám — odsekne mu Drkan, teraz týmto pannám melem. Namel si sám, veď si mlynár ako ja, alebo napeč chleba pre deti z popola. Choď si inde pýtať.

Vyšný mlynár, vyšiel zarmútený von a sadol si na lavičku. Vilám sa to ale nepáčilo. Nič síce nepovedaly, len jedna na druhú popozeraly a hlavami pokrútily.

Keď sa ale múky už hodne namlelo, Vily hneď začaly na koláče miesiť, a keď sa upiekly, hodný košiar úbohému vyšnému mlynárovi na lavičku vyniesly.

Po malej chvíli zaklopal na dvere i nižný mlynár.

— Dobrý večer, sused Drkan! Veselo sa ti mlynské kolesá krútia. Mlynár víno pije, keď má vodu, a keď vodu nemá, vodu pije ako ja. Môj mlyn suchý stojí, chleba nemám; či by si mi nepožičal vahan múky?

— Hej, veru nie. Veď si mlynár ako ja, namel si! odpovie mu Drkan. Veď by som si namlel a teba nepýtal, ale si mi vodu odrazil; žena, deti chleba nemajú.

— Nech koláče jedia. Ja ti múky nedám. Choď len ďalej!

Tak červený mlynár Drkan súseda odpravil. Víly zase jedna na druhú pozrely, a jedna sa ohlási:

— Ale si ty, Drkan, tvrdý človek, keď ty svojim bratom nepomáhaš.

— Ej, nech idú do paroma i s ich mlynámi, veď mi len na závade boli! Ja vám pekne budem mleť, asnáď sa vám zapáčim.

— Ozaj, ozaj sa nám zapáčiš, — povie jedna z Víl: — veľmi sa nám páčiš. A keď by si chcel, mohol by si si mýto z čistej pšenice vziať i za kukuricu; tú si samy mleť budeme.

— No, to bude veru dobre, riekne Drkan, moje premilené Víly, keď si mýto vezmem len zo pšenice!

A hneď vzal mýtnicu a pred ich očami takých 96 mýtnic pšenice si nameral, ako peniaz, pritom všetkom, že už mýto bol vzal. Múdry mlynár nerád rozum derie, miesto jednej, dve mýtnice berie. Víly, keď aj spozorovaly, nič neriekly; ale pytle ustavične len honilo:

Trepete, repete, reš,
Veru obanuješ!

Po takom dobrom výmere uradovaný červený mlynár pomastil čep na kolesách, zajedol si bielych koláčov, napil sa červeného vína, a bez starosti lahnul si spať. Víly ale zostaly samotné mleť. Najprv vyniesly lačnému nižnému mlynárovi hodný košiar pečiva. Potom ale pani matl

Digitized by Google

čiernu Noc pojaly do mlyna, a aby im neušla, nachovaly koláčmi, a pri hrmote mlyna polapajúc sa za ruky, začaly sa dokola krútiť a pritom si spievať:

Sem do kola, radostné družičky!
i Noc, pani matka, nech sa krúti.
Keď pšenica sa zomlela,
hneď i kukurica bude. —
Rezko nazpäť, veď nás nikto,
ani otec, ani mať nečaká.
Nám sloboda je široká,
čo nás tam po svete —
Náš dom, bralá, lúky, hory,
naše statky kozy, srny
i jelene parohaté.
Keď pustíme Noc matičku,
do hôr sa schováme,
tam v jaskyniach si pospíme.

Keď sa takto veselo nazabávaly, čiernu pani Nôcku hodne povykrúcaly, mlynské kamene začaly škripeť a vŕzgať, lebo kukurica bola už domletá. Víly vysadily Noc na čierneho koňa a tá letela svetom, potom zomletú múku na vozy nakládly, srny, jelene popriahaly, zlatými pásami sa opásaly, korunky si na hlavy pokládly a letely do hôr, že im ani kolesá nebolo vidno. Ponáhľaly sa, lebo zore sa už zapaľovaly.

Drkan, keď sa prebral, žena mu doniesla halušky s bryndzou, ale pod pazuchou i bielu kuru, aby potratené zrnká posbierala. Kura veselo krákorila a pšeničné zrnká zobkala. Keď ale niekoľko kukuričných zŕn našla, hlasne začala krákoriť:

Dobrí ľudia,
čo ja vidím! hoc som i slepica,
veď to zlatá kukurica!“

Mlynárka, zvedavá, hneď i jedno zrno zodvihla, a tu vidí, že je zrno čisté, rýdze zlato.

— Mužu, — riekne žena, — veď tie Víly zlatú kukuricu mlely, a a mýto si si len zo pšenice bral!

A mlynár zadivený obzerá zrno zľava i zprava.

— Ach, bodajže ťa! — povie, keď tu pozná čisté zlato. — Či som nie najväčší na Suchej osol! Zlatú kukuricu som mlel a mýto som zo pšenice bral. Tie Víly ma oklamaly!

Drkan vyskočil zo mlyna a bežal za koľajmi do hustých lesov, ale tu m sa koľaj ztratila. Začal teda kričať:

— Víly, dajte mi zo zlatej kukuřice mýta! Víly, vy ste ma oklamaly! Hej, kde ste, ohláste sa!

Ale veru nik sa neohlásil, len ozvena sa mu posmievala, a čím väčšmi kričal, i ona sa väčšmi ohlasovala.

Digitized by Google

— No, takto nič nebude, lebo šelmy sa pokryly.

Mlynár nahnevaný vrátil sa domov, všetku múku zabral, na voz položil a viezol ju za Vílami do matranských hôr.

— Tu je vaša múka! — začal celým hrdlom kričať, — všetku som vám doviezol, ale mýto mi dajte zo zlatej kukurice. Vy ste ma oklamaly, vy ušaté sovy! Kde ste? Či ma nepočujete? Vy noční netopieri! Hej, pokryly ste sa!

A tak Drkan kričal, ako mu hrdlo stačilo, ale veru len ozvena nazad mu slová hádzala. Mlynár od hnevu nevedel, čo má robiť. Rozviazal tedy mechy a múku vetrom pustil. Celá hora zostala biela, ako keby íňava bola napadla.

Mlynár viac sa domov ani nenavrátil, niekde v horách matranských i so statkom skapal.

Vyšný a nižný mlynár si mlyny ponapravili a ďalej pokojne mleli, lebo im červený Drkan viac neškodil.

Keď ale prvý mráz v jaseni sa zjaví a na stromy íňava sadne, tak že ako múkou posypané vyzerajú, vtedy ľudia zvykli povedať:

Už pustil Drkan múku zo pšenice,
hľadá si mýto zo zlatej kukurice. Bude zima.

(Preklad.)

Digitized by Google

Púchovské starožitnosti.

Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a.

Podáva *A. Halaša.*

(Pokračovanie)

IV.

Celkom iný obraz zjavuje sa nám na južnej strane *skaly,* a síce na južnom výbežku veľkej *úžľabiny* (Schlucht) a v spomenutom už *násype* (Anschüttung. Viď Roč. VIII. I. sv. str. 12.).

Na površí násypu pri samej skale, kde stena prezradzovala stopy dlabania, napadla mi *výhlbina* v podobe koryta, trávou a krovím zarastená. Otvoriac toto koryto: pod vrstvou zeme, sotva 20 cm. hrubou — čiernou, presiaknutou masťou — našiel som kusy prepálenej *tehloviny* (Ziegelerde), smiešanej s početnými opálenými a aj cele spálenými zvieracími kosťami. S najväčšou pozornosťou dal som kopať ďalej na tejto sotva 30 metrov objemnej rovinke — idúc pritom za stopami červeno prepálenej zeme — a výsledok bol nasledovný.

Veľmi umne *na asyl,* poťažne *na bývanie* ustrojený zjavil sa horný východ úžľabiny, nakoľko úžľabina bola ohradená múrom 1·80 m. hrubým, obtáčajúcim hlavnú skalu v polokruhu, v súmernej diaľke 3 metrov od nej. Tento polokruh, 15 metrov dlhý — v súhrnnej plochomiere 45 metrov — bol priečnymi múrami rozdelený *na štyri oddiely,* z ktorých pri samej úžľabine ležiaci obnášal 7 metrov, druhý 3 metre, tretí 2 a štvrtý 4 metre. Priečne múry v každom oddelení zaujímaly 50 cm. hrúbky. — Veľmi zvláštna je analysa týchto múrov, lebo obsahujú v sebe všetko to, čo nachodíme na pohrobištiach z doby bronzovej. Je tu všetko možné potočné a iné kamenie (lámaný vápenec, sporadický a ako by náhodou vmiešaný); ďalej hrubé črepy predhistorických, v ruke robených popolníc značnej veľkosti; úplne zachované menšie nádoby — čo pohrobné prídavky — ako aj ich črepy; bronzové fibule; predmety zhotovené z jeleních parohov a kostí, všetko to smiešané s hlinou a vpravené do múru.

Nemyslím, že by *opálenie* múrov — aké sme pri ich objavení zbadali — bolo sa stalo za účelom ich upevnenia hneď po vystavení; skôr možno predpokladať, že vznikol tam oheň, prípadne aj viacej ohňov, ktoré

Digitized by Google

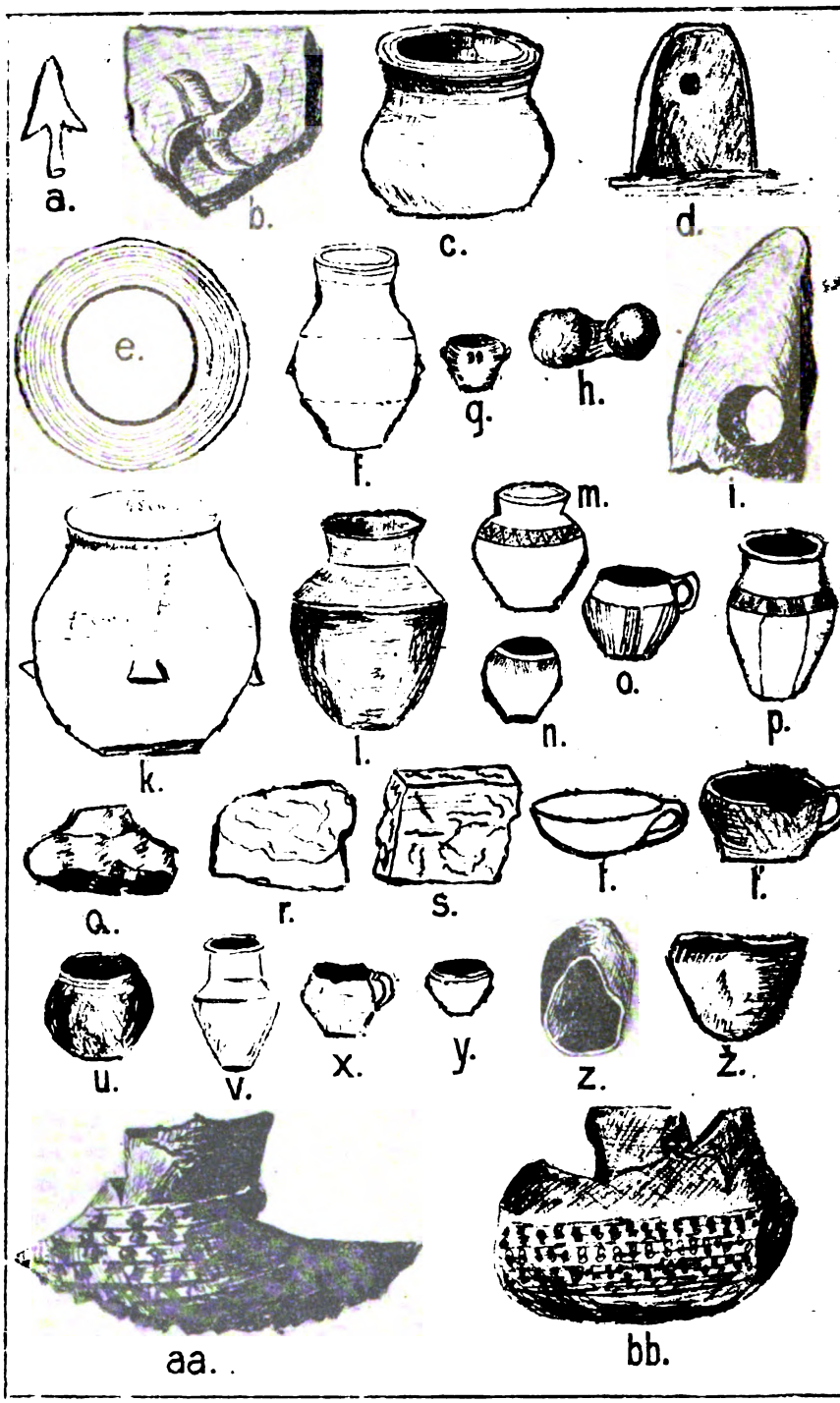

Obr. 19.

Digitized by Google

zničily na povrchu asnáď postavené drevené stavby a zapríčinily prepálenie celého 1·80 m. hrubého múru. — Toto predpokladanie je tým základnejšie, lebo v stred múrov našly sa po dĺžke vkladané brvná, úplne prehorené a takéto brvná vkladať, potažne schválne nechať ich prehoreť, zaiste nebolo v úmysle patričných staviteľov. — Je bez všetkej pochybnosti, že otázne múry vystavené boly z materiálu väčšieho pohrobišťa, odkrytého pravdepodobne z príležitosti kopania zeme pre spomenutý už násyp, čo je tým pravdepodobnejšie, že našiel som tam úplne zachovaný hrob, o ktorom prehovorím dolu nižšie zvlášte.

Zo spomenutých štyroch oddielov *prvý,* pri samej skale ležiaci zaujímal 7 m. dĺžky a 3 m. šírky, spolu tedy 21 m. vnútorného svetla, pričom nutno poznamenať, že súdiac dľa istých v skale vyhlbených výklenkov, slúžiacich pravdepodobne k väčšiemu upevneniu, múr musel byť aspoň o 2 metre vyšší, ako je terajšia jeho výška. — Vo vrstve najhornejšej úplne na červeno prepálenej, v hrúbke 1·25 m. vyplňujúcej celý priestor tohoto prvého oddielu, našiel som okrem hlinených črepov rozličných predhistorických nádob len jeden jediný *železný šíp,* pochodiaci z časov zaiste hodne pozdejších, ako samé črepy. (Obr. 19. a) Poslednejšie majú hrúbky až do 15 mm. a sú rôzno farevné. Najmenej zastúpená je farba čierna. Zhotovené sú z hrubého materiálu, smiešaného s hrubozrnitým kremeňovým pieskom, liskľavým lúpencom (Glimmerschiefer) a dobre prerobenou hlinou, pritom sú dobre vypálené, lebo nerozpustia sa ani vo vápenej vode. Nádoby tie sú zväčša zvonku i zdnuká presiaknuté masťou, pravdepodobne k vôli prekazeniu vlivu vlhkosti.

Jeden z najsamprv najdených črepov je podivuhodný pre *saurastiku* na ňom sa nachodiacu veľkosti 11 cm. Črep sám je 22 mm. hrubý, zvonku bielošedivý, zdnuká farby pomarančovej, robený v ruke. (Obr. č. 19./b.) Je to jediný črep, potažne jediný exemplár hlinenej nádoby s takýmto znakom, vypuklým na stene nádoby na 1 cm. — Ja považujem *saurastiku* 卐 smerom v pravo a *saurastiku* 卍 smerom v ľavo — kdekoľvek prichodia — za znak *slnca,* a síce prvšiu obrátenú proti východu, za *vychádzajúce* a poslednú obrátenú k západu za *zapadajúce slnce.* S týmto znakom súvisia všetky iné pojmy, akých schopný bol stupeň vzdelanostný národov, ktorým známy bol znak tento, ako sú: počiatok a koniec, život a smrť, budúcnosť a minulosť, nádej a sklamanie, radosť a žalosť atď.

Pod hrubou vrstvou červeno prepálenej zeme prišla vrstva *zeme čiernej* v hrúbke 0·25 m., smiešanej s kosťami a zlomkami kostí a pod touto vrstva *žltej hliny* (vyvetrelá vápenná malta, alebo donesený nánes), pokrývajúca pôdu na spôsob *dlážky.* — Po odstránení tejto hliny zjavila sa zase červeno prepálená *tehlovina,* smiešaná s veľkými, najviac gypsového druhu kusmi a početnými metálovými troskami, tvoriac v múre, a síce v uhle oproti úžľabine, značný *oblúk.* — Pod týmto oblukom našli

Digitized by Google

sme z veľkých kameňov postavenú 0·80 m. vysokú a 0·50 m. širokú (vnútorne) *pec* na spôsob kozuba, naplnenú početnými metálovými troskami, spálenými hlinenými a grafitovými nádobami. Pred pecou ležala z hliny utvorená, veľmi potrebovaná *retorta,* a síce na dlážke, vyloženej veľkými, hrubo spracovanými kameňami. — Okrem toho v peci našli sa: *kusy roztopenej mede, bronzu a železný šíp,* podobný vyššie spomenutému, pochodiaci pravdepodobne tiež z časov pozdejších.

Bola to zaiste *pec na roztápanie,* ale ponevác nenašiel som na celom tom území ani jednej formy, predpokladám, že sa tu hotovil len surový materiál, a popri tom roztápané boly aj jednotlivé predmety.

Vykladanú dlážku dal som odstrániť a bezprostredne pod ňou našiel som *popolnicu,* strednej veľkosti, dosť plytkú, bruchatú, bez príkrivky, s okrajom 3-centimetrovým, opatreným vtlačenými žľabmi, v ruke robenú, z krehkého silne prepáleného materiálu. (Obr. č. 19./c.) Hrúbka popolnice je asi 1 cm. a v nej nachodil sa len popol. Obložená bola vápennými kameňami, opálenými práve tak, ako aj ostatná zem vôkol. — Pri popolnici ležala malá *bronzová fibula* v podobe listu a dobre zachovaná *rúčka* krátkeho, železného, na konci skrúteného *noža,* ktorého jedna strana ukazovala hlboké, podlhovaté pruhy. — Neďaleko ležala druhá *popolnica,* menšia, prevrhnutá, naplnená prepáleným vápnom, podoby vysokej s úzkym okrajom, v ruke robená, prirodzenej terrakottovej barvy. Pri nej našiel som *železný nôž,* formy a veľkosti väčšieho vreckového nožíka a dákysi bronzový predmet neznámeho účelu. Na kratšej stene tohoto priestoru v smere oproti rozpukline stály početné *tkáčske váhy* poukladané v rade, formy cylindrovej a rozličnej veľkosti, pritom málo vypálené, preto sa aj všetky rozsypaly a mohol som zachrániť len tri z nich. (Obr. 19./d.)

V pravo od pece asi v tej výške, v akej nachodila sa spomenutá väčšia popolnica, našiel som v múre *výklenok* 0·75 m. dlhý, 0·50 m. vysoký a v ňom spálený *ovos, proso* a massu, ktorú držím *za prepálený med.*

Prehliadnuc dosavádnu prácu kopania asi na 2·50 m. hĺbky, vidíme na tomto priestore trojaké oddelenia: najvrchnejšie až po žltú hlinu, od tejto druhé až po kamenné dláždenie a tretie siahajúce až po pohrobište. Ponevác múr ide ešte značne hlbšie (ja som prišiel až na 7 m. hĺbky) a je z toho istého materiálu stavaný: je zrejmé, že asyl tento povstal razom v celej svojej hĺbke, a je akiste tak hlboký, ako vysoko siaha spomínaný už násyp (Anschüttung), totižto 15 m. — Že by to mohla byť studňa, alebo cisterňa, je úplne vytvorené. Značné množstvo drevného uhlia v tom priestore, ako aj v múroch, dáva podnet k náhľadu, že sa tu nachodily drevené oddelenia; ačpráve zostane hádankou, ako bolo možno pristúpiť do tohoto priestoru, lebo v múre nenašli sme žiadneho otvoru. Vchod mohol byť alebo ešte hlbší ako 7 metrov a odtiaľ vystupovalo sa rebríkami hore do najvyššieho poschodia, alebo bol od vrchu a odtiaľ stúpalo sa rebríkami dolu. Predpokladám toto poslednejšie,

Digitized by Google

a síce vzhľadom na polohu *taviarne* (Schmelzofen), lebo nedá sa myslieť, že by predmety roztápať majúce boli vynášali hore rebríkami alebo schodami; s druhej zase strany bola by taviareň v dolných priestoroch ľahko nebezpečnou bývala pre vnútornú drevenú stavbu.

Otázka, ktorá i čítateľa i mňa najväčšmi zajíma, zaiste vzťahuje sa hlavne *na dobu* tejto stavby. Patrí asi *do doby bronzovej,* avšak nepochádza od ľudí, ktorí zapodievali sa bronzom, lebo poslednejší neboli by ničili svoje vlastné pohrobištia, aby z nich postavili násypy a múry. — V nižších vrstvách, stranou od urnového pohrobišťa, a hlavne v najnižších našiel som *kamenné nástroje* a nahromadené *parohy jelenie, umelé výrobky z kostí a parohov* a pritom veľmi primitívnu *keramiku,* zväčša s okrasami robenými prstom — tedy cele rozdielne od horných vrství. A tak ľudia s kamennými nástrojami, kostenými šípami a kopiovými špicami z jelených parohov postavili túto stavbu a ako divé, surové hordy pravdepodobne zahnali bronzových obyvateľov. Možné je aj to, že spomenutí ľudia, z príležitosti tejto okupácie — neoboznámení dosiaľ s metálmi — nadobudli si známosť metálov na pr. pomocou zajatých, znajúcich už aj pokročilejšie umenie hrnčiarske.

Pozdejšie hradbu túto zaujali zase bronzoví ľudia a zničili ju v dobe, keď znali už aj železo, i postavili urnový hrob dákeho náčelníka na rumoch; odtiaľ sú prídavky bronzové a železné. Ba myslím, že to bol ten istý kmeň bronzových ľudí, ktorý sa sem poznove vrátil; lebo nielen že našly sa v múroch zvláštne, často 6—8 cm. široké — čiastočne cele hladké a čiastočne 2—5 žľabmi (Rinnen) opatrené — okrajky veľkých popolníc, ale že prišiel som aj tam, kde bolo pohrobište zničené, na práve také popolnice. Tieto široké okrajky s početnými žľabmi upamätujú na závitky (Spirale) u bronzových ľudí tak veľmi obľúbené. (Obr. č. 19./e.) Predpokladám aj to, že počet žľabov a šírka okrajku maly istý poťah na stav pochovanej osobnosti.

Porovnávaniu keramiky na rozličných náleziskách rozličných krajov, menovite keramiky určenej k pohrobeniu mŕtvych, venuje sa ešte primálo pozornosti a ja som toho presvedčenia, že toto by bol jeden z najvýznamnejších a konsekventných poučovateľov v skúmaní sťahovania sa národov. Platí to menovite o veľkých popolniciach, do ktorých, ako by do obalu, vkladané boly urny menšie s popolom a s prídavkami pohrobnými.

V.

Na troch cele rozdielnych miestach v najbližšom okolí *Púchovskej skaly* našiel som tri — v technike, v materiáli a forme prídavkov úplne rozdielne — systémy *obalových popolníc.* (Umhüllungsurnen). A síce hore vyššie už opísanú popolnicu (obr. č. 19/c), veľmi vkusne zhotovenú v ruke, zovnútorne zabarvenú zväčša na šedivo. Tieto urny boly hotovené razom

Digitized by Google

až po okrajok (obruba, Rand); obrubu avšak zhotovili osobitne a potom spojili. Obložené boly vždy drsnatým drobno lámaným kamením.

Druhý systém ukazuje popolnica č. 19/f. i s malou urnou na popol (obr. č. 19./g). Popolnicu túto našli sme v hradbovom (Schanze) pokračovaní veľkého násypu, ktoré spája poslednejší s balvánom na von vyčnievajúcim a poneváč táto hradba pozostáva z toho istého materiálu, z ktorého aj násyp, privlastňujem ju tej istej dobe a pôvodu. — V hradbe a v najbližšom okolí vykopali sme ešte viacej podobných popolníc, ktoré avšak ťažko sostaviť. V každej z týchto našlo sa len po jednej urne na popol, z ktorých každá na troch bokoch mala drobné, náprsiu podobné dvojité výrostky (obr. č. 19./h.), na štvrtom boku avšak dva násadce (Ansätze) veľkého, oblukovatého ucha; tieto boly vždy riadne odlomené a nenašli sme ich nikde na blízku. Prídavkov v týchto popolniciach nebolo žiadnych, až na hladené kostené kúsky, potom čiastky zaokrúhlených rohov baranných alebo kozích, a prevŕtaný stržeň končiara menšieho volového roha. (Obr. č. 19./i.) Popolnice tieto obložené boly potočnými skalami pekne poukladanými v podobe pyramídy, a na vrchu prikryté tiež veľkým zaokrúhleným potočným kameňom. Pripisujem ich ľuďom novšej kamennej doby, ačpráve nenašiel som žiadnych kamenných nástrojov na blízku; avšak technika: urnu vyhotoviť v štyroch oddeleniach a potom ju spojiť, patrí veľmi primitívnemu kultúrnemu stupňu, naproti tomu starostlivé obloženie popolníc potočnými kameňmi poukazuje na bežné upotrebovanie tohoto materiálu k tomuže cieľu. Náhľad svoj odôvodňujem aj tým, že na blízku nenašiel som žiadneho kovu, ani stopy ohnísk; nasledovne ani urny, ani mrtvoly neboly tam na mieste pálené. Látka popolníc je veľmi dobrá a pevná; zvonku sú lisklavo čierne, vnútorne slabo lisklavé, šedo-žlté, silno masťou napustené, tak že pri umývaní črepov voda sa ich takmer ani nedotkla.

Tretí systém ukazuje popolnica č. 19./k. Tieto urny sú 80 cm. vysoké a v najväčšej šírke 70 cm. priemeru, podoby hruškovatej a obsahujú početné prídavky: v bronze, v menších v ruke i na kruhu (Drehscheibe) robených nádobách, v preslenoch, v rybárskych kružkoch (Fischerring) z grafitu, v hlinených perlách; avšak o kamenných a kostených nástrojoch niet ani stopy. Sú celkovite hotovené, ale obruba je spojovaná. Barva zovnútorná i vnútorná je čierna a i vnútorná i zovnútorná plocha ukazuje cele jemné žliebky, robené akoby kefou z ryžovej slamy. Látka je šedivá, akoby z bridlicovej hliny (Schieferthon), pomiešaná so sliedou (Glimmer) a kremenistými kúskami. V jednom črepe našiel som aj *belemnita* (skamenelé zviera z triedy hlavonožcov). Zovnútorná vrstva tam, kde je nádoba silnejšie prepálená, ľahko odpaduje. V jednej z týchto popolníc našiel som päť rozličných nádob, ktorých opis podávam v nasledovnom.

Nádoba č. 19./l. je 24 cm. vysoká, na kruhu robená; zovnútorná bar

Digitized by Google

skvele tmavošedá, s bladými stuhami v medzerách; na úžiacej sa ploche, bladočervenej, vidieť silné, pravidelné kruhy. Myslím, že urna táto je pôvodu *rimanského*, aké prichodia vôbec v obalových popolniciach a aké zjavujú sa aj v početných črepoch podobných nádob, poukazujúcich na pôvod rimanský. Pochodia pravdepodobne z Carnuntumu.[1]) Urna táto bola naplnená popolom.

Nádoba č. 19./m. je malá 10½ cm. vysoká, blýskavo-šedá urna, v ruke robená. Okolo hornejšieho obluka medzi dvoma, na vlas tenkými, paralelne, avšak nepravidelne ťahanými čiarami, nachodí sa ornament, krížom-krážom tiež tenkými čiarami kreslený a bodkami sotva na 1 mm. v priemere v nepravidelnom počte a polohe vyplnený. V jednom trojuhle je najmenej 5 a najviacej 15 bodov. V polohe a počte bodov zdá sa byť istá schválnosť, ináče by sa ich podelenie, starostlive prevedené, nedalo vysvetliť. Urna bola popolom naplnená.

Urna č. 19./n. je 9 cm. vysoká, v ruke robená, žlto-šedá, zovnútorne hladká, vnútorne drsnatá. Je bez obruby. Asi na 1 cm. od okrajku ťahá sa vôkol ako vlas tenká čiara, o ktorú opierajú sa tiež tenko a sotva viditeľne prevedené vzory pruhov, v istom počte proti sebe naklonených. Tieto vzory nachádzajú sa aj na nádobách na kruhu robených a aj týmto pruhom, ktoré sotva majú slúžiť za okrasu, pripisujem istý význam. V jednom podobnom záhybe je obyčajne 9 do 15 pruhov.

Obr. č. 19./o. znázorňuje hrnec šedivej barvy, s uchom; 7½ cm. vysoký, v ruke robený, zovnútorne hladký až po pruhovú okrasu, ktorá je ostro kreslená až po hlbokú okružnú čiaru, vzdialenú na 2 cm. od okrajku.

Obr. č. 19./p. je šedivý, v ruke cele primitívne vyhotovený krčah (akiste na vodu) v podobe urny. Je len 7 cm. vysoký. Ornament na ňom podobá sa pruhovému vzoru na obr. č. 19./m. s tým rozdielom, že tu vždy po dvanástom pruhu ťahajú sa jemné čiary až na dno, deliac nádobu ako by na štyri čiastky, čo pravdepodobne má znamenať štyri strany oblohy nebeskej.

Táto keramika popolníc je charakteristická a opakuje sa s veľmi nepatrnými odchýlkami čo do vyvedenia. No jesú aj také, ktoré pri *Púchovskej skale* len pojedinne prichodia — o ktorých prehovorím pozdejšie zvlášte —, ako aj také, ktoré patrily ku každodennej potrebe človeka. V každom prípade ponúka ku zvláštnemu rozmýšľaniu okolnosť, že na roličných prähistorických náleziskách na území stolice, často na míle vzdialených, stretáme sa so známymi črepami a nádobami *Púchovskej skaly* a že nachádzame dve ložiská — ako sa skutočne stalo — z ktorých v jednom našly sa črepy nádob z *Púchovskej skaly,* v druhom črepy nádob z *Podhradia* (Oroszlánykő-Podhragy), úplne rozdielnych. Tu zaiste obydlníci týchto dvoch miest viedli spolu boj, ktorému aj hrnčené nádoby

[1]) Keltické mesto v dakadajšej Pannonii.

Digitized by Google

padly v obeť. V historii je častý prípad, že divé kmeny zvíťazily nad civilisovanými, odhodily svoju primitívnu zbraň a ozbrojily sa zbraňou podmanených. Je to jedna z mnohých ciest, ktorými napreduje šírenie sa civilisácie, skúmateľa avšak môže aj mýliť, lebo náhľady svoje zakladá na cele nepravé predmety; — no v tom — dľa náhľadu môjho — nemôže sa naskrze mýliť, keď *spôsob pohrobenia* a menovite *obalové popolnice pri požiarových hroboch* berie za najpravdivejší dôkaz individuality a identity toho-ktorého kmena.

Keď dotýkam sa tu ešte dosiaľ ani zďaleka neocenenej hodnoty keramiky, nech mi je dovolená ešte jedna malá poznámka. Najdúc tu črepy pravej a napodobnenej „terra rigillaty" a iných jemných rimanských nádob, necítim sa naskrze oprávneným predpokladať, že tu jestvovala dakedy rimanská osada, lebo táto rimanská keramika je prinepatrná v porovnaní s tou, ktorú nemožno vriadiť medzi rimanskú. No s určitosťou možno tvrdiť, že tu obydlený kmen stál v spojení s Rimanmi, tým viacej, lebo našly sa súčasne aj rimanské bronze a jednotlivé rimanské mince popri barbarských. Z dejín rimanských možno konštatovať, s ktorými národami na severe terajšieho Uhorska mimo hraníc Dunaja, tedy von z Pannonie, Rimania obcovali i dozvieme sa, ktorým národom možno privlastniť tu najdené obalové popolnice; avšak z preskúmania ďalších pohrobíšť, najdúc pritom cele podobné popolnice, dá sa zatvárať i na to, ako ďaleko rozprestieral sa patričný kmen, alebo ktorou cestou tiahol, aby sa osadil na tomto mieste.

Ostatne nesvobodno byť skeptickým pri ponímaní, ako rozširovaly sa jednotlivé predmety bez vojny po široko-ďalekých krajoch. V každej dobe a v každom národe našly sa neunavne snažívé prírody, panoval náboženský fanatismus, lakomosť, zvedavosť a vedochtivosť (odhliadnuc od iných motívov, nemocí, hladu atď.), ktoré ponúkaly k vyhľadávaniu ďalších krajov. Netreba si pomery vtedajšie — vzhľadom na pohyby a styky národov — dáko zvlášte inakšími predstaviť, ako sú teraz. Súdiac dľa Föničanov, Macedončanov, Peršanov, Egyptčanov atď. možno tvrdiť, že pri primitívnosti dopravných prostriedkov, zbraní, orientačných spôsobov atď. v staroveku, nepomerne väčšia bola túžba u národov vstupovať jeden s druhým do bližších stykov, zaľudniť kraje a vyhľadávať neznáme končiny, ako je teraz.

Dnes missionári viery alebo vedy, chtiac si získať prístup medzi divé kmeny, prinášajú sebou predmety na začarovanie, alebo dary, počažne ako lekári dobrodenia liečivých prostriedkov. Tento spôsob prístupu panuje zaiste od starých časov. To zanies'i ta, tamto priniesli odtiaľ a tak rozširovaly sa výrobky národov široko-ďaleko. Avšak zvláštny vkus toho-ktorého národa zjavil sa istotne vždy predovšetkým v hlinenej nádobe, rukou zhotovenej, lebo tento výrobok bol zaiste prvým spoločným majetkom, pri ktorom jedenkaždý mohol v platnosť uviesť svoje umenie

Digitized by Google

i svoj vkus. Umeniu hrnčiarskemu sa zaiste vyučovalo; avšak kupci, missionári, sotva niesli nádoby sebou, nasledovne zostalo ono vo svojej praforme individuálnym, čo pozdejšie, keď ľudia začali mrtvoly pálit a popol v popolniciach pochovávať, prenieslo sa i na poslednejšie a praforma v menších-väčších rozmeroch zachovala sa u každého kmena.

VI.

Po tejto trochu priobšírnej odchýlke čitateľ nech vráti sa so mnou nazpät do kruhovej hradby, aby sme v hĺbke *oddelenia prvého* sledovali ďalšie nálezy. Na obraze č. 20. podávam rozličné parohové kusy jelenie, ktoré všetky zdajú sa byť odrezané kremeňom.

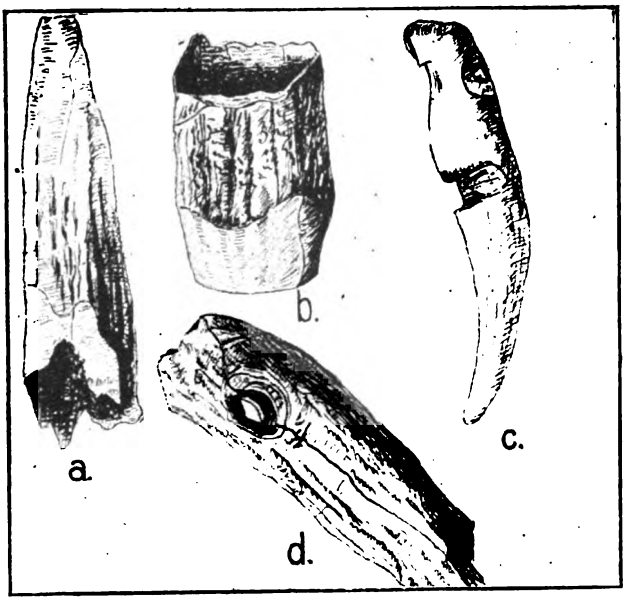

Obr. 20.

Č. *a.* má byť pravdepodobne kopija z končiara parohu, škriabana a rezaná; č. *b.* je malý pokál, alebo rúčka kamenného kladiva, č. *c.* píšťalka, č. *d.* rukoväť dýky kostenej alebo kamennej.

Na obraze č. 21. podávam rozličné *umelé výrobky z kostí*; č. 1. je nôž z rebra zhotovený; č. 2. 3. kostené nože alebo kopije; č. 4. 5. 6. 7. sú šidlá, poťažne ihly na sošívanie odeve; č. 13. je šíp alebo vrchol kopije; č. 15. prevŕtaná kosť, pravdepodobne rúčka dákeho nástroja alebo zbrane; č. 16. je zvláštny pozostatok hrebeňa. Akovosť kosti poukazuje na vysoký vek, avšak nemyslím, že by to bol výrobok ľudí kamennej doby, skôr doby bronzovej, ačpráve i tento kus s výšspomenutými ostatnými, ako aj s kamennými nástrojami nachádzal sa vo vrstve najnižšej. Č. 17. je malý, náprstku podobný predmet s pruhami vrezanými. Č. 18.

Digitized by Google

19. sú pravdepodobne čiastky pokála s dvojitými vrezanými kruhami. Č. 20. *a. b. c.* sú menšie-väčšie chrbtové obratle (Rückenwirbel) z rýb, ktoré mohly slúžiť za okrasy; našla sa aj kostica č. 22., zpolovice zaokrúhlená a na samom špici opálená. Č. 23. je akýsi okrasový predmet, s piatimi okrúhlymi výrezami v priemere 10 mm. Malá dieročka na konci k pretiahnutiu šnôry zdá sa byť odlomená.

Krem toho našli sme početné kosti, zastrúhané viac-menej do špica, mnohé následkom upotrebovania už aj zlomené. Súdiac dľa kvality, zdá sa mi, že pre zbraň, dláta a pod. neupotrebovali *čerstvé* kosti, ale také,

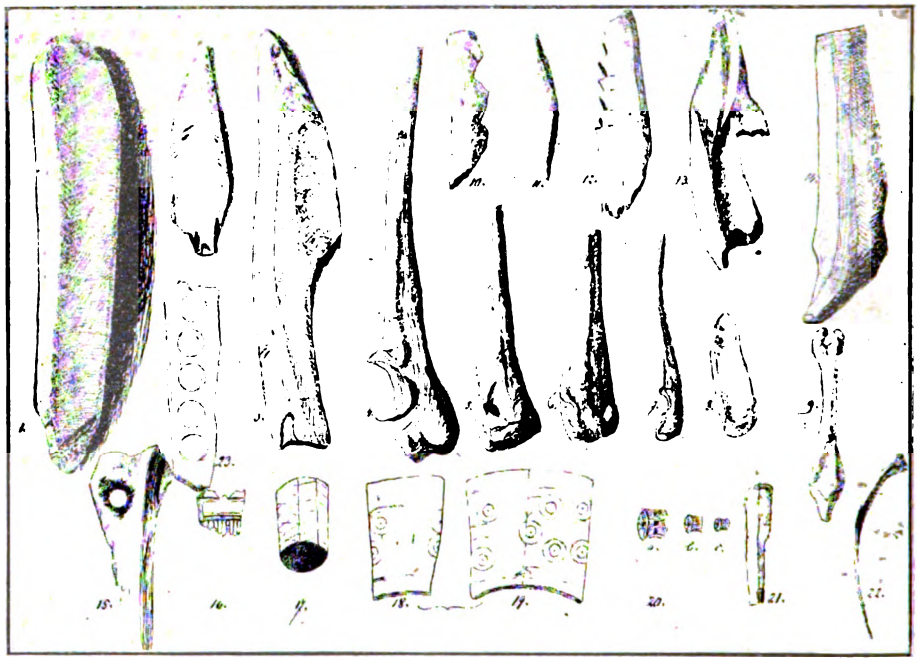

Obr. 21.

ktoré boly už blízke skameneniu, ponevráč rozdiel medzi nástrojami z čerstvých a starých kostí — najdených v tej istej hĺbke pospolu — je prizrejmý. Alebo boly kosti schválne präparované, aby stvrdly?

Na obraze č. 22. podávam najdené *kamenné nástroje*, shotovené bez všetkej pochybnosti rukou ľudskou. Avšak sú početné prirodzené kamene, najdené spolu s umelými nástrojami, ktorých forma a zodratie poukazuje na to, že boly tiež ku práci alebo za zbraň upotrebované. Menovite pri potočných kameňoch prichodia početné formy, podobajúce sa sekere alebo klinu, tak že — najdené spolu s kosťami a črepami, — vyskytuje sa otázka, či sú ony pôvodné a či umele pristrojené? Nasbieral som ich väčšiu zásobu, lebo rozlúštenie tejto otázky zajímalo ma, a ani nenahliadam, prečo by prirodzený, ostrý kameň, ktorý práve tak snadno, ako umelý, dal sa

Digitized by Google

vbiť či do dreva, či do jelených parohov, nebol mohol byť alebo aj nebol upotrebovaný za zbraň?

Súdiac dľa kamenného kladiva, na ktorom prevŕtanie diery nebolo dokončené, myslím, že vŕtanie dialo sa pomocou hnátových kostí (Röhrbeinknochen), na čo poukazuje malý vŕtací šúlok (Bohrzapfen). Do toho sypali navlažený piesok, aby vŕtanie išlo snadnejšie.

Č. a. je jasno-šedivá ploská sekera s modro-šedivými podlhovastými škvrnami, vyhladená na všetkých stranách a dobre ostrá. Č. b. je sekera

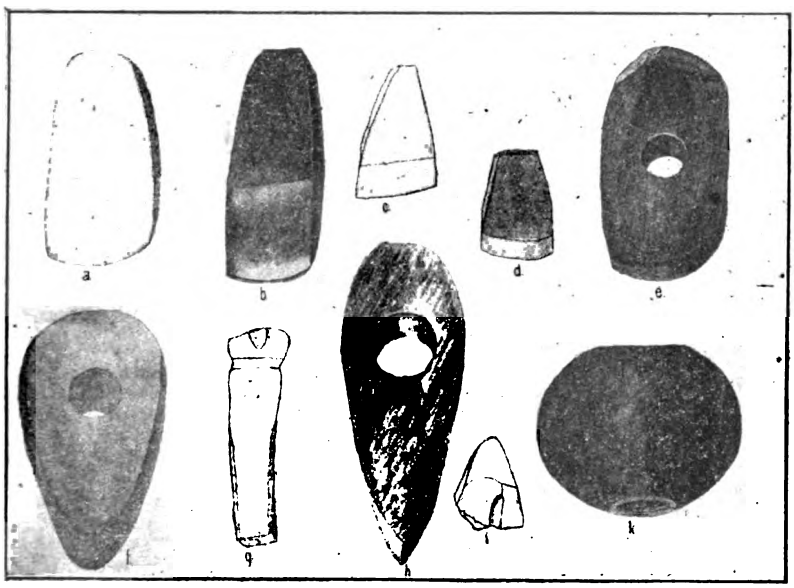

Obr. 22.

úplne čiernej barvy; na šírkach hladená, na úzkych stranách drsnatá; jedna šírková strana je vypuklejšia, ako druhá. Č. c. je malá sekerka zo šedého kameňa, s malými modro-šedými škvrnami, hladená na všetkých stranách a zaostrená. Č. d. čierno-šedivé dláto, len s jednoho boku zaostrené, asi z toho istého druhu kameňa, ako č. b.; na hornom konci zdá sa byť odlomené. Č. e. tupé, ploské, dvojité kladivo, málo hladené, avšak s dierou pekne vydlabanou a vyhladenou, ktorej jedna strana je zaokrúhlená, druhá zaostrená. Kladivo je šedo-čierne a dľa krúžkovatosti žíl držal by som ho za povetroň (Meteoreisen). Č. f. čierne, 4. cm. hrubé kladivo, akoby z granitu, rovnané, ale nie hladené. Diera je drsnatá a vídať vŕtaním i v kruhu i po zdĺžke vhĺbené pruhy. Č. g. čierno-šedivá sekera s čiernymi podlhovastými škvrnami, drsnato rovnaná, avšak s dierou emne vyhladenou; ačpráve hrúbka sekery len 2 cm. obnáša, je diera na ednej strane o 5 mm. širšia, ako na druhej. Okrajok diery je na jednej strane zaokrúhlený, na druhej ostrý. Č. h. je klin formy jablkovej, čierny,

Digitized by Google

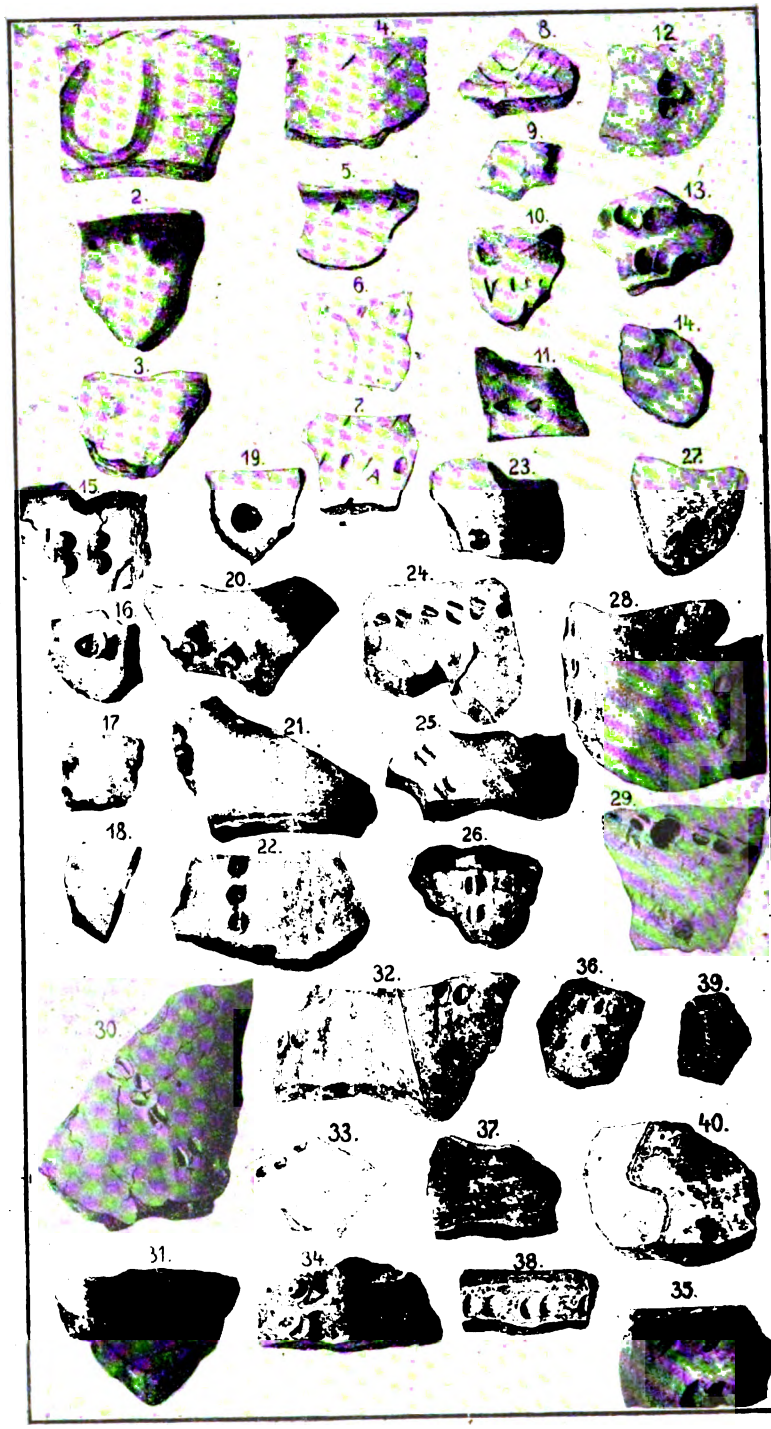

Obr. 23.

Digitized by Google

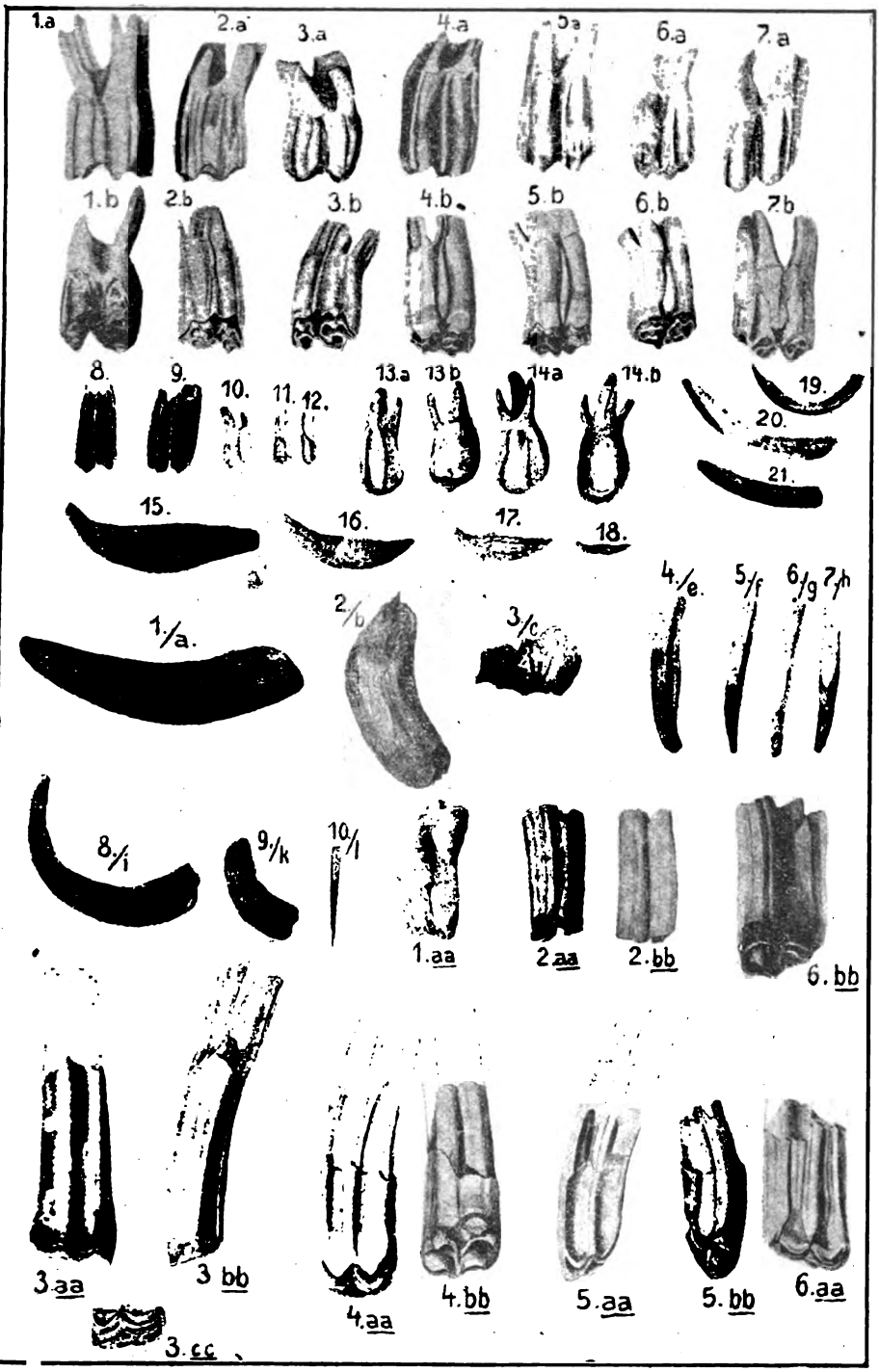

Obr. 24.

Digitized by Google

4 cm. vysoký, 7 cm. v priemere; bol asi celý hladený, avšak upotrebovaním je vyštrbený. Na širšej strane, kde je stopka jablka, diera rovno vyhladená je ostrá, na protivnej strane vypuklá. Druh kameňa je neznámy. Č. i. konec malého, šedého, slabo hladeného kladiva z jemného pieskovca, s polovičatou dierou v priemere 5 mm., dlabanou nie drevom, ani kosťou alebo kovom, pri čom sa kladivo puklo. Č. k. dláto z potočného kameňa, drsnato ostrené.

Bol by som si želal dať analysovať materiál, z ktorého pochodia tu spomenuté kamenné nástroje; avšak geologický říšsky ústav žiadal ku tomuto cieľu z každého predmetu odlomiť po kúsku, čo nechcel som naskrze dopustiť.

Veľmi často prichodily — avšak bez zvláštnych foriem — odpadky kremencové, zväčša červeného kremenca, tak ako i v nánese, všetko so zvláštnymi výpukami (Buckel), povstalými vždy tam, kde prišiel úder na kameň, aby ho rozdrvil a pre nástroje urobil upotrebiteľným.

Z keramiky s odtiskami palcovými podávam na obraze č. 23. ukážky, znázorňujúce veľkú rozmanitosť ornamentov.

Preslen našiel som v tej značnej hĺbke len na obr. č. 19. pod č. q. nakreslený. Je z najprimitívnejších, aké som vôbec našiel, takmer sotva pálený a nepravidelnej formy. Grafitové, kamenné alebo hlinené prstene pre rybárske siete nenašly sa vôbec žiadne.

Kosti a zuby našli sme: zo svíň, jeleňov, sŕn, medveďov, koní, bobrov, vlkov, líšiek, potom menších dravcov a hlodavcov, avšak *žiadneho zo psa.* Z byvola našiel som len čeľusť so zubami a pekný, mohutný roh. Na jednom medveďom bielom zube vídať vŕtanú dieru, avšak nedokončenú; na inom, zatupenom zube dravca, pravdepodobne vlka, je vybúšená diera, z čoho sa dá zatvárať, že tieto zuby upotrebovali čo okrasu. Je nápadné, že najdené zuby pochodia všetky z predpotopného koňa (Urpferd).

Na obraze č. 24. podávam nález zubov, z ktorých mnohé netrúfam si ani určiť.

V hĺbke vyše 7 metrov prišiel som na dva veľké *vápence* (Kalkstein) pod č. 19. r. s. vyobrazené. Jeden z nich ležal plosko, druhý stál hranou hore. Prvší mal priemeru 80—90 cm. a 50 cm. hrúbky, zdal sa mi priokrúhlený, avšak s drsnatou plochou; poslednejší tvoril dosť pravidelný štvorhran, čo pri vápenci zriedka prichodí; výška jeho obnášala 60 cm., dĺžka 80 cm. a hrúbka 50 cm. Obetné čaše (Opferschalen) na ňom nemohol som vyskúmať, a nebolo ani skál opálených, ani na blízku prepálenej červenej zeme, jedine so žltou hlinou smiešaný vápencový štrk. Ponevráč tieto kamene pre ich ťarchu nebolo možno vyňať, dal som ich rozdrviť, obávajúc sa, že by pod nimi dačo neodkrytého mohlo zostať. Preto kopal som ešte na meter hlbšie, no zastavil som prácu, keďže prichodil v ďalšej vrstve jedine vápencový štrk.

Týmto prestalo ďalšie kopanie v oddiele prvom. Avšak, ponevráč svet

Digitized by Google

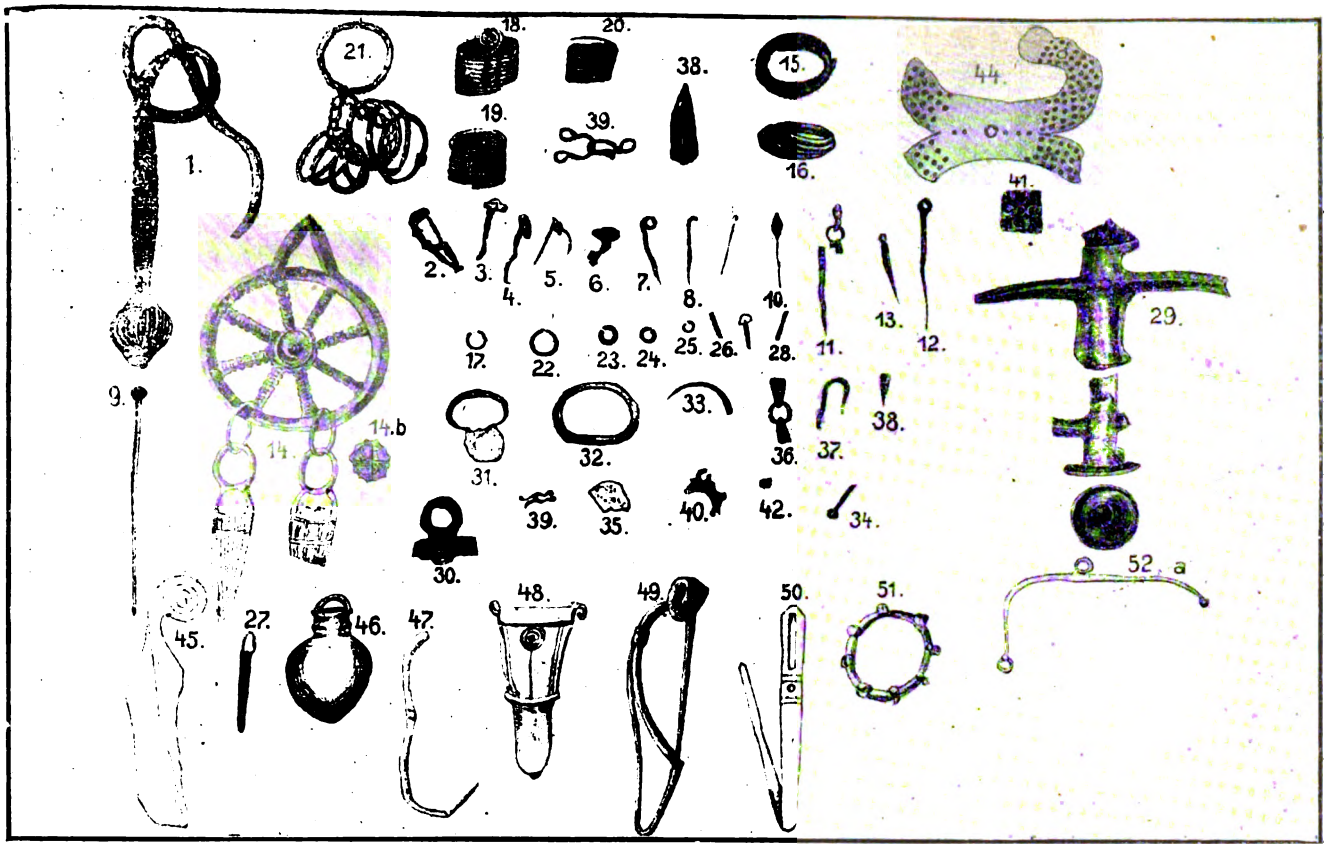

Obr. 25.

Digitized by Google

z príčiny najdených nádob, jemných črepov a niektorých bronzov, nenechal múry na pokoji, dal som tieže rozobrať a preskúmať. Nákresy najdených tam menších bronzových predmetov podávam na obraze č. 25. pod bež. č. 1. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 13. 22. 24. 25. 31. 33. 34. 36. 37. 40.

Č. 1. bola pravdepodobne veľká ihla, so zlomeným koncom, a prišla v podobe terajšej len pozdejšie za pohrobný prídavok. Má čiarové ornamenty. Č. 3. je fibula podoby harfovej s odlomenou ihlicou. Č. 4. jednoduchá fibula s odlomenou ihlicou. Pozostáva zo špirálu s 11. okrútkami, na ktorej jednom konci nachodí sa predĺženie vo forme klinčekového listu s lupinou ku držaniu ihly, na druhom konci avšak je sama ihla. Č. 6. je fibula bez špirálu, liata, musela mať ešte iné čiastky, aby sa bola mohla upotrebiť. Na jednom konci je dosť silný háčik, na druhom, listu podobnom konci, šúlok (Zapfen) s dierou. Tento predmet nebol by som držal za fibulu, keby ju za takú direktor ríšskeho musea v Berlíne, Karol Voss, nebol určil. Č. 7. 8. 9. sú ihlice; prvšia s drótom dnu zahnutým miesto gombíka; druhá prekrútená; tretia je pravidelná zapínacia ihla s gombíkom veľmi peknej formy. Č. 10. je ihlica zo železa a uvádzam ju tu len preto, že som ju našiel spolu s ostatnými; na konci má tiež gombík, ako na zapínacej ihlici. Pod gombíkom je zelená sklená perla a pod touto okrasa zo striebra formy listovej, ktorá sa do veľkej, tiež sklenej perly zaokrúhluje a je tmavá. Pod perlou je strieborný pliešok, potom zase trochu väčšia zelená perla a gombík do ihlice vtočený udržuje celú okrasu. Č. 13. je bronzová ihla, alebo klinec; podobá sa viacej poslednejšiemu, lebo je štvorhranný až ku špicu. Na hrubšom konci je vrúbená, okrúhla hlavička. Č. 22. 24. 25. sú rozličné prstene z bronzu, ktorých účel je neznámy. Č. 31. zdá sa byť rúčka dákej nádoby hlinenej, ponevráč našiel som nádoby s uchami, na ktoré sa podobné rúčky pripevňovaly. Č. 33. je špicatý, ohnutý predmet, nie zlomený. Č. 34. predstavuje klieštiky, ale s nepohyblivými ramenami; hlavnička je odlomená, preto nevedieť, čo bolo na druhom konci. Č. 36. je obrúčka s uškami na oboch stranách, na ktoré pravdepodobne bola pripevnená dáka okrasa z látky alebo z remeňa a pozostávala možno z viacej takých čiastok. Č. 37. je odlomená a zahnutá ihla. Č. 40. je kus bronzu, z ktorého boly robené rozličné ozdobné šperky.

Dotyčne keramiky — v celých nádobách málo, v črepoch avšak v massách najdenej — poznamenávam, že patrí zväčša k obalovým popolniciam, a ponevráč podarilo sa mi z črepov niektoré popolnice sostaviť, čo do veľkosti a formy podobajú sa popolniciam pohrabíšť, poťažne tretieho systemu, ktorý som hore vyššie už opísal. Lenže prichodia tu aj iné barvy, menovite zvonku žlto-biela a zdnu lebo prirodzená barva na blado-červeno opálená, alebo žltá a červená. Ponevráč je múr celkom prepálený, oheň zaiste pôsobil aj na črepy, a preto je ťažko sostaviť urny dľa barvy črepov, i musí sa pritom hlavný zreteľ dať na materiál a na formu.

Digitized by Google

Typ nádob, aké veľmi často prichodily, podávam v nasledovných formách.

Obr. č. 19. t. je ploská, $6^1/_2$ cm. vysoká nádoba, ktorej spodný priemer obnáša 8 cm. a otvor 18 cm. Ucho, veľmi široké a podlhovaté, je spolu aj podporou pre nádobu, lebo väčšia tarcha kloní sa na stranu, kde sa nachádza ucho. Nádoba je v ruke robená, drsnatá, a poneváč bola naplnená čiernou mastnou sadzou, držím ju za umrlčiu lampu.

Č. t. je podobná nádobka, 8 cm. vysoká, u spodku 9 cm., u vrchu $11^1/_2$ cm. široká; ucho je menšie a neslúži za podporn nádoby. Je jemnejšie robená, menovite vonkajšia plocha zdá sa byť štetkou čiaraná.

Nádoba č. u. je v ruke robená a veľmi jemne spracovaná; zdnu na čierno hladená; pod hornou obrubou vidieť dvojitý, avšak nepravidelný žliebok, do ktorého vtlačené sú — akiste predným zubom jelenným — prieseky; zvonku je grafitom zabarvená a od žliebka až ku dnu hlboko a šikmo, avšak rovnobežne čiarkovaná. Je bez ucha, naplnená popolom, $11^1/_2$ cm. vysoká, dno 7 cm. v priemere, otvor 8 cm.

Nádoba č. v. je podobná číslu l.„ len je táto trochu väčšia a bez ornamentov.

Nádoba č. x. je 6 cm. vysoká, na dne 5 cm. široká; otvor 6 cm., je v ruke robená hrubo z tvrdej dobre prepálenej hliny. Ucho odlomené.

Podobná je nádoba č. y., avšak bez ucha, hrubo robená, s nepravidelnými čiarkami pod obrubou. Je $5^1/_2$ cm. vysoká, otvor $5^1/_2$ cm., priemer dna 3 cm.

Č. z. ž. je malá nádoba z tvrdého materiálu; mohla byť upotrebovaná na liatie bronzu; *z.* predstavuje ju so strany, *ž.* pri otvoru.

Č. aa. je zlomok čaše, v ruke robenej; zvonku vídať ornamenty v podobe vypuklých jačmenných zŕn. Výška čaše $7^1/_2$ cm., priemer u vrchu mohol byť 14 cm.; barva tmavo-šedá.

Č. bb. je zlomok inej čaše, tiež v ruke robenej, avšak jemnejšie spracovanej; je väčšia, ako predošlá, 12 cm. vysoká a v priemere 21 cm. Jej pôvodnú barvu nemožno určiť, lebo na jednom mieste je lesklo-čierna, na druhom lesklo-šedá a žltkavá. Pod hladkou obrubou 5 cm. vysokou sú okrasy 3 cm. široké, záležajúce z piatich vypuklých pruhov, parallelných, s obrubou, do ktorých vtlačené sú priehlbiny proti sebe stojace.

Krem toho našly sa početné črepy veľkých, ploských mís s obrubami od 1—3 cm. vysokými, v rozmanitých barvách, zväčša barvy čiernej; avšak nepodarilo sa mi sostaviť ani jednej úplnej misy.

(Pokračovanie.)

Digitized by Google

Kronika baňsko-štiavnická.

(Pokračovanie.)

O Koshutowi.

Gako nemci Pest ag Bůdin Vatzow a tge mesta obdrzali tak Koshut issgou do Debrecina a maw tristokrat tisic uherskeho wogska a pet sto kanonow, tam čakaw ag s korunow že si nemci prídu wiboguwat. Ale nemci mu tam negissli ale v Rabe, w Trnawe, Presporku, Soprone a w tich mestach tam se pridrzali a kragnu wigedali.

Prissel Windischgrätz do Wacowa, ale tam nationalsku zastawu skowali a wistawili žltu a černu, tak gim dali pokog. Potom prissli do Schgach, tam wideli červenu, bgelu a zelenu zastawu, hned dal do teg zastawi strielat tak ze geden uhel steho stoličného domu porucali, a potom uss skowali zastawu. To bolo 9-ho januara 1849 a stade issel na Stawnicu cez Dalma-Zemberou a tima dedinama gako ge uss napred pisano. Ale w turčanskeg stolici zle gazdowali Uhria, nebo ti nechteli ani počut o Uhrach, že sa oni nebudu učit uhersky, len že Slowáci zustanu, a nemcow skowawali a gim ag pokrm dodawali. Boli prezradenj. Gisli uherski offiziri ta a wihledawali, ale ag nagssli. Pitali sa, čo wam slubili za toto ochranenia tich nemcow. Dagu nam po 40 dukatow. A mi wam dame po 80 celkowich na zadok, a u kteréhokolvek nagsli ze ssgat, nebo ze zbrogi nemeckeg, kazdi dostal 80 palic na holwo telo. Tam boli taki stari čo ag po 80 rokow mali, museli trpet, ale mnohi hned na deresi umreli, a kteri wižil, len do hori utekal, to tam bol plač od swogich prítelov, dítek a bližnich.

1848 w mesici 8-bri gisslo hawgarow od Stawnici 300 chlapow okolo Debreclna schgance kopat, ag okolo Aradu, nebo w Arade boli nemci zatworeni a nepustili gich won, ale gak od Debrecina Koshut odisgou, tak ag ti wenku wissli. A gako tge schgance dohotowali, tak gim dal po 6 po 8 nebo po desat chlapow každim passi, a tak gim povedal, gesti was nekde pristawga že nemate žadne pasi nebo bi was pobili, ale powecte že ste odemna ussli a zlorečte na mna; tak dobre obegdete. Gestli v uhorskeg dedine budu pasi zgadat, tam ukažte, dobre obidete. A keď prisli do Stiawnici, ukázali pasi, dostali robotu, ale wssecy ti museli do slaw

Digitized by Google

neho Bergrichtu se zeisti a tam gim citali gak magu pred ludma wrawet, nikdo Koshuta chwalit ale len cisarowi dobre winssowat. Potom zase o par tiznov, to bolo v magi mesiaci 1849, ked poslali do Kozelnika schgance kopat, tak rozkazal pan krajansky komissár pred mostom kopat od stgawnickeg strani. Ag boli hotowge wedle zadosti a rozkazu, ale prissel voganský uhorský general pan Gergei nazwaní, tak hned rozkazal tge wikopange schgance zahazat a zarownat, a za mostom w tom wrchu daw druhe kopat, pri ktereg robote začali ludga chorget, a par gich ag zemrelo. Ten pan ale powedel, kteri chcete domou gist, tehdi chogte, a kteri chcete robit robte, a pisal panom abi mu na mesto tich druhich zdrawich chlapov poslali. Ag se tak stalo. Ale tge schgance neboli potrebné, len pre ludi lepssi zarobok.

Kolera na Pgarku se začala prwého juny 1849 a za stiri tižne gich zemrelo 65, a síce tak pruchko zacalo w Granskeg ulici a wedle cesti cez Pgark nagwgac mreli ludga, ale dne 8-ho juny gich gedenast mertwich ležalo, ale w ten den este 7-mich pochowali, a to ked na poledne zemrel, uss o sestej wecer bol pochovaní. To doctori a balbgeri na to stali, aby se hned pochowali. Sprwu za dwa nebo tri dni cengali ked umiral, ale ked to bolo prihusto, stiri pet razi, ludga sa zlakli, hned ochoreli, budto dawid pocali, nebo hnatga dostali. Jesli nemal hned pomoc, za tri hodini bol živi y mrtwí. Hrobári nebo gamníci ti nestačili gami kopati, tak s pgarkskiho handla dali ludi čo gami kopali, a druhi(ch) čžo gich popoludni nosili na pochowawanga, a to bez knaza, bez spgewanga, bez zwonenga nosili do cinterina. Ale potom nekdo se taky nassel a powedal, že skoreg neprestane kolera, pokud gedneho poprek nepochowagu druhim hrobom wisse hlawi. Tak urobili hrobari, a wgac žaden neumrel na koleri, a to bolo 28 juni 1849.

W magi mesgacy se nassli taky messtani a komorsky pani, ktery len sebe Koschuta zgadali, a gemu na uctiwost dali gednu zastawu na Nowy Zamok wistawit, to gest ale nge na zemi, nge na dachu ako ginde biwali, dali zasadit gednu gedlu, ktera na dewat lachtrow wisoka bola, a na wrchu bola na spusob schibenicy, na kteru schibenicu tu welku zastawu na dewet lachtrou dlha bola, to gest bila, červena a zelena, na koncach welke kiski od kombara, a potom ti pani gissly s now na zamok. Traga gu nesli. Potom tge žinke, na kterich bola priprawena, dwa nesli, ostatni ti dobrodincí, čo sa na tu zastawu skladali, gišli par a par za nou. Muzika welka bola, a len samy élyen wolali a wssetko štestga ge nu samemu len winssowali, a na wgedensky kralowsky a cysarsky dwor wi setko nesstesti a posmech wiprawali. Potom gu uss na tu schibenicu dc stali a rozprestreli. Wideli to Wetri, kteri boli ažda wssetko zrečene na ne necku stranu bogowat že budu, wizdwihli gu hore až wisse zamku, a ta : gu nemilosrdne dolu sotil, že hned tge kiske a strapce na spodku zd rapil a zahodil do tich zahrad pod zamkom, tam gich chodili hledat.

Digitized by Google

Ale tge kíske wgac neprissiwali, lebo boli priwelke, tak bi bolo gu horssge metalo a drapalo. Ten wetor si len swu regratiu robiw a prewracaw. Len naraz to zeleno vysse poli rozdrapiw. Mal čo kragcy zassivat. A tak ze gu raz pozossiwal, zase gu welmo rozdrapal ten wetor, ale oni trpezliwe gu len dali plácat a zassivat, až pokud Rusi neboli v Kremnici. Ale potom druheho juli w noci o dwanacteg potichu gu snali, sklp pri sameg zemi odpilili a zemow zasipali abi ani znaku nebolo poznat.

Gako ti Russi do Stiawnici prissli, tak hned zostali pri Kalwarii, na tich lúkach wisse Gerhamowho magera stat a dali wihledat tich panow, komu prisluchagu tge luky, ag oratshini, a gako si ossacowal ten kazda, tak mu ag wiplatil a wogsku rozkazal abi se zložili a loger aby porobili. Ale to bolo za poldna hotovo. Wisse tristo budkow sebe z haluzow sprawili, čo sa par chlapow mohlo tadnu spratať, a ti officíri mali celti nebo schgatre s platna wistawenge. Tam zostali ag pechuri ag kozaci, a tam boli skoro tri tižne, potom gissli ku Komarnu. Par dnach prissel zase geden regiment, ale ti tam nezostali pod Kalwariow, ale gissli na Dolnu Rowen, a tam si sprawili loger pri Prachowne, a pod cestow pri rurkarni s chwogini, a potom gissli na Stefultow, na Wlachowu a kde nassli nažate kríže, nebo ag doma, či bola wymlatena slama nebo nge, to wssetko brali a do logra sebe nosili, a tam nespali len gednu noc, museli rano preč odgit. Potom si tam nekteri zbirali, kteri zwedeli, že uss odissli, ale to sa welmi malo nawratilo.

Potom ale w auguste gisslo wela Russow. I. regiment hullanow na samich čgernich konach, druhi regiment mal same červene kone, potom kozaci mali wsseligakeg farbi a za nimi welka sila pechoti, a potom kanoni, za nima mnoho wozow munitii wgac ako tri sto wozow od rana až do poludni se to tgahalo, a na Gumanine a na Warte mali loger, kde si warili a jedli a statok krmili. Na druhi den odessli daleg. Nebo oni popredku poslali statok ag mesgarow a wozi z chlebom z mukow strowow solow a čo gim bolo potrebno, nebo w zadneg dedine bi gich nebolo možne zasititi, nebo gich bolo osemnast tisic wssetkieho wogska ruskiho, čo cez Stiawnicu a Windschachdtu gisslo. Ti s timi kopigami gablka ranali po zahradach wedla cesti, a ti pechotni zbírali a ag tim dawali, ploti na zahradach zlamali kde ovotsga bolo.

Dne 20-ho 7-bra 1849. uss s Komarna se počali odberati Uhrga. Nagprw poranenich, nemocnich a zagatich, bolo gich na 600, kterich uss parni woz (to gest Dampfschif) hore Dunagom do Presporku wgezow, do spitalow a kasarnow odeslali, nebo wideli Uhrga gake nastroge robga Nemci a Russi ku dobiwani pevnosti komarnganskeg uss su hotowe. Wogsko ku tegto krwaweg prace wybrane obnassa 80.000 to gest osemdesgat tisic mužow, mezi nimi osemnast tisic Rusow, k tomu sto ag tricat welkých dgel a mazgarow na pumi, nebo bombi, a do sestdesgat tisic kulowich dgel wsselikeg welkosti, loytri nebo farti a zwazky prutow

Digitized by Google

nebo fassini, s kterimi se magu prgekopi wcas utoku, to gest sturmi wiplnit, už boli podobne hotowe. Wogsko pracuge w bahne a woda až do pul tela, abi se we swogich zakopach (t: g: schgance) bliže ku pewnosti dostali. Mezitim ani cisarske wogsko, ani odbognici (to su Uhre) wetssi utok neurobila.

Wogsko cysarske kolko možne krwawu pracu swogu odklada, aby hradby pewnosti, které millioni a millioni kostovali, teraz bi mali bit powalane, nakolko možne boli zachovane. Ag sami kossutari nemagu nadege, ked to wideli, že to neide na žert, cely zufali k branenú a tak swug buducy odsud narokom nechteli zhorssuwat.

1849, 13-ho 9-bra sú osúdeni taki kossutari kteri predtim cis. kral. oficiri wogansky boly a potom k tim rebelantom pristali Michael Szatmar, Stefan Mesterhazi, Anton Dipold, Michael Prõze, Johan Chorwath, Leonard Berzeni z iledhazu a Carol Mezei na smrt prachom a olowom, Carol Abrahami a Emerich Pawlowič do desatročného, Albert Ferenczi, Alex. Foro do sest ročneho, Carol Pap do triročneho, Ludwik Zambely z biberstein do osem rocneho žalara w pewnosti. Feldzeugmeist. Heinau cestou milosti pokutu smrti sedmim prwnim menowanich osemnast ročnim zalarom w pownosti w zelezach smierit račil.

Dne 16. 9-bra 1849. suud w Araade winesol ortel, a sice osudeni sa Jan Német a Carol Kiss krom zhabanga gich magetku na 10. rokow do pewnosti. Grof Gustaw Hadik, Žigmund Barschich z Rakowca, Ludwik Azbothu, Eugen Nagy, Carol Walberg, Leopold Rohonay, Stephan Semlits, Franz Liptay, Eugen Meseleny, Carol Feldwari, grof August Wartensleben, Ferdinand Molnar, Jozef Bajer ale krom zhabanga magetku a woganskej službi zhodenga na 18 rokov. Pre pana Molnara na 10. rokow w pewnosti w železich zmeniw. W Prespurgu wogansky suud odsudil Frantiska Romera knaza z benedictinskeho radu profesora na osem rokow w železach w žalari, a Vilhelma Graus w Trnawe na 8 rokou.

Dne 29-ho 8-bra 1849. pritomnost pana F. Z. M. baron Heinau nagwissi plnomocnik cisarski preukazal swogim skutkom a pritomnostow tim guz na strank nebo pod gulku odsudenim dal wssetkim milost, kterich se nachazelo 56, padesat ag ssest kterich slobodne domu pustil.

Z Presporku se odebral do Pessti, y tam bez pochibi milosti budu nasledowat.

Turecko dne 18-ho 8-bra 1849. Pred večerom widal tu rakusky pan general Hauslab proklamatiu, aby sa wistehowancy madaronsky odbognicy, čo sú rakúsky podani, do wlasti swogeg nawratili, a sice pod timto wimgenkom, že wssecy wogacy, počnúc od strazobníka dolu uplnú milost dostanu, dustognici (to sú ti vetssy oficiri a generaly) pred suud woganshy se predstawiti musegu, a čo nasledowat bude aby očekawaly. Wisse tritisic madarskych wogakow domú prepustili, kterí ze slzami radosti swogu hotowost do sweg wlasti že se možu nawratiti, ačkolwek

Digitized by Google

Böm a Gujon generali Koschutowi tomu wssemožne prekazali; ale sa slawne od general Hauslaba wislowuge že staw woganský len za podpísaný čas 8 rokow ma trwat, tímto znakom milosti císarskeg rakúskeg wlada gest, to len ag Turkom podiwenga winutilo.

Turecko Widin dne 5-ho 9-bra 1849. Po tito dni wssecy wistehowancy od rebelie magyarskeg do mesta Schumly prestehowat se musely pod stražow wogska tureckeho dne 30-ho 8-bra 1849. Odissli po predku Polgacy na gich predku Murat bassa. (Böm a Messaros), potom nasledowali Talgani pod grofom Monti, 120 chlapow, a na den Wssech Swatich wssetcy ostatni wgerolomcy (renegati) kreme Böma a Balogu, pod načelnictwa nemca Steina, teras Ferad bassa. Tento tach dokonal Kiamil bassa Kmethy zo swogim orsagom (comonstwom). Na sami ostatok odwgedli Koschuta asi s 320 Maďarmi. Koschut bol na koni, na klobuku bielo pero, po boku gazdil mu nesslechetnik Balok puwodca wraždi na grof Lamberta; potom grof Casemir Batani, obidwa Percelowcy atd., za wssetkimi pesski gedno 40 ženskich, ktere ziwotom swogim do takeg spoločnosti prisluchagu. — — — Dne 22. 8-bra wlada uzawrela, aby sa ti sestdesgat tisic honwedow, to gest uhorsky rebelanti zagati mezi cisarske pluky to gest regimenti, pomgessaly.

Uhorsky negwetschi general Gergei ze swogim wogskom pri Welkom Arade, mal stiricat tisíc a sto ag dwacat kanoni, s kterimi čekal na nemecko wogsko že gich wssetkich skazi, ale geho Nemci a Russi tak obkličili, že sa nemohol pohnuty a bol prinúceni pardon pitat, ale len sebe pardon pital a ostatnich wssech nehal cisarskim a ruskim. Gergei bol sam prepusteni a ostatnich wssech zagali ag z munitiow ag kanoni, od strazniho až do generala za obecnich wogakow preoblekli a do Talganskeg odssikowali, a generalow 13. postrielali, a gemeinerow tez mezi regimenti pomgessali.

28-ho 9-bra 1849. we Widni ge widane, že uherská wláda už na skrze prestala, nebo že ge skrz Slowakow a Nemcow wibogowana a obiwateli budú pod zakon priwedeni.

Z Banske Styawnicy dne 29-ho nov. 1849. Po títo dni cele okolite stawnicke banictwo (hawgarstwo) slaw. cys. kral. komorskemu uradu podalo skrze wislanstwo nasledugice zadosti:

1. Aby plat hawgarom pomerne k teragsseg drahote bol zlepsseni.

2. Aby sa siparna pre cis. kralowsky wistawila a w zmisle takom užiwala, žeby z neg každy podle newyhnutedlneg potreby zbozga brat mohol, dosawad sa len wedle predpisu sneg brat dowoluge.

3. Aby dwatížnowge lvoni, to gest wiplacania zarobkow ay buduc zostalo, tak gako ge teras na dwa tížne.

4. Aby newladni a zbaweni zdrawga nielen w desgatich a 40 roka boli prowiziani, dostaly proveziu, ale ked 20 aneb 30 rokow wiroby,

Digitized by Google

daleg pracowat ge nespusobni ag w tichto rokach primeranu prowiziu obdrzat mohel.

5. Aby hawgarstwo, tak gako predtim, pod banske prawo prisslo, aby dane, gako predtim bolo, neplatilo, a aby od wogska oslobodene bolo. — Žadosti tito boli w rečy slowenskeg złożene y podane, kde doteraz prosby wzdicky sa w recy nemeckeg podawaly, čo ay welkomozni pan Landerer, dočasni kamergraf, gakožto horliwi zastawatel a priatel narodnosti nasseg slowenskeg chwalil.

29. januara 1850. Co si cisar Franz Joseph od swogich kraynow pengaze wipožičal na interes po $4^1/_2$ zlatiho od sta platit, se mu zhromaždilo 40,675.041 zlatich w stribre, to gest tolko, stiricat milionow seststokrat sedemdesgatpet tisic a geden a stiricat zlatich.

12. februara 1850. Turek wihnal ze Schumli wssech utekancow uherskich do Maleg Azii abi tam prebiwali.

12. januara 1850. We Widni, ag okolo Wiedni až po linag se obiwatelu nachaza, počtuge sa 477,846 to gest štiristokrat sedem ay sedemdesgat tisic, osemsto ag sestag stiricat obiwatelow, mezi nimi se nachaza 18958 cuzozemcow nerakuskich to gest osemnasttisic dewetsto padesgat osem. Katolikow sa počituge 458,162 to gest stiristokrat padesiat osem tisic geden sto a sesdesgat dwa. Protestantow 8173 to ge osemtisic jedensto sedemdesat ag tri. Židow 10670. to gest desattisic seststo sedemdesgat. Starowercow a mahometanow 841, osemsto stiricat geden. Počet domow wo Widni 13,722 budowiska. Od roku 1846 ukazuge sa umensseni počtu obywatelstwa o 24885 to ge stiriadwacat tisic osemsto osemdesgat a pet osob, čeho ge pricina w nasich politickich časoch a w burkach a nakazilich nemocach, gakožto cholera a tipus nazwana nemoc, snadno ge poznati.

Od roku 1846 rozmnožilo se domov a welke budowiska 170.

(Pokračovanie.)

Digitized by Google

Názvoslovie

v Orave pestovaných druhov zbožia a strukovín, dochovávaných krmných tráv, rastúcich ovocných, divých stromov a krovín, ako i domáceho statku, hydiny, divej zveriny i rýb, ako *doplnok ku „Všeobecným poznámkam miestopisu Oravy“.* [1])

I. Ovocné stromy a krovie.

Čerešňa, prunus cerasus, Kirschbaum, cseresnyefa.
Višňa, Weichselbaum, meggyfa.
Slivoň, prunus, Pflaumenbaum, szilvafa.
Marulka, prunus armeniaca, Aprikose, sárga barackfa.
Hrušoň, Birnbaum, körtefa.
Jabloň, Apfelbaum, almafa.
Ribezlie, ribes rubrum, Johannisbeere, ribiszke.
Polčiar, ribes grossularia, Stachelbeere, egres, piszke.
Malinčia, rubus idaeus, Himbeere, málna.
Černičia, rubus fruticcosus, hamvasszeder.
Lieska, corylus avellana, Haselstaude, mogyoróbokor.
Gaštan, divý, castanea vesca, Kastanienbaum, gesztenyefa.
Akác, Akazie, ákász.
Orgován, syringa vulgaris, Flieder, gyepűbodza.
Baza, Chabzda, } sambucus nigra, Holunder, bodzafa.
Bazalička, Ocimum basilicum L., bazsalikom.
Bazička, jasminum, Jasmin. jázmin.

II. Divé stromy.

Vŕby, salix, Weidenbaum, fűzfa.
Topole, populus, Pappelbaum, nyárfa.
Lipy, tilia, Linde, hársfa.
Jelša, alnus, Erle, egerfa,
Breza, betula alba, Birke, nyirfa.

---

[1]) Vidz Sborník Museálnej slovenskoj spoločnosti, roč. VI., str. 153.

Digitized by Google

Osika, populus tremula, Espe, Zittelpappel, nyúrfa,
Skoruša, sorbus aucuparia, Eberesche, Sperberbaum, vadberkenyefa.
Buk, fagus sylvatica, Buche, bükfa.
Hrab, carpinus betulus, Hagebuche, gyertyánfa.
Brest, ulmus campestris, Rüster, szilfa.
Javor, acer pseudoplatanus, Ahorn, jávor.
Jaseň, fraxinus, Esche, kőrisfa.
Tŕpka, crataegus torminalis, Elsebaum, barkócafa.
Borovica, pinus silvestris, Kiefer, Föhre, erdei fenyű.
Jedľa, Sosna, } abiies excelsa, Tanne, fenyűfa.
Svrčina, Smrek, } pinus picea, Fichte, lúcfenyű.
Smrek červený, pinus larix, Rothfichte, vörös fenyű, Lerchenbaum.
Limba, pinus cembra, Zirbelkiefer, cirbolyafenyű, szelidfenyű.

III. Kroviny.

Vrbina, Weidicht, fűzbokor.
Mravúsky, ribes alpinum L.
Tŕň, prunus spinosa, Schwarzdorn, Schlehbusch, kökény.
Lôh, crataegus oxyacantha, Weissdorn, galagonyabokor.
Psí tŕň, rhamnus cathartica L., Elseburbaum.
Šíp, Hagebutte, Hundsrose, csípkebokor.
Božedrevina, viburnum Lantana L.
Kňazov múď, evonymus europaeus, Spindelbaum, orsófa.
Dubina, quercus, Eichengestrüppe, cserebokor.
Svýba, cornus sarguinea L., Hartriegel, csontfa.
Tamariška, tamarix, Tamariske, hanyafa.
Kalina, viburnum opulus, Schweissbeere, kányabangíta.
Drieň, cornus mascula, Kornelbaum, somfa.
Klen, acer platanoides, Spitzahorn, jókori jávor.
Mukyňa, sorbus aria, Mehlburbaum, galagonya.
Vlčie lyko, daphne mezereum, Seidelbast, farkasboroszlány.
Serepútka, viburnum Lantana L.; myslím, že len ovocie z Božedreviny nosí toto meno.
Borievka, juniperus communis, Wachholderstrauch, boróka.
Tisina, taxus baccata, Eibenbaum, tiszafa.
Kosodrevina, pinus pumilio, Krummholz, henyefenyű.
Netata, juniperus sabina, Säbenbaum, nehézszagú boróka.

IV. Zbožie, strukoviny a krmné trávy.

Pšenica, Weizen, búza.
Žito, raž, secale cereale, Korn, Roggen, gabona, rozs.

Digitized by Google

Suržica, z polovice pšenica so žitom.
Ikryca, secale frutescens, Staudenkorn, bokros rozs.
Jačmeň, Jarec, } Gerste, árpa.
Ovos, Rychlík, } avena, Hafer, zab.
Polovina, z polovice jačmeň s ovsom.
Teňkel, triticum Spelta L., Dinkel, Spitz, tönköly.
Pohánka, polygonum fagopyrum. Buchweizen, pohánka.
Proso, Hirse, köles.
Ľan, Flachs, len.
Konope, cannabis, Hanf, kender.
Mak, papaver', Mohn, mák.
Hrach, Erbse, borsó.
Šušovica, ervum lens, Linse, lencse.
Bôb, Bohne, bab.
Kapusta, Kraut, káposzta.
Karfiol, brassica oleracea botrytis, Blumenkohl, virágos káposzta.
Kel, brassica, Kohl, kelkáposzta.
Kaleráb, brassica gongyloides, Kohlrüben, kalarábi.
Kvaka, beta, cikla, Runkelrübe, fejér cékla.
Švábka, Zemiaky, Repa, } solanum tuberosum, Erdapfel, burgonya.
Repa, Burgundia, } weisse Rübe, répa; cvikla, rothe Rübe, cékla.
Reďkev, raphanus, Rettig, retek.
Mrkva, daucus carota, Möhre, sárga répa.
Perašin, apium petroselinum, Petersilie, petrezselyem.
Paštrnák, pastinaca, Pastinak, peszternák.
Vrešec, allium ascalonicum L., Schalotte, mogyoró hagyma.
Poraj, allium porrum L. Porre, párhagyma.
Cesnak, allium sativum, Knoblauch, foghagyma.
Pažítka, allium Schoenoprasum, Schnittling, metélő hagyma.
Cibuľa, allium cepa, Zwiebel, vörös hagyma.
Chren, cochlearia armoracia, Krän, torma.
Žerucha, lepidium, Kresse, zsázsa.
Šťava, rumex, Sauerampfer, sóska.
Loboda, Spinat, laboda.
Kukurica, zea mays, Mais, kukorica.
Tekvica, cucurbita pepo, Kürbiss, tök.
Ugorky, cucumis sativus L., Gurke, ugorka.
Šalát, lactuca, Salat, saláta.

Digitized by Google

Fizoľa, phaseolus vulgaris, Fisola, paszuly.
Ďatelina, Trojka, } trifolium, Klee, lóhere,
Ľadník, Vika, } vicia, Wicke, bükköny.
Vičenec, onobrychis, Esparsette, szamárhere.
Bôľhoj, anthyllis vulneraria L.

V. Domáci statok a hydina.

Pes domáci, „ dvorny, } canis domesticus, Haushund, házi kutya, őr-eb.
„ ovčiarsky, „ valaský, „ belko, } canis pastorcus, Schafhund, juhászkutya.
„ stavák, canis sagax, Vorstehhund, vizsla.
„ prepeličiar, Wachtelhund, fürjész-eb.
„ kopovec, canis sagax, venaticus cursor, Bracke, kopó.
„ mäsiarsky, canis molossur, Fleischerhund, mészároskutya.
Suka, Hündinn, szuka.
Steňa, junges Hündchen, kölyök.
Mačka, Maňa, Maňka, } felis. Katze, macska.
Máček i kocúr. Kater, kanmacska.
Mačä, junges Kätzchen, cica.
Králik, lepus cuniculus, Kaninchen, tengeri nyúl.
Morské prasa, cavia aperca, Meerschweinchen, tengeri malac.
Kôň, equus, Pferd, ló.
Žrebec, Samec, Vajčiak, } Hengst, csikó, csődör.
Žriebä, Häčko, Striško, } Füllen. csikó.
Bujak, Faselochs, bika.
Vôl, Ochs, ökör.
Býk, Junec, } junger Ochs, tinó.
Krava, Kuh, tehén.
Jalovica, gelte Kuh, üszó.
Teľa. Kalb, borju.
Baran, Widder, Schafbock, kos.
Ovca, Schaf, juh.
Jarka, Jahňa, } Lamm, bárány.

Digitized by Google

Cap, Ziegenbock, kecskebak.
Koza, Ziege, kecske.
Kozľa, Zicklein, kis kecske, gödölye.
Kundrák, Kundis, } Eber, kandisznó.
Sviňa, Ošípaná, Tujša, Macka, } i prasica, Sau, Schwein, disznó, magló.
Prasa, Pôrča, } Ferkel, malac.
Osol, Somár, } Esel, szamár.
Mulica, Maulesel, öszvér.
Páv, Pfau, páva.
Pávica, Pfauhenne, nőstény páva.
Pávä, junger Pfau, fiatal páva.
Moriak, meleagris gallopavo, Truthahn, kanpulyka.
Morčä, Truthühnchen, fiatal pulyka.
Kohút, Hahn, kakas.
Kura, Sliepka, Slepica, } Henne, tyúk.
Kvočka, Gluckhenne, kotlóstyúk.
Kurča, Küchlein, csibe.
Perlička, numidia meleagris, Perlhuhn, gyöngytyúk.
Holub, Täuber, hímgalamb.
Holubica, Taube, galamb.
Holúbä, Täubchen, galambfi.
Husár, Gänserich, gunár.
Hus, Šura, } Gans, lúd.
Húsä, Babuľka, } Gänslein, liba.
Káčer, Enterich, kácsagunár.
Kačka, Kačica, } Ente, jérce kácsa.
Káčä, Kačiatko, } junge Ente, fiatal kácsa.

VI. Divá zverina.

Ostrovid, Rys, } felis lyns, Luchs, hiúz.

Digitized by Google

Mačka divá, felis catus, Wildkatze, vadmacska.
Kuna skalnička, mustela foina, Steinmarder, nyest.
Kuna lieskovka, mustela martes, Baummarder, nyusztmenyét.
Tchor, foetorius putorius, Iltis, görény.
Lasica, foetorius vulgaris, Wiesel, menyét.
Hranostaj, foetorius ermineus, Hermelin, hölgymenyét.
Vydra, lutra vulgaris, Fischotter, vidra.
Norka, putorius lutreola, Nörz.
Jazvec, Borsuk, } meles taxus, Dachs, borz.
Jež, erinaceus europaeus, Igel, süldisznó.
Medveď, Macko, } ursus arctos, Bär, medve.
Vlk, canis lupus, Wolf, farkas.
Líška, canis vulpes, Fuchs, róka.
Myš, mus, Maus, egér.
Potkan, Ščúr, Šťúr. } mus rattus, Ratte, patkány.
Veverka, Veverica, } sciurus vulgaris, Eichhorn, mókus.
Krt, talpa europaea, Maulwurf, vakondok.
Hvižď, Svišť, } arctomys marmota, Murmelthier, marmota.
Jeleň, cervus elaphus, Edelhirsch, szarvas.
Daniel, dama vulgaris, Damhirsch, dámvad.
Srna, cervus capreolus, Reh, őz.
Srnec, Roháč, } Rehbock, őzbak.
Srnčä, Šrňa, } Rehkitz, őzgidó.
Koza, divá, Kamzík, Kozica, } capella rupicapra, Gemse, zerge.
Kanec, Sviňa divá, Čierna zver, } sus scrofa, Eber, Wildschwein, Schwarzwild, vadkan, vaddisznó, fekete vad.
Zajac, lepus timidus, Haase, nyúl.
Kaňa, vultur a aquila albicilla, Steingeier, kánya.
Orol čierny, aquila fulva, schwarzer Adler, sas.
Orol žltý, aquila chrysaëtos, Goldadler, sárga sólyom.
Orol vodný, aquila piscatrix, Fischadler, halászsas.
Sokol, falco, Falke, sólyom.

Digitized by Google

Jastrab, astur palumbarius, Habicht, héja.
Krahulec, astur nisus, Sperber, karvaly.
Priadka, Pustovka, Kornútka } falco timunculus, Thurmfalke, vércse.
Sova, strix, Eule, bagoly.
Krkavec, Havran, } corvus corax, Kolkrabe, holló.
Vrana, corvus agricola, Krähe, varjú.
Kavka, corvus monedula, Dohle, csóka.
Straka, corvus pica, Elster, szarka.
Sojka, nucifraga caryocatactes, Nussknacker, szajkó.
Kukučka, cuculus canorus, Kukuk, kakuk.
Krivonos, loxia pityopsittacus, Krummschnabel, keresztcsőr.
Strakoš, lanius rapax, Raubwürger, őrgébics.
Rybár, ardea cinerea, Fischreiher, gém.
Rybárik, colymbus glacialis, Eisvogel, Eistaucher, jégmadár.
Blisk, motacilla alba, Bachstelze, billegény.
Kozodoj, caprimulgus europaeus, Nachtschwalbe, kecskefejő.
Dudok, upupa epops, Wiedehopf, büdösbanka
Bocian, ciconia, Storch, gólya.
Kuvik, strix noctua, Kautz, csuvik, halálmadár.
Ďatel, picus, Specht, harkály.
Vlha, merops apiaster, Bienenfresser, gyurgyalog.
Žlna, picus martius, Schwarzspecht, fekete harkály.
Mandelík, coracias garrula, Mandelkrähe, karicsa-szalakóta.
Hlucháň, tetrao urogallus, Auerhahn, suketfajd.
Tetrovec, tetrao tetrix, Birkhahn, nyirfajd.
Štirák, tetrao hybridus, Rackelhuhn.
Sňahulec, lagopus mutus, Schneehuhn, hófajd.
Jariabok, bonatia betulina, Haselhuhn, császármadár.
Kuropta, perdix cinerea, Rebhuhn, fogoly.
Prepelička, coturnix communis, Wachtel, fürj.
Sluka horná, scolopax rusticola, Waldschnepfe, erdőszalonka.
Chriašť, crex pratensis, Wachtelkönig, haris.
Holub divý, columba palumbus, Waldtaube, vadgalamb.
Sluka vodná, gallinago gallinaria, Sumpfschnepfe, mocsári szalonka.
Kačka divá, anas fera, Wildente, vadruca.
Hus divá, anser cinereus, Wildgans, vadlúd.
Zamaračka, fuligula, Tauch- a Moorente, mocsári vadréce.
Sliepka vodná, fulica, Wasserhuhn, hoda, gyep csirke.
Potápka, podiceps, Taucher, bukdár.
Lyska, fulica atra, Blässhuhn, szárcsa, nádi tyúk.

Digitized by Google

Čajka, vanellus cristatus, Kiebitz, gébics.
Vrabec, passer, Sperling, veréb.
Škorec, sturnus vulgaris, Staar, seregély.
Čvíkota, Čvičala, Trskota, Borovčiak, } turdus pilaris. Krammetsvogel, fenyvesmadár.
Drozd čierny, turdus merula, Amsel, fekete rigó.
Drozd žltý, turdus musicus, Singdrossel, sárgarigó.
Skálnik, monticula saxatilis, Steindrossel, kőfali rigó.
Čížik, chrysomytris spinus, Zeisig, csíz.
Stehlík, carduelis elegans, Stieglitz, tongelice.
Konôpka, cannabina linota, Hänfling, kenderice.
Zvonček, fringilla chloris L., Grünling, zöldike.
Hýl, pyrrhula europaea, Gimpel, pirók.
Strnádka, passerina nivalis, Schneeammer, havasi sármány.
Sýkorka, parus, Meise, cinege.
Pinka, fringilla, Fink, pinty.
Penica, sylvia hortensis, Gartengrasmücke, poszáta.
Posmeváček, sylvia garrula, Spötter, sokszavú rigó.
Lastovička, hirundo domestica, Schwalbe, fecske.
Škovránok, alauda arvensis, Lerche, pacsirta.
Dážďovník, charadrius, Regenpfeifer, kolyha, lile.
Trasorítka, motacilla alba, Bachstelze, billegény.
Čapla, Volavka, } ardea cinerea, Reiher, kócsag.
Rákosník, acrocephalus turdoides, Bohrsänger, nádika.
Králik, troglodytes parvulus, Zaunkönig, ökörszem.
Strieżik, rigulus, Goldhähnchen, csaláncsattogató.
Červená hrudka, erithacus rubecula, Rothkehlchen, vörösbegy.
Čermák, pratincola rubicola, Schwarzkehlchen, fekete cinege.
Rudochvost, ruticilla titys, Rothschwänzchen, vörösfark.
Žltochvost, ampelis garrulus, Seidenschwanz, selyemfarkú locska.
Muchárik, muscicapa grisola, Fliegenfänger, zsaroly.
Bukač, ardea stellaris, Rohrdommel, dobosgém.
Krutohlav, fynx torquilla, Windehals, nyaktekercs.
Nedopier, Hastopier, Hácok, } vespertilio, Fledermaus, denevér.
Žába, Skokan, } rana, Frosch, béka.
Ropucha, bufo, Kröte, varangyos béka.
Slimák, Schnecke, csiga.

Digitized by Google

Jašterka, Jašterica, } lacerta, Eidechse, gyík.
Had, anguis, Schlange, kigyó.
Húsenica, Raupe, hernyó.
Motýl, lepidoptera, Schmetterling, pillangó.
Pavúk, araneida, Spinne, pók.
Chrúst, coleoptera, Käfer, rovar, bogár.
Včela, apis, Biene, méh.
Čmel, Bunč, } bombus, Hummel, poszméh.
Osa, vesparia, Wespen, darázs.
Sršeň, vespa crabro, Horniss, lódarázs.
Mucha, musca, Fliege, légy.
Komár, diptera, Gelse, Mücke, szúnyog.
Ovad, tabanus bovinus, Viehbremse, pöcsik.
Mravec, formica, Ameise, hangya.

VII. Ryby.

Hlavátka, salmo hucho, Huchen, galóca.
Pstruh, trutta fario, Forelle, pisztráng.
Lipeň, thymallus vulgaris, Aesche, tomolykó.
Mieň, lota vulgaris, Aalrutte, folyami menyleg.
Okúň, perca fluviatilis, Barsch, sügér.
Štuka, esox lucius, Hecht, csuka.
Kapor, cyprinus carpio, Karpfen, ponty.
Mrena, barbus fluviatilis, Barbe, márna, rozsahal.
Kleň, squalius cephalus, Döbel, dobáncs.
Podustva, leuciscus rutilus, Plötze, pirosszárnyu ponty.
Hrúz, gobio fluviatilis, Gründling, görgöcse.
Bielica, Plotica, } alburnus luciolus, Weissfisch, Uckelér, fejérkeszeg.
Kolok, gasterostcus aculeatus, Stichling, szálkás durbancs.
Píž, cobitis barbatula, Barschgründel, bajuszos tergély.
Jelšovka, phoxinus lacuis, Elritze, egriponty.
Lieň, tinia vulgaris, Schlei, cigányhal.
Karas, carassius vulgaris, Karausche, kárász.
Čík, cobitis fossilis, Schlammbeisser, csík.
Ostnačka, squalius leucisius, Häseling, dobancs.
Hláč, Hlaváč, } cottus gobio, Flussgroppe, fejes nagyagú hal.
Rak, cancer, Krebs, rák.

Digitized by Google

VIII. Skaly.

Pieskovec,
Jelšová skala, } Sandstein, homokkő.
Vápenec, Kalkstein, mészkő.
Žula, Granit, maglakő.
Rula, Gneis, zagyla.
Svor, Tuffstein, darázskő.
Konglomerát, torlódmány,
Žabica, Kieselstein, kavics, tűzkő.
Krcmeň, Feuerstein, tűzkő.
Mramor, Marmorstein, márványkő.

Z pozostalých rukopisov † *St. Oravina.*

Digitized by Google

Katalog numismatickej sbierky

Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine.

Sostavil dr. *Ján Petrikovich.*

Mince zemí rakúskych.

(II. doplnok.)

Dolné Rakúsko.

1—2. Babenbergské jednostranné haliere z XI—XII. stoletia. Dva kusy.

3—9. Tiež tým podobné z XII—XIII. stoletia, sedem kusov.

** 10. Tiež jednostranný halier s doprosta obrátenou hlavičkou.

Albert V. 1438—39.

11. Halier. Dar. Kl. Čermák.

12. Tiež halier.

Rudolf II. 1576—1612.

13. *Toliar* z r. 1596. Av. Kolopis a poprsie. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol. Zle zachovaný. Dar. Fr. Kretz.

14. Medený *Rait-pfennig* z r. 1584. Dar. P. Križko.

15. Tiež taký z r. 1597. Av. CAMER · RATP. Dobre zachovaný. Dar. Uram ml.

** 16. Tiež taký z r. 1604. Rev. OSTERICH · · · RAT PFE:

Ferdinand II. 1619—1637.

17. Strieborných *24-krajciarov* z r. 1623. Pr. = 3·0 cm. V. = 4·72 gr. Av. FERDINAND · D · G · — atď. Naľavo obrátené poprsie. Rev. Titulný kolopis a dvojhlavý na prsiach v štítku rakúske odznaky majúci orol; bez ríšskych znakov. Na bokoch pri hlave H. Dar. A. Kmeť.

17. a. Strieborný *groš* z r. 1622.

18. Tiež *groš* z r. 1623. Dar. A. Hanzlík.

Pozn. * označené mince sú v osobitnej sbierke A. Kmeťom MSS. darované; ** označené mince dal do opatery MSS. Ig. Radlinský.

Digitized by Google

* 19. Strieb. *groš* z r. 1626, ale pod poprsím na Av. (3) a orol, Rev. bez insignii.

20. Strieb. *groš* z r. 1628, ako predešlý, len druhá minc. zn. Dar. K. A. Medvecký.

21. Strieb. *groš* z r. 1628, m. zn. hviezda (*) pod poprsím. Dar. M. Bodický.

22. Strieb. *groš* z r. 1629, m. zn. HR. Dar. A. Hanzlík.

23. 24. Tiež *groš* z r. 1630. HR a z r. 1631 HR.

25. Strieb, *groš* z r. 1637.

26. Tiež groš, zle zachovaný s obšuchaným letopočtom.

27. Strieb. *krajciar* z r. 1621. Dar. Jankola.

27. a. Strieb. *trojník* z r. 1624 s uškom na vrchu. Kúpený za K. 0·10.

28. Strieb. *krajciar* z r. 1624. Av. Titulný kolopis. Pod poprsím W. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol s jednoškou na prsiach.

29. 30. Tiež *krajciar* z r. 1626 a 1627. M. zn. W. Posledný dar. A. Chorvát.

31. Tiež *krajciar* z r. 1629.

Ferdinand III. 1637—1657.

32. Strieb. *groš* z r. 1638. Dar. A. Behúnek.

33. Tiež taký z r. 1650. Dar. K. A. Medvecký.

34. Strieb. *krajciar* z r. 1637. Dar. K. Čermák.

35. Tiež *krajciar*, ale druhého druhu s nečitateľným letopočtom. Na Rev. rakúsko-burgundský štít v krížových ramenách.

Leopold I. 1657—1705.

36. Strieb. *XV-krajciarnik* z r. 1659. Dar. Ján Prokša.

36. a. *XV-krajciarnik* z r. 1662. A. C. Rev. Konec kolopisu TI. Kúpený.

37. Tiež *XV-krajciarnik* z r. 1663 M. zn. G—H. Dar. A. Hanzlík.

38. Tiež taký z r. 1664. Na spodku trojhran. Dar. Fr. Markovič.

39. Tiež taký z r. 1683. M · M. Dar. Fr. Medzihradský.

40. Tiež taký z r. 1685, z nálezu u Šteinera r. 1902.

41. Spiežový *XV-krajciarnik* z r. 1695 (falsum).

42. Strieb. *XV-krajciarnik* z r. 1696.

42. a. Strieb. VI-krajciarnik z r. 1665.

42. b. Tiež VI-krajciarnik z r. 1673. (SHS). Dva kusy kupené.

43. 44. Strieb. *VI-krajciarnik* z r. 1677 (SHS) a 1678 (*). Tento dar. A. Kmeť.

45. Tiež *VI-krajciarnik* z r. 1685. M · M. (= M. Mittermayr.) Dar. A. Kmeť.

45. a. Tiež *VI-krajciarnik* z r. 1685. SHS. Kúpený, deravý.

45. b. Tiež z r. 1687 (SHS.). Kúpený.

Digitized by Google

45. c. Tiež z r. 1688 (SHS.). Kúpený.

46. 47. Strieb. *groš* z r. 1661. M. zn. G—K. Dva kusy; jeden z nich dar. P. Križko.

48. Tiež *groš* z r. 1667. (SHS). Dar. A. Hanzlík.

49. Tiež *groš* z r. 1668. M. zn. hviezda. Dar. A. Hanzlík.

50. Tiež *groš* z r. 1670 (SHS).

51. *Groš* z r. 1690. (C · B).

51. a. Tiež *groš* z r. 1696 (SHS).

52. 53. Tiež *groše*; dva kusy s nečitateľným letopočtom. Daroval A. Kmeť.

54. 54. a. *Groš* z r. 1702 (FN). Jeden d. K. A. Medvecký, druhý kúpený.

55. 56. *Groše* z r. 1705 (C · B). Dva kusy.

57. *Groš* prevŕtaný z r. 17.. (FN). Dar. Fr. Markovič.

58. Strieb. *krajciar* z r. 1675. Dar. K. Čermák.

59. 60. Tiež *krajciar* z r. 1698. (C · B) Dva kusy. Dar. K. Čermák.

61. 62. Strieb. *krajciar* z r. 1700. 1701.

64. *Trojník* z r. 1679. Dar. K. A. Medvecký.

Jozef I. 1705—1611.

64. Strieb. *groš* z r. 1706, na boku prevŕtaný. (F · N). Dar. Fr. Markovič.

65. 66. Tiež *groš* z r. 1707, 1708 s hviezdou.

67. 68. Tiež *groše* z r. 1709. V dvojhlavom orli na prsiach v štítku jednoška. Dva kusy; jeden z ních dar. L. Semian.

69. *Groš* z r. 1711. (F · N).

70. Strieb. *krajciar* z r. 1706. Rev. ARCHIDVX—AVSTRIÆ. 17—06. Na prsiach dvojhlavého orla jednoška. Na spodku hviezda. Kúpený.

71. 72. Tiež krajciare z r. 1708. 1709.

Karol IV. 1711—1740.

73. Strieb. *groš* z r. 1720. Dar. J. Vansa.

74. Tiež *groš* z r. 1722.

75. Tiež taký z r. 1724, zle zachovaný. Dar. A. Kmeť.

76. Tiež taký z r. 1731. Dar. Nečesálek.

77. Jednostranný *halier* zo zlého striebra s dvoma vajcovitými a jedným srdcovitým štítkom. V tomto rakúsky dvojhlavý orol, v tamtých dvoch rakúska a braniborská stuha. Na vrchu 17—13.

Franc I. 1743—65.

78. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1756. Na Rev. W—I. Dobre zachovaný

79. 79. a. Tiež *dvadsiatniky* z r. 1758. P—R. a 1759 P · R. Kúpené.

80. Tiež taký z r. 1765. Pod poprsím B · L · Na Rev. S · K — P · D. Dar. A. Kmeť.

Digitized by Google

81. Strieb. *17-krajciarnik* z r. 1753 s uškom na vrchu. Cena 1 K.

82. Strieb. *desiatnik* z r. 1755. H—A.

83. Strieb. *sedem-krajciarnik* z r. 1758. Dar. A. Kmeť.

84. Strieb. *grošík* z r. 1764. K—B. Na vrchu prevŕtaný. Daroval A. Kmeť.

84. a. Strieb. *krajciar* z r. 1755. Na Rev. G—R.

85. Tiež taký z r. 1756. K—B.

86. 87. Medený *krajciar* z r. 1759. W—I. Av. Kolopis s poprsím. Rev. V šikmej stuhe lotharing. orlice.

88. Medený *krajciar* z r. 1765. Rev. V korunovanom kartuschè vodorovná rakúska stuha.

89. Tiež *krajciar* z r. 1765. Rev. V kartuché šikmá stuha s lotha. orlicami. W—I. Zle zachovaný.

M. Therezia. 1740—1780.

89. a. Homagiálny strieb. *jeton* z r. 1740. Av. Pod korunou MARIAE—THERESIAE HVNGAR · ET BOH · ST · REGINAE — ARCHID · AVSTRIAE — HOMAGIVM — PRAEST · VI · · NAE · — · 22 · NOV · — 1740. Rev. IUSTITIA ET CLEMENTIA. Na zadné nohy vztýčený lev, v jednej dlabe apošt. kríž, v druhej štít s rak. stuhou držiaci. Kúpený.

90. a. Mosadzná *medallia* k neznámej príležitosti z r. 1760. Av. MARIA · THERESIA · — D : G : REG : HUNG : BOH. Hlavu diadémom ozdobenú majúce naľavo obrátené poprsie. Rev. ARCHIDVX · AVSTRIÆ : DVX · BVR : COM · TYRO : 17—60. Známy dvojhlavý orol, na prsiach mnohodielny štít majúci.

90. Veľký *križiak* z r. 1767. Rev. Korunovaný dvojhlavý orol, korunovaný 4 dielny štít na prsiach majúci s malým štítkom v prostriedku. Na okrajku: JUSTITIA ET CLEMENTIA. Kúpený za 5 korún.

91. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1765.

92. 93. Tiež *dvadsiatniky* z r. 1774. I · C · — FA. Dva kusy. Jeden dar. Škrovina.

94. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1778.

95. Tiež *dvadsiatnik* s nečitateľným letopočtom.

96. Strieb. *desiatnik* z r. 1768. C—K s dierkou na vrchu.

97. Strieb. *päták* z r. 1765, G., kraje štrbavé.

98. Strieb. *krajciar* z r. 1752.

99. Medený *krajciar* z r. 1760. Av. Poprsie. Rev. V kartuschè stuha a čís. 1 v rámci.

100. Medený *krajciar* z r. 1763. W.

101. Medený *krajciar* z r. 1772. Av. M · TRERES · D · G · · · · Korunovaný dvojdielny štít (burgundské a rakúske znaky = Burgau). Rev. EIN—KREUTZER—1772. G. (Günzburg.)

Digitized by Google

102. Medený $^1/_2$-*krajciar* z r. 1764. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. V kartuschè $^1/_2$-K, po bokoch 17—64.

Jozef II. 1780—90.

103. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1768. Av. Pod poprsím E; Rev. Po bokoch orla H—G.

104. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1769. Av. Pod poprsím C. Rev. Pod orlom EvS. — AS.

105. *Dvadsiatnik* z r. 1770. Av. Pod poprsím A; Rev. IC — SK. s dierkou na vrchu.

106. *Dvadsiatnik* z r. 1772. Av. Pod poprsím C; Rev. IB—EL. Dobre zachovaný.

107. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1783. A. Dar. A. Kmeť.

108. *Dvadsiatnik* s nezreteľným letopočtom. (1775?) M. zn. EvS—I·M.

109. Strieb. *desiatnik* z r. 1790. Kúpený.

110. Strieb. *päták* z r. 1790. A. Kúpený.

111. Medený *krajciar* z r. 1781. S.

* 112. Medený *polkrajciar* z r. 1781. A.

* 113. 114. Medený $^1/_4$ *krajciar* z r. 1782. Dva kusy.

115. *Bankovka* na 1000 zl. z r. 1784. „1000 das ist Tausend Gulden Wiener—Stadt—Banco-Zettel“ Formulare.

Leopold II. 1790—92.

116. Strieb. *pamätník* sňatku Leopolda s Ludovikou z r. 1765 s uškom na vrchu, veľmo sošuchaný. Av. LEOPOLD · ARHID · AVST · M · LUDOV · INF · HISP. Dve proti sebe obrátené poprsia. Ostatné nečitateľné. Rev. FOEDVS AMORIS. V prostriedku dve ženské postavy so štítkami v rukách. Na spodku: NUMP · CELEB · DENIP. Dar. J. Vansa.

117. Strieb. korunovačný *pamätník* za nemeckého cisára z r. 1790. Av. LEOPOLDVS · II · — HVNG · ET · BOH · REX · — ARCH · AVST · M · D · HETR · — ELECTVS · — REX ROMANORVM · — CORONATVS · — FRANCOFVRTI · IXPOCT · — MDCCXC · — Rev. PIETATE ET CONCORDIA. Pod rimskou korunou na kríž preložený meč a žezlo s ríšskym jablkom. Dar. Lud. Polak.

118. Str. *desiatnik* z r. 1791. Dar. A. Kmeť.

Franc II. 1792—1835.

118. a. Str. korun. *pamätník* za rimsk. kráľa z r. 1792. Av. 9 riadkový nápis: — CORONATVS·FRANCOFVRTI·—XIV·IVL·—MDCCXCII. Rev. LEGE · ET · FIDE. Pod korunou cez ríšske jablko nakríž preložený meč a žezlo. Kúpený.

119. Bronzový *pamätník* na smrť Marie Ludoviky z r. 1816. A: MARIA LVD · AVSTR · IMP · LONGOB · ET VENET · REG. V prostriedku napravo obrátené poprsie. L · M. Na spodku: VXORI AD LARES R·-

Digitized by Google

DVCI — FRANCISCVS. Rev. IRIS AVGVSTA. V prostriedku vyobrazená Iris. Na spodku: MEDIOLAM MDCCCXVI.

120. Strieborný *pamätník* k sňatku s Karolinou Augustou z r. 1816. Av. Pod hviezdou v palmovom venci šestriadkový nápis: FRANCISCVS—AVSTRIAE IMP · — ET — CAROLINA AVGVSTA—MAX · BAV · REGIS—FIL. — Rev. Merkurova palica s dvoma nakríž preloženýma rohama hojnosti. Na vrchu v polkruhu: SACRO — CONNVBIO — IVNCTI. Na spodku: VINDOB · X · NOV · — MDCCCXVI. Kúpený za 1 korunu.

120. a. Mosadzný *pamätník* (jeton) z r. 1813 na pamiatku rozhodnej bitky pri Lipsku. Av. FRANZ · I : KAISER · V : OESTEREICH * ALEXANDER KAISER · V : RUSSLAND * Dve proti sebe postavené monarchov poprsia. Dolu IETTON. Rev. DIE ENTSCHEID : SCHLACHT DER ALLIIRTEN BEY LEIPZIG. Korunovaná orlica vznášajúca sa nad mestom Lipskom, vojskom zaplaveným. Na spodku: DEN 18—19 OCT. Kúpený od Zölda.

121. *Dukát* z r. 1830. Pr. = 2·01 cm. V. = 2·50 gr. Av. Titulný latinský kolopis, pod hlavou E. Rev. Kolopis, dvojhlavý orol a letopočet Zamenený v B. Tatre.

122. *Toliar-križiak* z r. 1795. H. Av. Známy kolopis s poprsím. Rev. Kolopis a medzi ramenami kríža po jednej korune a na spodku rád zlatého rúna. Kúpený za 2 koruny.

122. Tvrdý *toliar* z r. 1795. A. Kúpený za 5 korún.

* 123. Tvrdý *toliar* z r. 1819.

124. *Poltoliar* z r. 1815. A. Kúpený za 1 korunu.

125. *Poltoliar* z r. 1824. G. Dar. J. Ursíny z B. Štiavnice.

* 126. *Poltoliar* z r. 1829.

127. Strieborný *zlatý* z r. 1826. Av. Titulný kolopis, naľavo obrátené poprsie, na spodku V. Rev. Kolopis a korunovaný, na prsiach 5 štítkov majúci dvojhlavý orol.

127. a. *Dvadsiatnik* z r. 1835. A. Kúpený.

128. 129. Strieb. *dvadsiatniky* z r. 1805. E. Dva kusy.

130. *Dvadsiatnik* z r. 1807. A. Dar. Škrovina.

131. *Dvadsiatnik* z r. 1809. A.

132. 132. a. *Dvadsiatniky* z r. 1824. A. 1825. E. dar. A. Kmeť.

133. *Dvadsiatnik* z r. 1826. E. Kúpený za 40 halierov.

134. 135. *Dvadsiatniky* z r. 1730. E. Dva kusy. Dar. Škrovina a Peter Antal.

136. Strieb. *12-krajciarov* z r. 1795. A.

137. Strieb. *desiatnik* z r. 1795. E.

138. Strieb. *desiatnik* z r. 1823. G. Dar. A. Kmeť.

139. 140. Strieb. *sedmák* z r. 1802. A. Dva kusy, jeden z nich vykopaný v ev. farskej záhrade v Turč. Sv. Martine, druhý dar. K. Medvecký.

Digitized by Google

141. 142. *Sedmáky* z r. 1802. G. Dva kusy, jeden z nich dva razy razený. Dar. A. Kmeť.

143. Strieb. *šesták* z r. 1794. H. s troma štítky a prevŕtaný.

144—147. Tiež *šestáky* z r. 1795. A. 4 kusy. Dva dar. L. Semian.

148. Tiež *šesták* z r. 1802. Dar. L. Semian.

149. Strieb. *päták* z r. 1820. Dar. Jozef Kohút.

150. Tiež *päták* z r. 1821.

151. Strieb. *3 krajciare* z r. 1796. Av. VORD · OEST · SCHEID · MÜNZ — III — KREÜTZER. Palmová ratolesť. Rev. Tri štítky. 17—96.

152. Strieb. *grošík* z r. 1796.

153. Tiež *grošík* z r. 1818. Dar. Jankola.

154. 155. Tiež *grošíky* z r. 1823. Dva kusy.

156. 157. *Grošíky* z r. 1826. A · E. Dva kusy. Dar. Jankola.

158—160. *Grošíky* z r. 1829. 1830. Dva kusy. Dar. Andrej Kmeť a J. Vansa.

161. 161. a. *Grošíky* z r. 1832. A. 1883. A. Dar. Fr. Markovič.

162. Medený *krajciar* z r. 1793. H. Rev. V štíte rakúsko-burgundské stuhy.

163. Tiež taký z r. 1794. H.

164. Banknota na 5 zl. 1. jan. 1800.

165. Banknota na 25 zl. 1 juni 1806 s uhorskou korunou.

Ferdinand V. (ako rímsky cisár I.) 1835—1848.

166. Medený *pamätník* z r. 1847, na vrchu aj na spodku prevŕtaný. Pr. = 5 cm. Av. FRANCISCO · I · AVG · FERDINANDO · I · AVG · Hlavy vavrínovými vencami ozdobené majúce, na pravo hľadiace, profilom popri sebe stojace poprsia. Rev. SODALITAS · MARIALIVM · MVSIVO · IMPETRATO. Skvelý stánok v ňomž Ježiš so svojimi 12 učedlníkmi sv. večeru odbavujú. Na spodku MDCCCXLVII.

167. Strieb. *dvojzlatník* z r. 1846. Pr. = 3·7 cm. V = 28·0 gr. Av. FERD · I · D · G · AVSTR · IMP · HVNG · BOH · R · H · N · V. Naľavo obrátené poprsie. Na spodku A. Rev. REX · LOMB · ET · VEN · DALM · — GAL · LOD · ILL · A · A · 1846. Dvojito korunovaný dvojhlavý orol s trojdielnym štítom na prsiach. Na okrajku: RECTA—TVERI · — D. J. Guoth.

168. 169. Strieb. *dvadsiatniky* z r. 1838. A. a druhý E.

170. 171. Tiež *dvadsiatniky* z r. 1840. A. a 1841. A. Daroval A. Behúnek.

172. Tiež *dvadsiatniky* z r. 1846. C. Dar. A. Behúnek.

173. 174. Tiež *dvadsiatniky* z r. 1848. A. Dva kusy, jeden z nich dar. A. Behúnek.

174. a. *Desiatnik* z r. 1838. G. Kúpený.

175. Strieborný *desiatnik* z r. 1840. A.

176—178. Strieb. *pätáky* z r. 1846. A. a 1847. A. 1848. A. Jeden dar. A. Kmeť.

Digitized by Google

179. Strieb. *grošík* (trikrajciarnik) z r. 1835. A.

180—182. Tiež *grošíky* z r. 1839. A. 1840. A. Dva kusy.

183. 184. Tiež *grošíky* z r. 1840. A. Dva kusy. Jeden z nich dar. R. Uram.

185. Tiež *grošík* z r. 1846. A. Dar. Fr. Markovič z B. Bystrice.

186. 187. Tiež *grošíky* z r. 1847. A. a 1748. A.

188. Tiež grošík s nečitateľným letopočtom.

189. *Banknota* na jeden zlatý v striebre = Ein Gulden Silber münze. Die privil. österr. National-Bank z r. 1848, I. Jul.. (?). Dar. Jankola.

Franz Jozef I. 1848—

190. Strieb. *pamätník* v hodnote dvoch toliarov z r. 1857 k zakončeniu južn. rak. železnice. Pr. = 4·2 cm. V. = 37 gr. Av. V perlovci FRANZ JOSEPH I · V · G · G · KAISER V · OESTERREICH · V prostriedku hlavu vavrínom ozdobenú majúce naľavo obrátené poprsie. Rev. VOLLENDVNG DER OESTERREICHISCHEN SÜDBAHN 1857. Po bokoch majaka, rušeň a loď a na spodku po jednom štítku. Na samom vrchu dvojhlavý orol. 2 · VEREINS — THALER.

191. 192. Bronzový *pamätník* na Šleswig-holsteinskú válku z r. 1864 s uškom na vrchu. Av. Korunovaný monogramm FJ a W. Rev. Vo vavrínovom venci 4 riadkový nápis: UNSERN—TAPFERN—KRIEGERN—1864. Na okrajku: AVS EROBERTEM GESCHÜTZ. Dva kusy.

* 192. Mosadzný *pamätník* viedenskej svetovej výstavy z r. 1873. Av. FRANZ JOSEF I. KAIS · V. ÖSTERR · KÖN · V · UNG · KÖN · V · BÖHM · ETC. Panovníkovo na ľavo obrátené poprsie. Rev. Výstavková rotunda, na spodku: WELTAVSSTELLUNG—WIEN 1873.

193. 194. Strieb. výstavkový *pamätník* z r. 1873 s uškom na vrchu. Av. Titulný nemecký kolopis. Panovníkovo na ľavo obrátené poprsie. Rev. Palác pre industriu, na spodku vo dvoch riadkoch: WELTAVSSTELLUNG—WIEN 1873.

195. Mosadzný výstavkový *pamätník* z r. 1873. Av. Latinský titulný kolopis. Panovníkovo poprsie. Na spodku: 1848. Rev. ZUM—ANDENKEN—AN DIE—AUSSTELLANG—IN WIEN—1873. Dar. K. Nečesálek.

196. Olovený výstavkový *pamätník* z r. 1873. Av. Nemecký titulný kolopis. Panovníkovo poprsie. Rev. V polkruhu na vrchu: WIENER WELT AUSSTELLUNG. Pod rotundou: ROTUND.. ďalej nečitateľné dva riadky.

197. Spiežový malý *pamätník* z 2. dec. 1873 k jubileumu 25 ročného panovania Jeho Veličenstva.

* 198. Olovený *pamätník* z r. 1879 ku striebornej svadbe Ich Veličenství. Av. FRANZ JOSEPH KAISER VON OESTERREICH · ELISABETH KAISERIN VON OESTERREICH * Naľavo obrátené, hlavy vavrínovým vencom a korunou ozdobené majúce, vedľa seba postavené

Digitized by Google

panovnícke poprsia. Rev. Vo venci z dubových ratolestí pod korunou päťriadkový nápis: ZUR — SILBERNEN — HOCHZEIT—D. 24 APRIL —1879.

199. Mosadzný *pamätník* z r. 1887 k návšteve korunného princa a Štefanie v Galicii. Av. ZUR ERINNERUNG AN DIE ANWESENHEIT DES HOHEN KRONPRINZENPAARES * Naľavo 5 riadkový nápis: RVDOLF—UND—STEFANIE—IN GELIZIEN—1887. Naľavo obrátené poprisebe stojace dve poprsia: RVDOLFUS—STEFANIA.

200. Mosadzný *pamätník* s uškom z príležitosti smrti korunného princa Rudolfa. Av. RUDOLPH FRANZ KARL JOSEPH · KRONPR · v. OESTERREICH. Poprsie. + Rev. GEB · D · 21 AVG · 1858. + GEST · D · 30 JAN · 1889. V prostriedku na vankúšku koruna, meč a berla palmovými ratolesťmi ozdobená.

201. Spiežový *pamätník* na smrť korunného princa s uškom. Av. Titul a poprsie. Rev. ZVR ERINNERVNG—30 JAN · 1889. Dvojhlavý orol a palmová ratolesť.

202. Mosadzný *pamätník* k návšteve Vilhelma II. vo Viedni. Av. FRANZ JOSEPH I · KAISER v. OESTERREICH AP · KÖNIG v. UNGARN. Cisárovo poprsie. Rev. WILHELM II. — DEUTSHER KAISER. Naľavo obrátené, hlavu helmom (šišakom) pokrytú majúce poprsie.

203. Bronzový jubilejný *medallion* z r. 1898 s uškom na vrchu, na pamiatku 50 ročného panovania Jeho Veličenstva. Av. Vypuklé, naľavo obrátené cisárovo poprsie. Rev. V krátkych šatočkách oblečené dievčatko venčí štvoriadkový nápis: HEIL FRANZ JOSEF—HEIL ELISEN—SEGEN HABSBUGS—GANZEM HAUS. — Na spodku: JUNI—98. Dar. Anna Petrikovichova.

204. Bronzový jubilejný *pamätník* z r. 1898 k 50-ročnému panovaniu s uškom. Pr. = 3·5 cm. Av. FRANC · IOS · I · D · G · IM · AVST · REX BOH · ETC · ET REX AP · HVVG. Dobre vypuklé, naľavo obrátené, rádami ozdobené poprsie. Rev. Na vrchu v polkruhu: MDCCCXLVIII—MDCCCXCVIII, v prostriedku doska ozdobená vavrínovou a dubovou ratolesťou s dvojriadkovým nápisom: SIGNVM—MEMORIAE.

205. Mosadzný *pamätník* priateľov pokoja. Av. K : FRANZ · JOS : I * K : WILHELM · II. Na spodku v troch riadkoch: DIE—FREUNDE—DES FRIEDENS. Rev. Vo vavrínovom venci dva korunované štíty s rakúskym orlom a pruskou orlicou.

206. Mosadzný *medallion* s uškom. Av. FRANZ JOS · I · — KAISER v. ÖESTERREICH. Venčené poprsie. Rev. Korunované F. J. 1. P r. G. Tomala.

207. *Dukát* z r. 1860. Pr. = 2·0 cm. V. = 3·45 gr. Av. Titulný kolopis: Pod poprsím A. Rev. Pokračovanie kolopisu a korunovaný d jhlavý orol. Dar. A. Kmeť.

208. Strieb. *toliar* („Vereinsthaler") z r. 1858. Pr. = 3·2 cm. V =

Digitized by Google

18·50 gr. Av. Nemecký titulný kolopis a vavrínom ozdobená, naľavo hľadiaca hlava, na spodku A. Rev. EIN VEREINSTHALER—XXX EIN PFVND FEIN 1858. Korunovaný dvojhlavý orol. Na okrajku: MIT VEREINTEN KRAEFTEN * Dar. A. Kmeť.

209. Strieb. *dvojzlatník* z r. 1863. Pr. = 3·6 cm. V. = 24·70 gr. Av. Latinský titulný kolopis. Poprsie, na spodku A. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol, na spodku 2 FL. Na okrajku: VIRIBVS——VNITIS—— Dar. A, Kmeť.

210. Strieb. *zlatník* z r. 1881, spálený v kľačianskom ohni (1903). Zamenený v B. Tatre.

211. Tiež taký s nečitateľným letopočtom. Zamenený v B. Tatre.

212. Strieb. $^1/_4$-*zlatník* z r. 1858. A. Dar. A. Kmeť.

213—215. 215. a. Tiež $^1/_4$-*zlatník* z r. 1861. A. 1862. A. Dva kusy a 1868. A. Dar. Ján Makovický.

216. 217. Strieb. *desiatnik* z r. 1853, desiatnik z r. 1853. A. Kúpený kor. 0·20.

217. a. Strieb. *desiatnik* z r. 1863. A. Dar. A. Kmeť.

218. 219. Tiež *desiatnik* z r. 1869 a 1870.

219. a. Tiež *desiatnik* z r. 1871.

220. 221. Strieb. *šesták* z r. 1849. C. Dva kusy. Dar. A. Kmeť a Ján Frič.

222. 223. Strieb. *päták* z r. 1858. A. Dva kusy. Dar. A. Kmeť a J. Ursíny z B. Štiavnice.

224. Tiež päták z r. 1864. A.

225. Niklový *10-haliernik* z r. 1893.

226. Medený *krajciar* z r. 1861. B.

227. Medený *krajciar* z r. 1891. Dar. Mar. Kňazovič.

228. 228. a. Meoený *halier* z r. 1893 a 1894.

229. Štátna nota *falsifikát* na 1 zl.: Kritzelei z r. 1861.

230. *Štátna nota* na 5 zl. strieb. (Reichs-Schatzschein. Fünf Gulden Conv. Münze). z r. 1851.

Štýrsko.

Ferdinand II. 1590—1637.

231. Strieb. *groš* z r. 1640. Av. Kolopis a poprsie. Na spodka 3. Rev. Kolopis a letopočet. Tri štítky. Dobre zachovaný.

232. Strieb. *krajciar* bez letopočtu. Av. Kolopis a poprsie. Rev. V osemramennom kríži štít so štýrskym parducom a kolopis.

Ferdinand III. 1637—1657.

232. a. Strieb. *groš* z r. 1637. Tri štítky. Kúpený od A. Zölda.

233. 234. Strieb. *groš* z r. 1638. Av. Titulný kolopis. Poprsie. Na spodku 3. Rev. Kolopis a tri štítky. Dva kusy.

Digitized by Google

Leopold I. 1657—1705.

235. Strieb. *15-krajciarnik* z r. 1680. Rev. Složený štít. I—N. Dar. A. Kmeť.

236. Tiež *pätnástnik* z r. 1695. I—A.

237. Strieb. *6-krajciarnik* z r. 1683.

238. Strieb. *groš* z r. 1695, na spodku prevŕtaný.

239. Tiež *groš* z r. 1698, prevŕtaný. (IA.) Dar. L. Semian.

240. Tiež *groš* z r. 1698, ale dobre zachovaný. (IA.) Daroval B. Kamenár.

241. Tiež *groš* z r. 1699. (IA.)

** 242. Tiež *groš* z r. 1701. (IA.)

Jozef I. 1705—1711.

243. Strieb. *groš* z r. 1708. Dar. Joz. Kohút z Dol. Kubína.

244. Tiež *groš* z r. 1710. Dar. Ján Kožehuba.

Karol VI. 1711—1740.

244. a. Strieb. *groš* z r. 1 . . .

245. Strieb. *groš* z r. 1713.

245. a. Strieb. *groš* z r. 1715. Kúpený od J. Zölda.

246. Tiež *groš* z r. 1732 s dierkou.

246. a. Tiež *groš* z r. 1733. Kúpený.

247. Strieb. *krajciar* z r. 1726. Dar. A. Kmeť.

247. a. Strieb. *krajciar* z r. 1732. Kúpený.

248. Strieb. *krajciar* z r. 1733.

249. Tiež *krajciar* z r. 1739.

Maria Therezia 1740—1780.

250. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1769. Av. Kolopis a vo venci v závoji poprsie. Rev. Kolopis. Na prsiach dvojhlavého orla, v štítku štýrsky leopard. Na spodku 20. M. zn. C—A · K. Kúpený.

Korutánsko.

Karol —1590

251. *Dukát* z r. 1582 na vrchu prevŕtaný. Pr. = 2·10 cm. V. = 3·50 gr. Av. Medzi dvoma perlovcami: CAROLVS · DEI · G : — ARCHIDVX. V prostriedku celá postava arcikňaza v brnení, v pravici žezlo držiaca. Rev. Tiež v perlovciach: AVSTRIÆ · ET · CARINTHIÆ · C · 82. V prostriedku korunovaný korutánsky štít. Dar. Jul. Vanovič-Draskóczy zo Svilajnácu.

Digitized by Google

Ferdinand II. 1590—1637.

252. Strieb. *krajciar* z r. 1624. Dar. Joz. Kohút z D. Kubína.

253. Strieb. *jednostranný pfennig* z r. 1614 s korunovaným rakúskym a korutánskym štítkom. Dar. Reh. Uram.

Leopold I. 1657—1705.

254. Strieb. *groš* z r. 1705. M. zn. I · P. Dar. Št. Krajčovič.

255. Strieb. *groš* z r. 1706, prevŕtaný, dar. A. Kmeť.

Gorica. (Görz.)

Franc I. 1743—65.

256. Medené *jedno soldo* z r. 1764. Av. Koruňovaný štít s gorickým levom a dvoma stuhami. Rev. V kartuši 1—SOLDO—1764—H.

Franc II. 1792—1835.

257. Strieborné *15-soldy* z r. 1802. M. zn. F.

Tyrolsko.

Žigmond 1439—96.

257. a. Strieb. *groš* bez letopočtu. Av. Osemramenný kríž s kolopisom: SI—GIS—MVN—DVS. Rev. Orlica a kolopis: COMES * TYROL + · Györik 888.

Rudolf II. 1576—1612.

258. *Toliar* z r. 1606. Pr. = 4·20 cm. V. = 28·55 gr. Av. RVDOLPHVS II § D · G · R · IMP · SE · AV · GER · HVN · BOH · REX · Hlavu ovenčenú majúce obrnené poprsie. Na spodku 1606. Rev. NEC NON ARCHIDVES (sic!) AV — D · BVR · COMIT · TIROL. Rádom zlatého rúna ozdobený a kniežacou korunou zakrytý mnohodielny štít s tyrolskou orlicou na vrchu. Dar. A. Kmeť.

Ferdinand II. 1620—23.

259. Strieb. *krajciar* z r. 1625. Av. FERD · II · D · G · R · — I · S · A · G · H · B · RE · * · Hlavu vavrínom ovenčenú majúce poprsie. Na spodku (DVB). Rev. ARCHIDV · AV · BV · CO · T · 1625 * V prostriedku v štítku osemramenného kríža tyrolská orlica. Kúpený.

Leopold, syn arcikňaza Karola zo Štýrska. 1623—32.

260. Tvrdý *toliar* z r. 1620. Pr. = 4·0 cm. V. — 29·0 gr. Av. Vo vrúbkovanej obrube: LEOPOLDVS · NECNON · CÆTERI · D : G : ARCHID :

Digitized by Google

ASTR : * Naľavo obrátené poprsie v kňazskom rúchu. Rev. Tiež v podobnej obrube: DVC : BVRG : STYR : — ET CARIN : COM : TIROL : V prostriedku 5 dielny štít s tyrolskou orlicou. Na spodku štrassburgský a passauský štítik. Dar. Fr. Medzihradský.

261. Tiež *toliar* z r. 1621. Av. Poprsie a kolopis: LEOPOLD : D . G : ARCHIDVX : AVST : DVX · BVR : SAC : CÆS : M^TIS ET + Pod poprsím letopočet. Pod arcikňazským klobúkom viac dielny štít s malým štítkom v prostriedku. Kolopis: RELIE : ARCHID : CVBERNAT : PLEN : ET · COM : TIR : LALD · ALS + Kúpený za 6 kor.

261. a. Strieb. *krajciar* bez letopočtu. Av. Titulný kolopis. Rev. Kolopis. Na osem ramenom kríži v štítku tyrolská orlica.

Arcikňaz **Ferdinand Karol** 1632—62.

262. 263. Strieb. *groš* z r. 1650. Av. Kolopis a korunované poprsie. Rev. Kolopis, dva štítky a na spodku 3. Dva kusy. Dar. P. Križko.

Arcikňaz **Žigmond Franc** 1662—65.

264. Strieb. *groš* z r. 1663. Dar. L. Semian.

265. Strieb. *krajciar* bez letopočtu. Av. Poprsie a titulný kolopis. Rev. Osemramenný kríž so štítkom, v prostriedku orlicu majúci a kolopis.

Leopold IV., ako cisár I. 1665—1705.

266. Strieb. *6-krajciarnik* z r. 1663. Av. Kolopis a poprsie. Rev. Tiež kolopis a korunovaný dvojštítový erb s rakúskou stuhou a tyrolskou orlicou. Dar. A. Kmeť.

266. a. Str. *groš* z r. 1677. Kúpený.

267. Strieb. *groš* z r. 1680. Dar. Kar. Koníček.

268. Tiež *groš* z r. 1685.

269. Strieb. *krajciar* z r. 1694. Av. Kolopis a poprsie, pod poprsím letopočet. Rev. Kolopis a osemramenný kríž s okrúhlym štítom.

270. Tiež *krajciar* bez letopočtu, dar. B. Kamenár.

Karol VI. 1711—1740.

270. a. *Šesťkrajciarnik* z r. 1714. Rev. Orlica v štítku na prsiach dvojhlavého orla majúca. Kúpený od J. Zölda.

* 271. Strieb. *šesť krajciarov* z r. 1729.

272. Strieb. *groš* z r. 1729.

273. 273. a. *krajciar* bez letopočtu. Dva kusy.

Maria Therezia, 1740—80.

274. Strieb. *10-krajciarnik* z r. 1778. Av. Titulný kolopis. Popr ie vo venci. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol, na prsiach v štítku tyrol. kú orlicu majúci. Dolu: V · C — B. Na spodku v rámci 10.

Digitized by Google

275. Strieb. pozlátený *groš* z r. 1764 s uškom na vrchu. Av. Známy kolopis s poprsím.. Rev. Tiež kolopis, vnútri korunovaný, dvojhlavý orol, na prsiach v štítku tyrolskú orlicu majúci. Dar. A. Kmeť.

276. Strieb. *groš* z r. 1764. na Rev. pod orlom 3.

277. Strieb. *krajciar* s nečitateľným kolopisom a letopočtom. Av. Panovnícino poprsie. Rev. Tyrolská orlica v štítku.

Mestá a biskupstvá nemeckých rakúskych zemí.

Aquileja.

Patriarcha **Peter.** 1299—1302.

278. Strieborný *peniaz,* na jednom boku odštrbený. Av. PETRVS—PATRA. Obraz sediaceho Petra. Rev. AQVILEGENSI. Jednohlavý orol.

Bertrand. 1334—1350.

279. Strieb. *minca.* Av. + BER—TRAN—D · PA—TRA. Veľký kríž. Rev. V perlovci S. HMA—CHOR. Sediaci svätý Hermagoras.

Biskupstvo Brixen.

Karol, rakúske arciknieža. 1613—1624.

280. Strieb. *groš* z r. 1619. Av. CAR · D · G · ARC — · D · AVSTRI. Na ľavo obrátené bradaté poprsie. Na spodku 3. Rev. EPVS · BRIX · ET · WRA * 1619. Tri štítky. Dar. A. Cochiusová.

Frisach.

281. 281. a. Av. Zle vyrazený. Rev. V dvojitých perlovcach medzi dvoma vežami chrámový štít s krížom. Dva kusy, jeden z ních daroval Fr. Kretz.

281. b. c. Tiež *denár,* len na Rev. chrámový štít leží medzi dvoma baštami. Dva kusy. Dar. Fr. Kretz.

Tretí druh frisachov podľa Leop. Welzl-Wetlenheima:

282. Strieborný, poprsie anjela s krýdlami do vysoka zodvihnutými; nad hlavou štít veže. Kolopis: FRISACh. Rev. obšuchaný. Well. 9586—9600.

Mesto Krieglach.

283. Náhradná medená *minca* na oboch stranách jednakým kolopisom: EISENWERKE KRIEGLACH—V · K · M · J · G. V prostriedku jednoška.

Monfort.

284. Strieb. *krajciar* z r. 1727. Antonius + 1730.

Digitized by Google

Ernest. 1730—1758.

285. Strieb. *krajciar* z r. 1743.

286. Strieb. *krajciar* z r. 1752.

Mödling.

287. Mosadzný *pamätník* ku slávnosti telocvičby r. 1883 s uškom na vrchu. Av. V dubovom venci trojriadkový nápis: GAUTURNFEST— 8 JULI 1883—MÖDLING. Rev. Štít s mestskými znakmi. Dar. Kar. Nečesálek.

Solnohradské arcibiskupstvo.

Eberhard, Truchsess z Waldburgu. 1200—1246.

288. *Denár.* Av. Nezretedlný. Rev. Veža s dvoma kaplnkami.

Matias Lang z Wellenburgu. 1519—1540.

289. *Groš.* Av. MATHEVS · CARD · AREPS · SALZ + Štvordielny štít, na vrchu letopočet 15.. Rev. S · RVDBERTVS · EPVS · V prostriedku Sv. Rudbertus. Kúpený za 5 halierov.

Ján Jakub Bellassi. 1560—1586.

289. a. Strieb. jednostranná *babka* z r. 1567. Dar. K. Nečesálek.

Gróf Paris Lodronský. 1618—58.

290. *Krajciar* z r. 1640.

Gróf Guidobaldus Thun. 1658—68.

291. Tvrdý *toliar* z r. 1667. Pr. = 4·40 cm. V = 28·70 gr. Av. Vo vrúbkovaných a čiarovitých páskach kolopis: GVIDOBALD°D : G : — AR : EP : SAL : SE : AP : L ·; v druhom riadku menšími písmenami: SVB-TVVM PRÆ — SIDIVM CONF—VG: Nad biskupským címerom korunovaná matka Božia s Ježiskom na ľavej ruke. Rev. V podobných páskach: SANCT · RVDBERT — VS · EPS : SALISB : 1667. Nad tyrolským erbom svätý biskup. Dar. J. Pelachy.

Gróf Maximilian Gandolph khuenburgský. 1668—87.

292. Strieb. štvorhranná $^1/_6$-*toliara* z r. 1677 s uškom na vrchu. Av. Kolopis a oválny šesťdielny arcibiskupský štít. Rev. Kolopis a sv. Rudbertus. Na spodku $^1/_6$ v rámci. Kúpený.

293. Strieb. obstrihnutá $^1/_9$-*toliara* (Klipperthaler) z r. 1673 s uškom. Dar. J. Vansa.

293. a. Strieb. *groš* z r. 1680, dva kusy, jeden kúpený.

294. 295. Strieb. *krajciar* z r. 1683, dva kusy, dar. L. Semian a A. Kmeť.

296. Tiež *krajciar* z r. 1685, kúpený.

Digitized by Google

Gróf **Ján Ernest Thun.** 1687—1709.

297. Tvrdý *toliar* z r. 1695. Pr. = 4·3 cm. V. = 28·70 gr. Av. IO : ERNEST⁹ D : G : — ARCHIEP : SAL : S : A : L · V prostriedku nad arcibiskupským címerom korunovaná matka Božia s Ježiškom na ľavej ruke. Okolo nápis: SVB TVVM PRÆ — SIDIVM CONFVG. Rev. Kolopis: S : RVDBERTVS · — EPS : SALISBVRG : 1695. Nad solnohradským erbom S. Rudbertus.

Gróf **Hieronymus Collorede.** 1772—1803+1812.

299. *Toliar* z r. 1775. Av. Kolopis a poprsie, na spodku M. Rev. Arcibiskupský štít, na spodku 1775; kúpený za 3 koruny.

300. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1776.

301. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1783. M.

302. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1789. Dar. Peter Antal.

303. 304. Medené *dva pfenigy* z r. 1782. Av. Štvorriadkový nápis: × II × PFEN — NING — 1782. Na spodku tri hviezdy. Rev. V peknom kartuché solnohradský címer, po bokoch S : — B. Dva kusy, jeden z nich dar. A. Kmeť.

305. Medený *pfenning* z r. 1781. Av. Písmo. Rev. Ozdobený solnohradský štít, po bokoch S—B.

306. Medený *pfenning* z r. 1794. Av. I — PFEN — NING — 1794. Dve na kríž preložené ratolesti. Rev. Štít so solnohradským címerom. Pod ním dve nakríž preložené vavrínové ratolesti.

Sídelné mesto **Viedeň.**

307. Medená osemuhlastá *minca*. Av. Lebensm—Mug. K. F. Nordbahn—Wien—u.—Florisdorf.— Rev. 2—Heller.

**308. Medený *pamätník* železničného kongressu vo Viedni r. 1869. Av. CARL v. GHEGA * ERBAUER DER SEMERING BAHN * V prostriedku naľavo obrátené Ghega-vo poprsie. Na spodku SEIDAN. Rev. ZUR ERINNERUNG AN DEN DEUTSHEN EISENBAHNKONGRESS IN WIEN 22 JUNI 1869. Železničiarska známka: okrídlené koleso. V prostriedku na kamennej stene pomník, pod ním 5 riadkový drobný nápis: Durch die Eisenbahnen verschwinden — die Distanzen, die materiellen Interessen — werden gefördert, die Kultur wird — gehoben und verbreitet. — Ghega 1851.

Viedeňské arcibiskupstvo.

Gróf **Krištof Migazzi.** 1757—1803.

309. Postriebrená *bronzová medallia* z r. 1761 s uškom na vrchu. Pr. = 5 cm. Av. CHRISTOPH S : R : E : CARD : A : MIGAZZI : AR : E : VIEN : S : R : I : PR : EPIS : VACIEN : ADMIN. Naľavo obrátené poprsie.

Digitized by Google

Na spodku: G · TODA · F. Rev. V polkruhu: RELIGIONI ET BONIS ARTIBUS. V prostriedku dve, ruky si podávajúce, figúry. Dolu pod čiarou: A : C : D : D : — 1761. Dar. Dr. J. Petrikovich.

Česko.

Boleslav II. 967—99.

310. *Denár.* Av. Kolopis nečitateľný. V prostriedku ruka medzi W a A. Rev. Tiež nečitateľný kolopis a v prostriedku sv. Václav. Na vrchu kraj odlomený. Fiala III. 13/16. Kúpený za 3 marky.

Udalrich 1012—1037.

311. *Denár.* Pr. = 2·0 cm. V. = 1·05 gr. Av. ODALRICVS : DVX. Naľavo obrátené poprsie s krížom pred sebou. Rev. ODALRICVS : DVX. Vo vrúbkovanom kružku: kríž, v jehož uhlach sa kariky, kule a kliny nachodia. Fiala VII., 5. veľmi dobre zachovaný. Kúpený za 5 k. 85 hal.

Vratislav. 1086—93.

312. *Denár.* Av. WRATISLV⌒. V prostriedku v kruhu kostolík a nad ním tvár. Rev. ⌒WENCESLV, v prostriedku svätec s paličkou v pravici. Kúpený.

Břetislav II. 1093—1100.

313. Strieb. *denár.* Rev. SWEN—CEZLAVS. Dar. J. Gregor.

314. Tiež taký. Av. BRACI—SLAVX. Rev. SCS WENCEZLAVS. Dar. J. Gregor.

315. Tiež taký. Av. BRACIZLAVS DVX. Rev. SCS · WEN—CEZLAVS. Dar. J. Gregor.

316. Tiež taký. Av. BRACIZLAVS DVX. V prostriedku Bracislav. Rev. SCS · WEN—CEZLAVS. Svätec s krížom v ľavej ruke. Kúpený od J. Tesáka.

316. a. Tiež taký. BRACIZLAVS. Kráľ v prostriedku. Rev. WENCESLAVS. Svätec.

Svatopluk. 1107—1109.

317. 318. Strieb. *denár.* Av. SWATOPLVC. V perlovci pod oltárom kľačiaca postava, za ňou menšia. Rev. WENCESLAVS + S. Václav s mečom v ruke. Dva kusy. Cena 11 kor. Dar. A. Kmeť.

Vladislav. 1109—1125.

319. Strieb. *denár.* Av. Kolopis nečitateľný. Vladislav na koni. Rev. DVX W .... VS. Do prosta obrátená postava sv. Václava s pozdvihnutými rukama do hora. Dar. A. Kmeť.

Digitized by Google

320. Tiež denár, dobre zachovaný.

321. 322. *Denár.* Av. WLADIZLAVS. Vojvoda s mečom v pravej ruke. Rev. S · WENCEZLAVS. V prostriedku svätec so složenýma rukama k modlitbe. Pred tvárou krížik. Dva kusy, kúpené od J. Tesáka.

Otokár II. 1253—78.

* 323. Str. *brakteat.* Pr. = 2·6 cm. V. = 0·70 gr. Český lev.

Dlhý Otto, tútor Václava II. 1278—1283.

324. *Brakteát.* Pr. = 3·5 cm. Korunovaný kráľ s mečom v pravici a s českým levom v ľavej ruke. Dar. Kar. Koníček.

Václav II. 1278—1305.

325. Strieb. pražský *groš*, dobre zachovaný. Dar. Jul. Botto.

326. Tiež pražský *groš*. Slová v kolopisoch ⁘ delené. Dar. A. Kmeť.

Ján Luxemburgský. 1310—1346.

327. Strieb. pražský *groš*. Av. IOHANNES atď. Dar. L. Semian.

328. 329. Tiež taký. Dva kusy. Dar. A. Kmeť.

Ferdinand I. 1526—64.

330. Jednostranný *halier* z r. 1562. Av. FER · D · G · RO · IM · 1562. Lev. Dar. A. Cochiusová.

Maximilian II. 1564—1576.

331. Medený „raitpfenning." Av. RAIT · PFENING · DER · CAMMER [— —] · Veľké dvojité korunované M. Rev. IM · KHVNIGREICH · BEHAIMB · . . . Dvojhlavý orol.

332. Strieb. jednostranný *halier* z r. 1572.

Rudolf II. 1576—1612.

333. Strieb. *biely groš* s neurčiteľným letopočtom. Av. RVDOL · II · D · G · RO · — IM · S · AV · G · H · B · R + Lev. Rev. ARCHID · AVS · DVX BVR · MAR · M · 16 . . Dvojhlavý orol. Kúpený od J. Tesáka.

Jednostranný *halier* z r. 1591. Av. RVDOL · SECVN · 1591. Český lev. Dar. A. Cochiusová.

Matiaš. 1612—19.

335. Strieb. *malý groš* z r. 1618. Rev. MALEY GROSS. Kúpený.

Ferdinand II. 1619—37.

336. *Toliar* z r. 1625. Pr. = 4·2 cm. V. = 28·80 gr. Av. FERDINANDVS · II · D · G · — R · — IM · S · A · G · H · BO · REX. V dvojitom

Digitized by Google

kruhu stojaca, korunovaná kráľova postava, v jednej ruke žezlo, v druhej ríšske jablko držiaca; na boku opásaný meč. Rev. ARCHID · AVSTR · DVX · —BVRG · MAR · MOR. 1624. Dvojhlavý orol na prsiach v štítku, českého leva majúci. Na spodku m. zn.: okrýdlený lev.

Mince českých stavov.

(1619—1620.)

337. Strieb. *štyriadvadsiatnik* z r. 1619. Pr. = 3·0 cm. V. = 6·20 gr. Av. MONETA REGNI BOHEMIAE ⊙. V perlovci pod korunou 1619. Rev. IN DEO FOR TITVDO + V prostriedku korunovaný český lev. Na spodku (24).

Ferdinand III. 1637—57.

338. Strieb. *groš* z r. 1638. Av. FER · III · D · G · — etc. poprsie, na spodku 3. Rev. Známy kolopis. 1638. Korunovaný dvojhlavý orol na prsiach českého leva majúci. M. zn. hviezda.

339. Tiež *groš* z r. 1644, na kraji odlomený.

Leopold I. 1657—1705.

340. 341. Strieb. *pamätníky* z r. 1664. Av. Poprsie a kolopis. Rev. GER · HVN · BO—HEMIÆ · REX · 16—64. Dvojhlavý orol na prsiach českého leva majúci. Na spodku kotva. Dva kusy.

341. a. Strieb. *6-krajciarnik* z r. 1684. Rev. Pod dvojhlavým orlom na prsiach českého leva majúcim (I). Kúpený.

341. b. Strieb. *groš* z r. 1660. ⚒.

342. Tiež *groš* z r. 1668. Dar. Jozef Kohút z D. Kubína.

343. Tiež *groš* z r. 1681. ⚒. Kúpený.

343. a. Tiež *groš* 1698. Av. 3 stojí medzi R a IMPER. Rev. (C⚒K). Dar. Ľ. Rizner.

344. Tiež *groš* z r. 1705. M. zn. B (kladivá) W. Kúpený.

345. Tiež *groš* z r. 1707. G · E., vyoraný v Z. Podhradí. Dar. J. L. Holuby.

345. a. Strieb. *krajciar* z r. 1667. Kúpený.

346. Tiež *krajciar* z r. 1701. C (kladivá) K.

347. Tiež *krajciar* z r. 1701 z nálezu novobańského, kúpený.

347. a. Tiež *krajciar* z r. 1705. (Kladivá.)

348. Jednostranný *halier* z r. 1689. Na zadné nohy vztýčený český lev. Na vrchu L—I. Na spodku C (kladivá) K. 1689. Dar. Kar. Koníček.

Jozef I. 1705—1711.

349. Strieb. *groš* z r. 1706. B (kladivá) W. Zle zachovaný.

350. Tiež *groš* z r. 1708. B (kladivá) W. Dar. Fr. Medzihradský.

Digitized by Google

351. Tiež *groš* z r. 1710. B (kladivá) W. prevŕtaný. Dar. A. Kmeť.

351. a. Tiež *groš* z r. 1710. dobre zachovaný.

Karol VI. 1711—1740.

351. b. Strieb. *šestkrajciarnik* z r. 1725. Kúpený.

352. Strieb. *groš* z r. 1714. F · S.

352. a. Tiež *groš* z r. 1714. B (kladivá) W. Kúpený.

353. Tiež *groš* z r. 1726 s kolopisom na vrchu sa počínajúcim, prevŕtaný.

M. Therezia. 1740—1780.

354. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1769. M. zn. E v. S.—A · S.

** 355. Tiež taký z r. 1771.

355. a. Strieb. *sedemnástnik* (XVII) z r. 1753. Av. Kolopis a diademové poprsie. Rev. Kolopis, dvojhlavý orol s českým levom na prsiach.

355. b. Strieb. *desiatnik* z r. 1743. Kolopis a diadémové poprsie. Kolopis a v korunovanom, ozdobnom, štvordielnom štíte malý štít s českým levom. Deravý. Kúpený.

Jozef II. 1780—1790.

* 356. Medený *krajciar* (Groeschl) z r. 1782. Av. Rev. Korunovaný, na troje rozdelený štít: vo vrchnom český lev, v spodných oddieloch moravská a sliezska orlica.

Leopold II. 1790—1792.

357. Strieb. korunovaný *pamätník* z r. 1791 ku korunácii Marie Ludovike za kráľovnú českú. Av. Pod REGINA · ET MATER koruna, nakríž preložené žezlo a vavrínová ratolesť. Rev. Šesťriadkový nápis: MAR · LVDOVICA · AVG · — LEOPOLDI · II · IMP · — REGINA · BOHEMIAE · — CORONATA · PRAGAE · XII · SEPT · — MDCCXCI.

Franc II. 1792—1835.

358. Strieb. korunovačný *pamätník* (jeton) z r. 1792. Av. Pod korunou osem riadkový nápis: IMP · CAES · — FRANCISCVS · II · P · F · AVG · — HVNGAR · BOHEM · — REX · — ARCHID · AVST · — CORONATVS · — PPAGAE · IX AVG · — MDCCXCII. Rev. Korunovaný, na zadné nohy vztýčený, ľavou labou rakúsky štít, pravou apoštolský kríž držiaci lev. Nad ním v polkruhu: LEGE ET FIDE.

Mince českých miest a biskupství.

Mesto Libšice.

359. Olovený *pamätník* s uškom na vrchu k 50-letému panovaniu Jeho Veličestva. Av. NA PAMÁTKU — 50 LET. PANOVÁNÍ — CÍSAŘE

Digitized by Google

— A KRÁLE — FRANTIŠKA JOSEFA I. Malými písmenami: ŠMAKA— PRAHA. Palmová ratolesť. Rev. Kolopis: UPOMÍNKA SVĚCENÍ PRAPORU VZDĚL. PODPŮR. SPOLKU — V LIBŠICÍCH N/VLT. Vo vavrínovom venci: LIBĚHRAD $18\frac{28}{5}99$. Dve stisnuté ruky a otvorená kniha.

Mesto **Praha.**

360. Bronzový *pamätník* k shromaždeniu prírodospytcov r. 1837 od Lercha. Av. Vyobrazenie mestského domu, na spodku: CURIA. Pod obrazom: J. LERCH — FEC. PRAGAE. Rev. CONCIONI · XV · NATUR · SCRUT · ET · MEDIC · GERMANIAE · MDCCCXXXVII. V zákrutke hada: PRAGA CONSORTII — MEMOR ·

361. *Pamätník* z britanie z r. 1891 z príležitosti jubilejnej výstavy. Na vrchu prevŕtaný. Av. V prostriedku výstavkový palác, nad ním: ZEMSKÁ JUBILEJNÍ VÝSTAVA — na spodku: V PRAZE 1891. Priemysel predstavujúca sediaca ženská s českým levom. Na spodku drobnými písmenami: FRITSCHE — THEIM.

362. Cínový *pamätník* česko-slovanskej národopisnej výstavy z r. 1895. Pred východom slnca dve mužské a jedna ženská postava; Na spodku: I · R · PICHL. Rev. NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ. — V prostriedku: V PRAZE — 1895. Dar. Agn. Cochiusová.

363. Tiež taký olovený.

364. Bronzový výstavný *pamätník* z r. 1895. Kolopis ako na predošlých; v ľudovom kroji oblečená ženská upravuje výšivky. Na spodku; MDCCCXCV. — RYL A RAZIL J. B. PICHL. Rev. Na pravom kolene kľačiaci mladík zohýna lipovú ratolesť. Písmo; ZÁSLUZE — O N. V. Č.

Pražské arcibiskupstvo.

Alois Jozef svobodný pán **Schrenk** z Notzingu.

365. Medený *medallion* z r. 1838. Av. Dvojriadkový kolopis: ALOIS JOSEF SWOBODNÝ PÁN SCHRENK z NOTZING. Pod hviezdou nakríž preložené palmové ratolesti. USAZEN NA ARCIBISKUPSKAU STOLICI PRAŽSKAU D. IV LISTOP · MDCCCXXXVIII. V prostriedku štít s rodinnými a biskupskými odznakmi. Rev. Pod Božím okom osem riadkový nápis: MAUDROST TWÁ — POWEDE MNE — W PRACECH MYCH — OPATRNÉ — A OSTŘJHATI MNE — BUDE — W MOCNOSTI SWE — K · MAUDR · IX · II.

Morava.

Moravské stavy.

366. Strieb. *12-krajciarnik* z r. 1620. Av. MONET atď. Moravská orlica, na spodku 12. Rev. Kolopis a letopočet. Pod pyramidou a vinič om VN—IO. Po bokoch pyramidy: B—Z. Dar. A. Kmeť.

357. 368. Strieb. *groše* z r. 1620. Orlica. MO · NO · MA — R · MO ·

Digitized by Google

RA · HP. Rev. TE STAN · — VIREBO. Pyramida s viničom. Na spodku VN—IO. Dva kusy. Jeden z nich dar. A. Cochiusová.

Ferdinand II. 1619—1637.

369. 370. Strieb. *krajciare* z r. 1624 a 1625. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. Kolopis a korunovaný dvojhlavý orol na prsiach jednošku majúci. Poslednejší dar. P. Križko.

Olomúcke arcibiskupstvo.

Franc Districhsteinský. 1598—1636.

371. Strieb. *groš* z r. 1619. Av. FRANC D · G · — CA · DIETR. Hlavu čiapkou prikrytú majúce poprsie. Na spodku 3. Rev. EPISCOP OLOMV. PRIN · 1619. V trojke tri štítky.

Arcikňaz Leopold Wilhelm. 1637—1662.

372. Strieb. *XV-krajciarnik* z r. 1622. Dobre zachovaný. Daroval A. Hanzlík.

373. Strieb. *krajciar* z r. 1651. Av. Poprsie; Rev. Tri štítky. Dar. A. Behúnek.

373. a. Tiež taký z r. 1654. Dobre zachovaný.

Karol Lichtensteinský. 1664—95.

374. Strieb. *VI. groší* z r. 1693 s dierkou na vrchu. Dar. B. Kamenár.

375. Strieb. *groš* z r. 1669. M. zn. M.

376. Tiež *groš* z r. 1695. Dar. J. Kohút z Dol. Kubína.

Karol Lotharingský. 1695—1711.

377. Strieb. *groš* z r. 1706. Av. Kolopis a poprsie, dolu 3. Rev. DVX LO ET BAR · — S · — R · I : PS · R : C : BO · CO · 17—06. Korunovaný štít. Z Kestúc.

378. 379. Strieb. *krajciare* z r. 1701. 1704.

Sliezsko.

Maximilian II. 1564—76.

380. Strieb. *krajciar* z r. 1567. Av. Titulný kolopis a dvojhlavý orol. Rev. ARCH—AVST—DVX SILESIÆ. Osemramenný kríž striedavo atšie a dlhšie ramená s rozštiepenými koncí; na prostriedku malý štít sliezskou orlicou, nad ním 1—5, na spodku 6—7.

Ferdinand II. 1619—1637.

381. Strieb. *svidnický groš* z r. 1622. Av. Známy so sliezskou orlicou. Rev. MON · NOVA · SWIDNIC štvordielny štít.

Digitized by Google

382. Strieb. *hlohovský groš* z r. 1622. Av. FERD · II · D · G · R · — IM · SEM · AVG. Sliezska orlica, na spodku 3. Rev. MON · NOVA · CIVI. GLOGOVIE. 1622. Štvordielny štit. Dar. A. Kmeť.

383—385. Strieb. *krajciare* z r. 1624. 1627 a jeden s nečitateľným letopočtom z Petronellu. Dar. L. Holuby.

Leopold I. 1657—1705.

386. Strieb. *päťnástnik* z r. 1662. Rev. Po bokoch orla G—H. Dar. A. Kmeť.

386. a. Strieb. *groš* z r. 1697. M · M · W. (mincov. Vratislava). Dar. A. Kmeť.

387. Tiež *groš* z r. 1698. (C · B.) Dar. A. Kmeť.

388. Strieb. *krajciar* z r. 1695. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. SCHLESISCHE—LANDMYNZE. 16—95. Dar. A. Kmeť.

Karol VI. 1711—1740.

389. 389. a. Strieb. *VI-krajciarov* z r. 1713 a 1714. Rev. Kolopis. Dvojhlavý orol na prsiach v oblom štítku sliezsku orlicu majúci. Druhý najdený v záhrade v Martine, kúpený za 20 hal. a prvší kúpený od J. Zölda.

390. Strieb. *groš* z r. 1712. Av. Kolopis bez &. Rev. Kolopis, korunovaný dvojhlavý orol, na spodku (F · N.)

390. a. *Groš* z r. 1715. Kúpený od J. Zölda.

391. Tiež *groš* z r. 1739. Dar. A. Kmeť.

Opavské knieżatstvo.

Karol, lichtensteinské knieža. 1614—1627.[1])

392. Strieb. *groš* z r. 1619. Av. CAROL · D · G · — D · OPPAVIÆ. Kňazova naľavo obrátená hlava; na spodku 3. Rev. PRINC · DE LICHTENS · 619. Korunované dva štítky, pod ním CC. Dar. A. Kmeť.

Kráľovstvo **Galicia.**

Maria Therezia. 1772—1778.

Pre Oswiecin a Zátor.

393. Medený *schilling* z r. 1774. Av. Korunovaný trojdielny štít so štvrtým tiež korunovaným štítkom a rakúskou stuhou v prostriedku. Rev. 1—SCHILLING—1774.

394. Strieb. *30-krajciarnik* z r. 1776. Dar. A. Kmeť.

395. Strieb. *15-krajciarnik* z r. 1775. Dar. A. Kmeť.

[1]) Viď: Mince kráľovství českého za panování rodu Habsburského od Klim. Čermáka na str. 282 »Lichtensteinische Usnal-Münzen.«

Digitized by Google

Kráľovstvo **Dalmácia.**

Pod panstvom benátskej republiky.

396. Medený *peniaz.* Av. Pod ružou: DALMA—ET—ALBAN. Ruža. Rev. SAN * MARC * VEN * Levičia hlava, na spodku pod čiarou: * II * Zamenený.

Dubrovník (Raguza).

397. Strieb. *vislino = toliar* z r. 1761. Pr. = 4·0 cm. V. = 28·0 gr. Na boku prevŕtaný. Av. RECTOR · REIP. Napravo obrátené poprsie. Rev. DVCAT · ET · SEM · — REIP · RAG · 1761. Korunovaný ozdobný štít s mečom a berlou. Dar. Jozef Capko.

398. Tiež taký z r. 1779. Pri poprsí: G — A. Dobre zachovaný. Od Fr. Kretza.

399. Tiež taký, ale olovený z r. 1767. Dar. A. Kmeť.

400. 401. Strieb. *grossetto* z r. 1726. Av. S. BLASIVS—RAGVSII. V prostriedku svätec, stojac, po bokoch 16—26. Rev. Vo hviezdičkách postava Spasiteľa. SALVS—TVTA. Dva kusy, porúchané. Dar. K. Babylon.

402. Tiež také *grossetto* z r. 1644, lepšie zachované.

Rakúske papierové peniaze.

403. Kefový odtisk *bankovky* na 100 zl. z r. 1796.

404. Kefový odtisk *bankoviek* na 1000, 500, 100, 50, 25, 10 a 5 zl. z r. 1800.

405. *Banknota* na päť zlatých = fünf Gulden, z r. 1859, 1. mája.

406. Rakúska *štátna nota* na jeden zlatý r. č. Wien am 7 Juli 1866. padelaná a prečiarnutá, dva kusy.

Digitized by Google

Slovenské príslovia a porekadlá z Koštian.

Sosbieral *Ján Párička.*

Ak si sa nenajedol, už sa nenalížeš.

Ani neupečený, ani neuvarený.

Buďme ako bratia, a platme si ako židia. (Sr. Z. XI. 216.)

Bystrý — ani ryba.

Čo vydáš na dcéru, mysli si, ako by si to bol oblokom von vyhodil.

Čo slovo, to pich.

Dobrá psovi mucha a človeku jahoda. (Sr. Z. X. 630.)

Dokiaľ ješ, dotiaľ lezeš.

Dievča do desiateho roku češ, do šestnásteho strež, a potom sa staraj, ako zaplatíš tomu, čo ti vezme zlodeja z domu.[1]) (Sr. Z. VII. 283. 284.)

Dobrý kôň dva razy ťahá.

Fajčí ako Turek.

Iné kraje, iné obyčaje. (Sr. Z. IV. 58. 61.)

Ide ako po pátričkách (= pomaly).

Idú ho straky uchytiť miesto syra (= kto je biely).

Kto sa s múkou babre, nuž sa mu prilepí voľačo z nej na ruky.

Kto s koňmi kupčí, toho najviacej psota blupčí. (Sr. Z. XI. 465.)

Klin klinom treba vyhlobiť. (Sr. Z. IX. 502.)

Keď si vezmeš do domu nevestu, máš hotového nepriateľa; keď si vezmeš zaťa, ako by si vzal anjela.

Kapusta je dobrá vára, keď sa mäsa do nej naváľa.

Keď vŕba začne pučiť, už sa chlapcom nechce učiť.

Lebo, vtáča, žer, lebo zdochni.

Mladosť pochabosť, na starosť rozumu nič. (Sr. Z. VII. 38. 39.)

Nehľadaj tam, kde nič nejest.

Na konci býva kyjak.

Nemá kolečká v poriadku (= nemá dobrý rozum). (Sr. Z. III. 229.)

Na to, čo bude, nedá žid nič, ale čo je. (Sr. Z. IX. 353. 354.)

Od hlúpeho nečakaj múdrej odpovede. (Sr. Z. V. 10.)

Opitý ani snop.

[1]) Žiadne príslovie nemá toľko variacií, ako toto. *Z.*

Digitized by Google

Obrázdiť niekoho (= oklamať).

Pes a mačka naučia gazdinú pratať.

Pánu Bohu slúž, čerta nerozhnevaj, nevieš, ktorému sa dostaneš. (Sr. Z. VIII. 198.)

Po práve (processe) sú Lipovčania múdri. (Sr. Z. IX. 600. 601.)

Svet je koleso.

Spomínaj čerta: už ti je tu. (Sr. Z. IX. 189.)

Sprostý dva razy chodí a skúpy dva razy platí. (Sr. Z. X. 486. 916.)

Skorej vychová jeden otec pätnásť detí, ako pätnásť detí jedného otca. (Sr. Z. VII. 753.)

Široká mu je cesta (= opitý). (Sr. Z. VI. 370.)

Ukáž psovi prst, chce ti celú ruku. (Sr. Z. VII. 465.)

Už je kaša hore dnom.

Žaloba páter (kto rád žaluje na druhého).

Žaba si vždy kaluž najde (= o opilcovi). (To isté Z. II. 226. s rozličnými výklady, ale tento tu sa mi vidí byť najsprávnejší. *Z.*)

Digitized by Google

Povery a čary z Koštian.

(Turiec.)

Sosbieral *Ján Párička.*

Keď človeka predíde mačka alebo žena, bude sa mu zle vodiť.

V ktorom dome sliepka spieva, tam voľakto skoro umre.

Kto vidí prvú lastovičku, nech sa hneď umyje, bude celý rok čistý.

Kto ako robí na Nový rok, tak sa mu bude vodiť celý rok.

Kto jednu rybu donesie domov, v tom dome skoro umre človek, alebo zdochne nejaké hovädo.

Keď ideš na Božie narodenie popredku z kostola, pôjde ti cez celý rok popredku robota.

Kde sa medzi Vianocami a Novým rokom pradie alebo motá, v tom dome sa celý rok škoda motá.

Keď stojí mladucha pred oltárom, stane mladému zaťovi na nohu, aby jej bolo vždy na vrchu.

Keď príde mladucha so sobáša domov, nech ide na povaľu hore rebríkom; koľko dreviec hore vystúpi, za toľko rokov nebude mať detí. Alebo nech zamknutú zámku do studne hodí, nuž nebude mať nikdy detí.

Keď idú mladoženíši spať, nech sami sviecu nezahasia, lebo kto ju zahasí, ten do roka zomre.

Ktoré dieťa sa cez dvanástu hodinu narodí, to bude nešťastlivé.

Keď pečie gazdiná chlieb, upečie v peci najprv poddymok, alebo kúsok cesta do nej hodí, lebo v peci stojí anjel s čertom a tak, keď do pece kúsok cesta hodia alebo v nej poddymok upečú, z toho sa anjel raduje a čert sa zarmúti; keď to ale neurobia, z toho sa čert raduje.

Cez dvanástu hodinu v noci je zle vonku chodiť, lebo vtedy všetci zlí duchovia majú moc.

Keď sa dievča vydáva, dajú mu do perín so pár pierkov s holuba a s holubice, aby sa mladoženíši tak radi mali, ako tie holúbky; ďalej dajú ta ešte aj cukru, aby sa mladoženíchom sladko spalo.

Keď mladoženíchom hodí nepriateľ do postele kus srsti s mačky a so psa, budú sa tak neradi mať, ako pes a mačka.

Digitized by Google

Keď mladuchu privedú do domu mladého zaťa, posadia ju pod pec, aby skorej privykla.

Keď mladuchinu posteľ postieľajú, nesmú na periny búchať, ale len prihládzať, lebo by muž ženu bíjal.

Mladucha a mladý zať nesmú sa viezť na sobáš ani na šimloch, ani na čiernych koňoch, lebo by dlho nežili.

Keď na „veselia“ veľký dážď prší, bude mladucha mnoho plakávať; keď je ale pekný čas, budú mať mladoženíši dobrý život.

Keď sa voľakomu čká, spomína ho niekto.

Šatu na človeku neslobodno zašívať, lebo by mu s tým rozum zašili.

Keď ide mladucha pred starejších s „radostníkom“, podvihne stôl, aby sa jej tak gazdovstvo dvíhalo.

Keď príde nevesta domov, nech hneď nezametá, lebo by ju potom domáci tak šianali, ako tú metlu v kúte.

Keď umre gazda v dome, dajú u kováča oceľových klincov narobiť, z ktorých po jednom zabijú do každého prahu, aby gazdovstvo aj po smrti gazdovej celé zostalo.

Keď sa v dedine prv uľažie koníča, ako sa húsence začnú dobať, budú v ten rok husy dochnúť.

Keď chce dievča vedieť, aké meno bude mať jej muž, nech vezme na Vianoce prvý biaľoš, čo vyjde z pece, nech ho ide na uhol jesť, a dá pozor, kto tadiaľ ide; aké meno má ten, tak zvať sa bude i jej budúci manžel.

Ak chce dievča vedieť, či sa skoro vydá, nech vezme na Dohviezdny večer varečku z hríbov, nech ide do súsedov, zaklope s ňou potichu na okno a nech načúva. Ak vtedy, keď načúva, vravia v izbe: „na“, „tu máš“, „najedz sa“, tá sa skoro vydá; ak ale hovoria: „nehaj“, „nerob“, „nedám“, tak sa len neskoršie vydá.

Alebo nech ide s tou varečou k chlievcom a nech zaklope na dvere. Ak sa jej sviňa na prvý raz ohlási, tak bude mať skoro svadbu, ak ale len na druhý alebo tretí raz, tak len neskoršie.

Večer pred Ondrejom (30. nov.) chodia dievčatá ploty triasť. Keď trasú vravia po tri razy:

Plote, plote, trasiem ťa,
milý Ondrej, prosím ťa,
aby si mi dal znati:
s kým ja budem pri sobáši státi.

V tú noc sa jej bude snívať s jej budúcim manželom.

Keď chce dievča vedieť, kto bude jej muž, vezme na Dohviezdny večer z každého jedla, ktoré večerajú, po kúsku a to dá do orechovej škrupiny. Potom to prikryje druhou škrupinou a dá do postele pod hlavu. V tú noc sa jej bude snívať s jej vyvoleným.

Digitized by Google

Keď je v dedine jama vykopaná, do ktorej majú mŕtveho pochovať, do tých čias, kým je nie zahrabaná, nejdú na sobáš alebo na voľáku dlhšiu cestu (na pr. šefraníci do Ruska), lebo by mladoženíchov, poťažne cestovateľov nešťastie potkalo, ale počkajú, kým zomretého pochovajú.

Komu sa na Dohviezdny večer kýchne, ten nebude viac žiť ako rok.

Keď vyháňajú na jar po prvý raz statok na pašu, dajú pred maštaľný prah vajce, aby boly statky také okrúhle, ako to vajce.

Keď idú na jarmok so statkom, vezme gazdiná prachu zpod „nátoňa“ (klát, na ktorom rúbajú drevo) a ho vysype na statok, aby vraj toľko kupcov mal gazda naň.

Na Vianoce sa vraj presúšajú poklady. Kde sú tie poklady zakopané, tam sa ukáže belasý plamienok; tam treba kopať a — poklad je náš.

Kto najde poklad, nesmie to vyzradiť nikomu, ani len svojej žene, lebo keď sa niekto o tom dozvie, patričný hneď zomre.

Kto najde poklad (na pr. peniaze v nádobe, v hrnci), nech ten hrnec nevezme sebou, ale nech ho na tom mieste, kde ho našiel, zakope, lebo v protivnom páde by tiež zomrel.

„Zmak“ je dľa podania ľudu sám čert, ktorý tým ľuďom, ktorí sú s ním v spojení, urobí všetko čo si len zažiadajú. Kto so zmakom do spojenia vstúpi, musí mu krvou z prsta svoju dušu podpísať, ktorá po smrti bude jeho.

Zmak má podobu čierneho kuraťa, ktoré sa dolu komínom spúšťa k svojmu spojencovi.

O ľudoch, ktorí chytro zbohatli a o ktorých nevedia, ako prišli k bohatstvu, vravia, že im zmak nosí peniaze.

Odtiaľto pochodí aj to príslovie: „Vari ťa zmak priniesol!“ (Keď voľakto nenazdajky príde).

Kto chce mať zmaka, nech vezme slepačie vajce, nech si ho dá pod pazuchu, a nech nespí tri týždne. Po troch týždňoch sa zmak z vajca vyľažie a nasnáša, čo sa človeku len zažiada.

„Svetlonoc“ je tiež zlý duch, ktorý je na škodu ľudí. Chodí v noci, a keď najde dakde človeka, ten sa ani nenazdá, len keď sa najde dakde v močiari, vo vode alebo v trasovisku. Mnohí ľudia mi rozprávali, že ich „Svetlonoc“ ta lebo ta zaviedla. Išli pekne, videli pred sebou chodník, až keď sa odrazu našli pri vode alebo trasovisku.

Iný mi zas rozprával, že keď išiel raz v noci z Príboviec (obec súsediaca s Košťanmi) s prázdnym vozom po poľnej ceste, počul pr d sebou plieskať, hrmotiť, ako by celý rad furmanov bol išiel pred n i. Šiel tedy aj on za tým hrmotom, mysliac, že skoro príde domov. Cho l len, chodil, až sa odrazu kdesi na druhej strane chotára našiel, furmar v ale teraz už žiadnych nevidel. „Svetlonoc“ ho vraj ta zaviedla.

Komu sa moc kýcha, ten bude v ten deň mnoho piť.

Digitized by Google

Kde sa vietor krúti (poznať to po prachu na ceste, keď sa krútí do vysoka) hovoria, že sa tam strigy bijú. Kto ta vraj hodí nôž, najde ho o chvíľu zakrvavený, lebo sa s ním strigy bily.

Keď je prudký dážď s vetrom (povíchrica), hovoria, že vtedy šarkan tadiaľ letí.

Od Lucie (13. dec.) do Božieho narodenia (25. dec.) je 12 dní. Ľudia za starodávna, ba niektorí ešte aj teraz, pozorujú, aký čas býva v tieto dni a to si zapíšu. Každému dňu zodpovedá jeden mesiac v budúcom roku, a síce: 13. decembru január, 14. február, 15. marec atď. Aký čas bol v ten deň, taký bude celý jemu zodpovedajúci mesiac. Na pr. ak bol 13. dec. pekný, bude aj január pekný; ak na 17. dec. prší, bude v júni tiež moc pršať atď. A tomuto pripisujú veľkú významnosť.

Digitized by Google

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu barónа Emila Hoeninga O Caroll-a. Podáva *A. Halaša* 3, 111

Náleziská starožitností v Uhrách. Podáva *L. V. Rizner.* S predmluvou od *A. Kmeťa* 24

Kronika baňsko-štiavnická 55, 128

O pôvode niektorých zemepisných mien v Uhorsku. Píše *Veterán* . . 66

Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.* Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 81

Slovenské príslovia, ktoré zo 17 ročníkov Lichardových kalendárov, a sice (1865.) 1866, 1869 po 1883 vybral *A. P. Z.* 83

Keltické mince v Uhorsku. (Predniesol vo valnom shromačdeni Museálnej slovenskej spoločnosti dňa 5. aug. 1903 dr. *Ján Petrikovich* 89

Miestne báje a skazky. Píše *Veterán* 99

Názvoslovie v Orave pestovaných druhov zbožia a strukovín, dochovávaných krmných tráv, rastúcich ovocných, divých stromov a krovín, ako i domáceho statku, hydiny, divej zveriny i rýb. Z pozostalých rukopisov † *St. Oravina* 134

Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine. Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 144

Slovenské príslovia a porekadlá z Koštian. Sosbieral *Ján Párička* . . 168

Povery a čary z Koštian. Sosbieral *Ján Párička* 170

Digitized by Google

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšiemenšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Muscálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potážne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy zloží 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potážne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

SBORNÍK

MUSEÁLNEJ SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI.

Rediguje:

A. SOKOLÍK,
tajomník.

Ročník IX.

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.
1904.

Digitized by Google

Digitized by Google

Príloha ku 3. číslu Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1904.

Roč. IX. Sv. I.

Sborník

Musejnej slovenskej spoločnosti.

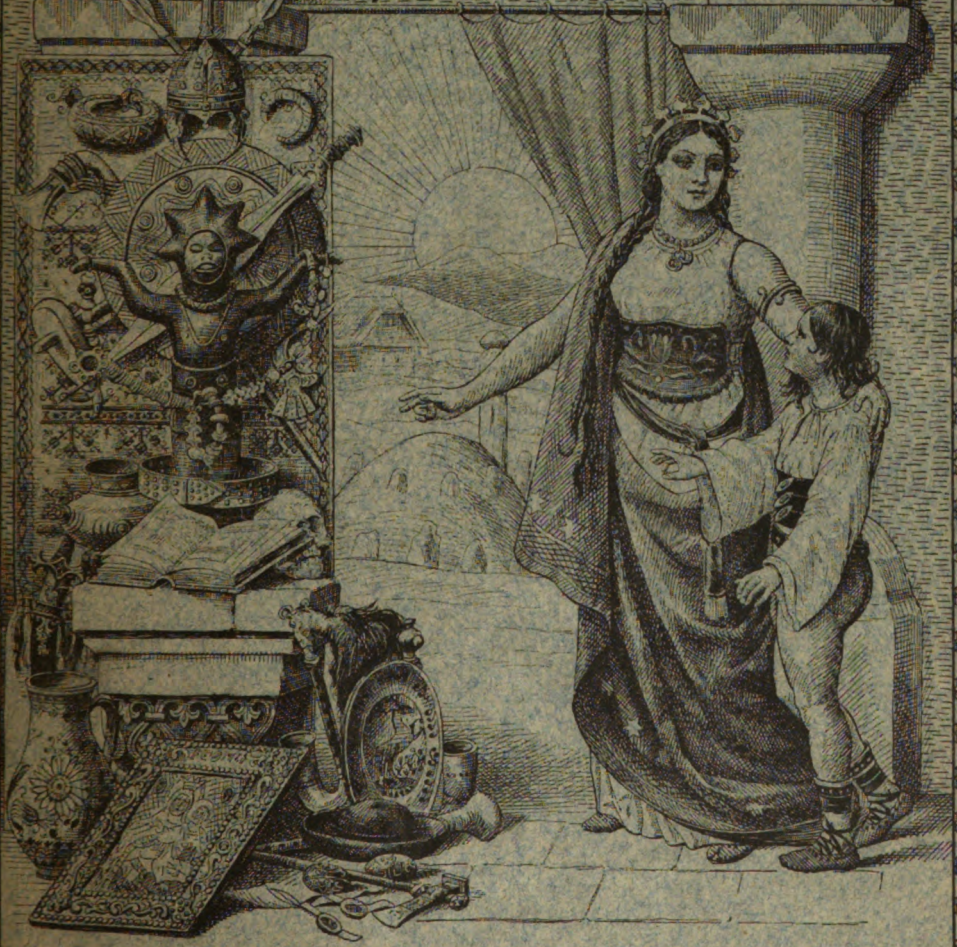

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1904.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Veľké Pole a Pila. Miesto- a národopisná črta. Podáva *Karol A. Medvecký* 3
O pálení mŕtvol za časov pohanských. Píše *Veterán* 23
Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a. Podáva *A. Halaša.* (Pokračovanie) 35
Zriedkavé a málo známe slová. Podáva *Iremsky* 43
Horalské spevky z Oravy. Podáva *Iremsky* 53
Moravsko a Nitransko. Podáva *Fr. V. Sasinek* . . . . . , 63
Katalog knižnice dedičov Augusta Horislava Krčméryho, danej do opatery spoluvlastníctvu „Domu“ 68

Digitized by Google

Veľké Pole a Píla.

Miesto- a národopisná črta. Podáva *Karol A. Medvecký.*

Na severozápade rozložitej stolice tekovskej ťahajú sa dolinkami popretrhávané novobaňské vrchy, ktoré potom u prameňa Žitvy schádzajú sa so skupeninou vrchov, takzvaným Ptáčnikom. Tam, kde sa tieto reťaze vrchov, ktoré delia dolinu rieky Žitvy a Nitry s jednej, Pohronie ale s druhej strany, schádzajú, tvoriac úzke priesmyky do úrodnej doliny Nitrianskej, začína sa a v juhovýchodnom smere tiahne úzka dolina *Veľkopoľsko-Žarnovická,* uzavrená na jednom konci 887 metrov vysokým, Reichberg menovaným vrchom, na druhom ale konci pojí sa u Žarnovice k doline Pohronskej. Potok (bezmenný), ktorý touto dolinou sa vinie, niekedy dosť vodnatý, prijíma do seba viac väčších-menších potôčkov. Hlavný prúd prýšti sa pod samým Reichbergom, ku ktorému poja sa niže Veľkého Poľa dva potôčky s prava i s ľava. Takto sosilnený poberie vyše Píly jeden potôčik, niže Píly ale potôčik vytekajúci z chotára malolehotského. Neďaleko obce Píly počína sa síce ešte jeden potôčik, ktorý ale, spojac sa s hôrskymi potôčkami, uháňajúcimi od Zubkova i od Kľaku, povyše Horných Hámrov, pri takzvanom Brode, vpadá do hlavného potoka, ktorý niže H. Hámrov ešte posilnený od Čiernej uháňajúcim potôčkom, vlieva sa u Žarnovice do rýchlotokého Hrona. Tento potok a čiastka oslansko-žarnovickej stoličnej cesty zaujíma temer celú úzku dolinu Veľkopoľsko-Žarnovickú, ponechávajúc k výžive obyvateľstva len veľmi málo pôdy na lúky a temer žiadnej k oráčine. Nedostatok tento doháňajú obyvatelia námahyplným obrábaním strmých úbočí oboch strán doliny. Vrcholce pokryté sú zväčša hustou smrečinou.

Obe strany doliny uzavierajúce vrchy pozostávajú z vápenca, miesty aj k páleniu výborného vápna upotrebované. [1])

Kedy dolina táto zaľudnená bola, nevedno. Podobne nemôžeme určiť dosiaľ ani národnosť praobyvateľov, keďže staré listiny začínajú spomínať

[1]) V nedostatku primeranejšieho miesta pripomenieme, že neďaleko obce Píly v chotáre zubkovskom, nachádza sa zvláštny druh nerastov, takzv. *zubkoid.* Uh. Nár. museum v Pešti má z neho niekoľko kusov.

Digitized by Google

okolité obce až v druhej polovici XIV. stoletia. Prítomne nachádzajú sa tu nasledujúce obce: *Žarnovická Huta*, *Horné Hámre*[2]), *Píla* a *Veľké Pole*. Prvé dve sú obce slovenské, posledné temer výlučne nemecké. Dľa náboženstva je celá dolina katolícka. Prítomné črty obmedzujú sa len na posledne menované nemecké obce.

Veľké Pole, mestečko (veľká obec), ešte do nedávna úradne *„Veľká Poľa“* zvané (nemeckí obyvatelia menujú ho *Hochwiesen*, terajší úradný názov: *Pálos-Nagymező* (prichádza v starých listinách po prvýkrát r. 1390; vtedy totiž bratia Vavrinec a Ján, synovia Štefana de Baracko (alebo snáď Baračka) s privolením kráľa Žigmunda, spolu s troma mlynami darovali „possessiu“ Veľká Poľa paulínskemu kláštoru v Lefantovciach.[2])

Pravdepodobné je, že paulíni po zaujatí tohoto panstva vystavili na Veľkom Poli kostol a menší kláštorík, Už r. 1511 spomína sa drevený kostol. Murovaný vysťavený bol až r. 1617, kostolík to maličký, štýlu gotického, ku ktorému neskorej, r. 1716, prestrojac vtedajšiu svätyňu na sakristiu, kostolík na svätyňu, pristavili väčšiu loď. Kostol tento bol obohnatý múrom a cintorínom.

Dľa ľudového podania prvotný kláštor stál na mieste terajšej obecnej krčmy, a ešte do nedávna stála pri krčme primurovaná malá kaplnka, ktorú až na konci XIX. stoletia zrušili.

Pohyby reformačné zasiahly aj do tohoto ináč odkútneho miesta. Ako prvý protestantský kazateľ spomína sa r. 1588 Juraj Michalec; avšak už r. 1619 spomína sa znovu katolícky farár. Roku 1638 objavujú sa zase protestanti. Úplný náboženský mier započína sa tu až r. 1674, odkedy paulínski kňazi nepretržene spravovali tunajšiu faru až do r. 1736, keď posledný paulín P. Žigmund Heinrich po zrušení tejto rehole prestúpil do novosriadeného biskupstva baňskobystrického, podržiac si veľkopoľskú faru. Matriky má tunajšia fara od r. 1674.[3]), Staršie knihy a zápisky odniesli paulíni so sebou do Lefantoviec, odkiaľ dostaly sa ony do peštianskeho krajinského musea.

Ľud veľkopoľský len málo čo pamätá zo svojej minulosti. Dľa ľudového tu dosiaľ zachovaného podania veľkopoľský ľud doviedli zo Saska paulíni. Keď prišli zo svojej pravlasti, mužskí mali biele nohavice, nemecké čierne kabáty (podobné módnym frakom) a cylindrovité biele klobúky bez strechy (karimy).

Pod veľkopoľským kostolom mala sa aj väčšia bitka zviesť za časov tureckých, o čom svedčia od kostolných múrov až po takzvaný Fibich (terajší nový hrobitov) siahajúce šiance, ešte dosiaľ dobre spozorovateľné. Vtedy udajne istá, dľa svojho remesla pomenovaná, Prachárovská rodina

---

[1]) Tu boly kedysi bane na rudu, teraz už zanechané. Obec spomína sa už v XII. stol. Srovn. Schem. hist. dieoc. Neos. str. 324.

[2]) Srov. tamže str. 336.

[3]) Srov. Historia domus fary veľkopoľskej.

Digitized by Google

sa vyznačila, lebo z kostolnej veže strieľala pušným prachom na nepriateľa a narobila mu mnoho škody.

R. 1787 odtrhla sa od veľkopoľskej fary obec Píla, obdržiac samostatnú faru.

R. 1796 dňa 24. júla padol tu ľadovec, ktorý zapríčinil obyvateľstvu neoceniteľnú škodu. Strana za Reichbergom bola trochu ušetrená, v mestečku však a po „štáloch" znivočilo všetku úrodu, polámalo aj ovocné stromy, ktoré vtedy mimoriadne hojne obrodily. Na pamiatku pohromy tejto, jejž následky trvaly až do r. 1803, sriadťuje sa každoročne kajúcny prôvod. Do kamenného podstavca sochy sv. Jána Nepomuckého vytesaná je podoba vtedy padnuvších ľadovcov. (Ľudia spomínajú, že 1 merica raže stála v r. 1796. 1 zl.)

R. 1848 chytili povstalci Laurenca Dérera, farára, rechtora, rychtára a kostolníka mestečka a zavliekli poviazaných peší do Prešporka, kde ich k smrti odsúdili. Príčina bola, že keď sa maďarskí guerillisti k Veľkému Poľu blížili, začali na veži zvoniť. Už boli v dome odpravencov k smrti prichystaní. Bol piatok. Povstalci chceli ich prinútiť slaninu jesť, ale títo to odopreli. Ako sa farár v smrteľných úzkostiach prechádzal po izbe, priblížil sa ku zamrežovanému oknu, čez ktoré videl so sútrpnosťou naňho sa dívajúcu vznešenú dámu. Zopäl ruky pred ňou, nemo prosiac o milosrdenstvo. Táto slutovala sa nad úbohými väzňami a vyprostredkovala im omilostenie. Prepustili ich, ale rechtor a rychtár, sotva čo domov prišli, zomreli následkom prestáteho strachu.

R. 1889 zakúpilo mestečko Veľké Pole od náboženských základín v cene 90.900 zl. niekdajšie majetky paulínov s ťarchami a s právom patronátu tamejšej fary. Z počiatku síce zakúpilo majetok tento (hory) isté z majetnejších občanov sostúpivšie sa konsorcium. Poneváč ale toto určené častice kúpnej ceny nesplácalo, a drevo z hory odpoly zadarmo márnilo a nadmier kynožilo, vyslovený bol na hory súdobný zátvor. Údovia konsorciumu (teda veľká a najzámožnejšia čiastka občanov) boli by o všetko prišli. Konečne návodom ľudomilného farára celú kúpu i s ťarchami prevzala na seba obec, ako mravné teleso. Pri svedomitom a rozumnom nakladaní s pekným tým majetkom môže obec táto zkvitnúť a zmohutnieť nad všetky okolité obce.

Ľudnatostné pomery obce tejto z predošlých století sú nám neznáme. Uspokojíme sa teda s tým, že dľa hodnoverných a na základe osobného spočítania ľudu farármi sostavených zápisiek udáme počet všetkých duší, počet dospelých (k spovedi totiž, *teda asi vyše 10-ročných*), počet manželských párov a konečne počet prislúchajúcich k náboženstvu židovskému.

Digitized by Google

Rok	Počet			
	duší	dospelých	manželských párov	Židov
1805	2011	1372	436	—
1851	2273	1473	424	—
1855	2234	1349	446	16
1856	2233	1338	433	16
1857	2289	1352	436	24
1858	2300	1340	428	22
1868	2496	1893	491	14
1896	2750	1619	643	20
1897	2823	1762	667	21
1898	2890	1996	665	16
1899	2955	1980	687	17
1900	2947	1952	696	15
1901	3066	2062	721	16

Ľud veľkopoľský, čo do majetkových pomerov, neni ani príliš majetný, ale ani chudobným ho nazvať nemožno. Veľké majetkové rozdiely medzi jednotlivci nebadať. Svojou usilovnosťou doháňa, čo mu macošská príroda a skalnatá, vrchovatá pôda nedopraje.

Každý gazda má dľa možnosti v jednom kuse svoje pole, ktoré sa tiahne od jeho stavania často aj na poldruhej, až dvehodinovú chôdzu vzdialky. Role sú dosť dobrej úrodnosti, len keby si ich rozumnejšie a dokonalejšie obrábali! Rožný statok dochovávajú dosť biedny, a čo je najhoršie, vozia a orú aj na kravách. Kone nedržia len dvaja-traja gazdovia k vôli panskej furmanke, a týchto preto „koniarmi“ nazývajú.

Trikrát čez letné obdobie chodievajú húfne na Dolniaky (na Mezőhegyeš, okolo Trnavy, Miškovca, Bábolnej, Nitry) na poľnohospodárske práce, a vtedy je mestečko ako by vymreté. Mladší mužskí chodievajú čez zimu aj do páleníc opatrovať krmný statok. Húfne tie výlety za zárobkom nepôsobia — nakoľko sa to z bežného pozorovania súdiť dá — tak zkazonosne na mravný a fysičný vývin tohoto ľudu, ako to s úžasom vidíme u okolitého ľudu slovenského. Na týchto prácach usporia si pekné groše, a navrátiac sa, upotrebia veľkú časť svojich zárobkov k zveľadeniu svojho hospodárstva a k lepšiemu, pohodlnejšiemu spôsobu žitia.

Alkoholismus šarapatí aj tu v značnej miere u obojeho pohlavia. V nedeľný čas je krčma preplnená mužskými i ženskými. Zvlášť sa dopúšťajú sa nemiernosti v pití po cestách, ktoré musia konať po jarmokoch, po súdoch, úradoch, po sklepoch a zvlášť po sporiteľňach. Menovite často chodievajú do Žarnovice, na Novú-Baňu a do Osli. Tamejšie účastinárske sporiteľne berú od požičiek riadne do 25% pod rozličnými názvami. Obom tu spomenutým nešťastiam (alkoholismu a

Digitized by Google

úžere) aby sa koniec urobil, založil chválený už ľudomiľ — farár dp. Franc Schifferdecker r. 1900 „Veľkopoľský úverkový spolok“ čo účastinársku spoločnosť, ktorá mnohosľubne účinkuje na dobrom ľudu, ušetrujúc ho od zbytočného sem a tam cestovania a s tým spojeného trovenia, poskytujúc mu lacný úver, priučujúc ľud ku sporeniu a spoločenskému spoluúčinkovaniu. No, práca táto ostane polovičatá dotedy, dokiaľ nezariadi sa tu aj potravný spolok. — Konštatovať nutno, že veľkopoľský ľud dosť skoro pochopil význam takého združenia a myšlienka padla do dobrej pôdy.

Remeslá, čo zvláštne pramene výživy jednotlivcov, sa tu nevyvinuly. Prítomne je tu jeden kováč, traja obuvníci, 1—2 súkenní krajčíri a traja mlynári. *Obchod* vedie tu obecný krčmár (s dvoma výmermi), ktorý je spolu priekupcom obilia, vajec a akýchkoľvek hospodárskych výrobkov; je kramárom v malom, trafikantom, furmanom, vypožičiavačom peňazí na úroky, veľko-hospodárom a p. Krem neho žije tu ešte jeden kupčík s tými najnepatrnejšími drobnosťami v rozmere cele skromnom.

Domáci priemysel okrem škriniarstva a brdárstva obmedzuje sa len na domácu potrebu. Usilovnejší a podnikavejší gazdovia narobia v slobodných chvíľach veľké zásoby takzvaných „susákov“, škríň to na zbožie a iné hospodárske hotovizne a naberúc ich na voz, zavezú až do Považsk. Nov. Mesta, do Nových Zámkov, do Nitry, do Prievidze, do Levíc, ba aj ďalej, a utŕžia často za jeden voz tovaru vyše 100 zl. Podobne aj veľkopoľské brdá boly a čiastočne ešte aj sú hľadané.

Jarmoky (dobytčie i výkladné) odbývajú sa šesť ráz do roka a síce 3—4 febr., 27—28 marca, 30—31 mája, 12—13 jún, 29—30 aug., 11—12 dec. V prvý deň býva dobytčí, v druhý deň výkladný jarmok. Jarmoky tieto sú skromne navštevované okolitou Slovačou.

O náreči veľkopoľského ľudu odbornú mienku vysloviť ponechávam odborníkom. Prítomne poukázať chcem len na vplyv v okolí panujúcej slovenčiny na mluvu tohoto nemeckého ostrovka. Miesto vedeckého stanovenia a opisovania postačia nám niekoľké *zvláštne slová i celé výrazy,* zachytené z úst tohoto ľudu. V ostatnom odkazujem ct. čitateľa na nižej uvedené veľkopoľské ľudové piesne a na honové názvy.

Činčábal = motýľ
Jäcrái = liek
*Outrai*houtše = handra na *utieranie*
Händal = kohút
Händale, Hänal = kurča
Cuar, miesto: zur
Černovitz = Žarnovica
Štíval = izbietka
Töpal = hrnček

Digitized by Google

Poval = povala
Jalouka = jalovica
Rošken = rožky (pečivo)
Capo (der) = cap
Čuban = pes
Bakan = palica

Mojä Ätsal = moje srdiečko,
Bo bäs gebäs? = Kdes' bol?
Ze ta vinkal = je to málo.
Ode, ne p*rekáto*val sofíl = ale, nerozprávajže toľko!
Fileaicht ver i' tich palátn?! = azdaj ťa mám odprevádzať?!

Keď jeden prejde okolo druhého pracujúceho, povie: „Gott gíb Gelek!" na čo býva odpoveď: „Gott wol géibn!"

Kľajú a nadávajú si skoro výlučne v pokazenej slovenčine, tak ku pr.: „Umenenen s' Elend' *Zázrak*"; „Ber Ból"; „Bumst"; „Du Nimond"; „Mai Sil"; „Mai Brinige Sil" a p.

Ináčej mužskí, ktorí chodievajú na roboty, na jarmoky medzi slovenský ľud, hovoria, ač chybne, skoro všetci, zo žien asi 7% aj po slovensky. Zvlášť pohlavný rozdiel nevedia uhádnuť.

Bežné a zčiastky už zaniklé (vymreté) *rodinné mená* na Veľkom Poli sú nasledujúce:

Abale (i: Hábale)
Anglet (i: Dranget)
Baláž-Koniar
— Janale
— Mühl
Braxator
Budinský
— Beim Schönem Mád
Birtale
Búc
Brinsky
Brigant
Baldinus
Belian
Cieger
Derer (i: Derale abo Darhöres)
— Elias
Düresch
— Glenda
Fitzl
Foltán
— Bachibal [1])
Gašpar
Gocián
Gréger
Glenda
Greguš
— Tobiles
Hanuska
Herrale (i: Herrele)
Hernjökl
Hóler
Holička
Hónig
Ištók
Izák
Jónas
Jönest
Jachónes
— Baláž

[1]) Z »Wach am Hügl«.

Digitized by Google

Jakal	Sámel
Jókale (i: Jökale)	Sáler
Kurko	Schuster (i: Schüstale)
Klein	Schneider (i: Schneidale)
Kastmacher (i: Škriniar)	— Gocián
Kobes (Beim Kobsn)	Schmiedale
Liser	Schmiecko
Max (Grössmax i: Kleinmax)	(Šrobár [3])
Müller	Schreiber
Meschter	Schwarz
Miederle	Štiacko
Mocpäuchl	Tuzerei
Mirt	Trubiansky
Miklóš	Thóma
— Arak	— Kürbis
— Milionär	Teikale
Pacolaj	Trlica
Prachár [1])	Urban
Postoj	— Bischof
Prekop	— Pater
Promer	— Rumann
Procko	Zlatner
Polc	Zimermann (i: Würmenessl)
Paler	Wenzel
Portl	Wolf
Prokaj [2])	Wäldl
Richtár	Žinčica
Slivík	Zjaba.

Krem týchto skoro jedenkaždý má svoje posmešné meno; tieto však všetky sosbierať mi nebolo možné.

Najobľúbenejšie *krstné mená* sú: Hans, Thés, Kébel (Jakub), Tono, Jörk (Jur), Fero (Hiero), Gregor, Titus, Dionýs, Michel, Števal, Florián, Adolf, Baltazar, Silvester, Lúkas, Tóbis, Vendel, Thómas, Valent. — Mála (Amalia), Barbara, Cíla, Lisa (Elisabeta), Genoféfa, Agata, Agnesa, Stasa (Anastasia), Föba (Filippina), Gertrúda, Istiena (Justína), Klára, Mína (Magdaléna, Hermína), Anča, Ludmilla, Pulchéra, Sofia, Uršl, Christéna, Mareš (Mária), Marka (Martha), Lucia, Jozéfa, Francika.

O *ľudových obyčajoch* Veľkopoľcov ťažko hovoriť teraz, keď ľud tento v prevažnej čiastke roka nebýva doma, lež chodí za zárobkom po

[1]) Pomenovaní už za tureckých časov dľa jejich remesla.

[2]) Dľa ľudového podania táto rodina má byť ešte zo starodávnych baníkov pozostalá.

[3]) Prisťahovalý z Klátonovejsi.

Digitized by Google

svete. Vo všeobecnosti riecť možno, že jejich ľudové obyčaje sú totožné s obyčajmi okolitého slovenského ľudu. Chodia s Betlehemom, s trikráľovou hviezdou, školská mládež koľaduje na Rehora vajcia; na fašiangy chodí mládež sberať slaninu a s maškarmi; na Kvetnú nedeľu nosia Marmorienu, na Luciu a na Mikuláša tiež chodia preoblečení po domoch.

Na ovocné stromy (na konáre), zvlášť pri ceste, naviažu malé viazaničky slamy, čo predtým robil zaiste ako aj okolitý slovenský ľud zo slamy, ktorá bola čez Vianoce rozostlatá po izbe, na Mládatká pre odstránenie neplodnosti stromov; teraz robia to udajne preto, aby označili zákaz trhania ovociny.

Čez poľné roboty pečú v každom dome, kde majú robotníkov, ako päsť veľké opekance (= „Pupáčkal"), ktoré po upečení obaria vriacou vodou a posypú bryndzou.

Ako spoločnú obyčaj všetkých tekovských Nemcov pripomínam zvyk volenia takzvaných „Purschnrichterov". Mládež (mužská) dospievajúca (16—22-ročná) shromaždí sa po Vzkriesení na farský dvor k voľbe Purschnrichtera. Užší, od farára k tomu vybraný výbor menuje troch kandidátov, z ktorých, keď miestny farár proti nim žiadnej námietky nemá, jedneho si vyvolí celá mládež na rok za rychtára. Tento potom je úradným sprostredkovateľom medzi mládežou a duchovnou i svetskou vrchnosťou. Bez jeho dovolenia žiadna verejná zábava sa nesmie sriadiť; on sám, ak chce, smie ísť vyprostriedkovať k tomu dovolenie; tanečné zábavy konajú sa riadne v jeho dome; on ustanovuje pri takých príležitostiach i krčmára. On udržuje kázeň medzi mládežou, trestá často i bitkou výstupníkov, a zase vrchnosť tiež jeho berie na zodpovednosť v páde nejakých výstupkov mládeže. Moc jeho nad mládežou je za rok neobmedzená. Po voľbe nového Purschnrichtera, sídu sa k starému (odstupujúcemu), odoberú od neho pred domom stojacu kladu, posadia novozvoleného na ňu a so spevom a veselosťou nesú ho na klade k jeho bytu.

Ľudová stavba je rozhodne nemeckého spôsobu, bár ľud tento čím diaľ tým viac sa prispôsobňuje stavbe okolitej Slovače. Tak sa zdá, že do sedemdesiatych rokov minulého stoletia stavali napospol jednopatrové domy; neskorej stavali už len prízemné, vlastne polpatrové domy. Na takom dome strana izby (denného bydliska) bola len trošku pozdvihnutá (asi o tri brvná), táto však výška musela byť na druhom krýdle budovy rozdelená: na spodku komôrka na hospodárske hotovizne, na vrchu (poschodie) 2—3 komôrky, spálne to jednotlivých manželských párov rodiny. Konečne v poslednom desaťročí prišlo do všeobecného úžit[ku] stavať obe krýdla budovy prízemne, následkom čoho spodná komôr[ka] predošle opísaného tvaru vystala a spálne (2—3) sú v stejnej výške (prízemí), ako predná izba. Čo však ešte dosiaľ delí stavby veľkopoľsk[é] píľanské od okolitých slovenských, je dymník, t. j. 3—4 brvná n[a] riadnym trupom stavby; tieto sú neovakované s medzerami, kade p[ri]

Digitized by Google

chodí dym z ohnišťa. To lsté majú aj na maštalách a humnách k lepšiemu ventillovaniu miestností. Niekde majú osobitné vetrilá aj na stene deliacej pitvor od izby, alebo nad dverami, lebo pri nich, a tieto dľa potreby otvárajú, alebo zatvárajú.

Varia a pečú riadne na ohnisku v izbe, toto postavené je riadne v kúte, vchádzajúcemu na pravej strane, v podobe obdĺžného štvorhranu. Nad ním vyvýšené je pecisko, v ktorom je otvorom na ohnište pec, na pečenie chleba atď. Všetko toto postavené je v rovnouhelných hranoch v podobe veľkého dvojčlánkového a dvojbokového schoda. Vrchné platô slúži za ložisko detí a starcov. Prah dverí je riadne vyšší než pôda izby a preto pripravené sú zdnuká 1—2 schody. V predných rohoch izby sú preložené medzi dvoma susednými stenami latky, na vešania plachtových kolísok, alebo na prevesenia vrchných hábov. Toto je, čo zvlášť do očú bije v izbách veľkopoľských. V ľavom rohu je umiestnený ťažký, zo spodku vyrezávaný stôl s nohami na kríž preloženými. Vôkol troch stien vonkoncom pripevnené sú dosky-lavice, tieto slúžia aj za ložiská tým údom domácej čeliadky, ktorí nenachádzajú miesta ani v komôrkach, ani na pecisku. Výš spomenuté čierne dymisko poprekladané je priečkom latkami, na ktorých sú uložené rozličné domáce i hospodárske nástroje: cepy, hrable, motyky, sekery, húžvy a pod. V kúte pri stole, na lavici umiestnené sú často dosť pekne vystavené „almarky", v chudobnejších domoch aspoň tĺčka na mak. Steny ozdobené majú obrazmi svätých, krčiažkami, tanierkami, vo vakovke zamurovaným čriepkom zrkadla, kuchyňským náradím: lyžičníkmi, tablami, habarkami (či: fafurkami. Detva), sklenenými hladidlami a válkami na cesto. Posledné sú asi na 30 cm. dlhé a netočia sa ako iné podobnému cieľu slúžiace valce kolo osky v hrsti valkajúcej kuchárky spočívajúcej, lež kuchárka drží taký valček za železnú rukoviatku a válec točí sa okolo osobitnej železnej a s rukoviatkou spojenej osky.

Kedysi maly aj veľkopoľské bydliská zvonku ohradené pavlače, (tornáce), teraz také už málokde vidno; aj tie len k „ozdobe", nie k skutočnému úžitku. Zato z drevených stien stavenia ešte vždy vykukajú konce brvien, ktoré by maly slúžiť k zhotoveniu takej pavlače.

V domoch, kde je väčšia čeliadka a kde viac dajú na čistotu, varievajú v pitvore a vtedy týmto sa kúri aj pec, ktorá je v izbe. Toto potom niekdy oddelili od pitvora daskovou stenou a povstala kuchyňa. Jestli sa rodina veľmi rozmnožila, prerúbali stenu (protivnú hlavnému vchodu do dvier) a pristavili tam ešte jednu komôrku. Hospodárske stavby nestavajú v jednom kuse s bydliskom, ani spojeno „na pazuchu", lež osobitne, asi na 20—30 krokov od bývania v priečnom položení (vzhľadom totiž na púčelie bydliska).

Veľká väčšina rodín má dve bývania: jedno v mestečku, druhé v prostred, alebo na najpohodlnejšom bode svojho dlhočižného pozemku.

Digitized by Google

V tomto býva čez leto a jaseň, v tamtom trávi chladnejšiu dobu roka. (V letňom období býva asi $^1/_3$ obyvateľstva v mestečku a $^2/_3$ po „štáloch“).

Stavby stavané sú zväčša z dreva, len kde pôda nebola rovná, podmurovali kamením. No najnovšie pod tlakom vrchnosti začínajú stavať z nepálenej (tunajšími cigáňmi, *rečou Slovákmi!* zhotovenej) tehly. No opísaný už dymník ani pri takýchto domoch nevynechajú. Domky stavané sú vždy oknami prednej izby do cesty. Brány, zatvoristých dvorov, len veľmi poriedku vídať. Domy sú kryté zväčša slamou, a len v najnovších časoch prichádzajú do úžitku aj šindle a škridlica.

Kroj. Ľudové podanie na Veľkom Poli zachované tvrdí, že keď ich pavlíni doviedli sem zo Saska, prvotní obyvatelia prišly v čiernom, fraku podobnom kabáte, v bielych nohavicach a v bielom cylindrovitom klobúku bez strežky. Ako a kedy zmenili svoj kroj — nevedno.

Prítomne nosia mužskí po opasok siahajúcu, nedlhú, pri rukách i pri krku tmavočiernym a belasým pamokom úzko, a nevkusne vyšívanú hrubú nebielenú košeľu, na nej čiernu vestu a biely, čiernymi šnúrami okrajkovaný a nazadku odliehajúcimi sošivkami opatrený úzky, valašsko-súkenný kabátik. V lete nosia prostrednej širokosti i dĺžky gate a krpce s motúzovými návlakami. V zime nosia biele, alebo barnavé nohavice tiež z valašského súkna, úzko k telu priliehajúce a na to bôty. Lepší gazdovia a starci nosia, zvlášť v zime a pri slavnostných príležitostiach (svadbách, krstoch a p.), širicu, prevesenú na väzoch, u krku sviazanú, alebo sopätú tiež vyšnurovanú a pri spinke čierno-červené výložky, podobne aj na konci rukávcov. Klobúk predtým nosili veľkánskych rozmerov, s karimou z predu i zo zadu nakrívenou. Neskorej nosili vždy menšie a menšie klobúky, až mladá generácia nosí už malé, internacionálnym priemyslom dorábané. V zime nosia zväčša zo dvoch kusov sošité baranice. Furmani pod čiapkou na zakrytie uší nosiu z čiernej látky zhotovenú, končitú a na konci „kvastničkou“ opatrenú čiapočku.

Ženské nosia „Pendlhemd“ t. j. na spôsob zvona sošitú spodnú sukňu, u bedier nadšitú k pamokovému, čierno-červeno pásmovanému živôtku, siahajúcemu až pod plecia a tam na dvoch čez plece prevesených particiach visiacemu. Na tom nosia úzky, riadne zelený, alebo červený kvetistý, gombíkmi pozapínaný prusliak. Oplecká nosia z hrubého nebieleného plátna, u pliec na poli asi 5×18 cm. veľkom, tmavočerveno a čierno vyšívané, tamže bohato riasované a u lakťov šnúrkou priviazané. Vrchnú sukňu nosia po členky, tiež z nebieleného, neškrobeného, drsného plátna bohato riasovanú. Okolo krku nosia nad prusliakom (poťažne v zime nad kabátikom) krajkový, posberaný kráglik. Dievky nosia vlasy dolu v jednom pletenci visiace, z ktorého im visia tmavo-barvisté, harasové stuhy niže kolien. Ženy nosia vlasy ostrihané a na hlave čepiec, opatrený na tyle (konkávnou) plochou, zo zelenej, červenej, alebo belasej lisklavej látky, vyšívanou, alebo vytkávanou kvetami a zlatými pasománmi a

Digitized by Google

3—4 polia podelenou. Plocha táto je tvrdá a dáva zvláštnu podobu ženskej hlave, trebárs by ona, čo zvlášť u starších žien už napospol býva, aj šatkou prikrytá bola. Niže tejto plochy sa čepiec sťahuje dľa potreby a s neho visia dve široké biele partice až po kľby. Tieto sa vždy vyložia aj nad kabátik, čo zvláštny znak, že je patričná už nie panna. Ženy v zime v lete nosia doma z vlny upletené a ozdobené kapce. Len hrdšie a majetnejšie dievky a nevesty nosia bôty. — Na ľavej ruke, keď idú do kostola, nosia ťažkú, strapcami okrajkovanú, červenými pásmami popretkávanú plachtu, ktorú si v čas dážďa na hlavu prehodia. Ženy nosia v zime kabátiky, podobné kabátikom mužským, z bieleho valašského súkna. No najnovšie prichádzajú do úžitku aj čierne, k telu priliehajúce kabátiky.

Velkopoľský ľud mnoho *spieva*, lež jeho spevy postrádajú melodičnosti. Pôvodné ľudové spevy by človek na prstoch vyrátal. Preto spievajú najradšej spevy slovenské, prispôsobňujúc si ich viac-menej svojmu vkusu, kaziac osnovu pre neznalosť slovenčiny, alebo na slovenské nápevy spievajú ustavične: „*jala, jala...*“, čo je ináčej po každej piesni obligátny refrain.

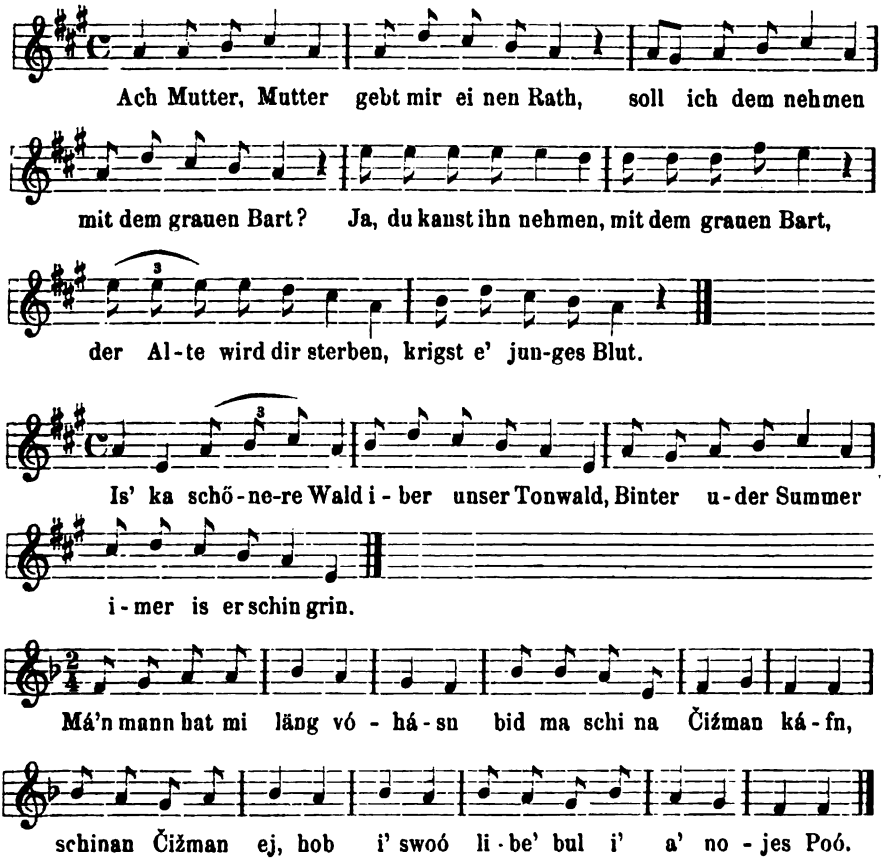

Digitized by Google

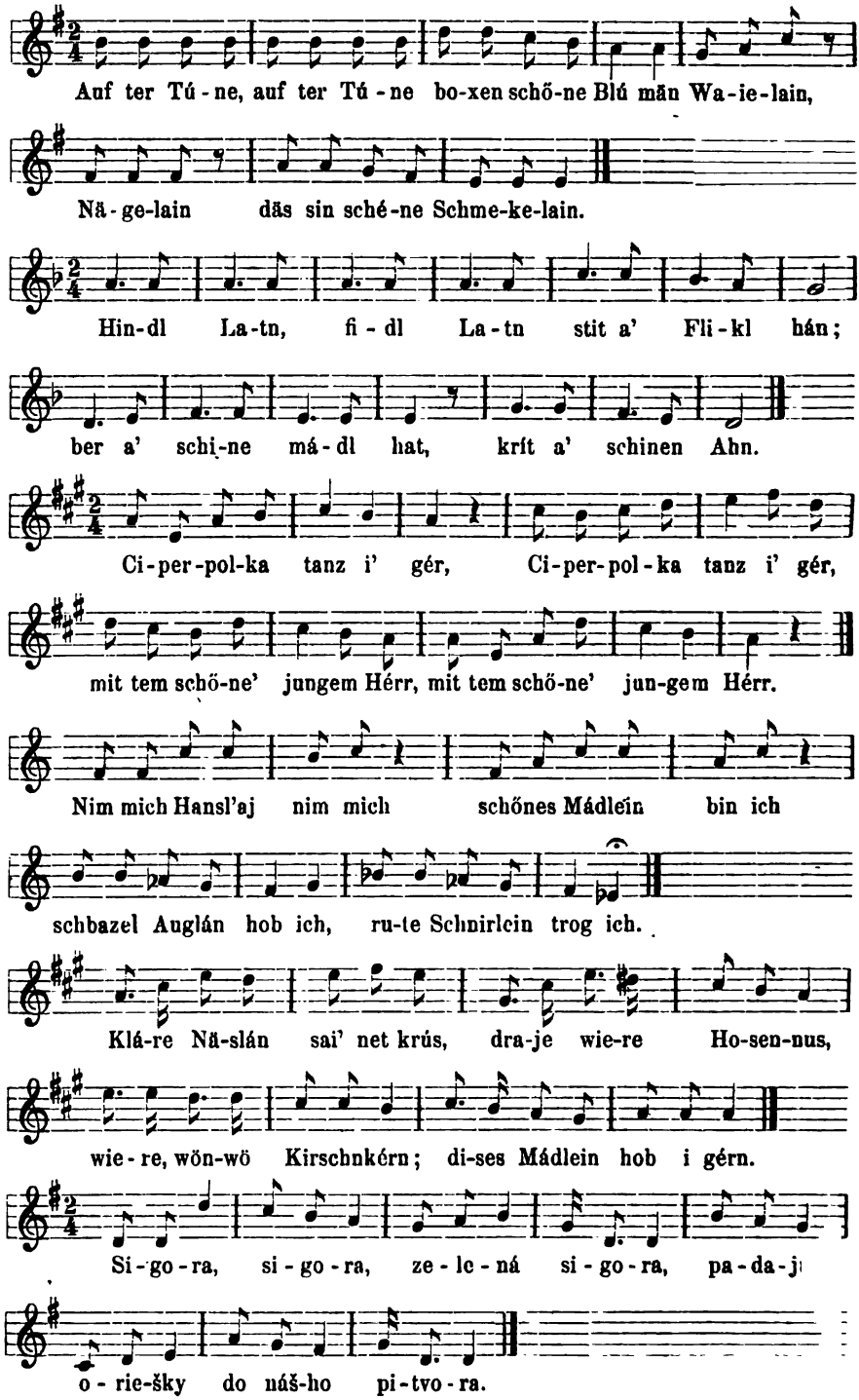

Digitized by Google

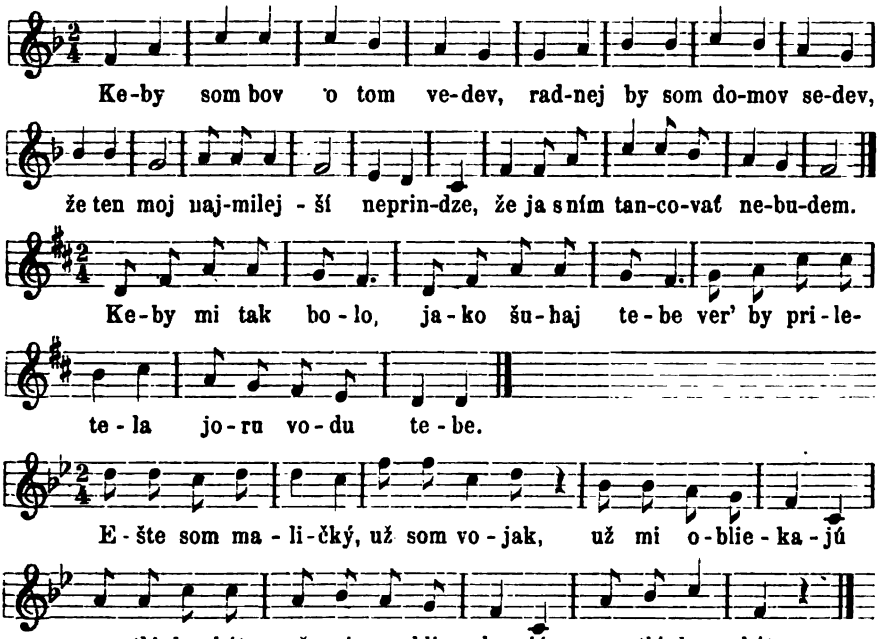

Pozn. Veľkopolci, nemajúc nadostač slovenských nápevov, assimilujú si nápevy maďarské. Na ukážku nech stojí tu jedna z nich.

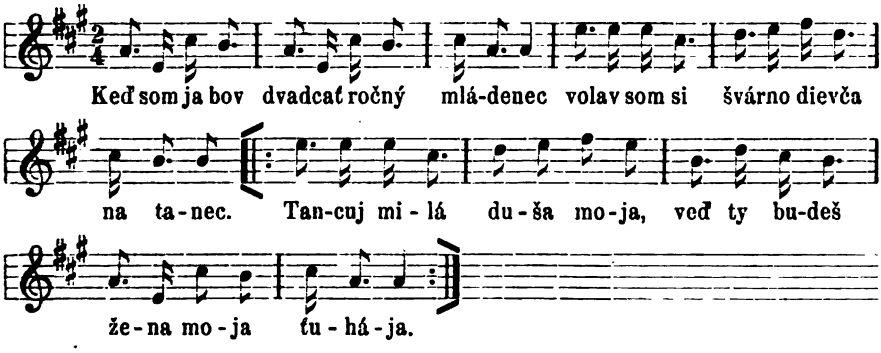

Niektoré piesne spievajú s osnovou nemeckou i slovenskou na ten samý nápev. Tak na pr.

Alán bin ich, alán	Sama som ja, sama
zwischn die Frájälán,	medzi paničkama,
wie ter liebe Monschán	jako ten mesíček
zwischen die stendälán.	medzi hviezničkama.

A s týmto by sme skoro celý piesňový poklad tohoto ľudu vyčerpali.

Ľud veľkopoľský primerane svojmu vkusu *ozdobuje* svoje domáce pr dmety. Tak pri výšivkách rukávcov, ako aj pri vyrezávaní ovčiar-

Digitized by Google

skych črpákov a t. zv. susákov čo dominujúci ozdobný motiv je štvorhran s popreťahovanými priečkami a kde tu trojuhlastý zárez △, čím zvlášť radi vypĺňujú prázdne polia takýchto predmetov. Na črpákoch, (z ktorých, ako aj z iných domácich predmetov: vatrále a iné má uhorské ethnografické museum značnú sbierku) zväčša tiež geometrické podoby sú ozdobným motivom so spomenutými zárezmi. Konštrukcia črpákového ucha je napodobnenie zvolensko-tekovských črpákov slovenského ľudu, lenže architektonika je nedvižná, massívna, často opakujú sa polobluky. Stopy gotiky alebo jemnenia ľudového vkusu tu nebadať.

Náhrobné kríže zhotovujú z jedneho kusa, nízke v podobe germánskeho kríža, či rímskeho kríža. No v novších časoch napodobňujú aj v tomto okolitú Slovač a sbíjajú zo dvoch rovnomerne ostrúhaných užších latiek.

Iné ornamanty tu nevídať.

Honové názvy na Veľkom Poli zachovaly sa dosiaľ nasledovné (dľa možnosti aj tu prísne foneticky udávam):

Sakars Riegel	Gloshet
*Ploch*übal	Trenklpiak
Sakarstein bei die Ziegerstauben	Toiwlór [2])
Zaones Hägl	Busste
Kromopelleiten	Schäilesgrund [3])
*Ďuro*bald	Gründl
Schusternlaiten	Poul
Huthübel	Hü
*Čabrad*hübl	Klahood
Sramstal	Drei*hotterd* [4])
Schwärzes Hübal	Eršlpiaklaiten
Golnpiak Hübal [1])	Schwarzwasser Hügl
Saler Hübel	Häklpérk
Nidischgrund	Hodldgróben
Staatgrund	Fatern (die)
Golnpiak	Gröemte
Pierproie wislek	Abalthügel
Soten	Klaroibik
Lamataierláten	Raipik (= Reichberg)
Raombisen	Bachhübel (= Wachhíbl)
Qilngrund	Pakúbes
Schlaifhoisl	Auf der Wurzel

[1]) Galgenberg Hügl.
[2]) Teufelsthor.
[3]) Od *šelestenia* vetra s listami stromov.
[4]) Tri chotáre, totiž medzi Veľkým Poľom, Pílou a Hornou Lehotou.

Digitized by Google

Urban Hübel
Auf den *Wleken*, (= Belian Hübel)
Peenhübal [1]) (= *Plazä* Hübel)
Plaza
Brezová
Ostrá (Klán ünd Gross)
*Holter*d-Riegel [2])
Gocian Riegel
Beim Schachten
Wurzel
Schwarzwasser
Weiswasser
Kláwinkl
Tofnhö
Kadanskräbal
Die Hölle
Brinzkisgräbal
Paldineskróben
Istokhó (= Staugouhó)
*Gazdan*hó
Sebepálgró
Schüstaltgró
Makró
Grub
*Mir*tlleiten
Fünbald (= Tannenwald)
Seenttowiesen
Bromahansluries
Bonteich
Záler Winkel
Flaschen Gróben
Fitzlhő
Fíbek (Fieh Weg, či: wek!)
Dokslechen
*Halička*hübel
Schnecknbérg

Potôčky:

Schwarzwasser
Weiswasser
Staátwasser
Gloshetwasser
Lametaiwasser
Miklschwasser
Wohlwasser
Galbächala,
Grúbwasser
*Undra*schkróben.

Studnice:

Meschtebrun,
Holbedkwól
Stümpelrinn,
Mühlkwohl
Schanzgraben.

Obecná správa. Ako inde, tak aj tu nominálna hlava mestečka je rychtár z občanov volený, skutočne ale všetko spravuje obecný notár s usrozumením výboru. Administratívne vrchnosti má mestečko nasledovné: slúžnovský úrad v Oslanoch, kráľ. sedriu v Zlatých Moravcach, berný úrad v Kremnici.

Lekára má v Oslanoch, lekáreň tamže, aj v Žarnovici. Porodnú babičku (nediplomuvanú) má jednu, lež aj tá len v samom mestečku pomáha. Žandermeriu má v Oslanoch. Kedysi bola tu aj väčšia stanica, takzvaných pandúrov. Mestečko má aj svoju poštu, ktorá prítomne sprostredkuje poštový obrat obcí Veľká i Malá Lehota a Píla. Poštová čiara ide z Veľkého Poľa na Žarnovicu a nazpiatok s denným obratom jedenkrát. Telegrafická stanica je v Žarnovici. Taktiež aj najbližšia železničná stanica je na 3 hodiny pešej cesty ($1\frac{1}{2}$ hodiny vozmo) vzdialená stanica žarno-

[1]) Blim Hügl.
[2]) Chotár.

Digitized by Google

vická, ležiaca na čiare Hrônska Breznica — Levice. S druhej strany má stanicou Oslanskou (tiež tak asi ďalekou, jako tamtá) prístup na železnicu doliny Nitrianskej. Stolična cesta, nateraz ešte nie úplne sriadená, vedie Žarnovicko-veľkopoľskou dolinou; na prostriedku mestečka odbočí naľavo, a vedie až k takzvanému Rádobici, kde sa pripojí ku hradskej do Uheriec a Nitrianskou dolinou uháňajúcej. Na území Veľkého Poľa udržuje sa ešte značná sieť privátnych i obecných ciest a cestičiek, ktoré, poneváč sa často dľa potreby menia, tu pominieme. — Obec drží štyroch „pougárov“ (posluhov, niekde boženíkmi, prísažnými i kišbírmi menovaných), z ktorých jeden je spolu aj doručníkom, druhý hrobárom. Obec má jednu krčmu a dva mlyny, ktoré dáva do prenájmu. K manipulovaniu svojich hôr drží si dostatočný personál hájnikov. Úrad civilno-matrikársky zastupuje miestny notár.

O cirkevných pomeroch zmienili sme sa už pri pojednávaní dejín obce.

Školstvo. Zaiste už v XIV. století, keď paulíni obdržali Veľké Pole, sriadená tu bola nejaká prímitívna škola. Školská budova bola prvotne drevená a stála až do r. 1807 na vŕšku u kostola. Pozostávala z jednej učebnej siene a rechtorského bytu. S pomocou (1845 zl. 21 kr.) náboženskej základiny vystavená bola konečne jednopatrová, cieľuprimeraná školská budova, o čom svedčí i nápis nad vchodom zamurovaný: „Providentia Francisci I. 1807“. Už r. 1788 spomína sa tu aj podučiteľ. Škola je rázu katolíckeho, vyučuje sa vo dvoch učebných sieňach. R. 1895 navštevovalo ju 150 každodenných a 90 opakujúcich žiakov. Z tohoto vidno, že značná časť veľkopoľských dietok postráda školskej výučby, pre obďalečnosť „štálov“; preto sotva 15% obyvateľstva vie čítať-písať, náboženskej výučby ani nespomínajúc. [1])

Nemocnic, sirotíncov alebo *chudobíncov* obec táto nemá.

Káplnku má jednu už spomenutú, pristavenú pri školskej budove so sochou sv. Jána Nep., krem tejto peknú sochu prebl. Panny Marie naprostred mestečka, a početné poľné kríže. Bývalá kaplnka u hostinca bola už spomenutá.

Hrobitovy má dva, jeden starý, už zriedka kedy upotrebúvaný okolo kostola, a druhý nový na Fibiku s porúchanou kostnicou. Kedysi bola pod kostolom aj *krypta*. Kto je v nej pochovaný, nevedieť. Teraz je zamurovaná.

Neďaleko posledne spomenutého hrobitova je *trhovisko* pre rožný statok s ohradami a búdkou. Výkladné jarmaky odbavujú sa na úzkom a nerovnom námestí.

Veľkopoľský ľud je postavy u mužských vysokej, u ženského pohlavia dosť nízkej. Tvár ich je trochu podlhovatá, čelo vysoké, celá tvár dos-

[1]) A besszterczebánya-egyházmegyei r. k. népiskolák és néptanitók történe névtára. Besztercebánya 1886. str. 218—221.

Digitized by Google

plochá. Oči sivé, pleť tmavá, vlasy ľanovej farby. Vymierajúce generácie nenosily fúzy ani bradu, lež vlasy dlhé na tyle. Novšie pokolenie nosí už fúzy, bez brady. Celé telo je kostnaté, svalovité. Povahy sú zväčša pochmúrnej, lež keď sa sídu pri práci, radi jeden druhého prekárajú. V náboženskom ohľade charakterisuje ich chladnosť, temer ľahostajnosť. V hmotných ohľadoch sú rozšafní, obozretní, usilovní, pracovití. Obetovavosti, veľkodušnosti u nich nebadať. Hneď sa s kýmkoľvek priatelia. Oproti vrchnostiam sú odmeraní, obozretní, neúprimní, často drsní a svojhlaví. Farské dejiny spomínajú, že v predošlých stoletiach žiaden farár nevydržal viac než štyri roky na Veľkom Poli. Na nemovitosti sú zvlášť lakomí. Lež krádeže sú tu veľmi zriedkavé, podobne aj násilníctva, bitky nebývajú časté. Násilné smrtné pády sa už dávno nepridaly. O spoločné veci sa zaujímajú; myšlienkam jejich hmotného zveľadenia sa týkajúcim, sú ľahko prístupní. Pravotia sa zriedkakedy, ale väčšie-menšie sváry vypuknú medzi nimi často, kedy zvlášť ženy tými najhnusnejšími prezývkami sa obrážajú. K hnevu sa ťažko pohnú, ale raz rozsrdení, nevedia si rady: hryzú, kopú a kľajú. Svoje staré zvyky, náhľady, kroj i reč veľmi ťažko opúšťajú alebo premieňajú. Okolitých Slovákov v mnohom napodobňujú, lež žeby spolu s nimi súcitili, to nie. Povedomie svojej osobitosti je hlboko zakorenené v nich, bez všetkej pýchy a nadceňovania sa. Na svoju znalosť slovenskej reči, bárs je táto vždy len veľmi nedokonalá, sú hrdí. Alkoholism u nich nenie tak vyvinutý, ako u okolitého slovenského ľudu, aspoň čo do hĺbky. Pijú tu síce temer všetci mužskí, ženy, ba už i školské deti, keď idú zo „štálov" do školy, dostanú od rodičov pálenky; krčmy v nedeľu po službách Božích sú mužskými i ženskými do večera nabité. Lež pomerne málo jesto u nich výstupných alkoholistov, opilcov zo zvyku, a toto pripisujem zvlášť jejich skúposti a zachmúrenosti. Žeby sa o svoj pôvod, o svoju minulosť zaujímali, to som nezbadal. Nepočuť u nich porekadiel, nie bájok, porovnania; onomatopoetické slová majú temer všetky zo slovenčiny prejaté. Ľud je to nepovedomý svojej minulosti, nezaoberajúci sa s biedami prítomnosti, neskúmajúci, nemysliaci na budúcnosť. *Ľud chatrnej, temer žiadnej poesie,* žiadnych ideálov. Či tento nepatrný ostrovík Nemectva udrží sa a dokiaľ v mori Slovenstva, ktorým je so všetkých strán obklúčený, a či podaá sa prúdu maďarisácie a stane sa klinom v tele živlu slovenského, ukáže budúcnosť. Stopy jedneho alebo druhého vývinu dosiaľ nemožno pozorovať.

Všetky tieto národopisné črty vzťahujú sa viac-menej aj na Pílu. Čo sa týka kroja, rozdiel je len v tom, že Píľanky nosia rukávce až po päste stiahnuté. V ich reči ešte viac poznať vplyv slovenčíny. *Veď Píla bola ešte do nedávna miešaná obec so silnou menšinou Slovákov.* V tamejšom rim.-kat. kostole ešte do nedávna kázavalo sa každú tretiu nedeľu po slovensky, až predposledný farár zanechal tú v kanoničnej visitácii za-

Digitized by Google

bezpečenú obyčaj, ktorú potom aj jeho nástupca „pre strach židovský“ späť uviesť nechcel.

Obec *Píla* (nemecky: *Pólisch*, maďarsky a úradne: *Dóczyfürésze*) je alebo súčasné osedlisko Nemcov s Veľkým Poľom, alebo sa ona utvorila, keď sa behom času Veľkopoľci ľudnatostne rozmnožovať a tak aj na pozemkoch rozširovať začali. Pravdepodobne vystavilo tam panstvo píľu a okolo nej osadilo niekoľkých piliarov z Veľkého Poľa, a tak by bola povstala obec. Kedy sa odtrhla administratívne od Veľkého Poľa, v nedostatku potrebných prameňov určiť nemožno. Cirkevne osamostatnela r. 1787, keď prvý pílanský farár, Mauric Ortles, zaujaf miesto. [1])

Kedysi že v tejto obci maly byť bane na zlato, ba aj železná maša — tvrdí ľudové podanie —, a to je všetko, čo o dejinách tejto obce zaznačiť možno.

Ľudnatosť udávajú cirkevné pramene nasledovne:

R. 1805 [2]) 1357 duší (čisto-katolíci, posledných 8 evanjelikov navrátilo sa okolo r. 1800 ku katol. cirkvi.)
R. 1875 [3]) 1559 „ a 17 Židov.
R. 1895 [4]) 1801 „ a 10 „
R. 1901 [5]) 2053 „ a 9 „ (V tomto roku počítalo sa 370 katolíckych manželských párov.)

Rodinné mená (dosiaľ jestvujúce):

Abraham	Jakal	Oravec
Bauer	Janes	Pacolay
Bartosch	Janespal	Pagel
Belan	Kokles	Palatinus
Borovička	Krlička	Palai
Burj	Kucheň	Pálovský
Burijanko	Lacko	Pánik
Chotársky	Lang	Paulďuro
Chrenko	Lindt	Petluš
Daniel	Máťáš	Piš
Foltan	Maurer	Poljak
Franz	Mehrtaw	Potocký
Fritz	Michal	Pravotinský
Gašpar	Mihál	Prekale
Hós	Miškale	Prok
Hudec	Nemčok (i: Michal)	Proiner
Fidler	Oberfranz	Puran

[1]) Schem. hist. dioec. Neosol. Str, 329.
[2]) Canonica Visitatio Ecclesiae Polischensis. A. 1805.
[3]) Schem. hist. Str. 329.
[4]) Schem. dioec. Neosol. r. 1902 str. 60.
[5]) Egyházmegyei iskolait tört. névtár. 1896. Str. 213.

Digitized by Google

Rehor	Stenzale	Tuzera
Samel	Štrba	Uhrecký
Škarba	Štutika	Unterfranz
Schmiedale	Tabernaus	Valenta
Schneider	Taliga	Vozár
Schwarz	Toma	Wolf
Stephale	Tomáš	Zachar
Steindl	Tomúš	Zimmermann.

Ako vidno, sú to mená zväčšej čiastky slovenského pôvodu.

Vymreté rodinné mená: Neubauer, Pálovský, Fiedler, Lenzheim.

Behom času premenené rodinné mená: Franz na Oberfranz a Unterfranz. Chrenko na Szegfü, Gašparik na Gerley.

Honové názvy:

Kalwarien-Berg
Schwarz-Wasser
(i: Čierna voda)
Markov vrch
Horná Kostolná
Schneider-Riegel
Mackov-Riegel
Sviniarka
Na Kršli
Uhlisko
Na Salašoch
Tabernaus-Graben
Grünleiten
Tomášov vrch
Pišon-vrch
Bellan-vrch
Hasen-vrch
Štrba-Hügel
Plešinka
Abrham-vrch
Michalleiten
Schwarzkoth
Pravotina
Hirtensleiten
Steinbruch
Kapsou-vrch
Tuzera-Riegel
Hailas-Riegel
Mašša-Wiese [1])
Beim-Hof
Breten-Híbal [2])
Pauliner-Seite
Grubos
Líštacá diera
Oberstanden
Hoher-Stein
Potôčky
Weiss-Wasser
Gruben-Wasser [3]).

To, čo sme o obecnej správe Veľkého Poľa napísali, vzťahuje sa zväčša aj na Pílu. Píla je malá obec, patriaca do notárskeho okresu hámorského, do slúžnovského okresu tekovsko-sväto-krížskeho. Matrikárský úrad má doma. Má rozsiahle „štále".

Cirkevne spravovaná bola Píla zprvu veľkopoľskými farármi. R. 1744 vystavili si občania zo svojich síl svoj vlastný kostol, ktorý potom sriadením r. 1787 fary, stal sa farským kostolom.. [4]) Cintorín majú vyše obce

[1]) Tu bola kedysi železná maša.
[2]) Tu mala byť pôvodne tá píla, od ktorej meno obce. (Ľudové podanie.)
[3]) Kedysi — vraj — zo zlatých baní vychádzala.
[4]) Schem. dioec. Neosol. 1902. Str. 60.

Digitized by Google

u cesty k Veľkému Poľu vedúcej, na strmom úbočí. Patrónom fary a kostola je kráľovská komora, ktorá tu má svoje hory.

Dejiny pilianskeho *školstva* sú zo starších časov neznáme. R. 1787 bol učiteľom a rechtorom Jozef Maizler. Učitelia boli spolu aj notármi obce až do r. 1856. R. 1856 navštevovalo školu 21 chlapcov a 18 dievčat. Školskú budovu opravilo revištianske panstvo, podobne aj r. 1836 bola budova táto zväčšená. Prítomne udržuje ju kráľovská hôrska komora. R. 1883 sriadená je podučiteľská stanica. R. 1895 navštevovalo ju 225 každodenných a 113 opakujúcich žiakov. Aj tu teda tie isté miserie, ako na Veľkom Poli. Je tu aj menšia školská knižnica (86 svazkov). Miestnosť, kde podučiteľ vyučuje, nachodí sa na dolnom konci obce, na obecnom dome.[1])

[1]) Besztb. egyhmegyei kath. népiskolák tört. névtára. 1896. Str. 213.

Digitized by Google

O pálení mŕtvol za časov pohanských.

Píše *Veterán.*

V živote ľudskom tri zvláštne výjavy sa rozoznávajú a síce: príchod človeka na tento svet, teda narodzenie, potom vstúpenie do stavu manželského a odumretie. Každý národ vykonáva tieto udalosti podľa svojich náboženských názorov, a takýto zvláštny obrad vykonávali i Staroslovania, keď mrtvé telá svojich príbuzných slávnostne pálili. Nebol to nejaký náhodný zvyk, ale obrad z náboženského názoru pochádzajúci, ktorý keď sa vyskúma a odhalí, vysvetlí sa i význam tohoto obradu. Mimovoľne teda predstavuje sa otázka: aký cieľ malo toto pálenie mŕtvol? a v akej spojitosti stojí ono so životom záhrobným?

Pálenie mŕtvol bolo vo zvyku i u iných národov, a že i drievni Slováci tohoto obradu sa pridržovali, toho zreteľným dôkazom sú na mnohých miestach nalezené hlinené nádobky, takrečené popolnice a želky (urny), so spálenými kosťami a popolom naplnené. Takéto ložiská popolníc, už pred sto rokami nachodili sa v Pokoradzi, na Španom poli, v Šiveticiach, na Sitne; v boršodskej stolici na Cserépvári a v Ó-Hute, v Niregyházi atď. [1]) Mus. slov. spoločnosť ale tieto pamiatky pilne sbiera, dá ich opisovať a kresliť, a už teraz úhladnou sbierkou sa honosí.

Popolnice takéto sú z hrubej, málo vypálenej hliny robené, v ktorých sa pozostatky spáleného tela s omrvinkámi kostí, na postlanom mochu, nachodia; ale nachodí sa často i strieborný barbarským menovaný peniaz, $^3/_4$ lota ťažký. Nikdy jednoho razenia, každý iného, v stave roztopenom razený. Znalci ich z III. a IV. storočia byť považujú. Na jednej strane takéhoto peniaza sa predstavuje kôň s dlhým chvostom, na ktorom malý muž sedí s vystretýma rukama napredok. Okolo tohoto jazdca patrné sú znaky čiže písmeny asi takéto: ○ Λ ○. Na druhej strane vidno pekne vyrazenú mužskú hlavu ovenčenú a dakedy i písmeny: Π H I. V popolniciach nachodia sa často i bronzové ozdoby, špirale, zbroj, ale i vtáčacie kosti, zvlášte nôžky s pazúrikami a drapy, a to vo veľkej zásobe v nireďházskych mohylách.

[1]) Takýto soznam náleziск s veľkou pilnosťou sostavený, podáva L. V. Rizner v Sbor. MSS. r. VIII., str. 25.

Digitized by Google

Ložiská popolníc v zemi poukladaných a často okresaným tlapkavým kameňom založených, nazývaly sa *hájom*. Až podnes obyčajne v každom staršom meste hájom menuje sa strana na východ obrátená, a starí ludia sa rozpomínajú, že tam stály lipy a jasene. Istotne tu stály i modly a oltáre pohanské. Takéto miesta, kde obrad pálenia sa vykonával, podľa jednoho rukopisu (Rukopis XI. 65) nazývaly sa *Žiarovište* (rogus lignorum in quo mortui combureantur); starí mrtvé telá pálievali, odkiaľ hroby požiarmi sa menovaly. Tam sa hrobné stĺpy vyzdvihujú, hrobné nápisy nachádzajú, a pohrabné piesne spievajú. Ale sa nazývaly i Žiare, Pálenice, Mutné (smutné), Pokorade (pokora znamená smútok po zomrelých), Pohančeništia, (kde sa pohania pochovávali, v Zem. Podhradí v trenč. stol.); Želovce (nov. stol.), Žalobina (zempl. stol.), Žaloba (hont stol.) a Lutovica sú totožného významu.

Obrad tento záležal v tom, že mrtvé telo bolo na *hranicu* dreva položené. Ženy vykladačky vykladaly dobrotu a zásluhy nebohého. Potom po upálení, pozostatky v popolnici boly *pochránené* alebo *pochované*, t. j. do zeme ukryté, a nasledovaly obetné obrady za dušu, aby ju podzemní bohovia (Merot) netrápili. „Aby po smrti nechodila, ale pokoj mala, — obete za mrtvé a zádušnú lázeň (?) umrlčím i hody delávali“ (Rp. XI. 65). Hody takéto nazývali sa: *kar*, karmina (krmina) i tryzna, pričom sa pil medovec a jedly rezánky, naposledy sa spievalo a karemníci sa rozišli.

Možno si predstaviť, že ku obradu tomuto mnoho dreva sa potrebovalo, čo bez oceľových nástrojov ťažko sa hotovilo a vyžadoval sa aspoň za 12 hodín silný požiar, aby sa kosti prepálily. Dnešné crematoria jednoho pálenia útrovy 600 k. vynášajú. Tento nákladný spôsob pochovávania nemal iný cieľ, ako pozostatky telesné znivočiť, dušu osvobodiť od hmoty, ku ktorej bola priviazaná, aby oslávená bola a toto osvobodenie len ohňom docieliť sa mohlo. Iné náboženstvá túto budúcnosť po smrti ináč docieliť sa usilovaly. Na pr. Egyptčania všemožným spôsobom telo od porušenia chránili a preto ho zabalsamovali a do skalných jaskýň ukladali v tej viere, že bytnosť človeka len do tedy bude trvať, pokiaľ telo; s telom že pominie sa i jeho existencia. Kresťanské učenie ale natoľko odporuje páleniu a nivočeniu tela, že telo je chrám ducha Božieho a nádoba milosrdenstva Božieho, tento chrám teda a nádoba nesmie sa zohaviť a zprznit žiadnym spôsobom, ani za živa, ani po smrti, ale tak ako je, opäť de zeme matky uložiť. S tohoto stanoviska i moderné crematoria sa odsudzujú.

Ale pálenie mŕtvol za časov pohanských dialo sa z náboženskej zásady. Zásady tieto ale natoľko prostorozumné a prirodzené a názorami lud. slovanského podporované boly, že z nich sa utvorilo rozkolníctvo manichaejské a pozdejšie bogomilské, ktoré slovom i písmom z Bulharska do Ruska, Srbska a do západnej Europy sa rýchle rozširovalo, u prvýc

Digitized by Google

kresťanov úľubu dostávalo, tak že toto rozkolníctvo (haeresis) v cirkvi kresťanskej, len veľkým bojom a prenasledovaním zatlačené a podvrátené byť mohlo.

Aby obsah tohoto učenia, pôvod a postupné vyviňovanie v súvislosti a jasne mohly byť predstavené, tým cieľom na pomoc bereme cirkevný dejepis, ako spoľahlivý prameň, v ktorom rozkolníctvo *manichaejské* a *bogomilské* sa hodnoverne opisuje, lebo tieto sekty pestovaly toto učenie s náterom slovanským. Z neho sa vysvetľuje i pálenie mŕtvol.

Manichaei a ich učenie.

Cirkevní dejepis [1]) udáva, že už v III. storočí, za časov poapoštolských, žil v Alexandrii nejaký Skyta (Skutianus) a svoje haeretické učenie doprosta po Pythagorovi sdedil. Jeho učedlník bol Trebint (Terbon), ktorý s naloženia Skytovho tieto štyri knihy napísal: Mysteria, Capitula, Evangelium a Thesaurus. Istý ale Kurbik, čítajúc tieto knihy, natoľko sa vzdelal, že premeniac si meno na Manes čiže Manichaeus, — list písal svojmu priateľovi do Karcharu o svojom učení. Tento priateľ ale oddal list tamejšiemu biskupovi Archaelovi. Biskup vyzval Manesa, aby prišiel sa hádať. Manes nešiel, ale poslal svojho učedlníka menom Turba, ktorý biskupovi o Manesovom učení toto sdelil:

Keď sa chcete poučiť o viere Manesovej, čujte, na krátce vám poviem. Manes učí, že na počiatku boli dvaja bohovia, nerodzení, samosebou povstalí, veční, jeden druhému protipostavení. Jeden dobrý a druhý zlý, t. j. svetlo a tma. Raz ale zo svojho sídla vyšla Tma a začala bojovať proti Svetlu. Čo keď videl dobrý otec, že temnosť na jeho kraje sa roztiahla, vypustil zo seba moc: matku života (μήτερα τῆς Ζωῆς) zvanú, aby stvorila človeka s päť živly, aby bojoval proti temnosti. Ale vrchnáci (ἄρχοντες) zmarili a porazili človeka a dušu jeho (svetlovú) hmotou obkľúčili. Čo keď videl otec života, že je potlačená duša telom, poslal druhú moc: živého ducha (Ζῶν πνεῦμα). Táto moc stvorila dve svetliská slnce a mesiac. Mesiac totiž s dvanásť nádobami okolo zeme sa točiac, naberá duše na loďku, a keď sa naplní (na splne), prenesie ich do slnečných krajov, a na schode obleyuje zásobu, a oddáva otcovi na večnosť, ako očistené od hmoty. Toto je spôsob, akým duše spasenia dochádzajú. Ale i každý živý tvor metempsychosou sa prečišťuje, lebo kto na svete jie, jie hmotu, ktorá je nie z boha (svetla) ale z temnosti a tú treba odstrániť. A tak tento svet je miešané kráľovstvo zo svetla a tmy. A Ľmon stvoril človekovi ženu, aby tým čiastky svetla sa mnohonásobne zdelily a hmotou obťažily; preto manichaeovia zatracujú manželstvo. [2])

[1]) Routh M. J. Reliquiae sacrae, sive fragmenta. Vol IV. Oxonii 1818. Grécky.

[2]) I ľud srbský, a zčiastky i náš, manželstvo považuje za nutný hriech, a preto astný otec syna nazýva: synom po hriechu, a syn otca: otcom po hriechu. (Čas. esk. Mus. ročn. 24. str. 139.)

Digitized by Google

Ďalej rozpráva Turbo o metempsychosi toto: Ja vám poviem i to, ako sa duša prelieva. Duša sa kus očistí, keď sa preleje do ktorého-kolvek živého tvora, na pr. do psa, do veľblúda atď. Vražedlník sa preleje do slona. Ženci do nemých tiel, do bôbu alebo inej zeleniny. Boháč do tela chudobného, aby okolo chodil a žebral atď.

Dejepis cirkevný dokladá, že už cisár Diocletian r. 287. rozkázal manichaeov páliť, stínať a majetky im odberať. Sv. Augustín písal proti nim. Pri tom všetkom nástupcovia tohoto učenia boli pauliciani od r. 657—1115; euchéti čiže enthusiasti v IX. storočí a bogomili.

Bogomili.

Sekta táto s učením Manesovým o hlavných závadách sa srovnávajúca, povstala v XII. storočí. O nej písala pôvodne Anna Komnena a Euthymius Zygabenus Panopliae. Slovo Bogomil je pôvodu slovanského, značí to, čo grécke Theofilos. Pôvodne bogomili v starom Srbsku, v Moesii, sídlili a ich učenie ďaleko-široko na Balkánskom polostrove sa rozšírilo. „Toto rozlične menované massilinské čili bogomilské rozkolníctvo, píše Euthymius (de Massilinis p. 112) po všetkých mestách a okoliach roztrúseno panuje.“ Ale ono i ďalej siahalo. Za panovania cára Petra v Rusku r. 927—967, objavil sa arcikacír pop Bogomil (nepochybne Jeremij, pop bulharský), od ktorého sa i sekta menovala. Jeho propaganda prevýšila všetky predošlé manichaejské pokusy, lebo sekte dal zvláštny slovansko-národný ráz [1]), tak že i syn Samuela cára, menom Gábriel, a manželka jeho, stali sa Bogomilovými privrženci.

Prospech Bogomilov vysvetľuje sa z hlasov samých protivníkov. Národu ľúbilo sa ich zovnútorné chovanie, lebo boli prísneho života, asketi. Učenie svoje ale pôvabne vysvetľovali každému, kto si žiadal poznať tajemstvo náboženské, ako je: stvorenie sveta, človeka, spasenie duše a život budúci. Pravoverní učitelia to nemohli učiniť, aby sa neuchýlili od Písma. Ich demokratické učenie: že netreba poslúchať vladára, že chrámy sú zbytočné, že boháčov treba potupovať, bolo veľmi populárne. Ale mali i vlastnú literatúru bohatú. Knihy od Jeremija popa bulharského pochádzajúce, nazývajú sa: „Lživými knihami“ a sú zapovedené. Sú ešte i iné knihy na pr. Znamenie šťastných i nešťastných dní. Knihy hvezdárske, čarodejnícke a hadačské, ako je: Gromnik, Martoloj čiže Ostrolog, Čarovnik, Myšlenik, Volchovnik (čarodejník), Putnik, Molnjanik, Bleskovnik, Kolednik, Zvezdočtec, Trepetnik atď. Bogomilovým učením zachvátené boly i prednejšie panie v Carihrade.

Cisár Alexius Komnenus bedlive vyšetroval správcu sekty, až i našiel istého *Basila,* ktorého k sebe pozval, aby s ním sa hádal. Cisár v súkromnosti rozmlúval s Basilom, a bedlive sa dopytoval na jeho učenie a zásady

[1]) Pipyn hist. lit. slov. 56. Dr. Máchal báj. slov. 11.

Digitized by Google

ale posadil v tej dvorane i jednoho pisára za oponu, ktorý všetko značil. Tu po skončenej hádke vytiahla sa opona, a senát i duchovenstvo už tam bolo shromaždené, ako súdna stolica. Basil učenie svoje neodvolal, ačpráve mu bolo smrťou hrozené. Medzitým boli vynajdení i jeho dvanásti vierozvestovia, z ktorých niektorí sa priznali, že sú bogomilovia, iní ale to tajili. Cisár, neznajúc rozoznať pretvarujúcich sa, vinných od nevinných, vymyslel poznovu podvod, a síce dal vyhlásiť všetkým výrok smrti a rozkázal dve hranice postaviť. Na jednej z oboch dal kríž postaviť, aby tí, ktorí chcú ako praví kresťania zomrieť, išli na hranicu krížom označenú. (Bogomili totiž kríž nenávideli.) Mnohí tak učinili, šli, a neboli spálení, len prísne napomenutí, lebo ich cisár chcel len zkúsiť. Ani bogomilovia neboli spálení, ovšem ale uväznení. Cisár väzňov navštevoval a omilostil každého, kto sa bogomilstva zrieknul. Basil ale svoje vyznanie odvolať nechcel, a keď bol i na hranicu odsúdený, neohrožene podstúpil smrť r. 1119.

Bogomilstvo týmto spôsobom nebolo vykorenené, lebo ešte patriarcha Germanus II. za potrebné uznal r. 1239 proti bogomilom kázať.

Učenie Bogomilov.

S istotou sa tvrdiť môže, že Basil z kníh manichaejských a messalinských čerpal svoje učenie.[1]) Malo toto veľký vplyv na národné predstavy ľudu slovanského. Basil totiž prispôsoboval k bájom prostonárodným i učenie o stvorení sveta, o pôvodu človeka, o jeho pádu a vykúpení, o osudu duší po smrti atď. Učenie toto natoľko je dôležité pre nás, že z neho mnohé pojmy, predstavy, obrady, povery a báje sa vysvetľujú, ktoré ináče by temné zostaly. Ale zaujímavé je i preto, že dáva príležitosť nahliadnúť, ako hlboko prirodzené náboženstvo Slovanov siahalo do tajemství božích. Bogomilovia znali, ako dobrí theologovia, celú sústavu náboženstva na istých prirodzených základoch (dogmách) v bezvadnej súvislosti a dôslednosti predniesť a záhadné veci umne vysvetliť. Ich hlbokomyslné ponímanie je obdivuhodné. No bogomilovia učili toto:

O prvom stave božstva (Theogonii).

V nekonečnej minulosti a vo večnom pokoji ležal Vesmír. Tu dolu nebolo zeme, tam hore nebolo neba, ale boly len prepasť a vzduch. — Ďaleko na juhu ležalo kráľovstvo svetla a slávy, naproti tomu na severe rozkladalo sa kráľovstvo tmy a černosti.[2]) Oba boly samo sebou povstalé, večné a jedno druhému proti postavené.

---

[1]) Wolf Hist. Bogom. p. 18. Dr. Kurtz Kirchengesch. Mitau 1858.

[2]) Stopy bogomilského učenia v mnohých pádoch dajú sa poznať i v našom bájesloví, na ktoré poukázať tuná príležitosť sa zavdáva. Tak jedna povesť (Rps. XIV. str. 17, obšírne v Sborníku už sdelená) nápadne na učenie bogomilské naráža.

Digitized by Google

Kráľovstvo svetla pozostávalo z päť čistých prvotín, totiž zo svetla, čistej vody, jasného povetria, jemného ohňa a čistého vzduchu. A tu na juhu sídlilo dobré božstvo čiže belbožstvo. — Kráľovstvo tmy záležalo z päť kalných prvotín, akožto: z temnej hmoty (materie), mútnej vody, víchra, žeravého ohňa bez svetla, a dymu. A tu na severe sídlilo zlé božstvo čiže černobožstvo.

Belbožstvo obkľučovalo dvanásť čistých bielych z prasvetla vyvinuvších sa duchov (aeonov), s ktorými v svetlo-svetlej krajine v mieru a svornosti panovalo. Naproti tomu černobožstvo obkľučovalo dvanásť kalných čiernych duchov z pratemnosti povstalých, s ktorými černobožstvo v ustavičnom rozbroji a sváru panovalo.

Tak dlhé veky tieto kráľovstvá, poťažne božstvá, zostávaly oddelené, jedno v sláve a pokoji a druhé v temnosti a sváru.

Stvorenie sveta.

Raz černobožstvo, keď videlo slávu a blesk kráľovstva svetla, zo závisti vyrútilo sa v dvanásť prúdoch so severného stanoviska na juh, na kráľostvo svetla. Pustená hmota vždy bližšie prichádzala a začala sa topiť a rútiť do nekonečnej prepasti, ktorá ležala medzi oboma kráľovstvami. V prepasti hmota na hmotu sa kopila a začala ohrožovať i hranice kráľovstva svetla. Keď to pozorovalo belbožstvo, že hmota nebezpečnou sa stáva, poslalo zo svojich mocí Matku života v podobe teplého vetra. Keď ale tento teplý vietor (Matka života) do styku prišiel so stuhlou hmotou, táto sa síce začala topiť a ustupovať, ale zachytila aj celé kruhy hmoty i z tohoto teplého vetra (ducha) a zostaly oživotnené. Z veľkých kusov povstaly obromné živé potvory a obri. Z menších kusov topiacej sa hmoty (massy) povstaly zvery, ryby, vtáci, z malých kusov červíky, chrobáky a všelijaký hmyz, z iných zase, zeliny, kry, stromy a všetko,

---

Povesť táto o bielom a čiernom duchovi je asi tohoto obsahu: V jednom zámku bývali dvaja bratia: Biely bol dobrý a čierny zlý, a preto sa naskrze nesnášali. Následkom nesváru celý zámok i so všetkým živým tvorom do zakliatia prišiel. — Keď do toho zámku zakliateho človek prišiel, vyrútil sa naň jeden Drak a bol by ho spálil a zahubil, keby mu biely duch — brat toho čierneho — na pomoc nebol prišiel. Človek dakoval za pomoc bielemu duchovi, tento ho ale upozornil, aby sa čiernemu duchovi nedal zviesť, lebo ináče zahynie atď.

Čo sa ináče tohoto princípu dualistického týka, je najprimitívnejší spôsob a najprirodzenejší kosmogenické názory vysvetľovať, naproti tomu monotheism je pri abstraktný pochop. Z dualismu vysvetľujú sa staroiranské predstavy o spoločnom nepriateľskom tvorení Ormuzda a Ahrimana, tak i turecko-finské o pôvode sveta. Ba práve dualistické skazky o stvorení sveta známe sú i u amerických Huronov-Irokazow a Algenkincov. Z tohoto vidno, že tieto názory boly všeobecné, všenárodné, bolo to všeobecné *východište* prirodzených náboženstvi a nedá sa tvrdiť, žeby tieto názory boli Slovania prijali od iných národov, alebo iné národy od Slovanov. Potom ale rozličným smerom sa vyviňovaly a vysvetľovaly, podľa názorov národo-individualných, tak že u Slovanov dualismus temer sa stratil.

Digitized by Google

čo žije na svete. Medzitým povstaly i mnohé potvory a nepodarené zvery, živočíchy, ktoré pod vlastnou tarchou klesaly, iné proti iným sa brániť neznaly a hneď i vykazené boly atď. Dobrá však Matka Života [1]) smilovala sa nad takýmito nepodarenými tvorami, a napravovala ich, aby na svete mohly žiť a svoje pokolenie zachovať.

Týmto teda spôsobom, keď sa smiešal teplý vietor (duch) s hmotou, povstalo tretie miešané kráľovstvo, a to je tento svet.

Stvorenie prvého dokonalého človeka.

I videl kráľ svetla (Belboh), že kráľ tmy (Černoboh) svoju moc rozširuje, splodil s Matkou života prvého človeka, aby sa potýkal s mocou temnosti. Jeho brnenie záležalo z päť čistých prvotín. Jeho telo ale z jemnej svetlej hmoty [2]) a tak bol ozdobný, že nad jeho krásou užasnulo sa i samé černobožstvo, lebo bol božskými vlastnosťami opatrený. I potýkal sa tento dokonalý človek na tomto svete s tvorami zo svetla a hmoty povstalými za istý čas, ale moc temnosti so všetkých strán tak ho obkľúčila, že jednu čiastku svojho brnenia svetlového utratil a bol by i zahynul, keby nebol prosil otca, kráľa svetla, aby ho vysvobodil.

(Vykúpenie.) A keď videl kráľ svetla súženie prvého človeka, že sa udržať nemôže, smiloval sa nad ním a poslal mu na pomoc vykupiteľa: Živého ducha. Tento Živý duch postavil na nebi osem svetiel a síce: slnce, mesiac a hviezdy (obežnice), aby svietily v temnosti, a vyznačil im kruhy, v ktorých by sa točily. A pustil loď s 12 nádobami, ktorá by očistené (od hmoty slobodné) duše naberala a do svetlového kráľovstva prenášala. Do lode tejto osadil i prvého človeka, aby lúčami svietil a pomáhal priťahovať tu na zemi pozostalé prvotiny. Mesiac je tá loď

---

[1]) Pod rozličnými menami opisuje sa táto Matka života i v bájesloví a nazýva sa Svetoplodzou. V jednej básni z IX. storočia hexametrom písanej a do češtiny preloženej (Výbor lit. české) má Svetoplodza úlohu: stvorenie »nesličné a spotvorené« opraviť, pretvoriť a do života schopným učiniť. Píše sa totiž:

»Mám ves, svět vzploditi svú moci,
Neb všecko mám otchovati
Jakož všeho sveta Mati.

Ach! dobre by bylo, bych človeka as jednoho mohla stvořiti slávneho, by nebylo ztraceno, od počátku co stvořeno, bych v tom stvoru své poklady skládala i vše ohrady«. Svetoplodza i s cnosťami panny utvorila zo zeme človeka a Boh udelil mu dušu. Panny pak obdarily ho cnostiami. Čo keď sa stalo, v radosti zapleskaly dlaňmi: »Druha druhu se vzlíbachu a všecky ho požehnachu.«

Takej povahy je i Mája, matka plodivej prírody, ktorej brezové stromky usekné na poctu sa stavajú, ale i Živena, Zlatá baba; Roženice, pôrod a vychovávanie deťí obstarávajú, ale i Kvetna kvetov a oviec kotelnica, opatrovkyňa atď. čo s bohomilským učením úplne sa srovnáva.

[2]) Ľud slovenský si báji, že prvého človeka telo bolo biele, polo-priezračné, bez mäsť necítiace; a nechty na prstoch držia sa za pozostatok takého tela.

Digitized by Google

s dvanásť nádobami, ktorá na nove sa naplňuje (do roka 12 ráz) dušami, vezie ich do slnečných končín a tam na schode ich vykladá.

Živý duch to činí, že kde aká duša hmotou uväznená, kde aká miešanina svetla s tmou a v akomkoľvek útvare sa nachodí, keď sa prečistí (prelievaním do iných tiel) dostane sa na loď, a prenesená býva opäť ta zkadiaľ pochádza, — do kráľovstva svetla. Takýmto spôsobom i prvý človek vykúpený bol.[1])

Stvorenie druhého človeka.

Keď kráľ tmy spozoroval, že okrasu sveta, prvého človeka utratil a iné tvory živé oslobodené bývajú, len hmota bezživotná zostáva na svete, rozzlobil sa náramne. I povolal do porady zloduchov a poukazujúc na nebezpečenstvo a ujmu ktorá sa mu činí, usniesli sa vospolok na tom, že podľa toho vzoru ako kráľ svetla i oni nové nebo, novú zem a druhého človeka stvoria, takého asi ako ten prvý, ktorého krásu a slávu s úžasom obdivovali. I tak sa stalo. Zloduchovia učinili postavu človeka z prečistenej hmoty a vody, vápenca a hliny, a postavili ju na nohy. Poneváč ale postava bola bezdušná, teda nasbierali čiastky svetla a vdúchli ich do postavy ľudskej. Avšak čiastky svetla nebyvše náležite sústrednené, neujaly sa pre riedkosť hmoty, ale padly na zem a na zemi oživotvorily z postavy sem a tam vytekajúcu tekutinu a táto stalo sa hadom.[2])

Kráľ tmy (Černoboh) nevediac si ďalej poradiť, ako postavu ľudskú oživotvoriť, poslal s prosbou poslov ku kráľovi svetla, aby útvar ľudského tela dušou (životom) obdaril, že potom mu dá jednu čiastku ľudí (do-

---

[1]) Báj tento o prevážaní duší na druhý svet i v národnej srbskej piesni sa zachoval. Pravda že prievozníci kresťanské mená majú: sv. Mikuláš a sv. Ilija. Obsah samej piesne je tento:

Rástlo drevo (strom) prostred rája
Plemenitá dafija (oliva),
Plemenito rodila
Zlatie vetve spustila,
Listie jej je strieborné.
Pod ňou stojí zlatá posteľ (prestol)
Celá kvetím pokrytá,
Najviac ale basilikou,
Tak tiež ruží červenými;
Na nej odpočíva svätý,
Svätý otec Mikuláš.
K nemu priblíži sa Eliaš,
Mieronosný vývoda:
Povstaň Mikuláši bychom
Šli na Hora pripraviť si koráb
A prevezli duše
Z onoho sveta na tento.

[2]) Had je báječný zemeplaz. On sa predstavuje ako múdry, lieky znajúci a poklady strážiaci, má na hlave zlatú korunu. Kto nosí hadacie oči, vidí v noci; kto nosí pri sebe hlavu, nikto ho nevidí; kto mu korunu odníme, boháčom sa stane Indovia zvlášte hadov zbožňujú.

Digitized by Google

brých), čo mu budú nebeské výsosti obývať. Kráľ svetla dal sa nakloniť a poslal Matku života, čo ľudskú postavu duchom a životom obdarila. Týmto spôsobom dostal síce človek čiastku svetla t. j. dušu, ale telo je z hmoty, plné zlých žiadostí a smyslností. Podobne prvému tomuto človekovi i žena bola stvorená, ale len preto, aby čiastky svetla sa rozdelily a hmotou viazané boly.

Zprvu človek nevedel, že je on i nebeského pôvodu, že nosí čiastku svetla v sebe, ale to i zloduchovia všemožne pred ním ukrývali, že sa môže do kráľovstva svetla dostať; a preto dovolené bolo ľudom so všetkých stromov ovocia požívať, len so „stromu poznania“ nie. Ale to nič neprospelo, lebo had ducha svetlového majúci, zradil im toto tajemstvo, že človek má nároky na kráľovstvo svetlové (nebeské). A v tejto viere začali ľudia i žiť a zloduchom sa protiviť.

Medzitým zloduchovia nevediac si poradiť ináč s ľudmi seba povedomými, premyšlovali o tom, ako by sa sami zošľachtiť a do pôvabného kráľovstva svetla prísť mohli. I prišli na to, že sa zošľachtia, keď s ľudskými ženami budú obcovať. Obcovali teda s ľudskými ženami a s plodili obrov. [1]) Títo obrovia ale aby si samostatné kráľovstvo založiť mohli, zprotivili sa samému kráľovi tmy. Keď ale kráľ tmy pred nimi sa nemohol obrániť, lebo boli silnejší, teda pustil potopu sveta [2]) a obrov vytopil.

---

[1]) O týchto obroch i iné národy bája, na pr. Gréci Titanov opisujú ako veľkej postavy ľudí, ktorí nebo opovážili sa dobíjať, ale od Jupitera porazení a zničení boli. Židovská tradícia (I. Mojž. 6. 6) asi v tom spôsobe sa predstavuje, ako bogomili učia a je zretedlnejšia. U všetkych Slovanov zachovala sa tradícia, že obri čiže veliká ni, boli ohromní, vysokí až do oblakov, najväčšie lesy boly im po kolená. More prekračovali ako nejaký potôčok. Zem sa pod nimi triasla. Keď z luka vystrelil, desať dní letela strela... (Dr. Máchal str. 16.) — V slovenských povestiach často sa opisujú takíto velikáni čiže siláci. Valibuk trhal buky ako konope; Železolej železo miesil a ich kamarát, keď mlynský kameň stisol, mlieko z neho tieklo. Ale sa pripomínajú podľa mena ešte i iní, na pr. (Slov. pov. Škult. Dobš. str. 415, 548, 567.) Dlháň znal sa vytiahnúť po oblaky, Jedúch bol nenasícený. Žarook videl do nekonečnosti. Behúň sedem krajín pod nocou sbehal. Piják vypil jazero. Zimko od zimy sa triasol atď. Všetky tieto tradície sú len varianty tohože bogomilského báju o obroch.

[2]) I tradícia o potope sveta u Litvanov (kmena to slovanského) sa zachovala a opisuje sa nasledovne. Keď Pramžimas, najvyšší boh, zo svojho stánu nebeského na svet hľadel a videl medzi ľudmi neprávosť a vojnu (iste i proti nemu), poslal dvoch velikánov (veľmoci) Vandu a Vejas (vodu a vietor) na hriešny svet — ktorí za dvadsať dní a nocí všetko spustošili (vytopili). Potom zase pozrel dolu, práve keď nebeské oriešky jiedol (Perúnovi boli oriešky posvätné), hodil Pramžimas jednu škrupinu dolu, ktorá na najvyšší vrch padla, a tuná sa zvieratá a niekoľko ľudí (pred potopou) zachovalo, všetci vstúpili do škrupiny a tá plávala na vodách všetko prikrývajúcich. Boh ale i tretí raz obličaj na zem obrátil a rozkázal, aby sa búrka utíšila a voda spľasla. Všetci ľudia vyšli a rozišli sa po svete, len jeden pár zostal v tom kraji, z ktorého Litvania pochádzajú. Oni boli ale už starí, neplodní a rmútili sa. Ale boh poslal im potešiteľa Linxmine, totiž dúhu, ktorá im radu dala, aby prez kosti zeme, skaly = λιθος, skákali; i deväť ráz skočili a deväť párov ľudí povstalo, a títo boli predkovia deväť litavských pokolení. (Norbutt.)

Digitized by Google

Od toho času usiluje sa kráľ temnosti všetko zlé na svete rozšíriť i so svojimi zloduchy, a potlačiť všetko dobré, aby žiadna živá duša nevymohla sa a do kráľovstva svetla neprišla. Pri všetkom ale násilí nemôže to zamedziť, aby sa niektoré duše od hmoty neosvobodili a ako čisté (svetlé) na lodi s dvanásť nádobami, do kráľovstva svetla neboly prenesené.

(Vykúpenie.) Každá duša je hmotou t. j. telom obťažená, a od tohoto tela musí byť osvobodená. Toto očišťovanie, čiže vykúpenie, deje sa tak, že duša človeka môže do päť rozličných telies prejsť a tam sa pretríbiť, a síce človek zhovädilý do zvierat, na pr. do koňa, vlka, medveďa, aby trápený bol; alebo do rastlín, na pr. do žita, jačmeňa, aby ako tieto rastliny ľudia žali, mlátili a mleli i oni žatí, mlátení a mletí boli; alebo do nemých telies, ako je voda, zem, povetrie, aby ako chodili, máchali i oni urážaní a tlačení boli. Alebo do chudobných ľudí prechodia duše bohatých, aby okolo chodili a žobrali. Naposledy do bogomilov novákov, aby dobročinnosť zvlášte vyvoleným preukazovali, im posluhovali a jedlá prinášali. [1])

Takto prečistené duše len bogomili majú a vo sne prenesení bývajú do kráľovstva svetla a nebude vzkríšenie osobné (ako kresťania učia) ale očistené duše splynú s božstvom svetla.

---

[1]) Povera, že duša prechodí do rozličných telies, tak je obecná a bežná v podaniach ľudu, ako nikde inde, a keď i mnohých iných povier prameň sa dá vyskúmať, táto to nedopustí. Medzitým podmienečne možno tvrdiť, že povera táto rozšírením bogomilstva ešte podnes i v stredných vrstvách ľudu sa udržuje. No tento prechod duší môže byť dvojaký, a síce: v smysle bogomilskom: *metempsychósis*, podľa ktorého sa duša človeka v inom tele čistí, a je nútený. Musí teda prejsť do dajednej z päť tried, aby prečistená mohla sa spojiť s večným svetlom. Druhý spôsob núteného prechodu stáva sa následkom kliatby, alebo čarodejstva a tento veľmi často prichodí v povestiach a tradíciach ľudu. Kliatba takáto býva dočasná a kladie sa vysvobodzenie pod istou výminkou, na oko nemožnou. Na pr.: matka troch synov zakľaje na havranov dotedy, kým ich najbližšia rodina (sestra) nevyslobodí tak, že za sedem rokov, sedem mesiacov, sedem dní slova neprerieknе. (Rim. pov. 81.) Alebo šiesti bratia pre nesvornosť boli zakliati na levov, medveďov a vlkov dotedy, kým jeden druhému dobrým neposlúži. (Škult. Dobš. pov. 12.) Takého obsahu sú i povesti: Škult. Dobš. 64. 257. 26. Krom týchto sú ešte i takrečené kosmogonické pretvory, ktoré nikdy odkliate nebývajú, ale navždy tými zostanú. Na pr. Ropucha povstala zo starej zlej ženy; mačka z hriešnej kňahyne; vlk z pažravého človeka; medveď z mlynára; vrana z vedomkyne; havran z lúpežníka; psi zo zlých bratov; veverica zo zlého ducha; sýkorka z upečeného macochou chlapca; vŕba z plodnej ženy; javor zo zakliatej matkou Anny; čakanka (Cichorium Intybus) z milenky p dlého vojaka; materina dúška (Thymus) zo zomrelej matky: lalia z panny čerto zakliatej; žltá lalia zo ženy nevernej.

Tento priechod duší môže byť v smysle indickom: *avatara*, čiže pretvar dobr voľný. Tento sa prevádza čarodejníctvom a ľubovoľne premení sa na kohúta, j straba, proso, koňa. Striga pretvorí sa na motýľa, jabloň, hrušku, studničku. Vlkol na vlka, Radúz a Ludmila na pšenicu, ženca, jazero, chrám a mušku atď.

Digitized by Google

Konec sveta.

Takéto očisťovanie od hmoty ešte trvať bude 5533 rokov. Naposledy príde ešte posledný oheň a prečistí ešte pozostalé duše a nastúpi „Obnovenie sveta“ (apokatastasis). Všetko totiž svetlo bude oslobodené od hmoty. Kráľovstvo svetla opäť na juhu a kráľovstvo tmy na severe svoje predešlé sídla zaujmu a bude panovať medzi nimi večný pokoj!

Tohoto obsahu je učenie bogomilské. Čo sa života bogomilov týka, to i ich neprajníci otvorene vyznávajú, že boli veľmi mravní, striezliví, asketi. Za zakázané jedlá držali: mäso, syr, vajcia i mlieko a všetko, čo by zo zvierat pochádzalo. Považovali sa za bohorodičov, lebo že nosia a rodia božie slovo t. j. iných vyučujú. Chrámy považovali za domy zlých duchov, lebo vraj najvyšší Boh tam nebýva ale v nebi. Kríž nenávideli. Modlili sa len modlitbu Páne, klačiac vodne sedem a v noci päť ráz. Manželstvo zatracovali, lebo tým sa nie malá čiastka hmoty rozmnožuje, ktorá od zla pochodí. Zlých duchov uctili nie preto, aby im osožili, ale aby im neškodili.

Učenie toto natoľko je dôležité, že z neho mnohé názory a predstavy bájeslovné sa vysvetľujú a vysvetľuje sa i pálenie mŕtvol za časov pohanských. Slováci totiž verili, že telo (hmota) je pôvodu zlého, ono väzní dušu; duša ale že pochodí zo svetla, a preto oslobodená má byť od hmoty; ponevač ale pokiaľ telo človeka trvá i po smrti, do toho času nemôže byť oslobodená, lieta ona ako vták sem-tam po stromoch, ako to spievanka udáva:

Vyletela duša z tela, žiaden nevie kam letela,
sadla ona na hájiček, na zelený konáriček.

Duša teda lietala v podobe holuba, rosu pije a mannu jie do toho času, pokiaľ telo ohňom znivočené nebude. Duša takáto pridržuje sa i odevu a brnenia a preto pohania pálievali všetko čo mrtvému prináležalo a čo mu milého bolo, nevyjmúc ani zvieratá.

Duša takto oslobodená letela do navy (neba) podľa báju litvanského: mliečnou cestou, ktorá sa nazýva i „cesta vtákov“. Nava, (stan, raj) je to miesto, kde sa shromažďujú oslávené duše, a tu dostávajú sto smyslov, aby radosť a rozkoš požívať mohly. Je to nebo, kráľovstvo svetla (dobrého božstva). V slov. povestiach (Škult. Dobš. 319, 345. Rim. pov. 46, 5) doprosta nazýva sa skleneným (t. j. skvelým, jasným, bielym) zámkom. Tu sa narodenie, šťastie, osud i smrť rozhoduje (Škult. Dobš. 344), odmena alebo pokuta ustanovuje. Tu o všetkom sa vyzvedieť a pou iť možno. Na jasnom zámku stojí strom zlaté jablká rodiaci, a v jab kách tých sú duše ľudské na svet prísť majúce. Tu nachodí sa studn čka vody živej i mŕtvej. Tu visí trúba ruchu prírodného a meč víťazný.

Do tohoto zámku ide sa po schodoch olovených, strieborných a zlat ch, a preto tým cieľom do popolníc dávaly sa peniaze takrečené bar-

Digitized by Google

barské. Ale schody tieto i z vtáčacích koštialikov záležia (Pov. Rim. 87) a preto tým cieľom do popolníc dávaly sa i vtáčacie koštialiky, ako i v skutku nalezajú sa v mohylách niredházskych. Litvania bája, (Hanusch Wis. d. slav. Mythus str. 415) „že duše na druhý svet ísť majúce (do skleného zámku) musia sa na vysoký vrch, Anafelas menovaný, driapať, preto mrtvým do hrobu vtáčie drapy a pazúry dávali, ale i iné také veci, pomocou ktorých by sa driapať mohly.“ Duše zomrelých dobrých sú postavy vzdušné, biele, čisté, ženské pohlavie utratia; zlých ľudí duše ale sú čiernymi škvrnami označené.

Digitized by Google

Púchovské starožitnosti.

Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O' Caroll-a.

Podáva: *A. Halaša.*

(Pokračovanie.)

VII.

Keď som týmto spôsobom *prvé oddelenie* za úplne preskúmané považoval, dal som preborit murovanú stenu, deliacu prvé oddelenie od druhého, ku ktorému poslednejšiemu bol možný prístup len so strany; ináčej by sa pri kopaní zamestnaní ľudia s čakanmi a rýlami ťažko boli mohli pohybovať. V tomto priestore, ako aj v nasledujúcom treťom a štvrtom najdené predmety pozoruhodne odchyľovaly sa od predmetov z oddelenia prvého, ačpráve obkružujúci múr bol ten istý a jedine priečne múry boly z pozdejšej doby, lebo nebolo v nich takmer žiadnych potočných kameňov, ale jedine veľké pieskovce a vápence, spájané jednoduchou maltou, naskrze nie takou pevnou, akú obdivujeme na ruinách stredovekých hradov.

Spomenutý obkružujúci múr bol na červeno prepálený; priečne múry naproti tomu neukazovaly žiadne stopy ohňa. Hĺbka priestoru obnášala len 1·5 m., za tým nasledovala skala. Zem bola čierna, mastná. Najdené predmety pochádzaly síce z predhistorických časov, avšak nepodávaly žiadneho obrazu istej určitej doby, lebo železo i bronze prichádzaly smiešano spolu z dávnejších i pozdejších časov. Nástroje železné vôbec nenašly sa žiadne.

Z najdených predmetov podávam nasledovné:

Na obrázci č. 26.: *a.* železná ostroha s mimoriadne ťažkým ostenom a s krátkymi ramenami; *b.* železný kľúč, pravdepodobne rimanského pôvodu; *c.* veľmi tenký prsteň, s vrúbeným, avšak na nepoznanie zhrdzaveným predmetom; *d.* fibula so zhrdzavelou špirálou a s pošvou pre ihlu odlomenou. Okrem toho našly sa početné železné šípy rozličnej formy (Viď obrazec 27. č. 1—44).

Všetky tieto železné predmety nachádzaly sa v hĺbke 30—40. cm., kdežto dva predmety bronzové, a síce fibulu formy harfovej a náramok

Digitized by Google

na oboch koncoch s hadovitým ornamentom, našli sme v hĺbke $1^1/_2$ m. na samej skale. (Obr. č. 26.: *e.*)

Keramika v tomto oddelení bola zastúpená zvláštnymi črepami nádob v ruke robených. (Viď obr. 28. v piatom a šiestom rade č. 1—9.) Všetky sú na červeno vypálené, ani zvonku ani zdnuká nehladené, s hlboko vrezanými ornamentami. Sú to len malé zlomky, avšak dokazujú vo výrobe veľkú pilnosť a dobrý vkus.

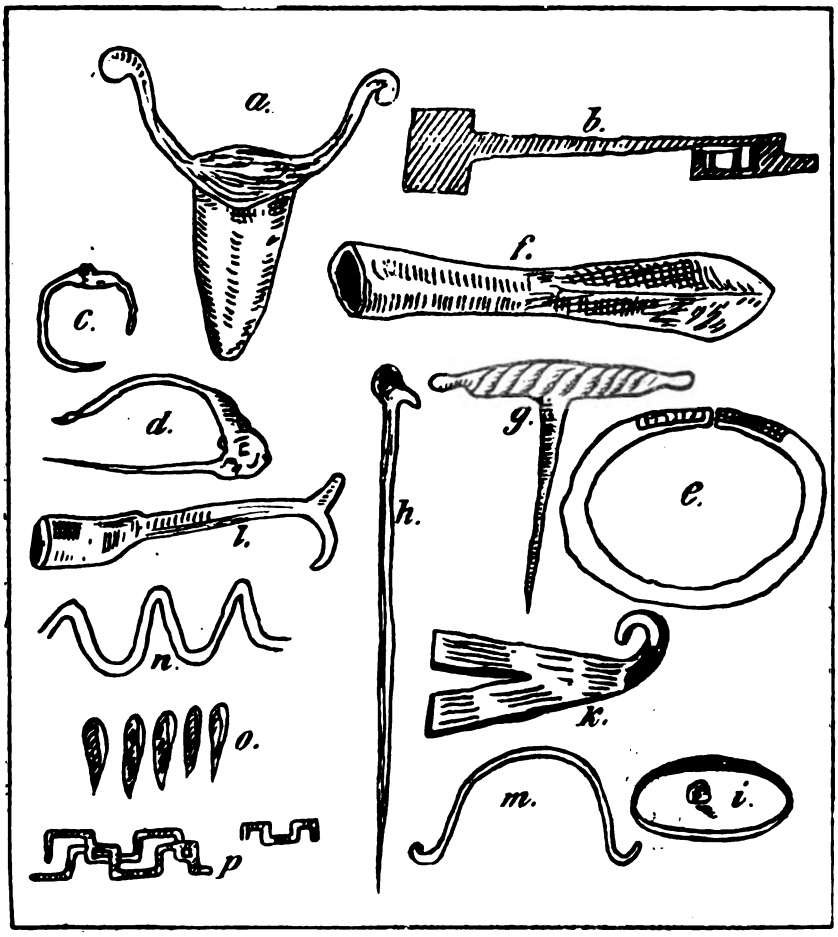

Obr. 26.

Preskúmajúc aj tieto tri oddelenia, prešli sme na západnú stranu skaly, kde bolo treba prezrieť priestor 20 m. široký a 50 m. dl' ý. Poneváč priestor tento sa značne sosypal, práca bola natoľko obľahče á, že sa mohlo kopať hneď do brehu a ustáliť rozdielnosť vrství zem e, ktoré boly nasledovné:

1. Kultúrna pôda na 1. m.
2. Žltá hlina na 1 m.

Digitized by Google

3. Vápencové drobné kamenie v neurčitej hrúbke, bez nánesu (lösu).

Na tomto mieste objavily sa najpočetnejšie a najzajímavejšie nálezy, nielen medené a bronzové, ale aj z keramiky. Železných vecí našlo sa

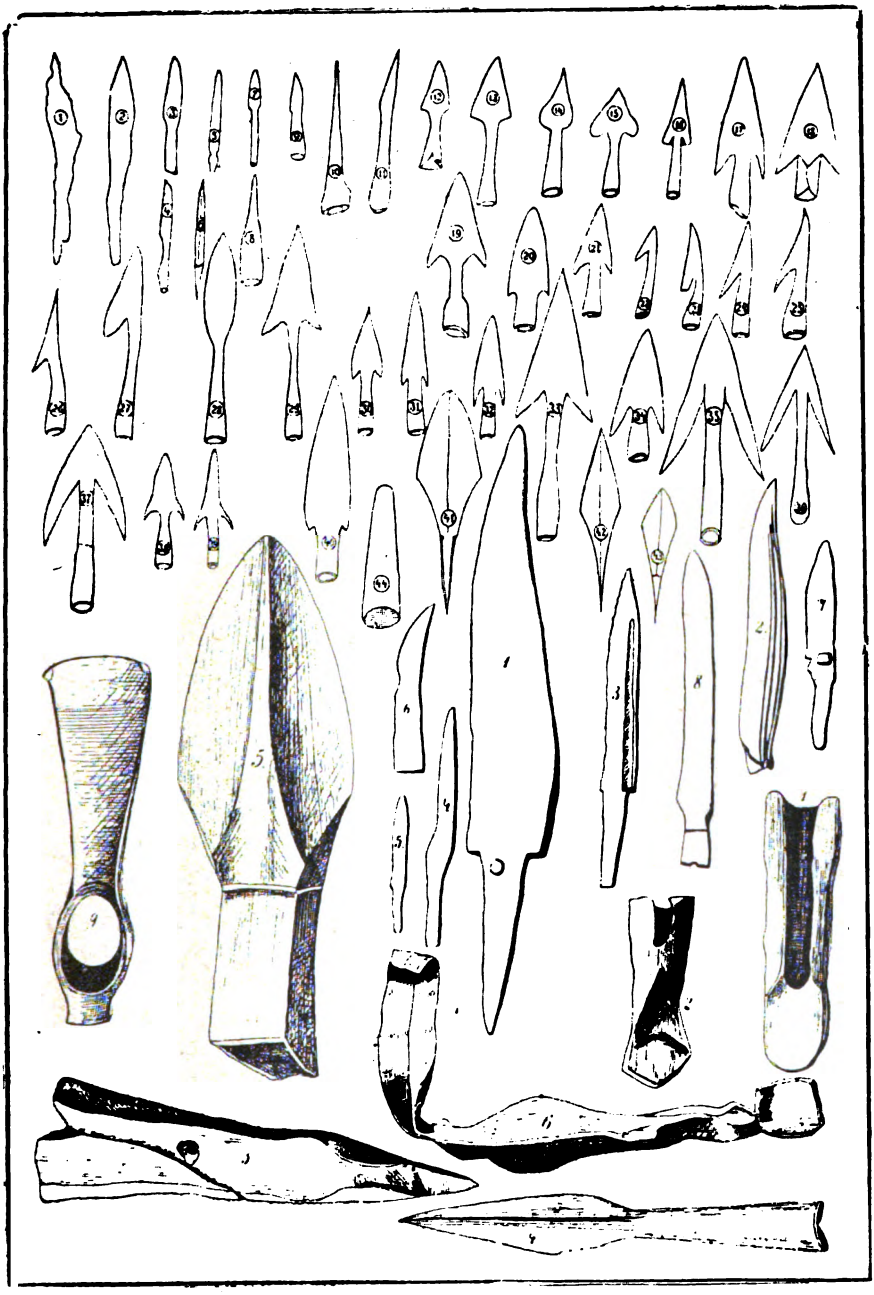

Obr. 27

Digitized by Google

veľmi málo, aj to len v najhornejšej vrstve a až nápadne málo zbrane a síce len: 36 kusov striel, 1 pika, 1 kopia, zlomky kopie, 1 sekera, 1 konec šable, 4 nože.

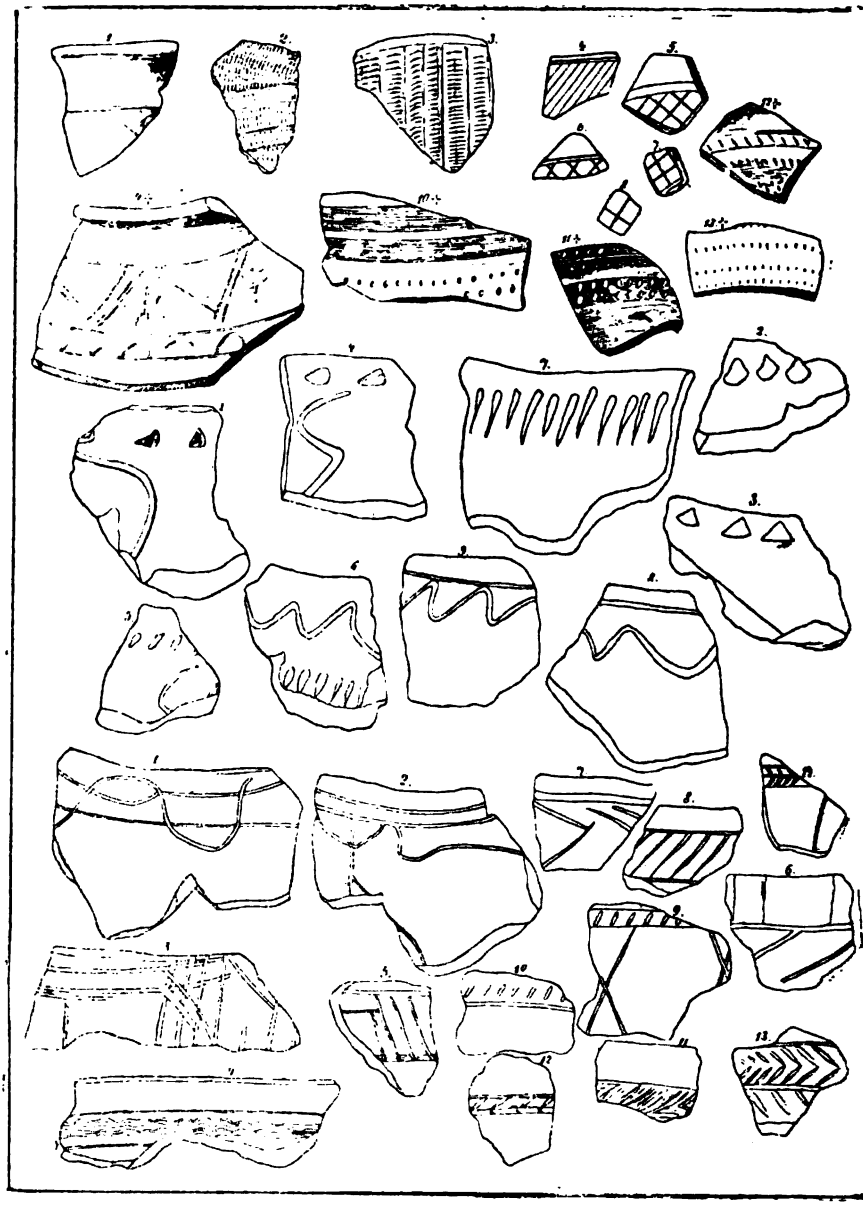

Obr. 28.

Strely sú zaímavé ich rozmanitosťon; začínajú sa v najprimitivnejšej forme bez ostí (Dorn), a končia sa s dobre formovanými, čisto spracovanými

Digitized by Google

koncami bez kotvičky. Len v prostriedku prichodí jedna alebo dve kotvičky (Widerhacken), kdežto bronzové strely takmer všetky sú duté, aby sa daly pripraviť na rúčky; najstaršie železné nemajú žiadnych dutín, avšak opatrené sú massívnou osťou ku vbitiu do drevenej týčky, a táto technika prichodí aj pri novších, čisto vyhotovených strelách. Na obraze č. 27. v prvých štyroch radoch od č. 1—44. sostavil som strely tak, ako si ich dľa veku predstavujem. Zo silných svorňov (Bolzen), aké prichodia pri Trenčianskom a Zemianskom Pohradí (viď obr. č. 26. *f.*), pri Púchovskej skale nenašlo sa ani jedneho.

Veľká pika na obr. č. 27/5. veľmi primitívne spracovaná, váhy 1.5 k., podobá sa asi našim dnes pri hospodárstve upotrebovaným rýlom, a zdala sa mi akoby primitívnym pluhom, súc na jednej strane cele plochá. Ako zbraň upotrebovaná bola viacej k udieraniu, než ku pichaniu. Asi z rimanských časov pocho díkopia č. 4. (najspodnejšia); ačpráve značne zahrdzavená, ukazuje peknú formu a úplnú techniku. — Č. 1. (v treťom rade od spodku) je železná sekera, ktorá na prehnutej drevenej rúčke bola pripravená a slúžila hlavne k úderom po hlave; preto je aj tupá.

Ostatné šípy sú bezvýznamné tým viacej, že zvláštna doba na nich určiť sa nedá.

Spomenuté štyri nože sú na obr. č. 27. pod č. 3. 4. 7. 8. (v štvrtom rade) vyobrazené. — Č. 8., je hladký nôž, s rúčkou $12^1/_2$ cm. dlhou. Bol veľmi potrebovaný, lebo ostrie je zodraté. — Č. 3., je zohnutý nôž, so žliebkom 3 mm. širokým na ľavej strane. Rúčka je 97 mm. dlhá a prechádza bez odseknutia do poriskového konca, ktorý je užší, ako rúčka.

Nôž č. 4., podobá sa bajonettu. Rúčka je 70 mm. dlhá, 8 mm. široká.

Č. 7., je krátky, špicatý, 12 mm. široký nôž, s rúčkou 60 mm. dlhou a bez odseknutia; na spodnom konci rúčky viďeť ostré vrúbkovanie a pri ňom nýťok s hlavičkou 5 mm. hrubou.

Č. 1. (v štvrtom rade) znázorňuje dýku podoby noža, aký som našiel v oddelení prvom v hrobe popolnicovom; rúčka je 19 cm. dlhá a 36 mm. široká a končí sa do špica; má podobu bronzového noža a môže byť blízka bronzovej dobe.

Z najdených predmetov spomenutia zasluhujú ešte: železná fibula so špirálou, podobnou obr. č. 26. *d.*; železný predmet, podobný fibule alebo sponke (obr. č. 26. *g.*); železná ihlica s hlavičkou (obr. č. 26. *h.*); okrúhly predmet so zlomeným čapíkom a trochu vyvýšeným okrajom, podobný pečiatke, avšak, súc zahrdzavený, nemožno určiť, či mal dáku gravúru. (Obr. č. 26. *i.*); polovica plechu prebodnutého, pozláteného, bez písiem i bez znakov alebo figúr, v priemere 45 mm.; — železný kľúč, primitívne zhotovený, zhrdzavený (obr. č. 26. *l.*); — železné ucho kotla (obr. č. 26. *m.*); — tri železné uchá so skríň rozličnej veľkosti; — tri okutia zámku dverového, tuho spálené; — háky a škripce dvier; — klince a rozličné výrobky primitívnej železnej kultúry.

Digitized by Google

VIII.

A teraz preidem na predmety keramiky, ktorá v kultúrnej pôde prichodí na tomto mieste v najväčšej rozmanitosti a ktorú som dla nasledovných oddelení sostavil:

I. keramika s hrubo kreslenými ornamentami;
II. „ s ornamentami vrezanými;
III. „ s vypuklo-tlačenými ornamentami;
IV. „ s vtlačenými ornamentami;
V. „ s malovanými ornamentami;
VI. „ s grafitom;
VII. „ rozličná.

Keramika č. I., prichodiaca v najväčšej hĺbke 1.5 m., podobá sa úplne tej, akú našiel som tiež v najväčšej hĺbke v oddelení prvom; chybujú tu jedine prstové odtisky, avšak miesto tých sú vtlaky zubové, zväčša okolo horného okrajku vo väčšej-menšej vzdialenosti od okrajku a s nimi v spojení, zjavne drevom hlbšie alebo plytkejšie vkresané pásy, v rozmanitých ťahoch, vinúce sa až ku spodku v šírke asi 5 mm. Pásy tie počínajú sa od hora asi takýmto závinkom (obr. č. 28. = 1. 4. 5. vtretom a štvrtom rade od hora.)

Medzi týmito popolnicami našly sa aj značne väčšie s odtiskami prstovými; avšak forma je tá istá.

Za touto nasledovala podobná druhá, pri ktorej hrdlo urny tým istým nástrojom okrášlené bolo nepravidelnými zúbkami (obr. č. 26. *n.*); medzi nimi aj so špicatými znakmi hlbšie alebo plytkejšie — tam, kde počína sa hrdlo — vkreslenými (obr. č. 26. *o.*). Na niektorých neprichodia vyššie spomenuté zúbkové ornamenty, ale hneď niže okrajku urny počínajú sa špicaté znaky (obr. č. 28. č. 7. (v treťom rade od vrchu). Tieto urny sú veľmi zhruba rukou robené, steny 15 mm., smiešané so silnými kremenistými zrnkami, a farbené šedo alebo bledo-červeno.

Teraz prichodí patrný úpadok v keramike, s primitívnymi čiarami parallelne s okrajom, tu i tu aj so slabo vkreslenými zúbkovatými okrasami, ako horc vyššie. Zatým s dvoma alebo s troma čiarami, pri ktorých idú priečky zúbkované ornamenty (obr. č. 28. č. 1. v treťom rade od spodku). Ba idú aj dve čiary parallelne s okrajom a pomedzi sú zúbky (č. 2.). Látka popolníc — čím väčšmi tratia sa ornamenty, až prejdú len v jednu alebo viacej krivých a šikmých čiar — je vždy horšia (obr. č. 28. č. 3. 5. 6. (v druhom rade od spodku) a zase len tam sú formy príjemnejšie, látka lepšia, spracovanie bedlivejšie, kde zjavujú sa zvlášte ornamenty, ačpráve aj tieto sú primitívne. Tu prídeme na ornamenty medzi dvoma čiarami s okrajom nádoby parallelnými, a z nákresov na obraze č. 28. č. 7—14. (v spodných troch radoch) čitateľ vidí, ako tieto čiarkovité okrasy prešly konečne do ornamentiky listovej.

Digitized by Google

Teraz nasleduje keramika s ornamentikou, tiež síce vkreslenou, avšak od predošlej deliacou sa i čo do úhľadnosti foriem, i čo do lepšieho a dobre vypáleného materiálu, ačpráve ornamenty neprezradzujú ďalej

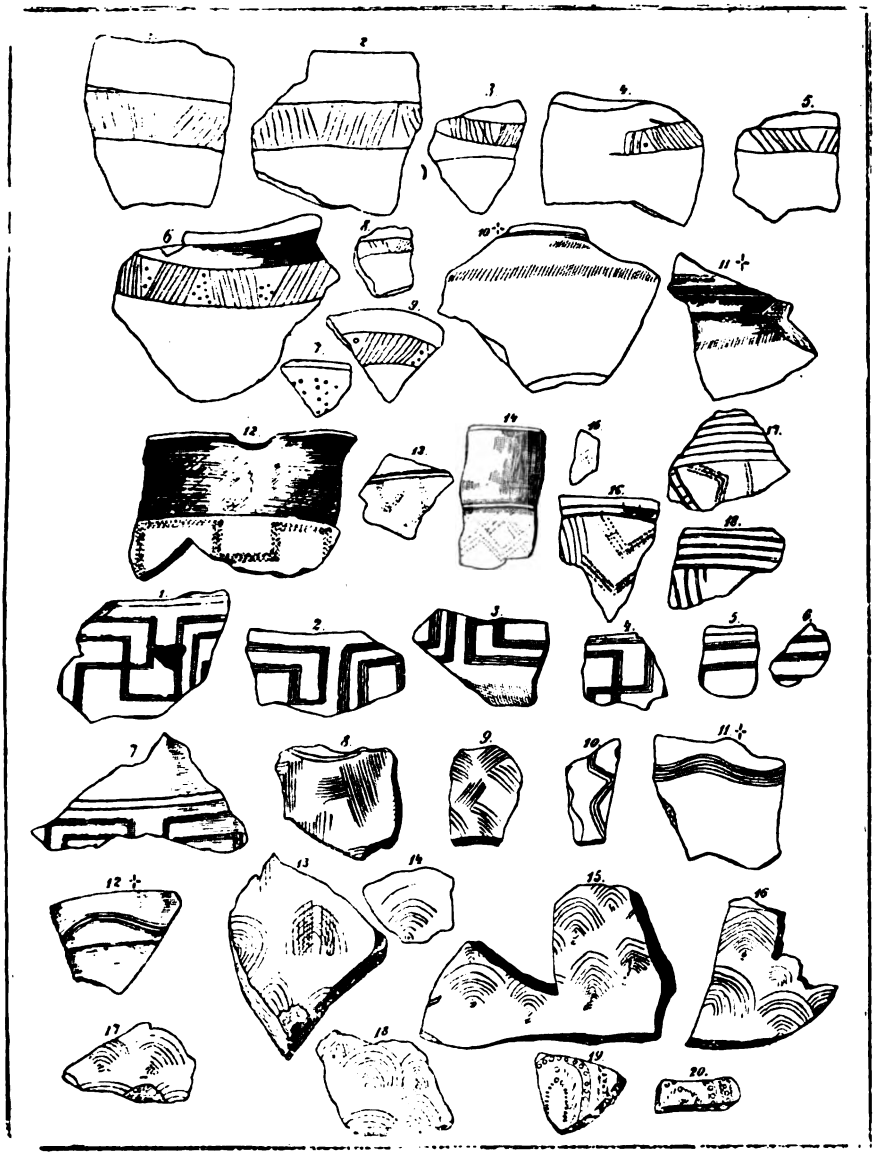

Obr. 29.

zvláštne kresličské umenie. Táto keramika pochodí z fabrikácie na kruhu (Drehscheibe) a nádoby s podobnými čiarovými okrasami prichodia takmer medzi všetkými chalcovými popolnicami už opísaného tretieho systému. (Sborník VIII, sv. 2., str. 116.) Črepy keramiky tejto podávam na obrazci

Digitized by Google

č. 29. č. 1—11. (od vrchu). Som toho presvedčenia, že i čiary i bodkovanie, ako vidno najzreteľnejšie pri obr. 29. č. 6. (v druhom rade od vrchu) s troma, piatimi a ôsmymi bodkami, musejú mať istý význam.

Z nádob nie na kruhu zhotovených — vo forme i v látke rozdielnych — s okrasami na hrubo vkresanými, predchodia nádoby s labyrintovým jednoduchým, i dvojitým na obr. 26. pod *p.* vykresleným ornamentom (obr. č. 29. pod 1—7 v štvrtom a v piatom rade od vrchu). Tak sa zdá, že sa tu alebo obyvatelia premenili, alebo tamejší obyvatelia prišli k týmto nádobám cestou čarunku za lepší hlinený tovar z iných krajov. Už labyrintová ornamentika sama v sebe dokazuje, že je to nie výrobok pôvodných obyvateľov tohoto miesta. — Prichodí labyrintová ornamentika — krem podlhovatých čiar — aj z malých štvorcov a obdĺžnikov záležajúca, stlačená. (Obrazec 29. č. 12. 16. 17. v treťom rade).

Zvláštne sú aj vrezané okrasy pri č. 13. a 14. (obr. 29. v druhom rade od spodku), prichodiace na nádobách dobre vypálených a vyhotovených, jasno-čiernych, ako aj týmto podobných červených (č. 15. 16. 17. 18).

Upozorňujem na znaky na konci obluku, poťažne pod oblukom sa nachodiace, ktoré nedržím za náhodilé.

Č. 9. na obr. 29. (v treťom rade od spodku) je patrne napodobnenie pletiva na šedo-červenej nádobe, ktorá technika sa avšak od č. 8. značne odráža. Dľa látky prináleží č. 8. 9. 10. 11. 12. jednej a tej istej výrobe, ačpráve č. 11. a 12. je na kruhu zhotovené.

Z ornamentov obr. 29. č. 19. 20. (v poslednom rade) našiel som jedine tieto dva kusy, cele nového, zvláštneho typu, pochodiace pravdepodobne z čaše. Látka je jasno-šedá, čistá, jemná hlina, ktorá sa vo vode ľahko rozpustí; preto sú ornamenty, ačpráve zretedlne vidomé, na okrajoch trochu sotreté, tak že ťažko určiť, či ornament je vtlačený, alebo vrezaný. Ja ho považujem za vrezaný, za jedno, že nádoba nie je zhotovená na kruhu, a za druhé,že nepravidelnosť pruhov poukazuje viacej na vrezanie. Nezdá sa mi pravdepodobným, žeby tieto oblukovité ornamenty boly zdokonaleným pokračovaním oblukovitých ornamentov na nákresoch č. 13—18.

Na obrázci 28. č. 1. (v prvom rade) vidíme zlomok nádoby v ruke zhotovenej, zdokonalenej, grafitom jasne zabarvenej a dobre vypálenej. Pod podhrdlím vidieť listovú ornamentiku, jemne a pravidelne vrezanú. — Č. 2. 3. spomenuté boly už v oddelení prvom. — Ć. 4. je zo šedej, jemne rozmiesenej hliny; č. 5—8. sú zlomky čierne, s vrezanými homôlkami. — Č. 9. je zlomok lesklej, čiernej popolnice, zhotovenej z dobrého materiálu a dobre vypáleného. Podľa vrezaných ornamentov súdiac je to výrobok z rimanských časov.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

Zriedkavé a málo známe slová.

Podáva *Iremsky.*

Vživej slovenskej reči je ešte hodne slov, ktoré sú spisovnému jazyku nie dosť známe. Ľud ich len zriedka, vo vytrženosti ducha, počas veľkej radosti, žiaľu alebo hnevu užíva a preto ich takrečeno uloviť treba. Prítomne podávam niekoľko takých z Liptova.

1. Z Bobrovca.

Zmárať, iterativ od morit.

Omarieť, intransitiv; kvet omarel; omariť, transitiv, slnce ho (kvet) omarilo.

Pajkovať. Krava „pajkuje", keď nechce žrať riadny krm, ale na lepší čaká.

Ziabať, oziabať. V nohy ma ziabalo; nohy mi oziably.

Odpad, pád (u potoka).

Kĺziar, ľad, kde sa kĺžu.

Kánič sa, niekedy počuť i s „g" gánič sa, položartovne sa dohadovať, mad. kötekedni, civódni.

Údržava, dŕžava, lat. possessio, ditio.

Kvákať za vlasy, za vlasy triasť, vyšticovať.

Šmariť, pošmariť, = hodiť, vrhnúť, goralské: oparžič; šmárať, iterativ; šmáry robiť = čiary ťahať. Nepísal, len tak pošmáral (počmáral); tropice aj o inom neriade a vlečení, ťahaní. Ako sa smára = vláči (ácsorog).

Žlebík. Bobrovec je podelený na žlebíky (16). Žlebík vedno máva svoje zeme, lúky a spolu chodí na obecné práce.

Stupka, schod.

Spevárka, speváčka.

Šulka, mnp. šulky = béky (Hyby), fenyőtoboz.

Oddunec, oddanica, mad. jegyes.

Prietos = múrik = podstena, goralské: pogródka.

Prístupník, kto sa prižení, priženičiar, pribudník, goralské: pržistas.

Odkvap, goralské: okap.

Modleník, ktorý sa napred modlí, modlitbu predrieka.

Digitized by Google

Knihovník, knižná polica.

Čeliadnik, 1. chlapec, chasník; 2. čeľadná izba.

Kocprd, recte kozprd (kozí prd); kozprdy váľať, syn. košúta prevaliť, duby váľať, kotrmelce robiť.

Škutlať, nedobre spásť, vrchy postrhávať, povyžúvať trávu.

Džachor, ďachor, bachor.

Dudľa, plur. dudle = ruhapuff.

Huky robiť, keď dobre šata neprilieha (ráncot vet).

Očistomok = na oko. Veď to len tak očistomok sa hnevá.

Čida? A čida? Čida nie? = ako by nie?

Kriačiť, vykriačiť, nemôže ruku, palce vykriačiť, dorovna vystrieť.

Nakriatnúť, syn. poddať sa, skrotnúť.

Neočatica, od neočatý, bezočivý.

Trávnitý, trávnatý.

Riasnitý, riasnatý.

Lakomný, lakomý.

Náružitý, náruživý.

Ďugať, ďugnúť, dgať, džgať. „Za robotnica, čo len kde-tu ďugne motykou", povedia na planú kopáčku, ktorá len povrchne kope.

Skrkovateľ, skrčiť sa, krkliť sa = ztvrdnúť, zoschnúť, zplaneť.

Kernička, zbuška, (Spiš) masnička (H. Orava), dbánka.

Sklpčovisko od chlpiť. pochlpiť.

Dúčela, dúčelka = rúrka, cievka.

Vrchnár, predstavený.

Plantoš, planec, planík od planý.

Prímerie. Loos má: fegyverszünet. V Liptove má to slovo ten význam, čo vhodná príležitosť, slušnosť, etiketta.

Štrky-brky povedia na planú, ovsenú úrodu.

Cencúľ, kvapeľ, ciageľ, combolec.

Solgan (colgan). Na 13-14-ročné chlapčisko povedia: hodný solgan. Horalské: colgač še = vláčiť sa, pobehávať, šmárať sa.

Šalanda, syn. izba.

Výparina, sparisko, syn. teplica. Teplavé močiare volá ľud výparinami; hodne teplé teplicami.

Skalnitý, skalnatý.

Skalný kvietok, Edelweiss.

Palántik m. palánk.

Kobylina (Liptov), kobylica (H. Orava), drevený kôň, koza.

Pýrovec, pýr.

Nečin, syn. smeť, kvas, taras.

Chlipáč, pri striekačke, mad. szivattyú.

Pískor, pri striekačke, rúra z ktorej voda strieka.

Rašma. „Ty všivák, ty rašma!"

Digitized by Google

Amajdan. (Ludrová, Liptov.) Znamená asi: na moju statočnosť.

Prieramnica (Liptov), podlata (H. Orava), plecník (Trenčín). Loos má: príramok.

Rozprchliť sa, syn. do ohňa prísť.

Krčať, grcať.

Lakovať, polakovať, cf. lakotný, lačný.

Lakoš, syn. paškrtník, kvárnik, kvárič.

Luna, vlna na vode.

Krakuľa, zakrivená hodná palica.

Posedka, od posedeť si.

Srdovatý, srditý.

Marasť, syn. bahno, blato, kaluž.

Kudliť, syn. mädliť, mnúť, treť.

Guňa, gunka, gundža, syn. hrčka.

Rozstrapčiť, (roz-strap-čiť) na strapce potrhať.

Tvrdopyský (kôň).

Zimomravý, citlivý na zimu.

Degviť, nemotorne dačo konať; dieťa degviť = dieťa vybúchať, ubiť; syn. geglať.

Lapontiť (N. Ľupča), syn. lapotať.

Cieň, cieňa, sieň, sieňa.

Na úkol robiť: v Hornej Orave, ogulém robič; protiva toho: na deň robiť.

Odnoha, panoha, mellékág.

Srážka, slovo užívané pri rybačke.

Vrša, vrška, m. varša.

Bán (N. Ľupča), výraz pri horách; syn. žlebina, brhlie.

Klasnovať, snopy po klasoch mlátiť, aj zrno z fúzov mlatiť.

Bokovať, snopy po boku mlátiť.

Ohrabník, dôkosník, dôvozník, dôkopník, dômlatník, dôorník, sú tituly pitia po skončených prácach.

Úšusť, od šustnúť, sňah na holiach, glečer, lavina.

Úhorok od uhoreť, syn. ohorok, ohorky, nedohorený ostatok sviece.

Brzgať, brzgnúť, bryzgať, bryzgnúť.

Šušometa, syn. raždie, šuchorina.

Machuliny. „Musel machuliny pojesť", povedia, keď dakto dačo sprostého urobí, alebo vraví. (Makovnice.)

Žuvrať sa, cf. žuhriť, žuhrať sa, syn. hrýzť, vadiť sa.

Ničibyl, kto nerád s ľudmi obcuje.

Vlasť, vlastnosť, čím vládze.

Pomera, mier.

Úplaz, strmý ale rovného površia bok, stráňa u vrchu.

Priehyba, syn. kotlina.

Digitized by Google

Holotina, holizeň, holá pôda.

Fárať, syn. hnať, popínať.

Krenkorija, syn. chorľavec.

Zápoľa, kolmá, vopred nachýlená skala, pod ktorú počas dažďa, prívalu, ako pod strechu sa schovať možno.

Zápač, strana, kút, dolina od slnka.

Ozor, ozorky. Na ozorky ísť za dakým, mad. szemmel kisérni.

Zahrtmaniť, syn. zahrdúsiť.

Bubloš, ef. bubla, bubláč = mogorva.

Obalok, baliť, obaliť. Obalok = kötő.

Listvina, syn. listie.

Palesák, palesáky, ploty popri cestách.

Krutienka, štrúdľa.

Múka, syn. žufa, kyslé mlieko s múkou pripravené.

Zalievanka, syn. kulaša, bryja.

Šiška, šišky, syn. pampúch, mad. fánk.

Tašky, syn. pyrohy.

Zelienky, ringloty.

Uprotivnený, kto mnoho protivenstva znáša.

Opáckať: sypárne blatom obhádzať.

Tárnik, m. társzekér.

Pripovednô. Keď dakto odchodí, dáva rozlučnô, kam prijde, dajú pripovednô.

Rozpliaštiť, srovn. plaský.

Rezajňa, kde sa sečka reže.

Škubať, v uchu ma škubalo (bolelo) celý deň.

Topľa, toplina (Hyby), syn. plaň; horalské: boniór.

Ožecha.

Prýšť, syn. pupenec, chrasta.

Bárať, iterativ od boriť.

Zapatrosiť, syn. zatarasiť.

Školník = žiak; školnica = žiačka.

Skrianiť, dačo s hora dolu nakrívať.

Krivica, mad. boltív.

Vyžiháreň, vyžihárňa od vyžihať.

Kumhár, malý sihliak, na ktorom bačovia kotál vešajú v kolibe.

Iho, kus dreva vodorovne medzi stenu a kumhár vložený, aby čím ďalej bol kumhár a tak aj kotál od steny.

Cap, capo, bačovský stolček s dvoma nôžkami.

Slnečnica opáli, napszúrást kap.

Nepeť, plané počasie.

Chamrdiť, syn. hemžiť. Včely sa chamrdia.

Oboňa, drevená nádoba so dvoma dnami, podobná šaflu, na žintici

Digitized by Google

Podnet, syn. podpála.

Plena, na starých šínach, ktoré sa hodne zodraly, na boku povstáva plena.

Zaplenit sa do dačoho. Do včiel, do oviec sa človek chytro zaplení, včely, ovce sa chytro množia.

Bortak (Spiš), šašo.

Pokladač, úhorit.

Matlasit, syn. stlačit, smiesit, sdeptat.

Vypácat dakoho, syn. vyoflinkovat.

Podronit, nohy podronit, syn. nohy podbit.

Úhrnok. „My úhrnkom kosíme, vozíme," t. j. všetci naraz spolu.

Živkom do jedly (mravce hada) t. j. ešte žil a už ho jedly.

Lalakat, syn. kikiríkat.

Kart, syn. putňa, kop (Spiš).

Poleníčka, malá polica.

Rozčapyrit. Vták rozčapýri krýdla; mad. kiterjeszt, szétterjeszt. Rozčapyrovat sa = terjeszkedik.

Kulit od kút; kulit sa = po kútoch sa zdržovat.

Štáfat, dvermi štáfat = dvermi plieskat.

Obecat, syn. prisľúbit.

Rameníto, náramne.

Pohrebník, hostina po pohrabe.

Vykrutňovat. Chlapčisko bije druhé päsťou po chrbte a zlostí sa: „Tak ťa vykrutňujem!"

Paratit, vyparatit, poparatit, nenadále dačo polosmiešneho a nemilého vykonat.

Najduch, syn. kopil, pangart.

Pomora, od morit, ako potopa od topit.

Ziapat, ťažko dýchat, horalské: sapieč.

Vyvrazit, vyvrazdit. Sem a tam chodiac, dvermi teplo z nakúrenej izby povypúšťat.

Zámet, syn. závet, zásyp, kde sňahu nametie, navejo, nasype.

Šmáravica, od šmárat; syn. slota, nepet.

Kluchty, polená.

Slzaj, mp. slzaje, horalské: šlezaj, šlezaje = mostové trámy, na ktoré prídu svrchu palántiky.

Ošial, syn. závrat. Dostat ošial do hlavy.

Pitník, zábava s pitím.

Vykravienčit, kravencom vymazat.

Vozgroš, syn. soplavý, sopliak.

Znietit oheň, složit, naklást ohňa.

Klekotit, syn. pliest, daromné reči viest.

Kosmatý, fúzatý; kosmatky = polky, syn. muhenky, hminky.

Digitized by Google

2. Nárečové slová z Letanoviec vo Spiši.

Podlizovať sa, šmajchlovať.
Znojiť sa, zpotiť sa.
Deptať, tlačiť dačo nohami, na príklad kapustu do súdka deptať; deptať sa pomedzi ľudí = tisnúť sa pomedzi ľudí.
Drviť. Žima ho drví.
Skaržiť, žalovať dakoho.
Božia mira, temjan.
Dolka, dolina.
Herdy, pekný, krásny. „Herdé jablučko".
Hubeľ, nože na drobenie kapusty.
Hubľovať kapustu, drobiť kapustu.
Žgravieť, mravčať; mačka „Žgrave".
Kulať, gulať = kotuľať.
Gmina, obec.
Grule, švábka.
Trimať, držať.
Hvarieť, hovoriť.
Džadky, halušky z varenej švábky a múky (Žufy?)
Tuný, lacný.
Rezanky, halušky.
Rodzinať sa, za rodinu sa pokladať; rodinať sa ku dakomu.
Ajaj, áno, hej.
Na druhý závod, po druhý raz; na dva závody = po dva razy.
Hasen, osoh, úžitok.
Hasnovať, zhasnovať, upotrebiť, užiť.
Hasnovitý, osožný, užitočný.
Butnieť, zbutnieť, zpráchnivieť. Zrno v zemi „zbutneje" keď je dlho sucho.
Šejtať, drevo pílit a kálať na polená.
Šejtanica, nakálané drevo na ohrev.
Harenčiar, hrnčiar.
Kuropka, kuropatva.
Jarabka, jarabica.
Škernieť, (škrnieť) plakať, vrešťať; decko škerneje = plače.
Maček aj mačka.
Kasta, tárnik (Liptov), voz na dovážanie švábky s poľa.
Džopa. potupný výraz na ženskú, obyčajne na slúžku.
Dyšel, oje.
Mitrenžiť, daromníčiť, čas márniť, zahálať.

Digitized by Google

Poľo, pole; moro more.

Našo, vašo, mojo, tvojo, naše, naši, vaše, vaši, moje, moji, tvoje, tvoji.

Čabrať, vo vode, v kalnej vode sa babrať. Deti sa „čabrajú“ na jarku.

Zbačiť, zbadať.

Nešlechetný, tuna užívané slovo v jeho literárnom význame.

Antalek, súdok, bočulka. Antalek piva = súdok piva.

Zlahodiť sa, shodiť, smeriť sa.

Ťažobiť si, mrkotať, mrkotno mu, sťažovať si.

Džavuliť, pes džavulí, šteká, breše.

Božikať, božekať.

Fug, fugy, jarčeky na kachľoch povstalé pri spájaní kachľových tehál.

Hombať (deckomluva), kolísať.

Kavenčiť, chorľavieť, trápiť sa.

Molha, mhla = hmla.

Zefa, Žofa, krstné meno.

Topiť, kúriť; do kachľov topiť.

Roztajať, odmŕzať, topiť sa. Taja = odmŕza, odmäk je. Zamrznutý oblok roztaja.

Pčola, včela.

Rečlivý, hovorčivý, radorečný.

Žomp, pláň, zahatená voda.

Osmochtať, ovoňať, oňuchať.

Koldoš, planý človek. „Neviem, či bol kordoš, a či statočný človek.“

Raňavy, ranami obsypaný.

Bodať, klať. Bujak bodá = kole rohama.

Vykliasnuť, odpuchnúť.

Dygotať, triasť sa.

Vycelanka, vytelená krava.

Lapať; keď s vetrom dážď leje = lape; zlapať = veľmi upršať, Goralské: „Ka gó — o lapne, tam ostane.“

Salaha, hajda (v Liptove) = kurvica.

Vydrežňať sa dakomu, napodobňovať dakoho reč, výraz tváre, jazyk dakomu vyplazovať, porúhať sa dakomu.

Pyskovať, papulovať, jazyčiť.

Odbrechnúť, odbrechovať = odvrknúť, mad. visszafelesel. „Rodičov som neposlúchla, odbrechovala som im.“

Pouháňať, podoháňať sa = poškriepiť, poharušiť sa. Manželom sa ridá podoháňať sa jeden s druhým.

Krákať, za vlasy trhať, kvákať.

Pohvárať, ohovárať.

Premeškať, zameškať.

Zciganiť dačo, pocigániť, zluhať.

Digitized by Google

Šumný, pekný.
Partek, plachta.
Postav, súkno.
Podaremne, nadarmo.
Pajedovať, hnevať,
Galamuta, balamuta.
Vymuchtať, vyňuchať.
Tlojiť, trápiť, boleť; taký som ztlojený = utrápený; prosením trápiť dakoho.
Smertnica (Vlahy), cmitier.
Kornaz, kundis = sviňský kanec.
Ozor, lizák = jazyk,
Zatrentvi·ť, zmeravieť, stŕpnuť, ochrnieť, mad. elzsibbad.
Šemrať, šamrotať = šimrať (o myši).
Fotliak, väčšie nedobré chlapčisko.
Večerší, večerňajší.
S chlapcami brojiť, s chlapcami nie celkom slušné fígle robiť.
Volnica, trh na mäso, kde si každý voľne kúpi mäso, aké sa mu páči.
Osmiať dakoho je menej jako vysmiať dakoho.
Ščirňa, strnisko.
Položnica, žena na polohu; i na sviňu, ktorá sa má prasiť, povedia: položnica.
Duldať, glgať; odulďať sa = oglgať sa.
Blavať, vracať, rigať.
Slenčeť, nevoľne meškať, čakať,
Birovať, vládať.
Rozbatoriť sa, po prebudení z mocného spánku k sebapovedomiu prísť; najviac užíva sa s deťoch.
Juha, kapustnica ako kyslá polievka.
Karpatý, drsný, hrudovitý; karpatá cesta.
Šlizkať, kĺzať.
Kachutať, kašľať.
Kvackať za vlasy, sa vlasy trhať.
Zohabiť, nechať.
Napastovať, drážniť.
Klochtať, s nevoľou variť.
Z nedobačky, z nenazdania.
Príklet, pitvor, sieňka.
Borták, šašo, glupták.
Glupaj, hlúpy.
Furták, synon, kujon.
Rezina, rez, piliny.

Digitized by Google

Parhatky, za parhatky dakoho vyhodiť von.

Žnivá (plur.), žatva.

Tyrať, roztyrať majetok = rozmárniť; statky sa tyrajú po úhoroch = daromne chodia po úhoroch, nenapasú sa; tyrať sa svetom = chodiť po svete a nič z toho nemať; styrať dačo = lacno, od poly darmo dačo predať; nautyrať sa = nautrácať sa.

Sankačka, od sankať sa = sanica.

Prezeradlo, zrkadlo.

Veličiť sa, honor si z dačoho robiť.

Máhať (máchať, syn. kývať; tesár rukama veľa mácha.

Čuchať, šuchať = treť.

Sled, mad. nyom. (Stupaj. *R.*)

Hed, preč.

Dzvoník, dzvonár.

Gracka, grackovať lan.

Hranka (mad. piritott kenyér). od toho: hrančiť.

Kläknuť, klaknúť.

Čerkať, štrkať (peniazmi).

Rozvažlivy, rozvážny, rozvažitý.

Hudák, hudec = muzikant.

Zkúsený tomu, ja som zkúsený tomu.

Čubrť, ža vlasy kvákať, šticovať

Kliasať, kläsať = klesať.

Vodžuch, vodič.

Parhamatky, mad. pereputty, czókmók.

Sopucha, špatný názov na ženskú.

Kaplon, kapún, kopún.

Parha, nemoc = prašivosť.

Talaj, talaj robiť = krik robiť.

Šubravec, šarvanec.

Vyšrotať, vytiahnuť, vyvliecť, vyvaliť.

Gličkať, synon. šlizkať = kĺzať.

Sankať, sankovať = na sánkach ísť.

Ogon, chvost.

Rozčaptať, nohama obuv roztlačiť.

Krac (krať), krájať; pokrať = pokrájať; rozkratý. pokratý = rozkrájaný, pokrájaný.

Krošlavý, kto má krivé nohy do X = čaptavý.

Krošlavec, čapták.

Sužovisko, od sužovať sa.

Blukať, sem a tam tárať sa.

Pogabnuť, podotýknuť sa. „Len som ho tak pogabnul za vlasy.“

Digitized by Google

Poviesť, povedať.
Mutvica (od mútiť) = habarka.
Otrok, mad. rab.
Bohom kárať: By ce Boh skaral!
Poražovať: Co by ce poražilo!
Frasovať: By ce fras schycil, trimal!
Basovať: Basom ci o . . ., m . . ., zmoka!
Čertom oddávať: Co by ce čert vzal!
Dživir, zver.
Opatrovanka (Košice) = odberačka, assentírka.
Dživiradlo (Košice) = zrkadlo.
Tureň, veža, zvonica.
Isterný, ten istý, derselbe.

Digitized by Google

Horalské spevky z Oravy.

Podáva *Iremsky.*

V VI. ročníku Sborníku vo sväzku II. uverejnená bola mnou zosbieraná zásoba horalských spevôk. [1]) Od tohoto času ako tie piesne boly uve-

---

[1]) Škoda, že viac tlačových chýb vklzlo dnu, ktoré linguistu a etymologa do nesprávnych konsekvencií môžu doniesť. K vôli tým, ktorý sa s jazykovedou zaoberajú, za potrebné držím tlačové chyby predošlej sbierky opraviť.

180. strana v poslednom riadku dolu stojí vlosko namiesto vloski.
181. » 5. riadku s hora: góre namiesto: góry.
182. » 1. » » Piekeľnik namiesto: Piekieľnik.
182. » 16. » » louki námiesto: lonki.
182. » posledný riadok: kuľaše namiesto: kuľase.
183. » 20. » » zajouc namiesto: zajonc.
183. » 27. » » doline namiesto: dolině.
183. » 29. » » stolom namiesto: stodolom.
183. » 30. » » ozčogla namiesto: ozčongla.
185. » 5. » » košuľki namiesto: kosuľki.
185. » 14. » » cety na namiesto: cetyna.
185. » 15. » » džévcé na namiesto: džévcéna.
185. » 20. » » nolepsy uamiesto: nolěpsy.
185. » 7. » s dola bev namiesto: bez.
185. » 3. » » budžes namiesto: bedžes.
186. » 14. » s hora smorkoc namiesto: smarkoc.
186. » 20. » » dóľanskym namiesto: dóľanskim.
186. » 11. » s dola božénickiém namiesto: bozénickiém.
187. » 4. » s hora ostrémbami namiesto: otrémbami.
187. » 12. » s dola džévcénka namiesto: džévcénta.
188. » 17. » s hora soltysego namiesto: soltyšego.
188. » 19. » » vojcovskiej namiesto: ojcovskiej.
188. » 22. » » vogaňol namiesto: ogaňol.
188. » 11. » s dola noci... oci namiesto: nocy... ocy.
188. » 9. » » pržejekol namiesto: pržejehol.
188. » 9. » » Dónój namiesto: Dónoj.
188. » 8. » » vokuj.... vojstro namiesto: okuj...ostro.
189. » 16. » » sa mego namiesto: samego.
189. » 16. » » konkaľa namiesto: konkoľa.
189. » 15. » » ni ma namiesto: nima.
190. » 5. poznámka dolu: Zydžie = žldä.
191. » 11. » s dola dutki namiesto: dudki.
191. » 3. » » prževadžis namiesto: prževodžis.
191. » 2. » » Doľaně namiesto: Dóľaně.
192. » v pravo 13 r. s dola: papieru namiesto: papiéru.
193. » 12. riadok s dola: nakranco namiesto: nakronco.
193. » posledný riadok syrotke namiesto: šyrotke.
193. » Pozn. Vyrko, posteľ, miesto na spanie. Vyrko je posteľ, púha, bez leženia alebo ložiska. Pod slovom poščéľ rozumie goral to, čo do vyrka príde a na čom sa leží. Miesto na spanie v maštali vyvýšené goral menuje: *koga.*

Digitized by Google

rejnené, sosbieral som druhú zásobu horalských spevôk a myslím, že všeobecnému záujmu dobre poslúžim, keď ich ct. redakcii Sborníka k uverejneniu prepúšťam. Pravopis zachovám ten, čo aj pri predošlej sbierke.

Hej! Darmo, dźévce, darmo, nébedźes mie mialo,
darmoš' svoje licka pomaľovač dalo.
Hej! Ně tak, Jašu, ně tak, alě po mojému,
vež cuhe na ramie, hybojmé dudómu.
Hej! Smutno mi je, smutno, nic mi něvesolo,
ze tén mój bračisek na mně nězavolo.
Hej! Séčko še mi vidźi, séčko še mi zdaje,
ze té moje nozki pudo [1]) v cudze kraje.

Hej! Mój kónicek nějod, mój kónicek népióI,
vysel na bržézecek jesce se podskocól.
Mój kónicek nejod, jako vcora rano,
idź ze mu ty, Maryš, na koperne šano.
Séčkie kónč dobre, nolépsy mój bury,
pržejehol bez Dónoj, néskocól do džury.

Hej! Mom jo piestržonecek, dol mi kohanecek,
kozol mi go nošič dvašča jedén rocek.
Hej! Poduhoj viaterku, poduhoj gróňovy,
vyduhoj, vyfukoj bolě z mojej glovy.
Hej! Poduhoj viaterku i ztela i ztela,
i z tego viérsécku, z kondz mamicka moja.
Hej! V polu jo urosla, v polu bedém stola,
žimnego viaterka nébedém še bola. [2])

Hej! Pódźmé juz dudómu, bo juz cas, bo już caz,
bo juz pržepiólecki posly v las, posly v las.
Hej! Veselie, veselie, male veselicko,
cóž' mi néspraviéla viénksego mamicko?
Hej! Do nos [3]) chlopcy, do nos, do nos še shodzojče, [4])
séčkim dobro vólo, jéno še zgodzojče.
Nébijče še hlopcy prže Boga zyvego,
dy jo ně lo [5]) séčkik, jéno lo jednego.
Hej! Có mi po stokrótce [6]) na mojij pogródce, [7])
dy jo či še, matko, ve vionku névróce.
Hej! Maryš moja, Maryš, moja Maryšicko,
jo če kčol pogoščič, tyš' mi zjadla séčko.
Maryš moja, Maryš, moje počesénie,
vlóz ze mi hustecke do mojej ksiesénč,
vlóz ze mi hustecke, cóš' je sama syla [8])
kam pudém, tam pudém, có mie be [9]) česyla.

---

[1]) Pudo = pôjdu.
[2]) Bola = bála.
[3]) Do nos = do nás.
[4]) Shodzojče = schádzajte.
[5]) Lo = dľa, pre.
[6]) Stokrótka = stokráska.
[7]) Pogródka = múrik pod oknom.
[8]) Syla = šila.
[9]) Be = bude.

Digitized by Google

Hej! Maryš moja, Maryš, cóš' mi za Maryša,
cóš mi nĕpodala roncki na kóňuša?
Podalaš' mi jedne, podej ze mi obie!
Nĕpodom, nĕpodom, có byk miala sobie.

Hej! Zašviéč, mi, miešoncku, sparami do kumór,
nek [2]) jo se vybierém od matkí na ubiór.
Zašviéč mi, miešoncku, sparami do šiéni,
có by mi zbójnicy vionecka nĕvžéni.

Hej! V mojim ogródecku vyrós [2]) jedén prénčik, [2])
mom jo se bračiska jako dyjaménčik.
V mojim ogródecku rošnie [2]) po kviotecku,
bedém ji se hodžič na rok ve vionecku.

Hej! Tómašikóv Hondras Kubulina džévka
vžéni šlub [2]) v ogródku u bozego držévka;
kohut im šlub davol, kura druscka byla.
takie im Kubula veselie spraviéla.

Hej! Poviadajo na mně, ze jo nerobiala.
Od cego ze še mi roncka pošadala? [2])
Poviadajo na mně, ze jo nĕviém robič.
A jo viém pogaňač i za plugiém hodžič.
Poviadajo na mně, ze jo malovano.
Ani malovano, ani farbovano,
u svojej mamicki dobrže vyhovauo.
Poviadajo na mně, ze jo nĕcérvóno.
V lĕše trova rošnie nĕkazdo želono.
Poviadajo na mně, ze nimom goroli.
Dy moja mamicka na maluckij roli.
Poviadajo na mně, ze jo' nimom polia.
Želonego viérsku polóvecka moja.

Hej! V Krakovie, ve Lvovie mój vionecek viši,
na zlotym laňcusku, na jedbovnéj niči.

Hej! Hudobno šyrota mo vionek ze zlota,
a vy, bogačorki, moče z grohovionki.

Hej! V Krakovie na mošče, ludže, Boga prošče,
có by pržijehali po Maryše gošče.

Hej! Nĕpudém jo za če, stary vyrobiony,
tvoja glova šivo, mój vionek želony;
mój vionek želony v Krakovie robiony,
krakovsko robota ze šrébla, ze zlota.

Hej! Popod las, popod las, želony hodnicek,
nĕuvazuj, džévce, hodž jo paholecek;
popod las, popod las, želono drózecka,

---

[1]) Nĕk = nech.
[1]) Vyrós = vyrástol.
[1]) Prénčik = prútik.
[1]) Rošnie = rastnie.
[1]) Šlub = sobáš.
[1]) Pošadala = popukala.

Digitized by Google

neuvazuj, hlopce, hodž jo kuharecka;
popod ľas, popod ľas, šive volki gnala,
sama nëviedžala, kómu gémbki dala.
Hoľa, ino, hoľa, ido volki z polia,
džévcéna ik zénë v cornym kormazynë.

Hej! Zarosly hodnicki drobnom kônicynom, [1])
ktoréndé jo hodžióI do hoľ ku džévcénom.
Zarosly hodnicki drobnymi buckami, [2])
ktoréndé jo hodžióI do hoľ s ovieckami.
Zarosly hodnicki za muliéla voda,
ktoréndé hodžiéli či soltyši oba.

Hej! Dala byk [3]) či piórko cérvóne žeľone,
kie byš' ty nehodžióI na to Podcérvóne.
Dala byk či piórko, mom go z cego uvič,
alë jo ce nimom có, Jantecku, ľubič.
Dala byk či piórko, mom go na stajénce, [4])
kie byš ty nëhodžióI ku inséj frejérce.

Hej! Në ku tobie idém, ty žeľono trovo,
alë ku mamice, cy [5]) mi je ta zdrovo.
Në ku tobie idém, žeľony gojicku,
alë ku Katruši, stoji na hodnicku.
Në ku tobie idém, žeľony javorže,
alë ku dževcéne, stoji na uborže. [6])

Hej! Miélyz' [7]) mocny Boze, na mój zarobecek,
mnë robič kazujo a mnë roncki boľo. [8])
Miélyz' mocny Boze, na mój zorobecek,
có jo zarobiéla, pržepióI kohanecek. [9])

Hej! Teľo mi v Jablónce có i v Piekieľniku,
mom jo se kohanka séndé v pasterniku. [10])

Hej! Pije Jaš, [11]) pije Jaš na tržečij dždžinë,
pržepióI kónë i vóz, na dupie še dovióz.

Hej! Kie byš' ty, Ľuptoku, goržolki nepijol
to byj se kapeľus [12]) do góry vyvijol.

Hej! Taňcovol by druzba, alë časno izba,
kieby piec vyjéni, [13]) bylo by pržestrženi.

Hej! Druzba či jo, druzba, kany moja služba?
V šiéni na kolecku, v džuravym vorecku.

---

[1]) Kónicyna (koničima) = trojka.
[2]) Bucek = buček.
[3]) Byk = by som.
[4]) Stajénka, diminut. od stajňa.
[5]) Cy = či.
[6]) Ubór = úbor.
[7]) Miély = milý.
[8]) Boľo = bolia.
[9]) Kohanek, kohanecek = milenec.
[10]) Pasternik = súsedstvo.
[11]) Jaš = Ján.
[12]) Kapeľus = klobúk.
[13]) Vyjéni = vyňali.

Digitized by Google

Hej! Skuma [1]) mi je, skuma, nima brata v dóma,
osvocala mu téz na lózecku slóma.
Syroko poščiéľač, mně by žimno bylo,
o tobie, bračisku, neslyhač by bylo.

Hej! Kieby šče džévcénta, kieby šče viedžaly,
jako to zoraza, [2]) kie parobek stary.
Pošlěs go na vode, kuľavie na noge,
pošlěs go na ogieň, opoli se brode.

Hej! Z oravskiego zomku hlopcy požiérajo,
jak še popod holě bucki ozvijajo.

Hej! Džévcénta oravskie, pudžeče na panskie,
z panskiego pod Zomek sadžič majerunek;
kie go nasadžiče, to go oplěvieče,
tym oravskim hlopcom vionki poviječe.

Hej! Séčkoš' poviadala, ize bedžes mojom,
teroz popod okna cudze kóně stojom.

Hej! Té konicki ryše, potargaly mi še,
jakoz' jo zajadém do svojej Maryše?

Hej! Špiévojče džévcénta, séčkie jedném razém,
jo něbede špiévač, bo mom brata kňazém,
Jednego mom kňazém, drugiego fararém,
tržečego v Prešporku paném professorém.
Špievojče džévcénta, dy vom to teroz šviat,
kie še povydoče, dy vom to něbe tak.

Hej! Kieby mi tak bylo, jako mi byvalo,
to byk se špiévala, jaz [3]) by mi dudňalo.

Hej! Rodžinecka moja, pržijočelě moji
séščy šče v rozkoše, jéno jo v něvoli.
Ty Janicku ladny, za klobuckiém jagly,
pomalu ze stompoj, by či něodpadly.

Hej! Hodž byš' mie, Janicku, na hodnicku nalož, [4])
tyš' mi něpovinién ozkazovač zaroz.

Hej! Kieš' ty durny slyhol, ze by kamiéň plyvol,
cój še nězaliécol, kieš' zónecki nimiol?

Hej! Stoji goj nad vodom, galonzki še hviejom,
ku tobie Józecku mně še licka šmiejom.

Hej! Kohany, [5]) kohany, bodej něbyvalo,
bodej na kohane džévce něplakalo!

Hej! Bračo moji, bračo [6]) po švieče še traco,
jedén kóně kuje, drugi mašyruje,
tržeči na vojénce kónicki pucuje.

---

[1]) Skuma = žiaľ.
[2]) Zoraza = záraza.
[3]) Jaz = až.
[4]) Naľoz = nalezol, našiel.
[5]) Kohana = ľúbosť, láska.
[6]) Bračo = bratia.

Digitized by Google

Hej! V Kubulinéj šiéni po kolana blota,
vyžiéro Maryša zo samego zlota. [1])

Hej! Či Podskľaně naši prženicke nom spašli,
jesce po zostatek s porvóslami zašli.

Hej! Nébedem, nébedém na kohanka dobro,
pokieľ néobléči mézdelinka drobno.
Mézdelinka drobno dodna obléčala,
a jo s tobom, Jašu, jesce négodala.

Hej! Kohanecko moja, byš' mie néotrula [2])
by če nénadesla cygansko natura.

Hej! Dej mie, mamko, dej mie, kiedy mie pytajo,
kiedy rózo kvitně, vtedy je targajo.

Hej! Poviéče, poviéče, [3]) téj mojij matuši,
kie mie vyhovala, to mie vydač muši.

Hej! Bedžes ty, mamicko, bedžes ty zoliéla,
kie či še nébedém po licku biéliéla.

Hej! Jedbovno hustecka z goršči vyliatuje
nék še mi v dždžině zodno néraduje.

Hej! Tén kónicek šivy, zjódo mi pokrživy,
zjodo mi i ovies, hudy je jako pies.

Hej! Pytali mie orač to slotyšie polie,
jo jim odpoviedžol: Slabe volki moje.

Hej! Tovaržiski my se, tovaržiski obie,
négodoj ty o mně, ani ji o tobie.
Tovaržiski my se, tovaržujémé še,
prže ludskie jénzéki [4]) ozéš [5]) musémé še.

Hej! Jo paholek kšiéndzy, jo nimom piniéndzy, [6])
pržedom plebanijom, [7]) to pinionzki bedom. [8])

Hej! Kvitnij [9]) ze mi, kviotku, od góry do spodku;
taki še mi vidži, có hodži v kabotku.

Hej! Myšlalaš' ty, Maryš, že Janicek slodki,
kieš mu uvidžala cyfrovane portki.

Hej! Cy še mi zdajalo, cy v polu goržalo,
cy še Maryšine licko rómiéňalo?

Hej! Šadoj Maryš na vóz, pojadémé zaroz,
pod goj pod želony, tam se roncki domé.

Hej! Có téz to ta za vieš, có to za viešisko,
có ta obtargane každe halupisko.

---

[1]) Zloto = zlato.
[2]) Néotrula = neotrávila.
[3]) Poviéče = povedzte.
[4]) Jénzéky = jazyky.
[5]) Ozéš = rozísť.
[6]) Piniéndzy = peňazí.
[7]) Plebanijom = plebániu.
[8]) Bedom = budú.
[9]) Kvitnij = kvitní, imp.

Digitized by Google

Hej! Ladny ješ, Janicku, ladno če mač miala,
alě či něladně nozki povijala.

Hej! Nępudém za vdovca, 'odž byk sto liot[1]) zyla,
séčko by mi padol:[2]) Lěpso piérso byla.

Hej! Cygani, zlodžeje, któz' vos pržiodžeje?
Cysorž mo dukoty, pokupi kaboty.

Hej! Hudoba, hudoba, zyje sobie ladně,
a bogaty myšli, ze hudoba kradně.

Hej! Ino če, Janicku, ino čo pohopa,
bylo by če stavič v kapusče za hlopa (stracha).

Hej! Cyrvóne jablusko, pržekrojém če na kržiz,
pržidž, Józosku, do nos, u nos še doš naspis.

Hej! Na dolě dva dubi, tam sa mi nelubi,
na górže je tržeci, tam mi serce lěči. (Slovenská.)

Hej! Zagroj mi muzyka, dy jo z Piekielnika,
dy jo či odmiéržom koržec polovnika.
Zagroj mi muzycko, ty mi mozes zagrač,
ty po mojij šmieržči séčko mozes zabrač.

Hej! Ani ješ ty ně mój, ani jo ně tvoja,
jak mie pocénstujes, dobro vólo tvoja.

Hej! Któ téz to tančuje? Soltyšicek mlody.
Spadla mu hustecka z kónicka do vody.

Hej! Vdovy moje, vdovy, poprzedojče krovy,
pokupče se mlyny, to vos pobierémé.

Hej! Jezdzémé, jezdzémé, cóz ta pič budémé?
Vinecko z pólhara,[3]) vodžicke z Dónaja.
Jezdzémé, jezdzémé, drózecki neviémé,
alé ludže viedzom, to nom dopoviedzom.

Hej! Tačicku kohany, zoroleš[4]) polany.
Ka jo se bem[5]) posač[6]) oviecki, barany?

Hej! Mialaš' nos, mamicko, jako dvie lěluje,
jedna vyléčala, drugo vylatuje.

Hej! Kumotrže, kumotrže, mos kumoske[7]) ladnom,
ně hodž š ňom do karcmy, bo či je ukradnom.

Hej! Jadémé, jadémé, pomiéndzy viérzbiny,
viezémé Hanuši cérvóne pierziny.

Hej! Józuš mój, Józuš mój, paše mi bioly rój,
paše mi oviecki popod holě precki.

---

[1]) Liot = liet.
[2]) Padol = povedal.
[3]) Pólhar = pohár.
[4]) Zoroleš = zoral si.
[5]) Bem = budem.
[6]) Posač = pásať, pást.
[7]) Kumoska = kmotra.

Digitized by Google

Hej! Dy mie ty, mamicko, dy mie ty jedne mos,
dy se ty požiéroj, za kogo mie vydos.
Dalaš' mie, mamicko, sama něviés kómu,
teroz ty nežažrés do mojego dómu.
Dalaš' mie, mamicko, moglaš mie nědavać,
moglaš' mi vionecek na glovie popraviać.

Hej! Matko moja, matko, serce še mi zamklo,
zamklo še ve dvoje, to serdecko moje.

Hej! Nědej mie mamicko, nědej ze mie blizko,
dy jo či zabierém z pieca popielisko.
Nědej mie, mamicko, nědej ze mie za ľas,
bo jo ně pržepiórka, to něpržidém zaros.

Hej! Vcora rok, vcora rok, vcora rocek minól,
jako mi kohanek na vojénce zginól.

Hej! Ně viecór, ně viecór, ale bedže zaroz,
něskoro, Janicku, na kónicka šados. [1])

Hej! Listecek z javora, spodeš do boniora, [2])
nědaj ze še uviéš, kašinecko moja!

Hej! To moje serdecko takie zazoľone, [3])
jako to zeľazko v ogňu rozpoľone.

Hej! Vtedy pržidž, vtedy pržidž, do glovicki rozum,
kie še pržidže starač o monecke o sól!

Hej! Ta nasa gazdžino spyšňala, zdurňala,
ze my maslo zjadly, ľnu [4]) my něotarly.
Ty nasa gazdžino, voloj ze nos voloj, [5])
Kiz' by či hav džasek v bojisku [6]) nocovol.

Hej! Kiedy jo se umrém, to mie pohovojče,
mojego kohanka na pogŕžéb volojče.
Kiedy jo se umrém, bedém lězeč v truhlě,
kohanecek pržidže po gémbuše ku mně.

Hej! Poznač téz ta, poznač, ktory ozéňony,
idže z góry na dól, jako očeľony.
Poznač téz ta, poznač, ktory parobecek,
idže z góry na dól, jako ganulecek.
Poznač téz ta, poznač, parobecka ľotra,
jesce nětaňcovol, kosulinka zmokla.

Hej! Janicku, Janicku, cóz' to mos na licku?
Cérnice, cérnice ľo svojej hyrnice.
Pónóš [7]) ty, Maryšu, maliny jodala,
kiej še Janickovi strogo [8]) spodobala.

---

[1]) Šados = sedáš.
[2]) Boniór = plaň.
[3]) Zazoľony = zažialený.
[4]) Ľnu genitiv od lién = ľan.
[5]) Voloj = volaj.
[6]) Bojisko = humno.
[7]) Pónóš, pónó ješ = snáď si.
[8]) Strogo = veľmi.

Digitized by Google

Janicku, Janicku, có či po kónicku,
stajénecki nimos, som še poniévieros.

Hej! Ľudže moji, ľudže, krživde mi robiče,
vžéni šče mi slave, vežče mi i zyčie.
O zyčie nëidže, bo umiérač tržeba.
o slave mi idže, bo še vztydžič tržeba.

Hej! Horom hlopcy, horom, a nëviéče ktorom,
cy dóľňom, cy górňom, cy soltyšom róvnom.

Hej! Vojénka, vojénka, to je vieľgo pani,
som [1]) ta na nij hlopcy sami vybiérani.

Hej! Od samego vidna jablónecke sadzom,
pónó če, Janicku, na vojénke dadzom.

Hej! Jesce jo maľučki, jesce jo nëurós, [2])
jesce byk na vojně sabeľki nëunios.

Hej! Jo na vojne jeľiol, óna vode brala,
jo sobie zašpiévol, óna zaplakala.

Hej! Na vojénce dobrže, na vojénce šmialo,
alě na vojénce veselošči malo.

Hej! Cysaržu, cysaržu, vieľgomozny paně,
doleš' [3]) mi sablicke, džiénkujém či za ně.

Hej! Nozki moje, nozki, na vojénke rosly,
Boga uprošiély, có na ně nëposly.

Hej! Ta moja mamicka na viérsécku byvo,
kie se ku nij zojdém, to mi piękně špiévo.
Ta moja mamicka za dviéma viérskami
a jo se se za tržečim strkom laňcuskami.

Hej! Slónecko zahodží, jo za nim požiérom,
dy jo še haň z teľa bračiska [4]) spodžiévom.

Hej! S polia džévce, s polia, ze šiéni zohora,
pržed kim še zapiéros, kohanecko moja?

Hej! Šive ocka ladne, alě nëpožorne,
corne som ladniéjse, bo som požorniéjse.

Hej! Biedo moja, biedo, có še teľo hukos, [5])
hodž mie v dóma nima, to mie v poľu sukos. [6])
Nëscénščie, nescénščie, kanyš mie cekalo?
V Madžarovym poľu na goju višalo.
Skoroleš [7]) mie, Boze, skoroleš mie viecně,
teroz še mi dobrže na švieče nëzacně.

---

[1]) Som = sú.
[2]) Neurós = neurástol.
[3]) Doleš' = dal si.
[4]) Pod »bračisek«-om treba často rozumiet kohanka (milenca).
[5]) Hukač = vášnive, šialene behať.
[6]) Sukač = hľadať.
[7]) Skoroleš' = skáral si.

Digitized by Google

Hej! Ně po tok tu pržisla, có byk piéla, jadla,
alek po to pržisla, có byk za stól sadla.

Hej! Pržijehaly my tu, same soltyšonki,[1])
dajče nom goržolki z skržistalovej škľoňki.

Hej! Bodaj še doliny s viérhami srównaly,
by še ze šviňami džévki něposaly.

Hej! Opiólek še v karemie, vyspolek še v šiéni,
či něscénšni zydži kőnicka mi vžéni.

Hej! Sviéčól mi miešoncek pomiéndzy gviozdecki,
noladniéjso moja pomiéndzy džévecki.

Hej! 'Odž[2]) by ik tu bylo jak v lěše jedlicek,
zvdén je nie taki, jako tén Janicek.

Hej! Tovaržiski moje po caléj dželedžině,
jako té oviecki po kosodrževině.

Zagroj ze mi, jako viés,
upiecém či v piecu mys;
byla by je upiekla.
copuhém[3]) mi učiekla.

Hej! něbylo něbedže v tym Kojdovskim rodže
takiego parobka, jako Scefon bedže.

Hej! Požréj se, Maryšu, na ostatni véngiel.
jako či haň idže tén tačicek[4]) z Véngier.

Hej! Požréj se, Maryšu, jako slónko v kole,
juz či še odbiéro počesénie tvoje.

Hej! Juz či to Maryšu, ostatňo nědžela,
juz něbedžes sbiérač do vionecka želia.

Hej! Pržezegnoj še, Maryš, pravom rouckom na kržiz,
bo juz ostatni roz na svoj vionek patržis.

Hej! Robiéroj še, Maryš, pobiéroj še s nami
ostov se vionecek v šiéni za dzviéržami.

Hej! Tén Mayšin vionok na dól vodom lěči,
na pošród Dónaja bavio še nim dželeči.

---

[1]) Soltyšonka = žena so šoltystva.
[2]) 'Odž, hodž = hoc.
[3]) Copuh = diera na prievan v peci.
[4]) Rozumeť možno i »bračiska“ i »kohanecka«.

Digitized by Google

Moravsko a Nitransko.

Ačkoľvek už mnoho sa písalo o zemiach okolo riek Moravy a Nitry, predsa to milovníkov dejepisu neuspokojuje; lebo zostávajú ešte mnohé otázky, buď neobjasnené alebo definitívne nerozlúštené: chopil som sa teda pera, abych dľa možnosti prispel k tomu objasneniu a určitému rozlúšteniu, ponechajúc ovšem tú vec na uváženie milovníkom dejepisu: či som to uskutočnil alebo nie? Nejde mi o to, aby pripísané bolo víťazstvo mne, ale pravde samej. Amicus mihi Plato, amicus Aristoteles, magis amica veritas.

Že som na hlavu tohoto článku postavil titul „Moravsko a Nitransko", nebude snáď nikomu proti chuti; lebo „Nitransko" je dosť zaručené dejepisnými svedectvami, a výraz „Moravsko" je nevyhnutne potrebný, aby sme rozoznali zem Moravu od rieky Moravy.

V starom dejepise za doby Alexandra Veľkého († 323 pred Kristom) nachádzame, že na ľavej strane stredného Dunaja, medzi týmto a Karpatami, bývali Getovia, jako starý svet menoval Slovanov [1]), a to až ku Germanii. [2])

Strabo (o. r. 15 po Kr.) píše, že Svebi, obyvatelia Germanie, súsedili s Getami. [3]) Plinius (r. 79 po Kr.) dosť neurčite kladie Dakov čili Getov medzi Tisu a Moravu, dokladá však, že súsedili so Svebami, dotýkajúce sa ich a Germanie u Carnuntum, t. j. naproti terajšiemu Prešporku. [4])

Povstáva otázka, kde vlastne bola hranica medzi Germaniou a Sarmaciou? Tacitus (r. 98 po Kr.) vraví, že (západná) Germania oddelená je od Gallov, Rétov a Pannonov riekami Rýnom a (horným) Dunajom; od Sarmatov a Dakov (Getov) obapolným strachom alebo *horami*. [5]) Týmito sarmatskými horami sú Malé Karpaty, ktoré bežia

---

[1]) Sborník MSS., roč. IV. sv I., str. 78–84.

[2]) Sborník MSS.. roč. II. sv. I.. str. 97.

[3]) V. Šembera: Západní Slované. Ve Vídni, 1868, str. 341.

[4]) Superiora autem inter Danubium et Hercynium saltum usque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium campos et plana Jazyges Sormatae, montes vero . . . a Moro, sive is Duria est, a Suevis, re quoque Varniano dirimens eos.

[5]) V. Šembera: Západní Slované, str. 345.

Digitized by Google

od Prešporka k žriedlu Visly. Dľa Ptolomaea južný konec sarmatských hôr padá pod stupeň 42 : 30, 48 : 30; začiatok veľkých Karpatov pod stupeň 46 —, 48 : 30. Padá to skutočne na Prešporok (naproti zadunajskému Carnuntum) a na žriedla Visly.[1]) Potvrdzuje to i Mela (r. 43 po Kr.), keď píše, že hraničná čiara Sarmacie ide od Visly nazpäť k Dunaju.[2])

K tomu istému poznaniu privádza nás i Jornandes (o. r. 552), keď praví, že po ľavej strane Karpatov až do žriedla Visly a od žriedla Visly podobne po jej ľavej strane bývajú Venedi v Germanii.[3])

Tak to bolo i za doby moravského kráľa Mojmira I. Tento panoval nad zemou na oboch stranách rieky Moravy v Germanii, čili nad Moravskom, Privina ale nad Nitranskom v Sarmacii.

I v cirkevnom ohľade bol rozdiel medzi Moravskom a Nitranskom; lebo Moravsko, čo zem Germanie, patrilo pod arcibiskupa mohučského,[4]) Nitransko ale pod arcibiskupa solnohradského.[5])

Keď Mojmír I., zahnav Privinu, pripojil Nitransko k Moravsku, Frankovia svrhli ho s trónu a podelili jeho državu medzi Rastislava a Svatopluka I. Rastislav obdržal moravské kráľovstvo v Germanii, Svatopluk I. ale nitranské kráľovstvo v Sarmacii čili v Sclavinii (Slovensku). Rastislav mal dva hrady, a to na oboch stranách rieky Moravy, totižto Velehrad na pravej strane Moravy, a Devin na ľavej strane, nad vtokom rieky Moravy do Dunaja; Svatopluk I. ale mal svoj súsedný hrad nad riekou Nitrou, hrad Nitru.

O hrade Nitra nie sú žiadne hádky medzi dejezpytcami; nie taká shoda medzi dejepiscami je ohľadom na Velehrad a Devin.

A) Devín.

Ačkoľvek P. Gelasius Dobner, nasledujúc Jordána, klade Devin nad ústie Moravy do Dunaja, predsa naši dejespytci, počnúce od Šafárika, neuznávajú to, bez toho, žeby udali iné miesto jeho. Nejdem dať sa do polemie s nimi, ale podržujem si to presvedčenie, že onen Devin je skutočne ten, ktorého sboreniny dosaváď vidno nad ústim Moravy do Dunaja. Pohnútky k tomu môjmu presvedčeniu sú nasledujúce:

---

[1]) Šafárik: Starožitnosti. V Praze, 1863. II, str. 681.

[2]) Sarmatia . . . Vistula amne discreta, qua retro obit, usque ad Istrum flumen immittitur.

[3]) Scythia . . . habet . . . ab occidente Germanos et flumen Vistulae . . . Alpibus . . ., juxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem tendit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Winidarum natio populosa consedit . . . Sclavini a . . lacu, qui appellatur Musianus (Močoň, Mosony), usque ad Danastrum . . . Vistula tenus commorantur.

[4]) Illo etiam tempore (818) rex Sclavorum (Mojmír I.) cum tota familia su baptizatus est in Moguntia. Pez: SS. RR. Austr.

[5]) Cui (Privinae) quondam Adalrammus archiepiscopus (Salisburgensis) t tra Danubium in sua proprietate, loco vocato Nitrava, consecravit ecclesiam.

Digitized by Google

a) jako v Čechách krem Vyšehradu čili Velehradu bol tiež hrad Devin,[1]) tak dla analogie boly i na Moravsku dva významné a od seba rozdielne hrady: Velehrad i Devin.

b) Hrad tam bol, kde bolo meno jeho. Nielen hrad nad ústim Moravy do Dunaja známy bol a je dosavád pod menom Devin, ale i osada pod ním; a to meno darmo hladáme v terajšom Moravsku: teda i hrad Devin darmo hladať na terajšom Moravsku.

c) Už Jordán poznamenal, že to územie medzi riekou Moravou a Malými Karpatami, od Devina ku Skalici, náležalo k Moravsku; a naše domáce dejepisné pramene svedčia, že až sv. Vladislav († 1095), kráľ uhorský, pošinul Uhorsko až k rieke Morave.[2]) To tvrdenie Jordánovo docela zodpovedá tomu, čo som svrchu dokázal, že Moravsko, Malými Karpatami oddelené od Sarmacie, náležalo do Germanie, náležalo pod berlu kráľa Rastislava: teda i Devin nad ústim Moravy do Dunaja.

d) Malo-li Moravsko na pravej strane rieky Moravy hrad Velehrad, bolo treba hradu i na ľavej strane Moravy, a tým hradom bol Devin nad ústim Moravy do Dunaja, a to tým viac, aby strážcovia bdeli nad Dunajom a nad ústim Moravy, by nepriateľ po Dunaji nepriblížil sa a nevnikol do ústia Moravy, do Moravska.

e) Devin založený bol buď od kráľov moravských, alebo potom od kráľov uhorských. Bela IV., kráľ uhorský, však svedčí, že v Uhorsku pred pustošením tatarským (1241) neboly zakladané hrady:[3]) teda mnohé hrady v Uhorsku dostaly pôvod za doby kráľov moravských; čo platí i o Devine nad ústim Moravy do Dunaja. Bol-li potom Devin za doby kráľov uhorských zanedbaný, po pustošení tatarskom bol, jako aj iné starobylé hrady, obnovený, menovite proti Ottokarovi, kráľovi českému. Je pravda, že Ottokar r. 1273 porúchal i Devin[4]); tento však opäť bol nazpäť nadobudnutý a obnovený; lebo sa v diplome r. 1288. a r. 1428. pripomína.[5])

f) I dejepisné zprávy franko-fuldenské o Devine sú také, že sa rozumeť dajú len o Devine nad ústim Moravy do Dunaja. Tak r. 864. Ludvik, kráľ Germanie, prekročiv Dunaj, obľahol Devin; Rastislav však, nebyv

---

[1]) Wacho (rex Longobardorum, kráľ Čechov, dlhými bradaticami ozbrojených) ... habuit filias duas. Nomen uni Wisegarda (Vyšehrada)... secunda autem Walderada (Velegrada). P. Warnefridi de gestis Longobardorum lib. I. c. 21. Devín u Prahy. Jireček: Slovanské právo 1, 49. Monumenta Bohemiae. Palacký. III, 259 a 526.

[2]) Podhradczky: Chronicon Budense. Budae, 1838, pag. 175. Pray: Diatribe, pag. 34.

[3]) Fejér: Cod. dipl. IV, 2, 220, 320. Krajner: Staatsverfassung Ungarns. Wien, 1872, pag. 34. n. 23.

[4]) Tevven. Chron. Aust. ad an. 1273.

[5]) Fejér: Cod. dipl. VIII) 3, 171. ad an. 1226. Thebyn ib. pag. 173 ad an. 1227. Deven. IV, 2, 216 ad an. 1254. X, 8, 615. Wenzel: Cod. dipl. arpad. continuatus IV, 311 ad an. 1288,

Digitized by Google

pripravený k válke, poddal sa mu; ale potom nedodržal slovo.[1]) Z toho je patrné, že Ludvik s vojskom svojím nezaplavil Moravsko, ba nezmocnil sa ani Devina, ale prez Dunaj vrátil sa nazpäť. Roku 869. Karol, syn kráľa Ludvika, prekročiv ovšem Dunaj, octnul sa pod Devinom, drevené hradby okolo neho spálil, vojakov, ktorí sa boli proti nemu postavili, zčiastky zahnal, zčiastky pobil, čo bolo v okolitých horách alebo v poliach ukryté, čo korisť odvliekol,[2]) a vrátil sa späť za Dunaj. Ani tu nenie reči, že by bol vnikol ďalej do Moravska. Keď r. 870. Svatopluk polapil Rastislava a, aby si získal Frankov, vydal im ho do rúk; ale keď potom Frankovia zbadali, že chce sa vytiahnuť z ich poddanstva, lapili a i odviedli ho so sebou do väzenia. Moravania, majúce za to, že Rastislav zahynul, vyvolili si jeho pribuzného, Slavomíra, za knieža. Tento, keď darmo snažil sa zahnať Engilskalka a Vilhelma, vojevodov Karlmanových, s moravskej hranice, usadil sa v Devine, aby zamedzil Frankom vtrhnutie do Moravska.[3])

Medzi tým časom Svatopluk, jako vládal, tak sa ospravedlnil, a bol vypustený z väzenia. Nahovoril Frankom, že sa uspokojí so svojim Nitranskom a bude im i ďalej poddaným, áno osvedčil sa byť i hotovým, postaviť sa na čelo frankského vojska proti Slavomírovi. Uverili mu a sverili mu Bavorákov. S týmito bez pochyby prekročil Dunaj r. 871. pritiahol pod Devin a položil sa táborom. Miesto toho, aby sa dal do obliehania a dobývania hradu, dorozumel sa so Slavomírom a s jeho posádkou(?) nenazdajky vrhol sa na nepripravených Bavorákov. Z týchto jedni dali sa na útek, druhí zostali pobití na bojišti. Následkom toho chopil sa Karlmana taký strach, že nazpäť poslal Svatoplukovi zastavencov, ktorých mal čo záruku smluvy s ním učinenej.[4]) I táto bitka nebola vedená

---

[1]) Ludovicus rex in mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus Rusticen in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina, id est puella dicitur, obsedit; at ille, quum copiis regiis congredi non auderet, atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, et obsides... necessitate coactus dedit...

[2]) Qui (Carolus) dum cum exercitu sibi commisso in illam, ineffabilem Rastisi munitionem... venisset,... omnia moenia regionis illius cremavit incendio et abscondita quaeque in silvis vel defossa in agris reperiens cum suis diripuit, omnesque sibi congredientes fugere compulit vel interfecit... Nec minus Carlmannus *regnum* Zuentibaldi, nepotis Rastizi, igne et gladio depopulatur, vastataque omni regione, Carlus et Carlmannus fratres convenerunt (in Reginisburg).

[3]) Contra Engilscalcum et Willihelmum, duces Carlmanni, praelia movere et eos ex obsessis civitatibus expellere nititur. Illi vero adversus hostem pari intentione dimicantes et nonnullos de exercitu eius prosternentes eum fugere compulerunt. Tento boj nebol v srdci Moravska, ale nad Dunajom v okolí rieky Kamp. V dipl. z r. 893 toto stojí: »Quidquid Wilhelmus et Engilschalcus, germani fratres, eorum *ex* videlicet quondam strenui *terminales*, tam ad Eporesburch ad Cambe, sive ad [illegible]rsiniacham, quamque in aliis Wajoariae scilicet atque Sclaviniae locis vel terr[illegible]is habuerunt. Sr. Šembera: Západní Slované, str. 22—24.

[4]) Zwentibald. . ducens secum Carolomanni exercitum, quasi Sclagama [illegible] expugnaturus... ceteris castra metantibus, urbem antiquam Rastizi ingressus est ..

Digitized by Google

v srdci, ale na kraji Moravska, pod Devinom.

Svatopluk, smeriv sa s Karlmanom, navrátil sa do svojho Nitranska; ale, keď potom Karlman r. 872. vtrhol do Moravska a ho pustošil, Svatopluk pri Prešporku prekročil Malé Karpaty, s početným vojskom potajomne dostavil sa pod Devin a vrhol sa na nepripravených Bavorákov, ktorí na brehu Dunaja boli postavení k ochrane lodí svojich; jedných pobil, druhých potopil, iných zajal, tak že len Embrico, reznenský biskup, s malým počtom spasil sa útekom. [1]) I táto porážka Bavorákov nestala sa v srdci Moravska, ale na jeho kraji, na brehu Dunaja, pod Devinom. Nepochybujem, že jako r. 872., tak i predtým, Bavoráci obyčajne loďmo plavili sa po Dunaji pod Devin.

---

et, juramenti sui oblitus, non ad expugnandum Sclagamarum, sed ad ulciscendam contumeliam, a Carlmanno sibi illatam, vires studiumque convertit. Denique Bajoarios, nihil mali suspicantes et minus se observantes, cum magno exercitu in castris aggressus est, et multos ex eis vivos comprehendit, celeris pene omnibus occisis, exceptis his, qui prius se prudenter de castris subtraxerant.

[1]) Cum Carlmannus caedes et incendia in Marahensibus exercuisset, Zuentibald, misso clam exercitu copioso, Bajoarios, qui ad tuendas naves in littore Ilistri fluminis relicti fuerant, occupavit, et alios occidit, alios necavit in flumine, alios vero duxit captivos, nullusque inde, nisi Embrico, Radasbonae civitatis episcopus, cum paucis evasit.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

KATALOG

knižnice dedičov AUGUSTA HORISLAVA KRČMÉRYHO, daný do opatery spoluvlastníctvu „DOMU".

---

1 **Apocrypha:** Das sind Bücher, so der Heiligen Schrift nicht gleich gehalten, und doch nützlich und gut zu lesen sind. 8°.

2 Dr. **Beyschlag Willibald:** Die paulinische Theodicee. Römer IX—XI. Berlin. Verlag von Ludwig Rauh. 1868. 8°.

3 **Inštitut literatury Slovenské** (Jiři Palkovič, sekretář.)
Nowý Zákon, wyswětlený obširněgším přeloženjm a wzdělawatedlnými krátkými naučenjmi, takže se přjhodne potřebowati může k čtenj na modlitbách cyrkewných též y k weřegným a saukromným neb prywátným službám Božím. — Díl prwnj, obsahugicý w sobě čtwery Ewangelia, totiž Sw. Matauše, Marka, Lukáše a Jána. — Péčj a nákladem Inštytutu Literatury Slowenské. — W Prešpurku, pismem Simona Petra Webera. 1805. 4°.

4 **La Sainte Bible,** qui contient le vieux et le nouveau testament. — Revue sur les originaux par David Martin. — Bruxelles, au dépot da la Société biblique britannique et étrangère. 1850. 8°.

5 **J. T, E.** (Senior gednoty bratrské y učitel český Berlinský.)
Biblie Swatá. — Berlin 1760. 4°.

6 Dr. **Esz van Leander:** Die heiligen Schriften des Neuen Testaments, übersetzt u. mit zugefügten Sach-Parallelstellen u. grundtextlichen Abweichungen neu revidirt. Fünfte Auflage. Sulzbach, im Regenkreise Baierns, 1820. J. E. Seidel Kunst- u. Buchhandlung. 8°.

7 **Griesbach Jo. Jac.:** Novum testamentum graece. Textum d fidem codicum versionum et patrum emendavit et lectionis varietatem adiecit. Volumen I. Evangelia et acta apostolorum complectens. Halae Apud Jo. Jac. Curt. 1777. 8°.

8 **Haenlein Heinrich Carl Alexander:** Handbuch der Einleitung in die Schriften des neuen Testamentes. I. Theil. Erlangen bei Joh. Jac. Palm. 1794. 8°.

9 [—] Zweiten Theils I. Hälfte. 1794. Zweiten Theils II. Hälfte. 1800. 8°.

10 Dr. **Henneberg Johann Valentin:** Philologischer, historischer u. kritischer Kommentar über die Geschichte des Begräbnisses, der Auferstehung und Himmelfahrt Jesu, nach den Evangelien des Matthäus, Markus und Lukas. Leipzig bei C. H. F. Hartmann. 1826. 8°.

11 **Heinrichs Joannes Henr.:** Apocalypsis graece, perpetua annotatione illustrata. Particula prior. Cap. I.—XII. Gottingae apud Henr. Dietrich. 1818 8°.

12 **Pott D. Davides Julius:** Novum testamentum graece, perpetua annotatione illustratum. Editionis Koppianea Vol. V. partic. I. complectens prioris epistolae Pavlli ad Corinthos Cap. I.—X. Gottingae, typ. Dieterichianis. 1826. 8°.

13 [—] Vol. II. Complectens utramque epistolam Petri. Editio altera. Gottingae, typ. Henr. Dietrich. 1810. 8°.

14 **Koppe Jo. Beniam.:** Novum testamentum graece, perpetua annotatione illustratum. Vol. VI. Epistolae Paulli ad Galatas, Ephesios, Thessalonicenses. Edit. altera, auctior et emendatior, curavit Th. Chr. Tychsen. Gottingae, apud Jo. Chr. Dieterich. 1791. 8°.

Digitized by Google

15 **Heinrichs Joa. Henr.**: Paulli epistolae ad Timotheum Titum et Philemonem graece, perpetua annotatione illustratae. Gottingae, apud Jo. Chr. Dieterich. 1798. 8°.

16 **Heinrichs Joan. Henr.**: Novum testamentum graece, perpetua annotatione illustratum. Editionis Koppianae. Vol. III. part. I. Complectens Acta apostolorum Cap. I.—XII. Gottingae, apud Henr. Dieterich. 1809. 8°.

17 **Möszler M. Christoph Wilhelm**: Hilfsbuch für Nichttheologen und unstudirte Freunde der Bibellectüre. Des neuen Testaments I. Band. Neue Ausg. Neustadt a. d. O. 1823. Verlag von Joh. Kar. Gottfr. Wagner. 8°.

18 [—] II. Band.

19 [—] III. Band.

20 [—] IV. V. VI. Band. 1823—1824.

21 **Wizenmann Thomas**: Die Geschichte Jesu nach dem Matthäus als Selbstbeweis ihrer Zuverlässigkeit betrachtet. Mit einer Vorrede von Joh. Friedr. Kleuker. Leipzig bei Georg Joa. Göschen. 1789. 8°.

22 **Gabler M. Joan. Phil.**: Dissertatio critica de capitibus ultimis IX—XIII. posterioris epistolae Paulli ad Corinthios ab eadem haud separandis. Goettingae, apud Viduam Abr. Vandenhoek. 1782. 8°.

23 **Sartoryus Danyel**: Hystorye Stárého a Nowého Zákona. Djl Prwnj a Druhý. 1743. 8°. (Neúplné.)

24 **Grützmacher**: Betrachtungen über den Brief St. Pauli an den Philemon im Hinblick auf die sociale Frage. Bremen, 1874. Verlag von C. Ed. Müller. 8°.

25 **Boehme Christ. Frid.**: Epistola Pauli ad Romanos graece ex recensione novissima Griebachii cum commentario perpetuo. Lipsiae, 1806. Sumpt. Siegfr. Lebr. Crusii 8°.

26/a ? Theologie des alten Testaments oder Abriss der religiösen Begriffe der alten Hebräer. Von den ältesten Zeiten bis auf den Anfang der christlichen Epoche. Leipzig in der Weygandschen Buchhandlung. 1796. 8°.

26/b ? ? Beylagen zur Theologie des alten Testaments, enthaltend die Begriffe von Gott u. Vorsehung. Leipzig in der Weygandschen Buchhandlung. 1801. 8°.

27 **Schott Henr. Aug.**: Novum testamentum graece, secundum editiones probatissimas expressum, nova versione latina illustratum... Editio altera. Lipsiae sumpt. Fr. Th. Maerkeri. 1811. 8°.

28 **Meinhold C.**: Das hohe Lied Salamo's, in Bibelstunden practisch ausgelegt in der Advents- und Epiphanien-Zeit $^{54}/_{55}$ zu Cammin. Berlin 1856. Verl. von Wilh. Schultze. 8°.

29 **Václav Hanka**: Sazavo-Emmauzskoje Svjatoje Blagovestvovanije, nyněze Remeskoje... V Českoj Prazie. Pečat i bumaga c. k. pridvornoj knigopečatny syn. Bogumila Haaze. 1846. 8°.

30 **Fabó András**: Monumenta evangelicorum aug. conf. in Hungaria historica. A Magyarországi ág. vall. evangelicusok történelmi emlékei. I. köt. Pest 1861. Kiadja Osterlamm Károly. 8°.

31 **Less D. Gottfried**: Christliche Moral. Tübingen, bei Chr. Gottl. Frank u. Wilh. Heinr. Schramm. 1780. 8°.

32 **Haan Ludevit**: Cithara Sanctorum, jeji historia, jeji původce a tohoto spolupracownici. V Pešti tiskem Vikt. Horňanského. 1873. 8°.

33 **Carové Friedr. Wilhelm**: Was heisst Römisch-Katholische Kirche? Aus kirchlichen Autoritäten zu beantworten versucht. Altenburg. 1828. Literatur-Comptoir. 8°.

34 Dr. **Bretschneider Karl Gottlieb**: Heinrich u. Antonio, oder die Proselyten der römischen u. der evang. Kirche. Zweite, verbesserte u. vermehrte Auflage. Gotha, bei Justus Perthes. 1827. 8°.

35 **Tumler Joh. Josephus** (typ.): Novi ecclesiastico- et scholastici annales Evangelicorum august. et helvet. confessionis in terris Austriacis. Alterus cursus annui. Tomus I. anni 1794. Trimestre I. Neosolii charact. Joh. Jos. Tumler, reg. priu. Tipographi. 1794. 8°.

Digitized by Google

86 **Pauli J.:** Die evangelischen Missionen in Afrika. In Missionsstunden betrachtet. Bevorwortet von D. G. Thomasius. I. Hälfte. Erlangen. Verlag von Andr. Deichert. 1868. 8°.

87 [—] Zweite Hälfte. 1869. 8°.

88 **Prechtl Maximilian:** Friedensworte an die katholische u. protestantische Kirche für ihre Wiedervereinigung. Zweite, vom Verfasser vermehrte Auflage. Sulzbach in des Commerzienraths J. E. Seidel Kunst u. Buchhandlung. 1820. 8°.

89 **Hohenegger Laurenz:** Zeichen der Zeit; auch ein Beytrag zur Wiedervereinigung der getrennten christlichen Confessionen. Pressburg u. Oedenburg 1823. In der C. F. Wigand'schen Buchhandlung. 8°.

40 **Glatz Jákób:** Az ausztriai tász. birodalomban 1817. ben tartatott reformátzió harmadik százados örömünnepének előadása; némely közönséges észrevételekkel együtt, mellyek a protestánsoknak a nevezett birodalomban lévő egyházi állapotjokat illetik. Magyar nyelvre közrebocsátotta Márton József. Bétsben Pichler Antal betüivel. 1818. 8°.

41 **Glatz Jakob:** Nachrichten über die Feyer des dritten Jubelfestes der Reformation in den sämmtlichen kaiserl. königl. Oesterreichischen Staaten im Jahre 1817. Nebst einigen allgemeinen Bemerkungen über den gegenwärtigen kirchlichen Zustand der Protestanten in gedachten Staaten. Wien 1818. Bei Carl Gerold. 8°.

42 ? ? Die katholische Kirche Schlesiens, dargestellt von einem kath. Geistlichen. Nebst Anhange, enthaltend einige Wünsche eines vieljährigen Seelsorgers. »Prüfet alles; das gute behaltet«. Mit Herzogl. Sächs. Censur. Altenburg. 1826. Im Verlage der Hofbuchdruckerei. 8°.

43—48 **Henke D. Heinrich Philipp Konrad:** Allgemeine Geschichte der Christlichen Kirche nach der Zeitfolge. Vierte, durchaus verbesserte u. beträchtlich vermehrte Auflage. I.—VI. Theil. Braunschweig. Im Verlage der Schulbuchhandlung. 1800–1804. 8°.

49—50 [—] Fortgesetzt von D. Johann Severin Vater. VII. VIII. Theil. Braunschweig. Im Verlage der Schulbuchhandlung. 1818. 8°.

51 [—] IX. Theil. Ergänzung der beiden ersten Bände, nebst ausführlichen Register über alle Jahrhunderte. Von D. Johann Severin Vater. Braunschweig. 1823. Im Verlage der Schulbuchhandlung. 8°.

52 **Hase D. Karl:** Kirchengeschichte. Fünfte verbesserte Auflage. Leipzig. Druck u. Verlag von Breitkopf u. Härtel. 1844. 8°.

53 Dr. **Helfert Joseph:** Die Rechte u. Verfassung der Akatholiken in Oesterreich. Nach den k. k. Verordnungen zusammen gestellt. Wien. Bei J. G. Ritters v. Mösle sel. Witwe. 1827. 8°.

54 **Egli Jodoc.:** Das heilige allgültige u. allgemeine Concilium von Trient, das ist: dessen Beschlüsse und hl. Canones nebst den betreffenden päbstlichen Bullen, treu übersetzt u. mit einem vollständigen Sachregister versehen. Grätz 1827. Gedruckt bey Joh. Andr. Kienreich. 8°.

55 **Hübner Ján:** Biblické Hystorye w Počtu Sto a čtyry, po Padesáte a dwau, gednak ze Starého, gednak z Nowého Zákona, vybrané od Jana Hübnera, Škol Hamburských Rektora, Njnj pak k dobrému Slowenské Mládeže, která se Augšpurského wyznánj přidržj, w domácy Jazyk přetlumočené. W Prešpurku a w Pešti, u Ludw. Landerera, urozeného z Füskutu. 1834. 8°.

56 **Borbis Johannes Lic. theol.:** Die Märtyrerkirche der evang. lutherischen Slovaken im J. des 1000-jährigen Jubiläums ihrer Gründung, historisch geschildert. Der Reinertrag ist für die neu zu gründenden Lehranstalten unter den evang. Slovaken bestimmt. Erlangen. 1863. Andr. Deichert. 8°.

57 **Bogislau Ignác:** Potřebné Ponaprawenj omylného Spisu: Reformirtak o Smyslu Bratřj Czeši, Léta Páně 1754 w Německém Jazyku; Léta pak 1' 3 w Českém přeložený vydaného. A při tom Gruntownj Dokázanj, že Uč j Starých Bratřj Czeských s Učenjm augš. Wyznánj Ewangelikú neylépe srownáwa. Léta Páně 1785. 8°.

58 **Chalupka Adam:** Hystorické Paměti Cyrkwě Ew. Březnanské Augšp. V znánj. K prwnjmu 50-ročnjmu Jubileum wystawěnj Chrámu gegjho now o

Digitized by Google

slawenému r. 1837. w. 1. Ned. Adwentnj, obětowáno. W B. Šťawnicy Pismem Františka Lorbera. 8°.

59 **Krolmus Václeslav**: Příchod Slova Páně od Východu na Západ z Jerusalema na Levý Hradec nad Vltavou do Čech. V Praze 1853. Nákl. spisovatelovým. 16°.

60 **Krug** Professor: Die Kirchenverbesserung u. die Gefahren des Protestantismus. Zur Vorfeier des Reformazionsfestes und als Anhang zur Pisteologie. Leipzig 1826. In der Baumgärtner'schen Buchhandlung. 16°.

61 **Berzeviczy Gregor** von: Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. Leipzig 1822. In Commission der Kummer'schen Buchhandlung. 16°.

62 ? ? Hystoria o těžkých Protiwenstwjch Cyrkwe České, hned od počátku gegjho na Wjru Křestianskau obrácenj, w Létu Páně 894, až do Léta 1632 za panowánj Ferdynanda druhého. S připogenjm Hystorye o Persekucy Waldenských Roku 1655. stalé. Wytlačeno Podle Amsterdámskeho Exempláře. 1756. 32°.

63 Justini Historiarum libri XXXXIV. Ex recensione Gronovii. Norimbergae. Ex officina libraria Riegeliana. 1789. 16°.

64 **Hurban M. Jozef**: Náuka Náboženstwí Křesťanského dle wěroučení a bohoslowí Cirkwe Ewanjelické A. W. K dobrému mládeže ewanjelické sepsaná a a wydaná. S podržením sobě práwa proti patisku. W Skalici. Tiskem Fr. X. Škarnycla Synů. 1855. 32°.

65 ? ? An den König der Britten über die Gottheit Christi. 1786. 32°.

66 ? ? Katechismus Dctora Martina Luthera; Kterýž slowe menšj, obsahugicj w sobě neyhlawnějšj Artikule náboženstwj Křesťanského, s předmluwau téhož Cýrkwe Augšpurské Učitele, ke Knězjm a Kázatelum Slowa Božjho. W Baňské Bystřici. Tiskem Filipa Macholda. 1845. 16°.

67 **De Luck Štěpán**: Gruntownj Učenj o Článcých Wiry Křesťanské, anebo tak řečená Křesťanská Theologia, tak gako ona k nadobytj potřebné spasytedlné známosti, k pobožnému křesťanskému žiwotu, a spasenj duše, gednemu každému člowěku gest potřebná. W Prešporku wytjštená u Frantjška August. Patzko. 1781. 16°.

68 **Procházka Josef**: Swětlé důkazy božského původu náboženstwi křesťanského. Původne anglicky sepsáno a do češtiny přeloženo. W Praze. Tisk Jaroslawa Pospišila. 1852. 16°.

69 **Morus D. Sam. Frid. Nathan**: Epitome Theologiae Christianae. Futuris doctoribus religionis. Editio tertia passim aucta. Lipsiae sumtu. E. B. Schwickerti. A. 1795. 8°.

70 **Jenik Ján**: Idea Fidei Fratrum. Berlin 1788. 8°.

71 ? ? Concordia Pia et Unanimi consensu Repetita Confessio fidei et doctrinae electorum, principium et ordinum imperii, atque eorundem theologorum, qui Augustanam confessionem amplectuntur... Lipsiae in officina Grossiana 1742. 8°.

72 **Tablic Bohuslaw**: Augšpurská Konfessý, aneb Wyznánj wiry Neygasnejšimu Cysaři Karlowi V-tému, od Knižat a měst Německé Říše čistého učenj ewangelického se přidržegicych, na sněmě Augšpurskem Léta Páně 1530 podané. S powolenjm censury. We Wacowě. 1808, u Antonjna Gotljba pryw. knihtlačitele. 8°.

73–74 **Beyer Johann Rud. Gottlieb**: Handbuch für Kinder u. Kinderlehrer über den Katechismus Lutheri. I.—II. Theil. Zweite Auflage. Leipzig bei Siegfried Lebrecht Crusius. 1787. 8°.

75 [–] Anhang zu dem Handbuche für Kinder u. Kinderlehrer über den Katechismus Lutheri. Leipzig bei Siegfried Lebrecht Crusius 1787. 8°.

76 Dr. **Bretschneider C. G.**: Erläuterungen zu M. J. L. Försters Lehrbuch der christlichen Religion nach dem Katechismus Lutheri. (12. Auflage 1831...) Leipzig 1831. Baumgärtners Buchhandlung. 8°.

77 **Förster M. Johann Christian**: Lehrbuch der christlichen Religion nach Anleitung des Katechismus Lutheri. III. Auflage. Mit Churfürstl. Sächsischem Privilegio. Weissenfels u. Leipzig bei Fridrich Severin. 1790. 8°.

78–80 **Hase Karl**: Gnosis, oder evangelische Glaubenslehre, für die gebildeten in der Gemeinde wissenschaftlich dargestellt. I.—III. Band. Leipzig 1827. Verlag von Joh. Ambr. Barth. 8°.

Digitized by Google

81 **Heynig J. G.:** Die Unsterblichkeit der menschlichen Seele ausser allem Zweifel gesetzt. Vierte rechtmässige u. verbesserte Ausgabe. Erfurt 1809. 8°.

82 **Henke Henr. Phil. Conrad:** Lineamenta institutionum fidei christianae historico criticarum. Helmstadii, redemtore Car. Godofr. Fleckeisen. 1793. 8°.

83 **Heuhöfer:** Christliches Glaubens-Bekenntniss. Heidelberg, bei C. F. Winter. 1824. 8°.

84 Dr. **Ammon Christ. Friedrich:** Entwurf einer Christologie des alten Testamentes. Erlangen bei Joh. Jak. Palm. 1794. 8°.

85 **Heilmann Jo. David:** Compendium theologiae dogmaticae. Editio altera. Goettingae sumtibus Vandenhoeckianis. 1774. 8°.

86 **Glatz Jakob:** Betrachtungen über Gegenstände der Religion, der Sittenlehre und des menschlichen Lebens. Jena, bei Friedrich Frommann. 1806. 8°.

87 **Ammon Christophor. Frieder.:** Summa theologiae christianae. Editio secunda, correcta et aucta. Erlangae sumtibus Credy et Brevning. 1806. 8°.

88-89 **Bauer Georg Lorenz:** Biblische Moral des alten Testaments. I.—II. Theil. Leipzig in der Weygandschen Buchhandlung. 1803. 8°.

90 **Reinhard D. Franz Volkmar:** Vorlesungen über die Dogmatik mit literarischen Zusätzen herausgegeben von Joh. Gottfr. Iman. Berger. III. verbesserte Auflage. Sulzbach im Verlage des Kommerzienraths J. E. Seidel. 1812. 8°.

91 Dr. **Rosenkranz Karl:** Encyklopädie der theologischen Wissenschaften. Halle bei C. A. Schwetschke u. Sohn 1831. 8°.

92 **Stäudlin Carl Friedrich:** Grundsäze der Moral zu akademischen Vorlesungen für zukünftige Lehrer in der christlichen Kirche. Göttingen, im Vandenhöck u. Ruprechtschen Verlage. 1800. 8°.

93 **Sztrecsko J. Georgius:** Theologia dogmbuao-moralis in compendium redacta. Opus posthumum. Pestini litteris et sumptistic Joh. Thom. Trattner. 1816. 8°.

94 **Daub D. Carl:** Vorlesungen über die philosophische Anthropologie, herausgegeben von Marheinecke u. Dittenberger. I. Band: Philosophische u. theologische Vorlesungen. Berlin. Verlag von Duncker u. Humblot 1838. 4°.

95 [—] II. Band: Vorlesungen über die Prolegomena zur Dogmatik u. über die Kritik der Beweise für das Daseyn Gottes. 1839. 4°.

96 [—] III. Band: Vorlesungen über die Prolegomena zur theologischen Moral u. über die Principien der Ethik. 1839. 4°.

97 [—] IV. Band: System der theologischen Moral. I. Theil. 1840. 4°.

98 [—] V. Band: System der theologischen Moral. II. Theil, I. und II. Abtheilung. 1841. 4°.

99 [—] VI. Band: System der christlichen Dogmatik. I. Theil. 1841. 4°.

100 [—] VII. Band: System der christlichen Dogmatik. II. Theil, nebst einer lateinischen Promotionsrede. 1844. 4°.

101 **Teichmüller G.:** Ueber die Unsterblichkeit der Seele. Leipzig. Dunker & Humblot 1874. 4°.

102 **Lešk a Ján:** Obrana augšpurského vyznání. V Uh. Skalici. Tiskem dedičů J. Škarnicla. Nákladem vydav. »Korouhve na Sionu«. 1880. 4°.

103 Dr. **Dräseke Johann Heinrich Bernhard.:** Predigten für denkende Verehrer Jesu. Neueste Ausgabe in zwei Bänden herausgegeben von Th. H. F. Dräseke. I. Band. Die Predigten vom Neujahrstage bis zum Trinitatisfeste. Lüneburg. Verlag von Herold und Wahlstab. 1836. ?°.

104 Dr. **Kromm Johann Jacob:** Der Prediger am Grabe. Entwürfe zu Leichenreden aus einer zwanzigjährigen practischen Amtserfahrung. Ein Hülfsbuch für Stadt- und Landprediger, sowie Erbauungsschrift für Solche, die um geliebte Todte trauern. I. Theil: Kindes- u. Jünglingsalter. Mannheim. Verlag bei Tob. Löffler 1832. 4°.

105 [—] II. Theil: Mannesalter.

106 [—] III. Theil: Greisalter.

107 **Albach J. S.:** Errinnerungen an Gott, Tugend, Ewigkeit. In Predigten. Pesth 1831. Im Verlage bei Buchhändler Müller. 4°.

Digitized by Google

108 Dr. **Ammon Christoph Friedrich**: Auswahl der im J. 1815 bei dem Gottesdienste der evang. Hof- u. Sophien-Kirche zu Dresden über die Evangelien gehaltenen Predigten. Nürnberg bei Friedrich Campe. 1816. 8°.

109 **Baur Samuel**: Homiletisches Handbuch für Casual-Predigten. Zum Gebrauch für Stadt- und Landpredigten. I. Band: Am Erntefest, Reformationsfest, Sieges- und Friedensfest; ingleichen bei traurigen Ereignissen: Theurung, Seuchen, Krieg u. s. w. nebst Busstags- u. Armen-Predigten. Zweite, verbesserte Auflage. Halle in der Gebauerschen Buchhandlung. 1820. 4°.

110 [—] II. Band: Bei Einweihung einer Kirche und zum Andenken dieser; bei Einführung eines neuen Gesangsbuchs, bei Beicht-, Abendmahls- u. Konfirmationshandlungen; ingleichen für Erziehungs- u. Schulpredigten, nebst Huldigungs-, Landtags- u. ähnlichen Predigten. Halle... 1821. 4°.

111 [—] III. Band: Einführungs-, Antritts- u. Abschieds-Predigten. Ingleichen bei Taufen, Traungen u. Leichenbegängnissen, nebst Eideswarnungen.

112 [—] Homiletisches Handbuch für alle christlichen Festtage des ganzen Jahrs. Zum Gebrauch für Stadt- und Landprediger. II. Band. Halle bei Joh. Jac. Gebauer. 1808. 4°.

113 [—] Homiletisches Handbuch für Wochenpredigten über auserlesene Bibelstellen. Zum Gebrauch für Stadt- u. Landprediger. Halle bei Joh. Jac. Gebauer. 1809. 4°.

114 [—] Homiletisches Handbuch über die sonntäglichen Evangelien u. Episteln des ganzen Jahres. Zum Gebrauch für Stadt- u. Landprediger. I. Band. Zweite, verbesserte Auflage. Halle in der Gebauerschen Buchhandlung. 1826. 4°.

115 (—] Homililetisches Handbuch über die sonntäglichen Evangelien u. Episteln des ganzen Jahrs. Zum Gebrauch für Stadt- u. Landprediger. II. Band. Halle bei Joh. Jac. Gebauer. 1811. 4°.

116 [—] III. Band. 1812.

117 [—] IV. Band. 1814.

118 [—] Homiletisches Handwörterbuch für Stadt- u. Landprediger. Enthaltend eine skizzirte Materialiensammlung zu öffentlichen Vorträgen über die vornehmsten Wahrheiten der Glaubens-, Sitten- und Klugheitslehre. Halle bei J. J. Gebauer u. Sohn. 1818. 4°.

119 **Fischer Karl Gottlieb**: Homilien über merkwürdige Erzählungen aus der Geschichte Jesu. I. Theil. Königsberg bei Goebbels u. Unzer. 1803. 4°.

120—121. [—] II. III. Theil.

122 **Glac Jakub**: Sebránj některých jubilegnjch kázánj, držánych na deň třetj jubilegnj slawnosti reformacý w cýs. král. rakauských zemjch. W německé řeči vydané. Do češtiny přeložil Josef Kreyčj. W Praze 1823. Wytišteno u Bohumila Háze. 4°.

123 **Fritsch Johann Heinrich**: Handbuch für Prediger zur praktischen Behandlung der Leidensgeschichte Jesu. Magdeburg bey Wilh. Heinrichshofen. 1814. 8°.

124 **Math. Johann Nep.**: Sieben Fastenpredigten über die sieben Worte Jesu am Kreuze. Grätz gedr. u. verl. bey Joh. Andr. Kienreich. 1814. 8°.

125 **Bunzel Joh. Paul Sigmund**: Kurze Betrachtungen über biblische Texte bei den Särgen unserer Mitchristen zum Gebrauch bei sogenannten Leseleichen. I. Theil. Dritte, von neuem durchgesehene u. verbesserte Auflage. Nürnberg 1803. bei Gust. Ph. Jacob Bieling. 8°.

126 [—] III. Theil. Neue verbesserte Auflage. 1804. 8°.

127 **Cannabich Gottfried Christian**: Neue Predigten über die Evangelien auf alle Sonn- u. Festtage des ganzen Jahrs zur Beförderung eines reinen und thätigen Christenthums. I. Band. Leipzig bei Gerh. Fleischer dem Jüngeren. 1804. 8°.

128 [—] Predigten zur Beförderung eines reinen und thätigen Christenthums. VI. Theil oder neue Predigten über die Evangelien. II. Band. Leipzig bei Gerh. Fleischer dem Jüngeren. 1805. 8°.

129 **Ebert M. Samuel**: Homiletisches Magazin über die epistolischen Texte des

Digitized by Google

ganzen Jahres. II. Theil. Vom Pfingstfeste bis zum Schlusse des Kirchenjahres. Leipzig verlegts Adam Friedr. Böhme. 1782. 8°.

130 **Florey G. R.**: Trost u. Mahnung an Gräbern. Eine Sammlung von Entwürfen zu Leichenpredigten u. Grabreden. I. Bändchen. Dritte durchgesehene u. vermehrte Auflage. Leipzig. Verlag von Jul. Klinkhardt. 1848. 8°.

131—133 II. Bändchen. 1850. III. Bändchen. 1850. 1853.

134 **Götz Georg Friedrich**: Predigten u. Reden gehalten bei Trauungen, von verschiedenen Verfassern. Leipzig, bei Gerh. Fleischer dem Jüngeren. 1799. 8°.

135 **Glatz Jakob**: Der weise Christ in bösen Tagen; oder Pflichten und Trost eines Christen in ausgearteten, gefahrvollen und traurigen Zeiten. In einigen Kanzelreden mit Rücksicht auf das gegenwärtige Zeitalter dargelegt. I. II. Theil. Wien 1816. Im Verlage bey Anton Doll. 8°.

136 **Glatz Jacob**: Worte der Religion über wichtige Angelegenheiten des Herzens und Lebens mit Rücksicht auf die Ereignisse und den Geist der Zeit. I. II. Theil. Wien bey B. Ph. Bauer. 1812. 8°.

137 **Greiling Joh. Christoph**: Neueste Materialien zu Kanzelvorträgen über die Sonn- u. Festtags-Evangelien in Auszügen aus meinen zu Aschersleben in der Kirche Sct. Stephani gehaltenen Predigten. I. Theil enthaltend die christlichen Feste des Jahres. Magdeburg bey Wilh. Heinrichshofen. 1821. 8°.

138 [—] II. Theil, enthaltend die Evangelien vom Sonntage der Erscheinung an bis zu Reminiscere. Magdeburg bey Wilh. Heinrichshofen. 1822. 8°.

139 [—] III. Theil, enthaltend die Evangelien vom Sonntage Oculi bis zum Ersten Sonntage nach Trinitatis. 1823.

140 IV. Theil, enthaltend die Evangelien vom Zweyten bis zum Fünfzehnten Sonntage nach Trinitatis. 1824.

141 [—] V. Theil, enthaltend die Evangelien vom Sechszehnten bis zum Sieben u. Zwanzigsten Sonntage nach Trinitatis. 1825.

142 [—] VI. und letzter Theil, enthaltend die Evangelien der Vier Advents-Sonntage. 1827.

143 Dr. **Klein Friedr. August**: Zwölf heilige Reden in der Stadtkirche zu Jena gehalten. Leipzig bei Christian Ernst Kollmann. 1818. 8°.

144 **Natter Joh. Josef**: Predigten über Tod und Grab, Auferstehung u. Wiedersehen. Prag. 1817 bei Friedr. Tempsky. 8°.

145 [—] Neue Predigten über die heilige Geschichte der Leiden, des Todes, der Auferstehung und der Himmelfahrt Jesu. Leipzig. Verlag von Joh. Friedr. Gleditsch. 1822. 8°.

146 **Porubszky Gustav**: Evangelische Kanzelvorträge. Wien. 1853. Wilhelm Braumüller. 8°.

147 **Oettel M. Joh. Friedr. Wilhelm**: Predigten, grössten Theils nach den epistolischen Perikopen des Weimarischen Evangelienbuchs nebst einigen Amtsreden. Neustadt an der Orla bei Joh. Karl Gottfr. Wagner. 1830. 8°.

148 **Lange Gottlieb**: Predigten auf besondere Veranlassung gehalten. I. Bändchen. Vaterländische und Erndtepredigten. Leipzig bey Friedr. Christ. Dürr. 1819. 8°. II. Bändchen. Fasten u. Adventspredigten. 1820.

149 [—] III. Bändchen. Erndte u. Leichenpredigten. 1823. IV. Bändchen. Predigten und Reden. 1825.

150 **Hacker D. Joh Georg August**: Predigten über die sonn- und festtägigen Evangelien des ganzen Jahres zur häuslichen Erbauung aus D. Franz Volkmar Reinhards hinterlassenen, noch ungedruckten Predigten. I. II. Theil. Neutlingen bei Fleischhauer und Kaufmann. 1815. 4°.

151 [—] III. Theil. IV. Theil, 1815.

152 [—] V. Band. D. Franz Volkmar Reinhards sämmtliche Predigten. Oder Predigten in Wittenberg gehalten. I. Theil.
VI. Band. II. Theil. 1816.

153 [—] VII. Band. Oder Predigten zur Schärfung des sittlichen Gefühls und der Aufmerksamkeit auf den Zustand des Herzens.

Digitized by Google

VIII. Band. Oder Predigten über einzelne Theile der Lehre von der göttlichen Vorsehung.

154 [—] IX. Band. Oder Predigten im J. 1795 bey dem Churfürstl. Sächsischen Evang. Hofgottesdienste zu Dresden gehalten. 1817.
X. Band. Oder Predigten im J. 1796. gehalten.

155 [—] XI. Band. Oder Predigten im J. 1797 gehalten.
XII. Band. Oder Predigten im J. 1798 gehalten.

156 [—] XIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1798 ... gehalten.
XIV. Band. Oder Predigten im Jahr 1799 gehalten. 1818.

157 [—] XV. Band. Oder Predigten im Jahr 1799 ... gehalten.
XVI. Band. Oder Predigten im Jahr 1800 ... gehalten. 1818.

158 [—] XVII. Band. Oder Predigten im Jahr 1800 ... gehalten.
XVIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1801 ... gehalten. 1818.

159 [—] XIX. Band. Oder Predigten im Jahr 1801 ... gehalten. 1818.
XX. Band. Oder Predigten im Jahr 1801 ... gehalten.

160 [—] XXI. Band. Oder Predigten im Jahr 1802 ... gehalten.
XXII. Band. Oder Predigten im Jahr 1802 ... gehalten.

161 [—] XXIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1802 ... gehalten. 1818.
XXIV. Band. Oder Predigten im Jahr 1803. 1819.

162 [—] XXV. Band. Oder Predigten im Jahr 1803 ... gehalten.
XXVI. Band. Oder Predigten im Jahr 1804 ... gehalten.

163 [—] XXVII. Band. Oder Predigten im Jahr 1804 ... gehalten. 1819.
XXVIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1805 ... gehalten.

164 [—] XXIX. Band. Oder Predigten im Jahr 1805 ... gehalten.
XXX. Band. Oder Predigten im Jahr 1806 . . gehalten.

165 [—] XXXI. Band. Oder Predigten im Jahr 1806 ... gehalten. 1819.
XXXII. Band. Oder Predigten im Jahr 1807 ... gehalten. 1820.

166 [—] XXXIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1807 ... gehalten. 1820.

167 [—] XXXIV. Band. Oder Predigten im Jahr 1808 ... gehalten. 1820.

XXXV. Band. Oder Predigten im Jahr 1808 ... gehalten. 1820.

168 [—] XXXVI. Band. Oder Predigten im Jahr 1809 ... gehalten. 1820.
XXXVII. Band. Oder Predigten im Jahr 1809 ... gehalten. 1820.

169 [—] XXXVIII. Band. Oder Predigten im Jahr 1810 ... gehalten. 1820.
XXXIX. Band. Oder Predigten im Jahr 1810 ... gehalten. 1820.

170 [—] XXXX. Band. Oder Predigten im Jahr 1811 ... gehalten. 1821.
XXXXI. Band. Oder Predigten im Jahr 1811 ... gehalten. 1821.

171 [—] XXXXII. Band und letzter. Oder Predigten im Jahr 1812 ... gehalten. Mit einer kurzen Nachricht von den letzten Lebenstagen des Vollendeten, begleitet von D. Joh. Georg August Hacker. Neutlingen bey Fleischhauer und Kaufmann. 1821. 8°.

172 [—] Homiletisches Repertorium zu sämmtlichen Reinhard'schen Predigten. Neutlingen bey Fleischhauer u. Kaufmann. 1821. 8°.

173 **Schott D, Heinrich August:** Musterpredigten der jetzt lebenden ausgezeichneteren Kanzelredner Deutschlands u. anderer protestantischen Länder. Nach dessen Tode fortgesetzt von D. Jonathan Schuderoff. III. Band. Leipzig. 1837. Verl. von Gustav Wuttig 4°.

174 **Reinhard D. Franz Volkmar:** Vierzehn bisher noch ungedruckte Predigten, gehalten in der Universitätskirche zu Wittenberg, nebst einer Abhandlung über die Wahrheit der christlichen Religion. Herausgegeben von M. C. B. Kenzelmann. Meissen bei Friedr. Wilh. Goedsche. 1826. 8°.

175 **Haas Joh, Ludvig:** Dr. Franz Volk. Reinhardts ein u. dreissig bisher noch ungedruckte Predigten nach einer unruhigen Zeit in den J. 1792 bis 1794 gehalten. Supplementband. Leipzig. Verl. von Lud. Schumann. 1833. 8°.

176 **Tzschirrer Hein. Gottlieb:** Predigten. Aus dessen hinterlassenen Handschriften ausgewählt u. herausgegeben von Johann David Goldhorn. I. Band.

Digitized by Google

Die J. 1817 bis 1819. Zweite vermehrte Auflage in 4 Bänden. Leipzig 1829. J. C. Heinrichsche Buchhandlung. 4°.

177 [—] II. Band. Die Jahre 1820 bis 1823.

178 [—] III, Band. Die Jahre 1824 bis 1828.

179 [—] IV. Band. Predigten zur Vollendung des Jahrganges u. Reden im Feldzuge im J. 1814.

180 **Röhr D. Joh. Friedrich:** Christologische Predigten oder geistliche Reden über das Leben, den Wandel, die Lehre und die Verdienste Jesu Christi. Weimar bei Wilh. Hoffmann. 1831. 4°.

181 **Spiesz Johann Christoph.:** Ausgewählte Predigten. Nach dem Tode desselben herausgegeben von dessen Sohne Eberhard Rud. Spiesz. I. Band. Ueber Tod u. ewiges Leben. Frankfurt am Main. Verl. der Brönnerschen Buchhandlung. 1830. 4°.

182 [—] II. Festpredigten. 4°.

183 [—] III. Band. Vermischte Predigten. 4°.

184 **Schultz E. S. F.:** Sammlung geistlicher Amts-Reden. I. Theil, zweite Auflage. Berlin 1835. Bei Ludvig Oehmigke. 4°.

185 [—[II. Theil. 1835.

186 [—] III. Theil. 1837.

187 **Wagnitz D. H. B.:** Repertorium biblischer Texte und Ideen für Casualpredigten und Reden, nebst Winken zur zweckmässigen Eirichtung derselben u. hieher gehörigen geschichtlichen und literarischen Notizen. III. Auflage neu bearbeitet u. vermehrt. Halle u. Berlin in der Buchhandlung des Hallischen Waisenhauses. 1820, 8°.

188 **Stolz Johann Jakob:** Predigten in dem Jahre achtzehnhundert in Bremen gehalten. I. Heft. Zweyte Ausgabe. Altenburg u. Erfurt, bey Rink u. Schnuphose 1802. 8°.

189 **Reinhard D. Franz Volkmar:** Antritspredigt in der Schloss und Universitätskirche zu Wittenberg am Tnge der Verkündigung Mariä den 25. März 1784. Wittenberg u Zerbst bei Samuel Gottfr. Zimmermann. 1784. 8°.

190 **Schlegel K. A. M.:** Reformations-Jubelpredigten. Göttingen bei Vandenhoock und Ruprecht. 1817. 8°.

191 **Reibhard D. Franz Volkmar:** Auszüge aus einigen im J. 1795 bey dem Churfürstlich sächsichen Evangelischen Hofgottesdienste zu Dresden gehaltenen Predigten. Neue für Minderbegüterte veranstaltete Auflage. Des I. Jahrgangs II. Band. Nürnberg u. Sulzbach, in der Joh. Esaias Seidelschen Kunst- u. Buchhandlung. 1804. 8°.

192]—] Im Jahre 1796. Des II. Jahrgangs II. Band. 1805. 8°.

193 [—] Im Jahre 1797. 1805. 8°.

194 **Wacek František Aloiz:** Příležitostné Duchownj Řeči. W Praze. 1824. U Martina Neureutra, kněhkupce w Gezowitské ulicy w Nře 183. 8°.

195 **Reinhard D. Franz Volkmar:** Geständnisse, seine Predigten u. seine Bildung zum Prediger betreffend in Briefen an einen Freund. Zweite unveränderte Auflage. Sulzbach in der Kommerzienrats J. E. Seidel Kunst- u. Buchhandlung. 1811. 8°.

196 **Ribbeck C. G.:** Predigten über die Lehre von der Unsterblichkeit der Seele. Magdeburg bey G. Ch. Keil. 1798. 8°.

197 **Tablic Bohuslaw:** Sbjrka Swatých Řečj, které při některých pamatných příležitostech držel. We Wacowě pjsmem Antonjna Gottljba priw. knihtl. 1821. 8°.

108 **Trautvetter Johann Valentin:** Christliche Katechisationen für die Landjugend über die Eigenschaften, Schöpfung u. Vorsehung Gottes. Mit Herrn Anjunktus Walchs zu Meiningen Durchsicht u. Vorrede. Leipzig, in der Waygandschen Buchhandlung, 1788. 8°.

199 **Taužil W.** (naklad.): Hystorya o Umučenj a Smrti, pohřbu y Wzkřjšenj Pána našeho Ježiše Krysta. Ze wšech čtyr Ewangelistů sebraná a w gistý Pořádek

Digitized by Google

uwedená. Wydaná w Lešně Polskem 1631. Pšehlednutá, poprawená a wytištěná w Amsterdamě 1663. W Berljně u Karla Friderjcha Rellstába. Léta Páně 1757. 16°.

200 **Grotius Hugo:** De veritate religionis christianae, ad virum Amplissimum, Hieronymum Bignonium, advocatum regium in summo auditorio Parisiensi. Dat. Rothomagi. 1640. 16°.

201 **Kemp Thomas:** De imitatione Christi libri IV. ad optimarum editionum fidem accurate editi. Editie stereotypa. Lipsiae sumtibus et typ. Car. Tauchnitii. 1840. 16°.

202 **Gebauer Jan Justin** (typograf): Obhagenj učenj Ewangelium swateho s naučenjm a sprawau, gak se ti, genž ge wyznawagj, take w nim cwičiti musegj, žeby w skutku a oprawdowé dokazane bylo. Pokázane od gedneho nynj w životě wěčnem bydlicyho Swědka prawdy. Wytišteno w Halli. Roku 1736. 16°.

203 **Kober I. L.** (naklad.): Duch Jána Husi zjevný v jeho spisech. Ku pětistyleté památce jeho narození. V Praze 1870. 16°.

204 **Tablic Bohuslav:** Jána Augusta Hermesa, Konsystoryálnj rady a přednjho Kazatele w Quedlinburku Kniha Zpowědnj, obsahugicy w sobě Nábožná přemyšlowánj, Modlitby a Pjsně pro Zpowědlnjky. Z německého gazyka. We Wacowě u Antonjna Gottlieba. 1800. 8°.

205 **??** De Nova Hollianae Mythologiae editione prolegomenon.

206 **Zmesskall Job:** Škola Jobowa, w njžto w Křjži a Zármutku postawený Křesťan Trpěliwosti a Upokogenj učiti se muže. Zepsaná Roku 1764. W Prešporku, wytištěná u Jana Michala Landerera. Roku 1770. 8°.

207 Intoleranz des katholischen Klerus gegen die ungarischen Protestanten nach zuverlässigen Aktenstücken, oder Ideen zur gebührenden Schätzung der Verdienste der beyden grossen Kaiser Josephus u. Leopoldus um die protestantische Kirche in Ungarn, ein Pendant zum Manch-Hermäon. Gedr. im protestantischen Deutschlande. 1792. 8°.

208 **Krug:** Das Kirchenrecht nach Grundsätzen der Vernunft u. im Lichte des Christenthums dargestellt. Nebst einem Anhange über die klimatische Verschiedenheit der Religionsformen. Leipzig 1826. In der Baumgärtnerschen Buchhandlung. 8°.

209 **Leška Štěpán:** Nowa Kniha Zpěwů Křesťanských, s připogeným Řádem Ewangelickým Cyrkwj Augšpurského Wyznánj w Králowstwl Českém. W Praze 1796. Wytištěná pjsmem Hrabowských Dědiců, za Matěge Šťastného. Faktora. 8°.

210 **Hybla Theodorus:** Srdečné Napomenutj k wystříhánj se papežského a k stálému setrwáwanj při Lutheranském Učenj které někdy slawné Wittenberské Akademye Teologowé pro Čžeské obzwláště u wjře přenasledowanj trpjcý w Německém gazyku sepsali. Léta Páně 1745. 8°.

211 **Jerusalem J. Fr. W.:** Nachgelassene Schriften. Mit allergnädigsten Freiheiten. Braunschweig im Verl. der Schulbuchhandlung. 1793. 8°.

212 **Adler** etc.: Das Vaterunser in Einhundert Neun u. Vierzig Beschreibungen von Adler, Ammon etc. — Ein Erbauungsbuch für jeden Christen. Dritte verbesserte u. vermehrte Auflage. I. Theil. Leipzig. 1824 bey Chr. G. Kayser. 8°. II. Theil. 1826.

213 **Rittschlag Georg:** Unterredungen zwischen dem Prediger u. dem Förster zu Helldorf, veranlasst durch die Frage des letzteren: Was er alles glauben müsste, wenn er römisch-katholisch würde? Merseburg. 1828. běi J. T. J. Sonntag, 8°.

214 **Ziehnert Joh. Gottlieb:** Praktisches evangelisches Kirchenrecht mit besonderer Hinsicht auf Sachsen, Preussen u. andere evangelische Länder, für Prediger, angehende Superintendenten u. Juristen. I. Theil. Meissen bei Friedr. Wilh. Goedsche. 1826. 8°.

215 [—] II. Theil. 1827..

216 **Glatz Jakob:** Religionsvorträge mit Rücksicht auf den Geist u. die Begebenheiten neuerer Tage. I. II. Theil. 1816. Im Verl. bey Aur. Doll. Gedruckt bey Ant. Strauss. 8°.

Digitized by Google

217 [—] Beicht u. Communion-Buch für evangelische Christen von jedem Stande, Alter u. Geschlechte. Wien. 1821. Im Verl. von J. G. Heubner. 8°.

218 ? ? Wie Aloys Henhöfer aus einem Unfreien ein Freier ward. Aus den Acten dargestellt zu dessen geschichtlich-treuen Rechtfertigung. Mit Anmerkungen u. Beilagen. Herausgegeben von einem Wahrheitsfreunde. Hadamar. 1824. Im Verl. der neuen Gelehrten-Buchhandlung. 8°.

219 **Glatz Jakob:** Gebetbuch für den evangelischen Bürger u. Landmann nebst der Leidensgeschichte Jesu Christi. Wien. 1823. Im Verl. bey J. G. Heubner. 8°.

220 **Rothe Carl:** Die wahren Grundlagen der christlichen Kirchenverfassung. Ein Beitrag zur Beantwortung der kirchlichen Verfassungsfragen unserer Zeit. Berlin. 1844. Verl. von Albert Wohlgemuth. 8°.

221 **Kottmeier Adolph Georg:** Texte u. Materialien zu Religionsvorträgen bei Sterbefällen in allgemeiner u. besonderer Beziehung bearbeitet. I. Band. Dritte abermals verbesserte u. vermehrte Auflage. Leipzig bei Joh. Ambros. Barth, 1819. 8°.

222 [—] II. Band. 1820. 8°.

223 [—] III. Band. 1809. Zweite verbesserte u. vermehrte Auflage. 1809. 8°.

224 **Kuzmány Karel:** Žiwot Dr. Martina Luthera s cirkewnohistorickým úwodem ku prospěchu Křesťanů ewangelických. Druhé, ponaprawené wydánj. W Pešti. 1842. Pjsmem Trattnera-Károlyiho 8°.

225 **Beskow Bernhard von:** Die Gesundheit der Seele. In deutscher Übersetzung von Ed. Prätorius. Frankfurt am Main. Verl. der F. Vosellischen Buchhandlung. 1868. 16°.

226 Dr. **Plitt Hermann:** Bausteine zum Bau des Reiches Gottes im deutschen Vaterlande. Hamburg. Agentur des Rauhen Hauses. 1876. 8°.

227 **Saphir Adolph Rev.:** Christus u. die Schrift. Bevorwortet vom Hofprediger D. Kogel. Aus dem englischen. Berlin. 1877. Verl. d. Gossner'schen Missions-Vereins. 8°.

228 v. **A.:** Theoduls Gastmahl, oder über die Vereinigung der verschiedenen christlichen Religions Societäten. Fünfte, mit neuen Zusätzen u. einem Namen- u. Sachregister bereicherte Ausgabe. Frankfurt am Main. Joh. Christ. Hermannsche Buchhandlung. 1817. 4°.

229 ? ? Freykirch Thomas, oder freymüthige Untersuchungen über die Unfehlbarkeit der kathol. Kirche von einem katholischen Gottesgelehrten. I. Band. Frankfurt u. Leipzig. 1792. 4°.

230 ? ? Die reine katholische Lehre, dargestellt in einer freymüthigen Beleuchtung der Schrift des Herrn Director Otto: Der Katholik u. Protestant. Dresden 1824. Dresden in Commission der Walterschen Buchhandlung 1825. 4°.

231 **Bauer Georg Lorenz:** Entwurf einer Hermenevtik des alten u. neuen Testaments. Zu Vorlesungen. Leipzig, in der Weygandschen Buchhandl. 1799. 8°.

232 **Klein Samuel:** Tentamen Juris ecclesiastici evangelicorum augustanae confessioni addictorum in Hungaria critice concinnatnm. Editio II. Lipsiae sumt. Joa. Jac. Weber. 1844. 4°.

233. **Jelinek Joan. Bapt.** (typogr.): Extractus benignarum re olutionum normalium in obiectis publico-ecclesiasticis editarum ad annum 1824. inclusive productus. Tyrnaviae. 1825. 4°.

234 **Crome Friedr. August:** Ueber die Meditation des Predigers. Zweyte, mit der zweyten Abtheilung u. einer Zugabe vermehrte Auflage. Leipzig bey Joh. Ambrosius Barth. 1820. 4°.

235 **Beöthy Zsigmond:** Az evang. házasságügyi uj törvények gyakorlati magyarázata a szükséges irománypéldákkal ellátva. Pest. 1853. Kiadja Hecker st Gusztáv. 4°.

236 **Székács József:** A magyarhoni ág. és helv. hitvallásu evangelikusok szabad és nyilvános vallás gyakorlatát biztositó törvények. Gesetze betreffend die freie u. öffentliche Religionsübung der evangelischen Augsb. u. Helvet. Confession in Ungarn. Pest. 1860. Kladja Osterlamm Károly. 4°.

Digitized by Google

237 **Löffler, Schmidt, Stolz** etc.: Bibliothek deutscher Kanzel-Beredsamkeit. I. Band. Gotha. & Neu-York. Verl. Bibliograf. Institut. 1827. 4°.

238 **Gebauer D. August:** Ein veste Burg ist unser Gott! Vollständiges Hausbuch zur täglichen Erbauung in Liedern, Gebeten, Betrachtungen u. Predigten für Gläubige in der Gemeinde Christi. I. Band. Stuttgart. Francklische Verlagshandlung. 1843. 4°.

239 [–] II. Band.

240—241. [—] III. IV. Band. 1844.

242 **Irinyi József:** Az 179°/$_1$-ki 26-ki Vallásügyi törvény keletkezésének történelme. Közjogi észrevételekkel a bécsi és linczi békekötések alapján. Pest. 1857. Kilián György egyetemi könyvárus bizománya. 4°.

243 **Lauček Z. Daniel:** Ľudské povedomie. Črty k samopoučeniu. Turčiansky Sv. Martin. Kníhtlač.-účast. spolok. Nákl. spisovateľovým. 1888. 4°.

244 Dr. **Cienkowski August:** Gott und Palingenesie. Erster, kritischer Theil. Berlin. 1842. Verl. von E. H. Schroeder. 4°.

245 **Hegel Georg Wilh. Friedr.:** Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte. Herausgegeben von Dr. Eduard Gans. Zweite Auflage besorgt von Dr. Karl Hegel. IX. Band. Berlin. 1840. Verl. won Duncker u. Humblot. 4°.

246 **Hegel Georg Wilh. Friedr.:** Vorlesungen über die Aesthetik. Herausgegeben von D. H. Hotho. I. Theil. Zweite Auflage. Berlin. 1842. Verl. von Duncker u. Humblot. 4°. X. Band. I. Abtheilung.

247 [—] II. Theil. 1843. X. Band. II. Abtheilung.

248 [—] III. Theil. X. Band. III. Abtheilung.

249 **Hegel Georg Wilh. Friedr.:** Vorlesungen über die Philosophie der Religion. Nebst einer Schrift über die Beweise von Daseyn Gottes. Herausgegeben von D. Philipp Marheineke. I. Theil. Zweite, verbesserte Auflage. Berlin. 1840. Verl. von Duncker u. Humblot. XI. Band. 4°.

250 [—] II. Theil. XII. Band.

251 Dr. **Erdmann Johann Eduard:** Grundrisse der Logik u. Metaphysik. Für Vorlesungen. Zweite, verbesserte Auflage. Halle bei Joh. Friedr. Lippert. 1843. 4°.

252 Dr. **Erdmann Joh Eduard:** Vorlesungen über Glauben u. Wissen als Einleitung in die Dogmatik u. Religionsphilosophie, gehalten u. auf den Wunsch seiner Zuhörer herausgegeben. Berlin. Verl. von Duncker u. Humblot. 1837. 4°.

253 Dr. **Erdmann Joh. Eduard:** Grundriss der Psychologie. Für Vorlesungen. Zweite, veränderte Auflage. Leipzig. Fr. Chr. Wilh. Vogel. 1842. 4°.

254 Dr. **Erdmann Joh. Eduard:** Leib u. Seele nach ihrem Begriff und ihrem Verhältnisse zu einander. Ein Beitrag zur Begründung der philosophischen Anthropologie. Halle bei C. A. Schwetschke u. Sohn. 1837. 4°.

255 Dr. **Erdmann Johann Eduard:** Natur oder Schöpfung? Eine Frage an die Naturphilosophie u. Religionsphilosophie. Leipzig bei Friedr. Christ. Wilh. Vogel. 1840. 4°.

256 **Krug:** Geschichtliche Darstellung des Liberalismus alter u. neuer Zeit. Ein historischer Versuch. Leipzig. F. A. Brockhaus. 1823. 4°.

257 **Rosenkranz K.** Psychologie oder die Wissenschaft vom subjectiven Geist. Zweite sehr verbesserte Auflage. Nebst Widerlegung der vom Herrn Dr. Exner gegebenen vermeintlichen Widerlegung der Hegel'schen Psychologie. Königsberg. Im Verl. der Gebrüder Vornträger. 1843. 4°.

258 **Gränek M. C: F. W.:** Der Mensch. Eine Untersuchung für gebildete Leser. Original-Ausgabe. Dritte verbesserte u. vermehrte Auflage. Wien. 1818. Gedr. u. verlegt bei Carl Gerold. 4°.

259 **Ständlin Carl Friedrich:** Geschichte der Moralphilosophie. Hannover in der Helwingschen Hofbuchhandlung. 1821. 8°.

260 **Kiesewetter J. G. C. C.:** Grundrisse einer allgemeinen Logik nach Kantischen Grundsätzen. Zum Gebrauch für Vorlesungen. I. Theil, welcher die reine allgemeine Logik enthält.a Dritte Auflage. Berlin bei F. F. Lagarde. 1802. 8°.

Digitized by Google

261 [-] II. Theil, welcher die angewandte allgemeine Logik enthält. 1806. 8°.

262 **Greguss Michael**: Compendium aestheticae usui auditorum suorum edidit. Cassoviae typ. Caroli Werfer, acad. typographi. 1826. 8°.

263 **Carlowszky Sigism.**: Logika. Cassoviae, typ. Stephani Ellinger, caes. reg. privil. Typographi. 1815. 8°.

264 **Herder Johann Gottfried** von: Ausgewählte Werke. Gedichte. I. Band. Wien u. Prag. 1819. In der C. Haas'schen Buchhandlung. 8°,

265 [—] II. Band.

266 [—] III. Band. Terpsichore. Deutsche Bearbeitung von J. Balde's Gedichten.

267 [—] IV. Band. Nachlese zur schönen Literatur u. Kunst.

268 [—] V. Band. Verstand u. Erfahrung, Vernunft u. Sprache.

269 [—] VI. Band. Nachlese historischer Schriften.

270 [—] VII. Band. Vom Geiste der Ebräischen Poesie. I. Band. Herausgegeben durch Joh. Georg Müller.

271 [—] VIII. Band. dto. II. Band.

272 [—) IX. Band. Christliche Reden u. Homilien. I. Theil.

273 [—] X. Band. dto. dto. II. Theil.

274]—] XI. Band. Aelteste Urkunden des Menschengeschlechts. I. Theil. 1774.

275]—] XII. Band. dto. dto. II. Theil. 1776.

276 [—] XIII Band. Salomo's Lieder der Liebe, u. Johannis Offenbarung. Herausgegeben durch Joh. Georg Müller.

277 [—] XIV. Band. Erläuterungen zum neuen Testamente.

278 [—] XVII. Band. Christliche Schriften. I. Hälfte. 1820.

279 [—] XVIII. Band. dto. II. Hälfte. 1820.

280 von der **Klausen Edgar**: Der Kampf zwischen Vernunft u. Glauben. Ein Erlebniss aus der Gegenwart. Erlangen. Palm'sche Verlagsbuchhandlung. 1857. 8°.

281 **Verner Josephus**: Psychologia empirica, Jaurini, typ. Leop. Streibig. 1827. 8°.

282 **Kant Immanuel**: Critik der practischen Vernunft. Neueste Auflage. Frankfurt u. Leipzig. 1795. 8°.

283 **Kant Immanuel**: Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft. Frankfurt u. Leipzig. 1793. 8°.

284 **Kant Immanuel**: Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre, Frankfurt und Leipzig, 1797. 8°.

285 **Schollmeyer Joh. Georg**: Catechismus de- sittlichen Vernunft; oder: Kurze u. Kindern verständliche Erklärung der sittlichen u. religiosen Grundbegriffe, durchgängig mit Beispielen erläutert. Leipzig. 1796 bey Siegfr. Lebrecht Crusius. 8°.

286 **Schumann Friedr.** (naklad.): Vernunft oder Glaube, welches von beiden gilt im Christenthume? Eine Stimme zur Versöhnung. Ronneburg, 1825. Im literarischen Comptoir. 8°.

287 **Heusinger Joh. Heinr. Gottlieb**: Ueber das idealistisch-atheistische System des Herrn Professor Fichte in Jena. Einige Aphorismen philosophischen Inhalts. Dresden u. Gotha bei Justus Perthes. 1799. 16°.

288 **Schurzfleisch Conr. Samuel**: Epistolae electiores, secundum nunc sine lacunis et cum memoria auctoris emendatius editae ac promulgatae. Vitembergae, apud Heredes Godofr. Zimmermanni. 1729. 8°.

(Pokračovanie.)

Oprava. V nadpise tohto Katalogu medziiným stojí: »daný« do opatery, a má byť: »*danej*“ do opatery.

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšie-menšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potážne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potážne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

Príloha ku číslu 6. Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1904.

Roč. IX. Sv. II.

ZBORNÍK
Múzejnej slovenskej spoločnosti.

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1904.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Miestne báje a skazky. Píše *Veterán.* (Pokračovanie so str. 110, roč. VIII.) 81
Moravsko a Nitransko. Podáva *Fr. V. Sasinek.* (Dokončenie) 63
Kronika brezovská. Podáva *Ján Drobný* 93
Prislovia, porekadlá a úslovia. Podáva *Miloslav Bálovský.* (Pokračovanie) 105
Bronzový nález v Bohuslaviciach. Podáva dr. *Ján Petrikovich* 112
Náleziská pojedinych minci a numismatických pokladov v Uhorsku. Podáva dr. *Ján Petrikovich* 128
Artikule Poctivého Poriadku čižmárskych tovaryšov v Lipt. Sv. Mikuláši z r. 1697 131
Archiv 138
Katalog knižnice dedičov Augusta Horislava Krčméryho, danej do opatery spoluvlastnictvu „Domu“. Sostavil *A. Halaša.* (Pokračovanie) 145

Digitized by Google

Miestne báje a skazky.

Píše *Veterán.*

(Pokračovanie so strany 110. roč. VIII.)

80. Zvon v morskom oku.

Dľa *M. Jókaia.*

Prítomný báj prináleží k najpodarenejším bájom, ako z ohľadu formy, tak i z ohľadu obsahu. Náležite oceniť niektorý umelecký výtvar, nie je ľahká vec, lebo môže byť i napodobnený a padelaný. Bájky a báchorky v literatúrach hojne sú zastúpené a píšu sa výlučne pre deti, aby ich obrazotvornosť sa rozčúlila. Ináče pri tom ich cit sa nezošľachťuje, rozsudok necvičí a známosť krajín, národov atď. nenadobýva. Píšu sa v obrazoch fantastických, bez ladu a skladu, bez všetkého vyššieho zámeru a myšlienky. Takéto bájky, často s nádhernými illustráciami vydané, nemajú pražiadnej, ani vnútornej ani zovnútornej ceny, ponevač sú nesmyselné padelaniny. Ale čo by sa za našich časov napodobniť a padelať nedalo? Veď i diamanty padelané máme, a natoľko pravým rovné, že ich len znalec zná rozoznať podľa lesku a tvrdosti, a len podľa týchto dvoch príznakov súdi, ktorý z nich stojí 150 zl. a ktorý 15 kr.

Takéto dva príznaky sú i pravého bája, keď pod tvrdosťou rozumieme úplnú spojitosť celého deja. Všetky výjavy sústredňujú sa v jednej myšlienke, ktorá ako niť beží celým dejom. Začiatok splýva s koncom. Postupne zamotáva sa dej a postupne opäť odmotáva. Všetko zaviera sa v jeden celok, ku ktorému sa ani jedno slovo pridať, ani odňať nedá.

Druhý príznak pravého diamantu je lesk, ktorý povstáva lámaním svetla. I pravý báj musí mať takýto lesk, ktorý povstáva z reflexií národných pojmov a pochopov, zvlášte ale z už ustáleného a známeho bájeslovia, aké i my máme. Tieto dva príznaky musí mať každý pravý slovenský báj, a keď ich nemá, je púha bezcenná padelanina, ktorú škoda do rúk mládeže dávať. Lebo veď i mládež musí privykať k rozumným, logičným myšlienkam a má sa cvičiť v krásoumeleckom duchu. Nerozumne padelané báje pre mládež sú ako opojný nápoj, ktorý im rozum i cit zavráti a ich blbými robí.

Naše báje pre ľudí iného národa sú to, čo barvy pre slepého; nerozumejú ich, neznajú k tomu prípravy, len keď náležite sa vysvetlia a

Digitized by Google

bájeslovím sa objasnia, porozumejú im. Tak sa to má i s gréckymi klasickými bájmi. Ináče neočakávané výjavy zdajú sa im byť obrazmi momentálne rozčulenej obrazotvornosti. Čo nestojí. Takéto výjavy zakladajú sa v bájesloví positívnom, kde jednotlivé osobnosti, ich život, smýšlanie a povaha precísne sú opísané, a podľa toho v báju uvedené i pokračujú. Nám to nič podivného nemôže byť, ponevráč na pr. Vodník, Rusalka, ako figúry, vždy a všade ten istý zástoj majú a podľa povahy svojej ho konajú. To samé platí i o osobách mythologických gréckych. I tam Herkules je vždy Herkulesom a Diana Dianou, a komu vlastnosti týchto osôb nie sú známe, ten nikdy nebude mať pravý pochop báju.

Tu zaznačený báj, podľa výš uvedených príznakov má byť posúdený a jeho autencia dokázaná. O tomto totiž báju tvrdí M. Jókai, že pochodí od Sikulov a otázne morské oko že leží tam niekde v Sedmohradsku, a tak by nebol pôvodu slovenského. Ale pravá vlasť morských ok je v stredných Tatrách a mnohé oká nachádzajú sa i na Slovensku, na pr. pri Teplej, pod pustým hradom Žákytským, v hustom lese (v. č. 73), o ktorom vraj i v starých kronikách sa báji; a ľud si rozpráva, že neďaleko morského oka stál kedysi i kostolík, ktorého do nedávna základy patrné boly. Báji sa ďalej, že od Kolpach severovýchodne vyčnieva Hrádok, kde sa takzvaná „Dubová studnička“ nachodí, kde sa prepadnul kostolík a hlas zvona i teraz niekedy počuť. (Tovar. III. 142). Tradícia táto teda na toto miesto poukazuje, kde kostol i zvon do vody sa prepadol, a preto predpokladá sa, že báj o zvone v morskom oku z týchto krajov pochodí a nie zo Sedmohradska.

Že táto povesť je čiste slovenská, to potvrdzujú osoby z bájeslovia slovenského prevzaté, ktoré s inými bájeslovmi v žiadnej príbuznosti nestojí. Na pr. Vodný muž opisuje sa ako mochom obrastený; Rusalky ako vodné panny, povstalé z utopených mladúch. Jeho príbytok je skvostný palác pod vodou, drahokamy ozdobený, zlatým pieskom vysypaný atď. (Dr. Máchal bájesl. 143. 115—119.) Možná vec medzitým, že ako iné báje naše, ale i jednotlivé slová, obyčaje, i tento báj pôvodne a verne u Sikulov sa zachoval, lebo kresťanstvo nemilosrdne kazilo všetky upomienky na pohanstvo.

Vypravuje sa tento báj podľa pôvodného sdelenia M. Jókaia a iných variantov, s malými odchýlkami a premenami nasledovne:

V rozľahlých teplických horách, v jednej vzdialenej doline nachodí sa pod pustým hradom Žákylským morské oko. Pri ňom v blízkosti niekedy stál kostolík, ktorého základy ešte do nedávna boly patrné, a báji sa, že v hlbočine vôd časom slyšať i hučanie zvonu.

Dosť na tom, že tu v praveku boly bohopusté a temné pralesy, človeku i zverom nedostupné, v ktorých panovala nenarušená tichosť. Morské

Digitized by Google

oko široko sa rozlievalo, čisté ako sklo, zôkol-vôkol vysokými stromami ohradené a po kraji okrášlené pestrými kvetinami. S jednej strany s veľkým trasoviskom.

V tomto tichom morskom oku býval vraj za dávnych časov Vodník s tromi Vodnými pannami, čiže Rusalkami. Rusalky boly biele ako alabaster, mladé ako pena, so živými očami, dlhými vlasmi, štihlým telom, cele v tenkom závoji zavinutým, nevídanej krásy. Naproti tomu Vodný muž, čiže Vodník, bol chlpatý, zeleným mochom obrastený, s rozčechratou hlavou a šedivou dlhou bradou, z ktorej mu vždy voda kvapkala. Očami jastril ako divý. Rusalky zvykly sa na konároch nad vodou kolísať a lúbostné piesne spievať; alebo z poľných kvetov vence viť a na slnku dlhé časy sa rozčesávať; alebo do jazera milým spevom mladých ľudí vábiť, a privábených v jazere potopiť a ich duše v podvodných palotách do nádob zavierať. Vodník sa rád na suchu osúšal a stráž držal, a keď niečo spozoroval, dal znak a Rusalky do vody poskákaly. Tak si dlho pri pokoji žili, lebo sem málo kedy ľudská noha kročila a málokedy lovecký pes poblúdil. Obyčajne bývalo ticho.

Raz medzitým sa stalo, že tento v pralesoch ukrytý kraj prišli okolní pobožní ľudia navštíviť. Krásu morského oka dlho obdivovali, a nápadná im bola tá tichosť a pokoj, ktoré tu panovaly. Ej, mysleli si, dobre by bolo, keby i tu na tomto tichom a príhodnom mieste meno Božie slávené bolo a Pánu Bohu sa slúžilo. I rozhodli sa, že v súsedstve morského oka vystavia kaplnku, vežičku so zvonom, a venujú ju svätej Anne. I tak sa stalo. Onedlho tu stála kaplnka i s vysväteným zvonom na vežičke, a osadili ku nej pobožného mnícha ako strážcu, a časom sem na zvonenie chodili Pánu Bohu slúžiť. Ináče keď zvon svätej Anny v tomto pustom a tichom kraji zavznel, ďaleko vo vrchoch jeho hlas sa ozýval, hriešni ľudia sa modlili a poblúdilí lovci, už hladom a smädom zomierajúci, ako by počuli hlas vysvobodenia.

Kedykoľvek zvon slávnostne zavznel, zdalo sa, že všetko ožíva a sa raduje, len zelený Vodník s tromi Rusalkami to zniesť nemohli; každý úder zvonu ako by ich ihlou pichnul. Rusalky utekaly so stromov a kryly sa do morského oka. Ale ani tam nemaly pokoja. Zelený Vodník nemohol sa na slnci vystierať a opekať a Vodné panny pekné vlasy prečesávať, vence viť a milostné piesne spievať. Vodník trhal si šedivú bradu a Rusalky sa strhávaly a plašily. — Pastieri, ktorí okolo morského oka zvykli statok pásť, pozorovali, že morské oko časom akosi sa búri, voda sa máti a hrúzyplné škreky z neho vychádzajú. I báli sa na blízko čriedu zaháňať a pri morskom oku nocovať.

Jednoho dňa bohatý hospodár Ratko, čo býval v najbližšej osade, zavolal svojho údatného pastiera k sebe a riekol mu:

— Ty môj verný a smelý sluha! pôjdeš dnes na noc i s čriedou volov k morskému oku, a budeš tam čez noc; ráno prídeš domov. Ale

Digitized by Google

daj pozor, aby si nemal škody. Blízko k trasovisku nejdi, hoc i paša je dobrá. Nebuď trubiroh. Či ma rozumieš?

Pastier, silný chlap, nič neriekol, len sa pokrpcoval, širokým pásom sa opásal, kabanicu na plece zavesil, vatrál vzal a čriedu 27 volov a juncov hnal až k morskému oku. Kabanicu shodil, ohňa si nakládol a vyvaliac sa pri vatre, čriedu pásol. Ale to netrvalo dlho, lebo spozoroval, že mu čriedu niečo rozohnalo, a po chvíli počuje, že jeden vôl v trasovisku úzkostlive ručí. Skočí, vezme vatrál a za hlasom rovno beží, a tu vidí, že vôl čím väčšmi sa namáha von z trasoviska, tým hlbšie dnu viazne, že mu už len rohy von trčaly. Ale sluha silák, chytil ho za roh a vytiahol cele zmoreného z trasoviska a do čriedy zahnal. Potom vrátil sa ku vatre, hľadá kabanicu, a tu čo vidí! V kabanici zeleného muža ukrúteného. Z mokrej brady mu voda kvapkala a ruky si pri ohnisku osúšal. Sluha hneď poznal, že to Vodník, lebo mnoho počul o ňom rozprávať; zaradoval sa, že ho našiel, a hneď sa ho i spýtal:

— No, Vodník, čo si mi doniesol?

— Skapsu zlata, skapsu striebra, odpovie mu Vodník.

— A čo ti ja za to dám? povie sluha.

— Nič, len mi tam ten zvon s vežičky dones a hoď ho tam s tej strany trasoviska do morského oka.

— Dobre, rekne pastier, len mi čriedu dotedy prizri, hneď som tu.

A skočil na nohy a ztratil sa vo tme. Medzitým začalo sa blýskať i hrmeť, ako keby súdny deň mal byť; pastiera to nič nehatilo. Mních spal. Pastier ticho zvon sosňal a na pleci ho ku Vodníkovi niesol. — Vodník mu išiel v ústrety, srdce zo zvona vytrhnul a ďaleko do morského oka zahodil. Potom pastiera po trasovisku viedol. Trasovisko pod nohami sa poddávalo a len-len že sa pastier i so zvonom neprepadol.

— No, neboj sa, riekne Vodník, — tu sme, tu hoď zvon do morskej hlbiny, potom ber si túto kapsu remennú zlatom a druhú striebrom naplnenú. Nebude ti treba viacej čriedu pásť.

Pastier hodil zvon do vody, ktorý dlho hučal i pod vodou. Remenné kapsy, zlatom a striebrom naplnené, vzal na plecia a chcel ísť. Ale kapsy boly ťažšie, ako zvon, nohy sa mu triasly a začal v trasovisku viaznuť.

— No, len smelo, povie Vodník, — len ta stúpaj, kde sú žlté kvety, tam je rašelina pevná, koreňmi poprerastaná, lebo ináče sa i s kapsami prepadneš.

Pastier šťastne prešiel, pot od strachu i od ťarchy rukávom si utrel a hlboko si vydýchnul.

— No, povedá, — keď si ma tak obdaril, dajže mi aj sily, aby i vládal tento poklad domov odniesť, aspoň takej, ako jeden vôl má.

— Dobre, riekne Vodník, — i to sa ti stane. Aspoň ma budeš spomínať. Ty trubiroh, či si neznáš inšie pýtať?

Digitized by Google

V tom, ako stál i s kapsami na krku, poza uši mu vlasy potiahol a hneď mu rohy vyhúkly, stal sa býkom a bežal do čriedy.

— Tak už môžeš ísť domov, riekne Vodník, — ale budeš seno jiesť.

Ratko hospodár čakal čriedu netrpezlive, a nevedel sa prečudovať, že ju jeden čierny býk s kapsami a opaskom opásaný vedie. Ratko dlho hútal, čo sa mohlo stať, že črieda ide bez pastiera. Až keď videl na býkovi pastierov opasok, spľasnul dlaňami.

— Veď si to ty, trubiroh! Čože sa ti stalo?

Trubiroh len zaručal, hlavu ovesil, vzdychnul si a z očí mu slzy kvapkaly.

Ratko hospodár dlho neznal, čo sa pri morskom oku stalo, ale keď počul, že so zvonice sv. Anny zvon skapal, hneď naložil, aby za zlato a striebro, v kapsách najdené, nový zvon dali uliať a na zvonicu zavesiť. I tak sa stalo. Avšak nový zvon nemal hlasu, ako by bol len z olova uliaty býval. Mních viac ani nezvonil, ľudia sem na služby neišli. Tichosť predošlá všade panovala. Rusalky v morskom oku pokojne si prebývaly, vence vily a milostné piesne spievaly, na konároch sa kolísaly. Vodník vo dne na slnku sa vystieral, starý mních ale si smutno žalmy spieval a premýšľal: kam sa zvon mohol podieť? No, prostopašné Rusalky nemohly sa zdržať, zvlášte pri mesiačku, žeby pobožnému mníchovi novú pieseň o skapanom zvone neboly asi tohoto smyslu zaspievaly:

„Smutne hľadí starý mních do písaných kníh. Zvon mu skapal, on nezbadal; a ten nový olovený, bez ozveny zostal nemý. Rád by zvoniť komu-tomu, hocikomu. Zazvoň nám, Rusalkám, ale ticho, hoč i licho, na tom novom olovenom. — U nás Anin zvon ver' má dobrý dom, nik nevojde doň. Už nebudeš viac zvoniť, svätý pokoj nám rušiť!"

Keď starý mních počul, že zvon nachodí sa v morskom oku a že na ňom viac zvoniť nebude, veľmi sa zarmútil. Potom otvoril knihu, dlho sa vrúcne modlil, až unavený i zaspal. Tu sa mu snívalo, že posol Boží v celej sláve postavil sa pred neho, za ruku ho pojal a viedol prosto k morskému oku. Vody sa rozstúpily a oni vošli dnu. Svetlo nebeské žiarilo z čela Božieho posla, a mních videl na dne morského oka skapaný zvon, v hliene koreňmi a mochom zarastený. Na ňom sedel Vodník a spal, tri milé Rusalky ale strážily ho. Tu zastal posol Boží a toto mu povedal:

— Hľa, tu leží ten zvon, čo ti skapal a ho hľadáš. Kým sa menom Božím tri razy neozve, bude tvoje srdce hrozné muky znášať, lebo dvanásť duší tu zahynie biedne; keď sa ale ozve, vedz, že pre teba otvára sa nebo.

Na tieto slová mních sa strhnul a sa prebral, a divil sa, že mu odev suchý. Na druhý deň rozprával všetkým príchodzím, hosťom i pútnikom, aká pieseň počul od Rusaliek a ako sa mu snívalo, že zvon leží v morskom oku. To sa všade rozniesło a hneď sa našli smelí šuhajci, čo chceli

Digitized by Google

zvon vyhľadať v morskom oku. Ale ktorí ta šli, nikdy viac sa domov nevrátili — Rusalky ich potopily, duše im vyssaly a do nádob pozatvárały. Otcovia, matky, sestry a sverenice každého vystríhali a prosili, aby k osudnému jazeru nešli, keď sú im životy drahé. Ale všetko to nič neprospelo. Každý smelý šuhaj chcel spanilé Rusalky vidieť, ich krásne spevy počuť a zvon ta hodený vytiahnuť. No ale beda bolo tomu, koho Rusalka zvábila, krásnymi ramenami objala, ten viac svetlo sveta nevidel.

I hospodár Ratko mal troch synov, ako jedle driečnych. Poneváč im ale pastier Trubiroh zle pochodil, boli prinútení sami pri morskom oku čriedu pásť. Najstarší syn sa teda vybral. Dosť mu otec prikazoval, aby blízko k morskému oku nešiel, a matka ho prosila, aby Rusalkiným rečiam neveril a jej spev nepočúval. Šuhaj ale sotva ta prišiel, nuž na breh si sadol a čakal, kedy ukáže sa spanilá Rusalka. Ticho bolo, len keď mesiac zpoza hory vyšiel, ukázala sa i najstaršia Rusalka. Mladá, štíhla, v tenučkom závoji, s nezabúdkami ovenčenou hlavou, ako rybka ľahko plávala. Mladý šuhaj, keď ju zazrel, sedel cele okúzlený. Temer dýchať prestal, srdce mu tuho bilo, nevedel sa dosť načudovať jej kráse; keď ho ale oná spozorovala, hneď k nemu priplávala a sladkými slovami začala sa mu prihovárať a spevave ho lákať:

Vitaj, milý môj šuhajko, teba nebo mne súdilo;
dávno s túžbou teba čakám v týchto mäkkých morských vlnkách.
Ach, ak milo sa to býva v tichom raji bez starosti. —
Pozri, ak tu vôkol všetko kvitne, stromy nad vlnami
rozkladajú dlhé vetve. Pozri v hĺbke modré nebo,
na ňom hviezdy ligotavé i s mesiacom v plnom svetle;
tam môj palác kryštálový stojí drahokamy ozdobený,
vysypaný zlatým pieskom, tam budeme oba bývať
a v radosti dni požívať. Poď, neváhaj, poďže sem,
veď len ja som tebe, ty zas mne si prisúden.

Načo posmelený šuhaj odpovedal:

— Ako by som mohol ja k tebe ísť, ty prekrásna panno, veď tu mosta nieto a voda ma nezdrží, ale radšej ty poď ku mne, i ja mám role, lúky kvetinavé, stádo oviec, junce, mám i domček biely, novo vystavený. Tam budeme žiť preblahé dni, že nám bude celý svet závideť.

Na tie slová Rusalka jedným ruchom k nemu priplávala a vystrela krásnu bielu rúčku. Šuhaj si myslel, že keď ju raz chytí, že sa z jeho rúk nevysvobodí a neujde viac do vody. Lenže lstivá Rusalka tak ho silne strhla, že sa hneď potopil, vlny sa nad oboma zavrely a ani jeho duše bublinka nevyšla na vrch vody.

Na druhý deň išiel stredný brat na to isté miesto čriedu pásť. I on sadol na breh morského oka a pri mesiačku čakal krásnu vodnú pannu, ktorá sa mu ukázala, milostnú pieseň zaspievala, ale ho i do vody strhla, a do kryštálového paláca jeho dušu niesla.

Digitized by Google

Na tretiu noc vybral sa s čriedou i najmladší brat. Prosili sa mu otec, matka, aby nešiel, že tak pochodí, ako jeho bratia.

— Netrápte sa o mňa, moji milí, riekol šuhaj. — Keď sa všetky vodné panny sprisahajú proti mne, predsa nedostanú ma do morského oka. Nepôjdem ja ta s holou dlaňou.

A tak sa i stalo. Šuhaj vzal sebou dlhý a mocný povraz a pri morskom oku skrútil dve brezové húžvy, ktoré ako jarmo na dva najsilnejšie divé junce pripravil a jedným koncom povraza sviazal. Druhým koncom ale seba na drieku opásal.

— No, moje milé divé junce, riekol šuhaj, — idem i ja Rusalku lapať. Vyvábim ju ku brehu a lapím ju cez poli drieku. Ale keď vám zakričím: volky „hajs", vtedy celou silou, ako keby medveď na vás skočil, potiahnite. Teraz ale prikazujem vám, ticho stojte!

Šuhaj sadnul si na breh morského oka, vzal fujaru a pri mesiačku krásne si prehrával. Ale to netrvalo dlho, voda okolo neho začala sa hýbať a v belasých vlnách zjavila sa usmievavá najmladšia Rusalka, biela ako alabaster, s hlavou ovenčenou, hybká ako ryba. Keď pozrela sivýma očima na šuhaja, šuhaj prestal pískať a hneď ju i oslovil:

— Ej, že si krásna, vodná panno! Ty si mi naozaj súdená, a čo komu súdené, to toho neminie. Poď von z tej zimnej vody, spolu žiť budeme. Podaj mi tvoju bielu rúčku, tvoje ústa malinové nech pobozkám.

— Ach, môj drahý, premilený, povedala ľútostive, — ty po zemi chodíš, ja po vode, my sa usniesť nemôžeme. Ty sa ku mne nepribližuj, bo je tvoj drahý život moja korisť.

— Nech sa stane, čo sa má, ja teba tu nenechám.

— Čo len žiadaš, môj premilý šuhaj, dám ti. Tu máš perly s môjho hrdla, tu zlatý pás s môjho drieku, zlaté náramnice, choď len ďalej s tohoto miesta, lebo škoda by bola tvojho mladého života, ako škoda tvojich bratov.

A Rusalka vyhodila perly, pás i náramnice šuhajovi k nohám. Šuhaj sa ale ani nepohol.

— Netreba mne, riekne šuhaj, — tvojich skvostných darov. Tie si zadrž, veď hneď budeš celá moja. Odvediem ťa k svojej milej matke, budeme ťa radi vidieť, ako vtáčka opatrovať. Poď len bližšie, podaj mi rúčku, prosím ťa úprimne, duša moja.

Rusalka kus váhala, potom sa strhla a jedným prúdom priplávala, vystrela ruku šuhajovi a riekla:

— Tu som, ale ty poď ku mne!

Šuhaj ruku chytil, potom ju okolo drieku oblapil a vykríkol: „hajs! moje volky!" Volky, ako keby medveď na ne skočil, trhly celou silou. Ale šuhaj mohol kričať hoc i na celú čriedu, Rusalka bola mocnejšia, než jeho junce, a bola by ho stiahla i s juncami do morského oka, keby objatá nebola mu pozrela do očí. Ale videla v nich celý svet. A keď

Digitized by Google

bozk pocítila na ružových líčkach, nový život i cit pocítila a jej nevídaná sila klesla, láskyplne okolo hrdla ho objala. Čo keď videl Vodník a jej spolusestry, že totiž v náručie mládencovi klesá, všetci razom prikročili a za závoj i za nohy do hlbiny ju ťahali. Ale bolo pozde, šuhaj ešte raz zavolal na junce: „hajs! moje sivé junce!“, a tie celou divou silou trhly a šuhaja i s Rusalkou na suchú zem vytiahly.

Šuhaj mocne držal v rukách milú devu. Skvosty jej rýchlo do vody pohádzal, potom jej na volky popravil mäkkú novú kabanicu, vysadil ju hore a i s celou napasenou čriedou pohnul sa uradovaný do otcovského domu. Keď rodičia videli, že syn žije, a i krásnu mladú pannu si vedie, náramne sa zaradovali.

— Len prosím vás, riekol šuhaj, — ani duši nepovedzte, zkadiaľ idem a kde som vzal túto nevestu; lebo ona, ako Rusalka, skapala by mi naveky z domu.

I tak tajnosť tajnosťou zostala, pokiaľ žila. Rúcho nové, ak vo zvyku, jej obliekli, hlavu čepčekom ozdobili, tak že ju každý za ľudskú nevestu držal. Len to pri nej mnohí pozorovali, že nič nestárne, vždy mladá zostáva (lebo Rusalky žijú 2000 rokov), že kde ruku položí, všade vlhké miesto zostáva, a že jej ľavé oko slzí. Tak žili spolu šťastne, ako dva holúbky v lese, až i syna porodila. Keď ho matka raz kúpala, ulapila pacholiatko za dva palce na nohách a v kádi ho ponorila. Ale chlapček začal sa vo vode ločkať, plačkať, a keď ho pustila, začal plávať a sa potápať, ako malý Vodník. Všetko toto konalo sa často, ale tajne, nikto o tom nevedel. Lebo po takej kúpeľke matka ho zavinula do plienok a uložila spať. Chlapča rado sa potápälo a s úsmechom plávalo, tak že skorej sa naučilo plávať, ako chodiť.

Keď mal chlapček šesť rokov, už preplával i morské oko. Do vody hodené veci vynášal a matke známe rybky v hlbine lovil a vodné kvety prinášal. Ľudia sa nad tým divili a Topeľníkom ho nazývali. Čas sa medzitým míňal, ľudia stárli a z chlapčeka vyrástol hodný šuhaj, len Rusalka tak mladou zostávala, ako by synovi mladšou sestrou bola bývala. Ľudia na skapaný zvon sa málo rozpomínali a pobožný mních už nevládal žalmy spievať a ľud k službám Božím volať.

Raz ale v jedno leto neslýchaná suchota začala panovať, dážď nepršal, studničky, potoky vyschly, ani v noci rosa nepadala. Všetky úrody na poliach začaly hynúť. Dosť sa ľudia za dážď modlili, Pána Boha prosili, ale suchota neprestávala. Naproti tomu ale morské oko začalo sa dvíhať, voda sa rozlievať, a hroziť, že keď sa vyrúti, celý vidiek vytopí, ľudí, statok vyhubí. Ľudia v strachu nevedeli, či pred suchotou, či pr potopou majú utekať.

V tejto veľkej nehode vyviedla syna Topeľníka matka ku strašnému morskému oku, a takto k nemu prehovorila:

— V tomto morskom oku ja som dakedy v krásnom kryštálovo

Digitized by Google

paláci bývala, v ktorom býva i teraz Vodník s dvoma Rusalkami — ktorý chce, nahnevaný, celý tento kraj potopou vyhubiť a ani jednej duši neodpustiť. My sme boly tri Rusalky. Jedna vládla nad oblakmi, druhá nad žriedlami a potokmi, a ja tretia som vládla nad nočnou rosou. Keď zelený Vodník sa nahnevá, zavre všetky vladárkyne do temnice, nedá dažďa ani vody studniam a potokom, ale všetku vlahu do jazera vtiahne a potom odrazu nasháňanú vodu vypustí a celý kraj v okamžení vytopí. Ale tomu len ty prekážku urobiť môžeš, a síce takto: Spustíš sa dolu do najväčšej hlbiny, tam najdeš zahodené zo zvona srdce. S týmto srdcom pôjdeš do kryštálového paláca, kde Vodník spí a dve Rusalky ho strážia. Vedľa neho leží ukradený zvon sv. Anny, zamúlený, zhrdzavený a mochom obrastený. Na stenách visí dvanásť nádob, v ktorých v každej duša potopeného je zapravená. Keď vojdeš dnu, hneď sa ťa spýtajú, kto si? a ty povedz: Ja som rosy syn. A čo chceš? na to povedz: Sv. Anin zvon. Tu hneď ťa okríknu a hroziť ti budú. Ale ty sa neboj, len keď zle bude, zodvihni srdce a povedz: „Udrem na zvon!“ Potom ťa budú chlácholiť a líškať sa ti, sľubovať ti budú perly, koraly, zlato, ale ty nič neber. Pýtaj najprv 12 nádob, tie pootváraj, a duše v podobe bielych bubliniek hore budú bežať. Zvon ti nebudú chcieť dať, ale im ty pohroz: „Ináče udrem na zvon!“ (ale neprobuj uderiť). Vo veľkom strachu i Vodník privolí, a ty zvon ulap za korunu a vynes von. — Ja ťa tu čakať budem a rozpoviem ti, čo ďalej máš robiť. Teraz spusť sa dnu a rob tak, ako som ti kázala.

Vodná panna Topeľníka syna na čelo pobozkala. Tento ruky napred vystrel, hodil sa a morské oko sa zvlnilo. Po malej chvíli dvanásť bielych kačiek na povrchu vody sa zjavilo, a keď veselo zatáškaly, strepotaly krýdlami a letely vysoko nad oblaky, snáď do neba. To boly z nádob vypustené ľudské duše.

Onedlho ukázal sa i Topeľník so zvonom. A keď ho očistil a obriadil, zavesil ho na jeden dubový kostrb. Matka radosťou plesala.

— Syn môj drahý, veľa duší si osvododil, veľa si vykonal, ale všetko si ešte nedokonal, ešte je jedovatý Vodník tam dnu i s Rusalkami. Moc jeho posiaľ je nezlomená a morské oko môže sa vyrútiť; preto vezmi chytro zrdce a udri na zvon.

Zvon zahučal, až sa zem striasla a hlas letel dolinami. Ale rachot ozval sa i v morskom oku.

— Čo to znamená? pýta sa Topeľník matky.

— To znamená, že za kryštálový palác v morskom oku srútil.

Druhý raz uderil Topeľník na zvon. Blízke vrchy sa ozvaly a morské oko sa zvlnilo.

— Čo to znamená, matko?

— To znamená, že sa zlato, striebro, drahokamy na skalky a piesok obrátily. Ale udri ešte srdcom.

Digitized by Google

Dlho hlas zvona po horách a zápolách lietal, až utíchol. Voda sa sa skrútila v morskom oku a splasla.

— A to čo znamená? zvedave spýta sa Topeľník.

— To bol osudný hlas zvona. Vodník i Rusalky vládu utratily. Utekajú von z jazera. I mňa prejal tento hlas (lebo som doteraz Rusalkou bola). Mních život svoj dokonal, lebo tak mu súdené bolo poslom Božím, všetky kúzla prestávajú.

Matka Topeľníkova pobrala sa s dobrým chýrom domov, lebo morské oko viac sa nevyrúti. Topeľník zvon sv. Anny zavesil na zvoničku. Potom unavený ľahnul a spal jedným dúškom do druhého rána. Ráno pobral sa domov, a keď prišiel k otcovskému domu, v ústrety mu prišiel jeden staručičký neznámy človek. Mal na hrdle ešte zvonček. To bol pastier Trubiroh, a na kolenách mu ďakoval, že z býka stal sa zase človekom, a z tejto ťažkej kliatby ho vysvobodil, lebo za ten čas len trávu jedol a vodu pil.

Keď Topeľník do dvora vstúpil, otec jeho viedol jednu zošlú ženu. Nepoznal ju a divil sa, kto to môže byť?

— To je tvoja matka, riekol otec. Kým si sa tam bavil a od práce odpočíval, na vidomoči začala starnúť, a teraz je práve so mnou v rovnom veku, a tak i dakedy v jednom čase sa pominieme (nebude 1000 rokov žiť). Ona prestala Rusalkou rosy byť a skrze teba odkliatou zostala.

I urobili si veľkú a radostnú hostinu.

Zvon ale z morského oka vytiahnutý zase v bohopustej doline nad morským okom pri kaplnke sv. Anny sa ozýval, hriešnym ku pokaniu, poblúdilým v pralesoch k radosti a Bohu ku sláve.

Poznam. Tradícia táto je ľudová a takým tenorom i písaná. Ona mohla povstať pri priechode pohanstva do kresťanstva. Veľmi umne a markantne tieto protivy sa opisujú. Kresťania tam, kde najväčšmi zúria dämoni, stavajú kaplnku, kríž, zvon; ustanovujú služby Božie so služobníkom Božím, zvonením hlásajú slávu Božiu a spasenie. Dämoni sa tomu protivia, zvon odstránia, posmešné piesne spievajú, ľud zavádzajú a víťazstvo nad kresťanstvom slávia, ba hrozia, že potopou svet zalejú. Medzi kresťanmi veľký strach panuje, následkom suchoty všetko na poliach hynie, a potopa predsa každej doby sa očakáva. Veriaci v pokúšaní váhajú, či sa zase k pohanstvu navrátiť majú. Táto myšlienka ako sieť celým bájom sa ťahá.

Nový obrat len vtedy sa začína, keď Rusalka syna Topeľníka porodí. Do toho času nieto výhľadu spásy a osvobodenia, kým Topeľník zvon z morského oka nevytiahne a tri razy naň neuderí, na znak, že všetky poroby a kúzedlníctva prestávajú a všeobecné vykúpenie sa zvestuje. Všetko nebezpečenstvo suchoty a potopy prestáva. Vodník a Rusalky utekajú.

Digitized by Google

Čo sa umeleckej struktúry tohoto báju týka, je jednoduchá, plynná, podarená. Dej sa postupne zamotáva, až najvyšší vrchol nešťastia a hrúzy dosiahne. Východu na spomoženie naskrze niet, všeobecný strach panuje, zahynutie hrozí všetkým. A v tomto položení narodí sa Topeľník, a dej začína sa rozputnávať. Matka tají onú vlastnosť synovu, ale predvídí, že len tento môže kraj i ľudí od záhuby osvobodiť a ten zvon, v morskom v morskom oku pohrúžený, ako palladium zase von dostať. Samé rozuzlenie deju deje sa nenúteno a prirodzene. Matka, ako mentor, radu synovi dáva, káže, čo a ako má robiť. Do nešťastného jazera ho pošle, lebo veď je Topeľník. Uväznené duše v nádobách vypustí, zvon vynesie a tri razy naň uderiac, všetko odčarúva. Charakteristické je pri tom, že v moderných románoch a novellách, keď raz zamilovanec svoju nevestu obdrží, spisovateľ pravidelne román dokončí. Po sňatku, rozumie sa, nasleduje zunovaný manželský život, bez pochyby svár, zvady a nevernosť, čo spisovateľ predpokladá, a o tom ďalej nič nepíše, ale múdre mlčí. V báju tomto je to naopak. Ratkov syn s veľkým nebezpečenstvom života a s obeťou nevestu, a to nadzemskú bytnosť, krásnu Rusalku si nadobýva, šťastne spolu žijú, ako dva holúbky v lese, a len potom, keď sa im syn Topeľník narodí, nový neočakávaný dej sa začína. Tu manželstvo ako uspokojenie smyselnej náruživosti je nie hlavný cieľ (ako v moderných spisoch), ale len prirodzený priechod k ďalšiemu rozvinutiu deja. Na základe najkrajšieho manželstva syn Topeľník berie na seba úlohu, a to, čo rodičia nemohli previesť, to on miesto nich vykoná. A tak manželstvo korunované je zdarným dieťaťom.

V báji tomto i podarené a zajímavé scény a situácie sa naskytujú. Nie síce, žeby podľa zovnútornej formy výborne vypracované boly, lebo sa vyprávajú len jednoducho a populárne, ale podľa obsahu sú zaímavé a krásne. Táto pôvabnosť ale záleží v tom, že v súlade a spojitosti s celým dejom stoja, tak na pr. ako jednotlivé čiastky v antickej architektúre, ktoré, keď sa samotné považujú, nič zvláštneho neukážu (hlavica, metopa, akroterium atď.). Keď ale na patričné miesto sa postavia, najdokonalejší umelecký výtvar predstavujú. To samé platí i o jednotlivých výjavoch. Predstavme si na pr. Odyssea, ako na smetnisku pozoruje psíka skonávajúceho. Tu nič pozoruhodného nevidíme. Ale keď do spojitosti túto scénu s dejstvom privedieme, že Odysseus po dvadsiatich rokoch od Troji prichodí domov ku vernej svojej Penelope, že to ukryte robí, aby ho nepoznali a nezavraždili, že prichodí do dvora tajne a tam vidí milého svojho psíka Argosa, že hore hlavu dvíha a chvostom znak dáva, že si pána ešte pozná, a tým i život dokoná, — táto scéna takto vysvetlená a s dejom do spojitosti uvedená, neobyčajnej pôvabnosti dosahuje. Práve tak i scény a situácie tohoto báju tej istej povahy sú. Na príklad: mladá matka stojí pri morskom oku i so synom a ukazuje prstom na morské zbúrené oko. Alebo, pastier prijde ku vatre a tam v jeho

Digitized by Google

kabanici najde Vodníka, ako sa ohrieva. Alebo: čierny býk prijde s opaskom a čriedou domov atď.

K najkrajším výjavom prináleží líčenie, ako Vodná panna vábi spevami šuhaja. Šuhaj pri mesiačku čaká na brehu morského oka. Rusalka zjaví sa v celej pôvabnosti, najprv mu lichotí, potom chváli modré, mäkké vlny, ukazuje mu nebo s hviezdami i plným svetlom mesiaca, vypravuje o svojom kryštálovom príbytku, v ktorom večná tichosť jara panuje, potom ho presvedčuje, že on je jej súdený. Šuhaj krásou, spevom, rečou okúzlený, ruku jej podá, a vlny sa nad oboma zavrú. Tento výjav opisuje i Göthe pod názvom: „Der Fischer". Tu ale tým zajímavejšie je, keď výjav s dejom do spojitosti uvedieme.

Nie menej milá scéna sa predstavuje, keď Ratkov syn polapenú Rusalku na vola posadí a mäkkú novú kabanicu jej podstele a s čriedou domov prichodí. Otec, matka, od radosti plesajú a syna vítajú, že pri živote zostal a spanilú Rusalku ako nevestu vedie.

Čo sa mythologickej stránky týka, tu Rusalky opisujú sa správne ako mladé nevesty, z utopených mladúch povstalé, pekné, štihlé, s sivými očami, dlhými vlasmi, s vencami na hlave, v bielych závojoch. Vábia mladých ľudí spevom, milými rečami. Vo vode majú nesmiernu moc, na suchu sú slabé. Tu opisujú sa, že každá má inú vládu; jedna nad oblakmi (Dážďovnica), druhá nad studničkami a potokmi (Potočnica) a tretia nad nočnou rosou (Rosnica). Vodný muž, čiže Vodník, predstavuje sa ako mochom obrastený, zelený muž, s dlhou šedivou bradou, z ktorej voda kvapká; ako vladár jazera, ktoré môže i vypustiť; ako strážca Rusaliek, keď sa zabávajú; ako majiteľ podvodnej paloty sklenenej, drahými kameňmi ozdobenej. Hlas zvona (ako i baňské Lúdky) všetci nenávidia a pred ním utekajú.

Vôbec o tomto nežnom báju možno povedať, že z neho akoby nový, čistý, jarný vzduch zavieva na tie oplzlé a hnilé zábavné spisy nášho veku. Všetko v báju tomto plasticky a v nevinnej naivnosti čitateľovi sa predstavuje. Žiadna pikantnosť ho nedráždi, ani k vášniam a k smyselným pôžitkom nepopudzuje, a predsa ho veľkolepý dej zajíma a chlácholí. Naproti tomu moderné rozprávky, novellky, romány, činohry atď. plné sú nestudu, zvrhlosti a mefistofickej zlosti. I geniálni ináč spisovatelia majú úľubu v opisovaní najohyzdnejších vecí, aby sa sensačnými stali. Tam musí byť: zvedenie nevinnosti, revolvér, jed a zúfalstvo, lebo iné veci už nezanímajú čitateľstvo a nereagujú, a táto dekadencia menuje sa moderným pokrokom.

Keď takýto prísny, ale spravedlivý súd o modernej zábavnej spisbe sa vynáša, tu istá starostlivosť povstáva: čo z toho bude a kam to povedie, keď i najdrastickejšie spôsoby písania vyčerpané budú? — No, slabá starosť o to. Všetko, čo z bahna zvrhlosti povstalo, opäť do bahna i s vehlasnými menami spisovateľov hodené bude, aby tam zhnilo, a nový zdravý ruch v literatúre povstane, asi toho smeru a spôsobu, ako i miestne báje, zvlášte ale ako i tento prítomný je písaný.

Digitized by Google

Moravsko a Nitransko.

Napísal: *Fr. V. Sasinek.*

(Dokončenie.)

B) Velehrad.

Balbin klade Velehrad ta, kde je terajšia obec Velehrad; lebo — vraj — u tamných mníchov, cisterciakov, je to podanie, že tam bol Velehrad, čo sídlo kráľov moravských; jako to dokazuje i samé meno obce Velehrad [1]). Toho presvedčenia som i ja, ale s tým rozdielom, že na vrchu stál Velehrad čo hrad, nad ním ale Velehrad čo predhradie (akropolis) a pod týmto podhradie; po zničení hradu toho zostalo len jeho podhradie, zachovajúc meno, ktoré malo od toho hradu. Príkladov toho je dosť i u nás. Tak v turčianskej stolici bol hrad Bela a pod ním podhradie toho mena. Hrad Bela zahynul, ale podhradie toho mena jestvuje dosavád. — I v diplome r. 1228 stojí: „Veligrad, civitas primo, modo burgus"; čomu tak rozumiem, že dávny Velehrad bol hradom, a po jeho zahynutí zostalo len jeho podhradie (burgus), podržujúc meno Velehrad, ktoré obdržalo od hradu Velehrad. V tomto presvedčení utvrdzujú ma nasledujúce dôkazy:

a) Kdekoľvek bydleli Slovania, ich králi alebo kniežatá mali sídlo svoje na hradoch, ktoré nosily názov Velehrad alebo Βελεγραδ [2]), ktoré sa čítа i čo Belegrad i čo Velehrad. Dľa analogie nepochybujem, že i králi Moravska mali svoj Velehrad. I v Čechách súsedných mali králi svoj Vyšehrad čili Velehrad [3]), a niet pochybnosti, že i králi ich súkmenovcov, Moravanov, mali svoj Velehrad.

b) V Čechách bol nielen Vyšehrad čili Velehrad, ale i Devín [4]); podobne dľa analogie bol Velehrad a Devin; Velehrad čo prvostupný hrad, Devin čo druhostupný hrad. Tak sa mi zdá, že Devin čili Diovina znamená družicu (puella) Velehradu.

---

[1]) Gelasii Dobner: W. Hagek Annales Bohemorum. Pragae, 1765. III, 68.

[2]) Slovenské Pohľady r. 1902, str. 451. Slovenský Letopis V, 103.

[3]) V Erbenových Regestách Vyšehrad u Prahy stojí i čo Velehrad, a mám za to, že dcéry kráľa Wacho maly dľa toho svoje mená: Wisegarda a Walderada. P. Warnefridi: de gestis Longobardorum lib. I. c 21.

[4]) Palacký: Mon. Bohemiae III, 259, 526. Jireček: Slovanské právo I, 49.

Digitized by Google

c) Za isté mám, že keď na ľavej strane rieky Moravy bol Devin, na pravej strane rieky Moravy bol Velahrad; lebo ľavá strana rieky Moravy nemohla byť bez hradu.

d) Doteraz jestvujúca obec Velehrad nemohla dostať to tak velavýznamné meno Velehrad nejakou náhodou, ale musela ho dostať od skutočného hradu, pod ktorým ležala; jako na Slovensku dosavád sú hrad Trenčín a mesto Trenčín, Beckov a mesto Beckov, Strečno a dedina Strečno, Bela a dedina Bela atď.

e) Terajšia obec Velehrad už v diplome r. 1130 nazýva sa „Veligrad villa“: teda nedostala ho až od mníchov cisterciakov, ktorých kláštor tam až okolo roku 1200 založený bol, ale musela ho mať od hradu Velehrad, ku ktorému bola náležala.

f) Za kráľa Přemysla Ottokara uznano od znalcov, že založenie tvrdze alebo opevneného mesta proti Uhrom hodí sa najlepšie miesto, k vlastnosti kláštora velehradského náležajúce; čo keď sa r. 1257 stalo, r. 1258 prenesení boli do toho opevneného mesta obyvatelia z Velehradu a z Kunovíc. Přemysl nazval toto mesto Novým Velehradom; názov tento sa neujal, ale ustúpil názvu Uhorský Hradišť. Dobre sa tak stalo, buď preto, aby toto mesto rozoznané bolo od obce Velehradu, kde stál kláštor cistercitov, alebo preto, aby nebola zastínená pamiatka niekdajšieho hradu Velehrad, od ktorého obec Velehrad mala svoje meno.

g) Pán Červinka zato má, že niekdajší hrad Velehrad ležal tam, kde pri Uhorskom Hradišti leží Staré Mesto (antiqua civitas), a myslí, že to bol *starý* Velehrad a vedľa neho Přemyslom založený *nový* Velehrad. Dal sa strhnúť do omylu tým, že vo frankofuldenských letopisoch r. 871 spomína sa „urbs antiqua Rastizi“, kde sa zdržoval Slavomír. Tá „urbs antiqua Rastizi“, starobylý hrad Rastislavov — ako som bol dokázal — je Devin na Dunaji, nie ale jakýsi Velehrad vedľa Uhorského Hradišťa. Zostáva teda terajší Velehrad i dľa svojho mena i dľa tradicie in possessione, v platnosti, kým priamo svedectvá historické nevyznačia iné miesto Velehradu a nepodvrátia tradicie o terajšom Velehrade.

h) Že pod Velehradom nerozumelo sa Staré Mesto vedľa Uhorského Hradišťa, o tom ma presvedčujú kráľovské diplomy. Jako teraz Velehrad rozdielny je od Starého Mesta, tak rozdielny bol i pri založení kláštora cisterciakov (1200); lebo Přemysl, potvrdzujúc darovaciu listinu (1228), hovorí, že hranice Kostelany, dediny to chrámu velehradského, siahajú až k násypom Starého Mesta.[1]) Diplom r. 1321 svedčí, že kláštor velehradský má lesy a rybolovy u Starého Mesta[2]).

i) Pulkava (1375) vypráva, že Svatopluk v jeden sviatok šiel poľovať

---

[1]) Theodoricus ... villulam Costeleche ... contulit ecclesia Welegradensi ... cuius termini sunt usque ad vallum antiquae civitatis. Regesta I, 211.

[2]) Habet praeterea Monastorium (Welegradense) silvas et piscaturas ad antiquam civitatem, Geroschan, Kuespuel. Cod. dipl. Morav. VI, 184.

Digitized by Google

do hôr u mesta Velehradu, Greczen zvaných, a dal oznámiť sv. Methodovi, aby so slávnostnou sv. omšou čakal naňho. Sv. Method čakal naňho až do poludnia, ale darmo; aby teda nevystala bohoslužba, pristúpil k oltáru. Svatopluk prišiel, keď už bolo po pol omše, a rozhnevaný na sv. Methoda, že nedočkal naňho, vrútil sa do chrámu s poľovníkmi, psami a trúbami; prišiel až k oltáru a potupiv sv. Methoda, odišiel von z chrámu. Preto sv. Method vyslovil nad ním exkommunikáciu, nad moravským kráľovstvom ale interdikt [1]). Že sv. Method pre jakýsi svätokrádežný výčin vyslovil vyobcovanie z cirkve nad Svatoplukom, to dokazujú aj iné dejepisné pramene. [2]) Keby sme však ani neprijali tú zprávu Pulkavovu, predsa vysvitá z nej, že nad Velehradom bol Gradec [3]), okolo neho Gradecká hora; pod Gradecom ale mesto (akropolis), kde bol ten chrám, v ktorom sv. Method konával bohoslužbu.

k) Dudík nielen že odstúpil od svojej protivnej mienky, ale i s najlepším svedomím pristúpil k tomu soznaniu, že terajší Velehrad tam stojí, kde stál starobylý Velehrad. Krem toho pripomína rukopis Mikuláša z Čiech, z rádu sv. Františka, z r. 1432, kde na cisterciakov uvaľuje vinu, že zatemnili (?) pamiatku panovníkov moravských a apoštolov slovanských. „V Petrohradě — hovorí Dudík — přišla mi do rukou vzácná památka, t. první *officium divinum ss. Cyrilli et Methodii*. Roku 1075 synodou jest ustanoveno, aby se jejich památka veřejně na Moravě slavila. Tenkráte bylo též dotčené *officium* vypracováno, do něhož se nová, dosud neznámá legenda vložila. O Velehradě děje se v legendě této asi třikráte zmínka. Velehrad na Moravě stojí nevyvratně a pevně."

l) P. Eug. Hermann († 1. sept. 1744), archivár velehradský, píše o terajšom Velehrade: „Je isté, že to mesto za doby založenia kláštora (cistercitov) nebolo už sídlom kniežat, ale v stave biednom a upadlom; že bolo na tom istom mieste, kde je teraz... Kto vie, či pod *Burgus* nemá sa rozumeť Hrádok, a to miesto, kde je teraz lesík, s kláštorom súsediaci, a kde až dodnes priekopy a nápisy videť; že tam predtým boly budovy, to dosvedčuje nielen výmer očí, ale i ústne podanie [4]). To miesto v hore nad Velehradom ležiace a Hrádkom menované znal i Bonaventura Pitter, opát rajhradský, dosvedčujúc r. 1763, že nad kláštorom velehradským sú stopy *hradu*, ktorý sa však nenazýva Velehradom, ale

[1]) Gel. Dobner: W. Hagek Annales Boh. III, 134.

[2]) In ipsum Svatopluk ... et suos satellites, et in omnes eius Gades excommunicationis fulminavit sententiam. Legenda Moravica c. 11. — Sphentoplicus ... ad Methodii verba minime animum advertebat, imo ut erga inimicum se gerebat. Legenda Bulgarica c. 5. Veľké úkory zapríčiňoval sv. Methodovi i Wiching, uvádzajúc do podozrenia jeho pravovernosť u Svatopluka. Srov. Ginzel: Geschichte der Slawenapostel. Leitmeritz, 1857. Anhang str. 17, 29, 38, 58–63, 67,

[3]) Srovnaj Gratz čili Gradec (Hradec) v Štýrsku, ktorý bol kniežatským velehradom a je ním dosavád.

[4]) Sborník velehradský II, 33, 40.

Digitized by Google

Hrádkom [1]). Tento Hrádok bol teda pozostatkom niekdajšieho Hradcu čili Velehradu.

m) Keď slávny kráľovský starobylý Velehrad čo hrad (castrum) klesol na hrádok, ba už až na nič —, keď čo predhradie (akropolis) a mesto (urbs), klesol na podhradie (burgus), dedinu trhovú (villa forensis), ba až na nepatrnú ves (villa), musel podstúpiť veľké pohromy, ktoré ho až tak znížily. Stalo sa to jemu, čo aj iným významným hradom. Tak hrad Bela v turčianskej župe náležal svätojanským, potom templárskym rytierom [2]), a teraz je v hore stromami zarastený, tak že horko-ťažko nájsť i len stopy po ňom. Škoda, že i tu nemáme primnoho určitého svedectva o jeho katastrofe! Nedá sa však pochybovať o tom, že veľké války porúcaly i to sídlo, i trón kráľov Moravska. Svatopluk I. svojou poslednou vôľou podelil veľkú svoju državu na troje: Mojmír II. obdržal Pannoniu, Svatopluk II. Moravsko, Predslav [3]) ale Nitriansko. Po smrti Predslava válčili zostalí dvaja medzi sebou o Nitriansko. Nemci zamiešali sa do toho a mocne podporovali (?) Svatopluka, ktorého bol Mojmír nielen pozbavil údelného kniežatstva, ale i čo väzňa držal na hrade obleženého. Nemci r. 899 prišli, vysvobodili ho i vojakov jeho z toho väzenia (ergastulo) a so sebou ho odvliekli; hrad (civitatem), kde bol obležený, podpálili [4]). Škoda, že frankofuldenské letopisy neudaly meno a okoličnosti toho hradu, jako to boly podávaly o Devine! Po prísnom uvážení veci osmelujem sa vysloviť tú mienku, že tým hradom bol Velehrad; lebo: α) frankofuldanské letopisy nečinia zmienku ani o Dunaji, ani o lodiach na ňom u Devina; teda válka nebola na ľavej strane rieky Moravy, ale na pravej. β) Bavoráci nekonali teraz pochod na Dunaji, ponevráč Mojmír mal v moci pravý breh Dunaja; ani neválčili medzi Moravou a Malými Karpatami, ponevráč Mojmír mohol čez tieto oborit sa na nich z Nitrianska. γ) Svatoplukovi radila opatrnosť, aby nezdržiaval sa v Devine na kraji Moravska, ale v srdci na pravej strane Moravy, v kráľovskom sídle, na Velehrade. δ) Bavoráci najprv spustošili a olúpili Moravsko na pravej strane Moravy a až potom vrhli sa na obležený hrad, na Velehrad, kde bol Svatopluk v zátvore (ergastulo). ε) Bavoráci s Moravska so Svatoplukom a s korisťou odtiahli, ponevráč Uhri tohože roku po smrti Arnulfa († 8. decembra 899), ohrožovali Bavorsko. [5])

---

[1]) Adsunt quaedam vestigia supra monasterium alicuius *castri*, quod non Wele hrad, sed Hradek apellatur. Gel. Dobner: W. Hagek Annales B. III, 93.

[2]) Slovenský Letopis I, 46.

[3]) V starobylom Cividalskom rukopise stojí: »szuentiepulc . szuentezima . pr dezlaus«, t. j. otec Svatopluk, matka Svatozima, syn Predslav. Slovenský Letop III, 177—179. Pravdepodobné je, že mesto Prešporok bolo pôvodne Predslava, potor Predsburg, Pressburg.

[4]) Ann. Franksfuldenses ad an. 899. Bajoarii Marahensium terram vastant. H mannus Contractus ad an. 899.

[5]) Bajoarii per Boemaniam, ipsis secum assumtis, cuncti per tres hebdomad

Digitized by Google

Čo Bavoráci nevykonali roku predošlého, to spáchali r. 900; tiahli čez Čechy a, pripojivše si Čechov, vtrhli do Moravska, ktoré tri týždne pustošili.[1]) Vtedy už hlavný hrad, Velehrad, ležal v rumoch; lebo vojaci Mojmírovi skrývali sa len v iných opevnených miestach, nie ale v tak významnom hrade, jakým býval kráľovský Velehrad.

---

devastantes (in Moraviam) inruperunt. Ann. Francofuldenses ad an. 900. Bajoarii, per Bohemanos transeuntes, ipsis secum assumtis, Marahensem item vastant regionem. Hermannus Contractus.

[1]) Repressi ubique Moravi, et hoste e munitioribus locis nusquam prodire auso, per strages et populationes mense non integro (?) tota pene Moravia in solitudinem data. Annales Aust. IV, 219.

Oprava. V bež. ročníku sv. I. na str. 63, cit. 4. riad. 3. ku konci má stáť: regnoque Vanniano.

Digitized by Google

Kronika brezovská.

Dla zápisu v matrike od roku 1783, nateraz v rim. kat. fare uloženej, ako to odpísal nebohý farár Tomáš Hroš.

Podáva *Ján Drobný.*

Roku Páně 1654 dne 2. mesice Sept. byla inquisicia v dedine Brezovéj skrze pána Slúžneho na ten čas sl. stolice Nitranské pana Kürtyho Mikloša a jemu pripojeného na ten čas bozennika stoličného p. Bánky Pála straníva (chotára) a obzvlášte Huor, pokud by k Dedině Brezovej prináležely, — takže prijduce skrze hory kasocz rečené, tam svedkou tridcate i dvoch, šetko prespolných oznamený pán Služný sprisahal a odtud i se svědky na inquisiciu jmenovane místa, až do Okenec pronikel a Fassie jednoho každeho dobre poznamenal. Táž oznamena Inquisícia v jistém svem Originali pri slavnej Familii Revayskej sa nachází, v kterejžto Transactii a paria pod pečeti Velk. p. Adalberta Revayho Prepošta Novomestkého, obyvatelům Osady Brezovej pro budúcí potrebu jest vydaná i pri rukách jejich se až po dnes nachází.

Mezi temito roky byl na Brezovej farárem náboženství evanjelického Abelon primenim rečeným; — kteréhožto ponevadž často vybíhaní a rabování Turecke bývalo Turek s mnohými kresťanskými dušjami a lidmi z dolných Uher zajatými do rabství dostal, po kterejžto promene dostal se byl zase na fáru knez evanjelicky řečeny Sopociuc, syn zdejší a Brezovský z rodu Petruchovského podle národu pošlý, kterýžto, když v pánu zesnul na místo jeho pán Johannes Michaelides povolání najprvej od Cirkvi Brezovskéj evanjelickej príjal, áno, zalibíce se lidu i skrze túže cirkev Brezovsku k posvěcení na Úrad kazatelsky byl vyslaný, a za několik roku lídu Božímu představený súce slovo boží čistotně kázal a veleb. svátostmi prisluhoval podle nařizeni Krista pána, jako verný šafar tajemství Božích. Potomne z dopuštení božího skrze stav pápežský vypúdený súce z fary, odstupiti musel, takže po jeho vyhnanství za jedenácte rokou pod spravú papežsku Cirkev Brezovská Evanjelická hned zprvo počatku zostávati musela.

Roku Páne 1678. v čas búrky Tikelovskej zase skrze zláštní rízení boží knez ev. Náboženstvi na ten čas Mart. Lovácius, skrze panu dedičních a zemských pana Heldy Gašpara a p. Velk. Revay Eleka do Cirkvi Brezovskej jest uvedený, který porád v úžitku čtyri roky zůstávající pro jistě podezrení z náboženství odstúpiti musel a na jeho místo, jíž po druhé p. starý Michaelides na zpet do Cirkvi za kazatela Evan-

Digitized by Google

jelického ze Stolice Liptovskej z Paludze povolání prijal ano i okolo šestnactí neb sedemnacti lét zase svůj úrad kazatelsky vykonával.

(Roku P. 1680 strašlivá kometa na Nebi na mnohých místách spatrována byla.)

Roku Páně 1681 za panování Jeho Jasnosti Cis. Leopolda I. Rákoš v mestě šopronskem držán byl, kdežto po nejprvej predtím neslýchané, místa Articularské Stavům Evanjelickým, v každej stolici království Uherského, dve dovolene byly.

Roku p. 1688 dne 2. Dec. mesice vymohnutý byl protektional od Jeho Jasnosti Cisarskej Leopolda na Osadu Brezovu, a to z téj príčiny, když mnozí z dedičného panství usilovali se chrámy boží Evanjelikum odnjati v kutye Belohorskem skrze vojsko do osad Evanjelických poslané nátisk a prenasledování lidé mnohý trpeli, a silu a mocí k prijatí papežskeho náboženství hnaní byli. — Nevedúce jíž v súžení retunku jiného, skrze vyslání lídí do Vjedna k svej obrane a slobodnému zustání v náboženství evanjelickem a odjatí takového vojska na nich uvaleného, dostatečný vymohli protectional.

Mezi těmito roky držel polovic Osady a Dediny Brezovéj P. Perenyi Péter, z kteréjžto polovice platilo se na ten čas sl. panstvu ležúnku pol osmasta zlatých a krom toho, dávalo se koscóv na panskú stranu sedem, pod kterýmžto držáním p. Velk. Perényi Petra, byl v panstvi sporadaným Úradníkem Rybini Andras rečený. S pana Perényiho prešla polovic Brezovéj jistú Tránsactii na Osv. P. Grófa Erdődy Krištofa; a potomne tomu pánovi byl prefectusem Velk. p. Pavel Gostonyi řečený a Uradnikem Földváry. Po smrti Osv. Grofa Erdődy Krištofa padlo panství na mladých čtyroch pánóv a synóv Jeho Osvícenosti Adama, Györgya, Imricha a Gábora. Dotična polovic Osady Brezovej dostala se mladému pánovi Gyurgyovi v díle kterému neyprvnějším Prefektusem byl Šímonyi György na ten čas Pleban Chtelnický a Uradníkem Gyónyi Ferencz.

Roku 1700. Osada Brezova Náboženství evanjelického hnedky od svého počátku se pridržející, skrze Pána Mikšic Jánoša ještě pred Simonyim prefektušem panství Erdődského měla i s jinými cirkvámi v Náboženství prenasledování, kdežto na orodování u Jeho Jasnosti Cis. a král. Leopolda a protectiu Friderika, Krále pruského a stavův Hollandských v úžitku chrámův Božích všech sedem Cirkví zanecháno bylo.

Jak se Kurucká vojna a rebellia Rákocyho začala, odbíral v tej dobe ležunky panské za dva neb za tri roky pan Očkay Jánoš. Poněváč v ten čas ani páni platů od svých poddaných nevybírali po uspokojení pak té rebellie Když zase Osv. p. Gróf Erdődy György do užitku panství vstúpil, žádnej refusie na takové zameškané platy nežádal, toliko od toho času, jak stal do užitku po uspokojení a zaplnání rebellantóv své pricházejíci lezunky odbiral. V těchto rokoch, když Gyóni Ferentz uradnik slavneho

Digitized by Google

panství Erdődskeho zle na počtoch obstál a do vezení prišel, na jeho misto succedoval p. Gudriš Imre za Uradnika.

Roku P. 1706 z Pezínku, ze Sv. Jura, a jiných pod horamy měst vyvedeno bylo na parolu skrze Kurucóv ctyri sto devatdesat a jeden pechotniků nemeckých a Musketerův Cisarských až na Vrbové s kterými potomne i do Osady Brezovskéj pronikli a pri lúkách Brezovských, podobne Brezovky řečených po odebranej jim zbroji nemilosrdne všech postinali a zamordovali.

Roku P. 1706 Jeho Dv. p. farár evanj. Jan Malatides, právě v tom týdni jako se ten mord stal od kuruců, zemřel a pod kazatelnici v chrámě božím pochován byl. Drželi kázen, venku Dvoj. p. Sam. Antonius a v chrame Daniel Krman. Některý čas zastával syn zesnulého Dv. p. Sam. Malatides. Maje povolání, odšel — povolán byl do Církvi Dr. Jan Radicis; — ale za čtyri roky pro neprizen lidu odstúpit musel. Jeho nástupcem se stal z Vrbovskej Cirkve Dvoj. p. Sam Jastrabiny.

Roku 1709. Po smrti Jeho Jasnosti Leopolda, Jozef vyvolený za Rim. Císara a Krále Uherskeho. Sedem Církvi Bělohorských pri slobodném užívání kostelov ponechal, v kteremžto ještě před Rákošem Sopronským postaveny byly, vydanym R. 1709—1710 patentem potvrdil.

Roku 1709 dne 10 Marca vymohla si Osada Brezova privilegia měské od Jeho Jasnosti Jozefa I. pomocy Slav. Panstvi Osv. Grófa Erdődy Jura, Grofa Pongráce Pála, Velkom. p. Šimončič, Chorvath Jánoša, V. p. Revay Sandora. Vyslanci obecní byli na to Martin Grék Erdődsky, Mičo Nosko Revaysky a Mart. Kriho Chorvath Jana poddaní. — Mocí privilegium povolene jsú též jarmeky, prvý v Neděli Exaudy; 2-hý na Sv. Imricha kr. Uherskeho; tretí po Matúši. V tú neděli pripomína se založení Chrámu Božího Evanj. Brezovského.

Roku 1709 Articule Cechu Brezovského Šefcovského, co Privilegium vymohnute, a takové dne 13 Júniusa a skrze Personála Kr. Chorvath Jana v Prešpůrku prehlednuté.

R. 1718 dne 27. Juli Vymohli Brezovský Masaři Articule Cechovné od Jeho Jas. Carola 6-ho skrze napomáhání masarských obyvatelů Štefana Vavro, Štef. Gašpar, Jana Vavro, Martina Grek, Jana Brunovský, Michala Grek, Jana Durkovič, Jana Danku, jináče Doriny, Jana Držku, Tom. Gaža, Jura Gašpar, Jan Martinat, Tom. Mosný, Mart. Hurávika, Jura Nedoležala, Jura Poljačka, Jura Vaculíka, Tom. Valáška, Tom. Bzdúcha, Adam. a Štef. Držka.

R. 1718 Zemřel Dv. p. Samuel Jastrabiny; služil roků jedenáct pochován je pod Pavlači, kde ženské sedají. V tomto roku je uljat velký Zvon.

Roku 1719 V Neděli Devitnik, na místo zemřelého zvolený je a dostal se do ev. Církvi Brezovskej Jan Neogrády z Hornej Vsi, kde Vell p. Újfaluši knezem dvorskym byl.

Digitized by Google

R. 1720 Z rozkazu Cis. Karla 6-ho za Palatinství Gróf Pálfy Mikoláša byla Inquisicia straniva evanj. chrámů Belohorských a síce: od jak dávneho času v užitku jejích evanjelici by zůstávali. — Kdy, jaké premeny byly, aneb skrze jakového náboženství lidí jsú zfundovane: Predsevzata na Myjavské fáre ev. za P. Dan. Krmana v prítomnosii Palatína a Protonotariusa Sluha Ferenca. Od starých lidí k Cirkvi evanj. patricich vybrané svedectví, pod početi Palatinovú stavom evanjelíckým roku 1721 vydané.

Roku 1721 Dala Církev ev. shotovit Organ v Beckove za farára Jana Neogradyho a Inšpektora Církve Tom. Černého.

R. 1721 Začala Comissia Cisarska v Pešti obzvlášte ve vecech náboženství operovati.

R. 1722. Začal sa nový Cinter stavat za Inšpektora Jan Bučenca a Jana Neogrady farára — dostavene zdí toho roku — pivnica a studna ve fáre, ktera byla 1722 za Štef. Šija Inšpektora dohotovena.

Roku 1723. Za Inšpektora Štef. Šija a faráře Neogradyho škola v nově vystavena i dohotovena. Místo pro Školu od Martina Rechtorisa za církevne peníze kúpeno.

R. 1723. Služny Nemšovay Juro vyšel na Myjavu žádaje od jednéj každéj ev. Církvi privilegia preukázat. Za Superintendenta Dan. Krmana s neporizenú odšel.

R. 1724. Farár evanj. Sránsky v Kopanicach in prívato žijici zemřel a pod starou vežou vnítrně je pochovaný. V tom roku od Šefcovského a Masarskeho cechu Patena církevní kúpena; a od Jura Bzdúcha za Církevné peníze čtyri Cínové svicne a Konva zaopatrena.

R. 1725. Palila se tehla k pristavení Chrámu Brezovskeho.

R. 1728 Za Inšpektora Jan Bučenca a farára Neográdyho Jana dala evanj. Církev na vlastní Útraty dva menší zvony ulét v Banskej Bystrici za 820 fl. Velký zvon ve Vídni letý R. 1718 Inscriptia:

In Wien hat mich gegossen 1718
Babtista Diwach

Na druhém kraji: S. S. Trinitatis curavit hanc Campanam fieri Eccl. Ev. Brezoviensis in Domino MDCCXVIII. S. P. G. P. E. B.

Na Medianě:

Campana Sac. Coet. Aug. Confessioni addicto in Oppido Brezova comparata MDCCXEVIII.

Na najmenším:

Campana haec ab Oppidi Brezoviensis Coet. Aug. Conf. addicto comparata est anno MDCCXXVIII.

R. 1729. Konva od Cirkve Prítržskej odkúpena ku Slavnostem výročitým.

R. 1730. Začal se chrám Boží Březovský ev. za Inšpektorství Jana

Digitized by Google

Držky a za p. farára....[1]) náboženství stavat, ano i větším dílem dokonal. Okrom obecných prác provedených okolo 1300 fl. remeselníkom vyplateno.

R. 1730 Mesky dum stavat započaty pod Richtarom Mich. Grék dílo nasledujícího roku 1731 za Richtara Martin Vrabca uplne dostaveno a dohotoveno.

R. 1732. Po odjatí chrámu Myjavcom vyslaly ostatní evanj. Cirkve vyslancov do Vidně k Jeho Jas. Carolovi 6-mu s tú prosbau aby pri slobodném užívání Chramuv dle potvrdeného Privilegium skrze Cis. Leopolda zanechany byly — nasledujici Resolutiu dosahly, ze Slavnej Cancellarie Uherskej:

Supplicantibus respondendum ea cum resolutione, quod petito eorundem, quoad retinendum oxtra loca articularia publicum Confessionis ipsorum Exercitium hic contene in derogamen publicarum Regni. Constitutionum deferri nequiret Ex Consilio Regni Hungarie Dat. Viennae d. 14 Okt. Anno 1732 Peter Végh m. p.

Roku 1732 v Prešpurskej a Zeleznej Stolici množství Chrámů evanj. odjato.

R. 1733. Dne 30. Januára pri velikéj sláve Osv. Grof Erdődy Jura Cameræ Præsesa, Erdődy Adama Biskupa Nittranskeho Grófa Berényi-Viceispána Nemšovay Jura, Služneho Capody Ferenca s proukázanym pod jménem Císarským mandatem dovezše se sebou hned katolickych knezu — Chram Boží Brezovský ev. odebrali, farára 31 Jan. kat. osadili Martin Liška Kneze evanj. Jan Neogrady vypovedali odeberúc mu užitky i hospodu, klíče atď. Kanovnik Capitule Trnavskej Kubovič spomenuteho Plebána do fáry uvedli, pak k odebráni kostelov ev. do Prítrže, Vrbovcov, Turanskej, Bzínskej a Krajnanskej odešli.

R. 1733. V ty dny pre Velikonocy prindúce pútníci k panne Marie do Šaština a v Brezovej prenocujíce neopatrností ve fáre zapálili, následkem čehož fára i škola ano i okolité domy popelem lehly: Vína však na domácich Obyvatelů zvalena byli Convinkovani, že sami faru i školu na své utraty postavit dat museli. Okrem dreva, které Erdődy Gróf daroval. V tom roku v den sv. Trojice na orodování Jesenák Pavla bylo v Prítrže misto k vystavení chrámu pane vymerane. Od Jesenaka povolaný bývalý Vrbovčanský knaz, Georg Ambrosius, k boku Samuele Jastrabiny pripojeny. — V tomto roku byla Visitatia v nové zaujatých církvach, od kterejžto všetky důchodky kostelné a farské popísané uvedeným Plebánom odevzdane byť museli.

R. 1734. Zpomenutych šest cirkví ev. Údové podali prosbu k Jeho Jasnosti ve svem vyslauství do Vídna straniva odnatých im chrámov, a

---

[1]) To bol iste Ján Neogrády, bo bol posledným ev. farárom v hornom kostole, ktorý je v úžitku katolíkov.

Digitized by Google

ačkoli ze zaslibenim královské Gratiæ propušteni byli, předce od sl. Královskej Cancellarie nasledující Resolutiu dostali.

Supplicantibus respondendum, quod cum ipsímet apte ab Incl. Cottus Nitr. .... Aug Conf. addicti, ubi iisdem Sacrae Cæsareæ Regiæq. Mattis in eo, ut publicum Aug. Conf. exercitium in locis duntaxat Articularibus deinceps toleretur in .... data, benigna Resolutio inomisse et per .... mense Dec. eodem 1732 Annó ejusmodi Benig. Cæs. Regiæ Resolutioni omnieaparte se se subjiciendo loco Possessionis Strazse in Art. 21—26 Anni 1681 publico exercitio ipsorum dominante, tam quam pluribus ex capitibus idcirco nimis incommode in Brezova aut Verbocz vel vero Pritržd, tamquam magis commode sitis Possessionibus ejusmodi exercitium sibi admitti petiissent, hocq. iisdem in postrema data Possessione Pritrzsd etiam admissum et requisitum idcirco spatium excisum fuisset. Hac Benigna Regia paterna concessione ad primum ipsorum petium facta contenti esse debeant. Ex consilio Reg. Hung. Aulico, Viennae 30 Aug. 1734. Petrus Végh m. p.

R. 1735 Postàvena je hrobárna nákladem obecným za Richtárství Martina Kostelný.

R. 1735 dn. 6 Dec. podaly Instantiu šest Cirkvi evanj. Brezova, Myjava, Turalúka, Vrbovce, Krajné a Bzince k Jeho Jasnosti o navrátení Jím odnatých Chrámů, bez výsledku.

R. 1736 dne 5 Sept. podvečer ukrutný príval v chotári padnutý, mnoho škody narobil; na dolném rade mnohé domy pobúral, zboží ze stodol prudkostú vody jako i mnoho statku ze sebu uchvátil, po mnohých zahradách a lúčkach len znaky ostaňúc, veliké škody tento príval narobil.

R. 1737. dne 19 Juli opět veliká povoden Brezovú navštívila dum pri meskem dome hromem zapálený, Voda ale mnohé škody jak na domoch tak i na poli narobila.

Od roku 1737—1745 málo pamětnného okrem některé hádky hned z Obcú Hradiskú, hned s Myjavskú, ano i s panstvem skrze chotárné meze Brezová měla 1745 v mesíci Sept. a Oktobri byl veliký pád na lichvu hovazí. Tento pád na lichvu do 400 kusov zničil.

R. 1746 dne 9 Juliusa ve vyhnanství zůstávající farár Ev. Jan Neogrady zemřel, který do Artikulárskeho místa Pritrže prenesený a tam pochovaný byl.

R. 1746 dne 18 Aug. po smrti ev. farára Jana Neogradyho zemský páni Erdődy, Revay Jurové, a Révay Pavel prostředkem Ispána stoličného zakázali, aby Brezované evanj. kněze volit si nemohli, ale na articularské místo Prítržd odkázaní byli, kam i do kostela jedine jim chodit dovoleno. V tom čase uradoval farár katolicky Ján Gogolák.

De Ecclesia Brezovíensi aliquid ex Fragmentis inqui sitionis facta adinventum.

Ecclesia Brezoviensis ab antiquo S. S-te Trínitati dedicata ab Eppo

Digitized by Google

N..... soleniter consecrata, 13 Annis ante disturbia turcica a parochis R. Catholicis, sed et post disturbia Tököliana a parochis Chatholicis administrata fuit et possessa: Postea demum Acatholici (non bene sopiti) adhuc tumultibus, nullo Articulo gaudentes, sola præsumtione contra jura Dominorum Terrestrium Successorum parochis Catholicis dum scilicet post parochum N. Vinczy, quem Turca incattum abduxit, et post successorem ejus Patrem N. Vék, quem in Brezóva plebs Lutherana occidit et post a patrem N. Klenovics ibidem mortuum, Patre Gabriele Parochum ibidem igitur eoque injuriose ejecto, Acatholicum Ministrum sibi inique constituerunt; ac injuria in Coelum usque ad praesens vindictam clamante eandem ecclesiam Brezoviensem possiderunt Acatholici. Datum Verbó 1733. d. 18. Januarii Gregorius Gudičs Parochus Verboviensis.

Túto kroniku, tak, ako som ju našiel, takým pravopisom (?) som spísal. Tieto latinské svedoctvá však ani sám Hroš dobre z originálu prečítať nevedel, a tak jednoducho ako vyše badať, vynechal slová. — Škoda, že nešetril písma tieto, snáď by sa bolo dalo ešte i viac sosbierať z tohovekých historických dát týkajúcich sa cirkve i obce Brezovej.

Digitized by Google

Príslovia, porekadlá a úslovia.

Podáva *Miloslav Búľovský.*

(Pokračovanie.)

Ten sa tiež len vtedy vezie, keď sa mu trafí.

Petran (zo Sv. Petra v Liptove) vtedy pije, keď ho ponuknú.

Vtedy sa Pán Boh raduje, keď brat so sestrou tancuje. (Sr. Z. XIII. 254.)

Čože teraz, ako teraz; ale voľakedy: pri dverach dva-tri hrnce kysela (= liptovské jedlo); lyžka dva-tri chlipy. Ideš von: chľast; ideš dnu: chľast!

Pasca na vši (= hrebeň).

Nebudem ja už dlho rosu otriasať (= umrem).

Skúpy, ako čert.

Keď mužovi žena umre, ako by sa po lakti uderiu. (Veľmi; ale krátko bolí.)

Adam berie cibuľu; dáva Eve figy, guľašu (= jedlo), halušky. I koláče láme, materi nosí okolo peci; reže sečku, teľaťu umýva válov, x-si (iksi) fyksi, zec!

Aspoň človek nemusí klobúk snímať a ruky skladať (= prosiť sa).

„Ako sa máš?" — „Od *spodku* som sa zodrau; od *vrchu* ma starosti tlačia a od *bokov* ma vietor sfúkau."

Maslo je na ráno ako zlato, na obed ako s(t)riebro a na noc ako olovo.

„Chvalabohu jariabku, štyri boli v tŕni!"

Zamotau sa do pazderia. (Sr. Z. V. 698.)

Nasadiu si ostrohy. (Sr. Z. IV. 191.)

Kostol nie je zajac — neutečie. (Sr. Z. III. 40.)

Z každého kúta bieda naňho vrčí.

Malé, ako blška.

Pravdu povedať je nie kumšt.

Star sa, vieš (k)de!

„Čo robíš, chlapče!" — „Vyberám vrabce." — „Kadiaľ je to tá cesta do Ríma?" — „Nemala len štyri, chudina." — „Ej, chlapče, chlapče, teba treba cvičiť!" — „To, to, pán farár, len tú starú chytiť."

Cohatý = vysoký.

Ešte len odcecaný.

„Ach, idem už." — A ktože ťa drží?"

„A v noci budeš myši lapať?" (Kto vo dne spí.)

Má kostol zo mlyna. (Je bez mletia.)

Digitized by Google

Zahnať sa a neudrieť, je hriech.

Boliačka (boľačka, rana) je všade v predku.

Veľkých (= dospelých) nebijú; tých už bieda bije.

„Ak dožijem...“ — „Ak nedožiješ, doležíš.“ (Sr. Z XII. 412.)

„Z toho ja nevyžijem.“ — „Čida nie, ak len budeš mať čo jesť.“

To je s chrenom robota.

Ten tiež na schode inakšie, ako na východe.

Gazduje, ako Chrabočková. (Pochodila — vraj — z Pribyliny.)

Srdce zdravô, len by žrálo (= žrádla, jedla bolo).

Chodí (vystretý), ako struna.

Nemá ten (na pr.) ani kuročky, „ani což jeho jest.“

Ani nepiješ, ani nič.

„Od pravdy nikam, a čo priam 100 rimských strovíš. (Žartovne.)

Aj na svadbe hrajú: „diovča zbojník.“

Pred sobášom muzikanti hrajú: „ešte ona môže byť;“ a po sobáši: „akú s' dostau, takú drž.“

V dieži stáu, keď mu merali nohavice. (Sr. Z. XIII. 152.)

Mám za jedno rebro visieť, volím za dve. (Sr. Z. XII. 224.)

Kto si nezeu (= jesť), má.

Ale že drž nohy pod sebou! (Opilému.)

Janovia (atď.; viacerí jednakého mena) sa majú a (na pr.) Laca zjedzme. (Detinské.)

Ty od prvej matera.

Bodaj Pán Boh takú pravdu skáral!

Nemala baba roboty, kúpila si prasa. (Sr. Z. XI. 476.)

Kto nemá roboty, nech si kúpi droby. (Sr. Z. XIII. 59.)

Leží, ako cepy. (Chorý, že sa nemôže hnúť.)

Bodaj ťa vlk stisnuu!

Katolíčka — lastovička; luteránka — vránka. (Ku Z. XIX. 113.)

Toho belasieho s neba by mu sniesou (tak ho rád).

Súca som (aj: si) aj do koča si sadnúť.

Teraz mi je lepšie pri r..i, ako vtedy pri hlave.

Daromný, ako droby.

„Chceu by spraviť z ducha a z pary.“

„To je veľké.“ — „Z veľkého nevyskočí.“

Bodaj ťa Pán Boh potreskau (= potrestal) s jednou tisíckou! (Ku Z. XVI. 510.)

Fras (= z nemeckého: Fraisz = kŕče: nemoc) ce trímal na troje! (Spišské; v Hybbiach upotrebujú v žartovnom smysle.)

Hrnú sa (ľudia), ako by reťaz spustiu.

To je chlap — má nohy až po zem!

Chlap — ako Dávid.

Stará ovca za starším baranom pozerá.

Digitized by Google

Peniaze v zrebnom vreci bývajú.

Nepohŕdaj mrvou chleba, bo ťa strestá Pán Boh s neba.

„Či sa nebo ponížilo, či sa zem povýšila, že anjelov počuť spievať.“ (Tým domŕzajú speváka s mrzkým hlasom.)

Iba za jazykom chodí. (Klebetnosť.)

Ešte čas neprenáša (dosť času ku orbe, atď.).

Trojku (= datelina) treba kosiť, keď je v chlebánikoch.

Už prehorela. (Keď sa krava nechce „lámať“.)

Hľadá ženu s hrubým kolenom (= bohatú).

„Ani ma len neupovážiu.“

Mazní sa s ním, ako so žabím kráľom.

Nenáhli si; nik ti nestojí nad hlavou!

S tým je veľké opevadlo; — opletadlo; — molota.

Voľakedy len vyvrhne (ztratená vec).

Kosí, ako čoby umývau (pri samej zemi).

Rovno — za nosom.

Keď ruže kvitnú, (ľ)tedy še terhajú. (Spišské.)

Hlavatý = boháč.

Cesta, ako list. (Ku Z. XIII. 224.)

Malá mršina; ale dobre ťahá. (Sr. Z. VI. 350. a 20. 21.)

Už sme v závoze (Sr. Z. XII. 286.) — nad Ružomberkom. (Istá prehra.)

Máš recht; ponesieš bubon na kalváriu!

Pošol se sklem.

Zmáha sa — s pece na hlavu. (Sr. Z. XII. 318.)

„Ide po plte.“ (O západnom vetre; lebo donáša dážď.)

„Poďme spať: krátka noc, ľudí moc — čože sa nám dostane!“

Naprosiu sa mu na oba boky.

„Peniaze boly, aj budú!“

Každá mátoha inakšie máce.

Nemá hamby ani za náprstok.

Toto vajce malované, to je z lásky darované; od keho, od teho — čo je keho do teho. (Nápis na maľovanom vajci. Modra.) Sr. Z. VIII. 416.

Tma, ani koniec nosa si nevidíš. (Ku Z. XV. 188.)

Na sto koňoch sa zaujíma. (Mnoho berie pred seba.)

Nežiada sa mi to ani dožiť. Nič sa mi nesladí.

Bez toho sme žili, aj môžeme žiť.

Nie (je) ten pán, čo má peniaze; ale ten, čo dlho spí.

To najlepšie, keď sviňa zožerie. (Výhovorka, kde nemajú záchodu.)

Na vlastnej biede sa smeje.

Umreu by na jeho slová (= tak mu verí).

Je zaperený = bohatý.

Už je po Kačinej svadbe! — Len..., a bude po Kačinej svadbe!

Digitized by Google

Barabáš, bryndze nemáš — keď si kúpiš, potom máš.
Ten už v jeho koži lepší nebude.
Už je na šmyku (= hmotne zle).
Čistý, ako Kristovo oko; — ako kryštál.
Koža apkovi. (V istej zem. dedine doniesla gazdiná na stôl hrnec s kyselom; hrubú kožu s vrchu sobrala osebe na tanier; keď si deti z nej pýtaly, riekla: „Koža...“
Tri sta — z mosta! (Ku Z. XVI. odst. 18. — f.)
Oddau sa doňho, ako do repy (= biť ho). (Sr. Z. IV. 83.)
Moc pohárov a moc detí, je nie dobrá vec v dome.
Keby ti len oči vyklalo! (Sr. Z. III. 205.)
Je, ako špunt; len mu tak nos svieti. (Ku Z. VI. 392.
Len oči bráň! (Zlodejstvo.)
Nedaj, Bože, horšie! (Ešte obíde.)
Na kolene ťa prelomím!
Dopij si — zlé časy idú! (Žartovný prípitok.)
Dobrá mať, kto hu môže mať. (Sr. Z. VII. 747.)
Dlžoba, popusť ma!
Drží pôst iba v noci.
„Rob, čo ti kážu; jedz, čo ti dajú — bude ti dobre.“
Nepočuv nik, hiba pub (= pop) i popaďa (= popova žena) i celá hromaďa. (Doslovne tak užívané v H.)
Aj zlodejovi treba. (Žartovne potešujú okradeného.)
„Ako sa máš?“ — „Kedy horšie, kedy lepšie.“
Na kú besnú mater ti je to?!
Morová rana ho sekala!
„Ej, ba bude z teba ešte rychtár.“ (Komu sa podarí pri vážení mincierom tenže odrazu do rovnováhy priviesť.)
Padnuv z krčaha do studne. (Ku Z. XII. odst. 6. — c.)
Krsný večer, dobrý otec! (Ku Z. V. odst. 23.)
Čary-bary, nepodary — kolieska sa polámaly.
„Nezaslúžiu som si ho“ (= z rúk vypadnutý chlieb.)
Ja tam iste starou bryndzou prejdem. (Klam.)
Takému chlapovi to nemá ani hvizdnúť!
Ale sa zabralo — ani sveta nevidieť. (Ku Z. XIV. — C. odst. 2.)
To je s upováženim.
(V)šeči čigáňa doma? (Ku Z. XIX. odst. 6.)
Zapakuvaný je, ako Spišiak v škatuľke.
Idú jeden za druhým, ako husi; — ako muzikanti.
S..t môžeš; ale š. t nebudeš! (Oravské.)
Zajedz si — dva ráz toľko vypiješ. (Oravské.)
„Ako sa máte?“ — „V oba boky.“ (T. j.: i zle i dobre. (Oravsk) Ku Z. XVI. 585.
Št..ia bez p....ia, ako svadba bez hudenia. (Oravské.)

Digitized by Google

[[1]) Volím varovať, ako banovať.

Kniazovi daj pokoj; varuj sa od ženy s bajúzami; chráň sa od smiereného nepriatela; do vetra nešti a do neba nepluj!

Tí už naraz aj kapce obúvajú (= dobrí priatelia sú).

Beuasistý = popanštený.

Hanba je malá pochvala.

Štvoro detý, žena druhá a ja tretý. (Vdovec s dvoma deťmi si vzal vdovu tiež s dvoma deťmi, ktorá mala už dvoch mužov. B)

Tam trhajú hrozno, (k)de rastie. (Zlodejské.)

S kniazom nech sa ty ani vo sne nepletie. (Keď sa s kňazom sníva, to značí nešťastie. B)

Za muady fajčiu z parady a na starost musí.

Ty, šua (= čo) si si s bryndzou čižmy mastyu!

S vylyčky (= vidlička) snadno' — odpadne rado. (Sr. Z. X. 727.)

Nech do roka kvapká, či studnyčka nenakvapká!

Tak stoj, ako ty kocka hrá.

Ked peniazí nený — čuovek ako nemý. (Sr. Z. X. 1113.)

Inakšú koševu obbiekou na sebia.]

* * *

(Turčianske.)

„Nemám peňazí.“ — „Kto nemá peňazí, nech jazyk vypľazí.“

Naprišívau mu ích, koľko sa mu len namestilo. (Sr. Z. XVI. 938.)

Voda (v)šetko odmyje, len hriechy nie.

Zľakou som sa, až ma tak prehradilo.

A čoby sa hneď priam dve noci spikly, ešte by sa dosť nenaspau.

Čo že si prikvitou (= prišiel)?

Keď mu len prst otrčia, už sa škľabí (= plače).

Najtiaž jedno — potom (v)šetko.

Jakub — chleba nakúp; a tá Mara, Sv. Mara (8. sept.) — tá už ľudu chleba dala. (Ku Z. XIV. 58. a 79.)

Obzerá sa ako vlk.

Bojť sa, ako ohňa spálenia. (Ku Z. IV. 214.)

Bodaj u nás nevyhaslo. (Keď na dohárajúci oheň položia dreva.)

Vyskočiu, ako by ho z kuše vystreliu. (Ku Z. XV. 61.)

Už je hore bzdý. (Ku Z. VI. 682. b.)

„Neplač, veď ti chrastu s r..i nestrhou.“

Cérus (servus) Peťko, vypij všetko. (Sr. Z. XVI. 638.)

Ty Peťo! (= daromník).

Krik, že vlastného slova nepočuť; — ako v Sodome. — „Čo je to za Sodoma? (Ku Z. XV. 194.)

---

[1]) V [ ] sú sosbierané vo Vážci p. Julom Pavella a tieto predchádzajúce oravské p. Jul. Ballo v Dolnom Kubíne. *B.*

Digitized by Google

Krsná mamka,[1]) poslaly ma moja mamka, aby ste nám poslaly s gáfrom pálená; mamka koňa kopla, nuž ím zapuchla krhla, ako noha. (Ku Z. V. odst. 23.)

Pokrčený na bágeľ (= perec, praclík).

Fsćć — šesnást. (Na mačku.)

(F)šćć, kocur, na myši, daj pokoj Mariši — nech ťa pani matka neslyší. (Sr. Z. VII. 218.)

(K)de je najviac opicháčov, najmenej je pšena. (Sr. Z. VIII. 933.)

Jedna noha sem, druhá tam!

Neújdeš mi ho ty a čo priam pod holým nebom budeš lietať! — Musím ťa lapiť, čo priam... (Sr. Z. XVI. 386.)

Pre hrdlo, prišiel o hrdlo.

Kázala ťa palica pozdraviť!

„Čo sa ti snívalo?“ — „Že mačiatko chvostikom kývalo.“

Kto mnoho hovorí, alebo moc vie, alebo moc tlachá.

Neprešešeruj sa mi tu pred očima.

„Ja som ja; ty si ty; on je on; ty si kôň (detské).

Ani mi ho nekrkni!

Tak ťa zmlátim, ani čert ťa nepozná. (Ku Z. XVI. 457.)

Naďúga (dvermi, oblokom), ako vrana do koštiala.

Keď na sobáš pôjdeš, aj vtedy ťa vybijem.

Vás len do jedného jarma zapriahnuť.

Ale vám je roztok!

Jazyk ti tylom vytiahnem! (Deťom, keď mrzké reči vravia.)

Júj, aké má krivé ústa. (Plačúcemu dieťaťu.)

„Som chorý.“ — „Vari nemôžeš málo jesť, len moc?“

„.. ma bolí.“ — „A vlasy ťa nebolia?“ (Sr. Z. X. 593.)

Hneváš sa s vodou; — s hrebeňom? (Neumytý; nečesaný.)

„Ach, Bože!“ — „A čože?“ — „Nechce dať.“ — „Nemôže.“ (Alebo: „Veď môže.) (Ku Z. XVI. odst. 21.)

Katcha, potchy; ak nepotcheš, potchem ja. (Katka, potri... — Keď misu po jedení vyškrabuje.)

„Vypijme si; neľutuj Vanču, Vančo má!“

Ba tvoju hlavu, nie...!

Ted ste si pojedli maso, pojeste si aj tyslinu. (= Keď ste si pojedli mäso, pojedzte si aj kyslinu.) (Ku Z. VIII. 458.) (Tak povedal nasprostastý syn otcovi, keď ho núkal kapustou bez mäsa.)

Ako keby mu pes brechou; ani uchom nepohne.

Dostau si, čo ti ide; — čo pes nechce. (Ku Z. XVI. 167.)

Nech P. B. chráni každú kresťanskú dušu od takého neštestia.

---

[1]) Slová: »mamka, ňanka« vyslovujú v Ďanovej a v okolí nosom: »mąmka, ňąnka«. Toho »m« a »n« za ą ani nečuť. *B.*

Digitized by Google

Sedí, aku hus na vajcach. (Ku Z. XV. 47.)

Už sa tam dobre usalašiu.

(K)de že si sa tam vystrnádiu?

„(K)de ideš?“ — „(K)de mi treba“ — (Alebo: „Netreba ti vedieť.“)

Či krk, či nekrk, šak ši oheň videla! (Pôvod má v dosť nechutnej anekdote. Cigáň videl panského kuchára lapať žaby. Opýtal sa ho na čo sú mu. Že pánom na pečienku. „A či ša to muší dlho piecť?“ — „Len čo oheň vidí, už sa to môže jesť.“ — Po nečase išiel cigáň večierkom domov; pred ním vyskočila ropucha. Chytil ju, ukázal jej na holi ohník a — ham! Keď ju niesol k ústam, kŕkla, načo cigáň: „Či krk...“)

Apka, bakuľou ho!

Tu mi odkosiu na kapec a tu na pipasár.

Vo Folkušovej kapce perú. (Keď ide čez Ďanovú mútna voda. Folkušovania i po blate nosia kapce, preto ten výsmešok. Aj predošlé dve sú posmešky zemanov.) (Ku Z. XVII. odst. 2.)

Turany, Turany, máte za barany — keď tadiaľ ideme, brechajú za nami. (Posmešná pieseň na Turancov. Za onoho času si „slávny úrad“ chcel urobiť „béne“. V krčme si rozkázali zarezať barana. Krčmár sa dosť vyhováral, že barana nemá; — pohrozili mu bakuľami. Zarezal tedy psa a pripravil. Až keď už koštiale poobhrýzali a prsty pooblizovali, prezradil žida paholok. A od tých čias, kto si chce niečo utŕžiť, keď ide čez Turany, nech len zavolá: „Hau, hau!“) — (Ku Z. XVII. odst. 2.)

Dolina, Dolina — chudobná dedina (pri Turč. Sv. Martine); nemajú tam zvonov, ani cintorína. (Ku Z. XVII. odst. 2.)

Mala haluška oči, mala — akože by nemala, keď ša na mňa dívala! (Ku Z. XIX. odst. 6.) (Cigáňka začrela do hrnca s vodou zo studničky aj žabu a pristavila k ohňu. Keď voda zovrela, pohádzala do nej „rajbané“ halušky (strapačky). S uvarenými haluškami vyšla na povrch aj žaba. Keď ju okolo ohňa „obsmŕdajúce“ cigáňča zazrelo, prekvapené pýtalo sa matere: „Mala...“ a na zápornú odvetu tejto: „Akože...“ — V Hybbiach vykrikujú: Dade, mal šireň oči?)

Ďanovänia = bobári. (V nedeľu raňajkúvajú bôb.) (Ku Z. XVII. odst. 2.)

Bôb = ďanovjanská káva; aj zemianska káva.

Ty šiflikant!

Ty pytlikár zo Sv. Myjavy! (Pytlikár sa stretol s Turčanmi. — „Odkiaľže ste, dobrí ľudia?“ — „Ja som zo Sv. Martina; tento je zo Sv. Petra a tuto švagor zo Sv. Anny: — a vy ste, človiečku, odkiaľ?“ — „Ja som až zo Sv. Myjavy.“) (Ku Z. XVII. odst. 2.)

Digitized by Google

Bronzový nález v Bohuslaviciach.

Podáva dr. *Ján Petrikovich.*

Tohoto roku obohatily sa naše museálne sbierky zakúpením bronzového nálezu z Bohuslavíc, pri Dolnom Srňom v nitrianskej stolici, ktorý pán Štefan Svetský, obuvník z Dolného Srnieho, pre naše museum získal a o ňom nasledujúce podrobnosti podal:

Nad Bohuslavicami od východu vypína sa dosť vysoká hora, „Turecko" menovaná. Pod touto horou na svahu nachodí sa veľká skala, ktorá až do role gazdovi Jánovi Ondráškovi čahala. Menovaný gazda tú skalu na svojej roli ďalej trpeť nechcel a vybral sa na jar so synom k nej, aby ju na kusy rozlámali. Pri jej boku v zemi našli hlinenú, popolnici podobnú nádobu, ktorú o zem hodili, aby sa roztrepala, dúfajúc že v nej poklad peňazí najdú. No miesto peňazí vyrútily sa z nej kusy bronzové. Oni kusy posbierali a domov odniesli. O dva týždne sa pán Štefan Svetský o tom náleze dozvedel a ho hneď pre naše museum zaopatril.

Nález pozostáva z 95 kusov skoro samých zlomkov a váži 4·88 kg. Všetky kusy sú peknou neveľmi tmavozelenou patinou potiahnuté.

Dľa upotrebenia môžeme tieto predmety triediť: A. na *zbroje*, pozostávajúce zo 7 zlomkov meča (Tab. I. č. 1—7), päť dobre zachovaných pík (Tab. I. č. 8—12); B. na *nástroje*, ako sú: štyri úlomky nožov (Tab. I. č. 13—16), dve dobré dlátka (Tab. II. č. 2, 5), dve sekery, takzvané kelty (Tab. II. č. 8, 9), šesť zlomkov sekier (poťažne dlátka a kladivo) (Tab. II. č. 1, 3, 4, 6—10), sedem zlomkov srpov (Tab. II. č. 11—19), jeden kus, snáď rukoväť z nejakého náradia alebo zo zbrojného nástroja (Tab. IV. č. 15), nepoškodený malý štipec (pencette) (Tab. III. č. 2); C. *ozdoby* a okrasné predmety: jedna zo dvoch kusov složená, dvoma zátočkami ozdobená sponka (fibula) (Tab. III. č. 1), jedna homolovite vydutá zátočka (Tab. III. č. 4), zlomok plechovej sponky (Tab. III. č. 3, daroval Ján Straka z Dolného Srného), hrubá obrúčka (Tab. III. č. 5), dvojitá zátočka (Tab. III. č. 7), dva kusy krúteného hrubého drótu (Tab. III. č. 6, 8), kus hustejšie krúteného drótu (Tab. III. č. 9), kus zo zátočky z tenšieho drótu (Tab. III. č. 10), dvadsať zlomkov obrúčiek z náramkov (Tab. IV. č. 1, 2, 4—6, 8, 9, 16—20, 25, 28, 29), osem kusov plechových lievikovitých hrkaliec (Tab. IV. č. 10—12, 30—34);

Digitized by Google

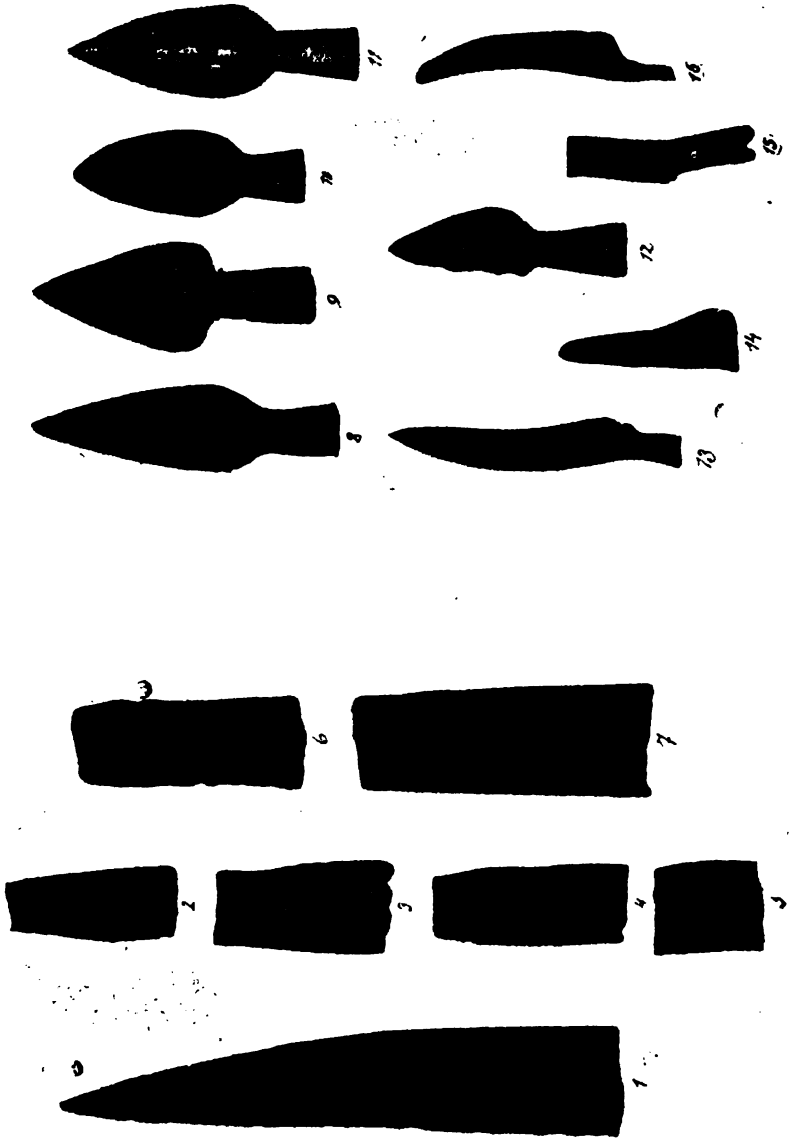

Tab. I.

Digitized by Google

D. *neurčité predmety:* bronzová tulaj s vodorovne vyhnutým okružným krajom, snáď kus z rukoväti meča (Tab. IV. č. 3), kus valcovitej týčky s obtáčajúcou rytinkou (Tab. IV. č. 7), kus valcovitej hrubšej týčky (Tab. IV. č. 22), tri kusy zlomkov plochej obruče z bladej bronze (Tab. IV. č. 13, 26, 27), štyri kusy do štvorhranu kovanej, klincom podobnej bronze (Tab. IV. č. 14, 21, 23, 24), dva kusy predierkaného plechu (Tab. III. č. 20, 21), dva zlomky plieškov nepredierkaných (Tab. III. č. 14, 17), jeden koncentricky bodkovaný, okrúhly plech (Tab. III. č. 18), tri kusy obtopeného bronzu (Tab. III. č. 12, 16, 19), tulajový zlomok, snáď z píky (Tab. III. č. 13), kus surovej bronze (Tab. III. č. 15).

Výzdoba uvedených predmetov je jednoduchá, najčastejšie záleží z obdĺžnych, buď v rovných alebo oblukovitých, parallelne bežiacich hrán a pruhov. Na šperkových, ozdobných predmetoch a zlomkoch náramníc badáme okolo valcovitého predmetu ornament v podobe jemnej jednej, alebo po viac v rade špirálne sa obtáčajúcich rytinôk, a zase na druhých predmetoch vidíme rebierkovité rytinky a vypuklé alebo vhĺbené body. Pri popise jednotlivých vecí predstaví sa nám dokonalejšie ich ornamentika.

Zbroje. Meče sú napospol fragmenty dvojostrého čepeľa. Najdlhší je 22 cm. dlhý a 4·5 cm. široký zlomok a predstavuje konec meča, je s oboch strán na jednej i druhej ploche pozdĺž ryhovaný, pri špici po štyri, dolu nižšie po tri ryhy v jednej skupine (Tab. I. č. 1). — Číslo 2 a 6 sú s oboch strán vo dva rady po tri ryhy vyzdobené; zlomok č. 3 má s oboch strán plochy po jednej ryhe; na zlomku pod č. 4 sú obe plochy hladké; na zlomku pod č. 5 je prostriedok plochy v šírke 2 cm. po celej ploche vypuklý, a konečne zlomok č. 7 je po oboch stranách plochý a na prostrednej hrane štyrmi ryhami vyzdobený.

Píky sú všetky do kadluba liate, s tulajou a dvoma bočnými dierkami na tulaji ku nasadeniu a pripevneniu na žŕďku opatrené; majú teleso a list, ktorý sa s oboch strán k tulajovému telesu pripojuje a ku špicu zužuje. Listy sú málo rozmanitej formy. Jeden je obdĺžny, s troma hranami pozdĺž telesa (Tab. I. č. 8), druhý srdcovitý, tiež s troma hranami pozdĺž telesa (č. 9); potom vajcovitý, dvoma hranami vyzdobený (č. 10), a naposledy obdĺžny list bez hrán (č. 11) a krátky bez hrán; na tomto je jedno krýdlo listu odlomené (č. 12).

Nástroje. Najväčšia sekera (Tab. II. č. 8) (celt, tokos balta = Haches à douille. Jozef Hampel menuje tieto sekery *tokos véső* v „Bronzkor emlékei magyarhonban III. rész. IV. fejer.) váži 495 gr., na brade pod uškom je vyštrbená, má vrchný kraj okolo tulaje vyhrnutý. Objem poniže uška obnáša 12·3 cm. a pri otvore tulaje 15 cm., obdĺžny priemer oválneho otvoru tulaje robí 4 cm., hĺbka tulaje 8·5 cm., dĺžosť reziva 5·4 cm. a dĺžka celého nástroja 14 cm. Ako vidíme, nástroj mohutný, dosť veľkých r-

Digitized by Google

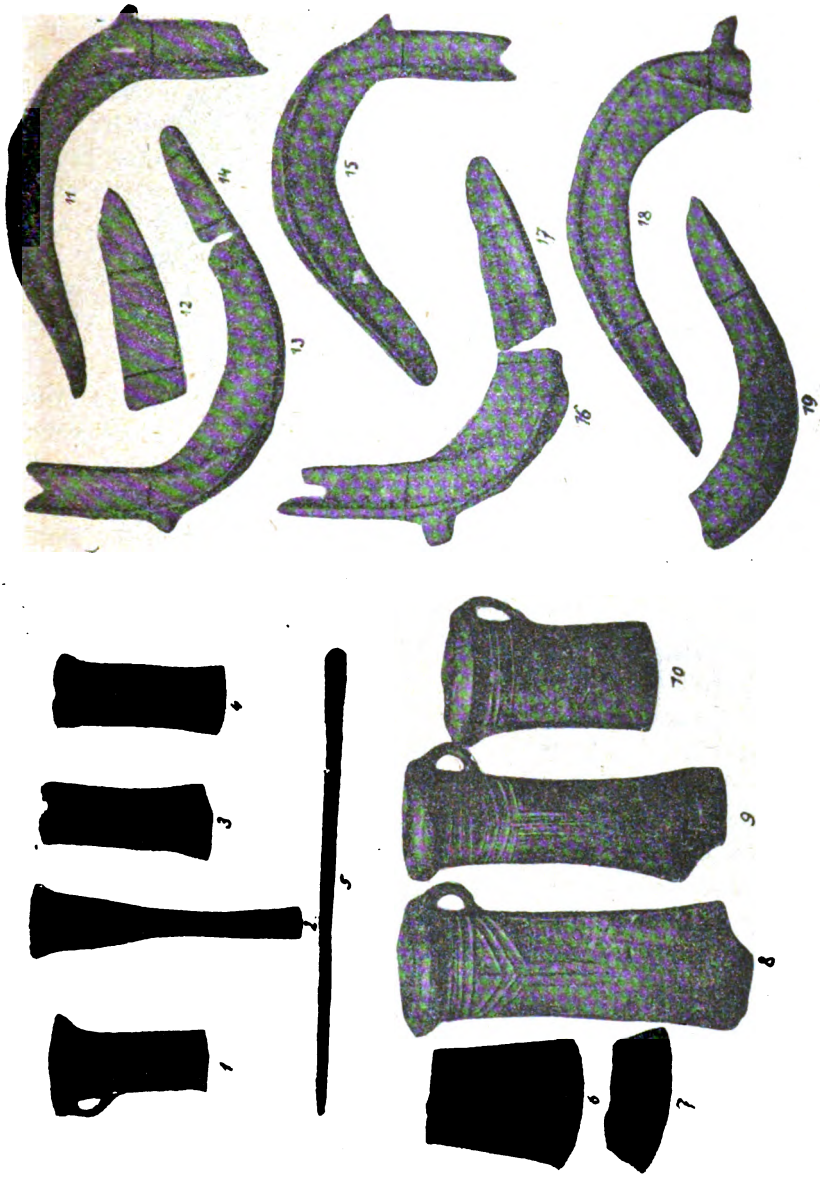

Tab. II

Digitized by Google

merov. Výzdoba na obech širokých plochách pozostáva z troch parallelných a s okrajom tiež rovnobežiacich pruhov (hrán), pod ktorými s oboch krajov nástroja zase po tri pruhy parallelne šikmým smerom ku prostriedku a potom smerom do rovna po ploche bežia a uprostred nástroja sa ukončievajú. — Druhá sekera (č. 9) je menšia, tiež vyštrbená, a nosí predošlej podobný ornament. Ornament na zlomku č. 10 je nie dobre vyrazený. — Zlomok sekery Tab. II. č. 1 je menších rozmerov a druhého typu výzdoby, ako predošlé. Má okolo hrdla tri parallelné pruhy a pod týmito v dialke 3 cm. zase dva s týmito a medzi sebou parallelne bežiace pruhy, ktoré po krajoch dvoma a dvoma oblukovitými pruhami sú spolu spojené. — Výzdoba zlomku s homolovitým pupákom, ale bez uška (č. 4) pozostáva z troch vypuklých pruhov, ktoré od hrdla ku pupáku konvergentne sa sbiehajú. Odlomený konec je vybrúsený, otvor na vrchu oválny, pupák 2 cm. vysoký a na širšej ploche nástroja uliaty. — Ostatným zlomkom chýba všetka výzdoba (č. 3, 6, 7).

Dlátko (Tokos véső = Ciseau à douille) s tulajou otvoru kruhovitého (Tab. II. č. 2), je bez uška a bez okrasy, má len s dvoch strán tulaje po jednom obdĺžnohrannom pruhu, váži 122 gr. Druhé dlátko (kompaktné) (č. 5) je úzke a 18 cm. dlhé, na jednom konci na lopatku vykuté; druhý konec tenší a na vrchu do štvorhranného špica vykovaný. Prostriedok, ktorý sa do ruky chytá, je priokrúžlený.

Štipec (pencette) (Tab. III. č. 2), na zohnutom, vrchnom konci z krúteného stredne hrubého drótu, je len na lopatkových koncoch rebierkovitým ornamentom ozdobený.

Tri *nože* sú v kadlube liate a jeden kovaný, všetky bez ornamenta. Pri jednom liatom (Tab. I. č. 13) chrbát klingy je hrbatý a s oboch strán hranatý. Toto je staršia forma; počiatok rúčky valcovitý, ďalej ulomený. Pri druhom (č. 15), tiež liatom zlomku je chrbát po oboch stranách hranatý, predĺžok pre rúčku široký, dierkami opatrený a tiež s oboch strán hranatý a na druhej dierke odlomený. — Č. 14 je krátky zlomok z noža, tiež liaty, s násadkou pre rúčku, ináče bezvýznamný. — Štvrtý nôž (č. 16) je kovaný, s prehnutým chrbtom, konec zaokrúžlený, násadka do rúčky krátka.

Srpy (Tab. II. č. 11—19) sú všetko zlomky, až na dva exempláre, ktoré je jeden na klinge deravý, druhý má na rukovätnom priedlžku obdĺžnu dieru. Priedlžky sú dvojakého druhu; ony sú totižto alebo hladkých hrán, ktoré po oboch bokoch krajom po jednej hore vyčnievajú, alebo sú tieto hrany ešte vylupované (č. 11). Na konci chrbta pri priedlžku majú (č. 1, 4, 5, 6, 8) niektoré kostrnku alebo hrbolec. Zvlášt výzdoby na srpoch niet. Ony sú liate a v rozličných kadluboch hotovení; spodná strana je plochá, vrchná pri chrbte vyhrnutým hrubým krajom opatrená; priedlžok s oboch strán tiež len na vrchnej ploche vyhrnu

Digitized by Google

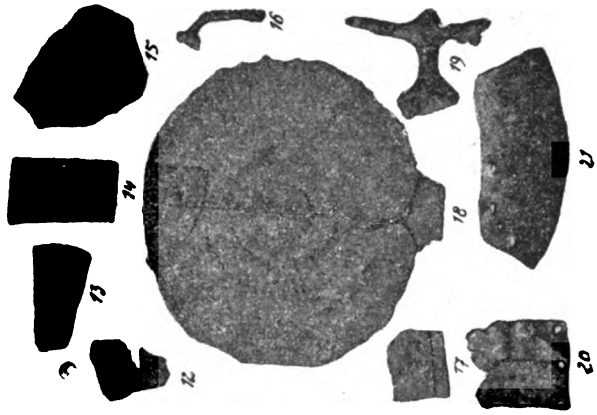

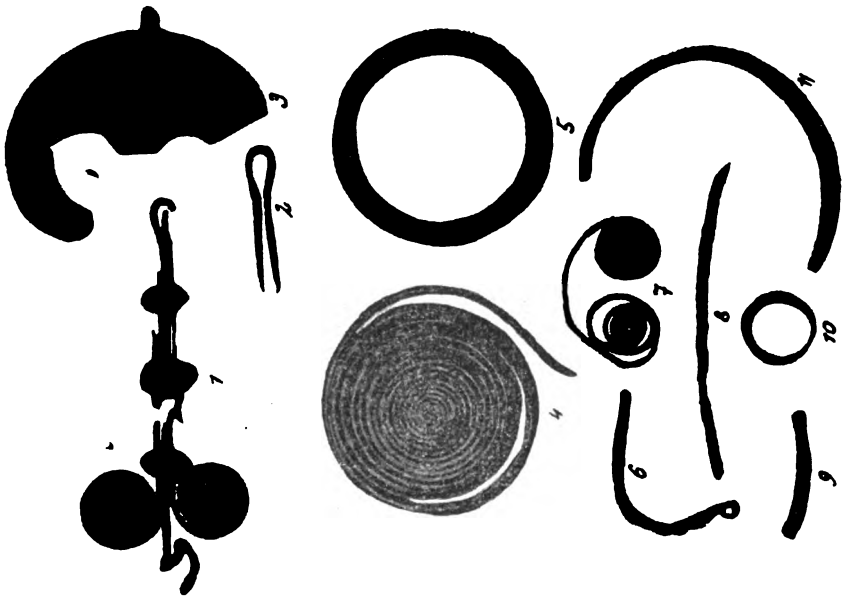

Tab. III.

Digitized by Google

prostriedok plochý; konec na niektorých v podobe lastovičieho chvostu vykrojený (č. 1, 5, 7).

Ozdoby. 1. Sponka (fibula, Tab. III. č. 1) zo dvoch zlomkov sostavená, je na jednom konci dvoma slimákovito zakrútenými zátočkami ozdobená, tmavozelenej patiny. Je uhorského rázu a najviac podobnosti má so sponami kenderešského nálezu. 2. Zlomok jednej polovice sponky z bronzového plechu, s uškom (č. 3), je na vrchnej ploche po krajoch ciselovaný. 3. Z 18 závitkov sostavená homolovito vydutá zátočka z drótu hrúbku vranieho brka majúceho (č. 4). Jej analogon najdeme v púcovskom náleze z Oravy. 4. Hrubá karika (č. 5) má 25·5 cm. v objemu a 3 cm. hrúbky, je po zovňajšej ploche dookola priečne ryhovaná. 5. Dvojitá slimákovito zavinutá zátočka z tenkého drótu a svetlozelenej patiny (č. 7). 6. Zlomok krúteného, na jednom konci do zátočky zavinutého hrubého drótu (č. 6). 7. Zlomok zo z hrubého drótu hotovenej obruče, ciselovaný šiestimi otáčajúcimi ryhami (č. 11). 8. Zlomok hrubého krúteného drótu (č. 8). 9. Zlomok husto krúteného drótu (č. 9). 10. Zlomok malej zátočky z tenkého drótu, velmi poškodený; svetlá patina (č. 10). 11. V tomto náleze našlo sa 20 zlomkov z obrúčok iste k náramkom patriacich (Tab. IV. č. 1, 2, 4—6, 8, 9, 16—20, 25, 28, 29), z drótu hrúbku husacieho brka majúceho. Niektoré fragmenty vybiehajú na jednom konci do končita, sú ale málo čo tenšie, ako druhé zlomky tej istej hrúbky. Sú všetky hladké, len niektoré veľmi jemnými obtáčajúcimi po 3—6—8—11 rytiniek v skupine majúcimi rytinkami ciselované.

Technické vypracovanie všetkých predmetov je jednoduché. Spôsob výroby bol pomocon kadluba liatim a pomocou kladiva kovaním prevedený. Najdeme ale predmety, na pr. dlátko s tulajou, pri vyhotovení ktorého boly oba spôsoby upotrebené. Meče, píky, tri nože, sekery, jedno dlátko, niektoré obruče, kariky sú liate. Jeden nôž, jedno dlátko, viac klincovitých kusov a plechy sú kované. Na niektorých predmetoch badáme stopy opilovania a brúsenia. — Výzdoba, ako sme videli, je tiež jednoduchá, z rýh, rytiniek, bodov, hrán, pruhov a zátočiek záležajúca, vzniknuvšia vo viac časových obdobiach. Spôsob pruhovitej výzdoby kladieme do najstaršej bronzovej periody, zastúpenej na celtoch; zátočky, jemné rytinky na šperkoch a ciselovanie kladieme do pokročilejšej, vyvinutejšej hallstattskej doby. Všetko momenty, z ktorých treba zatvárať, že máme do činenia s materiálom starým bronzovým, ktorý bol určený na preliatie a sosbieraný bez ohľadu na vek, spracovanie a na jakosť miešaniny kovu. V tomto ohľade nachodíme najviac analogie nášho nálezu s nálezom bonyhádskym, kurdským a hantským v tolnianskej stolici [1]) potom s velimským v železnej stolici [2]). Analogie na šperky so zátočkam

[1]) Tolna vármegye története I. rész. Wosinsky Mór. Tab. LVI. a LVII. CXII

[2]) A bronzkor emlékei magyarhonban III. rész Hampel József CCXXXV–CCXXXVIII.

Digitized by Google

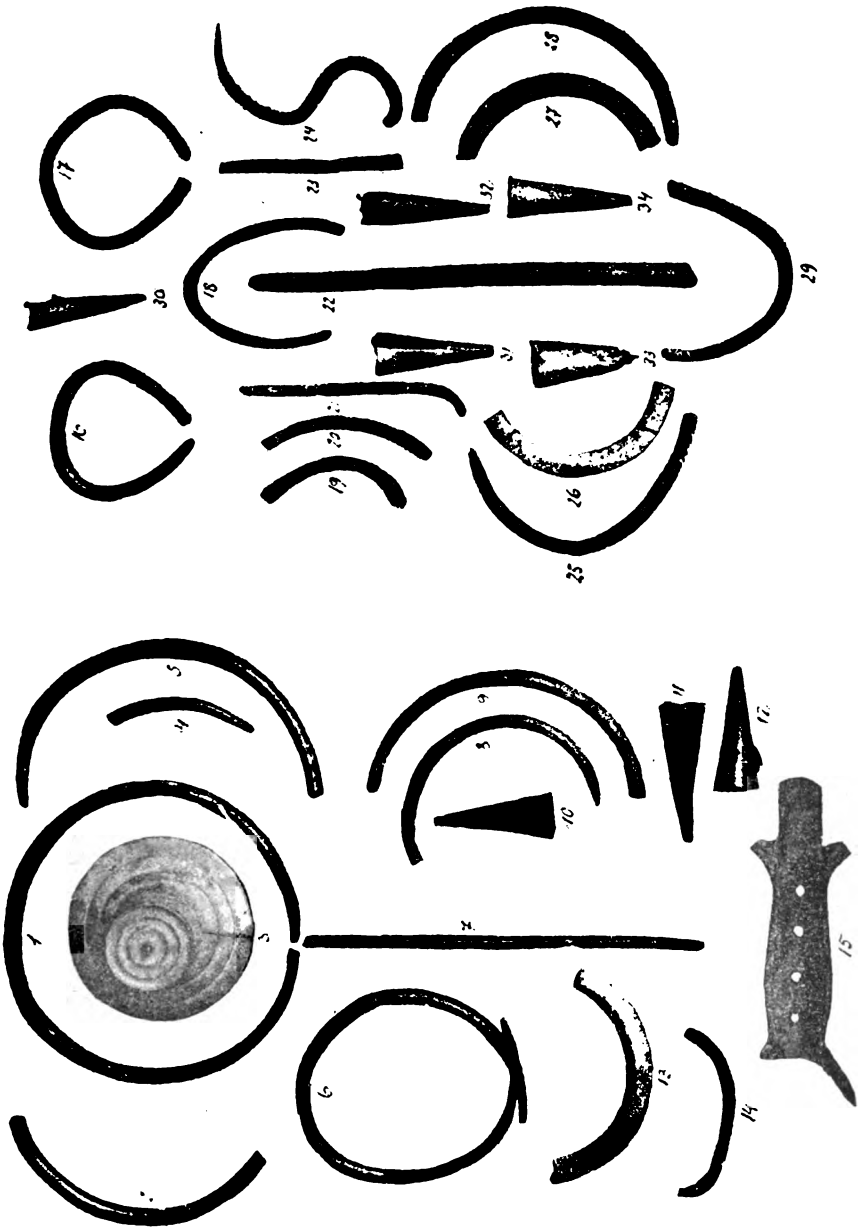

Tab. IV.

Digitized by Google

nachodíme v nálezoch oravských = Komjatna [1]). Fibula (Tab. III. č. 1) sa veľmi podobá fibule v kenderešskom náleze sa nachádzajúcej fibule z hevešskej stolice [2]). Nachodíme potom fibule toho istého rázu v náleze z komárňanskej stolice. Homolovitá krutka sa našla v pucovskom náleze v Orave [3]).

---

[1]) A bronzkor emlékei magyarhonban I. rész Hampel József CXX.

[2]) A bronzkor emlékei magyarhonban II. rész Hampel József CLVIII. tábla a CLIX.

[3]) A bronzkor emlékei magyarhonban I. rész Hampel József XXXV.

Digitized by Google

Detské tance a hry zo Spiša.

Markušovce.

Podáva: *Iremský.*

Tanec „Kolo". Deti, chlapci a dievčatá, stanú do kola, jeden chlapec postaví sa dnu do prostriedka, kolo začne spievať:

Ten náš Michalko v kole tancuje,
rád on dievčatá, rád on milnje,
umyva še, ucira še,
svoje bočky podpira še.
Vyskoč, podskoč do Dunaja,
vyber sebe kvietok z raja
z raja kvieteček na svoj veneček!

Kým kolo spieva, dnu stojací, alebo stojaca, posunkami napodobňuje obsah spevu: tancuje, zalieča sa, umýva a utiera sa, hneď jednou, hneď druhou rukou podpiera si boky, nakoniec podskakuje, vyskakuje hore, a keď kolo končí: „Vyber sebe kvietok z raja!" vyberie si z kola jedno dievča. Kolo sa na pretrhnutom mieste chytro zavre a počína sa spev a tanec nanovo s tým rozdielom, že teraz už dva sú a budú v kole, kým sa tanec neskončí, a tí viac tancujú, vykrúcajú jeden s druhým, ako spev posunkami napodobňujú. Kolo ale teraz spieva dievčaťu asi tak:

Naša Justinka v kole tancuje,
rada mládencov, rada miluje,
umyva še, ucira še,
svoje bočky podpira še.
Vyskoč, podskoč do Dunaja,
vyber sebe kvietok z raja,
z raja kvieteček na svoj veneček!

Justinka nato pustí svojho tanečníka a vyberie si druhého z kola, predošlý zaujme v kole jeho miesto. Nanovo započne sa spev a tanec s tým rozdielom, že kolo teraz zase chlapcovi spieva a keď sa spev končí: „Vyber sebe kvietok z raja!" chlapec vyberie si z kola novú tanečnicu, predošlá vstúpi na jej miesto, spev a tanec započne sa nanovo a tak to trvá, kým každý netancoval. Každý dva razy tancuje: keď si jeho alebo ju vyberú raz, a keď si on alebo ona vyberie páru, druhý raz; iba samo-

Digitized by Google

prvému len jeden tanec sa dostane osamote a jeden v páre, a ostatnému jeden v páre.

Stáva sa, že v jednom kole daktorého aj dva razy, tri razy berú do tanca, prv ako by boli ostatní už tancovali, na čo sa tí ostatní nahnevajú a vtedy často aj tancu konec býva.

Na ten istý spôsob tancuje sa kolo aj pri tomto speve:

Nie jeden, nie dva, ani tri,
nie štyri, nie päť, ani šesť,
nie sedem, nie osem, ani deväť,
vyber sebe, Katulienko, koho chceš!

Hry.

Vlk a líška. Deti urobia kolo. Jedno z nich ostane v kole a jedno von z-kola. To dnu je líška, to von z kola je vlk. Vlk chodí okolo kola a spieva, pri čom mu slabavo aj kolo pomáha:

Var pivo, var! Navaril som, napiekol som; či ste tu nevideli moju ženu? Kolo sa mu usiluje dať čím smiešnejšiu odpoveď, na príklad: Šla hore komínom blchy dojiť. Vlk asi 5—6 ráz obíde kolo, vždycky to isté spievajúc a dopytujúc sa, kolo mu ale vždy inú odpoveď dáva. Konečne na vlkovu otázku: Či ste tu nevideli moju ženu? dieťa, ktoré je líškou a do tých čias čupelo ak oby ukryté v kole, stane hore a kolo skričí vlkovi: Aha, tu ti je! Vlk sa začne líšky, svojej ženy, dopytovať, na príklad: Či si dala kravám? Líška odpovie? Dala. Vlk: Aj koňom? Líška: Dala. Vlk: Aj sviniam si dala? Líška: Dala. Vlk: Aj husi, kačky...? Líška! Všetky zvieratá som nakrmila. Vlk: I seba? Líška: Sebe som pečienku nechala a tebe paru. Vlk by chcel nato líšku chytiť, usiluje sa do kola dostať, lež deti držia sa v kole jedno druhé za ruky, nechcú ho pustiť a začnú spievať:

Ucekaj, ucekaj, ty neborna liško.
lebo ce doháňa starý vlčisko!
Starý, burý, fuk do džury!

Vlkovi kde-tu podarí sa vtrhnúť do kola, ale líšku chytro pustia von; aby ju neulapil, líška okolo kola uteká ďalej a vlk zase v kole behá a chce sa dostať von za líškou, pri čom kolo začne nanovo: „Ucekaj, ucekaj, ty neborna liško“ atď. Keď vlk líšku dolapí, alebo keď ju nemôže ulapiť a už oba ustanú, hra sa počína nanovo.

Jastrab a kvoka. Jedno dieťa čupne, kvoka položí mu ruku na hlavu, začne sa okolo neho točiť a spievať! Kurčäta, drobky, pod stolom džobky, málo nás, veľa nás, poď ty, Katko, medzi nás! Katka ide ku kvoke, stane si za ňu a chytí sa jej. Kvoka nanovo začne sa okolo čupiaceho točiť, teraz už aj s kurčaťom, čo má za sebou a spievajú zase:

Digitized by Google

Kurčäta, drobky,
pod stolom džobky,
málo nás, veľa nás,
poď ty, Janko, medzi nás!

A to tak dlho sa opakuje, kým kvoka všetky kurčatá, to jest všetky deti, ktoré do tých čias po boku stály, nepozvoláva ku sebe. Na konec zostane jastrab. Jastrabovi tiež povie: Poď ty, jastrab, medzi nás! Nato dieťa, ktoré čupelo, stane do radu medzi kurčatá za kvokou, jastrab ale postaví sa vyzývave pred kvoku. Kvoka sa ho rázne spýta:

Čo chceš?

Jastrab: Mäsa!

Kvoka: Iď do lesa!

Jastrab: Tam nemajú!

Kvoka: A ja ti nedám!

Jastrab chytá kurčatá až jedno chytí, a kvoka vždy bráni. Keď jedno chytí, postaví si ho na stranu a zase zastane pred kvoku, a nanovo opakuje sa už známy dialog. Keď jastrab všetky kurčatá pochytal a kvoku tiež, alebo jak tú nemôže ovládať, i bez toho, hra sa skončí.

Na hrach a hajduka. Deti napodobňujú, že trhajú panský hrach a pritom syievajú:

Skubú, skubú panský hrach,
neďaleko hajduk!
A keď príde hajduk, pojdeme
na rydze, z rydzi na čerešne!

To spievajú tri-štyri razy, hajduk medzi tým na poblízu sa prechádza a pozoruje, naraz skočí, chytí jedno a vezme od neho záloh „holotu“: šatku, klobúk, alebo čo iné. Dieťa stane na bok ostatné nanovo začnú spievať! Skubú, skubú atď... Hajduk zase chytí jedno, vezne mu holotu a postaví ho na bok. A tak to ide, kým hajduk všetky deti nepochytá a nepoberie holoty. Deti potom idú pýtať, alebo vymieňať od neho holoty. Hajduk vezme jedu holotu, zdvihne ju hore a pýta sa:

Čija to holota?

Moja!

Kde bola?

V Kežmarku!

Čo tam hľadala? (Čo kupovala?)

Frajerku (alebo, frajera)!

A koho?

Rafajku (alebo už ako sa volá)!

Bozkaj ju (alebo ho)! povie hajduk a hodí vozvyšok holotu tomu, komu patrí. Ten obyčajne chce bozkať, koho mu prisúdene bolo a len potom poberie si svoju holotu. A tak hra drží, kým všetky holoty povydávané nie sú.

Digitized by Google

Anjel a diabol. Jedno z detí je zadávačom, jedno anjelom, jedno diablom, ostatné posedajú do riadku jedno popri druhom. Zadavač povie každému jeho meno, na príklad: Ty budeš zlatá ruža, ty zlatá pántlika, ty zlatá noha, ty zlatá tráva, ty zlatá gombička, ty zlatý klobúk atď. ale to tak ticho pošepne každému do ucha, aby ani anjel, ani diabol nepočul. Anjel a diabol sedia jeden proti druhému, zadavač zastane z predku vedľa nich. Anjel sa ozve:

Cin cin!

Zadavač nato odpovie podobne:

Cin cin!

Anjel: Tu som!

Zadavač; Kto to?

Anjel: Anjel s zvončekom?

Zadavač: Čo chceš?

Anjel pozerá po deťoch a háda, ak sa mu podarí uhádnuť daktorého meno, aké mu bol zadavač dal, tak to zostane jeho, ide na jeho stranu, ak sa mu nepodarí, musí čakať, kým zas naňho príde príležitosť. Hneď zatým ohlási sa diabol.

Bolom, bolom!

Zadavač odpovedá podobne:

Bolom, bolom!

Diabol: Tu som!

Zadavač: Kto si?

Diabol: Diabol s kolom!

Zadavač: Čo chceš?

Diabol: Zlaté oči!

Ak také je medzi deťmi, ide k diablovi, ak niet hlási sa zase anjel: Cin, cin! A tak sa pokračuje ďalej, až kým všetky deti, nevyjdú, jedni ku anjelovi, druhé na stranu diabla. Vtedy zadavač povie: Anjeli, bite diablov! alebo: Diabli, bite anjelov! A anjeli začnú sa biť s diablami. Obyčajne anjeli ubijú diablov, lebo anjelov viac býva. Keď sa zadavač pýta anjela: Čo chceš? deti ukazujú, hneď na gombičky, trávu, klobúk a anjel vie, jako má hádať a tak skoro vždy uhádne. Obyčajne dajú pozor na to, aby keď je na anjelovi poriadok hádať, len jedno prezradilo sa, ktoré potom anjel uhádne a vezme si. Keď diabla pýta sa zadavač: Čo chceš? vtedy ticho sedia a mlčia každé, bo sa boja, aby ku diablovi nemuseli ísť, diabol tak vždy menej ich obsiahne.

Kypí kaša . . . Deti po dvoje, po dvoje postanú do radu. Jedno „kypíkašovec" stane si pred ne, zvrtne sa dovôkola na päte a zavolá:

Kypí kaša, vre kulaša, krupy vrú!

Dve zadné deti za ten čas musia sa postaviť napred do radu, jedno zadku jedno jednou, druhé druhou stranou beží napred, lenže kypíkašovec ich chytá, ktorého uchytí, ten zostane kypíkašovcom. Predošlý kypíkašovec

Digitized by Google

s neuchyteným stane si napred do radu a hra na už známy spôsob pokračuje ďalej.

Na mlieko. Deti posedajú radom na medzu, alebo na lúku. Jedno predáva mlieko. Chlapci kupujú do klobúka, dievčatá nadstrčia „kidlu" (sukňu). Predavač prichodí ku jednemu každému a najprv sa pozdraví: Pochválen Pán Ježiš Kristus! alebo už iným zvyklým spôsobom a potom predáva mlieko:

Kúpite si mlieka?

Kúpime.

Koľko?

Dva (alebo už koľko kto chce) litre.

A čo budete s ním robiť?

Pamkušky piecť . . .

A dáte mi?

Hej!

A o ktorej mám prísť?

O 6-tej (alebo o 1-ej, o 12-tej, ako ktorá povie). Predavač nato s posunkami odmerá mu do klobúka, alebo do kydle toľko litrov mlieka, koľko si kúpil a ide ku druhému a tomu na už známy spôsob predáva mlieko. Predavač a ktorí kupujú mlieko usilujú sa rozhovor rozmanitým, žartovným učiniť, preto kde len možno na predavačove otázky rozdielne odpovede dávajú. Starším podarí sa niekedy žartovnú odpoveď dať, na čom sa potom všetci chutne smejú.

Keď predavač všetkým dosť ponapredal mlieka, vracia sa ku jednemu každému po sľúbené. Prijdúc, pozdraví najprv, potom pýta si:

Dajte mi, čo ste mi sľúbili — alebo — Prišiel som po to, čo ste mi sľúbili. Deti, ako ktoré najviac do smiechu uhádne, odpovedajú:

Mačička mi zjedla i psíček — alebo — Kocúr mi zjedol i pesko — alebo — Mačička i myšička mi zjedly — alebo — Vylialo sa mi. Predavač na to odpovie: Keď nemáte, čo ste mi sľúbili, dajte holotu (záloh) a berie kde klobúky, kde šatky alebo čokoľvek. Deti, daktoré sami dajú holotu, daktorým silou musí vziať. S pobratými holotami odbehne na bok, pomieša ich, založí pod pazuchu a prichádza zase, vezme jednu do ruky, zdvihne hore a pýta sa:

Čija to holota? Ten, čija je:

Moja.

Kde bola?

V Kežmarku

Čo kupovala?

Frajerku — alebo — frajera.

A koho? Dieťa musí povedať koho. Ak nechce povedať, predavač sám vyvolá zaň, že koho, a obyčajne uhádne. Jestli holota bola daktorého dievčaťa, ktoré kupovalo frajera, predavač po pomenovaní frajera,

Digitized by Google

alebo jestli ho dievča nechcelo pomenovať, on sám ho vyvolá, vyhodí holotu hore do povetria a povie: Aby ti N. N. (Ondrej Ohodnický) toľkú posteľ vystelil!

Jestli holota bola chlapcova, ktorý kupoval frajerku, predavač po pomenovaní frajerky vyhodí holotu hore a povie: Bozkaj ju! Chlapec usiluje sa dievča bozkať, ktorého ale víťazstvom je, keď sa nedá. Keď predavač všetky holoty povydáva, hra sa skončí.

Na chromého Žida (alebo: štofy predávať.

Deti, chlapci a dievčatá spolu, posadajú na zem: sú štofom. Pri ních stojí jedno dieťa: vlastiteľ, „šafraník". Chromý Žid prichádza o palici a kupuje štofy; zastane pri jednom dieťati, opáči mu šatku, vizitku, kidľu alebo kabát a pýta sa na príklad: Po čom toten kanafas, barchet, kartun? Šafraník zacení a jednajú sa. Šafraník nadáva Židovi do Židov, Žid na to neposlúcha, len sa ďalej jedná, aby kúpil. Keď šafraník ešte vždy viac pýta, ako Žid dáva, a nechce nič spustiť, Žid mu povie: „No, choďte po nožnice." Šafraník sa zvrtne, ako by šiel po nožnice, odrezať Židovi kúpený kus, práve tak chytro Žid pochytí svoj tovar, postaví ho na stranu a kupuje ďalej, kým všetky štofy všetky deti nepokúpi, pričom mu šafraník vždy hovorí, že on všetko nepredáva, najviac ak polovicu. Ale kým šafraník chodí po nožnice, Žid za ten čas všetky štofy poberie. Keď ostatný štof Žid odkúpil a uchytil ho celý, šafraník sa obzre, kde sú jeho štofy, čo nepopredal. A keď nevidí nič, letí na Židovu stranu, kde pokúpené a medzi nimi aj „zporajené" štofy stoja; Žid medzitým rozkáže štofom chytro zažmúriť oči. Šafraník opáči jeden štof a povie: Tady to moj štof! Žid tají a tvrdí, že on to kúpil. Povadia sa. Konečne Žid povie šafraníkovi: Keď je to váš štof, povedzte, jaké má oči? Šafraník háda, potom povie: Čierne, buré, sivé... Otvor oči! volá nato Žid. Dieťa otvorí oči, ak šafraník uhádol, aké má oči, vezme si ho a vykrikuje na Žida: Som ti povedal, Žide, že to moje! Ak zle uhádol, vezme si dieťa Žid a nadáva šafraníkovi. A hra tak trvá ďalej, kým si šafraník a Žid nepovydielajú svoje štofy. Ponevráč vždycky šafraník háda oči a obyčajne bez videnia vie, aké ktoré dieťa má oči, vždy on obdrží väčšiu čiastku štofov. „Bijte Žida!" zavolá na konci šafraník a všetci začnú Žida biť, často ešte i tí, ktorí boli na jeho strane. Keď Žida hodne nabili, hra sa skončí.

Na syrka (syrko, syrek, syr). Deti postavia sa do kola, keď ich je viac, do väčšieho, keď menej, do menšieho kola. Pri jednom-každom čupí jeho syrko, ten, ktorý pri ňom stojí, to je jeho gazda, ktorý predáva syry Jedno dieťa, ktoré zostalo von z kola a ktoré kupuje syr, podá daktorému gazdovi ruku a pýta sa ho: Za koľko mi predáte toho syrka? Gazda odpovedá: Za sto zlaty, za gombaty, za tvojeho otca klince! Pritom obidvaja bežia okolo kola, a ktorý obehnúc kolo prv priletí ku syrkovi, alebo sa ho len rukou dotkne, toho je syrko, a ten druhý musí si ďalej kupovať syrka. A hra tak ide ďalej. Ponevráč ale tí, ktorí sú syr-

Digitized by Google

kami, nevydržia dlho čupeť, obyčajne stanú ako druhí rovno do kola. Kto kupuje syr, podá daktorému ruku v kole so slovami: Za koľko? Ten dá už známu odpoveď. Obidvaja musia obehnúť kolo, a ktorý prv postaví sa na prázdne miesto v kole, ten vyhral, a druhý musí ďalej hru viesť.

Na murnu. Deti stoja alebo sedia v rade, na samom zadku je „pán". Jedno prichodí kupovať murnu a pýta sa prvého: „Kde je pán?" „Na zadku," odpovie ono. A tak každé odpovedá, až kým príde na ostatného poriadok, ten odpovie na otázku: „Kde je pán?" „Ja som sám pán" alebo: „Ja som sám pán" panaškom." Dieťa kupuje od neho murnu, na príklad: „Poslali ma naša pani, či by ste nám nepredali dve murny alebo tri murny?" Pán nechce naraz veľa predať, len po jednej, najviac ak po dve murny predáva, aby hra dlhšie trvala, pri čom sa tvrdo jedná, kupovač kúpené murny odloží (deti odvedie na stranu). Keď pán všetku murnu (všetky deti) popredal, kupovač príde a volá ho na veselie. Kým ho pozýva, za ten čas deti deti premenia sa na psov, napodobňujú psov, pán sa vyhovára, že nemôže ísť na veselie, bo tam majú zlostných psov, kupovač tvrdí, že nie. „Aha, teraz sa najedli, ako ticho sedia," ukazuje na deti, ktoré na ten čas stíchnu. Pán sa dá uprosiť a ide na veselie, psi skočia doňho a ho so všetkých strán trhajú. Hra sa skončí.

Hra *na Kokeša.* Vidz Sborník MSS., roč. V., sv. II., na strane 180 „Kokles".

Na lancuch. Deti pochytajú sa za ruky a urobia polkolo, cigáň je na konci polkola a nasledovne kuje lancuch (reťaz): Najsamprv prejde popod ruky prvej páry v polkole, za sebou pretiahne všetkých ostatných, pričom deti neprestajne spievajú! „Cigáň kuje lancuch, cigáň kuje lancuch . . ." a každého, keď prechodí popod ruky, po chrbte „kujú" (udrú). Cigáň celý rad popod ruky každej páry prevedie a tak sa lancuch ukuje. Keď je hotový, probujú ho, či je dobrý: trhajú ho na obe strany. Obyčajne sa pretrhne, a cigáňa bijú, že zle ukul lancuch. Hra sa skončí.

Na harenčiara. Deti posedajú do radu a každé drží pred sebou v podolku složené ruky. Jedno „zadáva", skalku alebo triesočku majúc v rukách medzi dlaňami skrytú, ide radom a ruky svoje kladie každému do rúk, ako by mu chcelo dačo dať. A jednému skutečne aj dá vec, ktorú zadávalo. Druhé dieťa, ktoré je harenčiarom (hrnčiarom) za ten čas stojí na strane a sliepňa (nepozerá), aby ani najmenej nebadalo, komu vec zadatá bola. Zadavač zavolá: „Harenčiaru, harenčiaru, poď dnu!" Harenčiar príde a opýta sa zadavača: „Z ktorého kraju?" (z ktorého kraja totiž má hľadať). Zadaváč odpovie: „Vedľa obyčaju!" Harenčiar hľadá u daktorého zadatú vec; ak trafí, bude on zadávať, a u koho vec bola, zostane harenčiarom; ak netrafí, hra bez zmeny opakuje sa ďalej.

Známa je v Markušovciach i hra: *Na chleby.* (Vidz Sborník MSS., roč. V., sv. II., str. 183.)

Digitized by Google

Náleziská pojedinych mincí a numismatických pokladov v Uhorsku.[1]

Podáva: dr. *Ján Petrikovich.*

XXVI. Nálezy na hrade *Branču.* Dukát od krála Ladislava pohrobka (V) so známkou K—n. Najdený pod hradom. Daroval Cyrill Kresák zo Senice. Opísaný v Katalogu MSS, III. doplňok pod č. 66.

XXVII. Nález *myjavský.* Strieborný denár od Juliusa Cäsara, najdený v hore „Pod kopcom"; daroval Samuel Jurenka z Myjavy. Av. Naľavo obrátená, diadémom ozdobená Venušina hlava, do okola perlovec. Rev. Aeneas s palladiumom v ruke a s Anchisesom na ľavom pleci. Na strane: CAESAR, do okola perlovec. Veľmi dobre zachovaný.

XXVIII. Nález *bohunický.* Predseda MSS. Andrej Kmeť poslal dňa 28. marca 1903 z tohto nálezu: 5 kusov denárov od Gabriela Bethlena z r. 1620 a jeden kus z r. 1621, daroval Lad. Konček z Bohuníc; potom jeden denár z r. 1621, daroval Ján Kyša z Bohuníc. Z tohoto nálezu daroval MSS. ešte Miško Kočiš dva strieborné duariuse od Leopolda I. z r. 1700 a 1703.

XXIX. Nález *kysáčsky.* Strieborný groš Gabriela Bethlena z r. 1619 (vidz Katalog MSS. č. 915. B.) pre Sedmohradsko, najdený v Báčke na petrovskej ceste, daroval Mišo Torday.

XXX. Nález *staro-pazovský.* A) Benjamin Kamenár poslal roku 1902 darom MSS. 8 bronzových rimánskych a 3 medené turecké mince, vykopané v poli „Staro-selo" v Pazovej. 1. bronzový peniaz: Av. IMP · C · M · AVR · PROBVS P . F AVG · Napravo obrátené poprsie. Rev. PAX AVGVSTI. Bohyňa pokoja, s jej ľavého boku T, na spodku XXI. Dobre zachovaný. 2. bronzový: Av. MAXIMIANVS NOB C. Naľavo obrátené poprsie. Rev. GENIO POPVLI ROMANI. Genius s rohom šťastia a s vencom; naspodku SIS. Stredne-dobre zachovaný. 3. bronzový. Av. HADRIANVS AVGVSTUS. Naľavo obrátené poprsie. Rev. veľmi sošúchaný, p[o]znať len na krajoch S—C. 4. bronzový. Av. CONSTANTI—VS · Rev. D[e] Victorie. Zle zachovaný. 5. bronzový: Av. GALLIENVS. Lúčovc korunou korunovaná, naľavo hľadiaca hlava. Rev. Stojací jeleň. Zle z[a]

[1] Vidz Sborník MSS., roč. VI. sv. II.

Digitized by Google

chovaný. — Ešte tri bronzové rimanské mince, veľmi obšúchané a viac neupotrebiteľné. — Tri medené turecké peniaze sú dobre zachované. — B) Dňa 7. júla 1903 Benj. Kamenár daroval MSS. 19 medených rimanských peňazí, ktoré v Starej Pazovej a na okolí v poli vyorali a pri kopaní studne našli. Z nich sú len tri exempláre upotrebiteľné, ostatné sú veľmi zle zachované. 1. dupondius: Av. IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG., dobre vypuklé, hlavu vavrínom ovenčenú majúce, naľavo obrátené poprsie. Rev. IOVI — STATORI · Po stranách Jupitera S—C. Krásna zelená patina. 2. Av. IMP · LIC · LICINIVS P · F · AVG · Široká Liciniusova naľavo obrátená hlava. Rev. IOVI — CON — SERVATORI. Jupiter Nicephor s Victoriou v pravej ruke. Naspodku pred ním orol a s druhej strany A. Naspodku SIS. 3. Av. IMP . C · · VAL . DIOCLETIANVS AVG · Hlavu lúčovou korunou ozdobenú majúce, naľavo obrátené poprsie. Rev. ANNO — NA — AVG. Na trojnohe obetujúci Diocletian. Naspodku XXIA.

XXXI. Nález *kremnický*. Pod zámockým kostolom našli roku 1903 denáre Ferdinanda II. z r. 1623 a 1632 a jeden s obšúchaným letopočtom, potom denár Matiaša II. z r. 1617 a jeden strieborný krajciar z r. 1701 od Leopolda I. pre Česko razený. Kraje sú oblámané.

XXXII. Nález z *Katova*. Dostali sme dva strieborné denáre od Gejzu II., kráľa uhorského, z nálezu pri Holiči v dedine Katov odokrytého a asi 50 kusov obsahujúceho.

XXXIII. Nález v *Dolnom Kubíne*. Široký groš z r. 1522 od Ludvika II., kráľa uhorského (Kat. MSS. III. č. 556.) Av. Titulný kolopis: sediaci kráľ, po stranách K—K. Rev. MONETA NOVA — ANNO DOMI 1522. Najdený na Cudrovej roli v kubínskom chotáre vyše cmitera Ondrišom Haluška-Hajko roku 1847.

XXXIV. Nález *hričovský*. Šesť denárov Ferdinanda II., dva z roku 1644, dva z r. 1636 (Kat. MSS. III., č, 119—124) a dva s porúchaným letopočtom; jeden denár od Ferdinanda III. z r. 1638 (Kat. III., č. 130), najdené na roli pri Hričove; Daroval T. Latal z Kochanoviec.

XXXV. Nález rimanských peňazí v skalnej rozpukline neďaleko *Sekuly*, z ktorého 4 kusy strieborné pre naše museum poslal Ondrej Bodický z Rešice. Temešvársky biskup kúpil vyše 200 kusov pre Uh. Nár. Museum. (Vidz „Nár. Noviny“ roč. 1880, č. 126.) 1. Av. IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG. lúčovou korunou korunované naľavo obrátené poprsie. V perlovci: FORT(VNA) REDVX, v prostriedku sediaca Fortuna s rohom šťastia a s kormidlom a za ňou koleso. Pr = 2·2 cm., V = 3·5 gr. 2. Tiež Gordianus. Av. taký, ako predošlý. Rev. FIDES MILITUM. Vojak s válečnými odznakmi. Pr = 2·2 cm., V = 4·5 gr. 3. Av. IMP C ALEX SEV FEL AVG COS II. Vavrínovým vencom ozdobené naľavo hľadiace poprsie. Rev. VICTOR — AVG. V prostriedku Victoria s vencom a palmovou ratolesťou. Pr. = 1·8 cm., V = 3·1 gr.

Digitized by Google

4. Av. IMP C M AVR SEV ALEXAND AVG. Vavrínovým vencom hlavu ozdobenú majúce, naľavo obrátené poprsie. Rev. PIETAS AVG. Pred oltárom stojaca Pietas, Pr = 2·0 cm., V = 2·7 gr.

XXXVI. Nález *drieňovský*, navrchu Chamardík. Z tohoto nálezu sme dostali darom od Jána Rotaridesa jeden strieborný rimanský denár od Hadriana: Av. HADRIANVS — AVGVSTVS. Vavrínovým vencom hlavu ozdobenú majúce naľavo hľadiace vypuklé poprsie. Rev. COS III · Krčah.

XXXVII. Nález *bošácky*. Lud. Rizner zo Zem. Podhradia daroval MSS. jeden medený rimanský peniaz od Philippusa, vyoraný v Bošáci, dobre zachovaný. Av. IMP M IVL PHILIPPVS AVG · Naľavo obrátené Cäsarovo poprsie. PMS C — OLVIM · V prostriedku býk a lev. Naspodku ANV.

XXXVIII. Nález *nadlacký*. Strieborný rimanský peniaz, najdený v nadlackých horách. Daroval Štefan Zelenák. Av. Diadémom hlavu ozdobenú majúce poprsie. Rev. CONSTANT—IVS AVGVSTVS. Okrídlená Victoria s vencom v pravej a s palmovou ratolesťou v ľavej ruke.

XXXIX. Nález na *Bystričke* v Turci. Keltický strieborný peniaz z novšej doby keltickej, ktorý Ján Valašek, horár, r. 1901 pri rozsievaní zbožia na roli v Dúbravách pod Prielačinami v bystrickom chotáre bol našiel a Jul. Michnik MSS. daroval. Odkreslený a opísaný vo Sborníku, roč. VIII., sv. II.. z r. 1903.

XL. Nález zo *Starej Huty* pri Miškovci. Strieborný keltický peniaz, kotinský typus zo staršej keltickej doby, najdený r. 1850, trochu sošúchaný. Av. Na miskovitej ploche koník s dvoma bodami nad chrbtom. Váži 11·5 gr. Pochodí zo sbierky niekdajšej spoločnosti „Gesellschaft für Alterthümer.“, ktorý daroval MSS. A. Reisz.

XLI. Nález v *Dörfli*. Tvrdý toliar z r. 1621 od Gabriela Bethlena, ktorý bol najdený v Dörfli pri Uh. Hradišti na Morave. Daroval Fr. Kretz.

XLII. Nález v *Brádnom* v gemerskej stolici. Pri obnovovaní ev. sakristie chrámu v Brádnom vysypalo sa zpod hrady viac kusov strieborných peňazí, z ktorých farár Karol Langhoffer poslal 13 kusov strieborných denárov pre MSS. Pochodia z časov Vladislava II. (1490—1516), Ludvika II. (1516—1526) a Ferdinanda I. (1527—1564). Od Vladislava II. sme len jeden obdržali z r. 1506. m. zn. K—H. Od Ludvika II. sú tri, všetky z r. 1526 so známkami K—B, K—A a N—G; ostatné sú od Ferdinanda I. z r. 1529, 1538 dva kusy, z r. 1539, 1543, 1544 dva kusy, z r. 1515 a jeden s nečitateľným letopočtom, všetky s m. zn. K—B.

Digitized by Google

Artikule

Poctivého Poriadku čižmárskych tovaryšov v Lipt. Sv. Mikuláši z r. 1697.

In Nomine Jesu.

Anno 1697 Die 23. Octobris.

Za Cech Mistrowstwi Neyprwnegssjho Slowutného a Opatrného Muže Pána Adamuša Kupčžik.

Na ten čas pak Poradného Pána Richtare w Mestečku Swatém Mikulassy w Widycku Liptowskem. Spolu z Pany Braty ostatnymy gmenowite Pána Nicolausa Uličniho, Eliasa Augustini, Nicolausa Manczo, Stephanusa Benedicti, Mathiasa Uličzni, Mathiasa Czernák, Mathiasa Hlawača, Gregoriusa Polttz a Nicolausa Czepecz. Pristupil pred poctiwy Cech nowy Remesla Czižmarskeho, porádnim spusobem nadobily od Jeho Jasnosty Czysarskey *Leopolda* prwnýho nasseho milostiweho a nepremoženého, Šlecheiny a poctiwy Mladenecz gmenem Nicolauš Uličzny mladssý žadagjce aby sme gym widali Artikule pre mladež a towarissow netoliko zdegssych ale obzwlasste y wandrugjcich. Podle kterych aby wedely podle prikazany Božjho swuj staw mladensky magu westy ktomu také obzlasstě w tomto nassem remesle čzižmarskem gak robotow tak též y gjnjmi cztnostmy a uctiwostou wsseligakowou netoliko Panou Místrow, samy seba ale y kterehokoly Čzloweka pospoliteho magj predchazet. Ktereg žádosty my poctiwy Czeeh nechtegjce odeprity, ale radnegi usilugjce se aby y mladež a poctywy Towaryssia dobry poradek medzy sebuw držicze y nam pánom Mistrom mohlo služity k nassemn dobrému gménu, ginssjm pak lidem obzlasste pospolitim ku pochvale.

Kterich Artikuluw tenor gest niže napsanj timto spusobem.

Arlikul prwssy. Ponevadz predewssem powiny sme Panu Bohu služity a geho swaté slowo posluchaty, tehdy komu da Pán Bůh dočekaty Blahoslawenu nedelu aneb swatek magj wssicknj poctywy towarisse remesla čzizmarskeho do chrámu Páne gjty a Slowo Božj slissety wssákže aby do Ewangelij prečzteny pred sw. oltarem giž tam byl, ginače kteriby zmesskal sam chtiacz bez slussneg a welikeg potreby tedy ma po-

Digitized by Google

kutowany bity na d. 12. Na offeru pak každy towariš aby spolu s pani mistry ssel pod pokutow d. 24.

2. Tovaryš wandrowny powinen gest p. Attya Mestra pohledawat strany hospody ginde nie. Robotu pak (gestli se mu bude libit) ma Attya Mester Décanowy na wedomy dat a gemu warstatt hledat. Pakližeby takowy towariš kdy se mu warsstat nagde u kohokolwek a zlechčilby a neb opowrhnul w tom spusobe magj se geho wecj u p. Attya Mestra zadržat, takowy pak towariš čzižmarsky, ma pokutowany byty w poctiwem Poradku na celý Tars Pohar od panow mistrow ustanoweny, dotud pak geho wecy newidaty, pokud z poctiwim Porádkem swu wec nesprawy. Pakližeby takowy towariš nemislel tuna zustaty a žadal by Artikule slisset, takovému powinowatý bude poctiwy Porádek prečýtat od takoweho prečteny ma položity xr. 12. do lady towariskeg od roboty pak hledany dlužen bude xr. 12. do lady položit bud dostane aneb nie. Decan pak kdi se mu da na znamost od Attya Mestra powinen gest bez wsseckeg wymluwy prigity. Palibj zamesskal neb nechtel tedy ma decan pokutowany bity na d 12. ktere penize magj se do lady položity. Paklibi Decan na cestu mel gjty a neb do nemocy by wpadl nasledugjcímu po sebe ma decanstwo zručity gestliby pak zan(e)dbal substitutum ustanowit ma pokutowan bity d. 12.

3. Wandrowni towaryš powinen bude list wiučeny pred poctiwim Poradkem ukazaty ktery list ma se do lady towariskeg položit ku zachowany. Takowy pak towariš chtegice daleg wandruwat powinny budu gemu wen wydat gestly nicz nebude dlužen do poctiweho Poradku. Decanowy pak za pracu wandrowny towariš powinen bude pintu wyna kteru aby spolu strowili. Decan pak též gednu holbu ma potwrdit.

4. Towaryš takowy ktery priwandruge ku Attya Mestrowy na hospodu a melby potrebu na robotu wtom spusobe nema odgjty od p. Attya Meslra dokudby gemu geden par čzižiem newihotowil podble običege remesla čzižmarského.

Artikul piaty: Kteriby do poctiweho czechu a remesla chtel prigjti a wnem towaryssem čzižmarskym žadal zustaty (to gest za list) ten ma netoliko poručníkow poctiwich a dobre zachowalich pred czech Mistrom a ostatnymy pany Mistry powstawyty ktomu cyli a koncy že ustawyčne chce poddanim a poslussnym byty Artikulum a sprawam czechowskim a towariskim takowe predewssemy Pranyty a zastawaty. Kteryby se zpronewerił ten a takowy ma bity potrestany czechowskim korbaczem a neb att položj d. 60. Ostrohy na čzizmach aby se neopovažil nosit .....d. 100. pokuta.

Artikul 6. Tarss Pohar geden každý viučenecz powinowaty bude pat zlatych uherskych položit wiczeg nicz. Ktomu podle možnosty sweg od pokrmu zaopatryt prinegmeneg gednou husou a slepkou se wdečity. Mag-

Digitized by Google

strowský syn powinowaty bude pol tarss poháru wiceg nicz. Oplnuo pak geden pohar wypit wyceg pak nema pity, okrem tarss pohara.

Artikul 7. Jeden každy wiučzenecz powinowaty bude na muziku položit pol z tollaru. W kossely neodgombuwany chodit tanczuwat d. 12.

Artikul 8. Každy towaryss čzizmarský powinen bude se zchazety každe dwa tydne do hospody, a za každy tyden po penizy prinesty, které penize magj se do poctiweg lady towariskeg položity.

Artikul 9. Gestliby nektery towariss čzizmarsky zginim towarissem strany gakowegkoli príčiny se powadil, urazený towariss swu kriwdu nikdež any w krčme any na uliczj any u žadneho suseda z gewnym nebo tajnim spusobem, any gakokolvek nemá se mstity ale ma swu kriwdu starssimu decanovi oznamity a starssy mlatssimu a tak krozsudku predložyty: Ginačeg podstupiti a znesti ma pro takowy hrych pokutu ktera od starssiho decana, a ginich pridanich gemu uložena bude. (Do hunczssutow a sselmow geden druhemu att nedawa fl. 2.

Artikul 10. Kdyby P. B. krerehokolvek z familie Pongracz stohoto sweta povolal wtom spusobe nebude slobodné tancze prowazety potud pokudby y wginssich domgech nebilo dopusteno, od slawné familie kteriby kolwek se opowazil nawgest ginssich towarissow a neb i sam, takowy powinen bude nakoho se dosvečí fl. 1. položit. Ktomu tež y ginssy kteryby bily pritomny znasseho remesla rownym spusobem po gednom zlatom. Hospodar pak zanechawa se na wetssy wrchnost ukoho se stane.

Artikul 11. Gestliby towaryss čziźmarsky u kterekoly pana mistra robil a nemínilby u neho zustaty takowy pred tydnem ma prosity aby prepusten bil, zatym pak powinen bude dwa tidne u tohože pána mistra robyty, pakliby nechtel zustaty powinen bude pánu mistrowy dwa hettobyre položit: Kdiby se trefilo dwa swatky w tydn,y ma za pracu wzity polhettobir pakli try traty wssecek hettobir.

Artikul 12. Gestlibi towariss čziźmársky wden robotny obzwlasste w den utereczny bez dowoleny do krčmy pity se oddal powinnost pak swu a praczy zanedbal ten a takowy od starssyho decana a ginjch ma pokutowan bity na geden hettobir pakli dwa dni dwa hettobiry, a za svu winu odmenu wzity.

Artikul 13. Gestližeby nektery towaryss čziźmarsky umislne a sam chtiacz zabil psa aneb mačku ten do czechu a bratstwu budto Poradku czechowského nema prigan bity, ale pre ten skutek wen z Porádku wypowedeny a wywrženy att gest.

Artikul 14. Trefiloliby se z towarissou nekterému prstem gednym, dwema a trima na stuol udrety v poctiwém Poradku od gedneho prsta čvrt funta, ode dwuch pol funta, ode trich try ctwrtky, a takowy ma bity trestany od poctyweho Poradku; a pakliby celou dlaňou, ten a takowy má pokutowaný bity od pána czechmýstra na celý funt, ktery duochodok p. czechu prinaleží a cernuge.

Digitized by Google

Arlikul 15. Kterykolwek by chtel wen odwandrowati čziž: towariss, a swe weci by nesprawil w poctiwem Poradku budto na milu deset a neb kdekolwek sloboda za nim pisat, a kdeby kolwek se nassel dlužen bude nazpet se nawratity a swoge weczi spoctiwim Poradkem sprawity tak zatym bude mocy kde se mu bude libity wandrowaty. Žaden nemuže odegjity pred swatky čtirma tidnami tak też y pred yarmakem swato mikulaskem.

Artikul 16. Čzižmarski towariss má o treteg hodine ranneg wstaty a do warsstatu hotowy bity. Kterjby zamesskal ma pokutowan bity na d. 12. Kterybj pak nenocowal u sweho pána mistra a opowrhnul by postel, ten ma p. mistroweg položit holbu wýna poctiwému pak Poradku dwanact penezy bez prozby.

Artikul 17. Towariss čzižmarsky má robit na den z pressitich sár dwa pary y ossnurowať dostatečne. Pakliby od sstichu mel robit teda ma wistawit na dwa dny tri páry, ženskich aneb muzskich welkich. Menssych pak try páry od sstichu to gest od dewiatich rokow až do pgatich, papucz dwa pary, kapczow stiry pary, podssitga dwa pary, sár pak pressivať powinen bude čtiry pary bud ženskych neb muskich y z toldassmy futrowanymy.

Artikul 18. Gestliżeby se na robote nassel sstich kteribi wideny bil na priehlaku, a neb na kuore za každy sstych dwa penyze, na podosswe pak za geden sstych ma dať celý Hetťobir pokutu.

Artikul 20. Towaryss pak čzizmarssky duochodok yakowy by mel myty, platanku wssecku wssakže aby swogimy fonalmy a woskom robil, maličkich pak to gest detinak čo negwiceg aby se usilowaly wihotowit na swu stranu. Wssakže aby bylo dostatečne žeby poct. czech nemel hanby. Pakliby dal mistr remen swug stakoveg platanky má dat p: místrowy dwa penize trety pak pre seba zadržat. Hotoweg pak roboty nema prigjmaty bez mistroskeg wůle na swogu stranu žadneg.

Artikul 20. W dome pána mistra sweho nema žáden towariss saary staré kupowaty ale na dedine a w trhu aby sobe kupil pro swau potrebu. Gestliżeby robotu hotowu mel pán mister, w tom spusobe též nema towariss žadneg hotoweg roboty predawaty gestliżeby mistr mel wdome takowu robotu.

Artikul 21. Jestliby p: mistr potreboval do pola a neb okolo pracze hospodarskeg wtom spusobe nema sobe stežowat poctywy towariss.

Artikul 22. Strowu yakowby Pán Bůh požehnal mistrowy, kteru on sam užiwaty bude towariss nemá opowrhaty, ale z wdečnosty má prigjmať, na frusstik o osmeg hodine na obed a na weczer wareného. Jestliżeby wden nedelny a neb swatečny zamesskal hodinu ssestu po poludny ten traty swů wečzeru.

Artikul 2k. Mausstu kterybi zklata nepopratal kdy k obedu, a n-b

Digitized by Google

k wečery bi sedal ruky neumyl, takowy ma dać pokutu pany mistroweg d. 12. W nedelny den ktery by sobe robyl a ssil d. 12.

Artikul 24. 1. Na warsstate towariss čižmarsky, aby nesedal bosi pod pokutow dwanast peňazy.

2. Jestliby wen wissel zdomu bez klobuka zpod dachu d. 6.

3. Na ulicy bez, a neb mentéky a paličky ane z korbačem pokutu d. 6.

4. Kteriby ssantu robil na ulicy, behal, hadzal wiskal pokutowan at gest d. 6.

Artikul 25. Žaden towariss nema se wodić z korhelmy, a neb niakowiny podezrenimy lidmy pod pokutow d. 12. Ze ssarhom aneb z katom kteryby se opowažil umislne swu conversatij miti, aneb od nich trung prijaty takowy traty remeslo. Wkarty nikde aby nehral rowne kostky a giné korhelské hry, pokutu d. 48.

Artikul 26. U žadneho giného towariss čižmarsky nema nocować pry trungu toliko u kterehokolwek pana mistra, — pry trungu pak nema slobodu stogačky wipić toliko gednu holbu piwa wgineg krčzme pod pokutow d. 12.

Tarss Pohar kteribj nezažil wen by widal gako y gfnj trung poradsky pena d. 60.

Artikul 27. Pakliby towaryss čižmarsky nečo zhressil proty swemu mistrowy, manželce, synowy a neb dcére, služebnikowy a neb služebniczj geho pomlawunym nepoctiwim a hanebnym, na to presvečeny sucze gako y lánym od starssyho Decana ma pokutowan bity na čtiry Hettobiri. Ktomu gestliby lidu statečnych na ceste stretawagjcich a nebo kde kolwek zustawagjcich naležitu poctiwosty nepredcházel, pred nimi klobuka nesnal a neb gjch nepozdrawil: nadto gestliby take w posezeny gakowem koly neporadne nenaležite se sprawal takowy ma pokutowany bity na čtiri Hettobiri.

Artikul 28. Wiučzenec krstu nema wiczeg položity towarissem toliko čtiry a dwaczet drobnych penezy, od gmena pak pisania do poctyweg lady podlužen každy towariss d. 12. Krstu pak od uradu decanstwa a pisarstwa kteri prw tuna nebiwal d. 6.

Artikul 29. Decan Valastas má bity každý quartal. Pakliby nektery pomilil gakowym spusobem se zakazuge w gakom gmene ten a takowy ma pokutowan bity w gakom zakaze klučz chody. Decan pak gestlibi zanedbal ngakowu porgadsku wecz teda Decan ma byty in duplo pokutowan. Klučz pak od lady towariskeg má bity u starssiho Bejaro Mestra a druhy u Decana starssyho.

Artikul 30. Každy quartal magj se Artikule skrze pisára poctiwého Porádku pocztywim towaryssem prečytaty. Zbroge žadneg nema do Poradku prynesty wacssej od yhly, nože a gjné wecy pokutu d. 12.

Artikul 31. Kteriby z poctiwich towarissow bil wiwolen na decan-

Digitized by Google

stwo a nechtel by prigaty, takowy powinowaty bude pokutu položiť poctywemu Poradku dwa uherskge zlatge.

Artikul 32. Kteriby z poctiwych towaryšow byl wiwolen na decanstwo a neminilbj tuná zustawaty, takowy pówinen gest oznamytj poctiwým towaryssom že nebude tu zustawať, gestližeby neoznamil že má gity na wandrowku, a odesselby bez opowedy, teda powinen bude poctiwym towarissom pokutu položit do lády geden rymsky zlaty.

Artikul 33. Kteriby byl z taršašagu wislany towariss, kdy se na neho žaluge, a žeby pri dwerech a neb pod obloky posluchal, takowy powinowaty bude proty panu Attya Mestrowy, y proti Bejáro Mestrom, i proty towaryssom po pol Hetťobiri položity. Pri wislany wen obžalowaná osoba ma praecedovať, Actor pak nasledowat d. 12.

Artikul 34. Kteriby z poctiwych towaryssow mel čzo žalowaty teda ma w ten čas žalowať pokud lada na stole stogj. Kdy se ze stola snime (a wedeliby ginssy o takoweg potupe žeby nektery zamlčal a nežalowal) teda magj obydwe stránky pokutowané byty po d. 12.

Artikul 35. Kteriby chtel z poctiwich towarissow odwandrowaty a žadalby poctywy Poradek ku odprewazeny takowy powinnen bude poctiwemu Poradku položiť čtiry a dwacet penezy. Poctywy Poradek pak powinnen bude wiprewadity wen z mesta.

Artikul 36. Ktery towariss priwandrugjcze do poctiweho Poradku nalezeny byl žeby nekde u contára a neb bez czechownyho mystra byl predtim wysse dwoch tydnow robil neoznamil potom pak gestlyžeby se a neb sám wiznal, a neb skrze gineho nekoho prezwedeny bil, takowy ma pokutowany bity na celý Tarš Pohar. A pakliby sam pri prichode oznamyl, tedy ničz wiceg nema zložity toliko geden uhersky zlaty počztiwemu Porádku.

Artikul 37. Jestliby nektery towariss do choroby upadnul, takowy ma opatrowan bity od poctywych towarissow wedne geden, wnocy pak dwa, kelčýkom zlady fedrowat, a gestliby zemrel teda zlady magj dať porádne a poctywe pochowať. Pakliby od neho čo zustalo, teda magj geho vecmy kelčyk sobe učineny vynahradiť.

Artikul 38. Postel yakowu má míty poctiwy towariss gednu hlawniczu, geden pokrowecz, ktomu gednu plachtu.

Artikul 39. Jestližeby zemrel nektery pan czechmistr, a neb geho manželka neb z ditek ktomu y z čelady geho powinowaty budu ponagprweg mrtwe telo warowaty podle Poradku towaryssow, tak kdy se pochowawa do hrobu poctiwe odprewadity. Kteryby se na takowy pohrel neustanowil a neb slussne nevymluwil, takowy ma pokutowan bity n geden Hetťobir.

Artikul 40. Kteriby pak z ostatnich panow mistrow zemrel, manželka a ditky w takuwem 'spusobe powynowaty budu ku odprewadczanj

Digitized by Google

mrtweho tela comparowat pod pokutow kore napsanou, ktomu y čzelady geho.

Artikul 41. Poctiwy towarissia magj swug Poradek chwalitebny wgesti za Decanom podle poradku spusobeneho mezy sebuw magj gjty a ne gjnačeg. Pakliby se nektery opowážil a wen sporadku wystúpil, takowy ma bity pokutowan na d. 12.

Artikul 42. Co se w poctiwem Poradku dokoná a zawre, to aby wen z poctiwého Poradku žaden na stranach a neb krčmach k tomu y doma newynassel, a žadnemu neoznamil. Kteryby se opowážil, takowy ma bjty trestány na penezy 100 drobných.

Ponewadž Artikule tieto dnu napsane wižadály od poctiweho Czechu (které sme nechtely odepryty) ale radneg widaly, podle kterych powinowaty budu poctywy towarissia remesla čzižmarskeho takowé netoliko držety ale obzlasste podle nych se chowaty a držety. Pakližeby nektery z poctiwych towarissow ge zlechčzowal ten a takowy ma pokutowan byty takowou pokutou kolkokolwek kosstugu tieto Artikule od poctiweho Czechu wymeneny. Ku kterym Artikulom žadnym spusobem nemagj, ba any neslobodno bude nič ugaty any priložity, budtože z p. Bejaro Mestrou a neb pana Attya Mestra a neb z Decana, ano y z towaryssow. Kterýby se z tychto hore doložených osob nassel, takowy ma postrestan byty hore doloženú pokutu 2 f.

Artikule pak tieto od poctiweho Czechu wydané, wynssugeme od Pána Boha wssemohudziho, aby mohly w dobrom zdrawy poctiwy towarissia praczowat, podle nych se ridit a sprawowat, tak aby mohlo sluzity Panu Bohu k chwale, ginssim poctywym Czechom ku prýkladu, poctywému dak Czechu k rossireny. Amen. Stan se tak. Amen.

Digitized by Google

Archív.

(Pokračovanie z roč VI., str. 96.)

Jakob Uhliar so strany zemianskej a *Martin Mesiar* so strany královskej, rychtári baňsko-bocskí, prosia Michala Hinterskirchera, rychtára, a senát baňsko-bystrický, o omilostenie Jána Čierneho, v B. Bystrici uväzneného obyvateľa baňsko-bocského.

Visoce Urozenj Pane Richtarý a Susede nam uprimne považitedlnj! Zdravý potrebneho, pokoga Svateho s hognim Bosskim Požehnanim Vašej Visoce Urozeneg Milosty cum toto inclytissisimo Senatu od krale nebeskeho Adventniho Srdečne na dluhe leta vinšugice naše sluzbi offerugeme. Znamo čynime Vaši Visoce U. Milosti mi Richtari zniže doloženy a podepsany mestečka Banskeho Boczanskeho obogi Strani kralovskeg a zemanskeg, že pristupila pred nas manželka Jana Čzierneho nekdi obivatele našeho ze strany kralovskej, nini vezne pre sve zle skutky vašeho žadagice abichom gej nektere uleveni v Gegi teškosti učynili a za neho se u Vašich Visoce U. M. primluvily, mi tedi nechtegice k Jegi truchlivosty vice bolestý pridatý, k žadosty Jegi sme sa naklonily a Vašu U. M. gistu čynime vedle povinnosty našeg, že predgmenovaný Jano Čierny nekdi spolu naš obivatel od detinstvi sveho pekne se a poradne mezi nami choval, prace a dila sve banske verně a pilně a bedlivě vikonaval na Cirkev tolikeš a na Geg sluzebnost hotovi vždi k viplacený bival, aniž kdo z našich spolu obivatelov pod svim svedomim povedieti muže, abi predtim nekteru nešlechetnost tegto ninegšeg podobnu aneb i ginu, ktereg sa predešlimi timito časy z navodu diabelskeho a stelesneg sveg krechkosty dopustil, spachal. Protoš Vaši Visoce U. M. yako tez ý totum inclytum Senatum unižene prosime, abi pozorugice yako na takovuto gegi vernost a bedlivost prác pergmonskich a banskich kteru vždi zachovaval k svim panom Walpurgrom, tak tež na geho bidnich domacich na ditky a ženu živůt kteri on giž skrze svůg pad stratil, a gest gešte v ruku V. Visoce U. M. darovaty račily, teg suce nadege že on zatim pobožnegši

Digitized by Google

a prikladnegši živůt povede a svim havirskim kunštem užitok yak Yeho Yasnosti Čzisarskeg komore, tak też y ginim Panom Valgburgrom prokaže, gako y teg sme nadege, że tato naše unižena žadost V. Visoce U. M. misto dosahne. Stim V. Visoce U. M. ochrane Pana Boha všemohuciho poručime. Dan na Boczy Aō T672 Die 2. Decembris. Vašim Visoce U. M. k službam hotový Jacobus Uhliar, Richtar Boczanský ze Strany Zemanskej. Martinus Mesiar, Richtar ze Strany královskeg.

Generosis ac nobilissimis Dominis Dnō Michaeli Hinterskirchero Judici Liberae Regiaeq. Cittis Neosolien. meritissimo toti denique inclytissimo Senatui ejusdem Rei publicae Novisoliensis et Dnīs et Fautoribus nobis debita pietate observandissim.

(Archív b.-bystrický, fasc. 297. Nro 24.)

2.

Michal Czagany Bojnícz, prosí Martina Priekopu, rychtára b.-bystrického, o sohnatie 50. zl. dlhu od Jura Markuša k rukám Jána Tapolčaniho v B. Bystrici.

Perillustris ac Generose Domine mihi obssime. — Salutem et servitior. oblgsa Comend. Pominulého Roku 1685. Die 10. Februarii Učzinil sem Počzet z Panom Georgiusom Markuss, obivatelom slav. kral. mesta Bistricze, ktery na Rozličzne Potreby nektere Sto Zlatich bil prijal, Zustal mne podla toho Počztu podlužen 50 fr. Timato minulimy časssy vezmucze jistu zbroju od pana Joannes Tapolčzaniho tich jistich 50 fr. Deputoval sem pred jmenovanemu p. Tapolčzanimu; Včil poznove sem prinducz oznamuje pan Tapočzany že až posavad neny Contentovany od predjmenovaneho pana Georgiusa Markuša, Dosty dobreho čzassu jinačze bilo ku čzekany, V. Mlst. jakošto Vrchnost pekne pohledavam a prosim, žeby predjmenovaneho pana Georgius Markuše Ráčzily k tomu prinutit aby tich 50 fr. Panu Topolčzanimu zložil, za kteru uprimnost Rosskazajuci Semnu V. Mlst. chczem se odslužit. Cupiens de reliquo Vram Dnem perillustrem a Gra Diutissime bene Valere. Baymocz Die 3 may aš 1697. Pretitulatae Dnis Vrae Servus oblgts Michael Czagany m. p.

Perillustri ad Generoso Domino Martino Pryekop Liberae Regiaeq. Montanae Civitatis Neosoliensis Primario Iudici at. Dno mihi obsmo Neosolium.

(Archív b.-bystrický fasc. 297. urc. 20.)

3.

Listina zanímavá tým, že v nej, dľa všetkého, znatná časť obyvateľstva prednáša svoje sťažnosti i prosby ku magistrátu mesta Baň. Bystrice, žiadajúc, aby záujmy aj natie slovenskej respektované boly v meste.

Digitized by Google

Urozený vznesseny Pany, nam zvlasste považitedlny. Nicz chvalitebnegssiho prý zdarilich potomkoch se nenachazy, gako kdy predkův svich užitečzne statuta neporussitedlne držý, a zachovavagý a starobilé které k rossirovaný, obeczneho dobreho zmerugý, običzege, den ode dne, vicze a vicze tvrdit se usilugy. Gestly y nassy predkove takový chvalitebný običzeg zachovavaly, že hnedky po vivolený noveho Regenta, a Pana Richtara, o to se snažily, a slavnemu magistratu svoge, k tomu konczy cziliczý domnený, a na papir uvedene stižnosty presentovaly a predkladaly, aby skrze gegich moc a dustognost vsselike vistupky, a mrcha uvedene običzege udusily, a na proty tomu vsseczko to, co by k upevneny obeczneho dobreho služilo uvedly a sporadaly, y my, gakožto nasledovniczý gegich, vsslepegoch gich zustavaty, a chodity se usilugicze, podle gegich príkladu, nektere sve, pro rozšširovaný obeczneho dobreho zložene Puncta Slavnemu Magistratu k potvrzeny, aneb y k napraveny prednassegicze, vasse urozene a vznessene milosty unižene prosime, žeby takove nelen laskavim umislom prigaty, oczovský rozwažit ale y k žadostivemu effectu privest račzily, gakožto: po *negprve* Pevnu nadegy mame, že Vasse Urozene Milosty, pohlidagicze na ninegssy velike, a temer neznesitedlne davky a naklady vogenske, pred tryma Roky predneseny project k žadostivemu progressu privesty napomahat budu, aby skrze to utisnute a zemdlene messtanstvo, gakove takove uleveny dosahnut mohlo. — 2. Ponevačz dosavad mimo apothec, Ringovnich a pivovarskich domuv od ginich parthay v paleny paleneho veliký Excess se vikonava, za to mame, že podle lanegssich nassich predloženich žadosty a ukazaneho spusobu, Slávny Magistrat takuto dispositiu učzinity račzy, že ten posavad continirovany vistupek docela se zbranity muže. — 3. Z veliku ugmu a sskodu obeczneho dobreho pominulimy čzasy sme skusily, že veliky nedostatek v železe pry vahy meskeg se nachazel; z teg tehdy pričziny unižene Vasse Urozene a vznessene Mylosty prosyme, žeby račzily spusob zaopatrity, aby nadaleg takovy defect pri vahy predgmenovaneg se nespatruval, ale radneg geden kažDy podle potreby sveg vsselike Materialie mity mohol. — 4. Z Rattungov meskich znaty se dava, že conferugicze roky predessle z ninegssimy, velika ugma gest na dochodoch takovich, a gerichtsdiener Georgius Benedicti k Letum starosty sveg prichazy; pro tu pričzinu za slussne uznavame Slavni Magistrat podle ninegssy prileži-tosty pohladuvat žeby račzily gistu a na to suczy osobu predgmenovanemu Georgiusovi Benedictimu adjungovat, kteraby za geho živobitý se vinaučzila takovj peniz trhovy osožne odbirat. — 5. Jako v predessle roku Postulatoch od nas praesentovanich unižene sme laborovaly, aby tak mnohich Sladuv na palene zemlenich, vimer od mlinarov se vih duval; tak y čzasu ninegssiho naležite prosime, žeby Vasse U. Milos sporadat račzily, aby osobitna Rubrica v Rattungoch mlinskich na tak vimer Sladů na palene zemleteho se spravila a počzet s neho se oddav

Digitized by Google

6. Nic proty Bohu, nic proti lasky krestanskeg neučzinime, gestly nekterich parthagy nekrestanske učzinky Slavnemu Magistratu representovat budeme, ktorý proty Bohu, Jeho Jasnosty Czisarskeg publicovanemu zakazu a zgevnim Constitutiam kraginy, z natiskem sveho bližniho, od svich Caputaluv zbranene Interesse vitiskagý, a pritom Vasse Urozene Milosty unižene žadat, aby ginssim na vistrahu takove Capitale, podle rozkazu Geho Gasnosti Czisarskeg confiscovane bily a Fiscusovy meskemu se privlastnily. — 7. Jako v pominulich Rokoch strany odpredaný domu Borovskeho sme laborovaly, tak y niny o to naležite praczovat neprestavame, žeby raczily Vasse U. M. laskave sporadat, aby zahrada pry predgmenovanem dome Borovskem, z ktereg mesto osohu žadneho neczity, na giste placze pre vzbudovany domuv se rozdelila, a messtanstvu se odpredala. — 8. Znamo gest, že messtane za dolnu Branu, z vetsseg strany, pro meso do Hutty a Radvany posilagu, gessto prileżitost bi bila dostatečzna na temže predmesty pro vistaveny Jatky: Jako y v Kostfilgartskeg na grunte meskem, od kterich by se czinsz ročzny platil a takovj ordinary plat meszari zdegssy radneg ku cassi meskeg, gako czizim parthajam bi oddavaly. — 9. Ponevačz drabum meskim Luon gegich tižnovj se povissil, takže každý mesícz o geden zlaty vicz beru, gako predessle; na proti pak tomu gegich liefergeld ktery se gim bil v pominulich nebezpečnich časoch sporadal, pro nebezpečznost cest, nad potrebu strovj, k takoveg czeste prinaležegiczeg se vinassy; z teg a takoveg pricziny Sl. Magistrat se služebne pohleduva, aby račzily, komu należy rozkazat, aby takove gegich platy od cest, rectifikovaly, a podle oddáleny gedneho mesta od druheho proportionale ustanovene bily. — 10. Virozumicze, že y v ginich mistech do obiczege uvedene gest, že Sluhove a Služebnice z platu sveho, od gedneho každeho zlateho k obecním duchodom meskim, try peníze platit musegy; y tuto nic neporadneho a nenaležiteho žadame, kdy V. U. M. unižene pobladuvame, aby rozkaz vidat račzily žeby takova služebna čzelad a Tovarisse remeselnisstý, to v mnohokrate s rozmnossenim hrichuv a pachany nepravosty strový, ku cassi meskeg podle predepsaneho spusobu oddavaly. — 11. A ponevačz nektere v roku pominulem predložene žadosty a postulata žadneho dosavad effectu nedosahly, gakožto: 1. Strany Slobuod meskich communicovany, — 2. od privezenich kamenuv mlinskich duchoduv ustanoveny, — 3. Strany medy meskeg ve vissy czene placzený, — 4. Strany... Wassersay v Lazobneg, Stribrneg a Dolneg Uliczy viczisteny, — 5. Prodavagiceho gačmena do Radvany, Lupčzy a Ulmanky odvraczeny. — 6. Strany zvlasstne potrebneg dispositie proty nebezpečenstvy ohne a ;edneho velkeho strekadla procurovany. — 7. pri váhy meskeg, podle iemeczkeho y z natie slovenskeg noveho Inspectora uvedeny, které 'sseczky predepsane postulata, ponevačz dobrim umislem a k obecznemu lobremu nachilnu Intentiugsu zebrane a ze vssy povolnosty slavnemu

Digitized by Google

Magistratu predložene, nic nepochibugeme, že Vasse U. M. takove pred sobe pripustity oczovsky rozvažity, a k žadostivemu konczy privesty račzi. Kterichžto laskaveg propensii a nachilnosty se recommendugicze zustavame Vassich Urozenich, vznessenich visocze učenich a važnich milosty v službach povolny N. N. Vorred . . .[1]) Starssy vespolek, Aussschuss, cela obecz pospoliteho messtanstva tohoto slobod. a kral. mesta Banskeg Bistricze.

K urozenemu vznessenemu a visocze važnemu Magistratu tohoto slobodneho a kralovskeho mesta Banskeg Bistriczy

N. Vorred . . . vssich starssich, Aussschussu a celeg obci pospoliteho messtanstva predepsaneho Sl. a kr. mesta Banskeho Bistricze unižena žadost.[2])

(Archív b.-bystrický fasc. 295. Nro. 4.)

4.

Joannes Fridrich, uväznený na Zvoleeskom Zámku, prosí rychtára b. bystrického o zakročenie, aby bol z väzenia vypustený.

Moudry a opatrny Pane Rychtary, sstesty zdravi požehnanj Božyho, gak v duchovnych tak y v telesnych vecech V. O. na mych nehodnych modlitbach vinssovat neprestavam. Dale prosim, aby ste mne v tegto meg žalobe, v kteregž nemohu se po Bohu k žadnemu ginemu utecy, gedine k V. O. že sem ga s V. O. dopusstenim byl poradne odpraven a do Zvolena k službe propussten, kdežto vykonavsse swug rok, počet sem vydal: vssak že nad ginu summu zustal sem na počtu 47 fl. bez 27 den. Nadto vssetko z služby me nevzal sem nic vice, než 5 sstwrtcu žyta, ostatek pak služby me gest mj od pana pisare zamku zvolenskeho zadržany totižto penez 25 zlatych a 7 sstvrtcu zyta. Nadto drabi byli mi dlužny 6 fl., kterych penez pan pisar do počtu prigati nechce: ale tak se mnou zachazy, gakoby byti nemelo, nebo giž teydne v vezeni sedim. Utikam se tehda k V. O. prosyce aby V. O. račila konati to u geho Msti pana Morgenthallera, aby mne ten dluh na mogi službe odratati račyl. Prosym take, gestliže V. O. mozna vec gest aby ste mne na wassy poctivu hlavu a na mystra Jakuba pivovarčyho poctiveho mesta Bystrice hore vzali. Ja gako chudy, vssakže poctivy čzlovek slibugem predkem Panu Bohu, potom V. O. Že z pomocy Pana Boha takowych gesste lidi nagdem, ktery zato stati budau, aby mi moja služba v celom zustala. Verim že V. O. pro ochranenj chudych lidj učyniti račite. Nebo Pane Rychtary, sami to znati muožete, že dokudkolvek u vezeni budu, gisteho take rukogmi nagiti nebudu mocy. S tym V. O. y z Panem

[1]) Slovo nečitateľné. Myslím, že to má znieť: Vorredner.
[2]) Listina táto pochádza z 2 polov 17. stol. *R.*

Digitized by Google

mistrem Jakubem pivovarčym v Bozsku ochranu poručym. Dan v pondeli post Domicam jubilate 1601. V. O. poniženy služebnyk Joannes Fridrich.

Mudremu a oppatrnũ panu Rychtarovi Slavneho a kralovskeho mesta Banske Bystrice etc.

(Archív b. bystrický fasc. 182. Nro. 8.

Pozn. Morgenthaler bol vtedy kapitáňom zámkov Fiľakova a Zvolena a vojenský vodca oproti Turkom.

5.

List s diety r. 1662. v Prešporku vydržiavanej, písaný Jurajom Draskoczym na Štefana Kochláča, mešťana v B. Bystrici.

Generose Domine et Frater mihi observandme. Salutem et servition. meor. commend.

Že V. Msty posla tak neskoro vipravugem, priczina tomu gest mnohe zaneprazneny, ktere tu mame na tento czas, a tak steg pricziny s panom palatinusom czlovek tessko muž bity na reczy. Pan palatinus czo mestu rozkazuge ex Inclusis V. Mst. pozna ktere volanter odsilagu. A tak V. Mst. prečzitavssy anebo y par prepisavssy peczet krasne pritisnite a Dno Judici odagte. Mel by se(m)bil pisat instructiori forma, ale geden czlovek na sekretary bil na zavade, nechtegicze posla daleg držet, stimto len gsem ho odeslal. Druhy mandat v kratkem czase odesslem, nebo gsem giž y zaplatil zan. My zde gsme gesste nicz nedokonaly toliko in negotio religion. suplicugeme Complanationem Gravaminum. Pany Catholickj chczegi aby Nemczy tu zustaly, my gsme naproty tomu; a tak nedokonavše gednu gesste vecz, giž gsme do druheg tesskosty upadly, s ktereg nebo se vczas rozegdeme, anebo dluho tu messkaty budeme. Na posledni suplikatii kteru gsme Suae Mti. daly, gesste Resolutii zadneg nemame. Jn reliquo Grsam Donem Vram feliciter valere cupio. Datum Posonij die 6 Augusti anno 1662 Gensae Dnaon. Vrae Frater ad servitia paratissimus Georg Draskoczy m. p.

Generoso Dno Stephano Cochlacz Comitatus Zolien. Jurato Assori e. Dno et tanquam Fri mihi observandissimo.

(Archív b.-bystrický, fasc. 166. Nro. 33.)

Poznam. Kochláč bol vážny mešťan b.-bystrický i v úrade postavený.

6.

Rychtár a úrad Slovenskeg Lupče píše v súdobnej záležitosti na rychtára mesta B. Bystrice.

Salutem firmam, pacem optatam cum omnigena Dni Dei benedictione A. D. V. Domine Iudex a Dno Deo .... nostraq officia paratissima commendamus. Amplissime D. Iudex, Magice gistu príčinu k vasseg

Digitized by Google

Milosty, chteli sme vas timto kraticzkim psanim pohledat, v kterem znamost czinime, ze Michael Rotarides nemagice spusobu slussneho, violentiu na nassich messtanov czini a gich arestuge, ponevacz ten dluh, kteri na meste vihledava, gest pri panu bratru geho, totižto Mathiassovj, co pak vissniho gakožto vedle ratungu a cenneho zustalo .... fl. 2. ktere gemu odsila, abi on Michael prigal, ostatok pak abi od Mathiasa, sveho bratra vihladaval. Prosime tehdi Vassu M. Pane Rychtaru, aby ste ten statek kteri zaresstoval Michael, oslobodili a chudobnemu czloveku bez gisteg pričiny takovu sskodu a gvalt czinitj nedopustilj pro nasse budouce odsluženstvj. S tim V. M. S. v moc a v ochranu bosku poručegjce dobre se gmiti zadame. V. Datu. Lipscha Zolien die 25 Juli anno 1648. D. V. Ad officia paratissimi Iudex et Jurati Senatores. L. S.

Amplissimo ac Circumspecto Viro Dno. N. p. r. Iudici Regiae liberaeq. montan. Civitatis Novysolien..... et Dno Amico et Fautori nobis observan.

(Archív b.-bystrický, fasc. 901. Nro. 87.)

Poznam. Pečať stará, dobre zachovalá.

Digitized by Google

KATALOG

knižnice dedičov AUGUSTA HORISLAVA KRČMÉRYHO, danej do opatery spoluvlastníctvu „DOMU".

(Pokračovanie.)

289 **Reinecc M. Christianus:** Mohammedis filii Abdaliae pseudoprophetae fides islamitica, I. E. Al-Coranus ex idiomate arabico, quo primum a Mohammede conscriptus est, latine versus per Ludovicum Marracium e Congregatione Cleric. Reg. Matris Dei et Innocentii XI. Papae Confessionarium... Lipsiae sumt. Lanckisianis. 1721. 8°.

290 **Thomasius Jacobus M.:** M. Antonii Mureti orationes, epistolae poemata. Lipsiae 1672. — M. Antonii Mureti poemata varia duobus libris distincta. — Nuptiae Parisinae. 1572. Lipsiae literis Christiani Vogelgesangii. 1707. 8°.

291 **Herder Johann Gottfried:** Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. I. Theil. Riga u. Leipzig bey Joh. Friedrich Hartknoch. 1785. 8°.

292 [—] II. Theil. 1786.

293 [—] III. Theil. 1790.

294 [—] IV. Theil. 1792.

295 **Corsinus Eduardus:** Clericorum regularium scholarum piarum, et in Pisana Academia philosophiae professoris institutiones philosophicae ad usum scholarum piarum. Tomus II. Editio Veneta, anterioribus correctior. Venetiis ex typographia Balleontiana. 1743. 16°.

296 **Roterodamus Des. Erasmus:** Colloquiorum familiarium opus, postrema autoris manucupletatum et recognitum. Cum indice triplici, copioso et accurato. Cum autoris vita. Franc. apod. Chr. Egenolphum. 1524. 16°.

297 **Herodotus Halicarnasseus:** Historiarum libri IX. Adiectus est libellus de vita Homeri. Editio stereotypa denuo recognita et emendata. Tomus I.—II. Lipsiae sumt. et typis Caroli Tauchnitii. 1828. 16°.

298 **Platon:** Opera. Cum scholiis a Ruhnkenio collectis optimorum librorum fidem accurate edita. Editio stereotypa. Tomus I. Insunt: Euthyphro, Apologia Socratis, Crito, Phaedo, Theages, Amatores, Theaetetus. Lipsiae sumt. et typ. Caroli Tauchnitii. 1829. 16°.

299 **Homeros:** Odyssea. Nova Editio stereotypa iteratis curis castigata et expolita. Tomus I. Rhapsodia I.—XII. Lipsiae sumt. et typ. Caroli Tauchnitii. 1828. 16°.

300 [—] Tomus II. Rhapsodia XIII.—XXIV. Carmina minora.

301 **Xenophon:** Memorabilia. Nova editio stereotypa. Xenophontis operum tomus II. Lipsiae sumt. et typ. caroli Tauchnitii. 1839. 16°.

302 **Thucydides:** De bello peloponnesiaco libri octo. Cum indice rerum. Nova editio stereotypa emendata. Tomus II. Lipsiae sumt. et typ. Caroli Tauchnitii. 1829. 16°.

303 **Cicero M. T.:** De natura deorum libri III. Ex recensione Joann. Aug. Ernestii studiose recognita edidit Car. Frid. Aug. Nobbe. Editio stereotypa. Lipsiae ex officina Car. Tauchnittii. 1828. 16°.

304 **Virgilius P. Mar.:** Opera. Ad optimorum librorum fidem accurate edita. Editio stereotypa. Lipsiae sumt. et typ. Caroli Tauchnitii. 1829. 16°.

305 **Anakreon:** Carmina, recensuit varietatem lectionis selectam et indicem adiecit Jo. Frider. Degen. Editio altera emendatior et auctior. Erlangae sumt. Wolfgangi Valtheri. 1786. 16°.

Digitized by Google

306 **Hanka Václav:** Počátky posvátného jazyka slovanského. V Praze. Tisk i papir cis. kr. dvorní knihtiskárny synóv Bohumila Haase. 1846. 16°.

307 **Hanka Václav:** Dalimilova chronika česká v nejdávnější čtení navrácená s různoslovim i přídavky deseti rukopisův opatřena. Se snimkem nejstaršího rukopisu. Odtisk druhý. V Praze. Nákl. vydavatelovým. 1851. 16°.

308 **Hanka Václav:** Mluvnice českého jazyka na základě soustavy Dobrovského. III. Vydání. V Praze 1849. V knihtiskárny Václava Hessa. 8°.

309 **Hanka Václav:** Mluvnice jazyka polského. Druhé opravené vydání. V Praze 1850. Sklad J. G. Kalvovského knihkupectvi. 8°.

310 **Hanka Václav:** Načal[illegible] russkago jazika. Počátky ruského jazyka. V Praze. Nákladem spisovatelovým. 1850. 8°.

311 **Hanka Václav:** Rukopis Kralodvorský, i jiné výbornějšie národnie spěvopravné básně. Slovně i věrně v póvodniem starém jazyku. Vydání desáté. V Praze. Nákladem vydavatelovým. 1851. 16°.

312 **Tomek V. Vladivoj:** Krátká mluvnice česká pro Čechy. Sedmé vydání. V Praze. Nákladem Bedř. Tempského. 1860. 8°.

313 **Heyne Franz Julius:** Apollodor. Griechisches Lesebuch, enthaltend das Wichtigste aus der griechischen Mythologie, mit grammatischen Anmerkungen und einem vollständigen Lexicon versehen. Für untere u. mittlere Klassen. Leipzig. Verlag von Otto Wigand. 1837. 8°.

314 **Dobrovsky Joseph:** Lehrgebäude der böhmischen Sprache. Zum Theile verkürzt, zum Theile umgearbeitet u. vermehrt. Prag. Bey G. Haase. 1819. 4°.

315 Dr. **Bloch Moritz:** Ausführliche theoretisch praktische Grammatik der ungarischen Sprache für Deutsche, nebst einer Auswahl von Beispielen nach der Interlinear-Methode und Uebungsaufgaben zum Uebersetzen aus dem Deutschen in's Ungarische. Zweite völlig umgearbeitete Auflage. Pest 1846. Verlag von Carl Geibel. 4°.

316 **Kollár Johann:** Ueber literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen u. Mundarten der Slavischen Nation. Pesth 1837. Gedruckt mit von Trattner-Károlyischen Schriften. 4°.

317 **České Museum** (vyd.): Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. Nákladem českého musea. V Praze v kommisii u Kronbergra i Rivnáče. 1846. 4°.

318 **Lanštják O. H!:** Šturowčina a posauzení Knihy »Nárečja Slowenskuo«. W Budjně literami Jana Gyuriána a Martina Bagó 1847. 4°.

319 **Kollár Ján:** Gmenoslow, čili Slownjk osobných gmen rozličných kmenů a nářečj národu slawenského sebraný od Jana Pačice, rozmnožený, saustawený, latinským pjsmem a poznamenánjmi opatřeny. Wydaný Jozefem Milowukem. W Budjne tiskem kr. všeučiliště peštianského. 1828. 4°.

320 **Dankowsky Georgius:** Matris slavicae filia erudita vulgo lingua graeca seu grammatica cunctarum slavicarum et graecarum dialectorum in suis primitivis elementis et inde conflatis organicis formis exhibita, gallicae, italicae et latinae linguae habita ratione. Liber II. Posonii 1837. apud Ign. Ad. Schaiba. 4°.

321 **Hattala Martinus:** Grammatica linguae slovenicae, collatae cum proxime cognata bohemica. Schemnicii 1850. Typ. Francísci Lorber. 4°.

322 **Hattala Martin:** Mluvnica jazyka slovenského. II. diel. Skladba. Nákladom Matice slovenskej. V B. Bystrici 1865. Na sklade u Eug. Krčméryho. 4°.

323 **Pokorný Rudolf:** Literárni shoda československá. V Praze. Nákladem Slavíka a Borového. 1880. 8°.

324 **Štur Ludevit:** Nárečja slovenskuo alebo potreba písanja v tomto náreči. V Prešporku 1846. V tlačjarni K. F. Wiganda. 4°.

325 **Talvj:** Uebersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie. Mit einer Vorrede von Ednard Robinson. Deutsche Ausgabe, übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. Brühl. Leipzig 1852. Verlag von Carl Geibel. 4°.

326—327 **Vlček Jaroslav:** Dejiny literatúry slovenskej. Časť I. V T. Sv. Martine Tlačou kníht. úč. spolku. Nákladom vlastným. 1889. 8°. Časť II. ... 1890. 4°.

Digitized by Google

328 **Čelakovský Fr. L.:** Všeslovanské počáteční čtení. Částka I. Z písemnictví polského. V Praze 1850. Tiskem c. k. dvor. knihtiskárny Synů Boh. Haase. 4°.

329 **Lichardus D.:** Grammatica linguae italicae methodo matrem latinam respiciente usui juventutis literarum studiosae matrisque gnarorum generatim accommodata. Günsii sumpt. Caroli Reichardi Bibliopalae. 1837. 4°.

330 **Kollár Jan:** Rozpravy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národa slawského a geho kmenů. W Budjně v král. universické tiskárně. 1830. 4°.

331 **Kollár Jan:** Sláwna Bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw. W listech k welectěnému přjteli Panu P. J. Šafařikowi. S přjdawky, srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcjmi. W Pešti 1839. Tisk J. W. Trattner-Károlyiho. 4°.

332 Dr. **Buttmann Philipp:** Griechische Grammatik. Sechszehnte, vermehrte u. verbesserte Ausgabe. Berlin 1841. In der Mylinssischen Buchhandlung. 4°.

333 **Svoboda Václav:** Slovoklad (syntaxis) latinského jazyka. V Praze 1853. Nákladem kněhkupectvi J. G. Calve. 8°.

334 **Hodža M. M.:** Větin o Slovenčině. V Levoči tlačom Jána Werthmüllera a syna 1848. 8°.

335 **Aristophanes:** Comoediae. Nova editio accurata in usum praelectionum academicarum et scholarum. Tomus I. Lipsiae sumt. Jo. A. G. Weigelii. Lugduni Batavorum apud S. et J. Luchtmans 1818. 8°.

336 [—] Tomus II.

337 **Baehrens Jo. Christoph. Frider.:** Isocratis ad Nicoclaem oratio graece. Denuo latine vertit, notis illustravit prolusionemque de vera scriptores classiccos interpretandi ratione praemisit. Halae saxonum, sumt. Joh. Christ. Hendelii. 1787. 16°.

338 **Lukaszewski Xaver F. A. E i Mosbach August:** Polsko-Niemiecki słownik Kieszenkowy do szkólnego i podręcznego użycia podług najlepszych źródel wypracowany. Drugie wydanie stereotypowe. Wrocław. Nakł. Zygmunda Schlettera 1846. 16°.

339 [ ] Deutsch-Polnisches Taschen-Wörterbuch zum Schul- u. Handgebrauch nach den besten Hülfsquellen bearbeitet. Zweite Stereotyp-Ausgabe. Breslau. Verlag von Sieg. Schletter. 1846. 16°.

340 **Schmidt J. A. E.:** Russisch-Deutsches u Deutsch Russisches Handwörterbuch mit Zuziehung des Wörterbuchs der russischen Akademie in Petersburg. Stereotypausgabe. Leipzig bei Karl Tauschnitz. 8°.

341 **Thibaut M. A.:** Vollständiges Deutsch-Französisches und Französich-Deutsches Taschenwörterbuch. Siebente, unveränderte Auflage. Leipzig. Druck und Verlag von C. P. Melzer. 1842. 8°.

342 **Weber M. Joh. Adam:** Lexicon encyclion, oder Kurzgefasstes Lateinisch-Deutsches u. Deutsch-Lateinisches Universal-Wörterbuch... viel vermehrt u. verbessert von M. Joh. Dan. Heyde. Dresden in der Waltherischen Hofbuchhandlung. 1770. 4°.

343 [—] II. Theil. III. Ausgabe. Dresden 1770.

344 [—] III. Theil. III. Ausgabe. Dresden 1770.

345 Dr. **Blanc Ludwig Gottfried:** Handbuch des Wissenswürdigsten aus der Natur u. Geschichte der Erde und ihrer Bewohner. Zum Gebrauch beim Unterricht in Schulen und Familien, vorzüglich für Hauslehrer auf dem Lande, sowie zum Selbstunterricht. Vierte neu durchgesehene Auflage. I. Theil: Die allgemeine Einleitung, die Pyrenäische Halbinsel, Frankreich, das Britische Reich, die Niederlande, die Schweiz und die Skandinavischen Reiche. Halle. C. A. Schwetschke & Sohn. 1841. 4°.

346 [—] II. Theil: Deutschland, Italien, Griechenland und die Jonischen Inseln.

347 [—] III. Theil: Russisches Reich, Krakau, Asien, Australien, Afrika, Amerika.

348 **Červenák Ben. Pravoslav:** Zrcadlo Slowenska. W Pešti. Tisk Trattner-Károlyiho 1844. 4°.

349 **Ballus Paul** von: Pressburg und seine Umgebungen. 1823. In den Buchhandlungen des Andr. Schwaiger und J. Landes. 8°.

Digitized by Google

350 **Fényes Elek**: Magyarország leirása. I. rész. Magyarország általánosan. Pesten nyomatott Beimelnél 1847. 4°.

351 **Opiz Filip Max**: Seznam rostlin květeny české. Spisů musejních č. XLIV. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1852. 8°.

352 **Sloboda Daniel**: Rostlinnictví čili návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích. Spisů musejních č. XLII. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1852. 8°.

353 **Ruttkay Sám. Aug. Ausl.**: Viera, národnosť, autonomia, čili velebný a vznešený pán Ján Trokan, jakožto senior vel. ev. bratstva nitrianskeho a. v. pred trestným súdom v Nitre dňa 31. mája 1880. V Uh. Skalici, tlač. dedičov Jozefa Škarnicla 1880. 4°.

354 **Čaplovič Ján**: Rozgjmánj o zmadařowánj země Uherské aneb o Nemadarů w Uhřjch na Madary obracowánj. W Praze tisk. Jána Host. Pospíšila. 1842. 16°.

355 **Weidmann's Erben u. Reich** (typ.): Philotas. Ein Versuch zur Beruhigung und Belehrung für Leidende und Freunde der Leidenden. I. Theil. Verbesserte Auflage. Leipzig 1783. 16°.

356 **Gerle W. A**: Prag und seine Merkwürdigkeiten. Ein Wegweiser für Fremde. Dritte, umgearbeitete Auflage, vermehrt mit einer Anleitung zur Besichtigung Prags bei beschränkter Zeit. Prag 1836. Buch- und Kunsthandlung Borrosch & André. 16°.

357 **Lüdemann Wilhelm** von: Petersburg wie es ist. Dresden. P. G. Hilscher'sche Buchhandlung. 1830. 8°.

358 **Ikenius Conradus**: Antiquitates hebraicae secundum triplicem Judaeorum statum. ecclesiasticum, politicum et oeconomicum, breviter delineatae. Editio tertia. Bremae, sumt. Gerhardi Wilh. Rumpii. 1741. 8°.

359 **Dr. Hurban Jos Mil. Lud.**: Oswědčení Ewanjeliků nezměněného augšp. wyznání wěrně se přidržejicich, wydané z Konventu seniorálního cirkwí zřízených w Nitranskem senioratě. We Widni Tisk. OO. Mechitharistů. 1862. 4°.

360 **Röhr D. Joh. Friedrich**: Palästina, oder historisch-geographische Beschreibung des jüdischen Landes zur Zeit Jesu, zur Beförderung einer anschaulichen Kenntniss der evang. Geschichte für Religionslehrer u. gebildete christliche Bibelleser. Dritte vermehrte u. verbesserte Auflage. Zeitz 1821. In der Webelschen Buchhandlung. 4°.

361 **Schwartner Martin** von: Statistik des Königreiches Ungarn. Ein Versuch. I. Theil. Zweyte, vermehrte u. verbesserte Ausgabe. Ofen, gedruckt mit Königl. Universitäts-Schriften. 1809. 4°.

362 [—] II. u. III. Theil. 1811.

363 Dr. **Wiegand August**: Lehrbuch der allgemeinen Arithmetik für Gymnasien, Real- u. höhere Bürgerschulen, sowie für Hauslehrer u. zum Gebrauche beim Selbstunterrichte. Halle. Lippert & Schmidt. 1844. 4°.

364 **Wigand Otto** (typ.): Slavismus u. Pseudomagyarismus. Vom aller Menschen Freunde, nur der Pseudomagyaren Feinde. Leipzig 1842. 4°.

365 **Kadavý Jan**: Wzájemnost we příkladech u Čechoslowanů. W Pešti. Tisk a papir Josefa Beimela 1843. 4°.

366 Dr. **Mudroň Mihály**: A felvidék. Felelet Grünwald Béla hasonnevű politikai tanulmányára. Pozsony. 1878. Nyomatott Kaminek Rezsőnél. A szerző tulajdona. 4°.

367 **Kordoš Gustáv**: Návod k methodickému vyučovaniu v počtoch pre národních učiteľov, seminaristov a vychovavateľov. Svązok I. Kruh čísel od 1—20. V Skalici tlačou Fr. X. Škarnycla Synov. 1868. 4°.

368 [—] Svązok II. Kruh čísel (1 - 100) 1—1000 a vyše tisíc.) 1870.

369 **Sasinek V. Franko**; Slovenský Letopis pre historiu, topografiu, archaeologi a ethnografiu. Ročník I. Sošit 1—4. V Skalici tlačou Joz. Škarnicla 1876. 4°.

370 [—] Ročník II. Sošit 1—4. 1877.

371 [—] Ročník III. Sošit 1—4. 1870.

372 [—] Ročník IV. Sošit 1—3. 1880.

Digitized by Google

373 Dr. **Wagner A. Ján**: Nebo a zem. Populárna astronomia. S mnohými zväčša samým pôvodcom kreslenými obrazcami a jednou prílohou. Ružomberok. Tlač. a nákl. knihtlačiarne Karla Salvu. 1890. 4°.

374 **Pauliny-Tóth Viliam**: Slovenské bájeslovie. Sošit I. Turč. Sv. Martin. Tlačou knihtl. úč. spolku. Nákladom spisovateľovým. 1876. 4°.

375 **Klimeš P. Filip**: Abrahama Norova putování po svaté zemi r. 1835. Podlé druhého vydání zčestěné od P. Filipa Klimeše. Díl I. (S 8. vyobrazeními). Musejních spisů č. 39. V Praze. V komisi knihkup. V. Řivnáče. 1851. 4°.

376 **Jireček Josef**: Viléma hraběte Slavaty děje Království Uherského za panování Ferdinanda I. Sv. I. Od leta 1526—1546. Ve Vidni. Nákladem administraci Slovenských Novín. 1857. 4°.

378 **Palacký František**: Dějiny národa českého. Dílu I. Částka 2. Od r. 1125 do 1253. W Praze. Nákladem knihkupectví J. G. Kalve. 1854. 4°.

379 [—] Sv. I. Od r. 1253 do 1282. V Praze 1874. Nákladem knihkupce F. Tempského.

380 [—] Sv. II. 1875.

381 [—] Dílu II. Částka II. Od r. 1333 - 1403. Oddelení I. 1876.

382 [—] Dílu II. Částka II. Od r. 1333 - 1403. Oddelení II. 1876.

383 [—] Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Dle původních pramenů. Dílu III. Částka I. Od r. 1403—1424 čili od počátku nepokojův husitských až po smrť Žižkovu. V Praze. Nákladem knihkupectví J. G. Kalve a pomoci českého museum. 1850. 4°.

384 [—] Dílu III. Částka 2. Od r. 1424—1439 čili od Žižkovy do Albrechtovy smrti. 1851.

385 [—] Dílu IV. Věk Jiřího z Poděbrad. Částka 1. Od r. 1439—1457 čili od smrti krále Ladislava. Nákladem knihkupce Bedřicha Tempského. 1857.

386 [—] Díl IV. Věk Jiřího z Poděbrad. Částka 2. Od r. 1457 - 1471 čili do smrti krále Jiřího. 1860.

387 [—] Díl V. Věk Jagellonský. Částka I. Kralování Wladislwa II. Od r. 1471—1500.—1865.

388 [—] Díl V. Věk Jagellonský. Částka II. Kralování Wladislawa II. a Ludwika I. Od r. 1500—1526.—1867.

389 **Šembera Alois Vojtěch**: Západní Slované v pravěku. S mapou Germanie a Illyrie. Pomoci slavného moravského výboru zemského. Ve Vídni. Nákladem spisovatelovým. 1868. 4°.

390 **Dr. G. L. Kriegk**: L. C. Schlosser's Weltgeschichte für das deutsche Volk. Unter Mitwirkung des Verfassers bearbeitet. I. Band. Frankfurt a. M. 1844. Franz Varrentroop's Verlag. Ph. Krebs. 4°.

391 [—] II. Band.

392 [—] III. Band. 1845.

393 [—] IV. Band. 1846.

394 [—] V. Band. 1846.

395 [—] VI. Band. 1847.

396 [—] VII. Band. 1847.

397—398 [—] VIII. Band.

399—400 [—] IX. Band. 1849.

401 - 402 [—] X. Band. 1849.

403—404 [—] XI. Band. 1850.

405—406 [—] XII. Band. 1851.

407—408 [—] XIII. Band. 1852.

409—410 [—] XIV. Band. 185³/₄.

411—412 [—] XV. Band. 1854.

413 [—] XVI. Band. 1854.

Digitized by Google

414 - 415 [—] XVII. Band. 1855.

416 [—] XVIII. Band. 1856.

417 [—] XIX. Band. 1857.

418 **Tomek W. Wladiwoj:** Novější dějepis rakouský. (Od r. 1526 do r. 1860.) V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty. 1887. 4°.

419 **Gfrörer A. F.:** Geschichte Gustav Adolphs, König von Schweden u. seiner Zeit, für Leser aus allen Ständen Stuttgart u. Leipzig. Druck u. Verlag von L. F. Rieger & Comp. 1837. 4°.

420 **Flawius Josef:** O Válce Židowské knihy sedmery, spolu s geho žiwotem a gak spisowatele, tak y země a města toho národa wyobrazenjm, znowu na Swětlo wydany. W Lewoči r. 1805. Wytiskl Karl Josef Mayer, c. kr. privil. Impressor. 4°.

421 **Palacký Franz:** Würdigung der alten böhmischen Geschichtschreiber. Eine von der k. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften gekrönte Preisschrift. Prag. In Commission bei A. Vorrosch. 1830. 4°.

422 **Potkonitzky Adam:** Freimüthige Untersuchungen über die Krönung in Ungarn u. andre damit verknüpfte Gegenstände des ungarischen Staatsrechts. Nach Veranlassung des Grossingischen darüber herausgegeben Aufsatzes. Pressburg bei Anton Löwe. 1790. 8°.

423 **Lamartine M. A.:** Historie Girondinů. Z francouzského přeložil Václ. Vojáček. Díl I. V Praze. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. 1851. 8°.

424 [—] Díl II.

425 [—] Díl III.

426 [—] Díl IV. 1852.

427 [—] Díl V. 1852.

428 [—] Díl VI. 1852.

429 [—] Díl VII. 1852.

430 [—] Díl VIII. 1852.

431 **Sasinek V. Fr.:** Aeltere u. neuere Magyarisirungs-Versuche in Ungarn mit besonderer Rücksicht auf die Slovaken. Prag. Verlag von Fr. Urbánek. 1876. 8°.

432 **Heckenast Gustav** (Naklad.): Die ungarische Revolution. Kurzgefasste Schilderung der jüngsten Zeitereignisse in Ungarn u. Siebenbürgen von einem Augenzeugen. Zweite verbesserte u. mit wichtigen Aktenstücken vermehrte Auflage. Pesth 1850. 8°.

433 **Lelewel Joachim:** Polska odradzająca sie, czyli dzieje polskie od r. 1795. Potocznie opowiedziane. Bruxella. W druk. P. J. Vogleta. 1836. 32°.

434 **Rakovec Dragutin:** Mali Katekizam za velike ljude. U Zagrebu. Mit deutscher Übersetzung von R. v. Zatarovič. Tiskem kr. pr. ilirske nar. tiskarne dra. Ljudevita Gaja.1842. 32°.

435 **Pospišil Ján H.** (vyd.): Vesna. Almanach pro kwetaucj swět. 1839. Ročnjk třetj. Se dwěma rytinami. W Praze. 16°.

436 **Bozzi Ferdinand:** Scelta nuovissima di prose italiane tratte dai piu celebri autori antichi e moderni. Tomo Terzo. Vienna, presco Schrämbl, Librajo. 1837. 8°.

437 [—] Tomo quarto.

438 **Ludwik Josef Myslimir:** Lafontainův Romulus, prwnj král římský. Nákladem Jána Hostivita Pospišila. W Hradcy Králowé nad Labem a Orlicy. 1826. 16°.

439 **Schiebler Charles:** Les aventutes de Télémaque, fils d' Ulysse par Fénélon. Avec un vocabulaire. Septiéme èdition. Leipzic. Frédéric Volckmar. 8°.

440 **Hanka Václav:** Gesnerowy idylly. W Praze u Boh. Haase, Jos. Krause a W. Endrsa 1819. 16°.

441 **Anakreon:** Gedichte, nebst zwey anderen anakreontischen Gedichten und den Oden der Sappho. Aus dem griechischen in die Versarten des Originals übersetzt. Leipzig bey Weidmanns Erben und Reich. 1776. 16°.

442 **Goldsmith Oliver:** Der Landprediger von Wakefield. Eine Erzählung aus

Digitized by Google

dem Englischen übersetzt durch Karl Eduard von der Ölsnitz. Mit einer Einleitung. Leipzig. F. A. Brockhaus 1833. 8°.

443 **Ziegler Josef Liboslaw:** Příběhowé Telemacha, syna Ulysova, gež sepsal František Fenelon, arcybiskup a wéweda Kambreyský, z gazyka pak Francauzského přeložil Jos. Lib. Ziegler, Baccalaureus pjsma swatého a pastýř duchownj w Dobřanech. Prwnj wydánj nákladem Krameryusowých dědiců. W Praze. 1817. W české nowinářské expedycý. 8°.

444 [–] Část druhá. 1815.

445 **Rabener Gottlieb Wilhelm:** Satiren. Zehnte Auflage. Leipzig im Verlage der Dyckischen Buchhandlung. 1771. 8°.

446 **Russi Antun:** Ugodne pripovësti pridëlane iz italianskoga u illirski jezik. U Zagrebu i Lipsku. Kod Milana Hiršfelda. 1838. 8°.

447 **Florian M.** de: Guillaume Tell eu la suisse libre. Mit grammatischen u. historisch-geographischen Bemerkungen u. einem erweiterten Wörterbuche neu herausgegeben von Dr. Ed. Hoche. Achte Ausgabe. Leipzig: Ernst Heischer. 1844. 8°.

448 ? ? Rusalka dniestrovaja. (Ruthenische Volks-Lieder. U Budymě, Písm. Korol. Všeučilišča peštanskogo. 1837.

449 **Rakovac D., Vraz St., Vukotinović L.:** Kolo. Članci za literaturu, umětnost i narodni život. Kujiga I. (Troškomi izdavaocah). U Zagrebu. Tiskom k. p. ilir. nar. tiskarne dra Ljudevita Gaja. 1842. 8°.

450 **Tumler** (typ.): Universalis Sanctio de Delictis eorumque Poenis. Neosolii 1787. 16°.

451 **Bartoš František:** Anthologie z národních písní československých, kterou ze zbirek K. J. Erbena, F. Šušila, J. Kollára, J. V. Kamaryta a j. učinil. V Praze. Nakladatel Fr. A. Urbánek. 1874. 4°.

452 **Schevrlay Mathias:** Poetica usibus inprimis scholasticis destinata. Schemnicii. typ. Fr. Jo. Sulzer. 1821. 16°.

453 [—] Compendium grammaticae hungaricae in usus scholarum. Schemnicii sumt. auctoris. 1813. 16°.

454 **Preradović P.:** Nove pjesme. Drugo izdanje. U Zagrebu. Tiskom Franje Župana. 1851. 8°.

455 **Vraz Stanko:** Narodne pësni ilirske, koje se pëvaju po Stajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. Razdělak I. U Zagrebu. K. p. ilir. nar. tiskarna dra Ljudevita Gaja 1839. 8°.

456 **Mladež jugoslavianska:** Srbske narodne piesme. Sa prevodom českijem a časti polskijem. Čisti dobitak pripada českome narodnome kazalištu. U Zlathome Pragu 1852. Tiskom K. Jerabkove. 8°.

457 **Záborský Jonáš:** Žehry. Básně a dvě řeči. Ve Vidni v tiskárni Mechitaristů. 1851. 8°.

458 **Sakcinski Ivan Kukuljević:** Juran i Sofia ili Turci kod Siska, junačka igra u trih činih. U Zagrebu. Tiskom k. p. i. n. tiskarne dra Ljudevita Gaja 1839. 8°.

459 **Luborecký Michal:** Jinoch v pouti po Slovanstvě. V Balaš-Ďarmotech 1857. Rýchlolisem Lad. Kék. 8°.

460 **Griepenkerl Wolfgang Robert:** König Oedipus. Tragödie des Sophokles. Berlin, Posen und Bromberg. Druck und Verlag von E. S. Mittler. 1835. 8°.

461 **Tyl Josef Kajetan:** Častmjr. Dramatická báseň we 2. oddělenjch. W Praze. 1838. W knjžecj arcibisk. knihtiskárně, řjzenjm a nákladem W. Špinky. 8°.

462 **Chomiakov A. S.:** Stichotvorenij. Moskva v tipogr. A. Semena. 1844. 8°.

463 **Weidmann Joh. Georg:** Sapphos Oden nebst mehren Fragmenten derselben. Übersetzt, erklärt und mit lateinischer Paraphrase versehen. Auf Kosten des Verfassers. Würzburg 1822. Gedruckt bey Jos. Dorbath. 8°.

464 **Schmiedbauer & Holzwarth** (nakl.): Harmonies poétiques et religienses. Vienne. De l' imprimerie de noble de Schmiedbauer & Holzwarth. 1847. 8°.

465 **Tennyson Alfred:** Enoch Arden. Poslovenčil Samo Bodický. V Lučenci. Tlačou Šimona Róth a 1885. 16°.

Digitized by Google

466 **Vraz Stanko:** Glasi i dubrave žeravinske. Povjestie. U Zagrebu. Tiskom k. p. ilir. nar. tiskarne dra Ljudevita Gaja. 1841. 16°.

467 **Shakespeare William:** Saemmtliche dramatische Werke übersetzt im Metrum Originals. XX. Bändchen. Wien. Druck u. Verlag von J. P. Sollinger. 1825. Ein Wintermaerchen von Krause. Titel u. Vignetten litopraphirt bei Josef Trentsensky in Wien. 16°.

468 **Minčetić Vladislav:** Trublja Slovinska. Tiskana u Jakinu godine 1665. U Zagrebu. Tiskom Franje Župana. 1844. 16°.

469 **Duchnovič Alexander:** Dobrodietel prevyšaet bogatstvo. Igra v trech diestviach po prostonarodnomu izrečenijo v polzu naroda Karpato-russkogo. V Peremyšli. Typ. sobora russkich Krilosan. 1850. 16°.

470 **Schiller Fridrich von:** Don Carlos, Infant von Spanien. Ein dramatisches Gedicht. Neueste Auflage. Wien 1816. Bey B. Ph. Bauer. 16°.

471 **Camoen:** Die Lusiade des Camoens. Aus dem Portugiesischen in Deutsche Ottavereine übersetzt. I. Theil. Wien 1828. Gedruckt und verlegt bey Chr. Fr. Schade. 16°.

472 **Priašovsky:** Pozdravenie Rusinov na god 1852 ot literaturnago zavedenia. V Budinie pismenami Carsk. vseučil. peštianskago. 16°.

473 **Mickiewicz Adam:** Pisma na nowo przejrzane, depołnione, i za ze zwoleniem jeho w tém siódmem s kolei wydaniu do druku podane. Tom I. Pan Tadeusz. Paryž 1844. 8°.

474 [—] Tom II. Dziady.

475 [—] Tom III. Konrad Wallenrod. Grażyna. Ballady i Romanse. Sonety. Wiersze Oryginalne.

476 [—[IV. I. Tłumaczenia vierszem. II. Proza. Księgi Narodu i Pielgrzymstwa polskiego. Pisma rozmaite.

477 **Skačanský Miško:** Jánošik. Smutnohra v piatich jednaniach. Dramat. spisov sv. 1. v Prahe. V komissii knihkupectva dra Grégra a Ferd. Dattla. 1830. 16°.

478 **Podhradský J.** Holuby a Šulek. Smutnohra v 5 jednáňu. Vidaná na napomoženja druhej slovenskej školi evang. v Pešti. (V Starej Slovenčiňe, v Tatrách žijúcej.) V Pešti. 1850. Tiskem J. M. Trattner-Károlyiho. 8°.

479 **Zaleski Bohdan:** Poezija. Paryž 1841.

480 **Ortlepp Ernst:** Lieder eines politischen Tagwächters. Stuttgart. Verlag der Franckh'schen Buchhandlung. 1843. 8°.

481 **Štulc Wáclaw Sw.** (prekl.): Konrad Wallenrod. Powěsť děgepisná z děgůw litewských a pruských. W Praze 1837. W Knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, řjzenjm a nákladem Wáclawa Špinky.

482 **Szumszki Tomasz:** Pietr Wielki czyli Miłóść Monarchy do Narodu. Tragedya oryginalna w 5. Aktoch. Któż wszystkim dogodził? W Poznaniu 1819. 8°.

483 **Trokan Ján:** Mijawa s nowim wekom. Básen we čtirech zpewoch. W Skalici pismom a tlačiwom Fr. Xaw. Škarnicla a Sinow. 1851. 8°.

484 **Čojkovič Čubor Černogorec:** Pievannija Cernogorska i Hercegovačka sabrana Čubrom Čojkovićem Cernogorcem po i nim izdana istim. (Volkslieder der Montenegriner und Herzegowinaer Serben.) U Laipcigu, pečatano kod Berh. Tauchnica Juniora. 1837. 4°.

485 **Tablic Bohuslaw:** Uměnj Básnjřské, které we Francauzskem gazyku Boileau Despreaux we čtyřech zpěwjch složil, w česko-slowenský pak gazyk přeložil. W Budjně, w kral. Universické tiskárně 1832. 8°.

486 **Klácel Fr. Matauš:** Básně. Swazek druhý. W Brně, tiskem Rudolfa R hrera. 1837. 4°.

487 **Štúr Ludevit:** O národnich pisních a pověstech plemen slovanských. Sp sů musejnich číslo XLVI. W Praze 1853. V Kommissi u Frant. Řivnáče. 4

488 **Chomiakov A. S.:** Dimitrij Samozvanec, tragedija v piati djejstvijach. Mock a. V tipografii Lazarevých Instituta Vostočních Jazykov. 1833. 4°.

489 **Vinařický Karel:** P. Virgilia Maróna Spisy básnické. Z latiny přelo il. Obsah: Aeneida. Zpěvy pastýřské. Zpěvy rolnické. Spisů musejních číslo XL. V Praze. V Kommisi knihkupectví V. Řivnáče. 1851. 4°.

Digitized by Google

490 **Záborský Jonáš:** Divadelné hry. Vychádzaly v Uhor. Skalici, ako príloha ku Sokolu v r. 1867 1869 od strany 237 doplnené tamže. V Skalici 1870. Tlačou synov Fr. X. Škarnicla. 4°.

491 **Dr. Kodym F. S.:** Hospodářské noviny. Vydávány od c. k. vlastensko-hospodářské společnosti v Království Českém. Ročník VI. V Praze 1855. Tiskem Bedřicha Rohlíčka v arcibiskupském Semináři. 4°.

492 **Hurban M. J.:** Slovenskje Pohladi na vedi, umeňja a literaturu. Ďjel I. V Skalici v tlačjarňi Fraňa Xaveria Škarnicla a sinou 1851. 4°.

493 **Lichard G. Daniel:** Obzor. Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život. Ročník 1. a 2. V Skalici 1864. Pismom a tlačou Synov F. X. Škarnycla. 4°.

494 [—] Ročník 3. 1865.

495 [—] Ročník 4. 1866.

496 [—] Ročník 5. 1867.

497 [—] Ročník 7. 1869.

498 **Mikeš Frant. O.:** Beseda. Náučný časopis pro každého čtenáře. Ročník I. V Praze. Tiskem dra E. Grégra. Nákladem vlastním. 1864. 4°.

499 [—] Ročník II. 1865. Tiskem Steinhausra a Nováka.

500 **Mikovec B. Ferdinand:** Lumír. Belletristický týdenník. První díl. V Praze. 1851. Tisk a sklad K. Jeřábkové v Uršulinské ulici. 4°.

501—503 [—] Druhý díl. 1851. Druhý ročník. Díl první. 1852. Druhý ročník. Díl druhý. 1852.

504 - 505 [—] Třetí ročník. 1853. Díl I. a II.

506 - 507 [—] Čtvrtý ročník. 1854. Díl I. a II.

508 - 509 [—] Páty ročník. 1855. Díl I. a II.

510 (—) Šestý ročník 1856. Díl II.

511—512 [—] Sedmý ročník 1857. Díl I. a II.

513 **Dr. Purkyně Ján a Krejčí Ján:** Živa. Časopis přírodnický Ročník I. Pomoci Matice české. V Praze. Tiskem Bedřicha Rohlíčka v arcibiskupském Semináři. 1853. 4.°

514 [—] Ročník II. 1854.

515 **Universitná c. k. tiskáren:** Wěstník wlády zemské w králowstwí Uherskem. IV. Ročník I. Půlletí. I. XII. Částek. 1853. W Budíně. 4°.

516 [—] XIII. Částka. Wydaná a rozeslaná w německém samotném vydání dne 25. července 1853.

517 **Chrástek Michal:** Letopis Matice Slovenskej, v tisícročnú pamäť pokresťanenia Slovákov a zavedenia písemnosti slovanskej. 1863. Ročník I. Z naloženia prvého valného shromaždenia tejže Matice. Matičných spisov č 1. Vo Viedni 1864. Tlač Kar. Goriška. 4°.

518 **Matica Slovenská:** Letopis Matice Slovenskej. Ročník II. Matičných spisov č. 5. Turč. Sv. Martin. Kníhtl. úč. spolok 1870. 4°.

519 [—] Národní Kalendár na obyčajný 365 dní majúci rok po narodení Krista Pána 1866. Ročník I. Matič. spisov č. 6. V B. Bystrici 1865.

520 [—] Narodní Kalendár na rok 1867. Ročník II. Matič. spisov č. 10. 1866.

521 [—] Letopis. Roč. III. a IV. Sv. I. Matič. spisov č. 11. V B. Bystrici 1867.

522 [—] Pamätník Matice Slovenskej ku tristoročnej oslave Mikuláša Šubića Zrínskeho, konanej na Slovensku. Matič. spisov č. 12. V B. Bystrici. 1866.

523 [—] Letopis. Roč. III. a IV. Sv. II. Matič. spisov č. 14. V B. Bystrici 1867.

524 [—] Letopis. Roč. V. Sv. I. Matič. spisov č. 15. V B. Bystrici 1868.

525 [—] Letopis. Roč. V. Sv. II. Matič. spisov č. 17. V B. Bystrici 1868.

526 - 527 [—] Letopis. Roč. VI. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 18. 19. V B. Bystrici 1869.

528 [—] Vďačnej pamiatke Jeho Excellencie osvieteného a najdôstojnejšieho pána pána Štefana Moysesa ... 5. júl 1869. Matič. spisov č. 20. V B. Bystrici rýchlotlačou vdovy F. Macholda 1869.

Digitized by Google

529—530 [—] Letopis. Roč. VII. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 22. a 23. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok 1870.

531—532 [—] Letopis. Roč. VIII. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 24. a 27. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok. 1871.

533 [—] Úvahy o slovenských povestiach. Spísal Pavel Dobšinský. Matič. spisov č. 28. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok 1872.

534—535 [—] Letopis. Roč. IX. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 29. 31. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok 1872.

536—537 [—] Letopis. Roč. X. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 32. 34. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok. 1873.

538—539 [—] Letopis. Roč. XI. Sv. I. a II. Matič. spisov č. 35. 38. Tlač. Sv. Martin. Kníhtlač. úč. spolok. 1875.

540 [—] Archív starých československých listín, písemností a dejepisných pôvodín pre dejepis a literatúru Slovákov. Sostavil Franko V. Sasinek. Diel I. Sv. I. Matič. spisov č. 30. Turč. Sv Martin. Tlačou kníhtlač. úč. spolku. 1872. 4°.

541 [—] Diel II. Sv. I. Matič. spisov č. 33. Turč. Sv. Martin. Tlačou kníhtlač. úč. spolku. 1873.

542 **Museum Království Českého**: Nowočeská bibliotheka. Č. XI. Frant. Pixy: Klíč štěpárský. W Praze. W kommissi u Kronbergra a Řiwnáče. 1848. 4°.

543 [—] Č. XV. Ign. Jána Hanuše: Rozbor Filosofie Tomáše ze Štitného. V Praze v kommissi u F. R. Řivnáče. 1852.

544 [—] Č. XIV. Fr. L. Čelakovského: Mudrosloví slovanského národu v příslovích. V Praze v kommissi u Fr. R. Řivnáče 1852. 4°.

545 [—] Č. XVII. Fr. L. Čelakovského: Čtení o srovnavací mluvnici slovanské. V Praze v kommissi u Fr. R. Řivnáče 1853.

546 [—] Č. IV. Kristofa Haranta z Polčic: Cesta do země svaté a do Egypta. Díl I. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1854.

547 [—] Díl II. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1855.

548 [—] Č. XVIII. Václava Vlad. Tomka: Dějepis Prahy. Díl I. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1855. 4°.

549 [—] Díl II. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1871.

550 [—] Díl III. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1875.

551 [—] Díl IV. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1879.

552—554 [—] Díl V.—VII. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1882. 1885. 1886.

555—558 [—] Výbor z literatury české. Díl II. Z počátku XV až ku konci XVIII. století. Od Kar. Jar. Erbena. Části I. Sv. 1. Části I. Sv. 2. Části I. Sv. 3. Části I. Sv. 4. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1868. 4°.

559 [—] Nestorův letopis ruský. Přel. Kar. Jar. Erben. Spisu musej. č. 88. V Praze v kommissi kněhk. Fr. Řivnáče 1867. 4°.

560 [—] Soustáti severo-americké a jeho ústava, dle nejlepších a nejnovejších pramenů sestavil Jakub Malý. Spisů musej. č. 124. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1872. 4°.

561 [—] Thómy z Štitného knihy naučení křesťanského. Z rukopisu musejního, k vydaní upravil Ant. Jar. Vrťátko. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1873.

562 [—] Č. XXI. Fr. L. Čelakovského: Čtení o počátcích dějin vzdělanosti a literatury národů slovanských. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1877.

563 [—] Č. V. Václava Březana: Život Petra Voka z Rosenberka. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1877.

564 Č. XXIV. Karla Tieftrunka: Dějiny Matice České. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1881.

5 5 [—] Č. XXV. Tomáše V. Bilka: Dějiny konfiskaci v Čechách po r. 1618. Část I. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1883. 4°.

566 [—] Č. XXV. Část II. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče 1883.

567 [—] Č. XXVI. Dr. Frt. Jeřábka: Stará doba romantického básnictví. Příspěvek k českým studiim o poesii světové. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1883. 4°

Digitized by Google

568 [—] Č. XXVII. Konst. Jirečka: Cesty po Bulharsku. V Praze v kommissi u Fr. Řivnáče. 1888.

569 [—] Dra J. L. Píče: Dějiny národa ruského. Díl I. V Praze 1889.

570 [—] Dra Zik. Wintera: Kulturní obraz českých měst. Díl I. V Praze 1890.

571—574 [—] Časopis Musea Království Českého. 1850. XXIV. Roč. Sv. 1—4. V Praze. Nákladem Českého Museum.

575—578 [—] 1851. XXV. Roč. Sv. 1. 3. 4.

579—582 [—] 1852. XXVI. Roč. Sv. 1—4.

583—586 [—] 1853. XXVII. Roč. Sv. 1—4.

587—588 [—] 1854. XXVIII. Roč. Sv. 1—2.

589—590 [—] 1854. XXVIII. Roč. Sv. 3. 4.

591—594 [—] 1855. XXIX. Roč. Sv. 1—4.

595—598 [—] 1856. XXX. Roč. Sv. 1—4.

599—602 [—] 1856. XXXI. Roč. Sv. 1—4.

603—605 [—] 1858. XXXII. Roč. Sv. 2. 3. 4.

606—608 [—] 1859. XXXIII. Roč. Sv. I—3.

609—611 [—] 1860. XXXIV. Roč. Sv. 2—4.

612—613 [—] 1861. XXXV. Roč. Sv. 1—2.

616—619 [—] 1862. XXXVI. Roč. Sv. 1—4.

620—623 [—] 1863. XXXVII. Roč. Sv. 1—4.

624—626 [—] 1864. XXXVIII. Roč. Sv. 1—4.

628—631 [—] 1865. XXXIX. Roč. Sv. 1—4.

632—635 [—] 1866. XL. Roč. Sv. 1—4.

636—639 [—] 1867. XLI. Roč. Sv. 1—4.

640—643 [—] 1868. XLII. Roč. Sv. 1—4.

644—647 [—] 1869. XLIII. Roč. Sv. 1—4.

648—651 [—] 1870. XLIV. Roč. Sv. 1—4.

652—655 [—] 1871. XLV. Roč. Sv. 1—4.

656—659 [—] 1872. XLVI. Roč. Sv. 1—4.

660—662 [—] 1873. XLVII. Roč. Sv. 1. 3.

666—669 [—] 1873. XLIX. Roč. Sv. 1. 3. 4.

670—673 [—] 1876. L. Roč. Sv. 1—4.

674—677 [—] 1877. LI Roč. Sv. 1—4.

678—681 [—] 1878. LII. Roč. Sv. 1—4.

682—683 [—] 1879. LIII. Roč. Sv. 1—3.

686—687 [—] 1880. LIV. Roč. Sv. 2—4.

688—690 [—] 1881. LV. Roč. Sv. 1—4.

691—693 [—] 1882. LVI. Roč. Sv. 1—4.

694—696 [—] 1883. LVII. Roč. Sv. 1—4.

697—699 [—] 1884. LVIII. Roč. Sv. 1—4.

700—702 [—] 1885. LIX. Roč. Sv. 1—4.

703—705 [—] 1886. LX. Roč. Sv. 1—4.

706—709 [—] 1887. LXI. Roč. Sv. 1—4.

710—711 [—] 1888. LXII. Roč. Sv. 1—4.

712—713 [—] 1889. LXIII. Roč. Sv. 1—4.

714 [—] 1890. LXIV. Roč. Sv. 1—2.

Sostavil: *A. Halaša.*

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Veľké Pole a Pila. Miesto- a národopisná črta. Podáva *Karol A. Medvecký* 3
O pálení mŕtvol za časov pohanských. Píše *Veterán* 23
Púchovské starožitnosti. Dla nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a. Podáva *A. Halaša.* (Pokračovanie) 35
Zriedkavé a málo známe slová. Podáva *Iremsky* 43
Horalské spevky z Oravy. Podáva *Iremsky* 93
Moravsko a Nitransko. Podáva *Fr. V. Sasinek* 53, 63
Katalog knižnice dedičov Augusta Horislava Krčméryho, danej do opatery spoluvlastníctvu „Domu". Sostavil *A. Halaša* 68, 145
Miestne báje a skazky. Píše *Veterán.* (Pokračovanie so str. 110, roč. VIII.(81
Kronika brezovská. Podáva *Ján Drobný* 98
Príslovia, porekadlá a úslovia. Podáva *Miloslav Búľovský.* (Pokračovanie) 105
Bronzový nález v Bohuslaviciach. Podáva dr. *Ján Petrikovich* 112
Náleziská pojedinných mincí a numismatických pokladov v Uhorsku. Podáva dr. *Ján Petrikovich* 128
Artikule Poctivého Poriadku čižmárskych tovaryšov v Lipt. Sv. Mikuláši z r. 1697 131
Archív 138

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšie-menšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nestažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

SBORNÍK

MUSEÁLNEJ SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI.

Rediguje:

A. SOKOLÍK,
tajomník.

Ročník X.

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou knihtlačiarsko-účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.
1905.

Digitized by Google

Digitized by Google

Príloha ku číslu 3. Časop. Mus. slov. spoločnosti z r.

Roč. X. Sv

SBORNÍK
Musejnej slovenskej spoločnosti.

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1905.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Doba kráľa Vladislava IV. Podáva *Fr. V. Sasinek* 3
Kronika bańsko-štiavnická. (Pokračovanie zo Sborníka MSS., roč. VIII., str. 128) 13
Horalské spevky z Oravy. Podáva *Iremsky* 20
Príspevky k miestopisu Slovenska. Miestopisný soznam obcí, majerov významnejších vrcholov, vrchov, potokov a hraníc stolice Oravskej. Podáva *Alexander Kardoss* 30
Výlet do Demanovskej jaskyne. Napísal *Starohorský* 35
Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Sobrané od viacerých . . . 51
Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine. (IV. doplnok mincí kráľovstva uhorského.) Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 54
Povesti o zlatých pokladoch tatranských. Sdeľuje: *Josef Čižmář* . . 66
Archiv 75

Digitized by Google

Doba kráľa Vladislava IV.

Podáva *Fr. V. Sasinek.*

Prv, než pokročím k opísaniu doby kráľa Vladislava IV., za potrebné držím predložiť rodinu, ktorú po sebe zanechal Bela IV. († 3. mája 1270); a síce Maria Theodora, cisára východného, porodila mu:

Štefana, vojevodu Potisia a Zagorie (Sedmohradska);

Belu, vojevodu Slovenska, potom ale Slavonska;

Sv. Kunegundu, nevestu Boleslava čistotného, vojevodu poľského;

Sv. Margitu, narodzenú v turčianskom hrade nad Zniovom, potomne mníšku na Zajačom ostrove pri Budíne;

Alžbetu, vydatú za Henrika, vojevodu bavorského;

Annu, manželku haličského vojevodu, ktorý s ňou obdržal Mačvu (Srbsko) a splodil Kunegundu, vydatú za Ottokara II., kráľa českého;

Konstanciu, vydatú za Daniela, vojevodu ruského, ktorý s ňou splodil Michala, vojevodu Bosny a Belu, vojevodu Mačvy;

Helenu, manželku Boleslava pobožného, vojevodu krakovského;

Sabínu, manželku Moyša, palatína uhorského.

Ako z toho rodostromu, tak i z priateľstva, ktoré zachovával k Ottokarovi II., kráľovi českému, vysvitá duch slovanský Belu IV., kráľa uhorského, i väčšiny krajiny uhorskej. Tie pomery po smrti vojevodu Belu († 1269) a otca jeho, kráľa Belu IV., docela sa zmenily. Jeho nástupca Štefan V., bol ducha kumanského, protislovanského. Sotva že korunovaný bol za kráľa celého Uhorska, dal to cítiť Slovanom; čo keď pozorovala Anna, sestra jeho, sobrala drahoceniny, ktoré jej bol sveril umierajúci otec, a ušla s nimi do Čiech, ku kráľovi Ottokarovi. Tak učinili aj mnohí, ktorí predtým neboli priazniví Štefanovi a teraz báli sa jeho pomsty. I sama matka jeho, Mária, mala trpké dni na pokumančenom dvore jeho, kde Alžbeta, kumanská manželka jeho, viedla hlavné slovo; ale ešte toho roku vysvobodila ju smrť.

Štefan V. po ničom tak netúžil, ako po tom, aby sa pomstil na Ottokarovi. Aby mal zádrapku doňho, žiadal, aby vydal mu drahoceniny, ktoré sestra jeho Anna odniesla do Prahy, a vypudil uhorských ubehlíkov, ktorí našli útočište v Čechách. Keď Ottokar nechcel to učiniť,

Digitized by Google

spojil sa s jeho nepriateľmi a dal sa do vojny proti nemu, ktorá sa zakončila až roku nasledujúceho (1271) obapolným mierom, ktorý Štefan podpísal v tábore u Prešporka 3. júla, Ottokar ale 14. júla v Prahe[1]), a to s podmienkami nasledujúcimi: 1. Hranice medzi oboma, kráľovstvami budú tie, ktoré boly pri smrti kráľa Belu IV. Roztržky, ktoré by o tom povstaly, usporiadajú: arcibiskup ostrihomský a biskup holomúcky. 2. Štefan za seba a svojich nástupcov zrieka sa nárokov na Štýrsko, Korutansko, Kraňsko a Vindomarku. 3. Tenže zrieka sa nárokov na drahoceniny, ktoré Anna, vdova po bánovi z Mačvy bola odniesla do Čiech. 4. Tenže zrušuje smluvu s voglejským patriarchom učinenú, Ottokar ale sľubuje, že nebude podporovať princa Štefana, pohrobka po Andrejovi II., kráľovi uhorskom. 5. Hrady tých, ktorí boli uskočili do Čiech, pripadnú uhorskej korune; musia sa uspokojiť s tým, čo majú v Čechách; keby ale znepokojovali Uhorsko, Ottokar má im to odňať a ich vyhnať zo štátu českého. Štefan sľubuje, že takých vypudených nepríme do Uhorska, z tadiaľto odstráni. 6. Budúcne ani Štefan ani Ottokar takých ubehlíkov nebudú prijímať a ochraňovať. 7. Škody vojnou obapolne zapríčinené majú byť dľa ustáleného spôsobu vyrovnané. 8. Povstanú-li nové značnejšie roztržky, majú byť skrze arcibiskupa ostrihomského a biskupa holomúckeho usporiadané; menšie roztržky majú byť vyrovnané na hranici moravskej skrze hlavného župana prešporského a nitrianskeho, ako i skrze moravského nadkomorího a brnenského hradogrófa —; na hranici rakúskej skrze župana mošoňského a šopronského, ako i skrze kastellana z Haslavy a Viedeňského Novomesta —, na hranici štýrskej skrze hlavného župana železnomestského a salanského, ako i skrze zemského hajtmana a notára štýrskeho —, na hranici korutanskej, kraňskej a vindomarkskej, skrze bána slavonského a zemského hajtmana korutanského a kraňského. 9. Do tohoto mieru zatvára Štefan všetkých svojich spolusmluvcov: kráľov Francie a Sicílie, cisára byzantského, kráľa srbského, cára bulharského, kniežatá ruské, vojevodov ruských a veľkopoľských, bána Mačvy (Belu, syna Rostislavovho), a vojvodu bavorského; Ottokar ale: kráľov Spanie a Anglie, rímskeho kráľa Richarda, arcibiskupa mohúčskeho, devinského a solnohradského, s ich suffvaganami, pfalcgrófa rýnskeho, markgrófa mišnenského, vojevodu saského, braunšvaigského, brabantského a limburského, zemského grófa dvorinského, markgrófa braniborského a landsberského a vojevodu sliezskeho a kujavského. 10. Pravé vyplnenie tých podmienok zaručujú: za Štefana Karol, kráľ Sicilie a a Henrik, vojvoda bavorský, za Ottokára markgróf mišenský Henrik a braniborský Otto. 11. Krom arcibiskupov a biskupov oboch kráľovství prisahajú na zplnenie podmienok toho mieru: so strany Štefana: palatín Moses, nadpokladník Egid, slavonský ban Joachim Pektari a vojvoda zagorský, Matúš Čák atď.; nadkomorí Andrej Ričan, Jaroš z Fuchsbergu.

[1]) Vidz moje Dejiny kráľovstva uhorského II., 226 atď.

Digitized by Google

Jaroslav z Lövenbergu, nadhradogróf pražský Zbislav atď. 12. Má byť požiadaný pápež o potvrdenie tohoto mieru.

Bol-li ten mier učinený na „večné časy“, táto večnosť dlho netrvala a to tým menej, že ju zakončila náhla smrť kráľa Štefana († 6. aug. 1272).

Richard, kráľ rímsky a spojenec Ottokara, umrel 2. apr. 1272. Medzi dŕžavnými voličmi nastaly kortešačky; jedni boli za Rudolfa, grófa z Habsburgu, druhí za Ottokara. Poneváč na strane Rudolfa ukazovala sa väčšina, Joachim Pektari, bán Slavonie, dal sa s ním do vyjednávania o zasnúbení Andreja, mladšieho syna Štefanovho [1]); lebo starší jeho syn, Vladislav, už bol roku 1270 zasnúbený s Isabellou (Alžbetou), dcérou Karola I., kráľa Sicilie.

O tom svevoľnom výčine Joachima dozvedel sa Štefan, keď v lete r. 1272 šiel s vojskom do Srbska, aby potlačil roztržku medzi Dragutinom, jeho zaťom, a tohoto otcom, Urošom, vypuklú, a rozsrdený nad tým, náhlou smrťou zomrel [2]).

Vladislav IV. v pätnásty deň po smrti otcovej korúnovaný bol za kráľa, ale, poneváč bol len asi desaťročný, spravovanie krajiny vzala do rúk matka jeho Alžbeta, vezmúc k boku svojmu Joachima, bána Slavonie, čo zapríčinilo nespokojnosť v krajine. Keď sa o tom dozvedel pápež Gregor X., napomenul kráľa, aby pečoval o náboženstvo, v úcte mal služebníkov Božích, nasledoval radu dobrých, vyhýbal zlým radcom, miloval pokojamilovných, k Isabelle, ktorá mu určená je za manželku, láskave sa choval, pre moc jej otca, ktorý mu na radu a pomoc byť môže. Súčasne napomenul i krajinských biskupov, veľmožov a šľachticov, aby zachovali vernosť k nedospelému kráľovi.

Ottokar choval sa pokojne, ale uhorskí zradcovia pomútili jeho pomery k Vladislavovi. Egid, župan prešporský a kráľovský nadkomorí (summus camerarius), asi preto, že mu hodnosť nadkomorího odňatá a Joachimovi udelená bola, rozhnevaný, pomstil sa tým, že Prešporok zapredal Ottokarovi. Na to Henrik z Güssingu, ktorý r. 1270 zo strachu

---

[1]) Dominum Andream iuniorem regem Ungariae, quem proditorie subripuerat, volebat ipsius Rudolphi comitis filiae matrimonialis vinculi federe copulare. Henricus de Isernia, Ottcari, regis Bohemiae cancellarius, in literis ad Ladislaum III. (vlastne IV.), regem Hungariae. Či skutočne uchvátil Andreja, aby ho zaviezol do Habsburgu, to je neisté; isté je však, že ešte za života kráľa Štefana činené boly kroky podobné, a to bez jeho vedomia. Svedkom toho je i pozdejší Rudolfov list na staršiu kráľovnu Alžbetu, v ktorom stojí: Illius indissolubilis dilectionis identitas, quae cum clarae recordationis viro vestro .. noscitur exstitisse, dum adhuc viveret .. filiam nostram inclyto Andreae filio vestro cupientes matrimonialis vinculi federe conniri. Fessler-Klein: Geschichte von Ungarn. Leipzig, 1867. I. 422.

[2]) Cuius (Joachimi) detestanda perfidia faciente, felicis memoriae olim rex Stephanus, pater vester, dum filium suum ab eodem Joachimo subreptum per investigationis citae laboriosam festinaciam cuperat rehabere, ac etiam propter dolorem et inconsuetae fatigationis onus falce cerdelis fati extitit interemptus. Henricus de Isernia.

Digitized by Google

pred Štefanom V. bol uskočil do Čiech, závistivým okom vidiac, že Egid statkami v Rakúsku hojnejšie za zradu od Ottokara odmenený bol, než on, odišiel z Čiech do Uhorska, zavítal na kráľovskom dvore a, čo zasvätený do zámerov Ottokarových, nielen milostive prijatý bol, ale nazpät obdržal i svoje predošlé ztratené statky. Prihodilo sa i to, že spupný Henrik prišiel na Zajačom ostrove do zvady s princom Belom, vojvodom Mačvy, a zavraždil ho. Kráľovna a jej dvoraninovia mali sa k tomu zavraždeniu ľahostajne, majúc ho v podozrení, že je priaznivý Ottokarovi; ba Henrik vymenovaný bol i za bána Slavonie. Naproti tomu ale vyvypravené bolo pokrytské posolstvo k Ottokarovi, aby vyslovilo mu poľutovanie nad zavraždením princa, spolu ale požiadalo ho o navrátenie zaujatého Prešporka vo smysle mieru r. 1271 so Štefanom V. uzavreného; ale Ottokar, rozsrdený nad hanebným zavraždením princa Belu, švagra to svojho, nielen odoprel vyplnenie požiadavky, ale doliehal i na vydanie nešľachetného vraha; čo keď sa nestane, považovať to bude za urazenie spomenutého mieru a pomstí sa mečom. Táto odpoveď uviedla uhorský dvor do veľkej úzkosti, tak že prosil pápeža Gregora X. a Karola I., kráľa Sicilie, o prostredníctvo medzi Vladislavom a Ottokarom. Ačkoľvek r. 1273 i pápež i kráľ Sicilie konali to prostredníctvo, predsa hroziace nebezpečenstvo nezažehnali. Krem toho vyskytla sa nová príhoda, ktorá Ottokara urazila.

Svrchu spomenutý Egid, opustiac Ottokara a od neho za zradu obdržané statky v Rakúsku, odvážil sa k návratu do Uhorska a prišiel k Prešporku. Posádka, majúc ho za človeka a dôverníka Ottokarovho, otvorila mu bránu; ale Egid oklamal ju a podriadil Prešporok dvoru uhorskému, a županom prešporským stal sa Joachim Pektarí. Ani na tom nebolo dosť dvoru uhorskému, ale Egid stal sa bánom Mačvy, ktorou predtým vládol princ Bela, Henrikom hanobne zavraždený. Tým spôsobom vojna bola nezbytná.

Uhri už vo februári r. 1273 vtrhli do Moravy, Rakúska, Štýrska a Korutanska, a odvliekli odtiaľ mnoho zajatých. Ottokar, prekvapený tým, nemal ešte válečnú hotovosť sriadenú, a tak len šľachta tých napadnutých krajín spojila sa k činu, vtrhla do pannonského Uhorska, až po Ráb, zajala jej veliteľa, Jakuba, biskupa piatikostolského, a mnohých šľachticov, a odvliekla do Rakúska. V máji vrútili sa cez rieku Moravu na Slovensko, až k Nitre, ktorú vydrancovali, podpálili, obyvateľov, ktorí sa boli do kostola utiahli, povraždili a s korisťou nazpät za rieku Moravu sa navrátili. Ottokar až v júli prikázal vojsku, aby sa k mes[illegible] Laa (Láb nad Dyjou) spolu do tábora shromaždilo; ale Henrik z Gü[illegible]singu, prv, než sa bolo vojsko Ottokarovo shrnulo ta, s 30.000 mužmi prekročil rieku Moravu a vrhol sa na onen tábor; v tom prišiel i Ottok[illegible] so 60.000 mužmi. Henrik dal sa na zpiatočnú cestu až za Váh. Ottok[illegible] spiechal za ním, ale neosmelil sa prekročiť Váh a dal sa dobývať Deví[illegible],

Digitized by Google

Čachtice a iné slovenské hrady. Rozplašeným slovenským obyvateľom dal oznámiť, aby sa navrátili a svojho hospodárstva bedliví boli, že sa im neublíži nič pod ochranou českého kráľa. Prešporok odovzdal ochrane viedeňských, Sv. Jur a Trnavu viedeňsko-novomestských mešťanov, potom ale dal položiť most cez Dunaj; v auguste prešiel po ňom do pannonského Uhorska a zmocnil sa ho od Lajty až po Rábu. Sem ho došla zpráva, že 29. sept. 1273 Rudolf z Habsburgu proti jeho vôli vyvolený je za kráľa rímskeho.

Medzi tými, ktorí blahoželali Rudolfovi, bola i kráľovna Alžbeta a pri tej príležitosti obnovila i tú predošlú žiadosť, aby s jej synáčkom Andrejom zasnúbil jednu z dcéročiek svojich [1]). Poneváč Ottokar neuznal Rudolfa za kráľa rímskeho a volaný nedostavil sa do snemu dŕžavného, vyhlásený bol za nepriateľa dŕžavy. Tušil, že bude mať nesnádzky s Rudolfom a uzavrel prímerie s dvorom uhorským, kým nebude ustálený a uskutočnený i mier. Uhorský dvor bol s tým usrozumený, a to tým viac, že neblahé pomery nastaly v krajine.

Spupné vladárenie Alžbety a Joachima Pektari rozdvojilo krajinu: jedna strana držala sa Vladislava, druhá jeho mladšieho brata Andreja. Na čele tejto bol Henrik, bán Slavonie, ktorý uchvatil aj Andreja a odviedol so sebou do Slavonie [2]). Z toho povstala r. 1274 domáca vojna, v ktorej Henrik pri Bukonšumle zahynul. Aby sa utíšily mysle, Andrej vymenovaný bol za vojvodu Slavonie a Horvatska, bánom ale stal sa Dyonis. Tým spôsobom bratia boli smierení, áno, Vladislav opäť obrátil sa na Rudolfa s prosbou, aby brata jeho Andreja učinil zaťom svojím; ale Rudolf nebol hotový učiniť tak bez zásluh Ladislavových [3]).

I Ottokar i Rudolf usilovali sa získať sebe Vladislava. Ottokarovi záležalo na tom, aby započaté vyjednávanie o mier s Vladislavom prišlo ku koncu. V tom smysle účinkovai i Karol I., kráľ Sicilie, u zaťa svojho Vladislava, ako i Henrik, vojvoda bavorský; tomuto však protivila sa Alžbeta a Joachim Pektari, Rudolf ale napomenul Henrika, aby sa do toho vyjednávania nemiešal, nechce-li byť pokladaný za nepriateľa dŕžavy. No i sám Ottokar pokazil vec.

Aby zakončené bolo vyjednávanie, učinený bol návrh, aby Ottokar a Vladislav s vojskom svojím v určitú dobu a na určitom mieste sa sišli. Ottokar mal ten návrh v podozrení, že by snadno mohla sa stať

---

[1]) Srov. stranu 4. notu 1. Pozoruhodné je, že Andreja spomnela len čo syna zvojho, bez udania: či a v akej hodnosti je postavený.

[2]) Quem (Andream) sagittarii Henrici bani rapere non sunt veriti. Wenzel: Cod. Arpad. continuatus XII., 112. IV., 40. an. 1274.

[3]) Super matrimonio contrahendo inter filiam vestram principaliter, si exstat, aut filii vestri, vel filiae seu sororis filiam et fratrem nostrum charissimum Andream, inclytum ducem Slavoniae et eroaciae, infra octavum annum constitutum. Wenzel: IV., 42. an. 1274.

Digitized by Google

srážka vojsk, keby sa nepoddal všetkým podmienkam mieru, a navrhol, aby sa oba sami sišli, a síce Vladislav bez Joachima: spolu tiež sľuboval, že chce zachovať mier a splniť podmienky jeho. Vytvorenie Joachima z tej schôdzky zhoršilo vec u dvora uhorského, kde Joachim viedol hlavné slovo.

Hlavná podmienka bola, aby hranice medzi Uhorskom a českým štátom také boly, ako predtým; Ottokar však váhal s vyplnením tej podmienky; nenavrátil, ale podržal tie zeme, ktorých sa bol zmocnil [1]). Niet pochybnosti, že Vladislav posťažoval sa Rudolfovi a prosil ho o záštitu. To bolo vodou na jeho mlyn. Uzavrel s ním smluvu proti Ottokarovi. Už roku 1276 oznamuje pohlavárom uhorským, že kráľovských sirotkov Vladislava kráľa a Andreja vojvodu Slavonie prijal za svojich synov a ich proti nepriateľovi zastane. Podobný bombastický list poslal i Vladislavovi, vyzývajúc ho, aby sa uchopil zbrane proti pyšnému Ottokarovi [2]).

Medzitým Rudolf oboril sa na Ottokara a dňa 15. oktobra dal sa obliehať Viedeň. Odtiaľto dal rozkaz, aby sa urobily poriadky k zasnúbeniu Andreja s dcérou jeho. Stará to komédia k oklamaniu dvora uhorského.

Do roku 1276 kladú jeden Rudolfov list, na Vladislava písaný, veľmi záhadný. Nie je mi známo, či je kde náležite objasnený.

Vladislav prosil Rudolfa, aby (Joachima Pektari) kráľovského nadpokladníka obdaril niektorými statkami v takých krajinách, ktoré bol už Ottokarovi odňal. Rudolf odpísal mu, že to urobiť nemôže, ponevač treba najprv rozsúdiť: komu a jakým právom také statky prislúchajú [3]). Tak sa zdá, že Joachim Vladislavovi zavadzal na kráľovskom dvore. Akési svetlo k objasneniu tej záhady podáva nám kancellár Ottokara, iste pred smrťou tohoto († 26. aug. 1278), keď písal o jeho zradcovských výčinoch, menovite, že Andreja, mladšieho kráľa uhorského, odviedol, zasejúc kúkoľ medzi bratov, tak že rozdvojené bolo Uhorsko, a medzi

[1]) Iam antea (Ladislaus) Ottocaro infensus, quod Bibesburgum, Tirnaviam, Posingam, Altenburgum, Cherlburgum, Musenburgum et alia loca, Posonio vicina, teneret. Gerardus: Hist. Austriae pag. 23.

[2]) Confidimus autem .. quod non deerit vobis prosper eventus ad omnia, dum in causa facili et aequa militabitis.

[3]) Licet spectabilem virum N. camerarium vestrum, suis claris et virtuosis exigentibus meritis, gratiosae benevolentiae ulnis amplexemur: quia tamen nos ipsi et dilecti principes nostri N. et N. in quibusdam terris, quas inclytus rex Bohemiae occupare dignoscitur, nos contendimus jus habere, non minus reprehensibile videtur, si sic repente .. ad collationem aliquorum districtuum, ad easdrem terras spectantium .. discretione neglecta, cui videlicet, quibusve de jure competerent, nos contigeret prosilire. Epistola Rudolphi ap. Migne: Caroli Magni opera tomo II., pag. 758. Nadpokladníkom r. 1276 bol Ján, r. 1277 Joachim: teda možno, že už r. 1276 nastúpil miesto predchodcu svojho. Po r. 1277 viac v diplomoch čo »magister tavernicorum = camerariorum« neprichodí. Niet pochybnosti, že ten »N. camerarius« bol Joachim.

Digitized by Google

bratmi nastala i domáca vojna [1]). Že bola roztržka medzi Vladislavom a Andrejom, to dosvedčuje diplom r. 1277. V diplome r. 1280 aj to nachádzame, že Joachima osvobodil kráľ Vladislav od poškvrny domnelej nevernosti, do ktorej bol upadol pre klamanie jeho. Kedy a ako si tú poškvrnu pritiahol? Kto dá nám odpoveď na túto otázku?

Kým z archívov, buď domácich alebo zahraničných, nevyskytne sa nejaké svetlo k objasneniu tej záhady, osmelujem sa podať svoju mienku.

Už nás temer omrzelo počúvať toľkokrát opätované zprávy o zasnúbení Andreja s dcérou habsburgského Rudolfa. Tento nemal k tomu chuti, dať dcéru svoju Andrejovi, nemajúcemu ani primeranej hodnosti, ani samostatnosti. Poslednýkrát jednalo sa o tom v oktobri roku 1276 u Viedne. Joachim, čo plnomocník Vladislava, aby získal si Rudolfa, zasľúbil, že Andrej obdrží údelné kniežatstvo a stane sa mladším kráľom [2]), dosiahne teda nielen vysokú hodnosť, ale spolu takú, ktorá má i výhľad na panovanie nad celým Uhorskom, keby Vladislav zomrel bez potomka. Tento výhlad bol aj pravdepodobný, ponevač Vladislav bol života rozpustilého a nezdržanlivého. Vladislav, Henrikom, kancellárom Ottokarovým, na to upozornený, rozhneval sa na Joachima a chcel sa ho zbaviť; nechcel však uraziť Rudolfa, dal Andrejovi obvyklé „údelné kniežatstvo“ a dal ho aj korunovať za „mladšieho kráľa“, aby sa to zasnúbenie jeho stalo skutkom. Joachim potom opustil dvor Vladislava a vstúpil do dvora Andreja. Z toho, ako predtým bývalo, nastaly trenice. Andrej, čo mladší kráľ, mal právo samostatne panovať a jednať vo svojom údelnom kniežatstve, ale Vladislav mu v tom prekážal [3]). Nastala medzi nimi domáca vojna. Roku 1277 sa akosi smierili, ale len tak naoko. Životopis sv. Kunegundy vypráva nám toto: Andrej, vnuk blahoslavenej Kunegundy, brat to Vladislava IV., kráľa uhorského, zabral sa do Poľska, aby vyhol úkladom, ktorými brat strojil mu smrť, z podozrenia a z obavy pred ztratou kráľovstva. Prostredkovaním blahoslavenej tetky [4]) a dobrodením kráľa poľského Premyslava býval na jednom hrade neďaleko Korczina. Kráľ Vladislav vyslal ta niektorých, peniazmi podplatených, ktorí by lstive neopatrného polapili a zavraždili. Podarila sa lesť zlostným holomkom; lebo za jednej noci oborili sa na kniežа, sviazali ho a utopili v rieke Nida [5]). Tým bol učinený konec tej komédie so ženbou Andreja.[6]).

---

[1]) Chron. Bud. ap. Podhraczký pag. 205.

[2]) Kancellár Ottokara všade hovorí o Andrejovi, ako o »mladšom kráľovi«. Tamže.

[3]) Ztadiaľ sa dá vysvetliť, že po Andrejovi nezostalo žiadneho diplomu.

[4]) Srovnaj rodostrom rodiny kráľa Belu IV. na začiatku tohoto pojednania.

[5]) Chron. Budense ap. Podhraczký pag. 205.

[6]) O jeho smrti písal Rudolf kráľovi Vladislavovi: Et licet dilectus nobis quondam N. illustris filiae nostrae sponsus, ut dicitur, cursu, proh dolor, nimis praepeti metam transiverit brevis vitae, nostrae tamen societatis et amicitiae vobiscum initae fundamentum immobile, dum vixerimus permanebit. Anno 1279.

Digitized by Google

Nastáva ešte rozlúštenie tej záhady: kde ležalo „údelné kniežatstvo" Andreja? Ja zato mám, že Andrej v poslednej dobe svojej mal svoje údelné kniežatstvo na našom Slovensku, a v tom ma utvrdzujú tieto dôkazy:

a) Kráľovna Alžbeta v liste r. 1273 na Rudolfa menuje Andreja bez označenia nejakej hodnosti; Vladislav v liste r. 1274 na tohož Rudolfa poslanom menuje Andreja vojevodom Slavonie a Horvatska; ale Rudolf v listoch r. 1274 na Vladislava a pohlavárov uhorských menuje ho len vojevodom Slavonie: prečože vynechal „a Horvatska"? Bez pochyby nemyslel na posávske Slavonsko, ale na naše Slovensko, ako ono prichodí v listine Štefana, uzavierajúceho r. 1262 mier s Belom IV., otcom svojím [1]). V tom smysle — ako sme videli — vyjednávalo sa pri Viedni v oktobri r. 1276.

b) Henrik, kancellár Ottokara, menuje Andreja „mladším kráľom", a ním býval vojevoda Slovenska, spolu to nádejný nástupca „staršieho kráľa", bol-li buď prvorodený syn, buď pri bezdetnosti jeho, brat alebo najbližší pokrevný jeho.

c) Po Slovensku kolovalo falošné ústne podanie, že Andrej nezahynul v Poľsku, ale je tam skrytý, čakajúc na dobu, v ktorej by opäť sa navrátil k panovaniu. Skutočne po smrti Vladislava († 21. júla 1290) vyskytol sa závratník, ktorý použil to falošné ústne podanie, vydával sa za toho utajovaného Andreja, brata Vladislavového, a chopil sa i zbrane proti Andrejovi III., ktorý po smrti Vladislava stal sa kráľom uhorským. Ani to falošné ústne podanie, ani to oklamanie ľudu slovenského nebolo by povstalo, keby Andrej, pravý brat Vladislava, nebol mal svoje údelné kniežatstvo na Slovensku.

d) Do smluvy, ktorá 13. júla 1277 uzavrená bola medzi Rudolfom a Vladislavom, čo „starším kráľom", zahrnutý bol i Andrej [2]), čo „mladší kráľ", ktorého „údelné kniežatstvo" siahalo k hraniciam moravským, o ktoré sa pri uzavieraní tej smluvy jednalo.

e) Sama topografia poukazuje na to, že útek Andreja do Poľska nestal sa z posávskeho Slavonska, ale z nášho Slovenska, s Poľskom súsediaceho.

Po tejto odchýlke vráťme sa k vypravovaniu o vojne Rudolfa proti Ottokarovi.

Keď Rudolf dňa 15. oktobra 1276 obliehal Viedeň, Ottokar, od nemeckých spojencov opustený a od Uhrov na rakúskych a moravských

[1]) Repromittimus sibi Theutonicos, Sclavos, ad ducatum Sclavoniae pertinente et Bohemos, quos in praesentiarum habet vel habuerit in futurum. Fejér: Cod. dip IV. 3, 72. Maďarský ľud dosavád nielen posávske Slavonsko, ale i naše Slovensk označuje názvom Tótország.

[2]) Bude o nej reč pozdejšie.

Digitized by Google

hraniciach ohrožený, sotva bol v stave sohnať 20.000 mužov k svojej obrane. Nepozostávalo mu nič iného, než pomyslieť na uzavretie miera s Rudolfom. Stalo sa to 21. novembra. Tvrdé boly podmienky jeho: Ottokar zrieka sa všetkých práv a nárokov na Rakúsko, Štýrsko, Korutansko, Kransko a slovenskú marku, ako i na Cheb a Portenau; Rudolf dáva mu v leno Čechy a Moravu; na potvrdenie mieru Rudolf zasnúbi jednu z dcier svojich s dcérou Otokarovou. Uhorský kráľ bol do tohoto mieru zahrnutý; hranice medzi Moravou a Uhorskom budú, ako predtým boly, a Ottokar vydá kráľovi Vladislavovi drahoceniny, ktoré po smrti kráľa Belu IV. odnesené boly do Čiech. Dňa 26. novembra prišiel do Rudolfovho tábora viedeňského Ottokar, aby sa pred nim sklonil a od neho prijal v leno Čechy a Moravu.

Ottokar nevládal zniesť toľké pokorenie, otálal s vyplnením podmienok mieru a odhodlal za k novej vojne, a to tým viac, že viac kniežat nemeckých odvrátilo sa od Rudolfa, ktorý uvalil na nich náramné dane a zachádzal s nimi ako so sluhami, a klonili sa opäť k Ottokarovi. Krem toho mal zasľúbenú pomoc zo Sliezska, Poľska a Ruska.

Rudolf, pred ktorým neboly tajné zámery Ottokarove, tým viac pociťoval, že sa bez pomoci Vladislava neobíde. Bolo mu vhod, keď tento r. 1277 stažoval sa mu, že Ottokar doteraz drží v moci hrady uhorské, a vyzval Vladislava, aby vyslal plnomocníkov svojich do Viedne k porade a k uzavreniu obapolnej smluvy proti Ottokarovi. Dostavili sa ta so strany Vladislava: biskup veľko-varadínsky Vladimir, biskup záhrebský Timotej, bán Lorand, stolník kráľovny, a hl. župan novohradský Aladar, stolnobelehradský prépošt a podkancellár Demetar a budínsky prépošt Ján; s plnomocníkmi Rudolfa 13. júla 1277 ustálili smluvu, v ktorej medzi iným stojí: Rudolf prísne uloží Ottokarovi, aby splnil podmienky smluvy od 21. novembra 1276, a zasnúbi Andreja s dcérou svojou Klementinou. Rudolf složil prísahu na tú smluvu do rúk plnomocníkov uhorských a vyslal plnomocníkov svojich k Vladislavovi, aby nielen odobrali od neho podobnú prísahu, ale i požiadali ho, aby sa dostavil k priateľskému shovoru s Rudolfom. Dostaveníčko to bolo v Haimburgu. Do smluvy zahrnutý bol i Andrej.

Vladislav, vychovaný v duchu kumánskom, protislovanskom, nenahliadol, že Rudolf chce ho použiť len k tomu, aby horúce gaštany vybral preňho.

Vladislavom zasľúbená pomoc bola Rudolfovi neoceniteľnou; lebo mal pohotove len asi 500 švábskych, frankonských a porýnskych jazdcov, a državné kniežatá viac priali Ottokarovi. Darmo ich vyzýval do zbrane. Keď v lete r. 1278 pohol sa do poľa, počítal len 10.000 mužov. Ale i Ottokar bol dosť v nesnádzkach; lebo baróni moravskí a českí odopreli mu spoluúčinkovanie, a nemeckí jeho spojenci, ačkoľvek nenávideli Rudolfa, predsa neosmelili sa postaviť sa k boku Ottakara. Navzdor tomu,

Digitized by Google

keď sa dal na pochod, v Brne mal asi 30.000 mužov; miesto toho však, aby sa bol oboril na Rudolfa, vtrhol do Rakúska a dal sa dobývať ohradené miesta. Za ten čas dovalila sa Rudolfovi sľúbená uhorská pomoc, 40.000 Uhrov a 16.000 Kumánov, k rieke Morave. Dňa 26. aug. nastala bitka. Ottokar (i sám osobne) hrdinsky sa bránil, toľkej presile však podľahol, padol, zahynul [1]).

A výsledok vojny aký bol? Rudolf sobral smotanu, a Vladislav sotva syrovátku. Rudolf stal sa pánom nad Rakúskom, Štýrskom, Kraňskom a slovinskou markou; Vladislav obdržal z Čiech tie tak často spomínané uhorsko-kráľovské drahoceniny, od Rudolfa „pekný list", v ktorom oslavuje ho za podanú válečnú pomoc a sľubuje mu nezapomenuteľné priateľstvo až do smrti. Na pamiatku toho jalového víťazstva nad Ottokarom vystavil Vladislav i kostol PP. Františkánov v Prešporku. Bolo to dôkazom jeho náboženského ducha; toho náboženského ducha dosť skoro však potratil, keď sa vrhol do náručia Kumánov. O týchto treba jednať obšírne.

(Dokončenie.)

[1]) Podrobný opis bitky podal som v mojich »Dejinách kráľovstva uhorského«. I., 238 - 240.

Digitized by Google

Kronika baňsko-štiavnická.

(Pokračovanie zo Sborníka MSS.. roč. VIII., str. 128.)

Dne 29. januara 1850 bolo banknotou w behu po cisarskich krajinach 250,541.485 to gest tolko, dvestokrat padesat milionow petstokrat geden ag stirictisic stiristo osemdesgat pet zlatich w stribre. Stribra bolo wo Wiedni priwezeno werne 30541485 f w stribre togest tricat millionow petstokrat geden ag stiricat tisic stiri sto osemdesgat pet fl. w stribra. A ktomu sardinsky kral musel dat pokutu gako mu gini krali osudili, že tallianskim rebelantom prissel na pomoc, ale ani ho na zem nepripustili, ale hned na mori ho zbili a zagali, ta musel zložit 6,973.263 zlatich to gest šest millionow dewat stokrat a sedemdesgat tri tisic dwe sto sesdesgat ag tri zlate wstribre.

1 febr. w Bochnii sa solna bana plamenom zapalila a wisse 200 ludi se zadusilo.

17ho janua Noviny 1850. Ve Vidni za geden rok wibite. Od 1ho 9bra 1848 až do prwiho novembra 1849. w nem wibili tich welkich dukatow po stiri ratagice do gedneho dukata 4411 kusow, to gest stiri tisic štiri sto ag gedenast kusow, ordinalskich dukatow 648.641 to gest šest stokrat osem ag merutisic šeststo geden ag štiricat kusow dukato, na stribro dwazlatniki nebo tolgare 118.754 to ge geden stokrat osemnasttisic sedemsto petdesgat stiri kusi. Gednozlatniki tritisic dewet sto sestdesgat stiri kusi, 3964; dwacgatnikow 13.653 a 62 kusí, to ge trinas millionow seststokrat pedesat tri tisic ag dwa a šestdesgat. Ešte šestgreicarnikow 90,472.393 to ge dewedesgat millionow stiristokrat dwa ag sedemdesgat tisic tri sto dewadesgat tri kusy. W medi sa wibilo dwa gregciarnikow 7,754.847 kusow, to ge sedem millionow sedemstokrat pedesatstiritisic osem sto stiricat sedem kusow. Kragcarikow 27,830.658 kusow t. g. sedem ag dwacat millionow osemstokrat tricat tisic seststo pedesgat osem kusow. Polgraicarikow 652.800 t: g. seststokrat padesat dwa tisic ag osem sto. Stwrt graicarikow 232.635 t: g. dwestokrat dwa ag tricat tisic sest što pet ag tricat. Spolu obnassa 141,372.138 kusow zlatich, striber. a medenich.

Pestganska stolica bola wimerana dne 16 febr. 1830 a obsahuge 13

Digitized by Google

okresow a 3 districti, geg welkost obnassa 191 □ milow, ma ludi wsobe ta stolica 451.702. Obiwatelow na gednu milu pride ludi skoro 2365.

Novini od 7ho marca 1850. Turecka. Zo Schumli dne 5ho marca ge pisano o witahowani madarskem z nehožto nektere kusky zdelugeme. Pred tidnem bila Kossutowa žena po mnohem ustawani do Schumle (se) dostala, dne ale 5ho prissel komissar turecke wladi Ahmed Efendi, abi oznamil nacelnikom madarskim, že predne do mesta Warni, pri Czernom Mori lezico odtud ale na parolodi (to gest dampschief) do Kiutahih w Male Azie prewezeni a tam pod strazi držani biti magu. Wssetci bilj prichodem comisare gako porazeni. Graf Bathani chtel zutekat, ale se mu nepostestilo, Dembinsky se delal nemocnim, Kosschut celu pohibliwost gazika sweho užiwal, abi Effendiho ku newikonany rozkazu namluwil, až naposledi wiwolal: že gen moci ustúpi! Effendi pokogne odpowedel, „že sice wssecko možne učini, abi moci nebilo treba, kdibi se ale prostehowancy protiwili, že bude znati rozkaz swe wlade wikonati.“ Na reč Kossutha: aby ho wssecy do Azie nasledovali, nikdo nič nedal, a po poledni o 1 hodine museli se ti, kteri pod strazi postaweni biti magu na cestu widati; mezi nimi krome Kossuta Kar. Bathany, Percellowcy, Messaros, Giurman (?), Azboth atd. Kdiž stari Balogh, kteri se bil poturčil, mel od syna sweho, genž krestan zustal a gako taky tež se wistehowati musel, rozlučen biti, bežel gako zbeslely pred comisare tureckeho, ta mu hodil swug turecký turban, to gest cgapka, pred nohy, wolage: že on nebude wic Turkem a že se radneg zawraždy, to gest zamorduge, než aby se rozlúčil ze synem. Mezitim wsetko nic nepomahalo, a comisar swou powinost wikonal.

Potom ale po osmich dnech prisla parolod Tačri Bahri nazwana, na ktereg Kossuth z nayprednegssimi ubehlicy madarskimi se nachazal. Potom ale bez odkladani pugde do mesta Warni, kdez ostatnich poturčenich ubehlikow prigme a do Male Azie odweze. Timto nucenim wistehowanim ubehlikow z Europi na žadost cis. kral. wislanca od wlady turecke wikonanim spor mezi temito mocnostmi ku swemu wikonani značne se priblížil.

V Carihradu: to gest Constantinopel, dne 5-ho marca: Turecka parolod t. g. dampschif Tačri Bahri už az ostatních ubehlikow madarskich z Warni do Male Azie odwezla, menowite ale tich, kteri se bili poturčili, mezi nimi: Bem, Stein, Kmety, Balog a giní. Pro neprihodné časy wlada turecka priwolila, aby se wssecy w meste Brusy bawily, gako nahle se ale cesta cez susedne wisoke wrchy este snehem pripadnutá poprawi, bude se dale do mesta wihnanstwa sweho Kutahiech ubirati. Wogsko turecke priznu straz drži nad nimi; z cuzincem negakim howorit konečne gim gest zabraneno.

Gak guss Uhre ag s Kossutom boli z Europi wihnati, čo boli s Kossutom a tich čzo este tu zostali polapali, ale len tich wečich panow, kter

Digitized by Google

boli proti cisarowi a do arestow gich podawali, a potom boli od nemèckich, to gest od cisarskich panow sudeni, pri kterem suude boli ag uhorsky pani, kteri werni zustali cisarowi, tak gich wisse tristo na strang a na olowo osudili, ag zmarnili. To se dgalo w Pesti ag w Presburgu a mnohich dali do arestow na wgac rokow. Nachazali sa po 12 po 18 ag na 24 roki do arestu a gegich grunti a podánstwa wssetko ku krajanskimu úžitku prisslo, bolo gich to gest zemanow w Prespurku osudeno 56 na smrt. W tom ale prissol Baron general Haynau do Presporku, wssetkim milost dal a život darowal, domow gich poslal a gegich grunti gim zanechal pri pokogi aby sy užiwali gako posawad. Potom issel do Pesti, ag tam tak milostiwe urobil, tím ale pánom, kteri gich súdili, tim to nebilo po wuly, ale že wedeli, že Haynau taku slobodu mal od sameho negasnegssiho cýsara čzo chce že može robit, tak žaden sa neopowažil gemu nečo powedat. Ale ta sloboda mu netrwala ani do roka. Nagssli sa taky czo ag geho pred Cýsarom obžalowaly a potom nesmel wgac se onič starati, a naraz ho nebolo. Tak ag fürst Windishgrätz mal slobodu weliku w kragnach. On dal ag banknoti robit z geho rozkazu, ale pri Pesti se poznal z Uhri, poslal na nich stiri nebo pet tisic geho wogska na Uhrow, ale Uhria witahli dwacat tisic nebo wgac na neho, za hodinu bolo po nemcach, — a tak wgac raz urobiw. Ale ag tu sa nassel gøden welky oficir, kteri cisarowi písal, gako Windishgretz boguge. Cisar mu pisal list, že se ma prgam do Wiedne ustanowit, že chtegu wogansku radu spolu držat, ale gako prissel, geho faless mu preukazali a do Brna do arestu ho poslali, po par mesgacoch ho domow poslali do Čgech skade prišou. A tak aj w Stawnici tich welkich panow, kteri boli na Kossutowu stranu, nebo nekteri ag službu nechal a gissel do wojni; a ked se naspak nawratili, ani službu nedostali, a gegich lwoni wssetke zadržali, wisse roka nič nedostali. Potom ale milost sebe wiprosili, abi gich na milost prigal, tak gim zase lwoni dal ag službi.

Gako ale cýsar Ferdinand Iní za Uhersko královstwí se podakowal, a palatin též za palatinstwo, Štefan Jozefow syn, čo bol negprw palatinom, ag ten na swe podanstwo gissel biwat, a cisar do Tyrolskeg kragni išel biwat, ked z Brna ho odwolali do Widni. Ale ked widel, že sa wgedenčani welmi rozbureni, tak issel do Tyrolskeg do Inšpruku biwat, a cez zimu do Prahi. A kralowstwi poručil geho bratowi Františkowi, ten se mu ale hned podakowal, ale geho syn Franc Joseph se na to wzal z geho pani matkou Žofiou, a sprawili sy wgac ministeria wo Wgedni, a ti rídili ag Uhorsku ag Rakusku. Prwo gako začal rídit, bolo kragnu Uhorsku wimerat, potom ludi wssetkich popisat, ag dety gako sa stari, čo ma za kazdowstwo, kolko izbi, komori, zahradi kopanice, luki, oračini, kolko ludi ma w dome, čo mu platga, gaki lwon ma na rok, nebo ag prowizigu. Ale to nge len gazdow, ale ag pan bergrat bol zapísaní, pani felboltgari, schichtmagstrowga, hutmani a každi čo mal mesačni anebo ag tižnowi

Digitized by Google

lwon, każdi mal platit stiri zlate od sto zlatich. Ag pan farar nebol zàsganani od toho, ag pani kaplani, to bolo hned prwsso. A to mali stoliční páni uloženwo wiberat. Tak gako bolo po tom popise, to wirabali w stolicy. O par tižne už prinesol geden stoličnì pan s tou knihou a każdi uss mal wistaweno čo ma platit. Ale boli ag rubrike wgac, gesli naraz nemože zložit, že druhí, nebo na tretí krat musí wssetko zaplateno bit. A tak sy wadl gedneho wiberčika s Pgarku, kteri mal s tow knihow chodit. Ag začal na rozkaz slawneg stolicy, gako sa napred popísaní od wetssieho dolu po menssich panoch, ale ani wetssy any menssy žaden mu nedal nist, a čzo ho wssade wyplatili, to bolo za geho službu. Jedine pan farar a kralowski kassier na Windssachte mu zaplatili. Wiberčik sadol na kona, wzal knihu a zanesol hu do Antola naspak ku tomu stoličnímu panowi, kteri tam biwal, aby nesmeli wždi do Sgach chodit kto ma pri sl. stolicy čo wyhledawat. To bolo roku 1849. sa uspokogilo. Ale potom nam z tisnowiho (z týždňového) platu lwonu na prowizii dwihali po 20. kr. strib. od desat zlatich mesačne, ale len tri razi — ag prowiziankam na proportiu 3. 4. nebo 5 k. strib. brali, to ale prestalo.

Potom prissel rozkaz na fari abi wihledali skostelnich knich, ktery se narodil w roku 1819, 1820, 1821 a dwaadwa(dsa)t, tak ti museli git do Stawnicy na rathhaus, to gest mesky dom, a tam tgahali losy. Ktery sy witahel musel zostat wogakom, a hned ho odssikowali do Schgach. To gisto prislo zase 1851. Od 22-ho až do 1827-ho roku museli wssecy do Sgach sami sa ustanowit. To bolo na sv. Trikrale. Tu bolo plaču. Matky, ženi, sestri, fragerke, čzo za swogima plakali, ale newzali z banskich ludy stadeto len stir a dwuch pacholkow, ostatnich ale poslali domow, ale preci museli losi tgahat, a tam gich zapisali meno, prezwisko, kde robi, ale gim hned powedali, ked was budeme zgadat tak se wssecy musite ustanowit, kteri bi neprisgou bude gako desentger uznani, a musy potom w putach sem dossikowani bit, a pokuta ho bude nasledowat Ale to dluho netrwala ta sloboda len do 24-ho marca 1851, prislo pismo pre nich wssecy museli git ze Stawnice z Fuclochu, ag sparku do Lewic, tam gim dali ssati, a bolo gich do stiricattich regrutwoch od Stawnicy.

Potom roku 1850 prissol geden pan ktereho Cýsar poslal do Stawnicy a geho služba se menowala Platz Comendant a dali mu stir wogakow za posluhu, kterich menowali žandari, a ti meli ginaksse ssati gako druhi wogaczy ag tge helmi, stucze ag schabli. Gim bolo naloženo, aby sa nikomu žadna kratost nestala, oni chodili po krčmach gake su flaske, oni na ringu žagdle, funti a wahe prehlidali, oni wečerom chodili po ulicach mezi domami, či ge nge negaka wada nebo bitka, tak hned sebu takeho wzali do arestu, chodili po domach prehledawat kde nagdu flintu, tu hned sebou wzali, a gezli si kdo branil, a nechtel dat ag takeho wzali do arestu gako bi bol s Kossutom porozomeni, že esste chce proti nemcom bogovat.

Digitized by Google

1851, w marcy mesgaci, začali nemecki wogaci massirowat z mesta do mesta na obsadenga. Do Stawnice pital ten pan Plaz-Comendant tri companie Jagrou, ti hned w tižden prissli, a Deushmagstri museli odgit gedna compania.

Potom bolo howorenwo, Preizi že tahnu do Uher, chtegice si wibogowat kragnu Uhersku od Cisara, tez že Francuch gide, ale taliansko wogsko že mu zastawilo cestu, Chorwati se ale pram predstawili Cysarowi na pomoc ze stiricat tisicima wogaky, ag Serwiani chteli git na pomoc. A tak sme nemali žadne striberne pengaze uss wisse roka, leu zlatowe banknoti a to gich sprwu nikdo nechtel brat a drahota se začala robit, ale potom prissel patent že kdo nechce brat, že mu maju confishkowat geho towar, tak gich potom brali. Potom boli banknotky na deset kragcarow, ag na ssest kragcarow, tge prewe sme rataly pol dwacatnika, to gest osem grossy kragcar, a tge mensse za pet gressy. W tomto mesgacy prestali trhe na Windschachte, na stgawnickeg strane, len na pgarskeg strane, to gest od pana doctorowho domu až pred nowi dom okolo kostolíka, tam bol celý trch.

W tem roku, w mesici februari dali ohlas že od prwiho maga žaden tabak nikdo nesmi predawat, ani na fagčenga ani na smrkanga, a u koho sa nagde geden funt 12 zlatich w C. M. bude pokutowani.

Čo bola solarna kralowska, s teg sprawili fabriku, čo tabak pacowani robili a ten kàždi kdo chtel taki tabak predawat dostal orla malowaneho na sklep. Ginssi tabak nesmeli w celeg kragne ani robit, ani predawat, nebo ho ani kupit nebolo dostat, wšsetko kralowsky pani do teg fabriky pokupili, ani pre sameho gazdu pre geho dom nenechali, a kteremu se zwedelo, že nečo zatagil, tomu darmo zobrali a od každeho funta 6 zlati musel strof plat.t, a potom gim tgess naložili, že od každe lachtra dwa grose w stribre bude platit, tak si sedlaci kteri malí pola len na dohan, w pritomnosti tich panow nekteri wisipal do ohna, nekteri do wodi že nebadu žaden dohan wgac, preto sema zhubili, ale takich ag prgam powgazali a do Prespurgu odssikowali, a mesto dohanu maku nasgali. Potom v mesici septembri wihlasili tge desatzlatowge banknoti ag petzlatowge že len do ostatneho octobra budu platne, že si magu w kralowskich kassach premenit, a komu zostanu ten musy skoduwat. W ten čas ag sol prestali w solarni widawat, že kdo chce sol predawat, že si ma git do Budina kupit a že može po 24 kr. dawat, ale každ bude mnoho platit, kteri sol bude predawat.

Esste o tom tabaku. W teg takoweg fabriky wssetek ten tabak warili, tu wodu do ginich fabrikow ssikowal(i) na tge wsseligake sukna a kartuni na farbenga. A s teho uwareniho wyberali ten nagkragssy, ten bol za pet zlatich geden funt, potom za 4, za dwa zlate geden funt. Ten negsilnegssy bol za dwa dwacatniki geden funt ale kragani. Ked do fajki napchal, a pokud rozkúril, uss mu gazik bol bosi, gestli dluchse to ag

Digitized by Google

gasna mu zlezli, potom ag do treteho dna nemohel fagčit. Tak bolo až do prwniho maga 1851. za dwa a tricat kragcarow 1. funt pacowani tabak w ssagnach, od prweho maga ale bolo w stribre za 32 kr., każdi lot za striberni kragcar a żaden kupec nesmel ginssy tabak predawat, gedine s teg fabriky y na fagčenga taki wiwareni a pokragani za 16 kr. w stribre 1. funt., a kteri predawal pacowani tabak, dostal tabulku z orlikom na sklep zawesit; pod tim menom, Cis. Kral. Trafika menowali pacovani tabak.

1849, gako boli este Uhrga, tak čo geden pan odišow, druhi prissel stich uhorskich panow, a popisowali gak chlapow tak żeni ag deti, gaki grunt ma, kolko izbi, komori, zahradi, luki, oračini, kolke kone, woli, krawi, owce, swine, gaki lwon, gake dwochodke, a wtedy dawali tabulke na domi. Mladi ludga, kteri se narodili od roku 1819—20, 21 a 22 museli se wsseci ustanowit do Stawnici na radhaus a tam si wiberali, kteri bol suci si ho vzali. A wrak zatim zase prissel taki rozkaz od roku 1823—24—25 a 1826, kteri se w tich rokoch narodil, ti museli git wsseci do Schgach a tam gich wisitgerowali, ale malo banskich zadrzali, len sedlakow, nebo remeselnikow. A to museli pani farari vihledavat a vipisowat z matrikow.

A w tom roku ustanowili od sweho dwochodku platit, to gest, kteri mal tižnowi lwon, a winassal sto zlatich w stribre, tak musel platit Cysarowi 4 zlate od sto zlatich, a čo bolo wgac, tak ag od meneg zlatich wiratali. Kteri mal 1000 zlati musel platit 50 zl. stribra, a od teho nebil żaden pan ani knaz winati, ale to až do tretieho roku se tahalo, čo zaden nechcel platit, čo konali abi oslobodeni boli.

Roku 1851 sme museli od hlaw platit gak manzel tak manzelka, gezli mal sini nebo ceri wisse 15 roki stare, tak uss musel od hlawi platit 20 kr. stribra na Pgarku, ale w Stawnici a čo pod Stawnicu prislucha, po 40 kr. od hlawi a to ne len gazda ale ag żelgari. A kteri nemohol platit, tak mu tu cedulu wzali kteru od richtara dostal, na handel de kteri robil a pomalo mu dwihali, nebo komora musela za svog lud zaplatit.

W tom roku tez każdi kazda musel na kralowske cesti robit za 6 dni do roka, a żelgar za tri dni darmo robil, kteri ale nechcel nebo nemohol, musel dat 15 kr. w stribre na den.

Potom w roku 1851 też wimisleli kazdi chlap że ma dwa lachtre dreva darmo na pansko narubat a wistawit, kdo nemôže sam, że si ma nagat a zaplatit, a kteri r statok, taki musi dwa lachtre darmo odwgest a to na dwe mile delako, ti ale kteri su wisse 60 roki stari sa od ceste w ag od drewa rubanga oswobodeni. W tom roku dal Cisar wssetke kr lowske krčmi do arendow, a sudi dal popredat wssetke,

Tu dawam na wedomosť z gakeg pričini sa ta burliwost w Uhorsk g kragne, w Chorwatskeg, Slawonskeg ag w Dalmatskeg też ag w Serw gi

Digitized by Google

zbůrilo proti Uhrom, ale ne len te kragni menowange, ktere pod uhorsku korunu prisluchagu, ktere Mathias kral a gini krali sebe wibogowali, ale ag Sedmohracka se postawila, potom ale ag w Uhrach wssetke tge stolice ktere su sami Slowacy, to gest od Presporskeg, Nitranska, Trencganska, Turcanska, Liptowska, Orawska, Spiska, tam su negwic Nemcy, tak ag w tekowskeg ag Hontganskeg stolicy, kde ge dwe časti Slowakow a meneg Uhrow se nachaza.

W ten čas za tri roki bola dgeta, w Presporku za dwa roky, trety ale rok sa odnesly do Pessti. Tam ale z gegich pichow a z uherskou rečou sy wihutali že ag w tich predmenowanich kragnach se magu učit uhorsky nebo že žadneg recy neprimu písma do dgeti, nebo do tich welkich prawow. Ty ale wislancy čo boli stich kragnow, to nechcely prigat, ale že ma pritom zostat gako bolo posawad, to gest latinsky že budu pisat, a ked sa negaky rozkaz gim bude posgelat, že tez latinsky gim magu pisat, nebo že latinska reč ge wssade znama, wkaždem meste, gako ag na dedine. Oni to sebe nedali zgat, ale po dedinach nekde newedeli ani prečitat tim meneg abi wirozumeli. Potom rozkazali aby y každa dedina gedneho notariho uherskeho držali a gemu na dobre wichowanga plat dawali, že by za nich mohel odpowed dati a gim rozkaz stoličny aby mohel ohlasit. Na to ale mnohe stolice a mesta nepristaly, ale len aby pri starom zostalo to gest latinsky rozkazi prigimat a gim odpowedi dawat.

Ale Uhre uss boli zakazali w Uhriech latinsky učit, guss stiri roky, ale se ag malge dety w normalskych skolach us uhersky zhowarali. Preto sa zburili tge slowenske stolice, gako Trenčianska, Nitranska a turčanska stolica, a maly za generala gedneho farara ewangelickeho, Urban nazwani. Potom druhi taky knaz ten zase w liptowskeg stolici sy tež par tisic nawerbowal. Trety bol negaki Stůr, ag ten mal wogsko. Od cisara sebe pitaly zbrog a plat, to obsahli. Ku posledi ked Uhrow prewisili Nemci ag Russi, potom ti prissli do Kremnicy ag do Stawnicy na pasadku gezli by este Uhrga sa znekade witulali, ale potom odesli domow kteri skade bow ti Slowáci.

(Dokončenie.)

Digitized by Google

Horalské spevky z Oravy.

Podáva *Iremsky*.

Hej! Nicego mi nězoľ, jéno jednej ržecy [1]),
zlotego varkoca, pržikryvol mi plěcy,
pržikryvol mi plěcy, pržikryvol ramiona,
tak še mi ozvijol jako zytno slóma.
Miala jo se miala pozločisty varkoc,
alě mi go ukrad tén dóľanski smarkoc [2]).

Hej! Mom jo piestržonecek, ocko mu vypadlo,
naséj mlodéj pani jedno licko zbľadlo.
Mom jo piestržonecek ze žeľonym ockiém,
dol mi go kohanek vcora pod oblockiém.

Hej! Idže Jano z Góry, rahuje zogóny,
jedén še mu zmyliól, nębedže še zéniól.
Nębedém še zéniól jaze na ostatku,
vybierém se babe sérokiego zadku,
sérokiego zadku, vielgiego honoru,
jak nębe [3]) robiéla, to zdehně od glodu.

Hej! Ozéň ze še, ozéň, bedžes ozéňony,
nębedžes požiérol na té cudze zóny.
Juz 'ej [4]) še Janicku, juz 'ej še ezéniól,
juz 'ej še s parobka no hlopa pržemiéniól.

Hej! Corne ocy miala, maľovač ik [5]) dala,
maľovol ik maľorž, dala od nik [6]) taľorž.
Nępudém za vdovca, có by miol tyšonce [7]),
voliém parobecka hoč v jednéj kosuľce.

Hej! Kiedy š' jedénica, sukoj jedénika,
co mo čviortke [8]) polia, šivego kónika

---

[1]) ržec — vec.
[2]) smarkoc — smrkáč, sopliak.
[3]) nębe, nębedže — nebude.
[4]) juz 'ej, juz ješ — už si.
[5]) ik — ich.
[6]) nik — nich.
[7]) tyšonce — tisíce.
[8]) čviortke — štvrl›u.

Digitized by Google

Hej! Tydy [1]) sobie, tydy, séčko to od biédy,
séčko od nĕvolĕ placo [2]) ocka moje.

Hej! Pijol 'ek [3]) se pijol, i pijol se bedém,
có mi po pinionzkak, kie umiérol bedém?

Hej! Telo téz to telo veselio mojego,
có še uveseliém [4]) u taty svojego.
Telo téz to telo tej učehy [5]) mojéj,
có jo še učesém [6]) u matuše svojej.

Hej! Kožicka brnavo šedém capkóv miala,
dvunostu [7]) paholkóv na holi hovala.

Hej! Lĕpi v Piekieľniku na jedném zogónĕ,
jako v tém Ľuptovie na calej ošmině.

Hej! Cérvóne jagody padajo do vody,
kohajo mie hlopcy, oč nimom zogrody [8])
Hoči jek hudobno, alĕ jek slobodno,
hodzém [9]) po slobodže, jak ryba po vodže.
Tén mój kohanecek, to un taki glupi,
hoč noviéncé ludži to mi kiermas [10]) kupi.
Kohanku, kohanku, nauč še rozumu,
kie mi kiermas kupis, pržiniéš mi du dómu.
To moje serdecko na dvoje še dželi,
jedna stróna place, drugo še veseli.
Nĕbrónče, nĕbrónče, bo nĕzabróniče,
dovno hlopca kohom, vy o tém nĕviéče.
Zanic mi je laska, có še dlugo vlĕce.
jako ta vodžicka, có séroko čece.

Hej! S polednia še hyli, do viecora malo,
vydej ze še, vydej, ty džévecko staro!
S góry groj, s góry groj, s góry voda idže,
hudobnego nima, bogaty nĕpržidže.

Hej! V Rózulinej šiéni šviéco še haň spary,
pomyšlujo hlopcy, ze to haň taliary.
Zapržongném se pieska i kotke kudlato,
tak jo se pojadém po zóne bogato.

---

[1]) tydy — tuhaj!
[2]) placo — plačú.
[3]) pijol 'ek, pijol jek — pijal som.
[4]) uveseliém — uveselím.
[5]) učehy — útechy.
[6]) učesém — uteším.
[7]) dvunostu — dvanástich.
[8]) zogroda — záhrada.
[9]) hodzém — chodím.
[10]) Kiermas — kermeš.

Digitized by Google

Hej! Buróňovskie polia zagrodzone miedzom,
Buróňovskie džévki zašmierdžane šedzom.

Hej! Pytali mie orač to šoltysie polie,
jo jim odpoviedžol: Slabe volki moje.
Pytali mie orač dólanskie hodnicki,
jo jim odpoviedžol: Slabe mom kónicki.
Piekieľnickie polie samie vyvróčiska,
nëuzyješ džévce jéno robočiska.

Hej! Idže šuhaj miedzom [7]), kómary go jedzom [6]),
piekieľnickie džévki ognač go nëviedzom,
dy by go ognaly, kie by miol taliary
mysy [5]) kieséň zjeadly, taliary vypadly.
Zagrojče, zagrojče tému hlopokovi [4]),
kie se zataňcuje, pudže ku saňcovi [3]).

Groj, muzycko: čini, čini,
bo džévcénta stojo v šiéni,
a džévcénta džaskóv zjadly,
vybiérajo, ktory ladny.

Hej! Kovoľ jo se, kevoľ [2]) z dónajeckiej kužně [1]),
kie jo se zaklopiém, moje džévce pušš mie! [5])
Hej! Hoja jéno hoja! cekoj mie dó moja [4]),
od moja do Grómnic, nëbedže z tego nic!

Hej! Poľocy, Poľocy, zjedli kóňa v nocy,
a kobyle ve dně, kota bez polednie.
Hej! Nëumiém jo špiévač, bok še [1]) neucyla,
bo mie moja matka do roboty biéla,
nëdala mi nučič [2]) nëdala mi špiévač,
teroz še mie pyto, cy jo viém zašpiévač.

Hej! Nëbedém jo špiévač, bo jo nimam nuty,
vžiéni mi je sevcy [5]), uséli [7]) š nëj bó.y.
Uséli, uséli, drogo poprzedali,
za moje nučicke pinionzky zabrali.

---

[3]) miedzom — medzou.
[4]) jedzom — jedia.
[5]) mysy — myši.
[6]) hlopokovi — chlapákovi.
[3]) ku saňcovi — ku šancu.
[7]) kovoľ — kováč.
[6]) kužňa — vyheň.
[7]) pušš — pust.
[5]) do moja — do mája.
[1]) bok še — bo som sa.
[2]) nučič — nôtič.
[5]) sevcy — ševci.
[1]) uséli — ušili.

Digitized by Google

Hej! U téj soltyšij roli jaloviec še poli,
mo Vavržaska syna, bardzo še š nim hvoli,

dala mu dvie kury i kota šlepiego
piniendzy dva dudki, sóstke [1]) torgovego [2]).

Hej! Zabiéli Janicka na Zytniskak v budže,
Maryša plakala, nedali ji [3]) ludže;
zabiéli Janicka, już viéncé néstaně,
kómu ze še, kómu hustecka dostaně?

Hej! na krakovskim bagně rybka vody pragně,
poj'dze, [4]) džévce, za mně, bo či tak něladně;
rybka vody pragně, a jo téz džévcény,
bo nimom có kohač, Boze mój jedény!

Hej! Miély 'z mocny Boze, matka mi nimoze,
očec pod holami, kupcy [5]) s Gorolami.

Hej! Prživitoj ze nos tu, novotno rodžina,
dy by my tu nesli, kieby nepržicyna.
Pržijehali my tu, jako š' sama kčala,
té nase konicki zasluzyly šana,
zasluzyly šana, zarobiély šecki,
bo še pržejehaly do Maryše precki.
Něuviód mie kónik, ani kónicyna,
alě mie uviedla ta ladno džévcyna,
něuviód mie kónik, ani kute kola,
alě mie uviedla ta džévcyna moja.
Ztyrol 'ek [6]) še, ztyrol, s pol'ck něposbiérol,
s polia zělonego ovieska drobnego.

Hej! 'Odži jo hudobno, hustecka jedbovno,
som tu bogačorki [7]), nimajo je [8]) zodno.
Nepudém jo za če, nimos jacy [9]) gače,
a jo mom sukiénke i piniéndzy skržinke.

Hej! Cyjo [10]) ze jo cyjo, kie jo nemaccyna [11]),
któz mie bedže hovol, kie je ladacyna?
Mom jo se bračiska, mom jo se jednego,
kie mi bedže biéda, pudém se do nego.

---

[1]) sóstke -- šestka, šesták.
[2]) tergovego — trhového.
[3]) ji — jej.
[4]) poj'dze, pojdž ze — podže.
[5]) kupcy — kupčí.
[6]) Ztyrol 'ek) ztyrol jek — ztýral som sa.
[7]) bogačorki — boháčky.
[8]) je — ju.
[9]) jacy — leni
[10]) cyjo — čija, čia.
[11]) němaccyna — nematkina.

Digitized by Google

Hej! Kukólecka kuko, ve mně serce puko,
có to za kavaliérž, có bogatej suko?
Banujém, banujém, z banovanio umrém,
skróž čebie, kohanku, s tego sviata zéjdém

Hej! Puj ze [1]) mie, puj ze mie, něk še jo něburžém,
něbudém ta šedžol, jéno se zakuržém.
Povahuj, džévcyno, kieło gvíozd na něbie,
teło jo urobiól hodnickóv ku tobie.

Hej! Radak [2]) če vidžala, mama něviedžala,
alék če, kohanku, poněhač mušala;
radak če vidžala, jesce bedém lěpi,
jéno mi, kohanku, goržolecki nępij!

Hej! Zabijče, zabijče, alě viédzče kogo,
by šče nězabiéli tačicka mojego.
Zabiéli tačicka miéndzy góreckami,
idže krev od něgo dvoma potóckami.
Tačicek, tačicku, kaz 'ej [3]) še nom podžol,
pónoj [4]) še na vieki trovnickiém pržiodžol?

Hej! Nębij ze mie, nębij, matko šuhajova,
dy še mie nabije doš mamicka moja.
Bije mie mamícka, bije od maľučka,
jakoz' mie nimo bič, kie ji nękcém robič?

Hej! Nędaj mie, mamicko, za séroko vode,
bo by jo nepržisla ku vom na porade.
Séroko vodžicke vokolo obéjdém,
a jo do matuše na porade pójdém.
Nędaj mie, mamicko, ino mie obiecuj,
na pojutrže rano, na pojutrže viecór,
na pojutrže rano nędaj ze mie, nędaj,
moja šlicno mamo, moja šlicno mamo,

Hej! Kónopka, kónopka, želono kónopka,
nima tam na Dolě ladnego parobka,
tén Jantuš na Górže taki ladny urós [5]),
požiérajo džévki jako na ľatoruš [6]).

Hej! Poviadajo na mně, ze jo nimom polia,
ve vieľgíj puščižně tam ošmina moja.
Hočaj či jo hočaj hudobnego ojca,
pržeče nęotvoržém bodaškómu dvorca.

---

[1]) Puj ze, pušš ze — pusťže.
[2]) Radak — rada som.
[3]) kaz 'ej, kaz ješ, kaz seš — kdeže si.
[4]) pónoj, póno ješ — snáď si.
[5]) urós — urástol.
[6]) ľatoruš — letorost.

Digitized by Google

Hočaj či jo džévce hudobnej mamicki,
pržeče nëpolozém s bodaškim glovicki.
Hočaj či jo hočaj z hudobnego dómu,
pržeče mie mój tata nëdo ladakómu.

Hej! V mojim ogródecku same biole želie,
cóz mi z vos, parobcy, kie šče zvodžičelë?
Želie moje, želie, našolak [1]) če vielë,
macce [2]), ojcu na plac, sobie na veselie.
Na Dolë dva dómy a na Zolcném tržeči,
kazdo godžinecke tam mi serce lëči.
Có by dač, to by dač kosycosek višni,
kieby jo viedžala, có kohanek myšli.
Có by dač, to by dač matuši za syna
glóvecke kapusty, kieby mi je vžéna.
Slónecko juz zaslo, kazdy svoje [3]) nalioz,
mój kuľos [4]) nepržilioz, do myšej džury vlioz.
V mojim ogródecku dokola maliny,
jak mie ty nëvežnies, vežnie mie kto iny.
Mam jo se kohanka na šivym Kamiéncu,
pojadém do nego na džikim zajoncu.

Hej! Musém [5]) do koščola kolo vody hodžič,
bo še mi nëdadzo s kohaneckiém shodžič.
Kie mie v dóma nima, to mie vyžiérajo,
kie du dómu zojdém, krživo požiérajo.

Hej! Ani do nos nëhodž, mlodžiéncov nom nëzvodž,
jo nëbëdém tvoja, nëdo mama moja.
Nëhodž ze ty do nos, kie či nëvólicka,
kie či bróni očec, i tvoja šostržicka.
Nëhodž ze ty do nos, kie či matka kľaje,
radni [6]) sobie poléz [7]) prži piecu na lavie.

Hej! Poviédz ze mi, poviédz, ty kviotku rózovy,
cy mi mój kohanek v Piekieľniku zdrovy?

Hej! Poviédz ze mi, poviédz, cérvóno jagodo,
cy mi kohanecka vierně roncke podo [8])?

Hej! Poviédz ze mi, poviédz, želono trovicko,
kie mie mój kohanek pocaluje v licko?

---

[1]) našolak — nasiala som.
[2]) macce — matke.
[3]) svoje — svoju.
[4]) kuľos — kôl, klebo, dad.
[5]) Musém — musím.
[6]) radni — radšie.
[7]) poléz — polež, imp.
[8]) podo — podá.

Digitized by Google

Hej! Saľala [1]), saľala rybka za glovocém [2]),
alě jo něbedém za zodnym bogocém;
saľala, saľala rybecka za vodom,
alě jo něbedém, kohanku, za tobóm [3]).
V mojim ogródecku majerunek drobny,
kto kce do nos hodžič, to muši byč ladny.
Dala byk mu gémby, kie by ně té zémby,
ladny je, bogaty, alě je zubaty.

Hej! Něviérž kohankovi, hoč by či še bozól [4]),
hoč by či sumiénie na stolě polozól.
Něviérž kohankovi, jako psu jednému,
bo by un če zradžióI, něpovié nikómu.
Něviérž kohankovi, jak jednému gadu,
bo mo pod jénzykiém šedmorako zradu.
Povahuj, džévcyno, kieľo ovsa v snopku,
teľo falecnošči prži kazdym parobku.

Hej! Mom jo se kohanka za vodom hospodom [5]),
pise do mně listy, pošiéľo ik vodom.
Mom jo se kohanka prži Čisy [6]), prži Čisy,
něše mi na sukně, có kviotek, to insy.
Povróč ze še, povróč, aľbo něpovrócoj,
aľbo mi, kohanku, glovy nězavrócoj.

Hej! Vydač by še, vydač, nikogo něvidač,
nic boru, nic lasu, jesce nima casu.
Matki, ojca nimom, ani pržiječeľa,
do kogoz jo pudé', kie pržidže nědžeľa?
Kie jo se pomyšlém o tém mojim zyčiu,
cému k něumarla, kiek [7]) byla v povičiu.

Hej! Něbój ze že, Hanuš, něbój ze še glodu,
jest ta sud kapusty i srombecek [8]) bobu.
Něbój ze še, Hanuš, có ty tam bes [9]) jadla,
jest tam ržepy, zarna i skórka ze sadla.

Hej! Do čotki [10] na pľotki [11]), do ujny [12]) na rade,
ujénka poradži, kané [13]) jo pojadé' [14]).

---

[1]) saľala — behala.
[2]) glovoc — hlaváč, hláč.
[3]) za tobóm — za tebou.
[4]) bozól — božil.
[5]) hospodom — hospodou, na hospode.
[6]) Čisa — Tisa.
[7]) kiek — keď som.
[8]) srombek — truhla zo šindlov.
[9]) bes — budeš.
[10]) čotka — tetka.
[11]) pľotka — pletka.
[12]) ujna — ujkova žena.
[13]) kané — kde.
[14]) pojadém — pojechám.

Digitized by Google

Zojdém do koščola, zmóviém pečórecek.
có by mi čotuša dala na vionecek.
Zojdém do koščola, namóviém počorži,
zavióndzém do smatki, zanésém do čotki.
Zojdém do koščola, zmóviém Janiól paňski[1]),
ze by še mi dostol parobek dóľanski.

Hej! Šostry my se, šostry, rady še vidzémé,
prže ľudskie ozory ozéj[2]) še musémé.
Nëozéjdémé še prže ľudži, prže ľudži,
rady še vidzémé, Bóg vidži, Bóg vidži.

Hej! Tovaržiski, my se prži dródze[3]) byvomë,
ani ty, ani ja kohanka nimomé.
Tovaržisko moja, dy ješ[4]) ty Spyrkova,
dy[5]) my še vydomé do jednego dvora.

Hej! Kieby jo viedžala, ze pudém za vdovca,
dala byk se uvič vionecek z jalovca.
Kieby jo viedžala, ze pudém za pana,
dala byk se uvič vionecek ze šana.
Alë ja dobre viém, ze pridže mlodžiéněc,
dom jo sobie uvič z biolej róze veněc.

Hej! Slónecko zahodži za vysoko viezo[6]),
tén mój zloty vionek štyrmi kóňmi viezo[7]),
nëviezo, nëviezo, doprierž[8]) zapržongajo,
za mój zloty vionek sto taliarov dajo.

Hej! Pódžméz my, pódžméz my, ka še voda šeje,
dadzo mom ta džévce, có se rado šmieje.
Nëjedna rybecka popod mostek pržesla,
jesce jek nëvidžol, có by piórko nësla.

Hej! Popod ľas turecki pasly še oviecki,
nëvidželi šče tu mojej kohanecki?
Jednom dolineckom šniézék[9]) poľatuje,
drugom dolineckom džévce poplakuje.
Jednom dolineckom šniézék nëpoľatuj,
drugom dolineckom džévce nëpoplakuj.

Hej! Jazdzémé, jazdzémé pomiéndzy dva démby,
una jako tako a un ma dva zémby.

---

[1]) Janiól paňski — Anjel Pána.
[2]) ozéj še, ozéš še — rozísť sa.
[3]) prži dródze — pri dráhe (ceste).
[4]) ješ — si.
[5]) dy — ved.
[6]) viezo — vežu.
[7]) viezo — vezú.
[8]) dopiérž — teprv.
[9]) šniézék — snežík.

Digitized by Google

Ďakujeme vám za vašu úctu.
že ste nám dali dobrú kapustu.
Ďakujeme vám za vašu lásku,
že ste nám dali nacukrenú kašu.
Ďakujeme vám za vašu vernosť,
že ste nám dali všetkého nadosť. [1])

Hej! Séčko dobre bylo, có šče nom nadali,
jéno šče kielbasy prazonej nědali.
Pónó té gaždžiny patykóv nimialy,
có nom te poliévke tako žimno daly.
Vy kuhniste [2]) nase, vy še nëgniévajče,
có my vom špiévali, to vy nom vybocče!
Té kuhniste nase có by sto liot zyly,
kie nom takik jodel dobryk navaržyly.
Nie tego nom dejče, có še v piecu piece,
alě tego dejče, có z barylki [3]) čece.
Nie tego nom dejče, có še v becce kiši,
alě tego dejče, có u bóňtóv [4]) viší.

Hej! Polocy, Polocy, piékne kóne moče.
jo še vom zverbujem, ktorego mi doče?

Hej! Nimogém, nimogém do tej góry hodžič,
mušis mi, tačicku, kónicka vyvodžič.

Hej! Moja mila nërobiéla, i jo Nërobiš,
kozala mi portki [5]) iskač, a jo pedžol [6]): Šviéntodžiš.

Hej! Panovie, panovie, tacy šče bogači,
jedén od drugiego vyzycoče gači.
Dy byš ik pozycól, kiebyš ik miol dvoje,
nimos ino jedny, jesce džura v jednéj.
Dana ino dana, vžéni Turcy pana,
vžéni go i nëso, jaz še góry tržénso [7])

Hej! Zajimoj, zajimoj po ubocy švině!
Jakoz ik zajimač, kie mi jedna ginie!
Zajimoj, zajimoj po ubocy byrki [8])!
Jakoz ik zajimač, kie nima [9]) šikiérki?

---

[1]) Táto spevka je poslovenčená.
[2]) kuhnisto — kuchárka.
[3]) barylka — okrúhla vec (fľaška).
[4]) bóňt — bánt, pánt, drevený klin, na ktorom šunka, slanina visieva.
[5]) portki — nohavice.
[6]) pedžol — povedal.
[7]) tržénso — trasiem.
[8]) byrki — birky.
[9]) nima — niet.

Digitized by Google

Hej! Pijali, hujali dva paholcy mali,
jesce něporošli, juz ik polapali.

Hej! Pijém jo se, pijém goržolecke cyje,
svojej někozém dač, bo mie na ně nestač.

Hej! Lěpi či, Janicku, v téj puščižni orač,
jako v tém Łuptovie jedén rocek byvač.

Hej! Té dževki zpod Prusa to takie hyrnice [1]),
vsy jim vlosy zjadly, gnidy zaušnice.

[1]) hyrnice — pyšné, parádnice.

Digitized by Google

Príspevky k miestopisu Slovenska.

Miestopisný soznam obcí, majerov, významnejších vrcholov, vrchov, potokov a hraníc stolice Oravskej. [1])

Podáva *Alexander Kardoss.*

A.

1. Alsó-Kubíni járás, okres dolno-kubínsky. I.
2. Alsó Lehota, Lehôtka, dedina. II.
3. Árva, Orava, stolica i rieka.
4. Árva Alsó, Dolnia orava. I.
5. Árva Felső, Hornia Orava. II. III. IV.
6. Árva Fehér, Biela Orava, rieka.
7. Árva Fekete, Čierna Orava, rieka.
8. Árvavár, Oravský zámok. II.
9. Árva Váralja, Podzámok, obec. II.

B.

1. Babia Gora, vrch. III. IV.
2. Babín, ded. IV.
3. Baníkov, vrch. II.
4. Benyo-Lehota, Beňová Lehota, ded. I.
5. Bezine, Bziny, ded. I.
6. Benediko, Beňadikovo, ded. IV.
7. Beskidek, Beskydy, pohorie. III. IV.
8. Bjela, Biela, ded. I.
9. Bjela szkala, Biela skala, vrch. II.
10. Bjelipotok, Biely potok, ded. II.
11. Biszterecz Kis, Malý Bysterec, ded. I.

[1]) Na prvom mieste nachodia sa maďarský, na druhom slovenský názov obce atď. Čísla I—IV. označujú okresy, a sice: I = dolno-kubínsky, II = zámocký, III = tvrdošínsky, IV = námestovský okres.

Digitized by Google

12. Biszterecz Nagy, Veľký Bysterec, ded. I.
13. Bobró, Bobrovo, ded. IV.
14. Breza, ded. IV.
15. Brezovica, ded. III.
16. Bukovina, ded. III.

C.

1. Chlebnicze, Chlebnice, ded. II.
2. Chlebnicze-patak, Chliebničiansky potok. II.
3. Chizsne, Chyžné, ded. III.
4. Chocs Nagy, Veľký Choč, vrch. I.
5. Chocs Kis, Malý Choč, vrch. I.
6. Csimhova, Čimhova, ded. III.

D.

1. Danjelki, Danielky, ded. III.
2. Djerova, Dierová, majer. I.
3. Dluha, Dlhá, ded. II.
4. Dubová Oláh, Valaská Dubová, ded. I.
5. Dubová Paraszt, Sedliacka Dubová, ded. II.

E.

1. Erdődka, Erdútka, ded. IV.

F.

1. Fatra Kis, Malá Fatra, vrchy. I. a III.

G.

1. Gács országh, Halič (Galicia,) krajina. III. IV.
2. Geczel, Gacel, ded. I.

H.

1. Habovka, ded. II.
2. Hámri, Hámry, ded. III.
3. Hámricski, Hámričky, ded. II.
4. Harkabus, Harkabúz, ded. III.
5. Hladovka, ded. III.
6. Hrustin, Hruštín, ded. IV.
7. Hrustinka, Hruštínka, potok. IV.

I.

Isztebne, Istebné, ded. I.

J.

1. Jablonka, dedina. III.
2. Jaszenova, Jasenová, ded. I.

Digitized by Google

3. Jaszenicza, Jasenica, ded. IV.
4. Jelesna, Jelešna, potok. III.
5. Jelsava, Jelšava, ded. I.

K.

1. Klin-Námesztó, Klyn, ded. IV.
2. Knyazsa, Kňaža, ded. I.
3. Kralován, Kráľovany, ded. I.
4. Krasznahorka, Krásna hôrka, ded. II.
5. Krivá, ded. II.
6. Krusetnicza, Krušetnica, ded. IV.
7. Kubin Alsó, Dolný Kubín, sídl. stol., okr. súd, mesteč. I.
8. Kubin Felső, Vyšný Kubín, ded. I.

L.

1. Lavkó, Lavkovo, ded. II.
2. Lehota Alsó, Lehôtka, ded. II.
3. Lehota Felső, Lehota, ded. II.
4. Lehota Benyó, Beňova Lehota, ded. I.
5. Lestin = Lestinye, Leštiny, ded. I.
6. Lestin-patak, Leštinianka, potok. I.
7. Lipnica Alsó, Dolnia Lipnica, ded. III.
8. Lipnicza Felső, Hornia Lipnica, ded. III.
9. Liptó megye, Liptovská stol. I. II.
10. Ljeszek, Liesek, ded. III.
11. Lokca, ded. IV.
12. Lomná, ded. IV.

M.

1. Magura, vrchy. I. II. III.
2. Malatina, ded. I.
3. Medzibrogy, Medzibrodie, ded. I.
4. Medzihradné, ded. I.
5. Medvedze, Medvedzie, ded. II.
6. Mokrágy, Mokraď, ded. I.
7. Mutne, Mutné, ded. IV.

N.

1. Nagyfalu, Veľká ves, mesteč. I.
2. Námesztó, Námestovo, okr. súd, mesteč. IV.
3. Námestói járás, Námestovský okres. IV.
4. Nemes Dedina, Zemianska Dedina, ded. II.
5. Nizsna, Nižná, ded. II
6. Novoty, Novoť, ded. IV.

Digitized by Google

O.

1. Oravica, Oravica, potok, tiež horáreň III.
2. Oravka, ded. III.
3. Oszada, Osada, ded. III.
4. Oszádka, Osádka, ded. I.
5. Osszus (hegycsoport), Osušské vrchy. IV.

P.

1. Paracs, Paráč, vrch. I. IV.
2. Párnicza, Párnica, ded. I.
3. Pekelník, ded. III.
4. Pekelník patak, Pekelniansky potok. III.
5. Pilszko, Pilsko, vrch. IV.
6. Podvilk, Podvlk, ded. III.
7. Podbjel, Podbiel, ded. II.
8. Podszkle, Podsklie, ded. III.
9. Polhora, ded. a kúpeľ. IV.
10. Polhoranka, potok. IV.
11. Pokrivács, Pokryváč, ded. I.
12. Poruba, ded. I.
13. Pribis, Pribiš, ded. I.
14. Proszéki hegység, Prosiecke vrchy. I. II.
15. Puczó, Pucov, ded. I.
16. Pupovi hágó, Púpovský priesmyh. I.

R.

1. Rabcsa, Rabča, ded. IV.
2. Rapcsicze, Rabčice, ded. IV.
3. Rohács, Roháč, vrch i vrchy. II.

S.

1. Stepanó Alsó, Dolné Štepanovo, ded. II.
2. Stepanó Felső, Horné Štepanovo, ded. II.
3. Szárnya, Sárňa, ded. III.
4. Szihelne, Sihelné, ded. IV.
5. Szivi hegy, Sivý vrch. II.
6. Sziroka, Široká, majer. II.
7. Szlanicza, Slanica, ded. IV.
8. Sztudena, Studená, potok. II.
9. Szrnyacze, Srňacie, ded. I.
10. Szuchahora, Suchá hora, ded. III

Digitized by Google

T.

1. Tátra, Tatry. I. II.
2. Tátra Magas, Vysoká Tatra. I. II.
3. Trencsén megye, Trenčianska stol. I. IV,
4. Trsztená, Trstená, mesteč. III.
5. Trsztenai járás, Trstenský okres. III.
6. Turdossin, Tvrdošín, ded. II.
7. Turdossini járás, Tvrdošínsky okres. II.
8. Turócz megye, Turčianska stol. I.
9. Tyapessó, Ťapešovo, ded. IV.

U.

1. Usztya, Ústie, ded. III.

V.

1. Vári járás, Zámocký okres. II.
2. Vanyovka, Vaňovka, ded. IV.
3. Vaszilló, Vasilova, ded. IV.
4. Vavrecska, Vavrečka, ded. IV.
5. Veszele, Veselé, ded. IV.
6. Vitanová, ded. III.
7. Volovecz, Volovec, vrch. II.

Z.

1. Zabrezs, Zábrež, ded. I.
2. Zabidó, Zábidov, ded. II.
3. Zászkal, Záskalie, ded. I.
4. Zakamené Klin, Zakamené Klyn, ded. IV.
5. Zázriva, Zázrivá, ded. I.
6. Zázriva patak, Zázrivka potok. I.
7. Zzaskó, Žaškov, ded. I.
8. Zuberec, ded. II.
9. Zubrohlava, ded. IV.
10. Zubricza Alsó, Dolnia Zubrica, ded. III.
11. Zubricza Felső, Hornia Zubrica, ded. III.

Digitized by Google

Výlet do Demanovskej jaskyne.

Napísal *Starohorský*.

Pri košicko-bohumínskej dráhe leží stoličné mesto Liptova: Liptovský Sv. Mikuláš, zkade najpríhodnejšie prekonáme asi 2-hodinovú, ale preto i pešo dosť príjemnú cestu do *Demanovskej*, ináč takzvanej *Dráčej jaskyne*. Dľa špeciálnej karty vzdušná čiara, ktorá spojuje Liptovský Sv. Mikuláš s jaskyňou, je asi $7^1/_2$ km. dlhá, čo by zodpovedalo, povedzme, 1 hod. 30 min. pešej chôdze.

Liptovský Sv. Mikuláš je neveľké, medzi železničnou dráhou a bystrotokým Váhom rozprestierajúce sa mestečko. Ešte v 80. rokoch minulého storočia bolo na 3 obce rozdrobené, ktoré ale teraz tvoria už jeden celok. Obyvateľstvo je skoro z polovice židovské. Čo najkrajšiu a najpríjemnejšiu ulicu mestečka pripomíname Vyšný Hušták, ktorý od východu vedie na námestie. S námestia výjdeme cez ulicu *Pastiereň* (tak ju volal a volá ľud, úradne teraz už: Vám utcza = Mýtna ulica) na hradskú cestu, ktorá vedie po novom silnom železnom — ešte nedávno drevenom — moste za Váh, smerom ku dedine Palúdzke. Na kraji tejto dedinky je stoličná nemocnica na ľavej, na pravej ale strane hradskej cesty paludzský cintorín. My obrátime sa na ľavo ku nemocnici, popri ktorej vedie ešte dobre udržiavaná cesta do Demanovej, dedinky to na pravom brehu hlučného a prudkého potoka „Demanovky“ ležiacej. Prijdúc de dediny, vyhľadáme tú Demanovku, lebo popri nej vedie polná cesta až ku samej jaskyni (ba až ďalej smerom k *Ďumbieru)*. Po tejto ceste prídeme k výletníckemu jaskynnému domčeku, Kárp. tur. spolkom vystavenej to útulne, kde si výletníci, do jaskyne idúci, obyčajne oddychujú.

Oddýchneme si i my v tomto výletníckom prístreší, lebo čaká na nás cesta do vrchu, a pripomeňme si, čo sme sem idúc videli.

Na železnom mikulášskom moste zočili sme náš bystrotoký, divo sa rútiaci, hlučný Váh. Koľko ten už s jeho potokami skalísk, štrku, múľu nasnášal s tých našich vysokých hôr, na tie jeho dolinné roviny, ktorými sa i teraz smelo hadí? — Okolití obyvatelia privykli už naň, ačpráve macošsky s nimi nakladá; ktože by nebol počul o tých povodňach, o ktorých keď čítame, ešte i teraz mráz človeka prechádza. Známe, že roku

Digitized by Google

1662. hrozná povodeň zastihla naše kraje, ktorá skoro celú trenčiansku stolicu znivočila. Po tejto veľkej povodni utíšila sa na čas škodonosná voda Váhu, aby o pár rokov pozdejšie, a síce r. 1683., zase oborila sa a pustošila slovenský ľud i jeho kraje. Známe je, že roku 1725. tiež sa rozvodnil Váh, a zapríčinil veľké škody. No nemožno nám mlčky pominúť ani r. 1813. zúrivšiu povodeň, ktorá 26 augusta na 14' vydvihla povrch vody Váhu a za celé 3 dni zúrive ničila majetky ba i ľudské životy. Čítame [1]), že 286 ľudských životov, 621 koní, 248 žrebcov, 381 volov, 1054 kráv, 1246 jalovíc, 249 teliec, 8155 oviec, 9 kozí, 2335 svíň a mnoho, mnoho obilia a krmu zahynulo a vyšlo na nivoč, v studených vlnách tohoto neregulovaného obra, Váhu. — Mestá, dediny Považia boly znivočené tak, že na mnohých miestach z budovísk nezostal ani kameň na kameni. Muselo vtedy veru strašne vyzerať to naše milé Považie, a ako by i nie, veď utrpelo 4,638.898 zlatých škody. Roku 1841 v mesiaci marci bola zase síce od tejto menšia povodeň, no predsa i táto veľké škody zapríčinila. — Áno, mnohé a hrozné povodne zapríčinil ten náš bystrotoký Váh, a ak to bez jeho regulovania i ďalej potrvá, koľké ešte zapríčiní?!

Akonáhle zájdeme za stoličnú nemocnicu ku Palúdzke, odkryje sa nám už jasnejší obraz *Demanovsko-poludnického* [2]) pohoria, v ktorom nachodí sa Demanovská jaskyňa. Od Demanovsko-poludnického pohoria na východ — nám to padne na ľavo — vypína sa druhé pohorie, takzvaná *Ilanovská-Poludnica,* ktorá tiež obsahuje v sebe celý rad štítkov, tak na pr. Prednú-malú a Zadnú-veľkú Poludnicu, Bodovô, Končistý, Vráta, Kúpeľ, Okrúhlu a iné všetko to vyše 1000 m. vysoké štíty. Od Demanovsko-poludnického pohoria na pravo, či na západ, rozprestiera sa *Lehotské pohorie* so sokorcami: Kamenicou, Veľkou a Malou-Simjou, Úplazami a hodne na sever v doline, neďaleko potoka Demanovky, Repiskom.

Spomenutých troje pohôr, ťahá sa skoro kolmo na hlavný, priečny, žulový ťah Nízkej-Tatry.

Pohoria tieto pozostávajú zväčša z horného triasového dolomitu, [3]) na ktorom sa miestami, nencom-aptychský vápenec rozprestiera. V tomto vápenci, ako aj v dolomite, samopašná voda pozoruhodné a fantastičné podzemné jaskyne a diery vymyla a vymýva.

Pamätihodné je iste i to, že potok Demanovka niže dediny Demanovej, nevolá sa už viac Demanovkou, ale Paludiankou. Brehy Paludianky sú zväčša pusté, kdežto Demanovky, a to jej ľavý breh, je husto obklúčený vŕbami a iným stromovím až po horu. Popri jej brehu vedie nás už známa cesta do jaskyne, vedľa ktorej cesty sa rozprestierajú močaristé lúky, za nimi dosť ešte úrodná, obrábaná zem.

---

[1]) Lovcsányi Gyula: A Vág és vidéke.

[2]) Dr. Borbás Vince: A Tátra hegység nemzeti és növényzeti alapon, v Hofer Budapesti fő reáliskola évi értesitője, knihe z r. šk. 1897—98

[3]) Dľa geologickej mappy viedeňských geologov.

Digitized by Google

Dolinka od Demanovej až po začiatok svrčinovej hory, podobá sa — v geografičnom ohľade — širokému korytu, ktoré je na oboch koncoch zúžené (jeho boky diluvium a magurský pieskovec) a ktoré delí Demanovka na *ľavú* a *pravú* stranu; na tejto poslednej zbadáme menovite mnoho okrúhlych, ňou zanímave vymytých a so žľabín žuli (granitu) posháňaných skál. Dno tohoto geografične takrečeného koryta, je zväčša tiež múľ, piesok a štrk, tedy tiež, ako aj pri Váhu, alluviálna nasnášanina a usadlina. Pred sebou vidíme dolomitové vrchy [1]), ich vyčnievajúce holé a strmé obelisky a chodíme po nasnášaných žulových skalách, po žulovej pôde. Zvláštne krajnosti!

Nuž a či je to tuná možné inakšie, ako že durná, vlnatá Demanovka skalie priečneho, hlavného, žulového pohoria eroduje, láme a polámané kusy na rovinu donáša? Ačpráve pri Demanovej má ona ešte hodný spád a podrží ho i naďalej, predsa vidíme na oboch stranách brehu hodne navalkaných skál; zrejmé! keď považíme, že koľko ráz ona koryto svoje zmenila a koľko ráz sa ona rozvodnila! A keď sa voda rozvodní, oslabí jej prúd skaliská, ženúc štrk a múľ; ťažké skaly naskutku hoc i v prostriedku oslabnutého prúdu sa osadia, piesok a múľ ale viac po brehoch rozvodnenej rieky či potoka sa uľahnú. Rozvodnená rieka vráti sa časom buďto do starého riečiska, alebo si utvorí nové a zanecháva po povodni celú vrstvu nasnášanín. Povodne sa prípadne opakujú, skrze čo vrstva za vrstvou rastie, nakopenina vodná hrubne, z čoho zase nasleduje, že sa i riečisko dvíha.

Vošli sme do voňavej sihliny. Všetko sa nám inakšie ukazuje, ešte i ten potok lubozvučnejšie tuná hučí, ešte i tie vtáčatká milšie šveholia, lebo zdravý, hôrny, voňavý vozduch, neobyčajná krása prírody nás obklopí.

Už sme prešli na ľavom brehu potoka ležiaci majer, takzvanú *Kamennú-Poríbku*. Prichádzame ku prvej, *bodickej*, a pár minút nato ku druhej, *demanovskej* horárni. Tu býva horár výletníkov do jaskyne sprevádzajúci. A konečne, keď sme už i *vrbicko-pavlovejskú* horáreň pominuli, uvidíme na pravom brehu potôčka ten jaskynný domček, v ktorom, keď sme si už oddýchli a videné, zkúsené veci znovu do pamäti si uviedli a trochu na ďalšiu cestu, na nastávajúcu podzemnú púť sa i posilnili, smelo, nepoznajúc námahy, vystúpime hore ku otvoru jaskyne, odkiaľ s radosťou, nedočkavosťou a zmužile spustíme sa do tmavej a tichej matky zeme.

Z výletníckeho domu vedie chodník hore vrchom, až ku samému

[1]) Je to ozaj dolomit, ako viedeňskí geologovia tvrdia? Ja pochybujem. Teodor Kormoš vo Földrajzi Közlemények z r. 1904, v sv. XXXII. píše »Ezek után (a sok hiba után) nem csodálkozhatunk, ha a Smrekovicát, a melynek fötömege erősen bitumenes alsó-triasz mészkőből, az u. n. gutensteini kagyló mészből áll (ebben képződött a barlang is) a térkép felső triasz dolomittal jelzi!« Pod Smrekovinou tu rozumie 1287 m. vysoký vrch v Svätojánskej doline, v ktorom je nám už od dávna známa, ale nim po prvší raz opísaná (r. 1904) »Stanišovská« kvapeľná jaskyňa.

Digitized by Google

jaskynnému otvoru. Jaskyňa táto má dva, vlastne tri otvory. Jeden takzvaný *turistický*, ktorý len nedávno sriadili a smajstrovali okolo neho turisti karpátski i malý trnácik so schodíkami. S tohoto trnáca je utešený výhľad na Lehotské pohorie. Turistický otvor je podoby trojuhelnej, ktorej basis asi 4 m. a výška tiež asi na 4 m. siaha. — Druhý je *starý otvor* — ktorým sa chodievalo predtým; je podoby viac elliptickej, 3·5 m. šírky a 1·25 m. výšky. Prvší sa otvára asi na juho-západ, tento na juho-východ.

No, *tretí otvor* je tiež spomenutia hodný; pri tomto som síce zvonku nebol, len zdnuká som ho zbadal. Totižto, keď sme blúdili po podzemných ľadových dierach, kollegom upozornený, pozrem pred seba nahor, i vidím slabé svetlo, z čoho som oprávnený súdiť, že je to tretí a hádam ešte nie ani posledný otvor. Tento nový vchod je asi na sever obrátený.

O starom otvore to viem, že ho chcú zamúrať, lebo sa boja, žeby ním chodili bezplatní navštevovatelia, keďže sa za turistický otvor platí 1 k. vstupného.

To pohorie, v ktorom je naša jaskyňa, ako už vieme, volá sa Demanovskou Poludnicou, ktoré ale obsahuje v sebe tiež takzvanú do 1301 m. vysokú Demanovskú horu, 1281 m. vysoký Beníkov, 1379 m. vysokú Maguru a iné vyčnievajúce vrcholce. Ten vrch ale, v ktorom je Demanovská jaskyňa je udajne (spomenutý 1281 m. vysoký dolomít. vápencový) *Benikov*, ktorého, ako aj celého pohoria, pôda má viac majiteľov; medzi nimi sú najmajetnejší gruntovne (dľa horára) v Bodiciach a v Demanovej osadení: Kubínyi, Povolný a Mojš. Čo týka sa samej podzemnej diery či jaskyne, tu už Magyarországi-Kárpát-Egyesület rozkazuje.

Poneváč týmto spôsobom táto jaskyňa prestala už byť našou, prinútení sme si vymeniť korunové vstupenky, ktorými nám ochotne poslúži mikulášsky lekárnik p. Ballo; ale dostaneme ich aj pri jaskyni kúpiť u horára, ktorý aj sviece má na sklade.

Za jaskyňu sme statočne zaplatili a tak už môžme dnu vstúpiť.

Vstupiac turistickým, dvermi opatreným otvorom, najdeme sa na drevených schodoch, po ktorých prídeme do podzemnej, denným svetlom ešte voľačo osvetlenej dutiny.

Tu sa začína už ľadová jaskyňa,[1]) čoho dôkazom je už i pocit — relatívne brano — hodne studeného povetria (ktoré ďalej zlavnie), i zamrznutá voda a kde-tu cencúle ľadu.

Do tejto dutiny vedú tri otvory: jeden zkadiaľ sme prišli, druhý tomuto súsedný, ten starý, a tretí severný.

Sviece nám už horia (fakle sú zakázané), kráčajme tedy ďalej a smel napredujme; veď máme dobrého a zkúseného vodiča, ktorý nás ochotn

[1]) Franz Kubínyi ju ku štyrskej Brandsteinskej ľadovej jaskyni pripodobňuj Pravdepodobné je ale — hovorí Lovcsányi — že i tu tie isté príčiny účinkoval čo aj pri ružomberskej jaskyni vo vrchu »Mních«.

Digitized by Google

a spoľahlive prevedie touto zvláštnou prirodzenou ľadovňou. Idúc, kráčame po ľade a kde-tu po skalných sválaninách a to ešte vždy smerom nadol. Utešené tvary z ľadu ukazujú sa nám v celej ich rozmanitosti a a pôvabnosti. Prídeme i ku *Vodopádu*, ktorý je ale zamrznutý. Sťa dáka ľadovina, tak sa nám pred oči čarí tento zvláštny, svetlom sviec osvetlený, pekný obraz. Je to ako by potok, ktorý bál by sa bol tiecť po svetle, vtiekol do hrudi zeme a tam zamrzol. — Vidíme tu svrchu nadol viseť krásne ľadové *záclony*, ktorých výzor a podoba sa pohybom sviečky vždy menia a menia. Na iných miestach zase, ako čo by shora nadol do zeme zapichnuté ostré nože to boly, sa nám pred oči stavajú. Keď prizreme sa tomu ľadu, z ktorého sa tieto rôzne a rozmanité podoby utvorujú, zbadáme, že je trojaký; a síce **buňkový** — tento zväčša tvorí potoky, — **zrnkový** (tento pri ľadových spodných ciaglach pobadáme), a obyčajný **hladký**, tento tvorí rôzne figúry a pokryvy stien.

Ešte voľačo nadol, a už sme v priestrannej *ľadovej sieni*.

Sieň táto je dosť úhľadná i vysoká, ktorej spodok tvorí ľad; a boky sú zväčša tiež z ľadu. Na stenách ľadom malovaných, vidíme rôzne ciagle. a stĺpiky. Od spodku nahor ťahá sa viac väčších-menších ľadových stĺpov, z ktorých podaktoré sú z vnútra povyžierané tečúčou vodou. Vyzdvihuje sa, že v Dobšinskej ľadovej jaskyni sa i v lete korčuľujú; v tejto ľadovej sieni by sme istotne mohli tiež, a to výborne, na ľade bárs i náš národný strašiak, alebo ak sa páči, i odzemok — ľad zdrží — si na korčuľach zaskočiť. Tu v ľadovom oddelení Demanovskej jaskyne je takých ľadových sieň aj viac, no predná táto je najväčšia; nie ale hádam najkrajšia; lebo najpôvabnejšie vytvorené podoby a predmety vidno práve po menších kútikoch a rozpuklinách; ačpráve i v priestranných sieňach najdú sa pekné podoby.

Upútaný nevídanou krásou, cele by som bol zabudol pozrieť na teplomer, čo je za rozdiel v teple medzi zovňajškom a vnútrom, keby mi z vrecka nebol vypadnul. Pozrem naň a vidím, že ukazuje + 10° R.(?), k čomu pripomeniem, že keď sme vchádzali do jaskyne, bolo pred otvorom + 20° R. Čudné je, že pri tejto + 10° R. teplote sa ten ľad neroztopil.

Prievanu počas celého nášeho podzemného putovania nebolo badať vôbec, iba na *prvších drevených* schodách, či pri ústi jaskyne.

Vlhkosť [1]) jaskyne je dosť veľká, tak že slabému a chorľavému človekovi, na čo bol už aj Mihálik upozornil, nie veľmi sa odporúča prechádzka jej miestnosťami.

Do bokov je mnoho dier, — zväčša malých, ale sú i veľké — musely ich potôčky vymyť. Do povali vedúcej diery som nezbadal.

Vyjdeme hore ľadovými stupkami popri ľadovom stĺpe, aby sme

[1]) Vlhkosť, ako aj temperatúra jaskyne, je raz väčšia, raz menšia, ponevráč od zovňajšku závisí Keď prší dážď, miestami veľmi dobre badať v jaskyni, že tečenie a kvapkanie vody je hromadnejšie a živšie.

Digitized by Google

na *Obrat* jaskyne prišli. Vlastne potiaľto trvá *ľadová* a odtiaľto sa začína *kvapeľová* jaskyňa.

Obratom nazvané je miesto toto preto, že tu čo slabší navštevovatelia jaskyne sa obrátia a idú nazpäť. Kto sa ale vráti pri Obrate nazpäť, nie tou istou cestou ide von z jaskyne, po ktorej prišiel, ale vyjde po *druhých* drevených schodíkoch dohora a tu noha jeho vkročí do kvapeľnej jaskyne, ktorá vedie svojim otvorom, chodbou, v smere do prostried dnu sa ťahajúcich prvších drevených schodov.

My čo mladší a silnejší Obratu dáme pokoj; neobrátime sa a ideme ďalej.

Už vyše pol hodiny chodíme a blúdime vnútrom zeme. Čo krok, to patrnejšie vidieť, že ľad sa mení v kvapeľ. V oných rozpuklinách a sieňach videli sme samý ľad, tu zpočiatku ešte miešano, tam ďalej ale už čistý kvapeľ badať, ktorý tiež v rôznych, pôvabných a krásnych tvaroch sa nám ukazuje.

Ale čo rozumieme pod kvapeľom? Kvapeľ je z vápenitej vody v podobe ciagľa, cencúľa, usadený vápenec; tedy pochádza z vápenca vo vode rozpusteného, z ktorého sa voda behom času vyparí, vápenec ale zostáva tak, ako a kam ho voda zaniesla, všeliaké figúrky tvorí a prípadne i v podobe kvápľa sa usadí.

Vápencové túfa (svor) sa tiež na tento spôsob vylučuje, lenže tu nie v podobe kvapľa, ale v podobe vrstvy sa umiestňuje, vrúbiac do seba i tie rastliny, ktoré na ceste svojej zastihlo.

Aby sme kvapľu ešte lepšie porozumeli, musíme vedieť, že voda má veľký účinok na skaly a to hlavne na vápenec. Keď sa voda totiž s uhličnatou kyselinou spojí, ktorej je v prírode hojnosť, tak sa stáva nepremožiteľným nepriateľom skál a úskalísk, napadne ich a rozpustí (ako povedzme, káva cukor) a rozpustené nesie, kadiaľ má svoj odtok, ktorý môže byť vodorovný, kolmý alebo šikmý. Pri vodorovnom odtoku [1]) sa vodorovné vrstvy túfa utvorujú. Je-li ale odtok kolmý, vtedy povstávajú stalaktity a stalagmity; alebo konečne, jestli voda odteká šikmo, v tom prípade vznikajú okrúhlisté, jednočlenné útvary, ako na pr. kvapľové vodopády a iné.

Vezmime tú okolnosť, že má voda smer kolmý.

Tá ohromná voda, ten dážď, čo padne len čez jeden rok v dobre kropenú väčšiu horu, povieme že vsiakol. Lenže ako vsiakol? Z tohoto pustého slova ešte veru veľa nevieme. Keď si ale predstavíme, že tá dažďová padnutá kvapka padne na rastlinu, s rastliny do humusovej vrstvy, kde naberie uhličnatej kyseliny, tá vrstva ju ale prepustí na pôdu pevnej skaly, skala ale, ako i na pr. tento hore spomenutý vápenec, je mnoho ráz krížom-krážom popráskaná a tak sama otvorí sa pre odtok tejto

[1]) Pojednávanie jej vodorovného smeru, ponevádž to nepatrí prísne ku významným jaskynným útvarom — môžeme vynechať.

Digitized by Google

kvapôčky, tak už pochopiteľnejšou sa nám stane vec. Kvapka vody tvorí tiež teleso, sila zeme ťahá ju do vnútra, ona musí poslúchnuť presile a tisne sa ako najhlbšie len môže, až keď sa pri úzkych, ale pre ňu ešte dosť širokých priechodoch dotisla do hádam dákej vymytej siene, či diery, odtiaľto odkvapne svrchu nadol a utvorí čiastočku stalaktitu a zárod mohutne rásť mohúceho stalagmitu. Za touto kvapkou nasleduje druhá, tretia atď., a tie tiež odkvapnú, pri páde sa ale stretajú s povetrím, mnoho ráz dobre suchým, ktoré vyparí jej vodu a zanechá vápenec v tej podobe, v ktorej ho tá malinká kvapka vytvorila. Kvapôčka za kvapôčkou kvapká. Utvorí sa cencúľa horný (stalaktit), ktorý má prierez koncentricko-kôrovitý a v prostriedku rúrku. Mnohé kvapky ale z tohoto horného ciagľa či kvapľa odpadnú i na pôdu jaskyne, voda sa z nich tiež vyparí a ostane vápenec usadený v podobe špicatého kužľa (cukrového klobúka). Takýto zdola nahor rastúci kvapeľ menuje sa stalagmitom alebo cencúľom dolným, tento je plný a neobsahuje v sebe cievku.

Prečo je ale horný ciageľ cievatý a dolný nie? Tomu ľahko porozumieme, keď si predstavíme, ako sa dolný a ako horný kvapeľ utvoruje. Predstavme si kvapku, ktorá na povale jaskynnej objavila sa a ktorá má za základ slúžiť jednomu hornému ciaglu. Horná časť jej prilne a rozšíri sa po povale, dolná ale pre tiažosť svoju odpadne, tá časť vody, ktorá ku povale prilnula sa chytrejšie vyparí, lebo takrečeno rozotre sa po vápenci. Na túto príde druhá kvapka, tejto tiež tak, ako i predošlej, jedna časť sa rozleje a vyparí, a druhá odkvapne. Časom sa na jaskynnej povale utvorí okolo toho otvorku, kadiaľ kvapka premoká, vápencovitá obrúčka, ktorá hrubne a pomaly sa i dĺži. Prostriedok tejto obrúčky ostáva vždy prázdnym, lebo kvapka sem vtečená neni v stave sa vyparit a odpadne na zem. Inakšie sa má vec ale s tými kvapkami, ktoré po periferii ciagľa sa lejú; len tieto sú vlastne v stave ho zdĺžovať a hrúbiť.

Kto videl na jeho primárnom, rýdzom mieste horný ciageľ viseť, zbadal, že s neho kvapká; to je ten zbytok vody, ktorý sa už nebol v stave na ňom vyparit a preto v podobe kvapky odpaduje, a ponevádž ešte i táto odkvapnutá voda obsahuje v sebe vápenec, ešte i z tejto sa utvorí kvapeľ a síce dolný. Dolný ciageľ ale už nie viac z basisu na apex, ale prevráteno, z apexu na basis rastie a zdnuka navonok hrubne, z čoho nasleduje, že je podoby v priereze koncentricko-kôrovitej — práve tak, ako aj horný kvapeľ, a že najvnútornejšia kôra kvapľa musí byť najmladšia a najvnútornejšia najstaršia.

Stalaktit rastie tedy shora nadol, stalagmit ale zdola nahor, z čoho nasleduje, že stalaktit so stalagmitom musia sa časom spojiť. A tak sa to i stáva, pri čom povstane z tých dvoch kusov jeden kus, z tých dvoch ciaglov jeden *kvapľový* stĺp. Kde viacej kvapľových stĺpov sa utvorí v jednom rade, tam povstane *kvapľové stĺporadie*, a kde viac veľkých,

Digitized by Google

vysokých stĺpov sa utvorí bez istého poriadku, povstane *stĺpovie.* Mnoho ráz ale v kvapľovej jaskyni vidíme i tú zvláštnosť, že moc tenkých stĺpikov stojí husto pri stene, v tomto páde komplex tých stĺpikov menujeme *varhanom* (organom).

Má-li voda ale smer šikmý, to vypadá už inakšie. V takomto prípade utvoruje celé vodopády, ktoré sú o moc krajšie od ľadových, lebo sú ešte i cifrované, kdežto tieto sú zväčša hladké. Takýto vodopád sa snadno utvorí tam, kde voda na uhličnatej kyseline tratí (skrze čo sa ihneď celá vrstva vápenca usadí), a kde sa voda snadno a rýchle vyparuje.

Prierez takéhoto vodopádu musí byť polkruho-, poťažne polellipsocentrický, lebo tu sa tiež tak, ako i pri ciaglach leje voda vápencová po periferii telesa, ktorá keď sa vyparí, nová vrstva vápna obtiahne starú pod ňou ležiacu vrstvu.

A poneváč voda tak kolmo ako i šikmo vteká do jaskyne, prirodzené je, že kombinátive povstanú tie najrozmanitejšie figúrky zverov, rastlín, alebo i ľudí napodobňujúce.

Poďme ďalej! — Pozoru- a pamätihodné kvapľové karikatúry sa nám čím diaľ tým početnejšie ukazujú. Bez slova, v myšlienkach ponorení, ticho putujeme raz hore po mnohých narúcaninách, raz po užších chodbách, raz zase po priestranných sieňach, a kam nás podzemná cesta vedie, všade len kvapeľ, iný a iný čarovný obraz, podzemná, hrobová tichosť a zvučiaci odraz hlasu.

Kvapľové siene sú tiež dosť priestranné, lenže na ich spodku je nie ľad, ale múľ a piesok, kde mokrý, kde zase suchý. Na stenách ukrývajú sa kvapľové výrostky a rôznej veľkosti ciagle. Tu zrazu prídeme medzi samý podzemný skvost a nádheru; vodič nám povie, že to *Kostol.* Tam vidíte organ s kvapľovými píšťaľami, pri ňom je chór, napravo krsteľňa, tu kanceľ, tam obrazy svätých.

Obrazotvornosť ľudu nášho je veľká, preto niet sa čo diviť, že i v tejto podzemnej diere každý kútik má svoje meno. No a prv i valne navštevovali naši túto podzemnú skrýš tak starí, ako i mladí, tak mužovia ako i ženy, tak mládenci ako i panny, ba čo viac ešte i malé deti.

Nemáme sa tedy čomu diviť, keď nám vodič rozpráva, že toto je kostol, toto je kazateľňa, to krsteľňa, a každú karikatúru kvapľa oblieka do nejakej jestvujúcej rastliny, zvieraťa alebo i človeka.

Ľud náš sem chodil od mnohých rokov a vytvoril si svojim bystrovzletným duchom i také podoby, ktoré iní nevideli, a tvoril si báje o ních. Bájil a rozprával si, že tu voľakedy Jánošík býval so svojou družinou, ako aj po iných hôrnych jaskyniach. Náradie vraj títo hôrni chlapci z dreva nerobili, ani nekupovali, ale za také slúžily im skaly, ktoré v prírode našli a ktoré vrchy so svojej hrudi poodhadzovaly. — Počuť tu i tu ešte po nich chýry, že zo skál mali postele, stoličky, škrine, stoly atď., a stôl vraj len jeden v jednej sieni býval.

Digitized by Google

I my vnišli sme do jednej siene. Mimo kvapľových obrazov na stene ako by zavesených, vidíme väčších-menších bôžikov, v prostried izbe stôl a na ňom *skamenelá geletka* z brindze, ako pozostatok veľkej hostiny, ktorá tu (hovorieva sa) medzi 12 kamarátmi a trinástym náčelníkom hlučne a neraz odbývaná bývala.

Ďalej idúc, sprievodčí hovorí: tam v kúte je *stará panna;* a vskutku tak vyzerá, ako stará žena, keď sedí na stolci. A tam, hľa, je stolík a na ňom *umrlčia* hlava. Človek by sa jej skoro naľakal, keby bol pôverčivý, tak prirodzené mala okále a vyškerovala plané, zhnité zuby, ako keby ju boli schválne zo zeme vykopali. A ožiarená svetlom sviece jej ohavná podoba ešte zostrašnela.

„Pozor!“ zavolá vodič. Pozreme pred seba, osvietime si sviecami priestor a vidíme, že cesta naša vedie nás čez jednu mláku, popri jej kraji pokladené sú kde tu skalky, hádam schválne, k vôli priechodu. Spodok tej mláky tvori múľ, ktorý povstal z mrvišťa vápencových skál, nad ním je dosť ešte čistá voda nazvaná *Mlákou*, v ktorej — dľa Lovcsányiho — plávajú malinké raky.

Ešte jeden krok a už sme za *„Mlákou“*. „Odtiaľto sa, prosím ponižene, už vrátime,“ odpovie náš starký horár-vodič.

A vskutku bola to cesta na vrátenie. Stáli sme ako by na ostrovčeku; pred nami a za nami voda.

„Nuž ale jaskyňa ešte ďalej ide?“ pýtam sa. „Oj, áno,“ odpovie nesmele; „veď ráča vidieť, tam, hľa, je ešte diera. Tu raz pán Mihálik boli chodili, ale v takých veľkých čižmách až hen vyše kolien boli obutí, lebo tam je voda a múľ a zase len voda, a kde má svoj východ, to posiaľ nevedieť.“

V tom mi napadne kompas, vytiahnem ho z vrecka a pozerám, v akom smere tiahne sa jaskyňa, i vidím, že asi na juho-juhovýchod. Obzrem vrstvy vápenca a vidím tu ten istý priklon (Streichen) a ten istý náklon (Fallen), čo pred otvorom jaskyne som bol zbadal. Z toho zatváram, že sa tie vrstvy vápenca tu ešte v rovnej ploche, teda nie svráskovano, ale len šikmo ponad jaskynnú dieru ťahajú.

Zaímavá je otázka, či jaskyňa má svoj východ i na túto stranu? Pravdepodobné je, že ho má, a síce nie na Boci v bani, ako to ľudia hovoria (lebo že keď raz boli kačku pustili v Demanovskej jaskyni, tak udajne na Boci vyplávala zpod zeme), ale ja myslím, že dakde na východnej strane Demanovsko-poludnického pohoria.

Dve hodiny bolo popoludní, keď sme sa z tohoto nie ešte pravdivého *konca* jaskyne nazad vrátili, tou istou cestou idúc až po samý obrat. Tu sme hore drevenými schodíkami vnišli do kvapeľnej jaskyne, kde videli sme utešené podoby kvapľa, medzi inými aj chýrečnú *Korunu*.

Povyše poldruhahodinovej chôdzi sme zase zdraví a veselí vzhliadli

Digitized by Google

svetlo Božie. O 1 hodine popoludní sme vchádzali a o $^{1}/_{4}3$ sme už boli pred otvorom na svetle, na vonkajšom povetrí.

Tu, pred otvorom jaskyne, tešiac sa výhľadu, sme asi za $^{3}/_{4}$ hodinky pobudli a potom viedla cesta naša ku *Vyvieraniu*. Vyvieranie súvisí s jaskyňou natoľko, nakoľko výletníci by si netrúfali ani povedať, že boli v jaskyni, keby si neobzreli i vyvieranie Demanovky. (Správne povedané: Vyvieranie Lúčianky.)

Vyvieranie je asi na $^{1}/_{2}$ hodiny pešej chôdze od jaskynného výletníckeho domčeku vzdialené. Tento domček je vraj aj dobré východište k výletu na Ďumbier.

Po asi $^{3}/_{4}$ hodinovom pobudnutí pred jaskyňou, zkadiaľ je utešený, malebný, ale aj poučný výhľad, pohli sme sa.

Vezmem ďalekohľad do ruky a pozerám i vidím, že na Lehotskom pohorí príklon a náklon vrstiev zodpovedá vrstvám Demanovsko-poludníckeho pohoria. Z čoho sa dá zatvárať, že táto pred nami sa rozprestierajúca hlbočizná, veľká a široká dolina je dolina *erosionálna*, ponevráč ju bystrotoká, ešte podnes smelo sa rútiaca a divo hučiaca Demanovka vyryla. No a ponevráč ten vrch, v ktorom je jaskyňa (Beníkov) je 1281 m. vysoký, pred nami ale sa v Lehotskom pohorí vypínajúci len 1174 (dif. 107 m.), môžeme z toho zatvárať, že Štít + 1174 bol voľakedy vyšší, ako štít jaskyňný, ktorý je teraz 1281 m. vysoký; a síce preto, lebo najvyšší bod vrásky vrstiev, ktoré tvorilo tu pred zrakom naším sa rozprestierajúce pohôrsko, bol asi okolo Lehotského pohoria a tak štít + 1174 siahal vtedy, keď sa táto vráska vrchu utvorila (čo sa mohlo stať v tertieri) do výšky 1174 + x, čo sa ostatne dá i vyrátať.

Takú erosionálnu dolinu, ktorá nemá vrstvy vodorovné, ale vnútornou silou zeme naklonené a tak miestami sebe šikmo zodpovedajúce, menujeme *erosionálnou jednako naklonenou* (isoklinálnou) dolinou. A na takúto dolinu sa teraz dívame, po takejto doline blúdi nám pohľad i teraz. Slovom: takáto dolina je i dolina Demanovská.

Také pohorie, ktoré erosiou stalo sa tým čím je, voláme *erosionálnym pohorím* a takéto pohorie je i Demanovské, Lehotské, Ilanovské atď., povedzme celá táto zona pozostávajúca zväčša z bitumenného a vápenca. — V oči erosionálnemu pohoriu by sme mohli postaviť *geotektoničné*, kde do vráskov utvorené, posbierané vrstvy zeme tvoria vrchy a doliny. V tomto prípade takéto doliny môžu byť synklinálne (spolunahnuté) a vrchy antiklinálne (protinahnuté). Keď ale riadny antiklinálny vrch voda premyje, protinahnutá dolina povstane, či ináč povedané, pozdĺž jeho sedla erosionálna dolina sa utvorivšia, je už nie viac, ako iné normálne doliny, synklinálna, ale antiklinálna. Z tohoto tedy vysvitá, že i dolina môže byť antiklinálna, ba čo viac i vrch synklinálny.

Pásmo tých pohôr, na ktoré sa dívame a na ktorého pôde stojíme, je zväčša, a to prevažne, zarastené svrčinou (Picea excelsa), ale najde sa

Digitized by Google

i jedľa (Abies alba), ba i borovica (Pinus silvestris), kde tú májik = červený smrek (Larix europea) a skoro všade borievča (Juniperus communis).

Miestami dosť pekné hory tu vídať, napriek tomu, že veru — ako vieme — na tomto vápenci nebadať dáku hrubú humusovú vrstvu, ale práve až do neuverenia tenkú. Tak na príklad, mnoho ráz najdeme na jednom vápencovom, kde-tu dolomitovom obelisku celé rastlinstvo, celé stromiská, vzdor tomu, že skoro nemajú sa ani na čom udržať.

No a keď mnoho ráz vidíme mohutné stromiská na tejto až holej skale vzdorovať víchrom a búrkam, tak sa zadivíme nad prevelkou silou držanlivosti a nepredvídanou opatrnosťou stromu.

Stáva sa ale, že daktoré predsa podľahnú tomuto boju. Veď je to nie ani div! Vidíme ich už potom, sťa pobitých hrdinov povyvaľované, bez života — alebo ešte len s iskierkou života — a sily. Zvláštny to obraz! — Bojovaly so živlami prírody o ‚existenciu života'. Slabé boly, podľahly!

A keď ešte naposledok, ako na odobierku, obrátime sa čelom k otvoru, vidíme ešte raz tú tmavú, tichú podzemnú skrýš. Človek si myslí: tu niet života, tu je len samá pustota, hrobová tichosť, strach a hrúza tu panujú. A nie je tak! I tu, ako i na bielych sňažkách, kde tu i tu vidíme mlandravé, tu tmou, tam ale inými okolnosťami, zimou prekriahnuté telo rastlinky a skrpatelého živočíška. A ako v nesmiernej hĺbke mora panuje zvláštny a čulý život, tak ešte i pod zemou, v tých dutinách a šerých dierach, kde večná tichosť a tma panuje, tiež sídli život.

Tak na príklad, v kvapeľnom oddelení Demanovskej jaskyne našli sme viac rodzajov *húb*. A tá *čierna barva* skál, na ktorú sme sme sa krok za krokom dívali, a ju obdivovali, tiež kto vie, odkiaľ pochádza. Že od dymu fakieľ nie, to je isté. Zväčša rozváľaniny kvapľové, odpadky vrstiev a skaly na zemi ležiace sú takto jednostajne čierno pobarvené.

Rozváľaniny, odpadky!? Čo to znamená?

Ako sa všetko vo všehomíre a na svete našom mení, a má svoju historiu, tak i táto jaskyňa sa mení a má tiež svoje deje.

Voľakedy musela ona byť o moc nižšia než je teraz, ale pomocou vody jej povaľa sa štiepala, lámala, padala a v podobe odpadkov a rozváľanín pokryla prvšiu pôdu svoju.

V akom pomere padaly skaly shora, v tom istom pomere rástly ony zdola a jaskyňa, zrejmé, sa dvíhať musela nahor. A poneváč práca vody ešte vždy a neustále trvá, lámu sa bralá, a vrstvy podrobené v podobe odlomkov padajú na jej dno; rozumie sa, že i jej poloha na takýto spôsob musí byť časom vyššia a vyššia.

No a z tohoto rozumkovania môžeme ľahko prísť i na tú myšlienku, i na ten výsledok, že ak to takto ďalej pôjde, príde čas, keď nebude sa mať čo nad ňou už váľať, a čo nad ňou štiepať, keď nèbude povali; lenže

Digitized by Google

potom bude už ladu i kvapľu a tak i jaskyni konec. Len pochované kvaple budú hádam hlásať potomkom, že tu voľakedy bola jaskyňa.

A je to už všetko čo nám tie odpadky nemo, ako by len posunkami hlásajú ? Ja myslím, že ešte nie. Lebo kde sú *dislokácie*, alebo takéto podzemné pivničné diery, môžeme zatvárať, že tam i tu sa zem neraz otriasala, sťa hádam dáko zviera od bôľu, keď sa mu na tele bolastná rana utvorí. A Číňania v tomto smysle aj v bájoch hovoria, že zemetrasenie je nič iné, ako otras tela podzemného, neviditeľného šarkana.

No, veda nás inak učí! Zem chladne a preto kôra zeme sa vráskuje. Čím väčšie chladnutie, tým väčšie vráskovanie. Povedzme, že prvšia kôra zeme bola v ‚a' (vidz obraz) ešte celkom hladká, bezrancovitá. Následkom chladnutia ale zem sa zmenšuje priemerne povedzme o ‚x' čiastku, a teraz ‚a' kôra musela miesto ‚b' zaujať; poneváč ale je ona v objeme väčšia, než by mohla byť kôra ‚b', silou chladnutia prevezme kôra ‚a' miesto kôry ‚b' — poneváč je prinútená — ale sa poprehybuje, svráskuje.

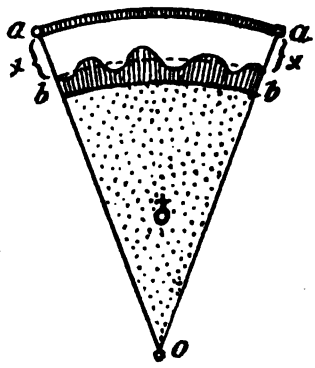

Mnoho ráz ale prihodí sa, že tieto vrásky, nie sú dosť pružné, neodolajú priehybu a sa polámu, popráskajú i popadajú, a takáto premena nemôže sa stať bez reakcie, otrasu zeme.

Ale nie len takto povstáva zemetrasenie — odhliadnuc od vulkanismu — ale i sborením sa dutín, a toto je vlastne to, na čo cielime.

Voda je v stave ohromné dutiny vymyť do vnútra zeme, a keď sa tieto dutiny sboria, povstane tiež zemetrasenie.

Tak i v Demanovskej doline boly hádam väčšie-menšie otrasy zeme, keďže jaskyňa má výzor sboreniny.

V páde toto borenie a lámanie dialo sa *jedno za druhým*, tak i ním vyvinutá reakcia bola miernejšia; ak ale stalo sa *odrazu* — čo je menej pravdepodobné — tak väčšia sila otrasov zazúrila povrchom zeme.

No, máme ešte v pláne obzreť si a obznámiť sa, nakoľko nám možno, i s Vyvieraním. Opusťme tedy už toto predjaskynné, výhľadné miestečko a ponáhľajme sa ku Vyvieraniu.

Kráčame v doline hore Demanovkou. S boka na bok sa ohliadame a prezeráme si pyšne sa vypínajúce končiare.

Na pôde v doline vidíme množstvo navaľkaných žulových skál, a to mnohé nie v jej a pri jej riečisku vidieť, ale i pár krokov napravo, akc čo by na dákom násype nakopené boly, po ktorom teraz vedie cesta v smere hore Demanovkou. A keď motykou trochu pokopeme ten ako by — násyp, presvedčíme sa, že je to nič iné, ako potočná nasnášaniny či alluvium. Inými slovami: to je staré koryto Demanovky, ktoré že je

Digitized by Google

vyššie od terajšieho, ukazuje nám krásny príklad erosie tadiaľ sa rútiacej a hučiacej Demanovky. Takto sa doliny s času na čas erodujú a takto sa hĺbia.

Keď dolina nebola ešte tak, ako dnes, vymytá, v tomto starom koryte tiekla Demanovka, a táto poprinášala s priečneho žulového pohoria tolkých a to skoro bez výnimky žulových menších, ale i podivuhodne obrovských, svaľkaním.

V terajšom riečisku Demanovky tu i tam miestami vídať tiež pamätihodné skaliská, ktoré gúľaním sa a vaľkaním dosiahly až to miesto v doline, kde ich práve vidíme; a pohybujú sa ony ešte i ďalej, až po to rozhranie, kde sila potočnej vody podľahne sile pevne umiestniť sa majúcej skaly.

Okrem vyhladených a obšuchaných žulových skál vidíme tu v doline ale aj iné skaly, ktoré sú síce už tiež na *sekundárnom* mieste, preto ale ešte vždy rýdzejšie, ako prvé, a sú uhlasté a ostročiarne. Ich *primárné* ložisko bolo hore na vršnej, štít, hrebeň alebo boky vrchu tvoriacej skale. Pomocou ale dažďa, mrazov, sňahu, ľadu, zimy, tepla a povetria, popukalo sa úskalisko, a keď sily pomenovaných faktorov premohly kohäsiu telesa, úskalie pomrvilo, pokusilo sa a poodpadúvalo do doliny. V tomto prípade ale predsa sa tak nezodralo, ako keby ho bola voda dovaľkala; a odtiaľto je tá zrejme badaná differencia, medzi tým dvojakým skálim, ktoré tu v tejto doline vidíme.

A že tie uhlasté a ostročiarne skaly sú len odlámaniny vrchov, nedaleko ktorých ležia, dokazuje ešte i tá okolnosť, že sú tej samej materie čo i patričný vrch, z ktorého pošly, a že pekne vidieť na ních, že sú odlomky jednej celej, veľkú vrstvu tvoriacej skaly. Nuž a veru, kde je čistý vápenec, tam sa granít neodlomí, a naopak, myslím tiež to nejde, lebo kde je čistý granít, tam sa tiež vápenec mrviť nebude.

Prejdeme po môstku čez Demanovku a rozlúčime sa na krátky čas i s Demanovskou dolinou, lebo už po Lúčianskej doline kráčame. Po tejto doline tečie voda Lúčianka (rozlúčiť?), ktorá pri priečnom žulovom pohorí, pri takzvanej *Krupovej holi* s viacerými potôčkami vyviera, zpomedzi ktorých je najväčší a spomenutiahodnejší *Priečny potok*, ktorým pri *Lúčnym* menovanom úpätí *Priečno-nižného*, 1154 m. vysokého vrchu, sa s Lúčiankou spája. Lúčianka ale pri Lúčnom moste v absolútnej výške 836 m. do Demanovky vteká. [1])

Neraz som počul tie výrazy: „Poďme teraz ku Vyvieraniu“ — „kde Demanovka vyviera,“ a to je vlastne nie pravda. Demanovka nevyviera, a dľa môjho vedomia ani pod zem nevteká, ale jej bočná voda Lúčianka áno.

Táto sa vlastne musí na dve ramená rozvetviť, jedno vteká do zeme, druhé ale tečie v nadzemnom žlebe; a to prvšie volajú Vyvieraním, lebo faktične zpod skaly sa hrnie voda, zdá sa ako by vyvierala. No vlastne

[1]) Vidz: Speciálnu kartu 1: 75.000.

Digitized by Google

nevyviera, ale ako už po pôde ženúci sa potok, vryla sa do zeme, aby na mieste Vyvieraním nazvanom, na povrch zeme vystúpila.

Pred sebou vidíme veľkú vápencovitej hmoty skalu, v ktorej je dosť široká, menej ale vysoká diera, čez ktorú len zohnuto môžeme sa dostať do priestrannej siene — a toto je Vyvieranie.

Zapálme si sviečky a poďme dnu!

Keď sme už v sieni, prejdeme čez jednu do prúdu vody vyčnievajúcu skalu a prekročiac prúd a žilu potoka — z ktorej silne a blbotave ženie sa von voda, aby sa vryla pod skalu, z ktorej by už konečne na svetlo vytiekla — zacítime pod nohami v podobe strechy namúlaný piesok, čez ktorý keď prejdeme, zastaneme pri hádam i viac metrov (?) hlbokej diere, ktorá je ako kryštál čistou vodou naplnená. Je to tá Liptákmi tak veľa spomínaná *Studňa*, ktorú by sme ako by za jazierko utvorené popod vrch ženúcim sa potokom považovať mohli.

Táto *Studňa* je pamätihodná už i preto, lebo o nej kolujú od dávna menšie-väčšie rozprávočky, ba i celé povesti. Tak na príklad rozpráva sa medzi iným, že pri tejto Studni je jedna suchá, veľmi dlhá a dosť priestranná podzemná chodba, ktorá až cudzozemsko spojuje s naším domovom. Cudzozemskí páni majú moc odvahy, ale málo peňazí a sú pritom nesmierne múdri, lebo nielen svoj kraj, ale ešte i našu otčinu a naše zlaté bane poznajú; a preto touto dierou každý rok raz sa ich celá hŕba dohrnie. Tu vystúpia a rozídu sa po celom Slovensku zlato čistiť. (Boca, Magurka; osadení Nemci!) — Jeden gazda z Demanovej vraj ešte do nedávna žil, ktorý dokazoval, že je toto všetko svätá pravda, a že on sám, keď ztadiaľ išiel po práci, videl jednoho cudzinca, ako sa z tej diery driapal a s hámrikom pilne skúmajúc skaly, zlato hľadal; ale že nenašiel vraj nič napriek tomu, že tam je taký velikánsky stĺp zlata ako veža.

Toto mi bol rozprával jeden pastier pri Demanovej. — Ľud rozpráva si o tejto studni ešte mnoho viac. Pravda sú to len rozprávky, ktoré ale predsa majú aký-taký význam, a ak v prírodných vedách — kde potrebujeme faktá, — i nemajú skoro žiadnej ceny, preto sú vedy, v ktorých majú cenu nenahraditeľnú. Studňa! aká mystične vyrytá jama; jaskyne a výmole! aké neodtajiteľné predesy a strašidlá; sformované dutiny, povykladané ľadovými alebo i kvapľovými rôznosťami, aké mocne na dušu ľudskú účinkujúce prírodné útvary!

Takéto hľa, fantastičné a divo-romantické obrazy upútajú nám zraky i v tom našom milom Liptove. Pohorie vápenco-dolomitové liptovského pásma je na takéto úkazy prebohaté. Aby som viac nepripomenul, tam je i dolina Prosiecka, zvláštnej pozoruhodnosti.

Čo sa týka literatúry vedeckej, Liptova a okolia, do tohoto odboru patriacej, tá by len už bola aká-taká, je ale ešte veru dosť slabého vedeckého ducha. Odhliadnuc od diela Uhligového, spisov Štúrových, Maj-

Digitized by Google

láthových, Meierových a ešte pár významných, iné sú zväčša len rozprávočky a nie vedecké práce. — No pre orientovanie tých, ktorí by sa hádam chceli zaoberať Liptovom s geografično-geologického stanoviska, spomeniem v prvom rade Uhliga, potom nášho rodáka a výtečného geologa D. Štúra, ktorého práce vyšly v Geolog. Jahrbuch z r. *1868.* str. 337., z r. *1860.* str. 128. a z r. *1867.* str. 242. Na odporúčanie p. učitela Vraného Lichardove ‚Slovenské Noviny'.

Ďalej tiež dobré práce Majláth-ove: Liptó megye geologiai viszonyai. M. K. E. Évk. VI. évf. *1979.* str. 187.; Liptó megye domborzati viszonyai M. K. E. Évk. II. évf. *1875.* str. 264.

Menej spoľahlivé Mihálikove: A Poludnicza: M. K. E. Évk. XIX. évf. *1892.* str. 13.; A deményfalvi jégbarlang M. K. E. Évk. XI. évf. *1884.*; Gaea XVII. K.; Vándorlásaim Liptó megyében T. L. II. évf. *1890.* str. 388 a 392. l. T. L. VII. évf. *1895.* str. 72.

Okrem týchto spomeniem ešte len k vôli celistvosti obrazu literatúry: Dénes-a: A Gyömbér az Alacsony Tátrában. M. K. E. Évk. XIV. évk. *1887.* str. 64.

Dr. Istvánffy-ho: Az Alacsony Tátra szépségei T. L. VII. évf. *1895.* str. 60.

V. K. Rechmann-a: Az Osztrák Magyar Monarchia i. m. 304—309.

Pax-a: Pflanzenverbreitung in unt. Karpathen. *1899.*

O. Podhradszkého: A Királyhegy. M. K. E. Évk. VIII. évf. *1881.* str. 332.

K. Kalchbrenner-a: A Királyhegy. M. K. E. Évk. II. évf. *1875.* str. 198.

No a poneváč Liptovská Magura, Liptovské hole, (Kriváň!) sú údami Vysokej Tatry, tak nás i táto zaujíma. Ako sem patriace diela spomeniem len:

Posiaľ v svojom odbore najlepšie dielo V. Uhlig-ovo: Die Geologie des Tatragebirges. I. sv. z r. 1897 a II. sv. z r. 1899.

Dr. K. Grissinger-ovo: Physische Geographie d. Tatra-Gruppe z r. *1893.* J. Matyasovszky-ho: A Magas Tátra geolog. vázlata M. K. E. Évk. VI. évf. *1879.* str. 17. Weber-ovo: Bányászat a Tátrában. Tiež tam, str. 288. Dr. S. Rothar-ovo: A Magas Tátra déli oldalának hajdani jégarai. Külön lenyomat a ‚Földtani Közlöny' XV-ik kötetéből z r. *1885.* Dr. J. Partsch-ovo: ‚Die Gletscher der Vorzeit' in d. Karpathen u. den Mittel-Gebirge Deutschlands. z r. *1882.* Dr. G. Thirring-ovo: Az Árva-Liptó mészkő hegység M. K. E. Évk. XIV. évf. *1887.* str. 93.; A Liptói havasok. Tiež tam, str. 103. a konečne J. Mihálikovo: Kirandulás a Kriványra. Tiež tam str. 120., — v ktorom diele nám známu pomníkovú historiu vyrozpráva.

A konečne ako dodatok:

R. Meier: Der Gold-und Antimon-Bergbau von Magurka in Ungarn:

Digitized by Google

Geolog. Jahrbuch r. *1868.* str. 257.; a Die Geologischen Verhältnisse des Terrains zwischen Rosenberg, Kralovany u. Kubin. Tiež tam, str. 427. J. Lovcsányi: A Vág és vidéke [z r. 1878(?)].

A tak už, keď sme sa oboznámili s polohou Mikuláša, s cestou do Demanovskej jaskyne, s Demanovskou jaskyňou a jej súsediacimi pohoriami, s Demanovskou dolinou i s Vyvieraním a konečne s Liptova vedecko-turistickou literatúrou, vráťme sa s výletu oduševnení za svojeť, utiahnime sa do svojich pracovní *a hlásajme v slovenskom duchu, slovenským perom, svetu to, čo sme videli a skúsili!*

Digitized by Google

Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia.

Sobrané od viacerých.

Lacnejšie rúcho nezahreje brucho.
Medzi chrasť nechodia drevo krásť.
Nehľaď na to, ako sa má, len sa šatí, ako sa dá.
Oraj brázdu úzku a hlbokú, ak chceš mať vážne snopy na toku (na holohumnici).
Pýcha a skvost nosí dlžobe chvost.
Ruka dobrá viacej platí často, ako dukát zlatý. (Škol?)
Žena vzteklá pochodí z pekla. („Vzteklý" nenie slovenské.)
Čo kto v srdci varí, poznať mu na tvári Sr. Z. IV. 7.
Dvakrát sa modlí, kto spieva, jestli srdce pri tom býva.
Gágor malá dierka, a voly prežiera. Sr. Z. VI. 280.
Ak si bohatý, nefúkaj; ak si chudobný, nezúfaj.
Chrasť je nie hora, kožka je nie kôra.
Mnoho je učených, ale málo múdrych. (Púchovo.)
Náhle krvy (?) nikdá nie sú dobré. (Púchov.)
(Úhrnkom) celý svet je sprostý. (Púchov.)
Na kom psota, na tom smiech.
Lenivá ruka — hotová psota.
Chudobný človek — hotová opica. (Orava.)
Šidlo som hľadala, dláto som tracela. (Žilina.)
Ja som išla jednú nohú, von (on — muž) dvoma (utrácal. Žilina.)
Ten sa tak smeje, ako na Morave plačú. (Ž.)
Už do mäsa nepójdzem, len z mäsa. (Ž.)
Skoro sa prekysnul med. (Hybe.) Sr. Z. VII. 234. a XII. 28.
Kavky moravky, dze lecíce? Do Nového Mesta — porúbaná cesta atď. (Žilina.) Sr. Z. XIX. 74.
Vtáčence zrnom, ľudí slovami lapajú.
Koňa za šticu a človeka za slovo chytajú. Sr. Z. V. 56.
Nie každý pravdu ľúbi, kto o nej trúbi.
Pravda v handrách a krivda v hodvábe.
Keď chceš jesť koláče, neseď na peci.

Digitized by Google

Od tučnoty aj psi besnejú. Sr. Z. IX. 317.

Jedna včela nenanosí mnoho medu, ani žihadlom svojím (akokoľvek by ostré bolo) neusmrtí medveďa.

Svornosť je silnejšia ako múry.

Kvapka po kvapke aj kameň predlube.

Z koho žiješ, tomu slúž.

Stará sliepka — dobrá polievka.

Stará žena dobre muža chová.

Na stoličnom dome býval na hospode, (t. j. v žalári).

Ústa otvoril, až mu slnko do brucha zasvietilo.

Pamäť v tele, rozum v čele a žiadosť v srdci. (Sotvy z ľudu.)

Po Michale do Jura slobodno dohán sadiť.

S vyšším sa nikdy neťahaj za prsty. Sr. Z. VIII. 1155.

Šimona a Júdy prikrýva hrudy. Sr. Z. XIV. 90.

Ten ani na Veľkú noc šunku nejie.

Neni treba veľmi volať Káču do tancu.

Komu neni dané, ten to nekúpi od Žida.

Kto má v srdci lásku, má na pleciach krídla.

Láska je jako studničné vedro: so smiechom letí dolu a s plačom ide hore. (Správnejšie studňové — studňa, kdežto studničné — studnica.)

Jazyk nemá kostí a predsa nejednomu rebrá doláme. Sr. Z. V. 426.

Z prázdneho duba vyletí niekedy sova. Sr. Z. III. 147, 148.

Kto na cudzie s hrsťou, tomu čert s vozom. Sr. Z. 868.

Kto pracuje celý deň, ten má v noci sladký sen.

K nebu nielen ruky spínaj, lež aj srdce hore zdvíhaj.

U detí prvá cnosť je pilná poslušnosť.

Pálené hreje, ale nešatí. Sr. Z. VI. 321.

Nemierne pitie kráti živobytie.

Muž pije na bradu, žena mrie od hladu.

Kto sa veľmi vyhovára, ten sám seba ohovára.

Dačolomské.

Kot pride žena z periska (prania), zožerie aj diaboliska. Sr. Z. VI. 258.

V cudzom kraji, v cudzej vlasti nimaš žianej poctivosti. (Ponosovala sa jedna žena, ktorá sa zo súsednej dediny na Dačolom vydala.)

Mužina, cudzina, trňový kôš, šade ťa upichne, de ťa lem môž. (Na muža.)

Chrbôt si poprav, bruchom sa zakrej. (Chudobný.)

Ej, veľa vetra podem zíde. (Pri kupovaní hoväda, keď je chudé.)

Ostrej ako žialo (žihadlo).

Kot sa na dôš zjíme, aj z veďernchо prší. (Keď sa k dažďu priberie, aj z jasna prší.)

U susedov mlieko pokypelo, bodaj na naše priletelo. (Tak čaria, keď kladú do zvárky bielizeň.)

Digitized by Google

Sňali sa mä (?) ako párnej vovke (párne volky.)

Sem sa šeci k enej veci! (Keď viacerí prisedajú k jednej mise.)

Nech čert verí aj dieťaťu. (Keď vraveli otcovi, že ho deti na starosť opatria.)

Začo ten Ježiško? Za päť dudkov. A panenka Mária? Čert ako diabol. (Vlastne anektota.)

Čo mrd, to trt. (O starých ľudoch.)

Ani Pán Boh, ani zdravia! (Druhý má doložiť: nech nás nikdy nenaháva. Zdravica.)

Čert po Bohu! (Dodatok, odpoveď aká?)

Lepšie sa pri malom ohníku zohrievať, ako pri veľkom (povedal malý gazda na veľkého.)

Z okolia Trnavy. (Výslovnosť po *i* a *e* je tvrdá, na pr. v hrsti = v hrsty.)

Stáva sa tučný jak krajiček v hrsti. Sr. Z. XI. 167.

Blahoslavená slepota, kto dobre vidí.

Bez primáša človek do neba neprínde.

Nohy má jako pípka, ric jako stríberný krajciar a nikde ništ. (Malý, chudý.)

Púšta ducha z brucha. (Vetry.)

Z každého páru dvoch obesit. Sr. Z. XVI. 311.

Drkoce jako zkysnuté pivo v rici. (Stále, rýchle, nejasne hovorí, frfle.)

Kto ta mal, ked ta neostrúhal. Sr. Z. IV. 637.

Múdry jako Šalamúnova ric. Sr. Z. III. 240.

Pomalu, pomalu, chycíme i staru.

Počkaj, skapeš jako sviečka.

Všetko mu povedal, len nie „pán Velkomožný.“ (Nadávanie.)

„Halabrin“ (= hlúpy človek; je to aj meno rodinné).

Má holbové nohy a žajdlíkové topánky.

Panenka Mária Tapolčianska, pomáhaj nám!

Digitized by Google

Katalog numismatickej sbierky

Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine.

(IV. doplnok mincí kráľovstva uhorského.)

Sostavil dr. *Ján Petrikovich.*[1])

A) **Kráľovia z Arpádovského domu** (1000—1038).

Kráľ **sv. Štefan** 997—1038.

1. *Denár* s dierkou na vrchu. Kúpený.

2. *Denár.* Av. STE)HANVS REX. Dvojitý kríž, v uhloch po jednom kline. Rev. ΠΠΕΠΙΑ ΓΙVΙΤΔΧ. Kúpený za 1 kor. Pr. = 1·7 mm.

3. *Denár.* Av. STEPHANVS REX. Rev. REΠIA CIVITVS×. Dosť dobre zachovaný. Kúpený za 1 kor.

Kráľ **Peter** 1038—1041 a 1044—46.

4. *Denár.* V perlovci PETRVS REX * V prostriedku v malom perlovcovom kružku kríž a v uhloch kríža po jednom kline. Rev. Menej zreteľný kolopis: PAИИOИIA× V kružku kríža kliny. Cena 12 kor.

Samuel Abba 1041—1044.

5. *Denár.* Av. SAMVHEL + REX + V perlovci kríž, v jehož uhlach po jednom kline. Rev. PANONEIA +. Prostriedok taký, ako na averse. Kúpený za 10 kor.

Kráľ **Andrej I.** 1046—1050.

6. *Denár.* Av. V zúbkovatom kruhu: ANDREAS · REX. V prostriedku kríž s klinami. Rev. Nezreteľný: REΠIA PVITAS. Cena 5 kor.

---

[1]) V nedostatku potrebných znakov a zodpovedajúcich písmen v kníhtlačiarni, nebolo možno ani tento katalog tak precísne a skvele vystaviť, ako by toho potreba vyžadovala.

Digitized by Google

Ladislav I. 1077—1095.

7. *Denár.* Av. LAD ⌣ ISL ⌣ AVS ⌣ DEI ⌣ V perlovci tri popri sebe stojacie kríže, na ničhž spodné ramená vo dvoje sú nahrúbené. (Kalvaria.) Rev. Slabo vyrazené dva koncentrické kruhy a v prostriedku kríž. Réthy 33.

Kráľ Koloman. 1095—1114.

8. *Obolus.* Av. Vo vrúbkovanom kružku kríž; v uhloch ramien po polmesiačku s jedným bodom. Rev. Dva koncentrické kružky. V prostriedku z klinou utvorený krížik, v medzipriestorí štyri kliny. Réthy V. sorozat. Kúpený za 1 kor. 20 hal.

9. Tiež *obolus.* Av. Vo vrúbkovanom kruhu až po kruh siahajúci kríž; pomedzi ramená na von obrátené polmesiačky s malými krížikami a v uhloch body. Rev. Dva kruhy a kríž s klinami. Réthy 73. Kúpený.

10. *Obolus.* Av. Vo vrúbkovanom kruhu menší kruh, na ňom kríž s napuchlými konci; pomedzi ramená po dve čiary a v uhloch body. Rev. Dva kruhy s krížikom v prostriedku; v medzipriestorí čiarky. Réthy 90.

11. *Obolus* malý, podobný čís. 8. Kat. III. MSS. Dar. A. Kmeť.

12. Tiež *obolus* väčší, dar. A. Kmeť.

Kráľ Béla II. 1131—1141.

13. *Denár* ako Kat. MSS. č. 16. Réthy 59. Kúpený.

Kráľ Géza II. 1141—1161.

14. *Obolus* ako Kat. III. MSS. č. 18. Kúpený.

15. *Obolus* ako predešlý, len v uhloch ramien po jednom bode. Dobre zachovaný, kúpený za 1 kor. 20 hal.

Kráľ Béla III. 1173—1196.

46. *Brakteat.* Sediaci kráľ, v pravej ruke žezlo, v ľavej ríšske jablko držiac. Po stranách · B · — · R ·. Dobre zachovaný. Györik 83. Kúpený za 70 halierov.

Kráľ Imrich 1196—1204.

17. *Obolus.* Av. V perlovci vodorovná bodkovaná čiara tri razy prekrižovaná; naspodku a navrchu po dva krížiky a pomedzi tieto po jednom bode. Rev. V čiarkovitom krúžku krížik a pomedzi ramená po jednom bode. Réthy 146. Rupp. 134. Pr. = 1·3 cm. V = 0·22 gr. Cena 3 kor. 35 hal.

Kráľ Ondrej II. 1205—1235.

18. *Obolus.* Av. Dvojitý kríž a vztýčený leopard (cap?). Rev. Okrídlený griff. Kat. MSS. č. 23.

Digitized by Google

Kráľ **Béla IV.** 1235—1270.

19. *Brakteat.* Na tróne sediaci korunovaný kráľ, v pravej ruke žezlo, v ľavej ríšske jablko držiac. Po stranách · R · — · B (Bela III?)

20. Tiež *brakteat* s hlavičkou. Réthy 272.

Kráľ **Béla IV.** a **Štefan V.**

Spoločné peniaze.

21. Medený peniaz v byzantinskom štýle ako Kat. MSS. II. č. A. Dobre zachovaný. Dar. Ďurko Podhradský.

Kráľ **Štefan V.** 1270—1272.

22. Av. S—TEPH—AN, RE—X. Rev. Sediaci korunovaný kráľ s ríšskym jablkom a žezlom v rukách. Na pravej strane jedna, na ľavej dve hviezdy. Réthy 285.

Kráľ **Ondrej III.** 1290—1301.

23. *Denár.* Av. Korunovaný stojací kráľ s mečom a s apoštolským krížom. Rev. nečistý. Réthy 363.

B) **Kráľovia z miešaných domov.** (1301—1526.)

Kráľ **Karol Robert** 1308—1342.

24. Široký *groš.* Av. MONETA · KAROLI · REGIS · HVNGAIE. Na tróne sediaci kráľ so žezlom a ríšskym jablkom v rukách. Rev. HONOR REGIS IVDICIVM DILIGIT. Šikmo postavený dvojdielny štít so štyrmi laliami; na boku štítu helma s perami, po stranách po jednej lalii. Kúpený za 2 kor.

Kráľ **Ludvik veľký.** 1342—1382.

25. *Denár.* Av. MONETA LODOVICI. Hlavička so stužkou. Rev. Dvojitý kríž so šesť bodami dookola. Kúpený.

Kráľ **Žigmond.** 1387—1437.

26. *Dukát.* Av. Titulný kolopis a štít s uhorskými stuhami a českými levmi. Rev. Kolopis, popri svätcovi K—S. Kúpený za 16 kor.

27. *Denár.* Av. MON · SG—ISMVN (tak). Dvojitý kríž. Medzi ramenami G—S. Rev. REGIS VNGARE (tak). Štít so 4 stuhami. Daroval Ďurko Podhradský.

27. a. *Denár.* Av. Dvojitý kríž s rozštiepenými na koncach ramenami. Po stranách K—R. Rev. Stojací svätec v plášti s nimbusom okolo hlavy; v pravej ruke tešel, v ľavej ríšske jablko držiaci. Rupp. 535.

Digitized by Google

Kráľ **Albert.** 1437—1439.

28. *Dukát.* V. = 3·55 gr. Pr. = 2·2 cm. Av. Vo dvoch perlovcach: ALBERTVS · D · G · R · VNGARIE ✻ V štíte uhorské stuhy a dva české levy. Rev. S · LADISL—AVS · REX. V prostriedku korunovaný svätec s hellepartňou v pravej a s ríšskym jablkom v ľavej ruke. Po bokoch K—L. Cena 16 kor.

29. *Denár.* Av. MONETA ALBERTI (tak). Dvojitý kríž s rozštiepenými konci. Po stranách kríža K—L. Rev. REGIS VNGARIE EC + V prostriedku na spodku priokrúžlený štít s uhorskými stuhami. Kúpený za 2 kor. 50 hal.

30. *Denár.* Av. ALBERT R · VNGARIE. Dvojitý kríž po stranách kríža D—K. Rev. V oblukovom rámci štyri štítky. V prostriedku uhorské stuhy, v pravom rakúska stuha, v ľavom český lev, a vo spodnom moravská orlica. Kúpený za 1 kor. 20 hal.

Kráľ **Vladislav I.** 1440—1444.

31. *Denár.* Av. M · WLADISLAI · VNGAR · Štvordielny štít s orlicou poľskou v prostriedku. Rev. Kolopis a po stranách Matky Božej I—H. Dar. Ďurko Podhradský.

Ján Hunyady gubernátor. 1446—1452.

32. *Denár.* Av. M · REGNI · VNGARIE. V štíte štyri uhorské stuhy. Rev. TEMPORE · IO · GVBER. Veľký dvojitý kríž s rozštiepenými koncí na ramenách. Kúpený.

Kráľ **Ladislav V.** Pohrobok. 1452—1457.

33. *Dukát.* Av... D · G · R · VNGARIE · Rev. K—P. Veľmi dobre zachovaný. Kúpený za 18 kor.

34. *Denár.* Av. MONETA LADISLAI · DEI GRA + V prostriedku na dvoje rozdelený štít. V prvšej polovici štyri uhorské stuhy, v druhej hore český lev, dolu apoštolský kríž. Po bokoch D—S. Rev. REGIS · VNGARIE · ET · CETERA + V prostriedku poľská orlica, majúca na prsiach rakúsku stuhu. Kúpený.

Kráľ **Matiaš Korvín Hunyady.** 1458—1490.

35. *Dukát.* Rev. Svätec s hellepartňou v pravici, po stranách N—⚒. Z pozostalosti P. Križku dar. M. Križko.

36. *Denár.* Av. M · MATHIE · R · VNGARIE. Štít. Rev. Po bokoch Matky Božej K—D. Kúpený.

37. *Denár.* Av. M · MATHIE · R · VNGAR + Päťdielny štít. Rev. PATRON—VNGAR. Po bokoch Bohorodičky K—P a hviezda. Dar. S. Šiška z nálezu zo Selenča.

Digitized by Google

38. *Denár.* Av. MONETA · MAThIE ' R · VNGARI. Rev. obšuchaný K—B. Dar. Juraj Podhradský.

Kráľ Vladislav II. 1490—1516.

39. *Denár* z 1510. Po bokoch Matky Božej K—G. Kúpený.

40. *Denár* z r. 1516. Av. Štvordielny štít s malým štítkom v prostriedku s orlicou. Rev. Po bokoch Matky Božej K—C. Dar. Ď. Podhradský.

Kráľ Ludvík II. 1516—1526.

41. 42. *Denáre* z r. 1517 a z r. 1518. K—G. Dobre zachované. Dar. Ďurko Podhradský.

43. *Denár* z r. 1525. K—B. Dar. Ďurko Podhradský.

44. *Denár* z r. 1526. K—A. Dar. Ďurko Podhradský.

Ján Zápoľa. 1526—1540.

45. *Denár* z r. 1527. Po stranách Matky Božej K—T. Kúp. za 1 k.

C) Královia z Habsburgského domu.

Kráľ Ferdinand I. 1527—64.

46. *Denár* z r. 1537.

47. 48. *Denáre* z r. 1552, dva kusy. Dar. Ag. Cochiusová.

46. *Denár* z r. 1553. Kúpený za 50 hal.

Kráľ Maximilian II. 1564—76.

50. *Denár* z r. 1574. Dar. Agn. Cochiusová.

51. *Denár* z r. 1576. Kúpený.

Rudolf II. 1576—1608.

52. Kremnický tvrdý *toliar* z r. 1601. Av. Medzi kolopisom uhorský štít a malý obraz Matky Božej, v prostriedku kráľovo poprsie. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol, majúci na prsiach ríšske jablko. Po bokoch K—B. Kúpený za 5 kor.

53. *Denár* z r. 1582. Veľmi porúchaný.

54. 55. *Denáre* z r. 1585. Dva kusy.

56. Denár z r. 1602. Dar. Agn. Cochiusová.

Kráľ Matiaš II. 1608—1619.

57. Kremnický tvrdý *toliar* z r. 1614. Av. MATHIAS · D · G · R(· IM · S · AVG · GER . HVN · BOHEM · REX + Hlavu vavrínom ozdobe majúce kráľovo naľavo hľadiace poprsie. Rev. ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · — MAR · MOR · CO · TYR · 1614. Korunovaný dvojhlavý orol;

Digitized by Google

prsiach štvordielny štít s malým štítkom v prostriedku (český lev, dalmatské tri hlavy a chorvatsko-slavonské znaky. Na spodku korunovaný uhorský štít. Po stranách orla K—B. Kúpený za 6 kor.

58. *Denár* z r. 1620 (po smrti razený). Najdený v Bohuniciach. Dar. Lad. Konček.

Ferdinand II. 1619—1637.

59. *Denár* z r. 1620. K—B. Bez kolopisov. Dar. Agn. Cochiusová.

60. *Denár* z r. 1623. K—B. Dar. A. Buday.

Gabriel Betlen. 1620—1622.

61. Kremnický *toliar* z r. 1622. Razenie trochu pošinuté, ináče dobre zachovaný. Kúpený za 13 kor.

62. Veľkobaňský široký *groš* z r. 1626. Av. GAB · D · GRA · RO · IM · ET · TRAN · PRIN. Korunovaný dvojdielny štít s okrúhlym štítkom v prostriedku. N—B. Rev. PAR · REG · HVN · DO · SIC · CO OP R DVX · 1626. Matka Božia. Kúpený za 4 kor. 20 hal.

63—67. *Denáre* z r. 1620. Av. Kolopis a uhorský štít. Po stranách K—B. Rev. Matka Božia, kolopis s letopočtom. Päť kusov najdených v Bohuniciach. Dar. Lad. Konček.

68. 69. Tiež *denáre* z r. 1621., najdené v Bohuniciach. Jeden dar. Lad. Konček, druhý Ján Kyša.

Kráľ Ferdinand III. 1637—1657.

70. Kremnický tvrdý *toliar* z r. 1657. Na Rev. po stranách orla K—B. Kúpený za 5 kor.

71. Kremnický $^1/_4$ *toliar* z r. 1645. Av. Medzi kolopisom korunovaný uhorský štít a Matka Božia. Kráľovo poprsie. Rev. Kolopis a korunovaný dvojhlavý orol s korunovaným štítom na prsiach; po stranách K—B. Kúpený za 80 hal.

Leopold I. 1657—1705.

72. Strieb. *pamätník* z r. 1682 ku korunácii Jozefa I. Av. * REGNO REDINTEGRATO IOSEPHVS REX DATVS · * · D · IX DEC · MDCL-XXXVII. Korunované, veľmi vypuklé, naľavo obrátené Jozefovo poprsie. Rev. PANNONIA—READOLESCENS. Pred triumfálnou bránou, na jejž stĺpach korunované štíty s Jozefovským monagrammom a uhorskými znakmi, v prostriedku vo venci ale obraz Budína s nadpisom OFFEN sa nachodia, sedí mládenecká postava s laliami a s rohom šťastia v rukách. Na podstavci K. Pr. = 5 cm. V. = 47·20 gr. Kúpený za 36 kor.

73. Kremnický tvrdý *toliar* z r. 1692. Av. LEOPOLDVS—D · G · RO · I · S · AVG · GER · — HV · BO · REX · Pomedzi písmo uhorský štít a Matka Božia. V prostriedku obrnené kráľovo poprsie. Rev. Kolopis a

Digitized by Google

dvojhlavý orol, na prsiach majúci päťdielny štít. Na spodku K—B. Kúpený za 5 kor.

74. Tiež taký *toliar* z r. 1697. K—B. Z pozostalosti P. Križku dar. Mil. Križko.

75. *Poltoliar* z r. 1703. K—B., podobný predošlým. Dar. Ján Koša z Rakše. Dobre zachovaný.

76. Pätnásť-*krajciarnik* z r. 1664. K—B.

77. Veľko-baňský *15-krajciarnik* z r. 1674. Rev. S · IMMACULATA · V · MAR · MAT · DEI · PAT · HUN · 1674. Po stranách obrazu Matky Božej N—B. a L—M. Kúpený za 1 kor.

78. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1674. K—B.

79. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1675. Rev. Pod obrazom Matky Božej tri štítky; v jednom tri bašty, v druhom uhorské znaky a v treťom CG. Kúpený.

80. Tiež taký z r. 1676. s uškom na vrchu. Dar. Iv. Zbiňovský.

81. Tiež *15-krajciarnik* z r. 1682. K—B.

82. Tiež taký z r. 1691. K—B. Kúpený za korunu.

83. Tiež taký z r. 1697. Kúpený za 20 hal.

84. Strieborný *6-krajciarnik* z r. 1670. K—B. Dobre zachovaný.

85. Tiež taký z r. 1671. K—B.

86. Tiež taký z r. 1674. K—B. Veľmi dobre zachovaný.

87. Strieborný *groš* z r. 1692. K—B. Kúpený za 20 hal.

88. Tiež *groš* z r. 1694. Deravý.

89—90. Tiež *groš* z r. 1697. C—H. Dobre zachovaný. Dva kusy.

91. Miškovský *groš* z r. 1796. C—M. po stranách Matky Božej.

92. Strieborný *krajciar* z r. 1695. C—H. Kúpený.

93. *Poltúra* z r. 1696. 1699.

94—110. *Duariuse* z r. 1673. 1697. 1700. 1701. 1703 (dva). 1704. Všetky K—B.

101—111. *Denáre* z r. 1673. 1681. 1682. 1687. 1692. 1693 (dva). 1694 (dva). 1695. K—B. 1698.

Fraňo Rákóczy. 1704—1707.

112. Kremnický strieb. *zlatník* z r. 1705. Av. MO · NOV · ARG : — REG : HVNG : Ozdobený a korunovaný uhorský štít. Rev. PATRONA— HVNG : 1705. V prostriedku Matka Božia s Ježiškom na pravej ruke. Po stranách K—B. Nad hlavou bod. Lesklé razenie. Kúpený za 4 kor.

113. Medený *10-krajciarnik* z r. 1705. Contrémarque na oboch stranách. (Obraz Matky Božej.) Dar. A. Kmeť.

114. Medená *poltúra* z r. 1704. K—B. Krásna patina. Dar. Fr. Š.

Kráľ Jozef I. 1704—1707.

115. Tvrdý *toliar* z r. 1706. Pr. = 4·5; V. = 28·40 gr. Av. Vo troje pretrhnutý kolopis. Poprsie. Rev. Pokračovanie kolopisu a dvojhlavý orol. Lesklé razenie. Kúpený za 12 kor.

Digitized by Google

116—117. Strieb. *groš* z r. 1711 Rev. Po stranách Matky Božej C—H; na spodku po stranách štíta P—W. Dva kusy; jeden z ních kúpený.

Kráľ Karol VI. 1711—1740.

118. Kremnický *dukát* z r. 1731. Pr. = 2·02 cm.; V. = 3·45 gr. Av. CAROL : VI · D : G : R : I : — S : A : GE : HI : H : B : REX. Celá postava kráľova so žezlom a ríšskym jablkom v rukách. Po stranách K—B. Rev. Matka Božia a kolopis; naspodku uhorský štít. Zamenený v b. Tatre.

119. Tvrdý *toliar* z r. 1740. Av. Na začiatku kolopisu uhorský štít a pri konci Matka Božia. V prostriedku naľavo obrátené kráľovo poprsie. Rev. Kolopis a dvojhlavý orol, na spodku K—B. Na okrajku: CONSTANTER—CONTINET—ORBEM. Veľmi dobre zachovaný. Dar. Ján Koša z Rakše.

120. Strieb. *groš* z r. 1712. Av. Kolopis a poprsie. Rev. Kolopis a Matka Božia. Po stranách C—H.; na spodku popri malom uhorskom štítku: P—W. Kúpený.

121. *Poltúra* z r. 1719. Obšuchaný.

Maria Therezia. 1740—80.

122. Strieborný *pamätník* ku korunácii v Prešporku r. 1741. Av. MARIA THERESIA AUGUSTA. Diademové naľavo obrátené poprsie. Na spodku M · BONNER F. Rev. APOSTOLICI REGNI HONORIFICENTIA. V prostriedku na koni kráľovná Mar. Theresia. Na spodku: UNCTIO REGIA POSON · — XX · JUN · MDCCXLI. Na podstavci u zadných nôh kôňa MD. V úzadí prešporský hrad a čiastka mesta. Krásne zachovaný. Cena 21 kor. V = 35·0; Pr. = 4·5 cm. Dar. A. Kmeť.

123. Strieb. *pamätník* (jeton) z r. 1780 na opravu výchovy. Av. IOSEPHUS II · M · THERESIA AVGG. Naľavo obrátené Jozefovo z polovice M. Theresiino kryjúce poprsie. Rev. Pod uhorskou korunou: RATIO · — TOTIVSQ · — REI · LITERARIÆ · — PER · — REGNUM · HUNGARIÆ · — PROVINCIASQ · FIDEM · ADNEXAS · DIE · XXVIV. IVNI · A · MDCCLXXX · — BUDÆ · — CONSTABIL. Kúpený za 1 kor.

124. Kremnický *dukát* z r. 1755. Pr. = 2·02 mm. V. = 3·45 gr. Av. M · THER · D : G · R · I · — G · H · B · R · A · A · D · B · C · T · V prostriedku celá postava kráľovnej so žezlom a rímskym jablkom v rukách. Po stranách K—B. Rev. PATRONA · REGNI · — HUNGARIÆ · 1755. Matka Božia s Ježiškom na ľavom ramene. Na spodku uhorský korunovaný štít. Zamenený v b. Tatre.

125. Veľký *krížliak* z r. 1764. Av. Kolopis, štyri koruny a nakríž preložené laliové ramená. Rev. Kolopis a korunovaný dvojhlavý orol s piatimi štítkami na prsiach.

126. Kremnický *tvrdý toliar* z r. 1743. Pr. = 4·0 cm. V. = 28·80 gr. Av. M : THERES : — D : G : REG : HU : BO. Diadémom ozdobené kade-

Digitized by Google

ravé vlasy majúce poprsie. Rev. S. MARIA MATER DEI — PATRONA HUNG : 1743. Na polmesiaci celý obraz Matky Božej s Ježiškom na ľavej ruke a v pravej žezlo. Po stranách K—B. Na spodku malý korunovaný uhorský štít. Kúpený za 5 kor.

127. Tiež kremnický *toliar* z r. 1772. Av. M · THER · D : G · IMP · — HU · BO · R · A · A · D · B · C · T · Dvoma anjelmi korunovaný ozdobený štít; na spodku nakríž preložená vavrínová a palmová ratolesť. Rev. Kolopis ako na predošlom. V oblakoch sediaca, nohu na polmesiaci položenú majúca, Ježiška na ľavom ramene držiaca Matka Božia. Na spodku (K). Po stranách B · V · M — D · (malými písmenami). Kúpený za 5 kor.

128. Strieborný *15-krajciarnik* z r. 1745, dobre zachovaný a kúpený za 80 hal.

129. Tiež taký z r. 1745 s odlomeným uškom na vrchu. Dar. B. Kamenár.

130. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1763. K—B.

131. Tiež taký z r. 1765. K—B.

132. Strieb. *groš* z r. 1773. Rev. EVM—D. Dar. Pavel Bukva.

Kráľ Franc I., manžel Mar. Theresie. 1740—1765.

133. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1760. N—B. Dar. O. Škrovina.

134. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1765. Av. Pod poprsím BI. Rev. SK—PD. Dar. A. Hromada.

135. Strieb. *17-krajciarnik* z r. 1751. K—B. Dar. K. Lichner.

Kráľ Jozef II. 1780—1790.

136. Tvrdý *toliar* z r. 1786. B. S anjelikami a s Matkou Božou na reverse. Dar. V. Friedeman.

137. *Dvadsiatnik* z r. 1772. Av. Pod poprsím G. Rev. IB—FL. Dar. Ant. Hromada.

138. *Dvadsiatnik* z r. 1783. B. Cena 40 hal.

Kráľ Leopold II. 1790—1792.

139. *Dukát* z r. 1791. Pr. = 2·2 cm. V. = 3·50 gr. Av. Kolopis a celá postava kráľova. S · MARIA etc. Matka Božia s Ježiškom na ľavej ruke. Na spodku korunovaný uhorský štít. Kúpený za 24 kor.

140. *Dvadsiatnik* z r. 1792. B. Dar. Ant. Hromada.

Kráľ Franc (II). 1792—1835.

141. Veľký *krížliak* z r. 1794. M. zn. B. Kúpený za 3 kor.

142. Tvrdý *toliar* z r. 1818. B. Dar. Ivan Svoboda.

143. *Toliar* z r. 1826. B. Dar. Ján Koša. Veľmi dobre zachovaný.

145. *Dvadsiatnik* z r. 1803. B. Dar. Ivan Zbiňovský.

Digitized by Google

146. Tiež taký z r. 1815. B. Kúpený.
147. Tiež taký z r. 1818. B. Kúpený za 40 hal.
148. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1829. B. Kúpený.
149. Strieb. *grošík* z r. 1815. B. Kúpený.
150. Tiež *grošík* z r. 1818. B. Kúpený.

Kráľ Ferdinand V. 1835—1848.

151. Strieb. *pamätník* z r. 1846 k päťdesiatročnému jubileumu Jozefa, palatína uhorského. Pr. = 5·4 cm. V. = 87 gr. Av. V kráľovskom plášti odeté, naľavo obrátené kráľovo poprsie. Kolopis: FERDINANDVS · AVSTRIAE · IMPERATOR · HVNGARIAE REX. Pod poprsím K · LANGE. Rev. V uhorskej gálovej šate odeté napravo obrátené palatínovo (nádvorníkovo) poprsie. Kolopis: IOSEPHO · PATRVO · A · HVNG · PALATINO · IVBIL · CELEB · MDCCCXLVI. Kúpený za 36 kor.

152. *Dukát* z r. 1840. Pr. = 2·01 cm. V. = 3·50 gr. Av. Úplný titulný kolopis. Celá postava kráľova so žezlom a ríšskym jablkom v rukách. Rev. S · MARIA etc. Matka Božia s Ježiškom na ľavej ruke. Na spodku korunovaný uhorský štít. Okrajok vrúbkovaný. Zamenený v b. Tatre.

153—158. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1841. 42. 43. 46. B. (dva) 1848. K · B. tento s maďarským kolopisom. Dar. Peter Antal.

Kráľ Franz Jozef I. 1848—

159. Hrubo postriebrený bronzový *pamätník* na narodenie arcikňažny Betky, dcéry arcikňaza Rudolfa, následníka trónu z r. 1883. Av. Vysoko vypuklý obraz sediaceho Rudolfa, prijímajúci ponúkané mu kvety stojacou Štefániou. Na spodku: DAT FLOREM STEPHANIA. Rev. V arabeskami ozdobenom rámci, zamieňave s ružiciami a anjelskými hlavkami pretrhovaný kolopis: ELIS—ABET—HA · A—RCH—AVST—RIAE. V prostriedku vysoko vypuklý obraz v kresle sediacej Betky. Cena 75 kor. Pr. = 10½ cm., hrúbka 70 mm. Dar. A. Kmeť.

160. Aluminový pamätník k veľkým manévrom v Uhorsku z r. 1895. Av. Kráľovo poprsie a nemecký kolopis. Rev. V kartuschy: ZUR—ERINNERUNG—AN D · GROSSE—KÖNIGS—MANÖVER—IN UNGARN —1895.

161. Strieb. *pamätník* k 25-ročnému jubileumu z r. 1879. Cena 3 kor. 50 hal.

162. Mosadzný *pamätník* s uškom na vrchu, k návšteve Jeho veličenstva v Nitre r. 1887. Av. I. FERENCZ—JÓZSEF. Kráľovo poprsie, dolu: W · PITTNER. Rev. Šestriadkový nápis: I FERENCZ JÓZSEF—MAGYARORSZÁG—KIRÁLYÁNAK—NYITRAVÁRMEGYÉBEN — 1887 ÉVI SEPTEMBER 4ÉN VALÓ—TARTÓZKODÁSA EMLEKEÜL.

163. Medený millenárny *pamätník* z r. 1896.

Digitized by Google

164. *Dukát* z r. 1869, m. zn. GY · F. s anjelikami. Zamenený v b. Tatre. Pr. = 2·01 cm. V. = 3·50 gr. Maďarský kolopis.

165. Strieb. *zlatník* s maďarským kolopisom, v kľačianskom ohni spálený. Zamenený v b. Tatre.

166. *Štvrťzlatník* z r. 1860. B. Dva kusy.

167. Tiež taký z r. 1862. A. Dar. Ad. Kálay.

168. Dualistický *dvadsiatnik* z r. 1868. K · B. Dar. Ad. Kálay.

169. *Dvadsiatnik* z r. 1870.

170. *Desaťkrajciarnik* z r. 1869. GY · F.

171. Medené *štyri krajciare* z r. 1868. K — B s anjelikami.

172. Medený *krajciar* z r. 1882. K · B, s maďarským kolopisom. Dar. Ad. Kálay.

173. Medené *dva haliere* z r. 1895. Av. Prehĺbené razenie reversu. Rev. správny. Dar. Fr. Š.

Sedmohradsko.

Žigmond Báthory. 1581—1598.

174. *Toliar* z r. 1595. Av. Kolopis a poprsie v broni, pred poprsím krížik. Rev. Pravidelný kolopis. Kúpený za 18 kor.

Štefan Bocskay. 1604—1607.

175. Strieb. *groš* z r. 1607. Kúpený a dobre zachovaný.

Gabriel Báthory. 1608—1613.

176. 175. Strieb. *groše* z r. 1608 a 1609. Kúpené.

Gabriel Bethlen. 1613—29.

178. Strieb. *groš* z r. 1619. Kúpený za 3 kor. Dobre zachovaný.

Michal Apafi. 1661—90.

179. Brašovský strieb. *groš* z r. 1672. Av. D G PT · — MI · APAFI * Poprsie až po pás, na hlave kalpak, v pravej ruke žezlo majúce. Rev. PAR · R · H · DO · ET S · CO · GROS · ARG · * ✕✕ * Korunované dva menšie štítky. Pod korunou XII. Po stranách 1—6—7—2. Dobre zachovaný. Kúpený za 3 kor. 60 hal.

Kráľ Karol VI. 1711—1740.

180. *Poltoliar* z r. 1726. Av. Latinský titulný kolopis. Krásne vypuklé, naľavo obrátené poprsie. Rev. Kolopis. Dvojhlavý orol majúci na prsiach v malom štítku sedmohradské znaky. Na okrajku: CONSTANTER—CONTINET—ORBEM. Za 3 kor.

Digitized by Google

181. Strieb. *krajciar* z r. 1731. Av. Titulný kolopis a poprsie. Rev. ARCHID A · D · B · PRINC · TRANSIL. 1731. Dvojhlavý orol, majúci na prsiach srdcovitý štít a sedmohradské odznaky. Kúpený.

Maria Theresia. 1740—1780.

182. Strieb. *dvadsiatnik* z r. 1765. Diademové poprsie. Dar. Fr. Š.

183. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1768. Závojové poprsie. H—G. Dar. Fr. Š.

184. Tiež *dvadsiatnik* z r. 1773. H · G. Dar. A. Kmeť.

185. Medený *krajciar* (Gröschl) z r. 1763. Av. Sedmohradský štít. Rev. Písmo. Dar. Pav. Štarke.

Mince uhorských miest.

Arad.

186. Bronzový *pamätník* z r. 1890 k pamiatke dňa 6. okt. r. 1849 v Arade popravených 13 mučeníkov. Av. V dubových a vavrínových ratolestiach plakéta s popisom mien mučeníkov. Na vrchu ARAD, na spodku 1849—OKTOBER 6. Rev. Ženská postava s vencom v pravej a s mečom v ľavej ruke. Po stranách 1890—OKTOBER— 6 · — Pr. = 5·50 cm. Dar. Dr. Sam. Bothár.

Drégeľ.

187. Bronzový *pamätník* k vybudovaniu drégeľského chrámu z r. 1884. Av. Kolopis: EMELTE SIMOR J · BIBORNOK · PRÍMÁS · ESZT · ÉRSEK. Pod drégeľským hradom chrám s vežou a na spodku 1884. Rev. V perlovci: SZONDI GYÖRGY DRÉGELVÁR HÖSÉNEK + 1552. V prostriedku rumy drégeľského zámku.

Digitized by Google

Povesti o zlatých pokladoch tatranských.

Sdeľuje: *Josef Čižmář.*

Povestiam o bájočných pokladoch zlata, v Tatrách na rôznych miestach ukrytých, ľud slovenský namnoho verí posiaľ. A nedivme sa. Veď povesti tie prešly i za hranice Slovenska: na Moravu a do Čiech, ako nás o tom článok Šoltov, uverejnený v Českom Lidě: „Staré pověsti o zlatě v Krkonoších," roč. III. str. 149. poučuje. Šolta píše doslovne: „Podobné skazky i o uherských Tatrách v některých krajinách Čech kolují, a ještě asi před padesáti roky žili lidé přesvědčení, že v Tatrách nalézti lze ve skalních slujích *zlatá vejce.* — V Labském Týnci na př. před několika desíti letími odhodlali se dva lidé na pouť po Tatrách, aby tu zlatá ona vejce nalezli; po několika mesíčném marném putování a bloudění skalnatými horami tiše — nepozorovaně se však vrátili, ovšem že bez zlata, a když přece se odvážili medzi lidi vejíti, byli všude vysmívaní a pokřikováno na ně."

Toľko Šolta. Z toho však nevieme, prečo vlastne podnikaví Čechovia hľadaných zlatých vajec nenašli? A predsa je snadná odpoveď. Iste, že *nemali pravého spisu,* dľa ktorého by ukryté zlaté vajcia boli mohli nájsť; a jestliže *pravý spis* predsa mali, tak narodili sa v nešťastnú hodinu. Lebo, ako z nášho *pravého spisu* sa dočítame, Boh nie každému, ale len vyvolenému dopraje nájsť hľadané, dobrými duchami chránené zlaté poklady.

Mne také *pravé spisy* venoval slovutný spisovateľ L. V. Rizner. Ale že si netrúfam počítať seba medzi *vyvolených,* v šťastnú hodinu narodzených, preto tieto *pravé spisy* vedúce ku pokladom tatranským ct. čitateľom týchto riadkov nežištne a bez nárokov na podiel zo zisku obetujem. Však žart na stranu. „Spisy do Tatier" posielam ku uverejneniu preto, že v nich mnohé zaímavé povery obsažené sú, zvlášte ale preto, že spomínajú sa v ních mnohé známe miesta a mestá na Slovensku. O takých ale miestach, o ktorých ľud myslí, že poklady skrývajú, už slavnej pamäti Pavel Dobšinský napísal, že: vlastne sú to miesta historických pamätností." A mienku jeho potvrdzujú i početní moravskí i českí archäologovia.

Digitized by Google

Keby tedy aspoň jeden z tu uvedených *spisov* poklady, keď nie zlaté, tedy kultúrne odhaliť pomohol, spokojný by som bol úplne. Konečne uverejňujem *spisy* tie tiež pre čiastočnú ich zanímavosť slovesnú. Aby pravopis *spisov* dobre naznačený bol, snažil som sa podať odpis zcela verný.

Spisy kterak se wdegakowich wrchoch a gakowa dobrogi nachadzy, Prepisane od *Antonia Valthorna* Doctora Medicinae od Roku MCCCCLXXIII. Ktere skrze mne Prepsane Wroku 1754.

Spis Prawdiwy.

1mo Nagprweg gak prigdeš do *Liptowa,* dowecz se kteremu wrchu rikagu *Živi wrch,* od toho Živeho Wrchu rikagi [na dluhi uplas] to sa drži na tu stranu do Jalowza. Kdi na horu tim Garkem prigdeš a nagideš gednu Skalu welku gako dom čo štit proti tog skale na gideš gang Zlatý y striberný aby si rozumel Les popriečki, Pres Jarek na ni doliny Zegdu se try Jarky geden od Ziweho wrchu a dwa od Homolky, abis rozumel, Kdiž Prideš nize tich wrchow, gest gedna Klada stara Poprgicky na kročzegi osem kraceg na geden krok, tam nagdeš zapraweno po čemš chodiš.

Jiný spis.

Dowec se do velkeho *Trnovca*, jdi na horu tam chodnikom, kterym kone na holu chodja, hleď velmi pilne, jak puojdeš chodnikom su dva križe jeden proty druhemu vyrubane podle sameho chodnika, jdi od križe po prawe strane, trafiš to, potom tam najdeš pomocek (potoček = malý potok) maly, časem jednim toliko plži, nedochazej toho potočka (v orig. stojí zase pomocka) na čtiry kročaje anebo na pjet jest skala, jako poniže tej skale jest jama a v tej jame vstrčeny kuol, malo ven videti ho, tu jest štolna napravena, nekdy byla branka smreková, ale se już polamala, jest tam ruda višňovej barvy a zelená, velmi bohata na zlato, paklibi nemohol trafiti toho kuolu, na tej skale su dve jedle, vyťaté križe dva na nich.

Spis ku Holemu vrchu.

Máš jíti od Teplic a hledat potoka, ktery se kryje .... až ku Holemu vrchu a tak máš s tím potokem jiti hore a potom, kdy prijdeš hore až pod vrch holi, hledaj se pilne hore jednej šachti na prave ruce a w te šachte jidúce hore bjéli krištal, ale na to nedbaj nicz, než v potoku, v tom který jest proti teg šachte, treba hledat pilne a tak najideš drahe kamene a to kamene jest drahšy než zlato. — Kdo chce teg rudi dostati, která se jmenuje taška rúda, techda hleda ta se proti poledni pod tím vrechom, čo zovú „živý“ a medzi vrchem ostrím ostatnga uplzag, kterážto časuw letních a suchich wisichá, tak že neteče nicz

Digitized by Google

vodi a potom nad tím uplzajom jest djera zapravena trima kameňmi, které sú pod machem spravené, hledaj ....

Druhý spis.

Jdúce od vrchu ostrjeho, kde vychádzi najvedší studnice proti Kvačanom, kde to zovú suchá silnice, jdeš a hledaj, kde se ta studnice schádzí i vynosí, tam že hledaj na dol jiducze na levú stranu na bok pod machem a je zapraveno kamenem, tam najideš hlinu černu pod kamenem, v tej hlině zlato roste, a tak mužeš z vule otce nebeského to brat.

Tretí spis.

Pol vrchu ku ostremu vrchu má byti obrubani kosodrev, proti tomu anebo podle toho jest druhi kosodrev husti okruhli a medzi tým hlet pilne, najdeš vela po(kladov), budeš naweki pametat.

Švrtý spis.

Pítaj se na zeleni potok, više vrat najdeš jeden kamen a na tom kameni jest ruka vikresana, hledíž pilne, kde ukazuje loket a tam najideš jedno jezero, kde (je) mnoho ješterov na jezere, jest mach, že mužeš po nem choditi astnat je mach vodnati, rozhrnuv si pod tim machem najideš zlato, a potom jit dalej pilne, znamenej, sú virubane stupne, ale jich prikrivají, a vyšenich stupňov jest jeden visoki skok, misíš se pod vodu podrazity a tam najideš všedcku prípravu a v tom P. Boha chwal z daru jeho dobreho.

Piaty spis.

Pítaj se na zamrzlé pleso, hledaj pilne trí... potokuow, kdi prosredním voda tečge, a jini suchi pohledníš tím prosredním, ještli jest roztrhla skala jdiž a wtiskaj se tam, wibiti jest gang welmi bohati jdi tow rozpadlinow na vrch, vnej hledíš pilne čekan a ruku, kde ruka ukazuje, hnet tu zavaleni gang kamenem, jako same zlato, i na potoku zlato sberají.

Šiesty spis.

Kdiž prijdeš do javorovich sadow, hledíš pilne proti salaši k vrchu javorow pet porad znamenamich jest s jednu rovnu a na tej rovni pilne hledaj, jako víš, ačkolvek jest tam vícej zrubanich javoruw, nedbaj na to, to povědel ten člověk Ferencovi Husarovi z Dovalova, kteri toho zažíval a netreba jemu tam víc chodit.

Siedmy spis.

Když prídeš na Jalovec, merkuj od vichodu slunca na tu homuolku ... stopa, kde tež od mestečka Trnovca k ostremu vrchu a sivemu chodníkom s polnoci, nechajúc ostri vrch na levej ruce a tam pridete n

Digitized by Google

jednu luku, v tejže luce jest studnica a potuoček cečje po tej strane nad Jalovec, tam najideš jeden smrek a k tomu jest jedna klada hnila nedaleko tej šachti poníže luki k polnoczi na tej strane poníže toho smreku na čtiri a nebo na pget kroci neb malo véc nebo jmenej jesto šachta zapravena a kosodrev leží na nej a nedaleko tech jeden kamen ukazuje se ven ze zeme, i potom poznaš, že jest již tuto štolna, kdiž prijdeš do tej štolne, drži se tam v štolni na levu ruku tam najideš zlato jako nechti jako hanky prstuw, jestli dalej puojdeš v tej štolni, najdeš zlato arabske v lupine čiernej ale misíš míti načinga havarske a kahanetz.

Ôsmy spis.

Jdiž s vodu, která pres sjelnicu tečje a prídeš za ostri vrch, neb tam skarb velikí leží neprekonaný, jesú tam na levej strane tri dreva spolu ze zeme virostlje, na kterich jest znamení náčinja havjarske virezane a jedna ruka od tich znakow nedaleko leží, ten skarb na levej strane.

Deviaty spis.

Proti Homolce za ostrí vrch ja Vilhemus, nekdi školník v Bobrouczi tovariš nejakoveho Hrice Valacha, kterí mne do Častovchova devat krát posjelal, viznavam, že sme dobre to užívali spolu s tím Hricem, které jest nad posledním skokem proti homolce samej u teho óstreho vrchu jak náhle vzejde pramene slunečni na tri... a najidete na dreve ruku virezanu a kde loket ukazuje, tam hledej zas ten znak. Proti tomu též tam jest, že se voda ukázala a skok se udelal.

Desiaty spis.

Jesu tri potoki na tu stranu k Jalovcu, vejde jeden od ostreho, druhi od siveho a tretí od Homolky a tam v rovni, kde se ti tri potoki schazejí, leží jedna hnila klada, u tej kladi dobro jest v potoku chvojím prikrite a kamenem zasipane a jest to bohatství jak v černem kameni velmi bohati a jest ten kamen velmi mali, že ho museš sekerom dosti narubati, mej len pilnosť nepochibíš ho.

Jedenásty spis.

U ostreho vrchu a homolki jest jedna luka a okolo tej luki hledaj tu maličku studničku kamenem okolo okladenú. Našedše tu studničku, kračeti maš ku poledni trinacte krokuw ku vichodu slunce zas trinácte kročejov, prostich všech krokuw, jest jeden kamen široki a malo zemí prisipani, tam najideš veliké bohatství, to jest spravedlivi, jenem studnicku najídi.

Dvanásty spis.

Ptaj se za Sivim (vrchem) na bjelu skalu na oravsku stranu, pilnej znamenaj od tej skali proti poledni a ta se skala odvalila od hole dost

Digitized by Google

velika, tu jest jeden močjar, pod mochom jest žabica biela a v nej jest velike dobro.

Trinásty spis.

Ptaj se na Ostri vrch a potom se ptaj na *Hričov* — salaš a tam z druhi strani od vichod slunce jest jedna dolinka k polednu, kdežto nejideš, jedno kosodrevja rovne jako zahradka, okolo v tom močárnika jedna jest više, v kterežto najideš potom pahrbček a u toho pahrbčeka skala a na nej ruka vikresana, ktora prstem ukazuje, na kterej strane hledati maš, to (od) tij skali nic dali neni, len šestnast stupejí, kde pod machem najdeš rudu červenu, zlatu a čjernu a z nich se drž najvicz čjernej.

Štrnásty spis.

Z Jalovcze prídeš staru cestu a prejideš njekolko potokov až prideš k velikemu Tarnovcu, kdiš prejdeš ten Tirnovec, jdiž k vrchu velikemu, čo kone konjara napajaju a jest polana hore jedna po pravej strane, jdi tu polanu bokem až prideš do hori čjernej nedaleko, trafíš na jednu skalu a po tu skalu máš znamení Jamu a v ní vstrčen kuol a jest šachta a v ní jest ruda červena a zelena, jest v ní zlato. Pakli-bi nemohel po tom znaku trafiti, najideš dve jedle krížem sfatie, jedna leží na tej skale a jest potuoček maličky tu najideš.

Spis poslaný z Krakova od Stanislava Podmanského.

Pitaj se do Spiša, jest jedno mestečko, jmeno jemu Sobota, odtuď do Popradu, potom Teplice, odtud do Krivjan, tu jest jeden vrch, jmeno jemu Holica, z druhé strane jest ves, jmeno jej jest Strba a pod tým holim vrchom jest nekolko pomočku a to od tej Holice jda, hledaj v tich potuočkoch okolo toho Holeho vrchu, najideš kameni drahé, rubíny, topazi... Pakli-bi mohel takového človeka dojíti, abi ukazoval, jest tam djera v tom vrchu, kde beru brunatni krištal, nezveruj se ledajakému chlapu, abis nebil oklaman.

Jini spis pod Muran zamek.

Jest dedina kterej jmenuje Tigirant, tam prinduce, ptaj se nekterého dobreho človeka, kde jest ta djera više toho Tirgantu, beru v nej krištal, kdi vnideš do dieri, jest žluti pramen po pravej strani jako dlaň, hlinu zamazani, nemuž chibiti, jedine gracow aneb motikow oblamuj, má v sobe zlata dosti, tu najideš kamení rozličnich barev, ber a užívaj s bázní boží.

Jiný spis.

Kdiž prijdeš do Lubele, zver se nekterému človeku, čo bi k tomu rozumel, a nech s tebu jide do hori Lubelske na horu potokem nedaleko od vrchu, potom prejidi potokem na pravu stranu a jdi bokom pod holu

Digitized by Google

a pohledni pilne, stojí velika skala a pod tu skalu jest níže propadlina do zeme, jako stena tak hluboka, z jedlov za rovno vrchom stojí, v tej vpadline, abis se s rozumem spravil a toho spilna vihledaval, kdiž prijideš k tomu rozpadlisku, pri ňom najideš zarostle.... kde som sa ja pustil Nicolaus Hustopečky a Stanobestial Sučjan. — Pak jduce tim chodníkem, najideš na tom chodníku kamení žabicnje a v tom kamení, kdiž rozbiješ, najideš kulki v tom kameni jako holubie vajcá a v tom propadlisku jest lepšie a víceji. —

Spis o Mostnici v Liptove.

Když prijdeš do Dubravy, ptaj se od nektereho človeka na vrch Mostnicu, pák prinda na tu Mostnicu, tu se rozumem sprav a podle toho spisu hledaj znamení na jarabine, a jest ruka, kde ta ruka ukazuje loktem tam hledaj, nebo jest mnoho znamení i na smrčine jest kríž a više toho místa jest mesíc a hvezda. Hledaj pilne, nebo jest zapravena kamenem jest zlatá ruda, a jest.. pramen barvi brunatnej, tu ber zbázní boží, na chudich nezapomínej. Anno MDLXIX.

Item. Od vrchu Mostnice, kdi se dolu spustíš, jako ta roveň mezi chotármi, čo jej spasajú i jedna i druhá strana, tam naproti červený gang jest.

Item. V pol Konskej jest červena voda a ruda v hlbokem jarku. V malej Lukovej... kde zapravuje v konskem, kde najprvej slunce vychodí, na tom míste hledaj.

Item. Nad Klačani jest diera a nad tú dieru jest v skale vikresano Deo gratias, jako nedochadzeje tej dieri hlina červena jako.... ber s bázní boží.

Jiný spis.

Na tu vodu, ktera mimo Bobrovca tečje a z Trsteneho, jdi tu vodu až pod horu, tu potom spilne hlet, kterí potok najprvnejše vpada do tej vodi, v tom potoku najideš, čo si hledal, jako pohanka, jako pšeničné zrno.

Spis jistý do Tater.

Je príliš nesrozumitelný, taktiež **„Jiný spis k žabímu jezerku“.**

Opisy, vlastne „spisy“ násladujúce písané sú iným písmom a tak inou osobou i na inom papieri.

* * *

Spisové do rozličných míst a vrchu v Uherské zemi, poznamenány roku 1754 v Prešporku skrze Pavla Petrowitziusa Ketskemety.

1. Spis do Klaku.

Est mons in C (omita) tu Trenchiniesi ad oppidum Rajetz.

Jest (do východu slunce) díra, musíš se nekde dobre sehnuti, nebo jest uska a tam najdeš nejaku mlaku prohrňaj ji a ber dobré zboží

Digitized by Google

i zjedné i ze druhe strany rubaje čakanem, co hlubši tneš, však se ti samo ukazuje.

Alias. Pod Klakem jest studne a v te studni jest cinobr a proti tomu cinobru zdruhe strany... Luboče: v te jest voda červená a sedá se jako cesto, ale pak to znej, že voda neni hluboká, ani nedochádzí jako by na jednu sahu, opet do zeme vskakuje. V te vode jest kamen a červená hlina, rostluč to kamení, tam najdeš čisté zboží, co v hline čiste zlato, ber zbazní boží a na chude nezapomínej.

2. Spis na Mučini, kteri vrch jest v stolici slavnej Nitranskej.

Jest jedna díra a na tu díru jest napsáno Do gratias na skale. Nedochaceje pak te díri jest hlina červená: blízko pak tej díri a hlini červene mužeš brati čisté zboží, to ber zbázní boží a na chude nezapomínej.

3. Spis na Skalnatú horu. Est in Comitatu Scepusiensi ad pagum Konsko.

Pilne hledej vrch, znehos vidíš svatojansky kostel, jest na nem jako polana anebo rovina, na prostredku otevri, najdeš v hline same čiste zlato, ber zbázni boží a na chude nezapomínej.

4. Spis o Makej skale ad pagum Štasnuo.

Musíš hore vodu jíti mezi ti vrchi dva, tak projdeš udolí mnoho, potom hned znaki takove aj ktere jsu (tretia fig) a potom z jedneho korene virostene tri dreva, pilne hled napis ten, ukazuje na tri nebo deset kroku a najdeš otevrenu díru a mužeš bráti kule, co jedna platí 8 anebo 10 toraruw, aniž jest tam mlaka, čiste co zboží, jestli toho dujdeš, mužeš se dobre míti, toliko falešne nemisli.

Druhe oudoli nebo dolina nedaleko, uhlídej jestli chceš, mužeš míti pozor na znaky takove pilne hled svrčinu, nebo se na ni provaz uvazuje, po kterem se máš do díri pustiti na 80 sách a tam jest bane v ní v same hline mužeš bráti samo zlato a drahe kamení topazius, chrisolituš, carbunculus, jaspis, rubinus, zafirus, ametistus a jine ješte mnohe, ktere *kamení všecko ma svu matku.* Z tohoto mužeš naraz nabrati, co bude platiti 500 zlatich rimskich. Tu se Boha nespuštej a chudobnim dobre čin.

Spis o Červenem vrchu a belasem. Est mons in Comitatu Barsiensi.

Dovedej se na potočki, kde se schazejí potočky z červeneho a belaseh vrchu, jda na tu stranu k jalovcu a v tom jarku najdeš veliké bohatstv zapravené, kdeš jest pres ten potok klada preložená, jest gang zlatý, najde

Digitized by Google

jako orech, jako hrach drahe kamení nic jineho netreba, jedine sekera, mužeš bráti dosti, mej na sobe pilnosť, ber zbázní boží etc.

6. Spis o Velikém Rosuci. Est in Comitatu Trenchiniensi.

Rosuci mezi Oravu a Považem kdibi se chtel hledati, museš opatrne choditi, nebo jsu velmi zlí a falešní lidé, najdi sobe človeka, cobi tebe privedl na Rosutec, nebo se tak jmenuje. Jest jedna dedina Bela, ale sú v ní lide običejní, jestlibi te tam dovedl, hledej tam od te strani, od vichodu slunce, jsu dva buki hrube, na nichž virezano bilo i nini virezáno jest Deo gratias. Tu pod nimi hledej, najdeš jako bukvice, ber zbázní boží a na chude nezapomínej.

7. Spis do Kubína Horního. Est pagus in Comitatu Aruensi.

Ptaj se do Horniho Kubína a potom više te dedini jest jedna skala a na teskale jest virezano známení + a beru tam hlinu i kamene mléko. Pod tu skalu najdeš tam zboží, jest jako hrach, jako pšenice, ber zbázní boží a na chude nezapomínej.

8. Spis na Bukovec. Est in Liptoviensi comitatu.

Jesu znaky takove jest jich mnoho, ale nejprv ptej se na Bukovec, za vrchem jest luka a na te luce jest močarina, v kterež močarine kopej, najdeš nektere kusi jako líškovce, jako hrach, jako bob, čisté zlato.

9. Spis do Hlubokeho Potoka niže Oravského zámku.

Jdi hore tim potokem, jest studnice kamenem privalena, odval ten kamen, najdeš pod ním jako hrach ... ber s bázní boží a chudim dobre čin.

10. Spis o zlatem potoku červenem. Est locus in Comitatu Aruensi.

Kdiš prídeš do Oravi na Pucou jdi odtud na malu horu, tu hneď prideš na jednu luku, kdež jest bane velmi bohatá, nekto se domniva, že bi to nic nebílo, ale ti na to nic nedbej, ber zbázní boží a na chudobne nezapomínej.

Spis o Slabošne Est locus in Com. Scepusiensi.

Jdi na Slabošovce a potom do hori, ktera jest blízko dedini, tu najdeš takoveto znaki 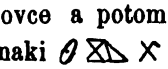 vejdi do te díri, na kterem jsu znaki teto, tu najdeš dosti, co budeš moci brati, ber a chudim čin dobre.

Digitized by Google

12. **Spis do Choče. Est locus in Aruensi comitatu.**

Jdi prosto do Luček k malému chočovi, kdi tam příjdeš, hled pilne dve skali se srovnavaji od velikého choče, kdiž to najdeš, sprav se z rozumem, odval ten kamen ze studnice a spusť vodu. Tam mužeš všecko dobre bráti jako bob, len na chudobne nezapominej.

Spis do Tater. Est locus notus filiis Hungariae.

Dobri a spravedlivi jest tento spis, ačprave mali, nic mene však lepší mnoho nežli ti dluhe, pritom take falešne. Hned spočatku kosodrevini najdeš tu skalu, na ktere mužeš videti tito znaki 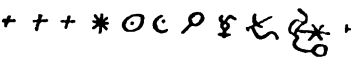 a tito sú znaki nejprvnejší, potom jdi na vichod slunce 100 krokuv a tam vidíš tito znaki a tito gsu též na skale vitesane, než ti tito nechej, ponevač jest tu nebezpečnosť velika, ale jdi, jest jinich sto krokuv na vichod slunce a tam vidíš opet tito znaki a títo jsu znaki obzvláštní tuto pod tuto skalu vlezni

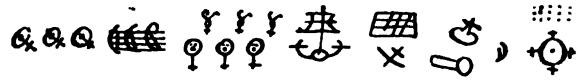

a do díri té se vtachni, najdeš tu velmi veliké zboží a drahé kamení, jake kolvek muže se jmenovati, ber, čakanem rubej, mužeš na jedenkrat dosti vinesti, nebo jest to velmi vzacne a drahe, len hled, abi si se Boha nespuštel a chudobnim dobre činil.

Tento spis jest zanechani od Mikulaše Vojtecha, Jiricha Vojtecha, Vaclava Nechitreho, Petra Nechitreho, svim sinum bili dobrí lide a kdiž tito prace vikonavali, običejne tento žalm sobe spívali: Ej nuš Pane služebníci etc. ℔ *Finis Carpaticorum.*

Digitized by Google

Archív.

(Pokračovanie z roč IX., str. 144.)

1.

Obec Slovenská Lupča vedie u palatína M. Eszterházyho stížnosť proti B. Bystrici pre zlahčovanie od králov jej daných privilegií.

Vysoce Osvjceny a Velikomožný Pane Palatine, Pane k lidem ubohym veljce prjvetivy a srdečne laskavý etc. Zdravj staleho s prodluženjm žyvota, a ve vssech vecech sstestj a požehnanj svateho od Pana Boha vssemohaucyho, Vassy Osvjceneg Veljkomožnosti z polu z panj Osvjcenu a prevsslechtilymj djtkami uprjmne vynssugjcze, sve povolne a ponjžene služby offerovati neprestavame. Vysoce Osvjceny a Velikomozny Pane, Pane Palatyne k nam veljcze prjvetivy a laskavy, magjcze nektere ublyženj od svych panov Sausedův, panův messtanův Svobodneho Cysarskeho mesta Bystrycze, nemohlj sme než podle tegto prjhodnosti y to Vasseg Osvicenosti v znamost uvesti: Yakzto mame privilegia a svobody od Svatych kralův nadané, abychme na Triczatkoch na mjtech zadneho platu nikdež nedavalj, než svobodne opovedevssy se, cestu svau vikonavalj, k tomu tež y od trhoveho platu v meste Bystrycy svobodnj byli. Než od nektereho času ty dobry nassy Pany Sausede, Panj Bystriczané, takove Svobody nasse nasylne russy, netoliko v čas Trhu, ale y v gjny den, od vozův pres mesto z statkem gdaucych, plat nedlužny od nas nasylne odbyragjcze. Protož prosyme ponyžene Vassu Osvycenu Velikomožnost, aby nas v teg vecy račyla zastupiti a nasse Privilegia nedopustila zlechčovati budto nam ponjženost činitj. V čem velikau nadějj magjce, Vassy Osvycenost ze vsseckym Slavnym Dvorem v ochranu Bozý poručzjme a laskavu odpoveď očekavame. Vassej Osvycenostj ve vssem vernj mesta Zolio Lypschae messťane a obyvatele.

Ad Illustrissimum ac Magnific. Comitem Palatinum Dnum nrum gratiosissimum etc. Humillima Supplicatio Civitatis Zolio-Lypschen.

* * *

Prudentes et Circumspecti dni, Amici nobis honorandi. Oppidanorum Lipschensium supplicationem inclusimus Vestris dominationibus, Intel-

Digitized by Google

lectur . . . querelas eorundem, cum simus adhuc in propinguo, benefacient, uti et debent, si informaverint et horum, sicuti omnium ad nos confugientium supplicationes audire debemus nc non auditos se conqueri possint. In reliquo d. Vras bene valere optantes. In termis Stubnen. 13 Juny 1640 . . . . D. Vrum Amicus benevolus Comes N. Eszterhazy m. p.

Prudentibus et Circumspectis Dno N. Judici et ceteris Juratis Ciuibus Liberae Regiae Ciuitatis Montanae Novisoliens. a. Amicis nobis honorand.

(Archív b.-bystrický, fasc. 326, č. 40.)

2.

Georgius Kerestessy z Hornej Drietomy žiada o dobratie u dvoch občanov b.-bystrických zavislého a zo 7 fl. 50 den. záležajúceho dlhu na stranu Michala Michalovycha, obyvateľa horno-drietomského.

Slovutný a Opatrný Pane Rychtary, geho osvycenosty nasseho mylostyveho czysare, Banske Bystrycze. Zdravy a mnoho dobreho od Pana boha vssemohucyho na mnoho rokov vinssovaty neprestanem. Czo se pak dotycže toho meho psani k Vassy milosti, Pane Rychtary nicz ginsseho tolyko že tento nass podany Michal Michalových z Horni Drytomy pristúpil ke mne a zalovał se my żeby niyakovy dluch zustaval vassim podctivem meste, totižto Banske Bistriczy v Šsibala a V Hucza Petra, yakožto fl. 7 d. 50, techdy ya vassu mylost prosým, ze byste V. M. tomuto nassemu podanemu, pana pana Arczy Byškupa, Colačzagiho a Ersseka nitranskeho totižto Telegdi Janossa tent dluch kazaly tim dobrym lidem zvrchu psanim navratit a do geho ruku dat, zatym, gestly toho dluhu tomuto nassemu podanemu oni nevraty, to vassy Mylosti Panu Rychtari na vedomost davame, ze kdi koly mocz budeme sve dosahnuty, na komkoly z poctyveho mesta Banske Bystrycze, dosahneme, nebo tento nass podani cztiry razy chodjl po ten gistý dluch ag to czo utratil na tich czestach take bude postihat, prosym V. M. Pane Rychtare, ze toto me psanj bude v Vassy milosti mysto mit. S tým V. M. v mocz a ochranu Panu bohu poruczam. Dabam ex Superi Drjtoma Die 11. Octobris Anno 1639 Vassý Mylosty službam hotový, Georgius Kerestissý m. p. Dvorsky geho Osvyczenosty Arczi Biskupa Nitranskeho.

Mudremu a Opatrnemu Panu Rychtarovy A podctiveho mesta Banske Bystrycze prýtely mne milemu k dodany.

(Archív b.-bystrický, fas. 362, č. 53.)

3.

Ex protocollo prætoriali anni 1647—1653.

My Richtar a Radda kralowskeho Slobodneho Banskeho Mesta l - strice gmenem Christoph Lehner, Michael Schell, Georgius Moslehn[illegible],

Digitized by Google

Erasmus Schmauchler, Jonas Hannelmann, Petrus Zigler, Hanus Schnell, Joachim Meno, a Gregorius Gaidner, znamo činime, kterak pred nas, w shromazdeni Raddy nassej pristupili nassy spolu Messtane gakossto Balczer Melcer, Anthonius Dideleti, Christoph Lučziský, Martin Kosstial, Martinus Woitichius, Balas Bartko, Mathias Reszlowy, Georgius Blasko, Andreas Tuppi, Paulus Schubars a Hans Melczer, w swogeg ziwnosty a handlowany u nas ponizene supplicugice, pritelský žadagice a prosice, abichom gim ku obdržený Laskj, pokoge, a gednostainosty dopustili mezy sebou, pritelske bratrstvo zriditi a wedle nassej dispositie, poradne Articule gim dopriti, a tie same potwrditi abi se netoliko ninegssý, ale i potomni kramarskeho Braterstwa Udowe mohli podle takowich sprawowatí a tie mocne drzety. Takowe pak articule ze slowa do slowa w punktach a clausuliach takto znegy. *Ponegprwe* a nadewsseckimi wecmi, ma kramarske Braterstwo pana boha a geho Swate Evangelium pred očzima gmiti, a kazany kostelneho pilne a flaisowite nasledowaty a zadnemu mezi sebou nedopustití pod kazňou Trch držety, neb prodawaty pod hroznym sstrafanim poctiweg Raddi, ma se take usilowati statečnostý a poctiwostý. Item nema nikdo, gak od starodawna se zadrziawalo, w trich hlawnich Swatkach, totisto na Wianoce, Weliku noc, a Turice swug kram neb ssiator postawiti, ale Trch neb Ring odrámowati a čistotne držety take pod pokutou poctiweg Raddy. — *Po druhe,* magi se wssickni a kazdi ktery tu w meste na Trhu swug kram stawegi a swoge kramske wecy prodawagi do Bratstwa oddatí ale negprwe se poctiweg Raddy sprisahou zawazati a messtanskeho prawa dosahnutí. Sice nema nikomu sloboda biti ani na Ringu ani w domiech swoge kramske weci prodawati, ani se dopustiti snimi z domu do domů choditi. *Po Trety* kdi se na Jarmarok budu oddawatý, tehda ma se na ceste geden každy spolu gednostainie držety a nie geden sem druhy tam se witrhnuty, tak aby kdi by se (čehoss pan buch rači zawarowaty) niake nebezpečenstwj pritrefilo strani zlich lidy neb zbognikou, spomoci boskeg zgednostagnim zhromazdenim kam naglepssie gim se mohla odpomost činiti. Potom take ma se každý na cestach wssudy pri trizliwosty pokogne a pokorne sprawowati. Item kdi se Jarmarok neb Trch niekde drży, ma geden druhemů, nic takoweho protiwneho nečinity, ani zbudowanim ani z fortielmi, w kupowany neb w prodawaný, ale ma geden z druhim bez wsseckeho oklamaný neb Lstý, pratelskj a bratrskj zmislaty a nakladaty, a obzwlasstne, ponewacz na Jarmarkach, gakossto i doma w meste se nektery nachazegí, kteri na dwoge swe ssatry stawagi a prodawagi, kterí sa do tochto času nachazali, a zatim gestli bi se takowj nachazalj a toho dopusstali, takowim to pod hroznou pokutou Wrchnosti ma zakazano byti. *Po Ctwrte* Strani z giních kraginach prichazegicich cizích kramaroů, kterí domacim kramarom totissto messtanom sskodu čzinia a gich chleb pred ustmi odrezawagi, tím nema se dopustití tu nikde gich kramske wecí ani z Lak-

Digitized by Google

tiami ani z malou wahoů gakožto na Luoti a na kwintle važity aneb merati. Yakožto y platenici a yhlari (kteri krom toho swe dobre remeslo magi) se do poctíweho Braterstwa maju dat incorporowati, ginacze gim Cramarske weci, nyti, obogki, zamatowe partí, pasi, item prstenj, zrkadla, male i welke karty, nože a gine takowe wecj predawati nema dopustene bytí. Kdi take negakowa Confiscatia od Cizích kramaroů se pritrefy, ma takowa k prawů Richtarowy ku rozeznani prinessena a od bratrstwa nezadržana biti. — *Po Pate*, ma zrizeno Braterstvo moc a slobodu, gmiti ročite gednoho starssiho, neb Otce, a gedneho spolustarssiho ze sweho prosredku poradne wiwoliti, kteri obidwa společne magi pres Rok starost znasseti, a braterstwo z dobrim poriadkom sprawowati, ano i wssecke roztržitosty a weci wedle gedneho kazdeho potreby a težoby ku rownosty gednosty pomocnici biti. Protož že muože Braterstwo na obeslany starssich kazdi Cuartal w Roků podle položený po den $12^1/_2$ učini Ročne den. 50. A kolikrat potreba bude ukazowati ale nie bez slussnich pričzin u starssiho se schazety a to wikonaty. Magu pak obidva starssy dwa rozdílne klučze ku braterskeg Luodne držety, a a to co se prigme a wida poriadne ku dokonaný ročniho, pred wiwolenim nowich starssich swuj Ratung Bratrstvom dati, pak owsse pozor gmití aby Luodne se neumenssila, ale z dobrim spuosobem kam negwice chwalitebne rozmnožila. — *Po Sseste* ma Braterstwo moc a wladu gmití, kdi niekteri proti timto Articulom shressy, neb sice kdi geden druheho nalage naklage, neb na poctiwosty urazi aneb stawenim kramů sweho ubližy, ano take w kupowany neb w prodawaný oklame; od takoweho prestupnika, wedle geho zaslužený strůof do Braterskeg Luodni wzití, ale nie wisse dwuch zlatich, kdibi pak prestupek wetčzy bil a ten wrchnosty ku straffani prinaležel, ma Braterstwo takowe weci k poctiweg Radde oddati, a od sebe odwratiti a sni wice zadne činený nemati. — *Po siedme* kdiby wedle zrizeni tohoto Braterstwa niekdo chtel bi se mezi nich wkupiti, ten ma petnact zlatich do Luodne položity, ale spolubratra Syn, Dcera aneb wdowica ma polowicu Leggeltu oslobozena bíti. Ponewač pak poctnie Bratrstwí y na Laichtuchi a renowaciu Artikulóch mnoho nakladalo, slussna wec gest, ze buducneho času, kdi niekterí prespolní mezi Braterstwo se chtel incorporowati, abi takowi tri Tollary Braterstke, Syn pak, anebo zať polowicu, totissto poldruha Tollara ma položiti. — *Po Osme* ma každi brater kdi pan buch wssemohuci, wedle swogeg boskeg wuole neb Polibeny račy niektereho z Braterstwa neb geho manželků neb diete z tohoto sweta skrze czastnů Smrt powolati, panu bohů ku cty a smutnímu ku potesseny krestanskemu umrlemů poctiwy spriewod sam pre sebe y swogimi domacimi z domů, ku pohrebů a pochowany dati a nie wen zustati pod struofom halbe wina, kdibi pak niekdo doma nebil a ma slussnů pričinu, ten ma wihoworeni biti. — *Po Posledne* a konečne, co koliwek ku pozdwihnuti poctiweho kramarskeho Braterstwa bez ginich lidi obtiženosty

Digitized by Google

a ubliženosti osožne a podobne by bilo, magi starssý spolu ze swimi bratri se w tom slussne prokazati a werne zachowaty. — Ponewačz pak my zwrchu gmenowaný N. Richtar a Radda zhora zepsane Artikule za slussne a Slechetnimi a poctiwím poriatkam, za podobné uznawame, odkud gsauce pohnûty, na zakonne nassich Messtanow učinenû Supplicatiû, pritelsku žadost a prozbû, takowe gegich zrizene Braterstwo gim dopustiti a wedle nasseg dispositie takowe gim oddane Artikule potwrditi, gako y mi z uradu sweho gakzto wrchnost netoliko gegich zrizene kramske (ma stát kramárske) Braterstwo skutočne gim dopusstime, ale take to i gim oddane Artikule potwrzugeme, stimto a takowim spuosobem, aby se oni ninegssiho y potomniho czasû, sami pre sebe gim prihodni, ano i gich potomkowia, osozne a podobne, podle zakonnich Artikuloû držely, a wedle takowich poriadkoû mocne a nezrussitedlne zachowawati mely. Než winimame my N. Richtar a Radda nam sobe, gak spuosob neb čzas bude potrebowaty neb ukazowaty, takowe Artikule nebo ûmenssity anebo umnožiti anebo gezdliby mimo dufany zrizeno braterstwo podle nich slussne se nedržaly, zase tie preč wziati, zdvihnuty a Cassirowaty. Pro lepssy potwrzený toho wsseckeho daly sme nassy mesku pečet powesiti. Actum we Swatek Panny Mariæ zwestowani w Roku po Narozený Krista Pana Tisiceho Petisteho Tri a Dwacateho.

NB. Datum 1523 zdá sa byť chybné, error calami, lebo rychtár Lehner so zvýš napísanými radnými žil a úradoval roku 1623 a nie 1523. I spôsob písania a samé písmo poukazujú na rok 1623. Môže ale byť, že tieto Articule zhotovily sa už na staršom základe, lebo Bystričania už w 16 st. prve polovici živý obchod provodzovali s Krakovom, Prahou, Vratislavou a s Lipskom, ba i daleg.

4.

Ex protocollo prætoriali anni 1651 die 2 May.

Ponewacz Slowutna Radda Pany Starssy i wssecek Poctiwy Ausschuss, wirozumely žalobu od geho Milosty Pana Richtara proti Joannesovi Glosowy učinenu, že totissto nepamatugice na swu prisahu Panu bohû a wrchnosty tohoto mesta učinenu, na odpor se postawugice netoliko na dokonani Pana Richtare a wsseckej raddi protiwneho se ukazuge, kdi gemû nalozeno bilo swug Waserzog sprawiti dati, ano i tu w pritomnosti wsseckeg raddy. Techda za takowú geho protiwnost to nachazi a decernuge Slowutna Radda spolu i s pani starssimi, aby za takowû geho neposlussnost zeme gemu k užitku dane odgate bili, wssakže užitek toho letha abi smiel wzat, buducne pak gezdli wice se spirati proti wrchnosti bude, wetssiho stroffu očekawati ma.

Digitized by Google

5.

Ex protocollo prætoriali anno 1654 die 4 Julii.

Praesentibus Judice D. Joh. Hanke, Senatoribus: Christ. Mikoy, Joh. Murani (Muransky), Frid. Greb, Mart. Liptay, Joh. Mossoci, Nicol. Jezernicky, Valent. Hornung, Gabr. Melikius.

Žaluge geho Slowutna Milost P. Joannes Hancke tohoto času mesta tohoto Richtar proti mudrim a opatrnim Panom gakossto Nicolaum Yazernicky, Stephanum Wohn et Joannem Szlaninka, kterak oni nemagice Pamet a Pozor na prisahů wrchnosti tohoto mesta učinenu, Luku mesků skosenu proti zakazu Pana Richtare potentia mediante shrabali a odwesti dali kam chteli.

Za takowu techda učinenu violentiu ačkolvek Slowutna Rada mala bi pričinu zostrosty wssech praw proti gmenowanim violatorom zachazety, wssakže magice giste respectus, toliko singulum in singul. f 40 — convinkowanich a posuzenich oznamuge a pronunciuge.

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vyslovuje správa hlboké poďakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka,* soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšie-menšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nestažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezpro tredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

Príloha ku číslu 6. Časop. Mus. slov. spoločnosti z r. 1905.

Roč. X. Sv. II.

SBORNÍK MUSEÁLNEJ slovenskej spoločnosti

TURČIANSKY SV. MARTIN. 1905.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku. — Nákladom vlastným.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Či na liptovských holiach a v Centrálnej Tatre boly gletšery a prečo ich teraz niet. Podáva *Starohorský* 81

Doba kráľa Vladislava IV. Podáva *Fr. V. Sasinek.* (Dokončenie) 91

Z novej sbierky slovenských ľudových piesní vo Spiši. Podáva *Štefan Mišík* 103

Slovo dub a jemu príbuzné slová. Z väčšej štúdie *Fr. Šujanského* vybral a sostavil *Josef Škultéty* 110

Kronika brezovská. Podáva *Ján Drobný* 117

Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu baróna *Emila Hoeninga O Caroll-a.* Podáva *A. Halaša.* (Dokončenie) 131

Pôvodná tónová stupnica E. Vansova. Z pozostalých rukopisov † *Ľudevíta A. Reussa* 139

Soznam živočíchov, darovaných Muzeálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmetom.* Sostavil MUDr. *Ján Petrikovich* (Pokrač. z roč. VIII., str. 81.) 145

Artikule, vydané magistrátom baňsko-bystrickým ceche kováčsko-kolárskej r. 1617 147

Rospravka o zakliatom Zemanovi. (V nárečí tarchovskom.) Podáva *Michal Vojtek* 155

Digitized by Google

Či na liptovských holiach a v Centrálnej Tatre boly gletšery a prečo ich teraz niet.

Podáva *Starohorský.*

O liptovských holiach [1]) píše dr. Jozef Partsch vo svojej práci „Die Gletscher der Vorzeit" (Breslau, 1882) nasledovne: „Že na liptovských holiach boly by sa niekedy gletšery rozprestieraly, o tom positívnych dát nemáme. Zeuschner nechce pripustiť, žeby tieto vrchy niekedy boly nosily na sebe gletšery (ľadovce). No pravda je, že sú liptovské hole hodne nižšie od Centrálnej (Sústrednej) Tatry, ba čo viac i počet ich jazier, ktoré by zrejmé stopy dávneho gletšera hlásaly, je malý, nepatrný, preto ale ešte budúcnosti náleží riešiť tú vážnu problému, ktorá sa na toto vzťahuje."

Teda, ako čitame, píše, že budúcnosť má riešiť túto závažnú problému, a budúcnosť, ktorá je ale už prítomnosťou, i riešila dokonale tú otázku; teraz už nikomu ani len nenapadne pochybovať o tom, žeby liptovské hole neboly bývaly zagletšerované, tak tedy táto probléma (zahadka) dnes je už riešená. Ba nutno pripomenúť, že riešená bola už pred piatimi rokmi, t. j. roku 1899, keď známe, na myšlienky tak bohaté, vecné dielo: „Die Geologie des Tatra-Gebirges" (II. sv.) od V. Uhliga uzrelo svetlo sveta.

Uhlig zreteľne hovorí: „Stojí to, že Centrálne Tatry boly zagletšerovanejšie od svojich západných, liptovskými holami zvaných vrchov, no preto ale aj liptovské hole nosily na sebe ľadovce, lenže nie také veliké a dlhé, ich gletšery sa neťahaly do basisového pásma vrchov, ako ľadovce Centrálnej Tatry, ale sotvaže siahaly z ústia hlavných dolín.

Keď si prehliadneme od východu na západ južné doliny liptovských hôľ, k nasledovnej konklúsii prijdeme:

Viďme ponajsamprv dolinu *Koprovú,* od ktorej na západ sa rozprestierajú liptovské hole, na východ ale štihlá, strmá massa Centrálnej Tatry.

Koprová dolina bola celá zagletšerovaná. Veď tomu sa ani diviť ne-

[1]) Liptovské hole bývajá rôzno pomenované, tak menujú sa i Liptovskou Tatrou, Liptovskou Magurou, liptovsko-haličskými holami ba i Liptovsko-oravsko-haličskou Tatrou, pred týmto posledným názvom ich dr. Mikuláš Szontagh vo svojom »Tatrakalauze« opisuje. My ale si ich len liptovskými holami, (Liptói havasok) volajme, tak ako ich sám ľud volá.

Digitized by Google

môžeme, keď si pomyslíme, že hlavne doliny Centrálnej Tatry, ako Smrečinská, Hlinská, Neftzerská, Terianska ju hojným ľadovcom obohacovaly, a pravdepodobné je, že jej pravá strana tiež dodávala spomenutia hodné, významné massy ľadu.

Druhá dolina v liptovských holiach je dolina *Tichá*. Tichá dolina — tak sa vidí — nebola celá ľadom pokrytá, ale len jej najvyššia časť — do ktorej s vrchov Svinice (2293 m.) a s Nad-Kameňom (2158 m.) gletšery sa tiahly — a jej dolinné strany spúšťaly so seba ľadovce, ako Tomanový žleb, Hlinná dolinka atď. Na ľavej strane doliny ale — ako už spomenuté — Veľká kopa (2054 m.) bola zagletšerovaná, a to natoľko, že nielen jej dolinka Spanja spúšťala ľady, ale poniže nej ústiaca Koprovičná množstvo ľadu musela dodávať, keď pri jej ústi taký ohromný, z drvenísk skál pozostávajúci chopec sa nakopil, že hádam — ako Uhlig píše — nikde tu, ba ani v celej Centrálnej Tatre, takého gletšerom utvoreného obra niet.

Od Tichej doliny na východ ťahá sa *Kamenistá* dolina. Či i táto bola zagletšerovaná, o tom ešte positívneho dáta nemáme, má sa ale všeobecne zato, že s vrchu Bystrej (2250 m.) sa hodné ľadovce tiahly do nej.

Račková dolina, tak ako aj jej súsedná *Malá Belá*, celé boly ľadom obrnené, zágletšerované.

No a čože povedať o *Smrečianskej* doline, ktorá za týmito nasleduje? Dokázané je, že Volovec-Beniková — časť liptovských hôľ — bola dokonale ľadovcom pokrytá a Smrečianska dolina tu pod týmito obrami sa začína, nemožné je tedy, že by aspoň jej vyšná časť nebola sa honosila gletšerom. Vôbec nutno si nám pripomenúť, že Volovec-Beniková, časť liptovských hôľ, voľačo sa liší od jej sem patriacich súsedných častí, je ona nie viac tak homolovitá, ako radšej — ak možno použiť výrazu — vyzubrikovaná, nie okrúhlistá, lež našpicastá, naostristá, slovom, viac sa podobá končiarom Centrálnej Tatry, než pravému typu liptovských hôľ.

Konečne predostatná dolina [1]) liptovských hôľ, v ktorej sa ešte dokázaly stopy ľadovca, je dolina *Jalovecká* (Bobrovecká), ktorej nielen jej vyšná časť, so Salotínskeho vrchu (2050 m.) pošlými gletšerami obtiahnutá bola, ale aj jej prostredná časť, takzvaná Hluboková dolina, medzi Banikovom (2053 m.) a Jaloveckým vrchom (1832 m.) sa rozprestierajúca, dodávala Jaloveckej doline spomenutia hodné massy ľadu.

Za ostatnú dolinu liptovských hôľ môžeme považovať *Suchú dolinu*, ponevač Babky-Sivý vrch, pohorie, orografične na každý pád ku liptovským holiam patrí. Či boly v Suchej doline ľadovce, o tom nemáme pra-

[1]) Liptovské hole sa rozprestierajú od Koprovej až po Suchu dolinu, od nich na východ Centrálna Tatra, na západ ale až po priechod (Pass) Brestovú (730 m.), liptovské vápenisté vrchy sa ťahajú, ktoré tiež pod rôznymi názvami sú známe.

Digitized by Google

žiadnych zápisiek, ale pravdepodobné je, že táto dolina, poneváč i tak už najnižšie leží, nebola zagletšerovaná, ačpráve platí to i tu, že vo vede uver iba tomu, o čom sa presvedčíš.

Na každý pád, rozumie sa, že nielen na juh, ale i na sever ťahaly sa ľadovce, ale o týchto nemáme bližšej zprávy, preto tie tu ani nespomíname; táto istá poznámka platí aj pre Centrálnu Tatru ohľadom jej severných gletšerov.

Už i z týchto pár prednesených riadkov zrejme vidíme, že v liptovských holiach boly ľadovce, boly gletšery; no a keď v liptovskom hôlnom pohorí boly ľadovce, ako žeby neboly bývaly od tohoto pohoria oveľa vyššom a tak na útvar ich primeranejšom centrálno-tatránskom.

Áno, centrálne Tatry boly takže zagletšerované. Dr. Samuel Roth hovorí: „Na prvý okamih sa nám smelou zdá byť tá výpoveď, dľa ktorej gletšery by boly utvorily na juhu takú veľkú výšinnú rovinu predcentrálno-tatránsku; keď si ale pomyslíme, že ľadovce Alpov zo severa cele ku Mníchovu (München), ba ešte i ďalej siahaly a že škandinávske gletšery celú nemeckú severnú nížinu zaplavovaly, nemôžeme váhať ohľadom možnosti a pravdivosti hore spomenutej výpovede.“

Nebohý dr. Samuel Roth, professor levočskej reálky, bol veľký priateľ prírody, zaoberal sa z oduševnenosti s vedou, a skúmať hory, doly, jaskyne, vidieky, kraje, bolo jeho najväčšou túžbou, žiadosťou a radosťou. Bol veľmi dobrý znateľ Centrálnej Tatry a vo „Földtani Közlöny“-i (IV. sv. z roku 1885) píše, že zväčša pochodil centrálno-tatránske doliny. Preskúmal Tiefengrundskú, Weiswasserskú (Bielovodnú). Kohlbachskú (Uhliarsku), Mengušovskú, Mlynickú a zčiastky i Koprovú a Tichú dolinu. Do Tatier chodieval menovite preto, aby vypátral a skúmal stopy niekdajších gletšerov a už chcel o tomto aj prácu vydať, ovocie to svojich dlhoročných námah, publikáciu o svojom viacročnom pozorovaní, bádaní, — keď odrazu dorazí vedeckým svetom nečakané, tieto veci pojednávajúce dielo tiež výtečného glaciologa dra Jozefa Partscha: „Die Gletscher der Vorzeit in den Karpathen u. dem Mittel-Gebirge Deutschlands“ (Breslau, 1882), v ktorom Partsch to isté vypracoval, čo Roth chcel vypracovať. Dosť na tom, Rothove objemnejšie dielo vystalo, a potom, už len aby predsa niečo aj on napísal, uverejnil len pár riadkov o Centrálnej Tatre, ktoré, ako som už aj spomenul, vo „Földtani Közlöny“-e sa nachodia.

Dľa dra Samuela Rotha môžeme si sostaviť nasledujúcu tabellu o stopách gletšerov centrálno-tatránskych. Tabella, ako patrné, vzťahuje sa ale len na južné doliny. V Centrálnych Tatrách všetky hlavnejšie doliny boly v diluviume (v pleistocéne, v kvartére) zagletšerované, ľadom obtiahnuté, zapustené, — no veď o tom niet už teraz ani pochyby; tu ale len tie udávame, o ktorých Roth píše a ktoré on uvádza.

Digitized by Google

Mená dolín, v ktorých stopy gletšera sú i teraz viditeľné:	Bielovodná dolina (Weisswasserthal)	Malá Uhliarska dolina (Klein-Kohlbachthal	Veľká Uhliarska dolina (Gross-Kohlbachthal)	Veľká dolina (Felkerthal)	Mengušovská dolina	Mlynická dolina	Koprová dolina
Koncové morény (End-Moränen) sa nachodia:	V tejto doline celá Biela stena (Weisse Wand) je konc. moréna Výšky 60—70 metrov	Pri Ohnivej skale (Feuerstein)	—	Veľkové jazero (Felker See) je utvorené koncovou morénou	Tu popradské jazero je utvorené koncovou morenou	Štrbské jazera je utvorené konc. mor. Moréna táto má šírku 50—20 m. výšku 20—30 m.	Vŕštek Palenica je, možná vec, koncová morena
Stranové morény (Seiten-Moränen) sa nachodia:	—	—	—	Pri turistickej ceste na Kentz-Hügel-i je pekná stranová moréna	—	Štrbského jazera, boky so sev-záp. a s juho-vých. sa môžu za stranové moreny považovať	—
Vandrovné skaly či erratické bralá (erratische Blöcke) sa nachodia:	Za Stösschenom, ktoré sa dajú výtečne rozoznať, lebo nie sú z granitu, ako tamejšie okolie	—	V tejto doline za Granátovou stenou sú z vláštne k rozoznatiu	—	—	—	—
Vyhladené plochy skál (abgeschliffene — Gesteine) či glaciálne hladidlá:	Za Bielou stenou na jednej vyčnievajúcej žulovej skale	Okolo pätoro jazier (Fünf-Seen)[1]) a na hornej časti Schodíkov (Treppchen)	—	—	—	—	—

[1]) Dľa Kolbeumayera udáva Roth.

Digitized by Google

Že z doliny Batizovskej, Furkotskej a z doliny Za-handel sa tiež gletšery, ľadovce ťahaly, to je viac ako pravdepodobné, no Roth ich neudáva a preto sme ích ani my tu do tabelly neprevzali.

A že v Centrálnej Tatre boly gletšery, toho dôkazom sú nielen tu hore spomenuté koncové, stranové morény, vandrovné skaly, vyhladené plochy skál či gletšerové (glaciálne) hladidlá a iné; ale aj zvláštne skonfigurované, zmodelirované doliny, ktorých zerodovanie, pretváranie jasne svedčí o tunajších niekdy (v diluviume) jestvovavších ľadovcoch.

Dľa Rotha doliny Centrálnej Tatry z väčšej čiastky totožnú konfiguráciu nám ukazujú.

V doline Za-handel, Furkotskej atď. — skore radradom by sme ich mohli spomenúť — v ich vyšnej časti zbadáme vertikálne vyerodované steny, dná prevažne vhĺbené a podobné ozajstnému kotlu, preto aj takéto doliny kotálnymi, *kotlinnými*, alebo cirkusnými, amphitheatrálnymi a či — ako Czirbusz udáva — i zákutnými menujeme.

Dr. Jozef Partsch (dľa učenca Hellanda) si nasledovne tento útvar tunajší, dolinný, vysvetľuje: „Po odmäku vsiakla gletšerová voda do súsedných hornín, tu zamrzla a po zamrznutí trieskala bralá. Poslabené, potrieskané, poodlamované časti a čiastočky dolinných hornín, obrovských brál, boly nad nimi a pri nich sa ťahajúcim ľadovcom zachytené a v šíru dial dolinou odnesené. Skrze tento účinok, skrze takúto premenu sa dná dolín vždy väčšmi a väčšmi hĺbily, až konečne touto silou, t. j. vertikálnym erodovaním, celé kotliny povstaly."

Ale nielen kotlinný útvar dolín centrálno-tatránskych poukazuje na gletšery a na ich mohutnú, silnú prácu, ale aj týchto dolín podivuhodná *schodíkovatosť*. Pozrime si na príklad dolinu Za-handel. Už aj na mappe (špeciálnej vojenskej karte 1 : 75.000) zrejme vidíme, že za Zeleným plesom je jedna skoro vertikálna stena, ktorú my v Tatrách dolinným schodom pomenujeme. No nielen v tejto doline, ale aj v íných (Mengušovskej doline atď.) centrálno-tatránskych dolinách takéto schody dosť často nachodíme. Tieto dolinné schody a schodíky povstávajú z odlámanísk a koncových morénov, za ktorými riadne najdeme jazero, pleso, alebo ako to tu náš ľud rád menuje, morské oko, ktorého dno erosiou gletšera a ktorého breh koncovou morénou sa utvoril. Niektoré tatránske plesá sa ešte tešia jestvovaniu svojmu, niekde ale už prestaly nimi, t. j. plesami byť, lebo odtiekla voda, ktorá im bytia, pôvaby, krásy a romantiky dodávala. Takéto stečené pleso a či morské oko sa v Uhliarskej doline (Kohlbachthal) poniže takzvaného „Schodíka" (Treppchen) nachodí. Tedy táto schodíkovatosť dolín tiež poukazuje na niekdajšie tu jestvovavšie gletšery.

Keď do Koprovej doliny vstúpime a jej ľavú stranu dôkladne si pozeráme, myslím, že už na prvý hlbší pohľad nám ústie Hlinskej, Neftzerskej atď. dolinky napadne, ktoré nie, ako by sme si to hádam pred-

Digitized by Google

stavovali, že sa s Koprovou dolinou v jednom niveauve spája, ale hodne vo vyššej ploche, hladine majú hore spomenuté bočné dolinky svoje nižné konce, či svoje ústie, — a či inými slovami povedané: Hlinská, Neftzerka strmou stenou sa spúšťajú do hlavnej doliny Koprovej.

Tento úkaz, tento *strmostenistý* útvar, dľa ktorého strmou stenou sa spúšťajú bočné dolinky do hlavnej doliny, nutno nám tiež výkonu glaciálnej erosie pripisovať, a síce jednoducho na ten spôsob, že dokým hlavná dolina počas jej zagletšerovania bola ustavične a hodne erodovaná a denudovaná, zatiaľ jej bočné dolinky boly síce tiež ľadom obtiahnuté, no nie natoľko zerodované a denudované. Nielen v Koprovej, ale i v iných, tak na príklad i v Mengušovskej doline pri Hintzkovej výšinnej rovine vidíme tento úkaz výtečne vysvetlený.

Vnídeme-li do Bielovodnej, Uhliarskej, alebo Veľkej, Batizovskej atď. Sústredných (Centrálnych) Tatier doliny, skoro všade zbadáme istú dolinnú *svahovú a dnovú konfiguráciu,* dľa ktorej dno doliny je vyplnené zlomiskami skál (glaciálna drť), ktoré nasnášaly gletšery, tak že tieto zčiastky i za základné morény (Grund-Moränen) by sa mohly považovať. Obzrime si dolinné dno, a najdeme, že sa ono od potočia len málo badateľne vyzdvihuje. Kde ale strany, boky doliny rozoznať, tam už iný obraz sa nám pred oči stavia, ponevádž boky dolinné sa strmo vypínajú po istú výšku, tam hore sa niečo splochtia, ktoré splochtenie už aj na samý končiar vrchu potrvá, — inde zase sa ešte i s tohoto plochatejšieho (vidz 1 obr. „pl“) miesta mocná tvrdá a strmá žulová stena vyzdvihuje, ktorá ale vytiahne sa tiež už na samý končiar vrchu, na najvyššiu čiaru hrebeňa.

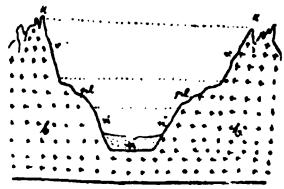

1. obr. (Schematične.)
Boky doliny s nižnou (u.) a vyšnou strminou (v.) a v prostred plochatejším (pl.) svahom. a = zlomisko skál či s vrchov nasnášaná horninná drť. b = granit či materná hornina.

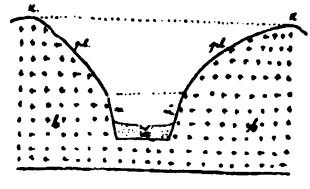

2. obr. (Schematične.)
Boky doliny s nižnou strminou (u.) a s plochatejším (pl.) svahom, ktorý trvá až na samý končiar vrchu (k.). a = zlomisko skál či s vrchov nasnášaná horninná drť. b = granitová materná hornina.

Ešte i viacej dôvodov by sa dalo predniesť na to, že i v sústrednotatránskych dolinách sú zrejmé stopy niekdajších ľadovcov, tak, aby s n viac nepovedal, pripomeniem len tú okolnosť, že *dno dolín má veliký spa l,* t. j. vo veľkom stupni je naklonené, a to za priesekom kamenných m rénov v najväčšej miere; a tento spád, túto velikú naklonenosť doli y nutno nám tiež glaciálnej erosii pripisovať.

Vieme, že hranica lesného rastlinstva v Centrálnych Tatrách je e le

Digitized by Google

i teraz na severnej strane (od Haliče) asi o 300 metrov nižšie, ako na južnej, a toto isté muselo byť vo svojom čase i s hraničou večného sňahu. Nuž, a keď toto stojí, keďže toto tak bolo, prichodí nám predpokladať, že i gletšery na severnej strane musely byť omnoho dlhšie, musely sa omnoho nižšie ťahať, ako na južnej; ponevádž ale je severná strana Strednej Tatry plochatejšia, miernejšieho náklonu, spádu, ako južná strana Tatry, ľahko si môžeme predstaviť, že tie na severnej strane Centrálnej Tatry sa ťahajúce ľadovce, ačpráve boly dlhé, no predsa len niektoré z nich dosiahly (dľa Uhliga) ústie doliny, mnohé sa už v polovici doliny alebo ešte vyššie pred tuhou insoláciou poroztápäly. Nedialo se to takto ale na južnej strane centrálno-tatránskeho pohoria; táto strana je strmšia, ba i vyššia, a keď považime, že Centrálna Tatra s malou zmenou bola taká i v diluviume, rozumie sa, že tu na južnej strane so strmého svahu, vrchu, chytrejšie sa dostal gletšer do tiež strmej a krátkej doliny, ktorej nielen že jej nižný koniec, jej ústie, ľahko dosiahol, než ako to Uhlig tak chápateľne píše: „ešte i ďalej sa tiahol, natoľko, že i okolie celých Centrálnych Tatier obtiahol ľadovou kôrou, ktorá na upätí Strednej Tatry dovedna stiekla.“ — —

Druhá je ale už teraz tá otázka, že prečo tu gletšerov, ľadovcov, teraz niet? Či je Centrálna Tatra taká nízka, žeby čiaru večného ľadu a sňahu nepresahovala? To nie! Všeobecne je známo, že dľa dra Jozefa Partscha hranica večného sňahu a ľadu nachodí sa vo výške asi 2300-metrovej, t. j. niže tejto výšky nakopeniny sňahu sa ešte roztopia, vyše tejto výšky ale už sa viac neroztopí ani ľad ani sňah. No a končiare, ba i jednotlivé hrebene Centrálnej Tatry istotne vypínajú sa nad 2300 m. výšky. Ktože by neznal, že kulminujúci končiar Vysokej Tatry, Gerlach, je až 2663 m., Lomnický štít 2634 m.; Batizovský štít 2436 m., Baranie rohy 2535 m., Durný štít (Lomnitzer Nordtrabant) 2618 m., ba ešte i náš starý Kriváň je 2496 m. vysoký, — tedy všetky tieto štíty a hrebene presahujú výšku hraničnú večného ľadu a sňahu, a predsa tu teraz ani chýru, ani slychu o gletšeroch či ľadovcoch.

Čo môže tomu byť na príčine?

Príčinu terajšej bezgletšernosti Centrálnych Tatier, hovorí Jakub Matyasovszky (Kárpát Egyesületi Évkönyv), treba nám v nasledujúcich okolnostiach hľadať:

1. V Centrálnych Tatrách niet širokej, priestrannej, vysoko ležiacej, ale málo naklonenej doliny.
2. Najvyššie vršiská sa nie na hlavnom, ale na bočnom, t. j. na hlavné pohorie vertikálne sa ťahajúcom pohorí vypínajú; po
3. že z hlavného roztoku vôd (Hauptwasserscheide) tieto najvyššie vršiská von ležia, a po

Digitized by Google

4. že v Centrálnej Tatre v rôznych čiastkach roku zvláštne prúdenie povetria panuje, zvláštne vetry vejú.[1])

Nedá sa tajiť, že je týmto niečo povedané; ale hlavná príčina sa dá ovela stručnejšie, jasnejšie a jadrnejšie vysloviť, totiž: *bezgletšernosť Tatier zapríčinily hlavne samy ľadovce.*

Objasnime si, čo tu povedané. Som tiež toho náhľadu, čo professor pešťbudínskej university dr. Lóczy, ktorý tvrdí, že i Centrálne Tatry boly voľakedy homolovité (tak vyzeraly asi ako teraz liptovské hole), kupolovité, a síce pred štvrtohorím (diluviumom), t. j. pred ich zagletšerovaním, tedy koncom tertiera (trefohoria).

Koncom trefohoria tedy cele inak vyzerala Sústredná Tatra; nebola taká posplakovaná, vykostlivčená a erodovaná, ale bola homolovitá, okrúhla; že je dnes husto krennirovaná, špicatá, ostrá, strmá, poviem husto spáruvaná, to privlastňovať treba glaciálnej, tuhej, vertikálnej erosii a denudácii.

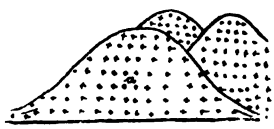

Pred zagletšerovaním Centrálna Tatra vyzerala homolovito.

Po tuhej erosii a denudácii C. Tatra sa na takú premenila, ako ju vidíme pod značkou a. Pod značkou b vidíme už odnesenú a vymrvenú časť vrchu.

No a že prečo sa nám Centrálne Tatry od Popradu impozantnejšie, strmšie, obrovskejšie i romantickejšie ukazujú, ako od severu, to nám treba hlavne a jedine tým okolnostiam pripisovať, že od juhu viac vertikálna, od severu ale viac horizontálna erosia sa prejavovala.

Po tejto malej odchylke už ľahko môžeme odpovedať na otázku, že v Stredných Tatrách prečo teraz niet gletšerov?

Niet gletšerov v Centrálnych Tatrách preto, lebo sú tieto natoľko popremývané, posplakované, vymrvené, vyostrené, vyšpicatené, slovom serodované a sdenudované, že sňah, ktorý spadne na tieto ináč vysoké, hranicu večného ľadu a sňahu prevyšujúce hrebene a končiare, nemá se kde nakopiť, udržať, a tak dolu strmými stenami štítnymi popadá do hlboko vyerodovanej doliny. Tu v doline ale je už povetrie také teplé i pôda takej ľavnej temperatúry, že sem padnutý sňah už voľky-nevoľky sa roztopí, a pre tú príčinu gletšery, ľadovce, netvorí.

Že v Alpách najvyššej to skupenine vrchov v Europe, mohutné a ohromné gletšery nás prekvapujú, to nutno privlastňovať okrem pohodlnej konfigurácie pohôrnych hlavín i častejším srazeninám, kt tieto kraje navštevujú. Skrze častejšie srazeniny sa i temperatúra znať

[1]) Ľud, ktorý sa tu na tatránskych holiach niekedy i v zime zdržuje, ale na ne — stáva sa — po práci vystupuje, tvrdí, že tam hore je omnoho teplej ako v doline.

Digitized by Google

schladí, podnebie sa premení, a tak jedno ku druhému sa družiac, tvorí cestu a spôsob k povstaniu tak obdivuhodných, ozaj preutešených i viac kilometrov dlhých a viac metrov hlbokých a širokých alpských gletšerov.

Rozumie sa, že z europejských vrchov, pohôr, nie len Alpy ale i Pyreney, Kavkaz ba ďaleko na severe i škandinávske Fjeldy sa honosia gletšerami.

V Centrálnej Tatre je menej srazenín, ako v Alpách, skrze čo je i povetrie teplejšie. V Strednej Tatre niet pohodlných territorií na nakopenie a udržanie sa sňahu v značnej výške, a tedy, ako už i spomenuté, pre túto príčinu tu gletšery nejestvujú, preto hlavne ich tuná niet.

Čo sa týka liptovských hôľ, že prečo sú tieto nie zagletšerované, na to je myslím nie ťažko odpovedať, po krátkom ale dôkladnom sa vhĺbení do veci a náležitom rozmyslení.

Najvyšší, t. j. kulminálny štít liptovských hôľ je Bystrá, a tá má len 2250 m.-ov; terajšia hranica večného ľadu a snehu vo Vysokej Tatre siaha do výšky asi 2.300 m. a tak liptovské hole, ačpráve ich hlaviny sú príhodné na utvorenie gletšerov, sú prinízke. O moc viac sňahu by muselo padať, ako padá teraz, zimšie klima, ako teraz, muselo by ich obklopiť, a len tak by sa nám zajasaly naše liptovské hole gletšerovými, ľadovovými stuhami okrášlené, len tak by sa zatrblietaly ich temená i vprostred lete nádherným úbelom večného sňahu!

„Nenie na svete — hovorí Geikie [1]) — snáď ničoho, čo by účinkovalo na myseľ a na ducha ľudského tak obrovským dojmom, ako tichosť a veľkoleposť sňahových polí, na vysokom pohorí sa rozprestierajúcich. Keď pozorujeme z údolia, ako málo vzdialenými a obrovskými javia sa nám vrchy, po ktorých temene sa bielunký gletšer šíri! Uchvacujú nás nevídanou bielosťou a čistotou, netušeným leskom a podivuhodnou hrou prekrásnych bariev, ktorou hrou horia pri východe a západe slnka. Hľadíme so zadivením, s obdivom na tento veľkolepý zjav prírody a myslíme si, že je ani nie dielom zeme, ktorú obývame ale, divom, čudesou oblohy nad nami sa klenúcou. Lež, čo vidíme z údolia, je len istá čiastka tej nádhery, ktorá nás obklopuje počas celej doby, pokiaľ sme v jej stredu. Všetky vrchole skalných útesov, čo len oko naše zočí, žiaria oslňujúcou bielosťou, ktorá sa určite ostre odráža od tmavomodrej oblohy. Tu a tam rozkladajú sa purpurové steny štihlých štítov, tmavé horniny vyčnievajú nad bielou prikryvou sňahu, ktorá prikryva po hrebeňoch a svahoch leží a dlhé jazykové prúdy modrého ľadu až do lúk a viníc siela. Mŕtve ticho šíri sa po všetkých vysokých ľadových oblasťach. en lecikedy preruší to mŕtve ticho tuhší vánok vetra, ktorý donáša mot blízkeho vodopádu, alebo hukot divokej bystriny, riavy. Niekde

[1]) Archibald Geikie: Fysikálny zemépis (Svetova knihovňa)

Digitized by Google

zaľahne do vzduchu hlboký rev hromu podobný, ohlasujúci, že na blízku z vršného svahu odtrhla a zrútila sa do doliny sňahová alebo ľadová spusta. Ale všetky zvuky chytro zanikajú, a keď zanikly, zdá sa, že pokoj, kľud, zas hlbšie rozprestrel tu svoju kúzelnatú ríšu a to všade okolo nás!

Takto opisuje a maľuje Geikie obraz večného sňahu a gletšerov.

Digitized by Google

Doba kráľa Vladislava IV.

Podáva *Fr. V. Sasinek.*

(Dokončenie.)

Najstaršie domáce historické žriedlo je kronika Šimona z Kezy, písaná o. r. 1282, za panovania kráľa Vladislava Kumanského. Zná on len tých Kumánov, ktorí až pod Belom IV. prisťahovali sa do Uhorska, nie ale i tých, ktorí predtým, počnúc od kráľa sv. Vladislava († 1095), drali sa do Uhorska. Za jeho doby tých posledných Kumánov považovali za cudzozemských Neuhrov (Neugri, Neugeri), tých prvších domorodých ale za Uhrov (Ugri, Ungari, Hungari). Poneváč mluva i tamtých i týchto bola maďarská, Šimon pokladal tých prvších za Uhrov, skrze Arpáda o. r. 892 do Uhorska privedených.

Pozdejší kronikár, Ján Turoczi, ktorý chcel doplniť kroniku Šimonovu, tých Arpádových Uhrov mal za Maďarov; Kumánov ale, ktorí, počnúc od kráľa sv. Vladislava, drali sa do Uhorska, za národ akýsi nemaďarský.[1]) Z toho povstala veľká pomätenosť v dejepise Uhorska a stotožňovanie Uhra s Maďarom, Uhorska s Magyarországom. Taká pomätenosť rozptýlila sa, keď dielo cisára Konstantina Porph. „de administrando imperio" vyšlo na svetlo.[2]) Toto dielo dosavád mnohí zaznávajú, ktorí svevoľne chcú byť slepí v drievnom dejepise Uhorska.

Dľa cisára Konstantina na pravej strane Volgy (Βουλγα) bývali slovanskí Bulharo-Turci pod vládou (poslovančených) Kozarov; na ľavej strane Volgy bývali Pečenci, týmto za chrbátom ale ich súkmenovci, Kumáni (Mazari, Madžgari).

Poneváč Pečenci činievali prez Volgu útok na Bulharo-Turkov, poddaných Kozarom, títo poštvali Kumánov proti Pečencom. Kumáni oborili sa na Pečencov a zvíťazili nad nimi. Jedna časť Pečencov zostala pod vládou víťazov, druhá ale vrhla sa na pravý breh Volgy, na Bulharo-Turkov, tak, že jedna časť týchto vysťahovala sa cez Kaukaz do Persie,

---

[1]) Anonymus Belae r. notarius tára o Kumánoch v Uhorsku bývavších pred Arpádom a o Kumánoch s Arpádom prišlých!!

[2]) Graece et latine interprete Io. Meursio Lugdun i Batavorum, 1617. Const. Porph. ap. Migue CXIII, 14.

Digitized by Google

druhá časť ale pomkla sa na západ a osadila sa u riek Ingul a Ingulec, v takrečenej Lebedii, a túto dľa svojho náčelníka, Lebediáša, nazvala Lebediou. I tu boli pod vládou Kozarov, ktorí im dali Arpáda za náčelníka.

Arpád so svojimi Bulharo-Turkami neobstál v Lebedii, ale pred Pečencami musel ustupovať opäť ďalej na západ. Jedna časť odbojných Kozarov, takrečení Kabari, pripojila sa k Arpádovi. Tento osadil sa u riek Prut a Seret; ale ani tu nemal stania pred maďarskými Pečencami. Keď totižto dal sa Byzantincom o. r. 888 najať k válke proti podunajským kresťanským Bulharom, Pečenci vrhli sa na doma u Prutu a Seretu pozostalých Bulharo-Turkov a Kozarov. Arpádovi nepozostalo nič iného, než sa osadiť buď v poddunajskom Bulharsku, alebo v naddunajskom Uhorsku. V poddunajskom Bulharsku nemohol sa osadiť, ponevráč poddunajskí kresťanskí Bulhari uzavreli mier s Byzantincami a netrpeli na svojom území Arpádových mahomedánskych Bulharo-Turkov a Kozarov, ktorí proti nim za Byzantincov boli bojovali: teda Arpád usadil sa nad Danajom, na Potisí a potom i v Srieme.

Z toho patrné je, že Arpád neuviedol do Uhorska maďarských Pečencov, ale bol pred nimi ustavične na úteku.

Arpád, Nemcami uplatený, spojil sa s týmito a napomohol zničenie dŕžavy Svätoplukovej. Po páde synov Svätoplukových prešlo panovanie nad Potisím, Sriemom a Pannoniou na Arpáda; ale ethnografická tvárnosť tých zemí sa nezmenila, áno slovanskými Bulharo-Turkami a Kozarmi sa rozmnožila.

Prví, ktorí priniesli maďarčinu do slovanského Uhorska, boli Pečenci.

Ako Pečenci boli hnali pred sebou Arpáda s jeho Bulharo-Turkami a Kozarmi, tak zase potom Pečencov hnali pred sebou Kumáni. Jedni Pečenci stali sa osadníkmi (székelyek) v Zagorii (Sedmohradsku), druhí ale pod Dunajom, a o. r. 1072 prijati boli do Pannonie.[1]) Uplynulo potom dosť málo rokov, že aj ich súkmenovci Kumáni osadení boli v Uhorsku, menovite za doby sv. Vladislava[2]) a tým viac za Kolomanna[3]). Za doby jeho nástupcu, Štefana II., už boly medzi Uhrami a Kumánmi tolké trenice, že sa dialy i vraždenia Kumánov, čo miláčkov kráľových. Keď kráľ Štefan nebezpečne ochorel a počul o vraždení Kumánov, vyslovil sa, že za jednoho zavraždeného Kumána dá zabiť desať Uhrov.

Pravdepodobné je, že mahomedánski Chalisi, ktorí r. 1152 nad Savou bojovali proti Grékom, boli Kumáni, od gréckych spisovateľov menovaní

---

[1]) Slovenské Pohľady. Turč. Sv. Martin. 1902 str. 543, 686; 1903 str. 110, 171, 283, 541, 689.

[2]) Pauler Gyula v „Magyar nemzet története" ta, kam má klásť Kumánov, kladie Pečencov; čo činí zmätok v dejepise. Quo jure?

[3]) Tí Kumáni pod kráľom Kolomanom sa v Uhorsku rozmnožili takto: Almus, odbojný brat Kolomanov, najal ich a Rusov proti Kolomanovi, a tento po prevýšenom Almusovi podržal ich v Uhorsku. Anonymus Belae regis notarius tento čin preniesol do IX. stoletia a tým pomútil dievny dejepis Uhorska.

Digitized by Google

Chalisami čili Chvalinami; poneváč ich pôvodné bydlisko bolo za Volgou u Chvalinského mora.[1])

Od tej doby dejepisné pamiatky mlčia o Kumánoch; ale potom, keď sa začínajú ozývať, plné sú žalôb na kráľa Andreja II. a jeho syna Belu, na neporiadky, násilia, zbojstvá, hlavne ale na spupnosť Židov a Kumánov. Je pravda, že r. 1222 vydal „zlatú bullu“ k uvedeniu poriadku a pokoja v krajine; zostala však len na písme. Toho svedkom je list pápeža Honora z r. 1225 na arcibiskupa koločského a jeho suffragánov. Činí im výčitky, že sú lahostajní, ba zdajú sa súhlasiť s tým, keď Židia a Kumáni navzdor „zlatej bulle“ zastávajú verejné úrady, svobodne kupujú, majú a k mahomedánstvu prinucujú veľký počet otrokov kresťanských; že sedliaci pripojujú sa ku Kumánom a verejne vydávajú sa za mahomedánskych Kumánov, majúcich väčšiu svobodu[2]). Hlas pápežov zostal bez túženého výsledku. Pomery sa nič nezmenily. Vysvitá to z listu Gregora IX. z roku 1231 na Roberta, arcibiskupa ostrihomského, kde toto hovorí: „Pre potlačovanie chudobných kresťanov a pre panovanie Saracenov (Bulharov a Kumánov) i Židov nad veriacimi v Krista, mnohí z kresťanov, obťažení neznesiteľnými bremenami vydieračstva, keď vidia, že Saraceni požívajú lepšie postavenie a väčšiu svobodu, dobrovoľne k nim prechádzajú a, prijavší ich obrady, aby dosiahli rovnú s nimi svobodu, nielen kresťania miešajú sa so ženskými saracenskými a Saraceni s kresťanskými, ale ich tiež bezprávne za manželky si berú. Krem toho Saraceni kupujú kresťanských otrokov a nad nimi, čo svojimi, plniace svoju vôľu a chlipnosť, prinucujú ich k odpadlíctvu a nedopúšťajú im pokrstiť svoje dietky; chudobní kresťania niekdy tak bremenami a vyderačstvom utrápení bývajú, že sú prinútení predať svojich synov a dcéry Saracenom. Keď niektorí z Kumánov, opustivši blud nevery, sú už osvietení vierou, Saraceni, kúpivši ich, čo otrokov, núťa i pokrstených k odpadlíctvu, a tým, ktorí majú byť pokrstení, nedovoľujú prísť k poznaniu viery.“ I na-

---

[1]) Slovenský Letopis. V Skalici, 1876. I, 108 a 109. Šafarik: Starožitnosti. V Praze, 1863. II, 59. Šafarik: Slovanský zeměvid. V Praze, 1842.

[2]) Causam contra vos admirationis et excommunicationis habentes ex eo, quia in Tolesano consilio statutum fuerit .. ne Christi blasphemus (Judaeus) publicis officiis praeficiatur .. vos, ut intelleximus, conniventibus oculis sustinetis, per Judaeos atque Paganos statutum huiusmodi violari; quamquam publice in synodis vestris protuleritis excommunicationis sententiam in omnes, qui eisdem officiis praeficerent infideles; et idem Rex (Andreas) vobis iam dudum direxerit scripta sua (bullam auream), in quibus .. se statuise dicebat, ne in regno Hungariae .. tales praeficiantur officiis supradictis. Audivimus insuper, quod Saraceni per dissimulationem vestram multa in partibus vestris habeant mancipia Christiana, quae cum emant libere, quando volunt, pro arbitrio suo dominantur eisdem, iuxta vitam ipsorum vivere compellentes.. nonulli rustici christiani, sponte se transferentes ad ipsos, et eorum vitam sectantes, Saracenos (Cumanos) se publice profitentur; quia in plurimis levior Saracenorum conditio, quam Christianorum, existit. Krajner: Staatsverfassung Ungarns, pag. 657.

Digitized by Google

ložil Robertovi, aby konečne upotrebil cirkevných trestov k uvedeniu poriadku v krajine. Robert učinil tak, roku 1232 vyhlásil interdikt (zapovedenie cirkevných výkonov) a pohrozil exkommunikáciou (vylúčením z cirkve) všetkým, ktorí by obcovali so Saracenmi, buď sú oni Uhri, buď Bulhari alebo Kumáni [1]). Ten interdikt bol ešte tohože roku vyzdvihnutý, keď Andrej do rúk pápežského legáta složil prísahu: že Židom a Saracenom nebude daný žiaden verejný úrad; že budú nosiť istý znak, aby rozoznaní boli od kresťanov; že nebudú ani kupovať ani držať kresťanských otrokov; že nebude trpené vstúpenie kresťana do manželstva so Židom alebo Saracenom, áno bude trestané ztratou majetku a svobody. No Andrej, ktorý nebol zachovával sľuby, nezachoval ani prísahu [2]).

Tie smutné pomery nepremenily sa ani pod jeho nástupcom Belom IV., ano sa zhoršily; lebo prednosť dával Kumánom [3]) a ich počet roku 1239 rozmnožil skrze zahraničných (neugros) Kumánov, utekajúcich pred Tatármi, pod svojím khanom, Kuthenom; prijal ich, asi 40.000 ozbrojených, i s rodinami, do Uhorska [4]), a to s radosťou, aby ich použil proti domácim nespokojencom a potom i proti Tatárom, keby títo oborili sa na krajinu [5]).

Kuthenovskí Kumáni neboli navyklí na roľnícky, ale na kočovný život, keď im tam, kde mali vykázané bydlište, nestačily paše, pomkli sa so svojimi stánmi a stádami ďalej, hľadajúc si výživu i násilím. Z toho povstaly zvady, bitky a žaloby. Následkom toho kráľ svolal Uhrov a Kumánov k porade u Ku, kláštore pri Tise; kde ustanoveno bolo, aby tí Kumáni rozmiestení boli po župách. Kuthenovi vykázané bolo miesto v peštianskej župe, druhým po iných župách, kde by stáli pod mocou hlavných županov. S tým Kumáni ovšem neboli spokojní, ale ani tí, kam sa Kumáni presťahovali. Nespokojnosť Uhrov stala sa tým väčšou, keď kráľ r. 1239 dal krajinské majetky Židom do prenájmu. Koncom r. 1240 doletela smutná zpráva, že Tatári porazili Rusov a im súsedných Kumánov, a tiahnu ku Karpatom. Darmo kráľ vyzval vojopovinných do

---

[1]) Interdicimus, ne aliquis christianus in aliquo commercio vel contractu, vel alio modo communionem habeat aliquam cum aliquo Saraceno, donec omnes Saracenos baptizatos, vel baptizari volentes, vel baptizatorum filios, sive sint Ungari, sive Bulgari, sive Cumani, vel cuiuscunque nationis homines, restituant et dimittant.

[2]) Srov. moje „Dejiny kráľovstva uhorského" I, 145—162. Krajner: Staatsverfassung Ungarns. S. 656 658; 403.

[3]) Si minimus Comanus accederet, statim ei patebat aditus, et Comanos tam in sessionibus, quam in consiliis, et in omnibus. Hungaris praeferebat. Rogerii: Carmen miserabile c. 7. Darmo pápež r. 1237 udelil i odpustky tým Kumánom, ktorí sa stanú kresťanmi. Wenzel: Cod. Arpad. contin. II, 59.

[4]) Ostatných (10.000) prijal kráľ Asien do poddunajského Bulharska.

[5]) Od tej doby, kde je reč o týchto *posledných* Kumánoch, dejepisci zabúdajú na *prvších* Kumánov; majú ich za Neuhrov (Neugeri), *prvších* už domorodých Kumánov ale za maďarských Uhrov.

Digitized by Google

zbrane; nehýbali sa, buď neverili tým hiobským zprávam, alebo nemali chuti bojovať za nemilého kráľa. Keď sa potom presvedčili, že Tatári majú vo vojsku i Rusov a zakarpatských Kumánov, ktorých boli podmanili [1]), do podozrenia vzali Kuthenových Kumánov, že sú oni vlastne predvojami Tatárov, a zanevreli proti nim. Horľavej látky bolo dosť. V tom kráľ vo februári r. 1241 svolal stavy do Budína, aby čím rýchlejšie sohnal vojsko a vyslal proti Tatárom. Tam bol i Kuthen. Nastaly s ním zvady, ktoré sa skončily zabitím jeho. To náramne pobúrilo Kumánov.

Nejdem opisovať tatársku vojnu [2]), ale len podotýkam, že Kumáni s Tatármi držali a domorodých obyvateľov prenasledovali [3]). Tí, ktorí pod Kuthenom osadení boli medzi Tisou a Dunajom, tiahli k južnému Dunaju, aby prešli do Bulharska [4]), kam sa boli (r. 1239) ich súkmenovci presťahovali; ale Bulhari ich odrazili [5]), tak, že prinútení boli navrátiť sa zpät do Uhorska [6]).

Tatárske pustošenie krajiny nielen strašne dotklo sa slovenského živlu, ale malo preň i neprajné následky v hornom — a ešte viac v dolnom Uhorsku.

Počet mečom tatárskym vyhubených Slovákov nahradený bol Čechami, ktorí dostali prevahu na hornom Uhorsku [7]) a ju za dlhé a dlhé veky podržali.

Ešte horšie bolo so slovanským živlom v dolnom Uhorsku, kde potom temer podľahol moci Kumánov, ktorí od Tatárov boli ušetrení, po Tatároch zostalí ubehlíkami Kuthenovskými nazpät uvedenými rozmno-

---

[1]) Sunt cum eorum (Tatarorum) exercitu pessimi Christiani et Comani, quos theutonice Walwen appellamus. Fejér: Cod. dipl. IV. 1, 213 ad an. 1241.

[2]) Vidz moje „Dejiny kráľovstva uhorského" I, 174 atď. Fessler-Klein: Geschichte von Ungarn. Leipzig, 1867. I, 363 u. s. w.

[3]) Comani vero, ut Tartari, terram postmodum destruentes. Rogerii: Carmen miserabile c. 26. Uxor Johannis occiditur, et uxor Chucar . . a Cumanis captivatur. Chron. Missalis Posoniensis ad an. 1241.

[4]) Comani . . convenientes ex ista (laeva) parte Danubii, transierunt et sic destruendo inceperunt ad Marchiam properare. Rogerius ib.

[5]) Illi autem de Marchia hoc scientes . . congressum cum eis in finibus Marchiae habuerunt, et superati ab eis praeveniebant unus alium fugiendo. Rogerius ib.

[6]) Cumani . . de diversis Graeciae, Bulgariae et Serviae, et aliorum vicinorum regnorum partibus . . convenerant. Quido in chron. ord. Praedicatorum c. 6. pag. 50.

[7]) Pápež Innocent r. 1250 potvrdil rytierom jeruzalemským diplom kráľa Belu IV. z r. 1247, v ktorom stálo: „Praeceptor . . obligavit se nomine dicte domus (hospitalis jerosolimitani) dare quinquaginta fratres armatos ad custodiam . . Posonium, Musunium, Suprunium, Castrum ferreum, Castrum novum et etiam infra, ubicunqua Rex voluerit . . Curam et operam dabit ad populandum non solum dictas terras, sed etiam alias nostri regni, et quod rusticos de regno nostro cuiuscunque conditionis et nationis, ac Saxones vel Teutonicos de nostro regno non recipiant . . nisi de licentia regia speciali. Theiner: Mon. Hung. I, 208—210.

Digitized by Google

žení. Na ich čelo postavil sa syn Belu IV., Štefan, čo „mladší kráľ", a s pýchou sa nazýval „Pánom Kumánov", áno r. 1245 vzal si i kumánsku Alžbetu za manželku [1]); kde sa vojny proti českému kráľovi spomínajú, všade sa klade váha na veľké množstvo Kumánov [2]), a Štefan, vzhľadom na svojich Kumánov, tak bol žiarlivý, že roku 1262, uzavierajúc mier s otcom, bratom a sestrou, vyhradil si tú podmienku, že oni nebudú lákať a prijímať jeho Kumánov do svojho územia; slubujúc, že ani on nebude svádzať a prijímať Nemcov, Slovákov a Čechov, k vojvodine Slovenskej patriacich [3]). A mimopotisských Kumánov áno?

Medzi mimopotisskými Kumánmi (Ugri-Cumani) a potisskými Kumánmi (Neugri-Cumani) bol veľký rozdiel. O tamtých, už civilisovaných a pokresťanených, píše kráľ Bela r. 1261 biskupovi pasavskému: že sú pokrstení a svätej rímskej cirkvi privtelení, katolícku vieru pevne vyznávajúci [4]). O potisských Kumánoch pápež Urban r. 1264 píše arcibiskupom, ostrihomskému a koločskému: že z toho množstva Kumánov, ktorých bol kráľ Bela (r. 1237) do krajiny prijal, len málo sa dalo pokrstiť, a títo opovrhli kresťanskú vieru, obrátiť sa nedajú, z najsv. Oltár. Sviatosti sa posmievajú, kňazov kresťanských potupujú, chrámy v maštale premeňujú a znesväcujú, hrozné a ohavné veci v nich páchajú, manželky a panny kresťanské, ako aj iné svobodné pokrstené ženské, násilne poškvrňujú, kresťanov vraždia. Z tej príčiny rozkázal hlásať križiacku vojnu proti nim, vyhnať ich z krajiny, jestli tých zločinov nenechajú a nestanú sa kresťanmi [5]).

Prísny hlas pápežov zostal bez výsledku; lebo Štefan nezakročil proti nim, aby si ich neodcudzil.

Po ako-tak utíšenom rozbroji v rodine a krajine kráľ Bela r. 1267 potvrdil už toľko ráz spomínanú „zlatú bullu"; ale, čo sa týka Židov a Kumánov, majúc ohľad na svoje finančné nedostatky, prosil pápeža, aby mu dovolil to, z čoho má dôchodky, dať do prenájmu (arendy) Židom a Kumanom. Pápež mu to dovolil, ale s tou podmienkou, aby ustanovil svedomitého kresťana za dozorcu nad tým, by to danie „regálov" do prenájmu Židom a Kumánom nebolo na škodu kňazom a kostolom [6]). Tým spôsobom tá „zlatá bulla" prestala byť „zlatou".

Po smrti vojevodcu Belu a po smrti otca, kráľa Belu († 1270) bol

---

[1]) Bola ona pravdepodobne dcérou Kuthena. Rogerius menuje ho kráľom Kumánov, a ona mala na svojej pečati nápis: Filia imperatoris Cumanorum.

[2]) Srov. môj Spis: Arpád a Uhorsko. Turč. Sv. Martin, 1885, str. 42, nota 4.

[3]) Theiner: Mon. Hung. I, 276 - 287, ad an. 1266. Srov. vyše notu.

[4]) Fejér: Cod. dipl. IV., 3, 30, an. 1261.

[5]) Cod. dipl. Arpadianus continuatus III, 91, an. 1264.

[6]) Si forte reditus suos Judaeis vendiderit vel paganis, Christianum tum d putet, de gravaminibus inferendis clericis et seclesiis non suspectum, per quem J daei sive Saraceni (Kumani) sine Christianorum iniuria regalia consequantur. Krajne Staatsverfassung Ungarns, pag. 673.

Digitized by Google

kráľom Štefan V. Jak smutné pomery nastaly v Uhorsku za jeho doby, poznať z listu biskupa olomúckeho, roku 1271 poslaného na pápeža Gregora X., kde stojí toto: „V tom kráľovstve udržujú sa Kumáni, ktorí sú nielen cudzozemským, ale i obyvateľom tohože kráľovstva nepriateľskí a, dľa obyčaje válčenia u iných nezvyklej, nemluvniatkam a starcom neodpúšťajúci, zajatých mládencov a panny uvádzajú do zvyku svojho zlostného obradu, natoľko, že moc svoju tým spôsobom skrze nich tak rozmnožili, že z toho i samému Uhorsku hrozí isté nebezpečenstvo a škoda, ba i zemiam súsedným. Tiež v tomže kráľovstve z iných zemí ubehlí kacieri a rozkolníci (schismatici) sa vypestúvajú. Hľa, sama kráľovna je Kumánkou, najbližší jej rodičia sú a boli pohanmi.“ V takých domácích a krajinských okoličnostiach narodil sa r. 1263 v Šarišskom Potoku, a potom rástol v bezpustnosti, marnotratnosti, nekresťanskosti, ľahkomyseľnosti a chlipnosti Vladislav IV., kráľ uhorský.

Teraz nadprademe rozpravu o ňom, ktorú sme boli pretrhli v prvom odseku tohto pojednania.

Bol-li stav Uhorska k zaplakaniu pred válkou s Ottokarom [1]), ten stav stal sa po nej ešte horším; župani mali svoje hrady lupičské a nielen jeden druhého napádali, ale i do súsedných zemí na svoju päsť zabiehali [2]); židia klamali, úžerou ľud utláčali, kupovaním pokradených vecí zlodejov podporovali [3]); mahomedánski Kumáni, po válke s Ottokarom s veľkou korisťou a s množstvom zajatých kresťanov navrátivší sa do krajiny, sem-ta sa vláčili, rabovali, počet zajatých domácimi otrokmi rozmnožovali a kresťanský ľud k odpadlíctvu od kresťanstva prinucovali. A kráľ Vladislav čo na to? Bol to mladík rozmarný, ľahkomyseľný, márnotratný [4]), o vážne krajinské veci nedbanlivý. Miesto toho, aby bol vzal nezbedných Kumánov na uzdu, hodil sa im úplne do náručia; jeho kráľovský dvor naplnený bol mohamedánskymi Kumánmi, ktorých nielen v reči a kroji, ale i v mohamedánstve nasledoval [5]); vlastnú matku svoju a svoju man-

[1]) Tempore enim istius Ladislai incepit Hungaria a sua magnifica reflecti gloria in casus flebiles et eventus; coeperunt in ea intestina bella consurgere, civitates confringi, villae per combustiones ad nihilum redigi, pax et concordia penitus conculcari, divites deficere et nobiles rusticari pre inopia paupertatis. Chron. Budense ap. Podhraczky. Budae, 1838, pag. 212. In praesenti guerra et conflictu, quem habuimus contra nostros infideles. Dipl. Ladislai ap. Fejér V. 2, 331, an. 1276.

[2]) Fessler-Horváth-Klein: Geschichte von Ungarn. Leipzig, 1867. I, 435. Wenzel: Cod. Arp. continuatus XII, 141, 434, 438. IX, 377. Fejér: Cod. dipl. V. 3, 401.

[3]) Wenzel: Cod. Arp. cont. XII, 57, an. 1272. List k pápežovi e síce z r. 1272, ale sa židia potom nepolepšili.

[4]) Jednoho ryzieho koňa kúpil za 300 markov a, poneváč nemal peniez, dal zaň dedinu Bystričku vo zvolenskej stolici predavačovi do zálohu. Fejér: Cod. dipl. V. 3, 93, r. 1281. Dal si predložiť výsady, ktoré bol dal za svojho maloletia. Wenzel: Cod. Arp. cont. IV, 179, r. 1279.

[5]) Quia cumanice, et non catholice conversabatur. Chron. Bud. pag. 209.

Digitized by Google

žeľku opovrhol a s kumánskymi smilnicami sa pelešil [1]). Bez pochyby vtedy Kumáni už pokladali seba za pánov Uhorska a toto nazvali svojou krajinou čili maďarskou krajinou [2]).

V tak smutnom položení nemohla zostať krajina. Palatin Fintha a iní veľmoži vzchopili sa, lapili a odviedli ho na hrad Turul, dajúc mu k boku i jeho manželku Alžbetu [3]). Jedni za to majú, že chceli, aby, zanechajúc hnusné cudzoložstvo, navykol svojej zákonitej manželke a splodil potomka pre krajinu; ale je pravdepodobné, že ho chceli s trónu svrhnúť a naň posadiť Andreja, syna po kráľovi Andrejovi II., ktorý sa v Benátkach zdržoval a teraz odtiaľ do Uhorska povolaný bol [4]). No Vladislav dlho nebol na tom hrade pod strážou; vysvobodil ho Mikuláš, vojvoda Zágoria [5]).

Tou nehodou Vladislav nebol napravený, ale rozdráždený, a navrátil sa do predošlej bezpustnosti.

Smutný stav krajiny veľmi ležal na srdci pápežovi Mikulášovi III.; poslal legáta svojho, Filipa, biskupa firmanského, ku Vladislavovi [6]), aby ho uviedol do poriadku, Františkánom ale naložil, aby sa dali do práce k obráteniu mohamedánskych Kumánov [7]). Vladislav legáta neprijal: teda pápež požiadal kráľa Karola a cisára Rudolfa, aby primali ho k prijatiu legáta [8]), tohoto ale, aby sa dal do práce [9]); napomenul i Alžbetu, manželku Vladislavovu, aby medzi cudzincami verne zachovala svätú vieru svoju [10]). Konečne 23. júna 1279 pred Vladislavom v prítomnosti pápežského legáta, prelátov, mníchov a strážnikov s jednej strany [11]), ako i v prítomnosti Ulaka a Tolona, pohlavárov kumánskych, s druhej strany ustanovené: Kumáni, ktorí nie sú pokrstení, chcú prijať krst a stať sa

---

[1]) S matkou sa smeril. Fejér: Cod. dipl. V. 2, 149, an. 1270. Filiam regis Karoli de Apulia in conjugium habebat, sed spreto thoro conjugali, filiabus adhesit Cumanorum; Eduam, Cupchech, et Mandulam ac alias quam plures in concubinas habebat, quarum amore cor eius est merito depravatum. Chron. Bud pag. 208.

[2]) Od iných menovaní boli Kumánmi, Polovcami a Plavcami, sami seba nazývali Maďarmi, buď preto, že to bolo ich pôvodné (národné) meno, alebo preto, že boli mohamedánmi. Slovenské Pohľady r. 1903, str. 689. Magarita, magarites, magarizare. Lexicon Manuale ap. Migne pag. 1332. Uhorsko nazvali Magyarorszagom, čo zem, kde sa boli osadili.

[3]) Cum per Fintha palatinum captivati fuissemus. Fejér V. 2, 426, an. 1278. Dum baronum nostrorum quorumdam perfidia captiva in castro Turul in eius custodia morabamur. Fejér V. 2, 217; 3, 129. Wenzel: IV, 239, an. 1282. XII, 387, an. 1283.

[4]) Andreas . . apud Kedhida sesto kalendas junii. Fejér V. 2, 472, an. 1278.

[5]) Transsilvanie. Fejér: V. 2, 426, an. 1278.

[6]) Wenzel: IV, 110, an. 1278.

[7]) Wenzel: XII, 160, an. 1278.

[8]) Wenzel: IV, 113, 169, an. 1278.

[9]) Wenzel: IV, 191, 199, an. 1279.

[10]) Wenzel: IV, 301, an. 1279.

[11]) Et omnium! Praelatorum et religiosorum virorum, et satraparum, qui ad ea nunc praesentes.

Digitized by Google

katolíkmi; opustia kočovný život a nebudú bývať v stánoch (šiatroch), ale v sriadených osadách a stálych domoch; zdržia sa od všetkých nezbedností, vrážd a ubíjania kresťanov; zriekajú sa všetkých kláštorov, kostolov, zemí zemanov a kresťanov, a, čokoľvek bezprávne opanovali, sú hotoví navrátiť, ako i všetko, čo pápežský legát nariadi zachovávať. O tom — tak sa zdá — vyjednávalo sa i ďalej, lebo 10. augusta 1279 ustanoveno: Kumáni podvoľujú sa stálemu bývaniu, nie však holeniu brady, strihaniu vlasov a odloženiu kroja svojho, ako to žiadal pápežský legát; budú bývať v Zatisí, ako to bolo nariadené pod kráľom Belom IV., čo šľachtici krajinskí, a to na pozemkoch kráľovských, ktoré boly Tatármi (1240) zpustošené, a tie medzi sebou podelia; čo týka sa prepustenia otrokov, domorodých pustia na svobodu, z cudzozemska zajatých podržia v otroctve; arcibiskup kaločský a biskupi vacovský, čanádsky a veľkováradský postarajú sa o pokrstenie tých Kumánov, ktorí sú v ich diecésach, a uskutočnia to nariadenie, ktoré sa týka prepustenia otrokov a osadenia Kumánov; Kumáni, čo šľachtici, podriadení budú palatínovi [1]). Na to legát svolal synodu do Budína, aby pokonal i rozrúchané záležitosti cirkevné. Synoda 17. septembra sa sišla; keď však pod legátovým predsedníctvom uzavrela niektoré veci, týkajúce sa udeľovania cirkevných majetkov a hodností [2]), našli sa i takí biskupi, ktorí sa tomu protivíli a o tom Vladislava uvedomili [3]). Tento videl v tom akési ukrácenie kráľovského práva a, nad tým rozhnevaný, zastavil pokračovanie synody, áno, budínskym občanom prikázal, aby odopreli potravu biskupom a tak ich k odchodu prinútili. Následkom toho legát vyslovil interdikt (zapovedenie služieb Božích) nad Budínom a pohrozil Vladislavovi s excomunikáciou (vylúčením z cirkve), odišiel do Prešporka a uvedomil o tom pápeža. Aby sa srážka odstránila a vyhlo sa väčšiemu nebezpečenstvu, Mikuláš III. písal legátovi, aby síce horlive, ale obozretne pokračoval; — kráľovi, aby sa legátovi podrobil, nechce-li uvaliť na seba krem cirkevných trestov i smutné politické následky; — kráľovne Alžbete, aby na dvore kráľovskom medzi cudzincami zachovala svoju vieru; duchovenstvu a ľudu, aby legáta podporovali; — kráľovi Karlovi a cisárovi Rudolfovi, aby primali Vladislava k tomu, by sa poddal legátovi. Tomu, ako i prostredníctvu Paschasia, prepošta prešporského, pošťastilo sa primať Vladislava k podrobeniu sa uzavretiam legáta, hlavne v tom, čo sa týka Kumánov. No Vladislav bol človek vrtkavý; čo sľúbil, neplnil, tak že pápež napomenul ho, aby splnil, čo bol sľúbil [4]).

Sotva že Vladislav dal sa do obracania a civilisovania mohamedán-

[1]) Commentatio de initiis ac majoribus Jazygum et Cumanorum a Petro Horváth. Pestini, 1801, pag. 66—81.

[2]) Wenzel: IX, 136—162, 183—190, 242. Fejér V. 3, 138.

[3]) Pray: Annales IV, 345—351. Fejér V. 3, 28—31.

[4]) Srovnaj moje Dejiny uhorského kráľovstva, I, 241. Petrus Horváth l. c.

Digitized by Google

skych Kumánov, títo sa zbúrili, ba i Vladislava svrhnúť s trónu sa snažili [1]); ale pri jazere Hlód (župe černgradskej) boli porazení [2]). Po ztratenej bitke sobrali a dali sa na pochod cez Zágoriu (Transilvaniu) do Kumanie (Valachie) k svojim súkmenovcom, ktorí tam (1239) boli pozostali; ale vojsko královské ich stíhalo a zčiastky k navráteniu sa do Uhorska prinútilo [3]). Pápež Martin II., dozvediac sa o tom víťazstve, blahoželal Vladislavovi a dovolil mu, aby presentoval hodné osoby na cirkevné uprázdnené miesta [4]).

Vladislav stal sa toho blahoželania nehodným. Aby si získal Kumánov, nestaral sa o ich pokresťanenie a obcoval s nimi vozpust, ako predtým. Že lichotil Kumánom, pohnútkou mu bolo to, že sa viac spoliehal na ich chrabrosť, než na iných, keď Tatári r. 1285 vrútili sa do Uhorska a pustošili ho až po Pešť [5]). S tými Tatármi boli i tí Kumáni, ktorí r. 1282 zostali v Kumanii. Vladislav zvíťazil síce nad nimi, ale podržal ich v krajine [6]), ba použil ich i proti Rolandovi, oligarchovi, ktorý vládol vo Spiši [7]). Poneváč nebolo, kto by ich mal na uzde, rabovali a pálili kostoly a prenasledovali kresťanov [8]).

Práve toho času, 7. januára 1285, zomrel Karol, kráľ sicilský: teda od tej doby tým menej mal ohľad na Alžbetu, jeho dcéru, svoju to manželku; dal ju opäť do väzenia, aby tým svevoľnejšie pelešil sa s Kumánkami [9]). Keď sa pápež Honor IV. o tom dozvedel, napomenul ho, aby skrze uväznenie Alžbety a prílišné obcovanie s Tatármi, Mohamedánmi a Neuhrami prestal dávať pohoršenie [10]); ale Vladislav bol hluchý: preto Mikuláš IV. r. 1288 prísne ho napomenul, aby, opustiac nepravosť ne-

---

[1]) Wenzel IX, 276, an. 1280. Fejér V. 3, 124. an. 1282.

[2]) Considerantes . . famulatus magistri Thomae, quos exhibuit nobis . . specialiter tunc, cum in Hood perfida gens Cumanorum ausu temerario contra nos convenerat. Fejér V. 3, 409–412.

[3]) Praeterea etiam, cum pro reducendis Cumanis, qui clandestine de regno nostro aufugerant, de finibus et terminis Tartarorum, quos nemo praedecessorum nostrorum peragraverat, ultra alpes (Transilvaniae), collecta multitudine baronum et nobilium regni nostri, accesissemus. Ibidem.

[4]) Fejér V. 3, 136–138. Wenzel IV, 242, an. 1282.

[5]) Cum in castro Budensi inclusae propter metum Tartarorum fuissemus . . intuentibus nostrae Majestatis oculis irruentes contra Tartaros, regni nostri capitales inimicos. Fejér VII. 2, 110. V. 3, 299–303, an. 1285.

[6]) Petri Horváth Commentatio, pag. 84.

[7]) Rolandus (Lorandus), filius Marci, in conflictu interemtus. Wenzel XII, 434, 438. In spoliacione ecclesiae nostrae (scepusiensis) per regem Ladislaum et suos Neugaros. Lit. capituli scepusiensis anno 1285. Fejér V. 3, 306, 442, 456, 476 Wenzel X, 90, 1292.

[8]) Wenzel IV, 264; IX, 381–385, an. 1284. Fejér V. 3, 396–353, ad an. 1286

[9]) Wenzel IV, 295, r. 1287.

[10]) Fejér V, 3, 358. Wenzel IV, 295, r. 1287.

Digitized by Google

veriacich, navrátil sa k cirkvi katolíckej; spolu obracia sa pápež v tej istej veci na veľmožov a veriacich v Uhorsku, ako i v súsedných krajinách; krem toho písal arcibiskupovi ostrihomskému, aby na tom bol, by Alžbeta kráľovna vysvobodená bola z väzenia [1]). Hlas pápežov neodznel na prázdno. Arcibiskup doviedol to ta, že sa stavy 10. febr. 1288 shromaždili v Ostrihome, kde Vladislavovi tak do duše nahovorili, že kajúcne vyznal svoje poblúdenia a sľúbil polepšenie seba. Manželku Alžbetu síce dal vypustiť z väzenia, ale napravil sa, ako remeň v ohni. Horšie to bolo v Uhorsku, než za doby mohamedánskej a židovskej vo Španii. Bezuzdní Kumáni i sameho Paschasia, biskupa nitrianskeho, keď v mene Vladislava vykonal cestu k Albertovi, vojvodovi rakúskemu, a navracal sa domov, olúpili a jeho sprievodčích zabili [2]). S nezbednostou Kumánov ta to prišlo, že Peter, biskup Zagorie (Transilvanie), z rozkazov arcibiskupov, ostrihomského a kaločského, uvrhol do väzenia kumánskych miláčkov Vladislavových, Arbuca a dvoch jeho vnukov [3]); ale to ešte viac popudilo Vladislava a Kumánov. Biskupi nevedeli si dať inej rady, než sdeliť pápežovi, aby prísne zakročil proti nim. Mikuláš IV. písal 10. augusta 1289 arcibiskupovi ostrihomskému, aby vyhlásil križiacku válku proti Neuhrom, Mohamedánom a pohanom v Uhorsku. Z toho povstaly vzájomné srážky a lupy medzi kresťanmi a Kumánmi. Aby sa tomu konec učinil, biskupi vzali útočište k Vladislavovi. Tento 5. novembra 1289 vyzval obe strany k mieru a sľúbil im odpustenie, odložia-li zbraň. Poneváč rozkatení buričia neuposlechli, k potlačeniu zbúry upotrebil i kumánskych i nekumánskych ozbrojencov [4]). Aby sa ukázal k obom stránkam neutrálnym, spravil Mizu, pokrsteného Kumána, palatínom.

Asi v tej nádeji, že potlačenie zbúry pripravilo pôdu, Mikuláš IV. r. 1290 vyslal Benevenuta, biskupa eugubinského, čo legáta, do Uhorska, Dalmatska, Rakúska, Štýrska, Korutanska a Bosny, a odporúčal ho cisárovi, rakúskemu vojevodovi, českému a poľskému kráľovi, ako i všetkým veriacim v Uhorsku; a zvláštnym listom od 23. júla odporúčal ho i kráľovi Vladislavovi [5]); tento list však nenašiel ho už živého.

Vladislav, majetky, ktoré bol odňal Petrovi, biskupovi zagorskému, a daroval Arbucovi, teraz navrátil tomuže biskupovi [6]) Arbuc myslel na pomstu; s ním sa spikli Turtul a Kemenc (asi vnukovia Arbucovi) so

---

[1]) Wenzel IV, 319—321, 324.

[2]) Denudatus et eorum vinculis enormiter alligatus . . quinque fratribus eius et aliis consanguineis et familiaribus, numero circiter decem et octo personis, inhumaniter et miserrime interemptis. Fejér V. 3, 417, an. 1288.

[3]) Arbucz Cumanum, cognatum nostrum, et duos nepotes eiusdem, dilectos et fideles nostros captivasset. Fejér V. 3, 454, an. 1289.

[4]) Fessler-Horváth-Klein: Geschichte von Ungarn, pag. 440.

[5]) Wenzel IV, 354, 357, 377, an. 1290.

[6]) Fejér V, 3, 454. Wenzel IV, 336.

Digitized by Google

svojou rodinou, a v tej nádeji, že pri bezdetnosti Vladislava posadia Arbuca na trón uhorský, v noci 10. júla vrútili sa do stánu, kde spal Vladislav, a zavraždili ho [1]). Tak sa mu odplatili jeho zmaznaní mohamedánski Kumáni! Per quod quis peccat, per idem punitur et idem.

---

[1]) Ladislaus, rex Vugariae, a quodam cum manu (Cumano) interfectus est. Chron. Austriae. Prope castrum Kyris-Zug (Körös-Szeg) ab ipsis Cumanis, quibus adhaeserat, specialiter (ab) Arbuz, Turtule, Kemenche, ac eorum cognatis et complicibus, quibus communitas Cumanorum — commiserat . . est interfectus. Chron. Budense, pag. 210. Pápež rozkázal vyšetriť: či zomrel jako kresťan. Theiner: Monum. Hung. I, 371.

Oprava. V predošlom sväzku na str. 11. v riadku 7. má stáť: Rudolf zasnúbi jednu z cier svojich so synom Ottokarovým, a syna svojho s dcérou Ottokarovou.

Digitized by Google

Z novej sbierky slovenských ľudových piesní vo Spiši.

Podáva *Štefan Mišík.*

I. Piesne z Hnilca.

1.

Huča huri, huča,
že mileho muča,
huča i dolini:
muča ho bez vini.

2.

Ket ja zomrem f cudzim kraju,
fto mi budze kopac jamu?
Straki, vrani kopac budu
a herdlički plakac budu.

3.

Ej, pada dišč f halbokej doline,
bul tam velki ohen aj dneška je,
verški okopneli ot diždža drobneho:
otpadol mi mili ot serca mojeho,
ot serca mojeho a ot mojej voli,
jako to jablučko ot slatkej jabloni.

4.

Prišol bi ja do vas,
kebi ja šmel,
kebi mi to dali,
čo bi ja scel [1])
toto dzjefče švarne,
čo ma očka čarne,
to bi ja scel.

Prišol bi ja do vas
každi večar;
ale je pret vami
velki močar:

[1]) scel = chcel.

Digitized by Google

preloš, mila, družki,
prejdzem pocihučki
každi večar.

5.

Ket som bul malučki,
neznali sce me,
falatka hlebička
nedali sce mne;
teras sce me spoznali,
na vojnu sce me dali:
Panu Bohu poručam
vašo sumene [1]).

6.

(Žartovná pieseň družice na svadbe.)

Kukučka panička svu ceru vidava
a mlada Herdlička radu jej dodava.
Tri Kaplonki vraca [2]) f pecu, žitko mlaca,
a Kohut s Kurečku do mlina otvlača.
Koza žitko mele, Ofca muku šeje,
Pavuk vodu noši, Muška na hlep mješi;
Kačka priskočila, cesto posolila,
a bjela Hušečka do peca kurila.
Holup korkodlivi [3]) vivalal jim hlebi
a Bujak rohati popiha lopati.
Sova kuharečka to si vipitala,
žebi ua tej svacbe tanec tancovala,
a Vrabec zurvalec vžal si ju na tanec,
tak on s nu tancoval, aš jej zlamal palec;
kebi nepatrela, že tu svadobnici,
polamala bi ci nohi aš ku r....ci.

7.

Išlo dzjefče do hajičku
do želeneho,
postretlo tam šuhajička
velmi pekneho.

„Čo tu robiš, ma panenka,
f timto hajičku?“
„„Hledam sebe polehšene
mojmu serdečku.

Teras še trome rajili, [4])
jak me dostanu,

[1]) sumene = svedomie.
[2]) obracajú, zvŕtajú.
[3]) hrkútavý.
[4]) radili.

Digitized by Google

a ja som še poručila
Bohu milemu.

A ten treci na kraj stola
jako z ruži kvet,
on z ručkami zalamuje,
že mi zhubil švet.

Hto še sce dac do lubosci,
muši mudri bic,
od mladosci do starosci
horki napoj pic.

A ja taka neščesliva
jeho mušim bic,
od mladosci do starosci
horki napoj pic.““

8.

(Svadobná.)

Čarni havran na doline krače,
uš toto dzjefćatko za venečkom plače.
Ej, jakže bi ja za nim neplakala?
vet ja šedzem ročki kvetečki zbirala.
Pomahal mi šuhaj malovani,
ach, mamičko moja, rozlučim še s vami.
Ej, povedu ma pres hnilčanske verški:
ach, mamičko moja, uš nemace dzjefki,
uš nemace, lem jedneho sina,
ach, mamičko, už še rozlučime.“

9.

(Pijácka.)

Dolnu branu šedzem ročki stavjali,
pret nu za nu mladzenci še rubali.
Ftedi bulo šveta žic
gverkom a havjarom bic,
s karčml na frej a s freju do bani isc.
Na Rostokoch samim streblom lonaju;
uš kačmarki ani vidac nemaju.
Ket nemaju, to je kriš,
pime na bork aš do rana, tovariš.
Do Grajnara tam su sterme hodnički,
šol bi na frej, zodrel bi si čižmički,
obuv novi i streberne potkovi,
ešči take nihto nemal na nohi.

10.

Za tu našu zahradečku
piska Janči na listečku,
piska, piska, bo me vola:
„Poc, Hanička, duša moja.“

Digitized by Google

„„Čože bi ja ku tebe šla?
ti povedal, že ja pišna;
ne pišna som, lem še hnevam,
bo za tebe volu nemam.““

11.

Ožen še, Janičku,
vežni si Haničku,
daju ci s nu voli,
ofce aji pčoli.

Voli budeš prahac,
ofce budeš dojic,
pčoli še ci budu
po zahradze rojic.

II. Piesne z Hnilčeka.

12.

Čijš to domek na tim veršku?
Išol bi som doňho trošku;
ale je tam veľka bida,
kolo ňeho ceče voda.

Čijo huši na tej vodze?
Čo plivaju po tej vodze?
vo dňe v noci fše gagaju,
mňe smutnemu spac ňedaju.

Ňemožem spac, aňi ležec,
mušim ku mej milej bežec,
a to ešči totej noci,
pomilovac šive oči.

13.

Tam medzi hurami, tam medzi lesami
visadzila som si hratku s kvetinami,
visadzila som si tulipan červeni,
zasadzila som si rozmarin želeni,

Ja f tejto zahratke z milim šedavala,
tam som ho ja často verňe poboškala,
tam zme še cešili, jako holubice,
spolu zme šedzeli a boškali lice.

A za tu zahratku ceče bistra reka,
tam na druhej straňe šuhaj na mňe čeka.
„Nečekaj dňeš na mňe, mili šuhajičku,
prišla bistra voda, vžala mi lavičku.

Digitized by Google

Ach, vodzička bistra, jaka ti klamľiva,
ket ši mňe lavički calkom pozbavila!
Pozbavila ši me pokladu draheho,
bo dňeš neuvidzim mojeho mileho.

Šedla bich do člunka, ale ňemam vesla,
bo mi ho do mora voda preč otňesla.
Bar bi ši, vodzičko, ešči dňeška vishla,
zaras bich k milemu na tamten breh išla.

Ket bich mala skridla, jako holubica,
lecela bich spatrec tvojo bjele lica;
ňemam skridla, vesla, pres vodu lavičku:
dňeš še neboškame, mili šuhajičku.

Ket bich znala plivac, jako ta ribička,
pripľivala bi som k tebe, ma dušička;
ale lem ic domu hodňičkom ščešlivo,
žech ce ňeboškala, nech ci je ňe clivo.

Ras ešči duverňe zo serca zavolam:
šuhajho, dušičko, lem ti jutre pric k nam,
jak upadňe voda, ta še uhledame,
ftedi mi še spolu zasek poboškame."

III. Píseňka z Koterbachu.

14.

„Povjecže mi, povjec,
moj sinu uprimni,
či me budzeš hovac (=chovať)
na mojo stare dňi?"

„„Budzem vas, mamičko,
kim še neožeňim.
a jak še ožeňim,
ta še vam premeňim.""

IV. Piesne zo Smižian.

15.

Javor, javor
v javorovim leše,
uš to dzjefče
obedeček ňeše;
otňesla mu ripku
aji hleba smitku:
tu maš, šuhajičku,
večerečku situ.

Digitized by Google

16

Ach, ket me mace zabic,
zabice me v jarku,
dze šmižanske mladzenci
hodza (= chodia) na fijalku;
ku mňe na fijalku,
paropkom na pirka:
kemuže uvije ta moja frejirka?

17.

Povedal ši, že me vežňeš,
jak na hurke žito zožneš;
uš ši zožal i povjazal,
ešči ši mi ňeotkazal.

18.

„Ach, mamičko, mamko moja,
ňedajce me za stareho;
bo stari je šiva brada,
ňebudzem ho lubic rada.“

„„Šivej bradze poradzime,
do jarečka namočime,
budze moknuc do ješeňi,
kim še brada ňeoleňi.““ [1])

19.

Ej, bulo bic, bulo bic,
bolo še ňeženic,
bulo pirko nošic,
na zaleti hodzic. [2])

V. Piesne zo Žakaroviec.

20.

A ti, cigan, dobre hraj,
na ňevestu ňekukaj;
čarna kura pečena,
budze dobra večera.

21.

A ta naša kačmarečka
šumne čižmi ma, :/:
a ket ona ich obuje,
hlapcoch zapsuje. :/:

---

[1]) neolieni.
[2]) Variant na Hnilci:
Ej, bulo bic, bulo bic,
bulo si rozvažic,
bulo si rozvažic,
jak dzjefče zohabic (= zanechať, opustiť).

Digitized by Google

A ta naša kačmarečka
tak še opila, :/:
štiri verški preskočila,
pjati zvaľila. :/:

22.

Duhaj, vjetru, duhaj,
shuri ot Hornada,
ozdaj mi priduhaš [1])
keho vidzim rada.

23.

Hore doľinu havjare idu,
treba bi jim torbu ušic,
treba bi jim kerpce nošic,
hore doľinu havjare idu.

24.

Dze tota ovečka,
co predek vodzila?
V želenej uboči
skala ju zabila.

Cože tote maju,
co še požeňili?
Jak huši nat vodu
skridla opuščiľi.

25.

Ňe do sceňi, ňe do sceňi, [2])
bo še pokoľeme;
pot perinu macerinu,
tam še zohřejeme.

26.

Huči mi, huči mi
za stodolu sova,
že som ňesluhala
mojej matki slova.

Ňe tak mojej matki,
jak oca mojeho,
že som ňesluhala,
čim som mala keho.

[1]) pridúchaš.
[2]) strniska.

Digitized by Google

Slovo dub a jemu príbuzné slová.[1])

Z väčšej študie *Fr. Šujanského* vybral a sostavil *Jozef Škultéty.*

Dohľadávaja sa pôvodu slova *baňa* v smysle metalli fodina, Erzgrube, jako sa ho na Slovensku obecne užíva, a s ním stajno znejúceho stsl. *banja* kúpeľ, poprichodil som na množstvo slov príbuzných, a to nielen slovanskych, ale aj inorečových, hlásiacich sa napospol ku koreňu *dub* (d' b'). Ukazuje sa zreteľne, že ten koreň široko-ďaleko a jednak hlboko zasahuje v pôdu najstarších jazykov, menovite sú to názvy pôvodne drevo, strom, hromadným pochopom lesy, háje znamenajúce, a zajedno názvy vecí z dreva najsamprv vyrábaných, vôbec zovne oblých a zdnu vyhlúbených, dutých, ako sú staré, od prírody deravé stromy, a jakými tiež sú nádoby a náčiny všelijakého druhu a spôsobu, ku ktorým pričitujem i prvotné bydlá, rakve, lode i hudobné nástroje, slovom temer všetky pôvodne výlučne z dreva utvorené utensilie, nuž, ako vidno, prvokultúrne výrobky. Naskytujú sa tu veci a ich názvy vôbec starodávne, ba niektoré až archaické, hmlou dávnovekosti zahalené, patinou antiky až do nepoznania zašlé, archäologicky, jako linguisticky rovnako zaujímavé.

Po panujúcom názore pokladajú sa prvinami kultúrnej práce kamenné náčiny a nádoby hrnčené, a dľa toho i stanoví sa v dejinách vzdelanosti prvou dobou kamenná. Avšak skutočne, jako ináč prirodzeným vecí behom ani nemohlo byť, prvým náčinom, čo sa človeku sám na upotrebu podával, popri kde-tu nalezených rohoch, škrupinách, koštiaľoch z pošlých zvierat a ostrých kameňoch, bolo hlavne drevo, hrubšie, tenšie, ktorého striedza vekom strúchnatená vypršala a len pevná, svorovitá kôra — korába — zostala, tvoriac takým činom nádobu samorostlú, rukou ďalej uspôsobovanú. Takých z hrubšieho-tenšieho pňa v jednom kuse vystrúhaných nádob, úlov na včely, dbolov na víno, džbárov, žbánov, črpákov, korcov, korýt, hrotkov, geliet a p., ešte i dnes vídať po našich horných krajoch.

Nesmierne, nikdy ešte nerušané dúbravy starého veku poskytov y okrem samorodných zemských plodín, ovociny a zveriny na živnosť i a

---

[1]) Prednesené vo valnom shromaždení Mus. slov. spoločnosti, vydržiava n v Turč. Sv. Martine dňa 10. augusta 1905.

Digitized by Google

zaodev, nazbyt ešte materiálu, zpolovice už od prírody pripraveného pre rozmanité nádoby a náčiny nielen poručné, ale obrovských stromísk priestranné úle slúžily zároveň skrýšami pohodlnými i celej rodine. Iných zas vývratov korytá — koráby — ponúkaly sa plťami, člnami na vodách. I názvy prvotných hudobných nástrojov, ako tiež i pohrabných rakví shodujú sa s názvy súvekých nádob i lodí, a teda spoločného sú i pôvodu s nimi tak čo do látky, tak čo do slova, na pr. sl. *dbar* (pôvodne = drevo, strom), *džbár* nádoba, *bárka* čln, gr. βάρις čln i rakev, fr. *bar*, nem. *Bahre* máre, lat. *arca* škrých, rakev, loď; βαριτον čes. *varito*, lat. *tubus* úl, cieva, *tuba* trúba, tumba gr. τύμβος rakev, τυμπανον bubon. Áno z dreva sú prvé umelé výrobky, ešte i prvá zbraň v ruke ľudskej bola palica, kyj. Po pravde sluší stanoviť v historii kultúry prvú dobu vlastne drevenú, až po nej nasledovala kamenná a po tej až medená; teprv ohňom z dreva počali páliť hlinu a tavit kovy. Ten je historický a prirodzený process. Osudná však vec pre starovedu vôbec a pre drevenú starinu zvlášte je pomerne krátka trvácnosť dreva oproti hline pálenej, skale, kovu. Žiaľ, nemáme najstarších, ba ani nebárs starých pamiatok drevených: ohňom zhorely, vekom zotlely, spráchnively! A že ich už nejest, že s očú sišly, zabúda sa na ne; iba jazyk, najvernejší ten konservátor, zachoval aspoň zčiastky ich mená, ktoré pozdní ešte potomci kamenní aj kovní po nich podedili — džbán na pr., ktorý bol najsamprv drevený (dban = dub, strom), potom hlinený a zatým kovový. A jako sú tie veci najstaršími výrobky, prvotinami priemyslu, tak i slovne na podiv shodujú sa, alebo ponášajú sa medzi sebou v najstarších jazykoch, čo pre kultúrneho historika i filologa jednako je velepoučné. Z tých slov je každé monumentum aere perennius (proti kamennej a kovnej periode).

Slovenská reč zachovala až posiaľ neobyčajnú hojnosť rázovitých a na vysokú starobylosť znejúcich názvov pre také vekom zošlé, obyčajne vnútri zotlelé, deravé drevá, stromy a z nich vyrobené nádoby, jako: *úl, srub, sreb*[1]*, srez, sriz*[2]*, sred, sriedza, striedza, strz* (trs), *stržeň, struh, kŕč, kľč, krčah, krnáč, krňa* (kriňa, kerňa), *koráb, korába, koruba, korubaňa, kostrba, ¦ostrba, korčuh, korčiak, korec, koryto, klada, klát, kmeň, peň, bútor* (bútly peň), *trúd, trúp, brt, brták, dupák, dupniak, lub, kadlub, kadub, poluba, prieluba, hlúb, mozor, svor, dbár, džbár, džber, džbor, žbár, žber, dbál, džbal, žbal, gbal, gbel, kbel, hbel, bel, dbol, dbolo, dzbol, dzbolo, gbol, dban, džbán, dzbán, žbán, zván, báň* — ako kde v ktorom kraji hovoria. Názvy samé nad všetko výrečnejšie dokazujú o veké obývanie hôr a lesných oblastí Slovákmi. Koľko v tom staríny, a to živej ešte! Že už mnohé z tých starodávnych názvov z úžitku najmä

[1]) V. Bernolák Slovár, *srez* lacus, Kübel.

[2]) V. Wagner Fraseologia, *labrum*.

Digitized by Google

za posledných čias vychodia, to nediv, div je, že sa ešte až dosiaľ akotak zachovaly.

Ony, majúce iné ešte obmeny a odvody, na pr. *dban: dbaňa, baňa, dbanka, dbenka, zbenka, bonka, bunka, debna* atď., vzťahovaly sa pôvodne, jako už spomenuto, na drevá v ich prirodzenom spôsobe, ale tie isté názvy prešly i na nádoby, náčiny, veci z takého dreva vyrobené, keď medzitým úbehom časov-vekov prvotný význam slova do zapomenutia prišiel. Tak na pr. *dbal*, čo pôvodne znamenalo: drevo, strom, ako tiež jeho vlastní bratia *dbar* a *dban;* prítomne *dbal*-om volajú okolo Starých Hôr v Zvolenskej veľkú nádobu drevenú z jedného kusa, tiež úl na studni obrubou postavený — puteal, Brunnenkasten, meno prešlo i na tú studnicu, na ktorej je dbal obrubou: — *nabrať vody z dbalu,* áno i to miesto tam — lúka i les — má meno (vlastné) *Dbal: Na Dbale kosia, — rúbu.* Podobne sa to má i so stajnoznačnými *dbel, dbol, gbel, džbár, džbán, kadlub,* a podobné tomu nachodíme aj inde a v iných tiež jazykoch. Tak stsl. *kladenecъ* studňa iste od *kladenca* = klady — tam na tej studni zasadeného obrubou. r. *kolódecъ* studňa tiež od takej klady (kolóda), a zas *kladbišče* pohrebište, coemeterium, tiež od *klád*, korýt na rakev uspôsobených, v akých kladách (úloch) mrtvé telá pochovávali. stls. *stublъ* a stč. *stbel* studňa, srov. srb. *stublina* truncus arboris cavus a č., sl. *dbel, gbel* idem, tiež srb. *dubilo* hohler aufrechter Stamm als Wasserbehälter (Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen, str. 48), tiež sl. *dbolo* úl na studni. mrus. *krynica* studňa od obruby z úla, tak zvanej na tejže studnici. V Orave, aj inde vo vysokých Tatrách *kereň, kerňa, kernica* dbenka na mútenie masla, Rührfass, srov. r. *krýnka, krínka* hrnček na mlieko. stn. *stub, stuba* srez, peň. *Stuba, Badestuba* = Badkübel, vaňa. *Stube* izba. *Stübchen* congius, džbánok. gr. κύμβη dutina (pôvodne iste dutý strom), ďalej nádoba, čln, kapsa, kopoňa. κύμβαλον cymbal, tiež nádoba ako misa, kotol. lat. *tuber* strom (srov. *dub, dubr),* tiež buľva, bunka, hrčka. *tubus* úl, klát pozdĺž deravý, cieva, čutora. *tuba* cieva, dúčeľa, tiež trúba. Aspoň toľko z toho na ukážku.

Prekvapujúce a netušené sú výsledky srovnávania názvov najstaršej kultúrnej látky — dreva a prvotných z toho výrobkov. Podľa vyznačeného úkolu obmedzujem sa však len na tie, ktoré sa hlásia ku koreňu d'b' *(dub; dąb).*

Najbližšie koreňa toho (d'b') stojí *dub* quercus, robur, s nosovkou *dąb* (dęb — dimb, domb, dumb); všetky tieto formy, ač v rôznych ovšem idiomoch, naskytujú sa. *Dub* s podobnými toho slova tvary je (— a niele v slovanských jazykoch —) najdávnejšie meno dreva, stromovia vôbec ostatne dub i jako species, druh dreva, ďa terajšieho názvoslovia quercus, Eiche, býval v starom svete najrozšírenejším drevom. Po zvuk je slovom onomatopoiským: staré stromiská bývajú dupnaté — prázdn

Digitized by Google

duté — a tým i ozvučné, „duní“ v nich, čím sa staly drevá také spôsobnými pre hudobné nástroje; sl. *dupa*, poľsky *dup'*, *dub'*, *dziub'*, stsl. *dupl*ъ, litevsky *dubùs*, ako sa volá tá diera do stroma — ale i do skaly, do zeme tiež — jednako súhlasí so slovom *dub*, a *búd* m., *búda* f. tugurium je na opak obrátené *dub:* pamätajme, že dupy bývaly prvé búdy, bydliská. Takého asi je tiež pôvodu nem. *Stube* izba, od stn. *stub* srez, truncus (cavus), *stub* srov. *dub*, hebr. *kubka* tentorium, srov. hebr. *kab* nádoba z úla, prvotným zaiste značením vlastne to drevo (srov. dub), z ktorého tá nádoba a miera bola urobená. lat. *cub-ile, cub-iculum,* srov. sanskr. *kûpa* cavum, dupa.

Vedľa základného, ako sa nazdávam, prvotvaru *dub* tri jednako charakteristické útvary naskytujú sa v reči slovenskej: *dbár, dbal, dbán*, psl. **dbar, *dbal, *dban,* ktoré však s tamtým jedno sú, znamenajúce pôvodne: drevo, strom, a len jedine odvedenými koncovkami sa rozlišujúce, a i tie *r, l, n* sú si príbuzné, znením najbližšie hlásky. [1])

Tieto štyri formy, totiž *dub, dbar, dbal, dban* staviam typami, vzormi, s ktorými sostavujem čo som kde príbuzného ponachodil. Hlavne šlo mi o slovenské slová, prirodzene došlo však i na inoslovanské i mimoslovanské.

Srovnávnávaním slov, názvov, odnášajúcich sa k prvotnému značeniu *duba,* ako dreva, stromu, vysvetlí sa nám všeličo, čo dotiaľ bolo nám temné, nejasné. Treba len mať stále na pamäti, že slovenské slová *dbal, dbel, dbol,* ako i *dbar, dber, dbor* pôvodne značily drevo (strom, kmeň) a nádoby z tohoto vyrobené podržaly tiež to meno.

Tak vysvetlí sa nám na pr. slovo *brdo* — v horách i na krosnách — vzniklé z pôvodného *dbor*, i miestne meno *Brdárka*, a pochopíme niekoľko prísloví slovenských. Také miestne mená, ako na pr. *Dobri, Dobra, Dobró*, ktorých pôvodné tvary v priebehu časov i úradným užívaním premenily sa, svádzalo by nás vykladať od prídavného mena *dobrý*, kdežto v nich taja sa *Debry, Dúbravy.* Ani *Dobrogora* nie je = *Dobrá* hora. Po Uhorsku prepočetné maďarské mená miest, ako *Bél, Béla* (prvé i v složeninách), sú od starodávnych názvov, vychádzavších na *bel, gbel.* Slovanských slov tvaru *kbel* základným slovom je *dbel* v značení dreva, stromu, ale nie nem. *Kübel;* toto je slovanským slovám len príbuzné. Složené strhn. *Badekübel,* alveus in balneis, naráža na pôvodné značenie slova Kübel, že to býval totiž úl — kmeň vnútri prázdny, na prameni t plej vody obrubou založený. Srovnaj sl. *gbel* a miestne mená Gbelany (a Morave kbel, Kbelany). Maďarské *köböl,* z dúh sbitá, ale najmä zo p a vyrobená nádoba, zvlášte 1) miera na sypké i na tekuté (srov. sl.

[1]) Týmitiež spoluhláskami vyznievajúce slová podobného značenia — dreva a č s ním súvisí – vyskytujú sa vo všech indo-europských i semitických jazykoch.

Digitized by Google

gbel i dbol), 2) a *kút köble*, gbel na studni, dľa toho *Köbölkút*, meno viac obcí. V Hontianskej stolici sú *Príbelce*, Horné a Dolné, do nedávna i maďarsky *Príbel* zvané; ale novšie nazvali ich *Fehérkút*. Pomaďarčenie toto vykonali nazáklade nejakej starej listiny, z tej doby, keď ešte vedelo sa, že *bel, gbel* značí studňu. Pravda, pokazili správne meno nesprávnym prívlastkom *fehér*. Srovnávaním i inorečových slov budeme rozumeť na pr. lat. *templum*. Tvrdí sa, že všeslovanské slovo *topoľ* je z lat. *populus*, ako je z toho nem. *Pappel:* ale 1) súhlásky *p*, *t* nikdy tuším sa nestriedajú, 2) zakončenie slovanských slov v hláske *o*, *-ol* nie je ani dľa lat., ani dľa nemeckého, hlásky tie nie sú teda z niktorého z nich: *topoľ* patrne je len málo pozmenené z *dbol*, temné *t*, *p* za jasné *d*, *b*, čo ukazuje len na pozdejší vek slova. Podobné je lat. *templum*, svätyňa, chrám, kostol, vlastným však a prvotným značením — drevo. Slovo *templum* okrem svätyne značí 1) slemeno, Querbalken, 2) hradu podstrešnú, príkrovnú, 3) rakev, ktorá bývala z koryta klady; srov. gr. τέμπη, τέμπεα, τεμενος — s výsuvkou π: τεμ(π)ενος — dúbrava, háj, luh, aké za dávna božstvám zasvätené bývaly. Taký posvätný háj mohlo asi znamenať i lat. *templum*, ako lucus, nemus. Kmenové τεμπ-, temp- srov. s dąbъ.

Ale viďme ešte pár príkladov od *dban*.

Od *dban* ženského rodu tvary sú 1) *dbaňa, baňa,* dim. *dbanka, banka,* to, čo dbáň, báň m. bok hory drevom zarostlý, les, vlastne sú to kollektivné mená smyslu: stromy, stromovie, drevo, jako *dubra, debro*. Z obecných takých mien sú vlastné mená: Dban, Bán, Báň, Dbaňa, Dbanka, Baňa, Banka, pl. Banky, Banská, Banské a p., a to i tam, kde o nejakom dobývaní rúdy ani znaku; 2) *baňa,* miesto, kde rúdu kopú, rudná jama, Schacht. Je to špeciálne slovenské slovo, prešlé i do iných jazykov; maď. bánya, alb. banję; je domáce po celej oblasti dŕžavy uhorskej a vydáva svedectvo o drevnom samostatnom metallickom priemysle Slovákov: maďarský ľud, bývajúci na rovinách, nikdy nezaoberal sa dobývaním kovov. 3) *baňa,* stsl., r., bulh., srb. kúpeľ, vlastne nádoba na kúpanie, máčanie, tak zvaná po mene dreva, z ktorého prvotne také nádoby robievali: na prameň totiž postavili deravý klát ohradou, tiež menom samého dreva *banja* (= *dbanъ* m., *dbanja* f.) zvaný, práve tak, ako sa inde zovú také isté ohrady na studniciach i tepliciach: dber, dbal, džbal, dbel, gbel.

V západných slovanských jazykoch neužíva sa slova *baňa* v smysle ‚kúpeľ', ‚nádoba na kúpanie', že ho však Slováci kedysi i v tom smysle mať mohli, na to zdajú za ukazovať niektoré posiaľ zbývajúce miestne názvy u teplíc, na pr. *Banka* pri Bojnických Tepliciach, *Banka* pri Piešťanských Tepliciach, *Banky,* kúpele v Košiciach. Od *banja* denominativum stsl. *banjati* kúpať i krstiť; kresťanský totiž obrad krstenia (pokresťanenia) vykonával sa ponorením príslušníka do vody, jako symbolickým kúpeľom na sviatostné vnútorné očistenie a obrodenie človeka

Digitized by Google

tak to prešlo i v iných jazykoch: gr.-lat. *baptisare* omočiť, kúpať, myť, cirkevne: krstiť, *baptismus* krst; nem. *taufen* krstiť, vlastne po zachovalom v strhn. *toufen* pohrúžiť, zamočiť, got. *daupjan*, stdn. *dôpjan*. Dľa Klugeho (Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache) nem. *Taufe* krst od taufen, toto kausativ do *tief* hlboký, sthn. *tiof* = stsas. *diop*, got. *diups*, pospolite germ. *deupa* adj. dľa tohože etymologa prislúcha ku germánskemu že vraj koreňu *dŭp*, *dŭb* a srovnáva sa s lit. *dubùs* ‚tief, hohl', stsl. *duplъ* ‚hohl' z indo-eur. koreňa *dhub: dhup*, — čo není iné, jako živé obecne slovanské *dub* v značení ‚drevo, strom'.

Veľmi zaujímavým a nemenej instruktívnym ukazuje sa tak v linguistickom ako i kultúrno-historickom ohľade súborné sostavenie mien kúpele označujúcich; tým ukáže sa spoločný vo všetkých indo-europských jazykoch ich pôvod v etyme dreva (dub atď.), ako nádoby kúpeľnej, a s tým spolu ukáže sa i kultúrna vzájomnosť medzinárodná už v najstaršej predhistorickej dobe. Uvádzam dľa typu *dbar, dber, dbor:*

Doberany, čes. *Dobřany*, nem. *Doberan* kúpeľné mesto v Meklenburgu, niekdy slovanské, najstaršie kúpele v Nemecku, meno od *dber* ako nádoby na kúpanie, nem. Badekübel, srov. *džber*, s mestoznačnou príponou *-any; Dobernské Teplice*, nem. Neuhaus v Štýrsku, — malo by sa písať Doberanské od Doberany, jako Gbelanské od Gbelany, Baňanské od Baňany; podobne *Barbernské Vody* (teplice) v Kuronsku; *Barberie* kúpeľné mesto vo Francúzsku, *Barèges*, tiež tam, srovn. stfr. bar (sl. dbar) v prvotnom značení dreva; *Dover* mesto s morskými kúpeľmi v Anglii.

Dľa *dbal, dbel, dbol: Gbely*, tiež Gbelany, maď. Egbell, v Nitrianskej stolici so sirkovými teplicami, na ktorých totiž bývaly *gbely* ohradou, jako nádoby na kúpanie; *Belany* (Belá) sirnaté teplice vo Spiši (slovo začínajúce *g*, resp. pôvodné *d* zaniklo); podobne *Belice*, teplice v Nitrianskej stolici, ten istý koreň s príponou *-ice; Bojnice*, v listinách i *Bodnice*, maď. *Bajmóc*, teplice v Nitrianskej, za niekdajšie alebo *Dbolnice, Gbolnice, Bolnice od *dbol* srub na teplici založený, alebo za *Dbonice od *dbon* = dbol, z čoho Bodnice. Na blízku je vieska menom *Banka*, dim. od *baňa*, — i mohlo to byť tiež za starodávna meno kúpeľa. Srovn. ešte rum. *Bajice*, maď. *Banyica*, meno obce v Kľužskej stolici. Ďalej toho typu *Dobelbad* i *Tobelbad*, teplice v Štýrsku. Ďalej gr. βαλανεῖον, lat. *balneum, balineum* kúpeľ, od βαλανος žaluď, ale nie v tom smysle, jako Dict. Calep. vysvetľuje, že sa tým kúrilo pod kúpeľ, než, ako po analogii ľza predpokladať, že prvotné značenie slova bývalo ‚drevo, strom', ktorého meno v ovocí jeho sa zachovalo a ktoré i nádoba kúpeľná z neho učinená mať mohla. Gr. βαλανεῖον, sl. *belany* (appellativum) i koreňom (βαλ, dbel) i útvarom (-ανει, -any) takmer na literu shodujú sa pri jednakom značení.

Dľa tvaru *dban: Banjani*, meno teplíc (i býv. monastyra) v Bosne, *Banjaluka*, mesto tamže, s teplicami už starým Rimanom známymi.

Digitized by Google

Z tohože spoločného koreňa je ital. *bagno* kúpeľ, srov. *bugno* úl na včely, vlastne klát, kmeň, z ktorého nádoba, náčin na niečo, i na kúpanie, ztade názov kúpeľa. Také je i špan. *banno,* fr. *bain* kúpeľ, vlastne nádoba na kúpanie; *Bagnères, Bagnols les Bains,* mestá kúpeľné vo Francúzsku. V množnom počte ital. *bagni,* špan. *baños,* fr. *bains* označujú kúpeľné mesto, jako naše kúpele, teplice, lázne.

O nem. *Bad* kúpeľ a súrodých germánskych Kluge (Etym. Wb., 26) pokladá, že *ba* je korenná slabika, kam vraj i stsl. *banja* patrí, — dental v tom je odvodný. No zisteno už, že posledného (banje totiž) základným slovom je dban v kor. *dub.* Nuž jestliže medzi germánskym a slovanským slovom popri stajnom značení je i hlásková príbuznosť a keďže koreň *dub* je tak dobre germánsky, jako slovanský, vôbec indo-europský, s jehožto prvkami prvky slova *Bad,* ač v opačnom poriadku, sa shodujú, či nejest sa domýšľať, že i germánska patora *Bad* podobného je po analogii pôvodu v prvotnom značení: ‚úl na prameni', puteal, v špecialisovanom: ‚nádoba kúpeľná', naposledy abstractum: ‚kúpeľ'? Srovnaj tiež nem. *Beute* úl, koryto z bútleho pňa, lat. *put* v *puteus* studňa, *puteal* srub na studni, a hľa — *Puteoli,* ináč Aquae Puteolanae, povestné za rímskej imperie kúpele v Itálii.

Mnohé pramene historie sú pozapchávané, mnohých už ani niet. V jazyku, keď raz budeme mu lepšie rozumeť, najdú sa kľúče k otázkam historie ináč temným, nerozluštiteľným. Kultúrna historia až vtedy bude zaujímavá. A takých svedectví zo starobylosti hojne chráni v sebe najmä náš slovenský jazyk.

Digitized by Google

Kronika brezovská. [1])

Podáva *Ján Drobný.*

1. Poznamenaní. Kniha tato, když podle Vyboroveho narizení všecky listiny, knihy, dokumenta a majetky obecné se hledali, prehledali a zapisovali, nalezena byla v měskem dome na povale vyhodená aj s Mappau chotár celý predstavujicí (kterej ale na tento čas neni).

2. Poznamenaní. V teto knize pri košariské záležitosti sporné bylo a je vyrezáno asi deset listů.

3. Poznamenaní. Zapisky vedene byly jen po rok 1823 i to ne uplně a řadně pořadku šetřeno.

Tom. Hroš,
brezovský ev. farář.

Prothocolum

Privilegiati Oppidi Brezova.

Kníha tato Pamatnich weci na pamatku Richtarom Prissaznim ano y mjstem Obecnim Lidem Spusobena gest Roku 1770 Richtar Obeczni naten čas Martinus Steffo Richtar Panski Erdödski Martinus Karasek, Revaiski Thomas Drahoss, Homonaiski Joannes Jurkovicz, Notarius Andreas Fabry.

Na buduci Pamatku znamenagu azapisugu se tuto Pamatne ano y Potrebne weci.

Roku 1770. Za Richtarstwi Opatrneho Muze Martina Steffo w roku temto widate su Urbare od Jeg Jasnosti Mary Theresy Královneg Uherskeg wssem poddanim wkragne tegto Uherskeg zustawagicim w kterichzto Urbaroch wiswetluge se gakowu Powinost togest Cens Panski a robotu Poddani Panom swim wibawuwati magu.

W Roce temto zacala se znamenita wogna mezi Potentiu Moskovitsku a Tureczku ktera wogna uplnich pget Roku z welikim krwi proim trwala. Potentia ale Moskovitska nad Turkem zwitezila ponewacz nektere kraginki geho sobe poomanila a priwlastnila.

Wroce temto sporadowali se dwe Luki zobeczneho Pasinku na obecznu

---

[1]) Dľa poznámky Hrošovej kniha táto bola majetkom mestského archívu, naiz ju opatruje ev. a. v. cirkev brezovská.

Digitized by Google

stranku ato gedna Luka w cernem blate okolo ktereg Luki y wrbi se wisadili.

Druha luka sporadowala se zobeczneho Pasinku w Lipowci naproti Juhasom.

1771. Za Richtarstwi opatrneho Muze Samuelia Katlovski wroku temto zacala sa welika drahota takze w kraine tegto Uherskeg wisse trech Zlatich gedna Mericza Presspurska Rezi kostowala. W baborskeg ale w sazskeg a wceskeg zemi za Sestnaste Zlatich gedna Mericza Rezi bila, ktera drahota uplne tri Roki trwala kdezto mnoho sto chudobnich Ludi w Cechach od Hladu zemrelo ponevacz mladu trawu sobe parili azapokrm uziwali atak mnoho tisicz Mericz zuherskeg kraini do Cech a Morawi se odwezlo.

1772. Za Richtarstwi opatrneho Muze Georgy Holubecz w Roku temto zobecznu wulu a poradu usporadala se Obeczna Rola na Rowniach pri doline wroce temto welika natasska bila ponewacz gedna kazda obecz mnoho Sudu Muki amnoho Mechu Rez. do Morawi odwesti musela.

1773. Za Richtarstwi opatrneho Muze Samnelis Katlowski stalase welika roztrzitost mezi Obczu Brezowsku a mezi Obczu Wrbowsku a Podkilawsku takze wroce temto Obecz Brezowska wimerala kusek Pasinku Tomassowi Pawelkowi menowite wmladich Hagoch wtem spici wedla Jazminskeho Jarku pro Chalupu a skrownu kopaniczku kdezto Tomass Pawelka zpowolenim azwedomosti Slawneho Panstwa ano i Obczi Brezowskeg wikucuwal ten gisti Spicz a zasel pod gednu Mericzu Rezi udelal wtem miste stiri tisicz Suroweg tehli pro Stawení. Mezitim Obecz Wrbowska a Podkilawska poradili se spolem mezi sebu a tugistu Rez kteru Tomass Pawelka bil zasel nocznim casem kwaltowne teho Roku pokosili atihlu w ssarach ulozenu pokazili Brezowska ale Obecz naten atakowi kwalt welice pohorssena biwsse stiri chalupi Podkilawské wirabuwala adeset kraw na Brezovu dohnala ktere krawi geden Celi Mesicz u Richtara Brezowskeho zostawali. Protoz abi nesnatka tato mezi Obczami timato Uzkrowniti se mohla wisli na misto toto na Oculatu Geho Milost Pan Diossy Adam Casu teho Slawneg Nitranskeg Stoliczi Pan Vice Ispan — Pan Podhradsky Ferencz Processu Nowo Meskeho Pan Sluzni item Pan Laczkowicz Gyord Bozenik. Zestranki ale Slawneho Panstwa Cachticzkeho Pani Officire Geho Welkomoznost Pan Kochanowski Ignacz Geho Excellentiæ Os. Pana Groffa Erdody Janossa de Monyorokerek Titt. etc. Præfectus geho Milost Pan Vietoris Pal ze stranki geho Excellentie Os. Pana Groffa Csaki Imricha a zestranki Os. Pana Groffa Reway Antala Fiscalis Pan Zarnoczay Mihal. Zestranki Os. Pane Groffki Julianæ Reliche Illmi Commitis Joannes Revay Fiscalis P Burian Laszlo ze stranki Os. Paneg Groffki Baranaiki Uradnik kte. nelen wedla pisma ktere Obecz Brezovska pri Rukach ma ale take wedle Hodnowernich dwanaste Swedkuw kteri z Miawskeho a Zkrainia

Digitized by Google

skeho Chotara se dostawili aprisahu pred timto Slawnim Panstwom dobrowolne potvrdili ze Mlade Hage ano y ten spicz w Brezowskem chotari atak Brezowskim Obiwatelom od starodáwna wuzitku zustawagu kdezto geho Milost Pan Vice Ispan ano y Slawne Panstwo naznalo anaridilo atak determinovalo abi Obecz Brezowska y napozatim tu atakowu Periferiu Mlade Hage abi sobe hagili atak gak swe wlastne obhaguvala awtem gistem Spiczi pokud Obecz Brezowska Tomassowi Pawelkovi placz wimerala abi sobe zasel a slobodne tak gak swe wlastne uziwal y Potomci geho az nawecznost. Obczi ale Wrbowskeg a Podkilawskeg Sláwna Stolicza ano y Slawne Panstwo prisne prikazalo abi nag Mensseg Prekazki w hore tegto neopowazuwali se Brezowskim Obiwatelom cziniti.

Wroku temto Rehol kteri se naziwali Jezuwite po wssetkem krestanskem swete, togest wceleg Europe gest Cassiruwana takze reholnici tito swe klasteri opustiti a gine Rehole aneb Staw Petrinski nasleduwati prinuteni bili. Praiski ale kral Patru tichto Jesuwitu weswey kraine zadrzal apripokogi zanechal.

1774. Za Richtarstwi Opatrneho Muze Martini Steffo wroce temto zbudowal se Mlin Obeczni pri Walchi kteri aczprawe predossle zdrewa wistaweni bil na tom Miste, ponewacz ale ten gisti Mlin porusseni wzal takze wiceg sluziti uss nemohel steg priczini Mlin tento se swalil azgruntu znowu nakladem obecznim se wistawil.

1775. Za Richtarstwi Opatrneho Muze Georgy Holubecz wroku temto welika tercha na Obecz prissla ponewacz Qvartir Stobski a Obrsterski sprawuwati se mosel kdezto 15. Maja Pan Obrster Fachner zmenssim Stobem pomimo teho dwesto Remundskich koni na Brezowu primassiruwalo kterezto woisko ano y kone Remundske Celi Rok na Brezoweg zustali.

1776. Za Richtarstwi Qpatrneho Muze Martini Welba w Roku temto zkrzewa neopatrnost woganskeho aneb Stobskeho Marketana ohen zkomina proniknul takze wmalem okamzeni wssetki Grunti ano y Chalupi naprostrednem Rade pritem Fara Skola Obeczna Sipka do plamena wislo.

Kdezto Sami Tesare od sprawuwani Fari prigali od Roboti f. 150 pomimo teho gednu beczku piwa.

Od sprawowani Skoli prigali Tesare fl. 20.

Od sprawowani Obeczneg Sipki kdesa owes pro wogsko zdrzuge prigali Tesare fl. 40. w tegto Sipki casu teho kdiz ten weliki ohen procikel bili zlozene woganske Celti Mundur zbroj a wšselike woganske weci ktere snadno gednich osem tisicz Zlatich kostuwali tito wssecki weci doplamena wissli ponewacz Sipka tato az do Gruntu do zeme zhorela atak po ohni temto Pan Obrster Fanchner Slawneho Regementn Maximilianskeho zmalim Stabom wimassiruwal do Qvartiru do Welkich Topolczan a Mesteczko Brezowa od wogska do casu oslobodeno bilo.

Digitized by Google

W roce temto wisalo se do Konczin deset Mericz Zaludu abi aspon potomkom negaka pamatka zostala.

W roku temto weliku Urodu napolnich Ziwnostach zwlaste na Rolach Milostiwi Buch Lidskemu pokoleni udeliti raczil tak ze gak wplaneg tak wdobreg Roli hogna Uroda bila. Na Stromoch ale welice mala Uroda bila.

Roku 1777. Za Richtarstwi opatrneho Muze Georgy Holubecz w Roku temto zacali se sadit wrbi nadoline pred wodnu.

Wroce temto na den togest bilu Sobotu ossestich hodinach popoledni bilo znamenite zeme Treseni tak ze geden kazdi poznati mohei ponewacz y te zbanki na fogassoch zhrkotali.

Na buduci wecznu Pamatku a pro utwrdeni hotara Mesteczka Brezoweg zapsalo se do tehoto Protocolu ze Kopanka pri Imrichowem Mlyne w Lopussneg za yarkem na wrssku sprawedliwe nachazi se w chotari Brezowskem kteregzto Kopanki Genealogia gest tato. Kopaniczu tuto Roku este 1681 widelal Zhusticz Gyuro Silasstik obiwatel Brezowski od Gyuri Silasstika odkupil gu Jano Sluka, od Jana Sluki odkupil gu Jano Walko, od Jana Walki odkupil gu Jano Imrich a Gyuro Legin, od Jana Imricha a Gyuri Legina odkupil gu Jano Dobrowodski po Janowi Dobrowodskem ostala Sinowi geho Adamowí Dobrowodskemu, po Adamowi Dobrowodskem ostala geho Ceram Bete, Dorote, Anne, Jude, Illene a Katerine. Od kteregzto Kopanki predmenowani hospodari wzdicki nelen Portiu kralowsku ale take y Cens Panski Erdodskemu Panskemu Richtarowi wiplacagu.

Roku tehoto Ondregowa Bacharowa chtegice past swug howazi Statek wmladich Hagoch wiplatila portiu od Sweho Statku Richtarowi Brezowskemu ano ze y napozatim bude wíplacat dobrowolne sama k Richtarowi Brezowskemu Holubecz Gyurowi prisla ase podwolila.

Rokn 1778. Za Richtarstwi opatrneho Muze Martini Steffo zaczala se znamenita wogna mezi Potentiu Mariu Teresiu kralownu Uhersku a Mezi Friderikom kralem Praiskim takze gedna kazda Potentia tato weliki poczet woiska do pola proti sebe powstawila mezitim ridenim Bozim woina tato prestala a Potentie tito pokog mezi sebu dokonali.

W temto roku zrozkazu Milostiweg wrchnosti pripustilose Cintera na dewadesat sedem Sach kterizto Nowi Cinter obecz obmurowat dala mur tento pomimo kamenia ktere zapraznici nawozili kostuwal wise dwesto Zlatich.

Roku 1779. Za Richtarstwi opatrneho Muze Georgy Holubecz konala se wogna mezi kralownu Uhersku Mariu Theresiu a kralem P skim Fridericom.

W temto roku welika Suchota bila takze od Jari az do Zni wiceg len podwakrate maliczko prssalo yasen ale nasleduwala welice Mo

Digitized by Google

takze od wssech Swatich azdonoweho Roku kazdodene kolko tolko prssalo asnehu do Noweho Roku zadneho nebilo.

W temto Roku obecz Wrbowska nato nastala abi sa chotar Wrbowski od chotara Brezowského widelil atak wedle narideni Slawneho Panstwa a Slawneg Stolicze Pan Tomka Inczinir z Panom Bozenikom Benkowicz Andrassom wimerawal chotare tito dwa tidne.

Roku 1780. Za Richtarstwi opatrneho Muze Joannis Sliwka na Sena na yarini welice hogni a zdarliwi Rok bil ponewacz Leto Mokre bilo ozimini ale zwlaste zita welice pochibili.

W temto Roku Sadil se zalud Dubowi sami w Konczine, w Komaroweg. na dluhem wrssku, w Lipowczi wssetkeho wisadilo se Sestnast Mericz kteri zalud Obecz nazbirala wchotari menowite w Lopussneg.

W temto Roku 1780 dne 9. Mesicze Nowembra Slawneg pameti Maria Theresia kralowna Uherska ..... Smrtu w Panu zesnula.

Boku 1781. Za Richtarstwi opatrneho Muze Georgy Holubecz zbndowal se nowi Gator aneb plewinecz na Meskeg Luki pri Walchi pro obeczne Seno ato pro priczinu tuto ze wkopach welice mocz sena nazkazu prichazelo kterizto plewinecz kostuwal zowssetku utratu ....

W temto Roce Wchotari nassem polni Uroda welice pochibila ponewacz Celi Mesicz May zadneho dezda nebilo. Owotzi ale w kraine nasseg Uherskeg ano y w okolicznich krainach whognosti bilo tak ze pamatniku neni togest zaden czlowek wtemto weku nepamata otakoweg Urode.

1782. Za Richtarstwi opatrneho Muze Martini Steffo w temto Roku stromu Rodaciho obwzlaste Sliwki napoli wisklo w temto Roce welice Suche Leto bilo tak ze zadneg strowi ani owotci se neurodilo pro welike sucho polni ale Uroda zito Rez Jaczmen, owes welice Cistotne se Urodila.

W roce temto Rimski Papes Pius Sextus prissel do Widna Cisarowi Jozeffowi druhemu abawil se we Widni jeden celi Mesicz.

1783. Za Richtarstwi opatrneho Muze Joannis Papanek. W temto Roce welike burky a hromobiti wmesici Juliusi a w mesici Auguste nasledowalo takze mnoho Ludi hrom pobil mnohe Mesteczka a osadi napopol zhoreli a zkrzewa Burki apowodne welike Skodi napolnich Ziwnostach ubohi Lide citlli gako y Anne Welboweg casu teho staweni woda zwalila a welike Skodi w Baranci Susedom woda uczinila.

Wroce temto wedle Resolutie geho Jasnosti Cisarskeg Jozeffa Cisara druheho powssetkich Krainach ktere Gegi Jasnosti Cisarskeg a kralowskeg prisluchagu Susedi Luteranskeho Kalwinskeho a Greczkeho aneb aczkeho nabozenstwi obsahli Slobodu Kosteli sobe stawat.

Roku tehoto na Brezowu dostalse knez Ewangeliczki z Prietrze Pan ndreas Lekenay ato dne 10 Mesice Juliusa.

Roku tehoto welike pozehnani Buch Wssemohuci proukazal na winoadoch takze takeg Urodi Lide nepamatugu od padesati let kdezto y

Digitized by Google

na Brezoweg casu teho zageden gross se Senkowalo nadolneg pak Zemi holba wina bila za graicar.

1784. Za Richtarstwi opatrneho Muze Joannis Sliwka.

W temto Roku welika Zima dluhi cas trwala takze gak na Swateho Martina Sneh napadal tento stale do Swateho Gyura trwal.

W temto Roce mnohe Skody jarnim casem kdiz snahi pustali nasledowali gak na Staweni tak y napolnich ziwnostach.

1792. Pred Korunowanim neygasnegssiho giž w Panu zesnuleho Cysaře Leopolda Druheho shromazdeni Slawni stawowe Uherski w Sl. a Král. Mestě Budjne sljbyli rekrutuw z Uherskeg Kragny 6000. na kterjžto počzet wedle repartitie Stolicz a Obczy padlo na Brezowske Mestečzko spolu s Kossaristani rekrutuw ssest gegichžto Martin Sassko gakožto Prjsažny 25. April. a Notar wozyli do Nitri k Assentirowanj. Mezi tym z těchto gen geden tak rečzeny Surak assentirowaný a po revísii w Presspurku na zpět do domu odeslany byl. Odkud restantia rekrutuw dostawenj zustala predessla ku kteregžto depurowanj pri nemožnosti a daremnem usylowanj Uradskeho w dostawnuj takowych, P. Služny tohoto processu Buday Pál ten poradek učzinil, aby se každy otecz a Matka magice dwoch synůw a nebo wicz samotnych dottawili pred něho. Pri teg přileżitosti když Panska Stolicza zde na Brezoweg držana byla strany processu Hradiskeho s Brezowanmi pre gisteho Obeselcza na pomezy Hradiskeho a Brezowskeho pochowaneho a wyrubanj Hori Panskeg Klenoweg. Poněwadž ale tomuto rozkazu neuposlechli aniž se krom nekteřjch malo, genž preswedceni byli, že synowé gegich za rekrutuw wziti nebudau, pro mdlu, neb malu, neb zase nekteru ginu chybnu těla postawu; Richtar Martinatt Georgius s trema Prisažnymi gakožto Kosztelny Steffanom, Pallanszky Martinom a Kopeczky Steffanom k prestrassenj zdegssjch obywateluw a priwedenj gjch k poslussenstwj, wedle rozkazu P. tohotež Ordinarniho Služneho wzyty ge do Aresstu do Mestečzka Wrbowého, kdežto u P. Služneho dotud držani byli (totižto pres Slawnost Swatodussnj) dokud Jan Jurkowicz na mjstě Richtara od P. Služneho postaweny nedostawil s Prisažnymi wssech těch powazanych do Wrboweho kteřj se měli dostawiti zde na Brezoweg pred P. Služneho z Syni svymi. Když potomně za rodičzmi synowé tatam prišli wssech Pan Služny skrze Kralika Felčzjra stoličzneho prezřjti dal a tak wybral z nich ssest Chlapuw Mladenczuw, totižto Jura Kreszanka, Gumbjra ginačz Jankes rečzeneho, Lukačza, Buorika a Talianky z Mestečzka z kopanicz pak Mihočzka Martina a po prepustenych Uradskych do domu, takowych wybranych rozkázal westi do Nittri k assentirowanj, ku kteremužto czyli Prisažn sebrawsse se do Domu richtarskeho wespolek wsseczy usaudili, aby k tuto czestu s onymi Rekruti wybrali se na dwuch wozoch s Martino Gregorom Prisažnym. Notarius wezmucze tedy tito dwa wozy totiž geden Tomasskech Martina Maczeka rečzeneho s 4 konmi a Dczure

Digitized by Google

druhy podobnĕs tolika konmi o pul noczi mezy dnem 29 a 30 Mesycze Maja wyssli do Wrboweho, kamžto pri wychode sluncze přigducze s Wozmi pred Domem P. Služneho naproti kteremu doložených ssest rekrutuw Hospodu mělo postali až se u W. P. Služneho hlasyli strany teto czesty a prigetj listů, které do Nittri skrze njch wyslane byli, a rekrutowé Frusstuk odbawili a na wozy posedali s Hajniky hor Meskych Jurom Drahossem, Tomassom Strbom a Pomocznjkem Meskym Martinom Závodnj Skuta gmenowanym, ano y hagnikem polnjm Pawlem Kreszankem, atak se na czestu do Nittri wydali. W Kosztelanoch druhy Frusstuk, we Frajsstaku obed, w Rissnowczach olewrant a w Nittre opět druhý pri Zapade sluncze když měli Notarius, nechawssi Martina Gregora pri njch s Notariusem Kossariskym, ktery też dwuch rekrutuw w ten čzas wozyl, do Stoličzneho domu k insinuatii k P. Comissarowi Bencymu a pri odbiranj rekrutuw vždy prjtomnemu, strany sweho prjchodu ssel, a poněwadž prossen od njch tentiž P. Comissar byl, aby budeli možné gesstě toho dne odebrani rekruti byli, učzinil to k wůli; tedy Notarius mesky odssel k rekrutum a gjch k visitatii z Hostincze na Parowczach po njže Medweda Hostincze ležicjho pred Stoličzny dům dowedl, kdežto stogicy doloženy P. Comissar, wzal geho s rekruty k Panu Obr-Leutenantowi Sl. Reg. Ferdinandskeho Söri Janossovi u kterehož potom gak wssiczkni prehljdani byli, Pět nalezeno gest spůsobnych, a ssesty proto že byl namohnuty totižto Jankes hned propusten, do domu nočznym čzasem pospychal, tych pak pět do Convictu na noc odwedeno gest, kdežto pod wogensku wartu až do rana trwati museli a pri dewate hodine pred polednjm opět k rewidowany priwedeni gsou, po kterem zase geden tak gmenowany Lukačz proto že težku nemocz mjwal a od negžto y na czeste teto hned niže Wrboweho trapen na woze seda wedle Drahosse Jura, propustený byl. Mezy tym když pri prehljdanj tychto y z ginich Osad rekrutowe dowazani byli, takowychto visiterowali, a nassi stati potud museli, když ale dokonaná inwestigatia byla, po wyloženych 4. nassim rekrutum fl. 16 gmenem Handgeldu každemu gednemu zl. 4. Notar s Gregorem Prisažnym a ostatnjmi swymi lidmi odebrali se o pul třetj hodině 30 Maya z Nittri do domu a ponoczugjcze w Kosztelanoch do Wrboweho s relatiu k P. Služnemu, gako se gim w Nittre dálo, prissli, zagicze na czestě skrz Drahossa, ktery měl s sebou Flintu a ní w Belevárskem poli pri Zapade sluncze dne 30. Maiia zabyteho offerowali a tak odtud spolu y s Kossariskym Notariusəm Ledeczky Imrichem nekdy pri Dimensii pod Czysarem Jozeffem II. w mestečzku Brezoweg Vice Gerensem, každy do domu sweho po Frusstuku u Jana Gavori wykonanem odessli.

1792 die 7. Junii. W swatek Božjho těla, po wykonanych službach Božich gedné i druhé stranky Rimsko-Katoliczkeho a Ewanjeliczkeho nabožensťwi wytrhli se Uradsstj s Richtarem a Notariusem wen z Města, začzna od Luki w czernem blate hori wůkol wssecky prezyrali až do

Digitized by Google

chotara Hradiskeho po Walchu Wrabczowu nyni gjž Benkyn Benyowú, pri negž Mlin nowy stawet se začzal a zdj až k same stresse vyhnate giž byli.

8. Juni na den S-ho Medarda po polednj okolo trjch hodjn shromaždeni gsouce Uradšstj u Richtara dočzekali tak weliku buře s hrjmanjm bliskanjm a krupobitjm, že Luky u Tomasskow takrečzene Kossariska Luku Mesku Knezsku obydwe pri Walsse Meskeg z častky kamenjm zčastky Pyskem ohawne zkazyla a neywjce te, gak se gde od Samueluw ze Stwernjka do Meskeg Walchy na kteregžto mnoho tisycz Fur kamenj, nektereho po ssest až do osmi centu nanesla. Dne 15. Jun. Pán St. Boženjk Rudnay Janoss sskodu tu strassliwu prezyral na geho Kečzy tatam parem konj Jurkech pri Kostele hornjm dowezeny. Na kteružto sskodu slussna wec by byla znamenite acceptati u Sl. Stolicze míti. Nebo na 3000 muže se ssaczowati totiž sskoda.

10 Jun. Notarius nosyl do Szenicze Felčzjrowi Stoličznému Tindl Mihalyowi f. 72. ktere gemu za ustawanj a nakladky dane byli tech lidj kteřjch hogil dobytych pri zahrabanj Obeselcza Kristoffa skrz Brezowskych obywateluw, totižto Jura Blanara, Pawla Mikulcza, Steffana Otčzenasska, Wiszkupa, gako in sententia condemnatoria Sedriali stalo, Jura, Samuelc Zák, Steffana Grek Michaloweho, Steffana Sliffky, Steffana Michalka mladssiho, Pawla Szopoczy Martina Kučzeri, Michala Bučzencza z nichžto geden každy na predgmenowanu Summu poloziti musel wedle narjzenj a Sententie Stoličzneg fl. 6. d. 54½.

19 Jun. Opět Notarius wozil do Nittri k assentirowanj dwech rekrutůw Podsednjk Jura a Szluku Jana, z kterjchžto tento poslednj w samem skutku assentirowani a tak nazpět do domu dowezeny byl. A poněwadž tento Szluka gistotne za nekteru ginu Osadu, ktera nebyla dostatečzna sweho rekruta wystawili, wzyty gest z nasseg Obcze, nám tedy poručzeno gest, aby sme wssecky potrowi učziněné na rekrutowánj w gedno popysali, P. Služnemu odeslali k tomu czyli a konczy aby nam tretina nakladkuw nahradena byla bezpochyby skrze Obecz tu, za njž doložený Sluka odewzdany gest.

8. Zařj. Mezy tymto dnem a 7mym w tuto nocz czelu ustawičzné a gednostegné bliskanj s hřjmanim a hromobitjm tak čzastým bylo, gakoweho nikdy nyni žiwi lidé nepamatugi. Ustawičzné zaiste od blesku swetlo bylo po Uliczech, tak že gako dennjm čzasem, wssc wssudy spatriti gedenkaždy mohl, wedle ktereho blesku hromowé strassliwé hlasy wssudy a po wssech stranach se rozljhali, od kterjch gako na druhý tretj den slissno bylo mnohe stodoli a domi w rozličznych mjstech w] stinu a rům obraczené gsou. Bure tato prinesla w tuto nocz na usw neslichanu powoden, ktera gesste mnohem wetssi byla, nežli ta, g se gest stala w den 8 Juniisa wjss poznamenaneho, toliko, že sskody Lukach tak welikeg nedonesla proto, že Otawi již wsseczky, krom

Digitized by Google

Farara Katoliczkeho na geho Lucze sklidené byly. Lide ze sweg skussenosti prawegi, žeby na to měl nasledowati buduczy rok hogný Prirozenj pak Zpytowatele z pričzin sobé znamych toho potwrzugi.

Dne 5. 9-ho Juro Wassek prednesucz swu stjžnost pred tehdejssi Urad strany zkazeneho krowu sweho Domu obdržal po oculatye učzineneg skrze zdejší Urad slobodu od neho, aby na geho Poprawu w Hrubeg Bajczaroweg podle Strichoweg Krowu paru Osem a Lat čztiriczet slobodně s powedomostj Hajnikůw Meskych Hor, totižto Jana Drahossa a Jura Makyssa zebrati mohl. A ponewadž pred nekolika roky gesstě, podobně na poprawu toho gisteho Krowu czokoli potreba sebu nessla w Horach Meskych narubati slobodu byl dostal, wicz mene wssak narubawssi ne k poprawé, ale raděgi do Kuchyne spotrebowal, tedy pro buduczi znamost gestliby nynj Dřewo gemu dané wjs poznamenané podobně gako predessleho čzasu zmarnil, a na potřebu takowu předcze po nekterem čzase od Mestečzka nasseho žadal, anebo kdyby mu nechtelo dati, v Sl. Panstwj Dedičzneho Rewajskeho žalobu prednesl, pritomny geho Exces predessly, nynj w nowě zvolenj Urad poznamenati dal.

Gakožto zvolenj gsou za Wrchnost nasseho Mestečzka na rok nastawagjczy $79^2/_3$ za Richtara Meskeho Steffan Kosztelny ginačz Kollada rečzeny a s njm ze stranky Sl. Panstwj Erdödskeho podanych Imrich Benczy spolu y richtar teto stranky podanych, Martin Papanek a Pawel Melyss. Csakowskeho pak Steffo Martin spolem y richtar tetiž stranky a Samuel Gasspar starssi, Revajskeho ale Martin Sassko na ten čzas geho Pansky richtar a stary Mesky richtar Georg. Martinatt.

Za Saffarůw Pywowara Meskeho Jan Jurkovicz a Benczy Imre. Za Saffarůw Wynnych Geor. Gasspar a Martin Hamess.

1794. 8 Feb. polapenych *Kadletsyk Tomassa, Talianku Jana Kozara, Kassek Pawla,* Bednar Jana, *Kosztelecz Martina Mižalku Steffana* do Nittri wozili Prisažny Jan Papanek a Notarius s Hajtmanem Petrucha Petrem, Polesnjm na tento čzas Gyurem Tomasskem, Hájnikem polnjm Kreszanek Pawlom a Jurczom Janom. Z techto rekrutu prigati byli toliko ti, kteří su potahnuti a značeni linayku. *Nota:* Talianko Jano z Presspurku po assentirowanj gakymsi způsobem uskočil a obawage se zdržuwati pri nassem Meste w Lančzari Lichwu obecznu pasti zůstal, Pawel pak Kassek ginačz Steffo rečzeny w Presspurku zemrel.

2. Martii polapeni Knotak Pawel, Mitsko Steffan, Trgalla Pawel a Michal Grek krom negprednegssiho wsseczy odewzdani gsou w Nitre krze Prisažnych Sassko Martina a Melisa Pawla a wsseczy assentirowani. Gyurai byl tež pri Patem lapanj odewzdani skrze Prisažnich Kosztelny Steffana, Papanka Martina, Pomocznjkou item Skutu a Tralu, Hajtmanůw Jantsj Tomassa a Zawodnj Martina, Herak Mateg, ktery se pri odchazenj z Brezoweg wssetkym bozat wřit kazal, Marentsak Jano, Pollota Pawel a Wrabecz Jano.

Digitized by Google

Nasledowalo Werbuwanj a lapanj na stranky Sl. Panstwj dedičznjch.

Na Stranku Sl. Panstwj Erdödskeho zwerbuwanj byli skrze richtara Panskeho Benczy Imricha, Kosztelny Steffana, Papanka Martina, Kosztelny Martina, Melissa Pawla a Meskeho richtara Gavori Martina neyprednegi Kovaczky towariss u Bzdusska Tomassa Kovača praczugiczi Wenczell gehož Prigmenj posawad neni zname, possleho z Morawi, který fortilně we Wyhni Bzdusskoweg na to podwedeny, s nj naposledy kwaltem wytahnuty byl, od werbugiczych Martina Gregora, Majertsyk Samuela, Gaže Steffana, Hajtmana Peter Petrassa y ginych gesstě potomně pritomnych pokutu 10 holby Wjna k tomu prinuczenych starich Czerny Jura, Pallanszky Martina, Noszky Tomassa na tento čzas ssaffara Wynjch ssenkůw a mladych też také pokutowanj byli a k Armade Insurrectionalskeg Slawneg Stolicze teto, do Nittri prewezeni mezy Pechotu, gakoweg žadna gina Stolica w Uherskeg nasseg Wlasti krome teto nassi a Železnej nedostawila.

W tomto roce na Den Swateho Petra a Pawla, když lide a Obywatele zdegssi pri nastale žni pres Pole k prácem polnjm a wydělanj chleba prenesli se za Blawu do Sallye a Komatic tak že temer sotwy tretina lidu zůstala, pri polednj, když Lichwu a wssecky Stada k polednj k swym Hospodarům skrz Pastyrůw sehnaná byli a w Chramjch Božich lide trwali pri službach Božich, Ewangelicy pak pri Examene sweg mladeže sskolskeg w Kostole swem, wypadl uhlawny nepřjtel Ohen w rjnku u Jana Fajnora, geg dům negprwe a hned z obauch stran susedské od doli Žida Jakuba a na zadku bydliczyho Repti Martina Masaruw, z hori pak Jana a Tomassa Noszkůw zaugat a pustossil na dwe stranj Stawenj Ohywateluw. Tohoto ohne prudkost proto se zdala byti prilissna a tak se na hornj a dolnj konec prenesla dalecze, že lid byl po wižinkoch rozprchnuty a neměl kdo retowat a dodawati wodu z kripop. Drevo wssecko na Stawenj shorené rubalo se w samem Hustem Snohu w kterem gak tluste na hrady, Krmholcze, tak y gakekolí Krokwi a Lati dostatečzne pre gednoho každeho wyhorencza se nalezli.

W rocze 799-tem za richtarstwi Opatrneho Muže Seplak Steffana Lapanj na wognu trwalo ustawičzne a czesty Hradske začzna od N. Mesta pres Čzachticze a tak dale začzali sa nakladkem každeg Obcze poprawati; ano gedna každa Obecz dostala od Sl. Stolicze pod Zprawu neyhlawnegssiho Inspectora P. Batyani Aloysa a Sub Inspectora p. Fridecky Mihalya, sobe uloženu Compententiu czest na ktere, aby mohli byti sklepene na Čzachticzkych Wrchoch Kamen lamati odtud k czestam wozit takowe njm sklepiti a sstrkem zawažati meli. Obecz nassa Brezowsk w tomto Rocze Čzachticzkych Chlapuw k lámanj nagala a sycze od gedne každeg Sahy d. 30.

W roce 800-tem Insurrectia druha Sl. Wogska Uherskych Stawů na proti Nepriteli Franczouzowi powstala; mezy Pechotu byl z Brez

Digitized by Google

wanuw Capralem Sulyovszky Jan, ktery pod tuto Wognu Franczouzsku y w prweg Insurrectii pod P. Capitanom Nezbud Pálom w geho pechurů Companii službu tuto wykonawal. I ostatnjch nassjch Kraganů kterjch asnad niže, když k tomu čzas prihodny bude ze gmena wyložime, wsseczy gedine sprostych Wogaků službu konali mezy Pechotu.

Wogna Franczauska přestala, a potomne w tomto Čzase Kossariska dolnje y hornje, Plačzkaczy, Martinkech, Trwajowa Dolina, Juhaszech, Dluhy Wrssek, Batyikowa, Mosznačzkowe, Kopeczkari, Kosztelančzjczi, Hrajnohaczy, Zubaczy, Jandech Dolina a ostatnj wssecko Prepasne, odlaučzicz se od ostatnjch Kopanicz a Mestečzka, a skrze Wyberčziho sweho Faynora Jana horno Kossariskeho Obywatela pres tri roky Quantum portione incassugicz, gako też y skrze Rychtaruw tychto; totižto Passmik Jana Podaneho Csákowskeho, Kubowicz Adama Erdödskeho, Gabriš Jana Beltsaka Revayskeho, Gavornik Jana Erdödskeho, Miawecz Steffana Csákovskeho se tento na počztoch pri Censure pred Sl. Panstwjm neyporadnegj obstaly Seffczech Tomassa Guliny Erdödskeho, Krasny Steffana Rewayskeho, ktery hned z počzátku Richtarstwj sweho onemocznél a Obecz Kossariska gednym hlasem Urad takowy na Potuczek Jana Pawloweho prenesla pri Censure concineuwaným Rhen. fnis tussim 60 ktere mel na Restantiach za Contribuensi, museli swe wyložiti, nemohucz potomne Resstanczye swe ani w dobrotě pod Richtarstwjm Sassko Jana, ktery gemu też w incassatii pomahal ani skrze Executiu wybrati; dale skrze Rychtara hore oznameneho Faynora Jana Erdödskeho, Gabriš Steffana Csákovskeho, a Seffczesh Tomassa Erdödskeho w tom Rocze Obcou byti prestali a k Mestu pripogenj gsou.

Dnye 1-ho Xbra Roku 810-tem dostanucze sa za Meskeho Notariusa Jezsovics Mihaly začzal nektere pribehy pamatnegssi do tegto Knyhy znamenati a zapisowati.

An. 1810. Od mnoho čzasow mnohe dobre zaslužile Hlawy w nassem Mestečzku Brezoweg o obeczne Dobre pečzugjcze mezy ginyma Weczmi y to meli w sweg pameti a Srdczi (hledjcz tyescze na to, že pres Mestečzko toto nicz gine prostredkom nenj, gedine same Trasydla — a nadewsseczko pres Czelj dolny Konecz: takže pri wiwažanj a dowažanj gakegkolwek partyeky, neb Tyerchy Lide negen o Lichwu, ale aj o swe zdrawj prichazali). Aby sa pres Mestečzko od Koncza Czesta dala skamenyom widlaždditi a Strkom nawoziti. Predcze wssak žaden ze Sprawcu Wrchnjch tegto Obczi meskeg nebyl na tolko smeleho Srdcza a audatneg misli, aby se byl opowažil toto Djlo pred se wzjti. Až prawe Roku oznaneneho pripadnucze Richtárstwo na Opatrneho Muže Gyurkovits Steffana (gakžto len gesste Novitiusa) tak znamenite richtarowal a wssecko idyil, že y ze swogjma mnohowážnjmi Audy s prjsahu zawazanjmi — gakžto Benczy Imrichom, Sl. Familia Erdödskych p. Groffu na ten čzas panskjm Richtarem, Osw. P. Gróffa Csaky Miklosa de .... Szegh Rich-

Digitized by Google

tarem Gaspar Samuelem Item Osw. Stranky Revajskeg panskym Richtarem Sassko Janem taktež y spripogenjmi prisažnjmi — gakžto Meliss Pavlom, a Pacsko Martinom: takowu Czestu dosawad Czelemu Mestečzku neywjcz skodliwu hnedky zdolnjho Koncza gako ležj Francz Antl od doli, od hori pak Wiczyan Juro začzal takjm prospechem sprawowati, že až po wisse Melissuw ta Czesta sa skamenyom widlaždyila a strkom powezla. Gakowy Učzinek tegto Wrchnosti meskeg služj a služiti budye k wečzneg pamatcze.

1811 Podobne Richtar mesky Kosztelny Martin byl začzal tuže Czestu od zrjlla na hor sprawovati mezy tjm wssak dogducze po Skolu Evangeliczku, potom od djla takoweho prestal, any wjczeg za sweho Richtarstwa nicz wjczeg otom nepečzowal.

Pod tjmto Richtarem tohože Roku 15-ho Martiusa prisla nadrasska na penjze, takže zlaty na 4. grosse prissel.

1812, dnye 13-ho Jan. 1. Tak okolo pol Stwrteg Hodyini po poledny wissel Ohen w dolnjm Konczi na Hornem Rade od žida Flesch Jakuba pre trhlo sa ale na Sassko Janowem Stawenj (na ten čzas bjwsse meskym Richtarom) w gakoweg prjhode Stiri zbywki zhoreli. A na tento spusob potem tato smutna prjhoda byla skončzena.

dnye 12. Mar. A. C. 2. Za Richtarstwj tohoto Sassko Jana druhy krat strhel sa Ohen w dolnjm Konczi na samem dolnjm Rade u Drahossow — Wgakoweg žalostneg prjhode gedine Dum Drahossowczow we welikeg Obrane w popel byl obraczenj. Prihoda tato stala sa hnedky zmrksse.

dnye 24. Febr. 3. Pod Richtarstwjm oznameneho Sassko Jana — wpritomnosti pak na ten Čzas Uradskych Meliss Pawla Benczy Imricha, Kosztelny Martina, Gyurkovits Steffana, Kriho Jana, Rechtoris Steffana, Rajnohu Joseffa dal sa zapisati za Suseda tohoto nasseho Mestečzka žid Markus Kuhn — ginačz rečzenj Brajdlak, Na doswedčzenj tohoto ay Mezy Urad položil R. flnos 6. x.

4. Za Richtarstwj tohoto Sassko Jana welika drahota Obila stala se takže M. P. Režj w ten Čzas kosstuwala na Brezoweg na Banco Czedulach zlatjch 48 ay potom byla na Kratcze za Padyesat zlatjch gako až ay po ginych Widgekoch.

dnye 7-ho 8-bra A. C. 5. podobne pod Richtarem tjmto Sassko Janem giž tretjkrat wissel strassliwy Ohen w dolnjm Konczi na dolnem Rade od Michala Drahossech — Ktery Rád od 11-teg hodini pred polednom až do poldruheg po poledni w Ohni we welikem wetre na po[illegible] gest obraczenj. Wtegto smutneg prihode zbjwek na zkazu wissljch čzita sa Nro 62. Stodol Nro 12. Koop Sena za samu Reku na doln Lukach položenjch Nro 5. Mezy ginjm y to sa doklada, že w tomto sstyesti ze Susedu nebyl žaden tak zubožen — gako w Ondrissech dw pozustale Djewčzencze: ponyewadž ty Nebožatka gako dobre byli

Digitized by Google

swogjch giž zemreljch Rodičzu opatrene a zanechane, tak Grutowne ó wssecko gsou prinesene.

812. Hnedky ze začzatku Opatrneho Muže Gavoru Martina Richtarstwj u Martinatow, sami Gazdowe skrz neopatrnost a pritom ay Neporadna Palenskeho Korhelowána, Stodolu z Fajky podpalili: w gakoweg prjhode zboží namlatene, nawjte, ano už ay s Čzastky w Medroch ponasipane, o wssecko prissli. A podla tohoto máme sa učziti, strjzliwosti, opatrnosti: Nebo když sa sami budyeme od wsseczkeho zleho wistrihati, y P. Bůh nás wistrihne.

podruhe pod tjmto Richtarem zwjš doloženjm Potentia Franczuska na proti Dworu Ruskemu tak dalecze walčzila, že aj do Ruskeg wrazila, ano mnohe blizko Petersburgu hlawnjho mesta Ruskeho Excursie rozličzne začzala dyelati. Mezy tjm ale to wssecko nicz Franczusum neprospelo: ponyewadž tak se zmocznili Rusowé nad Franczuzi, že takmer Czela Armada Franczuska asy ze 600.000 Tysjcz Mužu walečznych zaležegjczj na Spatu yest uwedyena: nebo až ze sta geden pri živote zustal. Pri tom Kassu, Archiwum Czisarske, Machini wogenske slowem wssecky pristroge walečzne Franczusowe w Rusjch utratili. A Rusowe slawne nad nimi zwitezili.

potretj. Když Franczusowe y delej Europu nepokogiti načzinali, neprestawagjcz na tem, czo byli sobe podmanili, a Panmi se nadewssecko w Rimskem Czisarstwj stáli, Potentiae — gakožto Ruska, Rakuska, Prajska, Sweczka, a gine mnohe w tu Smluwu nebossto zgednoczenj mezy sebu učzinjcz, že wssecku Sylu na proti Franczusum powstali, atak udatne, zmužile a slawne walčzili, že Franczuzuw až za Reinu wodu prehnali a sycze 28. 8-bra & subsequis diebus wetssj a wetssj porassky nad Franczuzi čzinili.

dnye 1. Mar. 813. po Stwrte pod Richtarem tjmto w hornjm Konczi po wisse Ringu, znikel ohen strassliwj na hornem Rade gako Welbowe bjwagu. W gakowem nesstestj na gedno osemnast Gazdow Stawena Wrchy do Dimu wissli, ostatnjch mnohych Gazdu Strechy weliku Skodu sa roztrhali atak tegto Skaze skrz mnohu obranu Lidu zbehnuteho učzinil sa konecz.

po pate, podtjmto Richtarem negen dwogi rekrutatia byla wibawena, ale ay ze stranky mestečzka musel byti Huszar na koni — tak rečzenj Welita (nebo wsseczj Huszari z kragine wistawenj sluli Welites) dani, gakowy Huszar prissel mezy Welites 82 Regementu Kynmayer.

po Seste y to sa doklada pod Richtarem tjmto na Kratcze a sycze:

Pet rán dopustil Bůh roku Tisyczyho,
Osmisteho nadto, take trinaczteho
Na bezbožne Syny, by se warowali
Zleho a nad Hrichy, Slzy wylewali.

1., Hausenky Strom zsnedli, owoce nemame

Digitized by Google

2., Missi pole zsekli, Chlebjčka žadame,
3., Woda na tisycze lidj potopila
Osady sebrala Lichwu umorila
4., Žjrka ktomu na wsse Strany pustossila
5., Wogna take mnoho zleho spusobila.

Po sedme y to sa k buduczj Pamatcze doklada že tento Richtar Martin Gavora ze sweg usilownosti dal we Wandarskeg obecznu Tyehelnu wistawiti. Ale bez chosna; ponyewadž Tyehler nerozumnj dve pecze wjpaljcze wssecka Tyehla byla na nicz, czo wjdjcze ten Tyehler zutekal na Myjawu. Pričzini tegto Skaze počzitagu sa obzlast wtom rocze gednostegne prssky.

Roku 1823-ho Za Richtara Opatrneho Muže Štefana Michalka, Placsko Martina, Zavodny Pavla, Stefana Bzducha Stefana Maczeczky prisažnich, pri Hustem Snohu, wisse a niže Borowiny tento preddočteny Urad dal, Jedlowe a Brezowe Semeno z owsziu zmichane, gako ay w Bradle spred wis menowanjm Meskim Richtarom, tehož gedloweho Semena na 300 Stromku z Notariusom ten čsas Meskim Pawel Csiszmanszkym m. p. zasadil.

Digitized by Google

Púchovské starožitnosti. [1])

Dľa nemeckého rukopisu baróna Emila Hoeninga O Caroll-a.

Podáva *A. Halaša.*

(Dokončenie.)

Za tým nasledujú krajové výrobky rimanského pôvodu s rozmanito vrezávanými, čiarkovými, bodkovými a štvoruhelníkovými okrasami. (Viď Sborník IX. str. 38., obrazec 28. v druhom rade bež. č. 10—13. a obrazec 30. č. I. 1—11.) Keramika táto je zväčša a súčasne maľovaná pruhami zelenými, šedivými, alebo čiernymi a do týchto maľovaných pruhov vrezané sú ornamenty.

Z keramiky ozdobenej neobyčajnými tlačenými ornamentami je slabý výber. Na obrázci 30 II. bež. č. 1—4. vykreslené sú z nej štyri vzory vo väčších zlomkoch, z ktorých č. 1. má podobu čaše, stlačenej do formy tekvice. Zvlášte pekné čo do materiálu i spracovania sú zlomky čaší č. 3. a 4., prvšia barvy tmavošedej, poslednejšia tmavočervenej. Tieto zlomky najdené boly asi 35. cm. v zemi.

Z ornamentiky vtlačenej vyzdvihujem vzory na obrázci 29. v treťom rade č. 12—18., na ktorých vidno ornamenty krivasté, homôlkovaté a krížo-krážovaté, pozostávajúce alebo z malých štvorcov (č. 12. 16. 17.), alebo z bodov (č. 13. 14. 15.). Dra Karola Voss-a, z Berlína, zaujímaly tieto črepy zvlášte. Dľa jeho mienky sú to týpy longobardské. Štvorcové okrasy sú zreteľnejšie; bodkové naproti tomu také jemné, že ich ťažko spozorovať.

Na obrázci 30. III. bež. č. 1. viesť tlačený ornament podobný ornamentu na obrázci 28. v prvom rade č. 2. a 3. — Taktiež bež. III, č. 2. na obrázci 30 napodobňuje vtlačenia nechtom. Materiál tejto nádoby je cele odchodný, šedý, tvrdý a pochádza čo do vyhladenia a spracovania z časov rimanských. — Z nádob č. 3—5. našly sa tiež len zlomky, ktoré nebolo možno pospájať. Z toho istého času pochádzajú aj zvláštne okrajkové ozdoby čaší a menších popolníc, nakreslených na obrázci 30. pod bež. III. č. 6—12.

Maľovaná keramika prichodí jedine s pruhami vôkol spodnej časte. nádoby; s figúrami maľovanými vôbec nie. Tieto pruhy sú tmavočervené,

[1]) Viď Sborník MSS. roč. IX. str. 35.

Digitized by Google

čierne, abo šedé a nádoby, opatrené touto maľbou, sú všetko na kruhu robené z jemnej, dobre vypálenej hliny; ich základná farba vo vypálenom

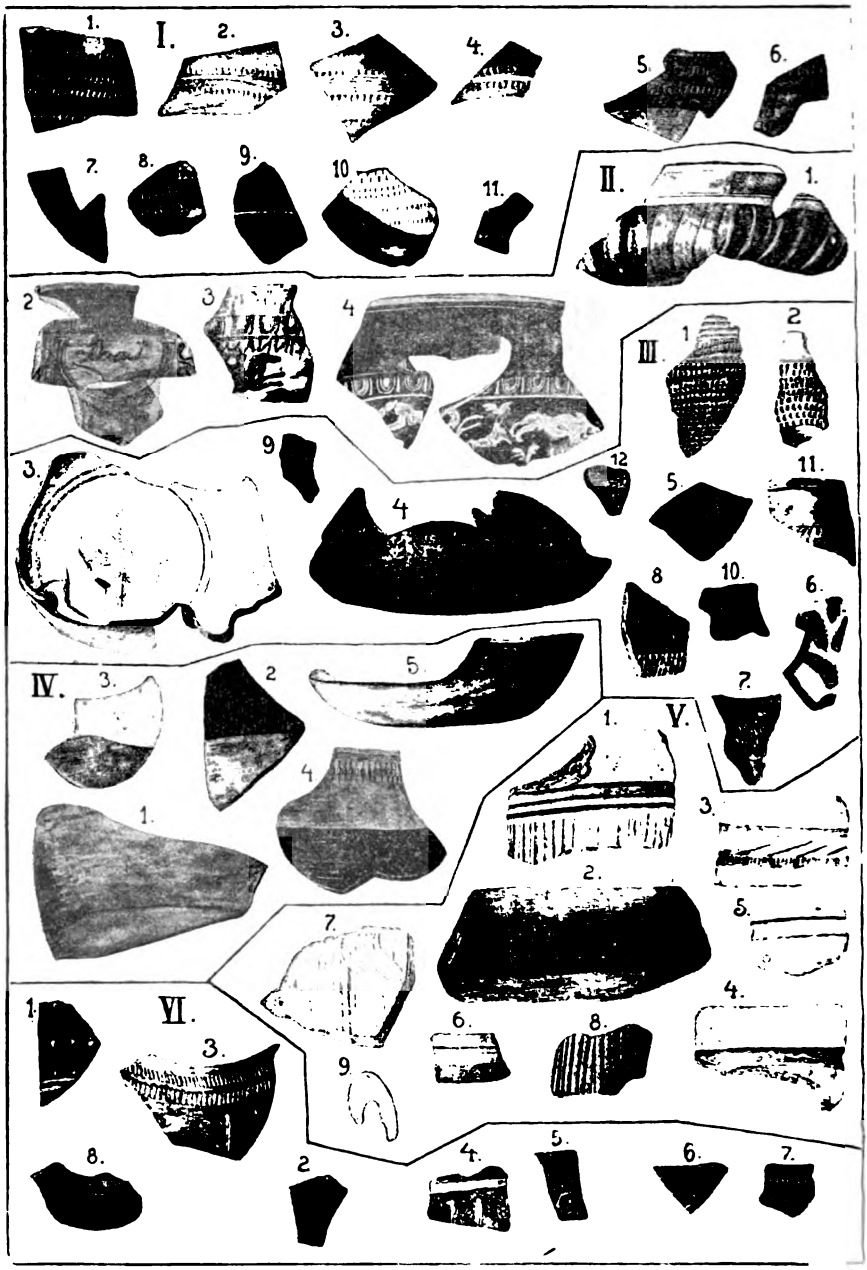

Obr. 30.

stave je žltkavá, abo červenkavo-biela. (Terracota. Viď obrazec : t. IV. bež. 1—5.)

Digitized by Google

Našly sa aj pozostatky grafitovej keramiky, ktorej účel — až na úplne prepálené panvice na roztápanie — mi je neznámy. Črepy veľkých nádob poukazujú na pečlivé zhotovenie; sú vypuklo ornamentované a jednotnej formy. — Menšie nádoby prichodia s jemne vtlačenými ozdobami, aké by ku cieľom roztápania sotva boli hotovili. — Všetky tieto nádoby nie sú grafitom barvené, ale z čistého grafitu zhotovené. Väčšina z nich má pod horným okrajkom diery a síce dve asi 5. mm. veľké, jednu pri druhej; pravdepodobne bola cez ne pretiahnutá šnúra cieľom

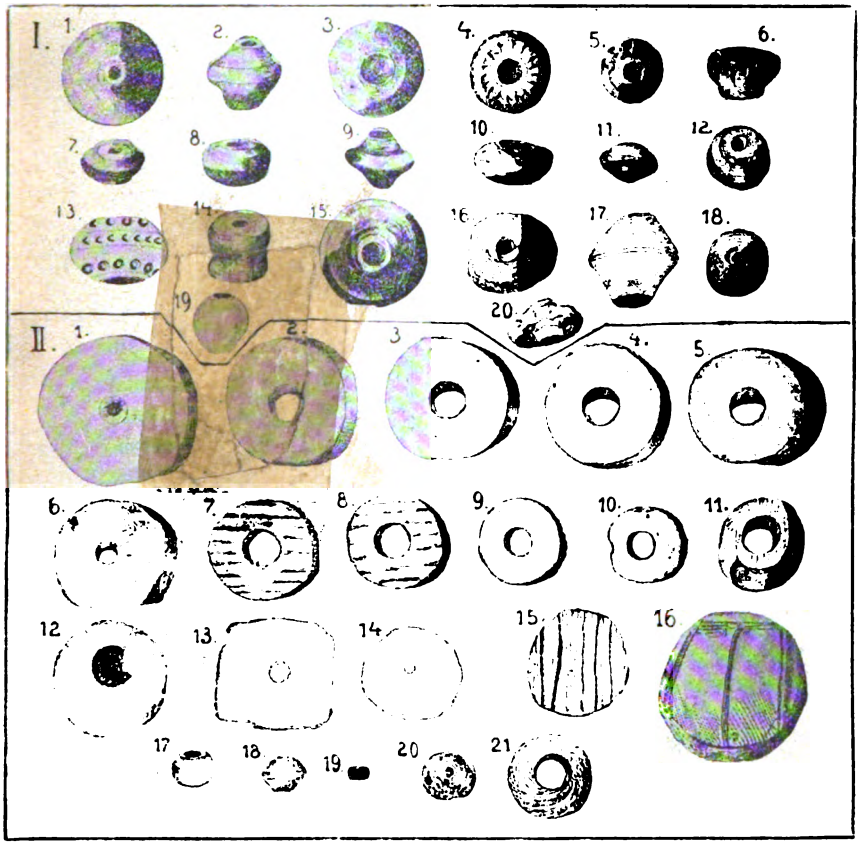

Obr. 31.

zavesenia nádoby. Zdnuká sú nádoby úplne čisté, bez akéhokoľvek obsahu i bez popola. Na ukázku z nich podávam na obrázci 30. V. bež. č. 1—9.

Nádoby na obrázci 30. VI. bež. č. 1—8. sú vtlačenými ozdobami opat ené, pečlive na kruhu zhotovené, tenké, z jemne spracovanej hliny a dobre v pálené. Č. 1 - 2. zdá sa byť medenou farbou bronzované; farba prec ádza z medenej do pozlátistej; č. 3. je čierno-šedej, lesklej; č. 4. č rno-hnedej; č. 5—8. medeno-hnedej farby. Na č. 5. prichodí aj podoba l dkovy a pravdepodobne aj na č. 6.

Digitized by Google

IX.

Na obrázci 31. I. vyobrazených je 20. rozličných kusov *preslenov,* medzi ktorými prichodia len tri (č. 4. 6. 13.) ornamentované. Najprímitívnejšieho druhu je č. 20.

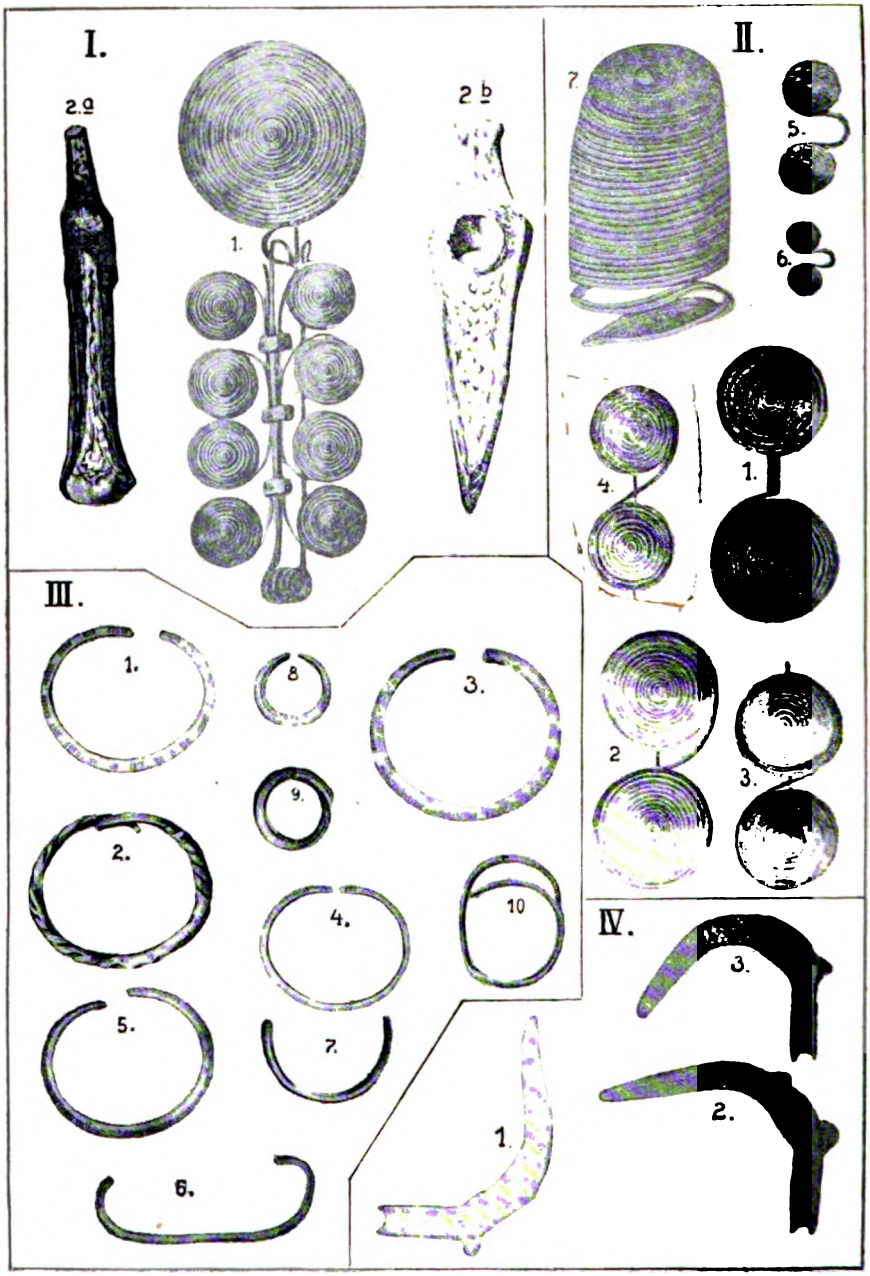

Obr. 32.

Digitized by Google

Na obrázci 31. II. bež. č. 1—12. sú takrečené *rybárske prstene,* ktoré slúžily udajne ku obťaženiu rybárskych sietí. Našlo sa v celku 22. kusov, medzi nimi 13. z grafitu. Č. 12. je jediný, opatrený jemnočiarkovanou ozdobou papršlekovej formy. Na jednej strane je 17., na druhej 9. čiar. — Pásikované prstene, ako č. 7. 8. a ešte iné, zdajú sa byť zhotovené zo zlomkov grafitových nádob; práve tak i bež. č. 15. je pre podobný prsteň určené. — Č. 13. a 14. sú predierkované kusy hliny, tiež k účelu podobných prsteňov. Č. 16. je črep z pálenej hliny so zvláštnou kresbou; no nezdá sa byť čiastkou bývalej nádoby.

Č. 17—19. sú okrasové *perly* hlinené, z ktorých č. 19. je ornamentovaná a tak sa zdá, emailovaná modro abo zeleno.

Č. 20. je tmavomodrý sklený *gombík* z riedkeho, lomivého skla.

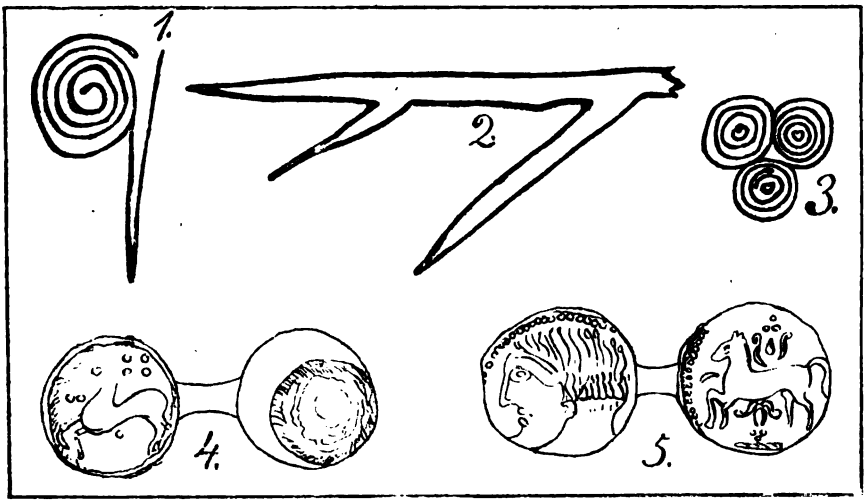

Obr. 33.

Č. 21. je sklenný *prsteň,* žlto (sirkou?) a čierno (čiernym jantárom?) emailovaný.

Uvedené tu opisy či nádob, potažne keramiky, či iných nájdených z hliny a grafitu zhotovených predmetov, v prítomnom pojednaní nie sú naskrze vyčerpané. Snaha smerovala jedine k tomu: čo najskorej podať stručný, prehľadný obraz púchovských nálezov, ponevádž bez toho — keďže ďalšie skúmania menovite v bezprostrednom súsedstve skaly ku značnejším výsledkom oprávňujú — pozdejšími pojednaniami o nálezoch tu uvedené opisy primerané doplnené budú.

X.

Pozostáva mi ešte spomenúť o nálezoch *bronzových.* (Obrazec 32.) Netrúfam si tvrdiť, že zostane mojou domnienkou, že totižto bronzovej industrii a menovite zo staršej doby, slúžila za základ *industria*

Digitized by Google

drevená, z ktorej nemáme žiadnych pozostatkov a ktorú možno dokazovať len poťahom na potreby dnes žijúcich divých národov.[1])

Odlomme ku pr. dlhší kus tŕňa aj s kôrou; táto zvinie sa ihneď do skrútky (špirále) a dostaneme jednoduchú fibulu so špirálou. (Obrazec 33. bež. č. 1.) Alebo keď pri kúsku tŕňa podoby obr. 33. bež. č. 2. konec oboch konárikov spojíme, dostaneme tiež fibulu a síce podoby ochrannej ihlice.

Špirále na ramená, nohy, prsty, v najstarších časov, kým ich ešte nehotovili z remeňa, hotovené boly zo stromového lyka. A sponky z bronzu, s ich rovným pásikovaním, či nepodobajú sa tým, ktoré utvoríme, keď zohneme kus trste, kde sa pásikovanie ihneď samo od seba ustrojí?

Takmer by som bol cele pominul *industriu medenú*, lebo v prítomnom nálezisku representovaná je len dvoma predmetami a síce sekerou a náramkovou sponkou. (Obrazec 32. bež. č. I. 2. a III. bež. č. 6.) Sekera bola najdená hneď nad žltou hlinou, spolu s kamenným kladivom, do poly zlomeným; náramok v tej istej hĺbke dakoľko krokov ďalej. — Na náramku vidno cele podobné pásikovanie, ako na bronzovej sponke, ale ho ťažko rozoznať, lebo náramok akiste bol silnému ohňu vystavený.

Na jednom mieste, blízko hlavnej skaly, v hĺbke 1·5 m., cele neočakávane prišiel som na 0·5 m. silnú vrstvu čistého, potočného piesku, akého prípadu som dosiaľ pri tunajších výskumoch nemal. Hneď mi napadlo, že piesok tento bol dovezený k istému určitému cieľu, čo sa aj dokázalo. Po opatrnom odstránení piesku prišiel som na dve bronzové fibule, každú s deviatimi skrútkami; jedna bola 37·5 cm., druhá 35·5 cm. dlhá, obe úplne zachované v piesku. (Obrazec 32. I. č. 1.) Patrne boly tu schované; lebo o prípadnom hrobe nebolo znaku ani pri hlbšom kopaní.

Asi na meter ďalej, ale ešte vždy v piesku — ačpráve tu už viacej s hlinou a vápenným kamením smiešano — našly sa ešte štyri fibule s dvoma skrútkami a dvoma takrečenými okuliarmi. Poslednejšie držal som za súčasníkov veľkej fibule, kdežto fibula s dvoma skrútkami bola staršia.

Podobne našly sa na tomto mieste, avšak pojedine, pri urnách zväčša zlámaných:

a) dve náramkové skrútky (obrazec 32. II. č. 7.);
b) 13 kusov sponiek (obrazec 32. III.) čísla 1. sedem kusov, pri ktorýsh čiarkové ornamenty veľmi rozmanite boly podelené dľa akovosti čiarok; — čísla 2. tri kusy; — čísla 5. tri kusy, pri ktorých medzi oddelenými čiarkovými ornamentami nachodil sa za každým jeden listový ornament;
c) č. 7. polokruhový predmet bez okrasy; nezdá sa byť zlomenou sponou lebo konce sú hladké;
d) č. 8. prsteň, ukazujúci na širšej ploche, zdanlive a či naozaj (— riešiť sa neopovážim —) písmeny;

[1]) Viď dielo Henrika M. Stanley-a: »V *najtemnejšej Afrike*« I. sv. str. 2.

Digitized by Google

e) č. 9. prsteň, ktorého konce zachádzajú jeden za druhý; podobá sa obrúčke ku noseniu kľúčov;
f) č. 10. zdá sa byť zahnutá sponka;
g) obrazec 32. IV. č. 1. srp, s hladkým rezom; č. 2. srp so zúbkami;
h) obrazec 25. č. 44. okutie skryňky; č. 45. zlomok so skrútkou; č. 46. dutý predmet urnový, pre ozdobu alebo nádobka pre voňavky; č. 47. udica; č. 48. a 49. fibule; č, 50. navliekačka na stužky abo remence; č. 51. veľký prsteň s ôsmymi trojlistovými výrostkami; č. 52. malý predmet, ako by rameno vážky.

Okrem nájdených foriem ešte viacej v topení nezdarené bronzy (ako ku pr. obrazec 25. č. 29.) dokazujú, že bronzy boly tu na mieste aspoň čiastočne liate; lebo ináčej sotva by toľko pokazených predmetov boly z inokadiaľ donášaly.

Dotyčne pohrobišťa všetky príznaky poukazovaly na to, že sa nachodí na poliach na obr. č. 3. str. 11. pod I. II. III. označených. (Viď. Sborník VIII., obr. 32. III.) Po krátkom skúmaní moje predpokladanie dokázalo sa byť pravdivým; našiel som popolnicu tretieho systému so všetkými prídavkami, ako sú na str. 111—113. Sborníka IX. opísané. Okolo popolnice našlo sa 18. bronzových sponiek a síce: na obrázci 32. č. 1. päť kusov; č. 2. dva; č. 3. deväť; č. 4. dva kusy; potom jeden srp (IV. č. 3.) — Bohužiaľ pre neústupnosť majiteľa pozemku nemohol som pokračovať v kopaní na tomto mieste.

Z *drahokamov* našla sa na mieste (viď obrazec 3. pod bodom 5. Sborník VIII. str. 10.) jedine zlatá okrasa (obrazec 33. č. 3.)

Z *mincí* č. 4. strieborná, dobre zachovaná zo starých barbarských časov; č. 5. podobná z pozdejších barbarských časov; — peniaz trojanský, strieborný; aversne: poprsie s kolopisom; hadriánsky bronzový s patinou, avers: poprsie s kolopisom; — Avrelius-Diocletianov, bronzový; avers: poprsie s kolopisom, rev. stojaci vojak, tlačiaci druhého u hlavy k zemi; kolopis patinou zkazený; — Flavius-Valentiniavov, strieborný, aver. poprsie s kolopisom, rev. chrám Junonin; kolopis nečitateľný.

Týmto končím zprávu o mojich púchovských výskumoch, ktoré v malom objeme obsahujú veľké časodoby. Na malom priestore zeme krystallisovaly sa tu periody ľudskej kultúry; Púchovská skala a jej okolie boly od pradoby hlavne z príčiny bohatého zverolovu obývané ľudmi z časov potopy, najstaršej kamennej doby, podávajúc ruku človeku všej a najnovšej doby kamennej. — Ten istý kremeň, ktorý sa našiel hlinenom nánese (löss), doplňuje nástroje pozdejších obyvateľov; pomé zuby a kosti nájdené v nánese, prichodia v hlinených vrstvách už mi blízkych pôde kultúrnej.

Pozdejšie stala sa Púchovská skala aj strategicky dôležitou; okolo ¡ tisly sa národy a kmeny od východu a západu, od juhu i od severu,

Digitized by Google

o čom svedčí v prvom rade nápadná rozmanitosť keramiky, ktorej opis v tomto nepatrnom pojednaní naskrze nenie úplný a vyčerpaný. Rumy hradu kráľa Žigmonda v Púchove — ktorý na žiadnom inom mieste nemožno hľadať, ako výlučne na mieste mojich výskumov — pravdepodobne v dobe husitských válok, odohravších sa hlavne v tomto kraji, pokryly pole výskumov a železné kanónové gule, spomenuté medzi prvými nálezmi, polámané kosy atď. boly zaiste svedkami zničenia poslednej bašty a jej okolia. — V pokojnejších časoch, keď skrývajúci sa obyvatelia vrátili sa zo svojich úkrytov, povstalo Púchovo na rovine, kde aj teraz stojí, ačpráve o tom žiadneho písomného dokumentu niet, no svedčí o tom tradícia obyvateľstva.

Dodatok.

Povesť o Púchovskej skale u ľudu je nasledovná.

Skala skrýva v hĺbke svojej poklad. V noci zo Zeleného štvrtku na Veľký piatok otvorí sa skala v známej hodine duchov a počas tejto hodiny možno sa dostať k pokladu. — Jedna žena s nemluvniatkom na lone zostúpila o polnoci určeného času do priestoru, kde je skrytý poklad a prekvapená leskom kovov a metallov stála dlho nepohnute, nevediac, kde má začať brať. Konečne položila dieťa na zem, nakladala do plachty, čo len bola vstave. V tom začalo skalami dunieť; naľakaná nechala všetko tak a ponáhľala sa von, zabudnúc aj dieťa. V okamžení zatvorila sa skala za ňou. Skormútená čakala celý rok, kým zase prišiel čas, kde možno sostúpiť dolu. Úbohá ponáhľala sa predovšetkým k miestu, kde položila dieťa pred rokom. Dieťa usmieva sa jej v ústrety, žije, nič nezmenilo sa pri ňom, ani priestor nezmenil tvárnosť svoju. Vyniesla predovšetkým dieťa von, aby sa mu nič nestalo a vrátila sa nazpäť k pokladu. Avšak zdržala sa tam pridlho, skala nad ňou sa zatvorila a nikdy nikto ju viacej nevidel. — Dieťa našli na druhý deň pastieri na poli.

Táto povesť zvečnená je aj v básni: *Púchovská skala.* Povesť ľudu považského od Janka Matúšku. Almanach Nitra 1843.

Digitized by Google

Pôvodná tónová stupnica Ľ. Vansova.

Z pozostalých rukopisov † *Ľudevíta A. Reussa.*

Pod nápisom: „Piesne sokolov tatranských, složil pre piano a spev Ľudevít Vansa v Prahe", vyšiel sošit I-vý, v ktorom sa nachodí i nápev na dumu: Hoj, traja sokoli. Ľ. Vansa bol vzdelaný akademický hudboumelec a sotva svoj kurs dokončil, napísal tento labutin spev a v svojom mladom veku, bohužiaľ, i odomrel. Tento pád citlive sa dotkol národa, umelectva, ale i rodiny; a predmenovaný spev, ako pamiatku tohoto talentovaného umelca, s pietou si pripomíname.

Nápev dumy: „Hoj, traja sokoli" je fenomenom v hudobnom svete preto, že vyjadruje najbolestnejší cit raneného srdca, ktorý hudba vyslovíť zná. Čo sa toniny, vlastne stupnice, týka, je útvaru neobyčajného, modernej theorii neznámeho, von z oboru i antických škál padajúceho. A keď i nápev v modernom A moll rúchu sa predstavuje, to je len povrchné, z ktorého keď sa vyzlečie, v pravom svetle a ozdobe sa predstaví. [1])

Aby toto všetko sa dokázalo, celý tento článok venujeme rozboru samého nápevu; aby ale predmet tým jasnejším sa stal, tuná sa reprodukuje:

Nápev dumky: Hoj, traja sokoli.

Nápev:	E	E	E	C	H	A	H	E	E	E	C	H	A	H	
Sympat. čísla:	45	45	45	35	135	15	135	45	45	45	35	135	15	135	
				9							9				
Pomer tónov:	1	:	1	:	1	28	:	27	9	:	4	9	:	14	9	:	8	:	9
			9	:	14	9	:	8	:	9	1	:	1	:	1	28	:	27	

A	A	A	E	Dis	C	H	c	D	c	H	C	A	Gis	A					
15	15	15	:	45	21	35	135	(35)	5	(35)	135	35	15	225	15				
					9							9		7					
3		2	:	3	6	:	5	27	:	(28)	8	:	(7)	7	:	5	3	:	
1	:	1	:	1	15	:	14	28	:	27	7	:	8	28	:	27	:	28	16	:	15	:	16

[1] I iné národné spevy, ako: Ach, Bože môj, — Hájiček zelený, — V širom poli atď. majú tejto povahy stupnicu, ale žiadna nenie tak rýdza a bezúhonná, ako Vansova.

Digitized by Google

D	c	H	E	A	Gis	A	H	E	E	Fis	Gis	A
5	(35)	135	45	15	225	15	135	45	45	25	225	15
					7						7	
8 : 7		3 : 4	16 : 15 : 16				3 : 4		9 : 10		15 : 16	
28 : 27		3 : 2	8 : 9				1 : 1		8 : 9			

Tuná predbežne vypísané sú i sympatické otrasočísla, ktoré v tonike A = 15 v oprávnenom (jednoduchom) pomere stoja. — Pomer čísel ale ukazuje, ako jedno číslo k druhému sa má. Na pr. C 35 : H 135, deleno po 5, = C 7 : H 27; ponevač ale H je nižšie ako C, teda pomer bude: 28 C : 27 H.

Rozbor samého nápevu záleží v tom:

1. Že sa z nápevu vypíšu jednotlivé tóny a hneď sa i znakmi stupnice označia. Keď teda v hore udanom nápeve A predstavuje prímu, tak sa táto *osem*-tónová stupnica vykáže:

A	H	C	D	Dis	E	Fis	Gis
I	II	m 3	IV	m 5	V	VI	VII

2. Ako každá normálna (pravidelná) stupnica, tak i táto dá sa previesť *na tri* kmenové moll akkordy, a síce na:

I	m 3	V,	II	IV	VI	a	VII	II	m 5
A	— C —	E	H	D	Fis		Gis	H	Dis,

ktorými (praktiční umelci) jednotlivé tóny nápevu (pomocou prevratu, septimami a sekundami) nápev harmonisujú. Tieto tri kmenové akkordy sú teda základ stupnice tesno zavretý, tak že z nich ani jeden tón sa vyhodiť alebo pribrať, bez narušenia jednoty, nesmie. Tieto tri kmenové akkordy tvoria organický celok tonikou oprávnených tónov. Heterogenné tóny netrpí.

3. Na čele týchto troch akkordov stojí tonika (ako matka medzi deťmi) tuná A, ktorá len *sympatické* tóny za svoje uznáva, iné netrpí a a predstavuje rodinu.

4. V týchto troch kmenových akkordoch opäť má každý hlavný tón, ktorý sa kmenového akkordu *primou* nazýva, a takáto prima sama repräsentuje kmenový akkord. Takéto kmenové primy v hore udaných akkordoch (I m 3 V — II IV VI — VII II m 5) sú tieto a takto sa píšu:

Primy kmenových akkordov: (I + II + VII).

(Z týchto primov, ako repräsentantov, samo sebou sa rozumeje, opäť kmenové akkordy a z kmenových akkordov stupnica sa vyvinuje.)

5. Nezbýva nám iného znať pri týchto kmenových primách len v akom *číslovom pomere* stoja? — Na ktorú otázku akustika rozhodne odpovedať, že keď prvý člen I-ma číslom 2 sa označí, II bude 9, VII bude 15 značiť. Teda: I : II : VII = 2 : 9 : 15.

Tento resultát: 2 : 9 : 15 nazýva sa *typusom* (lebo stály a ne

Digitized by Google

menený zostáva). Týmto typusom označuje sa stupnica Vansova, lebo čísla premeňujú sa na kmenové primy (I : II : VII), z prím sa vyvinujú kmenové akkordy (I m 3 V — II IV VI — VII II m 5), a z kmenových akkordov sostavuje sa stupnica: I II m 3 IV m 5 V VI VII, v ktorej je písaný nápev: Hoj, traja sokoli.

Keď týmto spôsobom Vansova stupnica je prevedená na jednoduchý typus: 2 : 9 : 15, nezbýva nám iné ako to dokázať, že ona *von z oboru* dosavádnych systémov hudobných leží, t. j. že je nie ani antická *äolická,* ani moderná *moll škála.* Že ona leží v novom, dosaváď neznámom systéme.

Aby sa tomuto dôležitému tvrdeniu náležite porozumelo, potreba vyhľadáva, aby — keď i obšírnejšie — sa ukázalo: na akom *základe* vyvinulo sa šesť antických škál? Na čo odpoveď, že šesť antických škál z typusu 2 : 3 : 9 (ako najjednoduchejšieho) sa tak vyvinulo, že sa tieto čísla postupne takto primou označily:

A typus.	B typus.	C typus.
I	I	I
2 : 3 : 9	2 : 3 : 9	2 : 3 : 9

Na znaky stupnice prevedené (v Zákl. prav. str. 27)

I : V : II IV : I : V m 7 : IV : I.

Každý znak stupnice ale predstavuje primu kmenovéhô akkordu (ako sa to hore vyššie vysvetľovalo), z ktorej dur alebo moll akkord sa vyvinuje, čiže postavuje. Nasledovne:

A typus dá dur akkordy: I III V — V VII II — II m 5 VI = lydická škála;
„ „ moll „ I m 3 V — V m 7 II — II IV VI = dorická „
B „ „ dur „ I III V — IV VI I — V VII II = jonická „
„ „ moll „ I m 3 — IV m 6 I — V m 7 II = äolická „
C „ „ dur „ I III V — IV VI I — m 7 II IV = myxolyd. „
„ „ moll „ I m 3 V — IV m 6 I — m 7 m 2 IV = frygická „

Teda z typusu 2 : 3 : 9 vyvinula sa škála lydická a dorická;

„ „ 2 : 3 : 9 „ „ „ jonická a äolická, a

„ „ 2 : 3 : 9 „ „ „ mixolydická a frygická.

Viac alebo menej škál nemôže byť.

Toto je jasná a zreteľná theoria antických škál, z ktorej prevzatá je do modernej hudby len škála jonická ako dur a äolická ako moll. Obe sú len napodobnené a nemajú žiadneho positívneho základu, čo potvrdzuje i Ján Nep. Škroup (Škola hudební, str. 22): „Stavba měkké škály nemá žádného přirozeného základu, a jest pouhý výmysl libé vůle lidské.“ Preto na modernú škálu moll ani reflektovať sa nebude. —

Keď už tieto dva typusy 2 : 3 : 9 antických škál s typusom Vansovej stupnice: 2 : 9 : 15 sa porovnajú, teda nemôžu sa identifikovať, ani ich

Digitized by Google

pôvod nemôže sa do pochybnosti brať, lebo čísla to netrpia. Rozdiel medzitým ukazuje sa i v ich kmenových akkordoch, keď sa napíšu súbežne:

akkordy typusu 2 : 3 : 9: I m 3 V — IV m 6 I — V m 7 II (äol.);
„ „ 2 : 9 : 15: I m 3 V — II IV VI — VII II m 5 (Vansa).

Ale i v samých škálach:

Škála äolická: I II m 3 IV — V m 6 m 7 sedemtónová;
„ Vansova: I II m 3 IV m 5 V VI VII osemtónová.

Týmto je zreteľne číslami dokázané, že Vansova škála von z oboru antického i moderného systému hudobného leží, že je nie ani škála äolická, ani moll moderná, ale nová, pravidelne sostavená a samostatná.

Dá sa predpokladať, že pôvodca tohoto spevu podľa theorie modernej hudby pokračoval, v tom domnení, že i stupnica ta prináleží; a tak práve i Kolumbus v tom domnení i zomrel, že novú zem neobjavil, ale len cestu do Indie vynašiel, čo len pozdejšie sa vysvetlilo. — Vansa, tou scénou hrúzyplnou oduševnený, ktorá sa r. 1848 v Plešivci odohrávala, hľadal toninu a stupnicu, v ktorej by svoj bolestný cit vyslovil. Jemu úzky a tesný bol ten známy obor hudobného sveta; jeho loďka obrazotvornosti hrnula sa do cudzích, neznámych tónových ríš, pre zvuky, toniny nové, neobyčajné, ktoré by boly pre dumku „Hoj, traja sokoli“ najprimeranejšie. A v skutku, túto toninu v tejto neznámej ríši i našiel a výborne upotrebil.

Zvuky tohoto zahraničného, nového sveta sú neobyčajné. Ucho ľudské ich *čisto ladené* sotva slyšalo, i sám pôvodca len v duchu mohol ich slyšať. Aby teda i táto stránka nápevu náležite objasnená bola a ukázala sa možnosť dosaváď neslyšané čisté tóny sluchu slyšanými učiniť, vrátime sa k „novej theorii súzvuku na číslových pomeroch založenej“, ktorá ľahkým spôsobom návod nám poskytne tieto zakuklené tóny ako čisté predstaviť a ich krásu s úžasom i slyšať a obdivovať.

Na základe novej theorie dalo sa vyskúmať, že vo vyššie udanom nápeve (v. sám nápev) tonika A na čele stojí, toto pak A otrasočíslom 15 má byť zamenené. Keď teda A = 15, ľahko sa i iné čísla tónov vynajdú a vynajdené podľa akustických pravidiel ľahko na dĺžky struny obrátia a na $^1/_{10}$ čiastku millimetra vyrátajú a na samostrune čiarkou poznačia. Pri tomto tak prísnom pokračovaní o nejakej neshode a differencii ani reči nemôže byť. Tóny na samostrune budú znieť dokonale čisto, aké žiaden umelec a na žiadnom inom nástroji vylúdiť nie je v stave.

Keď teda A = 15 [1]) sa položí, ostatné tóny nasledujúce otrasočís obdržia:

[1]) Na miesto A = 15 možno i A = 5 položiť a podľa tejto toniky i ostat tóny poznačiť: A = 5, H = 15, C = 3, D = 27, Dis = 7, E = 15, Fis = 135 Gis = 75. Tonika táto ale pravú IV-tu nemá.

Digitized by Google

A	H	C	D	Dis	E	Fis	Gis
1	335	35	5	21	45	25	225
		9					

a týmito číslami i hore udaný nápev je opatrený. Pri pomere týchto čísel má sa šetriť, aby nepravý pomer v siedmom, ôsmom a deviatom takte vsutým (C) tónom sa odstranil, ako to i v nápeve naznačené. Ináče všetky tieto tóny tonike 15 sú sympatické, t. j. v jednoduchom pomere k nej stoja, a každý tón istou barvitosťou (koloritom) toniky sa honosí — v istom smysle ponášajú sa na ňu.

Dĺžky struny týchto tónov budú, keď A = 15 ako jednotka takto sa napíše: $A = {}^{15}/_{15}$, aby celá struna samostruna jednotku ($^1/_1$) predstavovala. Ostatné dĺžky v obecných zlomkoch na desatinné a na jednu oktávu sa prevedú týmto spôsobom.

Dĺžky struny.

A $^{15}/_{15}$	H $^{120}/_{135}$	*C $^{30}/_{35}$	alebo: $^{15}/_{18}$	D $^{15}/_{20}$	Dis $^{15}/_{21}$
1.000	0.8888	0.85714	0.8333	0.7500	0.71428
E $^{30}/_{45}$	Fis $^{15}/_{25}$	Gis $^{15}/_{28}$	alebo: *$^{120}/_{225}$		
0.6666	0.6000	0.5358	0.5333		

Tóny, hviezdičkou (*) opatrené, sú výpomocné, *poltóny* zvané, a tak sympatické tonike, ako iné, teda homogenné.

Vyznačenie týchto dĺžok prevedie sa na monochorde tak, keď struna (asi 80 cm. dlhá) podelí sa ako meter na deci-, centi- a millimetry Jestliže sa teda tón C má vyznačiť, odčíta sa: 8 decimetrov, 5 centim. a $7^1/_{10}$ millimetrov a tento bod poznačí sa jemnou čiarou. Potom pod strunu vloží sa podložka a struna, jemne udretá, vydá čistý (netemperovaný, nie falošný) C tón. Podľa takto prísne vyznačených a do otrasu privedených dĺžok možno i iné nástroje ladiť, aby nápev bez namáhania mohol byť prehratý.

Že tieto zvuky tohoto nápevu tak dojímavé pre nepredpojatého pozorovateľa budú, že takú presnosť tónov sotva niekdy slyšal: taký úsudok očakáva i spisovateľ.

Medzitým z tohoto rozboru nápevu nasleduje, že dosavádna nauka hudby je nedostatočná, lebo (ako hore vyššie poukázané), len na typus 2 : 3 : 9 sa obmedzuje, kdežto vyše udaný nápev korrektne z typusu 2 : 9 : 15 je vyvinutý. Takéto ale nové typusy zvlášte v národných spevoch sú ukryté a to v nemalom počte. No i hudboznateľ, Štefan Barthalus,

odporúča novú stupnicu (z typusu: 15 : 3 : 7) pre maďarské nápevy atď. Pripomenúť pri tomto nutno, že každý typus (ako typus z gréckych škál) tri stupnice tvrdé a tri mäkké zná vykázať, podľa toho, ktoré číslo typusu

Digitized by Google

I-ou sa označí. Nasledovne typus nápevu: „Hoj, traja sokoli“ 2 : 9 : 15 takto primou označený:

I I I
2 : 9 : 15 2 : 9 : 15 2 : 9 : 15

a podľa primy i ostatné čísla, znaky stupnice opatrené budú:

I + II + VII m 7 + I + VI m 2 + m 3 + I
2 : 9 : 15 2 : 9 : 15 2 : 9 : 15.

Z typusu (I + II + VII) s III-ou vyvinie sa stupnica dur.
2 : 9 : 15 s m 3-ou stupnicou moll (Vansova).

Z typusu (m 7 + I + VI) s III-ou vyvinie sa stupnica dur.
2 : 9 : 15 s m 3-ou: moll.

Z typusu (m 2 + m 3 + I) s III-ou vyvinie sa stupnica dur.
2 : 9 : 15 s m 3-ou: moll.

Takéto však znaky stupnice, v závorke postavené, udávajú *primy* kmenového akkordu, podľa toho, ako naznačeno, s veľkou alebo malou terciou. Na pr. v závorke (VI) s veľkou terciou dá akkord: VI — m 2 — III O tom ale, ako sa ďalej s týmito stupnicami nakladá, číslami označujú a určuje sa, do ktorej toniny patria — pojednáva Nauka theorie hudobnej. (1903.)

Digitized by Google

Soznam živočíchov,

darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Andrejom Kmeťom.*

Sostavil MUDr. *Ján Petrikovich.*

(Pokrač. z roč. VIII., str. 81.)

Crustacea. — Kôrovce.

1. Pagurus orientalis. Einsiedler-Krebs.

Insecta. — Hmyzy.

Orthoptera. — Rovnokrýdle.

Homoptera. — Rovnakkrýdle.

a) Phasmidae.

1. Phasma chilense. (Stabheuschrecke.) Chile.
2. Archiphasma annulipes. Java.
3. Clitumnus annamensis. Annam.
4. Phryganistria nova spec.
5. Phryganistria n. sp. Oba druhy s Bornea, celkom nové vo vede a ešte nikde neopísané.

b) Locustidae.

6. Saga ephippigera. (Riesenheuschrecke.) Dva exempláre z Malej Asie.
7. Mecapoda elongata. Sumatra.

c) Mantidae.

8. Empusa fasciata. Dalmácia.
9. Blepharis mendica. Egypt.
10. Tenodera aridifolia. Japan.
11. „ „ ♂. Lombok. (Sunda.)
12. „ „ ♀. Japan.
13. „ „ ♂. Japan. Tsushima.
14. Hierodula occidentalis. D. S. W. Afrika.
15. „ robusta ♀. Annam.
16. Stagmatoptera praecaria. Scta. Katarina. Brasilia.
17. Polyspilota pustulata ♀. Usambara. D. O. Afrika.
18. Orthodera prasina, Viktoria. Australia.

Digitized by Google

19. Chiropacha dives. Togo. Záp. Afrika,
20. Creobotra elegans. Borneo.
21. Pseudomantis Haani. Tsushima, Japan.
22. Rhombodera basalis. Borneo.

Pisces. — Ryby.

1. Petrocephalus bane „Anuma".
2. Alestes Baremose „Wri", dva kusy.
3. Alestes nurse „Sardina".
4. Micralestes acutidens.
5. Hydrocyon Forskalii „Kelb el bahr", Weisserhund.
6. Barbus bynni „bynni". Nilbarbe.
7. Labeo niloticus „libis".
8. Clarias lazera „Armut".
9. Schilbe mystus „schil bayer".
10. Chrisichthys auratus „Abu Rial". Thalerfisch.
11. Synodontis Schal. „Schall". Panzerwels. Dva kusy.
12. Tilopia nilotica „Bolti".
13. Lates niloticus „Ischr". Grosser Nilbarsch.
14. Barilius niloticus. Tri kusy. — Všetkých 14 z rieky Nilu.
15. Exocoetus evolans. Flugfisch.
16. Chimaera monstrosa L. Seekatze. Nemecké more.
17. Scaphyrhynchus platyrhynchus. Raf. Sct. Louis. MO.
18. Ostracion, Kofferfisch. V. Afrika. Indický oceán.

Reptilia. — Plazy,

a) Serpentes. Hady.

1. Crotalus horridus. Cheroke Country. (NC. = Nord-Carolina.) Chrestýš, chrešťúň. (Klapperschlange.)

b) Saurii. Jašterice.

2. Chameleon Fischeri ♂. Usambra, D. O. Afrika.
3. Varanus bengalensis. N. O. India.
4. Varanus griseus. N. O. Afrika.

Mammalia. — Ssavce.

Cheiroptera. — Rukokrýdle.

1. Hipposideros. Východno-afrikánsky vampýr. Usambara.

Digitized by Google

Artikule,

vydané magistrátom baňsko-bystrickým ceche kováčsko-kolárskej r. 1617.

My Christoph Lőhner tohoto casu richtar, gakožto y ostatny v Radde prjsažnj tohoto kralovskeho slobodneho banskeho mesta Bistrice, gmenovite pak Johannes Lessl, Daniel Dankuss, Petrus Zigler, Johannes Schnell, Joachim Meno, Jonas Hannerman, Johann Šturm, Jacob Aisserler, Erasmus Schmauchler a Michall Nischko Dávame na známost, že pred nassy zhromaždeny Raddu mudri a opaterny muži, geho Yasnosti Cisarskeg handlou kovači, gakossto Balzer Gründl a Hans König v gmene ostatnich handlowskich a meskich kovačov a kolarov, gakossto Lorenca Rogelmeyera, Hainricha Epgla, Paula Rulla, Gregora Drechsslera, Hannss Glosa kolara, predstupili a nam ponižene, tak pismem gako ustne na znamost dali a predložili. Že ačkolvek pominulich časov slovutnj a opatrnj p. Richtar a Rada kovackemu a kolarskemu remeslu, na gegich mistrou pilne a ponižene requisitie v roku 1606, gim gegich remesla Cech a bratstvo držeti dovoleno, ktereho remesla gistie artikule, običzege a zviklosti v sobe obsahugici pod nassi mesku pečeti, aby totissto gmenovani Cech, ponevač v minulich uherskich buogov a valkach, ktere roku 1605 se znikli a trvali, takove gegich kovacke Artikule, ktere gim od nassich predchudcuv propugcene a vidane bili, vedle ginich gegich vecí zlámaneg cechovskeg Luodni preč vzane o ne prissli; nic meneg pak ku obdržený dobrich a chvalitebnich poradkuv a običegi, takove sme gim z nasseg meskeg knihi opet propugčili a vidali, z kterimissto Articuliami oni ačkolvek bi zadovolni bili. Ponevač pak posavad mnohe neporadki strani neposlussnosti, zatvrdilosti a nedospeleg znamosti Articulov, gakozto i z neskusenosti kovačskeho remesla običegi a zviklosti, kteressto u niektorich z gmenovaneho Cechu mistrou se znikli; odkud n poriadok, nevernost, protivnost, tela i života nebezpečenstvi povstalo, v like zamesskani pri Geho Cisarskeg Yasnosti Handloch roboti pričinu z vdali, Takže gmenovaní handlovski a meski kovači a kolari dostatečnu p ičinu meli, sobe samich od protivnich, negvice pak cizich dedinskich o lučiti a svich v vandrovani dospele skussenich remeselnickich običagi n. papier prinesti a nam k nassemu potvrzeni oddati a predložiti z na-

Digitized by Google

ležitou prozbou, takove Articule nekoliko vdečne prigati a potvrditi, ale i priznive napomoženi prokazati; abi totissto oni zde na Ringu, gedneho zechovneho otce, u kterehobi gegich remesla znak neb cimer vivesseni gegich Schuodsku držeti, a vedle ročite položenich pet zlatich uherskich voliti mohli. Ponevačz pak shora gmenovanich handlovskich a meskich kovačou, gakossto i kolarskich mistrou prozba sama v sobe duostogna, my pak vedle svedomi a znessenosti Uradu nasseho k zbudovani a ku rozmnoženi cvičenj poradkuv a cnosti nakloneni gsauce, mi techda gegich spolu znessene, spisane a nam oddane Cechovne Articule sme rozvažili limitovali a do nasledugiciho sensu prinesli. — Po negprve, — magi ročite dva považitedlni mistrove z Raddi a dovolenj vsseckeho Cechu volenj biti, kterimssto naležitu poslussnost prokazati magi, vedle običege ginich Cechov, kterissto Cechu gegich prisahu oddati a gednemu každemu vedle naležitosti a spravedlivosti udelovati a od roka do roka ze vsseckich Duochodkov a vinalozený dobrí rachung dati mohli. Item gezdli niekterj z mistrou anebo z gegich čeladki bi zemrel, magi ostatni mistrove, pohledani gsauce, ku hrobu na oznamenu hodinu dati se nagiti. Gestli žebi pak kteri se neustanovil anebo pozde prissiel, ma o pet a dvacet penezi sstroffani biti kteressto v velikeg Cirkvy otcem a Ferwalterom, ku konci kazdeho ctvrt Roka, verne od Cech mistra magi oddane biti. — Po druhe. Kteribi koli mistr, budbi bil kovačz aneb kolar gakovegkoli natie, žadneho nevibiragice, do tohoto poctiveho Cechu chtel bi se oddati, ten a takovj na prèdovssim svug Rodni a viučenj sveho List mistrom pred Luodnov ukazati a producovatj. Takovj pak, kterj mimo handla Yeho Yasnosti Cisarskeg chtegi se pri tomto velebnem meste z svim Remeslem živiti (což kovačom a kolarom nebude odepreno) magi svu mesku spravedlivost podle prava meskeho a običegneg zviklosti dostati, a vedle teg sameg se držeti a chovati. — Po treti. Kterikoli mistr se do gegich Cechu oddava, ten sami hnedki ma dva zlate uherske slibiti hotove dolu položiti a prve, nežbi tie same dolu položil, ten nema moc miti sveho remesla delati; potom pak ctiri zlate Leggeltu v casu dvogich guartaluv do Ladne odpraviti a poctivim mistrom společne poradni obed, totissto čtvero gidla a dve pinti vina na dlužen biti dati a propugčeti a svug maister Stuk podle obyčege cechovskeg vikonavat. — Po čtvrte. Kteri pak mistr, bnd gest kovačz aneb kolar mimo handla a tohoto mesta do tohoto Cechu se oddava, ten ma tri zlate uherske slibenich penezi potom dolu položiti a ssest zlatich Leggeldu ve dvuch guartaliech do Ladi odpraviti, k tomu tess poctivich mistrou spoločne hostiti z pi[illegible]ıy gedli a trima pintami vina ge tractovali gestit dlužen a povine[illegible] — Po pate. Kdi se společne zebirati magi aneb schuodsku držeti, aby g[illegible]en kazdi mistr o dvanacteg hodine na poledni u Pana Cech mistra v st[illegible]i-vosti se ustanovil; paklibi kteri opili tatam prissol, ten ma zlati j[illegible]en sstruoffu položiti, gezdliže ten sami hnedki dolu nepoloží, bez pro[illegible]nj

Digitized by Google

ma do kazne odeslani biti. — Po sseste. Magi vssickni mistrove, kteri v tomto poradnem Cechu se obsahugi, každeho ctvrt roku aneb quartalu geden raz se zgiti a schvodsku držety, a geden každi vedle običege remeselnickeho dvacet penezi k společnemu složeny dati. — Po sedmem. Kteríkoli mistr nebo pro velikú od Pana Boha dopusstenu nemoc, aneb panou svich rozkaz nemohol bi prigiti, ten ma svug auffleggeld skrze paholka kovačkeho, aneb ginssi negakovu prihodnost Zechmistrovi poslati, kteribi pak mimo dostatočneg pričini necomparoval, ten ma geden zlati uherski do Luodni položice prepadnuti. — Po osmem. Kterikoli mistr aneb tovariss podle poradku remeselnickeho ve vssech należitich vecech nechtelbí poslussni biti, ten ma vedle uznanj a uhodnutj mistrou druhich, na penizech sstraffani biti. — Po devatem. Vzdicki ma mladi mistr, kteríkolvek gest, budbi bil sin mistrovski aneb zat v spolecneg schudsky podle običege remeselnickeho posluhovati a vssecko to čoss gemu vedle należiteg potrebnosti rozkazano bude, poslussne vikonati, v gakovegkoli potrebe kam poslani bude: a to tak dluho, pokud druhi na geho misto neprigde. — Po desatem, ma gedenkaždi v nasseg schuodski a i ginde kdekolvek se od zlorečenstvi a ruhany Pana Boha zdržovati pod sstrafungem takovim, gakovi se ma uhodnutj a uložitj: Paklibi takovi nechcel se nakázati než vedle prvssiho sstruofu pokračovati bude, takovi ma gakossto ruhač Boski, meskeg vrchnosti ku posstraffany oddani biti. — Po gedenactem. Gezdlibi niekteri mistr proti druhemu negakove obtizeny, budtože gakovu žalobu mel, ten samiho nema na ulici aneb na krčme namitaty, ale tu samu vec pred Luodnou zgevne oznamity. Tomu se techdj, gak negmoznegssie gest, ma należita spravedlivost učinitj, kteribi pak chtel toho pominuty, a tomuto se naproti povstavovati, ten ma podle należitosti sameg veci, na penízech posstrafani bity, a vetssy posstrafani vrchnosti zadrzani bity. Paklibi ten sami pro tu vec sobe obtižneho biti domníval, slobodno gest gemu tu vec pred vrchnost oznamiti; gezdli žebi techdi skrze vrchnost uznano a nalezeno bilo, ze se mu spravedlive stalo, ma duplom na penizech posstrafani bitj, vrchnosti pak gegich sstrafung ma napred zadržani bitj. — Po dvanactem. Pakližebi niekterého mistra aneb pacholka v kradeži cizich veci, aneb remeselnickeho riadu postihnuli, a toho sameho presvecily, ten ma hnedkj s poctiveho Cechu vistrceni a ku delani remesla za neriadneho a nepoctiveho uznan biti. Gezdli zebi se pak nasslo, zebi kradež velika bila, a vetssi nezli na tu samu osobu od Cechu z dovolenim vrchnosti sstrafung na penezich nalo- ži gest, ma to skrze Cechmistrov teg sameg oznameno bitj. — Po t nactem. Kdibi pak z gegich Cechu niekomu geden nieco povinovati b abi moc a pravo meli takove veci tak sporadati gezdli možne a mimo p va se porovnati, abi kazdi cizj podle należitosti mohol uspoko geni b i; tak abi meska spravedlivost neumenssena, nibrž rozmnožena biti n hla, k tomu pan Richtar a Pany z Raddi, z mnohim nabehavanim

Digitized by Google

neobtežovany bili. Gezdliżebi pak takove veci skrze nich dokonane a na stranu odložene biti nemohli, magi takove veci, abi se zadnemu v nicem neubližilo, pred slovutnu Raddu tohoto mesta predložiti. A tak gest gini ku vislisseni takovich prihodnich veci a roztržitosti pro lid prespolni, kteri sem k trhu prichazi, den pondelečnj k pravu takovich veci ustanovenj. — Po čternactem. Gezdlibi mistr aneb pacholek, v nečistote, aneb v zgevnem kurevstvj postiżeni a v tom presvečeni bil, ten ma rovnim spuosobem skrze poctivi Cech odstrčeni a pri handloch, aneb pri slobodnich král. uherskich sedem banskich miest z robotov nema ffedrovani biti, čim vice ku posstrafani ma meskeg vrchnosti oznameni bitj. — Po patnactem. Gezdlibi se prihodilo, zebi niekteri z mistrou skrze časnu smrt s tohoto sveta se odebral, a geho pozustala vdova poctive by se chovala, na gegi dwa roki s svim tovarissom remeslo delati, dopussteno biti. A paklibi se v tichto dvuch rociech za muże nevidala, aneb żadneho sina, gakossto vidanu dceru nemela, kteri bi se za kovačku ssmitenu zaugali, ma se ssmitna zamknutj, aneb nekteremu ginemu mistrovi na bestant oddana bitj. — Po ssestnactem. Kdibi niekteri mistr v čas potrebi v svem dile, budtože po poradneg ssichte, totižto v den svatečni, aneb nedelnj, na ponahle netco mel udelati, gako se pri takovich pracich pri ssmitniach pre prichazegicich a odchazegicich toho dosti treffuge, a geho tovariss bi gemu nechtel pomahati robiti, proto żebi nebilo v času ssichti, ten ma gako takovi sebevolni odpornik daleg ani że zde, ani pri slobodnich kr. sedem banskich miest z nassim vedomim fedrovani biti. — Po sedemnactem. Nema zaden mistr druheho roboti zadati, aneb takoveho kona, kteri giż prve v gineho ssmitni podkovi odebrane a roch podrezane bili, podkovati. Gezdli zebi kteri naproti tomuto učinil ma geden zlati uhorski do Cechu prepadnuti a k tomu dva dni v klade sedeti. — Po osemnactem. Ma take skrze poradni kovacki Zech, obicegni kovacki svatek, gakossto na svateho Jana, kterissto se v niekterich mestech po J. Loy. naziva ročite drzani a zachovavani biti, a na ten sami den pod strafem dvuch zlatich uherskich vssickni mistrove u pana Cechovneho otce magi se dati nagiti, mimo bi nekteri pro boske dopussteny aneb nemoc, nemohol prigiti; mimo tegto pričini nemá ho nic vimluviti, nez gezdlibi neprissel, v poctivem Cechu ma posstrafani biti. — Po devatnactem. Kteribi mistr sveho sina remeslo chtel dati učiti, ten ma poradne od Cechu prigati biti, dva roki se učiti a potom za slobodneho uznan biti a pri gednani poldruha zlatiho rovne pri propussteni poldruha zlateho ma dolu położiti, potom pak ma po svem remesle v cuz— kragi dva roki vandrovatj. — Po dvacatem. Kteribi mistr chcel uč remeslo učiti ten se ma nagprve vizvedieti, či ten sami od poctivi rodičov narozeni a splozeni gest, potom pak ma čtiri tidne s nim si siti; gezdli że ale techda obogi strane, tak naučuguceg gakossto učiceg libi, muże ho držeti, a pri nagprvsseg schuodski a shromažd

Digitized by Google

na dva roki aneb na tri hore vzíti, a ten čzas po gmenovanich čtirich tidnoch do čzasu zgednany ma se take k tomu počtovati a ratati, kdiss pak se zgedna, geden zlati a padesat penezi uherskich do Luodne dolu položiti, potom ma do cuzini vandrovati, a kdibi zase prissel, a nebože v cizem kragi se chtel osaditi, ma se gemu techdi od poctiveho Cechu viuceni List a zachovagicy pod czechovskou pečzety z dovolením slovutneg Raddi von vidati. — Po geden a dvacatim. Gezdlibi ktereho mistra sin aneb ginssi kteri kovački tovariss niektereho mistra dceru za manželku vzal, podobne poctivá a dobre zachovala vdova niektora za ciziho kovače za muže ssla, ti magi na polovici toliko; gezdli zebi pak niektoreho mistra sin mistrovu dceru aneb mistrovu vzal, ten ma celeho Leggeltu osvobozeni biti; než pripovedeneho, totiž dva zlate hnedki ma dolu položiti, a co mlademu mistrovi slussi naležite prokazati tim ma povinen biti. — Po dvom a dvaciatom. Kteríkoli mistr aneb tovariss v pana Cechmistrovem dome, kudi negakovu nesnadku a zvadu s potupovanim anebo zlorečenim, gakovikoli rozbrog počal; ten ma gak žalarem, tak take na statku podle zavineni velikosti, a z viminku gesste vrchnosty, ktera ho ma vice posstrafati, ma pokutovani biti. — Po trom a dvaciatom. Kteríkoli mistr druhému geho čeled odvozuge, budto zebi bilo pri handlovnich aneb meskich kovačjch, ten ma bez vsseho odpusstenj o tri zlate uherske posstrofan biti a ten sami tovariss celi rok pri nassem Cechu nema ffedrovani biti. — Po čtirom a dvaciatom, magi take pri nassich schodzkach prilizne napogov pripigenj zapovedane biti, mimo dobreho krestanskeho domneni a predsevzatj, totissto za zdravj nasseg mileg vissniho a nižniho stavu vrchnosti, nebo za ginich vznessenich osob sstesti takoveho co bi se učinilo a pripilo. Ale ten sami trunk nema se vissie mimo pol žaidla vinasseti. Gezdlibi se pak kteri na toto z mrmranim a reptanim pozdvihol a nechtel bi od toho odstupiti, ten ma geden zlati uherski položiti a posstraffan biti. — Po piaty a dvadsiatom. Gezdli mistr tovarissou ma, budli nemeckeg aneb gineg natii bili, ženj meli aneb nemeli, kteri v poctivem Cechu se učili, ti magi penize tringeltove ktere pripadli, mezi sebou rovno podeliti. — Po ssesti a dvaciatom. Kteri take mistr aneb tovariss pozadal bi mistrou spolu se zgiti, mimo poradneho quartalneho čzasu, ten ma k Cechmistrovi giti, od neho ciachu požiadati a tohože sveho protivnika.... na gisti den, gakožto na gistu sobotu aneb svatek niekteri pred Cechmistra citovati a gezdli Cechmistr kdiž totissto pra netak velice prisna gest, muže spokogiti, ma gemu dopussteno biti, gezdli pak ine, techdi ma Cechmistr niektorich, kteri su mu negblissi, pri boku mistrou k sobe zebrati, a gakž mnoho sama vec v sobe ukazuge, porovnati. Paklibi tez prave nemozne bilo a stati se nemohlo, ma se takovato na negblissi den schuodski odložiti, konečne pak vedle spuosobnosti takoveg veci v slovutneg Radde oznamitj. — Po sedmem a dvacatem. Gezdli se niektereho mistra varsstate prihodilo,

Digitized by Google

žebi tovarissove aneb mistrove sami mezi sebou negakovu vadu a rozbrog mely, a ta sama zebi prisna a tesska gsauce nemohla bi mezi nimi porovnana biti, techdi ma ta sama vec až do dne schuodski odložena biti. Ano i mistr ma gim mezi tim povedati, abi v tomže čzasu v dobrem pokogi společne zustávagice v sveg praci pilne pokračovali. Kteribi pak proti takovehoto pokoge virčenj naproti se postavoval, ten a takovi podle viznani teg sameg vecí, duplovane ma posstrafan biti. — Po osmem a dvacatem. Kteríkoli tovariss u niektereho mistra gakozto zvodičz aneb pohrusski činitel, kteri čeled zvozuge, nebože ginače vsseligake nesnadki spuosobuge, ten nie na penizech, ness ponevačz stoho mnoho zleho a neradneho ....., tess i samich tiel a dussí nebezpečenstvi pochazi, ma skrze vrchnost mesku potrestani biti. A gezdlibi vec sama v sobe uhlavni aneb pod hlavi stracenim nebila, ma takovi vipoveden a mezi vsseckimi kralovskimi slobodnimi banskimi mesti sveho remesla zadni fedrung nemati. — Po devet a dvacatem. Gezdlibi se prihodilo zebi mistr bez opomenuti u vrchnosti anebo pri Cechu, svogu zenu odbehol, a v gednem roku bi se zase k neg neprikazal, takoveho varsstat ma se zamknuti, paklizebi se mezi timto čzasom z dovoleni vrchnosti a mistruv navratil a k robote zase pristal (ačkoli i to z ukazanim psaneho svedectvi, gakose totissto v tom čzasu sveg nepritomnosti zachovaval, tolikež dostatečne príčini, preco se bil precz odebral, abi ukazal) a dnu se zase vpravil, a buducne zase bez opomenuti utekl, takoveho varsstat v mesici ma zamknuti biti, aneb nekteremu ginemu se pustiti, a ten nema zase do Cechu prigati biti, abi se takovichto prikladou, gako se hore povedelo, a vssetečnim svevolníkom, kteri svoge manželki opusstegi zabraneno biti mohlo. — Po tricatem. Paklibi kteri mistr, stari, aneb mladi gakovegkoli natii, takove veci, ktere v cechovnich a remeselnickich vecech v nasseg schuodsky se konagi, za tim tovarissom neb niekde ginde visstebetal a vigevil, ten ma vedle spuosobnosti teg veci a uznani ministrov posstrafani biti. — Po gednom a triciatom. Gezdlize cuzi tovariss privandruge, vitrovil bi se, a roboti bi nemohol dostati, ma mu Cechmistr, aneb cechovni otec Ritterzehrung, kdi gich o to poprosi, podle spuosobnosti udeliti, to same ma se gemu zase na den schuodski nasseg z Luodne navratiti a nahraditi. — Po dvom a triciatom. Gezdlibi pak kteri mistr aneb tovariss zdochnuteho kona podkovu odrapil, aneb lechkomiselne narokom s. v. na psa aneb mačku bil aneb hodil, tak zebi gy zabil a toho se dopustil; anebo zebi takoveho co zvedomim a dovolenim nektereho druheho učinil, a v tombi presvečen, aneb na skutku postizen bil, ma hnedki za nepoctiveho uznan a učinen od remesla odvržen a ved ani tu vice ani v sedmi uherskich banskich mestech nema ffedr biti. — Po trom a triciatom. Take žaden mladi mistr pred star mistrom nema prve mluviti a do rečzi stupati, nibrž čekati dokud g hlas duogde, a geden každi pri čzitani Articulov vsseckim činom m

Digitized by Google

pokudkolvek prečitane budu vssecki. Kteribi pak na proti tomuto učinil, ten ma geden zlati posstraffan aneb do kazni poslani biti. — Po čtirom a triciatom. Magi take tovarissove, kterí pri n assem tomto Cechu u mistrou robia, svu vlastny Ladu držetj, a za tiden geden každi geden uherski peniz postaviti. — Po piatom a triciatom. Gezdliže mistr tovarissov má s kterích bi geden nebo vice s nich večer opili domou prissli, a z reptanim, zlorečenim, trucovanim, k tomu take ginú svevolnosti sobe počinali, odkudbi lechce negakova nesnadka a sskoda nasled ovala, tí a takovi magi podle velikosti aneb maličkosti takoveg rozbroge, gako poctivi Cech uhadne posstrafani biti, takze takovato a tegto gina podobna rozpustilost nema dopusstena biti; tez nadevssecko toto posstrafanj ma se moc a vlada poctiveg vrchnosti a Radde k vetssimu potrestani napred zadržeti. — Po ssest a triciatom. Gezdlibi se cuzi, prespolni, aneb dedinski kovačz do Cechu oddati chcel, a vssecko to čozbikolvek cechovne pravo sebu prinasselo a vihledavalo, prokazal, ma mu dopussteno biti vsseligakovu robotu do mesta prinesti a prodavati, nez predce, abi za znesitedlne penize prodával. — Po sedem a triciatom. Gezdliželbi tovariss aneb pacholek odegit chtel, ma mistrovi geden tizden pred odchodom povinnen biti oznamiti. Naproti tomu nema mistr dobre pracugicimu pacholku, kteri se dobre zachoval, pred vanocmi, velikonoci aneb Turicami dvoma tižnami od roboti sprosstenia dati. A kteri tento articul prestupi, ma skrze mistrov cechovnich naležite posstrafani biti. Podobnim spuosobom gezdlibi pacholek na predepsani čzas od sveho mistra mimo vedomia a vuole geho odessel a od roboti odstal, nema od žadneho mistra pod sstruofom zase prigati aneb fedrovani biti. — Po osem a triciatom. Nemagi handlovni aneb messti kovačove žaden handl aneb contrabant ze železem viesti a držetj, aneboze negakovi nidrlag a sklad ku sskode a ugme poctiveho mesta vahy hore nastavovati, neboze od dedinskich kovačov a preliavačou, kteri ze železom handlovati se zaugimagi, žadneho železa nebrali a nekupuvali; čzim vice gak negmožnegssie mesku vahu ffedrovati pomahali, aby takovemu sskodlivemu prekupuvani, kteressto tak od geho Jasnosti Cisarskeg gakossto i od kragini velice pod pokutov zakazane gest, mohlobi zrussene i zabranene biti. Co se pak dotíče geho Yasnosti Cisarskeg handlovskich kovačou, tí se v tomto vinímagi, vssakze abi meskich kovačov z handlovskim zelezom nefedrovali anebo zakladali, a meskeg vahy, ktera s dobrim zelezom a z ocelj gak nemožnegšie zaopatrena bude, ugmi pricinu nezavdali. Kteribi pak tento Artikul aneb kaz prestupil, ma o zelezo anebo gak mnoho to same hodne gest strafi biti. — Po devet a triciatom a naposledi kteri mistr aneb tovariss dle tichto zhora spisanich Articulov bi se nespravoval a gim nenasleval, ness proti nim sebevolne handlovati a činiti chtel a vskutku se l nagiti, ten ma s tohoto nasseho Cechu z vuli a z vedomosti slovutho mudreho a opaterneho pana richtare a Raddi odvrženi, a geho čelad,

Digitized by Google

ktera v tom znamost ma a pri nei zustava, skrze nas žadneho ani v tichto sedem slobodnich uherskich banskich mestech nema fedrovana biti. — Ponevač pak shora stogici Articule my za prave, spravedlive, krestanske a poctive uznavame a prigimame a takove k zbudovanj a ku rozmoženy dobrich mravou, chvalitebnich običegi, Bazni Božeg a cnosti osožne a napomocne biti nachazime, mi techda z moci tohoto listu, takove Articule upevnugeme a potvrzugeme, a chceme abi tichto cechovnich Artículou vise gmenovaneho kovackeho cechu spolubratri, tohoto bežiciho a buduceho času nasledovali a vedle nich se ridili a spravovali. Vssakže s touto zgevnou conditiou, gezdli takovich sebevolne (gako se od niekterich posavad stalo) kdi russiti a lamati nagiti se dagi, tie a takove Articule gim k zadnemu zpomozeny ale vice k utrate a ku odebrany tich samich sluti budu. Naproti pak tomu, gezdli se vedle nich spravovati a slussne zachovavati budu, magi hogneg obrani a ochrani od nas se uffati. — Tohoto vsseho ku praveg znamosti a potvrzenj nasseho mesta visici vetssi pečet gsme vedome pritisli. Co se stalo a dano v Bistrici na den svateho Jana Krstitele, dne čtiri a dvacateho mesice Juniusa, v roku po narozeni nasseho mileho Pana Krista a spasitele, v tisícem ssesti stem a sedemnactem.

(L. S.)

(Archiv b.-bystrický fasc. 313. Nro 17.)

Digitized by Google

Rospravka o zakliatem Zemanovi.

(V nárečí čarchovskom.)

Podáva: *Michal Vojtek.*

Ďe bolo, tam bolo, nuš ale ďesik preca len bolo. A bolo to kedisik velmi davno ešče ftedi, keď bosorki a čarodelňice mali taku moc, že mohli kehokolek na čo kceli zakliať, a to sa him hňeď stalo. K temu potrebovali čarodelne pruti, palice, čarodelnu vodu, a všeličo inšie. — Žil ďesik v jednom meste jeden bohati mlaďenec, a zval sa Janko Zeman. Zostalo mu po rodičoch velke bohactvo. Bol on uš v rokoch, ale žeňiť sa ňemal chuťi. No ale samemu sa prijedlo biť a namislel si, že sa ožeňi. Premišlal, keru bi si ďiefku zal. Ale ti, kere on znal, sa mu jakosik ňepačeli, lebo jemu ňešlo o bohactvo, teho mal dosť, len bi bol rad mať peknu, mudru a znašanlivu ženu. Počul, že ďesik ňie velmi daleko od mesta, biva jedno pekne a mudre ďiefča. Pošvol naschval pozreť naň. I zlubelo sa mu to ďiefča velmi, lebo bolo pekne a mudre. Bohate ňebolo, ale o to mu ňešlo. I pital si hu hneď, aby išla zaň. Ona sa ňedala velmi prosiť a slubela mu, že pojďe zaňho. On bol rad, že tak hňeď našvol, čo hladal a o kratki čas odbivali chirne veselje.

Keď si po veseli svoju mladu žienku do domu došikoval, ona sa mu ňezdala uš taku privetivu a peknu, jako bola ftedi, keď hu nahovaral, i mrzelo ho to, bol bi hu uš rad ňehal tak, ale ňebolo jako, keď uš boli zesobašeni. Bol mrzuti i pošvol do pola k robotňikom, aby sa mu čas minul a ňeprišvol eš na večer. Keď prišvol domvof, uš mal večeru nastrojenu. Jeho žena poznašala jedla na stvol, ale jesť sa ňepobjerala. On jedol chutňe, lebo bol hladňi, ale jeho žena ňejedla. I nukal hu, abi jedla s ňim. Ale ona ňešla hňeď s ňim jesť, len keď hu moc nukal, pribrala sa, ale ňie s tu ližku, čo bola na stole pre ňu hotova, ale si viňala s tažki malunku ližičku, jako na čistenie ucha a sňu jedla po ·dnem zrnku s kaše rajsovej (ryža).

Jankovi to bolo čudne, i povedal hej: Haňinka moja, čože ňejieš vejčju lišku? či si aj doma jedavala s tu malunku lišku? Hádam ma eš učiť šanovať, aby zme moc nezedli. Ňeboj sa, mame dosť, biedu ebuďeme treť — povedal hej ze smiechom, a dal hej do ruky tu lišku, bola pre ňu hotova. Haňina škaredo pozrela na muža. Lišku, keru

Digitized by Google

hej muž dal, položela na bok, aňi slova ňepoveďela a jedla len ze svoju malunku ližičku, jedla len kašu z rajsu a ostatňich jedel sa ňedotkla.

Janko hu ňehal tak, mislel si, že sa uš popredku najedla, alebo že sa ho haňbi. Ňerobel hej žadnich víčitiek. Tak s ňu zachadzal, jakobi to ňišt. Keď išli druhi ras spolu jesť, zas sa tak držela, jako aj prvej. Janka to domrzalo, veďel, že s teho jedenia, čo s ňim s malunku ližičku jedava, ňemože vižiť. Premišlal, že musi f tem biť jakesik čarodelnictvo, a že jeho žena je najskvor bosorka. To ho najväčmej trapelo. Jeho žena bola ňevravna, zadumčiva a ňemala k ňemu žadnej duveri. On sa utajoval, ňedal na sebe znať žaden zarmutek a ufal sa, že sa to jakosik len napravi.

Bolo to tak par tižňich, ona sa ňenapravovala, a on bol kan dal smutňejšim. Jednu noc ležel Janko na posteli, ňemohol spať od trapeňa. Bol ticho a robel sa jakobi spal. O polnoci jeho žena ťichuňko stala a oblekla sa. Jej muž hladel na ňu, čo robi. Ona sa jednostaj naň obzierala, či spi. Jej muž ale sa tak robel, jakobi spal i dichal tak, jako ve spaňi, ale hu preca viďel a dal pozor na ňu, čo robi. Keď sa obliekla, višla ticho z izby preč.

Jej muž kcel veďiť, ďe ona pojďe; chitro stal, oďel sa, a hibaj za ňu. Zazrel hu oblokom isť ze dvora na cestu. Ponahlal sa za ňu, abi mu z očich ňeušla. Na ostatku hu zazrel, keď vešla do cintera. Išvol ku dverom na cinteri, odchilel ich a ďival sa, čo bude robiť jeho žena. Laknul sa! Videl svoju ženu na jednem hrvobe seďiť a pri ňjej strašnu potvoru, podobnu čertu. — „Preca je moja žena čarodelnica, teras uš viem isto!“ mislel si, lebo len bosorki sa obcuju s čertmi a s takimito obludami, jako tu viďim pri mojej ženě. Kedisik aj z ňjej taka strašna obluda može biť! mislel si, a preto že uš sňu viacej ňebuďe bívať; ďival sa, čo sa buďe ďaljej robiť a bol ticho.

Ta potvora, čertu podobna, velmi chitro vihrebala z hrvobu mrtve ťelo ňedavno pochovane, vihoďela na vrch a na kusy s paprčiami rostrhala. Dala sa žrať mrtve ťelo s veľku pažravosťu a Haňine teš davala. Ona teš velmi chutňe to jedla. Taku mali večeru. Aj sa zhovarali spolu. Ale Janko bol opodal od ňich a ňerozumel ich a k ňim sa bal isť. Zdalo sa mu, že sa shovaraju jakosik inač, ňie tak, jako on veďel, tak im ňerozumel.

Keď sa ti dva navečerali, ohrizene kosti ta ďiabelska potvora naspäť do hrobu pohadzala a zahrebala. Ešče aňi to ňedoriaďela, naš Janko, čo mu nohi stačeli, zutekal preč. Dobehnul domvoť, lahnul si chitro na po[illegible] a robel sa zas tak, že spi. Haňina prišla hňeď za ňim, rozebral potichi lahla si do svojej postele a hňeď usnula. — Janko ňemoh[illegible] celu noc aňi mak usnuť, ustavičňe mal pred sebu to strašňe vid[illegible] Jeho žena sa mu veľmi zhnusela, eš mu bolo ťaško na srci. Ledv[illegible] rana dočkal. Stal zafčasu, ňevravel ňikemu ňišt. Keď sa zriaďel [illegible]

Digitized by Google

do kostela, pomodlel sa, s kostela pošvol za mesto, tam mal zahradi, prechoďel sa, abi sa mu čas skorjej míňal. Žadna vec ho ňetešela, ňemohol si dať radi pred zlimi mišlenkami. Premišlal, jako bi hu od teho strašneho zviku odviesť mohol. — Taki strapeni sa priam na poledňe domvof vraťel. Haňina doňjesla hňeď jedzenie na stvol a sadla si ku stolu k mužovi. Jedla zase len s tu malunku ližičku, jako aj prvjej. Povie hej muž privetive: Žena moja, ňebuďeš ti mne k vôli jesť s inu vejčju lišku a tak jesť, jako iní ľuďia jeďia? Viem ja prečo tu tak malo ješ. Ťebe sa lepšjej ľubi zhňite, smradlave meso z mrtvich ľuďich, jako naše jedla, a račjej maš tu ďiabelsku potvoru, jako mňa.

Jako hej toto vipoveďel, ona sa strašňe nahňevala, a hlaďela eš takim ohňom naňho. Janko sa hej eš laknul, lebo bola taka strašna, od jedu. Chitela flašu z vodu, vliala mu hu do očich a pritem čosik zhundrala, ale on to ňerozumel a potom skričela: Ty ňeščasňik, tu maš pokutu za tvoju zvedavosť, buďeš psom! A hňeď sa Janko Zeman na psa premeňel. — Vzala palicu, bila ho, pokel sa hej kcelo. Chudak Janko uš na psa premeňeni, zutekal z izbi na dvor a ona za ňim, čo len mohla ešče ho bila. Keď uš ustala, otvorela dverka na dvore a vihnala ho preč. Kcela ho ešče zaseknúť do dveriich, ale on hej umknul. Ňevolni Janko Zeman ufrknul preč a uťekal, čo len mohol.

Keď Janko vibehnul na ulicu, kcel kričať o pomoc. Keď ale bol zakliati na psa, jeho krik bol len sčekanie a vitie; počuli ho druhi psi a sbehli sa k ňemu, dali sa ho rvať, tak sa mu čo ras to horjej voďelo. Od strachu a bvolu skučiaci vbehnul do budi jedneho kuchara, keri predaval varene jedla, ostatňí psi aj tam hrnuli sa za ňim, ale kuchar ich s palicu vihnal, len teho jedneho ňeňal v kute učupeneho. Kucharovi sa ňelubelo teho psa si ňehať, lebo bol škaredi a uvlačeni. Bol by sa mu aj zišvol, ale ho len kcel vihnať ven. Pes tak milosrdňe naň hlaďel a chvostom krúťel, eš sa mu ho uťuťelo, a tak ho kuchar ňehal u seba do rana. — Na druhý deň kuchar kcel psa vihnať preč, pes sa ňebral, len hlaďel naň milosrdňe. Kuchar mu čosik hoďel zežrať a potom ho vihnal preč. Pes uťekal od kuchara, ňestavel sa len pred jednu budu a či bol sklep. Tam bival pekar a predaval chlieb. Pekar, mladi chlap a fígliar, smial sa ze psa, že ho ďesik vyprašeli. Janko, zakliati na psa, milosrdňe pozrel na pekara a hlavu kival. „Ti si taki múdri pes, že vieš, čo ti povedam? Poj, dam ti kušček chleba.“ Pes, keď to počul, švol k pekarovi, hlavu kival a chvostom krúťel. — Pekar sa čudoval, že je o taki mudri pes. Zal chlieb, krajal po kuščeku a hadzal mu. Pes žral chlieb pomali, ňie naras, jako psi žeru. Keď sa nažral, sadnul ku dverom do kuta. — Pekarovi sa ten pes zlubel, pohladzal ho a vabel, abi uňho zostal. Pes rad zostal u pekara, lebo mu ten ňeubližel a žrať mu dal, kelo kcel. Preto bol pes svojmu panovi verni a poslušni. Z roz-

Digitized by Google

umom previšel všetkich psvof v meste, lebo veďel šetko, čo mu jeho pan vravi. Pekar ho mal rad a všaje ho ze sebu voďel.

Voďelo sa Jankovi Zemanovi moc lepšjej, jako inim psom. Preca ale mal biedni život, žiadal len čim skorjej človekom biť. Keď ale ňeveďel vravič a ňíkemu ňemohol virospravať svoju biedu, preto mu ňemohol ňik pomvosť, musel zostať tim, čim bol.

Jedna paňi ras tam kupovala chlieb. Keď zaň pekarovi zaplaťela, pekar vilučal z tich peňazich, čo ona dala, jeden peňias, a povedal hej, že je to ňeberni, aby mu zaň ini dala. Paňi nekcela uverič. Pekar poveda: Ale paňi, čo sa vam robi, veď aj moj pes pozna, že je to ňe berni peňias, a vi ňemožete poznať. Pekar zavolal psa a dal mu hľadať ňeberni peňias. Psovi to ňebolo taško najisť, keď Janko, keď bol človekom, veľmi dobre znal peňiaze, a tak ňeberni peňias hneď našvol a z labku višulal na bok. Keď ho našvol, pozrel na pekara, či je to on? Pekar sa temu začudoval a bol rad, že ma takeho mudreho psa a že tak lacno k ňemu prišvol. Potom povedal paňjej: No vidite, paňi moja, moj pes pozna ňeberne peňiaze. Paňi sa zahaňbila, že je ten pes mudrejši, jako ona, dala pekarovi mesto ňeberneho ini peňias, išla preč, a cestu každemu povedala, keho stretla, jaki zazrak ona viďela. Pekar to teš ňezamlčel, chir o mudrem psovi rozňiesol sa po celem meste. Pes od tich čas ňemal roboti inej, len ňeberne peňiaze spomedzi bernich vilučavať.

Pekarovi sa pečivo veľmi miňalo. Ľuďia nashval kceli skusič pekarovho psa, išli do sklepu kupovať pečivo a pri tem nashval miešali ňeberne peňiaze medzi berne a pes ich našvol a lučal. Za mali čas pekar ňestačel pečivo v jednem peci-piesť, vistavel si druhi i treťi pec a ešče aňi v tich ňestačel piesť, lebo mal moc kupcov, a temu bol na pričiňe len mudri pes, lebo sa každi kcel presvečič o ňjem.

Chudak Janko na psa zakliati bol k poľutovaňiu, od svitu do zmrku hľadal ňeberne peňiaze spomedzi bernich.

Pekarovi ľudia zavideli teho psa, lebo pri ňiem bohatnul, preto mu ho ňiekteri kceli odviesť ku sebe pomlčki, aby pekar ňevedel. Janko, čo bi bol rad biť aj človekom, ňekcel s ňikim isť od pekara, keď ho on rad mal, lebo veďel, že ti, keri ho odvadzajú, mu ňepomožu, len zaviďia pekarovi. Ňekcel isť za ňikim, chto ho zval, a chto ho kcel nasilu zajať, kusol ho a brechal. A keď pekar počul brechaňie psovo, pribehnul, a vtedi uš mal s ňim každi čisti pokoj. — Ras prišla jedna paňi kupovať chlieb. Medzi peňiaze, čo za chlieb dala, ňevedno či nashval a ňie, bola dala teš ňeberni peňias. Pes, keď bol uš na to ustanoveni šetki peňiaze prezieral, višulal z labku z ňich jeden peňias a pozrel na tu paňiu. Paňi pozrela teš na psa a na ten peňias a povedala: veru ozaj ňeberni, a dala mu zaň ini peňias. Pekar, keď si peňiaze odebra pošvol ďesik nazreť ku pecom a do dvora. Paňi sa ale vraťela k tem

Digitized by Google

psovi, kivla nańho, abi išvol za ňu, a povedala mu: jak maš ke mňe duveru, poj ze mnou. A pes sa pobral a švol za ňu.

Janko zbadal, že ma ta paňi nad ňim lutosť, preto išvol z ňu. Ta paňi ho viedla z jednej ulice do druhej, križom-kražom, sem i tam, eš prišli na koňiec mesta k jednemu ňeveľkemu, ale peknemu domku, a vešli oba do ňutria.

Keď vešli do izbi, seďela tam pekna mlada dieťčina; to bola jej, tej paňjej, diefka (céra). Paňi hej povedala: Ďiefka moja, dovjedla som ťi pekarovho psa, chodia sa nańho šetci ľuďia z mesta ďivať pre jeho rozum. Aj ti si uš povedala, že je to ňie naozaj pes, ale človek na psa zakliati. Teda ti bi si to mala poznať; oprobuj, čo vieš?

Ďiefka hej povedala: No, mamka moja, šak to skúsime hňeď. A pošla, viňala z truhli malu flašečku s jakusik vodu, namačala v ňjej palce, pokropela z ňu psa a povedala: „Dvojake stvorenie, prebuď sa uš, prebuď; čim si prvej bival, zasa teras tim buď!“ A keď to vipoveďela, uš bol ze psa človek, a to bol Janko.

Keď bol uš v ľudckej podobe, klaknul pred ňimi na kolena, ďakoval im, boskaval im ruki a nohi, od radosťi ňevedel, čo im ma povedať. Potom him virospraval šetko, jako bolo z ňim, a potom kcel isť opačiť domvof. Ďiefka, čo ho oslobodela, povedala mu: Janko moj, ďekovať mi ňemaš začo, to ňebola taška vec, čo som vikonala, Ja som rada, že som ťi pomohla. Potom mu rospravala, že ona jeho ženu dobre zna, lebo že sa obe spolu učeli bosorovať a veščiť, ale ona, ta jeho žena, že hňeď sprvoťi sa dala na zlu cestu a na take bosorstvo ze zlimi duchi (s čerty), a preto že sa ňemohli spolu znašať, že sa rozešli. A odtedi, jako sa rozešli, že sa dala z jednu potvoru ďiabelsku, s čertom do kamaractva, keri hu učel bosorovať, preto že je uš zatracena naveki. A čo ras, to že bude horšia, ňikďi sa ňenapravi, lebo uš čerťi z ňu vladzu. Ale ešče musi biť ode mňa potrestana. — A pošla do druhej izbi, doňiesla malu flašečku vodi a povedala mu: Viďela som v čarodelnem obraze, že je tvoja žena ňie doma, ale skoro príďe domvof. Ňeboj sa ništ a iď domvof. Tvoji sluhovia budu velmi raďi, keď ťa viďia prisť. Sluhom povec ňejaku pričinu, ďe a čo si tak duho bol, tí uveria. Čakaj skovani ňekďjej v kute, kim Haňina, tvoja žena, priďe domvof, lebo jak bi sa doveďela, že si ti uš doma a si človekom, tak bi viac ku tebe ňeprišla. Keď priďe, ti hej z ňenazdaňia vilej tuto vodu s tejtoj skleňički do tvari, a povedz: Čo si zaslužela, vieš, teraz si ti svoju zasluhu ňes!

Janko Zeman sa dobrodiťelkam svojim ešče ras pekňe poďakoval, ebral sa od ňich a pošvol domvof. Sluhovia boli velmi raďi, keď ho ďeli, opitovali sa ho, ďe bol tak duho više roka. On sa vimluval, jako ohol. Aj to mu povedali, že jeho paňi je velmi zarmuťena otedi, jako ešvol ďesik. — Ta faleśnica! ešče že sa robela zarmuťenu, keď ma ma ňebolo? vravel Janko. Či vam ňepovedala, čo vikonala ze mnu?

Digitized by Google

Šak hej ja ukažem, čo som ja. Ňepovedal sluhom ništ vecej, len abi šli každi do svojej roboti, on že sam kce bić ze svoju ženu, keď priďe.

Skoval sa za dvere v izbe a čakal ženu. Keď prišla, skočil proti ňjej. Ona sa strašňe lakla, keď ho zazrela, aňi slova ňemohla prevravić. Kcela zutekać ven. On hej ale chitro vodu z flašečki vilial do tvari a povedal hej: „Čo si zaslužela, vieš, ťeraz si zasluhu ňes.“ A mila Haňina sa hňeď spravela na čiernu kobilu. Janko hu chitel za hrivu, dal hej ohlavek a uviazal hu do chlieva medzi koňe. Nadal hej jak sa patri, vzal korbač, bil hu, pokel sa mu len kcelo. — Potom sa Janko každi deň dal tu kobilu osedlać a nosil sa na ňjej. Bil hu, ostrohami štuchal, eš krf z ňjej ťiekla. Kaje švol, všaje ňehaval šlak krvi za sebu. Ludia sa naňho hňevali a hrešeli mu, že taku peknu kobilu tak bije. On ňenačuval ňikeho a robel si po svojem. — Jeden ras, jako sa tak na ňjej nosel, bil hu korbačom a doštuchal hu ostrohami, eš krf z ňjej velmi ťiekla, viďel to aj sam kral. Ale krala ňik ňepoznal, lebo bol preoblečeni inač. Kral sa opitoval ludich, že prečo ten človek tak trapi svojho koňa? Ale mu ňik ňeveďel povedać, prečo? To mu pravda povedali, že to robi každi ďeň s tu kobilu, ale prečo, to ňie. Kral sa vizveďel, jako sa zove ten človek, čo sa to nosieva každi ďeň na tej kobile a pošvol preč.

O ňekeľko dňich dostal Janko roskas prisť pred sameho krala. Bal sa, čo to buďe z ňim, lebo ňevedel, prečo ho kral zove. Kral bol nahňevani na Janka, že von tak svoju kobilu bil a trapel. I opitoval sa ho kral, prečo to tak nahaňa svoju kobilu a bije, že jak mu, temu kralovi, pravdu ňepovie, že z ňim zle buďe. Janko padnul na kolena pred kralom a virospraval mu šetko od kraja do konca, čo z ňim bolo. Kral mu šetko odpustel a povedal mu: Raďel bich ťi, aby si išvol ešče k tej veščici, čo ťa ze psa na človeka premeňela. Ale keď bola tvoja žena taka mršina na ťeba, ňehaj hu tak, ňech zostaňe tim, čim je! Rob si z ňu, čo kceš. Škoda bi hej bolo pomvosť, ňech trpi za svoje hriechi.

Janko posluchnul krala, pošvol domvof, nosel sa každi deň na tej svojej kobile, ale sa uš viac ňežeňel, lebo sa bal, že zasa trafi na taku mršinu, jako ta bola.

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Doba kráľa Vladislava IV. Podáva *Fr. V. Sasinek* 3, 91

Kronika baňsko-štiavnická. (Pokračovanie zo Sborníka MSS., roč. VIII., str. 128) 13

Horalské spevky z Oravy. Podáva *Iremsky* 20

Príspevky k miestopisu Slovenska. Miestopisný soznam obcí, majerov významnejších vrchelov, vrchov, potokov a hraníc stolice Oravskej. Podáva *Alexander Kardoss* 30

Výlet do Demanovskej jaskyne. Napísal *Starohorský* 35

Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Sobrané od viacerých . . . 51

Katalog numismatickej sbierky Museálnej slovenskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine. (IV. doplnok mincí kráľovstva uhorského.) Sostavil dr. *Ján Petrikovich* 54

Povesti o zlatých pokladoch tatranských. Sdeľuje: *Josef Čižmář* . . 66

Archív 75

Či na liptovských holiach a v Centrálnej Tatre boly gletšery a prečo ich teraz niet. Podáva *Starohorský* 81

Z novej sbierky slovenských ľudových piesní vo Spiši. Podáva *Štefan Mišík* 103

Slovo dub a jemu príbuzné slová. Z väčšej štúdie *Fr. Šujanského* vybral a sostavil *Jozef Škultéty* 110

Kronika brezovská. Podáva *Ján Drobný* 117

Púchovské starožitnosti. Dľa nemeckého rukopisu baróna *Emila Hoeninga O Caroll-a.* Podáva *A. Halaša.* (Dokončenie) 131

Pôvodná tónová stupnica E. Vansova. Z pozostalých rukopisov † *Ľudevíta A. Reussa* 139

Soznam živočíchov, darovaných Museálnej slovenskej spoločnosti predsedom *Ondrejom Kmetom.* Sostavil MUDr. *Ján Petrikovich* (Pokrač. z roč. VIII., str. 81.) 145

Artikule, vydané magistrátom baňsko-bystrickým ceche kováčsko-kolárskej r. 1617 147

Rospravka o zakliatom Zemanovi. (V nárečí tarchovskom.) Podáva *Michal Vojtek* 155

Digitized by Google

Digitized by Google

Prosíme všetkých priateľov dedovizne slovenskej, i tých, ktorí už v *Sborníku* uverejnenými vzácnymi plodmi ducha svojho podnik národný a vlastenecký na spôsob uznaný, cenný, chtivo podopreli, i tých, ktorých s vďakou prijaté literárne príspevky pre úzkosť priestoru nemohly byť uverejnené až posiaľ, a ktorým všetkým za priazeň a vrelosť k veci dokázanú vysloyuje správa hlboké podakovanie; no i všetkých tých, ktorí i vedia i majú o čom písať v obore účinkovania Museálnej slovenskej spoločnosti, všetkých prosíme, aby dielo naše či väčšími, či menšími článkami, dopisami, opisami, krátkymi zprávami atď. atď. láskave podopreť ráčili.

Redaktor.

Novým členom Museálnej slov. spoločnosti môžeme prepustiť osem sošitov *Sborníka*, soš. I. a II. (r. 1896, 1897, 1898 a 1899) pri doplatku za každý sošit po 2 K, v to počítajúc aj porto.

Správa.

Digitized by Google

Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti vychádza čo príloha Časopisu Mus. slov. spol. v neurčitých dobách, avšak každého roku aspoň v dvoch sväzkoch.

Členovia Museálnej slov. spoločnosti dostávajú ***Sborník*** zdarma, no pri doplatku 2 kor. za ročník, ktorý doplatok ku zásielke členovského príspevku pripojiť prosíme.

Poneváč vydávanie ***Časopisu*** Mus. slov. spol. a ***Sborníka*** so značným nákladkom je spojené, správa s povďačnosťou prijme všetky väčšiemenšie na vydávanie týchto znejúce obete a príspevky.

Všetky zásielky venované museálnym alebo knižničným sbierkam, ako i dopisy týkajúce sa správy ***Museálnej slovenskej spoločnosti,*** prosíme na meno tejto, všetky články a dopisy týkajúce sa ***Sborníka,*** prosíme zase na meno redaktora ***A. Sokolík-a*** do Turč. Sv. Martina láskave posielať.

Pl. t. priaznivci museálnych sbierok našich prosia sa úctive, aby pri každom kúsku prípadnej zásielky nesťažovali si poznamenať — nakoľko možno — kde ktorý predmet najdený bol, zkade pochodí, čím nález, potažne príspevok, získa na zajímavosti.

Výťah zo stanov.

Členovia Museálnej slovenskej spoločnosti.

Zakladajúcim členom môže byť, kto raz navždy složí 50 korún.

Riadnym členom stane sa, kto ročite najmenej 4 koruny platiť sa zaviaže.

Činným členom je, kto ciele spoločnosti sbieraním a zasielaním predmet museálnych a kniževných sbierok tvoriacich vecí podporovať sa zaviaže a aj skutočne podporuje.

Kto chce stať sa zakladateľom, alebo riadnym a potažne činným členom, ten oznámi to predsedníctvu buďto bezprostredne, buď kroz daktorého člena.

S úctou prosia sa ct. členovia Museálnej slovenskej spoločnosti, aby, každý v svojom kruhu a podľa možnosti, hľadeli budiť záujem za národnovlastenecký tento ústav. Keby každý dosavádny člen behom roku získal aspoň jednoho nového člena, čo veru — aspoň po väčšine — nemožno pomenovať nemožnosťou, nielen že zdvojnásobnily by sa materiálne prostriedky spoločnosti, ale zmohutnela by táto aj o vec zaujímajúcimi sa členami a účinkovanie jej stávalo by sa ďalej a ďalej i širším i vnikavejším.

Cena 2 Kor.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google